154/2

ZBIÓR OGÓLNY
PRZYWILEJÓW I SPOMINKÓW
MAZOWIECKICH

EDITIONES SOCIETATIS SCIENTIARUM VARSOVIENSIS

CODEX DIPLOMATICUS et commemorationum MASOVIAE GENERALIS

Acta collegit, recensuit notis et indicibus instruxit
IOANNES CORVINUS KOCHANOWSKI

TOMUS I

RES GESTAS AD MORTEM CONRADI I CONTINENS

IMPENSA PRIMUM FACTA E SUBSIDIO IN PR. I. TH. LUBOMIRSKI, DEMUM AUTEM E THESAURO IN IOS. MIANOWSKI MED. DOCT. HONOREM AD IUVANDA LITTERARUM CONSTITUTO

VARSOVIAE
Typis Vladislai Łazarski
MCMXIX

WYDAWNICTWA TOW. NAUKOWEGO WARSZAWSKIEGO

ZBIÓR OGÓLNY
PRZYWILEJÓW I SPOMINKÓW MAZOWIECKICH

Zebrał, opracował i wydał, oraz wykazami opatrzył
JAN KORWIN KOCHANOWSKI

TOM I

OBEJMUJĄCY MATERYAŁ DO ZGONU KONRADA I.

Wydz. Bibl. Prawnicza
1806097170

Seminarium Historyczno - Prawne
Uniw. Jag.
Dział V Nr. 1372

ZAPOCZĄTKOWANO Z FUNDUSZU IMIENIA KSIĘCIA JANA TADEUSZA LUBOMIRSKIEGO, WYDANO Z ZASIŁKU KASY IMIENIA DOKTORA JÓZEFA MIANOWSKIEGO

WARSZAWA
Drukiem Wł. Łazarskiego
1919

DRUK TEKSTÓW NINIEJSZEGO TOMU ROZPOCZĘTO DNIA 19 WRZEŚNIA 1916 R., UKOŃCZONO DNIA 30 CZERWCA 1919 ROKU. SKŁADALI: MIECZYSŁAW STARZYŃSKI, JULJAN MAZURKIEWICZ I JÓZEF PERZAK. ODBIJALI: ALEKS. WĘGIEROWSKI I JÓZEF IWANICKI. PAPIERY: CZERPANY SUROWY NA 28 EGZ. I ZWYKŁY NA EGZ. 460, WYKONANO W „MIRKOWSKIEJ“ FABRYCE PAPIERU, OKŁADKOWY W „DĄBROWICY“.

WSTĘP

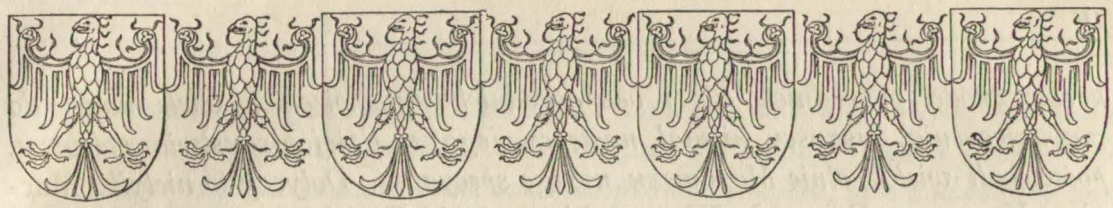

zczególne były dotąd w historyografii naszej losy źródeł dziejowych mazowieckich. Podobnie jak Mazowsze samo — pełna żywotności ojczyzna kolonizatorów Polski średniowiecznej — skazane było przez długie wieki na pochód dziejowy u szarego końca ziem piastowskich, tak też bogate źródła historyczne tej krainy, stanowiące już od stuleci przedmiot badań przygodnych niezliczonego szeregu badaczów naszych i obcych, nie mogły doczekać się podziśdzień należnego im opracowania.

Nie mówiąc o kronikarzach najdawniejszych: o Gallu, Mistrzu Wincentym, Boguchwale *i* Godysławie Pasku—*o całej, niemal bez wyjątku, plejadzie rocznikarzy polskich — jeszcze w wieku XV* Jan Długosz, *skrzętny dziejopis Piastów krakowskich i pierwszych Jagiellonów, posiał na kartach dzieł swoich wiele źródeł i szczegółów, dotyczących przeszłości dalekiej dzielnicy. Już też w jego „Dziejach Polski" zarysowało się Mazowsze, zrazu na tle wieków X-XII, jako równa innym część monarchii, która z czasem, od połowy, a poniekąd już od początków XIII stulecia, poczęła żłobić w dziejach Polski własne swe koleje, wiodąc je samodzielnie aż do progów Złotego Wieku.*

Nie tu miejsce na rozpatrywanie szczegółowe dziejów Mazowsza ani odrębności jego w zestawieniu z resztą Polski. Zagadnienia te posiadają obfitą już literaturę, a Zbiór niniejszy — zwłaszcza dalsze jego tomy — stanie się zapewne podstawą coraz bogatszego jej rozwoju[1]). *Winniśmy natomiast zaznaczyć, że, poczynając od* Długosza, *któremu nietylko w za-*

---

[1]) *Chcąc usunąć z niniejszego wstępu pierwiastki pomysłów natury konstrukcyjnej, jakie nasunęły się wydawcy, w toku jego poszukiwań i pracy, na temat dziejów Mazowsza, zawarliśmy je w studyum specyalnem p. t.* J. K. Kochanowski: *«Próba ujęcia hermeneutycznego pojęć o „Ziemi" i „Obyczaju", „Księciu" i „Przywileju" w świetle praktyki sądowej na Mazowszu u schyłku wieków średnich» (Sprawozdanie Tow. Nauk. Warsz., Rok VIII, zesz. II. Warszawa 1915).*

kresie źródeł pośrednich, ale i bezpośrednich mazowieckich, wiele mamy do zawdzięczenia, wszyscy niemal następcy jego w dziejopisarstwie polskiem, poświęcali wielokrotnie Mazowszu uwagę specyalną. Dotyczy to nietylko Marcina Kromera, Bernarda Wapowskiego *i obu* Bielskich, *ale i t. zw. „heraldyków" naszych, jak* Bartosz Paprocki, Szymon Okolski *i* Kacper Niesiecki, *oraz dziejopisów lokalnych, z* Samuelem Nakielskim *i* Szymonem Starowolskim *na czele. Mazowsze XVII-XVIII wieku miało już historyków własnych:* Petruncula Drzyszko [1]), Wawrzeńca Wszerecza, Andrzeja Święcickiego *i* Mateusza Kraszewskiego; *nic też dziwnego, że, dzięki wzrosłej w tej epoce roli stołecznej Warszawy, pomyślała ona o własnym swym „Kodeksie Dyplomatycznym" już na schyłku istnienia Rzeczypospolitej. W «Sentencyonarzu Rezolucyi Magistratu miasta Rzeczypospolitey wolnego wydziałowego i JKM. Rezydencyonalnego Warszawy» (nr. 11. Akta Starej Warszawy, Ks. 445, fol. 7^{v}, sesya 11, punkt 31) pod dniem 27 kwietnia 1792 r. czytamy: «Magistrat etc. zalecenie do wszytkich Konfraternii y Cechow, w okręgu całey Warszawy zostaiących, ażeby w przeciągu tygodni 4 Przywileie z kopiami, na iednakowym papierze wypisanemi, dla konfrontacyi kopiow z oryginałami, końcem uformowania ogólnego Codexu Przywileiow wszytkich, a ztąd zainformowania się o wszelakich swobodach, szczegułach y porządkach, tymże konfraterniom y cechom służących, wydać dysponował.» Miało to wprawdzie miejsce już po* Dogielu, *a znacznie później niż prace analogiczne Kapituły płockiej, podejmowane odnośnie do dóbr jej służących* [2]), *ale pod względem zakresu i powagi celu*

[1]) *Dzieło jego rękopiśmienne: Dzieje Mazowsza, pisane przez Petruncula Drzyszko, kanonika płockiego, r. 1400, oznaczone w katalogu Biblioteki Głównej (Uniwersyteckiej) w Warszawie, na str. 12, sygnaturą: „*Ms. $3\frac{6}{15}$ B*", nie było nam dostępne, gdyż wywieziono je w r. 1915, czasu Wielkiej Wojny, do Moskwy.* [2]) *Przechowywane w Archiwum Kapitulnem w Płocku: Acta Capituli ab anno 1526 ad annum 1535 (nr. księgi 3, na grzbiecie data: 1514—1526, fol. 100) zawierają przepis następujący: „De privilegijs recipiendis ad Capitularium. Concluserunt domini, vt priuilegia Ecclesie plocensis ex Thezauro recipientnr et in locum capitulare ad Capitularium transportentur et revideantur ac curentur (?) et exficentur et tandem regestrabuntur". Przechowywane tamże Decreta ..... Capituli Cathedralis Plocensis (Lib. 4. V. 1538—1555, fol. 28) podają „Decretum de conseruandis Priuilegijs et litteris Ecclesie Plocensis. Concluserunt domini, vt Priuilegia Ecclesie Cathedralis Plocensis a(ntiquo) modo et deinceps sub clauibus duorum fabricatorum Ecclesie qui quotannis deputari solent, diligencius conseruentur vna cum omnibus Litteris et Ecclesiasticis munimentis ad que nec Vicecustos nec quispiam alius extra gremium dominorum claues habeat. Neque admittatur. Juxta antiquam consvetudinem Ecclesie Plocensis". Znajdujące się w temże archiwum Decreta R-mi Capituli Cathedralis Plocensis ab anno 1774—1782 (na grzbiecie nr. 22, fol. 229) pod dniem 9 września 1777 r. głoszą: „Perillustis Archivarius praesens et pro tempore existens quatenus nulla documenta ex Archivo Capitulari nullo ex Perillustribus Praelatis et Canonicis, etiam Procuratori Causarum extradat, eademque ad Archivum sine Decreto et reversali seorsivo, in libro connotato recipiet, obligatur". Dokumenty miano wydawać z archiwum kapitulnego tylko w kopiach, nigdy w oryginałach (j. w. fol. 221). Dzięki przepisom takim zasób pergaminów pozostał podziśdzień w Archiwum kapitulnem*

przedsięwzięcia, wysuwało Warszawę, stolicę państwa i ziemi, na czoło właściwych poczynań cywilizacyjnych Rzeczypospolitej. Jeżeli dodamy do tego liczne regesta mazowieckie, nietylko prowincyonalne, sporządzane w wieku XVIII w Płocku [1]*), ale i ogólne, do użytku urzędowego i naukowego przeznaczone, jakie np., nie mówiąc już o wydanem przez* E. Rykaczewskiego, *a uzupełniającem Spis* Marcina Kromera, «*Inventarium*» *z r. 1681, napotykamy p. t. Masovia w pochodzącym z XVIII wieku rękopiśmiennym «Codex Diplomaticus Regni Poloniae»* (Dogiela) Tyszkiewiczowskim, *znajdującym się doniedawna w zbiorach Tow. Opieki nad zabytkami przeszłości w Warszawie: jeżeli zważymy wszystkie te dane, świadczące tak wymownie o zamierzeniach kulturalnych dawnej Polski w stosunku do przeszłości Mazowsza i porównamy je ze stanem zabiegów analogicznych w wieku XIX, to zestawienie to złoży się, zaiste, na jeden z najjaskrawszych może aktów oskarżenia, jaki wytoczyć winna cywilizacya nasza rosyjskim swym niszczycielom i grabarzom, którzy w ciągu ostatniego stulecia niepodzielnie, a tak złośliwie i haniebnie ziemią mazowiecką władali!*

Ostatnimi dziejopisami Polski niepodległej, którzy się bliżej Mazowszem oraz źródłami jego zajmowali, byli: Adam Naruszewicz *i* Tadeusz Czacki. *Po nich historyografia i źródłoznawstwo Polski i Mazowsza, traktowane łącznie, potoczyły się jednak odmienną zgoła koleją. Ruch naukowy wieku XIX, ożywiający przez czas dłuższy Poznań, po nim zaś Lwów i Kraków, nie był już w stanie dotrzeć do Warszawy. Echo prastarej, średniowiecznej zaściankowości Mazowsza, przesycone przez zwał przeszkód politycznych rosyjskich, powołało tym razem do życia — na tle cywilizacyi naszej, za nią zaś i powszechnej — zjawisko iście tragiczne. Oto, podczas gdy Wielkopolska i Małopolska, acz odcięte od więzionych w archiwach warszawskich wielu swych zabytków dziejowych, potrafiły mimo wszystko dotrzymywać kroku nakazom naukowym swej doby, Mazowsze, w którego łonie drzemały skarby nieprzebrane źródeł nietylko własnych, lecz ogólnopolskich, zeszło w zakresie wiedzy dziejowej pod rządami Rosyi do poziomów niemal kopalnych. Przeszłość jego i przebogate zasoby archiwalne, poddawane naprzemian dzikim zakazom i wyuzdanej gospodarce rabunkowej, stanowiące dla świata naukowego przez czas długi to istną terra*

---

w Płocku niemal nienaruszony, choć sygnatury dawne, zamieszczane in dorso aktów, zdają się świadczyć pozornie przeciw temu. Pozornie, bo sygnowano tylko dyplomaty, ze względów praktycznych, majątkowych, użyteczne; inne zaś przechowywano bez rejestracyi urzędowej. (Por. Arch Kap. Płoc. Sig. $\frac{\text{P. VI}}{64}$ *z r. 1378).* [1]*) Conscriptio Archivi Episcopalis distincti et segregati ab Archivo R-mi Capituli Cath. Ploc., praevia exacta Revisione Privilegiorum, Actorum capitularium aliarumque transactionum, Plociae facta a. d. 1771.*

incognita, to skarbiec jak z bajki, do którego zewsząd wpadało się chyłkiem, aby to, co los zdarzył, wynieść na światło dzienne: przeszłość ta i te zasoby, stawały się, niby res nullius, przez długie lata łupem rozproszonym, bezładnym a przygodnym zarówno uczonych, jak rycerzy wybujałego na gruncie tak nieszczęsnym przemysłu pseudo-starożytnictwa, pogrążających pod ochroną wroga zabytki dziejowej kultury naszej w otchłań zagłady. Wszak niedawne są jeszcze czasy, kiedy wiadomość, zdobyta „wprost z Metryki Koronnej", należała do rzędu prodigiów; kiedy po parę rubli za sztukę nabywało się u antykwaryuszów urzędowe księgi archiwalne; kiedy dwaj najzasłużeńsi ich ratownicy: Adolf Pawiński *i* Aleksander Jabłonowski *podjęli, z myślą o przyszłości, masowe, prowadzone w tempie rozpaczy, kopiowanie cenniejszych ksiąg i dokumentów, bo oryginałom groziło unicestwienie* [1]). *W mrocznej tej epoce i w czasach do niej zbliżonych, wszelka praca poważna w zakresie dziejopisarstwa i źródłoznawstwa Mazowsza stała się właściwie niemożliwą. Możliwe było tylko — i to dla uprzywilejowanych — ciche a dorywcze, na poświęceniu osobistem oparte, wyławianie przygodne a pośpieszne tych materyałów, jakie w danej chwili zdobyć się dało. To też, pomimo całej swej powagi, charakter taki: cechę ratownictwa z pożogi rzeczy subjektywnie najważniejszych, noszą na sobie z konieczności wszystkie wydawnictwa* Pawińskiego, *nie wyłączając prowadzonych wspólnie z* Jabłonowskim *„Źródeł Dziejowych". Ostatnią bowiem, podjętą w stylu europejskim, publikacyą tego typu warszawską, był Kodeks Dyplomatyczny Polski, którego druk, rozpoczęty przez* hr. Leona Rzyszczewskiego, Antoniego Muczkowskiego *i* Antoniego Zygmunta Helcla *w r. 1847, został doprowadzony do schyłku XV wieku w r. 1858 przez* Juliana Bartoszewicza. *Żaden z nich atoli nie uwzględniał ani specyalnie ani nawet w szerszej mierze samego Mazowsza. Podczas, gdy w Wielkopolsce epigon obu* Raczyńskich: Karola *i* Edwarda, Ignacy Zakrzewski, *budował swój Kodeks Dyplomatyczny Wielkopolski, a w Galicyi* Franciszek Piekosiński *kładł przez Kodeks Dyplomatyczny Krakowskiej katedry św. Wacława podwaliny pod Kodeks Dyplomatyczny Małopolski, przeszłość Mazowsza, uprawiana specyalnie, po* Naruszewiczu *i* Czackim, *już tylko przez badaczów typowo prowincyonalnych, jak:* Kownacki, Gawarecki, Wejnert, Zieliński, Wójcicki, Krzyżanowski, Kozłowski *i inni, miała doczekać się na chwilę przebłysku lepszej doli dopiero w wydawni-*

[1]) *Sam pamiętam z czasów wczesnej mej młodości, kiedy przygodnie pracowałem w Archiwum Głównem w Warszawie, że przybył tam pewnego dnia metropolita prawosławny Flawian, a Adolf Pawiński pokazywał mu jakieś księgi stare, oczywiście pisane po łacinie: „Łatyń! — opiał' łatyń! w Wisłu by wam eto, w Wisłu!" — zaopiniował wpływowy dostojnik moskiewski.*

ctwie „Księgi Ziemi Czerskiej“ i „Kodeksu Dyplomatycznego Księstwa Mazowieckiego“ ks. Jana Tadeusza Lubomirskiego, oraz „Dawnego mazowieckiego prawa“ Karola Dunina. Najcenniejsza z tych publikacyj, „Kodeks“ ks. Lubomirskiego, dał na swój czas bardzo wiele, bo trzysta bezmała dyplomatów, najprzeważniej wówczas w nauce nieznanych, opartych w znacznej mierze na oryginałach, a pochodzących z okresu 1196—1506 r. Był to jednak zaledwie fragment zabytków dyplomatycznych mazowieckich z tego czasu. To też, wśród warunków coraz trudniejszych, pracowano naokół w dziejopisarstwie nad pomnożeniem drukowanego ich zasobu—atoli w sposób coraz to bardziej przygodny a dorywczy. W ten sposób powstały na schyłku ubiegłego stulecia poświęcone Mazowszu publikacye Bolesława Ulanowskiego i Wojciecha Kętrzyńskiego, a z niemieckich Philippi'ego i Woelky'ego, oraz Maxa Perlbacha. Wymieniam tu tylko najważniejsze, bo pozatem każdy z kodeksów dyplomatycznych polskich i niektóre z ościennych wnosiły do skarbnicy wiedzy nowe przyczynki z zakresu przeszłości Mazowsza, której zrąb pełny, a przynajmniej możliwa do osiągnięcia teoretycznie, lecz niedostępna w praktyce całość, rozproszona w materyale surowym po świecie, a zatomizowana w rozlicznych publikacyach źródłowych polskich i obcych i w obfitszej jeszcze literaturze, stawała otworem—jeśli o praktykę konstrukcyjnych badań naukowych chodzi—w sposób, czyniący ją dla uczonych coraz to bardziej niedostępną. I doszło wreszcie do tego, że, jakkolwiek trudno dziś znaleźć akt mazowiecki z wczesnego zwłaszcza średniowiecza, który nie byłby zgoła drukowany, to trudniej jeszcze zapoznać się badaczowi z możliwie poprawnym jego tekstem, odpowiadającym istotnie prawzorowi. Sprawiła to wielość pracowników przygodnych, niezawsze do zadania swego powołanych, oraz znaczniejsza jeszcze, wytworzona w ciągu całych stuleci, ilość wtórnych wzorów tekstów dyplomatycznych mazowieckich, którymi pracownicy ci, nie wyłączając i najpoważniejszych z ich grona, posiłkowali się w swych publikacyach, skazani przez potworne warunki lokalne na nieznajomość istniejących wprawdzie nieraz, lecz niedostępnych im prawzorów.

Już też, poczynając od hr. Leona Rzyszczewskiego i Antoniego Muczkowskiego, oraz Juliana Bartoszewicza, cały szereg uczonych polskich, pojmujących do głębi tę rażącą anomalię, a przeświadczonych o wadze naukowej źródeł dziejowych mazowieckich, nosił się z myślą podjęcia pracy nad obszernym Kodeksem Dyplomatycznym Mazowsza. W ślady Bartoszewicza, który gromadził w tym celu odpisy, wstąpili: Ignacy Kapica-Milewski, Adolf Pawiński i Franciszek Piekosiński; żadnemu z nich jednak nie powiodło się urzeczywistnić swego zamiaru.

W r. 1897, bez określonego jeszcze planu, rozpocząłem w bibliotekach, a zwłaszcza w pomniejszych zbiorach prywatnych w Warszawie, pracę nad kopiowaniem średniowiecznych dyplomatów mazowieckich, w celu uchronienia ich tekstów od zagłady. Zainteresował się żywo tą pracą Aleksander Rembowski, *który uprzystępnił wówczas dla niej* Bibliotekę Ordynacyi Hr. Krasińskich. *Wieść o podjętych przezemnie studyach przeniknęła do Krakowa, poczem w r. 1900, na odbytym tamże Zjeździe Historyków polskich,* Fryderyk Papée *wyraził przyjęte przez Zjazd życzenie, aby został wreszcie wydany obszerny Kodeks Dyplomatyczny Mazowsza i abym ja podjął się tego zadania. Zachęciło mnie to do dalszej pracy, której owoce zostały wkrótce potem pomnożone przez zamianę z* Franciszkiem Piekosińskim *nieznacznej ilości zebranych przygodnie przezemnie odpisów dyplomatów średniowiecznych małopolskich, zużytkowanych częściowo w t. IV Kodeksu Dyplomatycznego Małopolskiego, na zbiór znacznie obfitszy jego kopii mazowieckich. Jednocześnie posiadłem, za pośrednictwem* Aleksandra Jabłonowskiego, *kopie mazowieckie, pozostałe po* Adolfie Pawińskim. *Powstała też myśl, abym wraz z* Franciszkiem Piekosińskim, *jako współwydawcą, przystąpił jaknajrychlej do wykonania uchwały krakowskiego Zjazdu Historyków polskich. Wszelako, w miarę narastania materyału, rozszerzał się z jednej strony plan wydawnictwa, z drugiej zaś zarysowywały się coraz bardziej te luki, jakie należało uzupełnić przed rozpoczęciem druku. Zadanie urastało do rozmiarów, przekraczających znacznie skalę możliwości wydawniczych, panujących naówczas w Warszawie. Myśl* Aleksandra Rembowskiego, *aby drukować Kodeks Dyplomatyczny Mazowsza w wydawnictwie „Muzeum im. Konstantego Świdzińskiego", nie dała się urzeczywistnić. Dopiero powstanie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego miało skierować całą tę sprawę na nowe tory. Zajął się nią gorliwie ówczesny Sekretarz Generalny tej instytucyi,* Franciszek Pułaski, *który potrafił zainteresować Zarząd Towarzystwa Kredytowego m. Warszawy projektami Kodeksu Dyplomatycznego Mazowsza, Kodeksu Dyplomatycznego m. Warszawy, oraz Historyi m. Warszawy i uzyskać odeń, w celu ich dokonania, przekazany Towarzystwu Naukowemu „Fundusz im.* ks. Jana Tadeusza Lubomirskiego". *Zostały w ten sposób utworzone podstawy finansowe omawianego przedsięwzięcia, poczem Zarząd Tow. Naukowego Warszawskiego zawarł ze mną odpowiednią umowę, która weszła w życie z dniem 1 kwietnia 1911 r. Bezpośrednio potem powołałem do udziału w pracach przygotowawczych nad Kodeksem Dyplomatycznym Mazowsza grono osób, a Kasa im. Mianowskiego, w zrozumieniu doniosłości tej publikacyi, miała zapewnić mi później stałą swą pomoc.*

Plan i metoda naszego przedsięwzięcia winny były być przystosowane możliwie ściśle nietylko do natury poszukiwanego materyału, ale i do tych warunków, wśród jakich można go było zdobywać. Cel był jasny[1], *atoli drogi, ku niemu wiodące, nad wyraz ciemne i skomplikowane. Na cel składało się zadanie zgromadzenia całości zabytków dyplomatycznych mazowieckich od czasów najdawniejszych aż po schyłek samodzielności politycznej rozległych ziem Piastowskich, przyczem każdy z tych zabytków winien był być poznany we właściwym swoim prawzorze. Co do tego nie było wątpliwości, lecz osiągnięcie podobnego ideału, możliwe poniekąd wśród wysokich warunków cywilizacyjnych krajów szczęśliwszych, stawało się u nas tem mniej prawdopodobnem i możliwem, im bardziej powiększały się nasze zdobycze: im głębiej i obszerniej udawało się wydawcy niniejszego Zbioru przenikać w pokłady przeszłości Mazowsza. Wszak chodziło tu o okres olbrzymi pięciu pierwszych wieków historycznych: o bezmierną puściznę dyplomatyczną ziem, liczących z biegiem czasu do dwudziestu dzielnic książęcych! Wobec chaosu, w jakim znalazł się w toku stuleci materyał dyplomatyczny mazowiecki; wobec faktu, że ogromna, związana z nim, literatura, chaos ten w wielu przypadkach wzmagała i nakoniec — wobec iście pierwotnych warunków, wśród jakich trzeba było nieraz poszukiwania prowadzić, zadanie powyższe wydać się musiało z czasem wręcz nieziszczalnem. I słusznie. Praktyka studyów przygotowawczych wykazywała bowiem ponad wszelką wątpliwość racyę wniosku logicznego, że najwyższe nawet wysiłki indywidualne nie są w stanie przeobrazić na zawołanie zasadniczych a podstawowych warunków kulturalnych danego środowiska. Trzeba było z konieczności przyjąć za zasadę słowa: in magnis voluisse sat est. Chcąc bowiem doprowadzić przedsięwzięcie nasze do rezultatu realnego, a mogąc w niektórych tylko, wyjątkowych u nas archiwach, bibliotekach i zbiorach ręczyć zgóry, że, po przeprowadzeniu możliwie jaknajściślejszych poszukiwań, nic już więcej w nich się nie znajdzie, należało aż nazbyt często, niestety, ograniczać się w przetrząsaniu tych skarbnic zabytków naszej przeszłości, do niebywałej oddawna już w krajach innych, zwłaszcza w zakresie Wieków Średnich, metody zmyślności osobistej. To jedno. Z drugiej strony, ze względów — i tak wyjątkowo pomyślnych — natury finansowej, niepodobna było ani utrzymać dłużej w zespole, ani przygotować odpowiednio niezbędnego, wobec wielkości zadania, liczniejszego grona współpracowników, wskutek czego musiała obciążyć wydawcę praca nazbyt wielostronna,*

[1]) *Por.* J. K. Kochanowski: *Sprawozdanie I z prac przygotowawczych nad „Kodeksem Dyplomatycznym Mazowsza", omawiające szczegóły z zakresu prac naszych przygotowawczych. (Sprawozdanie Tow. Nauk. Warsz. Rok IV, zeszyt IX, Warszawa 1911).*

przewyższająca niewątpliwie, nawet w obliczu osiągniętych w zasadzie zamierzeń, siły jednostki. Mimo to, dzięki skupieniu wszystkich usiłowań w kierunku sporządzenia — na razie odraczając kopie — jaknajrozleglejszego repertoryum, uwzględniającego zarówno dostępne archiwa i zbiory rękopiśmienne, jak wszelakie druki i literaturę, udało się wreszcie osiągnąć wyniki, jeśli nie doskonałe, to, bądźcobądź, przechodzące w danych warunkach oczekiwania, nietylko co do ilości, ale i jakości tekstów dyplomatycznych mazowieckich, jakkolwiek rzeczy zgoła nowych, obfitszych dopiero od schyłku wieku XIII, do czasów najdawniejszych przybyło niewiele. Zbiór niniejszy jest rezultatem wysiłków zbiorowych: długich, na razie jakby bezpłodnych, prac przygotowawczych, odsuwających w dal odległą wynik ostateczny poszukiwań, prowadzonych na szerokim terenie przeszłości naszej, a poniekąd i obcej, w celu wydobycia z niej, bez względu na datę i rodzaj źródeł, wszelakich materyałów dziejowych mazowieckich, dyplomatycznie pełnych czy ułamkowych: tekstów oryginalnych, fałszywych, popsutych, czy wtórnych, oraz dotyczących tej puścizny okruchów, fragmentów i przekazów, po rok 1525 włącznie. Jakkolwiek też, trzymając się w publikacyi naszej porządku chronologicznego, występujemy teraz tylko z tomem I „Kodeksu Dyplomatycznego Mazowsza", obejmującym okres najdawniejszy, to jednak rozporządzamy już w chwili obecnej rozległym materyałem surowym do wszystkich tomów dalszych wydawnictwa: tworzywem, jakie zdołaliśmy zgromadzić w toku ogólnych a zasadniczych prac przygotowawczych, przeprowadzonych wedle programu, bodaj rozleglejszego niż ten, jaki zakreślił był w swoim czasie dla projektowanego przez siebie „Kodeksu Dyplomatycznego Mazowsza" Bolesław Ulanowski [1]).

Ponieważ typ publikacyi niniejszej, z racyj, które postaramy się niżej uzasadnić, odstępuje dość znacznie od wydawnictw analogicznych — między innymi pod tym względem, że zamieszczane zwykle we wstępach opisy źródeł podajemy tu we właściwych objaśnieniach i przypisach wśród odpowiednich tekstów, przeto zwalnia nas to na tem miejscu od rekapitulacyi przytoczonych tam licznie szczegółów. Tutaj pozostaje nam jedynie przegląd ogólny tych zbiorów, z jakich korzystaliśmy głównie w toku naszych poszukiwań.

Z natury rzeczy, na plan pierwszy wysuwają się tu: Płock i Warszawa, przyczem trzeba zaznaczyć, że rozmiary, charakter i zakres zbiorów, zwłaszcza warszawskich, są, w stosunku do materyałów dyplomatycznych mazowieckich, tak obfite, że o ich wyczerpaniu zupełnem, teoretycznie

[1]) *Por.: Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie. Archiwum Komisyi historycznej Akademii Umiejętności, tom IV, Kraków 1887, str. 283—286.*

doskonałem, mogłaby być mowa dopiero w chwili odpowiedniego — już nietylko skatalogowania, lecz bodaj umiejętnego, naukowego zregestowania przepastnych archiwów Stolicy. Wszak samo Archiwum Główne Królestwa Polskiego, liczące około dwu milionów numerów, których większość składa się z woluminów o setkach, a niekiedy i tysiącach stronic, zawiera samych ksiąg mazowieckich zgórą pięć tysięcy, przyczem niepodobna nigdy ręczyć, że w księgach innych zgoła ziem polskich: w kategoryach i pozycyach aktów, wykluczających formalnie wszelkie prawdopodobieństwo znalezisk dyplomatycznych mazowieckich — nie będzie ich z pewnością. Wzgląd ten — z powodu ograniczoności życia i sił ludzkich, a zobowiązania się do faktycznego wystąpienia z publikacyą niniejszą — kazał nam skierować przedewszystkiem usiłowania nasze ku możliwemu wyzyskaniu zbiorów warszawskich, nawet kosztem względnego zaniedbania zbiorów postronnych, tych zwłaszcza, które zostały już wielorako przez innych uczonych zbadane. Zaniedbanie to nie mogło jednak dotyczyć Płocka, choćby ze względu na wyjątkową obfitość i wagę naukową przechowywanych tam oryginałów. To też zbiory płockie zbadaliśmy przedewszystkiem. Atoli, co do wielu miejscowości innych, objętych programem poszukiwań, lecz nie wyzyskanych jeszcze przed połową 1914 r., stanęła nam na przeszkodzie towarzysząca pracom naszym Wielka Wojna. To też korespondencya, pośrednictwo przygodne lub stałe, dokonane uprzednio a ogłoszone drukiem prace cudze, uzyskane drogą zamiany kopie archiwalne, musiały nam niejednokrotnie zastąpić autopsyę w przypadkach podobnych. Dotyczy to w pewnej mierze, poza Petersburgiem, Berlinem i Lwowem, Wiednia (Haus-Hof-und Staatsarchiv. Dział Bohemia), Królewca, Wrocławia, Krakowa, Poznania, Kórnika i Włocławka, gdzie jednak śladu nieznanych czy niezbadanych zabytków dyplomatycznych mazowieckich, zwłaszcza z pierwszej połowy wieku XIII, nie napotkaliśmy zgoła. Podobny rezultat osiągnęliśmy również co do pomniejszych miejscowości mazowieckich, dzięki zdobytym urzędową drogą kościelną wykazom archiwów parafialnych, nadesłanych przez stu z górą WW. XX. proboszczów Archidyecezyi naszej do Warszawy [1]*). Traf szczęśliwy pozwolił nam nadto w r. 1912 skollacyonować osobiście teksty najważniejsze mazowieckich bull papieskich, znanych u nas dotąd jedynie z „Monumentów“* A. Theinera, *z oryginałami regestów watykańskich w Rzymie. W toku opracowania tekstów, wydanych w tomie pierwszym publikacyi niniejszej, okazało się, że scharakteryzowany powyżej bilans negatywny nieudanych, a przynajmniej nieprzeprowadzonych należycie, wskutek siły wyższej, poszukiwań, wypadł*

[1]) *Akta te przechowują się obecnie w Zbiorach Tow. Nauk. Warsz.*

w rezultacie ostatecznym nad wyraz szczęśliwie: nie zaszedł bowiem, z punktu widzenia naukowego, ani jeden przypadek potrzeby zawieszenia studyów aż do chwili sprawdzenia pewnych szczegółów poza Warszawą, lub poza materyałem, jaki mieliśmy już w naszem rozporządzeniu.

Co do Płocka i Warszawy, to obraz ogólny poszukiwań naszych przedstawia się, jak następuje: W Płocku poddałem osobiście zbadaniu: Archiwum Kapitulne, Archiwum Konsystorskie, Muzeum Dyecezyalne, Bibliotekę Seminaryjną i Bibliotekę im. Zielińskich. *W Warszawie, oprócz pomniejszych zbiorów prywatnych, jak:* Aleksandra Kraushara, Marcina Olszyńskiego, Jarosława Woyciechowskiego *i wielu innych, które nie mogą być wyliczone imiennie z powodu, że korzystać mogłem z nich tylko przygodnie, najczęściej drogą pośrednią, nie mając do nich dostępu* [1]), *zostały wyzyskane w miarę możności wszystkie odpowiednie zbiory większe i największe, jak: Archiwum Główne i Archiwum Kapitulne św. Jana, w pewnej mierze archiwa: Jezuickie i Skarbu, nadto zaś Biblioteki: Uniwersytecka, Ord.* Hr. Krasińskich, Hr. Przeździeckich, *Ord.* Hr. Zamoyskich, *Muzeum Narodowego, oraz Tow. Opieki nad zabytkami przeszłości. W ostatnich już czasach, po odnalezieniu w Bibliotece Ord.* Hr. Zamoyskich *bogatego archiwum czerwińskiego, nadesłał mi resztę jego zabytków z Czerwińska JW. X. Kanonik* Eugeniusz Gruberski.

Poszukiwania zasadnicze we wszystkich tych zbiorach prowadziłem przeważnie sam jeden; jedynie tylko w Archiwum Głównem, wobec ogromu nagromadzonych tam materyałów, została zorganizowana praca zbiorowa, w której, obok wydawcy, wzięli udział stały i najbardziej owocny pp. Maksymilian Baruch *i* Ryszard Mienicki, *a przygodny pp.* Aleksander Włodarski, Adolf Mysłowski *i* Józef Pakulski. *Obok katalogu urzędowego dyplomatów pergaminowych, wszystkich Ksiąg średniowiecznych mazowieckich i całej Metryki Mazowieckiej wraz z Koronną, Ksiąg Kanclerskich (ks. 1—9) i Lustracyj (ks. 4—7), poddano tu zbadaniu akta najważniejsze, nie wyłączając nowożytnych, centralnych miejscowości mazowieckich, jak: Błonie, Biała, Ciechanów, Czersk, Garwolin, Gostynin, Grójec, Kamieńczyk, Kolno, Liw, Łomża, Mława, Mszczonów, Nur, Ostrołęka, Płock, Rawa, Rożan, Sieluń, Sochaczew, Szreńsk, Tarczyn, Wąsosz, Warka, Wizna, Warszawa, Wyszogród, Zakroczym i Zambrów.*

---

[1]) *Odezwa moja, podana w „Kurjerze Warszawskim" z d. 25 lutego 1915 r. (nr. 56, str. 8) a zawierająca prośbę o użyczenie mi pomniejszych zbiorów dyplomatów mazowieckich ze strony ich posiadaczów, do użytku naukowego, przebrzmiała bez echa. Tembardziej winniśmy podnieść tu skierowany do Tow. Nauk. Warsz. dnia 29 kwietnia 1911 r. list p.* Gustawa Zielińskiego *w sprawie rodzinnego jego archiwum w Łężynie w płockiem.*

Badanie ścisłe samych ksiąg archiwalnych, zalecane w zasadzie teoretycznej tak słusznie [1]*), możliwe dla wydawcy danej księgi, nie zawsze było dla nas w toku kwerend rozległych dostępne. Musiało tu bowiem chodzić przedewszystkiem o wyłowienie z powodzi materyałów archiwalnych odpowiednich oblat czy przekazów analogicznych. To też tylko w przypadkach wyjątkowych badaliśmy dokładniej księgi same; inaczej praca nasza, wobec surowego stanu archiwów, nie mogłaby była mieć końca. A przytem rodzi się pytanie, czy plon, osiągnięty w praktyce przy pomocy nakładu pracy tak dalece w danych warunkach niewykonalnej, odpowiedziałby ściśle zadaniu? Cóż bowiem zyskałby istotnie wydawca niniejszego zbioru na stwierdzeniu, że dany akt w danej dutce został przepisany z kopii, nie zaś z oryginału. Wszak wie on i tak, że go w danym przypadku przepisano błędnie: że winien przeto szukać lepszej kopii, nadewszystko zaś oryginału, a gdy ich nie znajdzie, wie, iż musi poprzestać na kopii, choćby i najbłędniejszej, lecz— jedynej.*

Co do druków i literatury, uwzględnionej w tomie niniejszym naszego wydawnictwa, to pracowitego, nader rozległego przeglądu tego materyału dokonał prawie wyłącznie zasłużony mój współpracownik, p. Edward Hirszowski.

W związku z planem zasadniczym wydawnictwa i z naturą zebranego obficie materyału, należało obmyślić i ustalić odpowiednio typ jego opracowania w sposób, zapewniający mającym korzystać z niego uczonym możliwie jaknajwiększy pożytek naukowy.

Pomimo rzekomego ustalenia w nauce europejskiej podstaw edytorskich, zwłaszcza w stosunku do kodeksów dyplomatycznych, mających znaczenie wręcz wyjątkowe w zakresie badań medyewistycznych, zadanie o jakiem mowa, nie było rzeczą prostą ani łatwą wobec braku faktycznego ustalonych wzorów. Oto, już w czasach ostatnich, w r. 1904-1907 i 1913 ukazały się na Zachodzie dwa wydawnictwa kodeksów dyplomatycznych bardzo poważne, które pod względem metody wydawniczej nazwać trzeba wręcz tezą i antytezą. Pierwsze z nich to: Codex Diplomaticus et Epistolaris Regni Bohemiae Gustawa Friedrich'a [2]*), drugie: Urkundenbuch des Klosters Fulda* Edmunda E. Stengel'a [3]*). Publikacya* Friedrich'a *odznacza się posuniętym jaknajdalej liberalizmem w znaczeniu szerokiego pojęcia swego zadania,*

[1]) *Por.* Marceli Handelsman: *O metodzie publikowania najdawniejszych ksiąg sądowych polskich. (Przegląd Historyczny t. XX, Warszawa 1916, str. 342).* [2]) *Pragae, sumptibus Comitiorum Regni Bohemiae, Typis Aloisii Wiesneri, 1904, 1907.* [3]) *Marburg 1913.*

które skłoniło wydawcę do uwzględnienia w Kodeksie w sposób jasny, przejrzysty i wyraźny rozległego materyału, nie wyłączając statutów, roczników i kronik, stanowiących pełną podstawę dziejową dla badań źródłowych odległej przeszłości kraju i narodu; Stengel *osiągnął natomiast rekord pod względem symboliki wydawniczej, doprowadzając ją do szczytu niejasności algiebraicznej. Jeśli zestawimy oba te wydawnictwa z bogatym zasobem analogicznych publikacyj europejskich, musimy dojść do wniosku, że jedno i drugie — każde na swój sposób — stworzyło tu dwa różne a niebywałe, typy edytorskie* [1]) *w zakresie ustalonych już jakoby zasad publikowania zabytków dyplomatycznych. I nic dziwnego, albowiem na pytanie zasadnicze, co należy rozumieć przez materyał, nadający się do Kodeksu Dyplomatycznego, dyplomatyk odpowie, że: dyplomaty, t. j. akta prawno-publiczne i prawno-prywatne, spisane wedle pewnych reguł kancelaryjnych. Sfragistyk byłby skłonny dorzucić, że — te zpośród nich, które posiadają autentyczne, dobrze zachowane, prawidłowo zawieszone pieczęcie. Prawnik — że wszelkie akta, mające niegdyś moc prawną, a historyk, że te wszystkie, jaknajliczniejsze zabytki pisane, które posiadają jakąkolwiekbądź cechę źródła, zwłaszcza bezpośredniego, minionych zjawisk dziejowych.* Friedrich *usiłował pogodzić ich wszystkich razem,* Stengel *do grona zainteresowanych dodał nadto i teoretyków-edytorów, uwzględniając przedewszystkiem ich wymagania, z możliwem pominięciem wszystkich innych, to też doskonałość symboliczno-edytorska jego wydawnictwa zbliżyła się w znacznej mierze do poziomu prohibicyi w zakresie korzystania praktycznego z wydanych przezeń źródeł.*

Z punktu widzenia nie formalnego, lecz naukowego, niepodobna ograniczać z góry zadania wydawcy tam zwłaszcza, gdzie wszystkie na równi działy źródeł do czasów pierwotnych, uzupełniające i kontrolujące się nawzajem, domagają się krytyki i wyjaśnień możliwie jaknajobfitszych, jaknajszerszych i jaknajbardziej gruntownych, wśród których rozległy nakład pracy, podjęty przez wydawcę w toku studyów przygotowawczych, mógłby być należycie zekonomizowany i obrócony na pożytek mających oprzeć się na danym materyale autorów przyszłych prac specyalnych, zarówno analitycznych, jak konstrukcyjnych w znaczeniu syntetycznem. Jest to tembardziej niezbędne, że autorom prac historycznych, opierającym się z konieczności nie na materyale bezpośrednim, surowym, lecz na wydawnictwach, czyli na postaci poniekąd wtórnej źródeł, należy się ze strony wydawców objaśnienie możliwie ścisłe co do natury, charakteru, zakresu i stopnia wiarogodności tych danych, z jakich, j u r a n d o i n v e r b a m a g i s t r i, bo,

[1]) *Por. j. w. str. V, Zur Einführung.*

opierając się z natury rzeczy, a bezwzględnie, na tekstach drukowanych, dzieła swe mają budować. Nie chodzi nam tu bynajmniej o rewindykacyę odjętego wydawcom przez edytorów-teoretyków prawa mieszania ze źródłami własnych pomysłów konstrukcyjnych, lecz jedynie o to, aby wydawca zajmował w stosunku do uczonych, mających korzystać z plonów jego pracy, stanowisko obeznanego z postacią bezpośrednią źródeł, sumiennego przewodnika. Jeżeli zaś taki punkt widzenia mógłby być użytecznym wszędzie — tam nawet, gdzie zadanie wydawcy korzysta z licznych ułatwień, płynących z pracy umiejętnej a długoletniej i rozległej archiwistów i bibliotekarzy, to cóż dopiero u nas, gdzie na wydawcę czeka najczęściej po zbiorach — i to w przypadkach, zwanych szczęśliwymi — t a b u l a r a s a! Wzgląd ten, jeżeli nie powstałe wśród odmiennych warunków teorye edytorskie zachodnio-europejskie, lecz realny pożytek naukowy będziemy mieć przedewszystkiem na oku, narzuca wręcz nakaz kategoryczny: nie przykrawania rzeczy do metody, lecz odwrotnie — metody do rzeczy, czyli — innymi słowy — stwarza konieczność rozszerzania zasadniczych, objektywnych a powszechnych podstaw metodologicznych, przez odpowiednią, nieraz wieloraką, n a d b u d o w ę.

Z wszystkich tych przesłanek zaczerpnęliśmy wniosek konkretny potrzeby odbicia w publikacyi naszej, w sposób możliwie dokładny, wszelkich danych, dotyczących zarówno postaci jaknajdoskonalszej tekstu każdego aktu, jak jego dziejów nietylko urzędowych, jak transsumpty, potwierdzenia, rewizye i t. p., ale i naukowych, odbitych w literaturze: danych, jakie wydawca zdołał zebrać w toku swych poszukiwań, w sposób, upoważniający go do wypowiedzenia, wedle ustalonego a d h o c schematu, tego wszystkiego, co, jako specyalista — w danym przypadku nieraz najbardziej może kompetentny — w umyśle swoim o danym akcie pod względem naukowym zgromadził.

Ponieważ wszelka metoda winna być przedewszystkiem celową, jej zaś celem, jak każdego naogół środka, nie może stać się subjektywny, a z danem pokoleniem związany, ideał harmonijnego zaokrąglenia własnej jej postaci pod względem formalnym, zwłaszcza za cenę wzbogacenia wiedzy o rzeczach istotnych t. j. możliwie wiecznych, których poznaniu służy, nadto zaś metoda wydawnicza Kodeksów Dyplomatycznych—i to, jak widzieliśmy, nietylko u nas, daleką jest jeszcze od możności ustalenia własnych swych podstaw tak nawet zasadniczych, jak kwestya: co mianowicie, jaki materyał uznać należy za nadający się do Kodeksu Dyplomatycznego, przeto obraliśmy w wydawnictwie naszem, by pytanie to przeciąć czynem, możliwie jaknajszerszy punkt wyjścia. Jakoż, z punktu widzenia nie formalnego, lecz ściśle rzeczowego, niepodobna było zadań naukowych publikacyi niniejszej pojąć

inaczej, niż jako „Zbiór ogólny przywilejów i spominków mazowieckich", w którym, jak wykazują to zamieszczone obficie wśród tekstów odsyłacze, przypisy i objaśnienia—wszystkie na równi działy źródeł do czasów pierwotnych omawianej dzielnicy domagały się krytyki, a poniekąd naprawy możliwie jaknajszerszej i jaknajbardziej gruntownej. Skoro też, w celu zebrania odpowiedniego materyału w postaci jego możliwie najpełniejszej i najpoprawniejszej, wycisnęło się — sit venia verbo — całą pusciznę przeszłości, niepodobna było nie dać temu odpowiedniego wyrazu w wydawnictwie, dla salwowania pewnych cech zewnętrznych a konwencyonalnych, kosztem istoty rzeczy: strony formalnej za cenę strony naukowej przedsięwzięcia [1]). *Wszak najsurowszy nawet w danym przypadku stróż formalizmu, dyplomatyk, dopuszcza do wydawnictw swoich nietylko akta kancelaryjnie wyrobione, lecz i inne (cartae, notitiae), gdyż uzupełniają one w sposób dla niego pożądany, materyał dyplomatyczny, zwłaszcza dawniejszy, nie mówiąc już o tem, że pomnażają faktycznie jego ilość. A czyliż to, co nazwalibyśmy narratio: przekaz — nie zawsze pośredni — o istniejącym niegdyś, przepadłym już dyplomacie, czy zbliżonym do niego akcie i jego treści, jest czemś gorszem, lub o wiele gorszem od notycyi? Czyliż gorszem od niej bywa niekiedy źródło choćby i pośrednie: zapiska rocznika, albo ustęp zbliżonej do danego czasu a nieraz i miejsca, opartej na przepadłych skądinąd wiadomościach, kroniki?*

Uporządkowanie rozproszonych, pomylonych, zagmatwanych pod względem dat i treści źródeł pośrednich, oraz — i to przedewszystkiem — materyałów dyplomatycznych mazowieckich, było — co stwierdzi wydawnictwo niniejsze — jawną koniecznością, domagającą się uwzględnienia. Przed spełnieniem tego zadania niepodobna było myśleć o opracowaniu niezbędnej dla całości dziejów Polski historyi Mazowsza. Przed każdym autorem stała tu alternatywa: załamać ręce, co też z reguły czyniono, albo gmatwać rzecz dalej, przed czem również się nie cofano. Aby temu zapobiedz: poziom dziejopisarski Mazowsza podnieść, czyniąc go godnym prastarej a bogatej przeszłości historycznej tej ziemi, zamierzyliśmy zgromadzić i uwzględnić możliwie zupełnie wszelkie źródła dziejowe mazowieckie z epoki dzielnicowej. Że zaś przywileje, wzmianki roczników i kronik, oraz przekazy dyplomatyczne o rzeczach dawniejszych, zawarte w aktach późniejszych, okazały się, zwłaszcza do czasów najdawniejszych, stosunkowo nieliczne, umyśliliśmy wciągnąć je w pełni, do osiągnięcia możliwej, w zakres naszego programu.

[1]) *Zpośród wydawców niemieckich na stanowisku podobnem do naszego stoi dziś Quidde, oraz naogół wydawcy źródeł do historyi prawa rzymskiego.*

Cały materyał ten staraliśmy się uwzględnić w wydawnictwie naszem, choć, oczywiście, w różnej mierze; co zaś do sprawy ograniczenia terytoryalnego i osobowego zebranego materyału, to ścisłe ograniczenia takie możliwe były i wskazane, naszem zdaniem, dopiero w stosunku do epok późniejszych, obfitujących w źródła. Dla epoki historycznie pierwotnej, jaką jest dla Mazowsza okres z przed połowy XIII wieku, wszelki wogóle przekaz źródłowy stawał się, odpowiednio do własnej swej wartości rzeczowej, cennym, bez względu na jego postać, czy kategoryę ściśle formalną. Wzgląd ten podyktował nam nakaz posiłkowania się w zakresie zamierzonego całokształtu źródeł dziejowych mazowieckich, opracowanymi możliwie krytycznie pod względem tekstu, daty i nomenklatur, materyałami, nietylko dotyczącymi bezwzględnie samego Mazowsza, lecz również spraw niemazowieckich, z Mazowszem związanych, lub Mazowszan, działających poza obrębem swej ziemi, dzięki czemu indeksy, załączone przy wydawnictwie, winny rościć sobie tytuł do roli obrazu, wyczerpującego pod względem rzeczowym dostępną nam w jakikolwiekbądź sposób przeszłość tej dzielnicy.

Na nasuwające się tu pytanie: co — jakie mianowicie ziemie i miejscowości do Mazowsza kiedykolwiekbądź zaliczano? — odpowiedzi ścisłej udzieli dopiero mapa, na podstawie zbioru naszego sporządzona. Tymczasem winniśmy wyjaśnić, że granice te — podobnie jak naogół większość po świecie granic, historycznie pierwotnych, nie były w Wiekach Średnich a nawet później jeszcze, bezwzględnie ustalone. Wszak w wieku XII Bolesław Kędzierzawy miał żądać zaliczenia Kwieciszewa w Wielkopolsce do posiadłości swych kujawsko-mazowieckich[1]*, a w wieku XVII kancelarya królewska nie wahała się kłaść Brzezin łęczyckich w granicach Mazowsza*[2]*. Wobec tego, jako Mazowsze pojmujemy tu terytorya i miejscowości nietylko notorycznie ale i przygodnie w źródłach mazowieckiemi zwane. Było to tembardziej wskazane, że Mazowsze, zwłaszcza wczesnego średniowiecza, odbija się niewątpliwie w źródłach, co zauważył poniekąd już* Karol Potkański[3]*), jako nieskrystalizowany jeszcze a na długo, zarówno pod względem politycznym jak terytoryalnym, żywioł płynny, rozlany, a przynajmniej sięgający swymi zaciekami, jakby w ślad za prądem kolonizacyjnym mazurów, do wszystkich niemal części składowych ówczesnego państwa Piastów. To też państwo to, a nie Mazowsze samo, jako wyodrębniona później wyraźnie zpośród innych wewnętrznie i zewnętrznie ziemia polska, wyciska w źró-*

[1]) *Ob. niżej str. 63, wiersz 3—4.* [2]) *Por.* Michał Baliński *i* Tymoteusz Lipiński*: Starożytna Polska t. I. Warszawa 1863, str. 267, oraz* J. K. Kochanowski*: Próba ujęcia hermeneutycznego... j. w., str. (odbitki) 19—22.* [3]) *Por. Opactwo na Łęczyckim grodzie. Rozpr. Wydz. Hist. fil. Ak. Um. t. XLIII, str. 100, 101.*

dłach najdawniejszych piętno swe do tego stopnia, że żaden niemal czynnik istotnie mazowiecki, żaden prawie ślad dostrzegalnej w czasach późniejszych swoistości tej dzielnicy, nieodpowiadający ramom pierwotnego, piastowskiego jedynowładztwa Polski całej, w źródłach tych się nie odbił. Odbije się on dopiero w materyałach, chronologicznie późniejszych, kiedy Mazowsze, jako Mazowsze, własnem żyć pocznie życiem dzielnicowem, wyzwolone ściślej zarówno zewnętrznie jak wewnętrznie zpod przytłaczającego jego odrębność szablonu politycznego pierwotnej całości państwa Piastów. To też obraz Mazowsza istotny, najgłębszy, prastary w pierwotności swojej, ukażą nam dopiero—nie chronologicznie, lecz κατ'ἐξοχήν dzielnicowo najdawniejsze jego źródła, których początek właściwy przypada na sam schyłek rządów Bolesława I Konradowica, a może raczej na czasy brata jego, Ziemowita I i najbliższych jego następców. Jest to już niemal ściśle połowa XIII wieku, stanowiąca zarówno w dyplomatyce ogólnej, jak w źródłach mazowieckich—w zakresie ich charakteru, jakby naturalny przełom. Konrad I, niby dzielnicowy już pan Mazowsza, w istocie jednak jeszcze Piast-jedynowładca w dawnym stylu, rozszerzający na wzór stryja, Mieszka Starego, panowanie swe lub wpływy po Polsce całej, a zmierzający do roli dziada, umiera d. 31 sierpnia 1247 roku. W ślad za nim znika z widowni dziejów syn jego, od lat już dziesięciu władca (jakby połowiczny) Mazowsza, Bolesław I, zmarły w kilka miesięcy po nim (d. 25 lutego 1248 r.), ustępując miejsca Ziemowitowi I. Ze względu panujących poniekąd współrządów na Mazowszu Bolesława I z Konradem I w ostatniem dziesięcioleciu jego życia, wszystko składa się na to, że pierwszy, najdawniejszy okres dziejów Mazowsza, nadto zaś—w ślad za dyplomatyką ogólną—i dyplomatyki mazowieckiej, zamyka istotnie, a niemal ściśle, data zgonu Konrada I. To też, z wyszczególnionych tu powodów, kończymy na niej tom pierwszy publikacyi naszej, odbijający wiernie nietylko zakres ale i charakter z wielu względów wszechpolski najdawniejszych źródeł mazowieckich, mniemając, że będzie rzeczą pożądaną, aby i indeksy tego tomu, wyróżniającego się swą niezupełnie jeszcze klasyczną mazowieckością z szeregu następnych, odbiły w całej pełni, jakby w charakterze wstępu naturalnego do dalszego ciągu Zbioru niniejszego, stan pod względem stylu swego poniekąd fragmentaryczny źródeł mazowieckich, zlanych jeszcze nader ściśle w najdawniejszym okresie historycznym z ogólno-polskiemi. Niechaj okoliczność ta wyjaśni badaczowi niekonsekwencyę pozorną, jakiej się dopuszczamy, zamieszczając w tomie niniejszym publikacyi naszej, poświęconej Mazowszu, nieco źródeł, przekazów, przypisów i objaśnień nie ściśle mazowieckich, lecz takich, z których rzeczy mazowieckie bezwzględnie wydzielić się nie dały, a przeto niezbędnych, by rzeczy te

na tle właściwem zostały odpowiednio przedstawione i oświetlone. Okoliczność ta tłumaczy nam pośrednio i fakt, dlaczego zaniedbane naogół w nauce źródła mazowieckie, zostały jednak w ramach epoki najdawniejszej przez literaturę, oraz publikacye przyczynkowe wyzyskane prawie zupełnie. Sprawiła to właśnie ścisła ich łączność rzeczowa ze źródłami ogólno-polskiemi, które oddawna już były przedmiotem troskliwej pieczy i pracy ze strony badaczów. Jak widzimy, metoda wydawnicza nasza, przystosowana do natury materyału, musiała tedy, obok wielu przystosowań innych, uledz i tutaj — w kierunku terytoryalnym—pewnej a niezbędnej nadbudowie, aby umożliwić nam wreszcie dokonanie zdecydowanej a zaokrąglonej w swej pełni publikacyi źródeł mazowieckich, tonących beznadziejnie w stanie tymczasowości naukowej, a stanowiących od wieków podziśdzień w nauce polskiej i obcej ku swej szkodzie, sferę uprzywilejowaną przyczynków niezliczonych, bez początku ani końca. Razem wziąwszy, podajemy tu nowy typ wydawnictwa, zastosowany, jak mniemamy, logicznie, do natury danego materyału. Nie było jednak zamiarem naszym, co dalsze tomy, o innym typie treści, wykażą dowodnie, tworzenie na tle Zbioru niniejszego próby wydawnictwa centralnego źródeł polskich, jakkolwiek pozornie tak się wydawać może; wszelako pozoru tego wobec wskazanych wyżej względów uniknąć było niepodobna.

Poza ilością wszelkiego rodzaju tekstów, wyrażającą się w liczbie ogólnej 483[1] *numerów, z których pewne zawarły pozycye, dotąd nieznane (nr. 88, 218, 219, 244, 245, 307, 357, 397*[b]*, 398, 399, 425, 464)* [2]*, lub poważniej uzupełnione (nr. 87, 172, 181, 200, 209, 217, 230, 267, 301, 396, 400, 407, 433, 446, 447, 453), chodziło nam nie mniej usilnie o ich jakość, przez oparcie się w miarę możności na oryginałach, a ewentualnie na pierwowzorach, które nieraz, w stosunku do znanych uprzednio a wyłącznie tekstów wtórnych, dostarczyły nam nietylko licznych odmian wyrazowych, ale niekiedy nawet poważniejszych uzupełnień właściwego swego brzmienia, i to w wykazach świadków (np. nr. 89). Do kategoryi tej zaliczyć musimy również odmiany, płynące z różnic, zachodzących między lekcyą poprzedników naszych a naszą; w przypadkach takich, nieraz pod względem paleograficznym zawiłych, przytaczamy we właściwych przypisach wszelkie znane nam lekcye, zarówno drukowane jak rękopiśmienne, nie chcąc narzucać nikomu lekcyi wyłącznie naszej.*

Co do krytyki tekstów, to wobec rozległości i różnorodności zadań, ciążących na wydawcy niniejszego Zbioru, doszliśmy do przekonania, że warunkiem zasadniczym przedsięwzięcia winna być przedewszystkiem jego,

[1]) *Nra 235, 253, 397, 426 i 442 są podwójne.*

[2]) *Nadto nr. 448, 450 zostały udzielone przed ośmiu laty z teki Zbioru naszego* Władysławowi Semkowiczowi *do użytku naukowego i publikacyi.*

*w danych okolicznościach, wykonalność praktyczna. Skoro też postanowiliśmy, dla poruszonych wyżej względów, uzupełnić teksty dyplomatyczne nietylko notycyami i narracyami, ale i właściwymi tekstami roczników i kronik, powstała natychmiast w tej mierze kwestya niezbędnych ze względu na trudności zadania, ograniczeń rzeczowych i krytycznych. Co do pierwszych, to przyjęliśmy, wobec faktu, że kroniki i „historye" późne, po-*Długoszowe, *zawierają tu materyał olbrzymi o wartości wątpliwej, za zasadę, że systematyczne wyzyskanie go, zabierając bardzo wiele czasu, a powiększając nadmiernie wydawnictwo nasze, nie opłaciłoby z pewnością poniesionych ofiar nabytkami, wartościowymi pod względem naukowym, t. j. nieznanymi ani* Długoszowi, *którego czasy zlewają się ze schyłkiem samodzielności dzielnicowej mazowieckiej, ani poprzedzającym go kronikom i rocznikom. Wobec tego, uwzględniając w przypisach naszych tylko ubocznie, w miarę potrzeby,* Marcina Kromera, *który, wśród dziejopisów doby nowożytnej, poświęcił sprawom mazowieckim stosunkowo najwięcej uwagi, wyczerpaliśmy jedynie materyał dziejopisarski przed-*Długoszowy. *Co do* Długosza *samego, to, podając z dzieł jego w tekście te tylko przekazy, co do których istnieje pewność lub domniemanie, że zostały one zaczerpnięte ze źródeł zaginionych, całą obfitą resztę zawartych w jego dziełach wiadomości o Mazowszu, podaliśmy w przypisach do odpowiednich pozycyj tekstów.*

Krytykę zastosowaliśmy wyłącznie do wszystkich tekstów dyplomatycznych, dotyczących zarówno dyplomatów, jak notycyj i narracyj, posiłkując się jaknajobficiej literaturą specyalną, uwzględnioną w objaśnieniach właściwych aktów. Uważaliśmy to nietylko za spłatę długu, należną poprzednikom naszym, ale również za źródło rzetelnej pomocy — tam, gdzie wobec wielości materyału i związanych z nim, skomplikowanych zadań wydawcy, pisanie o każdym akcie zosobna oryginalnego studyum dyplomatycznego, zwłaszcza bez potrzeby realnej, przechodziło jego siły. Z tegoż powodu, poza używanemi, tylko w razie potrzeby niezbędnej, uwagami ogólnemi, pominęliśmy w zasadzie krytykę tekstów, czerpanych — najprzeważniej w postaci regestów—z roczników i kronik, przyjmując bez zastrzeżeń odpowiednie wyniki specyalnych studyów ostatnich wydawców tej kategoryi źródeł. Wyjątek w tej mierze uczyniliśmy tylko dla tekstów, zaczerpniętych z kroniki Galla, *której rękopis najdawniejszy ze znanych, t. zw. „Kodeks* Zamoyskich", *pochodzący z XIV wieku, był nam bezpośrednio dostępny. Wszelkie teksty, dotyczące spraw sobie pokrewnych, łączyliśmy odsyłaczami, objaśniając w przypisach występujące w tekstach osoby, a w miarę potrzeby i wydarzenia. W przypisach (dolnych) zawarliśmy naogół wszelkie nasuwające się nam uwagi rzeczowe, dotyczące t r e ś c i tekstów, w objaśnieniach*

zaś, zamieszczanych po tekście—uwagi krytyczne, odnoszące się do formy, a więc: postaci, nadto zaś—stopnia wiarogodności właściwych aktów. W dziale literatury, zamieszczanym pod każdą pozycyą tekstów, nie chodziło nam oczywiście o wyczerpanie informacyj pod względem bibliograficznym, lecz jedynie o wskazanie dzieła lub dzieł, związanych w danym przypadku najbliżej ze stroną formalną tekstów dyplomatycznych i pokrewnych im, lub rzeczową—tekstów rocznikarskich i kronikarskich. Korekturę dat aktów, drukowanych dotąd pod błędnemi datami, przeprowadziliśmy, aby ułatwić oryentacyę czytelnikom, w ten sposób, że, zamieszczając tytuły aktów takich pod datą błędną, podajemy przy nich odpowiednie odsyłacze do właściwych tekstów, zawartych w Zbiorze naszym pod datą właściwą.

Nakoniec—jedna jeszcze innowacya rzeczowa. Oto, po Stosławie Łagunie *(1833-1900 r.), mężu osobliwej wiedzy, zdumiewającej przenikliwości naukowej, gorącego zamiłowania, a pracowitości wręcz bezprzykładnej:* [1] *jednym z największych niewątpliwie uczonych polskich, który nic prawie, w stosunku do bogatych zasobów swych umysłowych, nie drukując, dobytek swój poniósł z sobą do grobu,* [2] *wszedłem w posiadanie księgozbioru historycznego. Znalazłem w nim na marginesach ksiąg, na kartkach w nie wklejanych, tysiące krótkich, nieraz bardzo lakonicznych notat rękopiśmiennych, które stanowiły niegdyś nić przewodnią wiedzy jego fenomenalnej, ujawnianej, na podziw światu naukowemu, w nielicznych jego pracach drukowanych, a zwłaszcza w recenzyach. Notatki te, z powodu techniki swej i rodzaju, nie mogły być ogłoszone ani w wydawnictwie „Pism* Stosława Łaguny“, [2] *ani też naogół w żaden inny sposób specyalny. Ów jednak sposób znaleźliśmy przygodnie, acz tylko, niestety, częściowo, wyławiając ad hoc, w miarę możności, notaty mazowieckie zgasłego męża, by wzbogacić niemi w przypisach—cytując zawsze autora—właściwe ustępy tekstów. Poniesiemy też chętnie ze strony krytyki ewentualny zarzut z powodu tej innowacyi: poniesiemy go za cenę przeświadczenia, że nietylko ocalamy tu od zagłady drobną bodaj cząstkę pracy życiowej* Stosława Łaguny, *ale—jak mniemamy — że wyświadczamy przez to niewątpliwą przysługę naukową badaczom źródeł i przeszłości Mazowsza.*

Przechodząc do środków technicznych, jakich użyliśmy w celu unaocznienia tego aparatu metodycznego, który posłużył nam w publikacyi niniejszej do osiągnięcia naszych zadań wydawniczych, stwierdzamy przedewszy-

[1]) *Por.* J. K. Kochanowski: *Stosław Łaguna jako historyk (Szkice i drobiazgi historyczne, serya I. Warszawa. Gebethner i Wolff 1904, str. 257—272).* [2]) *Por.* Józef Bieliński: *Pisma Stosława Łaguny, Warszawa, Biblioteka imienia Władysława Andrychiewicza, 1915.*

stkiem, że skala dostępnych nam form typograficznych, mimo posiłkowania się jedenastu typami czcionek, okazała się w stosunku do potrzeb i dążeń naszych zbyt małą, iżby módz wyrazić z jej pomocą wszystkie, zasługujące na wyróżnienie, kategorye tytułów, notat, przypisów, objaśnień i tekstów podanego tu materyału. Nie mogliśmy pozostawić przy tem bez uwzględnienia strony estetycznej całości dzieła, zwłaszcza, że od tej strony, jak od każdej harmonii, zawisła w znacznej mierze przejrzystość zewnętrzna układu wydawnictwa, ułatwiająca zapoznanie się z budową jego wnętrza.

Czyniąc zadość obyczajowi, przyjętemu dla publikacyj, podobnych jak niniejsza, przez Komisyę Historyczną Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, podajemy na okładce tytuł jej podwójny: łaciński i polski, wyrażający najodpowiedniej charakter materyału, zawartego w wydawnictwie: „Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generalis" — „Zbiór ogólny przywilejów i spominków mazowieckich", a początek „Wstępu" oraz zakończenie tekstów ozdabiamy fryzem, inicyałem i finałem o motywie, opartym na najbardziej typowym, pięknym wzorze sfragistycznym Orła mazowieckiego, zaczerpniętym z pieczęci ks. Władysława I († 1455) [1].

Każdą z kolei pozycyę materyału źródłowego, ułożonego w porządku chronologicznym, znaczymy u góry odpowiednią liczbą arabską, zamieszczając pod nią nonpareillem *w razie potrzeby ostrzeżenie, że dany akt jest: fałszywy bezwzględnie (littera spuria), podfałszowany (l. falsa), interpolowany (l. interpolata), podejrzany (l. suspecta), lub z przekazu tylko znany (l. ignota). Narracye błędne — kronikarskie czy inne — znaczymy tamże napisem:* nota vitiosa. *Przy sposobności zaznaczamy, że jakkolwiek* Franciszek Piekosiński *wprowadził do metody wydawniczej zabytków dyplomatycznych zasadę wyodrębniania drukiem odmiennym wśród tekstów ustępów interpolowanych* [2], *nie poszliśmy za jego przykładem ze względu, że eliminowanie ustępów interpolowanych może być naogół przeważnie subjektywne, a przeto dla publikacyj, których użyteczność obliczona jest na dalszą metę, zgoła nieodpowiednie. To też ustępy interpolowane zaznaczamy jedynie w miarę możności w objaśnieniach tekstów, starając się nadto wyczerpać w tym dziale odpowiednią literaturę. — Poniżej, ponad lewą stroną pozycyi tekstu, kładziemy w liczbach arabskich właściwą datę roczną, pojedyńczą w razie gdy data jest pewna, a podwójną, gdy przypada na okres między dwiema datami rocznemi, przyczem występujące w źródle, lub przyjęte niewłaściwie w literaturze daty roczne błędne, zaopatrujemy w nawiasach w wykrzyknik (!),*

[1] *Bibl. Ord. Hr. Krasińskich w Warszawie, Zbiór pergaminów, nr. 16.* [2] *Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego. Kraków 1897. (Dział III: Kodeks dyplomatyczny).*

a niepewne w znak zapytania (?). Daty roczne, ujęte w całości w nawias ( ), oznaczający zawsze i wszędzie dodatek wydawcy, kładziemy tam, gdzie niema ich zgoła w źródle, lub gdy źródło podaje je inaczej niż należy.

Równolegle, z prawej strony tekstów, podajemy (wersalikami petitu medjevalu) *miejsce wystawienia właściwych aktów w brzmieniu poprawnem, t. j. odpowiadającem utartej nazwie danej miejscowości. Posiłkujemy się tu językiem łacińskim, o ile dana miejscowość nazwę utartą w nim sobie zdobyła, lub polskim, o ile tylko po polsku nomenklatura taka się ustaliła. W razie niemożności odpowiedniej lokalizacyi, przytaczamy nazwę miejscowości w cudzysłowach (« »)—w brzmieniu, występującem w danem źródle. Daty miesięczne i dzienne podajemy tuż przy miejscu wydania aktu — rozwiązane. W razie, gdy miejsce wystawienia aktu nie jest znane, kładziemy litery S. L. (= sine loco), a gdy brak w źródle daty miesięcznej lub dziennej, litery S. D. (= sine die).*

Z kolei zaopatrujemy każdą pozycyę tekstu w krótki regest najistotniejszej jego treści, spisany po łacinie przez wydawcę. Imiona i nomenklatury, występujące w tych regestach, jako mających służyć oryentacyi jaknajogólniejszej, podajemy w brzmieniu zmodernizowanem, a mianowicie: imiona w ich postaci, najbardziej utartej w źródłach, nomenklatury zaś zlokalizowane — poza znanemi wszystkim nazwami łacińskiemi krajów, prowincyj i ziem—w brzmieniu polskiem. Nomenklatury, do zlokalizowania niemożliwe [1], *przytaczamy tam w cudzysłowach (« »).*

W zależności od kategoryj i wartości źródłowej samych tekstów, składanych różnemi czcionkami (o czem niżej), drukujemy pomienione regesta ytułowe, jak następuje: ponad tekstami, czerpanymi z roczników, kronik, narracyj, lub innych przekazów pośrednich, kursywą garmondową, *przyczem kursywa regestów tekstów błędnych jest* spacyowana. *Regesta pozycyj beztekstowych, czerpanych z literatury, podajemy* kursywą burgosową. *Regesta wszelkich tekstów dyplomatycznych drukujemy* kursywą cyceronową, *przyczem, o ile regest dotyczy pozycyi, pod jakimkolwiekbądź względem wadliwej, jest ona* spacyowana.

Bezpośrednio pod regestami, przytaczamy w nawiasach, w charakterze odsyłaczów (cf.) liczby pozycyj, z daną pozycyą ze względu na treść swoją, rzadziej na formę (np. arengę), związanych.

---

[1]) *Trudności tego rodzaju płynąć mogą nietylko z zepsucia danej nazwy w transskrypcyi, nietylko z zaniku danej miejscowości, ale — nieraz—z przemianowań, dokonywanych już i w dawnych wiekach. Np.: Iako tha Vyesch Mala Collybyel yesth przeswana Sampochowem, o kthora poswały Jassyensczy, thako mj bog pomosch (Ks. Grodzkie i Ziemskie Czerskie, Lib. III, fol. 403—403v, rok 1506).*

Co do samych tekstów, utrzymanych w pisowni niejednolitej, bo opartej wiernie, ze względów ścisłości naukowej, w każdym przypadku poszczególnym na pisowni tego wzoru, z którego dany nasz tekst bezpośrednio czerpiemy, to drukujemy je, jak następuje: Teksty, brane ze źródeł, pod względem zasadniczego charakteru swego, lub w stosunku do Mazowsza pośrednich, z roczników, kronik, narracyj, czy przekazów innych, podawane w wydawnictwie naszem o ile możności w skróceniu, przy zachowaniu ścisłem brzmienia wzoru — garmondem, *przyczem, o ile w danem, skróconem miejscu tekstu, ilość opuszczonych wyrazów wzoru nie przenosi dwudziestu pięciu, znaczymy każdy wyraz opuszczony kropką. W razie większej ich liczby, wymieniamy ją kursywą w nawiasach (sequuntur verba...). Dwie kropki na początku tekstu (..) oznaczają, że tekst nasz został wyjęty z tekstu obszerniejszego. Teksty dyplomatyczne drukujemy* cyceronem; *wadliwe z pośród nich* cyceronem *bez interlinii, a fałszywe* garmondem. *Objaśnienia miejscowości zamieszczamy w dziale indeksów, aby nie powtarzać się wielokrotnie i nie mnożyć gatunków przypisów wśród tekstu.*

W zakresie przestankowania dążyliśmy do pogodzenia z sobą dwu względów: interpunkcyi wzoru z interpunkcyą, wskazaną przez logikę, t. j. przez sens danego zdania. Podwójny ten cel osiągnęliśmy przez samą przez się, bijącą w oczy, różnicę kształtu kropek i przecinków: kropki, nieuzasadnione logicznie, są w tekstach naszych odbiciem właściwych wzorów, przecinki — dodatkiem wydawcy; wiadomo zaś, że we wczesnych oryginałach średniowiecznych używano tylko kropek.

Równoległemi kreskami pionowemi, rozrzuconemi wśród tekstów (‖) oznaczamy koniec wierszy pisma oryginałów.

Co do używanego najprzeważniej, acz nie powszechnie, przez wydawców, podkreślania (spacyowania), lub znaczenia kursywą nazw miejscowości, występujących w tekście, to obyczaj ten pominęliśmy ze względów estetycznych, aby gatunków druku nie mnożyć niepotrzebnie. Zasada tego obyczaju, polegająca na dążeniu do uwydatnienia na tle tekstów łacińskich wyrazów niełacińskich, lub niespełna łacińskich, przeprowadzona konsekwentnie, wymagałaby bowiem uwydatniania nietylko nazw miejscowości oraz wyrażeń, czerpanych ex lingua vulgari, ale często i imion świadków, a za nimi wszelkich innych. Wytworzyłoby to dla czytelników uważnych pstrociznę tekstów zgoła zbędną. Zachowaliśmy przeto w tekstach druk spacyowany wyłącznie dla wyrażeń potocznych, bezwzględnie wulgarnych, oraz dla wyrazów, wypisanych w oryginałach w sposób osobliwy.

Wśród tekstów, przy poszczególnych ich wyrazach, rozsialiśmy odsyłacze dwu kategoryj: liczbowe i literowe, odnoszące się do przypisów dwu-

szpaltowych, zamieszczanych u dołu stronic publikacyi naszej. Pierwsze zawierają wszelkiego rodzaju wyjaśnienia i uzupełnienia, rzeczowe ze względu na treść, czy formę, drugie — waryanty tekstów.

Pod tekstami niedyplomatycznymi zamieszczamy burgosem *tytuł, nazwisko wydawcy i (w nawiasach) datę pochodzenia źródła, z jakiego je czerpiemy, dalej zaś* garmondem, *w dziale literatury, wskazówki bibljograficzne, dotyczące dzieł, omawiających treść danego przekazu. Pod tekstami dyplomatycznymi podajemy* burgosem *dłuższe objaśnienia, zawierając w nich wszystko to, co wydawcy o danym akcie było wiadomem. Układ zasadniczy objaśnień, podobnie jak wszystkich naogół pozycyj wydawnictwa, jest wszędzie jednaki; wyjaśniają one z kolei: miejsce i stan przechowania właściwego oryginału, lub zastępującego go nam wzoru, autentyczność jego i datę, o ile te są zakwestyonowane, wskazanie źródła, z jakiego dany tekst nasz czerpiemy, transsumpty jego i potwierdzenia, druki i literaturę.*

Odsyłając na końcu daną pozycyę do pozycyi innej (Ob.), cytujemy tę ostatnią przez przytoczenie jej numeru l u b wyrażonej ściśle daty. Ostatnia ta okoliczność powstała stąd, że nawet wśród druku dzieła zabiegaliśmy o pomnożenie materyału, wskutek czego, gdy drukował się np. arkusz pierwszy, numeracya tekstów arkusza drugiego, a zwłaszcza dalszych, nie mogła być jeszcze w rękopisie ustalona. Z tegoż powodu nasze pozycye tekstów, nadewszystko końcowych, cytujemy wśród objaśnień oraz przypisów w sposób dwojaki: wedle ich liczb a l b o dat.

Indeksy właściwe poprzedzamy objaśnieniem specyalnem, na końcu zaś dzieła zamieszczamy p. t. Addenda et Corrigenda, wykaz tych — drobnych — uzupełnień i poprawek, jakie, mimo staranności w opracowaniu rękopisu, dozoru druku i wielokrotnych jego korekt, okazały się niezbędne. Planujemy też sobie na przyszłość uzupełnienie całości naszego Zbioru dodatkiem oddzielnym, mającym zawrzeć podobizny pewnych pieczęci i niektórych tekstów, nadto zaś atlas opracowanych kartograficznie map mazowieckich.

Na początku działu indeksów zamieszczamy, jako spis rzeczy, chronologiczny przedruk kolejny wszystkich tytułów (krótkich regestów) aktów, tutaj podanych.

Składając w ręce świata naukowego tom pierwszy „Zbioru przywilejów i spominków mazowieckich", nie możemy oprzeć się potrzebie apelu, skierowanego do przyszłej krytyki naszego przedsięwzięcia, aby zechciała kierować się nietylko względami na to, czego w niem n i e dostrzeże: co okaże się jego brakiem, ale i tem także, co w niem j e s t, gdyż ono to właśnie było głównem dążeniem naszem, możliwem najczęściej do osiągnięcia kosztem

tego właśnie, czego być nie mogło, lub — niema. Pozwalam też sobie wezwać niniejszem P.T. Archiwistów i Bibliotekarzy obecnych i przyszłych, aby zechcieli na marginesach posiadanych przez siebie egzemplarzy publikacyi naszej zaznaczać odpowiednio swe ewentualne znaleziska mazowieckie, komunikując je co pewien czas Tow. Nauk. Warszawskiemu, gdyż w ten tylko sposób może się kiedyś udać osiągnięcie niedostępnego dziś ideału zupełnego wyczerpania przedmiotu w przyszłych suplementach wydawnictwa.

Na zakończenie, spełniając miły obowiązek, zamieszczamy tu listę osób, które raczyły, w toku prac naszych przygotowawczych, przez poparcie przedsięwzięcia naszego, okazać nam w różny sposób łaskawe swe poparcie i pomoc: J. E. Ks. Dr. Aleksander Kakowski, *Arcybiskup-Metropolita Warszawski, J. E. Ks. Dr.* Antoni Juljan Nowowiejski, *Biskup Płocki, J. E. Ks. Dr.* Stanisław Gall, *Biskup-Sufragan Warszawski, oraz JW. i WW.* Władysław Badowski, *b. urzędnik Archiwum Głównego Król. Polskiego w Warszawie, ś. p. Dr.* Ignacy Tadeusz Baranowski, *historyk z Warszawy,* Maksymiljan Baruch, *sędzia z Warszawy, Prof. Dr.* Ludwik Boratyński *z Krakowa, Ks. Prałat* Piotr Borniński, *kanonik kapituły płockiej, Prof. Dr.* Franciszek Bujak *z Krakowa, Dr.* Stefan Ehrenkreutz *z Warszawy,* Bronisław Gembarzewski, *Dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie, Ks.* Eugeniusz Gruberski, *kanonik kapituły płockiej, proboszcz czerwiński, Prof. Dr.* Marceli Handelsman *z Warszawy,* Edward Hirszowski *z Warszawy, ś. p.* Aleksander Jabłonowski, *historyk z Warszawy, Dr.* Kazimierz Kaczmarczyk, *archiwaryusz a. d. m. Krakowa, poseł Dr.* Witold Kamieniecki, *historyk z Warszawy,* Władysław Korotyński, *redaktor z Warszawy, Ks. Prałat* Tomasz Kowalewski, *kanonik kapituły płockiej, ś. p. Prof.* Tadeusz Korzon, *historyk z Warszawy,* Aleksander Kraushar, *historyk i mecenas z Warszawy, ś. p. Prof. Dr.* Stanisław Krzyżanowski *z Krakowa, Prof. Dr.* Stanisław Kutrzeba *z Krakowa, ś. p. Ks.* Stanisław Kujot *z Unisławia, ś. p.* Stosław Łaguna, *historyk z Warszawy, Dr.* Ryszard Mienicki, *historyk z Warszawy,* Adolf Mysłowski, *urzędnik Archiwum Głównego z Warszawy, Ks. Kanonik* Karol Niemira, *kanonik kapituły archikatedralnej warszawskiej, ś. p.* Marcin Olszyński *z Warszawy, Dr.* Fryderyk Papée, *Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, ś. p. Prof. Dr.* Adolf Pawiński *z Warszawy, ś. p. Prof. Dr.* Franciszek Piekosiński *z Krakowa, Prof. Dr.* Henryk Pogatscher, *b. sekretarz b. c. i k. Instytutu Historycznego Austryackiego w Rzymie,* Franciszek Pułaski, *b. Marszałek b. Rady Stanu Król. Pols., Sekr. Gener. Tow. Nauk. Warsz., ś. p.* Aleksander Rembowski, *historyk z Warszawy,* Halina Rutska *i prof.* Stefan Rutski, *kierownicy Biblioteki im.* Zielińskich *w Płocku, Dr.* Antoni Ry-

barski *z Warszawy, Prof. Dr.* Józef Siemieński *z Warszawy, Prof.* Władysław Smoleński *z Warszawy, Prof. Dr.* Bolesław Ulanowski *z Krakowa, Dr.* Adolf Warschauer, *radca archiwalny, b. kierownik spraw archiwalnych przy b. ces. niemieckiem Generał-Gubernatorstwie w Warszawie,* Maryan Wawrzeniecki, *archeolog i artysta-malarz z Warszawy, Prof. Dr.* Teodor Wierzbowski, *Dyrektor Archiwum Głównego Król. Polskiego w Warszawie,* Aleksander Włodarski, *urzędnik tegoż Archiwum,* Jarosław Woyciechowski, *architekt z Warszawy. Nadto pomocną mi była wśród prac moich przygotowawczych w dziale przeglądu katalogów niektórych zbiorów, ś. p. żona moja,* Marya z Kamienieckich. *Wszystkim tym osobom wyrażam na tem miejscu moją szczerą wdzięczność i publiczne podziękowanie.*

WARSZAWA W KWIETNIU
1919 R.

J. K. KOCHANOWSKI.

CODEX DIPLOMATICUS et commemorationum MASOVIAE GENERALIS.

CODEX

DIPLOMATICUS

et commemorationum

MASOVIAE

GENERALIS.

I.

Quoad Masoviae originem (spuriam),

Strabonis (Γεωγραφικά, lib. VII): Μαζαῖοι; Ptolemaei (Γεωγραφικὴ ὑφήγησις, lib. III): Γύτωνες; Plinii (Historia naturalis, lib. IV): Guttones; Taciti (De origine, situ, moribus ac populis Germanorum): Gothones, Nahanarvali; Regis Alfredi (Descriptio Germaniae: Mon. Pol. Hist., t. I, pag. 13): Mägdhaland et Mägdaland; Erasmi Stellae Libanothani (De antiquitatibus Borussiae): Massobioi, aliorumque: Massagetae etc., dudum sicut Masovienses false respiciebantur.

Stanislaus Sarnicius: Annales, sive de origine et rebus gestis Polonorum et Lituanorum (Cracoviae 1587), lib. I, pag. 34. — Adam Naruszewicz: Historya Narodu Polskiego, t. I (Lipsk 1836), str. 86, t. IV (j. w.), str. 232—233 (nota 1). — Wacław Aleksander Maciejowski: Roczniki i kroniki polskie i litewskie (Warszawa 1850), str. 55. — August Bielowski: Wstęp krytyczny do dziejów Polski (Lwów 1850), str. 439 i 463. — Tenże: Mon. Pol. Hist., t. I (Lwów 1864), str. 921 i 922. — F. Kozłowski: Dzieje Mazowsza za panowania książąt (Warszawa 1858), str. 17—24 i t. d.

2.

s. a.

Masoviae origo (vera): Slavorum pars nomen accepit Masoviensium.

..Волъхъмъ бо нашьдъшьмъ на Словѣнꙑ на доунаискꙑѩ, сѣдъшьмъ въ нихъ и насилꙗѭщьмъ имъ, Словѣни же ови пришьдъше сѣдошѧ на Вислѣ, и прозъвашѧ сѧ Лѧхове, а отъ тѣхъ Лѧховъ прозъвашѧ сѧ Полꙗне, Лѧхове дроузии Лоутичи, ини Мазовшане,[a] ини Поморꙗне..

Kronika t. zw. Nestora: August Bielowski: Latopis Nestora (Mon. Pol. Hist., t. I, Lwów 1864, str. 553). — August Ludwig Schlözer: Несторъ: Russische Annalen in ihrer Slavonischen Grundsprache verglichen, übersetzt und erklärt von ... Theil 1—5, Göttingen 1802—1809. — Тимковскій: Лѣтопись Несторова по древнѣйшему списку мниха Лаврентія, изданіе Профессора ... прерывающееся 1019 годомъ. Москва 1824. — Полное Собраніе Русскихъ Лѣтописей, изданное по высочайшему повелѣнію Археографическою Коммиссіею. Томъ I, Лаврентіевская и Троицкая Лѣтописи, Санктпетербургъ 1846; томъ II (изд. II), Ипатьевская Лѣ-

---

[a] *T. zw. Kodeks Tołstoja II (Софійская Первая Лѣтопись: Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. V, Санктпетерб. 1851, str. 83, przypis „б") ma:* Мазавожане.

топись, С.-Петербургъ 1908; томъ V, Псковскія и Софійскія Лѣтописи, Санктпетерб. 1851; томъ VII, Лѣтопись по Воскресенскому Списку, Санктпетерб. 1856; томъ IX, Лѣтописный Сборникъ, именуемый Патріаршею или Никоновскою Лѣтописью, Санктпетерб. 1862.—Н. П. Барсовъ: Очерки русской исторической географіи. Географія начальной (Несторовой) Лѣтописи. Изслѣдованіе... Изд. II. Варшава 1885.—Fr. Miklosich: Chronica Nestoris, textum Russico-slovenicum edidit... Vindobonae 1860.

Kronika t. zw. Nestora (XII w.) przechowała się w wielu Kodeksach rękopiśmiennych, z których najstarsze: Perejasławski-Suzdalski oraz Hipacki, pochodzą z XIII?—XV w.

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców.

3.

Nota vitiosa.

966(!)

Mesco I, dux Poloniae, cum filio suo Boleslao ecclesiam Plocensem fundasse ac dotasse dinoscitur.

(Cf. nr. 5.)

..Myeszko[1], primus Polonie Christianus rex (!), cum filio suo Boleslao[2] .....[3] novem kathedrales fundavit ecclesias, inter quas duas constituit metropoles, scilicet Gnesnensem et Cracoviensem et alias sibi suffraganeas, scilicet Wratislaviensem, Vladislaviensem, Posnaniensem, Plocensem, Lubucensem, Culmensem, Camyenensem villis, oppidis et decimis munificentissime dotavit.[4]

Kronika o Piotrze Właście (r. 1506—1515): August Mosbach: Piotr syn Włodzimierza (Ostrów 1865), str. 44 oraz Alexander Semkowicz: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 783.

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców oraz Władysław Abraham: Organizacya Kościoła w Polsce do połowy wieku XII, Lwów 1893; por. nadto prace, przytoczone pod nr. 20.

4.

Nota vitiosa.

966(!)

De primo episcopo Plocensi (fabuloso) Angeloto.

(Cf. nr. 6.)

..Ordinatus est autem *(sequuntur verba 27)* in (episcopum) Ploczensem primus Angelotus..

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol., t. I, lib. II, pag. 119 (ed. Alexander Przezdziecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 77—79 i 83; por. nadto prace, przytoczone pod nr. 20.

---

[1] Mieszko I, ur. ok. 922, przyjmuje chrzest 966, † 25 V 992 (Oswald Balzer: Genealogia Piastów). — [2] Bolesław I Chrobry, ur. 967, koronowany 1025, † 17 VI 1025 (Oswald Balzer, j. w.). — [3] Liczba kropek oznacza ilość opuszczonych wyrazów tekstu. — [4] Długosz: Hist. Pol., lib. II, pag. 117—119; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 77—79.

s. a.

5.

Boleslaus I, rex Poloniae, ecclesiam Plocensem fundasse dinoscitur.

(Cf. nr. 3.)

Boleslaus primus[1] ..... sex cathedrales ecclesias, videlicet: Posnaniensem ....., Gneznensem, post Mazoviensem, quae nunc *(saeculo XIII)* Plocensis dicitur, Cracoviensem, Vratislaviensem et Lubucensem ..... fundavit.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (r. 1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 482.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy oraz Władysław Abraham: Organizacya Kościoła w Polsce do połowy wieku XII, Lwów 1893.

982(?)

6.

De primo episcopo Plocensi (fabuloso) Angeloto.

(Cf. nr. 4.)

Angelotus, Ploczensis episcopus, natione Romanus, dum pontificatum Ploczensem annis quindecim rexisset, pro conditione humana absumitur,[a] et in Ploczensi ecclesia tumulatur; cui Martialis a Iohanne duodecimo[b] ordinatus, genere et ipse Romanus, anno sequenti succedit.[2]

Joannes Długossius: Hist. Pol., t. I, lib. II, pag. 134 (ed. Alexander Przezdziecki, Cracoviae 1873).

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 77—79 i 83; por. nadto prace, przytoczone pod nr. 20.

(1038—1039)[3]

7.

Poloni ultra fluvium Wisła in Masoviam fugiebant.[4]

Ad extremum autem tam ab extraneis quam ab indigenis ad tantam Polonia desolationem est redacta, quod ex toto paene divitiis et hominibus est exacta.

[1] Ob. przypis [2] na str. 4. — [2] Długosz przytacza następujących, niepotwierdzonych również przez źródła, następców Angelota: Martialis 983—1005 (Hist. Pol., lib. II, pag. 134 i 186); Martinus 1005—1025 (II, 186 i 222); Albinus 1025—1041 (II, 222 i III, 279); Paschalis-Alexander 1041—1067 (III, 279 i 333); Marcus 1067—1087 († octava Augusti) (III, 333 i IV, 394—395); Stephanus 1087—1099 (IV, 394—395 i 435); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 77—79, 83, 96, 104, 115, 127, 137, 145. — [3] Co do daty podanego tu faktu por. Cosmas: Chronicon, II, (2) oraz Galli Anonymi Chronicon, ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. 29, nota 1. Długosz (j. w., lib. III, pag. 260—262) przytacza tę wiadomość pod r. 1040; por. Al. Semkowicz, j. w., str. 113. — [4] Pozycyę tę poprzedzają pod względem chro-

[a] *Wyd. Dobromil.:* moritur. [b] *Cod. Autenticus:* a Johanne undecimo *(sic); wyd. Dobromil.:* a Ioanne II.

Eo tempore Bohemi Gneznen et Poznan destruxerunt, sanctique corpus Adalberti abstulerunt. Illi vero, qui de manibus hostium evadebant, vel qui suorum seditionem devitabant, ultra fluvium Wysla in Mazoviam fugiebant.

Galli Anonymi Chronicon, lib. I, cap. 19: Ludovicus Finkel et Stanislaus Kętrzyński: Galli Anonymi Chronicon, recensuerunt... (Fontes Rerum Polonicarum in usum scholarum, tom. I, Leopoli 1899, pag. 29). — G. Lengnich: Vincentius Kadlubko et Martinus Gallus, scriptores historiae Polonae cum duobus Anonymis ex ms. bibliothecae episcopalis Heilsbergensis editi. Gedani 1749. — Mitzler de Kolof: Historiarum Poloniae et Lithuaniae collectio magna, tomus III, Varsaviae 1769. — Johannes Vincentius Bandtkie: Martini Galli Chronicon ad fidem codicum, qui servantur in Pulaviensi tabulario celsissimi Adami Principis Czartoryscii Palatini Regni Poloniarum, denuo recensuit, ex mandato Regiae Societatis Philomaticae Varsaviensis, Vitamque S. Stanislai atque Inventarium ecclesiae metropolitanae Gnesnensis adiecit... Varsaviae 1824. — J. Szlachtowski et R. Koepke: Chronicae Polonorum usque ad a. 1113, ediderunt... (Mon. Germ. Hist., t. XI, scriptorum t. IX).— Migne: Chronicae Polonorum usque ad a. 1113... (Patrologia latina, t. 160, reimpress. Monumentis Germaniae).—August Bielowski: Galli Chronicon... (Mon. Pol. Hist., t. I, Lwów 1864).

Wedle L. Finkla i Stan. Kętrzyńskiego (j. w., pag. XI), księgę pierwszą swej kroniki ukończył Gall w r. 1112. Z pośród trzech rękopisów tej kroniki najdawniejszym jest Kodeks pergaminowy Biblioteki Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie (XIV w.), który bezpośrednio tu uwzględniamy.

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów (Kraków 1895), str. 84.

8.

1041 (?)[1]

Jaroslaus, dux Russiae, contra Masovienses proficiscitur.

Въ лѣто ҂ѕфмѳ (6549) иде Ꙗрославъ[2] на Мазовъшаны[a] въ лодиꙗхъ[b].

Kronika t. zw. Nestora (XII w.): August Bielowski: Latopis Nestora (Mon. Pol. Hist., t. I, Lwów 1864, str. 702).

Literatura. Tadeusz Wojciechowski: O Kaźmierzu Mnichu (Pam. Ak. Um., t. V); por. nadto bibliografię pod nr. 2.

---

nologicznym niemożliwe do sprawdzenia wiadomości Długosza: 1. o udziale biskupa płockiego Albina w koronacyi Mieszka II w r. 1025, „in die Dominica Pentecostes“ (j. w., lib. II, pag. 230—231); por. Al. Semkowicz, j. w., str. 105; 2. o zjechaniu Mieszka II w r. 1026, po pokonaniu Rusi, do ziemi Płockiej, gdzie zajmował się słuchaniem skarg i rozsądzaniem spraw swoich poddanych (j. w., pag. 232); por. Al. Semkowicz, j. w.; 3. o przyjęciu przez Masława w r. 1037 tytułu ks. płockiego (j. w., pag. 248—250); por. Al. Semkowicz, j. w., str. 110.

[1] Długosz (Hist. Pol., lib. II, pag. 256—257) podaje tę wiadomość pod r. 1038; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 112. — [2] Jarosław, ks. kijowski, † 1054.

[a] *Z wyjątkiem t. zw. Kodeksów Karamzinowej IV i Obolenskija I, które mają:* Мазавшане, *wszystkie pozostałe piszą:* Можавшане *(Софійская Первая Лѣтопись: Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. V, Санктпетерб. 1851, str. 137, przypis „в“).* [b] *T. zw. Kodeks Chlebnikowa (Лаврентіевская Лѣтопись: Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. I, Санктпетерб. 1846, str. 66, przypis „ч“) dodaje:* и побѣди я.

9.

1043(?)

De eodem facto ac de (Masoviae gentis principe) Moislao (Maslao).

..Тое же осени [a] (6551) князь велики Ярославъ дасть сестру свою за Казимира.[1] [b] И въ та лѣта [c] обидяше Моиславъ Казимира, и ходи Ярославъ двожды [d] на Мазавшане..[e]

Pierwszy Latopis Sofijski (Софійская Первая Лѣтопись): Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. V, Санктпетерб. 1851, str. 138.

Literatura. Por. bibliografię pod nr. 2.

10.

(ante 1047)[2]

Meczzlaus (Maslaus) Masoviae gentis princeps existebat.[3]

Igitur liberata patria et expugnata, profugatisque gentibus exterorum, non minor Kazimiro[4] restabat hostilis profugatio suae gentis suorumque iure proprio subditorum. Erat namque quidam Meczzlaus[f] nomine, pincerna patris sui Meschonis[5] et minister; post mortem ipsius Mazoviae gentis sua persuasione princeps exsistebat et signifer. Erat enim eo tempore Mazovia Polonis illuc antea fugientibus, ut dictum, in tantum populosa, quod agricolis rura, animalibus pascua, habitatoribus loca (non satis)[g] erant spatiosa. Unde Meczlavus[f] in audacia suae

---

[1]) 1038—1039 (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).— [2] Co do daty podanego tu faktu ob.: Tadeusz Wojciechowski: O Kaźmierzu Mnichu (Pam. Ak. Um., t. V) i Oswald Balzer: Genealogia Piastów (Kraków 1895), str. 83—85. — [3] U Długosza pozycyę tę poprzedzają pod względem chronologicznym następujące wiadomości: 1. o zwyciężeniu Masława przez Kazimierza i o zdobyciu przez tegoż Mazowsza w r. 1042 (Hist. Pol., lib. III, pag. 279—281); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 115—116; 2. o powtórnem zwyciężeniu Masława przez Kazimierza i o powieszeniu Masława przez Prusaków w r. 1043 (j. w., pag. 284—288); por. Al. Semkowicz, j. w.; 3. o wznowieniu w Polsce, a między innemi i w dyecezyi Płockiej, świętopietrza w r. 1045 (j. w., pag. 291—292); por. Al. Semkowicz, j. w., str. 118 oraz 113—114.— [4] Kazimierz I Odnowiciel, ur. 25 VII 1016, † 28 XI 1058 (Oswald Balzer: Genealogia Piastów). — [5] Mieszko II, ur. 990, koronowany 1025, † 10 V 1034 (Oswald Balzer, j. w.).

[a] *Latopis Woskreseński (Лѣтопись по Воскресенскому Списку: Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. VII, Санктпетерб. 1856, str. 331) oraz Latopis Nikonowski (Лѣтописный Сборникъ, именуемый Патріаршею или Никоновскою Лѣтописью: Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. IX, Санктпетерб. 1862, str. 82) mają*: Того же лѣта. [b] *Latopis Woskreseński (j. w.) dodaje*: за Болеславля сына Лятцково. [c] *T. zw. Kodeks Troicki III (Latopis Nikonowski, j. w., przypis „п") ma*: Въ тоже лѣто. [d] *Wszystkie Kodeksy, z wyjątkiem Carskija II (Софійская Первая Лѣтопись: Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. V, Санктпетерб. 1851, str. 138, przypis „б") oraz Latopis Woskreseński (j. w.) dodają*: въ лодіяхъ. [e] *Latopis Nikonowski (j. w.) dodaje*: въ лодіахъ. [f] *Inne źródła dziejowe polskie podają imię to w brzmieniu poprawniejszem*: Maslaus *(ob. nr. 12, 14, 15, 16).* [g] *Brak w Kod. Zamoyskich.*

militiae confisus, immo ambitione pernitiosae cupiditatis excaecatus, nisus est obtinere per praesumptionis audaciam, quod sibi non cedebat per ius aliquod vel naturam. Inde etiam in tantum superbiae fastum conscenderat, quod obedire Kazimiro[1] renuebat, insuper etiam ei armis et insidiis resistebat. At Kazimirus[1] indignans servum patris ac suum Mazoviam violenter obtinere, sibique grave damnum existimans et periculum, ni se vindicet, imminere, collecta pauca quidem numero manu bellatorum, sed assueta bellis, armis congressus, Meczslavo[a] peremptо, victoriam et pacem totamque patriam triumphaliter est adeptus. Ibi namque tanta caedes Mazovitorum facta fuisse memoratur, sicut adhuc locus certaminis et praecipitium ripae fluminis protestatur. Ipse etiam ibi Kazimirus[1] ense caedendo nimis exstitit fatigatus, brachia totumque pectus et faciem effuso sanguine cruentatus, et in tantum fugientes hostes solus est persecutus, quod mori debuit, a suis omnibus non adiutus. Sed quidam non de nobilium genere, sed de gregariis militibus nobiliter opem tulit morituro, quod bene Kazimirus[1] sibi restituit in futuro, nam et civitatem ei contulit, et eum dignitate inter nobiliores extulit. In illo enim certamine 30 acies ordinatas Masovienses habuerunt, Kazimirus[1] vero vix tres acies bellatorum plenas habebat, quoniam, ut dictum est, tota Polonia paene deserta iacebat.

Hoc itaque praelio memorabiliter superato, Pomoranorum exsercitui *(sic)* in auxilium Meczslao[a] venienti, Kazimirus[1] cum paucis indubitanter obviam properavit. Nuntiatum namque prius illud ei fuerat, ipsosque in auxilium inimicis advenire praesciebat. Unde prudenter disposuit singulariter prius cum Mazoviensibus diffinire, postea facilius cum Pomoranis campum certaminis introire.

Galli Anonymi Chronicon, lib. I, cap. 20, 21: Ludovicus Finkel et Stanislaus Kętrzyński: Galli Anonymi Chronicon, recensuerunt... (Fontes Rerum Polonicarum in usum scholarum, t. I, Leopoli 1899, pag. 30—31).

Literatura. Tadeusz Wojciechowski: O Kaźmierzu Mnichu (Pam. Ak. Um., t. V); M. Perlbach: Die Kriege Heinrichs III gegen Böhmen (Forschungen zur Deutschen Geschichte, X); por. nadto bibliografię pod nr. 7.

II.

s. a.

Meczslai (Maslai) res gestae ac finis.

..Kazimiro. tota gens polonica... gratabundo assurgens animo, ipsum in suum regem acclamasset; sola Mazovia resistere non expavit. Nam quidam de infimo genere, strenuus tamen ac robustus, animo ferox ac bellorum exercitatione consuetus Meczslaus nomine, Mazoviensem provinciam occupaverat, proceres provinciae illius quosdam muneribus quosdam tyrannide ad sui obedientiam attraxit, Dacosque Getas seu Pruthenos et Rutenos sibi in auxilium contra Kazimirum invocavit. Quorum adjutus praesidio, bellum campestre Kazimiro inducere praesumpsit. In quo devictus et de finibus Mazoviae cum sibi adhaerentibus fugatus,

[1] Ob. przypis [4] na str. 7. | [a] Ob. przypis [f] na str. 7.

ad Pruthenos fugam iniit..... Sed Prutheni nece suorum plurimum sauciati..... ..... Meczslaum capientes, diversis poenis afflictum, tandem altissimo patibulo affigunt *(sequuntur verba 37)*. Provincia itaque Mazoviae ad unitatem regni Poloniae (est) redacta..

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (r. 1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 485—486.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy oraz prace, przytoczone pod nr. 10.

12.

S. d.

De eodem Maslao (Meczslao).

..Quumque omnes gratulantissimi ad . (Casimiri) numen concurrerent, quum omnes eius adorarent maiestatem, sola Masoviorum provincia non solum illi non affavet, sed atrocissime bellum infligit. Quam quidam de sordido famulitii genere, avo originario, sed vir et facundus et strenuus, nomine Maslaus, principandi ambitione occupaverat. Hic decem exercitatissimorum cuspidariorum contra Casimirum armat exercitus, exceptis sagittariis, ballistis, bipennatibus, spathariis, immo infinitissimis tam equitum copiis quam peditum ..... Quibus omnibus confectis a Casimiro, non minores virorum rursus vires instaurat: quatuor Maritimorum acies, totidem Geticas, nec non Dacorum ac Ruthenorum . asciscens suffragia *(sequuntur verba 54)*, omnes Casimirus turbine occisionis, quasi procella fulguris, involvit. Ambitionis autem ille princeps (Maslaus) ad Getas transfugit ..... Quem (Getae) post multa demum supplicia, eminentissimo affigunt patibulo.

Kronika Mistrza Wincentego (XII—XIII w.), ks. II: August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 285—287.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy; Heinrich Zeissberg: Vincentius Kadłubek, Bischof von Krakau, und seine Chronik Polens (Wien 1869), oraz prace, przytoczone pod nr. 10.

13.

S. d.

De eodem Meczzlao (Maslao).

..Quumque omnes gratulantissimi ad (Casimiri). nutum concurrent ac omnes eius adorarent maiestatem, sola Mazoviorum provincia non solum illi non affavet, sed atrocissime bellum infligit. Quam quidam de sordido famulitii genere avo originario, sed vir facundus et strenuus, nomine Meczzlaus, ambitione occupaverat. Hic (decem)[a] exercitatissimorum cuspidariorum contra Cazimirum armat exerci-

[a] *U Dopełniacza Mierzwy brak; uzupełniono z Kroniki Mistrza Wincentego (ob. nr. 12).*

tus, exceptis ballistariis et sagittariis, bipennatibus et spatariis, immo infinitissimis tam equitum copiis quam peditum ..... Quibus omnibus confectis, (Maslaus) ..... quatuor Maritimorum acies, totidem Geticas et Prussorum nec non Dacorum ac Ruthenorum (congregavit) *(sequuntur verba 42)*. Cazimirus omnes illos quasi procella fulguris involvit. Ambitionis autem ille princeps (Maslaus) ad Getas transfugit ..... Quem (Getae) post multa demum supplicia eminentissimo affigunt patibulo.

Kroniki Mierzwy Dopełnienie (XIII? w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 285—286.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy oraz prace, przytoczone pod nr. 10.

14.

S. a.

De eodem Maslao (Meczslao).

..Maslau(s) ex ignobili prosapia, qui ducem Masouiorum se fecerat, (jam bis a Casimiro, duce Poloniae, victus) ..... congregata ... multitudine Pruscorum *(sic)*, Donorum *(sic)*[a], Maritimorum, Getharum, Ruthenorum ac Masouiorum . Poloniam . fere totam incendiis, spoliis et rapinis ..... delevit[1] *(sequuntur verba 328)*, (tum) in loco ..... Poznan (a Casimiro) ..... devictu(s) de exercitu furtive recessit, ad Getas confugi(t), quorum princeps . factus fuisset, tamen propter necem . ab eis alto patibulo est suspensus.

Kronika Polska (XIII—XIV w.), Rękopis Królewiecki: Ludwik Ćwikliński: Mon Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 621—623.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy oraz prace, przytoczone pod nr. 10.

15.

S. a.

De eodem Maslao (Meczslao).

..(Casimirus, dux Poloniae) recuperavit Polonie terminos presertim a quodam Maslao, de ignobili prosapia nato, qui Mazovie ducem se prefici procuraverat, quemque preliis binis devicit, ubi eciam Mazoviorum . strages facta est .....; autem Maslaus .... congregata multitudine Pruthenorum, Danorum, Marithimorum et Mazoviorum . Poloniam incendiis, spoliis et rapinis . devastavit et homines ... delevit[1] *(sequuntur verba 184)*. Quibus (a Casimiro) devictis *(sequuntur verba 29)* in loco ..... Poznan (...) .... Maslaus ..... furtive de exercitu fugit ad Gethas,

[1] Następuje opis cudu, doznanego przez Kazimierza.

[a] *W rękopisach Fürstensteinskim i Rhedigerańskim*: Danorum.

quorum etsi princeps factus fuisset, propter necem tamen illorum alto patibulo est appensus.

Kronika Książąt Polskich (1382—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 447—448.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy oraz prace, przytoczone pod nr. 10.

16.

s. a.

De eodem Maslao (Meczslao).

..Maslaus quidam, Masoviae falso nomine dux, vastavit totam Poloniam [1] *(sequuntur verba 137).* (Casimirus devicit eum) in loco ..... Posnan *(sequuntur verba 37)* ad septemtrionem haben(tem) Prussiam ab uno latere; ab occidente Marchiam et Misnam; ab oriente Masoviam et Minorem Poloniam, a meridie Silesiam.

Kronika Szląska Skrócona (ok. r. 1520): Aleksander Semkowicz: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 721—722.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy oraz prace, przytoczone pod nr. 10.

17.

(circa 1047) [2]

Jaroslaus, dux Russiae, Masovienses superavit.

Въ лѣто ҂ѕфне (6555) Ꙗрославъ [3] иде [a] на Мазовъшаны, и побѣди ꙗ, и кънѧзꙗ ихъ оуби Моислава, [b] и покори ꙗ [c] Казимироу.

Kronika t. zw. Nestora (XII w.): August Bielowski: Latopis Nestora (Mon. Pol. Hist., t. I, Lwów 1864, str. 703).

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 10; por. nadto bibliografię pod nr. 2.

---

[1] Następuje opis cudu, doznanego przez Kazimierza.—[2] Co do daty podanego tu faktu ob.: Tadeusz Wojciechowski: O Kaźmierzu Mnichu (Pam. Ak. Um., t. V) i Oswald Balzer: Genealogia Piastów (Kraków 1895), str. 83 i 85.—[3] Jarosław, ks. kijowski, † 1054.

[a] *Pierwszy Latopis Sofijski (Софійская Первая Лѣтопись: Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. V, Санктпетерб. 1851, str. 138) dodaje*: третіе; *Latopis Woskreseński (Лѣтопись по Воскресенскому Списку: Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. VII, Санктпетерб. 1856, str. 332) dodaje*: въ третей; *Latopis Nikonowski (Лѣтописный Сборникъ, именуемый Патріаршею или Никоновскою Лѣтописью: Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. IX, Санктпетерб. 1862, str. 83) dodaje*: въ третій. [b] *Gall podaje imię to w brzmieniu*: Meczslaus; *inne źródła dziejowe polskie*: Maslaus *(ob. nr. 10 i nast.).* [c] *Wszystkie pomienione Latopisy (j. w.) mają*: землю ту.

18.

s. a.

De unitate Masoviae et Poloniae.

Kazimirus[1] *(sequuntur verba 33)* Masoviam ad unitatem Polonie reduxisse dicitur.

Poczet Królów Polskich (druga poł. XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 292.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy oraz prace, przytoczone pod nr. 10.

19.

1049(!) *Nota vitiosa.* *JULII 15*

Professio Alberti de Błonie.

Anno MXLIX ego Albertus de Blonye suscepi professionem.

Kalendarz Czerwiński (XIV—XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 946.

Wydawca (j. w., przyp. 5) zaznaczył jedynie, że zapiskę powyższą: „wpisano ręką wieku XV"; trzeba nadto zauważyć, że znalazła się ona w „Kalendarzu" wśród zapisek, dotyczących wydarzeń z tegoż stulecia. Okoliczności te zdają się wskazywać na wiek XV (r. 1449?), nietylko jako na czas jej powstania, ale również — wobec jej redakcyi (.. ego ... suscepi) — jako na czas, którego dotyczy wspomniane w niej zdarzenie: profesya zakonna nieznanego nam bliżej Alberta z Błonia. Klasztor Kanoników Regularnych w Czerwińsku powstał w XII st. (por. akt z d. 18 IV 1155 r.).

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy.

20.

1055(!) *Nota vitiosa.*

Alexander, episcopus Plocensis, ecclesiam in Czerwińsk fundasse dinoscitur.

(Cf. nr. 49.)

Item anno 1055 Alexander, episcopus Plocensis, tempore ducis Boleslai, fundavit ecclesiam in Cyrwyensko ad honorem beate Marie virginis.

Spominki Płockie (XIV?—XV w.): Arndt: Mon. Germ. Hist., t. XIX, pag. 687, oraz August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 119, który wydanie Arndta poddał krytyce (Biblioteka Ossolińskich, t. X, Lwów 1868, str. 339).

[1] Kazimierz I Odnowiciel, ur. 25 VII 1016, † 28 XI 1058 (O. Balzer: Genealogia Piastów).

Biskup płocki Aleksander, występujący jako świadek w akcie 1065 (?)—(circa 1155 ?) (nr. 22), piastował tę godność w latach 1129—1156, † 9 marca (ob. Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 312).

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy oraz: August Bielowski: Biblioteka Ossolińskich, t. X, str. 341; Wojciech Kętrzyński: Biskupstwa i klasztory polskie w X i XI wieku (Przegląd powszechny, t. XXIII, str. 609—627, t. XXIV, str. 15—27); tenże: Założenie i wyposażenie biskupstwa Płockiego (Przew. nauk. i liter. z r. 1886, str. 385—392, 481—488; tenże: uwagi w Mon. Pol. Hist., t. IV, str. 23—24, t. V, str. 866—867; Władysław Abraham: Organizacya Kościoła w Polsce do połowy wieku XII, Lwów 1893.

21.

(1060?—1068?) PLOCIAE, *APRILIS 11*

Boleslaus, dux Poloniae, monasterium s. Joannis Evangelistae in Mogilno dotasse dinoscitur.[1]

(Cf. nr. 22.)

August Bielowski: Odpowiedź na List otwarty A. Z. Helcla o najdawniejszych znanych nadaniach klasztoru Benedyktynów w Mogilnie (Biblioteka Ossolińskich, t. VII, Lwów 1865, str. 308—340).

22.

Littera interpolata.

1065(?)—(circa 1155?) PLOCIAE, *APRILIS 11*

Boleslaus dotat (inter caetera per Masoviam) monasterium s. Ioannis Evangelistae in Mogilno.

In nomine sancte et individue Trinitatis amen. Animadvertat hoc testimonium veritas, omnis ecclesia religionis, quod ego Boleslaus exempla fidelium secutus,[a] quatenus, cum defecero recipi merear in tabernaculis[b] iustorum, contuli de omnibus ad me pertinentibus ecclesie Mogylnensi[c] sancti Iohannis Ewangeliste transitus omnes per Wislam[d] de Camen usque in mare,[e] transitus Navchre in Vizna[f] et in Macov,[g] et per totam Mazoviam[h] nonum forum, nonum denarium, nonum porcum,

[1] Pozycyę tę poprzedza pod względem chronologicznym wiadomość Długosza (Hist. Pol., lib. III, pag. 315—316) o udziale biskupa płockiego (imię nie podane) w koronacyi Bolesława Śmiałego w r. 1058; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 123—124.

Waryanty w zestawieniu tekstu naszego („Mogilno 1a", Cod. Dipl. Maj. Pol., IV, nr. 3) z tekstem „Mogilno 1" (Cod. Dipl. Maj. Pol., I, nr. 3): [a] sequtus; [b] thabernaculis; [c] Mogilnensi; [d] Vyslam; [e] ad mare; [f] Wyzna; [g] Macow; [h] Mazowiam.

nonum poledrum, nonum piscem sum largitus; quod ne quis ulterius irritum faciat, auctoritate Dei omnipotentis[a] sit prohibitus. Et hec sunt nomina castrorum: Grudomzch,[b] Zacrocyn,[c] Syrozch cum medio theloneo per fluvium Bug, Ripyn,[d] Steclyn,[e] Seprch, Nowy Radcez,[f] Oselzch,[g] Zyremdzco, Cechonow, Stolpzco,[h] Grebezco, Nasilzco,[i] Visegrod,[j] Ploczch, Dobrin,[k] Wlodislaw, Pripust,[l] Slonzch.[m] In Lonsin[n] X[o] marcas, in Zbutimyr[p] VII[q] marcas, in Woybor IIII marcas,[r] in Sarnov[s] II[t] marcas et dimidiam, in Rospir VII[u] marcas. Hec autem[v] nomina villarum prenotantur,[w] quas contulimus cum omni libertate et iure ecclesie sepedicte[x] sancti Iohannis Ewangeliste in Mogylna:[y] Cyrwenzch,[z] Chrenov,[aa] Bolino, Welerich,[bb] Tossovo,[cc] Cromnov,[dd] Golumbino. Ecclesia[ee] sancti Laurentii[ff] in Ploczch, item in Belzco[gg] ecclesiam sancti Iohannis Baptiste cum ipsa villa prenotata, foro, tabernis, targove,[hh] et cum omni libertate. Ecclesia[ii] sancti Iohannis in Wladislav.[jj] In Culmine nonum forum cum tabernario.[kk] Clescicarv,[ll] Cechre,[mm] Dalochovo,[nn] Opatovo,[oo] Voiucino,[pp] Falecino,[qq] Macevo,[rr] Lubessevo,[ss] cum medio lacu, Radence[tt] cum fluvio ex utraque ripa[uu] Charnothyl[vv] per medium, Olse,[ww] Bystrica,[xx] Zabno, Chelsco,[yy] Sedne,[zz] Vecanovici,[aaa] Lezno,[bbb] Sceglino, Domanino, Subino, Bocdanovo,[ccc] Sciberzco,[ddd] Chucharovo.[eee] Ecclesia[fff] sancti Iacobi in Mogilna, quam fundavit Sbylud[ggg] miles addens eidem ecclesie hereditatem nomine[hhh] Bogusino.[iii] Item aliam ecclesiam in honore *(sic)* beati[jjj] Clementis miles magnus Dobrogoscius,[kkk] addens eidem ecclesie hereditatem Padnevo[lll] cum consensu amicorum suorum, edificavit. Item Paulus et Zema[mmm] fratres dederunt duas villas, Lyzec[nnn] et Ripnik.[ooo] Item Odolan dedit Socolovo.[ppp] Item Andreas Gocunovo.[qqq]

Item ego Boleslaus, addiciens predictis, notum esse volo concambium villarum quod feci cum Mogylensi[rrr] abbate Mengosio: villam enim Raniglov[sss] ab ipso accepi et homini meo Nazlav petenti contuli, pro qua villam Crite[ttt] cum medio lacu et fluvio per medium eidem abbati

---

[a] omnipotentis Dei; [b] Grudenczch; [c] Zacroczin; [d] Ripin; [e] Scechin; [f] Nowum Radcez; [g] Oszelzch; [h] Stolpsco; [i] Nasylsco; [j] Wyszegrod; [k] Dobrzin; [l] Przypusth; [m] Plonzch; [n] Llonzin; [o] decem; [p] Sbuczimir; [q] septem; [r] *brak wyrazów:* in Woybor IIII marcas; [s] Sarnow; [t] duas; [u] septem; [v] Hec sunt; [w] *brak wyrazu:* prenotantur; [x] supradicte ecclesie; [y] Mogilna; [z] Czirwyenzch; [aa] Crzechnov; [bb] Welerych; [cc] Tossowo; [dd] ..romnow; [ee] ecclesiam; [ff] Llaurencii; [gg] Byelsco; [hh] targowe; [ii] Ecclesiam; [jj] Wladislaw; [kk] thabernario; [ll] Clestitarw; [mm] Czechre; [nn] Dalachowo; [oo] Opathowo; [pp] Woyuczino; [qq] Ffaleczino; [rr] Maczewo; [ss] Llubessowo; [tt] Radzencze; [uu] rippa; [vv] Czarnothil; [ww] Olsze; [xx] Bystrzicza; [yy] Chelpsco; [zz] Sedno; [aaa] Wyeczanowa; [bbb] Llezno; [ccc] Bogdanowo; [ddd] Sczibersco; [eee] Czycharowo; [fff] ecclesiam; [ggg] Sbyluth; [hhh] *brak wyrazu:* nomine; [iii] Bogussino cum consensu amicorum suorum; [jjj] sancti; [kkk] Dobrogostius; [lll] Padnyewo; [mmm] Zemva; [nnn] Llizecz; [ooo] Rypin; [ppp] Socolowo; [qqq] Gocunowo; [rrr] Mogilnensi; [sss] Raniglow; [ttt] Krzithe.

et ecclesie Mogylensi[a] tradidi; sed quia hec reconpensacio[b] sufficiens esse non videbatur sortem Curani cum eodem Curano et filiis suis addidi et in nomine virtutis Ihesu Christi confirmavi. Item hec sunt nomina servorum ascripticiorum, quos eidem ecclesie contuli[c] cum omni iure: Wignan[d] cum tota consanguinitate sua, Radeg,[e] Sulenta[f] cum cognacione sua, Zavist,[g] Radic[h] cum cognacione sua, Wolis, Zabor, Nadeg,[i] Zandan, Doman, Domamir,[j] Sida,[k] Nesul, Sulan[l] cum fratre suo, Domasir cum fratre suo,[m] Nesda[n] cum cognacione sua, Mal..[1o] cum fratribus, Godes cum fratre suo, Calik, Sulimir, Milon, Wezan,[p] cum filiis, Poznomir, Cechon,[q] Belin,[r] Sulen cum fratre suo, Nerad cum fratre suo, Throsda cum fratre suo, Sulidad cum filiis suis, Bezoro cum fratre suo, Budis, Goven, Riben cum fratre, Unimyr, Zabor, Radost, Zemir, Zyra, Witost cum fratre suo,[s] Gornec,[t] Scozay,[u] Lelistrig,[v] Targossa, Gromis,[w] Zdema cum fratre suo, Pozar, Golandin,[x] Rucavca,[y] Stepan, Sulimir, Wizcan,[z] Domasul cum fratribus suis, Nedamir cum filiis,[aa] Sdan cum filiis, Pribislav[bb] cum filiis,[cc] Bocdan,[dd] Michal, Stanec,[ee] cum fratre suo Rados. Item homicidia, tam inter duos ascripticios quam inter duos liberos, vel ex una parte liberi et ex altera[ff] ascripticii villarum supradicte domus, per totum eidem ecclesie cedant. Ne ergo hec mea[gg] liberalis et salubris donacio, ad honorem omnipotentis Dei et sancti Iohannis Ewangeliste ex intimo affectu collata, aliqua temeritate infringatur, sed ut a me et a meis posteris inviolabiliter observetur, presentem litteram precepi mei sigilli munimine et subscripcione testium confirmari. Actum et datum anno Incarnacionis dominice m. IX V, III Idus[hh] Aprilis, in Plozc,[ii] presentibus: venerabili patre Allexandro Plocensis ecclesie episcopo, principe milicie Wesborio,[jj] Iohanne cancellario, procuratore Troyano, Wysna, Iohanne canonico Plocensis ecclesie, Waltero[kk] eiusdem ecclesie canonico, et aliis quam pluribus fidedignis[ll] et honestis.

---

[1] Brak dwu liter.

[a] Mogilnensi; [b] recompensacio; [c] contuli ecclesie; [d] Wigan; [e] Radecz; [f] Sulentha; [g] Zavisch; [h] Radith; [i] Radeg; [j] Damamir; [k] Syla; [l] Sulim; [m] *brak wyrazów*: Domasir cum fratre suo; [n] Neszda; [o] Malsa; [p] Wesan; [q] Czychon; [r] Belen; [s] *brak wyrazów*: Nerad cum fratre suo, Throsda cum fratre suo, Sulidad cum filiis suis, Bezoro cum fratre suo, Budis, Goven, Riben cum fratre, Unimyr, Zabor, Radost, Zemir, Zyra, Vitost cum fratre suo; [t] Cyrneg; [u] Sciza; [v] Zelistrig; [w] Gromiss; [x] *następują wyrazy*: Gudes, Gonen, Riben cum fratre, Unimir, Zabos, Radosth, Zemir, Zyra, Vitosch cum fratre suo; [y] Rucanca; [z] Wyscan; [aa] *następuje*: suis; [bb] Przibislav; [cc] *następuje*: suis; [dd] Bogdan; [ee] Stanecz; [ff] alia parte; [gg] nostra; [hh] millesimo sexagesimo quinto, tercio Idus; [ii] Ploczk; [jj] Weszborio; [kk] Valtero; [ll] fide dignis.

Z rodzaju licznych, a błędnych waryantów A. Bielowskiego (Mon. Pol. Hist., I, 359—363), które tu, jako typowe dla kopii z wieku XVI—XVIII (por. str. 16), pomijamy, zdaje

Akt niniejszy, w ciągu wieków średnich obficie interpolowany, w tekście, który nas doszedł, znany jest dzisiaj tylko z transsumptów.[1] Być może, że z nieznanej nam a, jak się zdaje, nader odmiennej postaci nadania Bolesławowego dla Mogilna korzystał już Długosz (Hist. Pol., t. I, lib. III, pag. 329—330, wyd. Al. Przezdzieckiego; por. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza, Kraków 1887, str. 38 i 126—127). Pierwszy ogłosił go w tekście, dzisiaj znanym, W. A. Maciejowski (Hist. prawod. słow., t. VI, Warsz. 1858, str. 386—390) z kopii Józefa Łukaszewicza, sporządzonej przez tegoż w r. 1840 z pergaminowego, jak zapewnia August Bielowski (Mon. Pol. Hist., I, str. 359—363), transsumptu, przewiezionego około tegoż czasu przez rząd pruski z archiwum klasztoru w Mogilnie do archiwum Kamery Królewsko-Pruskiej w Bydgoszczy (W. A. Maciejowski, j. w., str. 386, przyp. 1). Z kolei na akt ten zwrócił uwagę i wydrukował go A. Z. Helcel (List otwarty A. Z. Helcla do A. Bielowskiego, Biblioteka Ossolińskich, VI, str. 323—380), wskazując w nim na interpolacye, dotyczące, jego zdaniem, nadań dla Mogilna, dokonanych około r. 1155 przez Bolesława Kędzierzawego (por. Cod. Dipl. Maj. Pol., I, str. 3 i IV, str. 3, przyp.). Właściwym atoli wydawcą omawianego aktu po W. A. Maciejowskim był w r. 1864 August Bielowski (Mon. Pol. Hist., I, str. 359—363), który oparł się na tekście, zaczerpniętym w r. 1851 z Kopiaryusza (XVII w.) biskupa Andrzeja Trzebickiego (t. II, str. 286), przechowywanego w Bibliotece Kapitulnej krakowskiej. Tekst ten znajduje się tam w transsumpcie aktu Mieszka Starego (zapewne pod datą 3 IX 1202, Kruszwica), potwierdzonym w r. 1402, feria III (w pergaminie Jagiełły dziura), w Krakowie (por. Cod. Dipl. Maj. Pol., I, str. 46, nr. 36), na prośbę opata Mikołaja, przez Jagiełłę (por. Mon. Pol. Hist., I, str. 359). Wcześniej jeszcze, bo d. 9 IV 1363 r., został transsumpt Mieszka, znajdujący się wtedy w rękach Paulina, opata w Mogilnie, potwierdzony w Sandomierzu przez Kazimierza Wielkiego; król atoli brzmienia jego nie przytoczył (Kop. A. Trzeb., j. w.; por. Mon. Pol. Hist., I, str. 359—360). Poza tekstem wspomnianym, korzystał nadto A. Bielowski w swej publikacyi z kopiaryusza (?), będącego wówczas w posiadaniu B. Waliszkiewicza, antykwaryusza krakowskiego, dając w Monumenta obu pomienionym kopiom krakowskim (Kapituły i B. Waliszkiewicza) pierwszeństwo przed źródłem W. A. Maciejowskiego, gdyż kopie te uznał za bardziej zgodne z właściwemi przytoczeniami Długosza (j. w.). Bielowski w „Odpowiedzi na List otwarty A. Z. Helcla o najdawniejszych znanych nadaniach klasztoru Benedyktynów w Mogilnie“ (Biblioteka Ossolińskich, VII, str. 308—340), obstając przy swojem poprzedniem twierdzeniu (wyrażonem w Mon. Pol. Hist., I, str. 359—363), dowodzi, że akt omawiany pochodzi od Bolesława Śmiałego, nie zaś od Kędzierzawego, jak mniema A. Z. Helcel. Według Bielowskiego, datę, wyrażoną

się wynikać, że krakowskie jego wzory oparte były na błędnej lekcyi tekstu, zbliżonego bardziej do „Mogilno 1“, aniżeli do „Mogilno 1a“. Do tego ostatniego (Cod. Dipl. Maj. Pol., IV, nr. 3) zbliża się tekst A. Bielowskiego jedynie w punkcie r *(ob. str. 14), opuszczonym przez „Mogilno 1“, a uwzględnionym w „Mogilno 1a“. Gdyby nie ten szczegół, możnaby na podstawie charakteru waryantów sądzić, że kopie krakowskie, zużytkowane przez A. Bielowskiego, oparte były bezpośrednio na błędnej lekcyi „Mogilno 1“.*

[1] Por. niżej (str. 20), powtórzony za „Hamburger Zeitung“ z roku 1835, opis zagadkowego oryginału.

w akcie: M° LX° V° III° Idus Aprilis, czytać można rozmaicie: 1) M° LX° (1060) VIII° Idus Aprilis, 2) M° LX° V° (1065) III° Idus Aprilis, 3) M° LX° VIII° (1068) Idus — zamiast Idibus — Aprilis: że przeto nadanie na rzecz Mogilna było uczynione między 1060 a 1068 r. Por. nadto: Heinrich Zeissberg: Polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters (Leipzig 1873), pag. 308 (nota 4) oraz Antoni Małecki: Przew. nauk. i liter. z r. 1875, str. 503, 992.

Wreszcie omawiany tu akt został wydany dwukrotnie, w r. 1877 i 1881, przez I. Zakrzewskiego w Cod. Dipl. Maj. Pol. (t. I, nr. 3, t. IV, nr. 3), na którego lekcyi („Mogilno 1", Cod. Dipl. Maj. Pol., I, nr. 3) oparli się, jak się zdaje, dwaj ostatni wydawcy omawianego tu aktu: Heinrich Wuttke (Städtebuch des Landes Posen, Leipzig 1864, pag. 5—6, nr. 1) i Franciszek Piekosiński (Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 108—113 [336—341], nr. 26), przyczem Wuttke (j. w.) opatrzył swój tekst datą 1065, Piekosiński zaś (j. w.) 1165 r. w tytule, uzasadniając natomiast w przypisach (j. w., str. 111 [339]) datę 1145 r.; oba te jego wywody nie są dostatecznie umotywowane. Oba te teksty wydawca Cod. Dipl. Maj. Pol. oparł na najlepszych możliwie pierwowzorach, których dostarczyło mu Archiwum Państwowe (Königl. Staatsarchiv) w Poznaniu, przechowujące pod sygnaturami „Mogilno 1" (por. Cod. Dipl. Maj. Pol., I, nr. 3 i nr. 36) i „Mogilno 1a" (Cod. Dipl. Maj. Pol., IV, nr. 3) dwa egzemplarze transsumptu aktu Mieszka Starego: pierwszy (Jagiełły) pod datą „1202 (?), 3 IX, Crusvicia", drugi, pochodzący z XIII wieku (por. Cod. Dipl. Maj. Pol., IV, str. 4, nr. 36), „1100 (sic!), 3 IX, Crusvicia". Z porównania wszystkich przytoczonych tu tekstów drukowanych wynika, że, pomijając (bezużyteczny dzisiaj, bo niefortunnie w nomenklaturach modernizowany) tekst W. A. Maciejowskiego, podającego autentyczność zarówno aktu Bolesława jak i Mieszka w wątpliwość (Hist. prawod. słow., VI, str. 386), oraz uwzględniając ubocznie tylko, oparty na późnych wzorach, tekst A. Bielowskiego, winniśmy oprzeć się, nie mogąc dotrzeć obecnie do Poznania, na obu tekstach Ig. Zakrzewskiego, a zwłaszcza na drugim z nich („Mogilno 1a", Cod. Dipl. Maj. Pol., IV, nr. 3), który w całości tutaj przedrukowujemy. Dla wyczerpania wykazu tekstów omawianego aktu nadmieniamy, że kopię jego, pochodzącą pono z XVIII wieku, oglądał w Trokach Alfons Parczewski.

Co do dziejów omawianego tu aktu, Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Histor.-Filoz. Akad. Um., t. XXVI, str. 275—280) jest zdania, że transsumpt Mieszka Starego został podrobiony niewątpliwie na krótko przed r. 1282 (raczej 1285, por. str. 18), a fikcyjna jego data, brzmiąca w lekcyi Ig. Zakrzewskiego na podstawie pierwszego egzemplarza poznańskiego („Mogilno 1") „1202", drugiego zaś („Mogilno 1a") „1100", opiewa: „1103", o czem świadczy nadewszystko wzmianka o Mengozie, który, wedle nekrologu klasztornego, miał być pierwszym opatem w Mogilnie. Kwestyonuje to Fr. Piekosiński (Studya, rozprawy i t. d., t. I, str. 111 [339]), twierdząc, że owo imię (Meingot), wcale nie rzadkie, może się stosować nie do jednej tylko, lecz do paru osób. Zdanie, zbliżone do W. Kętrzyńskiego, wypowiedział uprzednio jeszcze M. Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 2 i 339, nr. 4), opierając się na „transsumptach z r. 1103 (?) i 1402".

Co do interpolacyi, W. Kętrzyński (j. w. oraz w pracy p. t. Założenie biskupstwa Płockiego, Przegl. powsz., t. XXVII, str. 363—371) wyraża opinię, że ustęp aktu z r. 1065, poczynając od inwokacyi: „In nomine sancte et individue Trinitatis amen“ aż do nomenklatury „Clescicarv“ włącznie, pochodzi z czasów Bolesława Śmiałego; następny (Studya, j. w.): od nomenklatury „Cechre“ aż do „Gocunovo“ włącznie, jest zapiską z XII wieku; dalszy: od słów „Item ego Boleslaus“ aż do „fratre suo Rados“ włącznie, należy do nadania Bolesławowego z r. 1065; następny: od „Item homicidia“ aż do „cedant“ włącznie, pochodzi (wedle W. Kętrzyńskiego, j. w.) z XIII w.; idący po nim: od „Ne ergo“ aż do „presentibus“ włącznie — należy do czasów Bolesława Śmiałego; końcowy zaś: od „venerabili patre“ aż do „honestis“ włącznie, ma pochodzić z czasów Bolesława Kędzierzawego, jakoby przed r. 1145, o czem w notatach swoich wyraża powątpiewanie Stosław Łaguna. Ostatni ten badacz wyraża (tamże), zgodnie z A. Z. Helclem (j. w.), opinię, że akt niniejszy („1065 r.“) jest powtórzeniem i wzbogaceniem pierwotnej, starej fundacyi, podjętej przez Bolesława Kędzierzawego około r. 1155, na co naprowadza tożsamość osób, występujących zarówno tam, jak w (sfałszowanym wedle Łaguny, j. w.) akcie gnieźnieńskim Mieszka Starego dla Trzemeszna z dnia 28 IV 1145 r. (por. nr. 69) oraz w akcie gnieźnieńskim kardynała Humbalda, również dla Trzemeszna d. 2 III 1146 r. wydanym (nr. 72). Franciszek Piekosiński („Przegląd krytyczny“ z r. 1877, str. 445), uważając sam akt („1065 r.“) za nadanie Bolesława Śmiałego, zaznacza jednak, podobnie jak później Wojciech Kętrzyński (j. w.), w sprawie interpolowanego ustępu o poborze kary głównej w razie zabójstwa między poddanymi klasztoru (ustęp: „Item homicidia“ aż do „cedant“ włącznie), co następuje: „Ten przepis, nieznany autentycznym przywilejom z XII wieku, jest oczywistym wtrętem, pochodzącym z wieku XIII, i jest żywcem wyjęty z przywileju Przemysła II z r. 1282 (Cod. Dipl. Maj. Pol., I, nr. 507), którym to przywilejem dopiero klasztor Mogilnieński, obok uwolnienia od różnych danin, także prawo poboru główszczyzny po swoich poddanych uzyskał“. Na pogląd ten zgadza się i St. Łaguna (j. w.). Wreszcie, co do wspomnianej wyżej daty aktu Przemysła II z r. 1282 (Cod. Dipl. Maj. Pol., I, nr. 507), na którym oparł się w swych rozstrząsaniach nadania Bolesławowego („1065 r.“) zarówno Fr. Piekosiński (j. w.), jak W. Kętrzyński (j. w.), należy zaznaczyć, że na rok 1285 poprawia ją Stanisław Krzyżanowski (Dyplomy i kancelarya Przemysława II, Pam. Ak. Um., t. VIII, str. 171, nr. 66). Datę dzienną ostatniego tego aktu określa w przybliżeniu na dzień około 15 maja t. r. na podstawie aktu Przemysła II (Cod. Dipl. Maj. Pol., I, nr. 555) w notatach swoich Stosław Łaguna. Michał Bobrzyński (Geneza społeczeństwa polskiego na podstawie Kroniki Galla i dyplomatów XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XIV, str. 31), kładzie datę aktu Bolesławowego („1065 r.“) na rok 1165. Tadeusz Wojciechowski (Szkice historyczne jedynastego wieku, Kraków 1904, str. 134—137), podzielając naogół zdanie Karola Potkańskiego (Opactwo na łęczyckim grodzie, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XLIII, str. 123), że fundacya klasztoru w Mogilnie nastąpiła istotnie z nadania Bolesława Śmiałego, wyraża nadto opinię, że w omawianym tu akcie („1065 r.“) „można dojrzeć przechowany tam tekst aktu fundacyjnego Bolesława Śmiałego, ... (który) posłużył (Bolesławowi) Kędzierzawemu za gotową ramę, do której tylko dołożono i dopisano późniejsze nabytki, wtrącając je na dwóch miejscach do pierwotnego tekstu...“

(j. w., str. 134), i który zawiera się w omawianym tu akcie w ustępach następujących: od „In nomine sancte et individue Trinitatis amen. Animadvertat hoc testimonium veritatis“ (tak u T. Wojciechowskiego, j. w., który dalej: Navchre poprawia na: Wkrze) aż do „Slonzch“ (u Wojciechowskiego: Płońsk) — włącznie; dalej od ustępu: „Item hec sunt nomina servorum ascripticiorum, quos eidem ecclesie contuli cum omni iure“ — aż do: „Stanec cum fratre suo Rados“ włącznie; i wreszcie ustęp końcowy, zawarty w wyrazach: „Actum et datum anno Incarnacionis dominice MLXV“; cała reszta aktu to już (wedle Wojciechowskiego) tekst Bolesława Kędzierzawego, który nawet daty rocznej pierwszego nadania (1065 r.) nie zmienił.

Nieistniejący już oryginał został potwierdzony:

1. Przez Mieszka Starego „anno Domini M C III Nonas Septembris in Crusvicia“; August Bielowski (Mon. Pol. Hist., II, 362, przyp.) domyśla się tu roku 1201, Non. Sept., A. Z. Helcel (List otwarty do A. Bielowskiego)—roku 1200, a wydawca Cod. Dipl. Maj. Pol. (IV, str. 4, nr. 36) odczytał tę datę jako „r. 1100, Sept. 3“, W. A. Maciejowski zaś (Hist. praw. słow., VI, 388, nr. 2) jako: „1103, Nonas Septembris“, w czem miał już poprzednika w osobie żyjącego w wieku XV—XVI autora notatki, zamieszczonej na stronie odwrotnej „Mogilno 1a“, a brzmiącej: „Crite cum medio lacu et cum medio fluvio et Originale tocius monasterii 1103“. Za ostatnią tą datą poszedł i Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 275—280). Omawiane tu potwierdzenie Mieszka Starego przechowało się pod sygnaturą „Mogilno 1a“ w Archiwum Państwowem (Kgl. Staatsarchiv) w Poznaniu; Jest to, wedle opisu wydawcy Cod. Dipl. Maj. Pol. (IV, str. 4), (materyalnie fałszywy) akt pergaminowy z XIII wieku (sporządzony, według W. Kętrzyńskiego, j. w., niewątpliwie na krótko przed r. 1282, co Stanisław Krzyżanowski, j. w., poprawia na r. 1285, może około 15 maja; por. Cod. Dipl. Maj. Pol., I, nr. 507, 555), którego brzeg dolny tak założono, iż zakrywa ostatnie dwa wiersze tekstu. „Znajdują się w nim dwa poprzeczne wcięcia, okazujące ślady przeciągniętego niegdyś przez nie paska. Na stronie odwrotnej napisano ręką XV wieku: „Originale tocius monasterii“, a na innem miejscu, ręką nieco późniejszą: „Crite cum medio lacu et cum medio fluvio et Originale tocius monasterii 1103“; obok wyrysowana sygnatura: „A. I. Mogilno 1a“.

2. Przez Przemysła II ogólnie, bez przytoczenia tekstu, około 15 maja 1285 r. (?) (por. Stanisław Krzyżanowski, j. w.) w Dłusku (Cod. Dipl. Maj. Pol., I, nr. 507, pod datą 1282 r.), gdzie akt ten, powstały może w Mogilnie (por. Cod. Dipl. Maj. Pol., I, nr. 555), zaczerpnięto z przechowywanego w Bibliotece Wilanowskiej „Rejestru rewizorów do Wielkopolski“, fol. 117 oraz ze znajdującego się w Archiwum Konsystorza Poznańskiego „Liber Privilegiorum“, fol. 117.

3. Przez Kazimierza Wielkiego dnia 9 kwietnia 1363 r. w Sandomierzu w transsumpcie Mieszka Starego, którego akt znajdował się wtedy w posiadaniu Paulina, opata w Mogilnie; król atoli brzmienia jego ani opisu nie przytoczył (por. Mon. Pol. Hist., I, str. 359—360). Akt Kazimierza W. znany jest z kopiaryusza (XVII w.) biskupa Andrzeja Trzebickiego (t. II, str. 286—289), przechowywanego (w r. 1851) w Bibliotece Kapitulnej krakowskiej (por. Mon. Pol. Hist., j. w.).

4. Przez Władysława Jagiełłę (dzień nieznany)[1] r. 1402 w Krakowie w trans-

[1] W kopiach, z których korzystał A. Bielowski (Mon. Pol. Hist., I, str. 359—360), data

sumpcie Mieszka Starego (por. Cod. Dipl. Maj. Pol., I, str. 46, nr. 36). Jest to, wedle opisu wydawcy (j. w.), akt pergaminowy, którego brzeg dolny został szeroko założony; w nim cztery otwory, pozostałe po jednej (na sznurze jedwabnym niegdyś przywieszonej) pieczęci. Pismo miejscami wytarte, miejscami, przez użycie odczynników chemicznych, zamazane, zwłaszcza przy końcu formuły konfirmacyi króla Władysława Jagiełły. Akt ten przechował się w Archiwum Państwowem (Kgl. Staatsarchiv) w Poznaniu pod sygnaturą „Mogilno 1".

5. Poza opisanymi wyżej szczegółami trzeba nadmienić, że (wedle A. Z. Helcla: List otwarty i t. d., Bibl. Ossol., VI, str. 329) rzeczony (1) przywilej Mieszka wraz z transsumptem aktu Bolesława przepisany został przez Kazimierza Stronczyńskiego z kopii, znajdującej się w Archiwum w Poznaniu, a sporządzonej na pergaminie w r. 1417 przed Benedyktem, archidyakonem łęczyckim, kanonikiem gnieźnieńskim, przez Andrzeja, syna Dersława z Jackowa, kleryka gnieźnieńskiego. W aktach, dotyczących klasztoru w Mogilnie, znalazł Stronczyński ślad, iż oryginał miał być złożony w magistracie w Toruniu. Stronczyński znalazł pierwszą wiadomość o najdawniejszem nadaniu dla Mogilna w „Hamburger Zeitung" z r. 1835 w następujących słowach: „Die beiden ältesten der noch bestehenden Klöster dürften das Kloster der regulirten Chorherren des Augustiner-Ordens (Cannonicorum regularium Lateranensium) in Trzemeszno und des Benediktiner-Mönchskloster in Mogilno in Bromberger Departement sein, welchem letzteren bereits im Jahre 1068 ..... ansehnliche Ländereien von dem Herzog Boleslaus geschenkt wurden. Das noch vorhandene Schenkungs-Document datirt de anno incarnationis dominicae millesimo sexagesimo octavo Idus Aprilis in Plozc (zaliczono tu, jak widać, trzy pałki, dotyczące Idus, do daty rocznej), ist auf Pergament mit wenig Abbreviaturen und scharfen Schriftzügen geschrieben. Es ist gut conservirt; nur auf einer Zeile hat es eine beim Zusammenlegen entstandene Reibung gelitten. Das Siegel fehlt; indessen verräth der Einschnitt untem am Rande den Ort, wo es angebracht war. Die Schrift ist fällig derjenigen gleich, welche in gleichzeitigen Urkunden Deutschlands gefunden wird; und das Document selbst in historischer und geographischer Hinsicht gleich merkwürdig". Żadnych więcej śladów w tym kierunku wskazać nie umiemy.

Akt z r. 1065 (?)—(circa 1155 ?) drukowali: por. wyżej objaśnienia.

Literatura. Por. wyżej objaśnienia oraz nr. 66; uwagi błędne co do omawianego tu aktu podał Heinrich Wuttke: Städtebuch des Landes Posen (Leipzig 1864), pag. 5—6, nr. 1.

---

dzienna brzmi: feria III ipso die S. Catharine; lekcya ta nie była widać ścisła, gdyż, jak słusznie zwraca uwagę wydawca Cod. Dipl. Maj. Pol. (I, str. 46), dzień św. Katarzyny przypadał w r. 1402 na sobotę.

23.

Littera spuria.

1067 (!) POSNANIAE, *MAJI 1*

Diploma fundationis Goraviensis ecclesiae, datum a Raphaele, Hierosolimitanae militiae supremo tetrarcha, & Boleslao, rege Poloniae, qui certa Masoviae territoria enumerant.

Qiud retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.

Raphael, Hierosolimitanæ Militiæ Supremus Tetrarcha, Signo vivificæ Crucis Christi initiatus ac benedicto gladio, quo in Montis Oliveti horto D. Malchi auriculam Beatissimus Petrus abscidisse creditur, succinctus, Sanctissimi in Christo Patris Domini Nicolai Papæ II per & infra Poloniam ad Civitatem Bregam & Glogoviam, ubi rapidissimum flumen Odra Regnum Polonicum ab Inferiori Silesia dislimitat & cursu suo seiungit adversus inhærentem superstitionem falsorum Deorum iuratus Bellator. Dein Boleslaus, Divina propitiatione Rex Poloniæ, Dux Opoliæ, Posnaniæ, Glogoviæ, in Gora & Steina Dominus etc.

Recognoscimus & fatemur per præsentes Literas nostras coram universis præsentibus & futuris Dominationibus ac eorum subditis, in & extra Civitatem Goram dominaturis & per totum Dominium nostrum Polonicum inhabitandis. Quia Nos utrinque Spiritu Divino afflati inter duas Archiepiscopales Ecclesias, Gnesnensem & Cracoviensem, septem vero Episcopales in Regno nostro Polonico, videlicet Vratislaviensem, Vladislaviensem, Posnaniensem, Plocensem, Lubucensem, Chelmens. & Camensem a Mieczislau & Boleslao Chabri, Filio suo, uno eodem tempore olim circa annum gratiæ nongentesimum sexagesimum sextum ad Orthodoxam Religionem dilatandam studiose conditas & fundatas, terminisque earundem per fluvios & signa distinctis, etiam Ecclesiam Provincialem Divæ Catharinæ Virgini & Invictissimæ Martyri, Beato & Glorioso Apostolo Jacobo Maiori, Inclytissimo Michaeli Archangelo, Divo & constantissimo Martyri Georgio dicatam & intitulatam in Civitate nostra Gora duntaxat loco palustri, uberi & fructuoso versus Glogoviam, quam lustris sex præterlapsis noster fidelis Maurus de Malta dispulsa gentilitatis tenebra, toti Guranæ Provinciæ salutari animarum remedio frequentandam erexit, & Ludovicus modestus Satrapes Regni prælaute undiquaque dotavit, non solum Dioecesi Posnaniensi perpetuo subiectam esse ac semper fore annumeravimus, verum etiam tres Ecclesias vicinas in Villis Sanualda, Ostavia, Szabin novissime erectas, pariterque omnes alias in Terra Goraviensi ubilibet cis torrentem Barycz ab Hernstad, usque ad Castrum Vraustadiense posterius Deo volente superædificandas præliminate veluti filiales & novellas una cum universis Ecclesiasticis Ministris suis, quoad spiritualem circumspectionem prædictæ Ecclesiæ in Gora, eiusdemque Ministro tanquam subordinato Vicario nostro, in perpetuum paterne subiecimus, eum pro conscientia aggravantes, ut ipse infra divinarum Legum Limites sui ipsius bene memor, Reverendorum Dominorum suorum Episcoporum Posnaniensium Pastoralis sollicitudinis vices ita laudabiliter suppleat, eisdem omnem reverentiam & obedientiam præstiturus, ut de suo ordinario domestico & circumforaneo Officio exequendo ipsis & in tremendo die Judicii coram Deo strictissimam rationem reddere possit ac valeat, quem ideo plenissimis favoribus Regalibus prosequimur & perpetuis cumulamus prærogativis hisce specialiter exaratis.

Atque imprimis memoratum Vicarium & Ecclesiæ nostræ Provincialis in Gora quemlibet legitimum Ministrum hac prima prærogativa refocillamus ac æterne circumvallamus, ut ipse in assumendis & deponendis Consulibus, Præto-

ribus & aliis Officiosis personis, ratione Orthodoxæ fidei promovendæ, Ecclesiasticæ tutelæ perpetuandæ gratia, semper nostram Regiam personam Regali sacerdotio coram universa Communitate Gorensi repræsentet & irrefragabili voto solus gaudeat, secundum quod, ac si Nobis annuentibus, incunctanter procedatur.

Secundam prærogativam impartimur, ut sicut præfatæ Ecclesiæ Minister, ita & subditi eius Incolæ, omnes per dimidiam plateam in contiguo fundo Ecclesiæ ab ipsa Chirurgia iuxta circumforaneam Palestram ad Vratislaviensem Portam, vel ubicunque inposterum sub Ecclesiastica Jurisdictione in Gora cohabitaturi, licet sparsim illegitimi, cuncta artificia & mercaturas diversas in domiciliis suis tantum modo exerceant, cerevisiam bis coctam braxent, eandemque, sicut & quosvis alios liquores potabiles, absque tamen extrinseco indice, libere divendant & propinent, ab universis teloneis, vectigalibus, exactionibus, contributionibus, vel quibuslibet oneribus, tam publicis, quam privatis, nunc & in ævum futuris immunes, liberi & omnimode exempti cum speciali nostræ Maiestatis Privilegio, ne intra limina sua ulli hominum liceat offensive, sub privatione dextræ manus arma vibrare, quin minus sub pæna colli aliquem interficere, nec ullum fugitivum, quantumvis criminosissimum, ibi vel in Ecclesia, aut Cæmeterio quærere. Secus qui agere præsumpserit & in flagranti crimine comprehensus fuerit, trium dierum intervallo præscripta pæna irremissibiliter omnino puniendus est.

Item cum eadem libertate & immunitate ad hancce Ecclesiam Ministro in perpetuum usum superaddidimus & sponte, mente & corpore sani resignavimus duo fructifera allodia, cum quatuor Colonis, in vico nostro antiqua Gora penes viam, qua itur ad Burgam Transylvianam. Item indulsimus eidem pro quibusvis pecoribus communia pascua, lignorum liberam cæsuram, cunctorum animalium, volatiliumque in sylvis & piscium in aquis licitam capturam circa Goram.

Rursum Lege Divina & praxi universæ Ecclesiæ, fertones petronales, decimas manipulares in colendis & fractu temporis innovandis agris, de omnibus fructibus Terræ, quotannis a militibus fideliter persolvendas ex adscriptis Villis Graba, Sedicz, Codiecza, parva & magna Kloda, ambabus Baraczina, Elgota, duabus Fubeldorff, antiqua Gora, Negota, Gola, Jastrzemba, Gabisvona, Slavoczicz, Sielazno adiudicavimus sæculis innumerabilibus, Subditi vero eorundum ex præfatis Villis unus quisque a quolibet manso suo, quem colit, tenebitur singulis annis pro termino Sancti Michaelis in puro grano inferre unam integram & confertam metretam siliginis totidem tritici, ubi seminatur & avenæ unicuique mensuræ uno argento adiuncto.

Reliqui autem Milites in remotioribus Villis, videlicet Renocina, Cztrnina, Groszina, Tarpa, Narta, Cunerciwalda, Szitla, Miecha, Cutla, Osedno, tantummodo a quolibet allodio suo unam votivam Marcam, unusquisque annuatim contribuendo patebunt. Ast eorum subiecti ruricolæ pro qualibet aniversaria Dedicatione Ecclesiæ Gorensis Dominica prima post Festum Michaelis incidente, quilibet offeret binam sexagenam ovorum cum duabus gallinis. Similiter in Villa Glinea novem coloni, quilibet tot ova duas gallinas & unum fertonem Ecclesiæ Gorensi tenentur, cæteri vero ad Oratorium S. Georgii reddere.

Hæc igitur omnia & singula, litera ad literam, in parte & in toto, de verbo ad verbum, tam in specie, quam in genere, ut sempiternæ firmitatis robur habeant & quemadmodum nunc a Nobis, ita & per sæcula ab omnibus nostris Successoribus & cunctis subditis semel pro semper edicta, sancte & inviolate conserventur; Nos supradicti Coathletæ, cum Eminentissimo Domino Theodoro, Episcopo Posnaniense & provido Consulatu Gorensi in testimonium Præsentes propriis manibus subscriptas Literas assvetorum nostrorum Sigillorum sub appensione constanter munivimus. Actum & Datum Posnaniæ, die Martis post Dominicam Jubilate, Anno Domini MLXVII.

Raphael ut supra, Boleslaus Rex Poloniæ, Theodorus Episcopus Posnaniensis, Berchtoldus Consul & Proconsules Civitatis Gorensis.

Akt niniejszy, falsyfikat, jakoby z dnia 1 maja 1067 r. pochodzący, przedrukowany między innymi w r. 1758 przez Dogiela (Cod. Dipl. Pol., I, pag. 535—537, nr. 1) z kopii urzędowej, sporządzonej we Wrocławiu d. 9 lipca 1663 r., a zawierający wzmiankę o dyecezyi Płockiej, został zredagowany niewątpliwie w dobie nowożytnej, jak — już na pierwszy rzut oka — świadczy o tem imię Mieszka I w brzmieniu „Mieczislau", użytem w zastosowaniu do tego księcia po raz pierwszy dopiero przez Długosza (XV w.). Wymieniony w akcie, jako w r. 1067 żyjacy, papież Mikołaj II zmarł w r. 1061, co zaś do siedmiu dyecezyi, ufundowanych jakoby około r. 966, o czem pamięć w r. 1067 mogła była być żywą, to wiadomość ta została zaczerpnięta prawdopodobnie ze źródła, pokrewnego Kronice o Piotrze Właście (por. nr. 3). Dyecezye te istniały prawdopodobnie wszystkie, może z wyjątkiem dwu ostatnich, w r. 1067 (por. Wł. Abraham: Organizacya Kościoła w Polsce do połowy wieku XII, Lwów 1893), wszelako powstały, jak: Płocka, Kujawska i Lubuska, dopiero w wieku XI. Tytuł rzekomy Bolesława Śmiałego jest wręcz niemożliwy. Miasta Brzeg i Głogów otrzymały prawo miejskie, a więc i nazwę „civitas", dopiero w stuleciu XIII, zaś o rozdziale Śląska od „Regnum Polonie" przed wiekiem XII nie może być mowy i t. d., i t. d.

Uderzającą natomiast jest wzmianka o arcybiskupstwie Krakowskiem, który to tytuł występuje rzeczywiście w XI wieku, przyznany tej dyecezyi około r. 1046 (Mon. Pol. Hist., I, str. 358—359; Wł. Abraham, j. w., faktowi temu nie przeczy, uważając jedynie breve Benedykta IX za falsyfikat materyalny). Uderza również i sama data aktu, przypadająca na okres 1062—1068, zupełnie ciemny w dziejach Bolesława Śmiałego, a nacechowany — być może — działalnością jego wewnętrzną (por. w zbiorze niniejszym nr. 22, zawierający nadanie dla Mogilna z r. 1065). Nie uważając za wykluczone, by w akcie niniejszym, bliższemu badaniu nie poddanym, mogły znajdować się pewne przesłanki (np. privatio dextrae manus i t. p.), mogące polegać na źródłach istotnie dawniejszych, podajemy go tutaj w całości.

Z XVII wieku przechował się (wydrukowany u Dogiela, j. w.) następujący opis rzekomego jego oryginału:

Authenticum Testimonium, quo confirmatur praecedens Diploma genuinum & sincerum esse.

Serenissimi ac Reverendissimi Principis & Domini, Domini Caroli Iosephi, Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae & Wirtembergae, Generalis Militiae Hierosolymitanae Ordinis B. M. Teutonicorum in Prussia Administratoris, ac eiusdem per Germaniam & Italiam, Partesque transmarinas Magni Magistri, Episcopi Passaviensis, Olomucensis & Vratislaviensis, Comitis Tyrolis & Goritiae, & Landgravii Alsatiae &c., Consiliarii Consistorialis Episcopatus Vratislaviensis &c. Universis & singulis notum, perspectumque sit, comparuisse hodie coram Nobis Reverendum, doctissimum sincere Nobis dilectum Albertum Georgium Weierzig Archipresbyterum & Parochum Guraviensem, Nobisque publicum in Originali Instrumentum sequentis tenoris, iuxta propriae manus subscriptionem & quatuor Sigillorum appensionem exhibuisse & desuper humillime rogasse, quatenus huius ita exhibiti in Originali Instrumenti authenticam copiam elargiri dignaremur. Nos eiusmodi petitioni inclinati, subsequentem copiam vidimus, legimus cumque suo Originali collationavimus, illique omnino consonam & de verbo ad verbum concordare reperimus, uti sequens tenor in se continet: Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi &c. ut supra.

In cuius rei fidem vidimatam & authentice repertam copiam praesentem manu propria subscripsimus & consveto Consistoriali Episcopatus Vratislaviensis Sigillo communiri iussimus. Vratislaviae in Insula Divo Ioanni Sacra, Die nona Julii, Anno post partum Virginis millesimo sexcentesimo sexagesimo tertio.

Mathias Ioannes Stepetius, Ioannes Henricus Heyman, Vladislaus a Winter. Consistorii Vratislaviensis.

(L. S.)

Potwierdzeń ani transsumptów falsyfikatu niniejszego nie znamy.

Drukowali go z kolei z kopii wrocławskiej z r. 1663: w r. 1729: Pez (Thezaurus anecdotorum, vol. VI, 1, 247); w r. 1758: Maciej Dogiel (Cod. Dipl. Pol., I, pag. 535, nr. 1); w r. 1855: Karol Jaromir Erben (w regeście: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, pars I, Pragae 1855, pag. 56, nr. 134, nie podejrzewając nawet fałszerstwa, podobnie jak obaj jego poprzednicy!); w r. 1868: Colmar Grünhagen (w regeście jako: „Ein uglaublich abgeschmacktes Machwerk", Regesten zur Schlesichen Geschichte, I. Th., Breslau 1868, pag. 11, nr. 12); w r. 1897: Franciszek Piekosiński (w regeście jako: „Niezgrabny falsyfikat, bardzo późny", Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 12 [240], nr. II).

Literatura. Już v. Böhme (Diplomatische Beiträge zur Untersuchung der schlesischen Rechte und Geschichte, Th. I, Berlin 1770, pag. 76) uznał omawiany tu akt za fałszywy, a Tadeusz Czacki († 1813) w r. 1800 (O litewskich i polskich prawach, wyd. K. J. Turowskiego, Kraków 1861, str. 271, przyp. II) tak o omawianym tu falsyfikacie pisał: „Odsunąwszy na bok przywilej kościołowi w Górze od Rafała tetrarchy jerozolimskiego i od Bolesława Śmiałego dany, in Cod. Dipl. Peza i Dogiella znajdujący się, jako fałszywy..."

24.

1093

Vladislaus, dux Poloniae et Masoviae, Sbigneum (postea ducem Masoviae) accipit sicut filium.

..Cumque nihil virtute contra Wratislavienses potuissent proficere, quia sui contra suos bellum gerere noluissent, pacem invitus cum filio (Sbigneo)[1] pater (Vladislaus)[2] fecit eumque tunc primum suum filium appellavit.[3]

---

[1] Zbigniew, syn Władysława I Hermana, † po 1112 (O. Balzer: Genealogia Piastów). — [2] Władysław I Herman, ur. 1040, † 4 VI 1102 (O. Balzer, j. w.). — [3] Pozycyę tę poprzedza pod względem chronologicznym wynik studyów Wojciecha Kętrzyńskiego, który, opierając się na kilku pracach własnych, a mianowicie: Biskupstwa i klasztory polskie w X i XI wieku (Przegląd powszechny, t. XXIII, str. 609—627 i t. XXIV, str. 15—27); Założenie i wyposażenie biskupstwa Płockiego (Przewodnik naukowy i literacki z r. 1886, str. 385—392 i 481—488); na uwagach, umieszczonych w Mon. Pol. Hist., IV, str. 23—24 i V, str. 866—867; nadto zaś na wydanych przez siebie katalogach i nekrologach oraz na studyum Władysława Abrahama p. t.: Organizacya Kościoła w Polsce do połowy wieku XII — stwierdza (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 312), że na katedrze płockiej zasiadał około r. 1076 biskup Filip. Wtedy to—w r. 1075 lub 1076—powstać miało, wedle tegoż badacza (Założenie biskupstwa Płockiego, Przegl. powsz., t. XXVII, str. 370) biskupstwo Płockie, oznaczone w przywileju dla Mogilna (nr. 22) mianem „tota Mazovia" (W. Kętrzyński, j. w., str. 368). — Wedle Długosza (Hist. Pol., lib. IV, pag. 435 i 459—460) Filip był biskupem płockim w okresie 1099—1107; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 145 i 150. — Dalej Wojciech Kętrzyński (Castellaniae ecclesiae Plocensis, Mon. Pol. Hist., t. V, str. 420 i 433—438; Dokument ks. Konrada mazowieckiego z r. 1203, Przewodnik nauk. i liter. z r. 1887, str. 385, 392; Założenie i wyposażenie biskupstwa Płockiego, Przew. nauk. i lit. z r. 1886, str. 485—488; Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 206, 235—236, 246, 270; Das Culmer Land und die Südgrenze von Pomesanien, w Altpreussische

Galli Anonymi Chronicon, lib. II, cap. 4 (ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. 47).

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów (Kraków 1895), str. 114—118.

(1094—1095)[1] 25.

Dux Poloniae Vladislaus filium suum Sbigneum in Masoviam transportavit.

..pater (dux Vladislaus)[2] iuventutis stultitiam non ulciscens, ne paganis dubitans vel alienis gentibus adhaereret, unde magis periculum immineret, pro vitae membrorumque salute quaesita fide concessa, secum illum (Sbigneum)[3] in Mazoviam transportavit, eumque carcere in castro Sethei aliquanto tempore maceravit.

Galli Anonymi Chronicon, lib. II, cap. 5 (ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. 48).

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców; por. nadto bibliografię pod nr. 7.

Monatsschrift z r. 1886, Heft I, II, pag. 138—141) na podstawie spisanego w wieku XIV na pergaminie rękopisu Kapituły Płockiej, oznaczonego niegdyś sygnaturą: „J. 31", później zaś: „H. 31" (pag. 5, 6), a wypożyczonego z jej archiwum około r. 1886 przez senatora Romualda Hubego (por. Mon. Pol. Hist., V, str. 419 i nast. oraz Wojciech Kętrzyński: Triginta documenta Ecclesiae Cathedralis Plocensis 1230—1317, Lwów 1888, str. 4), poczem ślad jego dla mnie zaginął (już podczas druku niniejszego doszła mnie wieść, że jest on w posiadaniu Akad. Um. w Krakowie), — wypowiada zdanie, że wyliczone w akcie nadawczym Konrada I dla kościoła płockiego z r. „1203" kasztelanie i cła, a mianowicie [por. akt z r. 1203 (!)] zawarte w nim ustępy od: „...sunt (iste Castellanie Ecclesie Plocensis) Castrum Poltowsko cum omnib(vs) beneficiis" aż do: „...colentes predia Episcopatus et Canonicorum" włącznie oraz od: („Ista sunt thelonea:) In Grodeg super Nvr" aż do: „in Lantow qui est totvs cum suis pertinenciis" włącznie, stanowią przekaz nadania, dokonanego jeszcze w r. 1076 przez Bolesława Śmiałego lub nieco później przez Władysława Hermana. Do przekazu tego dołącza nadto W. Kętrzyński (j. w., prócz Przewodnika nauk. i lit. z r. 1886), na podstawie pomienionego rękopisu, wykaz wiosek, uwzględniony w objaśnieniach do aktu z r. 1203 (!) (por. przypis do nr. 55). Zwalcza powyższe wywody W. Kętrzyńskiego Bolesław Ulanowski (O uposażeniu biskupstwa Płockiego, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXI, str. 38—41 i 45—47).—Wreszcie Tadeusz Wojciechowski (Szkice historyczne jedynastego wieku, Kraków 1904, str. 334) wyraża przypuszczenie, że w okresie 1080—1090 r. biskupi-Niemcy: Ederam, Eberhard i Henryk zasiadali na stolicach kościelnych polskich, „zapewne w Wrocławiu i na Płocku". — [1] Co do daty podanego tu faktu por. Max Gumplowicz: Zur Geschichte Polens im Mittelalter (Innsbruck 1898), pag. 38, nota 1 etc. Długosz (Hist. Pol., lib. IV, pag. 425—426) podaje tę wiadomość pod r. 1096; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 142—143. — [2] Ob. przyp. 2 na str. 24. — [3] Ob. przyp. 1 na str. 24.

26.

(1097)[1]

Dux Poloniae et Masoviae Vladislaus filio suo Sbigneo Masoviam destinavit.

(Testamentum ducis Vladislai:)[2] ..Post obitum quidem meum Zbignevus[3] cum hoc quod habet Mazoviam simul habeat, Bolezlavus[4] vero, legitimus filius meus, in Wratislaw et in Cracovia et in Sudomir sedes regni principales obtineat[5] *(sequuntur verba 43)*. Facta autem, ut dictum est, regni divisione, habitaque patris luculenta satis oratione, puerorum (Sbignei[3] ac Boleslai[4]) quisque suam regni portionem visitavit, eorum vero pater (dux Vladislaus)[2] semper in sua Mazovia libentius habitavit..[6]

Galli Anonymi Chronicon, lib. II, cap. 8 (ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. 49).

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców; por. nadto bibliografię pod. nr. 7.

27.

(1097)

De eodem facto.

..Porro, quamvis, prout in una legitur cronica, pater senex (dux Vladislaus) filiis (Sbigneo et Boleslao) terram dividens, dedit provinciam Glogovie Sbigneo spurio[7], alia tamen dicit cronica, quod eidem Sbigneo Mazoviam, Boleslao vero Wratislaviensem, Cracoviensem et Sandomiriensem provincias assignavit post mortem sub condicione huiusmodi, quod siquis *(sic)* ex eis forsitan exteris nacionibus contra regnicolas adhereat, sui patrimonii cadat a iure. Pater (dux Vladislaus) autem, dum adhuc viveret, in Mazovia frequencius habitavit.

Kronika Książąt Polskich (1382—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist., t. III, (Lwów 1878), str. 454.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy; por. nadto przypis 1 do nr. 26.

---

[1] Co do daty podanego tu faktu por. Cosmas: Chronicon, III, (16) (pod r. 1102) oraz Max Gumplowicz: Zur Geschichte Polens im Mittelalter (Innsbruck 1898), pag. 38—44.— [2] Władysław I Herman, ur. 1040, † 4 VI 1102 (O. Balzer: Genealogia Piastów). — [3] Zbigniew, syn Władysława I Hermana, † po 1112 (O. Balzer, j. w.). — [4] Bolesław III Krzywousty, ur. 20 VIII 1086, † 28 X 1138 (O. Balzer, j. w.). — [5] Długosz: Hist. Pol., lib. IV, pag. 428; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. it. d., str. 143—144. — [6] Długosz (j. w., pag. 429) podaje tę wiadomość pod r. 1098.— [7] Por. Max Gumplowicz: Zur Geschichte Polens im Mittelalter (Innsbruck 1898), passim.

28.

(1098?)[1]

Sbigneus contra Masoviam properat.

..proceres ..... facto consilio decreverunt, quatenus Bolezlavus[2] Sudomir et Cracow, sedes regni principales et proximas, occuparet, easque, fidelitate recepta, in dominium possideret, Zbignevus[3] autem contra Mazoviam properaret et urbem Plocensem illamque plagam contiguam obtineret. Bolezlavus[2] quidem sedes praedictas occupavit et tenuit, Zbignevus[3] vero, praeventus a patre (duce Vladislao)[4], suum coeptum explicare non potuit *(sequuntur verba 35)*. Item alio tempore pueri (Sbigneus[3] et Boleslaus[2]) principes et exercitum asciverunt et contra Plocensem urbem ex altera parte Wyslae fluminis castra militiae posuerunt, ubi etiam Martinus archiepiscopus, senex fidelis, magno labore magnaque cautela iram et discordiam inter patrem et filios mitigavit. Ibi quoque dux Wladislavus[4], ut aiunt, iureiurando se Zetheum retenturum nunquam amplius confirmavit.[5]

Galli Anonymi Chronicon, lib. II, cap. 16 (ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. 55—56).

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców; por. nadto bibliografię pod nr. 7.

29.

(1098?)

De eodem facto.

.. facto consilio, Boleslaus Sandomiriam et Cracoviam, sedes principales proximas occupavit, Sbigneus vero ad Masoviam properans, Plocensem urbem preoccupare cupiens, sed preventus tamen a patre (Vladislao), suo desiderio est frustratus. Post hoc, exercitu congregato, contra Plocensem urbem ex alia parte Wisle fratres (Sbigneus et Boleslaus) castra milicie posuerunt, ubi Martinus episcopus, decrepitus et fidelis, inter patrem et filios discordiam mitigavit.

Kronika Książąt Polskich (1383—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 456.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy; por. nadto przypis 1 do nr. 28.

---

[1] Co do daty podanego tu faktu por. Galli Anonymi Chronicon, lib. II, passim oraz Max Gumplowicz: Zur Geschichte Polens im Mittelalter (Innsbruck 1898), pag. 43—44, nota 2 etc. — [2] Ob. przyp. 4 na str. 26. — [3] Ob. przyp. 3 na str. 26. — [4] Ob. przyp. 2 na str. 26. — [5] Długosz: Hist. Pol., lib. IV, pag. 431—433; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 145.

(1099)[1] **30.** PLOCIAE, *AUGUSTI 15*

Dux Poloniae Vladislaus apparatum magnificum in civitate Plocensi praeparavit.

Videns ergo Wladislavus[2], quia puer (Boleslaus)[3] aetate florebat gestisque militaribus praepollebat, cunctisque regni sapientibus complacebat, eumque accingi gladio in assumptione sanctae Mariae disposuit, apparatumque magnificum in civitate Plocensi praeparavit. Iam enim aetate et infirmitate continua senescebat, et in illo puero successionis fiduciam exspectabat.

Galli Anonymi Chronicon, lib. II, cap. 18 (ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. 57).

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców; por. nadto bibliografię pod nr. 7.

(1099) **31.** PLOCIAE, *AUGUSTI 15*

De eodem facto.

..Considerato, quod Boleslaus, adhuc iuvenis, tanta strenuitate polleret, pater (dux Vladislaus) in die assumpcionis virginis gloriose fecit eum (Boleslaum) cingi gladio militari, ea de causa preparari faciens in civitate Plocensi grandis convivii apparatum.

Kronika Książąt Polskich (1382—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 456.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy; por. nadto przypis 1 do nr. 30.

32.

Nota vitiosa.

1100(!) CRUSVICIAE, *SEPTEMBRIS 3*

Mesco (!), dux Polonorum, confirmat litteram, quam dederat monasterio de Mogilno Boleslaus a. 1065(?)—(circa 1155?), Aprilis 11, Plociae (nr. 22).

(Cf. nr. 22.)

Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I (Poznań 1877), str. 46, nr. 36 i t. IV (tamże 1881), str. 4—5, nr. 36.

[1] Co do daty podanego tu faktu por. Galli Anonymi Chronicon, ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, pag. 57, nota 1 oraz Max Gumplowicz: Zur Geschichte Polens im Mittelalter (Innsbruck 1898), pag. 44. Długosz (Hist. Pol., lib. IV, pag. 437—438) podaje tę wiadomość pod r. 1100; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 145. — [2] Ob. przyp. 2 na str. 26. — [3] Ob. przyp. 4 na str. 26.

Uwagi błędne co do tego aktu podał Heinrich Wuttke: Staedtebuch des Landes Posen (Leipzig 1864), pag. 6—7, nr. 2, nadto pag. III, IV.
Ob. akt z d. 15 V 1285 r.

(XII saec.)[1] 33.

Wojslaus (atavus Gedconis, episcopi Masoviae etc.) Dobechnae, filiae Kiliani, donatrici ecclesiae s. Mariae Plocensis, secundae uxori suae, certas villas contulisse dinoscitur.

..ataws [Gedconis, episcopi Masoviae (1206—1227)[2], fratris Oltonis[3], nomine] ..... Woycszlaus ex atauia (ejusdem) ..... filia Kelconis[4] que fuit prima vxor eius . genuit auos (ejusdem) ..... ianusonem et troianum Post hec accepit secundam uxorem dobechnam (que in nullo cognata fuit Getconis)[5] filiam Kiliani . de qua cum non suscepisset aliquam prolem . nec speraret se suscepturum . contulit ei omnes villas . quas habet ecclesia sancte Marie in plocsk . que de nomine eius uocatur ecclesia Woyzlaue . ut de eis faceret quidquid uellet . siue uenderet siue daret illas libere cuicunque uellet Ipsa uero dobechna preponens deum pecunie . et omnibus amicis terrenis . defuncto eodem uiro suo . edificauit prefatam ecclesiam . quam dotatam eisdem villis omnibus . in consecratione con-

[1] Epoki tej dotyczy wiadomość, zawarta w rękopisie, przechowywanym w szafie II Skarbca i Archiwum Kapitulnego w Płocku (fol. 1) p. t.: „Specificatio documentorum R. Capituli Plocensis reperibilium mense augusto 1850“: „Saeculum XII habet numeros currentes duos, componitque fasciculum unum“ (por. objaśnienia do aktu z r. 1187). — Dalej wiadomość, zawarta w tymże rękopisie (fol. 1) a zaopatrzona w notę: „Defalcatum“, o (skasowanem) nadaniu dziesięciny kościołowi płockiemu przez ks. Konrada I (ur. w r. 1187 lub 1188), dokonanem jakoby w wieku XII. — Nadto wynik studyów Wojciecha Kętrzyńskiego (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 275—280), który dowodzi, że ustęp aktu Bolesława Śmiałego z r. 1065 (?) — (circa 1155?) dla Mogilna (nr. 22), poczynając od nomenklatury „Cechre“ aż do „Gocunovo“ włącznie, jest zapiską, pochodzącą z XII wieku (ob. objaśnienia do nr. 22). — [2] Taką datę (przybliżoną) kładzie bez objaśnień na akcie biskupa Giedki [z r. (1206—1227?)] Bolesław Ulanowski (Dokumenty kujawskie i mazowieckie, Kraków 1887, str. 42 [150], nr. 1). — [3] Brzmienie tego imienia (por. akta z r. 1198) wzięte tu z oryginału aktu biskupa Giedki, w którym wszyscy wydawcy czytali je błędnie: Otto, a nawet (Gawarecki): Ottho. Oltona, syna palatyna Żyry (akta z r. 1198), zdaje się w nim dostrzegać pośrednio Franciszek Piekosiński (Rycerstwo Polskie, t. II, str. 278), utożsamiając Dobromiłę, babkę Żyry [akt z r. 1185—(1186)], z występującą w przekazie niniejszym Dobiechną, drugą żoną Wojsława, przez co łączy ród tegoż Wojsława (pradziada biskupa mazowieckiego=płockiego Giedki) z rodem palatyna Żyry, dopatruje się też w tym ostatnim (j. w., str. 256) syna Janusza, brata Trojana — wspomnianych w przekazie niniejszym jako dziadów biskupa Giedki. Na tle tych uwag, jak również faktu, że palatyn Żyra miał syna Oltona (akta z r. 1198), lekcya: „Olto“, zamiast dotychczasowej [ob. objaśnienia do aktu z r. (1206—1227?)]: „Otto“, nabiera tu ex re słusznej hipotezy Fr. Piekosińskiego donioślejszego znaczenia. — [4] Do XI stulecia należy niewątpliwie wspomniany tu Kelc, prapradziad biskupa Giedki. — [5] Ustęp, wyjęty z zakończenia aktu biskupa Giedki [z r. (1206—1227?)].

tulit episcopo et Kathedre ecclesie plo.....[a] ipsis prediis instituit in ea quatuor canonicos et unum prepositum addens eis quasdam .....as[b] Post hec dominus wernerus factus episcopus plocensis (1156—1172)[1] constituit in ea bertoldum abbatem cum Suis Monachis Rursus dominus .....[c] episcopus post bertoldum introduxit in ea *(sic)* fulcoldum abbatem.

Tekst niniejszy zaczerpnęliśmy z niewątpliwego oryginału aktu biskupa płockiego Giedki, opisanego pod r. (1206—1227?), s. d., s. l. Ów to przekaz miał najwidoczniej na myśli W. H. Gawarecki (por.: Wiadomość o m. Płocku, Pisma historyczne, Warszawa 1824, str. 53, uwaga 75 oraz Wiadomość historyczna o Benedyktynach Zgromadzenia Płocko-Pułtuskiego, Pamiętnik religijno-moralny, t. VII, Warszawa 1844, str. 3, 17—18), kreśląc (Pam. rel.-mor., j. w., str. 3) wzmiankę o „Księdze II Archiwum Kapituły Płockiej", gdzie (pag. 979) znajdować się miała wiadomość o przekazie „biskupa Gedeona" o rzeczach mazowieckich z XII wieku. Sprawdzałem w Płocku w Archiwum Kapitulnem w r. 1911 księgę „drugą", ale są to „Decreta Capituli Plocensis ab anno 1505—1526"; fol. ani pag. 979 niema tam wcale, a wpisy jej najdawniejsze sięgają XV stulecia. Jednakowoż miał Gawarecki pod ręką błędną kopię urzędową (zakończoną klauzulą: Concordat cum originali. Testor Plociae 23 Augusti 1822. S. Jaworowski, C. C. Ploc.) aktu biskupa Giedki, zawierającego tekst, tutaj omawiany, gdyż przedrukował go w swem wydawnictwie (j. w.). Korzystamy tu z jego tekstu (Pam. rel.-mor., j. w., str. 3, 17—18), aby uzupełnić odpowiednio ustępy, w oryginale aktu biskupa Giedki już nieczytelne, gdyż jest to lekcya bądź co bądź o lat kilkadziesiąt starsza od lekcyi wydawców późniejszych rzeczonego aktu [por. objaśnienia do aktu z r. (1206—1227?), s. d., s. l.], kiedy jego oryginał mógł być jeszcze bardziej czytelny, usuwająca potrzebę uzupełnień, opartych na domyśle.

Co do czasów, do których przekaz (XII st.) się odnosi, to określa je w przybliżeniu pokolenie prapradziadowskie (atavia, filia Kelconis) i pradziadowskie (atavus) biskupa Giedki, żyjącego na początku XIII wieku (por. nadto Franciszek Piekosiński: Rycerstwo polskie wieków średnich, t. II, Kraków 1896, str. 219, 256, 277—278).

Potwierdzeń ani transsumptów przekazu niniejszego, poza aktem biskupa Giedki, nie znamy.

Drukowali go: ob. akt z r. (1206—1227?), s. d., s. l.

Literatura. Ob. j. w.

34.

(1102)[2] PLOCIAE, *(JUNII 4)*

Obiit Vladislaus, dux Poloniae.

..Et sic per se patriam sine palatino comite rexit, donec spiritus eius corporea mole solutus, ad locum debitae mansionis perrexit. Mortuus est ergo dux

[1] Por. Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 312.—[2] Co do daty podanego tu faktu por. Oswald Balzer: Geneal. Piastów (Kraków 1895), str. 101.

[a] *Gawarecki:* Plocensis; [b] *Gaw.:* alias villas; [c] *Gaw.:* Vithus.

Wladislavus[1] aetate plenus et infirmitate longa detentus, cuius exequias quinque diebus in urbe Plocensi cum capellanis celebrando, Martinus archiepiscopus exspectando filios (Sbigneum[2] et Boleslaum[3]) sepelire non est ausus. Advenientes autem ambo fratres, adhuc insepulto patre, magnum inter se paene de divisione thesaurorum et regni discidium habuerunt, sed divina gratia inspirante et archiepiscopo sene fideli mediante, praeceptum viventis in praesentia mortui tenuerunt. Wladislavo[1] igitur duce in ecclesia Plocensi honorifice satis ac magnifice tumulato, thesauro tumque patris inter filios, regnoque Poloniae vivente patre facta divisione, designato, sortem uterque suae divisionis habuit..[4]

Galli Anonymi Chronicon, lib. II, cap. 21 (ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. 59).

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców; por. nadto bibliografię pod nr. 7.

35.

Nota vitiosa.

1103(!) CRUSVICIAE, *SEPTEMBRIS 5*

Mesco (!), dux Polonorum, confirmat[5] litteram, quam dederat monasterio de Mogilno Boleslaus a. 1065(?)—(circa 1155?), Aprilis 11, Plociae (nr. 22).

(Cf. nr. 22.)

W. A. Maciejowski: Historya prawodawstw słowiańskich, t. VI (Warszawa 1858), str. 388, nr. 2.

Ob. akt z d. 15 V 1285 r.

36.

(1106)

Sbigneus proficiscitur ad ducem Russiae Svantopelconem.[6]

Въ то же лѣто (ѕхдı) (6614) прнбѣже Нзъбъıгнѣвъ[2] къ Свѧтоплъкоу.[7] [a]

Kronika t. zw. Nestora (XII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. I (Lwów 1864), str. 815—816.

---

[1] Władysław I Herman, ur. 1040, † 4 VI 1102 (O. Balzer: Genealogia Piastów). — [2] Zbigniew, syn Władysława I Hermana, † po 1112 (O. Balzer, j. w.). — [3] Bolesław III Krzywousty, ur. 20 VIII 1086, † 28 X 1138 (O. Balzer, j. w.). — [4] Kronika Mistrza Wincentego, lib. III, cap. 24. Długosz: Hist. Pol., lib. IV, pag. 442; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 146. — [5] Długosz (Hist. Pol., lib. IV, pag. 447) pisze: „..Cuius confirmationis apices originales in ipso Mogilnensi monasterio, in pergameno exaratos, ego legi, vidi et tractavi"; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 38 i 147. — [6] Długosz: Hist. Pol., lib. IV, pag. 457; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 150. — [7] Świętopełk, ks. kijowski, † 1113.

[a] *Wiadomości tej brak w t. zw. Kodeksach Chlebnikowa i Hipackim (Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. I, Санктпетерб. 1846, str. 120, przyp. „г").*

Literatura. Max Gumplowicz: Zur Geschichte Polens im Mittelalter (Innsbruck 1898), pag. 61 i 121 (nota 7); por. nadto bibliografię pod nr. 2.

(1107)[1] 37. *(CIRCA FINEM ANNI)*

Sbigneus Masoviam retinet a Boleslao.

At Bolezlavus[2] festinanter Calis adveniens, ibi quosdam fideles Zbignevi[3] sibi resistentes inveniens, paucis diebus et illud castrum obtinuit, et accepta legatione, suum comitem in Gnezdensi civitate constituit. Inde progrediens in Spicimir, senem fidelem[4] inclusit, quem audita fama suae sedis redditae vix exclusit, quo secum assumpto ad Lucic sedem translatam properavit, ubique vetus castellum contra Mazoviam reparavit. Tunc[a] primum Ruthenorum auxilium et Ungarorum commeavit, cum quibus iter arripiens, Wyslam fluvium[b] transmeavit. Tum vero Zbignevus[3] in desperationem est redactus, ac Jaroslavo[5] duce Rutheno simulque Balduino Cracoviensi episcopo mediantibus, ante fratrem (Boleslaum)[2] satisfacturus et oboeditурus est adductus. Tunc primum inferiorem se fratre reputavit, tunc iterum se nunquam fratri fore contrarium, sed in cunctis oboeditурum et castrum Galli destructurum coram omnibus abiuravit. Tunc a fratre Mazoviam retinere sicut miles, non ut dominus impetravit.[6]

Galli Anonymi Chronicon, lib. II, cap. 38 (ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. 72—73).

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców; por. nadto bibliografię pod nr. 7.

(1107) 38. *(CIRCA FINEM ANNI)*

De eodem facto.

..(Boleslaus) Bohemicos sibi conciliat, foedus ferit: fratri (Sbigneo) simul et dolos et vires amputat. Verum ille ..... fugam eligit .. et .. in Masoviae carectis delitescit. Quem Boleslaus, omnibus eius municipiis interceptis . insectatur ..... (Sbigneus) ut miles . fratris, non regni cohaeres existimetur.

Kronika Mistrza Wincentego (XII—XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II, (Lwów 1872), str. 318—319.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy; por. nadto przypis 1 do nr. 37.

---

[1] Co do daty podanego tu faktu por. Galli Anonymi Chronicon, passim; Oswald Balzer: Genealogia Piastów (Kraków 1895), str. 135; Max Gumplowicz: Zur Geschichte Polens im Mittelalter (Innsbruck 1898), pag. 63—64. [2] Ob. przyp. 3 na str. 31. — [3] Ob. przyp. 2 na str. 31. — [4] Marcina, arcybiskupa gnieźnieńskiego (por. Galli Anonymi Chronicon, ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899 pag. 72, nota 3).—[5] Jarosław, syn Świętopełka, † 1123. — [6] Długosz: Hist. Pol., lib. IV, pag. 464—466; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 150—151.

[a] *Tak w Koa. Zamoyskich.* [b] *J. w.*

39.

(1107) *(CIRCA FINEM ANNI)*

De eodem facto.

..(Boleslaus) divino coadiutus auxilio, hostibus devictis, fratrem (Sbigneum) consequitur, qui in fugam versus Mazoviae carectis delituit. Quem Boleslaus omnibus eius municipiis interceptis . insectatur ..... (Sbigneus) ut miles . fratris, non regni cohaeres existimetur.

Kroniki Mierzwy Dopełnienie (XIII? w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 318.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy; por. nadto przypis 1 do nr. 37.

40.

(1107) *(CIRCA FINEM ANNI)*

De eodem facto.

..(Boleslaus) municipiis Sbignei interceptis, ipsum persequi non cessat. Donec veniens Mazoviam, ubi Sbigneus gratia vitae conservandae confugerat, et ipso Sbigneo . ad pedes Boleslai provoluto ..... (Sbigneus) ut miles . fratris, non regni cohaeres aestimetur.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 497.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy; por. nadto przypis 1 do nr. 37.

41.

(1107) *(CIRCA FINEM ANNI)*

De eodem facto.

..Boleslaus .. adveniens Calis et insequens fratrem, quosdam adhuc Sbignei familiares sibi resistentes invenit ibidem, et infra paucos dies castrum illud obtinens et ultra progrediens ad Lunczicz subito properavit, ibique reparavit contra Mazoviam vetus castellum, et recepto Ungarorum auxilio, transfretavit Wislam. Videns igitur Sbigneus se esse in periculo .... mediantibus Jaroslao, duce Ruthenorum, nec non Baldewino, Cracoviensi episcopo, reconciliatus est fratri .... et castrum Galli, quod contra eum instruxerat, destructurum, et sic Boleslaus tanquam militi sibi subiecto, non ut domino, Sbigneo Mazoviam dereliquit.

Kronika Książąt Polskich (1382—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 462.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy; por. nadto przypis 1 do nr. 37.

(1109)[1] 42. (AESTATE)

Pomorani invadunt Masoviam, quam comes nomine Magnus regebat.[2]

Sequenti tamen aestate congregati transierunt in Mazoviam praedam capere Pomorani. Sed sicut sibi Mazovienses praedam facere sunt conati, sic ab ipsis Mazoviensibus praeda fieri sunt coacti. Ipsi nempe per Mazoviam cursitantes, praedam et captivos congregantes et aedificia concremantes, iam securi cum praeda stabant, nec de bello dubitabant. Et ecce, comes nomine Magnus, qui tunc Mazoviam regebat, cum Mazoviensibus, paucis quidem numero, probitate vero numerosis, contra plures et innumerabiles paganos horribile proelium intravit, ubi Deus suam omnipotentiam revelavit; namque de paganis ibi plus quam sexcentos aiunt interisse, praedamque totam illis et captivos Mazovienses abstulisse, residuos quoque vel capi non est dubium vel fugisse. Quippe Simon[3], illius regionis praesul, oves suas lupinis morsibus laceratas luctuosis vocibus cum suis clericis, infulis indutus sacerdotalibus sequebatur, et quod armis sibi materialibus non licebat, hoc armis perficere spiritualibus et orationibus nitebatur. Et sicut antiquitus filii Israel Amalechitas orationibus Moysis devicerunt, ita vero Mazovienses de Pomoranis victoriam sui pontificis adiuti precibus habuerunt. Sequenti etiam die duae mulieres fraga per devia legentes, uno milite Pomoranorum invento, novam victoriam retulerunt, quem armis exutum, religatis post tergum manibus in praesentia comitis et pontificis adduxerunt.

Galli Anonymi Chronicon, lib. II, cap. 49 (ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. 79—80).

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców; por. nadto bibliografię pod nr. 7.

(1109) 43. (AESTATE)

De eodem facto.

..Pomerani .. Mazoviam .. intraverunt .. Cumque iam capta preda captivisque conductis et factis incendiis ... in quodam starent loco .. comes, nomine

[1] Co do daty podanego tu faktu por. Galli Anonymi Chronicon, passim oraz Max Gumplowicz: Zur Geschichte Polens im Mittelalter (Innsbruck 1898), pag. 74. Długosz (Hist. Pol., lib. IV, pag. 494—495) podaje tę wiadomość pod r. 1112; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 155—156. — [2] Pozycyę tę poprzedzają pod względem chronologicznym następujące wiadomości Długosza: 1. o wypędzeniu Zbigniewa przez Bolesława z Mazowsza i całego państwa w r. 1108 (Hist. Pol., lib. IV, pag. 471—472); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 152; 2. o udziale Zbigniewa z garstką Mazowszan w wyprawie powtórnej Bolesława na Pomorze w tymże roku (j. w., pag. 474—476); por. Al. Semkowicz, j. w. — [3] Szymon, biskup płocki (por. Galli Anonymi Chronicon, ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. 80, nota 1).

Magnus, qui tunc Mazoviam gubernabat, cum Mazoviensibus, quamvis paucis respectu multitudinis paganorum, cum eis fecit conflictum, ubi .. ad sexcentos numero pagani occisi sunt ..... Hoc factum est tempore . quo Symon illius regionis presul .. orando stabat pro filiis suis ..... Sequenti . die due mulieres .. quendam militem de Pomeranis ..... in presencia comitis et pontificis adduxerunt captivum.

Kronika Książąt Polskich (1382—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 465.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy; por. nadto przypis 1 do nr. 42.

(1109)[1] 44. *(AESTATE)*

Mazovitae (Masovienses) legiones Henrici V, regis, corruunt.

..Interim Sleziani, Mazovitae et aliae Lechitarum provinciae ad Boleslai, sui regis incliti, confluunt praesidia exercitumque imperatoris (Henrici V) ab omni parte crebris vicibus invadunt et infestant, nunquam pausam morae indulgendo, sed continuis aggressibus hostium castra seu stationes perturbantes *(sequuntur verba 119)*. Ut ergo erant primae Bohemorum acies, sic in primo congressu succumbunt. Deinde Almanorum giganteae legiones, hae a Boleslao, hae a Slezianis et Mazovitis corruunt.[2]

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (r. 1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 505.

Literatura. Por. Galli Anonymi Chronicon, lib. III, cap. 6—17; Heinrich Zeissberg: Polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters (Leipzig 1873), pag. 66; Wilhelm von Giesebrecht: Geschichte der Deutschen Kaiserzeit, III, 791—2; Max Gumplowicz: Zur Geschichte Polens im Mittelalter (Innsbruck 1898), pag. 76—83 i noty.

[1] Co do daty podanego tu faktu por. Galli Anonymi Chronicon, passim oraz Max Gumplowicz: Zur Geschichte Polens im Mittelalter (Innsbruck 1898), pag. 76—79. —

[2] Długosz (Hist. Pol., lib. IV, pag. 480) nadmienia tylko, że do Bolesława przyciągnęła wielka liczba wojska pieszego i konnego z ziem: Mazowieckiej, Sandomierskiej i Lubelskiej.

(1109—post 1129) 45.

De Simone et Alexandro, episcopis Plocensibus, ac Masoviensium pugna cum Pomoranis.

..Domini zelus ... Simonem[1] et Alexandrum[2], Plocensium antistites, armaverat, qui . hostes ... ab arce dominica arcere satagebant ..... Masoviensibus . nunquam defuit hostium incursus, nunc Prussis, nunc Pomoranis *(sequuntur verba 36)* Masoviam (autem) et consiliis esse strenuam et . militiae florere maiestate. Inter quos Alexandrum summa dignum admiratione duco: *(sequuntur verba 32)* idem praesul et miles ..... Magnus in proeliis . in divinis maior obsequiis. Nam ut exstructas ab eo basilicas . invidia silentio sepeliat, sub modio tamen lucerna abscondi non potest .....; qui .. beatae Virginis templum a primis initiat fundamentis et consumat *(sequuntur verba 51)*, quam (domum) non tantum intrinsecis ac spiritualibus locupletavit studiis, sed etiam armis communivit *(sequuntur verba 36)*. Contigit autem Boleslao ..... Masoviam Pomoranos irrumpere, qui tota paene populata provincia, luctuosas fastidiunt sarcinas ... Concurrunt Masoviensium perpauculi . stat hostis arena maris numerosior ..... Quumque illi fugam recessum, isti meditantur, adest . antistes Simon *(sequuntur verba 56)*, (qui) suos pugnae, sese orationi committit .., donec omnis . praedonum numerositas succumbit, paucis . fuga elapsis *(sequuntur verba 38)*. Magnus . Alexander, sed maior .. Simon Alexandro..[3]

Kronika Mistrza Wincentego (XII—XIII w.), ks. III: August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 334—336.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 20.

[1] Wojciech Kętrzyński, opierając się na studyach, wyszczególnionych pod nr. 20, stwierdza (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 312), że na katedrze płockiej zasiadał w okresie od roku około 1112 do 6 lub 7 maja (data zgonu) 1129 r. biskup Szymon; por. Colmar Grünhagen: Regesten zur schlesischen Geschichte, Cod. Dipl. Siles., VII. Bd., I. Th., Breslau 1868, pag. 19, pod r. 1112. Wbrew temu twierdzeniu por. wywody Maxa Gumplowicza (Zur Geschichte Polens im Mittelalter, Innsbruck 1898, pag. 74), z których, w zestawieniu z opisem Galla (nr. 42), wynika, że Szymon był biskupem płockim już w r. 1109.—Wedle Długosza (Hist. Pol., lib. IV, pag. 459—460 i 540—541) Szymon był biskupem płockim w okresie 1107—1129; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 150 i 166.

[2] Wojciech Kętrzyński (j. w.), stwierdza (j. w.), że biskup Aleksander zasiadał na katedrze płockiej w okresie od roku 1129 do 9 marca (data zgonu) 1156 r.—Również wedle Długosza (Hist. Pol., lib. IV, pag. 540—541 i lib. V, pag. 46) Aleksander był biskupem płockim w okresie 1129—1156; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 166 i 179. —

[3] Długosz pod r. 1107 (Hist. Pol., lib. IV, pag. 459—460) porównywa Szymona z Aleksandrem, przytaczając odpowiednie ustępy z Kroniki Mistrza Wincentego (por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 150); pod r. 1112 (j. w., pag. 494—495) mówi o przyczynieniu się Szymona (modłami) do odniesienia zupełnego zwycięstwa nad Pomorzanami i Prusakami (por. Al. Semkowicz, j. w., str. 155—156); wreszcie pod r. 1129 (j. w., pag. 540—541) pisze o Aleksandrze jako o następcy Szymona, przytaczając odpowiednie ustępy z Kroniki Mistrza Wincentego (por. Al. Semkowicz, j. w., str. 166).

46.

IIII — post III2

Sbigneus (dux Masoviae), a fratre suo, duce Poloniae Boleslao, caecatus, obiit.[1]

.. Si enim Zbignevus[2] humiliter et sapienter adveniret (ad Boleslaum)[3] sicut homo misericordiam petiturus, non sicut dominus quasi vanitatis fascibus regnaturus, nec ipse in damnum irrecuperabile corruisset, nec alios in crimen lamentabile posuisset. Quid ergo? Accusamus Zbignevum[2] et excusamus Bolezlavum[3]? Nequaquam.

Galli Anonymi Chronicon, lib. III, cap. 25 (ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. 107).

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 114—118.

47.

(III3?)[4]

Masovienses per fluvium Wisła navigio veniebant.

..Ubi vero ventum est ad fluvium, qui, iunctus Wislae flumini, castellum illud (Wysegrad) in angulo situm fluviorum ab eis ex altera parte dividebat, alii fluvium illum cursim, alius ante alium, transnatabant, alii vero Mazoviensium per Wislam fluvium navigio veniebant.

Galli Anonymi Chronicon, lib. III, cap. 26 (ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. 111—112).

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców; por. nadto bibliografię pod nr. 7.

48.

Nota vitiosa.

II21 (!) (SANDOMIRIAE), *(SEPTEMBRIS 8?)*

De Vito, episcopo Masoviensi.

.. Petrus *(!)*, Gneznensis archiepiscopus, consecravit ecclesiam Sanctae Mariae in Sandomiria, coadiuvante domino Fulcone, Cracoviensi episcopo, domino

[1] Cosmas [Chronicon, III, (34)] już pod r. 1110 wspomina o oślepieniu Zbigniewa. Dawne źródła polskie, jak: Kronika Mistrza Wincentego (ks. II, roz. 30, Mon. Pol. Hist., t. II, str. 328), Kronika Polska (Mon. Pol. Hist., t. III, str. 627), Kronika Książąt Polskich (Mon. Pol. Hist., t. III, str. 473), nie zaznaczają wyraźnie, w jaki sposób Bolesław ukarał Zbigniewa. Długosz (Hist. Pol., lib. IV, pag. 510—513) pod r. 1116 mówi o jego zamordowaniu, dodając, że niektórzy kronikarze twierdzą, jakoby Zbigniew był oślepiony; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 157—158. — [2] Ob. przypis 2 na str. 31. — [3] Ob. przypis 3 na str. 31. — [4] Co do daty podanego tu faktu por. Galli Anonymi Chronicon, ed. L. Finkel et St. Kętrzyński, Leopoli 1899, pag. XI, 111—112.

Vito, Mazoviensi episcopo, et domino Stephano, Cuiaviensi episcopo, et domino Arnoldo, Lubusensi episcopo ..

Joannes Długosz († 1480): Liber beneficiorum, t. I, pag. 402 (ed. Al. Przezdziecki, Cracoviae 1863).

Ob. akt z r. (1191), s. d. (Septembris 8?), s. l. (Sandomiriae).

49.

1124(!)

Nota vitiosa.

De fundatione ecclesiae in Czerwińsk per Alexandrum, episcopum Plocensem.

(Cf. nr. 20.)

Sub anno domini 1124 Alexander, episcopus Plocensis, tempore Boleslai fundavit ecclesiam in Cirwyensco ad honorem beate Marie virginis etc.

Spominki Sochaczewskie (XIV?—XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 119.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 20.

50.

1129 *(MAJI 6—7)*

De morte Simonis, episcopi, et Roberti, canonici, Plocensium.

(Cf. nr. 45.)

Simon episcopus Ploczensis obiit.[1] Robertus canonicus obiit Ploczen. MC vicesimo nono.[a]

Kalendarz Krakowski (XIII—XV w.): ks. Ludwik Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich, t. IV (Kraków 1853), str. 73 (druga paginacya) oraz August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 921.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 20.

[1] Wedle Długosza (Hist. Pol., lib. IV, pag. 540—541) Szymon zmarł d. 7 maja 1129 r.; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 166.

[a] *Wyrazy:* Simon episcopus obiit. Robertus canonicus obiit *wpisano do Kal. Krak. w XIII wieku; wyrazy:* Ploczensis, Ploczen. MC vicesimo nono — *w XV st.*

51.

s. a.

Petrus, dictus Włast, abbatiam in Czerwińsk fundasse dinoscitur.

.. Qui (Petrus, dictus Włast, Romae) rediens, in suburbio Wratislaviensi in honorem beatae virginis Mariae abbatiam canonicorum regularium in arena, et aliam in honorem sancti Vincentii extra urbem eandem fundavit et abunde dotavit. Item abbatiam in Czirwensko, monasterium sanctimonialium in Strzelna, praeposituram ad sanctum Laurentium prope Kalis, abbatiam in Suleyow, praeposituram in Mstow similiter erexit et dotavit: et alias LXX ecclesias ex lapide dolato et coctis lateribus fertur construxisse.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (r. 1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 520.

Literatura. Joannes Długossius: Hist. Pol., t. I, lib. IV, pag. 547 (ed. Alexander Przezdziecki, Cracoviae 1873); Colmar Grünhagen: Regesten zur schlesischen Geschichte, Cod. Dipl. Sil., VII. Bd., I. Th. (Breslau 1868), pag. 22. W przybliżeniu wynika z zawartych tam danych możność zestawienia chronologicznego (r. 1133?) podania o fundacyi czerwińskiej z podaniem o fundacyi strzelneńskiej.

52.

1133 LATERANI, *JUNII 4*

Innocentius papa II ad petitionem Norberti, archiepiscopi Magdeburgensis, decernit, ut episcopatus de Szczecin, Lubusz, Pomorze, Poznań, Gniezno, Kraków, Wrocław, Kruszwica, Płock (Masouia) et Włocławek (Lodilaensis) archiepiscopis de Magdeburg jure metropolitico subjaceant.

Innocentius episcopus . seruus seruorum dei . uenerabili fratri Norberto . Madeburgensi archiepiscopo . salutem et apostolicam benedictionem. Sacrosancta Romana et apostolica ecclesia . ex quo te in filium specialem assumpsit . tuę deuotionis feruorem atque industriam in suis oportunitatibus certis indiciis comprobauit. Cęterum nouissime diebus istis cum diuinę dispositionis prouidentię nos . licet indignos et minus idoneos . ad apostolatus amministrationem placuit euocare . id ipsum persona tua magis ac magis enituit . tuęque fidei ac religionis constantia non tantum uicinis . sed etiam remotis nationibus euidenter innotuit. Siquidem nec labor aliquis temporalis . nec alicuius minę seu blanditię efficere potuerunt . quin aduersus Petri leonis tyrannidem murum inex-

pugnabilem te opponeres . et ad ipsius regis et aliorum principum corda in beati Petri obedientiam inducenda efficaciter laborares. Dignum est igitur ut sedes apostolica . quę de tam deuoto filio plenis uisceribus gratulatur . tuis obsequiis atque laboribus debita benignitate respondeat . et te ad suum seruitium exequendum . amplius obnoxium faciat. Proinde uenerabilis frater Norberte archiepiscope querimoniam illam . quam aduersus episcopos Polonię in nostra presentia deposuisti . scripturę et atramento duximus committendam. Asserebas equidem prefatę regionis episcopos . ex antiqua constitutione Madeburgensi ecclesię iure metropolitico subiacere . et ad confirmationen tuę partis . auctoritatem predecessorum nostrorum . Iohannis . Benedicti et Leonis . beatę memorię pretendebas. Quos nimirum episcopatus qui ultra Salam . Albiam et Oderam esse tunc temporis uidebantur . seu qui ibidem inantea diuina essent cooperante clementia disponendi . interuentu Ottonis piissimi Augusti supposuisse Madeburgensi ecclesię astruebas. Quorum uidelicet episcopatuum nomina hęc sunt . Inter Albiam et Oderam . Stetin et Lubus . vltra oderam uero Pomerana . Poztnan . Gnezen . Craco . vuartizlau . Cruciwiz . Masouia . et Lodilaensis . vnde legitimis datis indutiis . earundem ecclesiarum episcopos . ut tibi de tua querimonia responderent . tam per litteras quam per nuntios . semel atque secundo ad nostram presentiam inuitauimus. Ipsi uero nec uenerunt . nec ad nos responsales aliquos transmiserunt. Visum est igitur nobis et fratribus nostris . quod nec ipsi de sua contumacia lucrari deberent . nec Madeburgensis ecclesia diutius propria iusticia priuaretur. Ideoque karissime frater Norberte archiepiscope . ex apostolicę sedis benignitate atque iustitia de predictis episcopatibus et terminis . quos iam dicti predecessores nostri antecessoribus tuis concessisse . et ecclesię tuę pertinere noscuntur te in possessionem misimus . et inuestiuimus . et ut de cętero idem *(sic)* episcopi fraternitati tuę obediant per scripta nostra precipimus. Nichilominus tibi tuisque successoribus . et per uos Madeburgensi ecclesię . quemadmodum prenominatos episcopatus . sic etiam qui inposterum inibi auxiliante domino fuerint ordinandi irretractabiliter possidendo . iure perpetuo confirmamus. Tua igitur frater dilectissime interest . in amore et obedientia sanctę ecclesię Romanę persistere . et pro his quę ad honorem et utilitatem eius spectare cognoueris . attenta diligentia uigilare. Vt autem hoc quod a nobis canonice institutum est . stabile maneat . apostolica censura sub diuina iudicii attestatione iubemus . ut nulla persona parua uel magna . aut quilibet successorum nostrorum . hęc quę

statuimus infringere presumat . huius priuilegii uiolator . cum iuda proditore ęternis suppliciis deputandus damnetur.

Ego Innocentius catholicę ecclesię episcopus ss.

† Ego guilielmus prenestinus episcopus ss.
† Ego Romanus diaconus card. s. marie in porticu ss.
† Ego Iohannes ostiensis episcopus ss.
† Ego Gregorius diaconus card. s. Sergii et bachi ss.
† Ego Chunradus sabinensis ecclesie episcopus ss.
† Ego Iohannes tituli s. Crisogoni presbit. card. ss.
† Ego oddo diaconus cardinalis sancti Georgii ss.
† Ego Gerardus card. presbiter tituli s. crucis . ss.
† Ego Guido diaconus card. s. Cosme et Damiani . ss.
† Ego Anselmus presbit. card. tituli scti laurentii in lucina . ss.
† Ego Lucas presb. card. tituli sanctor. Iohannis et Pauli . ss.
† Ego Martinus presb. card. tituli sancti stefani in celio monte . ss.

Datum Laterani . per manum Aimerici . sanctę Romanę ecclesię diaconi cardinalis et Cancellarii . ii . Non. Iunii . Indictione XI . Incarnationis dominice Anno . M°. C°. XXX°. III°. Pontificatus uero Domini Innocentii Papę . II . anno . IIII°.

Oryginał przechowywał się w r. 1862 w Provincialarchiv w Magdeburgu (Hasselbach u. Kosegarten: Codex Pomeraniae Diplomaticus, I. Bd., Greifswald 1862, pag. 25, nr. 12). Tenże oryginał znajdował się w r. 1877, wedle objaśnienia wydawcy Cod. Dipl. Maj. Pol. (I, str. 9), w magdeburskiem Königl. Staatsarchiv. Jest to (wedle świadectwa Wiggerta, podanego u Hasselbacha i Kosegartena, j. w.), pergamin gatunku włoskiego, wysokości (w calach reńskich) 2 stopy i 3 cale, szerokości 1 stopa i 10 cali. Zachował on bullę ołowianą papieską, wedle wzoru, wyobrażonego w Eratha: Cod. Dipl. Quedl., tab. 20, nr. 2, zawieszoną na nitkach jedwabnych barwy czerwonej i żółtej. Posiada napis (współczesny) in dorso o treści aktu. Niewątpliwy autentyk, zachowany dobrze, prócz dwu uszkodzonych wyrazów, a pisany prawidłowo (ręką Aimerica, pisarza aktu nr. 54 oraz aktu z r. 1136 dla Ilsenburga; por. Förstemann: Neue Mittheilungen, II. Bd., pag. 296) inkaustem zbladłym, w podpisach ciemniejszym. Początek, aż do „benedictionem“ włącznie, posiada pismo wydłużone. Wyrazy: „Norberto“ oraz „Norberte“ i „Ottonis“ pisane ozdobnie. Po literach „ss“ (=subscripsi), kończących podpis własnoręczny papieża, następuje monogram, tworzący napis: „Bene Valete“. Podpisy świadków idą w trzech kolumnach: w pierwszej „presbiteri cardinales“, w drugiej „episcopi“, w trzeciej „diaconi cardinales“. Znaki krzyża, poprzedzające ich podpisy, występują w rozmaitych kształtach. Wydawca Cod. Dipl. Maj. Pol. (I, str. 8—10, nr. 6), przedrukowując w r. 1877 akt niniejszy, prawdopodobnie z wydawnictwa: Hassel-

bach u. Kosegarten (j. w.), które ów tekst zaczerpnęło z oryginału, dokonał zbytecznej modernizacyi pisowni.

Przedruk nasz opieramy na tekście Hasselbacha i Kosegartena (j. w.). Potwierdzeń aktu powyższego nie znamy.

Druki: prócz Cod. Pomeraniae Dipl. (j. w.) i Cod. Dipl. Maj. Pol. (j. w.), akt ten występuje w wydawnictwach: Acta Sanctorum, Iun., t. VI, 48; Migne, 179, p. 183 (por. Gesta Arch. Magdeb. w Mon. Germ. Hist., t. XIV, 414, nota 5 oraz Bernhardi: Lothar, p. 487); Boysen: Allgemeines Historisches Magazin, Stück 2, pag. 19—20; Lünig R. A. Spic. eccl., 1. Forts., p. 33; Colmar Grünhagen: Regesten zur schlesischen Geschichte, Cod. Dipl. Sil., VII. Bd., I. Th. (Breslau 1868), pag. 22, nr. 22; Raumer: Brandenburgische Regesten, nr. 856 i Jaffé: Regesta Pont. Rom., ed. II, t. I (Lipsiae 1885), p. 860, nr. 7629 (5458).

Literatura. Ob. j. w., zwłaszcza Hasselbach u. Kosegarten, j. w., pag. 26—28.

53.

Nota vitiosa.

1133(!)

De morte cujusdam Conradi de Ploceke (Płock?), ignoti ducis Poloniae soceri.

Conradus de Ploceke obiit, cui desponsata fuit filia ducis Polonie.

Annalista Saxo: Mon. Germ. Hist., VI, pag. 768.

Literatura. Por. Colmar Grünhagen: Regesten zur schlesischen Geschichte, Cod. Dipl. Sil., VII. Bd., I. Th. (Breslau 1868), pag. 22: „«Die erste Erwähnung Jauers» z. d. J. in den Ann. Jaurani bei Rhonius (Rhonii Godofr. Vratisl. epistola historica ad historiae patriae amatores, Vratislaviae 1693) epist. (ist nicht paginirt) — beruht bloss auf der unsinnigen Hosemann'schen Fabel., vgl. Aelur. 211".

54.

1136 PISIS, *JULII 7.*

Innocentius papa II limites, possessiones ac proventus ecclesiae Gnesnensis confirmat, enumerando inter caetera Łowicz villasque castelli Plocensis ac Vladislaviensis.

Innocentius episcopus seruus seruorum dei: venerabili fratri Iacobo Gneznensi archiepiscopo eiusque successoribus canonice substituendis; in Perpetuam Memoriam[a] ‖

Ex commisso nobis adeo apostolatus officio uniuersis dei fidelibus debitores existimus. Et quanto Poloniorum regio in remotioribus mundi

[a] *P.:* in perpetuum.

partibus sita esse cognoscitur . tanto ei propensiori studio nos con‖uenit inminere . et apostolice tuitionis . atque auctoritatis necessaria munimenta conferre. Dignum est equidem ut qui ad ecclesiarum regimen assumti sumus proearum libertate sollicite uigilemus . et neprauorum homi‖num molestiis agitentur . aut per eos suis bonis et possesionibus quocumque tempore destitui ualeant . salubriter prouidere curemus. Quamobrem uenerabilis frater Iacobe tuis postulationibus clementer annuimus . et‖ gneʒnensem ecclesiam cui deo auctore presides . apostolice sedis priuilegio communimus. Statuentes ut quascumque possesiones . quecumque bona iuste et canonice eadem ecclesia possidet . aut infuturum rationabiliter poterit adipisci: firma tibi ‖ tuisque successoribus et illibata seruentur. Inquibus hec propriis nominibus exprimendo [1] subiunximus. De gneʒden . De ostrov . delecna . deNakel usque ad fluvium plituiʒa . de landa . decalis . decheʒram . deRuda . plenarias decima‖tiones . annone . mellis . et ferri . tabernarum . placitorum pellicularum mardurinarum . et uulpinarum [a] . porcorum thelonei . tam inipsa ciuitate quam per omnes transitus . ciuitati vel castellis nominatis adiacentes. Item prouincia deʒnein . cum decimis . cvm ‖ foro . cum lacubus et cvm omni iuridicione seculari . his contenta villis . Grochouisca cum his possesoribus . Dureviʒ . Radenta . Mislac . Sirac; Staribiscupici cum his . Zlauos [b] . Ruʒ . Sul . Balouanʒ . Vitossa [c] . Pantis . Zmarsc [2] . ‖ Miloch . Craic . Negloʒ . Conus . Dal . Marlec . Criʒ . Posdech [d] . Redanta . Zmogor . Domc [e] . Digoma . Gobilca . Parech . Clobuchec . Pampic . Candera . Comor . Sdomir [f] [3] . Pandetech . Quorum [g] quidam in Zagorin manent; Scaple [4] cum his [5] ‖ Ocroʒ . Smars . Cyrnela [6] . Zdeuy . Sarnota . Sulec . Milochat . Chrap . Dlotla . Tais . Goli . Sedlon . Costol . Milich . Lederg . Sulirad . Puca. Item . Sirdnici cum his possesoribus Carna . Dobec . Miley . Snouid . Targossa . Tyrpis . Me‖sec . Mantina . Louanta. Item Potulino . cum his . Suirsc [h] [7] . Boranta . Curassec . Selistriy . Redec. Item . Opole cum his . Chotan . Suliʒlav . Miley . Dobros . Vssebant . Vissima [i] . Radotech . Cosussec . Suc . Nadey . Milos . Volis . Duisen . Cro ‖ stoueʒ . Goli . Crost [k] . Cussa . Domasca . Rados . Sostroch . Nessul . Teples . Miley . Milachec et Mogilec . Sobanta . Nemiris. Item inuilla

[1] Tak rzeczywiście w oryginale. — [2] Literę „s“ wypisano w oryginale ponad wyrazem. — [3] Na końcu tego wyrazu była, jak się zdaje, pierwotnie litera „t“, którą poprawiono na „r“. [4] Literę „c“ wypisano w tym wyrazie w oryginale ponad literą „a“. — [5] Literę „s“ wypisano w oryginale ponad wyrazem. — [6] We wzorze niniejszego aktu wszystkie „y“ występują z kropką u góry, którą tu ze względów technicznych pomijamy. — [7] Literę „c“ wypisano w oryginale ponad literą „s“.

[a] *P.:* mardurinum et uulpinum; [b] *P. i K.:* Nanos; [c] *P. i K.:* Vicossa; [d] *P. i K.:* Ciz . Posbech; [e] *P.:* Donic; [f] *P. i K.:* Sdomit; [g] *P.:* eorum; [h] *P.:* Suirs; [i] *P.:* Vissuna; [k] *P.:* Gost.

sagitariorum Golec cum sociis suis. Item Dochunov . cvm his . Zach . Osar . Dalost . Siman. Item Go‖rice cum histis . Carnes . Pouoʒ . Belina . Reck . Milic . Nesnavy . Buʒa . Miley. Item Dochunov cum his . Trup . Gores . Dobrina . Crston . Negloʒ . Drogomiʒl . Pantis . Buʒc[a] . Lucha . Miley . Deuentliʒ . Bescorist cum possesoribus . Brodec . Chuʒ . Chropec[b] . Blis . ‖ Neudas[1 c] . Radost . Broda. Item Villa Piscatorum cum his Vsemir . Miranta . Plastc . Vsemir . Brucha[d] . Nemir . Crik[e] . Pella . Crisan . Bogdan . Carʒ . Prussota . Potr . Sdanto . Piscor . Gogola[f] . Bliʒuta . Sulidad[g] . Sulis . Cecer . Rados . Vrotis[2] . ‖ Godes . Ninomiʒl . Dal . Domaʒul . Dobroʒodl . Ziroch . Glouca . Siroʒlau. Item Vruti cum his . Tessimiʒl . Brodic . Zmars . God . Tessimiʒl . Bliʒina . Tangomir . Zedlanta . Milouit . Precart . Trebna . Goles et[h] . Dalchic Item Uilchecov cum his posseso‖ribus Ziroch . Vnemisl . Stres Chropec . Vnca . Gostina . Parchina . Sinoch[i] . Vneuit. Item Balouesici cum his . Radost . Dobromisl . crisan . Chelʒt . Ies . Neustrop . Raʒc . Chaianta . Reʒc . Sdevy Zarbinouiʒ . Milouan . Sodlc . Neʒnavy . Sulic . Quasca.[j] ‖ Item Lestniʒ . cum his Milovy . Pribissa . Vilchanta . Malisca . Crusc . Bachora . Cyg . Balossa . Vsseʒodl . Ies . Trebemisl . Vilcan . Domay . Gan . Nemoy Crston. Item Chomantovo . cum his . Sulichna . Mislim . Suchora . Maloʒimiʒ . Sidlo . Jezor Bichek . Re‖donc. Item Silche cum his . Silca . Milouan . Neʒul . Radeta . Techuta . Zippen . Crepc . Zmil . Redos . Lestniʒa . Vnemiʒl . Gamba . Bogumil. Item Sodouo cum his . Stanoch . Pisla . Boruch . Voian . Dargorad . Radost cui primogenitus Rpis . Nes[3]‖da . Vilcos . Serucha . Blizohc . Rados . Rados *(bis)* . Ruʒouiʒ.[k] Item Dobrileuo cum his possesoribus . Sulistry . Crostauʒ . Rʒek.[l] Item Zueprauici[m] cum his . Cuʒ . Crotossa . Oslab . Suliuy . Radost . Cochan . Domauy. Item Lissinino cum his . Po‖nat . Quatec . Targossa . Stralec. Item Scarbinichi cum his Budiʒlau . Mlodos . Vcad . Zuar . Zlauic . Chestoch . Grochot . Sdan . Darsc . hii omnes cum aliis aduenis et omni posteritate archiepiscopales sunt. Item ville archiepiscopales circa gneʒdn.[n] Keblo‖uo . cuius possesores hii sunt . Dobron . Nenach . Vston . Radost . Crambos . Ciz . Sostros. Item Dambnicia . Radouit cum his eius possesores *(sic)* . Smarcek . Doman . Sedleuit . Locana . Vestina . cum filiis eorum. Item Pischino cum

---

[1] Litery „eu“ nie są tutaj zupełnie pewne, lecz prawdopodobne. — [2] Literę „s“ wypisano tu w oryginale ponad wyrazem. — [3] Literę „s“ wypisano tu w oryginale ponad wyrazem.

[a] *K. i Z.:* Guze; [b] *P.:* Chrodec; [c] *P.:* Nadas, *K.:* Niudas; [d] *P. i K.:* Grucha; [e] *P. i K.:* Cik; [f] *P.:* Gomola, *K.:* Goopla; [g] *P.:* Sulidat; [h] *P.:* Golesz; [i] *P.:* Smoch; [j] *P.:* Quazca; [k] *P.:* Kuzouiz; [l] *P. i K.:* Bzek; [m] *P. i K.:* Zuepauici; [n] *P.:* Gnezda.

his Bliȝc . Bogv‖mil . Bogdan. Item Villa super fluvium[a] Vna . quam tenuit olim stan . arator episcopi. Item Ville archiepiscopi[b] circa Calis . Rayȝco . et alia seruidola *(sic)* quam super Zuandri aquam appellauerunt. HIlme[c] etiam[d] cum omnibus incolis suis. Item Souici et Lochouici.‖ Vȝorouici . Vȝorouici[e] *(bis)* . Malonouici . Bralici[f] . Domaneuici . et[g] super aquam Oloboc Mislentino . et super campum Dambsco omnes serui cum uilla[1h] eorum. Item Gostonovici cum uilla eorum. Item ville archiepiscopi circa Zeraȝ . Zandeieuici[i] . ‖ Parno . Cluchici . Coberichesco . Gambiȝa . Iarotici . Manina . hee omnes cum possesoribus suis. Item Ville Circa . Spitimir . Ianouici . Tandov . Smolɜco[2] . Pricuna . Tvrcouici . Turcouiste . Vneievo . Karcho‖uo . Milostouici . Gaȝouo. Et Clonova[3] cum possesoribus suis. Item Milodat cum uilla et Zambatino que fuit Daugeri episcopi. Item Sulostouo super fluuium tena. Item Demiliche castello quod est deuratiȝlauen ‖ si episcopatu . plenarie decimationes per totum . ex hac parte Bariche. Item Decastellis[j] . Ziraȝ . Spitimir . Malogost . Rospra . Lunciȝ . Voibor . Sarnov . Skrin . plenarias decimationes annone . Mellis . ferri . ‖ pellicularum[k] . Vulpinarum . et mardurinarum . Deplacito . Detabernis . Deforis . Detheloneo[l] . tam inipsis castellis quam in locis eis ad iacentibus per omnes transitus . Detheloneo et decimali ebdomada[m] . per omnes quod quot sunt dechrus ‖ tov . usque inuislam . iuxta fluium . Pelȝa. Item plenarias decimationes super eos qui trebleuici et Radlici dicuntur. Item Louiche cum decimis[4] . cum uillis et earum incolis . cum uenatione . cum castoribus . et cum omni pentvs[5n] ‖ iuridicione seculari . nulli preter episcopum respondere habet. Item Nir per totum inter tvr et cholm . cum castoribus et eorum custodibus . cum piscatoribus et uillis eorum tantum archiepiscopo pertinet. Item abbatia sancte marie ‖ incastello lancicie cum centum seruis et uillis eorum cum quatuor scilicet . lacvbus[6] Pretche . Chotle . Beȝdeȝe . Brdouo. Item bralin cum sociis suis et uineis duabus et cultoribus[7o] earum cum uillis

---

[1] Można też czytać: „uillis". — [2] Literę „ɜ" wypisano tu w oryginale ponad wyrazem. — [3] Literę „a" wypisano tu w oryginale ponad wyrazem. — [4] Nadanie takie, pochodzące jakoby z lat 1130—1143, pokazywał pono w postaci niewiadomej Marcinowi Kromerowi, bisk. warmińskiemu, kronikarzowi († 1589), Stanisław Krasiński (por. Ludwik Finkel: Marcin Kromer, historyk polski XVI w., Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XVI, str. 455—456). [5] Tak w oryginale; literę „s" wypisano ponad wyrazem. — [6] Wyraz wypisany w oryginale później ponad wierszem. — [7] Część pierwsza tego wyrazu, a mianowicie: „cultori", nie da się z pewnością odczytać w oryginale.

[a] *P. i K.:* flumen; [b] *P.:* archiepiscopales; [c] *P.:* HIlme; [d] *K. i Z.:* et; [e] *P.: brak;* [f] *P.:* Pralici; [g] *P.: brak;* [h] *P.:* uillis; [i] *P.:* Zandeieuicz; [j] *K. i Z.:* castello; [k] *P. i K.:* pellium; [l] *P.:* de theloneis; [m] *P.:* de theloneis et decimam ebdomadam; [n] *P. i K.:* penitus; [o] *K. i Z.:* tutoribus.

suis quarum una Plocensis . || altera Vladiʒlauensis castelli est . Pistores etiam et coci agaʒones . et sutores cum omnibus quę in institutione [a] abbatie eiusdem [b] sunt ordinata. Item Manina ante castellum Zandomir cum rusticis et uillis eorum et omnibus || ad hec pertinentibus. Item castellum solche . cum omnibus pertinentiis non nisi archiepiscopo pertinet. Item Villa ante bitom que . Zuersov dicitvr . cum rusticis argenti fossoribus cum duabus ta || bernis non nisi ad archiepiscopi pertinet iuridicionem. Item Aput ciuitatem cracovie. Sal archiepiscopi qui babiʒa nuncupatur . tantum sue respondet dicioni. Item Ville archiepiscopi circa cracovi || am hee sunt . Iureuici cum uilla eorum . Dancovo . Conecheno . Tyrno . Chrostlino . Croleuici . Zrenava. Et super Pregini Rudnici. Tam Ville quam possesores earum || omni iure archiepiscopo pertinent. Item Villa in Zrem que Dolzco nuncvpatur. Item Uille archiepiscopales Per cuiauiam . Cholm . Conare . Bachora . Poddambim [1 c] . Hermanovo . Drua || levo. Et hee omnes cum suis possesoribus de possesione archiepiscopali sunt; Decernimvs ergo ut Nulli omnio [d] hominum . liceat prefatam gneʒnensem ecclesiam . temere || perturbare . aut Aliquid dehis eius possessionibus auferre . vel aufferendo retinere [e] . minuere . seu quibvslibet molestiis fatigare. Si qua igitur inposte || rum ecclesiastica secularis ue persona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere ire tentauerit . secundo . Tercio ve || commonita . Nisi reatum . suum congrua satisfactione correxerit: Potestate honorisque sui dignitate careat . Reamque se diuino existere de perpetrata iniquita || te iudicio cognoscat . et asacratissimo corpore et sangvine dei et domini redemtoris nostri ihesu xpisti [2 f] . aliena fiat Atque inextremo examine . distinc || te [g] ulcioni subiaceat . Cunctis autem eidem loco que sua sunt seruantibus . sit pax domini nostri iesv xpisti [2 f] quatenus et hic fructum . bone || operationis percipiant . et aput districtum iudicem pacem inueniant . Adicimvs itaque ut nemini fas . sit . ecclesiam beati adalberti super || possessione rusticorum decetero infestare . aut eis exinde aliquam contradictionem inferre . quorvm nomina hec sunt . uidelicet et || officia. Ad officium agaʒonum hii sunt . Gostiuuy . Uoiuta [h] . Neʒamiʒl . cum tribus fratribus Goston; Datk . Radost . Mancossa . Nadey . Moʒuta . Lagenarii uero sunt hii Cri || san et Subic [i] . cum fratribus . Bolech cum fratribus . Rustici uero sunt hii [j] . Modlenta . Smogor . Gneuos . cum fratribus . Tmina cum

[1] Tak w oryginale, prawdopodobnie jednak miało być: „Poddambi (?) et...“ — [2] = Christi.

[a] *P.:* ministratione; [b] *K. i Z.:* eidem; [c] *P. i K.:* Poddambia; [d] *P. i K.:* omnino; [e] *P.:* temere; [f] *P.:* Christi; [g] *P.:* districte; [h] *P.:* Uouita; [i] *K.:* Crisam Subic; [j] *P.: brak 12 wyrazów od* Crisan *do* hii.

fratre . Piscla . Maruȝc . Zandey . Domauy . || Tycareuiȝ . Smogor . Vitos . Russota cum filiis et . fratribus. Item iuxta Ilme . Doluploȝ cum filiis et cum Villa . Prozina . Dobrenta . Golec . Hii uero sunt carpentarii . Vrest . Tys . Dulgota . || Doman . Golian . Hospites uero sunt hii . Polc . Pocay . Tessanta . Laȝina . Smars . Slimisl[a] . Vstech . Mantis . Godina . Panten . Cirnech[b] . Modic . Goston . Dobes cum filiis . || Milos . Cuassec . Milites quoque hii sunt . Zoba . Stoygneu . Segost . Mantis . Ville uero circa fluuium Ganȝaua . Rileuo Podgorino . Zueprauici . Liȝinino . Staribiscubici[1] . Zago || rici . Chomesa . Pneuo . Glouotino . Siquis autem contra hanc nostram institucionem temere ire temtauerit . excommunicationi subiaceat . Conseruantes uero om || nipotentis dei et beatorum Petri . et Pauli apostolorum eivs gratiam consequantvr . Amen;

(Okrągły znak notaryalny) Ö Ego Innocentius catholice ecclesię episcopus SS; Monogram: Bene Valete

† Ego Gerardus presbiter cardinalis tituli sancte crucis SS
† Ego Anselmus presbiter cardinalis . SS
† Ego Lucas presbiter cardinalis . tituli . sanctorum iohannis et pauli . SS
† Ego Martinus presbiter cardinalis . SS
† Ego Gregorius presbiter cardinalis . tituli . sancte prisce . SS.
† Ego Willermus prenestinus episcopus SS.[2]
† Ego Guido tyburtinus episcopus SS.[2]
† Ego Gregorius diaconus cardinalis . sanctorum sergi et bachi . SS.[3]
† Ego hubaldus diaconus cardinalis sancte marie inuia lata . SS.
† Ego Uassallus diaconus cardinalis . sancti eustachii SS.
† Ego Crisogonus sancte marie inporticu diaconus cardinalis . SS.

Datum Pisis per manum[c] aimerici sancte romane ecclesie diaconi . cardinalis . et cancellarii . Nonis Iulii indictione XIIII . Incarnationis dominice anno m. c. xxxvi. Pontificatus uero domini Innocentii pape . II . Anno VII.

Akt niniejszy przechował się w oryginale w Archiwum Kapituły Gnieźnieńskiej, pod sygnaturą: „Arch. Cap. Metrop. I. 1.“ Ponieważ nie dotarliśmy do niego bezpo-

[1] Tak w oryginale.—[2] Podpis ten znajduje się w środku kolumny pisma oryginału.—[3] Poczynając odtąd, podpisy znajdują się w oryginale po prawej stronie kolumny tekstu.

[a] *P.:* Slimisl, *K.:* Sulimisl; [b] *P.:* Cyrnech; [c] *P.:* manus.

średnio, podajemy tu jego opis za wydawcą Cod. Dipl. Maj. Pol. (I, str. 10): oryginał pergaminowy zachował się dobrze. Na sznurku z nici jedwabnych wypłowiałych widnieje przy nim bulla ołowiana: „Innocentius PP. II.“ Na końcu tekstu, obok podpisu: „Ego Innocentius catholice ecclesię episcopus SS.“, po prawej stronie aktu krzyż w pierścieniu, w którego otoku legenda: „Adiuva nos deus Salutaris (Salvator?) Noster“; w środku pierścienia u góry: „Scs Petrus | Scs Paulus“; w części dolnej: „Innocentius PP. II.“ Po lewej stronie aktu znak: „ss“ (=subscripsi), a po nim w monogramie napis: „Bene Valete“. Podpisy świadków występują w trzech kolumnach: w pierwszej — „presbiteri cardinales“, w drugiej — „episcopi“, w trzeciej — „diaconi cardinales“. Przed podpisem każdego świadka widnieje narysowany znak w jednym z rozmaitych kształtów krzyża; po każdym podpisie: „ss“ (=subscripsi).

Tekst bulli z r. 1136 zaczerpnęliśmy tutaj z ostatniego jej wydania, dokonanego w r. 1909 przez Jana Rozwadowskiego (Bulla z r. 1136 jako najstarszy zabytek języka polskiego, Materyały i Prace Komisyi Językowej Ak. Um., tom IV, str. 439—444), przyczem należy zauważyć, że staranne, precyzyjne to wydanie oparte zostało na podobiźnie fotograficznej oryginału, reprodukowanej przez Stanisława Krzyżanowskiego w jego publikacyi p. t. Monumenta Poloniae Palaeographica, I (Cracoviae 1907). Kilka wątpliwości, jakie się nasunęły Janowi Rozwadowskiemu przy używaniu reprodukcyi z fotografii, zamieszczonej w wydawnictwie Stanisława Krzyżanowskiego, zostały usunięte przy pomocy bezpośredniej fotografii z bulli, niezmiernie ostrej i wyraźnej, przechowywanej przez St. Krzyżanowskiego.

Obok oryginału, który pierwszym wydawcom bulli z r. 1136 nie był, jak się zdaje, znany, przechowała się—zapewne w Archiwum Kapitulnem w Gnieźnie—jego kopia (?), zwana przez nich „transsumptem“, na którym w r. 1840 oparł się najdawniejszy wydawca omawianego tu zabytku, Edward Raczyński (Cod. Dipl. Maj. Pol., str. 1—5, nr. 1), oraz naśladowcy jego tekstu: w r. 1851 Joachim Lelewel (Polska wieków średnich, t. III, str. 124—130, nr. 1 bis) i w r. 1862 Hasselbach i Kosegarten (Cod. Pomer. Dipl., Bd. I, pag. 28, nr. 13). Lekcyi pomienionej grupy wydawców, z Edwardem Raczyńskim na czele, nie uwzględniamy tu we właściwym, oznaczonym w tekście odsyłaczami, wykazie waryantów, jako błędnej, opartej nie na oryginale, lecz na nieznanym nam bliżej wzorze. Sądząc wszelako, że może ona posiadać poniekąd dla badaczów niejakie znaczenie uboczne, przytaczamy tu w całości szereg odmian ważniejszych, jakie wynikają z zestawienia tekstu Jana Rozwadowskiego (=*j*) z tekstem Edwarda Raczyńskiego (=*e*):

j: Conus, *e:* Komus; *j:* Dal, *e:* Oal; *j:* Digoma, *e:* Digonia; *j:* Gobilca, *e:* Kobilca; *j:* Zagorin, *e:* Zagoria; *j:* Scaple, *e:* Simple; *j:* Tais, *e:* Kais; *j:* Boranta, *e:* Bozanta; *j:* Radotech, *e:* Radetech; *j:* Crostauez, *e:* Crestawez; *j:* Goli, *e:* Beli; *j:* Crost, *e:* Gost; *j:* Golec, *e:* Boles; *j:* Dalost, *e:* Dalesz; *j:* Gorice, *e:* Borice; *j:* Buza, *e:* Duza; *j:* Gores, *e:* Bores; *j:* Crston, *e:* Crstan; *j:* Buzc, *e:* Buze; *j:* Blis . Neudas, *e:* Blistrados; *j:* Plastc, *e:* Plastr; *j:* Brucha, *e:* Bracha; *j:* Crik, *e:* Ck; *j:* Pella, *e:* Pelka; *j:* Gogola, *e:* Bogula; *j:* Cecer, *e:* Lecer; *j:* Vrotis, *e:* Wrous; *j:* Godes, *e:* Bodes; *j:* Glouca, *e:* Blouca; *j:* God, *e:* Bod; *j:* Goles et . Dalchic, *e:* Bolesc Dalchin; *j:* Uilchecov, *e:* Yilckecow; *j:* Gostina, *e:* Bostyna; *j:* crisan, *e:* Ksan; *j:* Rezc, *e:* Razc; *j:* Quasca, *e:* Deuca; *j:* Vssezodl, *e:* Ussevodl; *j:* Gan, *e:* Wan; *j:* Mislim, *e:* Myslin; *j:* Radeta, *e:* Radeca; *j:* Redos, *e:* Rados; *j:* Gamba, *e:* Bamba; *j:* Stanoch, *e:* Stansch; *j:* Blizohc, *e:* Blizohe; *j:* Ruzouiz, *e:* Kuzo-

wiz; *j:* Crostauz, *e:* Krostanz; *j:* Zueprauici, *e:* Znepnicy; *j:* Crotossa, *e:* Krokossa; *j:* Radost, *e:* Rodost; *j:* Grochot, *e:* Brochot; *j:* Sdan, *e:* Solan; *j:* Ciz, *e:* Cz; *j:* Sostros, *e:* Sostres; *j:* Blizc, *e:* Blize; *j:* fluvium, *e:* flumen; *j:* etiam cum, *e:* et cum; *j:* Bralici, *e:* Pralici; *j:* aquam Oloboc, *e:* agros Oloboc; *j:* uilla, *e:* villis; *j:* Gostonovici, *e:* Kostonowice; *j:* Gambiza, *e:* Bambiza; *j:* Gazouo, *e:* Kazowo; *j:* Spitimir, *e:* Spicimir; *j:* pellicularum, *e:* pellium; *j:* Detheloneo, *e:* de theloneis; *j:* Detheloneo, *e:* de theloneis; *j:* decimali, *e:* decimam; *j:* pentvs, *e:* penitus; *j:* Nir, *e:* Nyr; *j:* lacvbus, *e: brak; j:* Brdouo, *e:* Ordowo; *j:* cultoribus, *e:* nemoribus; *j:* Manina, *e:* Mamna; *j:* bitom, *e:* Biton; *j:* qui babiza, *e:* quod Babiza; *j:* Pregini, *e:* Preginz; *j:* Rudnici, *e:* Rudnicz; *j:* Dolzco, *e:* Dolko; *j:* Poddambim, *e:* Poddambia; *j:* omnio, *e:* omnino; *j:* vel, *e:* alias; *j:* retinere, *e:* removere; *j:* igitur, *e:* quae; *j:* distincte, *e:* districte; *j:* Gostiuuy, *e:* Bostivuy; *j:* Uoiuta, *e:* Jovita; *j:* Goston, *e:* Boston; *j:* Mozuta, *e:* Mozura; *j:* Item iuxta Ilme, *e: bezpośrednio przedtem brak 24 wyrazów; j:* Doluploz, *e:* Daluploz; *j:* Golec, *e:* Bolec; *j:* Golian, *e:* Bolian; *j:* Slimisl, *e:* Sobimisl; *j:* Vstech, *e:* Usrech; *j:* Mantis, *e:* Matis; *j:* Godina, *e:* Bodina; *j:* Goston, *e:* Boston; *j:* Ganzaua, *e:* Banzawa; *j:* Rileuo, *e:* Kilewo; *j:* Chomesa, *e:* Chomosa; *j:* Glouotino, *e:* Blouotino.

Ważniejsze są oczywiście waryanty, powstałe na tle różnych lekcyi oryginału, czy wiernych jego podobizn fotograficznych. Oryginał bulli z r. 1136 ogłosił pierwszy Ignacy Zakrzewski (=*Z.*) w Cod. Dipl. Maj. Pol. (I, str. 10—14, nr. 7) w r. 1877, poczem lekcyę jego poprawił skrzętnie w r. 1891 Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Akad. Um., t. XXVI, str. 246—247, 250) (=*K.*), tę zaś w r. 1897 zmodyfikował Franciszek Piekosiński (Zbiór dokumentów średniowiecznych do objaśnienia prawa polskiego ziemskiego służących, Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 26 [254] — 31[259]) (=*P.*). Z zestawienia trzech lekcyi pomienionych z przyjętą przez nas lekcyą Jana Rozwadowskiego wynikają odmiany, przytoczone tu w przypisach dolnych pod tekstem.

Potwierdzeń bulli z r. 1136, poza wzmianką o jej „transsumpcie“ u Edwarda Raczyńskiego (j. w.), nie znamy; nie wiemy też, z jakiego czasu ów „transsumpt“ pochodził. Przy sposobności należy tu zauważyć, że, jak świadczą notaty rękopiśmienne Stosława Łaguny, istniał nadto, poza owym „transsumptem“, i dawny wzór inny bulli z r. 1136, przechowywany niegdyś w Archiwum Kapituły Włocławskiej. Tekst jego znany był Łagunie z odpisu Adama Naruszewicza, a lekcya tego odpisu jest czemś pośredniem między tekstem Edwarda Raczyńskiego a naszym. Z zestawienia tego ostatniego (=*t*) z odpisem Naruszewicza (=*n*) wynikają odmiany, które, jak mniemam, mogą posiadać dla badaczów niejakie znaczenie uboczne, nie jest bowiem wykluczone, że wzory, na których oparli się: Raczyński i Naruszewicz, mogły pochodzić z czasów, kiedy istniało jeszcze poczucie związku między danemi miejscowościami a bullą 1136 r.:

t: Jacobo, *n:* Jacobo de Znin; *t:* in Perpetuam Memoriam, *n: brak; t:* agitentur . aut, *n:* agitentur tempore aut; *t:* quocumque tempore, *n:* tempore; *t:* poterit adipisci, *n:* possit adipisci; *t:* De gnezden *itd.*, *n:* De gnezden, *poczem brak wyrazów następnych aż do:* de calis; *t:* dechezram, *n:* de Cherzany; *t:* mardurinarum, *n:* mardurum; *t:* uulpinarum, *n:* vulpium; *t:* ciuitati, *n:* scilicet; *t:* vel castellis, *n:* castellis; *t:* prouincia deznein, *n:* provincia Gneznensis; *t:* Grochouisca, *n:* Grocholiae; *t:* possesoribus, *n:* possessionibus;

t: Dureviz, *n:* Durevit; *t:* Staribiscupici, *n:* Stare biskupice; *t:* Zlauos, *n:* Navos; *t:* Ruz, *n:* Rusz; *t:* Vitossa, *n:* Vicossa; *t:* Zmarsc, *n:* Imaren; *t:* Criz, *n:* Cz; *t:* Redanta, *n:* Radenta; *t:* Zmogor, *n:* Zinogoy; *t:* Domc, *n:* Dome; *t:* Pampic, *n:* Pampia; *t:* Comor, *n:* Comoy, *t:* Sdomir, *n:* Sdomu; *t:* Ocroz, *n:* Ocroy; *t:* Smars, *n:* Smarz; *t:* Zdeuy, *n:* Zdeny; *t:* Dlotla, *n:* Dlocla; *t:* Milich, *n:* Milech; *t:* Lederg, *n:* Ledong; *t:* cum his possesoribus, *n:* cum his possessionibus; *t:* Targossa, *n:* Largossa; *t:* Tyrpis, *n:* Tyrpki; *t:* Mesec, *n:* Mesecz; *t:* Suirsc, *n:* Swires; *t:* Crostauez, *n:* Crostanez; *t:* Goli, *n:* Voli; *t:* Rados, *n:* Radosz; *t:* Sobanta, *n:* Sobata; *t:* Golec, *n:* Bolec; *t:* cum sociis suis, *n: tych wyrazów nie odczytano, zostawiając puste miejsce w kopii; t:* Zach, *n:* Sach; *t:* Dalost, *n:* Dalość; *t:* Siman . Item Gorice, *n:* Simatscborice *(!)*; *t:* Reck, *n:* Neck; *t:* Crston, *n:* Cyrston; *t:* Pantis, *n:* Pantisz; *t:* Buzc, *n:* Buże; *t:* cum possesoribus, *n:* cum possessionibus; *t:* Blis . Neudas, *n:* Blisz, Dindas; *t:* Plastc, *n:* Plasto; *t:* Crik, *n:* Ck; *t:* Pella, *n:* Pelka; *t:* Carz, *n:* Barz; *t:* Potr, *n:* Pork; *t:* Sdanto, *n:* Sdanco; *t:* Gogola, *n:* Bogsla; *t:* Sulidad, *n:* Subidat; *t:* Cecer, *n:* Cocer; *t:* Vrotis, *n:* Vrons; *t:* Godes, *n:* Vodes; *t:* Ziroch, *n:* Tiroch; *t:* Glouca, *n:* Bibuca; *t:* Tessimizl, *n:* Lessimizl; *t:* God, *n:* Bod; *t:* Tessimizl, *n:* Tessimiszl; *t:* Goles et, *n:* Bolesc; *t:* Uilchecov, *n:* Vilcbecon; *t:* possesoribus, *n:* possessionibus; *t:* Ziroch, *n:* Tiroch; *t:* Stres, *n:* Stresz; *t:* Gostina, *n:* Bostina; *t:* Sinoch, *n:* Smoch; *t:* Vneuit, *n:* Uneuic; *t:* crisan, *n:* Chan; *t:* Chelzt, *n:* Chelicz; *t:* Ies, *n:* Jesz; *t:* Neustrop, *n:* Neustrosz; *t:* Razc, *n:* Raze; *t:* Rezc, *n:* Reże; *t:* Zarbinouiz, *n:* Tarbinouiz; *t:* Milouan, *n:* Milowats; *t:* Sodlc, *n:* Sodle; *t:* Quasca, *n:* Arrisca; *t:* Lestniz, *n:* Lestium; *t:* Milovy, *n:* Orlowy; *t:* Pribissa, *n:* Praebissa; *t:* Vilchanta, *n:* Wilchanca; *t:* Malisca, *n:* Malischa; *t:* Balossa, *n:* Ballossa; *t:* Vssezodl, *n:* Ussesold; *t:* Ies, *n:* Jeż; *t:* Gan, *n:* Van; *t:* Crston, *n:* Cyston; *t:* Chomantovo, *n:* Chomentowo; *t:* Mislim, *n:* Adislim; *t:* Jezor, *n:* Jezora; *t:* Redonc, *n:* Redone; *t:* Radeta, *n:* Rideca; *t:* Zippen, *n:* Lypen; *t:* Crepc, *n:* Crepe; *t:* Zmil, *n:* Limil; *t:* Lestniza, *n:* Lestinża; *t:* Gamba, *n:* Bamba; *t:* Sodouo, *n:* Sądowo; *t:* Voian, *n:* Vozan; *t:* Blizohc, *n:* Blizohe; *t:* Rados *(bis), n: brak; t:* Ruzouiz, *n:* Ruzowicz; *t:* Dobrileuo, *n:* Dobrżylevo; *t:* possesoribus, *n:* possessionibus; *t:* Crostauz, *n:* Crostanz; *t:* Zueprauici, *n:* Quepaiuci; *t:* Crotossa, *n:* Crocossa; *t:* Suliny, *n:* Suliuy; *t:* Radost, *n:* Badost; *t:* Domauy, *n:* Domany; *t:* Lissinino, *n:* Lissimino; *t:* Ponat, *n:* Ponaz; *t:* Quatec, *n:* Quacet; *t:* Stralec, *n:* Strzalco; *t:* Scarbinichi, *n:* Starbunchi *(!)*; *t:* Budizlau, *n:* Budzilaw *(!)*; *t:* Zuar, *n:* Luar; *t:* Zlauic, *n:* Ilauic; *t:* Grochot, *n:* Urochoc; *t:* posteritate, *n:* potestate; *t:* Keblouo, *n:* Keblono; *t:* possesores, *n:* possessiones; *t:* hii sunt, *n:* hujus *(!)*; *t:* Ciz, *n:* Lir; *t:* Dambnicia, *n:* Dambnicza; *t:* Radouit, *n:* Radonicz; *t:* possesores, *n:* possessiones; *t:* Sedleuit, *n:* Sedlevic; *t:* Blizc, *n:* Blize; *t:* fluvium, *n:* flumen; *t:* Stan, *n: brak; t:* archiepiscopi, *n:* archiepiscopales; *t:* super Zuandri, *n:* supra Euandri; *t:* aquam, *n:* aquas; *t:* etiam, *n:* et; *t:* incolis suis, *n:* incolis supra scriptis; *t:* Vzorouici *(bis), n: brak; t:* Bralici, *n:* Pralici; *t:* Domaneuici, *n:* Domanouici; *t:* aquam, *n:* aquas; *t:* Mislentino, *n:* Mistentino; *t:* campum, *n:* campos; *t:* uilla, *n:* villis; *t:* Gostonovici, *n:* Bostanovici; *t:* Zeraz, *n:* Lekarz *(!)*; *t:* Zandeieuici, *n:* Laudeievici; *t:* Cluchici, *n:* Chluchici; *t:* Coberichesco, *n:* Coberyshesco; *t:* Iarotici, *n:* Iarozici; *t:* Manina, *n:* Mamna; *t:* hee, *n:* haec; *t:* possesoribus, *n:* possessionibus; *t:* Spitimir, *n:* Spicimire; *t:* Tandov, *n:* Landow; *t:* Vneievo, *n:* Unieiow; *t:* Karchouo, *n:* Barchouo; *t:* Gazouo, *n:* Bazovo; *t:* Clonova, *n:* Clonov; *t:* possesoribus, *n:* possessionibus; *t:* Zambatino, *n:* Lambanno; *t:* que, *n:* qua; *t:* Item Sulostouo, *n:* Sulustovo; *t:* tena, *n:* cena; *t:* Spitimir, *n:* Spicimir; *t:* Lunciz, *n:* Lanczicz; *t:* mardurinarum, *n:* mardurum; *t:* Dethelo-

neo *(bis)*, *n:* de theloneis *(bis)*; *t:* et decimali ebdomada, *n:* et decimas ebdomadales; *t:* Louiche, *n:* Lovicht; *t:* pentus iuridicione, *n:* penitus jurisdictione; *t:* habet, *n:* dabet *(!)*; *t:* cholm, *n:* Cholin; *t:* incastello, *n:* in castellis; *t:* centum, *n: brak; t:* Chotle, *n:* Cotle; *t:* Brdouo, *n:* Erdowo; *t:* sociis, *n:* servis; *t:* cultoribus, *n:* castoribus; *t:* et coci, *n:* vel eorum; *t:* sutores, *n:* successores; *t:* eiusdem, *n:* eidem; *t:* Manina, *n:* Mamna; *t:* ante castellum, *n:* cum castellis; *t:* Zandomir, *n:* Laudmir, *t:* pertinet, *n:* pertinent; *t:* Zuersov, *n:* Lnenfow *(!)*; *t:* archiepiscopi, *n:* Archiepiscopalem; *t:* qui, *n:* quod; *t:* Iureuici, *n:* . urevici; *t:* Dancovo, *n:* Dancono; *t:* Conecheno, *n:* Conechono; *t:* Croleuici, *n:* Crelevici; *t:* Zrenava, *n:* Trenawa; *t:* Rudnici, *n:* Rudnicz; *t:* possesores, *n:* possesiones; *t:* Zrem, *n:* Trem; *t:* nuncvpatur, *n:* appellatur; *t:* archiepiscopales, *n: brak; t:* Cholm, *n:* Chelm; *t:* Poddambim, *n:* Poddambia; *t:* Hermanovo, *n:* Hermano; *t:* Drualevo, *n:* Wodynaleno *(!)*; *t:* hee, *n:* haec; *t:* possesoribus, *n:* possessionibus; *t:* gneznensem, *n:* Gneszensem; *t:* vel, *n: brak; t:* aufferendo, *n:* auferendove; *t:* retinere, *n: brak; t:* igitur, *n:* ergo; *t:* suum congrua, *n:* suorum congrua; *t:* distincte, *n:* districtae; *t:* Adicimvs, *n:* Edicimus; *t:* possessione, *n:* possessionem; *t:* officium, *n:* officiam *(!)*; *t:* Gostiuuy, *n:* Bostinny; *t:* Uoiuta, *n:* Nomta; *t:* Goston, *n:* Boscon; *t:* Mozuta, *n:* Mozuca; *t:* Crisan, *n:* Gifani *(!)*; *t:* Modlenta, *n:* Modlenca; *t:* Smogor, *n:* Smogoy; *t:* Tmina, *n:* Emina; *t:* Zandey, *n:* Laudey; *t:* Smogor, *n:* Smogoy; *t:* Ilme, *n:* Iknae *albo* Ilinae; *t:* Doluploz, *n:* Daluploz; *t:* Dobrenta, *n:* Dobrenca; *t:* Vrest, *n:* Urest; *t:* Dulgota, *n:* Dulgora; *t:* Doman, *n:* Domath; *t:* Golian, *n:* Goliath; *t:* Tessanta, *n:* Tessanka; *t:* Slimisl, *n:* Sinimisl; *t:* Vstech, *n:* Ucech; *t:* Mantis, *n:* Mutis; *t:* Godina, *n:* Vodina; *t:* Goston, *n:* Voston; *t:* Dobes, *n:* Bobes; *t:* Cuassec, *n:* Cnasen *(!)*; *t:* quoque, *n:* vero; *t:* Zoba, *n:* Loba; *t:* Ganzaua, *n:* Banzawa; *t:* Podgorino, *n:* Podgorno; *t:* Zueprauici, *n:* Knepravci; *t:* Lizinino, *n:* Lizimno; *t:* Staribiscubici, *n:* Starybiskupice; *t:* Zagorici, *n:* Zigorici; *t:* Glouotino, *n:* Glonotcho; *t:* temtauerit, *n:* tentaverit.

W podpisach kardynałów, umieszczonych, w stosunku do *t*, przez *n* w porządku nieco zmienionym, występują odmiany następujące: *t:* Willermus, *n:* Vilelmus; *t:* sergi et bachi, *n:* sergi et; *t:* Crisogonus, *n:* Gogonus. A dalej: *t:* manum, *n:* manus; *t:* aimerici, *n:* Americi; *t:* diaconi, *n:* Diaconus; *t:* cancellarii, *n:* Cancells.

Jak widać z rodzaju przytoczonych wyżej odmian lekcyi Naruszewicza, wzór jego, mimo liczniejszych, niż u Raczyńskiego, waryantów, bliższy był jednak oryginału, niż wzór Raczyńskiego. Możnaby nawet sądzić, że był to sam, błędnie czytany, oryginał, gdyby nie wyraźna wskazówka, że Naruszewicz korzystał z tekstu, przechowywanego w Archiwum Kapituły Włocławskiej. Filiacya tekstów bulli z r. 1136, jakie nas doszły i które tu uwzględniamy, przedstawia się tedy jak następuje:

Oryginał gnieźnieński

Cod. Dipl. Maj. Pol., I, nr. 7 oraz: A. Małecki, Fr. Piekosiński, J. Rozwadowski	Kopia włocławska (nieznana) Tekst Adama Naruszewicza Notaty rękopiśmienne Stosława Łaguny (niedrukowane)	Kopia gnieźnieńska (dziś nieznana) = t. zw. „transsumpt“ Tekst Edw. Raczyńskiego oraz: J. Lelewela, Hasselbacha i Kosegartena

Bullę z r. 1136 drukowali z kolei: Z kopii gnieźnieńskiej: w r. 1840 Edward Raczyński (Cod. Dipl. Maj. Pol., Poznań 1840, str. 1—5, nr. 1); w r. 1851, oparłszy się na nim, Joachim Lelewel (Polska wieków średnich, t. III, Poznań 1851, str. 124—130, nr. 1 bis); w r. 1859 tenże (w II-giem wydaniu tegoż wydawnictwa, t. III, Poznań 1859, str. 121—127, nr. 1 bis), gdzie na str. 121 w przyp. 1 znajduje się uwaga, skierowująca czytelnika do tomu II tegoż wydawnictwa, do rozdz. 50, str. 63—67, gdzie ma się znajdować (nieistniejące!) „objaśnienie tej bulli pod wielu względami oraz krajobraz objaśniawczy"; w r. 1862 Hasselbach u. Kosegarten (Cod. Pomer. Dipl., I Bd., Greifswald 1862, pag. 28, nr. 13); w r. 1868 w regeście Colmar Grünhagen (Regesten zur schlesischen Geschichte, Cod. dipl. Sil., VII. Bd., I. Th., Breslau 1868, pag. 23, nr. 23); z oryginału: w r. 1877 Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., I, str. 10—14, nr. 7); w r. 1885 w regeście II wyd. Jaffégo: Regesta pontif. Rom., t. I (Lipsiae 1885), pag. 872, nr. 7785 (5555); w r. 1894, oparłszy się na Zakrzewskim, Antoni Małecki (Rocznik Tow. Przyj. Nauk Pozn., t. XX); w r. 1897 tenże (Studyum nad bullą Inocentego II z r. 1136, wydaną dla arcybiskupstwa Gnieźnieńskiego. Z przeszłości dziejowej. Pomniejsze pisma, t. II, Kraków 1897, str. 63—121) z opuszczeniem arengi oraz z podziałem tekstu na dziesięć ustępów, zaopatrzonych w dłuższe wywody; w r. 1897 Franciszek Piekosiński (Zbiór dokumentów średniowiecznych do objaśnienia prawa polskiego ziemskiego służących. Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 26 [254] — 44 [272], nr. 5); wydawca oparł się na fotografiach oryginału, znajdujących się w Bibl. Ossolińskich we Lwowie oraz w Bibl. Seminaryum Paleograficznego Uniw. Jag.; w r. 1900 w regeście Conrad Wutke (Schlesiens Bergbau und Hüttenwesen, Cod. Dipl. Sil., XX. Bd., Breslau 1900, pag. I, nr. 1); w r. 1907 Stanisław Krzyżanowski (Monumenta Poloniae palaeographica, I, Cracoviae 1907, pag. 3, tab II), podawszy regest i podobiznę bulli na podstawie fotografii z oryginału; w r. 1909 Jan Rozwadowski (Bulla z r. 1136 jako najstarszy zabytek języka polskiego. Materyały i Prace Komisyi Językowej Akad. Um., t. IV, Kraków 1909, str. 433—482; toż w odbitce).

Literatura. Бодуэнъ де Куртенэ: О древне-польскомъ языкѣ до XIV столѣтія, Лейпцигъ 1870; Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 201—320), który podaje tamże (tab. I) częściową podobiznę omawianej tu bulli; Stosław Łaguna: Pierwsze wieki Kościoła polskiego (Kwartalnik historyczny, rocznik V, Lwów 1891, str. 549—568); Władysław Abraham: Organizacya Kościoła w Polsce do połowy wieku XII (wyd. II, Lwów 1893), str. 61—66 i 255—261; Antoni Małecki: Studyum nad bullą Inocentego II z r. 1136, wydaną dla arcybiskupstwa Gnieźnieńskiego (j. w.; por. nadto odbitkę z Rocznika Tow. Przyj. Nauk Pozn., t. XX); Franciszek Piekosiński: Zbiór dokumentów, j. w. oraz Ludność wieśniacza (Studya, rozprawy i materyały, t. I, Kraków 1897, str. 129—145; 205—221); Aleksander Brückner: Dzieje języka polskiego (Lwów 1913), str. 56 i nast.; Stanisław Zakrzewski: Ze studyów nad bullą z r. 1136 (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XLIII, str. 1—80; toż samo w odbitce); Jan Rozwadowski: Bulla z r. 1136 jako najstarszy zabytek języka polskiego (j. w.).

55.

(ante 1138)[1] *Ex littera suspecta.* *S. L., S. D.*

Boleslaus Vladislai, dux Poloniae, donationem subditorum cuidam Hugoni Bucr (Masoviensi?) fecisse dinoscitur.

(Dux Poloniae Boleslaus) hugonj[a] . cognomjnat(o) . b u c r[2], homjnes quosdam, (qui) ... antjcum . serujcjum, quod dicjtur s p u d o u n j c j, .. princjpibus tenebantur polonje, ... intujtu probitatis contulit . et posteritatj ipsius.

Przekaz taki zawiera akt z d. 10 VIII 1218 r. (ob.).

Nadanie to, w postaci powyższej, potwierdził d. 10 VIII (IV Idus Augusti) 1218 r. we Włocławku (ob.) Konrad I, ks. kujawski i mazowiecki.

Tekst nadania Bolesławowego, mogący dotyczyć zarówno Mazowsza, jak Kujaw, zaczerpnęliśmy tu z oryginału potwierdzenia Konrada I, który przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 6.“, a budzi zewnętrznie, co do swej autentyczności, pewne podejrzenia (por. opis aktu z d. 10 VIII 1218 r.).

Nadanie Bolesława Krzywoustego drukowali w (błędnie czytanem) potwierdzeniu Konradowem, którego oryginał znajdował się niegdyś w Archiwum Katedralnem we Włocławku: w r. 1848 Leon Rzyszczewski i Antoni Muczkowski (Cod. Dipl. Pol., t. II, cz. I, str. 6—7, nr. 3), a w r. 1886 (w regeście) M. Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, pag. 113, nr. 9).

Literatura. Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa Płockiego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXI, str. 14, 16).

---

[1] Epoki tej dotyczy wynik badań Wojciecha Kętrzyńskiego, który w studyum p. t. Założenie i wyposażenie biskupstwa Płockiego (Przew. nauk. i lit. z r. 1886, str. 386), wyraża zdanie, że w akcie księcia mazowieckiego Konrada I., rzekomo z r. 1203 [ob. akt z r. 1203 (!)], zatwierdzającym posiadłości biskupstwa Płockiego, mieści się zapiska, dotycząca tegoż uposażenia a pochodząca z przed r. 1138. Tegoż zdania jest i Franciszek Piekosiński (Kwartalnik historyczny, rocznik I, Lwów 1887, str. 503—512). Por. nadto: Wojciecha Kętrzyńskiego: Castellaniae Ecclesiae Plocensis (Mon. Pol. Hist., V, str. 422—424) oraz tegoż: Dokument ks. Konrada mazowieckiego z r. 1203 (Przew. nauk. i liter. z r. 1887, str. 289—298 i 385—394). [Por. przypis 3 na str. 24 (łam 2-gi) od ustępu: — Dalej Wojciech Kętrzyński..., oraz akt z r. 1203 (!)]. Zwalcza powyższe wywody W. Kętrzyńskiego Bolesław Ulanowski (O uposażeniu biskupstwa Płockiego, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXI, str. 38—41 i 45—47). — [2] W akcie z r. 1135, datowanym w Cezarei w Palestynie, zeznanym na rzecz Szpitalników św. Jana, czytamy między świadkami: „S(ignum) Gerardi Bucxi“; por. J. Delaville Le Roulx: Les archives... à Malte, pag. 72 (notaty rękopiśmienne Stosława Łaguny). Por. w zbiorze niniejszym pozycyę: (ante 1194), (ante Maji 5), s. l., ex littera suspecta.

[a] *W oryginale:* hugonjs qui cognomjnatus est..

56.

(ante 1138) S. L., S. D.

Boleslaus Vladislai, dux Poloniae, certas libertates ecclesiae b. Mariae in Czerwińsk contulisse dinoscitur.[1]

B.(oleslaus, avus Conradi, ducis Masoviae et Cujaviae) contul(it) ecclesie beate Marie ciruenensis ., quod homines eius ascripticij, ubicunque constituti, non debeant ab aliquo iudicarj nisi ab abbate loci dicti *(sequuntur verba 26);* homines in lomna qualescunque constituti, non debent astare castro, nec ab aliquo iudicari, nisi ab abbate supradicto, uel ab eius iudice; .. ibidem sancta Maria habet *(anno 1222: ab antiquo)* iudicium ferri et aque, pariter et duellum.

Przekaz taki zawiera pierwszy akt trojanowski Konrada I z r. 1222 (ob.).

Nadto por. niżej drugi akt trojanowski Konrada I z r. 1222, zawierający przekaz analogiczny, w redakcyi odmiennej, uzupełnionej imionami poddanych.

Tekst przekazu powyższego zaczerpnęliśmy z oryginału autentycznego aktu Konrada I z r. 1222, wydanego w Trojanowie, a przechowywanego w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 8".

Co do jego potwierdzeń i druków ob. niżej objaśnienia do pierwszego aktu trojanowskiego Konrada I z r. 1222.

Literatura. Ob. j. w.

57.

(1138)[2]

Boleslaus Vladislai, dux Poloniae, Masoviam filio suo Boleslao Crispo legasse dinoscitur.

(Boleslaus) quatuor filiis regnum Poloniae dividit, testamentales codicillos conscribi jubendo. Wladislao vero primogenito regnum Cracoviense, Siradiense, Lanciciense, Slesziam *(sic)* et Pomoriam, *(sic)* et principandi auctoritatem legat. Boleslao Crispo Mazoviam, Dobriniam, Cujaviam et Culmensem castellaniam et Michaloviensem. Meskoni vero Gneznam, Poznaniam et Kalis cum eorum appendiis. Henrico primo Sandomiriensem et Lublinensem provincias suas atque ducatus deputat atque legat, prout ab olim provinciae praedictae suis terminis fuerant circumdatae.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (r. 1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 518.

---

[1] Niektóre z wyszczególnionych niżej przywilejów pochodzić mogą od Kazimierza Sprawiedliwego; por. niżej akt Kazimierza Sprawiedliwego dla Czerwińska z datą: (ante 1194), s. d., s. l. — [2] Długosz (Hist. Pol., lib. IV, pag. 563—564), podaje tę wiadomość pod r. 1139; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 170.

Literatura. Stanisław Smolka: Testament Bolesława Krzywoustego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XIII); Maximilian Kantecki: Das Testament des Bolesław Schiefmund. Seniorat und Primogenitur in Polen (Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doctorwürde an der Universität Breslau von .. aus Grosspolen, Posen 1880); rozbiór krytyczny tej rozprawy podał W. Kętrzyński w Przew. nauk. i lit. z r. 1880, str. 946—950.

(1138) 58.

De eodem facto.

Cumque filiis possessionem divideret (Boleslaus)... seniori [a] Vladislao Slesiam et Cracoviam [b], Henrico Sudomiriam [c], Mesiconi Gneznam [d] et Pomeraniam, Boleslao Cuiaviam [e] et Mazoviam [f] deputavit, iuniori vero Kasmiro [g] *(sic)* nichil [h] delegavit, quasi prophetizans, quod maiora sibi deberent. [1]

Kronika Polska (XIII—XIV w.): Ludwik Ćwikliński: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 630. Tekst jego w zestawieniu z rękopisami (Kroniki Polskiej): Fürstensteinskim (=*F.*), Rhedigerańskim (=*R.*) oraz Królewieckim (=*K.*) wykazuje przytoczone tu w przypisach odmiany.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 57.

(1138) 59.

De eodem facto.

Qui Boleslaus, postquam mortua est uxor eius, Iudith Bohema [2] *(!)*, accepit sororem *(!)* imperatoris Henrici tercii in uxorem [3] *(!)* de qua genuit tres filios: [4] Boleslaum Crispum, Myeszkonem et Henricum primum, et dum appropinquaretur morti, tale condidit testamentum: Wladislao primogenito dedit regnandi sedem cum ducatibus Cracovie, Slesie, tocius Syradie, Lancicie et Pomeranie. Boleslao vero Crispo hos ducatus legavit: Mazowye, Cuyawie, Dobrzynensem, Culmensem et Mychaloviensem. Myeszkoni vero Gneznensem, Poznaniensem et Calisiensem cum eorum appendiciis. Henrico autem primo Sandomiriensem, Lublynensem et Podolie *(?!)* ducatus donavit.

[1] Po zegnaniu Mieszka Starego w r. 1177.— [2] Córka Wratysława II czeskiego, była żoną Władysława Hermana, matką Bolesława Krzywoustego, zmarła 25 XII 1086. — [3] Mowa o Judycie Maryi, córce ces. Henryka III, drugiej żonie Władysława Hermana, zmarłej 14 III po r. 1092. — [4] Urodzeni z drugiej żony Bolesława Krzywoustego Salomei, hrabianki Bergu, zmarłej 27 VII 1144 (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).

[a] *w R. następuje wyraz:* scilicet; [b] *K. ma:* Slesiam Vladislao et Cracoviam, *F. i R.:* Vladislao Slesiam; [c] *R.:* Sandomiriam; [d] *R.:* Mesconi Gnesnam, *K.:* Mesinconi; [e] *R.:* Craco-viam; [f] *R.:* Masoviam; [g] *F. i K.:* Kasmiro, *R.:* Casmiro; [h] *R.:* nihil.

Rocznik Mazowiecki (z przed 1370 r.), Kodeks Sędziwoja z Czechła (XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 203.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 57.

60.

(1138)

De eodem facto.

Cumque Boleslaus ante mortem suam filiis possessionem divideret, primogenito Wladislao Sleziam et, ut aliis preesset, monarcham constituit, et Henrico Sandomiriam, Mesconi Gneznam et Pomeraniam, Boleslao Coyaviam *(sic)* et Mazoviam assignavit, iuniori autem Kazimiro nihil legavit, quasi prophetica voce diceret, sibi deberi maiora.[1]

Kronika Książąt Polskich (r. 1382—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 476.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 57.

61.

(1138)

De eodem facto.

(Boleslaus reliquit filios quinque:) Wladislaum, cui assignavit et testamentaliter dedit provinciam Cracoviensem, Syradiensem, Lanciciensem, Slasziam *(sic)*, Pomoraniam et principandi autoritatem. Secundum Boleslaum Crispum, cui Mazoviam, Cuyeviam *(sic)*, Dobriniam et castillaniam *(sic)* Culmensem dedit. Tercium Myesconem, cui Poznaniam, Calisz cum earum appendiciis tribuit. Quartum Henricum, cui Sandomiriam, Lublin cum earum attinenciis dedit. Quintus fuit Kasimirus dictus, cui nihil assignavit, dicens: habebit hic inter fratres satis. Et sic factum est, quia postea fuit in ducatu[1], illustrissime vivens.

Rocznik Świętokrzyski (nowszy, XV w.), Kodeks Sochaczewski (1463—1464): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 68.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 57.

[1] Po zegnaniu Mieszka Starego w r. 1177.

(1138)

62.

De eodem facto.

Mortuus tandem Boleslaus, filiis suis, quos habuit quinque, regnum omne dividit. Vladislao, tanquam seniori, Silesiam designavit et Cracoviam, atque ut summam totius regni dirigat, committit, fratribusque suis sibi obediendum demandat. Henrico autem Sandomiriam prebuit; Myeskoni Gneznam et Pomeraniam; Boleslao Cuyaviam et Mazoviam deputavit. Juniori vero Kazimiro nihil legavit, quasi majora sibi obvenire deberent, insinuans.[1]

Kronika o Piotrze Właście (r. 1506—1515): August Mosbach: Piotr syn Włodzimierza (Ostrów 1865), str. 23 oraz (ze zmianą pisowni) Alexander Semkowicz: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 766.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 57.

(1138)[2]

63.

(OCTOBRIS 28)[3]

De morte Boleslai, ducis Poloniae, in Sochaczew, Masoviae.

Anno autem domini 1138, anno etatis quinquagesimo sexto, in cenobio sancti Benedicti fratrum, sancte Trinitati fundato in Sochaczow, sumpto antidoto anime, in Domino feliciter obdormivit. Sicque B(oleslaus) Criwousty decessit.

Rocznik Świętokrzyski (nowszy, XV w.), Kodeks Sochaczewski (1463—1464 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 68—69.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy (j. w., str. 57—58), oraz Oswald Balzer: Genealogia Piastów (Kraków 1895), str. 119—120. Żadne zresztą źródła nie potwierdzają wiadomości o tem, że Bolesław Krzywousty zmarł w Sochaczewie; żadne z nich jednak—poza przytoczonym wyżej—nie wymienia miejsca jego zgonu.

[1] Po zegnaniu Mieszka Starego w r. 1177.—
[2] Długosz (Hist. Pol., lib. IV, pag. 564) pisze pod r. 1139, że zwłoki Bolesława Krzywoustego przeniesiono do Płocka i pochowano w kościele płockim obok prochów jego ojca.—
[3] Data zgonu Bolesława Krzywoustego, wedle Oswalda Balzera (Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 119—120), przypada na dzień 28 października 1138 r.

64.

(1138—post 1186) [1]

De divisione Poloniae post mortem ducis Boleslai. [2]

(Cf. nr. 75.)

[a] Post mortem Boleslai Krzywousthy [3] filii sui VII terram diviserunt hoc modo: Wladislaus primogenitus [4] et Kazimirus senior [5] [b] *(!)* totam Silesiam possederunt; Mesko [6], Kazymirus iunior [7] Gnezdnam et Poloniam; [c] Boleslaus Crispus [8] Cracoviam, Henricus [9] Sandomiriam, Lesko [10] Masoviam *(!)* acceperunt in sortem. Ex quibus Kazymirus [5] senior obiit sine prole, occisus Henricus [9] in Prussia obiit sine prole. Lesko [10] eciam obiit sine prole, Boleslaus eciam Crispus [8] Cracovie [d] obiit sine prole *(!)* [11]. Quibus mortuis Kazymirus iunior [7] Cracoviam est adeptus [e]. Igitur III filii Boleslai Krzywousty [3], qui remanserant, terram obtinuerunt: Wladislaus [4] Silesiam, Mesko [6] Gnezdnam et Posnaniam [f], Kazymirus [7] Cracoviam, Sandomiriam et Masoviam [12].

Rocznik Małopolski (XIII—XIV w.), Kodeks Lubiński (XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 156.

Tekst ten, w zestawieniu z Kodeksem Królewieckim (= *Kr.*) i Kodeksem Kuropatnickiego (= *Kur.*) — obu z XV w., wykazuje ważniejsze przytoczone tu w przypisach odmiany.

Literatura. Stanisław Smolka: Testament Bolesława Krzywoustego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XIII).

---

[1] Epoki tej, a mianowicie okresu 1138—1144, dotyczy wynik studyów Stanisława Smolki w pracy p. t. Testament Bolesława Krzywoustego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XIII, str. 281—282), gdzie wyraża on zdanie, że akt gnieźnieński Mieszka Starego (ob. nr. 69) i występującego tam łącznie z nim władcy Mazowsza Bolesława Kędzierzawego oraz biskupa płockiego Aleksandra, jako świadka, został podrobiony w wieku XIII, ale jest wiarogodny, gdyż oparto go na: „niezawodnie równobrzmiącej, mniej więcej, kommemoracyi, spisanej ... między r. 1138 a 1144". — [2] Długosz (Hist. Pol., lib. V, pag. 1—2) pod r. 1140 pisze o zwołaniu do Krakowa zjazdu powszechnego wszystkich ziem, na którym Władysław II obrany został naczelnym księciem, poczem trzej bracia jego udali się do swoich dzielnic: Bolesław Kędzierzawy na Mazowsze, Mieszko Stary do Poznania, Henryk do Sandomierza, Władysław zaś pozostał w Krakowie; pozostał przy nim także maleńki Kazimierz (Sprawiedliwy).—[3] † 28 X 1138.—[4] Ur. 1105, † 30 V 1159.—[5] Zmarł za życia ojca; ur. 16 VIII 1122, † 19 X 1131.—[6] Ur. 1126 lub 1127, † 13 III 1202.—[7] Ur. 1138, † 5 V 1194.—[8] Ur. 1125, † 3 IV 1173.—[9] Ur. 1127—1131, † 18 X 1166.—[10] Ur. 1115, † 26 VIII przed 1138, pomieszany tu z Leszkiem, synem Bolesława Kędzierzawego. — [11] Miał syna Leszka, ks. mazowieckiego i kujawskiego, ur. 1160 (1158 ?)—1165, † 1186 (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).—[12] Kazimierz Sprawiedliwy objął Mazowsze dopiero po śmierci synowca swego Leszka († 1186).

[a] *Kr. i Kur.:* 1154 *(sic!);* [b] *Kur: brak;* [c] *Kr. i Kur.:* Poznaniam; [d] *Kr.: brak;* [e] *wyrazów od:* Quibus mortuis *aż do:* est adeptus *włącznie, brak w Kr.;* [f] *Kr.: brak.*

65.

1139 S. L., S. D.

Boleslaus Boleslai, dictus Crispus, in Masovia regnare protestatur.

In nomine sancte et indiuidue trinitatis amen. Anno dominice incarnacionis MCXXXIX, Indictione secunda, Epacta octaua decima, concurrente secundo *(sic!)* Boleslao tercio polonie principe defuncto, Regnantibus pro eo filijs eius Wladislao in Cracouia, Boleslao in Mazouia, Misicone in poznania, Anno vero pontificis Roberti[1] quarto decimo, Idem presul consilio et admonicione fratrum suorum, Canonicorum videlicet eiusdem ecclesie, Cappellam *(sic)* juxta Monasterium beate marie virginis, quod tunc Petrus[2] edificabat, in honore *(sic)* sancti Michaelis constructam, cum omnibus que ad eam pertinent, eidem Monasterio et Radulpho eiusdem Monasterij abbati primo[3] concessit et confirmauit semper habendam, quatinus ad laudem dei et ad honorem sancte matris ecclesie predicto pontifici et successoribus eius prestat abbas, et eius successores diligenter obediant, et vicem eorum in omnibus gerant.

Tekst najdawniejszy tej zapiski, jaki doszedł naszych czasów, przechował się w pochodzącej, jak świadczy pismo, z wieku XV, pergaminowej (por. August Mosbach: Piotr, syn Włodzimierza, sławny dostojnik polski wieku dwunastego, i kronika, opowiadająca dzieje Piotrowe, Ostrów 1865, str. 100, przyp. 19) Matrica S. Vincencii (fol. 1), należącej do opactwa św. Wincentego (Winzenzstift) we Wrocławiu (por. Colmar Grünhagen: Regesten zur schlesischen Geschichte, I. Th., Breslau 1868, pag. 24, nr. 24).

Nie mogąc skorzystać bezpośrednio z tego oryginału, tekst nasz oparliśmy na lekcyi Augusta Mosbacha (j. w.), która, nie różniąc się w niczem zasadniczo od lekcyi Franciszka Piekosińskiego (Zbiór dokumentów średniowiecznych i t. d., Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 45 [273], nr. VI), opartej jakoby na rzeczonym oryginale (por. tamże str. 5 [233]), ale modernizowanej, wydała nam się najbardziej do niego, jako do zabytku wieku XV, zbliżoną.

Co do określeń chronologicznych zapiski z 1139 r., uważanej przez C. Grünhagena (j. w.) jako „Auszug einer Urkunde“, a przez Wojciecha Kętrzyńskiego (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 205, 238) i Franciszka Piekosińskiego (j. w.), słusznie za zapiskę, trzeba tu zauważyć, że wszystkie one zgadzają się z rokiem 1139, prócz konkurrentu (II zamiast VI). Że zaś August Mosbach (j. w.) zwrócił już na to uwagę, a nawet zaopatrzył w tekście swoim wyraz „secundo“ w znak zapytania, płynie stąd wniosek, że łatwy do paleograficznego wytłumaczenia błąd popełnić musiał kopista XV wieku. O chronologicznej tej sprzeczności pisali: Colmar Grünhagen i Korn (Regesta episcopatus Vratislaviensis, Urkunden des Bisthums Breslau in Auszügen, I. Th., Breslau 1864, pag. 3).

[1] Biskupa wrocławskiego.—[2] Zwany Włast. [3] Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 238), wyraża przypuszczenie, że w oryginale było tu „presenti“— pierwszym bowiem opatem był Ogerius.

Zapiskę z r. 1139 drukowali: po r. 1835 (w regeście) Liebenthal (Gesta abbatum Monasterii S. Vincencii, Scriptores rerum Silesiacarum, ed. G. A. Stenzel, Breslau 1835—1851, Bd. II, pag. 135); w r. 1865 August Mosbach (Piotr, syn Włodzimierza, Ostrów 1865, str. 5 i 100, przyp. 19); w r. 1866, wraz z (niedotyczącym Mazowsza) protokółem Bolesława Kędzierzawego z r. 1149 (por. W. Kętrzyński, j. w., str. 244—245), Schirrmacher (Urkundenbuch der Stadt Liegnitz, Liegnitz 1866, pag. 1); w r. 1868 (w regeście) Colmar Grünhagen (Regesten zur schlesischen Geschichte, I. Th., Breslau 1868, pag. 24, nr. 24); w r. 1897 Franciszek Piekosiński (Zbiór dokumentów średniowiecznych i t. d., Studya, rozprawy i materyały i t. d., t. I, Kraków 1897, str. 45 [273], nr. VI).

Literatura. Colmar Grünhagen und Korn (Regesta episcopatus Vratislaviensis, j. w.); Colmar Grünhagen (Regesten zur schl. Gesch., j. w.); August Mosbach (j. w.); Wojciech Kętrzyński (j. w.).

(1139—1144) 66. *S. L., S. D.*

Villa Stary Radziejów, anno 1230 ad ecclesiam Plocensem pertinens, a quadam servitute tempore Salomeae, ducissae Poloniae[1], *libera fore protestatur.*

Item noua seruitus in Radeiev seruandi hominem in trunco iudicatum a iudice Crusuicensi . et deducendi in Crusuic . deleatur . quia hec non fuit in tempore domine, que contulit deo Radeiov.

Ustęp z aktu Konrada I z r. 1230 (w sprawie wsi Opoki) dla kościoła płockiego, s. l., s. d. (ob.).

Odpowiedni akt ks. Salomei z kopii z wieku XV, zawartej w rękopisie Biblioteki Kapitulnej Krakowskiej p. t. „Archivii ecclesiae cathedralis et dioecesis Cracoviensis pars secunda" (pag. 278 i nast.), oraz z kopii, zawartej w Kodeksie B. Waliszkiewicza, antykwarza krakowskiego a pochodzącej z niewiadomego źródła, w transsumpcie Mieszka Starego, rzekomo z r. 1103 (!), w istocie zaś — falsyfikacie z r. 1285 (por. objaśnienia do nr. 25), przedrukował w r. 1864 August Bielowski: Mon. Pol. Hist., I, XXVI—XXIX.

Wywód jego autentyczności przeprowadził A. Z. Helcel w sporze swoim z A. Bielowskim (por. List otwarty, ob. objaśnienia do nr. 22) oraz Franciszek Piekosiński (Przegląd Krytyczny z r. 1877, str. 444—445), który datę jego zawarł w granicach 1139—1144 r. W r. 1877 ogłosił go drukiem na podstawie tekstu Bielowskiego (j. w.) Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., I, str. 14—15, nr. 9), a w r. 1891 poddał go analizie dyplomatycznej, wykazując odpowiednie jego interpolacye, Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, Kraków 1891, rozdz. V). W r. 1897 przedrukował go Fr. Piekosiński (Studya, t. I, str. 274—275, nr. 7).

Por. akt Konrada I (w sprawie wsi Opoki) dla kościoła płockiego z r. 1230, s. l., s. d.

[1] Salomea Hr. Bergu, wdowa po Bolesławie Krzywoustym, urodzona przed r. 1101, zaślubiona Bolesławowi w r. 1113, zmarła d. 27 VII 1144 (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).

67.

(1142)

Duces Russiae apud Czersk (Masoviae) ad Vladislaum II, ducem Poloniae, contra fratres ejus convenerunt.

Въ ту же зиму (6650) посла Всеволодъ[1] сына своего Святослава[2] и Изяслава Давыдовича[3] съ Володимеромъ съ Галичьскымъ[4], въ помочь Володиславу[5] на братью его на меншюю на Болеславичѣ[6]; и сняшася вси у Чьрньска[a], и воевавше воротишася, болѣ вземше мирныхъ Ляховъ, нежели ратныхъ.

Latopis Ławrentego (Лаврентіевская Лѣтопись) z czasu około r. 1377; Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. I, Санктпетерб. 1846, str. 135.

Literatura. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek (Warszawa 1881), str. 225.

68.

1144[7]

De consecratione ecclesiae Plocensis.

Item[b] anno domini 1144 ecclesia kathedralis Plocensis consecratur.

I. Spominki Płockie (XIV?—XV w.): Arndt: Mon. Germ. Hist., t. XIX, pag. 687, oraz August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 119, który wydanie Arndta poddał krytyce (Biblioteka Ossolińskich, t. X, Lwów 1868, str. 339). II. Spominki Sochaczewskie (XIV?—XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 119.

Przytaczamy tu jedyny waryant ([b]), jaki w tekście powyższym między obu temi źródłami zachodzi.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 20.

---

[1] Wszewołod, syn Olega, ks. kijowski, † 1146. [2] Świętosław, ks. kijowski, † 1194.—[3] Izasław, ks. kijowski, † 1161.—[4] Włodzimierz (Włodzimirko), syn Wołodara, ks. halicki, † 1153.—[5] Władysław II, ur. 1105, † 30 V 1159 (O. Balzer: Genealogia Piastów).—[6] Synów młodszych Bolesława Krzywoustego: Bolesława Kędzierzawego, Mieszka Starego i Henryka.—[7] Epoki tej, a mianowicie okresu przed r. 1145, dotyczy wynik badań Wojciecha Kętrzyńskiego w pracy p. t.: Studya nad dokumentami XII wieku (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 275—280), gdzie wypowiada on zdanie, że ustęp aktu Bolesława z r. 1065 (?)—(circa 1155 ?) (ob. nr. 22), poczynając od wyrazów: „venerabili patre“ aż do „honestis“ włącznie, pochodzi z XII wieku, jakoby z przed r. 1145, co do czego w notatach swoich wyraża (bez motywów) powątpiewanie Stosław Łaguna. Franciszek Piekosiński (Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 108 [336]—113 [341], nr. 26) usiłuje (tamże, w przypisach, str. 111 [339]) ustalić dla całości pomienionego aktu (nr. 22) datę roku 1145, wbrew dacie 1165 r., jaką tamże położył w nagłówku. Wywody jego są tym razem zgoła niedostateczne i bałamutne.

[a] *Kodeksy Radziwiłłowski i Troicki I mają:* у черьнска *(Полн. Собр. Русс. Лѣт., t. I, str. 135, przyp.* „м“*).* [b] *Brak w Spominkach Sochaczewskich.*

69.

Littera interpolata.

1145 (?) — (post 1166 ?)[1] GNESNAE, *APRILIS 28 (?)*

Mesco, dux Poloniae, praesente duce Masoviae Boleslao ac episcopo plocensi Alexandro, monasterium de Trzemeszno in suam suscipit curam ac donationes (Masovienses etc.) ducum militumque Poloniae, in subsidium ejusdem monasterii collatas, confirmat.[2]

In nomine sancte et indiuidue Trinitatis amen. Quoniam testimonio litterarum gesta hominum maxime perpetuantur, idcirco necesse est acciones legittimas, que memoria indigent, per scripti continenciam in noticiam transmitti posterorum. Nouerint igitur uniuersi presentes et futuri quod nos Mesco Dei gracia dux Polonie, patris nostrj Boleslauj illustris recordacionis, presertim in eis que ad honorem Dej et nostram salutem ac religionis augmentum facta esse cognoscimus, ymitatores ydonei fieri cupientes, monasterium Cheremesense [a] regularium canonicorum ab ipso instauratum, in nostram curam pro ipsius ac nostra salute suscepimus protegendum atque meliorandum. Itaque ad peticionem dominj prepositi Bernardi ac fratrum suorum donaciones ducum ac militum Polonie, que ad honorem Dej et beati Adalberti martyris ueneracionem, ecclesie Cheremesensi [b] in subsidium ibj Deo seruiencium sunt collate, dignum duximus suis uocabulis exprimendas. Cheremesno [c] cum hominibus et omnibus suis utilitatibus, uidelicet cum uenacionibus indaginum ac pedicarum, cum lacubus, cum mellificijs, cum thabernis, et hac libertate, quod nulli ad presenciam nostram uel castellanj uel palatinj uel alterius nostri iudicis citati tenentur respondere, nisi prius nostro sigillo specialj fuerint prouocati, nostrosque venatores seu canes nunquam pascere cogentur; homicidium si perpetratum fuerit inter homines ecclesie, tota causa preposito spectabit; si uero liber occiderit hominem ecclesie, caput pro capite reddet, aut pene, que p o u o d s t u o [d] dicitur, subiacebit; si autem liberum occiderit homo ecclesie, actor p o u o d s t u o [d], prepositus vero pecuniam in eo accipiet. Item Palace [e] uilla cum lacubus et omnibus suis utilitatibus; Luben lacus totus cum villa Popelou. Uelatou lacus totus cum villa et tribus sortibus, videlicet Sedlicouo et [f] Robacouo et Mislacouo, Camon lacus totus cum duabus uillis superiacentibus. Donacio uero pie memorie patris nostrj Boleslauj ducis: Inoulodz ecclesia beati Egidij cum duabus uillis, cum thabernis, cum theloneis per ipsum

[1] Por. przytoczone niżej w objaśnieniach wywody F r a n c i s z k a P i e k o s i ń s k i e g o (3). — [2] Por. przypis do nr. 64 oraz nr. 72.

[a] Chermesense; [b] Chermesensi; [c] Chermesno; [d] Powodctwo; [e] Polace; [f] *brak:* et.

fluuium, Predbor, in Sulugev, in ipso Inoulodz. Cum uero nos et frater noster Boleslaus dux Mazouie et Cuiauie conuentum celebrassemus in Quecisou pro parcium terminis, frater noster prefatus Quecisou sue dicionj cedere uolebat, nosque nostro dominio redigere uolebamus eandem; tunc ducissa Salome a nobis, filijs suis utrisque, prece obtinuit, ut sibi eam conferremus, quod et fecimus, quam protinus ecclesie nominate contulit et duas sortes ej adiacentes, scilicet Oseycouo et Pustuino; uillam eciam Cebar cum foro ei accumulauit. Nos quoque duces: Mesco, Boleslaus, Kasimirus [a], hominibus in Quecisou degentibus omnem libertatem contulimus, eos ab omnibus tributis absoluentes, videlicet a strosa, a poduoroue, a naraz [b], a pouoloue, a castri edificacione nec non ab expedicione. Dum vero apud Gnezden [c] ciuitatem essemus, Mesco et Boleslaus et fratres nostri Henricus et Kasimirus [a] duces, capellam sancte Marie apud Lanciciam in monte sitam, cum uilla ipsius montis et villa in Lubnice cum hominibus Zaclodnici [d] et uilla Ostrou, insuper molendinum per medium et foralia et theloneum post quinque fora, omnes vero thabernas in castro preter decimam ebdomadam [e], examina uomerum [f], aque et caldarij, atque manuale ferrum, et capam in Cracouia ad Magnum salem [g], decimamque vrnam celarij nostri in Sarnov [h] pro remedio anime nostre nostrorumque parentum dicte [i] ecclesie iure hereditario ac perpetuo contulimus possidenda. Salome quoque ducissa contulit Wasnou forum cum thabernis et ecclesia *(sic)* ad supplementum salis ecclesie predicte; Comes Shebor contulit ecclesiam Corcin cum duabus uillis et omnibus suis utilitatibus; comes Stoyslaus [j] contulit uillam suo nomine uocitatam Stoyslaue [k]. Comes Micora contulit Iesouo [l] prope Wasnou, comes Nemirus contulit Prauastou, comes Dirsicraus [m] contulit uillam [Gassa]uam et Conratouo cum lacu Golse et cum omnibus suis utilitatibus, comes Degno contulit Othuecam cum tribus lacubus, ita ut nullus in eis aliquid iuris habeat; comes Bernardus contulit Seleuo cum omnibus suis utilitatibus, comes Sdislaus contulit duas uillas, Iablouo [n] et Zolacou cum theloneo et cum [o] omnibus suis utilitatibus, dominus Vincencius Gneznensis canonicus contulit Bezcoristeu cum omnibus suis utilitatibus [p], comes Troianus [q] contulit Pilchuthcouo et Grabonouo cum clausura super Wizlam, frater eius Ianus contulit Strelno cum omnibus suis utilitatibus, comes Wlosto contulit uilllam suo nomine uocitatam Wlostouo cum magna parte lacus Goplo, comes Saulus contulit decimam celarij suj in Konski. Dum uero Ianus comes edificasset ecclesiam ad honorem dej et beati Iohannis ewangeliste [r] in fundo ipsius claustri Cheremesensis, sequenti die beati Adalberti nos omnes duces Mesconem, Boleslaum, Henricum, Kasimi-

[a] Casimirus; [b] Naras; [c] Gnesden; [d] Zakłodici; [e] hebdomadam; [f] examina romerum *(sic)*; [g] sale *(sic)*; [h] Sarnou; [i] praedictae; [j] Stoislaus; [k] Stoislave; [l] Lesovo; [m] Dirsierus; [n] *brak:* Iablovo; [o] *brak:* cum; [p] *brak całego ustępu od:* dominus Vincencius *aż do:* utilitatibus *włącznie;* [q] Trajanus; [r] Euangelisti *(sic)*.

rum [a], una cum archiepiscopo et episcopis et tota [b] milicia Polonie ad eam dedicandam conuocauit, qua sollempnissime dedicata, dominus archiepiscopus hijs decimis eam dotauit, uidelicet Syracouo [c], Miroslauicj, Selislauici, Ostrouith; comes uero Ianus has uillas contulit ecclesie edificate: Syracouo, Ostrouithe, Ianusouo [d], Chorelino. Et quia castrum Wisegrod [e] tam ipse quam uxor eius Sulislaua a nobis habuerunt pro munere, de communi ducum licencia medietatem thabernarum, foralium, thelonei cum uilla Lozcune [f], tum clausuram [g] super Dbram prefate ecclesie contulerunt. Cui donacioni interfuerunt duces, uidelicet nos: Mesco, Boleslaus et fratres nostrj Henricus et Kasimirus [h], Iacobus archiepiscopus, Alexander Plocensis episcopus, Iohannes et Peianus cancellarij, comes Odolanus, Shebor [i], Saulus, Dirsicraus [j], Zbiluth, Bogumilus, Degno, Montinus, Pacoslaus, Spithigneus [k] et alij quam plures. Ne autem hec donaciones a prefatis ecclesijs aliqua nocitura calumpnia [l] possint alienari, prefato preposito Bernardo presens scriptum dedimus nostri sigilli appensione roboratum. Datum in Gnezden [m] anno Dominice incarnacionis millesimo centesimo quadragesimo quinto, indiccione septima, in die sancti Vitalis martyris.

Akt z r. 1145 przechował się wedle świadectwa Ignacego Zakrzewskiego (Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I, Poznań 1877, str. 16, nr. 11) pod postacią dokumentu pergaminowego, powstałego, jak świadczy pismo, w pierwszej połowie XIII wieku, a przechowywanego w Archiwum („Archiv. Conv. Can. Reg. Later.") w Trzemesznie. Zabytku tego nie oglądaliśmy. Jest to, wedle tegoż świadectwa: „Pergamin oryginalny. Dwie małe okrągłe dziurki od przywieszenia pieczęci. Brzegi obcięte, pismo z pierwszej połowy XIII wieku". Co do pieczęci, którą ów pergamin jeszcze w r. 1691 posiadał, por. niżej objaśnienia (4. Stosław Łaguna).

Poza wspomnianym tu dokumentem pergaminowym istniał do niedawna jeszcze, jak się zdaje, inny jakiś dokument, zawierający tekst omawianego tu aktu, a przedrukowany przez L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego (Cod. Dipl. Pol., t. II, cz. II, Warszawa 1852, str. 587—590, nr. 436), którzy tak (po łacinie) wzór swój opisują: „(Akt niniejszy został wydrukowany) z kopii, udzielonej nam przez J.W. R.(omualda) Hubego. Na marginesie tej kopii czytamy: «Ex Orig. Arch. Regni», skąd wynika, że oryginał tego przywileju przechowywany był niegdyś w Archiwum (Głównem) Królestwa Polskiego". Jak widzimy, nie było go tam już w r. 1852, dziś zaś najdawniejszym dyplomatem pergaminowym, jaki katalogi miejscowe wykazują, jest akt miniaturowy (szerok. 9,1 cm., wysok. 5,4 cm.; zakładki nigdy nie posiadał; szczątki pieczęci, zawieszonej na pasku perg.) Sławosza ze Słaboszewa, datowany w Korczynie, s. d., 1210 r., a drukowany (w postaci zaledwie analogicznej, z innych wzorów) przez L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego (Cod. Dipl. Pol., t. I, Warszawa 1847, str. 19—21, nr. 9 i 10, pod datą przypuszczalną 1212 r.), oraz Franciszka Piekosińskiego (Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, Kraków 1886, str. 24, nr. 381), którym w istocie pozostał nieznany. Sygnatura archiwalna tego dokumentu brzmi: „Sig. IV, 3/7 2618", a przez znak swój środkowy („3/7") zdaje się wskazywać, że istniały kiedyś inne, dawniejsze, dokumenty w tym zbiorze. Wobec braku wszelkich śla-

[a] Casimirum; [b] totaque, *zamiast:* et tota; [c] Sirakowo; [d] Janussowo; [e] Vissegrod; [f] Loscuno; [g] clausura; [h] Casimirus; [i] Schebor; [j] Dirsieraus *(sic);* [k] Spichigneus; [l] calumnia; [m] Gnesden.

dów bliższych dokumentu (warszawskiego), zawierającego akt z r. 1145, zarówno w Archiwum Głównem, jak w opisanej przez L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego (j. w.) kopii Romualda Hubego, ostatnim—po owej kopii—śladem takim jego samego i jego postaci, będzie chyba dowód, że oglądał go w archiwum pomienionem, najpewniej jako dokument pergaminowy, z którego właśnie R. Hube korzystał, Tadeusz Czacki († 1813) (O litewskich i polskich prawach, wyd. K. J. Turowskiego, t. I, Kraków 1861, str. 271, przyp. II), który takie o nim daje świadectwo: „...nie mamy w Polsce dawniejszych pamiątek, jak co do prywatnych tranzakcyj w metryce sekretnej Koronnej dział synów Adryana de Lubomir 1088 roku (znany falsyfikat, *przyp. Wyd.)* pod pieczęcią Szeczecha, Wojewody Krakowskiego, a co do funduszów Trzemieszna 1145 roku 28 kwietnia, przez Mieczysława Starego; w tym dziale Lubomirskich są świadkowie wymienieni, a w przywileju Mieczysława, nie odwołując się do świadków, proste jest wyrażenie: appensionis sigilli, czyli przywieszenia pieczęci...“ Ponieważ zarówno dokument trzemeszeński, jak kopia R. Hubego zawierają tenże sam wykaz świadków, zdają się stąd płynąć dwa wnioski: albo Czacki oglądał inny jakiś, krótszy, zgoła nam nieznany dokument (może oryginał?) omawianego tu aktu, albo li też, co nie mniej jest prawdopodobne, oglądał go nieuważnie. Sam bowiem przelotny jego opis nie dawałby nawet pewności zupełnej, gdzie go widział: w warszawskiem Archiwum Koronnem, w Krakowie (gdzie był akt synów Adryana z Lubomira, por. E. Rykaczewski, Inventarium, pag. 192), czy w Trzemesznie,— gdyby nie świadectwo pośrednie R. Hubego: „Ex Orig. Arch. Regni.“ Podnieść tu należy jedną jeszcze okoliczność: oto, jak zobaczymy z dalszych wywodów, dokument trzemeszeński, w którym: „pozostały (jak widać—po sznurze) dwie małe okrągłe dziurki od przywieszenia pieczęci“—pieczęć tę posiadał jeszcze na samym schyłku XVII wieku, pomiędzy zaś ową epoką a czasami Czackiego trudno przypuścić istnienie zbieraczów, którzyby pieczęć tę usunęli; na pytanie zaś, w jakiej postaci Czacki akt omawiany oglądał: z pieczęcią, czy bez pieczęci, co posiada tutaj, wobec nasuwających się wątpliwości, znaczenie poważne, daje on sam odpowiedź uboczną, istnienie pieczęci przy oglądanym przezeń dokumencie wyłączającą (j. w., str. 81): „Nadań lub tranzakcyów publicznych nie mamy, jak od panowania Mieczysława Starego (miał tu widać na myśli akt omawiany, *przyp. Wyd.)*, a pieczątek, czyli pieczęci, jak od Kazimierza Sprawiedliwego...“ Miał tu najpewniej na myśli cytowany przez siebie (j. w., str. 259, przyp.) akt z r. 1187 (por.). Ze wszystkich tych uwag wypływa wniosek, że oglądany przez Czackiego dokument, zawierający akt omawiany, nie był dokumentem trzemeszeńskim, drukowanym później w Cod. Dipl. Maj. Pol. (j. w.), lecz archiwalnym warszawskim (może oryginałem) — najprawdopodobniej tym właśnie, który z kopii R. Hubego wydali L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (j. w.). Ciekawe jest przeto zestawienie obu tych tekstów.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z dokumentu trzemeszeńskiego w najpoprawniejszej, jaka nas doszła, lekcyi Franciszka Piekosińskiego (Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 53—55 [281—283], nr. 10). Jego zestawienie z tekstem dokumentu warszawskiego w lekcyi R. Hubego (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski, j. w., t. II, cz. II, str. 587—590, nr. 436), wykazuje odmiany, przytoczone tu całkowicie w przypisach dolnych.

Podobnie, jak uwagi powyższe, tak też i wykazane tu odmiany starczą, by stwierdzić istnienie dwu, nieco różnych, ale nader pokrewnych sobie wzorów aktu z r. 1145. Gdyby też nawet dokumentem, oglądanym przez Czackiego, nie był z wszelką pewnością oryginał pierwotny aktu, lecz wzór R. Hubego, nie wyklucza to przypuszczenia, że mógł on być od dokumentu trzemeszeńskiego dawniejszym, a okoliczność ta zwiększa potrzebę wyjątkowej ostrożności w ocenie zarówno części składowych, jak i autentyczności jego tekstu, zwłaszcza, że zdania uczonych, którzy się specyalnie omawianym aktem zajmowali, są pod tym względem bardzo podzielone i chwiejne. Na zakończenie tych uwag dodać tu należy, że dokumentem, oglą-

danym przez Czackiego i Hubego, nie mógł być akt notaryalny, transsumujący w r. 1381 akt z r. 1145 (ob. niżej: 4. Stosław Łaguna), gdyż R. Hube w kopii swej okoliczności tej nie zaznaczył, podobnie, jak T. Czacki, operujący w dziele swojem (j. w.) oryginałami, a ujawniający z reguły wszelkie „tranzumpta“, o ile z nich korzystał.

Wzmiankowane tu zdania uczonych o akcie z r. 1145, w porządku chronologicznym przedstawiają się, jak następuje:

1. Franciszek Piekosiński (Przegląd Krytyczny z r. 1877, str. 452—453). Ob. niżej: 4. Stosław Łaguna.

2. Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, Kraków 1891, str. 203, 288—290 i 306) twierdzi, że akt z r. 1145 jest falsyfikatem, sfabrykowanym w wieku XIII na podstawie listu kardynała Humbalda z r. 1146 (niżej nr. 72; Cod. Dipl. Maj. Pol., I, str. 18—19, nr. 12) oraz bulli Eugeniusza III z r. 1147 (tamże, str. 20—21, nr. 15), nadto zaś innych, nieznanych materyałów. Co do szczegółów, to W. Kętrzyński, ustępy, zwłaszcza od: „Cheremesno cum hominibus etc.“ aż do: „prepositus vero pecuniam in eo accipiet“ włącznie, oraz: „in die s. Vitalis martyris“, uważa w wieku XII za niemożliwe. Nie przeczy jednak temu, że ustępy, dotyczące nomenklatur: „Palace“ (Palenda—Palędzie), „Luben“, „Uelatou“, „Camon“ oraz: „Donacio uero pie memorie patris nostrj Boleslauj ducis“ aż do: „in ipso Inoulodz“ włącznie, nadto zaś ustęp: „Cum uero nos et frater noster“ aż do: „pro parcium terminis“ włącznie, „Cebar (=Zbar) cum foro“ i nakoniec uwolnienie jednej wsi Kwieciszewo: „ab omnibus tributis . videlicet a strosa“ aż do: „nec non ab expedicione“, są tego rodzaju, że ich z tła wieku XII bezwzględnie usunąć nie można (choć ani list kardynała Humbalda ani bulla Eugieniusza III nie były tu wyłączną dla fałszerza podstawą). Podobna okoliczność zachodzi również co do ustępu: „Dum vero apud Gnezden ciuitatem essemus“ aż do: „contulimus possidenda“ (u W. Kętrzyńskiego: conferenda) włącznie. Datę roku 1145 uważa W. Kętrzyński za dowolnie przez fałszerza dobraną. Co do wykazu benefaktorów oraz ich darowizn, zawartego w akcie z r. 1145, nie przeczy W. Kętrzyński, że były one wszystkie około połowy wieku XII dokonane. Co do świadków, to tych, począwszy od: „Cui donacioni“, wypisać miał fałszerz z dokumentu kardynała Humbalda (ob. nr. 72).

3. Franciszek Piekosiński (Zbiór dokumentów średniowiecznych i t. d., Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 53 [281] — 63 [291]) uważa akt z r. 1145, w tekście, jaki nas doszedł, (a na podstawie charakteru pisma) za falsyfikat materyalny, powstały w wieku XIII, pozatem jednak za autentyk, który w swoim czasie (XIII w.) uległ pewnym jedynie skażeniom. Autentyk ten powstał wprawdzie, zdaniem Piekosińskiego, po r. 1166, ale wyszedł od Mieszka Starego, który kazał zaopatrzyć go datą (1145 r.), prawnie w danym razie obowiązującą. Na czas po r. 1166 († ks. Henryka), wskazuje w omawianym akcie ustęp, dotyczący swobód, nadanych Kwieciszewowi. Tekst oryginalny Mieszka Starego dostrzega Fr. Piekosiński (j. w., str. 53 [281]—55 [283]) w ustępach: „In Nomine sancte et indiuidue Trinitatis amen“; dalej zaś od: „Itaque ad peticionem dominj prepositi Bernardi“ aż do: „cum thabernis“ włącznie, poczem od: „Item Palace uilla“ aż do: „Cebar cum foro ei accumulauit“ włącznie i nakoniec od „Dum vero apud Gnezden ciuitatem essemus“ aż do: „in die sancti Vitalis martyris“ włącznie. Reszta tekstu—to interpolacye, pochodzące z wieku XIII. Dodać tu należy, że biskup płocki Aleksander zmarł dnia 9 marca 1156 r. (por. W. Kętrzyński, j. w. str. 312).

4. Stosław Łaguna (w rękopiśmiennych notatach swoich) pisze, co następuje, uzupełniając wywody Franciszka Piekosińskiego, wypowiedziane w r. 1877 w „Przeglądzie Krytycznym“ (str. 452—453): „Krytyka tego aktu jest tem trudniejsza, gdy nie mamy tu do czynienia z bezmyślnym fabrykatem... lecz z aktem dobrze obmyślanym i na faktach opartym, które, bądź z innych autentycznych tego klasztoru (w Trzemesznie) dotyczących dokumentów, bądź może z współczesnych klasztornych zapisków czerpane, noszą tak niewątpliwą cechę XII wieku na sobie, że, z wy-

jątkiem niektórych tylko ustępów, całą główną treść przywileju za prawdziwą uznać należy. Gdyby przywilej doszedł nas był w transsumpcie, skłonnibyśmy byli przypuścić, że jest autentyczny, że tylko przy transsumowaniu dopuszczono się różnych interpolacyj i stylistycznych poprawek... (Ustępami, noszącymi na sobie charakter XIII wieku, są): wstęp cały i początek głównej osnowy dokumentu, zwłaszcza libertacya poddanych trzemeszneńskich od juryzdykcyi wojewódzkiej i kasztelańskiej, jeśli cytacya nie wyszła pod pieczęcią książęcą. Dalej przepis, dotyczący poboru kary w razie zabójstwa. Również ustęp cały: „Nos quoque duces Mesco, Boleslaus, Kasimirus hominibus in Quecisou degentibus omnem libertatem contulimus..." obejmujący uwolnienie poddanych kwieciszowskich od stróży, podworowego, narazu i t. d.; zawiera on zresztą jeszcze inny anachronizm, gdyż Kazimierz nie mógł w r. 1145 uwalniać poddanych od danin, jako nie będący jeszcze wówczas udzielnym księciem. Wreszcie ustęp końcowy: „Ne autem hec donaciones", jest niemal żywcem z dokumentów XIII wieku przejęty. Natomiast brak jest zagrożenia klątwą kościelną, właściwą aktom XII stulecia. Pieczęć nie zachowała się, ale mamy dwa jej opisy w księdze klasztornej w Trzemesznie, spisanej w r. 1691 (a będącej w XIX w. w posiadaniu kanonika Polkowskiego w Krakowie). Pierwszy raz, przy odpisie, dopełnionym wprost z oryginału, kopista tak się wyraża: „Sigillum pendens in filis sericeis cum effigie quasi Sancti Venceslai Martyris. Literae: D. V. M. M. A. C. S."; drugi raz, przy odpisie transsumptu, poświadczonego przez notaryusza 1381 r., pisze tak: „Cui quidem priuilegio Sigillum de cera alba oblongae figurae in sericis filis erat appensum, in cuius medio Immago hominis tenens in sinistra manu gladium, in (dextra lance)am ad modum vexilli, in capite vero quandam coro(nam.....) ad modum Cymboriae decoratam. Lineae uero circumferenciales propter nimiam vetustatem et corruptionem ..... non apparebant". Oba te opisy, uzupełniając się, pozwalają nam oznaczyć, która z dwóch znanych pieczęci Mieszka wisiała u niniejszego przywileju. Nie mogła to być pieczęć okrągła sygnetowa (Żebrawski: O pieczęciach dawnej Polski i Litwy, nr. 3), będąca widocznie rzymskiem *intaglio*, przedstawiająca skrzydlatego Erosa na rumaku, z napisem: DVX MESICO, która wisi u autentycznego aktu z r. 1177 (niżej nr. 107; Cod. Dipl. Maj. Pol., I, nr. 22) i jest sama autentyczną. Druga pieczęć, przeciwnie, zbliża się do powyższych opisów: jest podłużnie owalną (Żebrawski, j. w., nr. 2), wyobraża postać w zbroi, trzymającą w prawej ręce oszczep, u lewego boku zaś dzierży tarczę, tudzież miecz, od pasa ukosem wiszący. Na głowie wysoki szyszak kończysty, ozdobiony brzegiem, jakoby na nim spoczywała korona. W otoku: MESI|CO. DV|X MA|XIM9|. Przedziały napisu pochodzą od haczyków, które przytwierdzały tłok pieczęci do czegoś, może do rękojeści miecza. Hełm ma kształt przewróconego kielicha (ciborium) bez podstawy, który notaryusz za koronę uważał. Ś. Wacław podobnie jest wystawiony na pieczęci mniejszej miasta Krakowa, pochodzącej z XIV wieku, powszechnie znanej, stąd łatwo w postaci Mieszka notaryusz dopatrzył św. Wacława. Z odczytanego przezeń napisu widać, że górna część takowego była już zniszczona, a w pozostałej, dolnej, kopista wziął haczyki za litery. Ta to pieczęć, lubo nie budzi podejrzenia, wisi jednak tylko przy fałszywym akcie lubiąskim 1175 r., którego podrobienie przypada między lata 1220—1230, ze względu na wiszącą przy nim pieczęć Bolesława Wysokiego, rzniętą ściśle podług pieczęci Świętopełka gdańskiego i Odonicza, księcia na Uściu. Może tłok pieczęci Mieszka dostał się do rąk fałszerzy po śmierci tego księcia (por. Piekosiński, j. w., str. 461—463). Tytuł Mieszka: „dux maximus", niemożliwy był przed r. 1173. Z nadań klasztornych tylko wymienione w akcie Humbalda (niżej nr. 72; Cod. Dipl. Maj. Pol., I, nr. 12) i w bulli r. 1147 (j. w., nr. 15) mogły istnieć w r. 1145, inne oczywiście po wyjeździe legata Humbalda z Polski uczynione być musiały. Uposażyciele znani są z innych aktów; autentyczność świadków potwierdza akt Humbalda (por. Piekosiński, j. w., str. 453)".

Uważając akt omawiany za podrobiony w w. XIII przedewszystkiem materyalnie, czyni Łaguna nadto nad jego tekstem uwagi następujące: przy ustępie: „Dum vero apud Gnezden ciuitatem essemus" notuje: „Ta darowizna uczyniona 2 marca 1146" (niżej nr. 72; Cod. Dipl. Maj. Pol., I, j. w.); przy ustępie zaś: „in Cracouia ad Magnum salem",

pisze: „Bolesław z Mieszkiem nie mogli dawać soli krakowskiej ani miodu w Żarnowie przed wygnaniem Władysława II, a więc przed marcem lub sierpniem 1146 r. Darowizny w Korczynie, pod Waśniowem i w Końskich także są pewnie późniejsze". W końcu zaś, przy świadkach, nadmienia: „Peianus, pewnie kanclerz Mieszka, później biskup poznański, a Jan — kanclerz pewnie Bolesława, później może biskup wrocławski i arcybiskup gnieźnieński, jakoż jest Jan kanclerz w akcie Bolesława 1155 r." (ob. nr. 22).

Wszystkie przytoczone tu okoliczności i opinie, towarzyszące omawianemu aktowi, zdają się uzasadniać dostatecznie datę i zastrzeżenie częściowego fałszerstwa, jakieśmy ponad tekstem niniejszym położyli.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego tu aktu, poza wymienionym wyżej (4. Stosław Łaguna) aktem notaryalnym z r. 1381, nie znamy.

Akt Mieszka z r. 1145 (?) — (post 1166?) drukowali: ob. wyżej objaśnienia.

Literatura. Ob. j. w. oraz przypis do nr. 64.

(1145) 70.

De bello ducum Russiae cum Boleslao Crispo et fratre ejusdem Mescone, ac de traditione Visnae (Masoviensis) duci Igoro.[1]

.. Святославъ Всеволодичь[2] иде и идоша на середъ земли Лядьское, наидоша брата два Владиславля[3]: Болеслава и Мъжекоу стоꙗча за болотомъ и переѣхавша на сю стороноу и поклонистася Игореви[4] и съ братьею его и цѣловавъше крестъ межи собою и тако рекоша: аще кто перестоупить крестьное цѣлование, на того быти всимъ, и даста брата[a] *(sic)* своемоу Владиславоу[3] два городы а Игореви съ братьею Визноу, и тако оузвратишася въ своꙗси многъ полонъ вземъше.

Latopis Hipacki (Ипатьевская Лѣтопись. XIII?—XV w.): Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. II изд. II, С.-Петербургъ 1908, str. 318.

Literatura. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek (Warszawa 1881), str. 227—229.

---

[1] Pozycyę tę poprzedza pod względem chronologicznym wiadomość Długosza z r. 1144 (Hist. Pol., lib. V, pag. 11), że panowie sandomierscy, wielkopolscy, mazowieccy i lubelscy, odstąpiwszy Bolesława, Mieszka i Henryka, przechylili się na stronę Władysława II. [2] Świętosław, ks. kijowski, † 1194. — [3] Władysław II, ur. 1105, † 30 V 1159 (O. Balzer: Genealogia Piastów). — [4] Igor, syn Olega, ks. kijowski, † 1147.

[a] *T. zw. Kodeksy Chlebnikowa i Pogodina mają:* брату *(Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. II, изд. II, str. 318, przypis „64").*

(circa 1146?)[1] 71.

De proeliis Mazovitarum (Masoviensium) cum Vladislao Boleslai, duce Poloniae.

Wladislaus[2] ..... exercitum fortem tam de Russia, quam de aliis terrarum vicinis partibus congregat, et primo Henricum de Sandomiriensi terra, deinde Boleslaum de Mazoviensi ac de aliis terris fugam inire compellit, et eorum dominiis paene omnibus improbe occupatis, ipsos omnimodo exhaereditare proponit. Cum quo Wseborius, princeps militiae, vice pupillorum saepius non improspere conflixit. Cuius freti confidentia, principes parvuli[3] lacrimas obmittunt et armorum studiis animosius insistunt; . Wladislaus[2] ..... ad Posnaniam urbem, quae sola jam eorum restabat praesidio ..... exercitus explicuit.[4] *(sequuntur verba 185)* Denique Sandomiritae, Mazovitae, Cujavitae et Poloni ....., frequenter Wladislai[2] exercitui parant insidias ..... Et tandem .... castra .. Wladislai[2] . invadere deliberant.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (r. 1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 521—522.

Literatura. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek (Warszawa 1881), str. 207—242; 448—469.

1146(?) 72. APUD GNESNAM, *MARTII 2*

Humbaldus, presbiter cardinalis, apostolicae sedis legatus, praesente episcopo Plocensi Alexandro, donationem capellae s. Mariae in Góra, fori Kwieciszewo et Waśniow, a principibus Poloniae ecclesiae s. Adalberti in Trzemeszno factam, confirmat.

Hvmbaldus sancte Romanę ęcclesię presbiter cardinalis, apostolice sedis legatus, dilecto fratri Bernardo preposito ęcclesię de Sciremusinę eiusque successoribus et fratribus eiusdem loci presentibus et futuris, salutem et omne bonum. Collata nobis a deo discretio et ab apostolica sede commissa auctoritas nos hortatur, ut religiosas personas et

[1] Por. nr. 72 (objaśnienia). — Długosz (Hist. Pol., lib. V, pag. 15—22) podaje tę wiadomość pod r. 1145; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 42 i 173—174. — [2] Ob. przypis 3 na str. 68. — [3] Henryk, ur. 1127—1131 r.; Bolesław Kędzierzawy, ur. 1125 r. — [4] Następuje opis klątwy, rzuconej przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Jakóba na Władysława II.

loca ad seruiendum deo dicata, diligere debeamus et in quibus secundum deum possumus, pia eis sollicitudine prouidere curemus. Ideoque notum fieri uolumus presentibus et futuris, quoniam dum apud Genezen ciuitatem essemus Bolesclauus et Misico duces et fratres eorum Henricus atque Casimirus, filij quondam Bolesclaui ducis, cappellam sancte Marię apud Lonciziam in monte sitam, pro remedio animę suę eorumque parentum ęcclesię sancti Adhalberti, que est in loco, qui dicitur Sciremusinę, cum omnibus redditibus ad eam pertinentibus, perpetuo contulerunt et ut auctoritate nobis commissa eandem confimaremus donationem, communiter rogauerunt. Cui donationi interfuerunt presentes: Alexander uidelicet Plocensis episcopus, Iohannes et Peanus cancellarij, Odolanus comes, Shebor, Saulus, Disichraus, Zbiluta, Bogomil, Montinus, Bacosclauus comes, Spitagneuus [a] et alij plures. Nos itaque eorumdem ducum petitionibus annuentes, eandem cappellam cum omnibus suis redditibus prefatę ęcclesię beati Adhalberti presentis scripti pagina confirmamus; forum quoque Quetisougue, quod idem Bolesclauus et Misico duces, et forum Wasnoe, quod Salome ducissa predictę ęcclesię sancti Adhalberti contulerunt [b], et que largitione ducum et principum et aliorum bonorum uirorum eadem ęcclesia canonice habet uel poterit adhipisci, illibata sibi permaneant, fratribus in eadem ecclesia deo seruientibus profutura. Siquis uero contra huius confirmationis nostre scriptum prenominatam ecclesiam sancti Adhalberti molestare aut fatigare presumpserit, indignationem apostolicę sedis incurrat et a corpore et sanguine domini nostri Iesv [c] Christi cum Iuda traditore et a communione ęcclesię alienus fiat, nisi infra triginta dies, postquam inde fuerit commonitus, resipuerit. Quod ut uerius credatur et firmius futuris temporibus habeatur, sigilli nostri inpressione [d] signauimus et proprię manus subscripcione roborauimus.

† Ego Hvmbaldus sancte Romane ecclesię presbiter cardinalis, apostolicę sedis legatus ss. [e] [1]

Actum est apud Gnezen [f], anno dominicę incarnationis M°. C°. X° L.VI. indictione VII[a], VI° non. Marcij feliciter.

Oryginał aktu kardynała Humbalda przechował się w Gnieźnie w „Archiv. Capituli Metropol.“, bez sygnatury (por. Cod. Dipl. Maj. Pol., I, pag. 18, nr. 12). Nie

[1] Z pisma oryginału wynika, że podpis ten został położony własnoręcznie przez wystawcę.

[a] Spitignevus; [b] cuntulerant; [c] Ihesu; [d] impressione *(w podobiznie W. Kętrzyńskiego [Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, tab. II.]:* inpressione*)*; [e] *brak:* ss. *(w podobiznie j. w. jest:* SS.*)*; [f] Genesen *(tak też w podobiznie, j. w.)*.

dotarliśmy do niego bezpośrednio; wiemy jednak, że jest to: „Pergamin oryginalny, (a przy nim) pasek pergaminowy od przywieszenia pieczęci, która znikła“ (por. j. w.). Wedle Wojciecha Kętrzyńskiego (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 209), jest ów „Oryginał... pisany... charakterem kancelaryi papieskiej, ale drobniejszem pismem. Podpis Humbalda okazuje litery nieco większe, lecz mało różni się od głównego tekstu, który pomimo to — jak sądzę — pisze W. Kętrzyński, od innej pochodzi ręki. Dwa (tak!) paski pergaminowe wskazują na to, że niegdyś tu wisiała pieczęć“. Jak stwierdza podobizna pomienionego oryginału (Studya, j. w., tab. II), podpis położony został niewątpliwie nie ręką pisarza aktu, lecz (bez wątpienia) jego wystawcy — kardynała, na co ubocznie zwrócił już uwagę Fr. Piekosiński (Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 64 [292]). Z powodu „dwu pasków“ u pergaminu Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) czyni uwagę, że „może była tam niegdyś druga pieczęć“; sądząc atoli ze stylizacyi aktu oraz przytoczonych tu opisów oryginału — pieczęć była tylko jedna.

O wiele ważniejszą jest tu sprawa daty rocznej aktu Humbalda, aczkolwiek przez nikogo dotąd poważniej, podobnie jak i sama jego autentyczność, nie kwestyonowana. Zwrócili wprawdzie uwagę na rozbieżność daty rocznej (1146) i indyktu (VII zamiast IX): Stanisław Smolka (Polnische Annalen, oraz Mieszko Stary i jego wiek, Warszawa 1881, str. 455—456) i Wojciech Kętrzyński (j. w.), a Franciszek Piekosiński (j. w., str. 65 [293]) na fakt uderzający, że wspomniany w akcie tym, jako darczyńca, Kazimierz Sprawiedliwy, był w owym czasie chłopcem zaledwie 7—8-letnim (por. Oswald Balzer: Genealogia Piastów) — nikt jednak z przesłanek tych nie wysnuł dalej idących wniosków, które mogłyby sprowadzić w następstwie komplikacye chronologiczne w ustaleniu daty zegnania Władysława II, związanej już ściśle w nowszem dziejopisarstwie naszem, właśnie na podstawie daty rocznej omawianego tu aktu, z okresem najbliższym „przed marcem“ 1146 r. (por. Stanisław Smolka j. w., i inni). Radykalniej jeszcze rozwiązał to zagadnienie Józef Szujski (Historyi polskiej treściwie opowiedzianej ksiąg dwanaście, Warszawa 1889, str. 40), pisząc: „Rok wypędzenia Władysława znanym nie jest, wiemy tylko, że przypada między 1142 a 1145 r.“ A tymczasem argumenty Colmara Grünhagena (Regesten zur schlesischen Geschichte, I. Th., Breslau 1868, pag. 26, nr. 26), kładącego datę zegnania Władysława II na czas: „Zwischen März und August“ 1146 r., co kwestyonowałoby jaknajzupełniej możliwość wynikającej z omawianego tu aktu roli Humbalda w gronie młodszych Bolesławowiczów w Polsce dnia 2 marca t. r., nie zostały dotąd usunięte w sposób przekonywujący, utrzymując po dziś dzień w pewnej mierze prawdopodobieństwo racyi przypuszczeń Jaffégo (Regesta Pontificum Romanorum, ed. II, t. II, Lipsiae 1888, pag. 37, nr. 8976 (6273) etc.; Conrad III, pag. 79, Anm. 29, oraz pag. 159), o dwukrotnem: przed Wielkanocą (31 marca) 1146 r. i powtórnem, już „po powrocie do Polski“ (1157!?), zegnaniu Władysława. Ponieważ trudno przypuścić, aby przyboczny pisarz kardynała Humbalda należący — jak sądzić można z rodzaju pisma — do kancelaryi papieskiej (por. W. Kętrzyński, j. w. Prawda, że nie były to jeszcze czasy Innocentego III!) mógł pomieszać łatwo (nie mając przed sobą do zwalczenia trudności antydatowania spisywanego aktu) Liczbę Złotą (istotnie w r. 1146—VII) z indyktem, co mu przypisuje Stanisław Smolka (j. w., str. 456, przyp. 2), mo-

żnaby na tle wszystkich okoliczności wspomnianych powziąć podejrzenie, że akt omawiany został spisany później, niż to wyraża data jego roczna, oraz, że zarówno on sam, jak i inne, blizkie mu dokumenty, nadań trzemeszeńskich dotyczące (por. w zbiorze niniejszym, nr. 69, a w Cod. Dipl. Maj. Pol., I, str. 20—21, nr. 15 — bullę Eugeniusza III z r. 1147), powstały, bodaj częściowo, na podstawie wzorów, które w postaci bezpośredniej wcale nas nie doszły. Omawiany tu dokument Humbalda, kardynała prezbitra tyt. św. Praksedy (por. Gustavus Friedrich: Cod. Dipl. et Epist. Reg. Bohemiae, Pragae 1904, t. I, pag. 140 oraz L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. II, pag. 3.), oczekuje jeszcze, łącznie z aktem nr. 69 oraz bullą Eugeniusza III z r. 1147, na rewizyę wyczerpującą w studyum specyalnem. Tymczasem ścisłość daty jego rocznej musi budzić pewne wątpliwości.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z opartej na oryginale, czy też jego fotografii, lekcyi Franciszka Piekosińskiego (j. w.), która, w zestawieniu z opartą na oryginale lekcyą Cod. Dipl. Maj. Pol. (j. w.), wykazuje przytoczone w przypisach odmiany.

Potwierdzeń ani transsumptów bezpośrednich aktu kardynała Humbalda (por. nr. 69 oraz cytowaną wyżej bullę Eugeniusza III z r. 1147) nie znamy.

Akt ten drukowali: w r. 1877 (Ignacy Zakrzewski): Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I, str. 18—19, nr. 12); w r. 1897 Franciszek Piekosiński (Zbiór dokumentów średniowiecznych i t. d., Studya, rozprawy i materyały i t. d., j. w., t. I, Kraków 1897, str. 63 [291]—65 [293]); w r. 1907 Stanisław Krzyżanowski (Mon. Pol. palaeographica, Cracoviae 1907, pag. 3—4, tab. III), podając regest i podobiznę omawianego aktu na podstawie fotografii z oryginału.

Literatura. Por. wyżej objaśnienia.

(1146?)[1] 73.

De successione Boleslai Crispi, ducis Masoviae, in ducatum Cracoviae.

Post decessum Wladislai succedit ei Boleslaus Crispus in regnum, qui etiam fuit dux Mazowye.[2]

Rocznik Mazowiecki (z przed 1370 r.), Kodeks Sędziwoja z Czechla (XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 203.

Literatura. Prace, przytoczone w objaśnieniach do nr. 72.

[1] Por. objaśnieniu do nr. 72. — [2] Długosz: Hist. Pol., lib. V, pag. 25.

74.

Nota vitiosa.

1151(!) ROMAE, *APRILIS 18*

Adrianus papa IV coenobium (Masoviense) Augustianorum in Czerwińsk eorumque bona in suam suscipit protectionem.[1]

T. zw. „Kopiaryusz Czerwiński", pochodzący z XV—XVI wieku, a przechowywany w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod nazwą: „Cimelia" nr. 70, pag. 35—37.

Ob. nr. 78.

75.

Nota vitiosa.

1154(!)

De divisione Poloniae post mortem ducis Boleslai.

(Cf. nr. 64.)

Post obitum Boleslay Trivoust septem filii eius regnum diviserunt . Wlatislaus *(sic)* primogenitus et Kazemirus senior obtinuerunt Slesyam ..... Listko Masoviam ..... Listko obiit absque liberis ... Tres filii Boleslay superstites terram possidebant: Wlatislaus *(sic)* Sleziam .. Kazimirus Cracoviam, Sandomiriam et Masoviam.

Rocznik Małopolski (XIII—XIV w.), Kodeks Królewiecki (ok. r. 1466) i (z waryantami, ob. nr. 64) Kodeks Kuropatnickiego (XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 156—157.

76.

(ante 1155) *S. L., S. D.*

Henricus, dux (Sandomiriae), certam donationem coenobio (Masoviensi) Augustianorum in Czerwińsk fecisse dinoscitur.

. forum in cohov[2] ex dono Henrici[3] ducis.

Przekaz taki zawiera nr. 78.

Tekst nadania Henrykowego w przytoczonym tu przekazie najdawniejszym, który uzupełniony został później przez ks. Grzymisławę (2), zaczerpnęliśmy z oryginału bulli

[1] Pozycyę tę poprzedza pod względem chronologicznym wiadomość Długosza z r. 1147 (Hist. Pol., lib. V, pag. 32), że na soborze, odbytym w Rheims (21 III 1148), król Henryk, syn Konrada III, oskarżył przed papieżem Eugeniuszem III książąt i biskupów polskich, między nimi Bolesława Kędzierzawego oraz Aleksandra, biskupa płockiego, iż, wbrew przyrzeczeniu, danemu Bolesławowi Krzywoustemu, zgodzili się na zegnanie Władysława II (por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 175). — [2] Por. w przypisach do str. 81 waryant „*o*", lit. „*R*". — [3] Henryk, ks. sandomierski, † 18 X 1166 r.

Adryana IV, przechowywanego w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygn. „B. O. Z. 1."

Powyższe nadanie ks. Henryka potwierdzili:

1) Papież Adryan IV w Rzymie d. 18 IV 1155 r. (ob. nr. 78).

2) Ks. polska Grzymisława na zjeździe nad Pilicą, s. d., 1229 r. (ob.), kładąc błędnie — jak widać z daty potwierdzenia Adryanowego — nadanie to pod r. 1161 (por. nr. 87) i uzupełniając je dodatkiem: *.. forum in Cochowo cum thabernis et transitu .... necnon liberta(s) in e(o)dem, sicut Henricus Sandomiriensis dux ..... Ecclesie contulit (de Czyrwensko) in consecracione Lanciciensis Ecclesie.* O potwierdzeniu tem nadania Henrykowego „in Kochowo" wzmiankuje „Kopiaryusz Czerwiński" (XV—XVI st., Biblioteka Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie: „Cimelia 70", pag. 4).

NB. Dalsze potwierdzenia pośrednie, zawarte w konfirmowanych transsumptach bulli Adryana IV, ob. pod nr. 78.

Nadanie ks. Henryka drukowali w potwierdzeniu Adryanowem: (ob. nr. 78), a w potwierdzeniu ks. Grzymisławy: (ob. akt z r. 1229 s. d.).

Literatura. Ob. nr. 78.

77.

(1155) PLOCIAE, *APRILIS 11*

Boleslaus, dux Poloniae, monasterium s. Joannis Evangelistae in Mogilno dotasse dinoscitur.

(Cf. nr. 22.)

A. Z. Helcel: List otwarty do A. Bielowskiego o najdaw. znan. nadan. klaszt. Bened. w Mogilnie (Biblioteka Ossolińskich, t. VI, Lwów 1865, str. 323—380).[1]

78.

1155 ROMAE, *APRILIS 18*

Adrianus papa IV coenobium (Masoviense) Augustianorum in Czerwińsk eorumque bona in suam suscipit protectionem.

Adrianus episcopus servus seruorum dei dilectis filiis, Guidoni priori ecclesie beate marie in Ciruenzk . eiusque fratribus tam presentibus quam

[1] Stosław Łaguna w rękopiśmiennych notatach swoich wyraża (gołosłownie), idąc za A. Z. Helclem (List otwarty i t. d.), przypuszczenie, że akt Bolesława dla Mogilna: „1065, III Idus Aprilis, in Plozc" (ob. nr. 22) jest powtórzeniem i wzbogaceniem pierwotnej, starej fundacyi, podjętej przez Bolesława Kędzierzawego około r. 1155, na co naprowadza tożsamość osób, występujących zarówno tam, jak w (sfałszowanym wedle Łaguny) akcie gnieźnieńskim Mieszka Starego dla Trzemeszna (ob. nr. 69), oraz w akcie gnieźnieńskim kardynała Humbalda, również dla Trzemeszna (ob. nr. 72).

futuris, regularem uitam professis, in perpetuum. || Officij nostri nos ammonet et inuitat auctoritas . pro ecclesiarum statu satagere . et earum quieti ac tranquillitati salubriter auxiliante domino || prouidere . Dignum namque et honestati conueniens esse dinoscitur . ut qui ad ecclesiarum regimen assumpti sumus . eas et a prauorum hominum nequicia || tueamur, et beati Petri atque sedis apostolice patrocinio muniamus. Ea propter, dilecti in domino filij, uestris iustis postulacionibus clementer || annuimus, et prefatam ecclesiam, in qua diuino mancipati estis obsequio . sub beati Petri et nostra protectione *(sic)* suscipimus et presentis scripti pri||vilegio communimus . Statuentes, ut quascumque possessiones, quecunque bona eadem ecclesia inpresentiarum *(sic)* iuste et canonice possidet . aut infuturum *(sic)* conces||sione pontificum . largicione regum . uel principum . oblacione fidelium seu alijs iustis modis, deo propitio poterit adipisci . firma uobis uestrisque || successoribus et illibata permaneant . In quibus hec proprijs duximus exprimenda uocabulis . In plozica [a] . prebendam . Zaxichov . In Ciruenzk . decimum . || et nonum forum . decimam . et nonam marcam . decimam . et nonam nauim . Decimum poletrum . decimum diem in clausura . Totum || Lomina [b] cum pertinentijs suis . Gostezlaw [c] . cum pertinentijs suis . Zuolatove [1] [d] cum pertinentijs suis . Targoscine [e] cum pertinentijs suis . Na||sidlzk . cum pertinentijs suis . Caccabum in segouend [f] . Garuolionem [g] quam Bartholomeus comes cum uxore et filio pro redemptione anime . sue || ecclesie bate *(sic)* Marie deuotionis intuitu dedit et scripto suo firmauit . forum in cohov [h] ex dono Henrici ducis . Chrominnam [i] totam . Scriseua [j] . cum lacu . || Chomissinam [k] . Guiduam [l] . parlin [m] . Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prefatam ecclesiam temere perturbare . aut eius pos||sessiones auferre, vel ablatas retinere . minuere . aut aliquibus (ve[2])xationibus fatigare . sed omnia integra conseruentur . eorum pro quo || rum gubernacione et sustentacione concessa sunt . usibus omni(mod[2])is profutura . salua sedis apostolice auctoritate et Masouiensis episcopi||canonica iustitia . Siqua *(sic)*

---

[1] Sylabę „Zuol“ można jeszcze z trudem pochwycić w oryginale. Litera „Z“, której ślad, po odpryśnięciu inkaustu, pozostał na pergaminie, wygląda tu tak samo, jak o dwa wiersze wyżej w wyrazie: „Zaxichov“, co zaś do „uol“, to litery te tak samo są pisane, jak o wiersz niżej w wyrazie: „Garuolionem“. — [2] W oryginale zatarte.

[a] *B. O. Z. 133:* Ploczsk; [b] *B. O. Z. 133:* Lomna, *B. O. Z. 185:* lompna; [c] *B. O. Z. 133 i 185:* Gotslaw; [d] *B. O. Z. 133 i 185:* Scolatow; [e] *B. O. Z. 133 i 185:* Targosczine; [f] *B. O. Z. 133 i 185:* Sgowantka; [g] *B. O. Z. 133 i 185:* Garwoleuo; [h] *B. O. Z. 133:* Chochow; [i] *B. O. Z. 133 i 185:* Cromnovam; [j] *B. O. Z. 133 i 185:* Scrziszeua; [k] *B. O. Z. 133 i 185:* Chomsinam; [l] *B. O. Z. 133:* Suiduam, *B. O. Z. 185:* Swidwam; [m] *B. O. Z. 133 i 185:* Parlin.

ergo infuturum *(sic)* ecclesiastica secularisue pers(ona)[1] hanc nostre constitutionis paginam sciens, contra eam temere uenire temp‖tauerit . secundo terciove commonita, si non satisfactione congrua (emen[1])daverit[a], potestatis honorisque sui dignitate (e)geat[2] reumque[3] *(?)* se diuino iudi‖cio existere de perpetrata iniq(uitate)[b] cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine dei et domini redemptoris nostri Jesu Christi[4] aliena fiat . atque in extre‖mo examine districte ultioni subiaceat . Cunctis autem eidem loco iusta seruantibus . sit pax domini nostri Jesu Christi[4] . quatinus et hic fruc(tum)[c] bone ‖ actionis percipiant . et apud districtum iudicem premia eterne pacis ‖ inueniant. Amen . [5] A(men).

(Signum Oculi mei...) Ego Adrianus Catholice Ecclesie Episcopus ss. („Bene valete" in monogrammate)

† Ego Guido presbyter card.(inalis) tituli . s. glogi . *(sic)* ss. † Ego Imarus Tuscul(anus) episcopus ss. Ego Odo diac(onus) card(inalis) sancti georgij ad uelum Aureum . ss. ‖ † Ego Gregorius sabinensis episcopus ss. ‖ † Ego Ariberius presbyter cardinalis tituli sancte Anastasie ss. ‖ † Ego Julius presbyter Card(inalis) tituli sancti Marcelli . ss. ‖ † Ego Odo diaconus cardinalis sancti nicolai in carcere tulliano ss. ‖ Ego Octauianus Presbyter Card(inalis) tituli Sancte Cecilie . ss. ‖

Datum rome apud sanctum Petrum per manum Rolandi sancte romane ecclesie presbyteri cardinalis et cancell(arij) XIIII kalendas Maij . Indictione III . Incarnationis dominice . anno M° C° L° V° . Pontificatus uero domini Adriani Pape IIII Anno primo.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z autentycznego oryginału, przechowywanego w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. Z. O. 1." Jest to gruby pergamin gatunku włoskiego, po stronie pisma bielony, a na odwrocie żółty, przetłuszczony, ze śladami uwłosienia. Tekst jest już nieco wytarty i zbladły, na składach w sześciu miejscach przedziurawiony. Szerokość w centymetrach wynosi 45,1, wysokość (bez zakładki) 54,3, zakładka 2,6. Po sznurku od bulli pozostały cztery nacięcia prawidłowe. Wedle świadectw wiarogodnych z wieku XV, była to bulla ołowiana, zawieszona na nitkach jedwabnych barwy blado-niebieskiej, zielonej i czerwonej;

[1] W oryginale zatarte. — [2] Litera „e" (egeat) w oryginale zatarta. W transsumpcie papieża Eugeniusza IV, sporządzonym Kalend. Novembris 1437 r. (Biblioteka Ord. hr. Zamoyskich w Warszawie, „Cimelia" nr. 70", Kopiaryusz Czerwiński, pag. 37—38), wyraz ten brzmi: „carcat" *(sic)*. — [3] W oryginale wyraz ten jest już niemal nieczytelny. W transsumpcie B. O. Z. 133 (ob. przypisy), brzmi: „itaque". — [4] W oryginale: „ihv Xpi". — [5] Następuje w oryginale odstęp 3,9 ctm.

[a] *B. O. Z. 133 i 185:* emendaverit; [b] *B. O. Z. 133 i 185:* iniquitate; [c] *B. O. Z. 133 i 185:* fructum.

stwierdza to akt notaryalny Jana s. Błażeja, kleryka płockiego, z dnia 10 września 1404 r. (por.) w słowach: „Adriani papae quarti .... vera bulla plumbea ... (pendet) ... in filis sericeis glauci, viridi ac rubei coloris ....“ (Biblioteka Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, akt pergaminowy, oznaczony sygnaturą „B. O. Z. 133“). Podobnież brzmi świadectwo, zawarte w akcie Stanisława II z Gnatowic Pawłowskiego, biskupa płockiego, z dnia 8 kwietnia 1433 r. (por.): „.... sub bulla plumbea in cordula sericea, more Romane Curie dependente ...“ (Biblioteka Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, akt pergaminowy, oznaczony sygnaturą „B. O. Z. 185“).

Z lewej strony (widza) pergamin został, jak widać przez pisarza, przed poliniowaniem, wzdłuż, wedle ilości wierszy, 32 razy cienkim szydłem przekłóty. Znak kolisty, umieszczony z lewej strony (widza) u dołu, przedstawia się jako dwa koła koncentryczne, z których środkowe zostało regularnie przekrzyżowane. Średnica koła zewnętrznego mierzy w centymetrach 4,5, a wewnętrznego 3. W pierścieniu widnieje napis: „semper ad dominum oculi mei“; w pierwszej ćwiartce koła wewnętrznego: „Scs Petrus“; w drugiej: „Scs Paulus“. Poprzez obie ćwiartki dolne wypisano: „Adri|anus papa | IIII“. Monogram „Bene Valete“, położony z prawej strony (widza), tuż za podpisem papieskim, zajmuje prostokąt, mierzący w centymetrach 5,5×3,5, łącznie z występami B. T. i dolnej części litery A. Podpisy wszystkie są — jak widać — własnoręczne; każdy z nich nosi na sobie cechy ręki odmiennej. Tekst został napisany przez pisarza jednolicie, ręką inną niż podpisy.

Pergamin złożono w ten sposób, że składy utworzyły szesnaście prostokątów. Na odwrotnej, żółtej jego stronie, w pośrodku X-go prostokąta, znajduje się krótki regest treści aktu, spisany ręką XVII—XVIII stulecia. Tamże, w prostokącie IX, położyłem atramentem zielonym sygnaturę „B. O. Z. 1.“

Ze względu, że oryginał bulli Adryana IV przytacza nomenklatury polskie w cudzoziemskiem, spaczonem brzmieniu, a przechowały się transsumpty tego aktu, spisane w Polsce w wieku XV, kiedy związek realny między bullą papieską a topografią miejscową był jeszcze stosunkowo dość blizki, podajemy wyżej odpowiednie waryanty, zaczerpnięte z dwu następujących dokumentów: 1) akt notaryalny Jana, s. Błażeja, kleryka płockiego, wydany dnia 10 IX 1404 r. w Płocku, a przechowany w oryginale pergaminowym w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 133“; 2) akt Stanisława II z Gnatowic Pawłowskiego, biskupa płockiego, wydany dnia 8 IV 1433 r. w Płocku, a przechowany w oryginale pergaminowym w tejże bibliotece w Warszawie, pod sygnaturą „B. O. Z. 185“.

Omawianą tu bullę Adryana IV transsumowali i potwierdzili:

1. Akt notaryalny Jana, s. Błażeja, kleryka płockiego, „publici imperiali auctoritate notarii“, sporządzony na żądanie opata czerwińskiego Stanisława, w Płocku d. 10 IX 1404 r. (ob.), w mieszkaniu i pod pieczęcią Stanisława Jaszczołda, kanonika i oficyała płockiego. Oryginał pergamimowy tego aktu przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, pod sygnaturą „B. O. Z. 133“.

2. Papież Eugeniusz IV w Rzymie VII Kal. Novembris 1430 (!) r. (ob.). Pod tą błędną datą roczną (pontyfikat Eugeniusza IV trwał od 5 III 1431 r. do 25 VI 1439 r.) zamieszczono akt Eugeniusza IV, zawierający niedbały, pełny opuszczeń tekst bulli Adryana IV, w „Kopiaryuszu Czerwińskim“ (XV—XVI st. Biblioteka Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie: „Cimelia“ nr. 70, pag. 37—38). Tamże nadto (pag. 35—37)

z błędną datą 1151 r. przepisano go z transsumptu Eugeniusza IV, datowanego (istotnie) Kalend. Nov. 1437 r.

3. Stanisław II z Gnatowic Pawłowski, biskup płocki, w Płocku, d. 8 IV 1433 r. (ob.), pod pieczęcią własną. Oryginał pergaminowy tego aktu przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 185".

4. Tenże — ze znacznemi opuszczeniami — w Czerwińsku, d. 16 V 1435 r. (ob.). Akt ten zamieszczono w „Kopiaryuszu Czerwińskim" (j. w., „Cimelia nr. 70", pag. 101—102).

5. Papież Sykstus IV, ze znacznemi opuszczeniami, Idus decembris 1475 r. (Odpis j. w., „Cimelia nr. 70", pag. 39—40).

Nadto, jak już wspomniano, w tymże „Kopiaryuszu Czerwińskim" (pag. 35—37), skopiowano oryginał bulli Adryana IV pod błędną datą 1151 r. (por. nr. 74).

Bullę Adryana IV drukowali następujący wydawcy: w r. 1824: W. H. Gawarecki (Opis topogr. hist. ziemi Wyszogrodzkiej, Pisma historyczne, Warszawa 1824, str. 114, przyp. 2 oraz str. 153); w r. 1828 tenże ponownie (Pamiętnik historyczny płocki, Warszawa 1828, str. 69); w r. 1847 z oryginału L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol., t. I, str. 8—10, nr. 3) w lekcyi, wymagającej poprawek; w r. 1897 Franciszek Piekosiński, z tekstu L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego (Zbiór dokumentów średniowiecznych i t. d., Studya, rozprawy i materyały z dziedziny hist. pols. i prawa pols., t. I, Kraków 1897, str. 91 [319] — 93 [321]).

Literatura. Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 204, 254—255). Regesty podali: Migne 188, p. 1404; Jaffé: Regesta Pontif. Rom., ed. II, t. II, Lipsiae 1888, pag. 108, nr. 10031 (6859).

79.

1156

De morte Alexandri, Plocensis, et Stephani, Posnaniensis, episcoporum.

Alexander (Plocensis) et Stephanus (Posnaniensis) episcopi obierunt.[1]

Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII? w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 798.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 20.

[1] Długosz: Hist. Pol., lib. V, pag. 46; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 179. Wojciech Kętrzyński, opierając się na studyach, wyszczególnionych w przyp. 3 na str. 24, stwierdza (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXVI, str. 312), że na katedrze płockiej zasiadał w okresie od r. 1156 do 5 lutego (data zabójstwa) 1172 r. biskup Werner.

80.

(1159) *Nota vitiosa.* (*MAJI 30*)

De Vladislai II, ducis Poloniae, ut fertur, sepultura in Płock.

. Wladislaus crudelis[1] tertio anno exsilii *(sic)* sui, mortua uxore sua et in Aldemborg sepulta[2], vocatus per fratres suos ad colloquium in Ploczko *(!)*[3], ubi in eodem colloquio graviter infirmatus moritur[4], et in ecclesia cathedrali ante altare majus, primus ducum Poloniae ibidem sepelitur *(!)*[5]

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (r. 1245—1253; 1255—1265); Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 524.

81.

(1159) *Nota vitiosa.* (*MAJI 30*)

De eodem facto.

Vladislaum quidam dicunt Pigavie sepultum, alii in Plozech[5] *(!)*.

Kronika Polska (XIII—XIV w.): Ludwik Ćwikliński: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 633.

82.

(1159) *Nota vitiosa.* (*MAJI 30*)

De eodem facto.

Wladislaum . in Pigavia quidam, sed alii in Ploczk[5] *(!)* referunt esse sepultum.

Kronika Książąt Polskich (1382—1398). Wyd. Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 478.

---

[1] O związanej ze sprawą Władysława II, a podjętej na krótko przed jego zgonem, wyprawie ces. Fryderyka na Polskę i pokonaniu przezeń Bolesława Kędzierzawego oraz Mieszka Starego (Krzyszków), piszą, między innymi: Continuatores Cosmae (Cosmae Chronicon Bohemorum, Scriptorum Rerum Bohemicarum t. I, Pragae 1783, pag. 350 i 352) pod r. 1157 i 1158. — [2] Mowa o Agnieszce, żonie Władysława II, córce Leopolda III, margrabiego austryjackiego, zmarłej po r. 1157 (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).—[3] Najpewniej reminiscencya, dotycząca Władysława Hermana i jego synów; por. nr. 34. — [4] Długosz: Hist. Pol., lib. V, pag. 54; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 181. [5] Władysław II, zmarły 30 V 1159 r. (O. Balzer, j. w.), został tu, co do Płocka, pomieszany z Władysławem Hermanem (ob. nr. 34).

83.

(1159) *Nota vitiosa.* (MAJI 30)

De eodem facto.

Wladislaus ., amisis civitatibus et castris, atque tandem a Polonis iusto Dei iudicio ex regno pulsus ob fratrum violatum foedus, Masoviam *(!)* divertens, ibidemque in brevi moriens, in Plozko *(!)* sepelitur.[1]

Kronika Szląska Skrócona (pocz. XVI w.): Aleksander Semkowicz: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 723.

84.

(1159) *Nota vitiosa.* (MAJI 30)

De eodem facto.

Vladislaus . audiens, quod fratres sui iam omnia iterum occupassent, maxima tristicia repletus, divertit in Masoviam *(!)*, ibique in brevi mortuus est, et in Ploczsko *(!)* sepultus.[1]

Kronika o Piotrze Właście (r. 1506—1515): August Mosbach: Piotr syn Włodzimierza (Ostrów 1865), str. 42, oraz Alexander Semkowicz: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 781. Tekst, zaczerpnięty z tego ostatniego wydania.

85.

(1159) *Nota vitiosa.* (MAJI 30)

De eodem facto.

Wladislaus . exul, tercio exilii sui anno uxorem suam mortuam in Aldenburg sepelivit. Postea ipse, per fratres suos in Ploczko *(!)* ad colloquium vocatus, gravi sorte intoxicatus, egrotare cepit. Eademque infirmitate victus, vita decessit et primus ducum sive principum Polonie in eadem ecclesia kathedrali Plocensi *(!)* ante summum altare sepultus requiescit.[1]

Zdarzenia godne pamięci (r. 1517—1526): Antoni Lorkiewicz: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 304—305.

[1] Por. przyp. 3 i 5 do str. 79. Nadto znalazły tu wyraz pomieszane co do osób i dat reminiscencye z r. 1097 (ob. nr. 26).

86.

1160 (!)

Nota vitiosa.

De Boleslai Crispi, ducis Masoviae, (obitu ac) testamento.

(Cf. nr. 98.)

Boleslaus (Crispus) . rex *(!)* filio fratris *(!)* defuncti sui ducatum Mazoviensem et Cuyaviensem donavit. Actum anno domini 1160 *(!)*.

Zdarzenia godne pamięci (r. 1517—1526): Antoni Lorkiewicz: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 305.

87.

1161

LANCICIAE, *MAJI 21*

Boleslaus (dictus Crispus) dux Poloniae et Henricus, dux Sandomiriae, ecclesiam ad s. Mariam in Czerwińsk, (Masoviae) bonis quibusdam dotant.

Notum sit omnibus, tam futuris, quam presentibus, quod ego Boleslaus Beneficio dei dux Polonie, nominis huius nuncupacione[a] quartus, proremedio *(sic)* anime mee Jure perpetuo Ecclesie sancte deigenitricis Marie in Czirwensk[b] hec possidenda dedi, scilicet Zaskowi[c] cum omnibus suis appendencijs[d], Pomnichow[e] cum omnibus pariter[f] appendencijs[g], Komsina[h] cum omnibus suis appendencijs[i], Parlin[j] cum Radossewicze[k] et Nedan cum suis filijs in Pistrinum.[l]

Ego insuper hec[m] Henricus eiusdem Boleslai frater germanus, eidem *(sic)* Ecclesie dedi forum[n], scilicet Zorzola[o] cum thabernarijs et transitu, Sdziwi[p] cum sorte[q] sua et alijs sortibus duabus cum appendencijs[r].

[a] *Krasz.:* noncupatione; *Zakr.:* nucupacione; [b] *M. K. 9, M. K. 18 oraz Zakr.:* Czyrwensk; *Zyg.:* Czeruiensk; *Krasz.:* Czerwińsk; *R.:* Ciruensk; [c] *M. K. 9 i M. K. 18:* Zazcowij; *Zakr.:* Zaskowj; *Zyg.:* Zaczkowi; *Krasz.:* Zaskowie; *R.:* Zascowo; [d] *M. K. 9, M. K. 18 i R.:* appendicys; [e] *M. K. 9, M. K. 18, Zakr. i Zyg.:* Pomnychowo pariter; *Krasz.:* Pomnichowo; *R.:* Pomnichow pariter; [f] *M. K. 9 i M. K. 18:* omnibus pariter; *Zakr. i Zyg.: brak:* pariter; [g] *M. K. 9, M. K. 18 i R.:* appendicys; [h] *M. K. 9 i R.:* Comsina; *M. K. 18:* Comsina; *Zakr.: ?* Cosma *(lub: ?* lvsnia); *Zyg.:* Costna; *Krasz.:* Komsinam; [i] *M. K. 9, M. K. 18, Zakr. i R.: brak:* appendencijs; *Krasz.: brak:* suis appendencys; [j] *Zakr.:* Parlin; *Zyg.:* parlium; [k] *M. K. 9:* Radosschewycze; *M. K. 18:* Radoschevicze; *Zakr.:* radoshenicze; *Zyg.:* Radoscheuicze; *R.:* Radossevicze; [l] *M. K. 9:* postremum; *Zakr.:* prestinum; *M. K. 18 i Zyg.:* pistrimun; *Krasz.:* posterum; [m] *M. K. 9:* hic; *R.: brak;* [n] *Krasz.: brak:* forum; [o] *M. K. 9:* Zorzolam; *M. K. 18:* Zvzelam; *Zyg.:* Zuzolam; *Zakr. i Krasz.:* Zuzelam; *R.:* Cochov *(por. nr. 76);* [p] *M. K. 9:* Zdyuij; *M. K. 18:* Zdyvij; *Zakr.:* Zdywy; *Zyg.:* Zdiuii; *Krasz.:* Zduny; [q] *Zakr.:* consorte *(sic);* [r] *M. K. 9 i M. K. 18:* appendicys.

Acta sunt hec in Consecracione Lanciciensis[a] Ecclesie duodecimo[b] Kl. Junij, Anno ab Incarnacione Domini Millesimo C. LXI.[c] Presentibus Polonie ducibus Kazimiro, eciam[d] *(sic)* filio ducis Mesconis[e] Odone, presentibus eciam terre[f] Episcopis eiusdem[g], Archiepiscopo videlicet Iohanne Gneznensi[h], Matheo Cracouiensi, Waltero[i] Wratislauiensi, Wernero[j] Mazouiensi, Onoldo Cruszuiciensi, presentibus eciam terre Nobilibus, scilicet domino[k] Iazone[l], Spentheslao[m], Zira[n], Iaro[o], Sassino, Ylik[p], Gneomiro[q], Gregorio[r], Clemente, Pomnano[s], Stephano cum filijs Wszeboronis[t], Crzizantha[u], Ottone[v], Seboro[w], Mantina[x] cum fratribus, Martino Sulkowicz[y], Przeczslay[z] *(sic)*, Vidone, Dobeslao, Bankone *(?)*[1 aa], Besdrow[bb], Martino, Cristino, Vito, Spenthepolco[cc], Wrocis[2 dd] et alijs quam pluribus tam clericis, quam laicis. Quicunque hec supradicta[ee] dona violauerit[ff] aut destruxerit[gg], adeo *(sic)* et asupradictis[hh] *(sic)* Episcopis etacuncto[ii] *(sic)* clero excomunicatus sit[jj] in hoc seculo et infuturo *(sic)*, et in inferno[kk] sit possessio eius. Amen.[ll]

---

[1] Wyraz prawie nieczytelny już, wytlały.— [2] Możnaby przeczytać i: Wrons.

[a] *M. K. 9:* Lanczyciensis; *M. K. 18 i Zakr.:* Lanczyensis; *Zyg.:* Lancziensis; [b] *Krasz.: i R.:* XII; [c] *M. K. 9, M. K. 18, Zyg., Zakr. i Krasz.: data wypisana wyrazami; przytem w M. K. 9:* Trentesimo *(sic), zamiast:* centesimo, *co spowodowało kogoś do zaznaczenia na marginesie księgi:* r. 1361! *Tamże wyraz:* sexagesimo *jest poprzedzony przez wyraz:* quadragesimo, *następnie przekreślony współcześnie;* [d] *M. K. 9, M. K. 18, Zyg., Zakr. i R.:* et; [e] *Krasz:* Miesconis; [f] *M. K. 9, M. K. 18, Zyg., Zakr. i R.:* terre eiusdem; [g] *M. K. 9, M. K. 18, Zyg. i Zakr.: brak:* eiusdem; [h] *M. K. 9, M. K. 18, Zyg., Zakr., Krasz. i R.: brak:* Gneznensi; [i] *Zakr.:* Valthoro; [j] *Zakr.:* Venero, *R.:* Vernero; [k] *w M. K. 9 wyraz:* domino *wytlały i nieczytelny;* [l] *M. K. 9, M. K. 18, Zyg., Zakr. i Krasz:* Jascone; [m] *M. K. 9 i M. K. 18:* Spenthoschlao; *Zyg.:* Spenthoslao; *Krasz.:* Sventoslao; *Zakr.:* Swyenthoslao; [n] *M. K. 9 i M. K. 18:* Schyra; *Zyg.:* Shira; *Zakr.:* Shyra; [o] *M. K. 9, Zyg. i Zakr.:* Jano; *M. K. 18:* lano, *co w połączeniu z wyrazem poprzedzającym* (Schyra), *wygląda tu na zepsuty wyraz:* „Schyro(s)lauo" *(por. str. 91, objaśnienia do aktu z r. 1163 (!);* [p] *Zakr.:* Ilyc; *M. K. 9: brak:* Ylik; [q] *M. K. 18:* Gneromiro; *Zakr.:* Gnermiro; [r] *M. K. 9:* Grigorio; *Krasz.:* Gregorio comite *(? zamiast* Clemente); [s] *M. K. 9 i Krasz.:* Pomano; *M. K. 18, Zakr. i Zyg.:* prinano; [t] *M. K. 9 i M. K. 18:* Scheboronis; *Zyg. i Zakr.:* Sheboronis; *Krasz.:* Seberonis; [u] *M. K. 9, M. K. 18, Zakr. i Zyg.:* Cristino cum; *Krasz.:* ? Christino et; [v] *M. K. 9, M. K. 18, Zakr. i Zyg.:* Othone; [w] *M. K. 9:* Czeboro; *Zyg. i Zakr.:* Sheboro; *Krasz.:* Sebero; [x] *M. K. 9, M. K. 18, Zakr. i Zyg.:* Manczina; *Krasz.:* Nautina; [y] *M. K. 9 i Zakr.:* Schalchometh; *M. K. 18:* Schalchomech; *Zyg.:* S.alchoniech; *Krasz.:* Sulchoniak; [z] *M. K. 9, M. K. 18 i Zakr.:* Przethslao; *Zyg.:* Pretslao; [aa] *M. K. 9, M. K. 18, Zakr. i Zyg.: zamiast* Bankone *mają:* Boleslao, Raczibor; [bb] *M. K. 9:* Besdram; *M. K. 18, Zakr. i Zyg.:* Besdron; [cc] *M. K. 9:* Spenthopelko; *M. K. 18:* Sponthopello; *Zyg.:* Spotopello; *Zakr.:* Sponthopelko; *Krasz.:* Swentopełk fratris *(? zamiast:* Wrocis); [dd] *M. K. 9:* Ventl; *M. K. 18:* Vrotl; *Zakr.:* Vrocl; *Zyg.:* Vrobl; [ee] *M. K. 18:* superscripta; *Zyg. i Zakr.:* suprascripta; [ff] *M. K. 9, M. K. 18, Zakr. i Zyg.:* violaverit et ecclesie abstulerit; [gg] *Krasz.: brak:* aut destruxerit; [hh] *M. K. 9, M. K. 18, Zakr., Zyg. i Krasz:* a cunctis; [ii] *M. K. 18: zamiast:* a cuncto: nultuo (!); [jj] *Zyg.:* sit excomunicatus, *zamiast:* excomunicatus sit; [kk] *Krasz.:* et in ferno; [ll] *M. K. 18, Zakr. i Zyg.:* eius anime.

Akt niniejszy w oryginale nie istnieje. Jego tekst i opis doszedł nas z dwu średniowiecznych, bezpośrednio niezależnych od siebie źródeł, oraz z nowożytnego przekazu pośredniego. Pierwszym z nich jest akt notaryalny, sporządzony w imieniu Mroczka, s. Bogusława (noszącego tytuł: „canonicus vicariusque et administrator in spiritualibus et temporalibus, per Jacobum, episcopum Plocensem, constitutus, necnon officialis eiusdem generalis"), przez Stefana, s. Grzegorza de Coldranis, kleryka gnieźnieńskiego („publici imperiali auctoritate notarii), na prośbę Stanisława, opata czerwińskiego, w Płocku, dnia 26 VI 1417 r. Akt ten, przechowywany w oryginale pergaminowym w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 152", zawiera transsumpt i opis aktu z r. 1161. Drugiem źródłem jest dokument ks. mazowieckiego Konrada III (Rudego), wystawiony w Warszawie, w poniedziałek, d. 13 czerwca 1496 r., a zawierający również transsumpt, opis (krótszy) oraz potwierdzenie aktu z r. 1161. Dokument ten nie doszedł nas w oryginale, lecz w kilku, z różnych czasów pochodzących, kopiach, a mianowicie: 1) z wpisu, znajdującego się w Metryce Koronnej, ks. 9, fol. 194—194^{v}; 2) z wpisu, dokonanego w Metryce Koronnej, ks. 18, fol. 85—85^{v}; 3) z oblaty, zamieszczonej w Księgach Ziemskich Zakroczymskich (Relacyach Wieczystych), ks. 15, fol. 618^{v}—619, d. 13 stycznia 1504 r.; 4) z potwierdzenia (transsumptu), dokonanego przez Zygmunta I w Radomiu, d. 1 maja 1540 r., a przechowywanego w oryginale pergaminowym w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 428"; 5) z kopii tegoż transsumptu Zygmunta I, zamieszczonej w Kopiaryuszu Czerwińskim, przechowywanym w tejże bibliotece (Cimelia 96, pag. 44—45). Trzeciem źródłem, bardzo już wątpliwej wartości, znanem nam jedynie z przekazu W. Hipolita Gawareckiego (Pamiętnik historyczny płocki, Warszawa 1828, str. 1), jest dzieło Mateusza Kraszewskiego, niegdyś, jak pisze (tamże) Gawarecki, opata czerwińskiego, który bibliotekę swego zgromadzenia wielu dziełami nabytemi pomnożył, p. t. „Nova et vetera de thesauro antiquissimae ecclesiae B. V. Mariae in Czerwińsk, sub cura canonicorum regularium Lateranensium consistentis, deprompta et in vnum volumen recondita, opera et studio Mathei Kraszewski ... Anno 1740". Autor ten, jako opat czerwiński, korzystał prawdopodobnie z poprzedzającego datę jego dzieła „Kopiaryusza Czerwińskiego (j. w., Cimelia 96; pochodzi z XVI—XVII w.), że zaś ten ostatni oparł się na transsumpcie Zygmunta I z r. 1540, możnaby stąd wnosić, że oryginał aktu z r. 1161 w czasach tych (XVI—XVII w.) już nie istniał.— Opis aktu z r. 1161, zawarty w jego transsumpcie z r. 1417 („B. O. Z. 152") brzmi, jak następuje: „...dominus Stanislaus, abbas .... monasterii Czirwenensis ... coram nobis comparuit, et citacionem huiusmodi contra prefatos, quorum interest, uel qui sua putauerint interesse, per nos legitime decretam ac debite executam, una cum eius[1] ..... legitima, ac priuilegium autenticum .... principum Boleslai et Henrici, fratrum germanorum, ducum Polonie, tenoris infrascripti sub sigillis ipsorum auten(ticis de ce)[1]ra comuni alba rotunde figure in filis canappi albi colo(ris de)[1]pendentibus sigillatum (in manibus suis tenens). In quorum sigillis dictorum ducum, et primo in sigillo Boleslai medio ymago in modum viri armati sedentis (in)[1] mai(e)[1]state, tenens in zona canem et ex vtraque parte dicte (ima)[1]ginis cimborie admodum turrium apparebant; littere vero circumferenciales hec lege-

[1] Następują litery i wyrazy, wskutek przeżarcia pergaminu przez wilgoć, nieczytelne.

bantur: S. Boleslai Beneficio Dei Ducis Polonie *et Domini Cracoviensis (?)*.[1] Secundo vero sigillo videlicet ducis Henrici, fratris germani dicti Boleslai, medio, eciam equaliter ymago in modum viri armati sedentis in maiestate, eciam canem in sona *(sic)* tenens fo*(?)*.....[2] et ex utraque parte dicte ymaginis Cimbo*rie*[1] s(ancte appare)[2]bant in modum turrium; littere vero circumferenciales hec legebantur: S. Henrici Beneficio Dei Ducis Polonie. Testium vero sig(illa): Illustrissimi principis Kazimiri ducis Polonie, (Odonis) fily Mesconis et reuerendorum in Christo patrum, dominorum: Walteri, Episcopi Wratislauiensis et Mathie Episcopi Cracouiensis, et quorundam nobilium huiusmodi priuilegio ad maius robur eciam sunt appensa,—sanum, saluum et integrum, non corruptum, non viciatum, nec cancellatum, neque in aliqua parte sui suspectum, sed omnibus prorsus vicio et suspicione carens ....." Opis aktu z r. 1161, zawarty w tekście transsumptu z r. 1496 [(tekst Metr. Kor., ks. 18, fol. 85, uzupełniony z „B. O. Z. 428", oraz tekst opartego na tymże transsumpcie (z r. 1496) wpisu z r. 1504, zawartego w Ks. Ziems. Zakrocz. (Rel. Wiecz.), ks. 15, fol. 618—618^{v})], brzmi, jak następuje: „... Domini ducis Conradi ..... accedens presenciam Reuerendus pater Raphael, Abbas Conuentus et monasterii Czeruenensis, exhibuit et produxit Priuilegium super bona hereditaria, in eodem Priuilegio descripta et contenta, de Titulo Illustrissimorum Principum: Boleslai et Henrici, Ducum Polonie, maiorum et predecessorum prefati Domini Ducis Conradi, sigillisque prefatorum dominorum ducum et reuerendissimorum in Christo patrum: Archiepiscopi Joannis, Mathei Cracouiensis, Valtheri Wratislauiensis, Verneri Masouiensis, Onoldi Crussficiensis Episcopis *(sic)* et aliorum tam Spiritualium quam Secularium Prelatorum et Nobilium, roboratum, communitum et confirmatum, in nulla sui parte suspectum, sed omni prorsus uicio et suspicione carens, solum in pargameno uetustate et diuturnitate temporis aliqua in parte consumptum, sue tandem Serenitati suo et Conuentus nomine supplicauit ut dignaremur prescriptum Priuilegium innouare, transsumere, approbare et confirmare..." Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, str. 6—7), nie zaprzeczając bynajmniej—i słusznie—autentyczności tekstu aktu z r. 1161, wyraża zdanie, że opisane wyżej pieczęcie książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomierskiego, które szczegółowej analizie sfragistycznej poddaje, były, w chwili gdy je w wieku XV opisywano, fałszywe. Zdanie to podziela i Wojciech Kętrzyński w Studyach nad dokumentami XII wieku (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 206 i 227—229). Argumenty Piekosińskiego, na pozór bardzo słuszne, nie są jednak przekonywujące dlatego, że opierają się (z konieczności!) na zestawieniu pieczęci pomienionych z innemi polskiemi, jakie nas z owych czasów (XII st.) doszły — t. j. z materyałem nader skąpym i przeto uniemożliwiającym stawianie jakichkolwiekbądź zasadniczych twierdzeń. Wszak niewyrobione jeszcze i nieustalone w owej epoce w Polsce typy pieczęci książęcych i sposób ich przytwierdzania (rodzaj sznura, czy paska) mogły być nader rozmąite, a poza „uzbrojeniem" *(„viri armati"*; ewentualnie mógł to być tylko miecz zamiast berła) i „psem na pasku" (symbol wierności, ewentualnie: świeżego po r. 1157 uzależnienia Polski od cesarstwa), pieczęcie rzeczone przypominają żywo współczesne im pieczęcie niemieckie, poczynając

[1] Kursywą oznaczono tutaj wyrazy lub litery, które, wskutek zniszczenia pergaminu, można raczej odgadnąć, niż odczytać. — [2] Następują wyrazy lub litery, wskutek przeżarcia pergaminu przez wilgoć, nieczytelne.

od Konrada II, poprzez Henryka IV, Lotara i Konrada III, a kończąc na Henryku VI (por. Oskar Jäger: Weltgeschichte, II., Leipzig 1890, pag. 146, 193, 230, 233, 273). Niepodobna też przypuścić, aby w wieku XV w Polsce, której falsyfikaty ówczesne odznaczały się wręcz rozbrajającą naiwnością, chciano i potrafiono podrobić pieczęcie książęce w sposób tak odbiegający od wzorów współczesnych (XV st.), a przypominający właśnie wzory europejskie z XII wieku. Jedynym szczegółem, wymagającym tu wyjaśnienia, byłby, naszem zdaniem, tytuł zbyt pełny na pieczęci Bolesława Kędzierzawego, a mianowicie wyrazy „*et domini cracoviensis*“, odróżniający wybitnie tę pieczęć od innych, jej współczesnych, noszących zawsze i wszędzie napisy lakoniczne. Trzeba jednak dodać, że napis ten znalazł się w tekście „B. O. Z. 152“ w miejscu tak dalece przez wilgoć uszkodzonem, że lekcya jego brzmieć by mogła również: „*et in circumventu*“ (!!), a właściwie należałoby jej zupełnie zaniechać.

W kilkanaście lat po wyrażeniu przytoczonej wyżej opinii, Franciszek Piekosiński (Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 102 [330]—106 [334]) zmienił ją zasadniczo, broniąc autentyczności pieczęci pomienionych, na skutek bliższego rozejrzenia się w monetach Bolesława Kędzierzawego, oraz pieczęci Przybysława I, ks. Meklemburskiego (Meklemburgische Siegel, Schwerin 1867, Heft I., nr. 77), nadto zaś, materyału sfragistycznego śląskiego (Pfotenhauer: Die schlesischen Siegel, tab. VIII, A. N. 50). Co do psa na pieczęci, mogła to być jego zdaniem poręcz stolca, w kształcie tego zwierzęcia rzeźbiona, przyczem miecz, na kolanach księcia leżący, mógł przypominać smyczę. Co do wieżyc (cimboriae) — mogły to być tylne poręcze siedzenia. Fr. Piekosiński (j. w.) zwraca również tym razem uwagę na napis „Dux Polonie“, występujący w przytoczonym wyżej opisie na pieczęci ks. Henryka, a świadczący jego zdaniem, o jej autentyczności *e contrario*, właśnie dlatego, że książę ten był tylko księciem sandomierskim, że więc ewentualnie fałszerz byłby dał napis: „Dux Sandomirie“, wedle wzoru wszystkich późniejszych (od XIII w.) pieczęci książęcych, gdy tymczasem w st. XII, z wyjątkiem Bolesława Wysokiego (1175 r.: „dux Zlesie“; NB. falsyfikat, por. W. Kętrzyński, j. w., str. 215), książęta polscy używali i na pieczęciach tylko tytułu generalnego („Dux Polonie“). Wojciech Kętrzyński (j. w., str. 227—228), podzielając pierwszą opinię Franciszka Piekosińskiego, oświadczającą się za fałszywością pieczęci pomienionych, motywuje ją nadto trzema argumentami: 1) że w akcie z r. 1161 niema żadnej wzmianki o pieczęciach; 2) że w akcie tym, jako zapisce (protokole), konfirmacya klątwą kościelną zastępuje pieczęć, obyczajem naogół wówczas przyjętym; 3) że z porównania opisów z r. 1417 i 1496 wynika, iż w czasie między obu tymi terminami, niektóre (dwie) pieczęcie ubyły, inne zaś przybyły. I byłyby te argumenty, zwłaszcza dwa pierwsze, wobec wyników zasadniczych pracy W. Kętrzyńskiego (Studya j. w., *passim*) nie do odparcia, gdyby nie to, że wyniki te są teoretyzacyą — bardzo sumienną i wyczerpującą, lecz hiperkrytyczną (j. w., np. str. 107, nr. 15 i 108) — materyału, złożonego w całości swej z dziesiętka niespełna dyplomatów polskich XII wieku, które krytyk ten uznał za niewątpliwie autentyczne (j. w., np. str. 20, 43). Możemy być przekonani, że dokumentów polskich w owym czasie mogło niegdyś być więcej, a to, że ich nie znamy, nie może upoważniać nas do twierdzenia, że nie znalazłoby się w nich podstaw dla teoryi, choćby nieco tylko innej — np. takiej, któraby omawiane tu pieczęcie usankcyonowała. Co do argumentu trzeciego, to ten jest jeszcze

mniej ważkim: Wszakże oba opisy wspomniane materyału sfragistycznego nie wyczerpały świadomie (1417: et .. [sigilla] .. quorundam nobilium; 1496: sigillisque .... aliorum ... Prelatorum et Nobilium ...) nawet ilościowo, a cóż dopiero mówić o ich precyzyi w odczytywaniu napisów na pieczęciach, ryczałtem w wieku XV zlekceważonych!

Tekst aktu z r. 1161 zaczerpnęliśmy z oryginału transsumptu z r. 1417 („B. O. Z. 152"). W zestawieniu z różnemi postaciami [Metr. Kor., ks. 9, fol. 194—194^{v} oraz ks. 18, fol. 85—85^{v}, Ks. Ziems. Zakrocz. (Rel. Wiecz.), ks. 15, fol. 618^{v}—619 (1504 r.), transsumpt Zygmunta I z r. 1540 („B. O. Z. 428"), Mateusz Kraszewski (z W. Hip. Gawareckiego, j. w.)], transsumptu ks. Konrada III z r. 1496, wykazuje on przytoczone wyżej waryanty, do których wprowadziliśmy nadto odmiany, zawarte w kopii, pochodzącej z niewiadomego źródła, a dostarczonej nam przez p. Stefana Rutskiego z Płocka (=*R.*).

Wśród mniejszej liczby waryantów, przytoczonych przez Franciszka Piekosińskiego (Cod. Dipl. Pol. Min. II, str. 5), znajduje się kilka, tutaj nieuwzględnionych, gdyż pochodzą one z zawartej w „Kopiaryuszu Czerwińskim" (Bibl. Ord. Zamoyskich: „Cimelia 96", str. 44—45) kopii potwierdzenia Zygmunta I („B. O. Z. 428"), z którego korzystaliśmy w oryginale.

Omawiany tu akt z r. 1161 transsumowali i potwierdzili:

Z oryginału:

1. Akt notaryalny, sporządzony w imieniu Mroczka s. Bogusława, kanonika, wikaryusza, administratora i oficyała płockiego, przez Stefana s. Grzegorza de Coldranis, kleryka gnieźnieńskiego, publici imperiali auctoritate notarii, na prośbę Stanisława, opata czerwińskiego, w Płocku dnia 26 VI 1417 r. (ob.). Oryginał pergaminowy tego aktu przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, pod sygnaturą: „B. O. Z. 152".

2. Konrad III (Rudy) ks. mazowiecki, feria II ipso die S. Antonii Confessoris, (13 VI) 1496 r. w Warszawie, in Convencione Generali (ob.). Akt ten doszedł nas jedynie w tekstach następujących: a) Metr. Kor. ks. 9, fol. 194—194^{v}; b) Metr. Kor. ks. 18, fol. 85—85^{v}; c) Księgi Ziemskie Zakroczymskie (Relacye Wieczyste) 15, fol. 618^{v}—619 z dnia 13 I 1504 r.; d) Transsumpt, zawarty w akcie Zygmunta I, wydanym w Radomiu d. 1 V 1540 r., a przechowywanym w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą: „B. O. Z. 428".

Z transsumptu ks. Konrada III:

3. Zygmunt I, die S. Philippi et Jacobi, (1 V) 1540 r. w Radomiu. Oryginał pergaminowy tego aktu przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, pod sygnaturą: „B. O. Z. 428".

Nadto, tekst nadania Henrykowego, zawartego w akcie 1161 r., został potwierdzony częściowo (... Sdziwi cum sorte sua et alijs sortibus duabus cum appendencys .) w odmiennym układzie (... Sdivonem cum omni posteritate et sorte sua, duabusque alijs sortibus cum omnibus appendencijs earundem, necnon libertatem in eisdem, sicut Henricus Sandomiriensis dux, presente fratre suo, duce Boleslao, prenominate Ecclesie contulit in consecracione Lanciciensis Ecclesie ...) przez ks. Grzymisławę (domina . colloquium faciente ..... in transitu Pylcze) 1229 r., s. d. (ob.).

Akt ks. Bolesława i Henryka z r. 1161 drukowali następujący wydawcy: w r. 1828 W. Hipolit Gawarecki (z tekstu Mateusza Kraszewskiego) w „Pamię-

tniku Historycznym Płockim" (Warszawa 1828, str. 1); w r. 1876 Franciszek Piekosiński (z tekstu Mateusza Kraszewskiego, zaczerpniętego z pomienionego dziełka W. Hipolita Gawareckiego) w Cod. Dipl. Pol. Min., I, str. 19, odsyłacz 5); w r. 1886 tenże [z tekstu „B. O. Z. 152", uzupełnionego waryantami, zaczerpniętymi z „Kopiaryusza Czerwińskiego" (Bibl. Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie: „Cimelia 96", str. 44—45, względnie 43—46), a mianowicie z zawartej w nim kopii „B. O. Z. 428", oraz z pomienionego wyżej tekstu Mateusza Kraszewskiego, drukowanego w dziełku W. Hipolita Gawareckiego] w Cod. Dipl. Pol. Min. II, str. 4, nr. 373.

Literatura. Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 206, 227—229).

88.

(post 1161—ante 1241) *S. L., S. D.*

Coenobium (masoviense) Augustianorum in Czerwińsk privilegium infrascriptum super thelonea in Pomichowo a quodam duce (ignoto [1]) obtinuisse dinoscitur.

.. Currus cum sale decem capita salis, transductori duo capita. Si quis *(sic)* currus procedit pro sale, det denarium. Si fuerit vacuus currus, det denarium pro curru. Si habuerit pecus, det duos; si fuerint altera, dentur triginta, ductori duodecim. Si ducuntur animalia ad vendendum, pro duobus denarius[a] detur. Si transibit familia venalis, sex dentur. Si[b] transibit currus cum panno, et fuerint duo equi, duodecim denarij dentur.[c] Si transibit nauis cum sale, L^ta^ capita dentur..

Oryginał aktu niniejszego nie istnieje. Tekst jego przechował się, jako odbicie dokonanej w r. 1246 (ob.), na podstawie zeznań świadków, rekonstrukcyi treści zaginionego nadania pierwotnego, ocalałe w postaci przytoczonej tu zapiski, pochodzącej z dalszej ręki. Dzieje jej, odbite w Metryce Koronnej (ks. IX, fol. 156[v]), są następujące: W niedzielę przed św. Jerzym (20 kwietnia) 1483 r. w Czerwińsku (ob. akt z 20 IV 1483) w obecności ks. mazowieckiego Bolesława V i zgromadzonych tam dostojników, stanął Rafael, opat miejscowy, przedstawiając im z prośbą o transsumpt i potwierdzenie, „litteram ... non viciatam, non corruptam, non cancellatam .... sed prorsus omni vicio ... carentem" (Metr. Kor. j. w.), jako akt, świadczący, że w r. 1246 (s. d., s. l.), opat czerwiński, Henryk i Bernard, prepozyt, w obecności ks. mazowieckiego, Bolesława II, odtworzyli, na podstawie zeznań całego opola (Cuius [privilegii] tenor et continencia est requisita per totam viciniam) treść przywileju (niewiadomego wystawcy), zatraconego podczas napadu pogan (per discursum paganorum perditum et sublatum),

[1] Bolesław Kędzierzawy († 1173), Kazimierz Sprawiedliwy († 1194), książęta polscy i mazowieccy, lub Konrad I, ks. maz. († 1247) (por. Oswald Balzer: Genealogia Piastów).

[a] denarys *(sic!);* [b, c] *brak całego ustępu od:* Si transibit, *aż do:* duodecim denarij dentur, *włącznie.*

a dotyczącego spraw celnych Pomichowa (privilegium thelonei de Pomnychowo). Tę właśnie zapiskę, odtworzoną w r. 1246 na temat zaginionego przywileju, w całości tutaj, jako ekscerpt z Metr. Kor. (j. w.), podajemy, zaznaczając, że dotyczy ona akcyi prawnej, dokonanej w okresie czasu między (po) r. 1161, jako *termini a quo*, a (przed) 1241, jako *termini ad quem*—na podstawie następującej: 1) Wieś Pomichowo otrzymał klasztor Czerwiński w r. 1161 (por. nr. 87), bez wyszczególnionych w omawianej tu zapisce przywilejów; 2) Jakkolwiek zdarzały się na początku XIII wieku, nadewszystko zaś w latach 1218 i 1220 pomniejsze napady pogan w Polsce (por. Colmar Grünhagen, Regesten zur Schlesischen Geschichte, I. Th., pag. 103—104, 107), to jednak wzgląd, że klasztor Czerwiński postarał się o odnowę zatraconego przywileju właśnie w piątem dziesięcioleciu XIII wieku, powołując się przytem na (jakby ostatni) najazd pogan, zdaje się stwierdzać ponad wszelką wątpliwość, że chodzi tu o wielką katastrofę inwazyi tatarskiej 1241 r., kiedy i wolny od niej Czerwińsk, wśród zabiegów o ukrycie skarbów swoich, mógł być narażony na częściową ich utratę. Redakcya omawianej tu zapiski, jakkolwiek związana w postaci obecnej z r. 1246, lecz mogąca polegać w pewnej mierze na przekazie pamięciowym, a nawet piśmiennym zaginionego oryginału, wskazuje naogół bardziej na wiek XII, niż XIII.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z Metryki Koronnej (ks. IX, fol. 156^{v}); poza nią zachował się tekst nieznanego nam w oryginale potwierdzenia zapiski przez ks. Bolesława V, w Kop. Czerwińskim (Bibl. Ord. Hr. Zamoyskich, „Cimelia 70", pag. 165—166) w postaci skróconej, która wykazuje odmiany, podane tu w przypisach dolnych pod tekstem.

Zapiskę z r. 1161—1241 zrekonstruował w r. 1246 klasztor Czerwiński (ob. wyżej objaśnienia). Potwierdził ją w tej rekonstrukcyi, potwierdzonej w tymże roku przez Bolesława II, ks. mazowieckiego, ks. mazowiecki, Bolesław V, w Czerwińsku, d. 20 kwietnia 1483 r. (Metr. Kor. IX, 156^{v}).

Zapiska ta ukazuje się tutaj w druku poraz pierwszy.

89.

1163 (!) *Littera spuria.* CRACOVIAE *S. D.*

Casimirus, dux Cracoviae et Sandomiriae ac totius Poloniae, praesente Zyra, palatino Masoviae, Vichfrido, filio Bergossii, castra Sącz, Oświęcim ac Siewierz confert.

In nomine Patris et fily et Spiritus Sancti Amen. Notum sit tam praesentibus quam futuris Dominum Vichfridum eduxisse de terra sua Temptonia [a] *(sic)* per Ducem Cazimirum Cracouiae [b] et Sendomiriae [c] ac totius Poloniae. Dicti uero Vichfridi erat auus nomine Lamfridus, Pater Bergosij [d], quidam Marchio Coloniensis prouinciae. Ego Dux Cazimirus Dei gracia cum fueram Terrae Temptoniae [e] uoluntatem suam gerens, dictus Lamfridus, auus Vichfridi, mihi sua castra commodauit et sua bona. Propter tam bonam satisfactionem, intuitu diuinae miserationis, Ego Dux Cazimirus conuocatis suis baronibus in Cracouia, sua miseratione et

[a] Theutonie; [b] Cracouiensem; [c] Sandomiriensem; [d] Borgosij; [e] Theutonie.

consilio proborum uirorum dicto Vichfrido, filio Bergosij [a], contuli scilicet Sandecz [b], Oswieczim [c], Sewor, ista tria castra usque ad mortem. Insuper dedit [d] *(sic)* et haereditates et in eisdem [e] Libertatem quae eum potest recipere [f] *(sic)* ab omni exactione iuris Polonici ad Dominum Ducem pertinentis et posteris suis sicut nuncupatur: Nullum *p(rewod* [1]*)* quod [g] ducat, non prouocari coram iudicio [h] Castri, nec coram Castellano, nec etiam coram Palatino, sed tantum coram Domino Duce, non Camerario, sed annulo dicti Ducis, et eciam homines sui in haereditatibus eorum et ubique acquirunt, et posteri sui *Strozam* non soluant, nec *stan,* nec *Powoz* [i], nec custodem ad aliquas res Ducis custodiendas, nec uaccam, et si contigerit Ducem aliqua urgente necessitate stare in tuo, nec educas, nec pascas, et quidquid pertinet de iure ad Dominum Ducem, eum absoluimus et posteros ipsius, uel quicunque eos conuenit, ad Castrum ad Castellanum uel ad Palatinum prius [j] ponat, Domino Duci marcam auri et ei marcam argenti finiti et purissimi soluat. Tabernam in suis haereditatibus ubique ponat et ubicunque ipsius [k] generatio acquirit et posteri sui, talem libertatem eis conferimus usque in perpetuum. Eorum nationi quicunque nocuerit vel de honestauerit [l] *(sic),* quindecem [m] marcas [n] soluat. Et ne forte in uarietatibus temporum aliquando deficiente iusticia posteritas ipsius ad exterminationem Lineae nobilitatis suae aliqua opprimatur iniuria, praedictus Vichfridus, has litteras roborando sigillo Ducis Cazimiri, ad memoriam conscripsit. Item duo proprij homines si interficiuntur in suis haereditatibus, Comes recipiat poenam et posteri sui. Et haec acta sunt anno Incarnationis Domini MCLXIII sub horum testimonio: Zyra Palatinus Mazouie, Nicolaus filius Stupote [o], Henricus Ketlic, Lassota, Woitech Magnus, frater eius, Abraham, Gouorich, Michal, Wicek Stupata *(sic)* frater Nicolai, Stephanus Magnus, Clemens et Joannes fratres eius, Ratibor, Lenarth, Swetoslaw, Bogusa, Kelch, Wilk, Petrus, Martinus Muchorti *(sic)*, Mucina, Mrocota, Wirschoslaw, Jactor, Bernarth, Sand Niger, Moieck [p] *(sic),* Vitalis, Sulislaw [q], Sulek Medwedzki [r], Florianus qui Priuilegium conscripsit. Et ut hoc tam presentes quam futuri ratum habeant, nostri sigilli munimine roboramus. Quicunque huius scripti uiolator fuerit, aut frater meus, aut filius meus, aut aliquis Palatinus, maneat super animam eius et posterum eius [s] in die iudicy. Amen.

Oryginał aktu z r. 1163 (!) jest nieznany. Dokument niniejszy, w postaci, jaka nas doszła, niewątpliwie fałszywy, a sfabrykowany, jako dokument rodzinny Firlejów, prawdopodobnie za sprawą podkanclerzego (od r. 1613) Henryka Firleja, późniejszego (od r. 1624) prymasa, przechował się jedynie w dwu, jak wykazują teksty, blisko z sobą spokrewnionych wzorach, pochodzących z XVII wieku. Pierwszym z nich jest wpis, wprowadzony, jakoby z oryginału, na mocy rozkazu Zygmunta III, w Warszawie d. 6 XI 1618 r., do Metryki Koronnej (ks. 163, fol. 81v—82v), a zatytułowany tamże (fol. 81): „Oblata litterarum familiae Dominorum Firleiorum concessarum" (Ad relationem Andreae Lipski, episcopi Luceoriensis, R. P. Vicecancellarii. Por. j. w., fol. 90). Odpowiednie karty Metryki, dobrze zachowane, pochodzą istotnie z lat 1618—1619. Drugim wzorem jest tekst tegoż aktu, ogłoszony drukiem w Krakowie w r. 1641 przez Szymona Okolskiego [Orbis Polonus splendoribus coeli, triumphis mundi, pulchritudine animantium condecoratus in quo antiqua Sarmatorum gentiliata pervetusta nobilitatis insignia etc. specificantur et relucent (3 tomy, Craco-

[1] Tak u Okolskiego; w tekście Metr. Kor.: „p quod".

[a] Borgosij; [b] Sandech; [c] Oswiecim et; [d] dedi; [e] eis; [f] excipere; [g] *brak:* quod; [h] iudice; [i] prewor; [j] primo; [k] eius; [l] dehonestauerit; [m] XV; [n] *brak:* marcas; [o] *brak wyrazów od:* Henricus Ketlic ... *aż do:* Niger, Moieck, *włącznie;* [p] *bezpośrednio po wyrazie:* Moieck *następuje:* Papibor; [q] Sulislaus; [r] Nedzwedzki; [s] *brak wyrazów:* et posterum eius.

viae 1641—1643, in folio), tomus II, pag. 110] z niewiadomego źródła. Oba teksty, jak wykazuje ilość i rodzaj podanych niżej waryantów, bardzo są do siebie zbliżone. Drugi, jedynie dotąd wydawcom znany, różni się atoli od pierwszego znacznie szczuplejszą liczbą świadków.

Nie posiadamy zgoła danych, któreby nam pozwoliły na odtworzenie sobie, bodaj w przybliżeniu, postaci tego wzoru aktu z r. 1163 (!), z którego korzystali: Kancelarya Zygmunta III i Szymon Okolski. Jednakowoż w pomienionym wpisie metrycznym (Metr. Kor., ks. 163, fol. 81v) znajduje się ustęp, świadczący, że Firleje przedstawili w kancelaryi królewskiej (..acta Cancellariae nostrae minoris...) w Warszawie d. 6 listopada 1618 r. szereg dokumentów rodzinnych, pochodzących z XIV (1317 r.), XV i XVI wieku, w celu dokonania odpowiedniego wpisu. Ustęp ten, omawiający sumarycznie dokumenty przedstawione, pod przytoczonym wyżej tytułem: „Oblata litterarum etc.", a przeto dotyczący i rzekomego oryginału aktu z r. 1163 (!), brzmi, jak następuje: „.... exhibita ad Acta Cancellariae nostrae infrascripta diplomata singula, in charta *(sic)* pargamenea descripta et sigillis *(sic)* autenticis infrascriptorum Principum communita, integra et illaesa, omnique suspicione carencia luculenter testantur; quae, ne vetustate uel aliquo alio fortuito casu depereant ..... Actis ... Cancellariae nostre minoris *(sic)* inscribi ... (fecimus)".

Mimo niewątpliwej — już na pierwszy rzut oka — fałszywości tej postaci aktu z r. 1163 (!) jaka nas doszła, co stwierdzają aż nazbyt wymownie, zarówno argumenty, przytoczone przez Franciszka Piekosińskiego (Cod. Dipl. Pol. Min. II, str. 282—283 przyp.; por. nadto niżej: Literatura), jak brak wszelkich danych o Wichfrydzie, Lamfrydzie i Bergosiuszu w źródłach niemieckich (por. W. Sauer: Cod. Dipl. Nassoisus, Wiesbaden 1885—1887, 3 tomy; Wilhelm von Giesebrecht: Geschichte der Deutschen Kaiserzeit, Leipzig 1881—1888, 7 tomów), nie znających również pojęcia marchii kolońskiej — mimo to wszystko, akt ów posiada pewne cechy, świadczące — zwłaszcza na tle naiwnego w swych fałszerstwach dyplomatycznych wieku XVII — o tem, że fałszerz użył częściowo do swego dzieła wtrętów, zaczerpniętych z nieznanego nam dokumentu polskiego z XIII, a w zwrocie końcowym może i z XII stulecia. Na interpolacye tego rodzaju, co zaznaczył był już gołosłownie Joachim Lelewel (Polska wieków średnich, t. III, Poznań 1859, str. 131—133, przyp.) w uwadze: „..Jeżeli tylko wymysł, to starej daty, bliskiej nadaniu (1163! r.)" — zakrawają w omawianym tu akcie zwroty następujące (XIII st.): „...Ego dux; .. Sewor ..; annulo ... ducis; ... in tuo nec educas, nec pascas ...; ... Item duo proprii homines si interficiuntur ... comes recipiat poenam ...., a zwłaszcza, zbliżone do wzorów wieku XII, orzeczenie końcowe od: Quicunque .. aż do: Amen, włącznie. Przekształcenie wyrazu: Theutonie na Temptonia, a zwłaszcza zastrzeżenie: „Eorum nationi quicunque nocuerit etc.."—w występujących (np. na Mazowszu) nadaniach średniowiecznych na rzecz obcych, osiedlających się w Polsce rycerzy, nieużywane, możnaby może, podobnie jak: Stroza, .. stan .., povoz .., marcam auri i t. p., położyć na karb wyjątkowej „staranności" i erudycyi historyczno-kancelaryjnej fałszerza. Imiona świadków zostały, jak się zdaje, zaczerpnięte przezeń z jakiegoś czy jakichś dyplomatów polskich XIII a może i XII w. Ubóstwo naszych, zachowanych po dziś dzień, aktów XII stulecia, nie pozwala wprawdzie na odszukanie tych, czy podobnych imion we właściwym chronologicznie materyale dyplomatycznym, ale godzi się zaznaczyć, że — mimo to — imiona analogiczne, a nawet tożsame, w końcu wieku XII i w w. XIII do niebywałych nie należą; że zaś w rzędzie świadków wymieniono Henryka Kietlicza, którego chronologia, jako arcybiskupa gnieźnieńskiego, jest ustalona (ok. r. 1199 wedle Stosława Łaguny: Pisma, Warszawa 1915, str. 417) — pomieniona okoliczność jest tembardziej uderzająca. Ale przejdźmy z kolei innych świadków: Filius Stupote, Adalbertus, występuje gdzieindziej w r. 1228 (Cod. Dipl. Eccl. Cath. Crac., I, str. 39), a nawet 1224, jako filius Stapote (tamże, str. 23); zbliżony do pisowni imienia „Woitech" — Wogteh, Voycech, znany jest również w tym czasie (tamże, str. 20, 23), podobnie jak przezwisko Magnus (r. 1228, tamże, str. 39); podskarbi Abraham figuruje pod r. 1218 (Rzyszczewski

i Muczkowski, Cod. Dipl. Pol., I, str. 7); comes Govorichius w r. 1210—12 (Cod. Dipl. Eccl. Cath. Crac., I, str. 12, 13); imię Michael występuje w r. 1224 (tamże, str. 18); Clemens frater Joannis — w latach 1154—1161 (tamże, str. 2, 4, 9, 21). Mowa tam wprawdzie o arcybiskupie Janie, ale niebawem, w r. 1224 i 1228, pojawiają się i Klemensowie inni (tamże, str. 23, 27, 28). Ratibor znany jest w r. 1212 (tamże, str. 12), a Leonardus w r. 1198 (tamże, str. 13, 17); Świętosławowie (w pisowni: Spentheslaus, Zwantoslaws, Swantozlaus) w latach: 1161, 1174—1176, 1198, 1212 (tamże, str. 4, 9, 12, 13, 17, 21); Bogussa w r. 1206 (tamże, str. 11); Kelch (Kelc, por. w Zbiorze niniejszym nr. 33) Martinus w r. 1154, 1161 (Cod. Dipl. Eccl. Cath., j. w., str. 2, 4, 21); Mantina i Mutina w r. 1189 i 1121 (tamże, str. 9, 29); Mrokota w r. 1189 (tamże, str. 8); Bernhardus comes w r. 1145 (?) (Rzyszczewski i Muczkowski, Cod. Dipl. Pol., I, str. 589), a conajmniej w r. 1206 (Cod. Dipl. Eccl. Cath. Crac., I, str. 8: Bernardus); Sand comes w r. 1224 (tamże, str. 22); Vitalis—jedynie w akcie fałszywym rzekomo z 1113 r. (tamże, str. 280); Sulislaw (Bernartoviz) w r. 1189 (tamże, str. 9), a Florianus (Saulovich) w r. 1222 (tamże, str. 20). Z wyjątkiem tedy kilku świadków, jak oto: Lassota, Stephanus, Wilk, Petrus, Martinus Muchorti, Wirschoslaw, Jactor, Moieck, może Wicek (czy? Witek; por. zresztą niżej zapiskę pierwszą z r. [? 1222—1242?]), Vitalis, a zwłaszcza Sulek Medzwedzki czy Nedzwedzki i Papibor (Sz. Okolskiego) — wszyscy inni odpowiadają w zupełności zasobowi polskiego imiennictwa autentycznego z przełomu XII i XIII wieku, w żadnym zaś razie typowi fantazyi (fałszerza) z XVII stulecia. Należy przeto przypuścić, że akt z r. 1163 (!), jak wskazują zarówno przytoczone wyżej, domniemane interpolacye, jak świadkowie, został zbudowany częściowo na podstawie zabytku, czy zabytków dyplomatycznych autentycznych polskich, pochodzących z przełomu XII—XIII wieku. Okoliczność ta, na którą w swoim czasie zwrócił był już uwagę Lelewel (j. w.) interesuje nas tutaj nietylko ze względu na genezę samego aktu (z r. 1163 (!), ale głównie z powodu, że występuje w nim, jako świadek naczelny: Zyra Palatinus Mazouie, dostojnik o rzadkiem imieniu (inny Zyra, Żyrosław, występuje, jako biskup wrocławski w latach 1170—1198; por. W. Kętrzyński, Studya etc., str. 112 [312]), świadczący wprawdzie w akcie z r. 1161 (nr. 87), ale poniekąd w warunkach, mogących budzić niejakie wątpliwości co do postaci istotnej jego imienia (por. wyżej wśród przypisów do str. 82 waryant: *o*). Fakt, że figuruje on istotnie, jako Żyra w akcie z r. 1163 (!) (por. Max Perlbach: Preussische Regesten, pag. 14—16, nr. 45, oraz: ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach, Przegląd Historyczny I, Warszawa 1905, str. 300 — którzy wykazują posiadanie przez Żyrona znacznych dóbr pod Chełmnem) może mieć znaczenie podwójne: okoliczności, osłabiającej ową wątpliwość, oraz wzmacniającej przypuszczenia nasze co do rodzaju i epoki wzoru czy wzorów, na jakich oparł się fałszerz aktu z r. 1163 (!). Nakoniec winniśmy tu nadmienić, że przesądzony przez Fr. Piekosińskiego (j. w.) za Bartoszem Paprockim (Herby, wyd. 1858 r., str. 491—2) fakt pochodzenia Firlejów z Niemiec, a nie z Frankonii, o której jednak wspomina Paprocki, a czego odzew (... marchio Coloniensis prouinciae ...) występuje w akcie z r. 1163 (!), nie może również uchodzić za niewątpliwy (por. J. K. Kochanowski: Szkice i Drobiazgi Historyczne, serya I, Warszawa 1904, str. 55—58), zwłaszcza, że Paprocki, niechętny „różnowierstwu“ Firlejów (Herby, j. w., str. 491, 497), usiłował w miarę możności obniżyć starodawność i świetność ich rodu.

Tekst aktu z r. 1163 (!) zaczerpnęliśmy z Metryki Koronnej, ks. 163, fol. 81v—82v. W zestawieniu z podanym przez Franciszka Piekosińskiego (Cod. Dipl. Pol. Min., II, str. 282—283, nr. 610) tekstem Szymona Okolskiego (Orbis Polonus II, Cracoviae 1641, pag. 110), wykazuje on odmiany, podane tu w przypisach.

Akt z r. 1163 (!) transsumował i potwierdził (jakoby z oryginału):

Zygmunt III w Warszawie d. 6 XI 1618 r. ad relationem Andreae Lipski, episcopi Luceoriensis, R. P. Vicecancellarii. Potwierdzenie to przechowało się na pochodzących z lat 1618—1619, dobrze zachowanych kartach Metryki Koronnej, ks. 163, fol. 81v—82v. (Co do „relacyi“ Lipskiego por. tamże, fol. 90).

Omawiany akt z r. 1163 (!) drukowali: w r. 1643 w Krakowie Szymon Okolski z niewiadomego wzoru (Orbis Polonus, t. II, pag. 110—111); z Okolskiego Adam Naruszewicz, † 1796: (Historya Narodu Polskiego, wyd. krakowskie, t. III, str. 74—75, przyp. 1 i str. 29—30, przyp. 3; wyd. lipskie, t. VI, str. 136, przyp. 1); w r. 1828 z Okolskiego Joachim Lelewel (Początkowe prawodawstwo polskie, Warszawa, str. 169—171, nr. 3); w r. 1851 w Poznaniu tenże z tegoż tekstu (Początkowe prawodawstwo polskie, wyd. II, Polska wieków średnich, tom III, str. 134—135, nr. 3); w r. 1859 w Poznaniu, z tegoż tekstu, tenże (Polska wieków średnich, tom III, str. 131—133 i przypisek); w r. 1876, w regeście z Okolskiego i Naruszewicza, Max Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 3, nr. 9); w r. 1886 w Krakowie, z tekstu Okolskiego, Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, str. 282, nr. 610). Tekst Metr. Kor. (ks. 163, fol. 81v—82v), zawierający, obok drobnych waryantów, o wiele pełniejszy w porównaniu z tekstem Sz. Okolskiego, wykaz świadków, ukazuje się tutaj w druku poraz pierwszy.

Literatura. Adam Naruszewicz (j. w.); Joachim Lelewel (Polska wieków średnich, Poznań 1859, tom III, str. 131—133, przypisek); Max Perlbach (j. w., pag. 14—16, nr. 45); Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, Kraków 1886, str. 282, przypisy do nr. 610); tenże (Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 107 [335], nr. 25), podając Kraków jako miejsce wystawienia omawianego aktu.

90.

(ante 1166?)[2] *Ex littera, per nonnullos*[1] *declarata sicut falsa.* *S. L., S. D.*

Quidam Petrus Petrkonis certa bona, Masoviae sita, coenobio s. Benedicti Sieciechoviae donasse dinoscitur.

.. Kaszom, Orechow, Boguchwalowo a petro Petrkonis filio date sunt in Terra Mazovie.

Tekst nadania powyższego, w przytoczonym tu przekazie najdawniejszym, zaczerpnęliśmy z aktu Bolesława Wstydliwego z r. 1252 s. d., s. l., drukowanego z tekstu, przechowanego w *Liber Antiquus* Kapituły Krakowskiej (fol. 438) — księgi, pochodzącej z r. 1445, lecz stanowiącej kopię zabytków, zbliżonych do XIII wieku, przez Franciszka Piekosińskiego (Cod. Dipl. Eccl. Cath. Crac. I, nr. 34).

[1] Franciszek Piekosiński, Ksawery Liske, Antoni Małecki, w dziełach, wyszczególnionych niżej w objaśnieniach do aktu z r. 1252, s. d., s. l. Ten ostatni (Studya Heraldyczne, II, 61, przyp., Lwów 1890) uważa nawet donacyę całą za wtręt, powstały znacznie później. Stosław Łaguna w notatach swoich żadnych wątpliwości co do autentyczności przekazu o darowiznie powyższej, ani co do pomienionego aktu z r. 1252 nie podnosi. — [2] Z epoką tą (1165 r.) wiąże się chronologicznie wynik studyów Michała Bobrzyńskiego w pracy p. t. „Geneza społeczeństwa polskiego na podstawie kroniki Galla i dyplomatów XII wieku“ (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XIV, str. 31). Uważa on nadanie Bolesława dla Mogilna (nr. 22) za zabytek, pochodzący z 1165 r. Tęż samą datę roczną kładzie w nagłówku pomienionego aktu i Franciszek Piekosiński (Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 108 [336]—113 [341], nr. 26), uzasadniając natomiast (tamże, str. 111 [339]) w przypisach datę 1145 r.(!). Wywody jego są tym razem (co do obu dat pomienionych) niedostateczne i bałamutne.

Datę (ante 1166?) nasuwa tu okoliczność, że nadanie powyższe występuje (j. w.) łącznie z innymi przekazami, dotyczącemi epoki ks. Henryka († 18 X 1166 r.).

Nadanie to w postaci powyższej potwierdzili:

Bolesław Wstydliwy s. d., s. l., 1252 r. (ob.).

NB. Dalsze potwierdzenia pośrednie, zawarte w konfirmowanych transsumptach aktu Bolesława Wstydliwego, ob. przy akcie z r. 1252, s. d., s. l.

Nadanie niniejsze drukowali w potwierdzeniu Bolesława Wstydliwego: ob. akt z r. 1252, s. d., s. l.

Literatura. Ob. objaśnienia do aktu z r. 1252, s. d., s. l.

(1167—1180)[1] 91. JEŻOVIAE, *JANUARII 13*

Raynaldus, legatus apostolicus, testatur, se in synodo Jeżoviensi (Masoviae) a Gedcone, episcopo Cracoviensi, decimam de villa Wawrzeńczyce Calixto, abbati s. Vincentii in urbe Vratislavia, impetrasse.[2]

Ego R[einaldus[a]] apostolicę sedis legatus, cum in sinodo que in yezov[b] [in octaua epiphanię celebrata est cum episcopis et abbatibus] et ceteris polonię personis consederem . et abbas [sancti vincencij calixtus uidelicet] alio uero nomine qualis dictus . pro decimis de laurentic super [episcopum cracouiensem gethconem virum honora]bilem querimoniam fecisset, et suo eas iuri nec aliqua racione [aliqualiter uel testibus vendicare posset . a prefato episcopo] non sine precum instancia impetraui . quatinus iam dictus [abbas decimas . de quibus agebatur] sub obtentu gracię personaliter adtempus *(sic)* obtineret . personaliter uero dico [et ad] tempus . [ut ei tantummodo dum] uiueret et non ecclesię ipsius concessas credatur. Ne ergo de cetero post decessum eius [a successore ipsius] uel eiusdem ecclesie fratribus contra dominum cracouiensem uel successorem eius pro sepe[dictis decimis] querimonia moueri posset . quod me mediante et impetrante terminatum est . [scripto et si]gillo [meo] confirmare decreui.

[1] Akt niniejszy kładzie Franciszek Piekosiński (w wydawnictwie, wyszczególnionym niżej w objaśnieniach) pod r. 1166—1186.— [2] Pozycyę tę poprzedza pod względem chronologicznym wiadomość Długosza z r. 1166 (Hist. Pol., lib. V, pag. 67—68) o napadzie Prusaków na ziemię Chełmińską i Mazowsze; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 184.

[a] *Wojciech Kętrzyński (ob. niżej) i Stosław Łaguna w (notatach swoich) poprawiają na:* Rainerius, *a Stanisław Krzyżanowski (ob. niżej) na:* Reginaldus; [b] *W oryginale mogło być i:* yezev; *u Gładyszewicza mylnie:* Yezon.

Akt niniejszy istnieje w dwu postaciach jednego i tegoż samego źródła — oryginału, przechowywanego w Archiwum Kapituły Krakowskiej. Pierwszym wzorem jest tedy sam oryginał, bardzo już zniszczony; drugim jego kopia, zamieszczona w „Liber secundus privilegiorum", zwanym „Liber Antiquus" (fol. 72ᵛ), należącym do tejże Kapituły, a pochodzącym z pierwszej połowy XV wieku. Zabytków tych nie badaliśmy sami, poza podobizną oryginału u St. Krzyżanowskiego (ob. niżej).

Oryginał — wedle Fr. Piekosińskiego (Cod. Dipl. Eccl. Cath. Crac., t. I, str. 4—6, nr. 2) — jest to: „Dokument mały pergaminowy, wskutek wilgoci tak zniszczony, iż pismo (wedle W. Kętrzyńskiego, ob. niżej — zwyczajne książkowe) w znacznej części odczytanem być nie może. (Pozbawiony podpisu), opatrzony był pierwotnie jedną pieczęcią, o której świadczą nacięcia, pozostałe w pergaminie, przez które (nieistniejący już) pasek pergaminowy był przeciągnięty". Podobiznę oryginału aktu (1167—1180 r.) podaje Fr. Piekosiński (j. w.) na tab. 4 aneksów.

Co do daty rocznej aktu, pominiętej w tekście, to Fr. Piekosiński (j. w.) kładzie ją pomiędzy r. 1166 a 1186; Wojciech Kętrzyński (w Studyach nad dokumentami XII wieku, str. 219—220) zamyka ją, po dłuższym wywodzie, w okresie 1176—1179 r.; podobnież czyni i Stanisław Krzyżanowski (Monumenta Poloniae paleographica, Cracoviae 1907, pag. 6, tab. XI); Józef Szujski (Dzieła, t. VIII, str. 314) podaje r. 1184, a Stosław Łaguna, za którym poszliśmy tutaj, ustala ją (w notatach swoich rękopiśmiennych) w granicach 1167—1180 r., a to z jednej strony na podstawie daty objęcia rządów dyecezyi krakowskiej przez biskupa Gedkę (r. 1167, jako *terminus a quo*), z drugiej zaś — daty wprowadzenia Norbertanów do klasztoru św. Wincentego, na miejsce Benedyktynów (r. 1180, jako *terminus ad quem*): „Już bowiem — notuje St. Łaguna — przed r. 1181 Norbertanie objęli klasztor św. Wincentego. Chyba może Kalikst był Norbertaninem, skutkiem zaś wygnania Benedyktynów mogło być odjęcie wsi Wawrzeńczyce klasztorowi".

Najważniejszą dla nas tutaj okoliczność formalną, a mianowicie stwierdzenie w miejscowości wydania aktu (1167—1180 r.) Jeżowa (yezov, ew. yezev) mazowieckiego, rozstrzyga dostatecznie i przekonywująco Fr. Piekosiński (j. w.) w uwadze następującej, przez nikogo dotąd nie kwestyonowanej: „«Tabela miast, wsi i osad Królestwa Polskiego» (Warszawa 1827) wykazuje kilkanaście miejscowości, głównie w województwie płockiem, ale także i w sandomirskiem, mazowieckiem tudzież lubelskiem położonych, noszących nazwę Jeżów, Jeżewo, a nawet Jeżowa. Okoliczność wszelako, iż synod, jako zebranie liczniejsze dostojników Kościoła, i to pod przewodnictwem legata apostolskiego zwołany, nie mógł się odbyć ani w posiadłości rycerskiej, ani książęcej, lecz chyba w posiadłości duchownej, a jak na wiek XII, najwłaściwiej w klasztornej, w miejscu bezpiecznem i warownem, a przytem dobrze opatrzonem, gdzieby zasoby miejscowe na podjęcie i uraczenie tak dostojnych a licznych gości starczyły, wskazuje nam, iż miejscem odbytego synodu był Jeżów, miasteczko w województwie mazowieckiem, obwodzie rawskim położone, podówczas własność i ekspozytura lubińskiego klasztoru Benedyktynów, którego opaci w XIII już wieku równocześnie tytułu opatów lubińskich i jeżewskich używali." (Ob. Rzyszczewskiego i Muczkowskiego: Codex diplomaticus Poloniae, t. I, Warszawa 1847, str. 100, przyp. 2).

Tekst aktu (1167—1180 r.) czerpiemy z Cod. Dipl. Eccl. Cath. Crac. (t. I, str. 4—6, nr. 2), którego sumienny wydawca, Franciszek Piekosiński, wytrawny paleo-

graf, oparł swój tekst w miarę możności na oryginale, uzupełniwszy go w nawiasach, które zachowaliśmy, na podstawie kopii, zawartej w „Liber Antiquus".

Potwierdzeń ani transsumptów aktu (z r. 1167—1180) nie znamy.

Drukowali go z kolei w tekście, jak niniejszy, następujący wydawcy: w r. 1845: ks. Mateusz Gładyszewicz (Żywot błogosławionego Prandoty z Białaczewa, biskupa krakowskiego, Kraków 1845, str. 198—199, nr. 2); w r. 1874: Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Eccl. Cath. Crac., I, Kraków 1874, str. 4—6, nr. 2); w r. 1907: Stanisław Krzyżanowski (Monumenta Poloniae palaeographica, Cracoviae 1907, pag. 6, tab. XI), podawszy regest i podobiznę omawianego tu aktu.

Literatura. Ks. biskup Ludwik Łętowski (Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich, t. I, str. 76—77); Józef Szujski (Dzieła, t. VIII, str. 314); Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Eccl. Cath. Crac., t. I, Kraków 1874, str. 5—6, przyp.); Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Akad. Um., t. XXVI, str. 219—220).

1169(!) 92.

De morte Lestconis, ducis Masoviae.

(Cf. nr. 119.)

1169 (!) dux Lestko[1] obiit, Kazemirus successit.

Rocznik Krakowski (z przed r. 1341): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 834.

(1172)[2] 93.

(FEBRUARII 5)

Mors et miracula beati Verneri, episcopi Plocensis.

.. quem (Vernerum, Plocensem episcopum) constat interemptum per potentissimum satrapam Mazovie, nomine Bolestam ..... pro defensione sue ecclesie eo modo et hac causa: Qui cum hereditatem sue ecclesie, dictam Szarsko[3], quam . Bolesta violenter occupaverat, iure recuperatam ingressus fuisset .. ut ius ecclesie sue plenius declararet, interim revertit de castellania Visnensi, cuius honore tunc fungebatur, dictus Bolesta, ad dominum properat et cum eo Prutenorum non modica multitudo, qui ad ipsum interdum mittebantur treugarum causa, quandoque vero cum querela pro diversis spoliis vel furtis et nonnunquam ad honorem ipsius portantes exuvia, quod pro eis decuplum deportarent. Cumque . vesperam vel verius noctem expenderent epulantes, notum fit de ingressu antistitis ad villam.

[1] Ks. kujawski i mazowiecki, syn Bolesława Kędzierzawego, urodzony w r. 1160 (1158?)—1165, † 1186. — [2] Wedle Długosza (Hist. Pol., lib. V, pag. 77—79) Werner został zabity 4 lutego 1170 r.; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 186. Por. nadto przypis 1 na str. 96. — [3] U Długosza (j. w.): Karszko.

Unde versus ad vesaniam, Bolesta fratri suo uterino Benessio cum exprobracione ait: Tu, inquit, cur tandem in proximo nostra occupantem sacerdotem non extinguis? Ille vero . acceptis Prutenis ... festinavit ad predium. Ubi inveniens . patrem in caminata sive dormitorio cum religioso . fratre Benedicto ordinis Cluniacensis, id est sancti Benedicti, sine quo vel aliis religiosis non consueverat quiescere, in cubile irruit et utrumque interemit sevo ferro anno domini M°CLXXII[1], die tercio post diem purificationis sancte Marie et proiectis super eos tapetibus sive et straminibus abscesserunt. ..... Benessius . parricida extunc a nemine visus est, eciam nec a suis, ita quod vulgus fuerat opinatus, quod ob vindictam famuli Dei eum terra absorbuit vivum. Ipse autem et Bolesta auctor sceleris ab inclito principe domino Boleslao duce pro ipso parricidio personaliter accersitur per sentenciam, quam tulit contra eum coram satrapis tocius terre Polonie, circumvolutus tela uncta cera et crematus est in Gneszdna civitate..

Mors et miracula b. Verneri, episcopi Plocensis (1237—1263): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist., t. IV (Lwów 1884), str. 750—752.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy oraz prace, przytoczone pod nr. 20.

94.

Littera per nonnullos declarata sicut particulatim falsa.

(1172[2]?—1173?—1177?) MILICE, *AUGUSTI 29*

Casimirus (Justus) dux Poloniae donationes, per olim fratrem suum, ducem Henricum, Hospitali s. Iohannis in Zagość factas, praesente Lupo, episcopo plocensi, confirmat.

† In nomine patris et filij et spiritus sancti amen. Ego Kazimerus

[1] Tekst ma rok 1180. Wojciech Kętrzyński prostuje słusznie tę datę w słowach następujących: „Rok śmierci Wernera nie jest znany dokładnie; w dokumentach raz go tylko spotykamy r. 1161 (ob. w Zbiorze niniejszym nr. 87). Około r. 1165, gdy wojna groziła z cesarzem niemieckim, wysłano go jako posła do Fryderyka I, u którego pokój wyjednał. Z tej podróży przywiózł z sobą relikwie ś. Henryka i ś. Zygmunta, które złożył w katedrze płockiej (H. Zeissberg: Polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters, pag. 41). Ponieważ już około r. 1177 rządził dyecezyą płocką następca jego, Lupus (Mon. Pol. Hist. II, 339—401, oraz w Zbiorze niniejszym nr. 107), rok 1180 musi być pomylony. Datę tę znał zapewne i Długosz, który jedno X opuściwszy, zamienił ją na 1170. Łubieński (St.: Vitae episcoporum Ploc., Cracoviae 1642) ma rok 1172 i ta data zdaje się być prawdziwą, bo paleograficznie najprędzej z dwu jedynek—ostatnia zwykle jest przedłużona—mogło powstać X. Ks. Bolesław, który kasztelana wiskiego Bolestę ukarał za to morderstwo, umarł 1173 r.“ — [2] Z epoką tą wiąże się wynik studyów Wojciecha Kętrzyńskiego, który, opierając się na pracach, wyszczególnionych w przypisie 3 na str. 24, stwierdza (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 313), że na katedrze płockiej zasiadał w okresie od r. 1172 do 1186 lub początku r. 1187 (data skonu) biskup Lu-

dux[1] notum facio uniuersis Christi fidelibus, presentibus et futuris. || dominum Henricum ducem[2], fratrem meum, Hospitali sancti Iohannis ierosolimorum pro animabus patris nostri et matris . atque pro sua ipsius anima || dedisse terram, quę dicitur zagost, totam integraliter, uillas scilicet quatuor cum omni circujtione, sicuti comes petrus || magnus eam circujuit et signauit . cum omnibus, quę in ipsis uillis erant . pastoribus uidelicet omnibus . iumentariis . || uineariis . lagenariis . et omnibus rusticis, qui in ipsis uillis morabantur, excepto uno romano uineario, nomine barbez . || et exceptis quatuor decimis hominibus de Ki[3] . *(sic)*, quibus ibidem mansio concessa fuerat ad tempus, donec alibi eis prouideretur . || cum omni quoque suppellectili reliqua . equabus scilicet, bubus . uaccis . ouibus . atque porcis . Sed et aliam dedit uillam nomine vlazoa || cum omnibus suis pertinentiis . siluis uidelicet, agris . pratis . atque mellificis *(sic)*, quotquot in ea erant . Dedit quoque preter hęc omnia || tabernam in cachoo[a] libere a predicto Hospitali possidendam. Ego igitur Kazimerus, qui dei gracia successi heres et pos||sessor bonorum fratris mei pię memorię ducis Henrici . omnia predicta, quę contulerat hospitali sancti Iohannis . concedo || eidem Hospitali iure perpetuo possidenda pro anima patris mei et matris . et pro anima eiusdem fratris mei ducis . H ., et pro meaipsius *(sic)* || anima. Addens insuper hominibus omnibus sancti Iohannis libertatem omnium tributorum uel seruitiorum, que more Polonico ab aliis || rusticis fieri solent: ne soluant tributum in foro . ne hospites ducant uel pascant . ne falconarios uel canumductores || suscipiant, ne in expeditionem uadant . ne ad opus castri seruiant siue soluant . ne post boues soluant. Testes huius || facti . Ego Kazimerus dux . dominus Lupus episcopus plozensis, per cuius manum elemosina . data est . dominus Spentozlaus . Radozlaus . || Paulus subcamerarius . preter hos quoque dominus Iaxo et alii nobiles multi et omnes episcopi, qui conuenerant ad colloquium in milice . IIII . kalendas Septembris.

Ponieważ nie dotarliśmy do oryginału niniejszego aktu, przechowywanego obecnie w zbiorach Archiwum akt dawnych miasta Krakowa, podajemy tu jego opis za jednym z jego wydawców, Franciszkiem Piekosińskim (Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 117 [345] —

pus. — Wedle Długosza (Hist. Pol., lib. V, pag. 79 i 104—105) Lupus był biskupem płockim w okresie 1170—1179; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 190. — [1] Kazimierz Sprawiedliwy, ur. 1138, † 5 V 1194 (O. Balzer: Genealogia Piastów). — [2] Henryk, ur. 1127—1131, † 18 X 1166 (O. Balzer, j. w.). — [3] Tak w podobiznach oryginału: „Ki", zupełnie wyraźnie, bez skrótu.

[a] *Tak niewątpliwie w podobiznach oryginału, pomimo (kaligraficznej) kreski nad* a.

119 [347], nr. 29): „Oryginał pergaminowy, niegdy własność biblioteki ks. Radziwiłłów w Nieborowie (por. L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol., III, wyd. Julian Bartoszewicz, Warszawa 1858, str. 8, nota 1), dziś w posiadaniu p. Edmunda Diehla w Warszawie. Pieczęci dziś brak, jest tylko w zakładce dokumentu nacięcie, którędy kiedyś pasek pergaminowy lub pasmo jedwabiu (?) od pieczęci przewleczonem być mogło. Charakter pisma nie jest wcześniejszy nad sam koniec XII lub początek XIII w. ...“ Co do nas, oświadczamy się raczej za drugiem przypuszczeniem (XIII w.), na podstawie podobizny pisma, podanej przez Wojciecha Kętrzyńskiego (Studya nad dokumentami XII wieku, tab. XIV), który też (j. w., str. 298) twierdzi, że: „Jest to pergamin dość mały, kształtu kwadratowego, którego pismo wskazuje na wiek XIII; dolny brzeg jest założony, a w nim wcięcie, jakoby tam kiedyś pieczęć wisiała“; jest bowiem zdania (j. w., str. 298—300), że dokument ten został w XIII st. na podstawie autentycznego protokółu podrobiony. Ma o tem świadczyć rozbieżność zakresu darowizny zagojskiej ks. Henryka, zawartej w akcie z r. 1155 (?) (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. III, nr. 4, r. ok. 1153), a w niniejszym. Co do daty zjazdu milickiego, tenże uczony (j. w.) twierdzi słusznie na podstawie wspomnianych w akcie niniejszym, jako żyjących: Lupusa (po zabitym d. 5 lutego 1172 r., Wernerze), biskupa płockiego, i Bolesława Kędzierzawego († 3 kwietnia 1173 r.), że mógł się on odbyć: „tylko w latach 1172 lub 1173“. Opinię W. Kętrzyńskiego podziela w całości i bez zastrzeżeń, Franciszek Piekosiński (j. w), który z motywów tej opinii wyłuszcza ustęp, jego zdaniem najważniejszy, w słowach: „...gdy w dokumencie jest mowa tylko o księciu Henryku, jako zmarłym, a o Bolesławie Kędzierzawym, który w r. 1173 umarł, jako o zmarłym nie ma wzmianki, przeto dokument niniejszy musiał być wystawiony za życia Bolesława Kędzierzawego, a zatem najpóźniej (wobec ustalonych przez W. Kętrzyńskiego j. w. granic chronologicznych zjazdu milickiego) w r. 1173; że zaś w dokumencie jest wspomniany jako świadek Lupus, biskup płocki... przeto nasz dokument nie może być wcześniejszy nad r. 1172“. Fr. Piekosiński (j. w.) zaznacza nadto w tekście omawianego tu aktu, że jego ustęp od: Addens insuper hominibus omnibus, aż do: ne post boues soluant, włącznie, jest interpolacyą, przez fałszerza do pierwotnego tekstu wprowadzoną. Stanisław Krzyżanowski, podając jego podobiznę (Monumenta Poloniae Palaeographica, Cracoviae 1907, tab. 9, obj. pag. 6), broni przekonywująco autentyczności całego dokumentu i kładzie jego datę w okresie 1173—1176 r. Stosław Łaguna (w notatach swych rękopiśmiennych) pisze o nim, co następuje: „Po śmierci Henryka Sandomirskiego († 18 października 1166 r., Oswald Balzer, Genealogia Piastów) księstwo jego podzielone zostało między trzech żyjących jego braci: Sandomierz, a zapewne i całe powiśle po obu brzegach rzeki, otrzymał Bolesław, a jego dział sięgał na zachód do Koprzywnicy (Cod. Dipl. Eccl. Cath. Crac., I, 1—2) i dalej zapewne do Staszowa, t. j. do granic ziemi Wiślickiej. Kazimierz otrzymał okolice Skaryszewa, Skarzyska, Pińczowa, Chrobrza, Stopnicy, a więc ziemie Radomską i Wiślicką. Co zaś otrzymał Mieszko? Może okolice Opoczna. Zresztą, obecność wszystkich biskupów przy Kazimierzu pozwala przypuszczać, że colloquium (milickie) odbyło się już po śmierci Kędzierzawego, (zaszłej) w r. 1173. Jest to albo chwila spisku 70 panów przeciw Bolesławowi Kędzierzawemu albo spisku 1177 r., (mającego na celu) wygnanie Mieszka Starego. Za ostatniem przemawia obecność biskupa płockiego, który, mając dyecezyę w dziedzicznem księstwie Bolesława (Kędzie-

rzawego) nie poważyłby się nań spiskować i nie miałby żadnego w tem widoku, a gdy poprzednik jego, Werner, umarł 1172 r., Lupus nie miałby nawet czasu na spiskowanie przeciw Bolesławowi, zmarłemu 1173 r. Ale zachodzi tu ta trudność, że świadek Jaksa miał umrzeć w 1176 r." Ostatecznie kładzie St. Łaguna datę omawianego aktu pod r. 1177, 29 sierpnia (ze znakiem zapytania).

Poza wspomnianym wyżej oryginałem, przechował się nadto jego tekst, na tymże wzorze oparty, w Metryce Koronnej (ks. 177, fol. 306—307). Tekst nasz zaczerpnęliśmy ze znakomitej podobizny fotolitograficznej oryginału, podanej przez Stanisława Krzyżanowskiego (Monumenta Poloniae Palaeographica, Cracoviae 1907, tab. 9) a mierzącej 19 ctm. wysokości, przy 22 ctm. szerokości.

Potwierdzeń jego ani transsumptów nie znamy.

Akt niniejszy drukowali z kolei: w r. 1858 Julian Bartoszewicz (obacz L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego: Cod. Dipl. Pol., t. III, Warszawa 1858, str. 8—10, nr. 6); w r. 1897 Franciszek Piekosiński (Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 117 [345]—118 [346], nr. 29), w r. 1907 Stanisław Krzyżanowski (j. w.) w podobiznie.

Literatura. Por. wyżej objaśnienia.

95.

(ante 1173) *S. L., S. D.*

Milosca, filius Radostae, (masoviensis), ascriptus in Łomna, ad pedes ducis Boleslai (dicti Crispi) processisse dinoscitur.

(Cf. nr. 128.)

..Milosca (filius Radostae, avus an atavus cujusdam an quorundam ascriptorum in Lomna, ecclesiae b. Mariae in Czerwińsk propria, qui anno 1222 ab antiquo (?), castro non astabant, nec ab aliquo, nisi a suo abbate judicabantur) volens deliberari, procidit ad pedes quarti Ducis Bolezlavi [1], quem (Miloscam) Wido, Abbas Cirvenensis, cum fratribus sui conventus: Faleta *(sic)* et Beneda, convictum, in eodem loco (sc. in Lomna) reposuit..

Tekst przekazu powyższego zaczerpnęliśmy z drugiego aktu trojanowskiego Konrada I, z r. 1222 (ob.).

Por. pierwszy akt trojanowski Konrada I z r. 1222.

[1] Bolesław Kędzierzawy, ks. mazowiecki, kujawski i krakowski, † 3 IV 1173 (O. Balzer: Genealogia Piastów).

(ante 1173? — ante 1198) 96. S. L., S. D.

Donationem villarum Kije et Samogoszcz a Zirone, palatino Masoviae, uxore ejus, ac filio Oltone coenobio Miechoviensi S. Sepulchri factam, duces Poloniae: Boleslaus (Crispus)[1]*, Casimirus (Justus)*[2] *an Mesco (Senex)*[3]*, confirmasse dinoscuntur.*

I. Dominus Ziro et uxor eius cum filio suo Oltone dederunt duas villas: Samagost, que est super Vizlam, et prope Kye aliam.

II. Dominus Ziro et uxor eius cum filio suo Oltone dederunt duas villas, scilicet Kye et Samagost.

Tekst I zaczerpnęliśmy z pierwszego aktu z r. 1198 (ob.); II — z drugiego aktu z tegoż roku (ob.).

Nadania tego może dotyczyć zawarta w akcie pierwszym klauzula o potwierdzeniach trzech książąt, rozpoczynająca się od wyrazów: Dux uero prestantissimus (Bolezlauus [Crispus]), a kończąca się — poprzez ustęp o Mieszku Starym — na orzeczeniu: dux Casimirus priorum exempla secutus ..... suo priuilegio roborauit. Może go ona dotyczyć w całości lub części, gdyż daty ogólne działalności palatyna Żyry mieszczą się w okresie 1161—1187 r. (por. nr. 87, 123).

Podobny stosunek zachodzi pomiędzy omawianym tu nadaniem, a klauzulą, zawartą w akcie drugim z r. 1198, wspominającą o potwierdzeniach Mieszka Starego i Kazimierza Sprawiedliwego, a mieszczącą się w ustępie od: Interea omnibus, do: prelato domus obediant, włącznie.

Nadanie palatyna Żyry potwierdził w tekście pierwszym Monachus sancte Resurrectionis ecclesie patriarcha w r. 1198, s. l., s. d. (ob.), w drugim zaś zostało ono wprowadzone do opartego na tem potwierdzeniu wykazu (Album patriarchale) dóbr klasztoru miechowskiego (ob.).

Nadanie to, jako część potwierdzeń, obejmujących wiele innych nadań, drukowali: (ob. oba pomienione akty z r. 1198).

Literatura. Ob. prace, przytoczone w objaśnieniach obu pomienionych aktów.

1173 97. (APRILIS 3)[4]

De morte Boleslai Crispi, ducis Cracoviae et Masoviae.

Boleslaus IIII, qui Crispus dictus est, dux Cracovie et Mazovie, gubernator fratris sui Kazimiri obiit, filio unico relicto infirmo . Cuius nomen fuit Lesthko.[5]

---

[1] Bolesław Kędzierzawy, † 1173 r. (O. Balzer: Genealogia Piastów).— [2] Kazimierz Sprawiedliwy, † 1194 r. (O. Balzer, j. w.).— [3] Mieszko Stary, † 1202 r. (O. Balzer, j. w.). — [4] Wedle Długosza (Hist. Pol., lib. V, pag. 82—83) Bolesław Kędzierzawy zmarł 30 października 1173 r., por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 187. — [5] Leszko Bolesławowic, ur. 1160 (?1158) — 1165, † 1186 r. (O. Balzer: Genealogia Piastów).

Rocznik Sędziwoja (XIII?—XV st.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 875.

Literatura. Por. nr. 98.

(1173) 98. (APRILIS 3)[1]

De morte Boleslai Crispi, cui filius unicus, Lestco, in ducatum Masoviae successit.

Extunc tam in semet quam in filiis bellici Boleslaum[2] deseruere successus; quorum natu maior, paterni duntaxat heres nominis, obitum patris obitu suo antecessit.[3] Junior vero, cuius nomen Lestco[4], Masoviensem et Cuiaviensem provincias huius legati testamento hereditat: «Lestco, filius meus, Masoviae simul et Cuiaviae unicus in solidum heres esto! Frater meus Cazimirus pupillares interea vices non tutorio procuret officio, sed paterno foveat amplexu. De Lestkone, si quid humanitus obtigerit, idem frater meus Cazimirus earumdem provinciarum unicus in solidum heres esto!»[5]

Kronika Mistrza Wincentego (XII—XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. II, Lwów 1872, str. 375—376.

Literatura. Por. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek. Warszawa 1881, str. 309 i nast., oraz Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 187—188.

1173 99. (APRILIS 3)

De eodem facto.

..Boleslau(s)..... aetate matura decessit anno domini millesimo CLXXIII, Lestkoni filio suo ducatum Mazoviae et Cujaviae derelinquens taliter, quod si ipsum sine prole decedere contingat, extunc Casimirus, frater ejusdem Boleslai, nullam adhuc habens terrarum portiunculam, eidem in ducatibus Cujaviae et Mazoviae succedat.[5]

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (r. 1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist. II, Lwów 1872, str. 525—526.

Literatura. Por. nr. 98.

[1] Por. Długosz j. w.; por. Al. Semkowicz j. w. — [2] Bolesław Kędzierzawy, ur. 1125 r., † 3 IV 1173 r. (Oswald Balzer: Genealogia Piastów). — [3] Mowa o synu Bolesława Kędzierzawego, Bolesławie, urodzonym, wedle Stosława Łaguny (Notaty rękopiśmienne) w r. 1156, a zmarłym, wedle O. Balzera (Genealogia Piastów), w r. 1172. — [4] Ur. między r. 1160 (wedle Łaguny j. w. ?1158) a 1165, † 1186 r. (O. Balzer j. w.). [5] Reminiscencya następstwa Kazimierzowego po śmierci Leszka Bolesławowica († 1186 r.).

100.

(1173) (APRILIS 3)

De eodem facto.

.. Boleslaus monarchus ..... filio suo iuniori[1] Listeconi terram Mazovie et Cuyavie legans, primogenito suo Boleslao iam defuncto[1], et post Listeconem fratri suo, Kazmiro[2] *(sic)*, si (Listec) sine sobole decederet, ipse defunctus est.

Kronika Polska (XIII—XIV w.): Ludwik Ćwikliński: Mon. Pol. Hist. III, Lwów 1878, str. 634.

Literatura. Por. nr. 98.

101.

(1173) (APRILIS 3)

De eodem facto.

..(Boleslaus Crispus) filio suo iuniori[1] Lestikoni[3], Mazovie nec non Coyavie *(sic)* ducatus et terras, Boleslao primogenito suo iam mortuo[1], et post Lestikonem fratri suo Kazimiro, Boleslai (Krzywousty) filio iuniori ..... pro quo pater nihil disposuerat, si Lestiko sine herede decederet, assignavit.

Kronika Książąt Polskich (1382—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist. III, Lwów 1878, str. 479.

Literatura. Por. nr. 98.

102.

(1173) *Nota vitiosa.* (APRILIS 3)

De eodem facto.

Boleslaus (Crispus) . rex *(!)* filio fratris *(!)*[4] defuncti sui ducatum Mazoviensem et Cuyaviensem donavit.[5] Actum anno domini 1160 *(!)*.[4]

Zdarzenia godne pamięci (r. 1517—1526): Antoni Lorkiewicz: Mon. Pol. Hist. III, Lwów 1878, str. 305.

Literatura. Por. nr. 98.

---

[1] Starszym był nieżyjący już w r. 1173 Bolesław. Por. przyp. 3 do str. 101.—[2] Por. przyp. 2 do str. 100.—[3] Por. przyp. 4 do str. 101.—[4] Zamiast: „filio suo“ (jak w Kronice Boguchwała i Godysława Paska, nr. 99). Autor niniejszej kroniczki zmienił orzeczenie to na: „filio fratris“, mógł bowiem z Rocznika Małopolskiego (XIII—XIV w.) w Kodeksie Królewieckim (ok. r. 1466) dowiedzieć się błędnie, że Bolesław Kędzierzawy zmarł bezpotomnie (!) pomiędzy r. 1154 a 1161, skąd też wypłynąć mogła data r. 1160 (por. nr. 86). — [5] Dotyczy to następstwa Leszka Bolesławowica (por. nr. 98—101).

(1173—1177)[1] 103.

Mesco (Senex), ut fertur, Boleslao Crispo in ducatum Masoviae successit.

Post mortem Boleslay Crispi succedit Myeszko, frater eius tercius[2] in regnum et ducatum Mazovie.[3]

Rocznik Mazowiecki (z przed r. 1370), Kodeks Sędziwoja z Czechla (XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. III, Lwów 1878, str. 203.

Literatura. Por. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek. Warszawa 1881, str. 288—289; 295; 351—352 i przypisy.

(1173—1186)[4] 104.

(De Masovia post mortem Boleslai Crispi) . Lestco sub cura palatini Sironis.[5]

(Casimirus) Lestconi . provincias, paterno relictas testamento, confirmat, praesidi earum, omnibus praedito virtutibus, principi Sironi, eius curam committit; eiusdem Sironis nepote, Samborio, Gedanensi marchia instituto.

Kronika Mistrza Wincentego (XII—XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. II, Lwów 1872, str. 397.

Literatura. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek. Warszawa 1881, str. 288—289, 295, 309, 351—352.

(1173—1186) 105.

De eodem facto.

(Casimirus) Lestkonis ., juvenis filii Boleslai Crispi, fratris sui, cuidam nobili, Siro nomine, viro omnium virtutum donis praedito, tutelam commisit, Mazoviensem et Cujaviensem provincias committens gubernandas . Samboriumque, nepotem Sironis praefati, Pomoraniam superiorem ... Gdansk . praefecturae officio instituit.

[1] Długosz (Hist. Pol., lib. VI, pag. 114—117) podaje ten fakt pod r. 1184; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 187—192. — [2] Mieszko Stary ur. 1126—1127 r., † 13 III 1202 r. — [3] W stosunku do Mazowsza, mowa tu raczej o aspiracyach, aniżeli o zakresie faktycznym władzy Mieszka Starego. Por.: Literatura. — [4] Długosz (j. w., pag. 103, 115—117) kładzie ów okres między r. 1179—1184; por. Al. Semkowicz, j. w.— [5] Por. nr. 87: Zira, oraz nr. 107.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist. II, Lwów 1872, str. 530.

Literatura. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek. Warszawa 1881, str. 351—352.

106.

(1173—1186)

De eodem facto.

(Casimirus) Lestconi ., filio Boleslai Crispi, provincias, paterno testamento relictas, confirmat. Nam idem Boleslaus Crispus moriens, filio suo Lestconi Masoviensem et Cuiaviensem provincias testamento legavit hoc pacto, quod si hunc Lestconem absque liberis mori contigerit, praefata portio cederet Kazimiro. Praesidi quoque earumdem provinciarum, scilicet Masoviensis et Cuiaviensis, omnibus virtutibus praedito principi Sironi, Lestconis, quia minorennis erat, tutelam commisit.

Kroniki Mierzwy Dopełnienie (XIII? w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. II, Lwów 1872, str. 389—390.

Literatura. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek. Warszawa 1881, str. 288—289, 295, 309, 351—352.

107.

1177[1]

GNESNAE, *APRILIS 26*

Misico (Mesco), dux totius Poloniae, praesentibus: Lupo, episcopo, ac Sira (palatino) Masoviensibus, confirmat commutationem villarum monasterii in Lubiąż, dictarum Boguniowo et Dobrogostowo, pro villa Conradi et Moyconis Stoygnewi, fratrum, quae vocatur Słupia.

In nomine sancte et indiuidue trinitatis. Misico diuina fauente clemencia dux tocius polonię . Florentio abbati lubensis monasterij . et uniuersis fratribus || ibidem deo regulariter famulantibus . imtimam *(sic)* dilec-

[1] Z epoką tą (r. 1176—1179) wiążą się chronologicznie wyniki studyów Wojciecha Kętrzyńskiego i Stanisława Krzyżanowskiego (w pracach, wyszczególnionych w objaśnieniach do nr. 91), którzy pod tą datą kładą akt jeżowski legata R(einalda; ob. nr. 91), a w związku z tym czasem Stosław Łaguna (w rękopiśmiennych notatach swoich) wyraża przypuszczenie, że w r. 1177 (?) (in Milice, Aug. 29) mógł powstać zatwierdzony przez Kazimierza Sprawiedliwego akt uposażenia klasztoru w Zagościu, z łaski ks. Henryka Sandomierskiego (ob. nr. 94, objaśnienia).

tionem et omne bonum. Retributionis diuine respectu . iusta religiosorum peticio compleri debet . prosequente pio devoti‖onis effectu. Quapropter dilecte nobis pater Florenti . rogatu tuo et conuentus tuj . confirmamus coram principibus terrę nostrę . tam spiritualibus quam secularibus . concambium quod fecisti . consensu fratrum tuorum et advocatj abbatie tue . Bolezlawj . Zlesię ducis . cum conrado . et moyco . Stoygnewi fratribus . ut neque ab alte‖ra neque ab utraque parte unquam solui possit . unde stabilitatis fides ab utraque parte data est. Maneant itaque conrado et moyco . sub stabili et integra ‖ in perpetuum possessione . due ville . Bogunowo et Dobrogoztowo . cum circuitionibus suis et omnibus attinentiis . que date sunt illis . in ista cambitione. Mane‖at abbati et fratribus . sub stabili et integra in perpetuum possessione . locus quj uocatur Zlup . cum circuitione sua et omnibus attinentiis . quia datus est illis in is‖ta cambitione. Si qua uero spiritualis persona secularisue potestas . cambitionem istam temptauerit euacuare . uel bona de quibus cambitio facta est in utralibet ‖ parte . occupare . tenere . minuere . septuaginta marcas argenti purissimi componat . quarum duas partes nobis in fisco persoluat . unam illis quorum temerata fue‖rit possessio . ita tamen . ut restituantur pristinis possessoribus quecunque per uasa *(sic)* fuerint a direptoribus. Porro ad conplendam pleniorem corrobora‖tionem presentis priuilegii. signaujmus manu nostra hanc paginulam per inpressionem ducalis anuli. Sequitur descriptio testium qui pre‖sentes interfuerunt statuti istius confirmationi: Bolezlaus dux . Kazemirus dux . Misico iunior dux . Lizstek dux . Hij duces Polono‖rum. Bogezlaus dux pomeranie . Zisdek archiepiscopus Knizenensis . Lupus mazowensis episcopus . Cirolaus episcopus wrelawensis . Lodimirus . Sira . ‖ Habraham . Javori . Stomir . Stephanus . Pribezlaus . Adelbertus . Jaxon . Vizlau . Mars . Bozota . Obezlau . Baram . Bars pomeranus . ‖ et alij multi qui interfuerunt colloquio Knizenensi. Data anno ab incarnatione domini M°. C°. LXX°. VII°. Indictione X^a^, VI° K(alendas) maij . in metropoli Knizen.

Oryginał aktu niniejszego przechował się we Wrocławiu (Königl. Staatsarchiv, Leubus 5). Nie dotarliśmy do niego. Wedle opisu jednego z wydawców (Cod. Dipl. Maj. Pol., I, Poznań 1877, str. 28, nr. 22), jest to: „Pergamin oryginalny. Na niciach jedwabnych czerwono-zielono-żółtych (wedle T. Żebrawskiego, por. niżej, tylko: czerwono-zielonych) przywieszona pieczęć Mieszka księcia, jest odciskiem starożytnego *intaglio*, oprawionego w pierścień". Podobiznę tej pieczęci podali: Büsching (Urkunden des Klosters Leubus, Breslau 1821, 16); Schultz (Schlesische Siegel, Taf. I, nr. 6); Teofil Żebrawski (O pieczęciach dawnej Polski i Litwy, Kraków 1865, str. 22, nr. 3, oraz tab. 3, nr. 3); Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., IV,

Poznań 1881, tab. I, nr. 3), oraz Franciszek Piekosiński (Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, t. I, Kraków 1897, str. 148 [376]). Najwyraźniej przedstawia się ta pieczęć na rysunku Żebrawskiego, największe jednak zaufanie, z pośród podobizn wyraźnych, budzi u Zakrzewskiego, gdzie średnica odcisku kolistego jej tłoku mierzy 2,2 (oryginalna, wedle Żebrawskiego j. w., 2,3) ctm. Przedstawia on w pośrodku przestrzeń również kolistą (średnica na podobiźnie Zakrzewskiego 1,1 ctm.) a na niej jeźdźca, zwróconego w lewo. Jeździec ten ma u Żebrawskiego postać zbyt wyraźną uskrzydlonego rycerza, koń zaś—rumaka całkiem nowożytnego. W otoku (na podobiźnie Zakrzewskiego, szer. 5,5 milim.) widnieją szczątki napisu: .E...O DVX, u Żebrawskiego zaś napis całkowity: DVX MESICO. Opona (w podobiźnie Zakrzewskiego) wystaje w miejscu najszerszem 0,4 ctm. poza odcisk tłoku, w najwęższem zaś, widocznie bardzo już wykruszonem, 2 milimetry. Żebrawski (j. w.) pisze, że pieczęć ta została wyciśnięta w wosku płowym. Cynkotyp Franciszka Piekosińskiego (j. w.) przedstawia się jako plama kolista, zupełnie zamazana, bez żadnych zgoła szczegółów widocznych, o średnicy właściwej 2,3 ctm. Niewyraźną jest również (wymiary j. w.) podobizna pieczęci u St. Krzyżanowskiego (ob. niżej).

Wedle opinii Fr. Piekosińskiego (Przegląd Krytyczny 1877 r., str. 456—457), podzielonej później przez innych, jest to jedyny akt Mieszka Starego, w całej swej postaci autentyczny.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z opartej na oryginale podobizny, podanej przez Stanisława Krzyżanowskiego (ob. niżej. Wymiary: wysokość 26,9 ctm., szerokość 31,7; zakładka ok. 1,5 ctm.).

Akt omawiany drukowali z kolei na podstawie oryginału: w r. 1821 Büsching (Urkunden des Klosters Leubus, Breslau 1821, pag. 16—17, nr. 5); w r. 1860 August Mosbach (Wiadomości do dziejów Polski, Ostrów 1860); w r. 1868 w regeście Colmar Grünhagen (Regesten zur schlesischen Geschichte, Th. I, Breslau 1868, pag. 37, nr. 48); w r. 1877 Ignacy Zakrzewski (Codex Diplomaticus Majoris Poloniae, t. I, Poznań 1877, str. 28—29, nr. 22); w r. 1897 Franciszek Piekosiński (Studya etc., j. w., nr. 38); w r. 1907 Stanisław Krzyżanowski (Mon. Pol. palaeographica, Cracoviae 1907, pag. 6, tab. XII) podał jego regest i podobiznę na podstawie fotografii z oryginału.

Literatura. Franciszek Piekosiński (Przegląd Krytyczny 1877 r., str. 456—457); Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 204, 216—217), który podaje (tamże, tab. X) podobiznę początku i końca oryginału omawianego aktu.

(circa 1180) 108. (LANCICIAE[1])

De Synodo Lanciciensi, in praesentia Lupi, episcopi Plocensis, celebrato.

Assunt sacris institis *(sic)* infulati, octo sacri antistites: Sbislaus, Gnesnensis Archipontifex; Gedko Cracoviensis; Siroslaus Wratislaviensis; Cherubin Posnaniensis; Lupus Plocensis; Onolphus Cuiaviensis, Conradus Pomoraniensis, Gaudentius Lubusensis.

Kronika Mistrza Wincentego (XII—XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 399—400.

Literatura. Ob. nr. 111.

(circa 1180) 109. (LANCICIAE)

De eodem facto.

Adsunt sacris institis *(sic)* infulati, octo sacri antistites, videlicet: Sbislaus archipontifex Gnesnensis, Getko Cracoviensis episcopus, Siroslaus Wratislaviensis, Onolphus Cuiaviensis, Lupus Plocensis, Conradus Pomoranensis, Gaudentius Lubussensis.

Kroniki Mierzwy Dopełnienie (XIII? w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 399.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 111.

(circa 1180) 110. (LANCICIAE)

De eodem facto.

.. Kazimirus, ne . ecclesie Dei et pauperum spoliaciones de cetero fierent, iubet equitatis princeps sub anathematis interminacione inhiberi. Assunt sacris institutis octo sacri antistites: Sdzyslaus, sancte Gneznensis ecclesie archipontifex, Gethko Cracoviensis, Siroslaus Wrathislaviensis, Cherubyn Posnanensis *(sic)*, Lupus Plocensis, Onolphus Cuyawiensis, Conradus Pomoraniensis, Gaudencius Lubusensis.

Henrici, Sbignei de Gora tractatulus contra Cruciferos (1455—1456): Oswald Balzer: Mon. Pol. Hist., t. IV (Lwów 1884), str. 189.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 111.

---

[1] Długosz: Hist. Pol., lib. VI, pag. 105—107 (Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 190—191), wzmiankuje, że był tam i Leszek ks. mazowiecki, przyczem (Kod. Rozrażewskiego i wyd. Dobromilskie) gmatwa biskupa płockiego, Lupusa, z następcą jego, Witem.

1181 III. TUSCULANI *(MART. 28)*

Alexander papa III constitutiones Synodi Lanciciensis, in praesentia Lupi, episcopi Plocensis, celebrati, confirmat.

(Alexander papa III Casimiri, ducis Poloniae, leges, de consilio archiepiscopi et episcoporum Poloniae (ac Masoviae) et principum terrae constitutas, confirmat.)

Jaffé: Regesta Pontif. Rom., ed. II, t. II (Lipsiae 1888), pag. 415, nr. 14386 (9349).

Literatura. August Bielowski (Mon. Pol. Hist. II, str. 401, przyp. 1); Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek (Warszawa 1881), str. 319—328, 476, 540.—Uchwały Synodu (Łęczyckiego) spisane przez Mistrza Wincentego (por. nr. 108), podane przez Długosza (por. wyżej str. 107, przyp. 1) pod r. 1180, a potwierdzone przez papieża Aleksandra III, zostały zawarte w bulli niniejszej. Bullę tę, oglądaną w oryginale w archiwum katedr. krak. jeszcze przez Długosza (Hist. Pol., lib. VI, pag. 107—108), drukowali: Baronius: Annales ecclesiae ad a. 1180; Mansi: Concil. coll. XXI, 914; Migne: 200, p. 1304; Ks. Stefan Damalewicz: Vitae Vladislaviensium Episcoporum, Cracoviae 1642, pag. 140—141; Hasselbach und Kosegarten: Cod. Dipl. Pomeraniae I, 118; August Bielowski (j. w.); Cod. Dipl. Maj. Pol., I, str. 31, nr. 25, por. Jaffé: Regesta Pontificum, ed. II, t. II (Lipsiae 1888), pag. 415, nr. 14386 (9349).

1181(!) II2.

Nota vitiosa.

Lestco, dux Masoviae, super Ruthenos victoriam obtinuit.

(Cf. nr. 113.)

1181 (!) dux Kazimir[1] (!) devicit Ruthenos.

I. Rocznik Małopolski (XIII—XIV w.), Kodeks Szamotulski (r. 1471): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 161.[2] II. Rocznik Traski (ok. 1341): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 834. Tekst z Rocznika Traski.

Literatura. Ob. nr. 113.

1182 II3.

Nota vitiosa.

De eodem facto.

1182. Kazimirus (!), dux Cuyaviae[3], vicit Ruthenos.[4]

[1] Pomyłka, zamiast: Lestco, Dux Cuiaviae et Masoviae. Por. nr. 113. — [2] Ma: Cazimirus devicit Ruthenos. — [3] Mowa o Leszku, ks. kujawskim i mazowieckim, synu Bolesława Kędzierzawego i jego wyprawie na Ruś, dokonanej z polecenia Kazimierza Sprawiedliwego. — [4] Długosz: Hist. Pol., lib. VI, pag. 112—113; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 192.

Rocznika Krótkiego Dopełnienie (XIII? st.): ks. Ludwik Łętowski: Kat. biskupów, prałatów i kanoników krakowskich, Kraków 1852—1853; Richard Roepell u. Wilhelm Arndt: Annales Polonorum, Mon. Germ. Hist. XIX, 1866; August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 799. — Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII? st.)[1]: August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 799. — Rocznik Sędziwoja (XIV w.), Kodeks Sędziwoja z Czechla (XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 875.[1 2] — Rocznik Traski (ok. 1341 r.): Richard Roepell u. Wilhelm Arndt: Annales Polonorum, Mon. Germ. Hist. XIX, 1866; August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 834.[1 3] — Rocznik Małopolski (XIII—XIV w.)[1], Kodeksy: Królewiecki[4] (ok. 1466 r.), Kuropatnickiego (XV w.), Lubiński (koniec XV w.), Szamotulski[3] (1471 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 160—161. — Excerpta Joannis Długosii e fontibus incertis (z przed XV st.)[1]: Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist., t. IV (Lwów 1884), str. 12. Wedle wydawcy, wiadomość swą zaczerpnął tutaj Długosz z Rocz. Kap. Krak. i z Rocz. Sędziwoja.

Literatura. Szczegóły tej wyprawy bezdzietnego Leszka, jako (dzietnego!) „kniazia Mazoweckago", podaje ustęp z nieznanej dziś Kroniki Połockiej, przytoczony przez Tatiszczewa (Исторія Россіи, III, 247), z rękopisu, który, wedle tegoż autora, był własnością niejakiego Chruszczowa. Por. August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II, str. 397—398, przyp. 3, str. 799, przyp. 2.

114.

(1182—1184)[5]

Lestconis, ducis Masoviae, res gestae ac testamentum.

Aeger siquidem, immo aegrotativus erat Masoviae princeps Lestco, sed probata suorum strenuitate robustissimus. Quibus, ut aestimant, subductis, modicillum roboris superesse Casimiro. Aiunt ergo, inter ipsum et fratrem intemeratissimum (Mesconem) foederis pignus reperisse: unicam duntaxat fratri non abnuat Campestrium provinciolam, quae, Lestcone decedente, agnationis ratione illi competeret. Lestconis enim erat. Cuius languorem non principatus deinceps deceat, sed miserioris qualecunque vitae solatium; hoc pacto inisse universae, iurant, finem controversiae. Ceterum Casimirus deliberatoriis responsum induciis suspendit. Interim illi Lestconis procuratorem ac militiae principem (Sironem), cuius prudentia totus illius regebatur (Masoviae) principatus, secreta collocutione conveniunt, rem quasi ratam a Casimiro haberi detegunt. Mentiuntur Casimirum aegrotantis nepotis possessione foedera fratris mercari *(sequuntur verba 34)* Nam Mesco tam iniqua horret taxare commercia ..... Igitur Lestco, suasu procuratoris (Sironis), cum universitate sui potentatus in patrocinia Mesconis transmigrat et Mesconidem ..... iuvenem Mesconem[6] sui successorem principatus

[1] Odpowiednia zapiska jego (bez wzmianki o Kujawach) brzmi: „Dux Kazimir deuicit Ruthenos". — [2] Zamiast: „Ruthenos", ma on: „Prutenos" (!). — [3] Błędnie pod r. 1181 (!). — [4] Błędnie pod r. 1196 (!). — [5] Por. Mon. Pol. Hist., IV, str. 12. — W okresie tym, pod datą 1184 r. kładzie Józef Szujski (Dzieła t. VIII, str. 314) akt jeżowski legata R(einalda); ob. nr. 91. [6] Mieszko, syn Mieszka Starego, ks. kaliski, ur. 1160—1165, † 2 VIII 1193 r. (Oswald Balzer: Gen. Piastów).

testamento instituit. Sed iuvenis ..... principem sese mox gerere coepit. Quod Lestco, licet aeger .. ad Casimiri pedes ... advolvitur ..... Quem (Casimirus) ..... excessum defectionis ignoscit ..... Tum Lestco, paterni (Boleslai) religionem testamenti .. confirmans ..... Casimirum ex integro sibi successurum pronunciat..

Kronika Mistrza Wincentego (XII—XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. II (Lwów 1872), str. 406—407.

Literatura. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek. Warszawa 1881, str. 351—352.

(1183—1184)

115.

De eodem facto.

1183. Lestko, filius Boleslai crispi, recedens a Kazimiro, committit se in tutoriam Myeskonis, ducatusque suos ille legat.[1]

1184. Lestko redit ad Kazimirum et innovat testamentum patris.[2]

Excerpta Joannis Długossi e fontibus incertis (?—XV st.): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist., t. IV (Lwów 1884), str. 12.

Literatura. Praca, przytoczona pod nr. 114.

1185

116.

S. L. JANUARII 20

Lesco (Lestco Boleslai Crispi) dux (Masoviae et Cujaviae) ecclesiae b. V. Mariae et canonicis in oppido Veteri Wladislavia constitutis, castrum Słońsk, capellam in Gniewków sitam, nec non villas Kowale et Kurów donat.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Lesco Dux notum facio omnibus Christi fidelibus, me contulisse domino[a] et beate virgini Marie, et canonicis in veteri Wladislavia[b] pro remedio anime mee perpetualiter[c] castrum Zlonense[d] cum omnibus appendiciis eius, in super capellam in Gniewco[e]; et hoc salvo concambio Cruswiciensis Monasterij

[1] Długosz: Hist. Pol., lib. VI, pag. 114—116; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 193.—[2] Długosz, j. w., pag. 117—118; por. Al. Semkowicz, j. w.

[a] Deo; [b] veteri Vladislavia; [c] specialiter; [d] Castrum Zlonsse; [e] Gniewkow.

Beati Petri Apostoli addimus[a], et ecclesiam cum villa in Kowale[b] et aliam que dicitur Curov[c] cum omnibus ad eas pertinentibus. De foro eciam in novo Wladislaw[d] annuatim de moneta decem marcas argenti, de cellario eciam in veteri Wlodislaw[e] omni anno decem urnas mellis. Hec prescripta contuli Deo meo, et sanctissime genitrici eius inconvulse.[f] Qui autem hoc datum Deo minuere, aut auferre, aut aliqua temeritate violare voluerit, perpetuo anathematis vinculo subiaceat, et in extremo examine coram iusto judice Deo mihi respondeat. Anno Dominice incarnacionis M° C° LXXX° V° Epacta . XVII . concurrente prima, XIII . Kalendas Februarii, collata sunt hec.

Oryginał aktu z r. 1185 jest dziś nieznany. Przechowywano go niegdyś w archiwum katedralnem we Włocławku (por. L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol., II, 1, str. 5, nota 1), skąd tekst jego zaczerpnął w wieku XVII ks. Stefan Damalewicz (Vitae Vladislaviensium Episcoporum, Cracoviae 1642, pag. 144), po nim zaś, zapewne z tegoż źródła, († 1796) Adam Naruszewicz (Kopiaryusz rękopiśmienny, będący w r. 1848 w posiadaniu hr. Leona Rzyszczewskiego; por. Cod. Dipl. Pol., j. w.), oraz Tadeusz Czacki († 1813), który oglądał jeszcze ów oryginał i podał jego podobiznę (Zbiór ciekawy XIV tablic numizmatycznych, Wilno 1844, Tab. I), wskazującą, wedle Wojciecha Kętrzyńskiego (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 206, 230), mimo swej nieudolności, na wiek XII.

Tekst aktu z r. 1185, dotyczącego być może (Kurów) Mazowsza, przechował się tedy w trzech postaciach: ks. Stefana Damalewicza, Adama Naruszewicza i Tadeusza Czackiego, z których dwa pierwsze uwzględnili w swem wydawnictwie L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol., II, 1, str. 5—6, nr. 2).

Nie posiadając innych danych, zaczerpnęliśmy w całości tekst nasz z pomienionego wydawnictwa, uwzględniając odpowiednie uwagi W. Kętrzyńskiego (j. w.), oraz notaty rękopiśmienne Stosława Łaguny. Zestawienie tekstu Naruszewicza, na którym oparli się Rzyszczewski i Muczkowski (j. w.), z tekstem Damalewicza (j. w.), wykazuje odmiany, podane tu w przypisach dolnych. Podobizna, podana przez Czackiego, mogłaby być wzorem, paleograficznie zawodnym.

Potwierdzeń ani transsumptów aktu z r. 1185 nie znamy.

Akt z r. 1185 drukowali: w r. 1642, ks. Stefan Damalewicz (Vitae Vladislaviensium Episcoporum, Cracoviae 1642, pag. 144); w r. 1844 wydawca Tadeusza Czackiego (Zbiór ciekawy XIV tablic numizmatycznych, Wilno, Tab. I); w r. 1848 Leon Rzyszczewski i Antoni Muczkowski (Cod. Dipl. Pol., II, 1, str. 5—6, nr. 2, Warszawa 1848).

---

[a] addidimus; *następujący bezpośrednio potem wyraz* et, *poprawia W. Kętrzyński (j. w.) na:* etiam; [b] Kowalia; [c] Kurow; [d] nowo Wloclaw; *W. Kętrzyński (j. w., str. 30) przypuszcza, że po następującym bezpośrednio potem wyrazie:* annuatim *coś opuszczono. Stosław Łaguna (j. w.) sądzi natomiast, że: „może nic nie opuszczono, bo to się odnosi do słowa:* addimus"; [e] Wloclaw; [f] in eviternum.

Literatura. Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku. (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 206, 230).

1185—(1186) 117. (HALLAE?), *S. D.*

Ziro (Zira), palatinus Masoviae, possessiones ecclesiae s. Mariae in suburbio Plocensi confirmat et augmentat, ac easdem ecclesiae Hallensi committit.

In nomine sancte et individue trinitatis. Anno MCLXXXV indictione nona, epacta XXVIII, concurrente I, regnantibus in Polonia Kazimiro duce et Misecone fratre suo, ego Ziro, per divinam misericordiam Masovie[a] palatinus, considerans et sepe pertractans, quam bonum et quam deo placitum esset, si ea, que a parentibus et ab avis nostris collata sunt ecclesie sancte dei genetricis *(sic)* Marie, que in suburbio Plocensi sita est, videlicet villas et predia ad priorem statum utilitati eiusdem ecclesie revocare et congregata et ab iniustis possessoribus abstracta, perpetuo iure ad honorem matris domini, quoad possem, stabilire conarer, cum igitur curam prefate ecclesie suscepissem, quoniam semper adesse festinant tempora et nichil in eodem statu permanet et quia parva apud posteros priorum est memoria, perutile duxi, ut, que predecessores nostri pro remedio peccatorum suorum sepe iam dicte ecclesie contulerunt, scripto mandarem et nominatim tam villas quam ecclesias illi loco pertinentes huic carte inscriberem, ne quis diabolica surreptione stimulatus aliquid ex hiis, que semel deo et matri eius oblata sunt, presumat distrahere, periculosum est enim incidere in manus dei viventis.[1] Hec itaque sunt nomina villarum, quibus a prioribus prefata ecclesia dotata est: Ozsec cum lacu et omnibus appendiciis, forum[b] de Rochne cum taberna, Opinegote[c] cum terminis suis, Otrosoio[d], Cholpaw[e], Poplatin, Dung[f], Ostrawantz cum ecclesia, Siroczi, Murine[g]. Hee sunt ex antiquo attitulate, omnino vero, quia isti bene et religiose de resurrectione cogitaverunt, qui[h] pro spe divine remunerationis talia vota deo obtulerunt, ego iam prefatus Ziro, misericordia dei indigens[i], apposui animum, quatenus merces domini mei Ihesu Christi

[1] Hebr. X, 31.

[a] *M.:* Misovie *(!);* [b] *M. w regestach pisze mylnie:* die Mark, *zamiast:* Markt; [c] *S.:* opmegote *(!);* [d] *M.:* Ostrosviv; [e] *M.:* Cholpau; [f] *R.:* dnug *lub* dung; *Stosław Łaguna przypuszcza:* dimg *(zamiast:* dimk=Dymce=Dymice *nad Wisłą u Nieszawy);* [g] *S.:* murine *lub* muriue; [h] *S.:* que *(!);* [i] *H.:* dei indignis.

in eadem ecclesia aliquo donario, quod acceptare precor, dignare honorarem, offero igitur et offerendo confirmo, ne unquam a servicio[a] dei genetricis avelli valeant villas, quas sudore servicii mei acquisivi, videlicet Partici, Psonina[b], Cransi, Dransowo, que omnes super fluvium que *(sic)* dicitur[c] Bugu, site sunt, hiis etiam Shupno[d] cum ecclesia, quam avia mea Drobromila[e] ab heredibus XXX marcis argenti comparavit, adiungere curavi et quia hec taxata dei ecclesia ad sortem dei electa sine insigni gubernatione et per se subsistere non valet, cum omni conamine et cordis affectu dilecte Hallensi ecclesie ipsam committimus et ut ea, que ad spiritualia pertinent, vere ei subpeditet, statuimus et ut inconvulsum permaneat, sa(n)ximus.

Oryginał aktu Żyry, ani jego opis nie doszedł nas. Tekst jego przechował się w kopiaryuszu klasztoru Neuwerk pod Hallą nad Salą, pochodzącym z XV wieku, a znajdującym się w Archiwum Państwowem w Magdeburgu, skąd zaczerpnęli go wydawcy niemieccy: G. W. von Raumer (L. v. Ledebur's: Allg. Archiv, Bd. XIV, pag. 73—75) i (poprawniej) Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 107—108, nr. 1), na którego lekcyi, przeprowadzonej na *facsimile* kopiaryusza magdeburskiego, oparł się Bolesław Ulanowski (Dokumenty kujawskie i mazowieckie, Arch. Kom. Hist. IV, Kraków 1887, str. 179—180 [287], nr. 1). Nie mając możności dotarcia do Magdeburga, tekst nasz zaczerpnęliśmy tutaj z wydawnictwa M. Perlbacha (j. w.). Ponieważ jednak, zarówno w Niemczech, jak w Polsce, uczeni XIX wieku interesowali się żywo aktem Żyry, a senator Romuald Hube zarówno osobiście, jak za pośrednictwem E. Strehlke'go, badał kopiaryusz magdeburski i robił z niego odpisy, o czem wiadomość obszerna przechowała się w notatach rękopiśmiennych Stosława Łaguny, podajemy tu z notat pomienionych wyciągi następujące: „Drukowany u v. Ledebura w Allgemeines Archiv t. XIV, pag. 73—75, akt wojewody Żyra z roku 1185 (po 20 stycznia, bo wtedy żył jeszcze Leszek ks. mazowiecki, pomiędzy książętami polskimi w akcie tym już nie wymieniony) znajduje się w Copiarium saec. XIV—XVI monasterii Novi operis, które w r. 1859 z archiwum państwowego w Berlinie przeniesione zostało do archiwum prowincyonalnego w Magdeburgu. Akt ten jest w kopiaryuszu pod nr. LX, fol. 105[b] (nota w odpisie Strehlk'ego). W Regesta archiepiscopatus Magdeburgensis Mülverstedta, t. I, Magdeburg 1876 r., znajduje się pod nr. 1697 wyciąg z tego aktu, dokonany, jak się zdaje, nie z kopiaryusza, lecz z Ledebura. Dla senatora R. Hubego dr. Strehlke polecił sporządzić odpis i takowy własnoręcznie kolacyonował z kopiaryuszem... Akt Żyra pierwszy raz drukowano w Ledebur'a: Allgemeines Archiv für die Geschichtskunde des preussischen Staates, Berlin 1834, t. XIV, p. 73. Na nowo poprawiono z księgi pargaminowej wieku XV, obejmującej w sobie kopie dyplomatów klasztoru Neuwerk w Halli, zachowanej obecnie w archiwum prowincyonalnem w Magde-

[a] *H.:* a serviciis; [b] *R.:* psonina *lub* psomna; [c] *H.: brak słów:* que dicitur; [d] *R.:* Slupno *(?)*, *H.:* Schupno; [e] *M.:* Drobromila, *S.:* dobromita *(!)*.

burgu... Przepisujący, mniemając, iż dyplomat powyższy odnosi się do kościoła w Plötzke nad Elbą, dał mu następujący napis: Litera, qua ecclesia sive monasterium in suburbio Plocensi monasterio Hallensi subjecta est cum bonis et jacet uno miliari prope Letzk (Leitzkau) et prope Gummer (Gommern) in merica in diocesi Brandenburgensi et jacet intra Letzk et Magdeburg..." Też same notaty pozwalają nam na podanie tu w przypisach dolnych wykazu wątpliwości paleograficznych, jakie różnym uczonym (*M.* = Mülverstedt: Regesta Archiepiscopatus Magdeburgensis, t. I, Magdeburg 1876, nr. 1697, oparte na v. Ledebur'a Allg. Archiv., XIV, str. 73—75; *R.* = G. W. von Raumer: Verhältniss des Klosters zu Plock an der Weichsel zu dem Kloster Neuwerk bey Halle, druk. w v. Ledebur'a Allg. Arch. XIV, str. 73—75; *S.* = lekcya kopiaryusza Magdeburskiego, dokonana przez E. Strehlkego, a zaznaczona przezeń własnoręcznie na kopii, sporządzonej dla senatora R. Hubego; *H.* = Romuald Hube: odpis własnoręczny tekstu z kopiaryusza magdeburskiego) nastręczyła lekcya tekstu kopiaryusza magdeburskiego.

Co do daty aktu Żyry, to, jak już zauważył Bolesław Ulanowski (j. w. przyp. 1): z trzech jego oznaczeń chronologicznych jedno tylko „concurrens" zgadza się z rokiem 1185; indykcya IX zgadzałaby się z rokiem 1191, a epakta XXVIII z r. 1186. W związku z tem zagadnieniem Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 230, 231) czyni uwagę, że w oryginale była zapewne indykcya IV, przypadająca na r. 1185 od 1-go września, którą kopista mylnie wziął za IX, oraz przypomina, że na prośbę Mieszka Starego ces. Fryderyk wyprawił w r. 1184 syna swego Henryka z wojskiem do Polski, a Kazimierz Sprawiedliwy dla uniknięcia wojny wysłał poselstwo, które przybyło do Halli, gdzie cesarz w sierpniu t. r. przebywał. Na czele poselstwa musiał stać Żyra, który w Halli akt swój wystawił. — Wszystko tedy w tem złożeniu i wobec tych wyjaśnień byłoby w porządku, gdyby nie epakta XXVIII, przypadająca na rok 1186, oraz fakt, że palatyn mazowiecki nie wspomina w rzędzie książąt polskich o bezpośrednim władcy swoim, księciu kujawsko-mazowieckim, Leszku, którego był opiekadlnikiem (Mon. Pol. Hist., II, 390, 397; por. S. Nakielski, Miechovia, Crac. 1634, pag. 115), a który, wedle przekonywujących wywodów Oswalda Balzera (Genealogia Piastów), zmarł dopiero w r. 1186. Nie mnożąc skomplikowanych przypuszczeń co do ewentualnych a prawdopodobnych innych jeszcze błędów kopisty w zakresie trzech oznaczeń chronologicznych aktu Żyry, należałoby może, na tle uwag powyższych, dać wyraz mniemaniu, że zachodzą tu poprostu drobne różnice kalendarzowe pomiędzy chronologią roczników polskich (nr. 119, 120), kładących śmierć Leszka na czas po 1 września 1185 r. (= 1186 r.), a tą, jakiej użył pisarz (zapewne cudzoziemiec) palatyna Żyry na obczyźnie, przyczem oznaczenia chronologiczne zostały w jego akcie pomylone w ten sposób, że jedne z nich (konkurrent i datę roczną) przystosowano do r. 1185, inne zaś (epaktę i indykcyę IV — jak ją poprawia W. Kętrzyński) do r. 1186. Płynąłby stąd wniosek, że akt Żyry powstał na przełomie wrześniowym 1185—1186 r. i że ks. Leszek zmarł w tymże czasie, przyczem położono zgon jego w Polsce pod r. 1186.

Potwierdzeń ani transsumptów aktu Żyry nie znamy.

Akt ten z tekstu kopiaryusza magdeburskiego drukowali z kolei: w r. 1834 w L. v. Ledebur'a: Allgemeines Archiv für die Geschichtskunde des preussischen Staates, Berlin 1834, Bd. XIV, pag. 73—75, G. W. v. Raumer; w r. 1876 (w rege-

ście) Mülverstedt: Regesta Archiepiscopatus Magdeburgensis, t. I, Magdeburg 1876, nr. 1697; w r. 1886 Max Perlbach: Polnisch-preussische Studien, Heft I (Halle 1886) pag. 107, nr. 1; w r. 1887 Bolesław Ulanowski: Dokumenty kujawskie i mazowieckie (Arch. Kom. Hist., IV, Kraków 1887, str. 287—288).

Literatura. G. W. Raumer: Verhältniss des Klosters zu Plock an der Weichsel zu dem Kloster Neuwerk bey Halle (v. Ledebur: Allgemeines Archiv, t. XIV, pag. 73—75); Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 230, 231); poświęcił też sporo uwag temu dokumentowi Stosław Łaguna w swych notatach rękopiśmiennych, które zarówno powyżej, jak i w objaśnieniu miejscowości (ob. Index locorum), pod właściwemi nomenklaturami zużytkowujemy.

118.

(circa 1186) IN SPIRZOU *(sic), APRILIS 20 (?)*

Lupus, episcopus Plocensis, libertatem infrascriptam praedicasse, scriptoque ac sigillo suo confirmasse protestatur.

.. dux Casimirus[1] talem . foro (in Scarisou) contulit libertatem, ut ad ipsum uenientes, morantes et exeuntes, mercimonia libere contrahere possent; insuper consilio usus et prece monetariorum rogatus, tres marchas manualis argenti de domo Dei monetarijs dari decreuit, domino uero terre de quolibet plaustro salis quinquaginta capita, domuj uero duodecim capita salis accipere constituit; de allecijs uero totidem allecia. Hanc ergo supradictam libertatem domino patriarche[2] et ceteris fratribus per litteras suas demandauit; eandem eciam libertatem coram Sdizlauo archiepiscopo in Pascha Domini in Spirzou, multis ibidem nobilibus astantibus, domino Kasimiro iubente, dominus Lupus episcopus in communi predicauit, tunc eciam scripto et sigillo suo confirmauit.

Ustęp, wyjęty z aktu patryarchy Monacha z r. 1198 s. l. s. d. (ob. nr. 140).

Nadanie powyższe potwierdził Monachus, patriarcha ecclesiae s. Resurrectionis, s. l. s. d. 1198 r. (ob. nr. 140).

Innych potwierdzeń jego bezpośrednich ani pośrednich nie znamy.

Miejsce wydania (Spirzou) aktu biskupa Lupusa, oraz datę jego dzienną (Pascha), podaliśmy za przytoczonym tu przekazem; co do daty jego rocznej, por. Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku, str. 220.

Ustęp niniejszy drukowali w przekazie z 1198 r.: ob. objaśnienia aktu nr. 140.

Literatura. Ob. objaśnienia aktu nr. 140.

[1] Kazimierz Sprawiedliwy, ur. 1138 r., † 5 V 1194 r. (O. Balzer: Gen. Piastów).—[2] Monachus, patriarcha ecclesiae s. Resurrectionis (ob. akt jego z r. 1198, s. l. s. d., nr. 140).

(1186)

119.

De obitu Lestconis, ducis Masoviae, et Cujaviae.

(Cf. nr. 92.)

Lestko ., dux Mazoviae et Cujaviae, filius quondam Boleslai Crispi, anno sequenti[1] migravit ad Christum. In cujus dominio Casimirus Cracoviensis dux eidem successit.[2]

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 536.

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 191—192.

1186

120.

De eodem facto.

1186. Dux Lezstko obiit. Kazimirus optinuit ducatum.

Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII? w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 799. — Rocznika Krótkiego Dopełnienie[3] (XIII w.): ks. Ludwik Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich, Kraków 1852—1853; Richard Roepell u. Wilhelm Arndt: Annales Polonorum, Mon. Germ. Hist., XIX, r. 1866; August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 799. — Rocznik Małopolski[4] (XIII—XIV w.), Kodeks Kuropatnickiego (XV—XVI w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 160. — Rocznik Krakowski[5] (z przed 1341 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 835. — Rocznik Traski[6] (ok. 1341 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 835. — Excerpta Joannis Długossi († 1480 r.) e fontibus incertis[7]: Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist., t. IV (Lwów 1884), str. 12. — Rocznik Świętokrzyski[8] (nowszy, XV w.), w ośmiu Kodeksach: Pilzneńskim (1449 r.), Jana, mnicha andrzejowskiego (1410 r.), Krakowskim (XV w.), Wiktora hr. Baworowskiego (1410 r.), hr. Działyńskiego (XV? w.), Jana z Niegłoszowa (ok. r. 1484), Wiślickim (1427 r.) i Macieja z Pełczyna (1454 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 70.

Literatura. Ob. nr. 119. Por. nadto uwagi, zamieszczone tu na str. 114 (wiersz 30—41).

[1] Po śmierci Gedki, biskupa krakowskiego, i wyborze jego następcy, Pełki. Gedko umarł r. 1185, 20 września (por. literaturę pod nr. 20). Pełka został konsekrowany wprawdzie dopiero w r. 1186 (Mon. Pol. Hist., III, 350—353), wszelako wybór jego na biskupa mógł się odbyć jeszcze w r. 1185 (por. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, str. 191). Wszystkie zresztą roczniki podają zgodnie śmierć Leszka pod r. 1186 (ob. nr. 120). — [2] Długosz: Hist. Pol., lib. VI, pag. 122—123; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 195. — [3] Ma: 1186. Lestco dux obiit. Kazimirus obtinet ducatum eius. — [4] Ma: 1186. Dux Lesko obiit. — [5] Ma: 1186.... Dux Lestko obiit, Kazimir successit. — [6] Ma: 1186. dux Lestco obiit. — [7] Ma: 1186. (Dux Lestco obiit), filius Boleslai crispi, cui Kazimirus, patruus germanus in ducatibus succedit. — [8] Ma: Anno domini 1186 Lesthko, frater (!) tercii Boleslai obiit, cuius ducatum, ipso vivente (!) Kazimirus obtinuit.

121.

Dominorum ac haeredum Masoviae genealogia.

(Cf. nr. 122.)

(Kasimirus[1]) habuit filios tres: Boleslaum[2], qui anno 1184 *(!)*, cum arborem succiderit, ipsa de stipite corruente eum in gutture pressum suffocavit in eodem loco; Lestkonem, qui anno domini 1227 a Pomoranis in Dlubna[3] dolo occiditur, et Conradum, ducem Mazovie et Cuiawye *(sic)*.

Rodowód Książąt Polskich (ok. 1462 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 282.

122.

(1187—1188)

Nascitur Conradus I (dux Masoviae etc.).

(Cf. nr. 121.)

1270 *(!)* Cazimirus[4]., filius Boleslai Crzywousty, dux Cracovie, genuit duos filios, scilicet Lestkonem[5], ducem Cracovie, et Conradum.[6]

Rocznik Małopolski (XIII—XIV w.), Kodeks Szamotulski (1471 r.), Kodeks Kuropatnickiego[7] (XV w.) i Kodeks Królewiecki[8] (XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 173—174.

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 266—268.

123.

1187[9]

(PLOCIAE?), *S. D.*

Sententia Casimiri (Justi), ducis Poloniae, ejusque consiliariorum, de beati Benedicti capella, ad canonicos ecclesiae cathedralis Plocensis pertinente, a Crivosandone vero quodam et Cetheo sibi vindicata.

Anno millesimo centesimo octuagesimo septimo incarnationis do-

[1] Kazimierz Sprawiedliwy, † 5 V 1194 r.— [2] Bolesław, syn Kazimierza Sprawiedliwego, ur. ok. r. 1168, † 16 IV 1182 r. (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).—[3] Por. Aleksander Semkowicz: Zbrodnia Gąsawska (Ateneum, Warszawa 1886, t. III, str. 328 i nast.).— [4] Kazimierz Sprawiedliwy, ur. 1138 r., † 5 V 1194 r.—[5] Leszek Biały, ks. sandomierski i krakowski, ur. 1186 lub 1187 r., † 23 XI 1227 r.— [6] Konrad, ks. mazowiecki, kujawski, krakowski i łęczycki, ur. 1187 lub 1188 r., † 31 VIII 1247 r.—[7] Pod r. 1272 (!).—[8] Ma pod r. 1316 (!): Kazimirus . genuit duos filios: Listkonem et Conradum...—[9] Z epoką tą wiąże się chronologicznie wynik studyów Wojciecha Kętrzyńskiego, który, opierając się na pra-

minicae, Crivosandum cum Cetheo excitavit inimicus homo[a], injuriose reclamare capellam beati Benedicti in audientia Incliti Ducis Casimiri suorumque Principum, videlicet duorum[b] Episcoporum, Plocensi[c] Vitho *(sic)*, atque Cujaviensi[d] Stephano *(sic)*, et Zirone Illustri Comite, et Nicolao Primate[e] *(sic)* quibus sic placuit litem dirimere: ut quod esset juris ecclesiae, testimonio venerabilis praepositi Barthonis, Canonicis cederet, et quod reclamantium, Crivosand sacramento retineret. Ut autem hoc firmius remaneret in posterum, sicut Crivosand tantum[f] villam Crow[g] temerario sacramento avulsit ab ecclesia, in qua tamen[h] sortem unam et villae decimam ecclesiae se confessus est dedisse, ita memoratus praepositus Cisow villam totam cum ecclesia Canonicis intemeratae virginis sub forma intrandi manus[i] reverendi Episcopi Vithi et[j] ibidem praesentis, in sempiternum confirmavit, quod supra memoratorum Episcoporum anathematis confirmatum est sententia.[k]

Oryginał aktu z r. 1187 nie istnieje. Tekst jego przechował się pod nr. 62 w „Tekach Naruszewicza“ († 1796 r.), który, wedle znajdującej się w „Tekach“ wzmianki, oglądał jeszcze w Archiwum Kapituły Płockiej oryginał, zaopatrzony w pieczęcie Kazimierza Sprawiedliwego i biskupa Wita. Pieczęcie Kazimierza Sprawiedliwego i biskupa Wita, zdaniem Wojciecha Kętrzyńskiego (ob. niżej) fałszywe, widział jeszcze przy tym akcie (zmarły w r. 1813) Tadeusz Czacki (O litewskich i polskich prawach, wyd. K. J. Turowskiego, t. I, Kraków 1861, str. 81, 259, przyp.). Adam Naruszewicz, ani Czacki opisu pergaminu ani pieczęci nie podali. Być może, że tego to właśnie oryginału dotyczy znajdująca się po dziś dzień w pomienionem archiwum płockiem wzmianka: „Saeculum XII habet numeros currentes duos, componitque fasciculum unum“ (Płock, Arch. Kap., szafa II, rękopis p. t.: „Specificatio documentorum R. Cap. Ploc., reperibilium mense augusto 1850, fol. 1), — gdyż posiada ono dzisiaj jeden tylko pergamin z XII wieku (por. przyp. 1, na str. 29 oraz akt Celestyna III z r. 1196).

Tekst aktu z r. 1187 czerpiemy tutaj z L. Rzyszczewskiego i A. Muczcach, wyszczególnionych w przyp. 3 na str. 24, stwierdza (Studya nad dokumentami XII wieku, str. 313), że na katedrze płockiej zasiadał w okresie r. 1187 do 1207 (data zgonu) biskup Wit. Wedle Długosza (Hist. Pol., lib. VI, pag. 104—105), Wit objął biskupstwo płockie w r. 1179 (data zgonu Lupusa wedle Długosza, u którego jednak tenże Lupus występuje jeszcze w r. 1180 na synodzie łęczyckim); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 190.

[a] hominum; [b] dominorum; [c] Plocensis; [d] Cujaviensis; [e] *zamiast:* et Nicolao Primate: et Nicolai presencia; [f] totam; [g] Cizow *(w Kopiaryuszu Płockim 9, będącym dziś w posiadaniu Ak. Um. w Krakowie, pag. 365—366:* Czizov; *u Czackiego j. w.:* Czyżów. *Poprawka ta, jak słusznie w rękopiśmiennych notatach swoich zaznacza Stosław Łaguna, usuwa potrzebę mylnego objaśnienia L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego, j. w., str. 14, nota 3, zwłaszcza, że wspomniana tam wieś Krobia powstała dopiero w wieku XVIII, jak to wykazał Ludwik Krzywicki: Kurpie, Bibl. Warsz. IV, 85);* [h] tantum; [i] manu; [j] eciam; [k] *w kopii Naruszewicza błędnie:* silentio.

kowskiego (Cod. Dipl. Pol., I, str. 14, nr. 5), którzy oparli się na „Tekach" Naruszewicza. Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 242, 243) zaprojektował w owym tekście poprawki, podane tu w przypisach dolnych.

Potwierdzeń ani transsumptów aktu z r. 1187 nie znamy.

Akt niniejszy drukowali: (początek aktu) wydawcy Adama Naruszewicza: Historyi Narodu Polskiego (Lipsk, t. VI, str. 90; Kraków, t. III, str. 23—24); całość w r. 1847 L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol., I, str. 14, nr. 5); w r. 1891 Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 242, 243); w regeście Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 4, nr. 10. Ten ostatni mniema błędnie, że oryginał jest w Płocku.

Literatura. Wojciech Kętrzyński, j. w., oraz Max Perlbach, j. w., pag. 3, nr. 9, pod r. 1163.

124.

(circa 1190?) (Busci), *S. D.*

Dirsco, Viti episcopi Plocensis frater, villas quasdam in provincia Sandomiriensi sitas, vel monasterio Buscensi, vel uxori suae, certis conditionibus propositis, testamento donat.

. In nominę patris et filij et spiritus sancti . Ego Dirsco aduc uiuens offerens trado deo . || omnipotentj et beatę Marię . fratribus et sororibus sub regula beati augustini in buzsk ma||nentibus . quos de uitov per manum meam adduxi pro salutę animę meę . bona mea in hunc || modum . Si uxor mea alteri uiro nuberę uoluerit . Visloca ei detur . si in uiduitatę . in || habitu secularj permanserit . Viznicia sibi addetur . et inhis duabus tantum permaneat . cum || familia sua, seruis uidelicet et ancillis; cetera locus habeat . Si uero aliquando diuina me||diantę clemencia in prefato loco habitum Religionis suscipere uoluerit . ut mihi sub iura||mento quandoque promisit . omnes hereditates meas ei do . scilicet partem meam de buzesk cum || iumentis . Nosouo . Petrouo . Tuchapi . Bezdruouo . Rechouo . Viznica . Core||nouo . Premislouo[1] . Si autem in alio claustro . habitum suscipere uoluerit . dę his omnibus supra dictis || hereditatibus et de familia de ceterisque bonis nichil penitus sibi detur . preter uestes quibus tegitur . || sed omnia non frater

[1] Stosław Łaguna w rękopiśmiennych notatach swoich wyraża domniemanie, że w niniejszym szeregu miejscowości opuszczono nomenklaturę „Visloca" (=może Wełecz, tuż przy Busku), gdyż była ona dana na oprawę i wyszła z pod rozporządzenia męża

meus episcopus . Vitus . immo fratres et sorores supradictę Religionis perpetuo iure obti‖neant . Hec autem dicta et scripta sunt in ecclesia beate Marię ante ipsius altare . sub testimonio solius dei ‖ et genitricis eius . dominique Johannis primi ibidem prepositj . facta ad eum confessionę . et sacri corporis et sanguinis Christi ‖ de manu ipsius communionę sumpta dum ad bellum processi . Hec si dominus episcopus . V.(itus) frater meus . vel aliqui ‖ alij cognatorum meorum immutauerint . deus omnipotens et mater pia uirgo Maria uindicet in eis . sub ‖ cuius testimonio sunt hec facta amen.

Oryginał tego aktu, stanowiący w r. 1847 własność hr. Leona Rzyszczewskiego (por. L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol., I, str. 15, przyp. 1), znajdował się w czasach ostatnich w Archiwum XX. Radziwiłłów w Nieświeżu. W wydawnictwie swojem z r. 1907 (ob. niżej) korzystał tam jeszcze z niego Stanisław Krzyżanowski; już jednak w styczniu 1913 r. doszła mnie wiadomość, że zniknął z archiwum nieświeskiego bez śladu.

W wydawnictwie L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego (str. 14—15) znajduje się jego podobizna i opis (j. w., str. 15, przyp. 1), który tu, jako świadectwo o oryginale aktu z r. ok. 1190, przytaczamy w całości: „....pergamin gruby... pieczęć mała, okrągła (na podobiźnie owalna), na pasku pergaminowym zawieszona, wskutek starości zupełnie niemal zniszczona i starta, tak, że w jej otoku (u góry) zaledwie ślady napisu „onis“ można odczytać. Na stronie odwrotnej pergaminu wypisano ręką późniejszą, acz starodawną, liczbę 1190 (wskazującą na datę roczną aktu)....“ Technika podobizny, oparta, jak widać, na starannem przerysowaniu oryginału (w centymetrach: szerokość 21,8; wysokość bez zakładki 15,4; zakładka, zarysowana nierówno, podobnie jak szerokość, około 0,7), nie może, oczywiście, zastąpić go bezwzględnie, ale zdaje się stanowić dokument bliższy wzoru, aniżeli dokonany w wydawnictwie pomienionem (j. w., str. 15—16, nr. 6), przedruk oryginału. Podobizna paska, na którym wisi u aktu przytwierdzona prawidłowo pieczęć, mierzy pomiędzy jej częścią górną, a linią dolną pergaminu, 1,1 ctm. długości, a około 0,7 szerokości. Co do pieczęci, to mierzy tu ona wraz z oponą woskową 3,6 ctm. wysokości, a 3 ctm. szerokości. Sam tłok, posiadający, podobnie jak cała pieczęć, tendencyę owalną, mierzy w podobiznie około 2,1 ctm. wysokości i 2,2 (sic!) szerokości. Godła, które mieścić się miało na powierzchni owalnej, mierzącej 1,2 ctm. wysokości i 1,1 ctm. szerokości, podobizna nie odtwarza. W otoku (ok. 0,5 ctm. szerokości) — w górnej jego części — pomieszczono resztki napisu, ocalałego pono niegdyś w oryginale: ONIS. Nie wystarcza to dla jego oceny. Podobizna oryginału, podana przez Stanisława Krzyżanowskiego (ob. niżej), a budząca ze względu na technikę i czas wydania, większe zaufanie, mierzy 26,3 ctm. szerokości, a 19,5 ctm. wysokości. Zakładka nader nierówna; pieczęć wraz z oponą ma 4,6 ctm. wysokości przy 3,8 ctm. szerokości. Sam tłok wynosi tu około 1,7 ctm. szerokości, przy 2 ctm. wysokości; godło i napisy są nie do rozpoznania.

Co do daty rocznej niedatowanego aktu (miejsce jego wydania zostało pośrednio w tekście ujawnione: Hec autem dicta et scripta sunt in ecclesia beate Marię = beatę Marię... sub regula beati augustini in buzsk), to pierwsi jego wydawcy

(j. w.) oparli się w ustaleniu daty przybliżonej 1190 r. na trzech przesłankach następujących: 1) że liczba ta widniała *in dorso* oryginału; 2) że wspomniany w tekście Wit, biskup płocki, uchodzący za świadectwem Długosza, oraz przekazów innych, za fundatora klasztorów w Busku i Witowie, objął swą katedrę biskupią po śmierci biskupa Lupusa w r. 1179 (por. Długosz: Hist. Pol., lib. VI, pag. 104—105; historycy późniejsi kładą ją pod r. 1186, a następstwo Wita [por. str. 117—118, przyp. 9] pod r. 1187), zmarł zaś w r. 1206 lub 1207; 3) że w czasach około r. 1190 prowadzono istotnie w Polsce sporo wypraw wojennych.—Do punktów tych Stosław Łaguna w rękopiśmiennych notatach swoich, nie podając w wątpliwość daty 1190 r., dodaje uwagę następującą: „Rok założenia (klasztoru w Busku) 1190 podaje też Długosz (Liber Beneficiorum III, 84—85), który fundatora Dersława zowie wojewodą sandomirskim herbu Janina (wiadomość ta przeszła powszechnie do literatury!) — pewnie dlatego, że nic na pieczęci nie dopatrzył."—Wszystkie te dane, jak i przedewszystkiem redakcya, oraz charakter pisma (XII st.) aktu Dzierżka, odtworzonego w podobiźnie, pozwalają na przyjęcie w przybliżeniu daty 1190 r.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z podobizny u St. Krzyżanowskiego (j. n.).

Akt Dzierżka drukowali: w r. 1847 L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol., t. I, str. 15—16, nr. 6, Warszawa); w r. 1851 Joachim Lelewel (Początkowe prawodawstwo polskie, wyd. II, Polska wieków średnich, t. III, str. 143—145, nr. VI bis, Poznań); w r. 1859 tenże (w 2-giem wydaniu tegoż wydawnictwa, t. III, str. 140—142, nr. VI bis, Poznań). Lelewel wspomina tam (str. 140): „Oryginał własnością Leona Rzyszczewskiego", ale, jak się zdaje (str. 142), oparł swój tekst nie na oryginale, lecz na wydawnictwie L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego (j. w.); w r. 1907 Stanisław Krzyżanowski (Mon. Pol. palaeographica, Cracoviae 1907, pag. 8, tab. XVIII), podał regest omawianego tu aktu i jego podobiznę na podstawie fotografii z oryginału, kładąc jego datę na czas około 1190 r.

Literatura. Joachim Lelewel, j. w.; Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 205 i 232).

125.

(1191) (SANDOMIRIAE, *SEPTEMBRIS 8?*)

Petrus archiepiscopus Gnesnensis, ecclesiam s. Mariae Sandomiriensem consecrat, assistentibus: Fulcone Cracoviensi, Vito Masoviensi, Stephano Cuiaviensi, necnon Arnoldo Lubusensi episcopis.

In nomine individuae Trinitatis. Anno (M.C.LXXXXI[1]) indictione nona, epacta quarta, concurrente primo, et anno decennalis cycli quarto-

[1] Data słusznie zrestytuowana przez Franciszka Piekosińskiego (Cod. Dipl. Pol. Min. I, pag. 5, nr. II), u Długosza (Lib. Benef., I, pag. 402), stanowiącego dzisiaj źródło pierwotne niniejszego aktu, występuje bowiem data błędna 1121 r. (por. nr. 48).

decimo, domino duce Casimiro in Polonia dominante, ad petitionem Cracoviensis episcopi, dominus Petrus Gneznensis archiepiscopus consecravit ecclesiam Sanctae Mariae in Sandomiria, coadiuvante domino Fulcone Cracoviensi episcopo, domino Vito Mazoviensi episcopo, et domino Stephano Cuiaviensi episcopo, et domino Arnoldo Lubusensi episcopo, cuius ecclesiae beneficia in praesenti privilegio continentur denotata: Capella de Zarnow cum suis redditibus, et omnes decimae[a] castri eiusdem cum redditibus, eisdem decimis pertinentibus, capella Sancti Nicolai in Sandomiria cum suis redditibus, capella Sancti Ioannis ibidem cum suis redditibus, capella de Polancz cum suis redditibus, capella Sancti Mauricii de Zawichosth cum suis redditibus, capella de Szeczechow cum suis redditibus, capella de Zwirsow cum suis redditibus, praeterea beneficia fori de Lukosin, et decimae harum villarum: Zycina, Pomisl, Piscatores, Vinitores, Cobernici, Grocholici, Cochonow, Policovici, Cachici, Corovo, Cristonovici, Trabanow, Bechanow, Raci, Mancosino, Lissowo, Pilsne, Bercogei, Janchovicze, Gorenino, Blischovici, Dobesschow, Sucholnici, Golambici, Bogoria, Petrovo, Clonowo, Malchovo, Neumanovici, Bogurlavici, Grumcino, Polrehna, Pirstna, Margansko, Mlodnici; item villae canonicorum: Hendrzischowicze, Socolnici, Sokolnici *(sic)*, Pistrasnici, Linow, Marsow, Sarnow cum nono et decimo foro, et nona et decima taberna, et cum grano per totam castellaniam super homines ducales, Sedlche cum servis, Gronovo cum sanctuariis, Ostrow cum servis, Ladusnici cum servis.

Oryginał niniejszego aktu jest nieznany. Tekst jego przekazał nam († 1480 r.) Jan Długosz (Liber Beneficiorum, t. I, pag. 402—403) pod datą błędną 1121 r., nie czyniąc o samym oryginale żadnej wzmianki. Ponieważ dodatkowe określenia chronologiczne aktu, a mianowicie: indykcya, konkurrent i złota liczba przypadają zgodnie tylko na r. 1191, a rodzaj redakcyi aktu, oraz przytoczone w nim osoby zgadzają się z czasem tym bez zastrzeżeń, pozwoliło to wydawcy aktu Długoszowego, Franciszkowi Piekosińskiemu (Cod. Dipl. Pol. Min. I, pag. 5—7, nr. II) nietylko ustalić datę jego roczną, ale nadto wyzyskać odpowiednio pozorną niezgodność epakty IV z rokiem 1191 (na który przypada epakta XXIII) dla zarysowania w przybliżeniu daty dziennej aktu w słowach następujących: „... już na rok następny (1192) wypada epakta IV, a gdy epakty z dniem 1 września się zmieniają, przeto nietylko epakta IV zgadza się także na rok 1191, ale nawet określa bliżej datę samej konsekracyi, kładąc ją wprost na ostatnie cztery miesiące tegoż roku. Kościół kolegiacki w Sandomierzu konsekrowany został pod wezwaniem N. Maryi Panny. Z dni, poświęconych jej imieniu, a przypadających na owe cztery miesiące, tylko dzień 8 września, jako dzień Narodzenia

[a] decimi.

N. M. P., znajdujemy zapisany w kalendarzu krakowskim z XIII wieku. Można zatem z pewnem prawdopodobieństwem przypuścić, iż pomieniona konsekracya odbyła się w tymże dniu".

Tekst aktu z r. (1191) zaczerpnęliśmy z Długosza (j. w.), zachowując jego pisownię, jako źródła w danym razie pierwotnego. Poprawił go w jednem miejscu i słusznie, już na podstawie przedruku, dokonanego przez Fr. Piekosińskiego (j. w.), Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 271), co podajemy tu w przypisie dolnym.

Akt z r. (1191) drukowali: Aleksander Przeździecki—Ludwik Łętowski (Joannis Długosz... Liber Beneficiorum Dioecesis Cracoviensis, t. I, Cracoviae 1863, pag. 402—403); Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min., I, Kraków 1876, str. 5—7, nr. II).

Literatura. Franciszek Piekosiński (j. w., str. 5—7); Wojciech Kętrzyński (j. w., str. 241, 271).

126.

(ante 1194)[1] *Ex littera suspecta.* *S. L., S. D.*

Quidam Bolelius (masoviensis?) tempore ducis Casimiri, (dicti Justi), homines certos judicio suo damnasse protestatur.

(Quidam) Bolelius suo judicio antjco . tempore ducjs Kazimirj iudicauerat . (ac) eodem tempore fide sua damnauit (rustjcos infrascriptos:) piuona cum filijs . Rospuchij . cum fratre filii *(sic)* Nesebudj . Kadzouym et draconem cum filiis . Johannem filium Radosonjs, buzam filium gugoronis.

Przekaz taki zawiera akt z d. 10 VIII 1218 r. (ob).

Przekaz ten, w postaci powyższej, potwierdził d. 10 VIII 1218 r. we Włocławku (ob.) Konrad I, książę kujawski i mazowiecki.

Tekst przekazu powyższego, mogącego dotyczyć zarówno Mazowsza, jak Kujaw, zaczerpnęliśmy tu z oryginału potwierdzenia Konrada I, który przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 6", a budzi zewnętrznie, co do swej autentyczności, pewne podejrzenia (por. opis aktu z 10 VIII 1218 r.).

Przekaz ten drukowali w (błędnie czytanem) potwierdzeniu Konradowem, którego oryginał znajdował się niegdyś w Archiwum Katedralnem we Włocławku: w r. 1848 Leon Rzyszczewski i Antoni Muczkowski (Cod. Dipl. Pol. t. II, pars I, pag. 6—7, nr. 3), a w r. 1886 (w regeście) Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, pag. 113, nr. 9).

Literatura. Por. Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXI, Kraków 1888, str. 14, 16). Por. nr. 55.

[1] Kazimierz Sprawiedliwy zmarł d. 5 maja 1194 r. (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).

127.

(ante 1194) *S. L., S. D.*

Casimirus Boleslai, dictus Justus, dux Poloniae, certas libertates ecclesiae b. Mariae in Czerwińsk contulisse protestatur.[1]

.. Kasimarus *(sic)* pater (Conradi, ducis Masoviae et Cuiaviae) . contul(it) ecclesie beate Marie ciruenensis, quod homines eius ascripticij, ubicunque constituti, non debeant ab aliquo iudicarj nisi ab abbate loci dicti *(sequuntur verba 26)*; homines in lomna qualescunque constituti, non debent astare castro, nec ab aliquo iudicari, nisi ab abbate supradicto, uel ab eius iudice; .. ibidem sancta Maria habet *(anno 1222: ab antiquo)* .. iudicium ferri et aque, pariter et duellum.

Przekaz taki zawiera pierwszy akt trojanowski Konrada I z r. 1222 (ob.).

Nadto por. drugi akt trojanowski Konrada I z r. 1222, zawierający przekaz analogiczny, w redakcyi odmiennej, uzupełnionej imionami poddanych.

Tekst przekazu powyższego zaczerpnęliśmy z oryginału autentycznego pierwszego aktu Konrada I z r. 1222, wydanego w Trojanowie, a przechowywanego w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 8".

Co do jego potwierdzeń, druków i literatury, ob. objaśnienia pierwszego aktu trojanowskiego Konrada I z r. 1222.

128.

(ante 1194) *S. L., S. D.*

Milosca, filius Radostae (masoviensis), ascriptus in Łomna, profugus in Siekluki, a Fulcoldo, abbate de Czerwińsk, coram duce Casimiro (dicto Justo[2]*) convictus, ad locum priorem reduci protestatur.*

(Cf. nr. 95.)

.. Milosca profugus, (Widone, Abbate Cirvenensi defuncto), latuit in Secluk sub Duce Kasimiro, quem (Miloscam) iterum Fulcoldus Abbas convincens coram eodem Duce, eidem loco (sc. ad Lomna) reddidit.

Przekaz taki zawiera drugi akt trojanowski Konrada I z r. 1222 (ob.).

Tekst przekazu powyższego zaczerpnęliśmy z drugiego aktu trojanowskiego Konrada I z r. 1222 (ob.).

Co do jego potwierdzeń, druków i literatury, ob. objaśnienia drugiego aktu trojanowskiego Konrada I z r. 1222.

---

[1] Niektóre z wyszczególnionych niżej przywilejów pochodzić mogą od Bolesława Krzywoustego. Por. nr. 56. — [2] Kazimierz Sprawiedliwy, ks. sandomierski, krakowski, kujawski i mazowiecki, zmarł d. 5 maja 1194 r. (por. Oswald Balzer: Genealogia Piastów).

129.

(1194) (MAJI 5)

De morte Casimiri (Justi, ducis Sandomiriae, Cracoviae, Cuiaviae et Masoviae).

.. Casimirus mortuus[1] *(sequuntur verba 30)*[2] Duae . (autem) olivae, duo supersunt luminaria, duo filii Casimiri: Lestco[3] et Conradus[4], licet ambo parvuli[5] ..

Kronika Mistrza Wincentego (XII—XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 429. — Kroniki Mierzwy Dopełnienie[6] (XIII? w.): August Bielowski, j. w. — Kronika Boguchwała i Godysława Paska[6] (1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 539.

Literatura. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek (Warszawa 1881), str. 359. Oswald Balzer: Genealogia Piastów (Kraków 1895), str. 184.

130.

(1194) (MAJI 5)

De eodem facto.

1195 (!) .. Dux Kazimirus, pater Lestconis et Cunradi *(sic)*, in Cracovia obiit subitanea morte, illata per veneficia cuiusdam mulieris.[2]

Rocznik Traski (ok. r. 1341): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 835. — Rocznik Krakowski[a] (z przed r. 1341): tenże, j. w.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 129.

131.

1194 (MAJI 5)

De eodem facto.

Anno domini 1194 Kazimirus dux, frater Myeszkonis, obiit ..

Rocznik Świętokrzyski (Nowszy, XV st.) w Kodeksach: Pilzneńskim (1449 r.), Jana, mnicha andrzejowskiego (XV? st.), Krakowskim (XV st.), Wiktora Hr. Baworowskiego

---

[1] Kazimierz Sprawiedliwy, † 5 V 1194 r. (Oswald Balzer: Genealogia Piastów). — [2] Nadto rozpisuje się obszernie Mistrz Wincenty na temat otrucia Kazimierza (por. Mon. Pol. Hist., II, str. 424—429). — [3] Leszek Biały, ks. sandomierski i krakowski, ur. 1186—1187 r., † 23 XI 1227 r. (Oswald Balzer, j. w.). — [4] Konrad I, ks. mazowiecki, kujawski, krakowski i łęczycki, ur. 1187—1188 r., † 31 VIII 1247 r. (Oswald Balzer, j. w.). — [5] Por. Długosz: Hist. Pol., lib. VI, pag. 137—139; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 199. — [6] Z waryantami bez znaczenia.

[a] *Ma:* 1195 (!) Kazimir, pater Lestkonis et Conradi in Cracovia obiit morte subitanea per veneficium cuiusdam mulieris.

(1410 r.), Hr. Działyńskiego (XV? w.), Jana z Niegłoszowa (ok. r. 1484), Wiślickim (1427 r.) i Macieja z Pełczyna (1454 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 70.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 129.

(1194) 132. (POST MAJI 5)

De eodem facto, ac de successione Conradi I in ducatum Masoviae.

(Cf. nr. 146.)

. defuncto (Casimiro [1]) statim Fulco, episcopus Cracovie, principem pronunciat Lesticonem [2], filium eius primogenitum, monarchum Cracovie ..... Fuit autem alter filius Casmiri, Conradus [3] nomine, cui cessit in sorte Cuiavia et Mazovia.[4]

Kronika Polska (XIII—XIV w.): Ludwik Ćwikliński (z trzech rękopisów, posiadających tu waryanty bez znaczenia): Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 638—639. — Kronika Książąt Polskich [a] (1382—1398 r.): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 483—484.

(1194) 133. (POST MAJI 5)

De eodem facto.

De ducibus Mazoviensibus et Coyaviensibus. De duce autem Kazimiro [1] . longe superius describitur, qui . fuit filius Boleslai curvi . (Casimiro) processerunt hii filii, videlicet dux Boleslaus [5], qui heredem non habuit, Conradus dux Mazovie et Coyavie [b], nec non Lestko vel Lesko, dux Cracovie et Sandomirie, albus dictus.

Kronika Książąt Polskich (1382—1398 r.): Zygmunt Węclewski (z trzech rękopisów, posiadających tu waryanty bez znaczenia): Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 541.

---

[1] Ob. przyp. 1 na str. 125. — [2] Ob. przyp. 3 na str. 125. — [3] W Kodeksie Rhedigerańskim: Cunradus; ob. przyp. 4 na str. 125. — [4] Por. Długosz: Hist. Pol., lib. VI, pag. 139—141; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 199. — [5] Bolesław, syn Kazimierza Sprawiedliwego, ur. ok. r. 1168, † 16 IV 1182 r. (Oswald Balzer: Geneal. Piastów).

[a] *Ma:* . defuncto (Kazimiro) mox Fulco, episcopus Cracoviensis, principem pronunciat Lesticonem, dicti Kazimiri primogenitum ..... Fuit autem alter filius Kazimiri, Conradus *(Kod. Sędziwoja:* Kunradus) nomine, cui cesserat Coyavia *(sic)* pariter et Mazovia in hereditatem.

[b] *Rękopis wrocławski Kroniki Książąt Polskich ma:* Kyovie (!).

1195(!) 134.

De morte Casimiri Justi.

(Cf. nr. 130.)

1195 (!) .. Dux Kazimirus, pater Lestconis et Cunradi, in Cracovia obiit ..

Rocznik Traski (ok. r. 1341): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 835. — Rocznik Krakowski (z przed 1341 r.): tenże, j. w.

(1195) 135.

(SEPTEMBRIS 13) [1]

Cracovienses sub duce (impuberi) Lestcone, dicto Albo, Rutheni sub duce Vladimiriensi Romano, ac Masovienses sub duce (impuberi) [2] *Conrado I, ducem Poloniae, Mesconem, dictum Senem, ducesque Silesiae in proelio apud Mozgawa devincunt.*

(Cf. nr. 136.)

I. Sciebat etiam (Romanus dux Wladimiriensis), Lestkone et Conrado excussis, suo capiti securim imminere; hinc a Meskone Sene, si vicisset, illinc a principe de Kijow [3], cuius filiam, dato libello repudii, a se removerat. Erat autem in Cracoviensi provincia locus, a nomine fluvii Mosgava [4] dictus, ab Andreoviensi coenobio non longe distans ..... Ubi *(sequuntur verba 28)* caede sese interimunt.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 542. [5]

II. 1196 (!) Mesko dux, frater senior Kazimiri, petit Cracoviam, cui filii Kazimiri (sc. Lestko et Conradus) bello resisterunt in Moskava.

Rocznik Krakowski (z przed 1341 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 836. — Rocznik Traski [a] (ok. 1341 r.): tenże, j. w.

III. .. sequenti anno (1195) inter duces Myeszkonem (et) filium Kazimiri et

[1] Por. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 200. — [2] O opiece nad małoletnimi książętami: Leszkiem Białym i Konradem, ich matki, wdowy po Kazimierzu Sprawiedliwym, Heleny, córki Rościsława, w. ks. kijowskiego, zmarłej między r. 1202—1206, (O. Balzer: Genealogia Piastów), pisze Długosz (Hist. Pol., lib. VI, pag. 147); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 200. — [3] Por. przyp. 5 na str. 128.— [4] Długosz: Hist. Pol., lib. VI, pag. 143—146; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 199—200.— [5] Podobnie ma: Kroniki Mierzwy Dopełnienie (Mon. Pol. Hist., II, str. 430), które wspomina tu o Leszku i Konradzie, zamiast: „Lestkone et Conrado excussis", jedynie w słowach: „pueris excisis".

[a] *Ma:* 1196 (!) Mescho dux, frater senior Kazimiri premortui, petit Cracoviam, cui filii Kazimiri resisterunt bello in Moskava.

inter Mazovitas facta est cedes magna in Moszgawa, ita quod Myeszko vicit[1] et campum obtinuit; sed Boleslaus[2], filius eius, interfectus est in eodem bello.

Rocznik Świętokrzyski (Nowszy, XV st.) w ośmiu Kodeksach (wymienionych w nr. 131): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 70. — Zdarzenia godne pamięci[a] (r. 1517—1526): Antoni Lorkiewicz: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 305.

Tylko przytoczone tutaj źródła i teksty wspominają pośrednio lub bezpośrednio o udziale Mazowszan (i Konrada I) w bitwie nad Mozgawą. Wszystkie inne, mówiąc o tej bitwie, pokrywają ów udział milczeniem. Por.: Kronika Mistrza Wincentego (Mon. Pol. Hist., II, str. 430—436); Kroniki Mierzwy Dopełnienie (tamże, str. 429—431); Rocznik Wielkopolski (Mon. Pol. Hist., III, str. 7); Spominki Gnieźnieńskie (tamże, str. 43); Rocznik Górnoszląski (tamże, str. 715); Rocznik Kapitulny Krakowski (Mon. Pol. Hist., II, str. 800); Rocznika Krótkiego Dopełnienie (tamże, str. 800); Rocznik Małopolski [w Kodeksach: Królewieckim, Szamotulskim, Lubińskim i Kuropatnickiego] (Mon. Pol. Hist., II, str. 160—161); Kronika Polska (Mon. Pol. Hist., III, str. 639); Rocznik Sędziwoja (Mon. Pol. Hist., II, str. 876); Rocznik Traski (tamże, str. 835); Rocznik Krakowski (tamże, str. 835); Kronika Książąt Polskich (Mon. Pol. Hist., III, str. 484); Katalogi Biskupów Krakowskich (tamże, str. 353).

Literatura. Por. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek (Warszawa 1881), str. 370—374, oraz tamże przyp. na str. 542 i nast.

(1195)[3] 136.

De bello Romani, ducis Russiae (Vladimiriae), filiorumque Casimiri (Justi: Lestconis ac Conradi), cum Mescone.

(Cf. nr. 135.)

.. Романъ[4]. оублюдъсѧ тестѧ своего[5]. ажь емоу извѣргль кр(с)[6]тнъıѧ граты[b]. и ѣха в Лѧхы помочи дѣлѧ. ко Казимеричемь[7]. и рекоша емоу Казимеричи. мъı бъıхомъ тобѣ радѣ помоглѣ. но ѡбидить насъ. стръıи свои Межька[8]

[1] Ob.: Literatura. — [2] Bolesław, ks. kujawski, syn Mieszka Starego, ur. 1159 r., † 13 IX 1195 r. (Oswald Balzer: Genealogia Piastów). — [3] Długosz: Hist. Pol., lib. VI, pag. 143—144; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 199—200. — [4] Roman, ks. halicki i włodzimierski, syn Mścisława ks. kijowskiego, zmarł 1205 r. — [5] Ruryk, ks. kijowski, syn Rościsława ks. kijowskiego, zmarł ok. 1214 r. — [6] Litery, ujęte w nawias, odpowiadają odpowiednim skrótom, które tu ze względów technicznych pomijamy. [7] Leszek Biały i Konrad, synowie Kazimierza Sprawiedliwego. Pierwszy, ur. 1186—1187 r., † 23 XI 1227 r.; drugi, ur. 1187—1188, † 31 VIII 1247 r. (O. Balzer: Genealogia Piastów). — [8] Mieszko Stary, ur. 1126—1127 r., † 13 III 1202 r.

[a] *Mają:* ..Post vero anno domini millesimo centesimo decimo quarto *(ma być:* 1194) Kazimirus dux, frater Messkonis obiit et sequenti anno inter ducem Messkonem et Mazovitas facta est cedes magna in Moskawa, Mysskoque vicit et campum obtinuit, sed Boleslaus filius eius in eodem conflictu interiit. [b] *T. zw. Kodeksy Chlebnikowa i Pogodina mają:* грамоты *(Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. II, изд. II, str. 686, przyp. „74“).*

ищеть под нами волости а переже[a] ѡправи насъ . а бъихомъ бълѣ[b] вси Лѧхове не раздно . но за ѡдинемь бъихомъ щитомъ бълѣ[c] с тобою и мьстили бъихомъ ѡбидъı твоѧ . Романъ же оулюбивъ свѣтъ ихъ . и послоушавъ ихъ . и поѣха на Межькоу . со с(ъı)[1]н(о)[1]вци его с Казимеричи . сдоума с моужи своими рекъ . ажь[d] примоучю сихъ а Б(о)[1]гъ ми на нѧ поможеть . и тогда совокоупивъ всихъ на ѡдино мѣсто . исполноу[e] *(sic)* с ними ч(ес)[1]ть свою . и хотѣние мысли своеѧ налезоу . и то помъıсливъ[f] въ с(е)[1]р(д)[1]ци своемь . и поѣха противоу Мьжьцѣ битьсѧ. Межька же приславъ противоу емоу и не хотѧше битисѧ с нимъ[g] . но велѧшеть[h] Романови . абъı и оуладилъ со с(ъı)[1]н(о)[1]вци[2] его. Романъ же не послоушавъ ихъ[i] и ни моужии своихъ . и да емоу полкъ и оударишасѧ Лѧховѣ с Роусью и потопташа Лѧховѣ Роусь . и победи Межька Романа . и избиша в полкоу его Роуси много и Лѧховъ своихъ . а самъ оутече къ Казимеричемъ в городъ . и ѡ(т)[1]тоудоу вземши и дроужина его несоша и к Володимерю.

Latopis Hipacki (Ипатьевская Лѣтопись. XIII?—XV w.): Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. II, изд. II, С.-Петербургъ 1908, str. 686—687.

Literatura. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek (Warszawa 1881), str. 370—374 i nast. — М. Грушевскій: Очеркъ исторіи Кіевской земли отъ смерти Ярослава до конца XIV столѣтія (Кіевъ 1891), str. 257—258.

1196(!) 137.

De eodem facto.

(Cf. nr. 135.)

Mesko dux, frater senior Kazimiri, petit Cracoviam, cui filii Kazimiri (sc. Lestko et Conradus) bello resisterunt in Moskava.

Rocznik Krakowski (z przed r. 1341): August Bielowski: (Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 836. — Rocznik Traski[3] (ok. r. 1341): tenże, j. w.

Literatura. Por. prace, przytoczone pod nr. 135 i 136.

---

[1] Ob. przyp. 6 na str. 128. — [2] Ob. przyp. 7 na str. 128. — [3] Ob. przyp. [a] na str. 127.

[a] *T. zw. Kodeksy Chlebnikowa i Pogodina mają:* преж *(Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. II, изд. II, str. 686, przypis „77"); [b] tamże (przyp. „78"):* были; [c] *tamże (str. 687, przyp. „3"):* были вси [d] *tamże (przyp. „7"):* аже; [e] *tamże (przyp. „9"):* и исполню; [f] *tamże (przyp. „12"):* помыслил; [g] *tamże (przyp. „15"):* с ними; [h] *tamże (przyp. „16"):* веляше; [i] *tamże (przyp. „18"):* его.

138.

1196(!) *Nota vitiosa.*

Lestko, dux Masoviae, victoriam obtinuit super Ruthenos.

(Cf. nr. 113.)

1196. Dux Kazimirus[1](!) vicit Ruthenos.

Rocznik Małopolski (XIII—XIV w.), Kodeks Królewiecki (ok. 1466 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 161.

139.

1196 LATERANI, *DECEMBRIS 12*

Caelestinus papa III (Vito), episcopo Plocensi, facultatem excommunicandi molestatores et invasores bonorum ecclesiae (masoviensis), auctoritate apostolica largitur.

Celestinus episcopus servuus seruorum dei. Venerabili fratri Plocensi Episcopo Salutem et apostolicam benedictionem . ‖ Ad prouisionem ecclesiarum omnium et earum quietem in eminenti sedis apostolice specula consti‖tuti . ipsarum tenemur utilitati consulere . et incommodis quantum nobis conceditur, precauere. ‖ Ea propter Venerabilis in Christo[2] frater, ecclesie tue paterna uolentes sollicitudine prouidere . ut illi‖citos molestatores ipsius et inuasores rerum eiusdem nisi amoniti a sua presumptione ‖ destiterint . uel ecclesie satisfecerint competenter, sententia excommunicationis inuoluas . libe‖ram tibi concedimus auctoritate presentium facultatem. Nulli ergo omnino ho‖minum liceat hanc paginam nostre concessionis infringere, uel ei ausu temerario ‖ contraire . Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipoten‖tis dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum ‖ Laterani ij Idus Decembris . Pontificatus nostri anno Sexto. ‖

Oryginał bulli Celestyna III przechował się po dziś dzień w stanie dobrym w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec katedralny, szafa II, pergamin, oprawiony w ramki drewniane ciemne, z obu stron oszklone. *In dorso* widnieją sygnatury dawne: 33, nr. 36, 960 i „Lit. A“. Na szkle wypisałem sygnaturę tymczasową: Sig. $\frac{x}{2}$). Jest to pergamin włoski, mierzący w centymetrach: szerokości 18,4 ctm., wysokości — po dokonanem w ramkach rozprostowaniu — 17,3; rozprostowana zakładka mierzy 1,7 ctm. Na sznurze jedwabnym, który jeszcze kilkadziesiąt lat temu [(Ks. Jan Tadeusz Lubo-

[1] Pomyłka, zamiast: Lestco dux Cuiaviae et Masoviae. Ob. nr. 113. — [2] W oryginale: xpo.

mirski): Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 1, nr. I, przyp.] pozwalał rozróżniać barwy nitek czerwonych i żółtych, dziś zaś posiada cały jasną barwę „hawana", wisi u pergaminu przytwierdzona prawidłowo okrągła bulla ołowiana z napisem: CELE|STINVS|PP III. Z powodu oprawy, strona odwrotna bulli ołowianej nie jest widoczna. *In dorso* dokumentu widnieją napisy następujące: (z XV st., zatarty) .... ecclesie ..... concessa exco .....; (z XVI—XVII st.): Bula Celestini Pape in qua conceditur facultas Epo Ploc. excommunicandi auctoritate Aplica Invasores bonorum Ecclesie Plocensis. Pismo dokumentu piękne, typowe dla przełomu XII—XIII w.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału.

Transsumptów jego ani potwierdzeń nie znamy.

Drukował go z oryginału w lekcyi dobrej, jedynie ze zmianą niektórych liter wielkich na małe i odwrotnie, oraz z drobną różnicą w pisowni, w r. 1863 Książę Jan Tadeusz Lubomirski (j. w.); w regeście Jaffé: Regesta Pontif. Roman., ed. II, t. II (Lipsiae 1888), pag. 628, nr. 17460.

Literatura. Prac, poświęconych tej bulli, nie znamy.

140.

1197 *(PRIMO VERE)*[1]

Uxorum usus sacerdotibus in Polonia (et Masovia) per Petrum, legatum Caelestini papae III, interdicitur.

Petrus tituli Sanctae Mariae in via lata Diaconus Cardinalis, Capuanus vulgariter nuncupatus, a Summo Pontifice Caelestino tertio Legatus de latere ad reformandam ecclesiam Polonicam destinatus, venit Poloniam. Qui Cracoviensem civitatem ingressurus, a Fulcone Cracoviensi episcopo et omnium ecclesiarum processione magno honore exceptus [a] est, primamque congregationem Cracoviae, alteram in Lubcza agens, deinde in Gnesnensem, Wratislaviensem, Posnaniensem, Ploczensem, Wladislaviensem, Chelmensem et Lubuczensem, dioceses se transferens, id praecipuum in ecclesia reformanda sibi curae assumpserat, quatenus presbyteri a mulieribus et concubinis abstinendo [b], continentem et castam, et quae laicos aedificare posset, ducerent vitam, cum plures ea tempestate sacerdotes uxoribus, velut iure legitimo uterentur ..

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol., t. II, lib. VI, pag. 148 (ed. Alexander Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny Rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza do r. 1384 (Kraków 1887), str. 43, 200. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek (Warszawa 1881), str. 393—394.

[1] Ob. Literatura (St. Smolka, j. w.).

[a] *Kod. Rozrażewskiego ma:* susceptus; [b] *Wydanie Dobromilskie ma:* abstinentes.

(circa 1198?) **141.** *S. L., S. D.*

Homines in Brochowo, monasterii in Czerwińsk ascripti, certa libertate gaudere protestantur.

. homines (ascripticij ecclesie beate Marie ciruenensis) in Prohouo *(sic)* (qui anno 1222 non debebant alicuj obedire in iudicio, nisi abbati ciruenensj, sint) ita per omnia liberi, sicut fuerant tempore Sironis et Oltonis (excepta ?) causa de sere fractura.

Przekaz taki zawiera pierwszy akt trojanowski Konrada I z r. 1222 (ob.).
Por. nadto drugi akt trojanowski Konrada I z r. 1222 (ob.).

Co do daty powyższego przekazu, por. nr. 142, w którym Żyra i syn jego, Olton, najdawniej łącznie występują; oczywiście, jest to data w danym przypadku tylko przybliżona, gdyż wspomniany tutaj (palatyn) Żyra występuje już w r. 1161 (nr. 87), a syn jego, Olton, mógł żyć jeszcze i w r. 1227 (por. akt z r. 1206—1227?).

Tekst przekazu niniejszego zaczerpnęliśmy z oryginału pierwszego aktu Konrada I dla Czerwińska, wydanego w Trojanowie w r. 1222 s. d. (ob.), a przechowywanego w autentyku pergaminowym w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 8".

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego tu przekazu nie znamy.

Przekaz powyższy drukowali w tekście aktu Konrada I: (ob. niżej pierwszy akt trojanowski Konrada I z r. 1222).

Literatura. Ob. objaśnienia ostatniego tego aktu.

1198[1] **142.** *S. L., S. D.*

Monachus, s. Resurrectionis ecclesiae patriarcha, recenset bona et immunitates, quibus monasterium Sepulcri Dominici Miechoviense a ducibus et proceribus Poloniae ac Masoviae est dotatum.

(Cf. nr. 143.)

[2] In nomine sancte et indiuidue trinitatis, patris et filij et spiritus sancti amen. || Monachus dei gracia sancte resurrectionis ecclesie patriarcha . et totum eiusdem ecclesie capitulum vniuersis Archiepiscopis .

[1] O nadaniach Jaksy dla klasztoru miechowskiego pisze Długosz (Hist. Pol., lib. V, pag. 59—60) pod r. 1162; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 182. Pod r. 1198 znajdujemy u niego (Hist. Pol., lib. VI, pag. 149—150; Al. Semkowicz, j. w., str. 201) mętną wiadomość o walce Leszka i Konrada z Haliczanami. Por. nr. 135, 136, 137 i 162. — [2] Krzyż dwuramienny.

Episcopis . Abbatibus . Prepositis . et ceteris ecclesiarum prelatis . Ducibus . Comitibus . Baronibus . Militibus . et ceteris sancte matris ecclesie filijs . || per ducatum polonie constitutis . et inposterum constituendis . ad quorum noticiam presentia scripta peruenerint . Salutem . et patriarchalem benedictionem. Cum labilis sit memoria hominum, cui non suffragatur perpetuitas litterarum . Vniuersitati uestre presentibus || litteris innotescat . quod cum dominus Iaczo uir bone memorie dominicum adiret sepulchrum . et inloco *(sic)*, ubi steterunt pedes domini, adoraret . inter alia deuocionis sue insignia rogauit . ut ecclesia sancti sepulcri unum de canonicis . suis secum in polonia mitteret . || quatinus ad soluendum uotum, quod fecerat . eum quibusdam hereditatibus inuestiret . quia cum esset uir christianissimus et precipue circa dominicum sepulchrum deuotus . ecclesiam nostram suis uolebat dotare patrimonijs . et apud remotas illius prouincie gentes Christi patrimonium ampliare, ut || dum eius patrimonium amplificaret interris *(sic)* . eterne ciuitatis heres a Christo conscribetur in celis . Cum ergo quendam canonicum secum in polonia perduxisset . egregij ducis Bolezlaui consensu ac uoluntate omnimoda tres uillas, uidelicet Mechou . Zagoriz . Commarouo . in || perpetuam helemosinam canonico et suis successoribus assignauit . Et ne aliquis successorum suorum donationes eius posset inirritum *(sic)* ducere, seu villas prenominatas a iherosolimitane ecclesie dominio reuocare . futurorum paci prouidens et quieti . predictum ducem Bolezlauum || dominum suum familiariter adijt . et eius confirmationem familiari precum instancia requisiuit . Dux uero prestantissimus eius preces deuotas exaudiens, uillis ab eo donatis suam confirmationem adhibuit . et talem insuper ecclesie nostre libertatem et perpetue immunitatis prerogatiuam con||cessit . ut omnes hereditates, quas iherosolimitana ecclesia ibi posset adquirere, propter dominici sepulcri reuerenciam . ab omnibus publicis exactionibus et seruitijs, que inducatu *(sic)* polonie fiunt, essent penitus absolute . Statuit siquidem, quod homines in uillis nostris habitantes ad ex||pedicionem non eant . castrum non edificent . poralne *(sic)* . et stroizam *(sic)* non dent . monetario non obediant . pouoz . et poduode non tribuant . Propter quod . ecclesia nostra tam eum, quam successores suos oracionum et beneficiorum, que apud nos fiunt, participes esse concessit . Cuj || cum frater eius Meseco successisset in honore regiminis . factus est particeps pietatis . dum libertatem, quam prior contulit . sequens nichilominus confirmauit . Post eum frater eius dux Casimirus priorum exempla secutus . donum libertatis a fratribus editum, ratum habu||it . et illud suo priuilegio roborauit . Vnde factum est . ut

processu temporis multi uiri nobiles helemosinas suas ecclesie nostre conferrent . et hereditates ac villas dei intuitu largirentur . quorum nomina duximus annectenda . Inprimis dominus Gethko || venerabilis cracouiensis episcopus, proanima *(sic)* sua et successorum suorum dedit ecclesie sancti sepulcri inhelemosinam *(sic)* decimas istarum quatuor villarum, scilicet Mechou . Zagoriz . Commarouo . et Coccha . Dominus Zuantozlaws . dedit Coccham inferiorem . Dominus comes Ste||phanus dedit Coccham superiorem . Comes Nicholaus palatinus dedit duas villas Iacsic . et Replich . frater Crecocha dedit villam, que est iuxta Meschou *(sic)* . Hugoldus clericus dedit sortem unam, que erat super Coccham . Vxor Gneomiri cum filio suo dedit || Lantkouic . Dominus Lassota dedit Lubnam . Dominus Leonard(us)[1] dedit villam iuxta Coccham inferiorem . frater eius Wlodimirus dedit Belobrese . Iohannes dedit villam, que decambita fuit a fratre eius Matheo pro Gostiradic . Dominus Gerloch et uxor eius cum filijs || suis dederunt duas villas scilicet Charncou et Oluzam . Vxor Wseborij pro eius anima et sua et filiorum suorum dedit villam, que dicitur Golchouo, cum suis pertinencijs . Dominus Cagnimirus dedit Benganouo . Comes Iacobus sumdemerensis dedit vil||lam, que dicitur Karohe . Dominus Michora dedit nobis[2] super Rabbam villam, que dicitur Quelme, cum ecclesia et decimis . et forum et Thabernam . et aliam villam Nescouiche . Iterum addidit Sal de bochegna . Aliud Sal in Preuenchan[a] *(sic)* . tertium Sal Sidignam . || et aliam tabernam Studencam . Andreas frater Mathei dedit Bamuol . Insumdemerensi prouintia *(sic)* . Comes Radozlauus proanima *(sic)* sua dedit nobis Scarisou . et ecclesiam . forum . et tabernam . Predictus uero dux Casimirus talem huic foro contulit libertatem, ut ad ipsum uenientes, || morantes et exeuntes . mercimonia libere contrahere possent . Insuper consilio usus . et prece monetariorum rogatus . tres marchas manualis argenti de domo dei monetarijs dari decreuit . domino uero terre de quolibet plaustro salis . quinquaginta capita . domuj || uero duodecim capita salis accipere constituit . de allecijs uero totidem allecia . Hanc ergo supradictam libertatem domino patriarche, et ceteris fratribus perlitteras *(sic)* suas demandauit . Eandem eciam libertatem coram Sdizlauo archiepiscopo in pascha domini in spirzou, multis || ibi-

[1] Wątpliwy jest w tem miejscu skrót: „us", z powodu plamy w oryginale (podobiźnie). — [2] Lekcya tego wyrazu na podstawie podobizny nie może być zupełnie ścisłą.

[a] *Cod. Dipl. Maj. Pol.:* Preuenchna.

dem nobilibus astantibus, domino Kasimiro iubente . dominus Lupus episcopus incommuni *(sic)* predicauit . tunc etiam scripto et sigillo suo confirmauit . decimas uero ipsius ecclesie predictus episcopus Gedeco addidit . scilicet decimam de commemorato Scarisou et aliarum quatuor || villarum . Modrelanc . et Virbiche . et Sclinechouic[a] *(sic)* et Crampa. Iterum predictus comes Radozlaws dedit Repinam et homines morantes inea *(sic)* . Dominus Ziro et uxor eius cum filio suo Oltone dederunt duas villas: Samagost que est super Vizlam, et prope Kye aliam . || Christon dedit Zitnam . quam decambiuit prefatus Cagnimirus pro Borouna . et Comeou . D(ominus) Otto de uerbic dedit Dirscou . Voizlauus frater domini Gethkonis episcopi in Vroczlauiensi prouincia dedit duas villas, que decambite fuerunt ab episcopo Vroczlauiensi . pro villa, que dicitur Groscouic || et pro sclauono et earum decimis . D(ominus) Bugiuoy dedit Gorezlauice . In Guenezne *(sic)* frater Prelaius dedit ecclesiam cum duabus villis . Ducissa de Guenezne dedit Grodiz cum Taberna . Tuto theotonicus dedit villam, que est ante Rudam. Igitur quoniam afilijs *(sic)* non debet reuocari in irri||tum, quod apatribus *(sic)* ob animarum suarum salutem tam sollempniter est concessum . et quia donationes iste confirmate aducibus *(sic)*, perpetuam debent stabilitatem habere . vniuersos, qui deo et sancto sepulchro suas dederunt helemosinas, et ipsorum heredes ac filios patriarchali, qua fungimur auctoritate || monemus diligentius obsecrantes . ut helemosinas ecclesie nostre apatribus *(sic)* concessas . omni tempore ratas habeant . et quod ab eis statutum est, nullatenus uiolare presumant . scientes, quod si filij patrum donationes ratas habuerint . et illesas, omnium orationum et beneficiorum que in nostra fiunt || ecclesia, erunt participes . bonum achristo *(sic)* premium recepturi . Si uero libertates infringere uel possessiones auferre . illicita temeritate presumpserint . nouerint se ante tribunal ihesu christi districtum subituros iudicium . et ab ipso, quem incrucis *(sic)* suspensum patibulo adoramus || cuius patrimonia inuaserunt . in extremo examine fortiter puniendos. Factum est hoc Anno dominice incarnationis . M°. C°. X°. C°. VIIJ°. ||

Oryginał aktu z r. 1198 przechował się w zbiorach Muzeum X. X. Czartoryskich w Krakowie. Ponieważ nie dotarliśmy do niego bezpośrednio, podajemy tu jego opis za dwu jego wydawcami, którzy charakteryzują go, jak następuje: W r. 1877 Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I, Poznań 1877, str. 42, nr. 34) pisze: „Per-

[a] *Cod. Dipl. Maj. Pol. i Cod. Dipl. Pol. Min.:* Sdinechouic.

gamin oryginalny, u którego, u założonego dolnego brzegu, przywieszono dwie bulle ołowiane. Pierwsza na niciach jedwabnych zielonych, zatarta, przedstawia osobę z aureolą, w długiej szacie, kroczącą w lewo, a tułowiem naprost zwróconą; (ręka jej) lewa, podniesiona, trzyma Krzyż, prawa, spuszczona, trzyma przedmiot zatarty; na stronie odwrotnej napis w pięciu liniach, zatarty oprócz końca: ecclesie patriarcha. Druga (bulla), na niciach jedwabnych czerwonych (zawieszona), przedstawia na jednej stronie wyobrażenie Grobu Pańskiego (i) napis: S. Sanctissimi Sepulchri; na stronie odwrotnej podwójny krzyż łaciński, pomiędzy którego ramionami (litery): I. C. X. C.; pod dolnem ramieniem: N. J. K. A.; w otoku (napis): Sigillum Canonicorum". — Drugi wydawca aktu z r. 1198, Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, Kraków 1886, str. 14—15, w przypisku do nr. 375) tak w r. 1886 tenże oryginał opisuje: „Oryginał pergaminowy ..... opatrzony jest dwiema ołowianemi dwustronnemi bullami, z których pierwsza na zielonym, druga na pąsowym jedwabnym sznurku jest uwieszona. Pierwsza, bardzo zniszczona, wyobraża jakoby Chrystusa Zmartwychwstałego; po stronie odwrotnej napis sześciowierszowy, już prawie nieczytelny: † | MONACHVS | SCE RESVREC | TIONIS ECCLE | SIE PATRIAR | CHA. Druga, dobrze dochowana, wyobraża po stronie prawej podwójny Krzyż patryarchalny z monogramami po boku: IC | XC—NI | KA. W otoku napis: † SIGILLVM CANONICORVM, zaś po odwrotnej — wnętrze Kościoła Grobu Chrystusowego. W otoku napis: † SANCTISSIMI SEPVLCHRI." Wymiary podobizny (ob. niżej) tego, pięknie zachowanego, niewątpliwego oryginału, wynoszą (bez zakładki): 65,3 ctm. wysokości, przy 54,5 ctm. szerokości; zakładka mierzy 2,5 ctm.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy ze znakomitej podobizny oryginału, podanej przez Stanisława Krzyżanowskiego (Monumenta Poloniae palaeographica, pag. 8, tab. 19). Z zestawienia tego tekstu z opartą bezpośrednio na oryginale lekcyą Cod. Dipl. Maj. Pol. (t. I, str. 42—44, nr. 34) i Cod. Dipl. Pol. Min. (t. II, str. 12—14, nr. 375), wynikają — poza pisownią — drobne odmiany, podane tu w przypisach dolnych.

Potwierdzeń ani transsumptów aktu z r. 1198 nie znamy. Jedynie w Aktach Grodu Warszawskiego (Inducta Oblatarum, Liber VIII, pag. 898) znajdujemy wprowadzony tam dnia 12 lipca 1780 r., niedatowany, a na akcie z r. 1198 oparty, wpis następujący: „Testimonium a Monacho S. Resurectionis ecclesiae patriarcha, ac toto ejusque ecclesiae capitulo, de donationibus: prima a domino Jaczo, visitante sepulchrum Christi, de consensu ducis Boleslai super tres villas, videlicet: Mechow, Zagorze, Komorow; secunda a comite Radoslao super Skaryszow et ecclesiam, forum atque tabernam pro re canonicorum regularium s. sepulchri hierozolimitani".

Akt z r. 1198 drukowali z kolei: w r. 1634 Samuel Nakielski (Miechovia, sive promptuarium antiquitatum monasterij Miechoviensis, Cracoviae 1634, pag. 83—86); w r. 1864 A. Przeździecki — L. Łętowski (Joannis Długosz Senioris.., Liber Beneficiorum, t. III, Cracoviae 1864, pag. 26); w r. 1868 w regeście Colmar Grünhagen (Regesten zur schlesischen Geschichte, I. Th., Breslau 1868, pag. 44, nr. 62); w r. 1877 Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I, Poznań 1877, str. 42—44, nr. 34); w r. 1886 Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, Kraków 1886, pag. 12—14, nr. 375); w r. 1907 Stanisław Krzyżanowski (Mon. Pol. palaeographica, Cracoviae 1907, pag. 8, tab. XIX) podał regest, oraz podobiznę omawianego tu aktu, na podstawie fotografii z oryginału.

Literatura. Por. Samuel Nakielski (j. w., pag. 86—121) i Franciszek Piekosiński (j. w., str. 14—16). Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku), uważając sam akt omawiany za niewątpliwy autentyk (str. 205), wyraża jednak zdanie (str. 244), że akt ten, nie tworzący wprawdzie praw nowych dla klasztoru miechowskiego, stara się wszelako, drogą podfałszowań (?), prawa, dla pojedyńczych posiadłości nabyte, rozciągnąć na wszystkie. Colmar Grünhagen (j. w.) nazywa patryarchę, wystawcę omawianego aktu, za S. Nakielskim (j. w.) i Długoszem (j. w.) Aaronem i pisze: „Die ganze Urkunde scheint in der vorliegenden Gestalt schwerlich echt", w czem się niewątpliwie myli. Stosław Łaguna w rękopiśmiennych notatach swoich objaśnia inaczej, niż wydawcy aktu z r. 1198, niektóre wymienione w nim miejscowości. (Por. niżej: Index Locorum, a nadto nr. 143: Literatura).

(1198?)[1] 143. S. L., S. D.

Album patriarchale, complectens nomina benefactorum monasterii Miechoviensis Sepulcri Dominici, in quorum serie Masovienses occurrunt.

(Cf. nr. 142.)

In nomine sancte et indiuidue Trinitatis, patris et filij et spiritus sancti amen.

Dux Bolezlaus magnus.[a]

Nos Monachus Dei gracia sancte Resurrectionis ecclesie patriarcha una cum eiusdem ecclesie nostre capitulo et fratrum collegio, ad formam[b] predecessorum nostrorum patriarcharum Iherosolimitanorum[c], notum facimus vniuersitati tam modernorum presencie, quam successorum posteritatis[d] *(sic)*, vniuersos episcopos Polonie[e], duces, barones, viros et mulieres, quorum nomina inferius leguntur, ob helemosinarum[f] suarum beneficia ecclesie Dominici Sepulcri[g] collata, in eiusdem domus nostre fraternitatem et consorcium recepisse, ut omnium oracionum et beneficiorum, que hinc et in ewm (in)[h] Hierosolimitana fiunt[i] ecclesia, eandem, quam ab ipso Ihesu Christo expectamus, nobiscum pariter percipiant portionem. Quorum nomina sunt hec[j]: Mesacho[k 2] Pollonie[l] dux et prima uxor eius Helizabet[m] et filij eorum Odo[n] et Stephanus; item

[1] Z r. 1198 (por. nr. 142) zdaje się pochodzić główna redakcya tekstu niniejszego aktu, spisanego na podstawie szeregu zapisek dawniejszych (i garstki późniejszych. Ob. str. 138, przyp. 3 i 4). — [2] Mieszko Stary.

[a] *U Samuela Nakielskiego (Miechovia, pag. 81—83) brak całego tego ustępu od wyrazów:* In nomine *aż do* magnus *włącznie;* [b] normam; [c] Hierosolymitanorum; [d] posteritati; [e] Polonos; [f] eleemosynarum; [g] Sepulchri; [h] in; [i] fient; [j] *następują wyrazy:* Boleslaus magnus dux Polonie; [k] Mescho; [l] Polonie; [m] Elizabeth; [n] Otho.

Eudoxia secunda uxor eius et tres filii eorum: Bolezlaus, Meseco[a], Vlodizlauus.[b] [1]

Kasimerus[c] dux et uxor eius Helena cum duobus filijs: Lestcone[d] et Conrado.[2]

Bolezlauus[e] dux de Verzlaue[f] et uxor eius cum filijs suis Conrado et domino Ierozlauuo[g] episcopo et duci[h] *(sic)* Henrico.[3]

Meseco dux frater predicti Bolezlauj[i] et uxor eius cum liberis suis.

Predicta ducissa Eudoxia dedit Grodist.[j] [4]

Interea omnibus, quorum obtutibus presencia venerint[k], quia omne bonum in commune deductum, pulcrius[l] elucescit, et quia nemo accendit candelam, ut sub modio ponat, sed super candelabrum, ut ingredientibus lumen fiat: notificandum duximus, duos ex prelectis[m] ducibus, scilicet Meseconem[n] magnum et Kazimerum[o], Deo et glorioso Sepulchro lhesu Christi[p] filij eius pro salute anime sue suorumque omnium successorum, in uniuersis commorantibus, que hic leguntur, villis talem donasse, cessisse[q] et tradidisse libertatem, uidelicet, ut ad expedicionem non eant, castrum non edificent, poralne[r] et stroizam[s] non soluant, monetario non obediant, pouoz et podvode non dent[t], ab omni servili Polonico opere sint liberi, soli Deo et prelato domus obediant.[5]

Dominus Iaczo cum uxore sua dederunt Deo et sancto Sepulchro Mechou et Zagoriz[u] et Comarouo.[6]

Dominus Gethko[v] [7] Cracouiensis episcopus ibidem ecclesiam in honore[w] sancti Sepulcri[x] consecrauit, in qua consecracione decimam ipsius uille, scilicet Mechou, et aliarum trium uillarum: Zagoriz[y] et Comarouo et Coccha, Deo et Sancto Sepulcro[z] contulit.

Dominus[aa] Zuantozlaws[bb] Coccham dedit inferiorem.

Comes Stephanus dedit superiorem Coccham.

---

[1] Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmienych), przeważnie za Wojciechem Kętrzyńskim (Studya nad dokum. XII w., str. 256—265), notuje: przy ustępie od „Quorum nomina", aż do „Vlodizlauus" włącznie: „Zapisano po r. 1168, a pewnie i po 1173". — [2] Przy ustępie od „Kasimerus", aż do „Conrado" włącznie: „Zapisano po r. 1183". — [3] Przy ustępie od „Bolezlauus", aż do „Henrico" włącznie: „Zapisano między 1198 a 1201". — [4] Przy ustępie od „Meseco dux", aż do „dedit Grodist" włącznie: „(Zapisano) może po r. 1202 (?)". — [5] Przy ustępie od „Interea omnibus", aż do „prelato domus obediant" włącznie: „Zapisano wkrótce po roku 1183". — [6] Przy ustępie od „Dominus Iaczo", aż do „Comarouo" włącznie: „Zapiska. Umarł 20 marca 1176". — [7] Przy wyrazach „Dominus Gethko": „Od 1166. Umarł 1185".

[a] *S. Nakielski, j. w.:* Mesco; [b] Vladislaus; [c] Casimirus; [d] Lescone; [e] Boleslaus; [f] Werslave; [g] Iaroslavo; [h] duce; [i] Boleslavi; [j] Grodysk; [k] veniunt; [l] pulchrius; [m] predictis; [n] Mesconem; [o] Casimirum; [p] *brak:* Christi; [q] dedisse; [r] poralne; [s] strozam; [t] dent et; [u] Zagorzyce; [v] Gedko; [w] honorem; [x] Sepulchri; [y] Zagoryz; [z] Sepulchro; [aa] *brak:* Dominus; [bb] Svantoslaus.

Dominus Micora dedit Chelm cum ecclesia et cum decimis, et forum et tabernam et aliam villam, que dicitur Nescouiche;[a] iterum addidit sal de Bochegna, aliud sal Nepreuecham[b], tercium sal Sidignam et aliam tabernam Studenicham.[c]

Dominus Radozlauus[d] dedit Deo et sancto Sepulcro[e] Scarisou[f] et ecclesiam et[g] forum et tabernam; decimas[h] vero ipsi[i] ecclesie predictus episcopus Gedeco[j] in consecratione ecclesie addidit, scilicet decimam de commemorato Scarisou[f] et aliarum quatuor villarum: Modrelanc et Virbiche[k] et Sdinechouic[l] et Crampa. Iterum predictus comes dedit Repniam[m] et homines morantes in ea.

Dominus Ziro[n] et uxor eius cum filio suo Oltone[o] dederunt duas villas, scilicet[p] Kye et Samagost.[q]

Dominus Leonardus dedit uillam iuxta Coccham[r], frater eius Wlodimirus[1] dedit Belobrese.[s]

Dominus Gneuomirus[2] et uxor eius cum filio suo dederunt Lantkouic.[t]

Comes Nicholaus[u] palatinus dedit duas villas: Iacsic[v] et Replic.

Dominus Lasota[w] dedit Dlubnam.

Dominus Bugiuoy dedit Gozezlauice.[x 3]

Dominus Gerloch[y] et uxor eius cum filijs suis[z] dederunt sancto Sepulcro[e] duas uillas, scilicet[p] Charncou[aa] et Oluzan[bb] *(sic)*.

[cc] Iohannes dedit uillam, que decambita fuit a fratre eius Matheo pro Gostiradic.[dd]

Uxor Wseborij pro eius anima et sua et filiorum suorum dedit uillam, que dicitur Golchouo cum suis pertinencijs.

Dominus Cagnimirus[ee] dedit pro anima sua Benganouo.

Andreas frater Mathei dedit Bamuol.

Voyzlauus[ff] frater domini Gethkonis[gg] episcopi, in Vroczlauiensi[hh] prouincia duas uillas dedit, que decambite fuerant[ii] ab episcopo pro uilla, que dicitur Grocouic[jj], et pro Sclauono et eius decima.[4]

---

[1] Stosław Łaguna (j. w.) notuje: przy wyrazie „Wlodimirus“: „Umarł przed 1193“.— [2] Przy wyrazie „Gneuomirus“: „Umarł 1185“.— [3] Przy zapisce tej: „Zapisane między 1166 a 1176“; Bugiwoja zaś zaopatruje w uwagę: „Umarł 1174—1176“. — [4] Całą tę zapiskę zaopatruje w uwagę: „Zapisani przed 1178“, a przy Wojsławie (Voyzlauus) notuje: „Umarł 1178“.

[a] *S. Nakielski, j. w.:* Neschovice; [b] Prevechan; [c] Studencham; [d] Radoslaus; [e] Sepulchro; [f] Scarissow; [g] *brak:* et; [h] Decimam; [i] ipsius; [j] Gedeon; [k] Virbicze; [l] Zdinechowic; [m] Repinam; [n] Zyro; [o] Otthone; [p] *brak:* scilicet; [q] Samogost; [r] Cocczam; [s] Belobrzeze; [t] Lanthkowic, [u] Nicolaus; [v] Iaczic et Keplic; [w] Lassota; [x] Bozeslawice; [y] Berloch; [z] *brak:* suis; [aa] Charncowic; [bb] Oludzan; [cc] Dominus; [dd] Gostyradic; [ee] Kagnimir; [ff] Voyslaus; [gg] Gedkonis; [hh] Vroclaviensi; [ii] fuerunt; [jj] Grochowic.

Christon frater Canimeri[a] dedit Zitnam[b], quam decambiuit prefatus Cagnimirus pro Borouna et Comeou.[1]

Dominus Otto[c] de Verbic dedit Dirscou.

Comes Iacobus Sumdemerensis[d] cum uxore sua dedit uillam, que dicitur Karohe.[e]

Tuto[f] Teuthonicus dedit uillam, que est ante Rudam.

Frater Prelaius[g] dedit *uillam*[2] sancto Sepulcro[h] [i] ecclesiam, que est in Guenezne, cum duabus villis.

Frater Crecocha dedit villam unam, que est iuxta Mechou.

Hugoldus clericus dedit sortem unam, que erat[j] super Coccham.[3]

Dominum Petrum archiepiscopum Guenezenensem in fraternitatem nostram recepimus.

Dominum Fulconem[4] Cracouiensem episcopum in fraternitatem nostram recepimus.

Dominum Gorichonem[k] cum uxore et liberis suis similiter[l] recepimus.

Iohannem archidiaconum de Lubelnia[m] recepimus.

Lodouicum[n] de Craco[o] recepimus.

Fratrem Christinum de Guenezne recepimus.[5]

[6]Altheman[p] cum uxore et liberis recepimus.

Conradum cum uxore et liberis recepimus. Spancoz[7] cum uxore et liberis recepimus.[q] Bertoldum cum uxore et liberis recepimus et Ottonem.[r 8]

Symon Polayowsky[s] cum uxore et liberis re .....[t]

Oryginał aktu niniejszego nie doszedł nas bezpośrednio.—Wiadomość o nim czerpiemy z objaśnień, podanych przez jednego z wydawców jego tekstu, Franciszka Pie-

---

[1] St. Łaguna (j. w.) przy tej zapisce notuje: „Przed 1178".—[2] Wyraz w oryginale przekreślony.—[3] Przy zapisce tej notuje: „Przed 1187".—[4] Przy Fulkonie uwaga: „Biskupem od 1186".—[5] Na tem (co przemilczał Nakielski) koniec pisma starożytnego, do pisma XII wieku podobnego, pisze A. Z. Helcel, który tekst powyższy z oryginału przepisał.—[6] Ponieważ ustęp niniejszy, nierównie późniejszy, aż do: „et liberis re ..." włącznie, występuje i u Samuela Nakielskiego (Miechovia, Cracoviae 1634, pag. 81—83), z którego przedrukował go wydawca Kodeksu Dypl. Wielkopolskiego, płynie stąd wniosek, że ręka (por. przyp. 8), według A. Z. Helcla, „nierównie późniejsza" i „jeszcze późniejsza", datuje bądź co bądź z przed czasów Nakielskiego, t. j. z przed 1634 r. [7] Przy wyrazie tym St. Łaguna (j. w.) zaznacza: „Może Świętosz woźny".—[8] Tutaj kończy się ustęp, późniejszą ręką wypisany (por. przyp. 5, 6), poczem ręką jeszcze późniejszą, inkaustem bladym, dodano ostatni ustęp tekstu: od „Symon" do „liberis re .." włącznie.

[a] *S. Nakielski, j. w.:* Cagnimiri; [b] Zytnam; [c] Ottho; [d] Sundumeriensis; [e] Karoche; [f] Teuto; [g] Preclavos; [h] Sepulchro; [i] et ecclesiam; [j] est; [k] Gorythonem; [l] *brak:* similiter; [m] Lubelma; [n] Lodovicum; [o] Cracovia; [p] Saltheman; [q] *brak ustępu od* Spancoz, *do* recepimus *włącznie;* [r] Otthonem; [s] Simonem Polaiowski; [t] recepimus.

kosińskiego (Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, Kraków 1886, str. 18), który pisze: „Oryginał powyższego spisku, na pergaminie bez pieczęci, miał sobie A. Z. Helcel pożyczony do odpisania w marcu 1857 r. od W. Piątkowskiego, naczelnika powiatu miechowskiego. *In dorso* aktu najstarszy napis był: Instrumentum pro fraternitate villarum ecclesie Myechoviensis legatarum. Drugi: Istud continet omnes villas, que spectabant ad monasterium Miechoviense. Inne napisy są dużo późniejsze. Tekst cały pisany jest *per extensum*, tylko każdy nowy ustęp poprzedzony jest znakiem, podobnym do klucza basowego w nutach, używanym często w rękopisach średniowiecznych i najdawniejszych drukach, w celu oznaczenia, iż następne zdanie od początku wiersza położone być winno. Gdzie więc w oryginalnym albumie znak taki jest położony, ustęp taki od nowego rozpoczynamy wiersza". Wojciech Kętrzyński (j. n., str. 257) zaznacza słusznie, że wzór A. Z. Helcla był najpewniej dawną kopią pergaminową nieznanego nam oryginału pierwotnego.

Tekst aktu przechował się u Samuela Nakielskiego (Miechovia, pag. 81—83), który zaczerpnąć go mógł z tegoż, co i A. Z. Helcel źródła, lub z innego, nieznanego dziś wzoru. Tekst Nakielskiego przedrukował Ignacy Zakrzewski (j. n.).

Datę (roczną) niniejszego, niedatowanego w tekście aktu, zdaje się rozstrzygać dokument podstawowy tegoż wystawcy (por. nr. 142).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z opartego na kopii A. Z. Helcla, wydawnictwa Franciszka Piekosińskiego (j. w., str. 16—18, nr. 376); jego zestawienie z tekstem Samuela Nakielskiego (j. w.) wykazuje odmiany, przytoczone tu w przypisach dolnych.

Transsumptów ani potwierdzeń aktu niniejszego (opartego na dokumencie nr. 142), nie znamy.

Akt z r. (1198?) drukowali: w r. 1634 Samuel Nakielski (Miechovia sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis, Cracoviae 1634, pag. 81—83); w r. 1879 (Ignacy Zakrzewski) Cod. Dipl. Maj. Pol., t. III, Poznań 1879, Supplementum, str. 741—743, nr. 2020 (34a); w r. 1886 Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, Kraków 1886, str. 16—18; nr. 376).

Literatura. Por. nr. 142 oraz Ignacy Zakrzewski (j. w.). Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, str. 256—265) i Stosław Łaguna (w rękopiśmiennych notatach swoich) zamieszczają przy akcie niniejszym uwagi, podane tu pod liczbami w przypisach dolnych.

(circa 1199—1200[1]) 144.

De Mesconis Senis (contra Masoviam) agitatione.[2]

Mesko (Senex) ..... rursus Cracoviam ..... recuperare nititur. Et ad matrem[3] adolescentum Lestkonis et Conradi ... recurrit *(sequuntur verba 58)* Craco-

[1] Ob.: Literatura. — [2] O wypadkach tych i o służbie Goworka, wojewody sandomierskiego, przy młodych książętach, Leszku Białym i Konradzie, pisze Długosz (Hist. Pol., lib. VI, pag. 156—158) pod r. 1200; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 43, 202—203. — [3] Mowa o Helenie, córce Rościsława, w. ks. kijowskiego, wdowie po Kazimierzu Sprawiedliwym, zmarłej w latach 1202—1206 (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).

viam (eisdem) .. haereditandam protest(ans) .... (ac) Cuiaviensem (quam occupaverat) restituere provinciam promitt(ens) ..... unum .. peropt(ans) ut (Nicolaus, palatinus Cracoviensis) .... exilio relegetur ..... quem (Mesco) noverat matri puerorum tunc temporis valde exosum ..... cuius . consilio in quibusvis negociis ipsa et eius pueri provide regebantur *(sequuntur verba 28)* Rursus igitur hac racione (mater adolescentum et Mesco) paciscuntur, ut Mesko Senex Cujaviam in instanti restituat, et in Cracovia ad finem vitae, ut princeps, regnet, duce Lestkone, ex illius constitutione successuro *(sequuntur verba 43)* (sed) Mesko .. Cracoviae principatum aggre(ssus) ..... nec Lestkonem Cracoviensi principatui haeredem instituere, ut spoponderat, nec Cujaviam restituere curavit, immo Wysliciam et alia tria castra Lestkonis et Conradi, asserens illa esse Cracoviensis provinciae, violenter occupavit. Quae tandem magnis majorum Sandomiriae et Mazoviae consiliis ac studiis cum Cujaviensi provincia restituta et recuperata fuere.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 548—550.

Ustęp, oparty wiernie na Kronice Mistrza Wincentego (XII—XIII st., str. 443—444), lecz uzupełniony danemi imiennemi o Konradzie i Mazowszu, czego kronika ta w tekście swoim nie posiada.

Literatura. Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek (Warszawa 1881), rozdział VI; Oswald Balzer: Walka o tron krakowski. Por. tenże: Genealogia Piastów (Kraków 1895), str. 267.

(1199?[1]—1202) 145.

Myeczslaus (Mesco) Senex Cuiaviam (perbrevi sortem Conradi, ducis Masoviae) occupat (ac possidet).

(Cf. nr. 103, 147.)

Myeczslaus Senex, Maioris Poloniae Dux, qui post cladem, ad Moszgawam acceptam, pacificus constiterat, ad res per bellum et controversiam[a] gerendas animum inclinat, et in Cuiaviensem provinciam, quae de Lestkonis et Cunradi, filiorum Kazimiri, sorte erat, velut Principatibus suis confinantem[b] ex propinquitate et opportunitate, occupat et in suam redigit ditionem.

[1] Z aktu nr. 189 (ob.) wynika, że Kujawy przed bitwą nad Mozgawą (nr. 135) były w posiadaniu Bolesława (ur. 1159 r.), syna Mieszka Starego, który je, najpewniej już od zaszłej w tej bitwie (13 IX 1195 r.) śmierci syna, dzierżył do zgonu († 13 III 1202 r.). Por. Literatura, oraz Długosz: Hist. Pol., lib. VI, pag. 159—165. Por. jednak niżej nr. 147—150.

[a] *Koa. Rozrażewskiego ma:* controversias; [b] *Wyd. Dobromilskie ma:* confinem.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol., t. II, lib. VI, pag. 155 (ed. Al. Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 43 i 202; Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek (Warszawa 1881), str. 373.

146.

(1199—1200) *Ex littera suspecta.* *S. L., (AUGUSTI 11)*

Conradus I ducatum (Cuiaviae et Masoviae) obtinuisse protestatur.

(Cf. nr. 132, 157, 164, 168.)

.. Actum in Wladizlau nouo .. anno ab incarnacjone dominj . M . CC . XVIII . quarto idus augustj . principatus nostri (Conradi I)[1] anno XIX .

Ustęp z aktu Konrada I z d. 10 VIII 1218 r. (ob. nr. 200.).

Literatura. Por. obszerny na ten temat a przekonywujący wywód Oswalda Balzera (Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 267), wobec którego opinie sprzeczne Długosza (Hist. Pol., lib. VI, pag. 180—181), oraz A. Z. Helcla (Cod. Dipl. Pol., II, nr. 3, przyp. 2) utrzymać się nie dadzą.

147.

(1199—1200)

De eodem facto.

Lestko . primogenitus Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae et Pomoraniae dux et dominus efficitur; Conradus vero junior totam Mazoviam et Cujaviam[2] plenissime consequitur et possidet, ac semen suum divino munere possidebit in aeternum.[3]

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 552. Toż samo źródło powtarza raz jeszcze dalej (str. 553) podaną wyżej wiadomość.[4]

---

[1] Konrad I, syn Kazimierza Sprawiedliwego, ks. mazowiecki, kujawski, krakowski i łęczycki, ur. 1187 lub 1188 r., † 31 VIII 1247 r. (Oswald Balzer: Genealogia Piastów, str. 267). Por. przypisek 1 do nr. 148. — [2] Por. nr. 145. [3] Ustęp, pisany, jak widać, jeszcze za życia Konrada I, zmarłego d. 31 VIII 1247 r. — [4] W słowach: Lestkone . et Conrado, filiis Casimiri, in Cracovia et Mazovia, ut praemittitur, regnantibus...

148.

(1199—1200)

De eodem facto.

(post 1205![1]) Lestko Albus *(sequuntur verba 33)* cum fratre suo iuniore . Conrado, terram dividit in hunc modum: Lestko . tanquam primogenitus, Cracoviam, Sandomiriam, Lanciciam ac Siradiam possedit; Conradus vero, velut iunior, totam Mazoviam et Cuyaviam[2] plenissime sortitus est.

Rocznik Franciszkański Krakowski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 46—47.

Por. nr. 146.

149.

(1199—1200)

De eodem facto.

Anno domini MCLXXXXIIII obiit dux Kasimirus, qui reliquit duos filios: Leczkonem et Conradum, qui inter se Poloniam diviserunt. Leczko Sandomirum *(sic)*, Wisliciam, Lanciciam cum suis pertinenciis accepit, Cunradus *(sic)* vero Masouiam, Cuiauiam[2] cum suis pertinenciis suscepit.[3]

Annales Silesiaci compilati (XIII—XV w.): Mieczysław Błażowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 673. Przedtem, w r. 1858: Fiedler (Chronicon Poloniae, Slavische Bibliothek, pag. 141—151), oraz w r. 1866: Arndt (Annales Silesiaci, Mon. Germ. Hist., t. XIX).

150.

(1199—1200)

De eodem facto.

(1202!) Anno Domini Millesimo ducentesimo secundo Lestko et Conradus, filii Kazymiri ... terras inter se dividunt: Lestco . tamquam primogenitus Cracoviensem, Sandomirensem, Pomoraniensem, Lanciciensem ac Siradiensem terras sortitus est, Conradus vero, velut iunior, totam Mazowiam et Cuyawiam[2] adeptus est.

Henrici, Sbignei de Gora, tractatulus contra Cruciferos (1455—1456): Oswald Balzer: Mon. Pol. Hist., t. IV (Lwów 1884), str. 165.

---

[1] Rocznik Franciszkański Krakowski kładzie podział Polski między Leszkiem a Konradem po bitwie pod Zawichostem, a nawet po wyprawie Leszka na Pomorze. Odpowiadałoby to w przybliżeniu dacie Długoszowej 1207 r. (Hist. Pol., lib. VI, pag. 180—181). Zbija ją wprawdzie skutecznie Oswald Balzer (Walka o tron krakowski i Genealogia Piastów, 267) — wszelako chronologia Rocznika Franc. (XIII w.) zdawałaby się świadczyć (wobec Długosza) o tem, że ów podział mógł być faktycznie, wobec małoletności książąt i skomplikowanych między nimi stosunków prawnopaństwowych, dziełem kilku lat (1199—1207). Por. nr. 146. — [2] Por. nr. 145. — [3] Por. Długosz, j. w., pag. 141; Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 199.

151.

(1200)

Helena, ducissa, cum filiis suis Lestcone et Conrado (duce Masoviae), secedit ex Cracovia in Sandomiriam.

.. Ducissa Helena[1] cum Lestkone et Cunrado *(sic)*, multis baronibus eam prosequentibus, secedit ex Cracovia[2] in Sandomiriam, reliquos Principatus sortis[a] filiorum suorum gubernatura.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol., t. II, lib. VI, pag. 158 (ed. Al. Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 43 i 202; Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek (Warszawa 1881), str. 373—382.

152.

1200 (!)[3] *Nota vitiosa.* CRUSVICIAE, *SEPTEMBRIS 3*

Mesco, dux Polonorum, confirmat litteram, quam dederat monasterio de Mogilno Boleslaus a. 1065(?) — (circa 1155?), Aprilis 11, Plociae.

(Cf. nr. 22.)

Antoni Zygmunt Helcel: List otwarty do A. Bielowskiego o najdawniejszych znanych nadaniach Klasztoru Benedyktynów w Mogilnie, Biblioteka Ossolińskich, t. VI (Lwów 1865), str. 323—380.

Ob. objaśnienia do nr. 22; por. nr. 32, 35 oraz akt z d. 15 V 1285 r.

---

[1] Ob. przyp. 3 do str. 141. — [2] Uchodząc przed Mieszkiem Starym. Por. nr. 144—145. — [3] Z przełomu wieku XII na XIII pochodzą prawdopodobnie wzory, służące fałszerzowi aktu z roku 1163 (!), a wraz z tem niektóre, wskazane na właściwem miejscu, części składowe tegoż aktu (por. objaśnienia do nr. 89). Tejże epoki mogą dotyczyć wyniki prac Wojciecha Kętrzyńskiego (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVI, str. 275—280), który dowodzi, że ustęp aktu mogilnieńskiego (ob. nr. 22), poczynając od wyrazów: „Item homicidia“ aż do „cedant“ włącznie, pochodzi z XIII wieku.

[a] *Wyd. Dobromilskie:* et sortes.

153.

1200(!) *Nota vitiosa.*

De vocatione Cruciferorum per ducem Masoviae, Conradum.

.. anno Domini M° CC° (!) Conradus, dux Mazowie et Cvyavie duodecim milites Cruciferos fratres de Alamania vocavit et in castro Culmensi eosdem contra infideles Prutenos posuit ..

Oratio contra Cruciferos (1462—1463): Oswald Balzer: Mon. Pol. Hist., t. IV (Lwów 1884), str. 195.

Ob. nr. 237.

154.

(1201!) *Nota vitiosa.* CRUSVICIAE, *SEPTEMBRIS 3*

Mesco, dux Polonorum, confirmat litteram, quam dederat monasterio de Mogilno Boleslaus a. 1065(?)—circa (1155?), Aprilis 11, Plociae.

(Cf. nr. 22.)

Mon. Pol. Hist., t. I (Lwów 1864), str. 359—363 i 362, przyp.

Ob. objaśnienia do nr. 22; por. nr. 32, 35 oraz akt z d. 15 V 1285 r.

155.

(ante 1202?—ante 1207)[1]

Corradus (sic), (Conradus, dux Masoviae, Cuiaviae etc.) ac Mesco (Senex, dux Poloniae) consensum suum donationi quorundam sanctuariorum ac villarum eorundem, ab archiepiscopo Gnesnensi ecclesiae Lanciciensi factae, tribuisse protestantur.

(Cf. nr. 146.)

.. Sanctuarios cum villis eorum, quos venerabilis frater noster Gnesnensis archiepiscopus de consensu Mesconis et Corradi *(sic)* ducum ... ecclesie (Lanciciensi) .. concessit *(sequuntur verba 8o)* confirmamus ..

[1] Ponieważ Mieszko Stary zmarł d. 13 III 1202 r., przeto udział jego w opisanym tu fakcie datuje conajpóźniej z samego początku tego roku. Co do udziału Konrada, to mógł on wprawdzie być późniejszym, wszelako — ze względu na czas, potrzebny wówczas dla porozumienia się Polski z Rzymem, nie późniejszym nad schyłek 1206 r., skoro bulla została wydana już w pierwszych dniach (7 stycznia) 1207 r. Okoliczność ta stanowi jeden dowód więcej, że Konrad objął dzielnicę swoją przed datą Długoszową (por. nr. 146, przyp. 1 do nr. 156 i nr. 168).

Z bulli Inocentego III, wydanej w Rzymie (VII. Idus Januarii) d. 7 I 1207 r.: Bréquigny et du Theil: Diplomata, Chartae, Epistolae etc., ad res francicas spectantia, folio, Parisiis 1791, t. II, pag. 1036; Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I (Poznań 1877), str. 56, nr. 52.

(1202)[1] 156.

De Lestcone (Albo) et Conrado I (duce Masoviae).

(Cf. nr. 159.)

. frater iunior, dux Masoviensis Conradus, fratris (Lestconis) per omnia sequitur arbitrium *(sequuntur verba 196)*. Cernebant enim.. (Poloni) successionem filiorum ducis Casimiri ..... exspirare (Lestconemque) . contra suum commodum laborare . Unde frater eius, dux Conradus, vix tandem quasi coactus, eorum voluntati superficie tenus visus est accedere.

Kronika Mistrza Wincentego (XII—XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 446—447.—Kronika Boguchwała i Godysława Paska[2] (1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 551—552.

Literatura. Oswald Balzer: Walka o tron krakowski, oraz: Genealogia Piastów, str. 267.

(1202) 157.

Conradus I ducatum Masoviae et Cuiaviae[3] obtinuisse protestatur.

(Cf. nr. 146.)

Anno Domini Millesimo ducentesimo secundo *(sic)* Lestko et Conradus, filii Kazymiri[4], incliti Polonorum principis, terras inter se dividunt.[5] Lestco namque, tamquam primogenitus, Cracoviensem, Sandomiriensem, Pomoraniensem, Lanciciensem ac Siradiensem terras sortitus est; Conradus vero, velut iunior, totam Mazoviam et Cuyawiam[3] adeptus est.

---

[1] Obszernie o epoce tej, w związku z podanymi tu faktami, pisze Długosz: Hist. Pol., lib. VI, pag. 161—165; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 204.—Z epoką tą łączy się również fakt następujący: „Conscriptio Archivi Episcopalis A. D. 1771“ (Rękopis, przechowywany w szafie II Archiwum Kapitulnego w Płocku) zawiera (fol. 7) pod datą 1202 r. pozycyę następującą: „Privilegium Conradi, Ducis Masoviae, approbans donationem villae Piaski, ad Czerwińsk spectantis. In Libro II, fol. 583“. (Księgi tej nie znamy).—Wiadomość o tym akcie zagadkowym, pod tąż datą, występuje również w przechowywanym w temże archiwum rękopisie późniejszym p. t.: „Summarium ex libris privilegiorum episcopatus in Archivo Capitulari Plociae reperibilibus“. Konrad I, ur. 1187—1188 r. (O. Balzer: Genealogia Piastów), liczył w r. 1202 nie więcej nad piętnaście lat wieku, już jednak od lat paru sprawował wówczas rządy na Mazowszu. (Por. nr. 146 i przyp. 1 do nr. 155).—[2] Z waryantami bez znaczenia.—[3] Por. nr. 145.—[4] Kazimierz Sprawiedliwy, † 5 V 1194.—[5] Por. przyp. 1 do nr. 148.

Henrici, Sbignei de Gora, tractatulus contra Cruciferos (1455—1456): Oswald Balzer: Mon. Pol. Hist., t. IV (Lwów 1884), str. 165.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 146.

158.

(1202!)[1] *Nota vitiosa.* CRUSVICIAE, *SEPTEMBRIS 3*

Mesco (!)[2], dux Polonorum, confirmat litteram, quam dederat monasterio de Mogilno Boleslaus a. 1065(?)—(circa 1155?), Aprilis 11, Plociae.

(Cf. nr. 22.)

Cod. Dipl. Maj. Pol., I, str. 3, nr. 3, przypisek kursywą pod tytułem.

Ob. objaśnienia do nr. 22; por. nr. 32, 35 oraz akt z d. 15 V 1285 r.

159.

(1203)

(Lestco Albus Vladislao Laskonogi[3] notum facit) se fratrem suum Conradum (ducem Masoviae) a Cracoviensis principatus ascensu non impediturum.

(Cf. nr. 156.)

Ageret (Lestko Albus) . quod pro se et Republica[a] profuturum aestimaret[b], neque se, neque fratrem suum Cunradum (ducem Masoviae), eius ad Cracoviensem Principatum ascensum impediturum.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol., t. II, lib. VI, pag. 168 (ed. Al. Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 43 i 204. Nadto, por. prace, przytoczone pod nr. 156.

---

[1] Pod tąż datą roczną 1202 r. Kopiaryusz Płocki 9. (pag. 882—883), będący dziś w posiadaniu Akad. Um. w Krakowie, zamieszcza błędnie akt błoński Konrada II, ks. czerskiego, z dnia 11 XI 1282 r. — [2] Mieszko Stary, † 13 III 1202 r. (Oswald Balzer: Genealogia Piastów). — [3] Władysław Laskonogi, ks. poznański, gnieźnieński i krakowski, ur. między r. 1161 a 1174, † 3 XI 1231 (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).

[a] *Kodeks Rozrażewskiego ma:* quod sibi et Reipublicae; [b] *tamże:* existimaret.

160.

1203 (!) PLOCIAE, S. D.

Conradus I, dux Masoviae, possessiones ecclesiae Masoviensis (Plocensis), ad preces Gunteri, ejusdem ecclesiae episcopi, confirmat.

(Jan Tadeusz ks. Lubomirski): Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 337—338, nr. 1. Dodatek, z uwagą o wątpliwości daty r. 1203; w regeście: Max Perlbach: Preussische Regesten (Königsberg 1876), pag. 4, nr. 11; tenże, w regeście: Preussisch-polnische Studien, Halle 1866, pag. 122, nr. 92, pod rokiem [1239]-1203; Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa Płockiego, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXI, str. 6—11, pod czwartym dziesiątkiem lat XIII wieku; Wojciech Kętrzyński: Castellaniae ecclesiae Plocensis. Monumenta Poloniae Historica, Lwów 1888, t. V, pag. 419—443, jako akt, podrobiony w XIV lub na początku XV wieku.

Ob. akt z r. (123?).

161.

(1204?)[1] *Nota vitiosa.*

(Lestco Albus), sicut dux Masoviae (!) et Cuiaviae (!) false respicitur.

(Cf. nr. 162, 163.)

Romanus . Wladimiriensis Dux ..... cognoscens . (Lestkonem Album) a Monarchia et Principatu Cracoviensi excidisse et tantummodo ad Sandomiriensem, Lublinensem, Masoviensem (!) et Cuiaviensem (!) Ducatus redactum esse, contemptui illum ..... habere coepit.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol., t. II, lib. VI, pag. 171 (ed. Al. Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 205.

[1] Z epoką tą wiąże się wzmianka Wojciecha Kętrzyńskiego w studyum p. t. „O przywileju Kardynała Idziego 1105 r." (Przewodnik naukowy i literacki z r. 1889, str. 320), który tam pisze: „...jeżeli pieczęć jest (do dokumentu) w prawidłowy sposób przymocowana, to fałszerz posiadał albo oryginalną formę do odlewania jej, co naprzykład ma miejsce przy podrobionym przywileju Konrada Mazowieckiego z r. 1204 *(sic!)*, albo pieczęci dorobione, któremi się posługiwali, jak to skonstatowano, zakonnicy lubiąscy na Szląsku..." Dokumentu Konrada Mazowieckiego z r. 1204 (!) nie znamy; sądzimy, że uwaga powyższa powstała wskutek błędu składacza, a dotyczy aktu Konrada I z r. rzekomo 1203; por. nr. 160.

162.

1204

De vocatione Lestconis (Albi) et Conradi (ducis Masoviae) per Ruthenos.

(Cf. nr. 161, 163.)

Въ лѣ(то 6712) . Возведе ѡлександръ[1] Лестька и Конъдрата . придоша Лѧховѣ на Володимеръ . и ѡтвориша имъ врата Володимерци . рекоуще се с(ы)²н(о)²в(е)²ць . Романови[3] . Лѧховѣ поплѣниша городъ весь . ѡлександру молѧщюсѧ Льстькови . ѡ ѡстанцѣ града . и ѡ ц(е)²ркви с(вя)²тѣи Б(огороди)²ци твердъимъ же бъівшимъ дверемь . не могоша исѣчи[a] . донележе Лестько прѣха[b] и Конъдратъ . и возбиста Лѧхъі своѧ ти[c] тако сп(а)²с(е)²на бъі(сть?)² ц(е)²ркви . и ѡстанокъ людии . и жалѧхоусѧ Володимерци емше имъ вѣры и присѧзѣ ихъ . аще не бъіл бъі сродникъ ихъ с ними ѡлександръ то не перешли бъіша ни Боуба[d] *(sic)*.

Latopis Hipacki (Ипатьевская Лѣтопись. XIII?—XV w.): Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. II, изд. II, С.-Петербургъ 1908, str. 720.

163.

1205 *JUNII 19*

De Lestconis (Albi) ac Conradi (ducis Masoviae) proelio cum Romano, duce Russiae, apud Zawichost.

I. 1205 . Romanus[3], fortissimus princeps Ruthenorum, elevatus in superbiam et exaltans se in infinita multitudine sui exercitus numerosi, a Lezstcone et Conrado, filiis ducis Kazimiri ..... in Zavichost est in prelio interfectus.[4]

Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 172), str. 800—801. — Rocznika Krótkiego Dopełnienie[5] (XIII w.): tenże, j. w. — Kronika Boguchwała i Godysława Paska[5] (1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: j. w., str. 553. — Rocznik Świętokrzyski (Nowszy, XV w.) w ośmiu kodeksach[5] (por. nr. 131): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 70. — Zdarzenia godne pamięci (XVI w.)[5]: Antoni Lorkiewicz, j. w., str. 305.

II. XIII Kal. Gervasii et Prothasii martyrum. M° ducentesimo quinto Lestco et Cunradus *(sic)*, Polonorum duces, vincunt Romanum et maximum exercitum Ruthenorum circa Zawichost.

---

[1] Prawdopodobnie Aleksander, syn Jarosława ks. kijowskiego, zmarły w r. 1246. — [2] Litery, ujęte w nawias, odpowiadają odpowiednim skrótom, które tu ze względów technicznych pomijamy. — [3] Roman, ks. halicki i włodzimierski, syn Mścisława ks. kijowskiego, zmarł 1205 r. — [4] Długosz: Hist. Pol., lib. VI, pag. 172—176; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 205—206. — [5] Krócej — bez szczegółów nowych.

[a] *T. zw. Kodeksy Chlebnikowa i Pogodina mają:* исъсѣчи *(Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. II, изд. II, str. 720, przypis „64“);* [b] *tamże (przyp. „67“):* пригна; [c] *tamże (przyp. „71“):* и; [d] *tamże (przyp. „73“):* боуга.

Kalendarz Krakowski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 923.

III. Romanus, princeps Ruthenorum fortissimus, cum exercitus sui multitudine per Lestkonem et Conradum, duces Cracouiensem et Sandomiriensem[1] circa Zawichost pugnans, deletus est. ..... Idem Romanus dux tredecimo Kalendas Junii *(sic)*[2] occisus, decima Julii Sandomirie sepelitur et exhumatus, Ruthenis pro captiuis omnibus redditur.

Katalogi Biskupów Krakowskich (XV st.), Kodeks V (XVI w.): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 353.

Inne źródła, opisujące bitwę pod Zawichostem, nie wspominają o Konradzie I i o Mazowszanach, ani słowem (por. Rocznik Traski, M. P. H., II, 836; Rocznik Górnoszląski, M. P. H., III, 715; Rocznik Krakowski, M. P. H., II, 836; Rocznik Małopolski w Kodeksach: Królewieckim, Szamotulskim i Kuropatnickiego, M. P. H., III, 162—163; Rocznik Sędziwoja, M. P. H., II, 876; Rocznik Franciszkański Krakowski, M. P. H., III, 46; Rocznik Kujawski, M. P. H. III, 206).

Literatura. Ludwik Droba: Stosunki Leszka Białego z Rusią i Węgrami (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XIII, str. 15 i nast.).

164.

(post 1205?)

Conradus I ducatum Masoviae obtinuisse protestatur.

(Cf. nr. 148.)

Rocznik Franciszkański Krakowski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 46—47.

Ob. nr. 146 i 148.

165.

(circa 1206—1207?) (CRACOVIAE, *ANTE 11 SEPT. 1207)*

Fulco, episcopus Cracoviensis, decimas de villis Wojcza, Winiary et Balice (?) pendendas, precibus Viti (Plocensis) episcopi pulsatus, coenobio monacharum ordinis (Premonstratensis) Buscensi concedit.

Quum precepta specialia personis specialibus specialiter constituta, quolibet *(sic)* generalium aliquo arcius solent || constringere, Ego Fulco, cracouiensis episcopus, precepto prohibitus apostolico . predicte redditus

[1] Brak określenia godności książęcej Konrada. — [2] Wydawca poprawia na: „Julii".

cui ministro || alienandi ecclesie . quamuis crebris precibus a uenerabili fratre domino . Vitto pulsarer episcopo . aliquam de craco||uensis ecclesie redditibus porciunculam . de . Bhuzc . monasterio conferendi . prescripte prohibicionis non immemor || nullatenus acquieui . Demum, per iam dicti diligenciam episcopi . remisoriis litteris a Sede apostolica impetratis || trium uillarum decimas . uidelicet Woecha . Vinarie . Balino . eidem monasterio perpetuo || contuli permansuras . Qwia *(sic)* uero boni operis confirmacionem esse constat consanguineam pietati . non dibium *(sic)*, || quod boni eneruacio non nisi prenominate uirtutis potest contrario deputari . Huc accedit, quod tanti || discrimen periculi a meis optans successoribus remouere, per diuini interdico [1] terrorem iudicii . ne quis || hoc opus misericordie, factum tam sollempniter, audeat irritare. Siquis *(sic)* autem ad laborauerit || irritandum . execrabili se sciat uinculo anathematis innodatum. [2] Ego uisslaus decanus cracouiensis consensj et subscripsi . et sigillo capituli communiuj || fratribus consencientibus . Ego Archidiaconus andreas consensi et subscripsi . Ego boguhualus prepositus consensi et subscripsj . Ego benedictus scolastjcus cracoviensis consensj et subscripsj . Ego laurencius cantor consensi et subscripsi . || Ego Henricus custos consensi et subscripsi . Ego Iuo canonicus cracoviensis cancellarius Ducis . Lestconis consensj et subscripsj . Ego raulus canonicus ecclesie cracouiensis archidiaconus sandomiriensis consensj et subscripsj.||

Oryginał aktu niniejszego przechowuje się w Muzeum X. X. Czartoryskich w Krakowie pod nr. 78 odpowiedniego zbioru. Ponieważ nie dotarliśmy do niego bezpośrednio, a dyplomat ubocznie tylko dotyczy Mazowsza, poprzestajemy tu na jego opisie, zamieszczonym wraz z podobizną przez A. Z. Helcla w Cod. Dipl. Pol., L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego, t. I, str. 16—18, nr. 7 (Warszawa 1847). Wedle tego świadectwa, jest to pergamin grubszy (zapewne gatunku włoskiego), mierzący (w podobiznie) szerokości 22,7 ctm., wysokości (bez zakładki = około 1,9 ctm.) 12,6 ctm., czyli około 14,5 ctm. po rozprostowaniu. Wymiary te (poza zakładką = 1,1 ctm.) odpowiadają w przybliżeniu wymiarom podobizny St. Krzyżanowskiego (ob. niżej). Z sześciu, prawidłowo zawieszonych pieczęci, pozostały trzy: pierwsza, czwarta i szósta z kolei. Po drugiej zachowały się tylko nacięcia; po trzeciej strzępy jedwabiu czerwonego; po piątej — czarnego. Pierwsza pieczęć z wosku naturalnego, owalna, zawieszona na białym sznurze konopnym, a wyobrażona (w podobiźnie) bez żadnej zgoła wystającej poza obraz opony, mierzy (w tejże podobiznie) 6,6 ctm. wyso-

[1] Możnaby również przeczytać (w podobiźnie): „intradico". — [2] Dalej (tamże) pismem bardzo drobnem następują podpisy (własnoręczne?) dostojników, jeden za drugim, bez podziału wierszy.

kości, przy 4,3 ctm. szerokości w kierunkach, najmniej uległych zniszczeniu. Przedstawia ona w pośrodku siedzącą postać biskupią w infule, z pastorałem w ręce lewej, z prawą, do błogosławieństwa wzniesioną. Niski tron biskupi bez oparcia, znaczy się tylko wystającemi z boków poręczami, w kształcie łbów zwierzęcych (psich?) z rozwartemi paszczami. Napis w otoku brzmi: ✝ SIGILL . . . AVRENTII . VRATIZLAVENSIS EPI. Czwarta z kolei pieczęć — również owalna — jak się zdaje z wosku naturalnego, zawieszona na sznurze (jedwabnym?), z nitek niebieskich i czerwonych splecionym, mierząca (w podobiźnie) 5,4 ctm. wysokości, przy 3,6 ctm. szerokości, ze śladami opony, wystającej poza obraz na 0,3 ctm. w miejscach najszerszych, przedstawia w pośrodku również siedzącą, lecz odtworzoną inaczej, niż na pierwszej pieczęci, postać biskupią, z pastorałem w lewej ręce, z prawą ku górze, z jakimś przedmiotem (lilią?) wzniesioną. Napis w otoku brzmi: FVLCO E.. ...COVIENSIS. Szósta nakoniec pieczęć, jakby okrągła, a najbardziej zniszczona, zawieszona na sznurze z nitek nieoznaczonej barwy i materyału, mierzy w tłoku podobizny, w miejscach najpełniejszych 5,8 ctm. wysokości, przy 4,5 szerokości. Przedstawia w pośrodku siedzącą postać biskupią, z prętem uszkodzonego już pastorału w prawej ręce. Lewa ukruszona. Rysunek odmienny, niż na pieczęciach poprzednich. W ocalałym częściowo otoku dostrzega autor opisu szczątki: ..... CRA.....NSIS ECCLES.. (= Sigillum Capituli Cracoviensis Ecclesie). Umieszczone pod tekstem, wedle obyczaju kościelnej kancelaryi niemieckiej X—XII wieku (Stosław Łaguna, w rękopiśmiennych notatach swoich, zwraca tu uwagę na wystawiony w Rawennie w r. 967 akt Hattona II, reprezentującego tam archidyecezyę moguncką), podpisy i aprobaty świadków aktu, pismem drobnem, jakby z jednej (?) ręki (wbrew pomienionemu obyczajowi) pochodzącem, nie nadają się w podobiźnie do paleograficznego ustalenia różnych prawdopodobnie w oryginale autografów.

Data roczna omawianego aktu nie da się określić zupełnie ściśle. Pismo tekstu (w podobiźnie) przypomina jeszcze wiek XII, wszelako pieczęć biskupia wrocławska kantora krakowskiego Wawrzeńca, który w akcie w tym ostatnim jeszcze charakterze występuje, t. j. prawdopodobnie w okresie między jedną godnością a drugą, zdaje się stwierdzać, że dyplomat był pieczętowany około r. 1207, w którym Wawrzeniec, jako biskup wrocławski, w sposób niewątpliwy po raz pierwszy się pojawia (por. Colmar Grünhagen, Regesten zur Schlesischen Geschichte, I. Th., Breslau 1868, pag. 74, nr. 107 i wyżej). Rok ten jest nadto rokiem ostatnim życia biskupa krakowskiego Fulki, zmarłego 11 września 1207 r. (por. Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku, str. 312—313). Co do Wita, biskupa płockiego, co do którego, czy żył jeszcze, z omawianego tu aktu wywnioskować stanowczo (wbrew temu, co wszyscy naogół uczeni nasi twierdzą), niepodobna, to da się on, bądź co bądź, powiązać jako tako z tym rokiem, jako z ostatnim (od r. 1187; por. Wojciech Kętrzyński, j. w.) urzędowania swego w Płocku i żywota. Daty innych świadków w pożądanym tu kierunku ustalić niepodobna, co zaś do wspomnianego (pośrednio w tekście, po przez kanclerstwo Iwona) panowania Leszka Białego w Krakowie, to początek jego — wbrew dacie Długosza (1207 r.) — przypada conajpóźniej na koniec r. 1202 (por. O. Balzer: Walka o tron krakowski, str. 1 i nast.). Stanisław Krzyżanowski (Mon. Pol. palaeogr., fasc. II, Cracoviae 1910, tab. 36, pag. 5—6) datuje akt omawiany: [circa 1206]; wolimy, ze względu na okoliczności przytoczone, zaopatrzyć go w napis:

[circa 1206—1207?]. — Co do miejsca wystawienia rzeczonego aktu, jest bardzo prawdopodobne, ze względu na tak liczny w nim udział dostojników kościelnych krakowskich, że był nim Kraków.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z podobizny, podanej przez Stanisława Krzyżanowskiego (j. w.).

Potwierdzeń ani transsumptów aktu biskupa Fulki nie znamy.

Drukowali go z kolei, z oryginału: L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (z podobizną, j. w.), oraz Stanisław Krzyżanowski (w podobiźnie) j. w.

Literatura. Por. wyżej objaśnienia.

166.

1206 LATERANI, *OCTOBRIS 26*

Innocentius papa III archiepiscopis, episcopis (sc. et Plocensi episcopo), abbatibus, prioribus et aliis ecclesiarum praelatis, per Poloniam constitutis, mandat, ut abbati de Łekno, paganis praedicanti fidem, consilium et favorem impendant.

Bullę tę drukowali: w r. 1642—1659 Manrique, Cisterciensium Annalium t. III, pag. 463, Lugduni Bataviorum; w r. 1791 ex regestis Innocentii III, lib. IX, ep. 175, Bréquigny et du Theil: Diplomata, chartae, epistolae etc., ad res francicas spectantia, folio, Parisiis 1791, Vol. II, pag. 990; w r. 1877, na podstawie tegoż wydawnictwa, Ignacy Zakrzewski: Cod. Dipl. Maj. Pol., I, str. 48, nr. 39; w r. 1882 Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Erste Hälfte, pag. 2—4, nr. 4, Königsberg 1882.

Literatura. Ob. Philippi u. Woelky, j. w., pag. 3—4, przypisy, oraz Winter: Cistercienser.

167.

(1206—1227?) *S. L., S. D.*

Gedco, episcopus Masoviae (Plocensis), coram Conrado, duce Masoviae et Cuiaviae etc., protestatur, ecclesiam s. Mariae in Płock, a Dobechna, secunda uxore atavi sui, ecclesiae cathedrali Plocensi collatam, ad se ipsum etc., nullo haereditatis iure pertinere.

EGo getco dei gracia episcopus Mazouie . protestor . et sum protestatus . coram conrado . duce mazouie . et cuiauie . || et eius baronibus . quod ataws noster Woycszlaus . ex atauia nostra . filia Kelconis . que fuit prima vxor || eius . genuit auos nostros . ianusonem . et

troianum. Post hec accepit secundam uxorem dobechnam[1] . filiam Kilia‖ni . de qua cum non suscepisset aliquam prolem . nec speraret se suscepturum . contulit ei omnes villas . quas habet ecclesia sancte ‖ Marie in plocsk . que de nomine eius uocatur ecclesia Woyzlaue . ut de eis faceret, quidquid uellet . siue uenderet . si‖ue daret illas libere, cuicunque uellet . Ipsa uero dobechna . preponens deum pecunie . et omnibus amicis terrenis . defuncto eodem ‖ uiro suo . edificauit prefatam ecclesiam . quam dodatam *(sic)* eisdem villis omnibus . in consecratione contulit episcopo . et kathedre ecclesie plo‖[2](censis) ...[a] ipsis prediis . instituit in ea quatuor canonicos . et unum prepositum . addens eis quasdam .....as[3 b] . Post hec dominus ‖ wernerus factus episcopus plocensis . constituit in ea bertoldum abbatem cum Suis Monachis . Rursus dominus .....[4 c] episcopus post bertoldum ‖ introduxit in ea *(sic)* fulcoldum abbatem . et ne propter antiquitatem per successum temp(oris)[4 d] hoc factum lab(a)[5]tur a memoria hominum, ‖ ego presenti scripto profiteor et sum professus coram eodem duce . presente petre .....[6 e] troiani, nec[f] *(sic)* contradicente . quod ego ‖ in eadem ecclesia

[1] W Archiwum Głównem Król. Pol. w Warszawie znajduje się wśród „Opisów miast gub. płockiej" (rozdz. II) „Opisanie historyczne oraz topograficzno-statystyczne miasta Płocka w woj. i obw. płockiem", w r. 1820 dokonane, w nim zaś ustęp taki: „W archiwum Kapituły Płockiej znajduje się oryginalne zeznanie niejakiego Getto biskupa mazowieckiego, przed Konradem Xiążęciem mazowieckiem uczynione, wedle którego Dobechna, córka Kiliana a żona Woyczislausa, pradziada biskupiego (por. nr. 33), w roku 966 (por. nr. 3) na pierwszy kościół majątek swój zapisała". Aktu takiego, poza niniejszym, nie wspominającym wcale o r. 966, nie znamy. — [2] W oryginale dziura, z miejscem na 9—10 liter. — [3] W oryginale dziura, z miejscem na 6—9 liter. — [4] W oryginale dziura, z miejscem na kilka liter. — [5] Dziura w oryginale z miejscem na jedną literę. — [6] W oryginale dziura, z miejscem conajmniej na 8 liter.

[a] *W kopii W. H. Gawareckiego (Wiadomość o m. Płocku, str. 53, uw. 75. Pisma historyczne, Warszawa 1824, oraz j. n.) miejsce to zostało opuszczone; Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie przeważnie z XIII wieku, Arch. Kom. Hist. Ak. Um., t. IV, Kraków 1887, str. [150] 42) dodaje tu:* (cum); *Franciszek Piekosiński (w kopii własnoręcznej z oryginału, będącej w naszem posiadaniu) kładzie tu:* (et ex); [b] *Ks. J. T. Lubomirski (Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 2, nr. 2), bez wzmianki o dziurze, czyta — najpewniej za W. H. Gawareckim (j. w. i Wiadomość histor. o Benedyktynach zgromadzenia Płocko-Pultuskiego, str. 3, 17—18, Pamiętnik religijno-moralny t. VII, Warszawa 1844)* — alias villas; *B. Ulanowski (j. w.):* (vil)las; *Fr. Piekosiński (j. w.):* [uillas]; [c] *Ks. J. T. Lubomirski, bez wzmianki o dziurze, czyta, jak W. H. Gawarecki (j. w.):* Witus; *B. Ulanowski (j. w.):* [Witus]; *Fr. Piekosiński (j. w.):* [Vitus]; [d] *W. H. Gawarecki (j. w.):* temporum; *ks. J. T. Lubomirski (j. w.), bez wzmianki o dziurze, i B. Ulanowski (j. w.):* temporis; *Fr. Piekosiński (j. w.):* tem[poris], *choć litera* „p" *jest jeszcze widoczna w oryginale;* [e] *W. H. Gawarecki (j. w.):* Petro, Trojano; *ks. J. T. Lubomirski (j. w.):* petro...; *B. Ulanowski (j. w.):* petre[nula] *(sic!), wobec czego już Stosław Łaguna (w rękopiśmiennych notatach swoich) zapytuje: „na podstawie czego te uzupełnienia?!"; Fr. Piekosiński (j. w.):* Petre .....; [f] *Wszyscy wydawcy pomienieni, oraz Fr. Piekosiński (j. w.), czytają:* non; *mniemaniu, jakoby było tam:* nee *(ze skrótem* = nemine), *zdaje się przeczyć ciąg dalszy zdania.*

non dominor ut heres, quia nec ego nec cognati mei omnes habent aliquid iuris ...[1] [a] (u)[2]niuerso iure in episcopum et maiorem ecclesiam || plocensem . collato . per dobechnam, que in nullo cognata nostra fuit; set *(sic)* dispono de ea, ut episcopus . et omnes successores mei episcopi || habent de ea disponere libere. Et ne post decursum longioris temporis cognati mei atemptent hoc ius avellere a kathe||dra plocen(sis) episcopi et ecclesie . sicut aliquando frater meus Olto[b] *(sic)* per violenciam atemptauit, ego presens scriptum confirmo auctoritate || mei siGilli.

Oryginał niniejszego aktu przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec katedralny, szafa II) pod sygnaturą (moją) „Sig. $\frac{\text{P. I.}}{2}$“. Jest to pergamin gatunku niemieckiego, mierzący w centymetrach szerokości 18,7, wysokości bez zakładki dolnej (0,9 ctm.) 12,1, t. j. po rozprostowaniu 13. Bardzo zniszczony, a (po rozłożeniu) w sześciu miejscach przez mole wytroczony, nosi na sobie ów oryginał ślady, jak się zdaje, conajmniej czterech pieczęci, z których zachowała się tylko jedna, z wosku naturalnego, mocno już zwietrzała i poszczerbiona, a zawieszona prawidłowo na nieskręconym jedwabiu czerwonym. Jest to pieczęć konna Konrada I, właściwie zaś jej wykruszone szczątki, o przekątni w miejscu najszerszem (górnem), jakie względnie ocalało, 5,4 ctm. Z napisu pozostały tylko ślady: S. CONRADI ..... VIE. Pieczęć ta, o ile sądzić można, była nieco inna, niż pieczęć tegoż księcia przy akcie z r. (123.? Por. objaśnienia tegoż aktu), aczkolwiek bardzo do niego zbliżona. To też Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie przeważnie z XIII wieku, Arch. Kom. Hist. Ak. Um., t. IV, Kraków 1887, str. [151] 43, przyp.) nazywa ją wręcz «pierwszą pieczęcią konną Konrada», uzupełnia jej napis: „S. Conradi [ducis Mazovie et Cuiiavie“ w sposób odpowiedni i odsyła ją do domniemanych jej wzorów (Vossberg: Siegel des Mittelalters, tab. XVI, u samej góry; Kazimierz Stronczyński: Pobieżny przegląd pieczęci Piastowskich, str. 39 i 70), co czyni też i Franciszek Piekosiński (w swej kopii własnoręcznej omawianego aktu, będącej w naszem posiadaniu), cytując, jako podobiznę rzeczonej pieczęci, nr. 54 swego dzieła p. t. „Pieczęcie polskie Wieków Średnich“, odnoszący się do pieczęci, zawieszonej przy akcie Konrada z r. (123.? Por. objaśnienia tego aktu). *In dorso* oryginału aktu niniejszego widnieją napisy z XVI st., dotyczące jego treści. Z pozacieranych sygnatur dawnych dadzą się odczytać dwie: 1; B.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego oryginału.

Co do daty tego niedatowanego aktu, będącego niewątpliwym, przez nikogo niekwestyonowanym autentykiem, lecz niedostarczającego żadnych zgoła bliższych, poza latami rządów płockich biskupa Gedki, danych chronologicznych, to badacze określają ją rozmaicie, nie zdobywając się jednak na argumenty wystarczające. W. H. Gawa-

[1] W oryginale dziura, z miejscem na 3—5 liter. — [2] D. c. dziury w oryginale.

[a] *W. H. Gawarecki (j. w.):* cum; [b] *W. H. Gawarecki (j. w.), ks. J. T. Lubomirski (j. w.), oraz Bolesław Ulanowski (j. w.) czytają wyraz ten błędnie:* Otto, *zamiast:* Olto; *Fr. Piekosiński (j. w.), pierwszy czyta go poprawnie.*

recki (Wiadomość o m. Płocku, str. 53, uw. 75. Pisma historyczne, Warszawa 1824), opierając się na omawianym tekście, nie podał na razie żadnej daty w swym przedruku; atoli, we dwadzieścia lat później (Wiadomość historyczna o Benedyktynach zgromadzenia płocko-pułtuskiego, str. 3, 17—18, Pamiętnik religijno-moralny, t. VII, Warszawa 1844), wydając tenże sam akt na podstawie nieznanej nam „Księgi II Archiwum Kapituły Płockiej, pag. 979" (sprawdzałem w tem archiwum „Księgę II", ale są to „Decreta Capituli Plocensis ab anno 1505—1526", zawierające wpisy, dotyczące XV st., a nieposiadające wcale fol. 979) p. t. „Documentum, quo origo Patrum Benedictinorum monstratur" — zaopatrzył go w datę 1223 r., bez uzasadnienia, pomimo, że jego kopia urzędowa kończyć się miała (por. W. H. Gawarecki, j. w.) klauzulą: „Data omissa. Concordat cum originali. Testor Plociae 23 Augusti 1822. S. Jaworowski, C. C. Ploc."— Ks. Jan Tadeusz Lubomirski (Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 1—2, nr. 2) wydrukował akt omawiany pod r. 1206, jako pierwszym rządów płockich biskupa Gedki, również bez motywów. — Max Perlbach (Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 115, nr. 26) uznał za właściwe— wobec braku podstaw innych — oprzeć się na ostatnim roku tychże rządów biskupich, zamieszczając ponad aktem omawianym datę: (ante 1227), a oba te bieguny skojarzył Bolesław Ulanowski (Dokumenty kujawskie i mazowieckie, Kraków 1887, str. 42 [150], nr. 1), kreśląc ponad nim terminy *a quo* i *ad quem,* lata: 1206—1227? W ostatnich czasach Stanisław Krzyżanowski (Monumenta Poloniae Palaeographica, fasc. II, Cracoviae 1910, tab. 37, pag. 6), podając podobiznę omawianego aktu i jej objaśnienie, powraca do *terminus a quo,* wyrażając tak domniemaną jego datę: [circa 1206].

Pomienieni wydawcy ustalają rozmaicie lekcyę uszkodzonych miejsc oryginału, co zaznaczamy tu w przypisach dolnych.

Zawarty w omawianym tu akcie przekaz, dotyczący przodków biskupa Gedki, oraz odpowiednie objaśnienia, por. pod nr. 33.

Potwierdzeń ani transsumptów aktu niniejszego nie znamy.

Drukowali go z kolei wydawcy, j. w.

Literatura. Por. wyżej objaśnienia.

168.

(1207?)

Conradus I. ducatum Masoviae obtinuisse dinoscitur.

(Cf. nr. 146.)

Monarchia Polonorum et Cracoviensi Principatu ad Lestkonem Album Kazimiridem plene devolutis, Cunradus *(sic)* natu iunior[a] portionem haereditatis paternae sibi sequestrari efflagitare coepit ..... Conventu itaque ob eam rem apud Sandomiriam propter Ducissae Lestkonis et Cunradi matris[b] praesentiam indicto, cum Fulco Cracoviensis et Gethko Ploczensis episcopi, primique ex baronibus omnium Principatuum convenissent, variis tractatibus per plures

[a] *Kodeks Rozrażewskiego ma:* minor; [b] *brak w Cod. Autenticus.*

dies habitis, divisio tandem Principatuum et terrarum inter Lestkonem et Cunradum germanum[a] in hunc modum celebrata et sancita est: ut Lestko Albus velut Monarcha et natu maior, Cracoviensem, Sandomiriensem, Lublinensem, Siradiensem, Lanciciensem et Pomeraniae terras et Ducatus obtineat; Masoviam propter amplitudinem diffusam, cum Chelmensi, Cuiaviensi et Dobrinensi terris Cunradus natu iunior[b] pro sua sorte et portione accipiat. Haec divisio ab utroque Principe accepta et approbata foret, etiam verbali sponsione a Ducibus et baronibus interposita, firmata est, et anathematis execratio in praevaricatorem[c] per pontifices apposita; rebusque taliter compositis, uterque Dux in suam sedem abiit.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol., t. II, lib. VI, pag. 180—181 (ed. Al. Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 207; nadto por. prace, przytoczone pod nr. 146.

169.

1207[1] PLOCIAE, *(MAJI 2?, SEPTEMBRIS 8?)*

Pactum Joannis, magistri ecclesiae Plocensis, cum quodam Gervoldo Gervoldi de exstruenda mola in villa Brzeźnica.

Sciant presentes, noverintque posteri, quod ego Iohannes magister ecclesie Plocensis prouidens vtilitati mee et successorum meorum in magistratu cum consensu ducis Conradi et domini Episcopi Plocensis Gethkonis et eius capituli, conueni cum Geruoldo filio Geruoldi[d] ita, quod ipse in Bresnic[e], villa magistratus, edificaret molendinum de propriis expensis et medietas expensarum exsolueretur[f] ab ipso operariis, reliquam medietatem ego persoluerem. Similiter medietatem vsus eiusdem molendini haberem ego, et medietatem haberet pretaxatus Geruoldus[g] et eius successores tamdiu, donec ego vel meus successor persolueret ei illam medietatem expensarum, quam ipse ex parte sua soluit

[1] W Archiwum Głównem w Warszawie (relacya urzędnika tegoż Archiwum, p. Badowskiego z r. 1913—1914) utrzymuje się tradycya, że w Księgach Płockich istnieje oblata aktu Konrada I z r. 1207 dla wsi Gęba. Informacye szczegółowe, dotyczące Księgi Płockiej Grodzkiej Wieczystej XXVI, fol. 54, okazały się jednak błędne. W Księdze tej nic podobnego nie znalazłem, podobnież, jak w toku poszukiwań rozległych w innych księgach płockich.

[a] *Kodeks Rozrażewskiego ma:* germanos; [b] *tamże:* minor; [c] *tamże:* praevaricationem; [d] Gernoldo filio Gernoldi *(sic);* [e] *istnieje i lekcya:* Bresine *(tak i w dostarczonym nam odpisie z Kopiaryusza Płockiego, zamiast:* Bresnic!), *zachowana w wydaniu krakowskiem (1860 r.) Hist. Nar. Polsk. Adama Naruszewicza (III, 127, przyp. 2), a oparta — być może — wprost na nieistniejącym już oryginale;* [f] exolveretur *(sic);* [g] Gernoldus *(sic).*

operariis. Et tunc totus usus eiusdem molendini cederet in ius magistri, omnibus expensis plenarie exolutis Geruoldo.[a] Fuit autem summa predictarum expensarum viginti sex marcharum[b] puri argenti. Ex qua summa cum ad presens teneretur pro mea medietate exoluere Geruoldo[a] tredecim marchas[c], non valui[d] nisi tres, sed precepi ei exolui decem. Reliqua autem medietas quam ipse pro sua parte soluit operariis, remanet exoluenda eidem Geruoldo[a] vel eius pueris a me vel a successore meo magistro, qui voluerit habere totum vsum prefati molendini. Actum publice in capitulo Plocensi, presentibus hiis personis: preposito Berwoldo, decano Gunthero, Archidiacono Iohanne, Magistro Iohanne, cantore Gothardo, et hiis[e] canonicis: Gunthero, Petro, Goszlao, Andrea, Nicolao, Stanislao Nicolai, Iohanne, Anselmo[f], Stephano, Arnoldo et aliis. Anno dominice Incarnacionis Millesimo ducentesimo septimo.

Akt niniejszy nie istnieje w oryginale. Tekst jego przechował się w Kopiaryuszu Płockim 9, pag. 395—397 i 970—971. Z oryginału „sub 4 sigillis, videlicet ducis Conradi, Getkonis episcopi etc." skorzystał tylko († 1796) Adam Naruszewicz (Hist. Nar. Pol. III, 127, przyp. 2, Kraków 1860), a z kopii jego, zamieszczonej w „Tekach", ogłosili ów tekst: L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol., t. I, str. 18, nr. 8, Warszawa 1847), nadmieniając przytem, że pomieniony Kopiaryusz nosił w archiwum Kapituły Płockiej nr. 87. W r. 1886, na podstawie rzeczonego Kodeksu Dyplomatycznego, omawiany tu akt został ogłoszony w regeście przez M. Perlbacha (Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 112, nr. 2), poczem w r. 1887, opierając się już bezpośrednio na tekście Kopiaryusza Płockiego, przedrukował go w całości w swym zbiorze Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, przeważnie z XIII w., Kraków 1887, str. 43 [151], nr. 2). W czasie poszukiwań naszych w Płocku w r. 1911, miejscowe Archiwum Kapitulne Kopiaryusza tego już nie posiadało. Znajduje się on dzisiaj w Krakowie, wszelako dotrzeć do niego bezpośrednio nie mogliśmy. Datę miesięczną omawianego aktu oznacza Stosław Łaguna gołosłownie w rękopiśmiennych notatach swoich, jak następuje: „może 2 maja lub 8 września".

Tekst nasz oparliśmy z konieczności na ostatnim jego przedruku (Bolesława Ulanowskiego, j. w.), zaznaczając zachodzące pomiędzy nim a kopią Adama Naruszewicza (Cod. Dipl. Pol., j. w.) odmiany, przytoczone tu w przypisach dolnych.

Potwierdzeń omawianego aktu ani transsumptów jego nie znamy.

Drukowali go z kolei: w regeście wydawcy Adama Naruszewicza: Hist. Nar. Polsk., t. III (Kraków 1860), str. 127, przypis 2; L. Rzyszczewski i A. Muczkowski, j. w.; Max Perlbach (w regeście, j. w.) i Bolesław Ulanowski, j. w.

Literatura. Studyów specyalnych nie znamy.

[a] Gernoldo; [b] marcarum; [c] marcas; [d] *następuje wyraz:* solvere; [e] his; [f] Anzelmo.

1208 170. LATERANI, *MARTII 28.*

Innocentius papa III Vincentium electum episcopum Cracoviensem confirmat, quamquam nonnulli in G(edconem) episcopum Plocensem quoad hoc munus convenerunt.

Capitulo Cracouiensi. Diuersis litteris a diuersis collegii uestri partibus nobis missis in nostra dudum audientia recitatis intelleximus tam per eas quam per assertionem illorum qui partem fouebant utramque . quod bone memorie F(ulcone) episcopo uestro rebus humanis exempto . cum cepissetis de successoris electione tractare . quidam uestrum in uenerabilem fratrem nostrum G(edeonem) Plocensem episcopum conuenerunt a sede apostolica postulandum . sperantes per industriam et religionem ipsius Ecclesie sue commoda multiplicia prouentura. Quidam uero dilectum filium magistrum Vincentium Sudomiriensis Ecclesie diocesis Cracouiensis prepositum . virum utique multimoda laude preclarum unanimiter elegerunt. Auditis igitur diligenter et cognitis que super ipsa diuersitate fuerunt utrinque proposita coram nobis . licet utraque persona idonea censeretur . quia tamen etsi plures in postulatione predicta visi sint ab initio consensisse . multi demum ex ipsis in electione dicti Prepositi consenserunt si forsan ipsam postulationem contingeret non admitti . et ad ius etiam ordinarium plus accedit ut Ecclesie de diocesi propria in pastorem vir prouideatur idoneus quam episcopus alii *(sic)* Ecclesie alligatus . postulationem prefatam non duximus admittendam . et sic intelligentes electionem predictam a pluribus de persona idonea canonice celebratam . ipsam de consilio fratrum nostrorum curauimus confirmare. Quocirca discretioni uestre per apostolica scripta mandamus quatenus eidem electo in spiritualibus et temporalibus tamquam pastori uestro de cetero respondentes . debitam et deuotam obedientiam ac reuerentiam sibi exhibere curetis. Datum Laterani V kal. Aprilis anno undecimo.

Oryginał aktu niniejszego nie jest znany. Tekst jego przechował się najpewniej w pergaminowych regestach papieskich w Rzymie, choć nie wspomina o tem wyraźnie żaden z wydawców pomienionego zbioru. Stamtąd to zapewne, choć może i z innej kopii nieznanej, ogłosił ów tekst w r. 1682 w Paryżu wydawca „Epistolarum Innocentii III Romani Pontificis“ (Lib. XI, ep. XL, pag. 152). O tekście tym wiedział u nas już Adam Naruszewicz (Hist. Nar. Polsk., III, 128, Kraków 1860), wszelako w pełni do dziejopisarstwa polskiego (w przekładzie niemieckim) wprowadził go do-

piero w r. 1870 H. Zeissberg (Vinc. Kadł. Bischof von Krakau und seine Chronik Polens. Arch. für oesterr. Gesch. Bd. XXIV, I. Th., pag. 31, Wien 1870), za którego pośrednictwem — ponieważ pomienione wydawnictwo do wyjątkowych rzadkości bibliograficznych należy — uzyskał wkrótce potem odpis omawianego aktu z Biblioteki Cesarskiej w Wiedniu dla swej publikacyi August Bielowski (Mon. Pol. Hist., II, str. 801, przyp., Lwów 1872). Nakoniec, z publikacyi tej, która tekst rzeczony zawarła w pisowni modernizowanej, przedrukował go wiernie, jedynie stylizując pisownię, odpowiednio do początków wieku XIII, Franciszek Piekosiński (Kodeks Dyplomatyczny Katedry Krakowskiej św. Wacława, cz. I, t. I, Kraków 1874, str. 11, nr. 7).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z tego ostatniego wydawnictwa.

Transsumptów ani potwierdzeń omawianego aktu nie znamy.

Druki i literatura. Ob. wyżej objaśnienia.

171.

1209(!) SIRADIAE, *JUNII 15*

Conradus, dux Masoviae, ecclesiae Plocensi multa confert privilegia.

Transsumpt, zawarty w dokumencie oryginalnym Władysława I, ks. płockiego, wiskiego, zawkrzeńskiego, płońskiego, rawskiego, sochaczewskiego, gostyńskiego i bełskiego, z 30 kwietnia 1453 r. „feria secunda in vigilia SS. Philippi et Jacobi, Plocie", przechowywanym w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec, szafa II, pudło XI, sygnatura prowizoryczna 90).

Źródło to pod datą 1209 r. podaje akt sieradzki Konrada I z 15 czerwca 1239 r. Naśladuje je w tem sekstern w kształcie dutki, z 8-iu kart złożony, z wieku XVII (?) pochodzący, a przechowywany również w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec, szafa II, pudło IV), który zawiera (fol. 1, nr. VI) pozycyę następującą: „Ego Conradus dei gracia Dux Masoviae, predecessorum nostrorum *(sic)* vestigijs in Srzensko *(sic!* Nomenklatura ta powstała z błędnego odczytania wyrazu: „inherens". Por. akt z d. 15 VI 1239 r.) etc., ob reuerenciam beatissime Virginis Marie et remissione *(sic)* peccatorum...", umieszczoną jakby pod r. 1209. Naśladuje nadto wzór ten, co do daty błędnej 1209 r.: „Summarium ex libris priuilegiorum episcopatus in archivo Capitulari Plociae reperibilibus", przechowywane również w pomienionym zbiorze, a nakoniec — znajdujące się tamże (w Płocku, j. w.): „Summarium extractuum ex privilegiis originalibus et aliis".

Ob. akt z d. 15 VI 1239 r.

172.

1210 BORZYKOWA *(EXEUNTE JULIO)*[1]

Quidam Slavossius, Poloniae Minoris terrigena, in Synodo, Borzicoviae in Polonia Maiori celebrato, donationem praediorum in Sławoszów, monasterio Buscensi iam pridem factam, praesente Gedcone, episcopo Masoviensi (Plocensi), renovat.

In nomine Domini amen. Quia mundus et ea, que mundi sunt, lubrica sunt, et omnia mundana in abyssum obliuionis euoluuntur, propterea ego Slawosch in remedium anime mee, uxoris mee, paruulorum et omnium propinquorum meorum, predia de Slawoschow et cum omnibus pertinencijs et cum ecclesia, monasterio sancte Marie de Buszko offero perpetue hereditanda, usu tamen fructuum eorundem prediorum, quam diu mihi placuerit, retento, preter illa, que ad redditus memorate ecclesie pertinent. Huius deuocionis renouacio facta est in synodo, que fuit celebrata in Borzichow, anno incarnacionis Dominice millesimo ducentesimo decimo. Cuius rei testes sunt: Henricus archiepiscopus, Vincencius Cracouiensis, Gethko Mazouiensis, Alnoldus *(sic)* Poznaniensis, Laurencius Vratislauiensis, Ogierius Cuiauiensis, Laurencius Lubuczensis episcopi, Hugo Gneznensis decanus, Gregorius prepositus, Petrus Cracouiensis decanus, Boguphalus prepositus, magister Egidius, magister Petrus et alie quam plures persone, in eodem synodo assistentes. Cuius donacionis confirmacionem quicunque attentare presumpserit, indignacionem omnipotentis Dei se nouerit incursurum.

Oryginał niniejszego aktu, obchodzącego nas bliżej z tytułu jednego z jego świadków, biskupa płockiego Gedki, nie jest znany. Tekst jego w przytoczonej tu postaci, zbliżonej do jednego z pozostałych aktów Sławoszowych (por. Cod. Dipl. Pol., I, str. 21, nr. 10), przechował się u Długosza (Lib. Benef., III, pag. 87), a jest on odbiciem częściowem nadań Sławosza dla klasztoru w Busku, reprezentowanych przez cztery dokumenty tegoż nadawcy. Ostatni wydawca omawianego tu aktu, Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Min. Pol., II, str. 24—25, nr. 381, Kraków 1886), uważa go za najpóźniejszy, ostatni przywilej uposażenia klasztoru Buskiego przez Sławosza. Za dwa pierwsze uważać należy, jego zdaniem, te niedatowane dokumenty Sławosza, które ogłoszone zostały z oryginałów przez L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego (Cod. Dipl. Pol., I, str. 19—21, nr. 9, 10), niewłaściwie pod

[1] Por. niżej w objaśnieniach uwagę o dokumencie Władysława Odonicza, wystawionym dla klasztoru przemęckiego.

r. „circa 1212". Oba te dokumenty — drugi z opuszczeniem sześciu ostatnich świadków — znane były już Długoszowi, który nam je w tekście bardzo błędnym przekazał (Lib. Benef., III, pag. 87—88); datę pierwszego z nich sprostował na r. 1210 ks. biskup Ludwik Łętowski (Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich, t. I, str. 112). Dwa te akty, czysto małopolskie, nie zawierają w sobie nic zgoła mazowieckiego i dlatego teksty ich tutaj pomijamy. Kojarzą się one jednak w całość dziejów uposażenia klasztoru buskiego przez Sławosza — uposażenia, związanego ściśle z synodem biskupów polskich w Borzykowej, obesłanym i przez Mazowsze w osobie przedstawiciela swego kościoła, biskupa Gedki, co skłania nas do pośredniego uzupełnienia materyału nadań Sławoszowych dla klasztoru w Busku — czwartym — bodaj czy nie pierwszym z kolei — nieznanym jego aktem, przechowywanym w oryginale w Archiwum Głównem w Warszawie pod „Sig. IV, 3/7, 2618". Jest to maleńki autentyk pergaminowy, mierzący szerokości 9,1, a wysokości 5,4 ctm. — bez żadnej zgoła zakładki dolnej. Na cieniutkim pasku pergaminowym posiada on szczątki zawieszonej prawidłowo pieczęci z czystego wosku, mierzące dzisiaj 2,7×2,2 ctm. W dolnym jej odcisku pozostał jeszcze ślad liter M .... C (lub G), oraz stopy i skraju szaty osoby stojącej. *In dorso* napis z wieku XVI, dotyczący treści aktu i sygnatura archiwalna. Tekst tego dyplomatu jest (w całości) następujący: „Regnante in Cracouia duce Lestcone . Anno ab incarnacione domini M . CC . X. Ego Slauossius de duabus hereditatibus meis quas preter Slauossov iure legitimo possideo . coram eodem duce . L . multisque baronibus suis sic diffinitum habeo . ut quomodo adhucusque superuixero . ipsas possideam . Cum autem altissimus ex hac me luce migrare preceperit . quoniam ab ipso et per ipsum cuncta mihi sunt sufficienter inpensa . heredem constitui o *(sic)* . et . loco *(dalej miejsce puste na 12—14 liter)* in perpetuum possidendas concedo. Hec autem acta sunt in Corchin, ubi et eadem Corchin comiti pacozlao est data".

Podany przez nas wyżej (ciceronem, jako dotyczący pośrednio Mazowsza) tekst aktu Sławosza dla klasztoru w Busku, zaczerpnęliśmy z wydanego poprawnie tekstu Franciszka Piekosińskiego (Cod. Dipl. Min. Pol., II, str. 24, nr. 381), opartego na Długoszu (Lib. Benef., III, 87). Datę jego miesięczną wyjaśnia dość ściśle przywilej Władysława Odonicza dla klasztoru przemęckiego, na tymże synodzie (w Borzykowej) dnia 29 lipca 1210 r. wystawiony, przechowywany w oryginale w Archiwum państwowem w Dreźnie (Sig. „Orig. 171"), a wydany w Cod. Dipl. Maj. Pol. (I, str. 64—65, nr. 66); por. w zbiorze niniejszym nr. 173.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego tu aktu nie znamy.

Druki i literatura. Ob. wyżej objaśnienia.

173.

1210 BORZYKOWA, *(JULII 29)*

Conradus, dux (Masoviae) ac Getko (Gedco), episcopus Plocensis, donationi quorundam rusticorum et locorum in provincia de Przemęt sitorum, a Wlodizlao, duce de Calis, Winemaro, abbati de Pforta, pro fundatione monasterii Ordinis Cisterciensium in Przemęt factae, interfuisse eamque sigillis suis signasse[1] *protestantur.*

.. Ut . hec omnja rata in perpetuum inconuulsa permaneant . presentem paginam ex inde conscriptam . sigillj nostri et principum, coram quibus hec facta sunt, inpressione signaujmus, et ydoneos testes adhibujmus, quorum nomina hec sunt: ..... Getko Plocensis ..... epjscop(us) *(sequuntur verba 31)* Lezstico dux cracouje . Conradus dux, frater eius ..... Datum in borjcov IIII . K(alendas) augusti . anno ab incarnatione . Domini . M⁰ . CC⁰ . X⁰ . indictione . XIII.

Oryginał w Głównem Archiwum Państwowem w Dreźnie (Sig. „Orig. 171"), Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I, str. 64—65, nr. 66. Regesta: C. Grünhagen, Regesten zur schlesischen Geschichte, I. Th., Cod. Dipl. Sil., Bd. VII, I. Th., pag. 100, nr. 136b, Breslau 1884; Max Perlbach, Preussisch-polnische Studien, Heft I, pag. 113, nr. 3, Halle 1886; w podobiźnie z oryginału: Stanisław Krzyżanowski: Monumenta Poloniae Palaeographica, fasc. II, tab. 46, Cracoviae 1910.

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców, oraz O. Posse (Die Lehre von den Privaturkunden, Leipzig 1889, str. 20), który pismo niniejszego aktu zalicza do t. zw. „Portenser Ductus", t. j. że go pisała ręka szkoły mnichów z Porty. Świadków miano dopisać w dniu wydania dokumentu, t. j. przy wręczaniu go Winemarowi. (Z notat rękopiśmiennych Stosława Łaguny).

174.

1211 LATERANI, *APRILIS 21*

Innocentius papa III immunitates quasdam a ducibus Poloniae Lescone, Conrado, nec non Wladislao Odonis, ecclesiae Gnesnensi concessas, ratas esse iubet.

(Innocencius episcopus seruus seruorum Dei. Venerabili fratri Gneznensi archiepiscopo salutem et apostolicam benedictionem). Cum illius

[1] Wedle świadectwa wydawcy Cod. Dipl. Maj. Pol. (I, str. 64, nr. 66, uwaga), znajduje się przy tym akcie, jako druga z kolei, pieczęć podłużna, przedstawiająca siedzącą postać biskupią z pastorałem w prawicy i księgą w lewicy, z napisem: „S. Getconis Epi. Plocensis". Pieczęci książąt, a więc i Konrada, wcale, jak świadczy autopsya (podobizny; ob. wyżej wiersz 20), do aktu tego nie przywieszono.

locum licet immeriti teneamus in terris, qui sanctam Ecclesiam sponsam suam absque macula et ruga conseruat, his nos conuenit ex officii nostri debito robur apostolicum impertiri, que ad statum ipsius pertinent et quietem et ad conseruationem ecclesiastice libertatis. Cum igitur dilecti filii nobiles uiri Lesco, Conradus et Wladislauus Oddonis duces Polonie, tibi et suffraganeis Ecclesie tue nec non et successoribus uestris priuilegium super ecclestiastica libertate pia deuotione ad statum debitum reuocando concesserint, nos tuis precibus inclinati concessionem ipsorum, sicut pie ac prouide facta est ac in authenticis continetur, auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Quia uero in eodem priuilegio est expressum, ut si aurum uel argentum siue pretiosas uestes aut palafridos decedentium episcoporum supradicti duces inuenerint et episcopus decesserit intestatus, in usus suos omnia conuertantur, dum tamen hoc ipsum eis a nobis fuerit uel a legato nostro concessum, dictis ducibus contulimus et mandamus, ut nequaquam in usus suos supradicta conuertant, cum id in sue salutis cederet detrimentum, sed Ecclesie, cui defunctus episcopus prefuit, illa faciant integraliter assignari. Nulli ergo (omnino hominum liceat hanc paginam nostre) confirmationis et iussionis (infringere, uel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum). Datum Laterani XI Kalendas Maii, pontificatus nostri anno quartodecimo.

Oryginał aktu niniejszego nie jest znany. Treść jego przechowała się w Regestach papieskich, z których regest swój zaczerpnął Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, pag. 113, nr. 4, Halle 1886), a tekst — w wydawnictwach Bosquet'a i Baluzius'a (Epistolarum Innocentii III libri undecim, 2 vol. Parisiis 1682, epistola XLIII), oraz Migne'a (Innocentii III Rom. Pont. Opera omia etc., t. III, pag. 412), na których oparł się u nas Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min., I, pag. 12—13, nr. 7, Kraków 1876), na nim zaś Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I, str. 68, nr. 70, Poznań 1877).

Tekst nasz — wraz z jego nawiasami — oparliśmy na poprawniejszym, niż Ig. Zakrzewskiego, tekście Franciszka Piekosińskiego (j. w.), skolacyonowanym przez Romualda Hubego z wydawnictwem Migne'a.

Transsumptów ani potwierdzeń omawianego aktu nie znamy.

Druki i literatura. Ob. wyżej objaśnienia, oraz nr. 175.

(post[1] *1211—ante*[2] *1215)* **175.** *S. L., S. D.*

Duces Lestco Cracoviae, Conradus Masoviae, Wladislaus de Calis et Kasimirus de Opole iurant Henrico, Polonorum archiepiscopo, se immunitatem ecclesiae Polonicae servaturos.

Quoniam sancta mater ecclesia diligentibus eam libenter ministrat ea que spiritus sunt . non magnum est si quispiam christianorum in temporalibus sibi modicum subministret . Inde est quare nos miseracione diuina duces Lestco Cracouie, Conradus . Mazovie . Wladislaus . de Calis et Kazimir de Opol, nostrorum pia predecessorum gesta, in eis in quibus peccatis nostris exigentibus imminuta sunt, ad statum suum reducere, uel si perperam et minus honeste aliqua statuta fuerunt, modis omnibus emendare uolumus; inde est quare nos promittimus et iuramus . domino Henrico Polonorum Archiepiscopo et successoribus ipsius . omnibus suffraganeis eius . et etiam successoribus suffraganeorum . quod ab hac hora in antea quoad uixerimus uolumus custodire immunitatem ecclesie dej . ne ullum dispendium per nos uel per nostros patiatur . sed uille ecclesiarum et incole ipsarum omnimode gaudeant priuilegio libertatis. Est itaque primum quod statuimus et custodirj uolumus . nequis *(sic)* hominum ecclesie inhabitans patrimonium, alias ad iudicium quam coram ipsius ecclesie prelato, uel coram suo Iudice iudicandus pertrahatur. Volumus etiam quod homines ecclesiarum immunes sint a seruitute . quod dicitur p o u o z . et p r e u o d . et p r e u o r j *(sic)* . et n a r a z . et n a s t a u a . et non transibimus per louich nisi semel in anno . prout ab antiquo consuetum est . et restituimus omnes uillas beato Adalberto pertinentes . similiter et siluas cum suis utilitatibus. Hec autem statuta ab omnibus nostris ita uolumus inuiolabiliter custodirj . quod siquis *(sic)* ausu temerario imminuere[a] temptaverit, indignationem se nostram et ecclesie principum sciat incursurum . super quo uolumus, quod ad uoluntatem eorum in quos deliquerint[b], penam delictj reportent.

Oryginał aktu niniejszego nie jest znany. Tekst jego przechował się w dwu a względnie w trzech transsumptach: 1) bezpośrednim papieża Innocentego III z r. 1215, IV Kal. Jan. (29 grud.), Laterani, oraz 2) pośrednim (z pomienionego transsumptu) papieża Honoryusza III z r. 1223, 11 Jan., Laterani, zawartym w akcie arcybiskupa gnież-

[1] Po 16 V 1211 r. — [2] Przed 29 XII 1215 r. [a] inmutare; [b] delinquerint.

nieńskiego Jakóba, wydanym w Łowiczu in vig. B. Andree Ap. (d. 29 listop.) 1284 r. Teksty te są niemal identyczne. Pierwszy z nich doszedł nas w oryginale pergaminowym Archiwum Kapituły Krakowskiej (por. nr. 185), drugi z kopii „Liber Privilegiorum saeculi XV, Arch. Cap. Metrop. Gnesnen.", fol. 1 (por. nr. 220), oraz w oryginale aktu arcybiskupa Jakóba, przechowywanym w Arch. Kap. Płockiej. Na pierwszym z pomienionych tekstów oparli się: ks. Mateusz Gładyszewicz (Żywot błogosławionego Prandoty z Białaczewa, biskupa krakowskiego, str. 207, nr. 8, Kraków 1845), Franciszek Piekosiński (Kod. Dypl. Kat. Krak. św. Wacława, cz. I, str. 14, nr. 10, Kraków 1874), oraz Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, pag. 113, nr. 5, Halle 1886); na drugim, w pierwszej jego postaci — z uwzględnieniem tekstu Baluzius'a (ob. niżej) — wydawca Kodeksu dyplomatycznego Wielkop. (t. I, str. 66—67, nr. 68, Poznań 1877), w drugiej zaś Ks. J. T. Lubomirski (Kod. Dypl. ks. Maz., str. 25—26, nr. 34, Warszawa 1863). Fr. Piekosiński ogłosił nadto w Kod. Dypl. Małop. (t. I, str. 12, nr. 7, Kraków 1876) akt analogiczny Innocentego III z d. 21 IV 1211 r. (ob. nr. 174) na podstawie Migne'a (Innocentii III Rom. Pont. Opera omnia etc., t. III, pag. 412), z uwzględnieniem zbioru Bosquet'a i Baluzius'a (Epistolarum Innocentii III libri undecim, 2 vol., Parisiis 1682, epistola XLIII).

Co do daty omawianego, niedatowanego aktu, to jego *terminus a quo* przypada na czas po 16 maja 1211 r., t. j. po objęciu rządów przez czwartego z jego wystawców, Kazimierza Mieszkowica, ks. opolskiego (por. C. Grünhagen: Regesten zur schlesischen Geschichte, Breslau 1868, pag. 86, 291); jego *terminus ad quem* stanowi chwila potwierdzenia aktu przez papieża Inocentego III, d. 29 grudnia 1215 r. Z powodu, że wydawca Kod. Wielkop. (j. w.) odniósł akt niniejszy do epoki 1210—1211 r., Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) pisze: „Sądzę, że raczej do lat 1214, a raczej 1215, odnieść go należy i że wydany był *in colloquio* de yrasna" (por. akt z r. 1230 s. l. s. d. w sprawie wsi Opoki, przypisy, waryant: *t*).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z opartego na oryginale transsumptu Inocentego III, wydania Franciszka Piekosińskiego (Kod. Dypl. Kat. Krak. św. Wacława, cz. I, str. 14—15, nr. 10, Kraków 1874). Pomiędzy tekstem tym a transsumptem arcybiskupa Jakóba, zachodzą tylko dwie drobne odmianki, podane tu w przypisach dolnych.

Co do transsumptów, potwierdzeń, wydań i literatury omawianego aktu, ob. wyżej objaśnienia, a nadto przypisy do nr. 185.

176.

1212 (MIKULIN), *MENSE MAIO.*

Lestco (dictus Albus), nec non Conradus, duces Poloniae, inter coenobium Cisterciensium in Jędrzejów et Niegoslaum, filium Niegoslai, de villa Niegosławice litem dirimunt.

Ego dux Lesko cum fratre meo Conrado Notum facimus omnibus in Christo fidelibus, tam presentibus, quam futuris, Quod cum essemus

in colloquio (de Mecholin)[1] constituti, Nyegoslaus filius Nyegoslai intulit causam in nostre serenitatis consistorium, que uertebatur inter iam dictum Nyegoslaum et fratres de Andrzeiow super uilla de Niegoslawicze, quam ab eisdem iudiciaria sibi postulabat auctoritate restitui. Cum autem super his diucius fuisset a partibus litigatum, Nos ex eorum dictis et confessionibus manifeste coniecimus, predictam causam per comitem Pacoslaum pallatinum diffinitiue sentencie calculo fuisse decisam. Cuius sentencie tenor est hic: Quum Nyegoslaus et filij sui de libere sue uoluntatis arbitrio receperunt a fratribus de Andrzeiow recompensacionem predicte uille Nyegoslawicze, uillam que uocatur Buskow, cum duodecim bobus, et tribus uaccis, et duobus iumentis, et palefrido uno, et quinque marcis argenti, et septem aceruis annone, et triginta modijs iuncti seminis hyemalis, decernimus per diffinitiuam sentenciam. Quod si predictus Nyegoslaus commutacionem illam uelit rescindere, cetera supradicta, que a fratribus prefatis de Andrzeiow receperat, ex integro restituat, ab eisdem quintam partem tantum uille Nyegoslauicze, que eum contingebat, recepturus. Quod si facere negligerit, perpetuo se nouerit illa priuatum, silencio sibi super repeticione eiusdem de cetero imposito. Hanc ergo sentenciam iuste et pie latam, in pleno approbantes concilio, ratam et firmam esse decernimus, contradictoribus, si qui forte fuerint, perpetuum silencium imponentes, et fratribus de Andrzeiow uillam de Nyegoslauicze pacifice possidendam adiudicantes. Huius rei testes sunt, qui continentur in priuilegio sigillato.[2] Acta sunt hec anno ab incarnacione domini M°. CC°. XII°. mense Maio.

Oryginał aktu niniejszego nie jest znany. Tekst jego przechował się w pochodzącym z początku wieku XVII Kopiaryuszu Jędrzejowskim (pag. 116), którego opis szczegółowy podaje Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min., I, pag. X—XIII, Cracoviae 1876), stwierdzając (j. w., str. 14, przyp.), że tekst ów został przejęty z dawniejszego kopiarza (wzmiankowanego w kopiarzu z XVII w., pag. 7), oraz (Cod. Dipl., j. w., pag. XII), że oryginał omawianego aktu zgorzał wraz z innymi dyplomatami jędrzejowskimi między r. 1795 a 1809, podczas pożaru miejscowego klasztoru.

[1] W kopiarzu (jędrzejowskim; por. objaśnienia) jest to miejsce niewypisane. Fr. Piekosiński (por.: objaśnienia) przypuszcza, że kopista nie mógł odczytać tej nazwy i pozostawił w odpisie lukę. Inny przywilej atoli (nr. 177 zbioru niniejszego) poucza nas, że ów wiec odbył się w Mikulinie w dniu 24 maja 1212 r. — [2] Franciszek Piekosiński (por. objaśnienia) wyraża przypuszczenie (Cod. Dipl. Pol. Min., I, str. 14, przyp. 7), że ów zwrot: „qui continentur in priuilegio sigillato", zdaje się być wtrętem kopisty, który tym wygodnym sposobem uwolnił się od wypisywania długiego snać szeregu obecnych na wiecu dostojników. Nie jest jednak wykluczone, że ów zwrot mógł istnieć już w oryginale (por. Cod. Dipl. Pol. Min., I, pag. 8, nr. 3, wiersz 14 od góry).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego wydawnictwa (str. 13—14, nr. 9).
Transsumptów ani potwierdzeń omawianego aktu nie znamy.
Drukowali go z kolei: w r. 1886 (w regeście) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, pag. 113, nr. 6, Halle 1886.

Literatury specyalnej aktu niniejszego nie znamy.

177.

1212 MIKULIN, *MAII 24*

Vincentius, episcopus Cracoviensis, donationem villarum Czerników et Gojcow, coenobio Cisterciensium Suleioviensi iam pridem factam, sub impressione sigilli Gedconis, episcopi Plocensis, renovat.

Quia habundans cautela non nocet . immo quia malicje hominum est penitus occurrendum . Licet ego Vincentjus cracoujensis episcopus olim ante pontificatum nostrum in priorj priuilegio predia de Cyrnichou et de Goycheu fratribus de Suluou contulerimus et confirmauerjmus . nostram nunc uoluntatem . primam . Secundam et ultimam inperpetuum ualituram . super collacjone eorundem prediorum in presentj pagina exprimimus . coram magnatibus ac uiris honestis et testibus omnj excepcione maioribus . nostris nepotibus, filijs fratris nostri, scilicet Boguzlauo . et Sulizlauo . protestantibus, nullum ad ea penitus habere uel habituros respectum . Ne ergo alicuj deinceps hanc collacjonem liceat uiolare . sub intermjnacione excommunjcacjonis inpressione sigilli dominj Henricj polonorum archiepiscopi . ac nostrj . dominj Gethchonis plocensis episcopi . ac dominj Ogerj cuyaujensis episcopi . roboramus . Est autem hec confirmacio facta Anno ab incarnacione dominj Millesimo . CC^{mo} . XII^{mo} . VIIII . Kalendas Iunij . Pontificatus uero nostri Anno . IIII^{to} . In colloquio de Mecholin . et hij fuerunt presentes: Dominus henricus archiepiscopus polonorum . Gethcho episcopus plocensis . Ogerus . episcopus cuyauiensis . Dominus Mystiuy dux pomoranje . Hugo decanus gnezdensis . Walterus abbas de bresk . Thomas abbas de uitou . Alardus abbas de sancto Vincentjo . Henricus prior eiusdem locj . Benedictus Magister cracoujensis . Gerardus prepositus poznanjensis . Nicolaus canonicus eiusdem locj . Stephanus decanus opatouie . Iohannes archidiaconus de Zauichost . Beruoldus prepositus plocensis . Bartholomeus custos lanciciensis . Vichardus custos Kylciensis . Gaudencius canonicus eiusdem locj . Raduanus . Zelanto . Martinus . Balduinus . Michael .

Helijas . capellanj curje nostre . Hermannus custos sanctj Michaelis de cracouja . Vitus canonicus gnezdensis . Laurentjus kamerarjus noster . Mislibor camerarjus episcopi Gethchonis . Johannes filjus Rozdalj . Gaulus de Conusa . Vencek[a] iudex noster . Paulus agazo noster . Secech tribunus noster . Conradus . Stanizlaus . milites nostrj . Mirozlaus . Voyzlaus . armigeri nostri.

Oryginał niniejszego aktu przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Krasińskich w Warszawie pod: „Sig. 1". Jest to autentyk, na pergaminie gatunku niemieckiego starannie pisany, a zachowany nieźle, choć nieco zgnieciony, a od dołu, poza tekstem, z lewej strony widza, wystrzępiony, najprawdopodobniej wskutek wyrwania dwu sznurów z pieczęciami. Szerokość jego wynosi 28,25 ctm., wysokość bez zakładki dolnej 20,9, zakładka 1,25 ctm., t. j. ogółem 22,15 ctm. po rozprostowaniu. Pieczęci pierwotnie było najpewniej pięć, choć w tekście tylko o czterech znajdujemy wzmiankę. Dwie z nich — z lewej strony widza — wyrwano ze sznurami; po trzeciej z kolei, środkowej, pozostał sznurek jedwabny, z nitek niegdyś różowych, zielonych i białych spleciony; po czwartej i piątej sznury jedwabne karmazynowe. *In dorso* widnieją napisy: 1) z XIV st.: „Carta de opatouja"; 2) z XV: „Super Goyczow"; 3) z XV—XVI: „Secunda"; 4) z XVI—XVII napis pięciowierszowy zatarty, z którego odczytać jeszcze można słowa: „Confirmacio .... facta 1212"; 5) z XIX (atramentem czarnym): „Bpa Krak. Wincentego przywilej z r. 1212"; 6) również z XIX (atramentem czarnym) napis nieczytelny: „Sy... Cz....", a ostatnio wypisano: 7) (karminem): „1212—Sulgostów", oraz 8) (również karminem): „Nr. 1". Ołówkiem czarnym 9) wypisano: „Sig. $\frac{K}{45}$" i 10) „Cod. Dipl. Min. Pol. Nr. IX".

Tekst nasz, podany tu, ze względu na okoliczności udziału dostojników mazowieckich, w całości zaczerpnęliśmy z oryginału.

Transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1874 podał częściową jego podobiznę Franciszek Piekosiński (Kod. Dypl. Kat. Krak. św. Wacława, cz. I, Kraków 1874, tab. II); w r. 1876 ogłosił go tenże w całości (Cod. Dipl. Pol. Min. t. I, str. 14—15, nr. 9); w r. 1882 wydał go Max Perlbach (Pommerellisches Urkundenbuch, pag. 13, nr. 15, Danzig 1882), a w r. 1910, w podobiźnie i regeście, Stanisław Krzyżanowski (Monumenta Poloniae palaeographica, fasc. II, pag. 12, tab. 55, Cracoviae 1910).

Literatura. Por. zwłaszcza Franciszka Piekosińskiego przypisy: Cod. Dipl. Pol. Min., j. w., str. 14, noty 4 i 5.[1]

[1] Wedle dat, przyjętych przez B. Ulanowskiego i St. Krzyżanowskiego, powinienby następować po akcie niniejszym bezpośrednio akt: „Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, luminis in basilica s. Mariae et s. Crucis procurandi causa, necnon ad usum fratrum et sororum in Strzelno degentium, forum liberum, semel in hebdomada perenniter habendum, de consensu episcopi cuiaviensis, Ogerii, instituit". Ob. niżej str. 173—174, nr. 181.

[a] *Wyraz ten można czytać w oryginale i* Vencel, *gdyż litera ostatnia iest uszkodzona.*

178.

1212[1] SEGNI, *AUGUSTI 13*

Innocentius papa III duces Poloniae (sc. et Masoviae ducem) ac Pomeraniae monet, ne paganos Prussiae, ad fidem christianam conversos, oneribus servilibus aggravent.

Bulla, drukowana ex Regestis Innocentii III, Lib. XV, ep. 148, u Bosquet'a, pag. 420, a na podstawie tego wydawnictwa: Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, pag. 6, nr. 7, Königsberg i Pr. 1882.

179.

1212(!)

Cristinus, palatinus Masoviae, caecatur.

(Cf. nr. 192.)

1212 (!) Cristinus, palatinus Mazovie, cecatus precepto ducis Conradi...

Rocznik Sędziwoja (XIII?—XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., II, Lwów 1872, str. 876.

Ob. nr. 192 i nast.

180.

1213 *S. L., S. D.*

Vincentius, episcopus Cracoviensis, praebendam in Kije, cuius iuspatronatus ad comitem Sironem, ac episcopum Plocensem Gedconem, postea que ad episcopos Cracovienses pertinebat, ecclesiae cathedrali Kielcensi tradit, comitique Wojslao alterius beneficii absque cura animarum ad altare s. Jacobi fundandi potestatem concedit, idque nonnullis possessionibus dotat.

In nomine sancte ac indiuidue trinitatis. Anno ab Incarnacione domini Millesimo ducentesimo Tredecimo, Pontificatus domini Vincencij

[1] W mieszczących się w „Domu Baryczków" zbiorach „Warszawskiego Towarzystwa Opieki nad zabytkami przeszłości", znajduje się, pochodzący z Biblioteki hr. Konstantego Tyszkiewicza, rękopis z w. XVIII, zatytułowany: „Codex Diplomaticus Regni Poloniae" (Dogiela). Rękopis ten, formatu folio, oprawny w skórę ciemną, a mierzący 37,2 ctm. wysokości, 23,7 szerokości, oraz 2,2 ctm. grubości w grzbiecie, zawiera *sub titulo:* Prussia, pod błędną datą 1213 (!) r. wpis następujący: „Innocentii III ad Duces Poloniae (sc. et Masoviae) ac Pomeraniae Epistola, qua eos monet, ne Prussis, ad fidem conversis, servitia onera imponant", dotyczący niniejszego aktu.

Anno quinto. Quia negligencia nutrix est obliuionis et temporum antiquitas mater est utriusque . prouisum est a prudentibus ne vtilium uel honestatis memoriam wlneret uel extingwat diuturnitatis inuidia . ut quod nostri maiores perpetuitati propagari voluerunt . tam Priuilegijs quam Instrumentis . ac Sigillis autenticis communiri docuerunt . Nos ergo eorum vestigijs inherentes, scripto presenti et autentico future successioni cognoscendum transmittimus . quod in Ecclesia de Kyge duo condam fuerunt patroni duarum prebendarum pro diuiso . quarum vnius Iuspatronatus fuerat comitis Sironis . sed per succesorem eius, Ploczensem Episcopum Gyetkonem, in Cracouiensem Episcopum ffulconem et eius successores de mera liberalitate est translatum . deinde ad preces alterius patroni, Comitis Woislai, ego Vincencius, Cracowiensis Ecclesie minister indignus, communicato Capituli mei consilio et assensu, Prebendam illam cuius Patronus et eram et dicebar, ob racionabiles causas, quas huic scripto inseri longum erat, Kyelciensi Ecclesie perpetuo contuli . cum omni Iure et suis omnibus pertinencijs, addita ei perpetuo villa de Podluze de voluntate patroni . et Andree tunc pro tempore Canonici, ad cuius Prebendam eadem villa dicebatur pertinuisse . Porro ea que relique Prebende serunt . sunt autem hec . Kyge . Czehow, Samostrzalow et medietas noui forj in Czehow . Ceterum quia non decebat eandem Ecclesiam altero carere ministro, Concessimus eidem Patrono aliud institui Beneficiolum ad Altare sancti Jacobi absque cura animarum . partim ex bonis eiusdem patroni supradicti modico adiecto de nostra concessione . sunt autem hec: Rubowyczy, Golykow, Myedzwyedze et Thaberna in Kyge . Nec illud pretereundum silencio est quod patronus idem Woyslaus se Iureiurando obstrinxit, quod videlicet illi prebende, quam in Kyelciam transtulimus, vel fraude vel violencia per quem suppressum vel ablatum . et ad extorquenda et restituenda bona fide quantum in ipso est modis omnibus elaboraturum *(sic)*. Ita tamen quod si diligenter et sine dolo laborans, non perfecerit . nullum sibi ex hoc preiudicium fiat. Qui ergo hanc nostre Constitucionis ac Confirmacionis paginam temere et minus racionabiliter violare presumpserit . omnipotentis dei indignacionem se nouerit incursurum.

Oryginał aktu niniejszego, należący niegdyś do Kapituły Krakowskiej, w archiwum jej już nie istnieje. Tekst jego przechował się w „Liber privilegiorum Nr. 2", zwanym także „Liber Antiquus", znajdującym się w pomienionem archiwum, a pochodzącym przeważnie z wieku XV. Z tego to źródła, opisanego szczegółowo przez Franciszka Piekosińskiego (Kod. Dypl. Kat. Krak. św. Wacława, pag. XV—

XVII, Kraków 1874), a mianowicie z karty 227-ej, zaczerpnął ów tekst tenże wydawca (j. w., str. 13—14, nr. 9), skąd go tutaj bez żadnych zmian podajemy.

Transsumptów, potwierdzeń, innych przedruków ani literatury omawianego aktu, podanego tu ze względu na bliski jego związek z dziejami dostojników mazowieckich, nie znamy.

181.

(1213?) *S. L., S. D. (ANTE JUNII 24)*

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, luminis in basilica s. Mariae et s. Crucis procurandi causa, necnon ad usum fratrum et sororum, in Strzelno degentium, forum liberum, semel in hebdomada perenniter habendum, de consensu episcopi cuiaviensis, O(gerii), instituit.

In nomine sancte trinitatis, que fons et origo est omnium bonorum . et que solacium omnium est ortodoxorum . ex qua quoque pen‖det salus fidelium. Ego Conradus[1] diuina miseracione dux Mazouie . et cuiauie . memor illius dicti: „inuitatur ad pal‖mam, qui propiciatione querit ueniam . quam is ueraciter obtinet . qui, quod deo pollicetur, adimplere non differt“ . Notum fa‖cio sancte matris ecclesię filijs tam presentibus quam posteris . quoniam ad honorem sancte dei genitricis Marie et sancte crucis[1] . ut in basili‖ca in honore eorum fundata super . candelabrum luminis . non sit defectus . Hac *(sic)* etiam adutilitatem *(sic)* et usum fratrum et sororum in Strel‖na degentium . ac deo deuote et iugiter famulantium . Ibidem forum die conuenienti semel in ebdomada perhenniter ha‖bendum institui . ita roboratum auctoritate diuinitus mihi collata . ut in libertate positum . ab omni oppressione castella‖norum . monetariorum, camerariorum . prouocacione sit absolutum . Igitur quicunque hoc uotum ausu temerario infringere attempta‖uerit . omnipotentis dei indignacionem incurrat . quod etiam episcopus O. cuiauiensis . rogatu nostro una nobiscum sub anathemate ‖ confirmauit . In hoc etiam facto nostro nobiles mei, quorum nomina sunt subscripta, presentes et assensum prebentes exstiterunt . domi‖cella Virchozlaua[2] . filia bolezlaui . Cristinus palatinus meus . Lupus castellanus crusujcie . Arnoldus pincerna . Egidius ‖ dapifer . Olwirus *(sic)* iudex . Prezlaus[3] . Iohannes . Ybizlaus[2] *(sic)* . Yvincek[2] *(sic)* .

[1] Wyrazy podkreślone wypisane są w oryginale farbą różowo-złocistą. — [2] Ob. objaśnienia (Stosław Łaguna). — [3] Nad wyrazem tym występuje skrót, upoważniający do lekcyi: Prenzlaus; pisarz chciał zapewne wyrazić: Preczlaus. Ob. objaśnienia (St. Łaguna).

Nikolaus . Lutogueneu *(sic)* . Zbilud . Zegota . Florian . || thomas . Lazota . dobezlaus . Clemens . Clemas . Dobrogozt . Cedar . adalbertus . Paulik . Philippus . borim . ac alij quam || plures, quorum nomina longum est enumerare. ||

Oryginał niniejszego aktu, własność kościoła parafialnego w Strzelnie, przechowuje się, jako depozyt, w Archiwum Państwowem w Poznaniu pod sygnaturą: „Strzelno 6". Z podobizny, podanej przez Stanisława Krzyżanowskiego (ob. niżej), wynika, że akt pisany jest bardzo pięknie, a posiada w pośrodku wielki zaciek. Mierzy wysokości 19,8 ctm., szerokości 28,6, zakładka wynosi 1,3 ctm. Wydawca oryginału Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, str. 8—9 [116—117], nr. 1, Kraków 1887) opisuje go w wyrazach następujących: „Dok. perg. oryg., opatrzony trzema pieczęciami: 1) wisi na sznurkach jedwabnych białych i przedstawia kółko z krzyżem, którego ramię dłuższe przecina obwód koła od dołu do góry; napis w otoku nieczytelny; 2) pieczęć książęca konna, mocno zniszczona, wisi na nitkach jedwabnych żółtych i różowych; 3) pieczęć wisi na nitkach jedwabnych różowych i wyobraża monogram: $^{A}M^{L}$." Obecnie już ich niema — pozostały po nich szczątki sznurów (St. Krzyżanowski, j. n.).

Co do daty omawianego, niedatowanego aktu, Bolesław Ulanowski (j. w.) zaopatruje go w datę: [Anno 1212?], a nawet, zarówno w pomienionej publikacyi (j. w.), jak i w innej swej pracy (O uposażeniu biskupstwa płockiego. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXI, str. 24, Kraków 1888), kładzie tę datę przed r. 1212. Zdaje się podzielać to zdanie i Stanisław Krzyżanowski (Mon. Pol. palaeographica, fasc. II, pag. 12, tab. 56, Cracoviae 1910), zaopatrując akt omawiany w datę: [circa 1212]. Rozwinięte przez B. Ulanowskiego (Dok. Kuj. i Maz., str. [132—133] 24—25) argumenty, nie są jednak dość przekonywujące, to też Stosław Łaguna, do którego zdania tutaj się przychylamy, stwierdza w rękopiśmiennych notatach swoich, na podstawie daty objęcia rządów biskupich kujawskich przez następcę Ogera, Barta, jako *terminus ad quem* omawianego aktu, dzień 24 VI 1213 r., wyrażając jednocześnie — wbrew B. Ulanowskiemu (j. w.), oraz Oswaldowi Balzerowi (Genealogia Piastów, tab. IV, 15) — wątpliwość, czy wspomniana w akcie niniejszym Wierzchosława była istotnie córką Bolesława ks. kujawskiego, nie zaś Bolesława Wysokiego (?), a nadto: czy wyrazów Ybizlaus i Yvincek, nie należałoby czytać: Zbizlaus i Zvincek, w czem się myli.

Tekst nasz, dotyczący pośrednio tylko Mazowsza, lecz błędnie dotąd czytany, zaczerpnęliśmy z podobizny, podanej przez Stanisława Krzyżanowskiego (j. w.).

Transsumptów ani potwierdzeń omawianego aktu nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1887 Bolesław Ulanowski (j. w.); w r. 1910, w podobiźnie i regeście, Stanisław Krzyżanowski (j. w.).

Literatura. B. Ulanowski j. w.

182.

1213 SIRADIAE, *JUNII 24*

Ivo, cancellarius Poloniae, praedium Dobrcz fratribus de Sulejów, praesentibus Gedcone, episcopo, Bervoldo, praeposito, ac Gotheharto, cantore, Plocensibus, donat.

..... Ego Ivo .. dictus Cancellarius Polonie ..... contuli fratribus de Sylio predium ... Dobrech ..... sub multorum testimonio, quorum nomina secuntur ..... Gotheca, plocensis episcopus .... Beruoldus Plocie ... preposit(us), .. Gothehart plocensis ... cantor.. .... Factum est hoc in Syraz in die sancti Johannis baptiste. Anno domini millesimo ducentesimo tercio decimo.

Z niewątpliwego autentyku, należącego w r. 1858 do Leona Rzyszczewskiego, akt niniejszy przedrukował w całości Julian Bartoszewicz: Cod. Dipl. Pol., t. III, Varsaviae 1858, str. 10—11, nr. 7. Podobiznę jego podał z oryginału Stanisław Krzyżanowski: Mon. Pol. palaeographica, fasc. II, tab. 57, skąd regest nasz czerpiemy.

183.

1215 IN WLODISLAV *SENE S. D.*

Mengoz, praepositus de Trzemeszno et Gunterus, decanus de Płock, adiudicant decimas quarundam villarum monasterio de Strzelno contra Bartonem, episcopum Cuiaviensem, et protestantur partes easdem de villa Ołłoczyn, molendino in Kwieciszewo et decima de Łojewo convenisse.

In nomine domini nostri ihesu Christi amen. Ne cum mundo labili labatur, quod ab humanis agitur actibus, eternari debet uoce testium || et testimonio litterarum. Inde est, quod nos Mengoz prepositus de Chirmesna et Gunterus decanus de Plozc . iudices de || legati asinodo *(sic)* prouinciali, abita *(sic)* in Woybor, notum facimus presentibus et posteris, quod bartone, episcopo cuiauiensi || repetente a ecclesia[a] ztrelnensi decimas, has scilicet: ztrelne, uugerzke, dlotouo, quod nominatur Knase, ztronbodr[b], || Podrosouo, zokolnici[c], tentiusco[d], belzco, iezora, lubesouo, rodequino[e], knaginice, Macouici[f], quorum cruciferi partem || tenent . radomino, prepositus excepit ecclesiam eorum dictas decimas prescripsisse prescriptione quadragenaria . et per idoneos || testes ipsam prescripcionem probauit, et nos iuxta atestationes testium tulimus pro

[a] *Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., I, pag. 80—81, nr. 84, Poznaniae 1877):* collegio, *w oryginale:* ecclesia *na razurze;* [b] *Ig. Zakrzewski (j.w.):* Stronbodr; [c] *tamże:* Sokolniki; [d] Cenciwsko; [e] Rzodequino; [f] Makowiki.

predicta ecclesia[a] sententiam, adiudican||tes eis prefatas decimas. De commutacione autem, quam predecessor ipsius stephanus fecerat . conuenerunt ita uidelicet, quod episcopus pre||dictus habeat uillam Otlucin cum suis apendicijs, prepositus cum ecclesia[b] molendinum tantum de quecissov . deci||ma de loiou ad episcopum reuoluta. Hoc autem est cum consensu canonicorum . Uvincentij decani . Petri archidiaconi . || Michaelis custodis . Egidij . Mauricy . Grimaldi . Pauli . Cunradi . et canonicorum crusuiciensium . custodis || Uvalteri[c] . Stephani . Alberti . Martini . magistri Alberti . Nicolai . Bogdani et aliorum canonicorum utriusque capituli || quam plurimorum . actum in Wlodizlau[d] sene[e] . Anno dominice incarnacionis . M°. CC°. XV°. epacta XVII[a], concurrente III . || indictione III[a]. Qui hoc rationabiliter actum . uiolare atemptauerit, hic et in futuro diuine ultioni subia||ceat.

Oryginał aktu niniejszego, stanowiący depozyt kościoła w Strzelnie, przechowuje się w Archiwum Państwowem w Poznaniu pod sygnaturą: „Strzelno 2". Jego wydawca, Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, przeważnie z XIII wieku, str. [117—118] 9—10, nr. 2, Kraków, Ak. Um., 1887), opisuje go w słowach następujących (j. w., str. 9—10, przyp.): „Dokument oryginalny pergaminowy, dobrze zachowany (wysokość w podobiźnie St. Krzyżanowskiego 17,4 ctm., szerokość 27,8, zakładka 3,9 ctm.); opatrzony był pierwotnie 5-ma pieczęciami, z których pozostało dwie. Z tych jedna (trzecia z kolei) niemal zupełnie zniszczona. Pieczęcie te zawieszone były w następującym porządku, jak wskazują nad każdą z nich współczesną ręką na zakładce umieszczone napisy: 1) Sigillum iudicis Gunteri || decani plocensis ||, nitki brązowe; 2) S. Barthonis epi . || cuiauiensis ||, nitki żółte; 3) S. capituli Wladi||zlauiensis ||, nitki różowe; 4) S. capituli crusui||ciensis, nitki żółte i zielone; pieczęć z wosku różowego, napis w otoku: Sigillum beati Petri Crusuiciensis (przedstawia stojącą postać duchowną z krzyżem dwuramiennym w ręce prawej); 5) S. iudicis || Mengorzonis prepositi || Chirmessensis ||, nitki białe."

Poza oryginałem, tekst omawianego aktu przechował się nadto w pochodzącym z końca XVI wieku strzelneńskim „Liber privilegiorum monasterii s. Mariae", fol. 31[v], skąd zaczerpnął go Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., I, pag. 80—81, nr. 84, Poznaniae 1877). Odmiany między obu pomienionymi tekstami podajemy tu w przypisach dolnych. Nadto ks. Stanisław Chodyński w wydawnictwie p. t.: „Monumenta Historica Dioeceseos Wladislaviensis" (t. XIV, pag. 20, nr. 140, Wladislaviae 1897) zamieszcza pod r. 1215 (?) s. d. s. l. pozycyę następującą: „Confirmatio Conradi Ducis (?) super permutationem Otłuczyny per Stephanum, episcopum Wladislaviensem, pro molendino in Quiecziszow, conventui Strzelnensi data". Jest to (najpewniej) przekaz (katalogowy) archiwalny, dotyczący omawianego tu aktu.

---

[a] *Ig. Zakrzewski (j. w.):* pro predicto collegio, *w oryginale:* ecclesia *na razurze;* [b] *Ig. Zakrzewski (j. w.):* collegio; [c] *tamże:* Valteri; [d] *tamże:* Wlodislaw sene; [e] *B. Ulanowski (Dok. Kuj. i Maz., str. 117) czyta niewłaściwie:* sub, *zamiast:* sene.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z podobizny oryginału, podanej przez St. Krzyżanowskiego (j. n.).

Data omawianego aktu jest prawidłowa, z wyjątkiem epaktu: XVII, zamiast XVIII.

Co do nieznanych nam jego potwierdzeń, por. na str. 176 przekaz ks. Chodyńskiego.

Akt niniejszy drukowali: w r. 1877 (z kopii) Ignacy Zakrzewski (j. w.); w r. 1887 (z oryg.) Bolesław Ulanowski (j. w.); w r. 1910 (w podobiźnie) Stanisław Krzyżanowski (Mon. Pol. Palaeographica, fasc. II, pag. 15, tab. 65, Cracoviae 1910).

Literatura. Ob. B. Ulanowski (j. w., str. 25 [133]).

1215 **184.** GĄBIN, *OCTOBRIS 25*

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, incolis villae Jeżów certas concedit libertates.

Innomine *(sic)* domini nostri Jesu[a] Christi[a] Amen . Felicis intencionis est homo, qui studet seminare interris *(sic)*, quod valeat metere incontemplacione *(sic)* uite eterne incelis *(sic)* . Quia piarum est mencium culpam agnoscere, ubi culpa non notatur . Quare magis is vigilare non debet, quem culpa deprimit cottidie materialis . Nos igitur dei gracia . Conradus dux Mazouie et Cuyauie . cum nostris posteris sicientes perpetue claritatis dulcedine potiri . et inter filios pie matris sacro sancte ecclesie computari . Ad instanciam venerabilis patris abbatis de Lubin et conuentus nec non et prepositi domini . Crayconis de Gezou . contulimus prospe *(sic)* salutis eterne hanc libertatem . vt predicta villa Gezou cum allis adeandem *(sic)* spectantibus . liberis atque asscripticijs incolis . per palatinos seu castellanos . vel alios iudices non citentur nec iudicentur . nec citati umquam *(sic)* compar(e)[b]ant . Sed ad presenciam nostram euocati conspectui nostro et nostrorum assessorum tantum astent et conueniantur per strepitum iudiciarium . et sic litibus sopitis . Hac fruantur perpetua immunitate . Ne igitur aliqui successorum nostrorum eciam[1] predicto nostro statuto etdonacioni *(sic)* attemptarent contraire . presens scriptum eisdem intestimonium *(sic)* concessimus nostro Autentico roboratum . Datum in Gambyn . Anno . M° CC° Quintodecimo . VIII Kal. Nouembris . Intercessore existente Domauugcio *(sic)*.

Oryginał aktu niniejszego nie istnieje. Tekst jego przechował się w transsumpcie, zawartym w przywileju potwierdzającym ks. Ziemowita I, wystawionym: die sanctorum

[1] B. Ulanowski (Dok. Kuj. i Maz., str. 289) czyta: „contra".

[a] *W oryginale transsumptu ks. mazow. Ziemowita I z r. 1257:* ihu x; [b] *tamże:* comparant *(sic)*.

Innocencium (28 grudnia) in Grodech 1257 r., którego oryginał znajdował się dnia 18 lutego 1915 r. w posiadaniu p. Jarosława Woyciechowskiego z Warszawy i miał być przezeń złożony w Bibliotece Ord. Hr. Krasińskich.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z tego właśnie transsumptu oryginalnego, z którego, jeszcze jako z własności archiwum kościelnego w Jeżowie (w brzezińskiem), wydał go był Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, przeważnie z XIII wieku, Kraków, Arch. Kom. Hist. IV, 1887, str. [288—289] 180—181, [297—298] 189—190), kwestyonując datę omawianego aktu na podstawie użycia przez pisarza, w imieniu ks. Konrada, liczby mnogiej: „nos", zamiast odpowiadającej normom kancelaryjnym początku wieku XIII w Polsce, liczby pojedyńczej: „ego". Słusznie jednak zaznaczył przytem tenże wydawca, że pomienioną okoliczność przypisać można odruchowi pisarza transsumptu, który, zamieniając — jak wolno przypuszczać — formę nieznanego nam oryginału („ego") na „nos", dał tylko w ten sposób wyraz panującym w jego czasach (rok 1257 = druga połowa XIII wieku) zwyczajom kancelaryjnym. Sądzimy, że tłumaczenie to wystarcza, czyniąc zupełnie zbędnemi inne kombinacye chronologiczne (por. B. Ulanowski, j. w., str. [289] 181, przyp.), zwłaszcza, że sam akt omawiany nie budzi podejrzeń ze względu na swą redakcyę, ani też z tytułu treści i postaci transsumptu.

Transsumował go i potwierdził ks. Ziemowit I w r. 1257. (Por. j. w.).

Co do (jedynego) druku niniejszego aktu i jego literatury, por. B. Ulanowski (j. w.).

185.

1215[1] LATERANI, *DECEMBRIS 29*

Innocentius papa III immunitates quasdam, ecclesiae Polonicae a ducibus Lescone Cracoviensi, Conrado Masoviensi, Wladislao Calisiensi et Casimiro Opoliensi concessas, ratas esse iubet.

Innocentius episcopus seruus seruorum dej . Venerabilibus fratribus .. Archiepiscopo Gneznensi et Suffraganeis eius . salutem et apostolicam benedictionem . Cum a nobis petitur quod iustum est et honestum tam uigor equitatis quam ordo exigit rationis . ut id per sollicitudinem oficij nostrj ad debitum perducatur effectum. Eapropter venerabiles in christo fratres uestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu . libertates et immunitates a dilectis filiis Nobilibus uiris . Lest-

[1] Pod tą datą (1215 r.), kładzie Długosz (Hist. Pol., lib. VI, pag. 201), wiadomość o śmierci biskupa włocławskiego imieniem „Bartha", oraz o następstwie na tej katedrze biskupiej Michała z rodu Godziembów, popieranego na to stanowisko przez ks. Konrada. Wiadomość ta jest błędną; Barta występuje bowiem w źródłach jeszcze w r. 1219. Por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 212.

cone . Cracouie . Conrado . Mazouie . Waldislao *(sic)* de Calis et Kazimiro de Opol Ducibus ecclesie Polonice pia et prouida liberalitate concessas . sicut eas iuste ac pacifice obtinetis et in eorundem Ducum litteris plenius continetur . uobis et per uos ecclesijs uestris auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus . Ad rei autem notitiam pleniorem tenorem litterarum ipsarum presentibus duximus annotandum . qui est talis: *(sequitur littera nr. 175)*. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere aut ej ausu temerario contraire. Siquis *(sic)* autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis dej et beatorum Petrj et Paulj apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Laterani IIII kal. Ianuarij Pontificatus nostrj anno Octauodecimo.

Oryginał aktu niniejszego przechował się w Archiwum Kapituły Katedralnej Krakowskiej. Jest to, wedle opisu Franciszka Piekosińskiego (Kod. Dypl. Kat. Krak. św. Wacława, cz. I, str. 15, przyp. 1, Kraków 1874): „Dyplom pergaminowy, opatrzony ołowianą bullą papieża Inocentego III, zawieszoną na paśmie różowego jedwabiu".

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego wydawnictwa Franciszka Piekosińskiego (j. w., str. 14—15, nr. 10), który oparł się w swej lekcyi na oryginale.

Omawiany akt był transsumowany i potwierdzony:

1) przez papieża Honoryusza III w r. 1223, III Idus Jan. (11 stycznia), na Lateranie. Por. nr. 220.

2) przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Jakóba w r. 1284, in vig. B. Andree Apost. (29 listopada) w Łowiczu (ob.).

Drukowali go z kolei: 1) w r. 1845 (z oryginału) ks. Mateusz Gładyszewicz (Żywot Błogosławionego Prandoty z Białaczowa, biskupa krakowskiego, str. 207—209, nr. 8, Kraków 1845); 2) w r. 1863 (z transsumptu arcybiskupa Jakóba) ks. Jan Tadeusz Lubomirski (Kod. Dypl. Księstwa Mazow., str. 25—26, nr. 34, Warszawa 1863); 3) w r. 1868 (w regeście) Colmar Grünhagen (Regesten zur schlesischen Geschichte, pag. 94, Breslau 1868); 4) w r. 1874 (z oryginału) Franciszek Piekosiński (Kod. Dypl. Kat. Krak. św. Wacława, cz. I, str. 14—15, nr. 10, Kraków 1874); 5) w r. 1877 (z Fr. Piekosińskiego) Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., I, str. 66—67, nr. 68 i str. 81, nr. 85, Poznaniae 1877); (w regeście) Potthast (Reg. 5016); w r. 1884 (w regeście) Colmar Grünhagen (Regesten zur schlesischen Geschichte, I Th., pag. 111, nr. 170, Breslau 1884).

Literatura. Por. objaśnienia j. w., oraz objaśnienia do nr. 175, a nadto: Stanisław Smolka (Archiwa w W. X. Pozn. i Prusiech Wsch. i Zach., Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. IV, r. 1875, str. 253—254), oraz Wojciech Kętrzyński (Przywilej kardynała Idziego. Przew. Nauk. i Liter. z r. 1889, str. 329).

186.

1216 BERONIAE, *S. D.*

Janus, olim Jarachii filius, praesente Vincentio, Plocensis ecclesiae canonico, protestatur se donasse quatuor villas ecclesiae b. Mariae in Kamieniec (Silesiae).

.. ego Janus jarachy quondam filius .... protestor me donassae *(sic)* uillam que istebca dicitur .. deo et beate marie in Kamenez . Protestor eciam me donasse eidem *(sic)* ecclesie uillam . pantnouo *(sequuntur verba 51)* Denique protestor me donasse dicte ecclesie has duas uillas . uidelicet Rogouzcam . et Grohouisca ..... Hec acta sunt sub testimonio ..... uincentij plocensis ecclesie canonicj . qu(i)[1] quid(e)[1]m, sicut patet, propri(o)[1] sigill(o)[1] robora(uit[1])[2] testimonium . Hec anno dominj . M°. C°C°. XVI°. in beronia contigerunt.

Akt niniejszy drukowali w całości z oryginału, przechowywanego w Archiwum Państwowem we Wrocławiu pod sygn. „Kamenz 2“: Frömrich (w niedokładnym przekładzie niemieckim): Kurze Geschichte der ehemaligen Cisterc.-Abtey Kamenz in Schlesien, Glatz 1817, pag. 8; G. A. Stenzel: Jahresberichte der schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur, Breslau 1841, pag. 171; Colmar Grünhagen (w regeście): Regesten zur schlesischen Geschichte, I Th., Breslau 1868, pag. 94, nr. 171; Paul Pfotenhauer: Urkunden des Klosters Kamenz (Cod. Dipl. Silesiae, Bd. X, Breslau 1881, pag. 2, nr. 2); Colmar Grünhagen (w regeście): Regesten zur schlesischen Geschichte, I Th., Breslau 1884 (Cod. Dipl. Sil., Bd. VII, I Th., pag. 111, nr. 171); Stanisław Krzyżanowski (podobizna oryginału): Monumenta Poloniae palaeographica, fasc. II, pag. 16, tab. 67, Cracoviae 1910, skąd zaczerpnęliśmy regest niniejszy.

187.

1216(!) *S. L., S. D. (!)*

Conradi, ducis Masoviae, antiquum privilegium, cuidam Hugoni concessum.

Conradi ducis Masoviae antiquum quoddam privilegium Hugoni concessum, fatentis scilicet libertatem ab aedificatione castrorum et aliorum servitiorum. Verum postea aliquorum praevaricatione secuta ipsius aliquot rustici poena capitis condemnati fuere anno D-ni 1216.

Pozycyę taką zamieścił ks. Stanisław Chodyński w wydawnictwie swojem p. t. Monumenta Historica Dioeceseos Wladislaviensis (t. XIV, pag. 14, nr. 71, Wladislaviae 1897).

[1] W oryginale, wyliczającym sześciu świadków, napisano: quorum quidam .. propriis sigillis roborarunt testimonium. — [2] Po pasku pergaminowym pieczęci jego, trzeciej z kolei (wszystkich było sześć), pozostało tylko nacięcie w miejscu prawidłowem oryginału (podobizny).

Wydawca ten przepisał ją (nieświadomie) z błędnego źródła. Oparło się ono (najpewniej) na notatce z wieku XVI, zamieszczonej *in dorso* (podejrzanego) oryginału aktu Konrada I, datowanego IV Idus Augusti 1218 r., in Vladislav Nova, należącego niegdyś (jeszcze w r. 1848. Por. L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. II, pars prior, Varsaviae 1848, pag. 6, nota 1) do Archiwum Kapitulnego we Włocławku, a przechowywanego obecnie w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygn. „B. O. Z. 6". Notatka ta, zredadowana błędnie, z powodu opuszczenia kilku wyrazów w zdaniu: Verum ..... punitos, brzmi tam, jak następuje: „Conradi Ducis Masoviae antiquum quoddam privilegium, Hugoni concessum, fatentis scilicet libertatem ab aedificatione Ducali. Verum postea aliquorum preuaricatione ipsius aliquot capitis pena punitos. Datum in noua Wladislauia anno 1218".

Ob. nr. 200, nadto por. nr. 55, 126.

188.

1216(!) *Nota vitiosa.* STRZELNO, *S. D.*

De consecratione ecclesiae in Strzelno sub duce Conrado.

Anno domini M CC XVI *(!)* consecrata est ecclesia Strzelnensis a venerabili patre Barthkone, episcopo Cruschuiciensi ad peticionem Cristini filii magni Petri comitis inclito duce Conrado regnante. In honore *(sic)* sancte Trinitatis sancteque Marie virginis et aliorum sanctorum.

Zapiskę tę ogłosił Jakób Caro we wstępie do wydanego przez siebie w r. 1871 „Liber Cancellariae Stanislai Ciołek" (Archiv für österreichische Geschichte Bd. 45, pag. 323).

Przejął ją pod datą powyższą z tegoż źródła Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, pag. 113, nr. 7, Halle 1886.

Ob. nr. 208.

189.

(1216?—1217?) *S. L., S. D.*

Conradus, dux (Masoviae et) Cuiaviae, donationem villae Węgierce, primo a Boleslao, duce Cuiaviae, tum a patre ipsius Mescone, duce Poloniae, monasterio de Strzelno collatae, confirmat.

Notum sit omnibus hominibus tam presentibus quam futuris, quoniam Bolezlaus dux Cuiaviensis, ducis magni Meschonis filius [1], contulit villam, que vocatur Vangricici, domo et ecclesie beate Marie in Strelna,

[1] Bolesław ks. kujawski, syn Mieszka Starego, poległ w bitwie nad Mozgawą dnia 13 września 1195 r. (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).

peticione uxoris eiusdem ducis Dobrozlave[1] et comitis Heinrici, qui tunc palatinatum eiusdem provincie possidebat. Interfecto autem eodem duce Bolezlao in Cracouiensi prelio[2], dux Mescho magnus[3], pater ipsius, in ducatum Cuiavie successit, qui eandem villam eidem ecclesie hereditario iure pro anima filii sui confirmauit, et mittens duos nobiles suos, scilicet Petrum Jadnikovic et Deblonem, convocata vicinitate, eidem ville circuicionem inposuit. Quo duce, scilicet Meschone, defuncto, multo post temporis intervallo Cunradus *(sic)* dux, filius ducis Kazimiri pie memorie[4], in ducatum Cuiauiensem successit, qui eandem villam eidem ecclesie tercia vice hereditario iure confirmauit rogatu comitis Christini, qui palatinus erat in eadem prouincia, istis autem presentibus: Christino, Lupo Crusviciensi castellano, et Meinfrido, eiusdem ducis iudice, Vencezlao subiudice; istis autem capellanis: Gregorio, Petro subcancellario, qui priuilegium subscripsit, duce precipiente, et sigillum eidem priuilegio imposuit.

Oryginał aktu niniejszego przechowywał się w r. 1885 w Archiwum Państwowem w Poznaniu, jako depozyt kościoła parafialnego w Strzelnie (ob. niżej: Ulanowski). Nie dotarliśmy do niego bezpośrednio, posiadamy jednak dwa identyczne, niezależne od siebie jego przedruki i opisy, świadczące o dobrej lekcyi i o sumiennej jego autopsyi ze strony uczonych. Jest to, wedle ich świadectwa (ob. niżej), pergamin oryginalny z dwiema pieczęciami, zawieszonemi na jedwabiu wyblakłym czerwonym. Pierwsza z nich podłużna, nadzwyczaj niezręcznie rznięta, wyobraża osobę, trzymającą w prawej ręce oszczep, w lewej jabłko z krzyżem; napis: ... ducis Conradi .... Druga pieczęć bardzo zniszczona i przeto nieopisana wcale. Pierwszy wydrukował akt niniejszy z oryginału Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I, Poznaniae 1877, str. 113, nr. 125), drugi — również z oryginału — Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, przeważnie z XIII wieku, Kraków 1887, Arch. Kom. Hist. IV, str. [118—119] 10—11). Nadto, na podstawie Cod. Dipl. Maj. Pol. (j. w.), podał go w regeście Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Halle 1886, Heft I, pag. 115, nr. 25).

Tekst nasz, podany tu ze względu na ważną dla dziejów Mazowsza chronologię wojewody Krystyna, oparliśmy na przedruku B. Ulanowskiego (j. w.), nie wykazującym w zestawieniu z tekstem Ignacego Zakrzewskiego (j. w.) żadnych odmian.

Datę omawianego, niedatowanego aktu, określił każdy z pomienionych wydawców inaczej: B. Ulanowski położył w nagłówku lata: 1216—1217?; Max Perlbach: *circa* 1227, a Ignacy Zakrzewski wydrukował go w kolei lat: 1229—1230. Racye B. Ulanowskiego (j. w., str. [134] 26, uw. do nr. 4-go, oraz tamże przyp. 1, 2, 3), oparte na chronologii wojewody Krystyna, są najbardziej ważkie, nadto zaś oryginalna, narracyjna redakcya aktu, skłania nas do przypuszczenia, że powstał on istotnie we wczesnym okresie rządów Konrada I, kiedy styl jego kancelaryi nie był jeszcze dość

[1] Żona Bolesława, ks. kujawskiego, Dobrosława, córka Warcisława, ks. pomorskiego, zmarła po 23 kwietnia 1200 r. (O. Balzer: Genealogia Piastów). — [2] Ob. przyp. 1 na str. 181. — [3] Mieszko Stary, zmarł d. 13 marca 1202 r. [4] Kazimierz Sprawiedliwy, † 5 maja 1194 r.

wyrobiony[1] i zatrącał o wzory wieku XII (por. nr. 123, 143, 167). Okoliczności te, wobec braku podstaw do wywodów innych, kazały nam przychylić się, acz z pewnem zastrzeżeniem, do opinii B. Ulanowskiego (j. w.).

Druki. Ob. objaśnienia j. w.

Literatura. Ks. Knapiński: O klasztorach norbertańskich w Polsce, str. 164, uw. 1. Bolesław Ulanowski (j. w., str. [134] 26).

(1216—1220) 190.

Prutheni Terram Culmensem et Masoviam delevisse protestantur.

(Cf. nr. 213.)

Tempore, quo nobilis . ac illustris cristianissimus princeps Conradus dux principatum tenuit in Masovia, Cuyavia et Polonia *(sequuntur verba 128)* Prutheni [a] terram Colmensem penitus destruentes, in solitudinem redegerunt. Et quia idem dux principiis non obstitit ..... invaserunt terram Polonie cum magna potencia pugnatorum tot vicibus, et tanta damna intulerunt ei, quod combustis edificiis, homines etatis adulte percusserunt gladio, et mulieres et parvulos in servitutem perpetuam deduxerunt;[b] et si forte aliqua matrona gravida in partu ipsos sequi non poterat, eam occiderunt; rapientes eciam infantes de brachiis matrum infigendo in sudes sepium interfecerunt. Sicque terram adeo vastaverunt, quod de omnibus municionibus et castris ducatus sui non remansit ei nisi unum castrum situm supra fluvium Wisele, quod Ploczko[c] dicebatur. Insuper CCL ecclesias parochiales preter monasteria regularium et secularium clericorum, capellas, cenobia monachorum et claustra sanctimonialium incendio destruxerunt..[2]

Petri de Dusburg: Chronica Terrae Prussiae, II, cap. 1, 2 (ed. Hirsch, Töppen, Strehlke: Scriptores rerum Prussicarum, I, 32—34, Leipzig 1861); por. nadto: Annales Pragenses (tamże, pag. 246 i Mon. Germ. Hist., III, 119—121), oraz Blumenau: Historia de Ordine Theutonicorum Cruciferorum (Script. rerum Pruss., IV, 35—70, Leipzig 1870; por. Mon. Pol. Hist., III, Lwów 1878, str. 674 i przyp. 1), a nadto: Henrici, Sbignei de Gora, Tractatulus contra Cruciferos[3], Mon. Pol. Hist., IV, pag. 165—166). Por. Max Perlbach: Preussische Regesten, pag. 8 (Königsberg 1876).

Literatura. Zaprzecza naogół tym świadectwom[4] ks. Stanisław Kujot (Naj-

[1] Wielu badaczów (Stanisław Smolka: Mieszko Stary i jego wiek; Max Perlbach: Preuss.-Poln. Studien II, Das Schriftwesen; ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace d-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach, Przegl. Histor. I, 1905, str. 422, oraz Stanisław Krzyżanowski) wyraża zresztą zdanie, że Konrad I najpewniej kancelaryi własnej nie posiadał, lecz interesanci sami zgłaszali się do niego z gotowemi już pismami. — [2] Następuje ogólnikowy opis dalszy okrucieństw, rabunków i łupieży przedmiotów kościelnych. — [3] Ma: „Qui (Conradus) multas infestaciones et invasiones a Polexianis et Prutenis gentibus, precipue in terra Culmensi sustinens..." — [4] Długosz (Hist. Pol., lib. VI, pag. 213) podaje ze źródeł nieznanych (Rocznik Płocki?) wiadomość podobną pod r. 1222 (ob.); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 43, 216.

[a] *Wyrazu tego brak w Kodeksie Królewieckim;* [b] *tamże:* servitutem perduxerunt; [c] *tamże:* Ploczke.

nowsze prace d-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny t. I, Warszawa 1905, str. 452—456), który wszystkie te wiadomości uważa za prosty wymysł krzyżacki.

191.

(circa 1217)

Svantoslaus (-Andreas, dux Severiae etc.), Conradi, ducis Masoviae, socer, per Sulislaum, castellanum Sandomiriensem, captus, suspendi protestatur.

. Sulislaus, castellanus Sandomiriensis [1], secundum ducis Lestkonis mandatum cum exercitu Polonorum Russiam intrat et Swyantoslaum, ducem, patrem vxoris Conradi [2] cum aliis quatuor ducibus captos in eculeo miserabiliter suspendit, quoniam ita dux Lesthko iusserat.

Katalogi Biskupów Krakowskich (XV w.), Kodeks V (XVI w.): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist., III, Lwów 1878, str. 353.

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, str. 270—271.

192.

(circa 1217)

Cristinus, palatinus Masoviae, praecepto Conradi, ducis Masoviae, caecatur ac iugulatur.

(Cf. nr. 193, 194.)

I. 1212 (!) Cristinus palatinus Mazovie cecatus precepto ducis Cunradi *(sic)*, filii Kazimiri, miles strenuissimus. Tandemque violenter iugulatur.

Rocznik Sędziwoja (XIII?—XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., II, Lwów 1872, str. 876. — Rocznik Krakowski [3] (z przed 1341 r.): tenże: j. w., str. 836. — Excerpta Joannis Długossi e fontibus incertis [4] (?—XV): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist., IV, Lwów 1884, str. 12. — Mors et miracula b. Verneri, episcopi Plocensis [5] (po r. 1263): tenże: j. w., str. 752.

II. 1217. Christinus, palatinus Mazoviensis, miles strenuissimus, precepto ducis Cunradi *(sic)* cecatur, tandem violenter iugulatur. Et quia summa petit livor,

[1] Występuje (niewątpliwie) tylko raz jeden w źródłach pod r. 1217 (Cod. Dipl. Pol. Min., II, str. 27). — [2] Świętosław-Andrzej, ks. nowogrodzki, siewierski i przemyski, ojciec Agafii, żony Konrada I, zaślubionej mu w r. 1207, a zmarłej już po zgonie męża, t. j. po 31 VIII 1247 r. (Oswald Balzer: Genealogia Piastów). — [3] Ma: „1218 (!) Cristinus cecatur, tandem iugulatur". — [4] Ma: „1217. Cristinus, palatinus Ploczensis, preceptor ducis Cunradi *(sic)*, cecatur et iugulatur". — [5] Ob. nr. 193.

quia eciam cum male queruntur prospera, sepius adversa succedunt, flos milicie Mazoviensis marcore lividorum cecidit, et murus tocius est Mazovie dissipatus, totalisque terra Mazovia, lacte et melle manans, tunc maxime mel in absinthium et lac incepit in adversa nubila commutare.

Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., II (Lwów 1872), str. 802.

III. .Conradus habuit quendam Christinum pro palatino in ducatu Mazouie, qui erat providus et sagax ac timens deum, qui terram eandem ab insultibus Pruthenorum [1], qui barbari erant, protegebat et defendebat. Quem dictus Conradus innocenter et temerarie per suos satelites fecit exoculare et tandem iugulare. Et cum idem dux, dei adiutorio destitutus, terram suam ammodo dereliquit indefensam, et cum per frequentes incursus Pruthenorum terra eius devastaretur et depopularetur, coactus est invocare auxilium Heinrici, ducis Slesie.

Annales Silesiaci compilati (XIII—XV w.): Mieczysław Błażowski: Mon. Pol. Hist., III (Lwów 1878), str. 673.

(circa 1217)

193.

De eodem facto.

(Cf. nr. 192, 194.)

Decanus (Johannes, quondam Conradi ducis Mazovie cancellarius [2]) ... nocte . in visione duos canonicos Plocenses vidit [3] portantes et deponentes in maiori altari kathedralis ecclesie Plocensis duo capita, vnum Verneri episcopi et aliud comitis Cristini magni palatini, qui eciam accusantibus emulis prius excecatus, postmodum iugulatus (est) per Cunradum *(sic)* ducem. Iste Cristinus tante strenuitatis fuit, ut mirabilem miliciam exercuerit ultra mare et Prutenos ac alios gentiles hostes Mazovie compescuerit, ut plena securitate reddita Mazovie, tributarii existerent Polonorum.

Mors et miracula beati Verneri, episcopi plocensis, auctore Johanne, Decano plocensi (po r. 1263, z rękopisu 1454 r.): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist., IV (Lwów 1884), pag. 752.

[1] Por. nr. 190. — [2] Por. Mon. Pol. Hist., IV, pag. 750. — [3] Wizya ta miała mieć miejsce w r. 1245 (por. Mon. Pol. Hist., j. w.).

(circa 1217)[1] 194.

De eodem facto.

(Cf. nr. 192, 193.)

Tyrannidem, qua Cunradi Masoviae et Cuiaviae Ducis, germani Lestkonis Albi, pectus refertum erat, quam in aetate iuvenili effudit, quamque expost effusurus erat, horrendus suarum provinciarum casus monstravit. Erat illi baro et miles insignis Cristinus nomine, haeres de Goszdowo, Ploczensis palatinus, genere nobilis de domo et familia, quae pro insigni Lilium defert Goszdowitarum, sed opere et virtute, quoties quid agendum aut expediendum erat, nobilior, per quem salutem Polonis Deus dederat in praelio Zawichostensi cum Romano Duce Russiae habito, sub cuius ordinatione et regimine et Ducatibus Masoviae et Cuiaviae tranquillitas provenerat, et ducales introitus[a] magnopere augebantur, plectebantur scelerati et honorificabantur[b] virtuosi. Qui dum effrenatos[c] et lascivos mores ad quaeque turpia et devia proclives Ducis sui Cunradi corripit, cum illum primum secrete, deinde[d] coram consiliariis, ut quosdam abusus pravos et illecebras rescindat, virtutibusque det operam, reprehendit et inducit: non tulit Cunradus correptiones huiusmodi salutares[e], sed in furorem nefandum excandescens, praefatum Cristinum, palatinum Masoviae, sui honoris et salutis sincerum zelatorem et servatorem, adolescentiae insuper suae praeceptorem, paedagogum et institutorem captivat et squalido carceri includit. Sub quo quidem tempore hostes et invidi sui plures de eo criminationes et figmenta apud aures Cunradi singula ad credulitatem[f] recipientis et signanter Iohannes Czapla[g], cancellarius suus ducalis, ingerebant. Quibus Cunradus Dux incensus et inescatus, Cristinum palatinum praefatum, primum in villa Kowalye[h] excoecari mandavit[i]; sed neque hoc genere crudelitatis contentus, pessimis assentatoribus suggerentibus, coecatum iugulat, et militem strenuissimum, totiusque Masoviae florem, virum clarum, heroicis splendentem operibus, dum aequare non potuit, per elevationem suspicionis et invidiae, salutaria monita perosus, indigna morte, truculenti tyrannide et improbo consilio Iohannis Czaplae[j], scholastici Ploczensis usus, necavit. Post cuius excessum Masoviae et Cuiaviae Ducatuum speciosus status plurima caligine obductus est et variis iactatus casibus, sensim in praecipitem ruinam, innoxium[k] sanguinem vindicante Deo, ferebatur. Hunc ea strenuitate et animositate praeditum Annalia[l] perhibent fuisse, ut Pruthenis, Lithuanis caeterisque gentilibus[m] devictis atque domitis et sub iugum coactis, censuales illos atque tributarios Polonorum Ducibus fecerit, victricia quoque sua arma ultra mare proferens, id sibi

[1] Długosz (Hist. Pol., lib. VI, pag. 203—205) podaje wiadomość niniejszą ściśle pod r. 1217. Por. Literatura.

[a] *Kod. Rozrażewskiego:* proventus; [b] *Wyd. Dobromilskie:* honorabantur; [c] *tamże:* effeminatos; [d] *tamże:* demum; [e] *Cod. Autenticus:* salutares non ferens, *Wyd. Dobromilskie:* salutares nec non frugiferas; [f] *tamże:* crudelitatem; [g] *Cod. Autenticus:* Czaplya; [h] *Wyd. Dobromilskie:* Kouale; [i] *tamże:* praecepit; [j] *Cod. Autenticus:* Czaplyae; [k] *Wyd. Dobromilskie:* innocentem; [l] *tamże:* Annales; [m] *tamże:* gentibus.

nomen eamque famam a propriis et exteris quaesierat, ut magnus Masoviae palatinus a propriis et finitimis vocitaretur. Quem splendorem Cunradus Dux Masoviae impatientius ferens, suum et filiorum suorum statum ab eo depressum aut enervatum iri veritus, ipsum iniusto et crudeli mortis genere consumi mandavit; corpus tamen suum in maiori Ploczensi ecclesia debito honore tumulari passus est...[1]

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. I, lib. VI, pag. 203—204 (ed. Alexander Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Aleksander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza do r. 1384 (Kraków 1887), str. 213; ks. Knapiński: O klasztorach Norbertańskich w Polsce, str. 164, uwaga 1; Bolesław Ulanowski: Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, przeważnie z XIII wieku. Kraków, Arch. Kom. Hist. IV, 1887, str. 26 (134), ustęp 4 i przyp. 3.

195.

(1217?)

Ecclesia ac castrum Plocense conflagrantur.

Ploczensis ecclesia, casuali incendio in castro Ploczensi exorto, gravem percepit in rebus suis et supellectili conflagrationem.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol., t. I, lib. VI, pag. 205 (ed. Alexander Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Wiadomość tę zaczerpnął Długosz, zdaniem Al. Semkowicza (j. n.) z nieznanego dziś Rocznika Płockiego.

Literatura. Aleksander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza do r. 1384 (Kraków 1887), str. 213.

196.

1218 *S. D.*

Conradus (dux Masoviae) pacem inter Lestconem (Album) et Danielem, ducem Russiae, inire velle protestatur.[2]

Въ лѣ(то 6727). Приде Лестько . на Данила[3] . к Щекаревоу борона ити емоу на помощь . Мьстиславоу[4] . тестеви своемоу . Кондратови[a] же прие-

[1] W dalszym ciągu przypisuje Długosz (j. w.) niepowodzenia Konrada w sprawach z Henrykiem ks. śląskim, w sprawie chełmińskiej, oraz potrzebę powołania Krzyżaków, karze Boskiej za zabójstwo Krystyna.—[2] Długosz: (Hist. Pol., lib. VI, pag. 207—208) nie wspomina tu o udziale Konrada; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 214.—[3] Daniel, syn Romana, król halicki, † ok. 1266 r.—[4] Mścisław Mścisławowicz ks. nowogrodzki i halicki, wnuk Rościsława w. ks. kijowskiego, zmarły w r. 1228.

[a] *T. zw. Kodeksy Chlebnikowa i Pogodina mają:* кондратоу.

хавшоу . мирить . Лестька и Данила . познавшю же емоу . лесть . Лестьковоу . и [a] не велѣ кн(а)зю Данилоу . ехати къ Лестькоу [a] . .

Latopis Hipacki (Ипатьевская Лѣтопись. XIII?—XV w.): Полн. Собр. Русс. Лѣт., т. II, изд. II, С.-Петербургъ 1908, str. 737.

Literatura. Por. М. Грушевскій: Очеркъ исторіи Кіевской земли отъ смерти Ярослава до конца XIV столѣтія (Кіевъ 1891), pag. 274—277; Татищевъ: Исторія Россіи, t. III, pag. 382 i nast.; Н. П. Дашкевичъ: Даніилъ Галицкій, pag. 9 i nast.; Ludwik Droba: Stosunki Leszka Białego z Rusią (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XIII), str. 65.

197.

1218 ROMAE, *MAI 5*

Honorius papa III universis Christi fidelibus per Poloniam (sc. et Masoviam) ac Pomeraniam constitutis, qui non disponunt suis humeris affigere signum crucis in Terrae Sanctae subsidium profecturi, qui tamen accedant auxilium contra barbaras nationes in succursum Prutenicae gentis, ad fidem christianam conversae pugnaturi, eandem veniam peccatorum, secundum quod transituris Jerosolimam indulgetur, promittit.

Bulla, drukowana w całości: ex Regestis Honorii papae III An. II, vol. I, ep. 1148, Aug. Theiner: Mon. Hist. Pol. I, pag. 4, nr. 10, Romae 1860, a z tegoż wydawnictwa: Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, pag. 14—15, nr. 20, Königsberg i Pr. 1882.

Bulle analogiczne, wystosowane w tejże sprawie nazajutrz do wiernych innych prowincyi kościelnych: por. Philippi u. Woelky, j. w., nr. 21, 22; z 15 V t. r. nr. 23, 24, 25, a nadto z 16 V t. r. nr. 26, oraz z 15 VI t. r. nr. 29.

198.

1218 ROMAE, *JUNII 13*

Honorius papa III Plocensi episcopo, qui a tempore promotionis suae censum apostolicae camerae solvere non curavit, mandat, quatenus ipsum quam citius archiepiscopo Gneznensi assignet.

Plocensi episcopo. Venerabilis frater noster .. Gnesnensis archiepiscopus, apostolice Sedis legatus, transmissa nobis petitione monstravit,

[a—a] *brak w Kod. Pogodina.*

quod cum olim episcopis provincie sue dederimus in mandatis, ut censum ecclesiae Romane debitum et vicesimam ac pecuniam aliam promissam subsidio Terre sancte per dioceses suas colligerent et ipsi archiepiseopo sub suarum litterarum testimonio assignarent, tu id facere hactenus non curasti in ipsius census collectione negligens sic existens, ut a tempore promotionis tue non fuerit persolutus. Ideoque Fraternitati tue per apostolica scripta precipiendo mandamus, quatenus tam censum ipsum quam alia supradicta colligens, diligenter ea cum integritate iuxta primi mandati nostri tenorem assignes archiepiscopo memorato, alioquin in proximo festo Resurrectionis Dominice personaliter compareas coram nobis rationem super hiis congruam redditurus. Datum Rome apud sanctum Petrum idibus Iunii, anno secundo.

Oryginał pieczętowany aktu niniejszego nie istnieje. Tekst jego przechował się w oryginalnych regestach pergaminowych papieskich (Regesta Vaticana) w Archiwum Watykańskiem w Rzymie p. t.: Honorii III Bullarum an.. 2, vol. IX, fol. 268, nr. 1194. Przedrukował go z tego źródła (w regeście) Presutti (Regesta Honorii III, t. I, pag. 238, nr. 1439), oraz Władysław Abraham (Sprawozdania z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich. Arch. Kom. Hist., t. IX, str. 31, Kraków 1902), a w całości Jan Ptaśnik (Monumenta Poloniae Vaticana, t. I, pag. 2—3, nr. 3, Cracoviae. Ac. Litt. 1913), z którego wydawnictwa tekst nasz zaczerpnęliśmy.

Transsumptów ani kopii omawianego aktu nie znamy.

Co do druków, ob. wyżej objaśnienia.

Literatura. Por. Jan Ptaśnik: Kollektorzy Kamery apostolskiej w Polsce Piastowskiej (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. 50).

199.

1218 ROMAE, *JUNII 16*

Honorius papa III archiepiscopo Gnesnensi mandat, ut ad correctionem dioecesis Plocensis secundum canonicas sanctiones procedat. [1]

(Honorius episcopus etc. Venerabili fratri) [2] Archiepiscopo Gnesnensj, apostolice sedis legato,[3] salutem etc. Accedentes ad apostolicam

[1] Długosz (Hist. Pol., lib. VI, pag. 208—209) pisze ogólnie o reformach Honoryusza III w Polsce pod r. 1219; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 214—215. — [2] Wyrazy, ujęte w nawias, są — opartem na pochodzeniu tekstu — uzupełnieniem Theinera. — [3] Wyrazy: od „Archiepiscopo“, aż do „legato“ włącznie, wypisano w oryginale farbą czerwoną.

sedem dilecti filij B. et N.[a] procuratores Venerabilis fratris nostri Episcopj, et dilectorum filiorum .. Decanj et Capituli Plocensis, coram dilecto filio nostro R.[b] sancte Marie in Cosmidin[c] *(sic)* diacono Cardinalj, sibi et dilectis filijs ... Decano et ... Archidiacono Lanciciensj, procuratoribus tuis a nobis auditore concesso, graviter sunt conquesti: quod tu ab olim Plocensem ecclesiam incepistj multipliciter molestare, ipsius episcopi clericos inuitos coram te litigare compellens, propter quod dudum fuit ad sedem apostolicam appellatum, ipsi episcopo interdicens, ne in nuptiis nobilis uiri Conradi Ducis Mazovie parrochiani sui missam sponsaliciam celebraret, ac satagens quandam Insulam ad Plocensem ecclesiam pertinentem ... preposito monialium de Plocsc conferre, Plocenses canonicos pro eo, quod tibi nolebant acquiescere in hac parte, gravibus iniuriis lacescendo.[d] Ad hec, cum ad[e] ipsam accedis ecclesiam, thronum tibi facis erigi altiorem cum clericorum ipsius ecclesie gravibus laboribus et expensis, in qua sedens oblationes recipis, et etiam sanguinem Christi sumens, in scandalum populorum pedes tibi faciens osculari. Quasdam quoque sententias pro prefato B. auctoritate sedis apostolice promulgatas pro tue voluntatis arbitrio irritas[f] nuntiastj, eundem B. sine causa rationabilj excomunicans, et suis spolians beneficijs, ac eadem altarj[g] conferens in ipsius et prefati Episcopi preiudicium et grauamen, exponendo nichilominus bona eiusdem B. in direptionem et predam principj secularj. Porro familia tua transiens per episcopatum Plocensem ipsius clericos grauare presumpsit multipliciter in expensis, ne tibi esset dissimilis, qui a quodam suffraganeo tuo, quem veniens ad concilium, in prouincia tua dimiseras pro exhibendis ecclesiasticis sacramentis, centum marchas, sicut ijdem procuratores, asserunt, extorsisti. Postmodum autem, officio legationis assumpto, percussores clericorum, nulla passis iniuriam satisfactione impensa, et penitentiales absque suorum conniventia prelatorum absoluens, Plocensem diocesi *(sic)* cum effrenato euectionum numero, centum ac decem equorum uidelicet, et obsequentium multitudine introisti, ibique moram faciens longiorem, nec[h] necessariam, sed dampnosam, eiusdem clericos expensis grauasti superfluis ultra modum, eiusdem diocesis clericos super pluralitate beneficiorum, que obtinuerunt ante generale concilium, molestando.

---

[a] *W oryginale regestów watykańskich—nie* R, *jak u Theinera, lecz raczej:* N; [b] *u Theinera brak:* R; [c] *tak w oryginale;* [d] *u Theinera:* fatiscendo; [e] *u Theinera brak:* ad; [f] *u Theinera brak:* irritas; [g] *u Theinera:* alteri; [h] *w oryginale:* n, *z kreską poziomą w górze, co czytać tam można również jako:* non.

Cumque in Plocensi ecclesia synodum celebrans nil invenisses in clero, vel episcopo corrigendum, duos, A. videlicet et W. clericos elegisti, qui tanquam speciales criminum delatores excessus deferrent episcopi atque cleri, quibus friuola proponentibus, quia[a] per ea contra episcopum procedere non ualebas, secundum animi tui motum uiam excogitasti aliam, subito testes septem eligens synodales, connumerando inter ipsos duos clericos supradictos, et alium quendam P. nomine, qui ab episcopo et capitulo fuerat condempnatus, eo quod quendam suum concanonicum traxerat ad iudicium seculare, per quos credebas tuum desiderium adimplere, sicque in nullo servata generalis concilii forma edita super corrigendis excessibus subditorum, cum nec accusatores inscriberent, nec denuntiatores, premissa caritatiua monitione, aliqui apparerent, nec clamor credibilis ascendisset, quare ad inquisitionem criminum te descendere oporteret, descriptis primum, et ostensis dictis episcopo et clericis articulis inquirendis, nouis adinuentionibus canones nouos cudens, nouo modo contra ipsos procedere festinabas, et cum tuam diocesim a culpis grauioribus non purgasses, trabe de tuis oculis non eiecta, festucam de oculo fratris tuj eicere satagebas. Quare prefati episcopus, decanus et Capitulum propter predicta et alia te suspectum habentes, ac in multis sentientes se indebite aggrauarj, (ad) sedem apost . appellarunt, nobis humiliter supplicando, ut cum debitam correctionem non refugiant, sed affectent, et te olim ante legationem susceptam caritatiue monuerint super multis, que nobis denuntiare uolebant, propter que timent te contra ipsos indignationem ac rancorem aliquem concepisse, mandaremus uiris discretis, ut tam te, quam ipsos, et tuam ac ipsorum dioceses dicta (?)[b] pre oculis habentes corrigerent et iuxta sanctiones canonicas reformarent. Verum prefati procuratores tuj predicta negantes ex parte (tua), ac in alijs te multipliciter excusantes dixerant, quod iamdicti episcopus et capitulum confingebant ideo supradicta, ut in suis excessibus remanerent, et penam euaderent debite ultionis. Nam cum de ipsorum excessibus dudum ad aures tuas clamor ualidus ascendisset, et maxime super eo, quod prefatus episcopus totius episcopatus sui tempore uix ter ad populum sermonem dicitur habuisse, ac decimas, que in pias causas debentur, deputans quorumdam stipendiis uenatorum, censumque nobis debitum frequenter a te monitus exigere negligens, ac Vicesimam terre sancte subsidio deputatam nec de suis curans prouentibus soluere, nec exigere de suorum redditibus subdito-

[a] *U Theinera:* quod; [b] *w oryginale:* dta *z kreską poziomą u góry.*

rum, uitiaque subiectorum non corrigens, sed sacerdotes tolerans uxoratos, et legitima matrimonia in quadam parte sui episcopatus dissimulans separari, ac pretium recipj pro pueris baptizandis, canonicos etiam bigamos scienter sustinet in ecclesia cathedrali, et Decanum a prima prebenda, in qua immediate patri successit, transferens in canonicatus fraudem ad quintam, meclias[a] contulit affinibus et cognatis, colligatione impietatis, ut dicitur, ordinata, ne uidelicet in ipsorum ecclesia probus aliquis admittatur: tu hec et alia uolens corrigere iuxta officij tuj debitum, rite ad eorum correctionem procedere incepisti, sed ipsi animarum salute contempta, sub appellationis clipeo suam volentes malitiam occultare, ad sedem apostolicam provocarunt, ipso episcopo loco predicte Vicesime extorquente quandam collectam a clero, quam prefatis procuratoribus suis tradidit pro expensis, quorum appellationj ob nostram reverentiam humiliter detulisti, non que tua, sed que Ihesu Christi[b] sunt, querere te ostendens, propter quod ijdem procuratores tui ex parte tua nobis humiliter supplicarunt, ut ad correctionem episcopatus predicti misericorditer dignaremur nostre provisionis oculos inclinare. Cum igitur Cardinalis predictus hec et alia, que coram eo fuere proposita, nobis fideliter retulisset, nos in hac parte tibi deferre uolentes, fraternitati tue per apostolica scripta mandamus, quatenus ad correctionem diocesis Plocensis iuxta commissum tibi legationis officium secundum canonicas sanctiones, et presertim iuxta constitutiones concilii generalis procedas, tuos non negligens, quibus specialiter es astrictus, habensque in omnibus dominum pre oculis, et pensans equa lance in statera[c] *(sic)* iudicij universa pura mente ac simplici, omni nebula obscuritatis exclusa, per uiam regiam gradiendo non declines ad dexteram uel sinistram, ita quod uiarum tuarum semita in conspectu dei et hominum quasi lux splendeat, et usque ad diem perfectum excrescat amplius in fulgore, nosque de te nichil sinistrum credere, sed de tuis possimus bonis actibus gloriari. Datum Rome apud sanctum Petrum XVI. Kal. Iulii. (Pontificatus nostri)[d] Anno Secundo.

Oryginał (pieczętowany) aktu niniejszego nie jest znany. Tekst jego przechował się w Archiwum Watykańskiem w Rzymie w oryginalnych regestach pergaminowych papieża Honoryusza III. Jest to gruba księga z 287 kart pergaminowych (wysokości 39,4, szerokości 28,5 ctm.), pismem wieku XIII pokrytych, złożona, oprawna w skórę

[a] meliores? *w oryginale wyraźnie:* meclias *(sic);* [b] *tamże:* ihu xpi; [c] *u Theinera:* stativa; [d] *w oryginale brak:* Pontificatus nostri.

czerwoną, a noszącą dziś sygnaturę: „Regesta Vaticana nr. 9“, oraz tytuł złocony na grzbiecie: „Honorii III Bvllarum an. I, II, vol. I“.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z tego, doskonale zachowanego, źródła (fol. 268, ep. 1195), zbadanego przez nas w październiku 1912 r. w Rzymie.

Transsumptów, kopii ani potwierdzeń omawianego aktu nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1860 (z tegoż źródła): Augustinus Theiner (Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I, Romae 1860, pag. 8, nr. 17), którego lekcyę, różniącą się nieco od naszej, zaznaczyliśmy — co do punktów ważniejszych — w przypiskach dolnych; w r. 1877 (na podstawie A. Theinera) Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I, pag. 94, nr. 102, Poznaniae 1877); w r. 1886 (w regeście, na podstawie A. Theinera) Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 113, nr. 8).

Literatury specyalnej omawianego aktu nie znamy. Por. ks. Gromnicki: Synody w Polsce, Kraków 1885, str. 33 i nast.

200.

Littera suspecta.

1218 JUNIVLADISLAVIAE, *AUGUSTI 10*

Conradus, dux Cuiaviae et Masoviae, donationem subditorum, ab avo suo, Boleslao, cuidam Hugoni, dicto Bucr, factam, confirmat.

Innomine *(sic)* patris . et filjj et spiritus sanctj, amen . Quoniam ea que aguntur in tempore . non decent *(sic)* jn obljvjonem mjgrare cum tempore . Inde est, quod ego . C . dux quyauje et Mazovje . factum memoria dignum presentj pagjna jn futura transmjsj tempora . Notum igitur facjo, quod Martjnus grabihc nepos feljcjs memorje hugonjs, qui cognomjnatus est bucr, homjnes quosdam judicjo ujnctos in antjcum reduxit serujcjum, quod dicjtur spudounjcj, jn quo princjpibus tenebantur polonje, quos ecjam auus meus prefato . h . in tujtu *(sic)* probitatis contulit . et posteritatj ipsius . vnde ego donacjonem predictj auj mej bolezlauj ratam habens, ecjam iudicjum tempore mej actum presentj pagina confirmauj . Actum coram pincerna meo Zuentozlauo filjo pribizlauj . et Subjudjce meo petro filio Gostjzlauj Golegeiije . Sub testibus talibus videlicet: Laurencjo . subcamerario, Alardo preposito de ecclesia sanctj Michaelis, Wloltone *(sic)* filio gozlauj . Lasota sub agazone . Wenczlauo filio tuardozlaj, qui hoc uolumen scripsit . Niculone filio voyzlauj . thoma sacerdote et alio Gismaro . Lausone filio vencezlauj . Jacobo capellano domine, burcardo filjo aronjs . Gotpoldo uero et sarconecamerarjo *(sic)* formam, sub qua fides prestanda fujt, dictandj commisimus . Crjuosudo pedagogo ducjs bolezlauj . bosejone altero pedagogo ducjs Zemoujtj . Albrico et Rosdalone filijs predzlauj . Zuen-

tozlauo et predzlauo filiis boguzlauj, velizlauo filio Adlardj . Johane *(sic)* filjo Zulizlauj . Obezano filio paulj . bosejone filio bosej, Alberto filio Johannis de halin . Abraam filjo Menere, sub tezaurarjo domauyone, vito camerarjo, petro aljo camerario . Mirenta aljo camerarjo . Johanne diujte cum filjo . herborto filio Vitjconjs, Mendricho . toljma judjce pacozlauj . Nomina autem horum rustjcorum hec sunt, quos de ecclesia predicta . M . eduxit . bratos et vogen filjj Posdorconjs . Gostek filius Zulente . Nedabis filius Piruosonis . Saloba et boley filii Strosonjs . Zuliuy filius Zeouelic . Mirogneu et Goltal *(sic)* filii Jarogneus *(sic)* . bogumilus filius Lubaue . pouira et vnoss filii Mecosonis . Malostric et Delis filij brudonjs . Raduanus filius Zulestrinuss *(sic)* . Kloz cum filiis . Nomina autem aliorum sunt hec, quos Bolelius suo judicio antjco, quos tempore ducjs Kazimirj iudicauerat, eos eodem tempore fide sua damnauit: piuona cum filijs . Rospuchj . cum fratre filii Nesebudj . Kadzouym et draconem cum filiis . Johannem filium Radosonjs, buzam filium gugoronis. Actum in Wladizlau nouo, duce egrotante, anno ab incarnacjone dominj . M . CC . XVIII . quarto idus augustj . principatus nostri anno XIX.

Oryginał aktu niniejszego przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 6". Jest to pergamin gatunku niemieckiego, dobrze zachowany. Szerokość jego wynosi 31,75 ctm., wysokość (bez zakładki, mierzącej około 1 ctm. wysokości) 21,7, czyli około 22,7 po rozprostowaniu. Pieczęci było trzy. Po pierwszej pozostały dwa nacięcia podwójne, jakby na paski pergaminowe, a nie na sznur, przygotowane; odnosi się też takie wrażenie, że, gdyby inne pieczęcie były zawieszone na paskach, to owe nacięcia świadczyłyby o dwu, nie zaś o jednej pieczęci. Druga z kolei pieczęć, z czystego wosku, zawieszona poprzez takież (j. w.) nacięcia, na jedwabnym sznurze malinowym, związanym w węzeł podejrzany u samego wosku, wisi na opak, co, gdyby miało miejsce już w Wiekach Średnich, mogło było stanowić zarzut prawny przeciw autentyczności, a conajmniej przeciw prawomocności dyplomatu, skłaniając jego posiadacza do starań o potwierdzenie książęce. (Por. J. K. Kochanowski: „Próba ujęcia hermeneutycznego pojęć o „Ziemi" i „Obyczaju", „Księciu" i „Przywileju" w świetle praktyki sądowej na Mazowszu u schyłku wieków średnich". Sprawozdanie Tow. Nauk. Warsz., Wydz. nauk antrop., społ., hist. i filozofii, Rok VIII, zeszyt 2, str. [odbitki] 28, ustęp w związku z przypiskiem 119.) Tymczasem — potwierdzenia omawianego tu aktu nie znamy, a — późne wprawdzie — napisy *in dorso* świadczą, że dyplomat ten w wieku XVI i XVIII powagą prawną się cieszył. Już A. Z. Helcel powziął był co do omawianego tu aktu pewne podejrzenia (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol., t. II, pars prior, pag. 6, nota 1, Varsaviae 1848) — uderzyło go jednak pismo, nie zaś pomieniona pieczęć, którą, jak wnosić można z ogólnego przeglądu pergaminów Ord. Zamoyskich, a zwłaszcza z zestawienia jej z pieczęcią „B. O. Z. 8" (akt trojanowski Konrada I z r. 1222, nr. 211), naprawiał, rekonstruował, a może i wiązał, już po r. 1848, zbieracz i czasowy posiadacz późniejszy rzeczonego zbioru, zanim tenże do pomienionej biblioteki się dostał, senator Kazimierz Stronczyński, przez którego ręce i omawiany tutaj akt przeszedł z archiwum kapitulnego we Włocławku (por. A. Z. Helcel, j. w.), przed znalezieniem się w zbiorze Ord. Zamoyskich. Pieczęć, o której tu mowa, nie wygląda na początek wieku XIII (por. jej podobiznę w Kazimierza Stronczyńskiego „Przeglądzie pieczęci", str. 70); jest bardziej niż podejrzana, choć odnowiono ją dobrze, w sposób odznaczający części nowe od „starych". Średnica jej wynosi 7,2 ctm.; obraz przedstawia

jeźdźca, zwróconego w prawą stronę widza, a dzierżącego proporzec w ręce prawej; w otoku, bardzo zniszczonym, a mierzącym około 4 milim. szerokości, widnieją u dołu ślady nieczytelne kilku liter (por. przypisy do nr. 206). Pieczęć trzecia, również na malinowym sznurze jedwabnym zawieszona, jest dziś już tylko kawałkiem opony z czystego wosku, mierzącym 2×3 ctm. *In dorso* pergaminu widnieją napisy następujące: 1) z XVI w.: „Conradi Ducis Masoviae antiquum quoddam privilegium Hugoni concessum fatentis scilicet libertatem ab aedificatione Ducali. Verum postea aliquorum preuaricatione ipsius aliquot capitis pena punitos. Datum in noua Wladislauia anno 1218 (ob. nr. 187); 2) również z wieku XVI: „Auscultatum 1597"; 3) z XVIII w.:„ Ecclesiae Wladislaviensis N-ro 47, R. 1728"; 4) z XVIII w.: „Revisum 1760, nr. 67". Wreszcie (z XIX w.) pieczątka klejnotowa hr. Zamoyskich, oraz położona przezemnie w r. 1915 sygnatura zielona: „B. O. Z. 6". Pismo omawianego aktu na pierwszy rzut oka sprawia wrażenie fałszerstwa, tak dalece, iż możnaby na tej podstawie przypuścić, iż dyplomat został spisany świeżo przez kogoś, usiłującego kopiować litera za literą wzór starożytny. Wydaje się też, jakgdyby akt spisany był piórem stalowem, nie gęsiem, gdyż brzegi liter wtłoczone są w pergamin głębiej i ciemniej, niż całość sztrychu. Rodzaj i wygląd niektórych liter, np. częstego „v", zamiast używanego w początkach XIII wieku „u"; charakter litery „j", posiadającej niekiedy w omawianym akcie jakby z pomyłek w kopiowaniu powstałe odwidlenie dolne; kropki, nie zaś kreski, występujące nad literą „i"; wyrazy: „videlicet", pisane przez „v", bez skróceń; skrót: „egotate" *(sic)*, przyczem wyraz ten wypisany został na podobnym, lecz w barwie jaśniejszej przebijającym się od spodu wyrazie (ma to miejsce i z wyrazem: „gugoronis") — są to wszystko szczegóły, na tle ogólnego wrażenia, podejrzane. A jednak akt nie jest pisany na razurze, kolor inkaustu wygląda, jak należy, kolumna pisma liniowana jest wedle zasad wieku XIII, napisy zaś *in dorso*, sięgające wieku XVI, są niewątpliwie autentyczne. Ponieważ w wieku XVI w sposób tak kaligraficznie poprawny, tak pod względem zewnętrznym wieki dawniejsze naśladującym, fałszować nie umiano, treść zaś oraz układ aktu i jego pisownia dadzą się naogół z pierwszą połową wieku XIII pogodzić, stoimy wobec zagadki nierozwiązalnej, póki charakter pisma dyplomatów polskich pierwszej ćwierci wieku XIII nie będzie w sposób dostateczny opracowany. Równie ważną okolicznością, jak strona sfragistyczna i paleograficzna, przemawiającą na niekorzyść omawianego aktu, jest i wzgląd dyplomatyczny, a mianowicie liczni jego świadkowie, z których ż a d e n w innych dokumentach polskich wieku XIII nie występuje, z wyjątkiem Albryka i Rozdalona, synów Przecława, działających wraz z ojcem w r. 1295! (por. L. R z y s z c z e w s k i i A. M u c z k o w s k i: Cod. Dipl. Pol., t. II, pars prior, pag. 128, nr. 152) — w akcie, którego oryginał przechowywał się również w archiwum kapitulnem we Włocławku. Wzgląd ten, w związku z wyłuszczonemi wyżej okolicznościami wysoce obciążający, każe nam akt omawiany uznać za w y s o c e p o d e j r z a n y, choć krytyka naukowa, ani literatura historyczna, obficie z niego po dziś dzień korzystająca (por. np. O s w a l d B a l z e r, Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 267) argumentów poważniejszych przeciw jego autentyczności dotąd nie podniosła (por. A. Z. H e l c e l, j. w.). A podejrzenie to możnaby wręcz sformułować w stwierdzeniu fałszywości omawianego aktu, zwłaszcza na podstawie występujących w nim świadków z r. 1295, gdyby nie teoretyczna, acz mało prawdopodobna możliwość imiennych sobowtórów — nadewszystko zaś fakt, że akt ów istniał już w postaci obecnej w nieznającym tego rodzaju fałszerstw materyalnych stuleciu XVI. Jedynie bardzo specyalne, a rozległe dociekania mogłyby rzucić nieco światła na przedstawioną tu zagadkę.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału.

Transsumptów ani potwierdzeń omawianego aktu nie znamy. Zawarte w nim przekazy por. w zbiorze niniejszym pod nr. 55 i 126.

Drukowali go z kolei: w r. 1848 (z oryginału) L. R z y s z c z e w s k i i A. M u c z k o w s k i (Cod. Dipl. Pol., t. II, pars prior, pag. 6—7, nr. 3, Varsaviae 1848); w r. 1886 (w regeście, na podstawie pomienionego druku) M a x P e r l b a c h (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 113, nr. 9).

Literatura. Por. objaśnienia j. w., a nadto, co do strony sfragistycznej omawianego aktu: Bolesław Ulanowski: O uposażeniu Biskupstwa Płockiego (odbitka z XXI tomu Rozpr. i Sprawozd. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., Kraków 1887, str. 14, 16).

201.

1218(!)

Cristinus, palatinus Masoviae, praecepto Conradi, ducis Masoviae, caecatur ac iugulatur.

1218. Cristinus cecatur, tandem iugulatur.

Rocznik Krakowski (z przed 1341 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., II (Lwów 1872), str. 836.

Ob. nr. 192.

202.

1219 *S. L. (ANTE MARTIS 22?)*

Conradus, dux Masoviae, ea quae Guntherus, decanus Plocensis, super possessionem villarum Góry, Suchodół et Brodno, per comitem Cristinum ecclesiae majori b. Mariae in Płock collatarum, proposuerat, in formam privilegii redigit.

(Cf. nr. 245, 248.)

Sciant presentes, discant et posteri . quod canonicis ecclesie plocensis et comite Nicholao filio Dobrogosti astantibus coram me duce Mazouie Conrado . Guntherus decanus eiusdem ecclesie . eodem comite Nicholao presente et audiente proposuit . quod comes Cristinus filius Pomnani . in ultima uoluntate sua . contulit domino [1] et maiori ecclesie beate Marie in Ploczk . has uillas . Gori, Zuchodol et Brodino. Postmodum comitissa Pribizlaua, quondam uxor prefati Cristini, nunc [2] autem coniux *(sic)* iam dicti Nicholai . ueniens coram domino Henrico archiepiscopo Polonie [3], tunc legato romane curie . renouauit donacionem Cristini, uiri sui, causa mortis factam . et renuncians possessioni predictarum villarum, assignauit canonicis ecclesie plocensis proprietatem et possessionem earundem. Post hec, intercedente eodem

[1] Franciszek Piekosiński czyta (w oryginale) wyraz ten, jako: „Deo". (Własnoręczna jego kopia, będąca w mem posiadaniu). — [2] Tenże (tamże) czyta wyraz ten, jako: „nec" (błędnie). — [3] Tenże (tamże) czyta wyraz ten, jako: „Poloniensi".

archiepiscopo, idem *(sic)* canonici concesserunt eidem comitisse . P. ut nomine eiusdem ecclesie uteretur eisdem uillis, quam diu ipsa uiueret . et post eam redirent ad eandem ecclesiam. Super hiis interrogatus prenominatus comes . N. utrum uera essent ea, que prefatus decanus proponebat in iure . respondit plane . quod uera essent . et confessus est plene *(sic)* . quod uxor eius . P. tenebat eas nomine predicte ecclesie ita, sicut predictus G. decanus proposuerat. Acta sunt hec anno . M° . CC XIX coram me Conrado duce Mazouie . presentibus baronibus meis . domino Barthone episcopo Cuiavie . Arnoldo palatino mazouie . Zuentozlao pincerna Mazouie . Et ne hoc factum, lapsum a memoria, inpugnaretur per aliquam calumniam, dignum diximus *(sic)* ipsum roborare nostris scripto et sigillo.

Oryginał aktu niniejszego przechował się w Archiwum Kapitulnem w Płocku pod sygnaturą: $\frac{P.\ I.}{3}$. Jest to doskonale zachowany autentyk — pergamin gatunku niemieckiego, mierzący szerokości 29,2 ctm., a wysokości (zakładka 2 ctm.) po rozprostowaniu 21,6 ctm. Po trzech pieczęciach, o czem świadczą nacięcia dolne, pozostały dwa jedwabne sznury pąsowe. *In dorso* charakterem XIII lub XIV wieku zanotowano: „De Gori, Suchodol, Brdino" (*sic*). Nadto, znajdują się tam notatki bez znaczenia, dotyczące treści aktu, a pochodzące z okresu XVI—XIX st., oraz dawne sygnatury, jak: „N-ro 40", „Nr. 79", „Lit. D.", „Nr. 2". Wreszcie późna notatka (XIX w.) następująca: „Rzepnicki w życiorysach Biskupów Kujawskich pisze, że Bartha umarł roku 1215, po 12 latach Biskupstwa. Zatem mylnie, bo tu w dokumencie z r. 1219 jest podpisany". Jest to, jak sądzimy z dosłownej tożsamości tekstu, pisowni i opisu dokumentu, ten sam dyplomat, który Wojciech Kętrzyński w r. 1886 i 1888 (Założenie i wyposażenie biskupstwa płockiego, Przewodnik naukowy i literacki, rocznik XIV, Lwów 1886, str. 388—389, oraz: Castellaniae Ecclesiae Plocensis, Mon. Pol. Hist., t. V, Lwów 1888, pag. 425—426) opisał i przedrukował, mianując go (j. w.) własnością ks. kanonika Ignacego Smoleńskiego w Sikorzu pod Płockiem.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z płockiego oryginału.

Transsumptów ani potwierdzeń omawianego aktu nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1886 Wojciech Kętrzyński (Założenie i wyposażenie biskupstwa płockiego, Przew. nauk. i liter., rocz. XIV, Lwów 1886, str. 388—389); w r. 1887 Bolesław Ulanowski z oryginału płockiego (Dokumenty kujawskie i mazowieckie, przeważnie z XIII wieku, Kraków, Arch. Kom. Hist. IV, 1887, str. 44 [152], nr. 3); w r. 1888 Wojciech Kętrzyński (Castellaniae Ecclesiae Plocensis, Mon. Pol. Hist., t. V, Lwów 1888, pag. 425—426).

Uwaga. Przechowywana w Archiwum Kapitulnem w Płocku „Specificatio documentorum" z r. 1850 (fol. 1), występującą w tekście omawianego aktu wieś „Brodino", mianuje „Brodno". Stosław Łaguna w rękopiśmiennych notatach swoich zaznacza datę dzienną omawianego aktu w słowach: „może przed 22 marca", nie uzasadniając bliżej tego przypuszczenia. Zaznaczyliśmy je odpowiednio ponad tytułem.

Literatura. Wojciech Kętrzyński, j. w., oraz w rozprawie p. t.: Dokument ks. Konrada mazowieckiego z r. 1203 (Przew. nauk. i liter., rocz. XV, Lwów 1887, str. 391); Bolesław Ulanowski w rozprawie p. t.: O uposażeniu biskupstwa płockiego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXI, Kraków 1888, str. 29). Por. też: Jacob Caro: Liber Cancellariae — Ciołka (Arch. f. Öst. Gesch. Bd. 45, pag. 323).

203.

Littera, per nonnullos declarata sicut falsa.

1219(!)—(1223?) ROMAE, *MAI 18.*

Honorius papa III (Christiano) episcopo Prussiae, possessiones ac villas, sibi a Conrado, duce Masoviae, donatas, confirmat.

(Cf. nr. 217, 221, 238.)

Honorius III. Episcopus Servus servorum Dei, Episcopo Prussiae salutem et Apostolicam benedictionem! Justis petentium desideriis dignum est facilem praebere consensum, et nostra, quae à rationis tramite non discordant, effectu prosequente complere. Ea propter Venerabilis in Christo frater, tuis justis postulationibus grato concurentes assensu, possessiones et villas, quas nobilis Vir Conradus Dux Masoviae tibi et successoribus tuis pia liberalitate donavit, prout in ipsius literis[1] plenius continetur, auctoritate Apostolica tibi confirmamus, et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli, Apostolorum ejus, noverit se incursurum. Datum Romae apud S. Petrum, XV. Kalend. Junii, Pontificatus nostri Anno XXIII *(sic).*[2]

Oryginał aktu niniejszego jest nieznany. Tekstu jego brak nawet w oryginalnych regestach papieskich. Przechował się on jedynie w trzech kopiaryuszach pruskich: 1) w Copiarium Elshengense (I, pag. 5), pochodzącym z r. 1382, a znajdującym się w Archiwum Dyecezyalnem Chełmińskiem w Pelplinie; 2) w Copiarium Culmense (fol. 1), pochodzącym z r. 1403, a przechowywanym w temże archiwum; 3) w t. zw. Transsumpcie Mauritius'a (nr. 2) z r. 1773, znajdującym się tamże. Na jednem z tych źródeł oparł kopię swoją Lucas David (por. Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg i. Pr., 1882, pag. 22—23, przyp. do nr. 32), a kopię tę wraz z widocznym błędem: Pontificatus nostri Anno XXIII, przedrukowały Acta Borussica (t. I, pag. 272—273). Niemożność dotarcia do pomienionych kopiaryuszy uniemożliwia nam stwierdzenie ścisłe okoliczności, z której błąd Lucasa Davida, a za nim rzeczonego przedruku, wyniknął. Mimo to

[1] Por. objaśnienia. — [2] Papież Honoryusz III, wybrany 18 VII 1216 r., † 18 III 1227 r.

wzgląd, że omawianego aktu brak w regestach papieskich, a nadania Konradowego, na którem akt taki mógłby się był oprzeć, niema w całym znanym materyale dyplomatycznym, nie pozwala nam — wbrew wydawcom i uczonym niemieckim — traktować aktu niniejszego zupełnie seryo. Już Potthast (Reg. Pont., pag. 607) uznał go za falsyfikat, przed nim zaś Hennig, wydawca pism Lucasa Davida (Preussische Chronik II, 28), wprowadzając poprawkę dowolną: „Pontificatus nostri anno VII", wyraził przez to jakby mniemanie, że akt omawiany stanowi postać odrębną analogicznej bulli konfirmacyjnej Honoryusza III z dnia 18 (11) kwietnia 1223 r. (ob. nr. 221), dotyczącej postaci pierwotnej aktu łowickiego Konrada I (ob. nr. 217), a wydanej istotnie w siódmym roku pontyfikatu tego papieża. Tegoż zdania zdaje się być i I. M. Watterich (Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, str. 192), który kładzie tu datę 1223? r. Philippi i Woelky (j. w.) twierdzą, że w kopiaryuszach pomienionych data aktu niniejszego brzmi: „Anno III" i taką też, a wraz z nią rok 1219, wprowadzają do swego regestu. Naśladuje ich i M. Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 113, nr. 10), a jednak musi nasuwać się tu przypuszczenie, że błąd Lucasa Davida (Anno XXIII) powstał na tle świadomości, że strona prawna aktu wiązała się bądź co bądź z r. 1223! Wywody wspomnianych ostatnio uczonych nie przekonają nikogo. Można raczej na tle uwag powyższych sądzić, że akt omawiany powstał jako projekt bulli konfirmacyjnej w czasie do r. 1223 zbliżonym i w tym charakterze dostał się do kopiaryuszy pruskich.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z jedynego pełnego przedruku, zawartego w Acta Borussica ecclesiastica, civilia, litteraria, t. I, pag. 272, Königsberg 1730, folio.

Jego potwierdzeń ani transsumptów — poza wymienionemi wyżej kopiami — nie znamy.

Pozatem drukowali go z kolei w regestach: Voigt (bałamutnie, pomieszawszy akt niniejszy z nr. 221): Cod. Dipl. Pruss., t. I, Regesten p. III, Königsberg 1836; I. M. Watterich, Potthast, Philippi u. Woelky i M. Perlbach (j. w.)

Literatura. Ob. przypisy pomienionych wydawców. Por. bibliografię, przytoczoną pod nr. 217 i 238.

204.

(post 1219) *S. L., S. D.*

Conradus, dux (Cuiaviae, Masoviae et) Lanciciae, villis Łąkie, Popłacin et Suchodół, episcopatus Masoviensis (Plocensis) propriis, certas concedit libertates.

Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego, odb. z t. XXI Rozpr. i sprawozd. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., Kraków 1887, str. 29.

Ob. akt Konrada I z r. 1238—1240—1247.

205.

1220 *S. L., CIRCA JUNII 15*[1]

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, cum Alberto, praeposito de Strzelno, eiusque conventu, commutationem villarum infrascriptarum facit.

In nomine domini. Satis humana intelligit racio, quod mundus interit et mundane simul intereunt actiones. Ne igitur labatur cum mundo labili et cum fuga temporis, (quod) ab humanis agitur actibus, eternari debet et uoce testium et testimonio litterarum. Ego siquidem Conradus dux Mazouie et Cuiauie notum facio presentibus atque posteris, quod conmutacionem feci cum Alberto preposito de Strelna, accedente consensu ipsius conuentus de uillis meis et uillis ipsius; nomina autem uillarum, quas ei contuli, sunt hec: falconarii, Dolotouo, Zlotouo, Oscouo cum parte lacus in tota utilitate, excepto hoc, quod sagena debet ducis procedere per totum lacum. Prepositus autem cum conuentu suo contulit michi has uillas: dabbe, boyme, zanaa cum alia noua uilla gemelino, zenniza, iure hereditario perpetuo possidendas. Conmutacione uero huiusmodi facta, ego dux Conradus, uolens fieri particeps oracionum huius conuentus, absolui has uillas et omnes alias eiusdem loci, que iacent circa ipsam Strelnam et Crusuiciam, ab omni solucione fiscali, que consistit in pouoz, poduoroue et in omnibus aliis, que diuersis nominibus appelantur. Hec autem acta sunt anno domini M° CCXX°[2] coram testibus annotatis: Chstiborius, Laurencius thesaurarius, Criuosud pedagogus Bolezlai, Borei nutritor Samouiti, Gromasa filius Poneti, Abraham subpincerna et aliis fidedignis. Ut autem presens pagina nostre conmutacionis, sub horum testimonio edita, firma et inmutabilis perpetuo maneat, ipsam mei sigilli munimine duxi conmunire. Si quis autem huius scripti temerarius violator extiterit, maledictionibus repletus, cum Datan et abiron in nouissimo die transgressionis in se recipiat ulcionem.

Akt niniejszy przechował się w transsumpcie księcia kujawskiego Ziemomysła, wystawionym w r. 1284 in Wladislavia, kal. Aprilis, Luna XXVII (1 Aprilis), z którego przedrukował go Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, Kraków 1887, str. 12 [120], nr. 6) na podstawie oryginału pomienionego transsumptu,

[1] Co do daty dziennej niniejszego aktu, to wskazuje ją w przybliżeniu w zbiorze niniejszym treść i data nr. 206. — [2] W znanym nam dzisiaj pierwowzorze niniejszego aktu — transsumpcie Ziemomysła ks. kujawskiego z r. 1284 — data M° CCXX° wypisana była pierwotnie: MCCCXX, lecz pierwsze C zostało później wytarte.

przechowywanego w r. 1885 w Archiwum Państwowem w Poznaniu, jako depozyt kościoła parafialnego w Strzelnie; ob. niżej akt z 1 IV 1284 r.

Nie mogąc dotrzeć do pierwowzoru, tekst nasz oparliśmy na pomienionym druku, z którego też zaczerpnęliśmy wszelkie co do aktu niniejszego dane, wyrażone tu w objaśnieniach i w notach dolnych.

Transsumptów ani potwierdzeń aktu niniejszego, poza przytoczonym wyżej transsumptem ks. Ziemomysła, nie znamy, zwracamy jednak uwagę na związek bezpośredni jego treści z treścią aktu nr. 206. Okoliczności, że z porównania tego ostatniego z niniejszym wynika różnica co do wsi: Mirozlaue—Oscouo, z których druga wspomniana jest w niniejszym, pierwsza zaś w pomienionym akcie, wyjaśnić nie umiemy. Kwestya ta pozostaje ciemną, mimo wywodów B. Ulanowskiego (j. w., str. 28 [136] i przyp.).

Akt niniejszy, dotyczący Kujaw, lecz, ze względu na wsie Dłutowo i Jemielin, zaczepiający o Mazowsze, drukował w r. 1887 Bolesław Ulanowski (j. w., str. 12 [120], nr. 6).

Co do *literatury*, ob. wywody tegoż uczonego na str. 12 [120], 28 [136] pomienionego wydawnictwa.

206.

1220 RADZIEJÓW, *JUNII 15*

Albertus praepositus totusque conventus ecclesiae de Strzelno cum Conrado, duce Masoviae et Cuiaviae, commutationem villarum infrascriptarum facit.

Satis intelligit humana racio, quod mundus interit et mundane simul intereunt actiones. Ne igitur labatur cum mundo labili et cum fuga temporis, quod ab humanis agitur actibus, eternari debet et uoce testium et testimonio litterarum. Ego siquidem Albertus prepositus cum toto conuentu ecclesie de Strelna innotesco omnibus hominibus uitam agentibus, et sciant posteri, quod nullo cogente, sed propria deliberacione cum duce nostro C. comutacionem feci pro uillis, quarum nomina hec sunt, videlicet earum, quas ego a duce prenominato suscepi: falconarii, Mirozlaue, Dlotouo, Zlotouo cum parte lacus in tota utilitate, excepto hoc, quod sagena ducis per totum procedere debet. Illarum vero uillarum, quas noster conuentus domino predicto contulit, nomina hec sunt: Dambbe, Boyme, Zanna cum alia noua uilla, Jemelino, Zenniza; et eciam in uillis prefatis C. dux hanc libertatem nobis contulit, quam ab antico omnes uille ecclesie nostre abuerunt *(sic)* et abere *(sic)* debent in perpetuum, et oc *(sic)* ipsum continetur in ipsius ducis priuilegio.[1] Acta autem hec sunt publice in festo beati Viti in Radeyeu anno ab incar-

[1] Ob. nr. 205.

nacione verbi domini M° CC XX.[1] Unde, ne aliqua in posterum posset oriri calumpnia, presentem cartam dominus dux C. fecit sigilli proprii et alterius domini episcopi et nostre ecclesie munimine roborari. Affuerunt super hoc in testimonium hii viri nobiles ad eandem comutacionem, scilicet: Chstiborius *(sic)* agazo, Laurencius subiudex, Criuozand nutritor Bolezlaui, Boley nutritor Zemouiti, Gromaza filius Poneti, Abraam subpincerna, Boguzlaucius subdapifer, Boguzlaucius niger, Albricus et Rosdal filii Preczlaui, Mstigneuus et Badrihus filii uincencii, Johannes filius Zulizlaui, Johannes filius uencezlaui, Boris, Martinus filius bronisii, Hfal filius eiusdem nominis, Nicolaus Veprek, Gismarus sacerdos, Boguzlaus clericus, Micuul, Godpooldus.

Oryginał aktu niniejszego przechowywał się w r. 1885 w Archiwum Państwowem w Poznaniu, jako depozyt kościoła parafialnego w Strzelnie. Jest to, wedle opisu jego wydawcy, Bolesława Ulanowskiego (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, Kraków 1887, str. 13 [121], przyp.) pergamin z trzema pieczęciami: Pierwsza pieczęć podłużna wyobraża krzyż podwójny z dwoma kółkami; napis: „Sigillum [prepositi de St] Reln[a]". Druga pieczęć książęca konna na wosku brunatnym, zachowana bardzo ładnie, posiada napis: „Sigillum Conradi ducis Polonie". Z powodu tego tytułu Stosław Łaguna (w rękopiśmiennych notatach swoich) czyni uwagę: „tytuł nieznany ducis Polonie", gdyż Konrad istotnie nigdzie indziej tytułu tego nie używał. Na innem miejscu Bolesław Ulanowski (O uposażeniu Biskupstwa Płockiego, Kraków 1887, osobne odbicie z XXI t. Rozpr. i sprawozd. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., str. 14) o pieczęci tej pisze: „Postać książęca zwrócona jest .... ku stronie prawej; książę trzyma w ręce prawej dzidę, a koń zwolna stąpa. Napis (całkowicie czytelny) brzmi: „Sigillum Conradi ducis Polonie"; średnica wynosi conajmniej 8 ctm. Jest to najstaranniej ze wszystkich wykonana pieczęć Konrada". Tenże badacz (j. w., str. 16) wyraża zdanie, że pomiędzy pięcioma znanemi konnemi pieczęciami Konrada, pieczęć powyższa, znajdująca się również przy dokumencie Konrada z dnia 10 sierpnia 1218 r. (por. w zbiorze niniejszym nr. 200) winna być uznana jako pieczęć większa tego księcia. Aliści, jeżeli jest to istotnie — jak twierdzi B. Ulanowski, j. w. — taż sama pieczęć, co przy akcie z r. 1218, a więc pieczęć, reprodukowana w „Przeglądzie Pieczęci" Kazimierza Stronczyńskiego (na str. 70), winniśmy podnieść wobec niej też same wątpliwości, jakie zaznaczyliśmy już wyżej w zbiorze niniejszym *ex re* pieczęci aktu z r. 1218 (por. objaśnienia do podejrzanego nr. 200). Zestawienie tych danych na tle podkreślonego mimochodem przez Stosława Łagunę (j. w.) „tytułu nieznanego ducis Polonie", każe przypuszczać, że „zachowana bardzo ładnie..." omawiana tu „pieczęć większa" Konrada I jest fałszywa. Nie mogąc zestawić w oryginałach obu jedynych jej odbitek (omawianej tutaj i tej, która znajduje się przy akcie z r. 1218), nie możemy jednak sądu tego wypowiedzieć z całą stanowczością. Bez względu atoli na jego wy-

[1] Data była pierwotnie w oryginale wypisana: „M CC XX IIII", ale pisarz, spostrzegłszy swój błąd, kropkowaniem i przekreśleniem wskazał, iż „IIII" do daty należeć nie ma.

nik, nic nie przemawia przeciw autentyczności omawianego tu aktu. Trzecią z kolei, zawieszoną przy nim pieczęcią, jest wedle słów wydawcy (B. Ulanowski: Dokumenty, j. w., str. 13 [121], przyp.): „podłużna pieczątka biskupia z napisem: S. Barte dei gracia Wladislauiensis Episcopi".

Nie mogąc dotrzeć do oryginału, tekst aktu niniejszego, będącego w ścisłym związku z odpowiednim dokumentem Konrada I (por. nr. 205), zaczerpnęliśmy z opartego na oryginale wydania Bolesława Ulanowskiego (j. w., str. 12—13 [120—121], nr. 7), któremu też zawdzięczamy wszelkie co do aktu niniejszego dane, wyrażone tu w objaśnieniach i przypisach dolnych.

Transsumptów ani potwierdzeń aktu niniejszego nie znamy. Okoliczności, że z porównania jego tekstu z tekstem nr. 205 wynika różnica co do wsi: Oscouo — Mirozlaue, z których druga wspomniana jest w niniejszym, pierwsza zaś w pomienionym akcie (nr. 205), wyjaśnić nie umiemy. Kwestya ta pozostaje ciemną, mimo wywodów B. Ulanowskiego (j. w., str. 28 [136] i przyp.).

Akt niniejszy drukował w r. 1887 Bolesław Ulanowski (j. w., str. 12—13 [120—121], nr 7).

Literatura. Ob. przypisy pomienionego wydawcy.

207.

(1220!—1232—1233!) S. L., S. D.

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, decimas manipulares in episcopatu Masoviae restituit.

(Jan Tadeusz ks. Lubomirski): Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 2—3, nr. 3 i nr. 4; Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 118, nr. 57 i nr. 58.

Ob. nr. 267, 268.

208.

(1220?—1233?) (STRZELNO) S. D.

(Duce Masoviae) Conrado dominante, peracta est consecratio basilicae in Strzelno.

Ab anno verbi incarnati M° CC° XVI *(!)* Epacta VII, concurrente V, indictione III, littera dominicali B, ab episcopo cuiauiensi Barthone felicis memorie, Duce Corrado *(sic)* dominante, patrono Cristino filio Petri existente, consecrata est hec basilica in honore *(sic)* sancte et indiuidue trinitatis et sancte Marie virginis, necnon aliorum plurimorum sanctorum, quorum nomina presens pagina subministrat: De lingno *(sic)* domini,

de sanguine domini, de sepulcuro *(sic)*, de pannis saluatoris, in quibus inuolutus iacuit in presepio. De uestimento s. Marie, in quo stetit, cum angelus ad eam uenit. De sancto Jacobo apostolo, s. Bartolomei apostoli, Marci evangeliste, Stephani prothomartiris, Laurency martiris, Ypoliti et sociorum eius, Vitalis martiris, Marcelli pape et martiris, Agapiti martiris, Johannis et Pauli martyrum, Cosme et Damiani martirum, Pancratii episcopi et martiris, Pancratij militis et martyris, Victoris Episcopi et Martyris, Sebastiani martyris, Crisanti et Marie martyrum, Adalberti episcopi et martiris, Clementis pape et Martiris, Concordii, Domiciani, Yrenei, Elputis, Agapis, Martini episcopi et confessoris, Felicis pape, Seuerini episcopi, Eugenii pape, Bricy confessoris, Marie Magdalene, Cecilie virginis, Katherine virginis, Juliane virginis, Rufine virginis, Barbare virginis, Darie virginis, Bonose virginis, Concordie virginis, Constancie virginis, Anastasie virginis et martyris, Secunde virginis, Florentie virginis, Nunfe virginis, Concordie (virginis), Quiriace uidue, de sepulchro Marie, Jacobi et aliorum, quorum nomina scripta sunt in libro vite.

Oryginał aktu niniejszego przechowywał się w r. 1855 w Archiwum Państwowem w Poznaniu, jako depozyt kościoła parafialnego w Strzelnie. Ponieważ nie dotarliśmy do niego, przytaczamy tu opis odpowiedni za jego wydawcą, Bolesławem Ulanowskim (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, Kraków, Ak. Um., 1887, str. 11—12 [119—120], nr. 5 i przyp.). Jest to: „Karta pergaminowa bez żadnych śladów przywieszenia pieczęci; pierwsze cztery wiersze i część piątego większemi wypisano literami i czarniejszym atramentem. Następna część tekstu zapewne trochę później dopisana, atrament brunatny, litery mniejsze, a prawdopodobnie i ręka odmienna".

Co do daty aktu, to jest ona zupełnie pomylona, a więc od ścisłości daleka. Z rokiem 1216 zgadza się tylko konkurrent (V), najbliższa zaś epakta VII przypada dopiero na rok 1233, z którym zgadzają się nadto: konkurrent (V), oraz litera niedzieli (B). Indykcya, w roku 1216 IV (nie III), a w r. 1233 VI, jest tu i tam błędna. Na rok 1216 przypada epakta O, konkurrent V, indykcya IV, litera niedzieli CB. Nadto, ponieważ biskup kujawski Barton, występujący w akcie niniejszym już jako nieżyjący, zmarł dopiero w latach 1220—1223 (por. B. Ulanowski, j. w., str. 27 [135] i przypiski), przeto wszystko wskazuje na to, że akt omawiany nie mógł powstać przed r. 1220; że zaś nie powstał po r. 1233, zdaje się świadczyć o tem wzgląd, iż redakcya aktu (a pono i graficzny jego charakter) zgadza się z wiekiem XIII, w którego ramach największa zgodność względna określeń chronologicznych rzeczonego aktu przypada na rok 1233.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego wydawnictwa Bolesława Ulanowskiego (j. w.).

Akt niniejszy w postaci krótkiej zapiski, zaczerpniętej z kopii późniejszej, ogłosił w r. 1871 Jakób Caro (por. nr. 188) pod datą 1216 (!) r.; w r. 1886 przejął tę zapiskę, pod tąż datą (1216! r.), Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I,

pag. 113, nr. 7; w całości — pod datą [1220—1233?] ogłosił akt niniejszy Bolesław Ulanowski w r. 1887 (j. w.).

Literatura. Ob. B. Ulanowski, j. w., str. 11—12 [119—120] przyp., 26—27 [134—135] i przyp.

209.

1221 WISKITKI, *S. D.*

Conradus, dux Masoviae et Cujaviae, Agafia, uxore sua, filiisque Boleslao et Semovito praesentibus, villam «Zlouono» monasterio in Czerwińsk donat.

. Ego . C.(onradus) dux mazouie et cuyauie, omnibus, ad quos presens || pagina cognoscenda peruenerit, salutem in eo qui est omnium salutaris. Ne humane actiones cum mondo *(sic)* labili in || obliuionis profundum dilabantur . oportet || eas scripture memoria . sigilli impressione . tes||tium uoce eternarj . roborarj . confirmari . Notum sit ergo presentibus, et sciant futuri . || quod ecclesia beate marie Chiruenensis uillam nomine Zlouono[a], cum omnibus siluis et utili||(tatibus)[b], sibi vndique (pertinentibus)[c], a nobis pro salute anime nostre, ex clemencia[d] obtinuit, sine || omni calumpnia iam ultra possidendam . Ne quis ergo hujusmodi iusto obtentuj, presens vel futurus, || calumpniando presumat contraire . presentem paginam, facti obtentus testem, sigilli mei munj||(mine ac)[e] proborum uirorum testimonjo, quorum nomina || subsequuntur, (uolumus?)[f] roborari, confirmari || . Habitus est hic obtentus in Wyskidk coram me et uxore mea Ohaphia[g] et liberis meis || Bolezlao . Semouitho . iudicante Thoma subiudice . asistentibus eciam hijs . Magistro || Johanne . preposito Adlar-

[a] *Wyraz ten w oryginale, jak się zdaje jeszcze w wieku XIII, poprawiono jaśniejszym niż reszta tekstu inkaustem, na:* Koscono, *pozostawiając nietkniętemi należące do wyrazu pierwotnego litery:* Z *i* n; [b] *pierwsze pięć liter tego wyrazu z trudem dadzą się odczytać w oryginale;* [c] *niewątpliwie tak* (pertinentibus) *być powinno; tak też jest w Kopiaryuszu Czerwińskim (ob. objaśnienia). W oryginale były tu pierwotnie jakieś wyrazy inne, które, podobnie jak* Zlouono, *jasnym inkaustem na pierwotnym czarnym, jeszcze jak się zdaje w XIII lub XIV wieku przerobiono. Z inkaustu czarnego pozostało tu jeszcze jakby:* Pance . lum nere. *Obecnie całość ta wygląda na:* Pancelibus *(!), przyczem pergamin w tem miejscu jakby umyślnie poplamiono. Lekcya* pertinentibus *jest w oryginale zgoła niemożliwa;* [d] *w oryginale wyrazy:* a nobis pro salute anime nostre ex cle... *powstały wskutek podobnej przeróbki, jak powyższa (przyp.* [c]*). Wskutek plam niepodobna dziś dociec, co tam było pierwotnie wypisane inkaustem czarnym pod późniejszym — jasnym;* [e] *miejsce w oryginale nieczytelne, zupełnie zalane plamą; odtwarzamy je na podstawie Kopiaryusza Czerwińskiego (por. objaśnienia);* [f] *w Kopiaryuszu Czerwińskim:* colligi *(!); w oryginale występuje wyraz nieczytelny:* uolumus, *lub (?)* robur; [g] *w Kopiaryuszu Czerwińskim:* Shaphia *(!). Por. objaśnienia do aktu nr. 296. Długosz (Hist. Pol., lib. VI, pag. 209), wbrew innym wiadomościom własnym (tamże, pag. 179), pisze pod r. 1220 o Konradzie jakby o nieżonatym.*

do . Vencezlao subcancellario . Godpoldo . Gizemaro[a]. Martino . || Thoma de Ragicouo[b], capellano . ducis, capellanis; Zuentozlao pincerna, Abraham subpincerna . Boguzlao subdapifero . Gromaza subuenatore . Thoma et Philippo || fratribus . Lasotha[c] filio martini, et alijs quampluribus, quos omnes enarrare longum || esset. Hoc autem factum est anno gracie M° CC° XX° I°.

Oryginał aktu niniejszego przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 7". Jest to pergamin gatunku niemieckiego, bardzo przez plamy z zacieków nieokreślonego pochodzenia zniszczony. Szerokość jego mierzy 18,1 ctm., wysokość bez zakładki 11,8, zakładka 7 ctm. Pieczęć była jedna; pozostało tylko nacięcie po pasku pergaminowym w miejscu prawidłowem. Akt ten, niewątpliwie oryginalny, uległ licznym poprawkom podejrzanym, zaznaczonym tu w przypisach. *In dorso* widnieje napis, jakby z wieku XIV: „Super Zloscowo (pierwsze *o* w wyrazie tym — niepewne) pri(vilegium)", przyczem literę *l* w wyrazie Zloscowo poprawiono tu (w wieku XIV?) na *K*, skąd powstała nomenklatura Koskowo, przyjęta (zamiast Zlouono) — bez zastrzeżeń ani wyjaśnień — przez wydawców dotychczasowych omawianego aktu. Dalej *(in dorso)* napis z XVII—XVIII wieku: „Słosovwo" *(sic)*, oraz (z tegoż czasu): „1221 anno gratiae". Pergamin robi wrażenie przycinanego nieco z boków, już po napisaniu tekstu. Tekst niniejszego aktu przechował się nadto w Kopiaryuszu Czerwińskim (XV—XVI st. Bibl. Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, Cimelia 70, pag. 168), gdzie, zamiast: Zlouono, występuje: Coszkowo.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału, posiłkując się ubocznie, w miejscach uszkodzonych, Kopiaryuszem Czerwińskim, którego odmiany przytaczamy w przypisach dolnych.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1847 L. Rzyszczewski i A. Muczkowski, na podstawie Kopiaryusza Czerwińskiego, bez uwzględnienia oryginału (Cod. Dipl. Pol., t. I, Varsaviae 1847, pag. 25—26, nr. 14); w r. 1886, w regeście z pomienionego wydawnictwa, Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 113, nr. 12).

Literatury omawianego aktu nie znamy.

[a] *W Kopiaryuszu Czerwińskim:* Srzeniavo *(?!)*; [b] *tamże:* Roicowo; [c] *tamże:* Zasotha *(!)*.

210.

1221 THOSSOC[1] S. D.

Acquisitionem villae Glinki, alias Obiecanów dictae, quam Obiecan, miles quidam, monasterio in Czerwińsk donavit, Conradus, dux Masoviae, ratam esse jubet.

Quicquid agit presencia Temporalis, nisi scriptj, Sigili[a] testimonij[b] mvnimine roboretur, non tenet, non recipit, non approbat posteritas antiquata. Robur etenim inconwlse firmitatis ex supradictis liquido constat emanare. Notum sit ergo vniuersis[c], tam presentibus quam futuris, quod Obeczan Comes cum consilio domini ducis Conradi Mazowie et Baronum eius, quorum nomina subsequntur[d], villam suam nomine Glynky post obitum suum Ecclesie beate Marie de Czyrwyensko cum omnibus eidem *(sic)* ville appendentibus plenarie condonauit. Ne ergo huic presenti actioni[e], multorum nobilium tractare *(sic)* presencia, a posteris futura antiquitas ignorancia vel animo malignandi in aliquo occasionis scrupulo valeat derogare, eandem accionem scripture memoria cum Sigilli mei impressione, ego Conradus dux Mazowie volui perhennari. Huic dacioni interfuerunt: Swanthoslaus Pincerna ducis C.(onradi)[f], Sasinus Castellanus de Wisna, Sbylvd venator ejusdem ducis, Wintego Subagazo, Abraham subpincerna, Boguslaus Subdapifer, Godefridus filius Gestoldi[2], Thomas filius Petri, Wlosth filius Simonis, Wenceslaus Capellanus filius Swathoslai *(sic)*, Falanta[g] Castellanus de Sochaczew, et

---

[1] Wydawca Kod. Dypl. Pols. (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. I, pag. 25, nota 5) miejscowości tej objaśnić nie umie i wyraża domniemanie, że jest to wieś Tosie, położona w obwodzie wągrowieckim w parafii Kossów, lub może wieś Toki w obwodzie lipnowskim w parafii Skrwilno, pomiędzy Rypinem a Bieżuniem położona. Stosław Łaguna (w rękopiśmiennych notatach swoich) zaznacza co do pierwszej z tych miejscowości, że jest to: „duża wieś o 1 milę na południe Buga, ale czy Konrad tam panował— to pytanie". I kończy: „ze względu na świadków, trudno przypuścić, aby to był Thoszek na Górnym Szląsku, o którym wspomina Długosz pod r. 1438 (Hist., wyd. pols. t. IV, str. 540). Ale może to wieś Koszki (czyli Kossewo) pod Nasielskiem (ob. L. Rzyszczewski i A. Muczkowski, j. w., pag. 82, nota 2). Jeden z kanoników płockich, zasiadających w r. 1424 na kapitule biskupiej jeneralnej w Czerwińsku, zowie się: Quassenina de Coszko (por. Winc. Hip. Gawarecki: Przyw.. miastom woj. Płoc. str. 158)". — [2] Stosław Łaguna (j. w.) notuje: „Z tego na Mazowszu uformowało się imię Jaszczołd (Księga Płońska 1400—1417)".

[a] sigilli; [b] testimonio; [c] uniuersis; [d] subsequitur; [e] accioni; [f] [omes]; [g] *wyraz ten czytany był dotąd przez wydawców:* Rfalanca, *i tak jest w Kopiar. Czerwińsk.; wszelako, jak to już zauważył Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych), gotycka litera* F. *w piśmie średniowiecznem zakrawa pozornie na* rf, *a nawet* rF., *zaś* c i t *są, jak wiadomo, w piśmie tem niemal identyczne i przeto do odróżnienia trudne; stąd błąd kopisty.*

alij quamplures, quos omnes enarrare longum esset. Actum autem est hoc in Thossoc, anno gracie M° CCXXI.

Oryginał aktu niniejszego nie jest znany. Tekst jego przechował się pod tytułem: Svper Obyeczanowo alias Glynky, w pochodzącym z XV—XVI wieku Kopiaryuszu Czerwińskim (Biblioteka Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, Cimelia nr. 70, pag. 27—28), do którego dawnej lekcyi Bolesław Ulanowski (w kopii swej, udzielonej niegdyś Stosławowi Łagunie, co tenże w rękopiśmiennych notatach swoich zaznaczył) wprowadza poprawki, podane tu, pod literami, w przypisach dolnych.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z Kopiaryusza Czerwińskiego (j. w.).

Transsumptów ani potwierdzeń omawianego aktu nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1847 z tegoż wzoru: L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol., t. I, Varsaviae 1847, pag. 24—25, nr. 13); w r. 1886, w regeście z tegoż wzoru, Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 113, nr. 11).

Literatury specyalnej omawianego aktu nie znamy.

211.

1222 TROJANÓW, *S. D.*

Conradus, dux Masoviae, ex antiquis privilegiis Boleslai avi et Casimiri patris sui exemplum sibi sumens, rusticos ascriptitios villarum monasterii in Czerwińsk jurisdictioni abbatis permittit.

(Cf. nr. 212.)

Ego . C.(onradus) dei gracia dux mazouie et Quiauie, omnibus, ad quos presens pagina peruenerit, salutem || in auctore salutis. Notum sit presentibus et sciant futuri, quod ego dux . C.(onradus) confirmo, quod auus meus B.[a](oleslaus) et Kasimarus *(sic)* pater meus contulerunt ecclesie beate Marie ciruenensis, scilicet quod || homines eius ascripticij, ubicunque constituti, non[b] debeant ab aliquo iudicarj, nisi ab abbate loci || dicti . qui si iusticiam non fecerit, tunc possunt a me, uel a palatino iudicari; tamen illud excipio, quod || causa . L. marcarum ad me deferatur. Confirmo eciam, quod homines in lomna qualescunque constituti, non || debent astare castro, nec ab aliquo iudicari, nisi ab abbate supradicto uel ab eius iudice, et quod ibidem || sancta Maria habet ab antiquo iudicium ferri et aque, pariter et duellum. Confero itaque san-

[a] *Literę* B *wypisano w oryginale tąż samą ręką i współcześnie z resztą tekstu, ponad wierszem;* [b] *wyraz ten* (non) *poprzedza w oryginale mała (na dwie litery) pusta razura; wypisano go współcześnie z resztą tekstu, prawidłowo, w postaci skrótu:* n̄.

cte || marie talem libertatem, quod homines eius in Prohouo [a] *(sic)* constituti, non debent alicuj obedire in || iudicio, nisi abbati ciruenensj, et quod sint ita per omnia liberi, sicut fuerant tempore [b] Sironis et Oltonis [c]. || excepta causa de sere fractura, de qua ego solus debeo iudicare. Acta sunt ista in || Troyanouo, cum fundaretur ibi ecclesia [d]. Huius rei testes sunt. Paulus, episcopus poznanie. || Adlardus prepositus, Wencezlaus subcancellarius, Gunterus canonicus de Plosch. Gizmarus de || Gambin, capellanus. Domannic *(sic)* subtesaurarius. Thomas subiudex, Widgo subagaso. || Crezlaus filius Sandonis [e], Nicholaus filius As(t)[f]oldi. Hec sunt acta Anno M° CC° XX° II° abin || carnacione *(sic)* domini, sub abbate Wencezlauo.

Oryginał aktu niniejszego przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 8". Jest to pergamin gatunku niemieckiego, wcale dobrze zachowany, choć w sześciu miejscach drobnemi wygryzieniami uszkodzony. Jedno z nich, znajdujące się w przedostatnim wierszu tekstu, pochłonęło literę *t*, a częściowo i *s* w wyrazie: As(t)oldi. Szerokość dyplomatu mierzy 18,3 ctm., wysokość bez zakładki 12,3, zakładka około 1 ctm. Jak świadczy autopsya, jest to niewątpliwy autentyk bez podfałszowań ani poprawek, z wyjątkiem jednej w wyrazie: *B*rohouo (*P*rohouo). Nacięcie poziome, nie trójkątne, umieszczone prawidłowo w dolnej części dyplomatu, zdaje się wskazywać (nacięcia poziome przy sznurach, np. „B. O. Z. 14", są rzadkie), że pierwotnie wisiała przy nim pieczęć na pasku pergaminowym. Zastąpiono ją, niewątpliwie dopiero w czasach nowożytnych, owalno-okrągłą pieczęcią, niby odnowioną, w istocie zaś, conajmniej częściowo, fałszywą, z różnych wzorów skombinowaną, a zawieszoną na starym wypłowiałym sznurze jedwabnym karmazynowym, związanym w węzeł u samej zakładki, co oczywiście stwierdza samo przez się, ponad wszelką wątpliwość, że przyczepienie pieczęci do pergaminu nie pochodzi z czasów pierwotnych. Obraz pieczęci przedstawia jeźdźca, zwróconego w prawą stronę widza. Dosiada on opasłego konia, różniącego się od wzorów XIII w., a przybranego w uprząż niemal nowożytną. Jeździec dzierży proporzec w ręce lewej; noga jego wzorowana jest na pieczęci „B. O. Z. 6" (por. w zbiorze niniejszym objaśnienia nr. 200). Brunatną barwę wosku fałszywej części pieczęci naśladowano z dobrych wzorów; górna część otoku zdradza atoli fałszerza, podobnie jak ocalała rzekomo resztka napisu: VS, z nieistniejącego już wyrazu Conradus, umieszczona w miejscu nieprawidłowem, oraz uderzająco płaska strona odwrotna pieczęci ze śladami palców lepiącego. Ogon konia został wręcz

[a] *W oryginale wypisano pierwotnie:* Prohouo, *poczem, już znacznie później, inkaustem, jaśniejszym niż reszta pisma, pierwszą literę tego wyrazu* (P), *zamieniono na:* B; [b] *w oryginale wyraz ten współcześnie, tąż ręką, co resztę tekstu, wypisano ponad wierszem;* [c] *por. w zbiorze niniejszym nr. 142 i 143;* [d] *w oryginale następuje potem pusta razura, zajmująca miejsce około sześciu liter;* [e] *wyraz ten wypisano pierwotnie w oryginale:* Sandanis, *lecz drugie z kolei* a *współcześnie przekreślono za pomocą kropek dolnych i wypisano ponad niem tąż samą ręką, co resztę tekstu, literę:* o; [f] *w oryginale powstał w tem miejscu otworek, w którym zginęła jedna litera* (t); *poprzedzające ją* s *jest jeszcze prawie czytelne.*

naiwnie sfabrykowany. Zwracamy tu jednak uwagę na wzmiankę Bolesława Ulanowskiego (O uposażeniu biskupstwa płockiego, Kraków 1887, str. odbitki 14—15) przy opisie przechowanej w Archiwum Królewieckiem pieczęci Konrada I u aktu z 8 marca 1237 r., że przedstawia ona postać książęcą na bardzo niezgrabnie modelowanym wierzchowcu, z proporcem w prawej ręce, zwróconą ku stronie prawej. Całość opisywanej przez nas pieczęci daleką jest od znanych postaci pieczęci konnych Konrada I. Środek pieczęci — plamy jasne łuszczącego się wosku — pochodzi prawdopodobnie z jakiejś pieczęci starodawnej: może — podobnież jak sznur (?) — z tej, która tu dawniej wisiała. Nieudolność fabrykatu pozwala mniemać, że został on wykonany nie w celu fałszerstwa, lecz (niefortunnej!) rekonstrukcyi zniszczonej pieczęci pierwotnej. Średnica rzekomo (a może istotnie) autentycznej części pieczęci wynosi 7,7 ctm. Opis (jedynej) pieczęci u omawianego aktu podaje i wydawca Kod. Dypl. Pols. (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol., t. I, pag. 26, nota 1). Pochodzi on z r. 1847, a różni się od naszego w szczegółach następujących: Kształt pieczęci zupełnie okrągły; jeździec zwrócony w lewą stronę widza; dzierży on proporzec w ręce prawej; barwa wosku: *viridi coloris*, a więc — zielona, lub zielono-żółta; wreszcie, ślady napisu w otoku: *si*....., *as*....; uprząż konia: wspaniała! Można stąd wnosić, że ów wydawca miał przed sobą pieczęć inną: prawdopodobnie pierwotną, oryginalną pieczęć Konrada I, może zawieszoną na tym samym sznurze, co obecna. Z zestawienia wszystkich, omówionych tu okoliczności, z objaśnieniami nr. 200, zdaje się wynikać, że opisana przez nas pieczęć jest w obecnej swej postaci dziełem Kazimierza Stronczyńskiego z okresu po r. 1847, choć dyplomat, o którym tu mowa, był już w chwili dokonania tego dzieła własnością Biblioteki Ord. Hr. Zamoyskich. *In dorso* pergaminu widnieje krótki napis zatarty z XIV (?) wieku o treści aktu. W XVIII st. wypisano tamże: „N-ro 21"; w XIX: „N-ro 1" (?), oraz: „A. 1222".

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu nie znamy. Istnieje wszelako analogiczny akt inny w odmiennej redakcyi rozszerzonej (por. w zbiorze niniejszym nr. 212).

Akt niniejszy drukowali z kolei: w r. 1847, z tegoż oryginału, L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol., t. I, pag. 26—27, nr. 15, Varsaviae 1847), bez odmian ważniejszych; w r. 1886, na podstawie tego wydawnictwa, w regeście, Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 114, nr. 14).

Literatury specyalnej nie znamy; (por. w Cod. Dipl. Pol., j. w., I, pag. 26, nota 1).

212.

1222 TROJANÓW, *S. D.*

Proxime praecedentis privilegii alterum exemplar, ampliori designatione rusticorum ascripticiorum auctum.

(Cf. nr. 211.)

† In nomine domini amen. Cum sacre sit consuetudinis gesta mortalium, maxime pio dicata conditori (?), ad temerarie irritacionis ener-

vacionem scriptis perhennare, presentibus igitur pateat et futuris, quod nos C.(onradus) dei gracia Dux Mazovie et Cujavie, innovantes confirmamus perpetuam libertatem Cirvenensi ecclesie ob eterne felicitatis adeptionem, collatam per Serenissimos Principes, nostrum videlicet avum B.(oleslaum) et patrem Kasimirum, ita, quod in Lomna omnes ascripti castro non astent, nec ab aliquo judicentur, nisi a suo Abbate vel ab ejus judice: quorum avi et attavi propter posteritatis memoriam, ne temporum prolixitate libertatis sibi assumat (*sic*) presumptionem, huic scripto nominatim sunt inserti: Radosta cum filiis Selistryo, Milosca et Smatco; Gruvina cum filiis; Uston cum filiis, Puten, Presus, Mileg, Policart; Suchova cum filiis; Karsna cum filiis; Bogusa cum filiis; Bandk cum filio Nedano; Ben cum filio Goliano et filiis ejus: Dvoris, Jak et Andrea; Crisan cum filiis; Radowg cum fratribus: Ciber, Cirma et filiis eorum; Bojan cum filio Nenomislo. Post multum vero temporis, prefatus Milosca, volęns deliberari, procidit ad pedes quarti Ducis Bolezlavi, quem Wido Abbas Cirvenensis, cum fratribus sui conventus, Faleta et Beneda, convictum, in eodem loco reposuit. Abbate vero defuncto, idem Milosca profugus latuit in Secluk sub Duce Kasimiro, quem iterum Fulcoldus Abbas, convincens coram eodem Duce, eidem loco reddidit, liberi quoque eis[a] commanentes, eadem fruentur libertate, ibidem examen ferri et aque et duellum, antiquitus collatum, suscipientes. Conferimus etiam eandem libertatem hominibus qualibuscunque in Brochov constitutis, quam habuerunt tempore Sironis et Oltonis, filii ejus, et ne alicuius obediant iudicio, quam sui Abbatis, excepta causa L marcarum, nostro jure (juri?) spectante. Actum in Trojanov in fundacione ecclesie, anno domini millesimo CC° XX° II°. Cujus rei testes sunt hij: Paulus Episcopus Poznaniensis, Gunterus Decanus Plocensis, Adlardus Prepositus, Wencezlaus Subcancellarius, Gismarus Capellanus de Kambin, Gotpoldus Capellanus curie, Cresslavus filius Sandonis, Matheus filius Ratibor, Nicholaus filius Borim, Nicholaus filius Astoldi[b], et alii plures, quos scribere fastidivit.

Obecne miejsce przechowania oryginału aktu niniejszego jest nam, mimo poszukiwań specyalnych, nieznane. W r. 1847 stanowił on własność Kazimierza Stronczyńskiego, który użyczył go około tegoż czasu wydawcom Kod. Dypl. Pols. (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol., Varsaviae 1847, t. I, pag. 27, nota 1), gdzie znajdujemy następujący jego opis, w języku łacińskim podany: „Prze-

[a] *Stosław Łaguna (notaty rękopiśmienne) poprawia na:* ibidem; [b] *tenże (j. w.) zaznacza, że* Astoldi = Jaszczołda.

pisano z autentycznego oryginału pergaminowego, stanowiącego własność uczonego Stronczyńskiego. Wisi przy nim na sznurze jedwabnym koloru pąsowego (rubri coloris) pieczęć okrągła podłużna z wosku zwykłego, wyobrażająca uzbrojoną postać książęcą, dzierżącą w ręce prawej miecz obnażony, w lewej zaś wielką tarczę podłużną, oraz proporzec książęcy. W otoku napis: + S. Conradi Ducis Mazovie et Cuiavie". Nie jest to widocznie jedyna, znana dzisiaj pieczęć piesza Konrada I, znajdująca się przy akcie dla Strzelna, a odwzorowana w „Pieczęciach Piastów" Kazimierza Stronczyńskiego (str. 30) i u Vossberg'a (Siegel des Mittelalters, pag. 3), gdyż ta wyobraża na tle podłużnem niezręcznie rzeźbioną osobę, trzymającą w prawej ręce oszczep, a w lewej jabłko z krzyżem, oraz napis: „... ducis Conradi..." (por. Cod. Dipl. Maj. Pol., Poznaniae 1877, pag. 113, nr. 125, opis pod tytułem, oraz: Bolesław Ulanowski: Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, Kraków 1887, str. [119] 11, przyp.).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy ze wspomnianego wyżej przedruku (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski, j. w.), do którego Stosław Łaguna wprowadza (w rękopiśmiennych notatach swoich) domniemane poprawki, przytoczone tu w przypisach dolnych.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu nie znamy. Istnieje wszelako analogiczny akt inny w odmiennej redakcyi skróconej (por. w zbiorze niniejszym nr. 211).

Akt niniejszy drukowali z kolei: w r. 1847, z pomienionego oryginału, L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol., t. I, Varsaviae 1847, pag. 27—28, nr. 16); w r. 1886, w regeście, opartym na pomienionem wydawnictwie, Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 114, nr. 15).

213.

1222 *S. D.*

Prutheni et Pomerani vastant Masoviam. Płock comburitur.

(Cf. nr. 190.)

Ploczensis civitas per Pruthenos[1] et Pomeranos vastatur et comburitur, magnaque clade tam civitas Ploczensis, quam regio Masoviae, a barbaris obruitur.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol., t. II, lib. VI, pag. 213 (ed. Alexander Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Wiadomość tę zaczerpnął Długosz, zdaniem Al. Semkowicza (ob. niżej), z nieznanego dziś Rocznika Płockiego.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 43, 216. Por. ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach (Przegląd Historyczny, t. I, Warszawa 1905, str. 452—456).

[1] Obszernie, a z widoczną przesadą, bo o zburzeniu aż 250 (!) kościołów, „preter monasteria" na Mazowszu (?), gdzie jeden tylko gród, Płock, miał pozostać, rozpisuje się o tem (przed r. 1326) prozą Dusburg, a wierszem (na jego podstawie) Jeroschin — obaj nie podając daty (Script. rer. pruss. I, 34, 321).

214.

(1222?—1226)

De vocatione Cruciferorum per Conradum, ducem Masoviae.

(Cf. nr. 215, 236.)

Devenit.. fama ad ducem Conradum . quomodo fratres beate Marie Theotonicorum Ierosolimitani terram sanctam a paganis . gladio defendebant .... Sollicitabat propterea . nuncciis et litteris . apostolicam sedem ac Fridericum secundum[1] ..... quatenus dictos Cristi athletas .... in oppressorum . credencium revocarent subsidium ..... promittens fratribus ... terram . Culmensem iam dudum occupatam per barbaros et omnem aliam, quam de potestate infidelium eriperent, dare iure perpetuo possidendam . Ideoque .. Honorius papa III et imperator .. Fredericus Hermannum[2] ... magistrum tercium sollicitant ..... ut oblata ducis recipiat *(sequuntur verba 33)*. Tantis itaque summorum principum .. iussis .. magister Hermannus parere cupiens, litteras subscripti tenoris a .. imperatore Frederico secundo, sibi transmissas, recepit *(sequitur littera nr. 238)*.

Annales Silesiaci compilati (XIII—XV w.): Mieczysław Błażowski: Mon. Pol. Hist., III (Lwów 1878), str. 674—676.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy, j. w. Por. nadto bibliografię, podaną w objaśnieniach do nr. 217 i 238.

215.

(1222?—circa 1235) *S. L., S. D.*

De eodem facto.

Conradus, dux Polonie, ... Magistrum et fratres (domus Sancte Marie Theotonicorum) quos veros credebat catholice fidei defensores, ad partes illas (Polonie) pro defensione ipsius fidei . adducavit, et nonnulla immobilia et mobilia bona liberaliter concessit eisdem, alias eos ..... benigne ac favorabiliter prosequ(it), sed ipsi dicto duci se redd(iderunt) ingratos ..

Z bulli papieża Jana XXII, wydanej w Awinionie III Idus Septembris (11 września) 1319 r. Augustinus Theiner: Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I, Romae 1860, pag. 150, nr. 231, Ex Reg. orig. An. IV. Com. ep. 40, fol. 89.

Literatura. Ob. literaturę pod nr. 214.

[1] W d. c. jest tu Fryderyk II nazwany (Fryderykiem I) Barbarossą (!). — [2] v. Salza.

216.

(1222?—circa 1235)

De eodem facto.

(Cf. nr. 217.)

I. (Conradus I) ad consilium Gunteri, episcopi, anno Domini Millesimo CCXXXIIII-to *(sic)* . barbatis, nigra cruce signatis Hospitalariis Sancte Marie Ierosolimitane de domo Theutunica terram Culmensem ad viginti annos concessit, ut resisterent .. (Polexianis et Prutenis) eius iuvamine mediante.

II. Henricus, dux Slesie, . Conradum .. peciit[1], ut cruce signatis . terram Culmensem perpetuo donare dignaretur ..... Ad cuius preces . Cunradus terram Culmensem predictam, que est inter Ossa, Visla et Drwancza fluvios . Cruciferis .... perpetuo (!)[2] ascripsit et graciose donavit.

Henrici, Sbignei de Gora Tractatulus contra Cruciferos (1455—1456): Oswald Balzer: Mon. Pol. Hist., IV (Lwów 1884), str. 165—166.

217.

Littera, per nonnullos declarata sicut falsa.

(1222?—circa 1235) (ŁOWICZ) ‹LONYZ›,[3] *AUGUSTI 5*

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae ac Gethco, episcopus Plocensis, cum suo capitulo, partem Terrae Culmensis cum suis castris et villis, Christiano, Prussiae episcopo, donant.

(Cf. nr. 203, 313.)

(A.) In nomine sancte et individue trinitatis. Ego Conradus, dei gratia dux Mazovie, Cuyavie, notum facio omnibus fidelibus tam futuris quam presentibus, quod venerabili domino Ch.[a 4] Episcopo Prutie primo et suis successoribus pro eo, quod H.[4] ducem Zlesie, L.[b 4]

(B.) In nomine sancte et individue Trinitatis. Amen. Ego Conradus, dei gratia dux Mazouie et Cuiauie, notum facio omnibus fidelibus tam futuris quam presentibus, quod venerabili domino Christiano Episcopo Pruscie primo et suis successoribus pro eo, quod H.[4] ducem Slezie, L.[4]

[1] Po r. 1233, jak wynika z układu przytoczonego tu tekstu: Tractatulus contra Cruciferos. — [2] Por. nr., 216 I. — [3] Ob. przyp. 1 na str. 218. — [4] Skróty: Ch., H., L., oznaczają z kolei: Chrystyana, biskupa pruskiego, † ok. 4 XII 1244 r.? (por. objaśnienia); Henryka Brodatego (1201—1238); Wawrzeńca (Laurentius) biskupa wrocławskiego (1207—1232).

W tekście A. (Zyg. ma:) [a] X; [b] *tamże brak:* L.

Wrazlauiensem, L.[1] Lubvcensem[a] episcopos cruce signatos et eorum barones, ceterosque cruce signatos versus Prutiam, ad peticionem meam baronumque meorum, castrum Colmen[b], per multos annos a Prutenis destructum et totaliter desolatum, reedificare cum eius bona voluntate permisit, partem predicti territorii Colmensis, quondam castra Grudenz[c], Wabsko[d], Copriven[e], Villisaz[f], Colno, Ruth, Kysin[g], Glamboki, Turno, Pin, Ploth, Postolsco[h], Koualeuo[i], Belyz[j], Colman, Ostrovith, Neuyr[k], Bobrofh[l], Wanzino[m], Myleseuo[n], Osechino[o], Plouenzo[p], Jablouo, cum omnibus eorum villis et attinentiis, cum omni utilitate libera, et cum omni iure Ducali in remissionem peccatorum meorum liberrime donavi. Dedi etiam sibi in eodem dominio Colmensi[q] Centum villas ac possessiones ac hereditates cum earum attinentiis iure predictorum castrorum, quarum possessionum[r] villarumque istas[s] ad presens confero[t], videlicet Coselko[u], Narozsne[v], Mirche, Scarnese, Bolemyno[w], Ostromezh[x], et omnes villas, quas comes Syro[y] circa Colmen[z] habuit, Saynzko[aa], Leviz[bb], Croscyno[cc], Pasekno, Vezwino[dd], Vnyzlau[ee], Benkouo, Glovino, Po-

Vratzlauiensem[a], L.[1] Lubuscensem episcopos cruce signatos et eorum barones, ceterosque cruce signatos versus Prusciam, ad peticionem meam baronumque meorum, castrum Colmen, per multos annos a Prutenis destructum et totaliter desolatum, reedificare cum eius bona voluntate permisit, partem predicti Culmensis[b] territorii, quondam castra Grudenz, Wabsko, Copriuen[c], Villisaz[d], Colno, Ruth[e], Kysin[e], Glamboki, Turno, Pin, Ploth[f],

cum omnibus eorum villis et attinentiis, cum utilitate libera, et cum iure Ducali in remissionem peccatorum meorum liberrime donavi. Dedi etiam sibi in eodem dominio Culmensi[g] centum villas ac possessiones et hereditates cum earum attinentiis iure predictorum castrorum, quarum possessionum et villarum villas istas ad presens confero, videlicet Coselko, Narozsne, Mirzhe[h], Scarnese[i], Bolemino[j], Ostromezh[k], et omnes villas, quas comes Syro circa Colmen habuit, Saineko[l], Leuiz[m], Croscino, Pasecno, Wezwino, Vnyzlau, Benkouo[n], Glouino[o], Po-

[1] Skrót: L, oznacza Wawrzeńca (Laurentius) biskupa lubuskiego (1209—1233).

W tekście A. (Zyg. ma:) [a] Lubecensem; [b] Culmen; [c] Grudents; [d] Wapsko; [e] Coprinen; [f] Willizass; [g] Kisin; [h] Postulsko; [i] Kowaliewo; [j] Belicz; [k] Newik; [l] Bobrow; [m] Wambrzno; [n] Milieszewo; [o] Ozechino; [p] Plouense; [q] Culmensi; [r] possessionem; [s] istarum; [t] conferro; [u] Cozelko; [v] Narozne; [w] Boliemino; [x] Ostromezl; [y] Siro; [z] Colmem; [aa] Szanisko; [bb] Lewisz; [cc] Chrosczino; [dd] Vessino; [ee] Onislaw.

W tekście B. (Warsz. i Chełm. mają:) [a] *Warsz.:* Wrazlauien, *Chełm.:* Wratislauien; [b] *Warsz. i Chełm.:* Colmen(sis); [c] *Warsz.:* Copriven, *Chełm.:* Coprinen; [d] *Chełm.:* Willisas; [e] *Chełm.:* Ruch, Rysin; [f] *Warsz. i Chełm.:* Ploch; [g] *Warsz. i Chełm.:* Colmen; [h] *Chełm.:* Mirche; [i] *Warsz.:* Sarnese, *Chełm.:* Harnese; [j] *Chełm.:* Bolimino; [k] *Chełm.:* Ostrometh; [l] *Warsz.:* Samok *(sic)*, *Chełm.:* Sameko; [m] *Chełm.:* Leniz; [n] *Chełm.:* Benkono; [o] *Chełm.:* Glonino.

lanche, Nesnaugewiz[a], Nedalino[b], Grobno, Tuseph[c], Kelz[d], Dambenz[e], Selnowiz[f], Buch, Poyesk, Cerebche[g], Vniche[h], Parthenve[i], Gelenz[j],

omnesque hereditates meas circa Lozam, cum earum attinentiis, et omnes villas meas circa silvam Gruth[k], cum ipsa silva Gruth, et omnes villas meas meliores et hereditates cum earum attinentiis usque ad centum hereditates in Colmensi[l] terra cum omni libertate contuli. Preterea quicquid[m] est in lite de mea terra inter me et Pruthenos, pro bono pacis eidem episcopo condonavi. Ut autem predicti episcopi Pruzie ad reedificandum castrum Colmen[n] bona voluntas et consensus accederet, reverendus dominus Gethko episcopus Plocensis, cum suo capitulo, de Carnovo[o] et Papauo[p], et de omnibus villis et possessionibus, et de omni iure tam spiritali *(sic)*[q] quam temporali, quod idem episcopus et suum capitulum in predicto Colmensi[r] dominio olym habuerunt, videlicet ab eo loco, ubi Drevanza[s] de Pruzia egreditur, iuxta terminos Prutie in Ossam, et sic inferius per Ossam in Wizlam[t], et sic Wizlam[t] sursum usque ad Dreuanzam[u], et sic per Drevanzam[u] sursum usque ad

lansche, Nenavgeviz, Nedalino[a], Crobno, Tuseph, Kelz, Dambenz[b], Selnowiz[c], Postolko, Pomzino, Buc, Poiesch, Cerebche[d], Vnizhe, Parthemie[e], Gelenz, Clezchovar[f], Ostrowich, omnesque hereditates meas circa Loram[g], cum earum attinentiis, et omnes villas meas circa silvam Gruth[h] cum ipsa silva Gruth[i], et omnes meliores villas meas et hereditates cum earum attinentiis usque ad centum hereditates in Colmensi terra cum omni libertate contuli.

Ut autem predicti episcopi Pruscie ad reedificandum castrum Colmen bona voluntas et consensus accederet, reverendus dominus Gethko episcopus Plocensis, cum suo capitulo, de Tarnowo[j] et Papowo[k], et de omnibus villis et possessionibus, et de omni iure tam spirituali quam temporali, quod idem episcopus et suum capitulum in predicto Colmensi dominio olim habuerunt, videlicet ab eo loco, ubi Dreuanza[l] de Pruscia egreditur, iuxta terminos Pruscie in Ossam, et sic inferius per Ossam in Wislam, et sic per Wislam sursum usque ad Drevanzam[m], et sic per Dreuanzam[m] sursum usque ad

W tekście A. (Zyg. ma:) [a] Nosnawgenisz; [b] Hedalino; [c] Tuscheph; [d] Kelcz; [e] Dambecz; [f] Selnowicz; [g] Cerebecho; [h] Oniche; [i] Partenue; [j] Gelencz; [k] *brak następujących potem wyrazów:* cum ipsa silva Gruth, [l] Culmensi; [m] quidquid; [n] Culmense; [o] Tarnowo; [p] Papowo; [q] spirituali; [r] Culmensi; [s] Drewansa; [t] Vislam; [u] Dreuansam.

W tekście B. (Warsz. i Chełm. mają:) [a] *Warsz. i Chełm.:* Nedalyno; [b] *Chełm.:* Dambens; [c] *Chełm.:* Selnovic; [d] *Chełm.:* Ceredche; [e] *Warsz. i Chełm.:* Parchemie; [f] *Chełm.:* Gleschowar; [g] *Warsz.:* loram, *Chełm.* dtto, *zdaniem Philippi'ego i Woelky'ego (j. n.) fałszywie;* [h] *Chełm.:* Gruch; [i] *Warsz. i Chełm.:* Gruch; [j] *Chełm. miał pierwotnie:* Carnowo, *poprawione na:* Tarnowo; [k] *Chełm.:* Papawo; [l] *Warsz.:* Drevanza, *Chełm.:* Drewanza; [m] *Warsz.:* Drevanzam, *Chełm.:* Drewanzam.

locum, ubi Dreuanza[a] egreditur de Pruzia, ad episcopatum sepe dicti episcopi Prutie resignarunt. Preterea autem in castro Colmensi[b] curiam propriam et conventum, qualem voluerit, ipse episcopus Prutie habebit. Et quicquic[c] ad dominium Colmensis[d] territorii pertinet, exceptis bonis predictis, que supradictus episcopus Prutie ibi habet, aut in posterum quocunque iusto modo aut emtione[e] aut fidelium donatione habiturus est, quicunque Colmensem[f] terram habuerit, omnes proventus ipsius terre cum episcopo Pruzie[g] dimidiabit[h]. Insuper decimam temporalium de parte sua episcopo Pruzie dabit. Excepto duce Zlesie[i]. H., qui faciet cum episcopo, secundum quod eis duobus visum fuerit expedire. Ne itaque mea et supradicti Plocensis episcopi et sui capituli donatio in posterum, quod absit, duci possit in irritum, ipsam presentis scripti attestacionem, tam mei sigilli, quam etiam[j] Plocensis episcopi et sui capituli, necnon et illustrium ducum . L.[1] Polonie, et H. Zlesie[i], et venerabilium patrum . V. Gneznen(si)[2] archiepiscopo consenciente . J. Cracouien(sis)[3] . P. Pozinanen(sis) . *(sic)*[k 4] L.Vrazlauien(sis).[l] L. Lubucen(sis) . M. Cuyauien(sis)[5].

locum, ubi Drevanza egreditur de Pruscia, ad episcopatum sepedicti episcopi resignarunt. Preterea autemin *(sic)* castro Colmensi curiam propriam et conventum, qualem voluerit, ipse episcopus Pruscie habebit. Et quidquid ad dominium Colmensis territorii pertinet, exceptis bonis predictis, que supradictus episcopus Pruscie ibi habet, aut in posterum quocunque iusto modo aut emptione aut fidelium donatione habiturus est, quicunque terram Colmensem habuerit, omnes proventus ipsius terre cum episcopo Pruscie dimidiabit. Insuper decimam temporalium de parte sua episcopo Pruscie dabit, excepto duce Slezie[a] H., qui faciet cum episcopo, secundum quod eis duobus visum fuerit expedire. Ne itaque mea et supradicti Plocensis episcopi et sui capituli donatio in posterum, quod absit, duci possit[b] in irritum, ipsam presentis scripti attestacionem tam mei sigilli, quam etiam Plocensis episcopi et sui capituli, necnon illustrium ducum L.[1] Polonie, et H. Slezie, et venerabilium patrum, V. Gneznen(si)[2] archiepiscopo consenciente, J. Cracouien(sis)[3], P. Poznanen(sis)[c 4], L. Vrazlauien(sis)[d] . L. Lubuscen(sis), M. Cuiauien(sis)[e 5],

[1] Leszek, Leszko Biały, ks. sandomierski i krakowski, † 23 XI 1227 r. — [2] Wincenty, arcybisk. gnieźnieński (1220—1232). — [3] Iwo Odrowąż, biskup krakowski (1218—1229). — [4] Paweł, biskup poznański (1211—1239, wedle źródeł dyplomatycznych; wedle Długosza: Hist. Pol. I, 692, zmarł 31 III 1242 r.). — [5] Michał, biskup kujawski (1220?—1252). Por. Philippi i Woelky (j. n., str. 31, przyp. 1).

W tekście A. (Zyg. ma:) [a] Drewansa; [b] Culmensi; [c] quidquid; [d] Culmensis; [e] emptione; [f] Culmensem; [g] Pruttiae; [h] *brak następujących potem wyrazów:* Insuper decimam temporalium de parte sua episcopo Pruzie dabit; [i] Slesiae; [j] et *(sic);* [k] Posnanien(sis); [l] Wraslauien(sis).

W tekście B. (Warsz. i Chełm. mają:) [a] *Warsz.:* Slecie; [b] *Warsz.:* posset; [c] *Warsz.:* Poznan, *Chełm.:* Pozanan; [d] *Warsz.:* Wrazlav, *Chełm.:* Wratislavien; [e] *Warsz.:* Cuiav., *Chełm.:* Cuyauie.

eorum sigillorum impressione dignum duxi roborare, necnon et aliis testibus subnotatis: Gothardo [a] cancellario Mazouie . Nicolao cancellario Cracrouie.*(sic)* [b] Arnoldo Mazouien(si). Narco *(sic)* [c] Crakouiensi [d]. Jacobo Sandomirie . Dirskone [e] Vrazlauien(si) [f]. palatinorum; Pacozlauo [g] Cracov(ie) . Mystwino Sandomyrie . Ostasio Wislicie . Clemente Plocin(ensi) [h]. Teodoro Crusvitie . Mauritio Vlodislauien(si). Sobezlauo Vrazlauien(si) [i]. Stephano Polezlav(ie) [j]. Petricone Legnitie . castellanorum . Acta sunt hec in Lonyz [k] [1]. Anno ab incarnatione domini [l] M CC XX II . Nonas Avgusti . regnante domino nostro Jhesu Christo.

eorum sigillorum impressione dignum duxi roborare, necnon et aliis testibus subnotatis: Gothardo cancellario Mazouie [a], Nicolao cancellario Cracov(ie), Arnoldo Mazov(ie) [b], Marco Cracov(ie), Jacobo Sandomirze, Dyrscone Vrazlav(ie) [c] palatinorum; Paccozlao [d] Cracov(ie), Mystwino Sandom(irie), Ostasio Wislicie, Clemente Plocinen(si), Theodoro Cruswicie, Mauricio Vlodizlav(ie) [e], Zobezlao Wratizlav(ie) [f], Stephano Polezlau(ie) [g], Petricone Lecnicie, castellanorum. Acta sunt hec in Lonyz [h] [1] anno ab incarnatione domini [i] Millesimo, Ducentesimo, Vigesimo Secundo, Non. Augusti . regnante domino nostro Jhesu Christo.

Oryginał aktu niniejszego nie istnieje. Zdaniem ks. Stanisława Kujota (Najnowsze prace d-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny t. I, str. 292 i nast., Warszawa 1905) około r. 1235, jeszcze za życia biskupa pruskiego Chrystyana († 4 XII 1244 r. ?, por. j. w., str. 286), znajdował się

[1] Za przykładem Marcina Kromera (j. n., pag. 131) wszyscy prawie badacze nowsi upatrywali w tej nazwie (Lonyz), przekazanej jedynie przez (podejrzane co do ścisłości) teksty wtórne (kopie i transsumpty, ob. objaśnienia) — m. Łowicz. Podobnież (Lowisz — por. niżej w przypisach waryant: *k* w tekście A.) pojęła ją wkrótce po Kromerze i kancelarya Zygmunta III. Wychodząc z założenia, że brzmienie «Lonyz» nie zawiera błędu, a Łowicz leży zbyt daleko od terenu związanych jakoby z aktem niniejszym działań wojennych krzyżackich z r. 1222, oraz, że np. nomenklatura «Belyz» przeszła później w «Bełczyn», Philippi i Woelky (j. n.) upatrują tu: «Łączyn — Łążyn» w pobliżu Drwęcy na Mazowszu, lub raczej może między Chełmnem a Toruniem, na wschód od Wisły położony. Wbrew temu wywodowi, ks. Stanisław Kujot (j. n., str. 296—304), zgodnie z wynikami badań ostatnich M. Perlbacha (j. n., str. 43) i Wojciecha Kętrzyńskiego (j. n.) a w myśl całej literatury dawniejszej, stwierdza, że «Lonyz» jest Łowiczem.

W tekście A. (Zyg. ma:) [a] Gottardo; [b] Cracouiensi; [c] Marco; [d] Cracouiensi; [e] Virskone *(sic);* [f] Vratslauien(si); [g] Pachoslauo; [h] Plocensi; [i] Vraclauiensi; [j] Poleslaw; [k] Lowisz; [l] *następuje wypisana literami data:* Millesimo ducentesimo vigesimo secundo.

W tekście B. (Warsz. i Chełm. mają:) [a] *Chełm.:* Masouie; [b] *Chełm.:* Masou; [c] *Warsz.:* Wrazlav, *Chełm.:* Wratislau; [d] *Chełm.:* Paccoslao; [e] *Chełm.:* Vlodislau; [f] *Warsz.:* Zobezlavo *(sic)* Wratizlav., *Chełm.:* Soboslauo Wratislau; [g] *w tekście B. wyrazu tego:* Polezlau[ie]: *brak; Philippi i Woelky uzupełniają go z Warsz. i Chełm.;* [h] *Chełm.:* Lonys; [i] *w Warsz. następuje data w liczbach:* M⁰.CC⁰XX⁰II⁰, *Chełm.:* dtto.

on napewno w ręku Zakonu. Tekst jego przechował się w dwu wzorach zasadniczych (A. i B.), z których powstał w ciągu wieków szereg wtórnych postaci aktu.

Wzór pierwszy (A.) stanowi t. zw. *Vidimus*, pochodzące, zdaniem badaczów (por. ks. St. Kujot, j. w.), z lat najblizszych po r. 1235, zawierające, łącznie z omawianym tu aktem Konrada, akt nr. 230, a przechowane w trzech postaciach. Pierwsza z nich przechowuje się w Archiwum Dyecezyalnem Chełmińskiem w Pelplinie, znajdującem się dziś w Królewcu (Culmer Dioecesanarchiv zu Pelplin. Por. Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg i. Pr. 1882, pag. 31, przyp.). Jest to dokument pergaminowy ze szczątkami pięciu pasków pergaminowych, zawieszonych po jednej stronie aktu; druga pozostała wolną nawet od nacięć. Ponieważ paski nie noszą śladów pieczęci, można wątpić, czy omawiany dokument był kiedykolwiekbądź pod względem formalnym wykończony (por. Philippi u. Woelky, j. w., str. 31—32, przyp.). Postać druga tegoż, pierwszego wzoru, nieistniejąca już w oryginale, przetrwała w temże Archiwum jako transsumpt, sporządzony w r. 1514 przez oficyała warmińskiego, Jerzego z Dylewa (von Delau), który przekazał o transsumowanym przez siebie „oryginale“ aktu Konrada świadectwo następujące: „Que quidem littere 9. sigillorum appensione munite fuerunt, partim, ut apparuit, vetustate corruptorum, quorum 1. et 6. multum convulsa et attrita penitus cognosci non poterant, 2. vero et 3. et 5. episcoporum effigies pro se ferebant, 4. vero et 7. imaginem b. Marie Virg. et sub ea hominem genuflexum, palmas complicantem. Quorum omnium circumscriptiones, propter vetustatem oblitterate, legi non poterant; penultimum vero habebat imaginem b. Stephani, cuius talis erat scriptura: S. Conradi ppi (= prepositi ecclesiae Caminensis; por. ks. St. Kujot, j. w., str. 303), reliquis litteris oblitteratis; ultimum autem hominem veste sacerdotali indutum cum huiusmodi scriptura: Sigill. abbatis de Gronenhage[n] (t. j. opata Cystersów w Grünenhain; por. j. w.), et baculum pastoralem dextra, sinistra librum tenentem“. Jak wnosić można z przytoczonej w tym opisie pieczęci opata z Grünenhain, gdzie klasztor Cystersów dopiero w r. 1235 założono (Winter: Cistercienser, Bd. II, pag. 298), akt omawiany nie mógł powstać wcześniej, niż w tym właśnie (1235) roku; że zaś po r. 1243 strona jego prawna była już przebrzmiałą (por. Philippi i Woelky, j. w., str. 116—117, nr. 153), przeto w tych właśnie latach (1235—1243) zamknąć można jego powstanie. Philippi (j. w., str. 32) zwraca tu uwagę, że postać pierwsza omawianego *Vidimus* (z pięciu paskami pergaminowymi) — sądząc z charakteru pisma — powstać musiała raczej wcześniej, niż później. Chodzi mu tu najwidoczniej o związanie jej z r. 1222; mniemamy jednak, że na podstawie samego tylko charakteru pisma, różnicy drobnej, bo trzynastoletniej (pomiędzy r. 1222 a 1235) stwierdzić zgoła niepodobna! Postać trzecią tegoż (pierwszego) wzoru stanowi nieznany po dziś dzień w nauce akt konfirmacyjny Zygmunta III, wydany w Warszawie d. 14 maja 1596 r. (Metr. Kor. ks. 140, fol. 195—196^{v}), w którym czytamy ściśle co następuje: „Oblata literarum infrascriptarum. Sigismundus etc. Significamus etc. Oblatæ sunt ad Acta Cancellariae nostrae litterae binae in vno pergameneo *(sic)* descriptae, primae sub titulo Diui olim Conradi Ducis Masoviae Cuiauiaeque, secundae vero Groci, Groconis filij, ac Creslai, Crispini filij, ambae sigillis Ducis Masoviae et quorundam Senatorum Regni consignatae. Supplicatumque est nobis vt easdem in Acta Cancellariae nostrae inscribi, simulque authoritate nostra regia approbare dignaremur. Quarum quidem litterarum series verborum is sequitur: (następuje pełny tekst A. aktu Konrada; wszystkie jego właściwości uwzględniamy tu wiernie w wykazie waryantów, oznaczając je sylabą: *Zyg.*). A dalej: Aliarum vero literarum *(sic)* in eodem pergameno is verborum tenor sequitur (następuje pełny tekst aktu nr. 230); (j. w., fol. 197): Cui supplicationi, vti iustae, benigne annuentes, praeinsertas litteras sanas, saluas, integras, nullaque in parte viciatas suscepimus, Actisque Cancellariae nostrae inscribi ac eas demum ex eisdem authen(ticis) extradi mandauimus, volentes vt robur suum debitum et iustum, sicut eorum originales, obtineant. In cuius rei fidem etc. Datt.(um) Varsoviae die decima quarta mensis May, Anno domini vt supra (=M. D. XC. sexto, Regnorum nostrorum etc. Por. j. w., fol. 190).

Relatio Reverendi Joannis Tharnowski Crac., Wlad., Lanc., Praepositi, et R. P. Vicecancellarij". — Niepodobna dociec, na czyje żądanie przytoczony tu transsumpt konfirmacyjny został wydany, ani też kto wspomniane „originales" kancelaryi królewskiej przedstawił; oblatę powyższą poprzedza bowiem w Metryce Kor. bezpośrednio (fol. 194—194^{v}) nic nie mówiący wpis w sprawie majątkowej ur. Jana Vxkiell'a, ziemianina inflanckiego, po oblacie zaś następuje tam, również bezpośrednio (fol. 197—201), akt, dotyczący spraw majątkowych ur. Stanisława Mińskiego, wojewody łęczyckiego. Zestawiając skrupulatnie wszystkie, przytoczone wyżej dane o trzech, znanych dziś, postaciach wzoru pierwszego (tekstu A.), należy przypuścić, że dokumentem, przedstawionym w kancelaryi Zygmunta III, a opatrzonym „...sigillis Ducis Masoviae et quorundam Senatorum Regni", mógł być ten sam dokument, który posłużył do transsumptu Jerzemu z Dylewa; bądźcobądź jednak niektóre waryanty, zwłaszcza zaś polegające na opuszczeniach pewnych ustępów tekstu A. i B. (por. waryanty tekstu A: *k* na str. 216, oraz *h* na str. 217) mogłyby również uzasadnić przypuszczenie, że mamy tu do czynienia z postacią nieznanego zgoła wzoru.

Wzór drugi (B.) omawianego tu aktu stanowi jego transsumpt, sporządzony w trzech egzemplarzach w lutym 1264 r. przez Legata Apostolskiego, biskupa warmińskiego, Anzelma. Pierwszy z nich przechowuje się w Archiwum Dyecezyalnem Chełmińskiem w Pelplinie. Jest to dokument pergaminowy, opatrzony niegdyś pieczęciami pomienionego Legata, Wielkiego Mistrza Krzyżaków, Mistrzów prowincyi niemieckiej i Prus, oraz Wielkiego Komtura, po których pozostały już tylko paski pergaminowe (por. Philippi i Woelky, j. w., str. 32). Drugi — w Archiwum Głównem w Warszawie pod sygnaturą: „Sig. IV. 1. 4. 577; Hub. I. 2+28; ss". Nie mogąc, niestety, dotrzeć do niego bezpośrednio, opisujemy go tu za K. Stronczyńskim (ob. niżej). Jest to dokument pergaminowy, zaopatrzony pierwotnie w pięć pieczęci, zawieszonych na paskach pergaminowych. Pierwsza z czystego wosku (fragment), jest pieczęcią Legata Anzelma; druga, z wosku zielonego — Wielkiego Mistrza Hannona von Sangershausen (już nie istnieje); trzecia, z wosku czerwonego, Mistrza prowincyi niemieckiej, Konrada von Nuremberg; napis jej ocalały brzmi: † S. PRECEPTORIS ALLEMANNIE; czwarta, z wosku zielonego, Ludwika von Gaterhensheim, mistrza pruskiego (już nie istnieje); piąta (Wielkiego Komtura) — oderwana. Fragment jej w egzemplarzu dzieła Stronczyńskiego (Wzory Pism), należącym do Archiwum Głównego w Warszawie, naszkicowano piórem. Przedstawia on obraz Matki Boskiej. Podobiznę aktu tego podał Kazimierz Stronczyński (Wzory Pism Dawnych w przerysach wystawione, Warszawa 1839, nr. 13).—Egzemplarz trzeci omawianego transsumptu, przechowywany niegdyś w Malborgu, lecz nieistniejący już w obecnem jego archiwum (Deutsch-Ordensarchiv), stanowiącem oddział specyalny Archiwum Państwowego w Królewcu (Staatsarchiv zu Königsberg für Ost-und Westpreussen), został w pierwszej połowie wieku XV wprowadzony w kopii do „Privilegia des Colmischen Landes", fol. 3 (por. Philippi i Woelky, j. w., str. 32), stanowiących t. zw. Kodeks Królewiecki A. 18 (por. M. Perlbach: Polnisch-Preussische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 26).

Wśród licznych wydawców (ob. niżej) omawianego aktu Konrada, najsumienniej opracowali go do druku Philippi i Woelky (j. w.), opierając tekst A. na dwu (pierwszych) jego postaciach (ob. wyżej), a tekst B. na (pierwszym) jego egzemplarzu, t. j. na oryginalnym transsumpcie biskupa Anzelma, przechowywanym w Arch. Dyec. Chełmińskiem w Pelplinie. Tekst nasz (A. i B.) zaczerpnęliśmy z ich wydawnictwa. Wykazuje on w zestawieniu z odbitym w podobiźnie przez Stronczyńskiego (j. w.) egzemplarzem warszawskim transsumptu biskupa Anzelma (*Warsz.*), z Metryką Koronną (*Zyg.*), oraz z (przytoczonym wśród odmianek przez Philippi'ego i Woelky'ego j. w.) tekstem „Privilegia des Colmischen Landes" (*Chełm.*), odmiany, podane tu w przypisach dolnych.

Krytyka naukowa omawianego aktu powołała do życia rozległą literaturę (ob. niżej). Podzielili się w niej uczeni na dwa obozy, które przybrały w czasach ostatnich postać następującą: Philippi i Woelky (j. w., str. 32) bronią autentyczności

obu tekstów (A. i B) aktu Konrada; Max Perlbach (Preussisch-Polnische Studien zur Geschichte des Mittelalters, Heft I, 1886, str. 26—38) ogłasza tekst A. za falsyfikat (interpolacyę biskupa Chrystyana), oświadczając się natomiast za autentycznością tekstu B.; Wojciech Kętrzyński (I. O powołaniu Krzyżaków przez księcia Konrada [z mapą]. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XX, Kraków 1903, str. 56, 57, 125—230; II. Der Deutsche Orden und Konrad von Masovien 1225—1235. Eine Studie. Deutsche vermehrte Ausgabe, Lemberg 1904, str. 107, 170, 178—180; III. Ziemia Michałowska. Przyczynek do historyi fałszerstw Krzyżackich. Rozpr. Ak. Um., j. w., str. 7, 336, 344—356) stwierdza fałszywość obu tekstów (A. i B.) omawianego aktu, przypisując jego sfabrykowanie Krzyżakom i nakoniec do tegoż wyniku (sfałszowania obu pomienionych tekstów przez Krzyżaków) dochodzi ks. Stanisław Kujot (Najnowsze prace d-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny t. I, str. 296—304, Warszawa 1905). Z wywodów zarówno Wojciecha Kętrzyńskiego (j. w. I., 224—225; j. w. II., 179—180; j. w. III., 355), jak ks. Stanisława Kujota (j. w., str. 303, 449) wynika, niemal ponad wątpliwość, że omawiany akt (w obu tekstach: A. i B.), którego niebywała szczodrość znajduje się w wyraźnej sprzeczności z bullą z r. 1223 (nr. 221), stwierdzającą, że biskup Chrystyan otrzymał od ks. Konrada cztery wsie, trzy grody i trzy posiadłości — possessiones — w Ziemi Chełmińskiej, powstał z naprawy Zakonu około r. 1235. Jakkolwiek też rozporządzamy tu nową, nieznaną badaczom pomienionym, postacią tekstu A. (*Zyg.*), osłabiającą poniekąd (por. waryant *Zyg.: h* na str. 217) tezę M. Perlbacha co do interpolacyi Chrystyanowej (bo jakoby nie krzyżackiej) tego tekstu, oraz spostrzeżeniem co do (podejrzanej) godności kasztelańskiej krakowskiej świadka Pakosława (por. objaśnienia nr. 230), nie możemy dorzucić żadnych uwag zasadniczych do pomienionego wyniku badań W. Kętrzyńskiego, a zwłaszcza ks. Stanisława Kujota.

Potwierdzeń i transsumptów omawianego aktu dokonali: (ob. wyżej objaśnienia). Nadto istnieje t. zw. Transsumpt Mauritius'a w „Zbiorze przywilejów Chełmińskich“ (Transsumpt der Culmer Privilegien) pochodzącym z r. 1773, pokrewnym zbiorowi Jerzego z Dylewa, a przechowywanym w Arch. Dyec. Chełm. w Pelplinie.

Akt niniejszy znał już Długosz, przytaczający treść jego pod r. 1220 i 1230 z odmianą (wśród świadków) Michała biskupa włocławskiego, zamiast Wawrzyńca (L.) — wrocławskiego (Hist. Pol. lib. VI, pag. 210, por. pag. 233; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 39, 215, 229—230).

Drukowali go z kolei: jako regest tekstu A. w r. 1555 Marcin Kromer (De origine et rebus gestis Polonorum Libri XXX, Basileae 1555. Tenże j. w. w wydaniu z r. 1589: Coloniae Agrippinae in officina Birkmanniana, pag. 131. Z tegoż (j. w.), w przekładzie polskim Marcina z Błażowa Błażowskiego, wydawca „Kroniki Polskiej“, Sanok 1857, str. 388); jako popsuty tekst B., zapewne z błędnego odpisu Lucas'a David'a, w r. 1693 Leibnitz (Codex Juris Gentium Diplomaticus. Prodromus, Hannover 1693, pag. 6—8); w r. 1712 Lünig (Spicilegium Ecclesiasticum cap. 3, pag. 5); w r. 1713 Müller (Reichstagstheater unter König Friedrich V, Jena 1713, pag. 440); w r. 1718 w tekście A., Lengnich (Polnische Bibliothek, Bd. I, pag. 326—330, IV Stück, Tannenberg 1718); w r. 1726 Dumont (Corps universel et diplomatique du droit des gens à Amsterdam et à la Haye 1726, vol. I, 1, pag. 162); w r. 1730 w tekście A., z odpisu Lucas'a David'a, Acta Borussica (Königsberg und Leipzig 1730, Bd. I, pag. 62—65, nr. 1); w r. 1748 w tekście B. na podstawie *Chełm.*, Dreger (Cod. Pomeraniae vicinarumque terrarum diplomaticus, Stettin 1748, pag. 105—107, nr. 58); w r. 1758 w tekście B. *ex Archivo Regni* (!), a najpewniej z jakiejś bardzo błędnej i niedbałej kopii, zaledwie zbliżonej w zakresie nomenklatur i redakcyi do poprawnych wzorów, Maciej Dogiel (Codex Diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae, Vilnae 1758—1763, t. IV, pag. 2, nr. 2); przed r. 1812 w regeście Baczko (Geschichte Preussens, I Th., pag. 133); w r. 1812 w regeście wydawca Lucas'a David'a (Preussische Chronik. II Bd., pag. 26—27, Königsberg 1812);

w r. 1836 w regeście na podstawie tekstów A. i B., Voigt (Codex Diplomaticus Prussicus, Bd. I, Regesten, pag. II, Königsberg 1836); w r. 1839 w tekście B., na podstawie i z podobizną *Warsz.*, Kazimierz Stronczyński (Wzory pism dawnych, cz. I, str. 13, nr. 13; cz. II, tab. 13, Warszawa 1839); w r. 1843 w paru regestach polskich tekstu B., na podstawie *Warsz.*, Dominik Szulc (O Tarnowie Mazowieckim, Pamiętnik Religijno-Moralny, t. IV, str. 451, 463, 465, Warszawa 1843). Tenże: O znaczeniu Prus dawnych, str. 147; w r. 1857 z Lucas'a David'a (Ms. I, 273 i nast.) w tekście B., J. M. Watterich (Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, str. 191—192 [regest], oraz str. 233—235, nr. 10). Watterich poprawia lekcyę Lucas'a David'a: Colman słusznie na Colmen i mniema, że Lucas David sporządził swój «wyjątkowo dokładny» odpis z Archiwum biskupstwa Chełmińskiego w Lubawie; myli się jednak, identyfikując tekst (A.) Kromera (j. w.), zaczerpnięty, jak twierdzi, z archiwów w Lubawie, Krakowie i Heilsbergu, z tekstem (B.) Dogiela (j. w.). Naogół wywody jego są już przestarzałe; w r. 1863 J. Voigt'a (Codex Diplomaticus Prussicus, vol. I, nr. 82, 83, Königsberg 1863); w r. 1868 w regeście Colmar Grünhagen (Cod. Dipl. Silesiae, Regesten zur Schlesischen Geschichte, I Th., Breslau 1868, pag. 116—117, nr. 258. Por. tam uw. na str. 146); w r. 1882 w tekście A. i B., wraz z ich opracowaniem krytycznem, Philippi u. Woelky (Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg i. Pr. 1882, pag. 27—32, nr. 41); w r. 1884 w regeście Colmar Grünhagen (Cod. Dipl. Silesiae, t. VII, pars I. Regesten zur Schlesischen Geschichte, I Th., Breslau 1884, pag. 137, nr. 258); w r. 1886 w regeście Max Perlbach (Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 114, nr. 13, a uprzednio, w r. 1876, w Preussische Regesten nr. 45).

Literatura. Pośrednio wchodzi w jej zakres całe dziejopisarstwo polskie i Polski XIII wieku dotyczące, albowiem na omawianym akcie ks. Konrada opiera się w przeważnej części historya stosunku Krzyżaków do państwa Piastów. Z prac bardziej bezpośrednich dawniejszych wymienimy tu, obok Marcina Kromera (j. w.; por. Ludwik Finkel: Marcin Kromer, historyk polski XVI w. Rozpr. Ak. Um., t. XVI, str. 455—456), ustęp, zamieszczony na podstawie dawnej kopii Lucasa Davida w Acta Borussica (j. w., I, pag. 268—270), ekskursy Watterich'a (Die Gründung des deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 27—31, 191, 233), Hartknoch'a (Animadvers. in Duisburg, pag. 36) i Lengnich'a (Polnische Bibliothek, I Bd., pag. 297—326: Ankunfft der Creutz-Herren in Preussen), z nowszych zaś — obok notat wydawców (ob. wyżej: Druki) i studyów v. Braun'a, M. Toeppen'a, Rohmer'a, A. L. Ewald'a i Frölich'a — uwagi Lentz'a (Altpreussische Monatsschrift z r. 1895), Stanisława Smolki (Schlesische Zeitschrift XII, 106), Colmara Grünhagena (Cod. Dipl. Sil. VII, Breslau 1884, pag. 170), oraz prace ważniejsze, jak oto: Wojciecha Kętrzyńskiego (1. Rec. z pracy M. Perlbacha: Die aeltesten preussischen Urkunden. Przew nauk. i liter. z r. 1874, t. I, str. 236, 238; 2. Tynecia X. Stanisława Szczygielskiego. Przew. nauk. i liter. z r. 1874, t. II, str. 141; 3. Rec. z pracy d-ra Augusta Sokołowskiego: Konrad Książę na Mazowszu i Zakon Niemiecki. Poznań 1873, w Przew. nauk. i liter. z r. 1874, str. 400; 4. Rec. z I t. A. L. Ewald'a: Die Eroberung Preussens durch die Deutschen, w Przew. nauk. i liter. z r. 1874, t. I, str. 157; 5. Prusy a Polska przed przybyciem Krzyżaków, Przew. nauk. i liter. z r. 1881, str. 357; 6. O powołaniu Krzyżaków przez ks. Konrada (j. w.); 7. Der Deutsche Orden und Konrad von Masovien (j. w.); 8. Ziemia Michałowska. Przyczynek do historyi fałszerstw Krzyżackich (j. w.); Maxa Perlbacha (1. Die aeltesten preussischen Urkunden; 2. Preussische Regesten, pag. 14—16 i 339—340, nr. 45; 3. Polnisch-Preussische Studien, Heft I, pag. 26—38); Stanisława Zakrzewskiego (Nadania na rzecz Chrystyana, biskupa pruskiego, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XVII, str. 238—267, Kraków 1902) i ks. Stanisława Kujota (j. w.).

218.[1]

(1222?—1242?) *S. L., S. D.*

Nobilis vir Vitehek ab amicis suis: Adibaldo, Laurentio et Johanne, partem villae Wysoka emisse protestatur.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod nobilis vir Vitehek ab amicis suis, videlicet adibaldo, Laurencio, Johanne, partem uille de Visoka..[a] pro decem marcis argenti, sicut ex confessione Laurencii, fratris eorum, coram nobis facta, cognouimus, scilicet Gilelmo decano, Miculone Archidiacono, Magistro Petro, magistro Nicolao, Item Nicolao, Sulislauo et alijs....[b] duas marcas, dicto Laurencio....[c] agente, exsoluit.

Tekst niniejszy, nigdzie dotąd niedrukowany, zaczerpnęliśmy z oryginału aktu prywatnego (noticia), spisanego na wewnętrznej okładce pergaminowej takiegoż rękopisu średniowiecznego, zawierającego Traktaty Ojców Kościoła, a przechowywanego w głównej gablocie sali głównej Muzeum Dyecezyalnego w Płocku. Autopsya, którą we wrześniu 1911 r. podzielił ze mną Władysław Semkowicz, przekonywa ponad wszelką wątpliwość, że mamy tu do czynienia z pismem pierwszej połowy XIII, a nawet, jakby schyłku XII (?) wieku, z którego brzasków pochodzi sam rękopis, powstały na Zachodzie, podobnie jak rękopisy biblioteki katedralnej krakowskiej z 1110 r. (por. Mon. Pol. Hist. I, pag. 377, oraz: Władysław Abraham: Organizacya Kościoła w Polsce do połowy XII wieku, str. 286—288).

O wiele trudniej jest tekst ów objaśnić i zlokalizować. Na podstawie występujących w nim imion (Miculone, a zwłaszcza: Sulislauo), oraz nomenklatury: Visoka, można jedynie stwierdzić, że powstał on w Polsce, której źródła średniowieczne wykazują już w wieku XII dość obficie Wawrzeńców, Janów, Mikułów, Piotrów, Mikołajów i Sulisławów (por. Franciszek Piekosiński: Rycerstwo Polskie Wieków Średnich, t. I, Kraków 1896). Ponieważ zaś wiadomo nam, że Płock już w r. 1099 pozyskał z daru Władysława Hermana „apparatum magnificum" (por. nr. 30), w którym, obyczajem wieku, mógł się już znajdować, podobnie jak niebawem w Krakowie, zawiązek biblioteki katedralnej, nic nie stoi na przeszkodzie, aby przypuścić, że i nasz rękopis, który wśród skarbów dziejowych Płocka podziśdzień się przechował, znalazł się wśród nich, bezpośrednio po sprowadzeniu go do Polski. Przemawia za tem i ta okoliczność, że ksiąg było w Polsce we wczesnem średniowieczu naogół mało, i że były tu one na równi z najcenniejszymi skarbami strzeżone; trudno tedy przypuścić, iżby rękopis omawiany był najpierw własnością jakiegoś innego kościoła w Polsce, zanim do Płocka się dostał. Odpowiednio dawnych inwentarzy, któreby na pytanie to odpowiedzieć mogły rzeczowo, archiwa kościelne płockie nie posiadają. Najdawniejsze z nich wiążą się dopiero z aktami wizytacyi kościelnych, pochodzącymi ze schyłku Wieków Średnich. Na tej drodze przeto badanie do wyników pozytywnych doprowadzić nie może, a hipotezy, że zapiska nasza dotyczy Mazowsza płockiego, nie osłabi nawet i fakt tak na

[1] Por. nr. 219.

[a] *W oryginale kleks inkaustowy;* [b] *w oryginale razura i kleksy;* [c] *w oryginale kleksy inkaustowe.*

pozór poważny, jak to, że w źródłach średniowiecznych XII—XIII wieku, oraz późniejszych, nietylko mazowieckich, ale wszystkich naogół polskich, brak zupełny danych, pozwalających na objaśnienie ścisłe którejkolwiekbądź z osób, występujących w omawianym tu akcie. Atoli źródła te bardzo są szczupłe: wszak odbijają one przeszłość odległą nader fragmentarycznie — nic przeto nie stoi na przeszkodzie ich ewentualnemu pomnożeniu, skoro inne okoliczności ogólne, jak mniemamy zasadnicze, zdają się w danym przypadku za tem przemawiać. Wreszcie winniśmy tu dodać, że imię Wit (Vitehek zapewne = Witek) występuje w związku z Mazowszem już w r. 1161 (por. nr. 87); że Mikułę (analog.: Miculone Archidiacono), występującego w r. 1218, wiąże Franciszek Piekosiński (j. w., t. II, str. 294—295; por. tamże str. 277—278) z rodem Gedki, biskupa płockiego (por. nr. 167 i objaśnienia); że wsi Wysoka odpowiada aż trzynaście nomenklatur w Królestwie Polskiem, z nich zaś sześć na Mazowszu (Tabella Miast, Wsi, Osad Królestwa Polskiego, t. II, Warszawa 1827, str. 298) i nakoniec, co tu jest najbardziej zastanawiającem: w r. 1224 Konrad I, ks. Mazowsza i Kujaw, przekazuje klasztorowi sulejowskiemu: medietatem (druga połowa mogła należeć już do „Witka!") [ville] Visocka *(sic!)* cum medietate lacus [et] castoribus tam in lacu, quam eciam in Visla manentibus in vtraque ripa, prout longe termini eiusdem hereditatis protenduntur...,[1] a świadkami tego nadania są niejacy: Vitgo (= Witek), oraz Vilelmus, qui hoc idem priuilegium conscripsit! (Ob. nr. 232). Widgo subagazo występuje w r. 1222 w akcie trojanowskim Konrada (nr. 211), Witko w r. 1231 (ob. nr. 309), Witego, castellanus plocensis, w akcie z dnia 20 września 1242 r. (ob.), a Witego de Nova Domo w r. 1255 w akcie Ottokara Przemyśla dla Krzyżaków (Philippi i Woelky: Preuss. Urkundenbuch I, pag. 227, nr. 305).[2] Jest wysoce prawdopodobne, że mamy tu wciąż, może z wyjątkiem ostatniego przypadku, z tąż samą osobą do czynienia. Z tego względu akt niniejszy, pozbawiony z natury rzeczy daty ściślejszej, zamieszczamy tu w ramach przybliżonych okresu 1222—1242 r.

219.[3]

(1222?—1242?) *S. L., S. D.*

Homines certi jure fugiendi de potestate ducis carere protestantur.

Notum sit omnibus, quod .....[a] non fugiant de potestate ducis: primus Henricus, secundus Ocesa, tercius Selibrad, quartus .....,[a] quintus Stane, sextus Cosk.

Tekst niniejszy, nigdzie dotąd niedrukowany, zaczerpnęliśmy z oryginału zapiski, umieszczonej na wewnętrznej okładce pergaminowej rękopisu, opisanego pod nr. 218 (ob.). Jest to taż sama karta pergaminowa, z której zaczerpnęliśmy zapiskę, umieszczoną w zbiorze niniejszym pod nr. 218. Co do pisma niniejszej zapiski, to zdaje się ono po-

[1] Byłaby to więc Wysoka w par. Przybyszew w pow. Czerskim położona. Wysocka niema na Mazowszu. — [2] Nadto Getko cum fratre Vithga występują w akcie (podrobionym? Fr. Piekosiński przeczy temu) z r. 1234 (Kod. Dypl. Klaszt. Tynieckiego I, nr. 17). [3] Por. nr. 218.

[a] *Miejsca w oryginale nieczytelne.*

chodzić z innej ręki, wszelako jakby współczesnej zapisce nr. 218. Że zapiska niniejsza powstała w Polsce, świadczą o tem imiona: Ocesa i Stane, a może i Cosk, że zaś dotyczy Mazowsza, por. objaśnienia nr. 218. Co do występujących w niej imion, Ocesa najpewniej oznacza Wojciecha (por.: *Woyczechoni* dicto *Ocasanech.* Rok 1293. B. Ulanowski: Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie. Arch. Kom. Hist. t. IV, Kraków 1887, str. 360, nr. 11); Stane — Stanisława? (Stan i Stanoch występują w r. 1136, por. nr. 54; Staniec w r. 1165, por. Franciszek Piekosiński: Ludność wieśniacza w Polsce w dobie piastowskiej, Kraków 1896, str. 141; Stanisz w r. 1204, por. tamże str. 142); Cosk — rodzime przezwisko nasze: może = Kosek (taki występuje w r. 1204, por. tamże str. 135). Henryk, jako imię kmiece, zjawia się wprawdzie w Polsce w tymże czasie (r. 1204, por. tamże str. 134), ale może w danym przypadku oznaczać i cudzoziemca, najpewniej niewolnika, podobnie jak Selibrad — nieznane w tym okresie w Polsce imię staroniemieckie. (Selhbrat występuje w r. 770, jako ofiarodawca łanu in villa Waltaffa [Walluf] na rzecz klasztoru św. Nazaryusza w Lorsch. Por. W. Sauer: Codex Diplomaticus Nassoicus I, 1, Wiesbaden 1885, pag. 4, nr. 4).

Ze względu na okoliczności, łączące materyalnie akt niniejszy, pozbawiony z natury rzeczy daty ściślejszej, z aktem nr. 218, zamieszczamy go tu w bezpośredniem jego sąsiedztwie.

220.

1223 LATERANI, *JANUARII 11*

Honorius papa III confirmat libertates et immunitates, quas ecclesiae Polonicae contulerant duces: Lestco Cracoviae, Conradus Masoviae, Wladislaus de Calis, et Casimirus de Opole.

(Cf. nr. 175.)

Honorius Episcopus seruus seruorum Dej . Venerabiljbus fratribus . Archiepiscopo . Gnesnensi . et suffraganeis eius . Salutem . et Apostolicam . benedictionem[a] . Qvm a nobis petitur . quod iustum est et honestum . tam vigor equitatis quam ordo exigit racionis . vt id per sollicitudinem officij nostrj ad debitum perducatur . effectum . Eapropter venerabiles in Christo[b] fratres, vestris iustis postulacionibus grato concurrentes[c] assensu . ad exemplar felicis recordacionis . Innocencij . pape . predecessoris nostrj[1] . libertates et immunitates . A . dilectis filiis . Nobilibus viris . Lestcone . Cracouie . Conrado . Mazouie . Wladislao de . Calis . et Kazimiro . de Opol . Ducibus Ecclesie Polonice[d] pia et prouida liberalitate concessas, sicut eas iuste ac[e] pacifice obtinetis . et in eo-

[1] Ob. nr. 185.

[a] benivolentiam; [b] *we wzorze naszym:* X̊; [c] coherentes; [d] Polonie; [e] et.

rundem Ducum litteris[1] plenius continetur . vobis et per vos . Ecclesiis vestris auctoritate Apostolica confirmamus . et presentis scripti patrocinio communimus . Ad rei autem noticiam pleniorem . tenorem litterarum ipsarum presentibus duximus annotandum . qui est talis: *(sequitur littera nr. 175)*. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc Paginam nostre confirmacionis infringere, vel ei ausu temerario contraire . Siquis *(sic)* autem hoc attemptare presumpserit, indignacionem omnipotentis dej . et Beatorum Petri . et Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum . Datum Laterani . iij . Idus Januarij . Pontificatus nostrj Anno Septimo.

Oryginał aktu niniejszego nie jest znany. Tekst jego przechował się w dwu postaciach: 1) W transsumpcie Jakóba, arcybiskupa gnieźnieńskiego, wydanym w Łowiczu w wigilię św. Andrzeja Ap. 1284 r. (ob.), a przechowywanym w oryginale pergaminowym w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Sig. $\frac{P. II.}{37}$), oraz 2) w *Liber Privilegiorum XV saec.* (fol. 1), znajdującym się w Archiwum Metropolitalnem w Gnieźnie. Na pierwszym oparł się w swem wydawnictwie (ks. J. T. Lubomirski): Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 25—26, nr. 34; na drugim — (Ignacy Zakrzewski): Cod. Dipl. Maj. Pol. I, Poznaniae 1877, pag. 104, nr. 114.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału transsumptu arcybiskupa Jakóba. Odmiany między nim a gnieźnieńskim *Liber Privilegiorum* w lekcyi Ig. Zakrzewskiego (j. w.), podajemy tu pod literami *a, d, e* w przypisach dolnych.

Oryginał transsumptu arcybiskupa Jakóba przy porównaniu lekcyi naszej z lekcyą Lubomirskiego (j. w.) wykazuje jednę tylko odmianę ważniejszą, podaną tutaj pod literą *c*.

Potwierdzeń ani transsumptów aktu niniejszego, poza pomienionym transsumptem arcybiskupa Jakóba z r. 1284, nie znamy.

Omawiany akt drukowali z kolei: w r. 1863, na podstawie transsumptu płockiego, ks. J. T. Lubomirski (j. w.); w r. 1877, na podstawie gnieźnieńskiego *Lib. Priv.*, Ignacy Zakrzewski (j. w.); w r. 1884 w regeście, na podstawie obu wydawnictw powyższych, Colmar Grünhagen (Regesten zur Schlesischen Geschichte, I Th., Cod. Dipl. Sil. T. VII, pars I, pag. 139, nr. 263, Breslau 1884), który uprzednio (Regesten, Breslau 1868, pag. 119, nr. 263) podał o nim tylko krótką wzmiankę.

Literatura. Por. Stanisław Smolka: Archiwa w W. X. Pozn. i w Prusiech Wschod. i Zach., Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. IV, Kraków 1875, str. 254, oraz: Wojciech Kętrzyński: O przywileju Kardynała Idziego z r. 1105, Przewodnik naukowy i literacki z r. 1889, str. 329.

[1] Ob. nr. 175.

1223 **221.** LATERANI, *APRILIS 11—18*

Honorius papa III donationem Conradi ducis et Gedconis, episcopi Masoviae, Christiano, episcopo Prussiae, factam, confirmat.

(Cf. nr. 203, 217, 247.)

Honorius episcopus, s(eruus) s(eruorum) d(ei), ven(erabili) fr(atri)[a], episcopo Pruzie[b], s(alutem) e(t) a(postolicam) b(enedictionem)[c]. Cum a nobis petitur[d], quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem[e] officii nostri[f] ad debitum perducatur effectum. Ex litteris sane tam nobilis viri C.[g], Mazovie[h] et Cuiavie ducis, ac venerabilis[i] fratris nostri G.[j] episcopi et dilectorum filiorum capituli Plocensis[k], quam aliorum plurium[l] episcoporum et nobilium sigillis[m] munitis[n], accepimus[1], quod, cedentibus tibi predictis episcopo et capitulo decimas et omnia iura spiritualia cum possessionibus, que[o] in terra Colmensi, ut[p] dicitur, obtinebant, idem dux terram eandem cum quibusdam villis consistentibus in eadem, Colno[q] videlicet, Mirche[r], Charnese[s] et Bolemino, nec non castra Gruzenz[t], Wabsk et Copriuen[u], ac possessiones, Velsaz[v] scilicet, Kisin[w] et Ploth, ab omni exactione libera cum suis pertinentiis tibi et per te ecclesie[x] ac tuis successoribus contulit intuitu pietatis. Nos ergo, tuis iustis precibus inclinati, terram, castra et alia supradicta[y], sicut ea omnia iuste, canonice[z]

[1] Nieznany ten akt posłużył za osnowę nr. 217.

[a] *Wyrazów od:* Honorius, *aż do* fratri *włącznie, brak w Vat.; niema ich również, jako formuły generalnej, na początku właściwego tomu regestów papieskich. Wyrazy te w całej pełni, bez skróceń inicyałowych, posiadają jedynie teksty, pochodzące od Anz., a więc i Dogiel;* [b] *u Dogiela:* Prussiae; *wyrazy:* episcopo Pruzie *wypisano w Vat. barwą czerwoną;* [c] *wyrazów od:* salutem *aż do* benedictionem *włącznie brak w Vat.; niema ich również, jako formuły generalnej, na początku właściwego tomu regestów papieskich; wyrazy te w całej pełni, bez skróceń inicyałowych, posiadają jedynie teksty, pochodzące od Anz., a więc i Dogiel;* [d] *22 wyrazów dalszych, od:* quod *aż do* effectum *włącznie, brak w Vat.;* [e] *u Dogiela:* pro sollicitudine; [f] *wyrazu tego* (nostri) *brak w Cyst. i u Dogiela, choć posiada go Anz.;* [g] *pełne:* Conradi *tylko u Dogiela;* [h] *Vat.:* Macçouie *(w lekcyi Theinera:* Maczovie); [i] *u Dogiela:* Venerandi; [j] *u Dogiela:* Guthko *(sic!);* [k] *Vat.:* Plozensis; [l] *Anz.:* plurimorum; [m] *Anz. wyrazu tego* (sigillis) *nie posiada;* [n] *Dogiel:* munitum (!); [o] *dalsze pięć wyrazów:* in terra Colmensi ut dicitur, *zastąpiono w Vat. dwoma:* Colmensis dicitur; [p] *wyrazu* ut *brak w Cyst.;* [q] *tak i Vat. (w tekście Theinera błędnie:* Colmo), *u Dogiela:* Culmens *(sic);* [r] *Vat.:* Muthe; [s] *Vat.:* Charnse *(nie* Charuse, *jak przypuszczają Philippi i Woelky), Anz.:* Scarnese; [t] *Vat.:* Gruçenç *(w lekcyi Theinera:* Gruzenz), *Anz.:* Cruzencz, *u Dogiela:* Grodzancz; [u] *tak i Vat. (u Theinera:* Capruiense!), *Dogiel:* Cobrinen (!); [v] *Vat.:* Velsac, *Anz.:* Volsarz, *Dogiel:* villarum; [w] *tak i Vat., u Dogiela:* Kysin; [x] *u Dogiela po:* ecclesie, *następuje wyraz:* tuae; [y] *wyrazów:* terram, castra et alia supradicta *brak w Anz.;* [z] *tamże brak:* canonice.

ac[a] pacifice possides, et in predictis litteris plenius continetur, tibi[b] et per te ipsi ecclesie ac tuis successoribus auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo[c] — — nostre confirmationis infringere[d] — — Si quis autem[e] — — incursurum. Datum Laterani XIIII . Cal. Maii[f], p(ontificatus) n(ostri) a(nno) septimo.

Oryginał (pieczętowany) aktu niniejszego przechowywał się niegdyś w Warszawie, *in Archivo Regni* (por. Maciej Dogiel: Cod. Dipl. t. IV, pag. 3, nr. 3, Vilnae 1758), dziś zaś znajduje się prawdopodobnie w Petersburgu (por. Коялович: Дневникъ похода Степана Баторія подъ Псковъ, skąd czerpiemy wiadomość, że z Archiwum Król. Pols. «ofiarowano 81 dyplomatów Bibliotece Ces. w Petersburgu»). Nie zdołaliśmy dotrzeć do niego, a żaden z wydawców nie przytacza opisu tej bulli. Nawet Dogiel (j. w.), który twierdzi wręcz, że z niej korzystał (czerpiąc jakoby wzór swój *Ex Archivo Regni)*, oparł się najpewniej na innem źródle (o czem niżej).

Istnieją dwa prototypy omawianego aktu. Pierwszy z nich, opatrzony datą III Idus Aprilis (11 kwietnia), drugi — XIV Calendas Maii (18 kwietnia) tegoż, 1223 r. Do regestów papieskich, na których oparł się Augustyn Theiner (Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I, pag. 14, nr. 29, Romae 1860), wprowadzono tylko pierwszy, co świadczy o tem, że datą zasadniczą aktu niniejszego jest dzień 11 kwietnia 1223 r.; drugi natomiast, wprowadzony najpewniej tylko do oryginału (pieczętowanego) bulli, stał się podstawą wszelkich innych, znanych dziś (poza Theinerem) tekstów.

Pierwszy *(Vat.)* znajduje się w oryginalnych regestach pergaminowych papieskich (fol. 38, epist. 138). Jest to gruba księga, złożona z 211 kart pergaminowych (wysokość 33,2, szerokość 25,9 ctm.), pokrytych pismem z wieku XIII, oprawna (w XVIII st.) w skórę czerwoną, a nosząca dziś sygnaturę: Regesta Vaticana nr. 12, oraz tytuł na grzbiecie: Honor. III Bvllar. An. VII, VIII, Tom. IV. Zabytek ten, doskonale zachowany, zbadaliśmy dokładnie w październiku 1912 r. w Rzymie.

Prototyp drugi przechował się w postaciach następujących: 1) w t. zw. Transsumpcie („Vidimus") Opatów Cysterskich — starym zabytku, pochodzącym z czasów ok. 1243 r., a przechowywanym w Archiwum Dyecezyalnem Chełmińskiem *(Cyst.)*; 2) w Transsumpcie Legata papieskiego, biskupa warmińskiego, Anzelma, wystawionym w Chełmży (Culmsee) w lutym 1264 r., a przechowywanym w temże archiwum *(Anz.)*. Z tego źródła przedostał się tekst omawianego aktu do innych kopiaryuszy chełmińskich, stanowiących t. zw. Kodeks Królewiecki A. 18, oraz do kopii Lucasa Davida (Ms. I, 281), przedrukowanej w r. 1730 w Acta Borussica... I, 270, a z tego pono wydawnictwa, jak mniemają Philippi i Woelky (Preuss. Urkundenb. I, nr. 44, przyp.), nie zaś z oryginału bulli, przez Dogiela (j. w.). Dogiel twierdzi jednak, że

[a] *Tak i Vat., u Dogiela:* et; [b] *następującego potem wyrazu:* et, *brak u Dogiela;* [c] *dalej u Dogiela:* omnino hominum liceat hanc paginam; *wyrazów tych brak i w Vat.;* [d] *dalej u Dogiela:* vel ei ausu temerario contraire, *wyrazów tych brak i w Vat.;* [e] *dalej u Dogiela:* hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit, *wyrazów tych (łącznie z:* incursurum) *brak w Vat.;* [f] *Vat. zamiast:* XIIII Cal. Maii, *ma:* III Idus Aprilis.

tekst swój wziął: *Ex Archivo Regni;* że zaś nie oparł się wyłącznie na tekstach z *Anz.*, jak to twierdzą pomienieni wydawcy, dowodzi tego (ob. str. 227) waryant: *f.*

Tekst nasz, pragnąc zbliżyć go najbardziej do postaci domniemanej oryginału (pieczętowanego) bulli, zaczerpnęliśmy z wydawnictwa Philippi'ego i Woelky'ego (Preussisches Urkundenbuch I, nr. 44), którzy oparli się na możliwie najdawniejszym wzorze odpowiednim *(Cyst.)*. Wykazuje on, w zestawieniu z innymi, odmiany, podane tu w przypisach dolnych.

Co do transsumptów i potwierdzeń omawianego aktu, por. wyżej objaśnienia.

Drukowali go z kolei: w r. 1730 w tekście, pochodzącym z *Anz.*, Acta Borussica ecclesiastica, civilia, litteraria (t. I, pag. 270—272, Königsberg und Leipzig 1730, folio); w r. 1758 w tekście, pochodzącym być może z błędnej transkrypcyi oryginału bulli, poniekąd zaś z *Anz.* (por. wyżej objaśnienia), Maciej Dogiel (Cod. Dipl. t. IV, pag. 3, nr. 3, Vilnae 1758); w r. 1812 w tekście, pochodzącym z *Anz.*, Hennig, wydawca Lucasa David'a (Preussische Historie in manuscripto; Preussische Chronik, Bd. II, pag. 28, Königsberg 1812); w r. 1836 bałamutnie, pomieszawszy akt niniejszy z nr. 203, Voigt (Codex Dipl. Prussicus, t. I, Regesten p. III, Königsberg 1836); w r. 1857 (w regeście), cytując „Kopiaryusz Papieski nr. 20“ — w istocie jednak z tekstów *Anz.*: J. M. Watterich (Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 192); w r. 1860 w tekście *Vat.* Augustyn Theiner (Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I, Romae 1860, pag. 14, nr. 29); w r. 1882 w tekście *Cyst.* Philippi i Woelky (Preussisches Urkundenbuch Bd. I, Politische Abtheilung, Erste Hälfte, Königsberg i. Pr. 1882, pag. 33—34, nr. 44); w r. 1886 w regeście, opartym na tekście Królewieckim (pochodzącym od *Anz.*), Max Perlbach (Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 114, nr. 16; por. tegoż: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 16—17, nr. 48). U Potthasta: Reg. Pontif. nr. 6990 i 6996.

Literatura. Poza przypisami do pomienionych wyżej wydawnictw, por. bibliografię, przytoczoną w objaśnieniach do nr. 217, a nadto: Wojciecha Kętrzyńskiego: O przywileju Kardynała Idziego z r. 1105 (Przew. nauk. i liter. z r. 1889, str. 329), i O powołaniu Krzyżaków przez księcia Konrada (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, tom XX, Kraków 1903, str. 219, 221, 222), oraz ks. Stanisława Kujota: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach (Przegląd Historyczny, t. I, str. 469, Warszawa 1905).

222.

1223(?) ROMAE, *MAI 18*

Honorius papa III (Christiano), episcopo Prussiae, possessiones ac villas, sibi a Conrado, duce Masoviae, donatas, confirmat.

Voigt: Cod. Dipl. Prussicus, t. I, Königsberg 1836, Regesten p. III, z Acta Borussica t. I, pag. 272.

Ob. nr. 203, por. nr. 221.

223.

1223 «BRESNO», *JULII 23*

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, donationem villarum «Tarchomino et Grodcowo», in praesentia sua a milite Cristino Martini de Chrosna, Christiano, Prussiae episcopo, factam, sigillo suo roborat.

In nomine sancte trinitatis amen. Ego Cristinus miles, Martini filius de Chrosna, universis Christi fidelibus, tam presentibus quam futuris, presentem litteram inspecturis, notum facio, quod hereditarias possessiones meas, que Tarchomino et Grodcowo vocantur, sancte cruci et beate Marie virgini in Prusia in perpetuos usus venerabilis domini Christini, primi Episcopi Prusie, et successorum suorum in remissionem peccatorum meorum contuli, ita videlicet, quod si absque filiis mortuus fuero, vel filios habiturus, filiis mortuis, posteritate quandoque caruero, prenominatas possessiones, sicut dictum est, episcopus Prusie sine alicuius contradictione debeat possidere. Ut autem hanc donationem meam nullus in posterum ducere possit in irritum, testimonio presentium litterarum, illustrium ducum Lestconis Polonie, Conradi Mazouie et Cuiauie, Henrici Zlesie, Zuetopolci et Wratizlai, principum Pomoranie, et venerabilium dominorum L(aurencii) Wrat(islaviensis), L(aurencii) Lubucen(sis) episcoporum, qui ibidem affuerunt, sigillis appositis studui roborare. Actum in Bres(no)[a] Anno ab incarnatione domini M CC XX III . X . Cal. Augusti, coram omni exercitu crucesignatorum.

Oryginał przechował się w Archiwum Dyecezyalnem Chełmińskiem w Pelplinie. Wedle świadectwa wydawców (Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, pag. 34—35, nr. 46, przyp.) jest to dokument pergaminowy, posiadający siedem nacięć po pieczęciach. Czwarte z kolei puste; w pozostałych tkwią sznury czerwone z nieplecionego i plecionego jedwabiu. Pieczęcie były opatrzone w woreczki, z których trzy zawierają dzisiaj już tylko pył. Udało się jednak pieczęć biskupa wrocławskiego z kawałków złożyć, przyczem okazało się, że posiada ona wzór, znany z Alvina Schultz'a (tab. IV, fig. 28). Przechowywany w temże Archiwum transsumpt oryginału, dokonany d. 7 X 1514 w Chełmży na podstawie oryginału przez Jerzego z Dylewa (v. Delau), kanonika i oficyała warmińskiego, tak pieczęcie te opisuje: „Que quidem littere VI sigillis appensis (siódmej, jak widać, wtedy już brakowało) roborate fuerunt huiusmodi: I. quidem episcopalem effigiem continebat cum scriptura propter vetustatem illegibili; II. simili modo formam episcopi sedentis habebat cum scriptura tali: „Sigillum Laurencii d. g. wratizlavien epi";

[a] *W tem miejscu dziura w oryginale; uzupełniono ją na podstawie starych kopii. Por. nr. 224.*

III. vero ducalibus insignibus indutum dextra vexillum tenentem et a sinistris clipeo accinctum, cum scriptu huiusmodi circumferenciali: „Sigillum Hinrici ducis Zlesie; IV. vero virum militari habitu, dextra gladium evaginatum, sinistra clipeum gerentem, cum scriptura similiter propter antiquitatem illegibili; ultima vero duo vetustate corrupta cognosci non poterant". Pieczęć, opisana pod nr. IV, jest dziś fragmentem bez napisu, pozwalającym jednak stwierdzić, że była to pieczęć piesza z postacią stojącą, zbrojną w oszczep. Nadto, akt omawiany przechował się w temże Archiwum w Kopiaryuszach chełmińskich z lat 1382 i 1403 (por. tytuły w objaśnieniach do nr. 229), oraz w t. zw. transsumpcie Mauritiusa z r. 1773.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z opartego na oryginale wydawnictwa Philippi'ego i Woelky'ego (j. w.).

Potwierdzeń jego, ani transsumptów, poza pomienionymi, nie znamy.

Drukowali go z kolei: Hennig: Lucas David (Ms. I, 278): Preussische Chronik II, 27—28, Königsberg 1812; w regeście J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, str. 192 i Colmar Grünhagen: Regesten zur Schlesischen Geschichte, Cod. Dipl. Sil. VII, Breslau 1868, pag. 122, nr. 271 (tenże w II wyd. Regestów, Breslau 1884, pag. 143, nr. 271); w całości Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch I, 1, nr. 46, Königsberg 1882; Max Perlbach: Pommerellisches Urkundenbuch, Danzig 1882, pag. 18, nr. 20; tenże w regeście: Preussische Regesten pag. 17, nr. 51, oraz w Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 114, nr. 17.

Literatura. Ob. przypisy do pomienionych wydawnictw, a nadewszystko: M. Perlbach: Studien, j. w.

224.

1223 «BRESNO», *JULII 30*

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, villas «Szarne, Rudky et Tuschino» Christiano, Prussiae episcopo, donat.

In nomine sancte trinitatis amen. Ego Conradus, dei gracia dux Masouie et Cviauie, universis christifidelibus tam presentibus quam futuris notum facio, quod villas Szarne[a], Rudky, Tuschino, que Naroschinik dicitur, sancte Cruci et beate Marie virgini in Pruscia in perpetuos usus venerabilis domini Christiani primi Pruscie episcopi et successorum suorum in remissionem peccatorum meorum cum omni libertate donavi. Ut autem hanc donationem meam nullus in posterum ducere possit in irritum, presentium litterarum testimonio ac illustrium dominorum, fratris mei Lestconis Polonie, Henrici Zlesie ducum, et nobilium virorum Suantopolci, Warcizlai, principum Pomeranie, et venerabi-

[a] *U Lucasa Davida (Preussische Chronik, ed. Hennig; ob. objaśnienia):* Szarno.

lium episcoporum Laurencii Wratislaviensis, Laurencii Lubuscensis, qui ibidem affuerunt, sigillis appositis studui roborare. Actum in Bresno, anno ab incarnatione domini M CC XX III . tercio Cal. Augusti, coram omni exercitu crucesignatorum.

Oryginał aktu niniejszego posiadała stolica biskupia chełmińska jeszcze w r. 1514. Widział go tam i opisał d. 7 X t. r. w transsumpcie swoim kanonik i oficyał warmiński, Jerzy z Dylewa (von Delau) w słowach następujących: „Que quidem littere VI sigillis munite fuere. Primum et ultimum vetustate confracta cognosci non poterant; II vero episcopi sedentis effigiem habebat, cum tali in margine scriptura: «Sigillum Laurencii d. g. Wratizlauien»; III vero viri ducali ornatu induti, dextra vexillum tenentis, et ad latus sinistrum clipeo protecti, cum tali in circumferentia scriptura: «Sigillu(m) Henrici ducis Zlesie»; IV similiter formam viri ducali habitu induti, dextra vexillum tenentis, et sinistra clipeo protecti, cuius in circumferentia scriptura ob vetustatem maxima parte effracta et caduca fuit, ut legi non possit; V penultimum figuram viri armati, dextra gladium et sinistra clipeum cum lancea tenentis, oblitterata propter antiquitatem in margine scriptura".

Tekst omawianego aktu, przechowany w Kopiaryuszach Chełmińskich (por. objaśnienia nr. 217), został ogłoszony po raz pierwszy wedle kopii Lucasa Davida (Ms. I, 277) w Acta Borussica (t. I, pag. 275), a potem sprawdzony i opracowany najgruntowniej w wydawnictwie Philippi'ego i Woelky'ego (Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 35, nr. 47), skąd go tu wraz z powyższym opisem łacińskim czerpiemy.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu, poza transsumptem z r. 1514, nie znamy.

Drukowali go z kolei: Acta Borussica ecclesiastica, civilia, litteraria, t. I, pag. 275, Königsberg 1730, folio, ex: Lucas David: Preussische Historie in manuscripto; Hennig w Lucas'a David'a: Preussische Chronik, t. II, pag. 27, Königsberg 1812; Voigt z Acta Borussica, j. w., w Cod. Dipl. Prussicus, t. I, Regesten III, Königsberg 1836; w regeście J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, str. 192 (nomenklatury podaje błędnie: Scavno, Rudko!); Colmar Grünhagen: Regesten zur Schlesischen Geschichte, Cod. Dipl. Silesiae I Th., pag. 122, nr. 273, Breslau 1868, a w II wyd. (Breslau 1884), pag. 143, nr. 273a; Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, j. w., nr. 47, Königsberg 1882; Max Perlbach najpierw w regeście w Preussisehe Regesten, str. 17—18 i 340, nr. 53, a później w całości w Pommerellisches Urkundenbuch, pag. 19, nr. 21, Danzig 1882; Woelky: Urkundenbuch des Bistums Culm, nr. 803, pod III i V, Danzig I. 1885, II. 1887; nakoniec w regeście Max Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 114, nr. 18.

Literatura. Por. Wojciech Kętrzyński: O narodowości polskiej w Prusach Zachodnich, str. 13; Max Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, j. w., str. 43; Stanisław Zakrzewski: Nadania na rzecz Chrystyana biskupa pruskiego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XVII, Kraków 1902; ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach (Prze-

gląd Historyczny t. I, str. 292, 299, Warszawa 1905). Nadto por. odpowiednią bibliografię w objaśnieniach nr. 217.

225.

1223 VIRDELEV *(sic)* (SILESIAE), *AUGUSTI 6*

Ivo, episcopus Cracoviensis, fratri suo, comiti Wislao, villas infrascriptas, praesente Conrado, duce Masoviae et Cuiaviae, suisque comitibus: Arnoldo, palatino Masoviae, Clemente, castellano Plocensi, Gothardo cancellario, ac Bervoldo, praeposito Plocensi, confert.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Quoniam edax vetustas obliteratrix est gestorum et plurima utiliter disposita deducit in oblivionem, idcirco necesse est utilia gesta per scripturae tenorem ad posterorum memoriam relinquere. Inde est, quod ego Iuo, Dei gratia Cracoviensis episcopus, attendens devotionem fratris mei comitis Wisslauij, qui ob animae suae et totius suae cognationis salutem patrimonium suum Prandocin cum suis pertinentiis Deo obtulit, desiderans inibi coenobium aedificari, hoc ipsum negotium in meam procurationem accepi et iuxta ipsius pium desiderium conventum in eodem patrimonio institui. Ut autem praedictus comes W. praeter aeternam remunerationem, quae ei in futuro reservatur, etiam in hoc mundo solatium temporalium habeat, ob antidona sibi et posteritati suae contuli patrimonia mea, videlicet Consca cum aliis sex, quae sic nominantur: Modliseuici, sene Odrouaz, Gosan, Nesuena, Kazanouo et Popoua, villa attinente ecclesiae in Consca constitutae. Actum anno ab incarnatione Domini M° CC° XXIII°, VIII . idus Aug. in colloquio de ... delev[1] coram Lestcone, duce Poloniae, Cunrado, duce Mazoviae et Cuyauiae, et Henrico, duce Zlesiae, et episcopis Paulo Poznanien., Lavrentio Wrat., Laurentio Lubutien., Michaele Cuyauien., Christiano Prusyae, Alberto priore ipsius, et baronibus: Marco, palatino Cracov., Iacobo, palatino Sandomirien., Arnoldo, palatino Mazov., Pacoslauo, castellano Cracov., Pacoslauo, iudice curiae ducis L., Thadrone, castellano Crusuitien., Clemente, castellano Plocen., Nicolao, cancellario ducis L., Gothardo, cancellario ducis C., Beruoldo, praeposito Plocen., item ducis Henrici de Zlesia: Stephanus, castellanus de Boleslauec, filius Andreae, Iaroslaus, filius

[1] Virdelev na Śląsku. Ob. objaśnienia.

Yarachij, castell. de Rechen., Conradus, quondam camerarius ducis H. in Legnich, Potrek, castell. de Legnich, Crisanus, capellanus curiae ducis H., Pribislaus, castell. de Svdouel, Stephanus, filius Dobesii de Bithom, et filius eius.

Oryginał aktu niniejszego przechował się w Archiwum Klasztoru w Mogile pod Krakowem. Nie dotarliśmy do niego bezpośrednio. Wedle opisu wydawcy (E. Janota: Diplomata Monasterii Clarae Tumbae prope Cracoviam, Kraków 1865, str. 3—4, nr. 3, przyp. na str. 4) jest to: „Dokumencik na zbrudzonym kawałku pergaminu, pierwotnie z sześcią małemi pieczątkami na sznurkach z czerwonego jedwabiu, z których jednej zupełnie brakuje; z dwóch innych pozostały ułamki; trzy odjęto, a w miejsce ich w torbeczkę, do sznurka przyszytą, włożono okruszyny starego wosku, na których niema ani śladu pieczęci“ (por. objaśnienia nr. 228). Nadto, wedle tegoż wydawcy (j. w.), przechowały się dwa (dawne, bez wskazania epoki) odpisy omawianego aktu: klasztorny mogilski i Kapituły Krakowskiej. Pierwszy z nich wyraża uszkodzoną w oryginale nomenklaturę: ...delev, jako: Grodelew, drugi — jako: Wredlyew, nasuwając pomienionemu wydawcy (j. w.) przypuszczenie, że jest to „prawdopodobnie Wiertelew lub Wietrelew“, co bez bliższego objaśnienia bynajmniej nie rozwiązuje zagadki, gdyż miejscowości takiej — jednej ani drugiej — nie wykazują w Polsce żadne tabele. Wyrażone gołosłownie w Dyplomataryuszu mogilskim (j. w.) domniemanie wydawcy (Wiertelew—Wietrelew), oparło się prawdopodobnie na nomenklaturze Virdelou, gdzie dnia 2 lipca 1223 r. Henryk Brodaty, w otoczeniu licznych dostojników, dokonał nadania na rzecz kościoła św. Bartłomieja w Trzebnicy (ob. Fr. W. de Sommersberg: Scriptores rerum Silesiacarum, I, 828, Leipzig 1729, oraz: August Mosbach: Wiadomości do dziejów polskich, Wrocław 1860, str. 19, przyp. 1). Jakoż, w rzędzie występujących tam świadków, spotykamy, obok ks. Henryka, Wawrzeńca, biskupa wrocławskiego, Wawrzeńca, biskupa lubuskiego, Krystyana, biskupa pruskiego, Jarosława, kasztelana raciąskiego, Stefana, kasztelana bytomskiego, Przybysława, kasztelana „de Svdouel“ (Sandewalde), oraz Kryzana kapelana (notaryusza) ks. Henryka — wszystkich, uczestniczących również w omawianym tu akcie. Wobec tej okoliczności miejsce aktyfikacyi niniejszej, a wraz z tem i związanego z nią *colloquium*, odbytego przez Leszka Białego, Konrada i Henryka Brodatego, nie ulega, naszem zdaniem, żadnej wątpliwości, broniąc pośrednio kwestyonowanej autentyczności aktu Henryka Brodatego (por. Philippi u. Woelky: Preuss. Urkundenbuch I, nr. 45, przyp.). Do zdania tego zdają się przychylać Colmar Grünhagen (Regesten zur Schlesischen Geschichte. Cod. Dipl. Sil. t. VII, pars I, Breslau 1868, por. pag. 122, nr. 270, ob. pag. 293, nr. 734), oraz Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych). Mimo to wszystko pozostaje dotąd niewyjaśnioną ściślejsza lokalizacya pomienionej miejscowości. Fakt, że Henryk Brodaty w otoczeniu dostojników swoich oczekiwał w niej przez kilka tygodni (2 VII — 6 VIII 1223 r.) książąt polskich z ich świtą, zdaje się stwierdzać jedynie to, że leżała ona na Śląsku.

Tekst nasz, dotyczący pośrednio dziejów politycznych Mazowsza, zaczerpnęliśmy z wydawnictwa E. Janoty (j. w.).

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu nie znamy. Co do dawnych jego kopii, por. wyżej objaśnienia.

Drukowali go: w r. 1865 z oryginału E. Janota (j. w.); w r. 1868 w regeście z tego wydawnictwa Colmar Grünhagen (j. w. str. 293, nr. 734), a w r. 1884 tenże w regeście z tegoż źródła (Regesten zur Schlesischen Geschichte, Cod. Dipl. Sil. VII, pars I, Breslau 1884, pag. 143, nr. 273b); w r. 1882 w regeście z tegoż źródła Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch I, 1, Königsberg 1882, pag. 35—36, nr. 48; w r. 1886 w regeście z tegoż źródła M. Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 114, nr. 19), przedtem zaś (w r. 1876) w regeście tenże: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 18, nr. 54.

Literatury specyalnej omawianego aktu nie znamy.

226.

1223

De morte Gedconis, episcopi Plocensis.

(Cf. nr. 239.)

Goslaus alias Gethka[a] Ploczensis episcopus, cum annis decem et septem sedisset, moritur et in Ploczensi ecclesia sepelitur. Praelatis autem et canonicis Ploczensibus monstruosam et discordem electionem de aliquot personis celebrantibus, vacatio Ploczensis ecclesiae in biennium producta est. Qua tandem meliori concordia rescissa, Iohannes succedit, cedente de iure suo Gunthero, qui se gerebat pro electo[b] Ploczensi, cum discordia inter eum et Iohannem, alterum electum, in biennium extracta fuisset. Fuit autem hic Iohannes Polonus nobilis de familia[c] Gozdawitarum, aetatis iam tunc infirmae et fractae.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t II, lib. VI, pag. 216 (ed. Alexander Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Wiadomość tę zaczerpnął Długosz, zdaniem Al. Semkowicza (j. n.) z nieznanego Katalogu biskupów płockich. Gedko był już prawdopodobnie w r. 1206 biskupem płockim (nr. 167 [1]); po raz ostatni występuje on w dokumencie z dnia 18 IV 1223 r. (nr. 221). O Janie żadne źródło nie wspomina. Gunter występuje po raz pierwszy jako „electus“ w r. 1227 w Gąsawie (nr. 250), oraz w ciągu r. 1228. Por. Max Perlbach: Polnisch-preussische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 65, nadto por. Długosza (j. w., pag. 222) pod r. 1226.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 217.

[1] Gedko—episcopus Plocensis Gedeon—występuje w źródłach poraz pierwszy przypuszczalnie już w r. 1206, jako świadek nadania Okaliny i Gojcowa klasztorowi Sulejowskiemu przez Wincentego (Kadłubka), jako jeszcze proboszcza sandomierskiego. (Por. obszerny na ten temat wywód Franciszka Piekosińskiego: Cod. Dipl. Pol. Min. I, Cracoviae 1876, str. 9—11, przyp. do nr. 4).

[a] *Wyd. Dobromilskie:* Gredka *(sic)*; [b] *Kodeks Rozrażewskiego:* electo episcopo; [c] *tamże:* domo.

227.

(1223?)[1] *S. L., S. D.*

Gedco[2]*, episcopus Masoviae (Plocensis), coram Conrado, duce Masoviae et Cuiaviae etc., protestatur, ecclesiam s. Mariae in Płock, a Dobechna, secunda uxore atavi sui, ecclesiae cathedrali Plocensi collatam, ad se ipsum etc., nullo haereditatis iure pertinere.*

Wincenty Hipolit Gawarecki: Wiadomość Historyczna o Benedyktynach Zgromadzenia płocko-pułtuskiego. Pamiętnik Religijno-Moralny, t. VII, Warszawa 1844, str. 3, 17—18.

Ob. nr. 167.

228.

(circa 1223—1224) *S. L., S. D.*

Quidam Craico (sandomiriensis?)[3] *unacum filio suo, Thoma, consenciente ac sigillo suo donationem infrascriptam confirmante Conrado, duce Masoviae et Cuiaviae, villam Cossobudi (in Terra Culmensi sitam?)*[3] *Christiano, Prussiae episcopo, praesente comite Arnoldo, Masoviae et Cuiaviae palatino, confert.*

In nomine sancte trinitatis ego Craico[a] cum filio meo Thoma notum facio omnibus Christi fidelibus, presentem paginam inspecturis, quod venerabili domino Christiano, Pruscie Episcopo, et successoribus eius villam Cossobudi[b] integraliter cum omnibus attinenciis suis in remissionem peccatorum meorum donavi, consenciente domino Cunrado[c] duce Mazouie et Cuiauie, et sigillo suo hanc meam donacionem cum omni libertate confirmante, his testibus subnotatis: domino Michaele Cuiaviensi episcopo, comite Arnoldo Mazovie ac Cviauie palatino, domino Wenzezlao sancti Michaelis preposito, milite Laurentio Thesaurizario *(sic)*, milite Lassota.

Oryginał aktu niniejszego przechował się w Archiwum Dyecezyalnem Chełmińskiem w Pelplinie. Wedle świadectwa wydawców (Philippi u. Woelky: Preussi-

[1] Tadeusz Czacki († 1813 r.): O litewskich i polskich prawach, wyd. K. J. Turowskiego, Kraków 1861, t. I, str. 271—272, przyp. 2, pisze: „... w składzie Kapituły Kujawskiej jest przywilej Konrada księcia mazowieckiego 1223 r.: «Et ut haec donatio perpetuae firmitatis robur obtineat, testes huic sunt quam plurimi»". Aktu takiego nie znamy. Analogiczny, por. nr. 232.—[2] Por. nr. 226.—[3] Zdaniem Stanisława Zakrzewskiego (ob. objaśnienia).

[a] Crucco *(zamiast* Craico); [b] Kosbudi *(zamiast* Cossobudi). *Voigt (j. n.):* Cossebude; [c] *w oryginale ponad literą* u *widnieje* o.

sches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg i. Pr. 1882, pag. 36, nr. 49, przyp.) jest to dokument pergaminowy ze szczątkami pieczęci konnej, na czerwonym sznurze jedwabnym zawieszonej. Kanonik i oficyał warmiński, Jerzy z Dylewa (v. Delau) w transsumpcie swoim, zachowanym w temże Archiwum, a pochodzącym z r. 1514, tak pieczęć tę opisuje: „Harum quidem litterarum sigillum medietatem vetustate consumptum, parte, qua cognosci potuit, apparebat homo equestris dextra crucem tenens, litteris in circumferentia admodum oblitteratis". Pomienieni wydawcy nadmieniają, że ocalałe resztki pieczęci nietylko stwierdzają wierność tego opisu, nietylko starczą, by wykryć w nich wzór pieczęci Konrada, ogłoszony przez Vossberga (tab. XVI) na podstawie fragmentu mogilskiego (por. objaśnienia nr. 225), ale pozwalają nadto na uzupełnienie tego fragmentu; ocalała w nich bowiem właśnie część górna pieczęci i nieco liter z otoku, a mianowicie: † S. C(onradi ducis Mas)OVI(e et Cuiavi)E. Poza oryginałem aktu, tekst jego przechował się nadto w temże Archiwum w Kopiaryuszach Chełmińskich (ob. niżej), z których, na podstawie kopii Lucasa Davida, ogłoszono go poraz pierwszy w r. 1730 w Acta Borussica, t. I, pag. 274, z błędem, podanym pod literą *a* w przypisach dolnych (str. 236), a przejętym z tego wydawnictwa przez Henniga (Lucas David: Preussische Chronik II, 27, Königsberg 1812) i Voigta (Cod. Dipl. Pruss. I, Reg. III, Königsberg 1836); pozatem rzeczone kopiaryusze, a mianowicie Copiarium Elshengense z r. 1382 (pag. 51) i Copiarium Culmense z r. 1403 (fol. 35) mają odmianę, przytoczoną tu pod literą *b* w przypisach dolnych.

Co do daty omawianego, niedatowanego aktu, to część uczonych (Acta Borussica, Voigt i Watterich, j. n., oraz Max Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 114, nr. 20) kładzie ją na czas około r. 1223; inni zaś (Philippi u. Woelky, j. w., oraz Stanisław Zakrzewski: Nadania na rzecz Chrystyana biskupa pruskiego w latach 1217—1224. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XVII, Kraków 1902, str. 275) na r. 1224. Obie te daty są możliwe; żadna z nich nie da się jednak uzasadnić ściśle. Świadkowie, występujący w dokumencie, zgadzają się zarówno z r. 1223 jak 1224; wszelako, ze względu na wyjątkowy, podwójny tytuł Arnolda — wojewody Mazowsza (por. nr. 225) i Kujaw (por. Rzyszczewski i Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. I, pag. 32), świadczący o okresie przejściowym między pierwszą z tych godności a drugą, więcej prawdopodobieństwa posiada r. 1224.

Tekst aktu niniejszego zaczerpnęliśmy z opartego na oryginale wydawnictwa Philippi'ego i Woelky'ego (j. w.).

Drukowali go z kolei: Acta Borussica I, Königsberg 1730, pag. 274 (na podstawie Lucasa Davida: Preussische Historie in manuscripto I, 276); Hennig: Lucas David, Preussische Chronik, Bd. II, Königsberg 1812, pag. 27; Voigt: Cod. Dipl. Prussicus, t. I, Regesten III, Königsberg 1836; (w regeście) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 192; Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Königsberg 1882, nr. 49; Max Perlbach w regeście: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 114, nr. 20 (por. Altpreuss. Monatschr. X, 624—625).

Literatura. Por. przypisy do pomienionych wydawnictw, oraz bibliografię, podaną w objaśnieniach nr. 217, nadto: Stanisława Zakrzewskiego: Nadania na

rzecz Chrystyana, biskupa pruskiego, w latach 1217—1224 (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, tom XVII, Kraków 1902, str. 275).

229.

(1223—1224) *S. L., S. D.*[1]

Conradus, dux Masoviae, donationi praedii «Malininow» a Lestcone, duce Poloniae, Christiano, episcopo Prussiae factae, interfuisse testificatur.

Ego Lestico, dei gracia dux Polonie, notum facio presentibus et posteris, quod venerabili Episcopo Pruscie Christiano et suis successoribus predium Malininov[a] cum omnibus attinenciis suis ob remissionem meorum peccaminum contuli, et colonis, quos memoratus episcopus vel sui successores ibidem locaverint, dans omnimodam libertatem, videlicet ut liberum inibi forum instituant et a quibuslibet exactionibus extranei habeantur. Ne autem aliquis huiusce[b] donationis libertatem convellere aliquatenus presumat, hanc paginam sigilli nostri appensione fecimus roborari, testibus subnotatis: Juo Episcopus Cracov(iensis), Cunradus dux Mazouie, Paccozlaus palatinus, Ostassius castellanus Cracov(iensis), Strez pincerna.

Oryginał niniejszego aktu przechowuje się w Archiwum Dyecezyalnem Chełmińskiem w Pelplinie. Wedle opisu wydawców (Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 37—38, nr. 51), jest to dokument pergaminowy, przy którym brak pieczęci; pozostało po niej tylko nacięcie. Transsumpt, sporządzony na podstawie oryginału przez kanonika i oficyała warmińskiego, Jerzego z Dylewa (v. Delau) d. 7 X 1514 r. w Chełmży, a znajdujący się również w Archiwum pomienionem, tak pieczęć tę opisuje: „Quarum quidem literarum sigillum unum duntaxat habebat hominem equestrem conversum et retrorsum insilientem ursum lancea arcentem, scriptura propter vetustatem illegibili". Zdaniem Franciszka Piekosińskiego (Kod. Dypl. Małop. II, Kraków 1886, str. 30, przyp. do nr. 387) mowa tu o znanej pieczęci Leszka Białego (Vossberg: Siegel des Mittelalters von Polen, Lithauen, Schlesien, Pommern und Preussen, Berlin 1854, pag. 1, c. Tab. I. Żebrawski: O pieczęciach dawnej Polski i Litwy, Kraków 1865, str. 23, tab. I, nr. 6). Pozatem tekst omawianego aktu przechował się w kopiaryuszach Chełmińskich (Copiarium Elshengense z r. 1382; Copiarium Culmense z r. 1403), oraz — poza pomienionym transsumptem Jerzego z Dylewa — w transsumpcie Mauri-

[1] Wedle Stanisława Zakrzewskiego (ob. objaśnienia): wrzesień 1224 r.

[a] *Cop. Elshg.:* Malinconow, *Cop. Culm.:* Malitonow, *lekcya Lucasa Davida (Ms. I, 276):* Malymnow; [b] *w obu kopiaryuszach pomienionych:* huiuscemodi.

tius'a z r. 1773. Wszystkie one znajdują się w temże archiwum. W zestawieniu z obecną lekcyą oryginału (Philippi u. Woelky, j. w.) kopiaryusze Chełmińskie wykazują odmiany, podane tu pod literami *a* i *b* w przypisach dolnych.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z opartego na oryginale wydawnictwa Philippi'ego i Woelky'ego (j. w.).

Potwierdzeń, ani transsumptów omawianego aktu, poza zabytkami pomienionymi, nie znamy.

Datę jego, uzasadniając ją w obszernym wywodzie historycznym, kładzie Franciszek Piekosiński (j. w.) pod r. 1223; M. Perlbach (ob. niżej): circa 1223. Watterich (ob. niżej) bez zastrzeżeń: 1223. Stanisław Zakrzewski (Nadania na rzecz Chrystyana, biskupa pruskiego, w latach 1217—1224. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XVII, Kraków 1902, str. 278) oświadcza się natomiast za r. 1224, podobnie jak Philippi u. Woelky (j. w.), precyzując ją nadto co do miesiąca (września t. r.). Analiza chronologii świadków (por. objaśnienia nr. 230) każe datę aktu niniejszego zawrzeć w granicach 1223—1224 r.

Akt omawiany drukowali: (na podstawie kopii Lucasa Davida I, 276) Acta Borussica T. I, Königsberg und Leipzig 1730, pag. 273—274; Hennig: Lucas David: Preussische Chronik, T. II, Königsberg 1812, pag. 27; w krótkim regeście J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 192; Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch I, 1, Königsberg 1882, nr. 51; Max Perlbach (w regeście): Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 19 (i 340), nr. 57; tenże: Die aeltesten preussischen Urkunden. Altpreussische Monatsschrift, T. X, pag. 609—649; tenże: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 114, nr. 22; Franciszek Piekosiński: Kod. Dypl. Małop. t. II, Kraków 1886, str. 29, nr. 387.

Literatura. Ob. przypisy do pomienionych wyżej prac i wydawnictw: Fr. Piekosińskiego, M. Perlbacha i St. Zakrzewskiego.

230.

(1223—1224) S. L., S. D.

Procuratores filiorum cuiusdam Christini Petriconis (Masoviensium?) eorundem possessionem, dictam «Razyn», (Christiano I), Prussiae episcopo, de consensu ac in praesentia Lestconis et Conradi, ducum Poloniae (et Masoviae), vendunt.

Quoniam de gestis hominum sepe calumpniosus exoritur scrupulus, notum sit universis presens scriptum inspecturis, quod nos Groto Grothonis[a] filius, Creslauis[b] *(sic)* filius Christini[c], Dirsicauis[d] *(sic)* filius Gowo-

[a] *Elshg.*: Grotho Grothonis, *Dyl.*: Groko Grokonis, *Zyg.*: Groco Groconis; [b] *Elshg., Dyl. i Zyg.*: Creslaus; [c] *Dyl. stale:* Christianus, *co Philippi i Woelky uważają za błąd kopisty. Zyg. stale:* Crispini *(sic);* [d] *Elshg. i Dyl.*: Dirsicraus, *Zyg.*: Dirsiccarijs *(sic).*

ricii[a], existentes procuratores puerorum filiorum Christini[b], filii Petriconis, ac possessionum[c] ipsorum, Razyn[d] cum omnibus attinentiis[e] suis, venerabili domino Christiano[f] episcopo Prutie[g] pro XC[h] marcis puri argenti, de consensu et consilio uxoris[i] predicti Christini[b] et filiorum eius, scilicet Sweborii[j] et Petriconis et omnium cognatorum suorum et nostrorum, inevitabili[k] necessitate urgente[l], totum totaliter vendidimus, eandem pecuniam pro exemptione obsidum persolventes[m], qui pro eiusdem Christini[b] captivitate[n] in Pruzia[o] tenebantur; hac conditione certissime prelibata, ut[p] hec venditio a nulla[q] in posterum superiore vel inferiore persona debeat ullomodo[r] immutari, revocari[s] vel infringi. Ut[t] autem huius rei factum perpetualiter ratum permaneat et inconvulsum[u], illustrium ducum Polonie, dominorum Lesticonis[v] et Conradi, cum quorum consensu et in quorum presentia actum est, et nostrorum munimine sigillorum atque quorundam nobilium attestacione virorum, qui eidem facto interfuerunt, dignum duximus esse[w] roborandum. Horum autem virorum hec sunt nomina: Arnoldus palatinus Mazovie, Marcus palatinus Cracovie, Pacozlaus[x] palatinus Sandomirye[y], Strezek[z] pincerna, Ostasius[aa] castellanus Cracrovie[bb] *(sic)*, Mystiwoy[cc] castellanus Sandomyrie[dd].

Oryginał aktu niniejszego, przechowywany niegdyś w Archiwum Dyecezyalnem Chełmińskiem (Culmer Dioecesanarchiv) w Pelplinie (por. Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg i. Pr. 1882, pag. 37, przyp.), już nie istnieje. W r. 1514 widział go i opisał (ob. niżej: wzór trzeci) oficyał warmiński Jerzy z Dylewa (v. Delau), który wygotował wtedy z niego transsumpt (por. Dr. Woelky: Urkundenbuch des Bisthums Culm, Danzig 1885—1887, Bd. I, II, nr. 803, pod III i V), zaznaczając, że «Razin» leżał w ziemi chełmińskiej (j. w. V), czemu zaprzeczyć miał później M. Perlbach: (Polnisch-Preussische Studien, Halle 1886, pag. 45), który wykazał, że miejscowość ta znajdowała się poza obrębem pomienionej ziemi (prawdopodobnie na Mazowszu. Por. nr. 304, oraz Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, nr. 82).

---

[a] *Elshg.*: Govoricij, *Zyg.*: Gouoricy; [b] *ob. przyp.* [c] *na str. 239;* [c] *Zyg.*: possessionem; [d] *Elshg.*: Rasin, *Dyl. i Zyg.*: Razin; [e] *Zyg.*: attinentcijs *(sic);* [f] *wyrazu tego* (Christiano) *brak w Vid. i Zyg.;* [g] *Elshg. i Dyl.*: Pruscie episcopo, *Zyg.*: Episcopo Pruciae; [h] *Zyg.*: nonaginta; [i] *Zyg.*: vxoris; [j] *Elshg.*: Wesborii, *Zyg.*: Siceborij *(sic);* [k] *Zyg.*: ineuitabili; [l] *Zyg.*: vrgente; [m] *Zyg.*: persoluentes; [n] *Zyg.*: captiuitate; [o] *Zyg.*: Prussia; [p] *Zyg.*: vt; [q] *Zyg.*: nullo *(sic);* [r] *Zyg.*: vllomodo; [s] *Zyg.*: reuocari; [t] *Zyg.*: Vt; [u] *Zyg.*: in conuulsu *(sic);* [v] *Elshg.*: Lesconis; [w] *wyrazu tego* (esse) *brak w Elshg.;* [x] *Elshg. i Dyl.*: Paccozlaus, *Zyg.*: Pacorlaus *(sic);* [y] *Elshg. i Dyl.*: pal. Sandomirie, *Zyg.*: Palatinus Sandomiriensis; [z] *Zyg.*: Strerek *(sic);* [aa] *Elshg.*: Ostachius, *Dyl. i Zyg.*: Ostassius; [bb] *Dyl.*: pal. (!) Cracouie, *Zyg.*: Castellanus Cracouie; [cc] *Elshg.*: Mistiwoy, *Dyl.*: Mistiwoi, *Zyg.*: Distinoi *(sic);* [dd] *Dyl.*: cast. Sandomirie, *Zyg.*: Castellanus Sandomiriae.

Tekst omawianego aktu przechował się w trzech wzorach.

Pierwszy z nich stanowi t. zw. «Vidimus» (*Vid.*), pochodzące zdaniem badaczów z lat najbliższych po r. 1235 (por. objaśnienia nr. 217), a zawierające, łącznie z omawianym tu aktem, tekst aktu łowickiego Konrada I (nr. 217). Główną postacią «Vidimus» jest — odnośnie do omawianego tu aktu — zachowany podziśdzień w Archiwum Dyecezyalnem Chełmińskiem w Pelplinie (Culmer Dioecesanarchiv zu Pelplin) a opisany już w zbiorze niniejszym, dokument pergaminowy ze szczątkami pięciu pasków pergaminowych (por. objaśnienia nr. 217). Drugą jego postacią — odnośnie do niniejszego aktu — jest wpis, zawarty w pochodzącem z r. 1382, a znajdującem się w temże archiwum, Copiarium Elshengense (pag. 78. Por. Philippi u. Woelky, j. w.). Trzecią: kopia postaci głównej wzoru pierwszego «Vidimus», zawarta w pochodzącym z pierwszej połowy XV w. rękopisie: „Privilegia des Colmischen Landes", znajdującym się dziś w Archiwum w Królewcu (t. zw. Transsumpt Królewiecki). Czwartą — nieznany dotąd transsumpt Zygmunta III, wydany w Warszawie d. 14 V 1596 r. (*Zyg.* Metr. Kor. ks. 140, fol. 196v—197) a opisany już w zbiorze niniejszym (por. objaśnienia nr. 217).

Wzorem drugim jest, oparty na oryginale omawianego aktu, a opracowany wyczerpująco przez Philippi'ego i Woelkyego (j. w.), tekst odpowiedni Copiarium Elshengense (pag. 47. *Elshg.*), stanowiący postać pierwszą pomienionego wzoru. Drugą jego postacią jest wpis, zawarty w Copiarium Culmense (fol. 32), pochodzącem z r. 1403, a przechowywanem również w Archiwum Dyecezyalnem Chełmińskiem w Pelplinie (*Culm.*). Trzecią — znajdujący się w temże archiwum transsumpt t. zw. Mauritius'a z r. 1773 (fol. 50).

Wzór trzeci — to przechowywany w pomienionem archiwum transsumpt oficyała warmińskiego, Jerzego z Dylewa (v. Delau. *Dyl.*), sporządzony w r. 1514 na podstawie zaginionego dzisiaj oryginału. Znajdujemy tam następujący jego opis: „Harum autem litterarum quedam sigilla deperierunt, ut apparuit in cordulis quinque rubeis appositis sine sigillis; fuerunt eciam appensa sigilla quatuor, quorum I et IV propter vetustatem discerni non poterant; II ut apparuit, habebat hominem equestrem, dextra tenentem gladium, cum huiusmodi scriptura: «S. Comitis Pagoslai»; III vero hominem equestrem, conversum ac retrorsum, insilientem ursum lancea arcentem, scriptura illegibili". (Por. Philippi i Woelky, j. w.).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego wydania krytycznego (Philippi i Woelky, j. w.). Wykazuje on w zestawieniu z omówionymi wyżej tekstami, z pośród których *Zyg.* jest tu uwzględniony poraz pierwszy, odmiany, przytoczone w przypisach dolnych.

Co do daty omawianego, niedatowanego aktu, to Philippi i Woelky (j. w.), opierając się na rzekomym fakcie, że jeden z jego świadków, Pakosław, uprzednio jakoby „kasztelan krakowski", jest wojewodą sandomierskim dopiero w r. 1224, drugi — Eustachy (Ostasius), uprzednio kasztelan wiślicki, zostaje kasztelanem krakowskim również dopiero w r. 1224, trzeci zaś — Strezek, jest cześnikiem (jakoby dopiero) w tymże roku (1224) — kładą akt omawiany pod r. 1224, nie chcąc posuwać dalej jego daty, zapewne z powodu, że świadek Arnold występuje w źródłach poraz ostatni w r. 1223, jako wojewoda mazowiecki, później zaś (dopiero od r. 1228), jako kujawski. Tymczasem godność kasztelańska krakowska Pakosława pojawia się tylko w podejrzanym akcie łowickim

Konrada (nr. 217); ze źródeł innych, niewątpliwych, wynika, że Pakosław, wojewoda (nie kasztelan) krakowski, występuje już w r. 1212 (Kod. Dypl. Kat. Krak. I, pag. 13; L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. I, pag. 20, 21), w r. zaś 1223? (ob. nr. 229), lub conajpóźniej 1224—1239, istnieje Pakosław, wojewoda sandomierski (Kod. Dypl. Kat. Krak. I, pag. 18, 21; L. Rzyszczewski i A. Muczkowski, j. w., pag. 32, 43, 75), a w r. 1227 występuje dostojnik Pakosław, jako jednocześnie wojewoda krakowski i sandomierski (Kod. Dypl. Małop. II, str. 37), co świadczyłoby o tem, że jest on w latach 1212—1239 jedną i tąż samą osobą (tak zdaje się rozumieć to i Franciszek Piekosiński: Rycerstwo Polskie Wieków Średnich II, Kraków 1896, indeks), co do której — wbrew pomienionym wydawcom niemieckim — niepodobna wykazać ściśle początków godności wojewodzińskiej sandomierskiej. Fr. Piekosiński rozdwaja wprawdzie na innem miejscu (Kod. Dypl. Małop. I, str. 528) Pakosława, czyniąc z niego dwu wojewodów sandomierskich, za czem przemawia istotnie akt, zamieszczony w Kod. Małop. II, pag. 50. Akt ten, wobec późnej jego daty (r. 1232), nie rozwiązuje jednak zagadki, o którą tu chodzi. Świadek Eustachy (Ostasius), uprzednio kasztelan wiślicki — jeszcze w r. 1222 (Kod. Dypl. Kat. Krak. I, str. 18, 20, 21) — zostaje później istotnie kasztelanem krakowskim, czy jednak dopiero w r. 1224, czyli też już w r. 1223 — stwierdzić tego ściśle niepodobna (por. nr. 229 objaśnienia daty). Toż samo dotyczy początków cześnikostwa świadka Strezka (por. objaśnienia j. w. nr. 229). Wobec tego, datę niniejszego aktu zawrzeć należy w granicach 1223—1224 r.

Co do transsumptów i potwierdzeń omawianego aktu por. wyżej objaśnienia.

Drukowali go z kolei: w r. 1730: Acta Borussica ecclesiastica civilia literaria, T. I, Königsberg und Leipzig 1730, pag. 276—277 — na podstawie Transsumptu Królewieckiego (ob. wyżej), prawdopodobnie z kopii Lucasa Davida (Ms. I, 277—278); w r. 1812, w regeście, na podstawie pomienionego wydawnictwa, Hennig, wydawca Lucasa Davida (Preussische Chronik, II Bd., Königsberg 1812, pag. 27); w r. 1857 (w regeście) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 192; w r. 1876 (w regeście) na podstawie Kodeksu (Transsumptu) Królewieckiego Max Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 18—19, nr. 56; por. tamże pag. 14—16, nr. 45); w r. 1882, na podstawie Kopiaryusza Chełmińskiego (ob. wyżej: wzór drugi) Philippi u. Woelky (Preussisches Urkundenbuch I, nr. 50); w r. 1886 w regeście, uwzględniającym kilka postaci tekstu, Max Perlbach (Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 114, nr. 21), który tym razem (wbrew uprzednim swym wywodom: Altpreuss. Monatschr. X, 624—625) datę r. 1223 (za Watterich'em, j. w.) przyjmuje bez zastrzeżeń.

Literatura. Por. przypisy do pomienionych wydawnictw, a nadto: Stanisław Zakrzewski: Nadania na rzecz Chrystyana, biskupa pruskiego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XVII), oraz ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach (Przegląd Historyczny, t. I, Warszawa 1905, str. 292).

231.

1224(?) *Nota vitiosa.*

(Conradus, dux Masoviae) ordinem Cruciferorum in Prussia fundasse ac dotasse dinoscitur.

(Cf. nr. 237—238, 266, 328.)

Anno domini 1224 ordo Cruciferorum cum septem fratribus per serenissimum ducem Kazimirum (!)[1] fundatur et dotatur in Prussia, hoc non credo ..[2]

Zdarzenia godne pamięci (r. 1517—1526): Antoni Lorkiewicz: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 306.

232.

1224 IŁÓW, *S. D.*

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, villas Iłów, Lubotyń et Wysoka (?)[3]*, filiis suis Boleslao et Semovito consencientibus, coenobio Cisterciensium Sulejoviensi confert.*

(Cf. nr. 218.)

In nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Omnia, que aguntur in leui tempore, simul transeunt cum fuga temporis, quia non leuia a leuibus trahunt originem, nisi fuerint scripti memoria perhennata. Notum sit ergo presentibus, nec lateat eciam posteritatem, quod ego Conradus dux Masouie et Cuiauie in remissionem meorum pecatorum *(sic)* contuli villas istas: Ylow cum omnibus ascripticiis in eadem villa manentibus, cum ecclesia, Lubotin cum duobus lacubus et theloneo, medietatem Visocka cum medietate lacus (et) castoribus tam in lacu, quam eciam in Visla manentibus in vtraque ripa, prout longe termini eiusdem hereditatis protenduntur, domui et fratribus de Suleiow iure perpetuo possidendas cum omni libertate, filiis sui *(sic)* Boleslawo et Semovito coram eodem stantibus et patris donacionem approbantibus. Ut autem hec donacio robur habeat firmitatis, nostri sigilli munimine est

[1] Mowa tu o Konradzie I, za którego zgodą Chrystyan, biskup pruski (por. Petri de Dusburg: Cron. terre Prussie, Script. rer. pruss. I, 32—33, 34—36), miał wyświęcić dla Prus pierwszych czternastu rycerzy krzyżackich (por. Mon. Pol. Hist. III, str. 306, przyp. 1, oraz w zbiorze niniejszym nr. 266). Co do wspomnianego tu Kazimierza Konradowica, to ten w r. 1233 potwierdzić miał jakoby nadania, uczynione Krzyżakom przez ojca (por. nr. 339).

[2] Wydawca (Mon. Pol. Hist. III, str. 306, przyp. 2) zwraca słusznie uwagę, że słowa te, nie znajdujące się w Roczniku Świętokrzyskim (nowszym, z XV st.), którego jakby skróceniem są „Zdarzenia godne pamięci", „naprowadzają na myśl, że w czasie, kiedy zostały napisane, panowała już pewna wątpliwość co do legalnego nadania Zakonowi niemieckiemu Ziemi Chełmińskiej". — [3] Ob. objaśnienia.

roborata. Actum est autem hoc anno domini MCCXXIV in Ylow coram iis testibus: Thoma subiudice, Vitgone, Boseo, Pribizlauo, Gismaro, Vilelmo, qui hoc idem priuilegium conscripsit. Qui autem hoc violare presumpserit, anathema sit in perpetuum.

Oryginał aktu niniejszego nie jest znany. Tekst jego przechował się w nieznanym nam bezpośrednio Kopiaryuszu Archiwum Kapituły Włocławskiej (I, z drugiej połowy XVI w., fol. 221), skąd przedrukował go Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, Kraków Ak. Um. 1887, str. [173] 65, nr. 1; por. tamże str. [172] 64). Ks. Stanisław Chodyński, na podstawie innego, niewyjaśnionego bliżej, a — jak widać — późniejszego wykazu tegoż archiwum, podaje (Mon. Hist. Dioeceseos Wladislaviensis, Wladislaviae 1897, pag. 17, nr. 106) następujący jego regest: „Conradi Ducis Masoviae litterae super Ilow et Wisoczyn (?) medio, necnon Lubotinensem Ecclesiam et canibus *(sic)* earundem villarum, concessis fratribus Suleioviensibus Anno Domini 1224". Wyłania się stąd różnica co do nomenklatury Visocka—Wisoczyn, która już Stosławowi Łagunie (w notatach rękopiśmiennych) nasunęła była uwagę, że jest to najpewniej Wistka (na Kujawach, boć nie w opoczyńskiem, skoro nad Wisłą!). Zdaje się jednak, że mamy tu do czynienia z wsią Wysoka, w parafii Przybyszew, w pow. czerskim położoną (por. objaśnienia nr. 218). W związku z tłem geograficzno-historycznem omawianego aktu, notuje dalej tenże uczony (j. w.): „W opisaniu puszcz mazowieckich z czasu między 1567 a 1572 powiedziano, że w puszczy, należącej do Gostynina, «teraz czynią szkodę wielką ludzie z starostwa Przedeckiego, którzy mieszkają za Wisłą»".

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z wydawnictwa B. Ulanowskiego (j. w.).

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu nie znamy.

Drukował go tylko Bolesław Ulanowski (j. w.)

Literatury specyalnej nie znamy.

1224[1] 233. ROZEGROH, *JUNII 12—13*

Lestco, dictus Albus, dux Poloniae, praesentibus inter caeteris Petro, filio Cristini, palatini (Masoviensis?), ac Predbor Masoviensi, in colloquio litem inter Ivonem, episcopum Cracoviensem, et Baranum (filium Putislai) ortam, dirimens dijudicat.

I. Anno ... M . CC . XXIIII . Epacta . XXVIII . Concurrente . VI *(sic)*[2]. Idus junij . Cum . Lestco dux Polonie . ad recipiendam legationem regis hungarie, per

[1] Pod tym rokiem (1224), obok wzmianki o nadaniu Ziemi Dobrzyńskiej Kawalerom Mieczowym przez Konrada (por. nr. 266), oraz o zniszczeniu ziemi chełmińskiej i lubawskiej przez Prusaków, podaje wiadomość niniejszą Długosz (Hist. Pol., lib. VI, pag. 216—217); por. Al. Semkowicz (Kryt. rozb. i t. d., str. 39, 218), który rok 1224, jako datę nadania Ziemi Dobrzyńskiej, uważa za prawdopodobny.

[2] W r. 1224 przypadał Concurrens I.

Cletum episcopum Agriensem transmissam . in colloquio Rozegroh [1] cum baronibus suis conuenisset . dominus Iuo episcopus cracouiensis . Baranum in causam citauit . et coram eodem duce . L . et aliis quam pluribus presentibus publice conuenit . *(sequuntur verba 158)* . Cuius rei hii sunt testes . *(sequuntur verba 69)* . Petrus filius cristini palatini ..... Ceterum dominus Iuo .. uolens hanc accionem firmam et ratam obseruari ..... uille (de qua agebatur) allodia iterato innouauit ..... cuj innouationi hii testes presentes interfuerunt: *(sequuntur verba 45)* Predbor Mazouiensis ..

II. .. (Ivo) episcopus in colloquio Rozegroch [1] ubi Cletus Agriensis Episcopus legacionem regis ferens de hungaria uenerat . pridie Idus junij in ius . (Baranum) citauit . et coram Lestcone duce polonie . et alijs quam pluribus presentibus super . uilla (de qua agebatur) publice conuenit *(sequuntur verba 150)*. Cuius rej hij sunt testes . *(sequuntur verba 69)*: Petrus filius Cristinj palatinj ..... Ceterum dominus I... episcopus, uolens hanc actionem firmam et ratam obseruarj *(sequuntur verba 27)* predicte uille allodia iterato . Idus . Junij innouauit ....., Cvi innouationj hij testes presentes affuerunt *(sequuntur verba 48)*: Predborjus de Mazouia . *(sequuntur verba 138)* Hec autem Innouatio . ante festum sancti viti duobus diebus celebrata . Facta est anno ... M CC XX IIII Epacta XXVIII . Indictione XII . Concurrente . VI [2] ..

Pierwszy z tych przekazów, zawarty w oryginalnym przywileju pergaminowym, opatrzonym pierwotnie czterema pieczęciami, a przechowywanym w Archiwum Kapitulnem Krakowskiem, zaczerpnęliśmy z pełnego tekstu tegoż przywileju w wydaniu Franciszka Piekosińskiego (Kod. Dypl. Kat. Krak. ś. Wacława, cz. I, Kraków 1874, str. 17—19, nr. 13). Uprzednio, z tegoż źródła — z „Dyplomatu“ — wydał go ks. Mateusz Gładyszewicz (Żywot błogosławionego Prandoty z Białaczowa, biskupa krakowskiego, Kraków 1845, str. 210—212, nr. 10). Drugi przekaz, zawarty w oryginalnym przywileju pergaminowym, znacznie uszkodzonym, opatrzonym pierwotnie pięciu pieczęciami, tamże przechowanym, zaczerpnęliśmy z pełnego tekstu tegoż przywileju w wydaniu Franciszka Piekosińskiego (j. w., str. 19—22, nr. 14). Uprzednio, z tegoż źródła — z „Dyplomatu“ — wydał go ks. Mateusz Gładyszewicz (j. w., str. 213—217, nr. 11).

Literatura. Ludwik Droba: Stosunki Leszka Białego z Rusią (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XIII) str. 63 i nast.

[1] Miejscowość ta u Długosza występuje pod mianem: Rozegrod (Kodeks Rozrażewskiego) i Rezegrod (wyd. Dobromilskie). —
[2] W r. 1224 przypadał Concurrens I.

234.

Littera spuria.

1224(!) VARSOVIAE (!), S. D.

Conrado, duci Masoviae, translatio villarum Ślepowrony, Strachowo, Drozdzin ac Wola, in districtu Ciechanoviensi (recte: Ostrolancensi et Plocensi) sitarum, «Vartislai, curiae ducalis praefecti» (!) quasi propriarum, de jure polonico in jus teutonicum (false) imputatur.

Nos Conradus Dux Mazouiae, Dominus et haeres Plocen. Cernen., Rauen., etc. Consideratis et inspectis pronis ac fidelibus seruicijs, nobis per strenuum Militem nostrum Vartislaum, Curiae nostrae praefectum, fideliter exibitis et impensis, et in posterum, Christo duce, nobis et successoribus nostris, vna cum ipsius posteris, eo celerius impendendis, praemissorum meritorum obrespectum *(sic)*, villas ipsius siue haereditates, Slepovvroni, Strachoua, Drozdzino, Vola, vulgariter nucupatas, in districtu Ciechanouien. *(sic)* sitas, quas modo possidet, de iure Polonico in ius Teutonicum transferimus et transmutamus etc. Datum Varschouiae *(sic)*. Anno Domini 1224.

Nie znamy żadnej postaci archiwalnej tego falsyfikatu, którego tekst zaczerpnęliśmy z najdawniejszego drukowanego wzoru (Herby Rycerztwa Polskiego, Ná pięcioro Xiąg rozdzieloné, Przez Bartosza Paprockiego zebráné y wydáné Roku Páńskiégo 1584, w Krákowie, W Drukárni Máćieiá Gárwólczyká Roku Páńskiego 1584, str. 312—313). Rzekomy tytuł Konrada I zaczerpnięto tu najwidoczniej z wzorów mazowieckich XV wieku; o Warcisławie (i Warszawie w owych czasach!) milczą wszelkie źródła, jak również o tytule: Curiae praefectus; nadto, epoka Konrada I na Mazowszu nie wykazuje ani jednego aktu przeniesienia wsi polskich na prawo niemieckie. Całość — nie oblatowana ani w Metryce Koronnej, ani w żadnych wogóle znanych nam zabytkach archiwalnych — czyni wrażenie elaboratu XVI, a conajwcześniej końca XV wieku, przyczem trzeba zaznaczyć, że powołanie się Bartosza Paprockiego (j. w.), w związku z omawianym aktem, na rzekome świadectwo kronikarza wieku XIII, Baszka (= Godysława Paska) o «Wawrzęcie de Ślepowrony», który jakoby w r. 1224 (!) był „Hetmanem *in illa clade*, kiedy (Konrad) był porażon od Klemensa, wojewody krakowskiego u Suchodoła" (por. w zbiorze niniejszym odpowiednie wiadomości rocznikarskie pod r. 1243), nie posiada żadnych podstaw (por. Mon. Pol. Hist., Lwów 1872, pag. 467—598), gdyż teksty krytyczne owej kroniki świadectwa takiego nie zawierają.

Omawiany falsyfikat, sporządzony prawdopodobnie na cześć Jana Krasińskiego (ur. 1550 r.), sekretarza Stefana Batorego, znalazł się w drugiem wydaniu „Herbów" B. Paprockiego (Kazimierza Józefa Turowskiego, Kraków 1858), na str. 405.

W wieku XVII przedrukował go z Paprockiego Szymon Okolski (Orbis III, pag. 169), a w XVIII w. Kacper Niesiecki (Herbarz Polski, wyd. J. N. Bobrowicza, t. V, Lipsk 1840, str. 363) podał krótki jego regest pod Krasińskimi. W naszych czasach F. Kozłowski (Dzieje Mazowsza za panowania książąt, Warszawa 1858, str. 46, przyp. 2), opierając się na jakiejś podstawie bałamutnej, pisze, że podanie „Paprockiego... w tem jest mylne, że akt ten był uczyniony w Czersku, jak to potwierdza oryginał (!) w prywatnem ręku będący i w czterech kopiach z różnych czasów w Archiwum Koronnem znajdujący się". Nadto, omawianemu tu falsyfikatowi uwagę swoją poświęcił Błeszczyński (Monografie II, 324).

(1224—1226) 235[a].

De vocatione Cruciferorum per Conradum, ducem Masoviae.

(Cf. nr. 214, 215, 231, 237.)

In illo tempore Christianorum terrae, Culmensis videlizet, Lubaviensis, Mazoviensis et Cujaviensis ab insultibus Prutenorum molestabantur, depopulabantur [a] et cremabantur et mares [b] *(sic)* occidebantur, mulieres et virgines dehonestabantur et in servitutem perpetuam ducebantur captivae ..... Quod cum cerneret dux Conradus, earundem terrarum dominus et resistere non valeret insultibus et miseriis hujusmodi ..... de consilio suorum militum vocavit quosdam religiosos milites, qui dicebantur milites Christi et tradidit illis castrum Dobrin, ut se opponerent insultibus Paganorum. Iam enim terrae Culmensis et Lubaviensis erant omnino desolatae, sed isti fratres nihil perfecerunt, nec resistere Prutenorum insaniis potuerunt; et idcirco dictus princeps, habito saniori consilio cum domino Christiano (de Oliva) ordinis Cisterciensis, primo Culmensi episcopo et aliis episcopis et nobilibus in ducatu suo, audita fama fratrum de domo Theutonica, misit nuntios ad fratrem Hermannum de Zalcza, eorundem fratrum magistrum, suppliciter petens, ut de ordine suo aliquos fratres ad terras suas dirigeret ad dictorum Prutenorum saevitiam refrenandam, promittens se firmiter benefactorem ordini et fratribus, quos decerneret ad se dirigendos. Habita ergo deliberatione et maturo consilio, missus fuit frater Conradus de Landsberg cum alio fratre [1] versus Cujaviam ad praedictum ducem, qui statim de consilio militum suorum et episcoporum et pleno consensu ducissae [2] et filiorum suorum Boleslai, Casimiri et Semouiti, concessit eis et ordini eorum anno Domini M CC XXVI terram Culmensem et Lubaviensem jure haereditario perpetuo libere possidendam, ut se murum opponerent pro defensione Christianitatis contra Paganos memoratos.

Die ältere Chronik von Oliva [und die Schrifttafeln von Oliva] (XIV—[XVII] st.): Theodor Hirsch: Scriptores rerum prussicarum (Leipzig 1861), pag. 676—677.

Literatura. Por. przypisy pomienionego wydawcy.

(1224—1236) [3] 235[b].

Sanctus Hyacinthus (Odrowąż) venit in Masoviam.

Sanctus . Iazecho ad origentem progrediens ..... uenit in Masouiam ad ciuitatem .. Vyssegroth . ubi tunc . Wandalus [4] pernimium exuberauerat, nullamque nauem vel nautam inueniens ... dixit ad fratres, qui cum eo erant, videlicet

[1] Wedle Grunau'a VI, 3, § 2, 3, owym drugim bratem był Otto von Saleiden. — [2] Agafii, żony Konrada. — [3] Ob. Literatura. — [4] Wisła.

[a] *Kodeks ks. Chigi ma:* depreliabantur;
[b] *w kodeksach Królewieckim I i Joachimsthalskim:* matres

frater Florianus, frater Godinus et frater Benedictus: oremus . Deum ..... ut nos transire faciat istum fluuium ..... Et processit sicco calcaneo per undas aquarum ..... deposita capa super undas, eamque expandens dixit: ..... iste sit pons Ihesu Christi ..... Et transierunt, sancto Iazechone cappam, super quam erant, dirigente uersus ciuitatem ..... Quod miraculum narrauerunt et scripserunt supradicti tres fratres.[1]

De vita et miraculis s. Iacchonis (pocz. XIV w.): Ludwik Ćwikliński: Mon. Pol. Hist. IV (Lwów 1884), str. 856—857.

Literatura. Comtesse de Flavigny: Saint Hyacinthe et ses Compagnons, XIII-è siècle, Paris, Victor Lecoffre, 1899, str. 76—78. Bibliografia tamże, str. 185—204.

236.

1225(!)[2] «MUSSONOW» (MSZCZONÓW?)[3], *NOVEMBRIS 29*

Conradus, dux Lanciciae (et Masoviae) donationem villae Chotla a quodam milite Budislao coenobio Miechoviensi factam, praesentibus filiis suis, ducibus Semovito et Casimiro, ratam esse jubet.

Samuel Nakielski: Miechovia, sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis, Cracoviae 1634, pag. 145—146.

Ob. akt z dnia 29 XI 1245 r.

237.

(1225—1235)

De vocatione Cruciferorum per Conradum, ducem Masoviae.

(Cf. nr. 231.)

(1200!) .. anno Domini M° CC° (!) Conradus, dux Mazowie et Cvyawie duodecim milites Cruciferos, fratres de Alamania, vocavit et in castro Culmensi eosdem contra infideles Prutenos posuit, tali condicione interposita, quod postquam paganos Prutenos sibi subiugarent, extunc eidem duci Conrado, aut suis succes-

[1] Wiadomość ta pochodzi, jak widać, z epoki św. Jacka. Długosz (Historiae Polonicae lib. VII, pag. 366) opisuje ów cud pod r. 1257. Por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 277. — [2] Pod rokiem 1225 Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 217—219) opisuje obszernie walki Leszka Białego i Konrada z Henrykiem Brodatym (por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 218), oraz (Lib. Benef. III, 450) wzmiankuje o pobycie (bawiącego i na Mazowszu) dominikanina, legata Gerarda w Polsce, do r. 1233. Por. nr. 331. — [3] Por. Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, str. 124, nr. 119.

soribus legittimis ipsum castrum Culmense cum territorio restituerent.[1] Tandem ipsi Cruciferi plura infidelium Prutenorum expugnaverunt opida *(sic)* et sue dicioni subiecerunt..

Oratio contra Cruciferos (ok. 1463 r.): Oswald Balzer: Mon. Pol. Hist. IV (Lwów 1884), str. 195.

238.

1226[2] RIMINI, *MARTII 26?*

Fridericus secundus, Romanorum imperator, etc. Ordini s. Mariae Teutonicorum donationem terrae Culmensis, a Conrado, duce Masoviae, factam, confirmat.

(Cf. nr. 288, 295.)

C:[a] In . nomine . sancte . et . individue . trinitatis . amen . Fridericus . secundus . diuina . fauente[b] . clemencia . Romanorum . Imperator . semper . Augustus . Jerusalem . et . Sicilie . rex .[3] Ad hoc deus imperium nostrum pre regibus orbis terre sublime constituit et per diversa mundi climata dicionis nostre[c] terminos ampliavit, ut ad magnificandum in seculis nomen eius et fidem in gentibus propagandam, prout ad predicationem evangelii sacrum Romanum imperium preparavit[d], sollicitudinis nostre cura versetur, ut non minus[e] ad depressionem quam ad conversionem gencium intendamus, illius provisionis graciam indulgentes, per quam viri catholici pro subiugandis barbaris nationibus et divino cultui reformandis instanciam diuturni laboris assumant, et tam res quam personas indeficienter exponant. Hinc est igitur, quod presentis scripti serie notum fieri volumus modernis imperii et posteris universis, qualiter frater Hermannus, venerabilis magister[f] sacre domus hospitalis[g] sancte Marie Theutonicorum in Jerusalem, fidelis noster, devotam sui animi voluntatem attencius reserando, proposuerit coram nobis, quod devotus noster

[1] Por. Cod. Epist. saec. XV, pars posterior, 1876, pag. 177.—[2] Związaną z rokiem tym przez wydawcę Dusburga (II, n. 10, SS. rer. Pruss. I, 36—37, 46) wiadomość, że Konrad I zbudował dla Konrada von Landsberg gród Vogelsang nad Wisłą (naprzeciw Torunia), przenosi Max Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg 1876, str. 26) na czas ok. 1229 r. Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 234) pisze o tem pod r. 1230, por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 229—230.—[3] Wyrazy podkreślone wypisano wielkiemi literami w naszym wzorze (ob. objaśnienia).

[a] *Gn. brak:* C; [b] *Król. i Gn. brak:* fauente; [c] *Król. i Gn.:* nostre dicionis; [d] *Warsz.:* preparauit, *Gn.:* prepararat; [e] *Warsz.:* nonminus; [f] *kolej wyrazów w Król. i Gn.:* sacre domus hospitalis sancte Marie Theutonicorum in Ierusalem venerabilis magister; [g] *Warsz.:* Hospitalis.

Cunradus[a] dux Mazouie[b] et Cuiauie promisit et obtulit[c] providere sibi et fratribus suis de terra que vocatur Culmen, et[d] in alia terra inter marchiam suam videlicet et confinia[e] Prutenorum, ita quidem, ut laborem assumerent et insisterent oportune[f] ad ingrediendum et optinendum[g] terram Pruscie ad honorem et gloriam veri dei. Quam promissionem recepisse distulerat et celsitudinem nostram suppliciter[h] implorabat, quodsi[i] dignaremur annuere votis suis, ut auctoritate nostra fretus inciperet aggredi et prosequi tantum opus, et ut nostra sibi et domui sue concederet et confirmaret serenitas, tam terram quam predictus dux donare debebat, quam totam terram que in partibus Pruscie per eorum instanciam fuerit acquisita, et insuper domum suam immunitatibus, libertatibus et aliis concessionibus, quas de dono terre ducis prefati et de Pruscie conquisicione petebat, nostre munificentie privilegio muniremus, ipse oblatum donum reciperet dicti ducis[j], et ad ingressum et conquisicionem terre continuis et indefessis laboribus bona domus exponeret et personas. Nos igitur, attendentes[k] promptam et expositam devotionem eiusdem magistri, qua pro terra ipsa sue domui acquirenda ferventer in domino estuabat, et quod terra ipsa sub monarchia imperii est contenta, confidentes quoque de prudentia magistri eiusdem, quod homo sit potens opere et sermone, et per suam et fratrum suorum instanciam potenter incipiet et conquisitionem terre viriliter prosequetur, nec desistet inutiliter ab inceptis, quemadmodum plures multis laboribus in eodem negotio frustra temptatis, cum viderentur proficere, defecerunt: auctoritatem eidem magistro concessimus, terram Pruscie cum viribus domus et totis conatibus invadendi, concedentes et confirmantes eidem magistro, successoribus eius et[l] domui sue, in perpetuum tam predictam terram quam a prescripto duce recipiet ut promisit et quamcunque aliam dabit, necnon totam terram quam in partibus Pruscie, deo faciente, conquiret[m], velut vetus et debitum ius imperii in montibus, planicie, fluminibus, nemoribus, et in mari, ut eam liberam ab omni servicio et exactione teneant et immunem, et nulli respondere proinde teneantur. Liceat insuper eis[n] per totam terram conquisitionis eorum, sicut acquisita per eos et acquirenda fuerit, ad commodum domus passagia et the-

[a] *Król. i Warsz.:* Chůnradus, *Gn.:* Chunradus (?); [b] *Warsz.:* Maçouie; [c] *Król. i Gn. mają dalej:* ei providere, *Warsz.:* prouidere sibi; [d] ... que vocatur Culmen a u t; *tak czytają W. Kętrzyńskі (Der Deutsche Orden. pag. 66. Por. niżej: Literatura) i ks. St. Kujot (por. tamże), upatrując w tym ustępie: Ziemię Lubawską;* [e] *Gn.:* confinam; [f] *Gn.:* opportune; [g] *Gn.:* obtinendum; [h] *Gn.: brak;* [i] *Warsz. i Gn.:* quod si; [j] *kolej wyrazów Król. i Gn.:* dicti ducis reciperet; [k] *Gn.: brak (?);* [l] *Gn.: brak (?);* [m] *Król. i Gn.:* conquiret, domino faciente; [n] *po* eis *następują w Król. i Gn. wyrazy:* de concessione nostra per totam terram.

lonea ordinare, nundinas et fora statuere, monetam cudere, talliam et alia iura taxare, directuras[a] per terram in fluminibus et in[b] mari sicut utile viderint, stabilire, fodinas et meieras[c] *(sic)* auri, argenti, ferri et aliorum metallorum ac salis, que fuerint vel invenientur in terris ipsis[d], possidere perhenniter et habere. Concedimus insuper eis iudices et rectores creare, qui subiectum sibi populum, tam eos videlicet, qui conversi, sunt, quam alios omnes[e] in sua supersticione degentes, iuste regant et dirigant, et excessus malefactorum animadvertant et puniant, secundum quod ordo exegerit equitatis; preterea civiles et criminales causas audiant et dirimant secundum calculum rationis. Adicimus insuper ex gratia nostra, quod idem magister et successores sui iurisdictionem et potestatem illam habeant et exerceant in terris suis, quam aliquis princeps imperii melius habere dinoscitur in terra[f], quam habet, ut bonos usus et consuetudines ponant, assisias faciant et statuta, quibus et fides credencium roboretur, et omnes eorum subditi pace tranquilla gaudeant et utantur. Ceterum auctoritate presentis privilegii prohibemus, ut nullus princeps, dux, marchio, comes, ministerialis, scultetus, advocatus, nullave persona, sublimis vel humilis, ecclesiastica vel mundana, contra presentis concessionis et confirmacionis nostre paginam audeat aliquid attemptare; quod qui presumpserit, penam centum[g] librarum auri se noverit incursurum, quarum medietas camere nostre, reliqua passis iniuriam persolvetur.[h] Ad huius itaque concessionis et confirmationis nostre memoriam et stabilem firmitatem, presens privilegium fieri, et bulla aurea, typario nostre maiestatis impressa, fecimus communiri. Huius rei testes sunt: Magdeburgensis, Rauennas[i], Tyrensis, Panormitanus et Reginus archiepiscopi; Bononiensis, Mantuanus, Turinensis, Ariminensis, et Cesenas, episcopi[j]; Saxonie et Spoleti duces[k], Heinricus[l] de Swarzburch, Gunterus[m] de Keuerenberch, Wernherus de Kyburch, Albertus de Habchespurch[n], Ludowicus[o] et Hermannus de Froburch et Thomas[p] de Accerris[q] comites[r]; Riccardus marscalcus et Riccardus camerarius imperialis aule[s], Albertus de Arnstein, Gotefridus de Hohen-

[a] *Król. i Gn.:* directuram; [b] *Gn.: brak;* [c] *Anz.:* meyeras, *inne teksty:* meieras; [d] *Król. i Gn.:* in ipsis terris; [e] *Król. i Gn.:* omnes alios; [f] *Król. i Gn.:* in terra sua; [g] *Król. i Gn.:* mille; [h] *Gn.:* persolventur; [i] *Gn.:* Ravenensis; [j] *Król. i Gn.:* Bonon., Arimin., Cesenas, Mantuan. et Tortosanus episcopi; [k] *dalej Gn.:* marchio de Monte Ferrato, Salingwerra de Ferrara *(brak ośmiu liter)* de Hohenloch, *Król.:* marchio de Monte ferrato, Salingwerra de Ferraria; [l] *Gn.:* Hemricus (?); [m] *Gn.:* Guntherus; [n] *Król. i Gn.:* Habechspurch; [o] *Gn.:* Liudwicus; [p] *Król. i Gn.:* Thomasius; [q] *Gn.:* Acceris; [r] *dalej Król. i Gn.:* Albertus de Arnstein, Gotefridus de Hohenloch; [s] *następujących potem w Anz.:* Albertus de Arnstein, Gotefridus de Hohenloch, *brak w tej kolei wyrazów w Król. i Gn. (por.* [r]*).*

loch et alii quamplures.[a] Sicgnum[b] *(sic)* domini Friderici[c] dei gracia invictissimi Romanorum imperatoris semper augusti, Jerusalem et Sicilie regis.[d] Acta sunt hec anno dominice incarnationis millesimo ducentesimo vicesimo sexto, mense Martii, quarte decime indictionis, imperante domino Friderico dei gratia serenissimo Romanorum imperatore semper augusto, Jerusalem et Sicilie rege, Romani imperii eius anno sexto, regni Jerusolimitani *(sic)* primo, regni vero Sicilie vicesimo sexto feliciter AMEN. Datum Arimine anno, mense et indictione prescriptis.

Akt niniejszy, posiadający niegdyś dwa oryginały-autentyki i dwa falsyfikaty, przechował się w czterech wzorach zasadniczych.

Pierwszy z nich, zawierający tekst pierwotny, nieistniejący już w oryginale, ocalał w transsumpcie, wystawionym przez biskupów Anzelma i Wernera w r. 1276 lub 1277, a wprowadzonym do konfirmacyi wiedeńskiej ces. Rudolfa I z 10 X 1277 r. Transsumpt ten *(Anz.)* znajduje się podziśdzień w dziale Archiwum Krzyżackiego: «Deutsch-Ordensarchiv», stanowiącym część Archiwum Państwowego (Staatsarchiv für Ost-und Westpreussen) w Królewcu (ob. niżej: Philippi i Woelky).

Wzór drugi — to oryginał pergaminowy, przechowany w Archiwum Głównem Król. Pols. w Warszawie pod sygnaturą: «Sig. IV, 2. 1. 863; Hub. I, nr. 3» *(Warsz.)*. Nie mogliśmy, niestety, z powodu wypadków wojennych, dotrzeć do niego. Zbadaliśmy go jedynie na podstawie fotografii dobrej (wielkość naturalna), lecz nieco ułamkowej, której wymiary (37,1×25,1 ctm.) świadczą, że oryginał (kolumna pisma) mierzy w przybliżeniu (poza zakładką) 50 ctm. wys. × 46 szer. Sądząc z fotografii, oryginał — zapewne pergamin włoski — jest zachowany nieźle, lecz pognieciony i na składach nieco zatarty, a w górze, ponad pierwszym wierszem pisma (.. et individue trinitatis amen. Fri...) nożem przecięty. Pismo kaligraficzne i klasycznie włoskie — zarówno w charakterze zewnętrznym, jak pisowni (np. waryant *b* [na str. 250]: Maçouie — wzorem regestów oryginalnych papieża Honoryusza III. Por. objaśnienia nr. 221). Pierwszy wiersz, aż do (?) Sicilie rex (na fotografii: semper Augus..) włącznie, poprzedzony wspaniałą, arabeskową literą C., pisany jest ozdobnemi literami wąskiemi a długiemi; w środku tego wiersza imię cesarskie wypisano: F^{RDRC}_{IEIV}. Signum cesarskiego fotografia już nie objęła. Wedle świadectwa Philippi'ego i Woelky'ego (Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, nr. 56, str. 43, przyp.), opartego na korespondencyi z Adolfem Pawińskim, który, jako dyrektor Archiwum Głównego w Warszawie, około r. 1882 oryginał ten opisywał i kollacyonował, omawiany dokument pieczęci już nie posiadał. Na podstawie tego wzoru, uzupełnionego jednak tekstem pomienionej konfirmacyi Rudolfowej, powstawały na życzenie Zakonu Krzyżackiego w ciągu wieków dalsze transsumpty omawianego aktu, np. znany transsumpt z r. 1335, zaopatrzony w 35 pieczęci biskupich, kapitulnych i wyższego kleru.

[a] *Gn.:* quam plures; [b] *Gn.:* Sigillum; [c] *w Król. i Gn. następuje wyraz:* secundi; [d] *monogram cesarski znajduje się w Anz. po wyrazie* Jerusalem, *w Król. i Gn. po wyrazie* semper.

Tutaj również, jako na tem źródle oparty, zaliczyć trzeba (prawdopodobnie) tekst omawianego aktu, zamieszczony pod datą 6 III 1226 r. w rękopisie wiedeńskim Annales Silesiaci Compilati (XIII—XV w.). Por. Mon. Pol. Hist. III, Lwów 1878, str. 676, przyp. 2.

Wzór trzeci — to oryginał pergaminowy, przechowywany we wspomnianem Archiwum w Królewcu (*Król.*), posiadający *in dorso* napis: „Deser brieffe sint czwene eines lutes und glich vorsegild"; dotyczy on i wzoru czwartego (ob. niżej). Wzór omawiany (trzeci), stanowiący (wraz z czwartym) podstawę konfirmacyi ces. Karola IV z 1354 r., a za nią szeregu innych, dokonywanych z polecenia Zakonu transsumptów, polega, zdaniem Philippi'ego (j. w.) na fałszerstwie, mającem na celu zamianę pierwotnych stu funtów złota na tysiąc. Zdaniem tegoż uczonego (j. w.) fałszywość omawianego dokumentu stwierdza sama jego strona zewnętrzna, pieczęć posiada on jednak prawdziwą. Wojciech Kętrzyński (O powołaniu Krzyżaków. Ob. niżej: Literatura) uważa go za oryginał, podrobiony w samej kancelaryi cesarskiej za staraniem Hermana v. Salza. Lohmeyer (Zeitschrift für preuss. Gesch. u. Landeskunde, VI, 629—635) i Perlbach (Poln. Preuss. Stud. I, 46) uważają go również za oryginał.

Wzór czwarty — to oryginał pergaminowy, przechowywany w Archiwum Metropolitalnem Kapituły Gnieźnieńskiej pod sygnaturą: „Nr. 6" (*Gn.*). Wedle opisu Ignacego Zakrzewskiego (Kod. Dypl. Wielkop. I, Poznań 1877, str. 550, nr. 591) odpowiada on poniekąd kształtem zewnętrznym wzorowi drugiemu (ob.). Ma bowiem: „Pierwszy wiersz, aż do Ierusalem et, pisany literami długiemi a wązkiemi, na kształt bull papieskich tamtoczesnych. W środku wiersza Fridericus w ten sposób pisano, że F i S stoją na początku i końcu, a pomiędzy nimi inne litery imienia w dwóch rzędach, kolejno ponad sobą stawionych. Ku końcowi wiersz: Signum domini Friderici aż do Sicilie regis, temiż literami, co wiersz pierwszy pisany; pomiędzy zaś wyrazami: semper i augusti, narysowany monogram: Fridericus Romanorum imperator". Dokument ten powstał równolegle z wzorem trzecim (ob.) i wraz z nim stał się podstawą konfirmacyi Karola IV z r. 1354, oraz opartych na niej transsumptów, to też, zdaniem Philippi'ego (j. w.), polega on również na fałszerstwie, mającem na celu zamianę pierwotnych stu funtów złota na tysiąc. Wedle świadectwa tegoż uczonego (j. w.) nie posiada on już pieczęci.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z opartego na *Anz.*, wydania Philippi'ego i Woelky'ego (j. w.), uwzględniając nadto fotografię archiwalną warszawską (*Warsz.*). Tekst ten wykazuje, w zestawieniu z innymi wzorami, odmiany, podane tu w przypisach dolnych.

Co do potwierdzeń i transsumptów omawianego aktu, por. wyżej objaśnienia.

Drukowali go z kolei: M. Goldast (tekst *Król.*): Reichshandlungen pag. 168 (1609 r. Por. Lohmeyer: Zeitschrift für Preuss. Gesch. u. Landeskunde VI, 629); Hartknoch: Alt-u. Neues Preussen, II Th., Das Neue Preussen, Frankfurt u. Leipzig 1684, pag. 273; Dreger (w tekście *Król.* ?, z „Privilegia des Colmischen Landes". Rkps. z pierwszej połowy XV w.): Codex Diplomaticus Pomeraniae, T. I, Stettin 1748, pag. 117, nr. 65; Dogiel (*Król.* z Goldast'a): Codex Diplomaticus, T. IV, Vilnae 1758, pag. 3—4, nr. 4; Lünig: Spicileg. eccles. contin. T. I, pag. 5 (Reichsarchiv XVI, 5) niedokładnie; Gustermann: Kurze Geschichte Preussens pag. 153, 175; Lucas David: Preussische Chronik, II Bd., Königsberg 1812, pag. 33—34, ułamkowo; Voigt: Cod. Dipl. Prussicus, T. I, Königsberg 1836, Regesten pag. IV; Hennes: Cod. Dipl. Ord. S. M. Theut, I, Mainz 1845, pag. 75—78, nr. 70; J. M. Watterich: Die Grün-

dung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 235—238, nr. 11, pag. 193, regest; Ignacy Zakrzewski (*Gn.*): Kod. Dypl. Wielkop. t. I, Poznań 1877, str. 550—552, nr. 591 (119a); Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, T. I, 1, Königsberg 1882, nr. 56; M. Perlbach (w regeście): Preussische Regesten pag 20—21, nr. 63 i Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 114, nr. 23. Nadto—wyciągi: Baczko I, 134; Schurtzfleisch: Hist. Ensif. 27; Ziegenhorn 7, nr. 5; Böhmer: Reg. Fried., II, nr. 569; Lites ac res gestae I, p. 2, pag. 13; Huillard-Breholles II, 1, 349; Alexander Kraushar: Sprawy Krzyżackie w Polsce. Miscell. Archiw. II, Warszawa 1911, str. 29, nr. 2.

Literatura. Poza przypisami edytorskimi do pomienionych wydawnictw, por.: Wojciech Kętrzyński: Prusy a Polska przed przybyciem Krzyżaków. Przew. nauk. i liter. 1881 r., str. 350; Franciszek Zych: Powołanie Krzyżaków do Polski. Przemyśl 1887. *Rec.* Antoni Prochaska w Przew. nauk. i liter. z r. 1888, str. 475; Wojciech Kętrzyński: O powołaniu Krzyżaków przez ks. Konrada. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XX, str. 197—201, Kraków 1903; tenże: Der Deutsche Orden und Konrad von Masovien, Lemberg 1904, pag. 66; Johannes Plinski: Die Probleme historischer Forschung, Breslau 1903, pag. 36; ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach (Przegląd Historyczny I, Warszawa 1905, str. 458, 469).

239.

1226

Nota suspecta.

De morte cuiusdam Johannis, episcopi Plocensis(?), cui Gunterus successisse dinoscitur.

(Cf. nr. 226.)

Iohannes Ploczensis episcopus, cum annis quatuor sedisset, obiit, a podagratica vexatus passione. Cui per electionem canonicam Gunterus canonicus Ploczensis successit, nobilis de domo Prussorum, a Vincentio Gnesnensi archiepiscopo apud Zneinam [a], Cunrado Masoviae [b] Duce consentiente, confirmatus et consecratus.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. II, lib. VI, pag. 222 (ed. Alexander Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

U Dusburga (II c. 6. Scriptores rerum Prussicarum I, 36) Gunter występuje jako elekt płocki pod r. 1226, w dokumencie Konrada zaś (nr. 263) pod r. 1228. O biskupie Janie żadne zresztą źródło nie wspomina. Być może, że wiadomość o nim zaczerpnął Długosz z nieznanego katalogu biskupów płockich (por. Al. Semkowicz, j. n., str. 217).

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 220.

[a] *Kod. Rozrażewskiego:* Znenam; [b] *tamże:* Masoviae et Cuiaviae.

240.

(1226—1228)[1] *S. L., S. D.*[2]

De vocatione Cruciferorum per Conradum, ducem Masoviae.

(Cf. nr. 214, 215, 231, 235a, 237, 238, 262.)

.. ordo domus Theutonice per fratrem Hermannum de Salcza, magistrum ejusdem, in multiplicacione fratrum, in diviciis, potencia et honore multum profecerat, ita quod odor bone fame ipsius longe lateque diffusus, tandem ad noticiam . ducis (Masoviae Conradi) perveniret. Hoc resedit in corde ipsius divinitus inspiratum, quod dictos fratres vellet ad defensionem sue terre, fidei et fidelium invitare ..... Convocatis ergo episcopis et nobilibus suis, aperuit eis sensum suum, petens super hoc salubre consilium sibi dari. Qui consenserunt unanimiter votis suis *(sequuntur verba 49)*. Unde misit solempnes nuncios cum literis suis[3] ad dictum fratrem Hermannum magistrum, qui, dum causam itineris coram eo et fratribus suis exposuissent, idem magister ..... per suggestionem domini pape et imperatoris Friderici II et principum Alemanie ..... dicti ducis precibus acquievit. Misit itaque dictus magister fratrem Conradum de Landisbergk et quendam alium fratrem sui ordinis[4] ad ipsum ducem Polonie, ut explorarent terram Colmensem et viderent, si de voluntate ipsius nunciorum legacio processisset. Qui cum venirent Poloniam, duce in remotis agente, venit exercitus Pruthenorum et terram Polonie rapina et incendio devastavit. Quem exercitum dicti fratres de mandato domine Agafie, uxoris ducis, assumpta sibi multitudine Polonorum, viriliter sunt agressi in bello, sed Prutheni, ex adverso se opponentes, fugientibus Polonis in primo congressu, dictos fratres letaliter vulneraverunt, et capitaneum exercitus Polonorum captum deducentes, multos de populo interfecerunt.[5] Sed domina predicta post conflictum fratres semivivos in campo relictos reduci mandavit et per curam medicorum sanari. Qui fratres dum sanati essent, legacionem sibi commissam . peregerunt. Qua audita predictus dominus Conradus, dux Polonie ..... de consilio, voluntate unanimi et consensu . uxoris sue Agafie et filiorum suorum Boleslay, Kasimiri et Semoviti, dedit dictis fratribus domus Theutonice presentibus et futuris terram Colmensem et Lubovie[6] et terram, quam possent .. in posterum de manibus infidelium expugnare, cum omni jure et utilitate, quibus ipse et progenitores sui possederunt, in perpetuum possidendam, nihil sibi juris aut proprietatis in ipsa reservans, sed renuncians omni actioni juris vel facti, que sibi aut uxori sue vel filiis sive successoribus posset competere in eisdem. Et ut hec donacio firma esset et perpetua nec ab aliquo

[1] Okresu tego dotyczy przejęta z Marcina Kromera († 1589) wiadomość, jakoby w latach 1226—1227 papież Honoryusz III miał przysądzić powiat łowicki ziemi mazowieckiej. Dokument taki (por. w zbiorze niniejszym str. 45, przyp. 4) miał pokazywać Kromerowi St. Krasiński. (Por. Ludwik Finkel: Marcin Kromer, historyk polski XVI w. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XVI, Kraków 1883, str. 455—456). — [2] Wedle M. Perlbacha (Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 20, 22) fakt, opisany poniżej, miał miejsce po marcu 1226 r., a przed 3 maja 1228 r. — [3] Dokumentu tego nie znamy. — [4] Por. przyp. 1 do str. 247. — [5] Kronika Oliwska nic o tem nie wspomina. — [6] Ob. nr. 217, oraz przyp. *d* na str. 250.

in posterum posset infirmari, dedit eis literas sigilli sui munimine roboratas[1]. Acta sunt hec circa annum domini MCCXXVI in presencia testium subscriptorum, scilicet Guntheri Masoviensis, Michaelis Cuyavie, Cristiani Prussie episcoporum, Gernuldi[a] prepositi, Wilhelmi decani, Pacoslay senioris et[b] junioris comitum de Dirsovia, Joannis cancellarii, Gregorii vicecancellarii[c] et aliorum plurium religiosorum et secularium virorum discretorum.[2]

Petri de Dusburg: Cronica Terrae Prussiae pars II, cap. 5 (z przed r. 1326): Theodor Hirsch, Max Töppen, Ernst Strehlke: Scriptores rerum Prussicarum t. I (Leipzig 1861), pag. 36—37.

Literatura. Ob. obfite przypisy pomienionych wydawców, oraz Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 20, 22.

241.

(ante 1227) *S. L., S. D.*

Gedco, episcopus Masoviae (Plocensis), coram Conrado, duce Masoviae et Cuiaviae etc., protestatur, ecclesiam s. Mariae in Płock, a Dobechna, secunda uxore atavi sui, ecclesiae cathedrali Plocensi collatam, ad se ipsum etc., nullo haereditatis iure pertinere.

Max Perlbach (w regeście): Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 115, nr. 26.

Ob. nr. 167, por. nr. 33.

242.

(circa 1227!) *S. L., S. D.*

Conradus, dux (Masoviae et) Cuiaviae, donationem villae Węgierce, primo a Boleslao, duce Cuiaviae, tum a patre ipsius Mescone, duce Poloniae, monasterio de Strzelno collatae, confirmat.

Max Perlbach (w regeście): Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 115, nr. 25.

Ob. nr. 189.

---

[1] Por. przyp. 6 na str. 255. — [2] Podane tu wiadomości przedstawiają się zagadkowo w świetle nowszej literatury: por. bibliografię, podaną w objaśnieniach nr. 217, 238 i 295. Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 233) porusza je pod r. 1230; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 229—230.

[a] *Kodeksy: Królewiecki, Berliński i Gdański mają:* Sernuldi; [b] *w wydaniu Hartknocha następuje po* et: Jaroslai; [c] *wyrazu tego:* vicecancellarii, *brak w Kod. Królewieckim i Toruńskim.*

243.

1227 (!) *S. L., S. D. (!)*

Conradus I, dux Masoviae, possessionem castri Pułtusk (episcopo Plocensi) confirmasse dicitur.

..Castrvm (Poltowsko) cum Castellatura..

Przekaz taki podaje Wincenty Hipolit Gawarecki (Wiadom. Histor. m. Pułtuska, Warszawa 1826, str. 65) w słowach następujących: „W przywileiu Konrada Xięcia Mazowieckiego, w r. 1227 wydanym, miasto Pułtusk jest wyrażone: Castrum cum Castellatura, w którem kościół, przed erygowaniem Kollegiaty, był parafialny".

Podobnież, acz oględniej co do daty, wyraża się i pisarz rękopisu z r. 1820, przechowywanego w Arch. Głów. Król. Pols. w Warszawie, w dziale „Opisy miast gub. płockiej" (część II) p. t. „Opisanie historyczne oraz topograficzno-statystyczne miasta Pułtuska w woj. płockiem, obwodzie pułtuskim". Pisze on: „Przywilej Kondrata *(sic)* Pierwszego, książęcia polskiego zwanego Sprawiedliwy *(sic)*, w archiwum katedry płockiej w oryginale znajdujący się, wydany na przedstawienie Gontera *(sic)*, biskupa rządzącego dyecezyą płocką od r. 1227 do 1232, w którym Połtowsko Castrum jest wyrażonem pierwszą biskupstwa nomenklaturą". Obie te wiadomości dotyczą najpewniej właściwego ustępu z płockiego aktu Konrada I z r. (123?).

Ob. nr. 301, a w nim ustęp: Castrvm Poltowsko cvm omnib(vs) beneficiis, atinenciis eid(em) Castellatvre..

244.

1227 *S. L., S. D.*

C(onradus), dux Masoviae et Cuiaviae, villam Górki, in districtu Gostinensi[1] sitam, Gervoldo et Siboldo (?), fratribus, vendit.

In nomine domini nostri Jesu cristi[a] amen. Cum cuncta subiaceant vanitati, nullus que debitum carnis vniuerse subterfugere valeat, Congruum videtur et vtile, vt ea que a memoria hominum cum labenti labuntur tempore, sic litterarum testimonijs fulciantur, ne morte interueniente obliuioni tradantur. Notum igitur sit omnibus, presentibus et[b] futuris, presentem paginam inspecturis, Quod ego . C., diuina[c] gracia dux Mazouie et Cuiauie[d], bona voluntate, consensu uxoris[e] mee . Omnibus que filys meis voluntarie consencientibus, . vendidi Geruoldo et Si-

[1] Wynika to z sąsiedztwa Górek (nie Gór) z Ciechomicami.

[a] ihu xpi; [b] *brak:* et; [c] *zamiast:* . C . diuina: ediuina *(sic)*; [d] Cuijauie; [e] vxoris.

boldo[a] fratri eius, . Omnibusque filys heredibus eorum[1] villam que[b] Gorki[c] nucupatur[d] *(sic)* . cum omni vtilitate, que nunc est, . uel in futurum in ea et[e] in terminis eius prouenire[f] poterit, . In agris, campis cultis et incultis, pratis, pascuis, aquis, lacu medio et Cechetnica[g] *(sic)* . (ac) Mellificys, . et in alys omnibus perpetuo et hereditario Jure possidendam . Numerus autem pecunie[h] huius vendicionis: . Centum triginta Marce argenti . Addidi eciam sub[i] eadem pecunia predicte ville quosdam agros sibi adiacentes cum pratis et paludibus, in *(sic)* Czyechomyn[j] Spectantibus, vsque ad medietatem paludis ad pontem et de ponte ad viam, que . diuidit Gorki[c] et Cechomycze[k], cum medio lacu, et angulum citra lacum cum Cechetnica, quem possedit olim Cvolandra[l] *(sic)*. Acta sunt hec anno gracie Millesimo ducentesimo vigesimo septimo, presentibus hys testibus: Gothardo Cancellario, Nicolao, palardo[m 2] *(sic)*, domanuycone[n] *(sic)* Thezaurario, Lalota[o] *(sic)*, Cuolandone[p] *(sic)*, Vithcone.

Oryginał aktu niniejszego jest nieznany. Tekst jego przechował się w dwu postaciach jednego wzoru. Pierwszą z nich jest oryginalny (konfirmacyjny) transsumpt pergaminowy Aleksandra Jagiellończyka, wystawiony pod pieczęcią majestatyczną w Krakowie, feria VI in crastino Praesentationis Beatae Mariae Virginis (21 listop.) 1504 r., a przechowywany w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec katedralny, szafa II, pudło XIV, zielona sygnatura prowizoryczna 3); drugą — wpis dosłowny tegoż transsumptu, wniesiony pod tąż samą datą (21 XI 1504 r.) do Metryki Koronnej (ks. XXI, fol. 88[v]). Znajdujemy w nim o oryginale aktu Konradowego ustęp następujący: „Confirmacio priuilegy super villam Gorij *(sic)* Capituli Ploczensis. Alexander .... significamus ... quomodo pro parte Venerabilium prelatorum et canonicorum tociusque Capituli Ploczensis Ecclesie priuilegium infrascriptum super villam mense ipsorum Gorij est coram nobis exhibitum cum ea peticione, ut Illud propter sigilli ipsius subappensi fractionem et destructionem (że takie uszkodzenie pieczęci pociągało za sobą potrzebę uzyskania wierzytelnego odpisu, por. J. K. Kochanowski: „Próba ujęcia hermeneutycznego pojęć o «Ziemi» i «Obyczaju», «Księciu» i «Przywileju», w świetle praktyki sądowej na Mazowszu u schyłku Wieków Średnich". Odb. ze Sprawozdań Tow. Nauk. Warsz. Wydz.... historyi.. Rok VIII, zeszyt II, Warszawa 1915, str. 28—29 i przyp. 120, 122), asserentes se in ipsorum bonorum possessione fuisse pacifica, innouare, approbare et confirmare dignaremur..." Dodać należy, że w otoczeniu króla Aleksandra znajdował się wówczas w Krakowie (21 XI 1504 r.) jeden tylko dostojnik

[1] Wyraz ten wypisano w transsumpcie pergaminowym Aleksandra Jagiellończyka na razurze. W Metr. Kor. (ob. objaśnienia) wyraźnie i prawidłowo: eorum. — [2] Wyraz zepsuty, powstały najpewniej z *p*(reposito) *Adlardo*. Por. w zbiorze niniejszym nr. 209.

[a] sidoldo; [b] *brak:* que; [c] Gory; [d] nuccupantur; [e] vel; [f] euenire; [g] *tak samo:* Cechetnica; [h] peccunie; [i] super; [j] Czyechomijn; [k] Czyechomijcze; [l] *tak samo:* Cvolandra *(sic)*; [m] Halardo *(sic)*; [n] domanugcone *(sic)*; [o] *tak samo:* Lalota *(sic)*; [p] Cvolandone *(sic)*.

mazowiecki — Erazm (Ciołek), biskup płocki (Metr. Kor. ks. XXI, fol. 89), a żądana konfirmacya aktu Konrada I została wydana „..per manus Venerabilis Johannis de Lassko, Regni nostri Cancellary". Wpisu metrycznego dokonano prawidłowo wśród aktów r. 1504.

Tekst nasz oparliśmy na transsumpcie płockim, który, w zestawieniu z Metr. Kor., wykazuje odmiany, podane tu w przypisach dolnych. Jak widać, posiada on, jeśli nie w nomenklaturach miejscowości to w imionach świadków, niewątpliwe błędy, popełnione przez obu kopistów króla Aleksandra, które sprostować można częściowo przy pomocy indeksu (ob.).

Ponieważ akt niniejszy ukazuje się tu w druku poraz pierwszy, zaznaczamy, że niema podstaw do kwestyonowania jego autentyczności. Styl aktów Konrada I nie był jednolity. Inwokacyę, jak niniejsza, spotykamy pod nr. 184, a nadto w akcie Mengoza (nr. 183); napuszystość areng występuje również pod nr. 209 i 232; formuła: „ego . C." odpowiada ściśle epoce aktu; określenie ryczałtowe synów książęcych: „omnibus que filijs meis voluntarie consencientibus" — znajduje podstawę w fakcie, że w r. 1227 żyło czterech synów Konrada, z których najstarszy (Bolesław I) miał lat 19, najmłodszy (Ziemomysł) 2 (por. O. Balzer: Gen. Piastów), przyczem powołanie się przez ojca na ich zgodę może mieć znaczenie czysto formalne, gdyż żaden z nich nie występuje tu w rzędzie świadków; formuła: „anno gracie" znana nam jest z aktu nr. 210, co zaś do świadków, to tylko Mikołaj i „Cuolandon" o brzmieniu, najpewniej przez kopistów zepsutem, występują tu poraz pierwszy; wszyscy inni, jak oto: kanclerz Gotard (por. nr. 225), prepozyt Adlard (por. nr. 209), Domannic, podskarbi w r. 1222 (por. nr. 211), Lasota (por. nr. 209) i Witek (por. nr. 232) znani nam są z innych aktów Konrada I. Nakoniec, trudno przypuścić, by akt omawiany mógł być sfałszowany (tak zręcznie!) w czasach króla Aleksandra. Tak przedstawia się naogół strona materyalna autentyczności niniejszego aktu; co do formalnej (prawnej), to brak materyału porównawczego (innych aktów, dotyczących wsi pomienionych), nie pozwala na jej omówienie.

Druków, literatury, ani innych, poza pomienionymi, potwierdzeń i transsumptów omawianego aktu, nie znamy.

(1227) 245. LATERANI, *MARTIS 17*

Gregorius papa IX abbati Sieciechoviensi, archidiacono Sandomiriensi et praeposito Cracoviensi s. Michaelis compositionem inter praepositum Miechoviensem ac Capitulum Plocense super villas Góra et Suchodół initam, commendat exequendam.

(Cf. nr. 202, 248, 249.)

Gregorius episcopus seruus . seru(orum)[1] dei . Dilectis filijs . .[2] Abbati Sececouiensi et .. Archidiacono . Sudomi‖riensi Cracouiensis dio-

[1] Litery, na składzie pergaminu całkowicie zatarte. — [2] Kropki w oryginale.

ceseos[1] et .. Preposito sancti Michaelis Cracouiensis . Salutem et apostolicam benedictionem . Dilectus fili||us .. Prepositus Mechouiensis ordinis sancti Sepulcri nobis humiliter supplicauit . ut compositionem || que inter ipsum ex parte una et plocensem Capitulum ex altera super de Gora et Succhedol *(sic)* villis . || mediantibus .. Abbate de Andreo(u)[2] et eius collegis super hoc a sede apostolica iudicibus delegatis ami||cabiliter intercessit, robur faceremus firmitatis habere . Ideoque discretionj uestre || per apostolica scripta ma(ndamus)[2] quatinus, si est ita, compositionem ipsam, sicut sine pra||uitate prouide facta est et (e)[2]x utraque parte sponte recepta, faciatis per censuram ecclesia||sticam appellatione remota firmiter obseruarj . Quod si non omnes hijs exequendis potueri||tis interesse . duo uestrum ea nichilominus exequantur . Datum Laterani . XVI . Kl Aprelis *(sic)* || Pontificatus[3] nostri[3] Anno primo.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z autentycznego oryginału pergaminowego, przechowywanego w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą: „B. O. Z. 10". Jest to pergamin gatunku włoskiego, na pierwszym składzie bocznym znacznie przetarty, a pod szóstym wierszem pisma (od góry) wygryziony bez uszkodzenia tekstu. Na zewnętrznej stronie zakładki, z prawej strony widza, u brzegu, widnieją litery: *p. g.*, wypisane współcześnie z tekstem (jak świadczy charakter litery *p*) ręką pisarza aktu. Szerokość jego wynosi 16,8, wysokość bez zakładki 12,05, zakładka 1,8 ctm. Na sznurku konopnym wisi prawidłowo bulla ołowiana papieska z napisem: GRE | GORIVS . | PP. VIIII, w odwrocie zaś: S. PA(VLVS) S. PE(TRVS). *In dorso* akt na przetarciu został podklejony papierem. Tamże widnieją napisy: Z wieku XIII: Aston *(sic)*; z XIV: Littere in vim commissionis pro villis Gora et Suchodol; z XVI napis zatarty o treści aktu; z XVII: Ex scatula 13. sub Numero 4; z XVIII—XIX: d. 16. Kalend. Aprilis. Pontif. ann. primo. Prepositi et Conventus Miechov; z XIX: 1227. Wreszcie pieczątka ordynacka większa i nakreślona przezemnie sygnatura (zielona): „B. O. Z. 10".

Potwierdzeń, transsumptów, druków ani literatury omawianego aktu nie znamy.

[1] W oryginale: dioc. — [2] Litery, na składzie pergaminu całkowicie zatarte. — [3] W oryginale odstępy po parę ctm. długości.

1227 [1] 246. LATERANI, *MAI 5*

Gregorius papa IX episcopo Wratislaviensi, necnon abbati S. Vincentii ibidem, et decano Gnesnensi mandat, ut principes Poloniae (et Masoviae?) [2] compellant, ne illi paganos contra Świętopełk, principem de Gdańsk, fratresque suos, ad fidei christianae detrimentum adiuvent.

Gregorius episcopus etc. Venerabili fratri ... Episcopo ... et dilectis filiis ... Abbati sancti Vincentii Wratislauiensis et ... Decano Gnesnensi, salutem et apostolicam benedictionem. Letati sumus in domino super fide ac deuotione nobilis uiri Sventopelk principis de Gdansk et fratrum suorum, qui, prout intelleximus per dilectos filios fratres ordinis predicatorum, locum [3] in terra sua pro paganorum conuersione dederunt fratribus supradictis, contra infideles nichilominus prelia domini continue preliantes. Quia uero quidam principes Polonie contra nobiles ipsos dicuntur adducere paganos, quandoque latenter, interdum aperte in iniuriam nominis christiani, cum per hoc a paganis eisdem spolientur et exurantur ecclesie, ac fideles captiuentur, ab illis quoque perpetue seruituti subduntur, et coacti abnegant fidem Christi, et alias ipsos indebitis grauaminibus persecuntur: nos hiis assistere et illis obuiare uolentes, cum isti non agant causam propriam, set *(sic)* communem, et illi fidem nostram prebentes persecutoribus auxilium persequi videantur, discretioni uestre per apostolica scripta mandamus, quatinus dictos Polonie Principes, ut ab huiusmodi conquiescant, monitione premissa, per censuram ecclesiasticam, sublato appellationis obstaculo, compellatis. Quod si non omnes hiis exequendis interesse potueritis, tu, frater Episcope, cum eorum altero ea nichilominus exequaris. Datum Laterani III Nonas Maii . pontificatus nostri anno primo.

Oryginał (pieczętowany) bulli niniejszej nie jest znany. Tekst jej przechował się w oryginalnych regestach pergaminowych papieskich Grzegorza IX (t. I, fol. 11, epistola 75) w Archiwum Watykańskiem w Rzymie. Jest to księga, złożona ze 168 kart

[1] O zatargu ze Świętopełkiem pomorskim pisze pod tymże rokiem Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 223—225); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 220—224. — [2] Że bulla ta była skierowana także i przeciw Konradowi, zdaje się to wynikać z ogólnej ówczesnej konstellacyi politycznej w Polsce. Por. Richard Roepell, Geschichte Polens, Erster Theil, Hamburg 1840, 424—425 i przyp., oraz: Józef Szujski: Hist. Pols., ksiąg dwanaście, Warszawa 1889, str. 43. — [3] Kościół św. Mikołaja w Gdańsku. Por. Philippi u. Woelky: Preuss. Urkundenbuch I, 1, pag. 44, przyp. 1.

pergaminowych (32,3 ctm. wysok., 19,8 ctm. szer.), oprawnych w skórę czerwoną ze złoconym na grzbiecie tytułem: „Greg. IX. bvllarum an. 1, 2, 3, tom. I", nosząca niegdyś (na grzbiecie) nr. 1, dziś 15. Pismo piękne, typowe dla XIII st. Zabytek ten, do którego zastosowaliśmy pisownię tekstu naszego, zbadaliśmy w październiku 1912 r. w Rzymie.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z opartego na źródle powyższem przedruku Aug. Theinera (Mon. Hist. Pol. I, pag. 16, nr. 34).

Transsumptów ani potwierdzeń omawianego aktu nie znamy.

Drukowali go z tegoż źródła: Augustinus Theiner (j. w., Romae 1860); Philippi u. Woelky (Preussisches Urkundenbuch I, 1, Königsberg 1882, pag. 44—45, nr. 58); M. Perlbach (Pommerellisches Urkundenbuch, Danzig 1882, pag. 31, nr. 35). W regestach: Raynald: Annales ecclesiastici a. 1227, nr. 50; Colmar Grünhagen: Regesten zur Schlesischen Geschichte. Cod. Dipl. Sil. VII, Breslau 1868, pag. 140, nr. 321 (toż w II wyd., Breslau 1884); Potthast: Regesta Pontificum nr. 7891; Łętowski: Katalogi biskupów krakowskich I, 143; M. Perlbach: Preussische Regesten nr. 67.

Literatury specyalnej nie znamy.

247.

1227 ANAGNI, *JUNII 11*

Gregorius papa IX donationem Conradi ducis et Gedconis episcopi Masoviae, Christiano, episcopo Prussiae, factam (nr. 217) [1], *ad instar Honorii papae III (nr. 221), confirmat.*

(Cf. nr. 221.)

.. Datum Anagnie III. Idus Junii p(ontificatus) n(ostri) a(nno) p(rimo).

Oryginał aktu tego jest nieznany. Tekst jego pełny przechował się w nieznanych nam bezpośrednio transsumptach chełmińskich, wyszczególnionych na str. 228; nadto, został on wspomniany w Preussische Chronik Lucasa Davida (Bd. II, Königsberg 1812, pag. 28, 47, 91). Por. Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg i. Pr. 1882, pag. 46, nr. 62, skąd czerpiemy przekaz niniejszy. Por. też: Baczko: Geschichte Preussens I, 255; M. Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 22, nr. 69, oraz tegoż: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 115, nr. 24.

Literatura. Por. bibliografię, podaną na str. 229.

[1] W znaczeniu nieznanej osnowy pierwotnej tego aktu. Por. objaśnienia nr. 217 na str. 221, oraz przyp. 1 na str. 227.

1227 **248.** «SPIRSCHOW», *OCTOBRIS 21*

Joannes scholasticus, procurator Gunteri, electi Plocensis, cum praeposito Miechoviensi de villis Góra, Suchodół et Krępa (?) [1] *paciscitur.*

(Cf. nr. 202, 245, 249, 257.)

Thomas[a] (!) Dei gratia Abbas Andreiouiensis Cisterciensis Ordinis, Andreas Praepositus S. Michaelis, et Ioannes Archidiaconus Sudumiriensis *(sic)*, Dioecesis Crac: a Sede Apostolica Iudices delegati Omnibus praesentem paginam inspecturis salutem in Christo. Quoniam vtilia negotia, et vtiliter euentum sortita debitum, plerunque *(sic)* longi praetextu temporis a memoria hominum elabuntur, quare contingit, quod quae certa fuerint, dubia efficiuntur; Idcirco circumspecta cauit antiquitas, vt quaeque negotia in publica redigantur instrumenta, quae defectum humanae memoriae loco et tempore supplere valeant ac supportare. Nouerint igitur vniuersi, quod cum Miechoviensis praepositus et suus Conuentus, pro villis Gora et Suchodoł vocassent in ius Episcopum [2] Plocensem et suum Capitulum coram nobis a Sede Apostolica Iudicibus delegatis, Idem Episcopus cum suo Capitulo, quia personaliter coram nobis loco et die, partibus legitime praefixis, comparere non potuerunt, per suos Nuncios et litteras sufficientes se excusantes, per procuratorem suum virum idoneum, Ioannem, Scholasticum suae Ecclesiae, sufficienter instructum, et procurationis suae de rato instrumentum nobis exhibentem, nihilominus comparuerunt. Partibus igitur in nostra praesentia constitutis, Magister S., procurator causae praedicti praepositi et sui Conuentus, obtulit libellum procuratori partis adversae, videlicet Ioanni Scholastico Plocen. Ecclesiae, qui Scholasticus de prudentum virorum consilio, tutius et Ecclesiae suae vtilius esse prospiciens transigere, quam litis dubiae euentui se committere, Propter bonum pacis, per transactionem, seu compositionem, coram nobis pro Tribunali residentibus, finem causae imposuit memoratae, supradicto praeposito cum aliquibus de suis Fratribus ibidem praesenti, eandem transactionem libenter acceptante, et vna cum Scholastico saepe dicto authoritate nostra roborari cum instantia petentibus. Forma vero dictae transactionis seu compositionis haec est: Vi-

[1] Wedle przypuszczenia Stosława Łaguny (notaty rękopiśmienne). — [2] Mowa tu zapewne o Gedce, poprzedniku Guntera, gdyż ten ostatni był jeszcze w omawianym czasie elektem płockim (ob. nr. 249, 250).

[a] Th.

delicet, vt praepositus memoratus villas de Crampsco, quae erant Plocensis Ecclesiae villae, nomine suae Ecclesiae iure perpetuo possideat cum omnibus earum pertinentijs et iuribus, tam in fundis, quam hominibus, piscarijs et Castoribus, qui ibidem in lacubus reperiuntur, cum decimis et Iurepatronatus, cum venatione Capreolorum, et alijs appenditijs; et ipse Praepositus a lite desistat, et a portione supradictarum villarum Gora et Suchodoł, et in super XV Marcas lati argenti Plocensi Capitulo refundat, dictis villis Gora et Suchodoł Plocen. Ecclesiae perpetuo iure cedendo. Obligante se coram nobis dicto Ioanne Scholastico, nomine Ecclesiae suae, memorato praeposito et Ecclesiae suae, ad penam X. Marcarum puri argenti, si Plocensis Episcopus et suum Capitulum saepe dictum transactionem seu compositionem infra proximum festum S. Andreae Apostoli ratam non haberent, et praefatum Praepositum infra eundem terminum in quietam possessionem villarum de Crampsco, et earum iurium non inducerent: Ita quod paena soluta, nihilominus maneat ipsi Praeposito et Ecclesiae suae libera potestas coram nobis Iudicibus in causa priori super villis, videlicet Gora et Suchodoł, ius suum prosequendi. Et super his omnibus, praefato praeposito et Ecclesiae suae saepe dictus Ioannes Scholasticus de euictione sese obligauit, in omnibus praedictis Dominum N. Cancellarium Lesconis, Ducis Poloniae, et Magistrum Ioannem Archidiaconum Sundumirien. fideiussores interponens. Nos igitur Iudices, Deum, vt debemus, habentes praeoculis, memoratam transactionem inter Ecclesiam Plocensem et Mechouien. ut supradictum est, coram nobis Iudicibus libere factam, et ab vtraque parte sponte receptam, partium facta approbantes, authoritate Sedis Apostolicae, qua fungimur, confirmamus, et praesentis scripti patrocinio, nostrorum Sigillorum appensione roborato, in perpetuum valituro communimus: Authoritate qua fungimur districte praecipientes, dictam transactionem ab vtraque parte inuiolabiliter observari, saepedictum praepositum nomine suae Ecclesiae in plenam possessionem, tam ciuilem, quam corporalem villarum de Crampsco, et iurium earundem, inducentes; Plocensi Episcopo et Capitulo suo villarum de Gora et Suchodoł nostra authoritate, ratione supradictae transactionis, quieta possessione nihilominus remanente, maxime cum supra memoratus Plocen. Episcopus cum suo Capitulo quaecunque supranominatus Ioannes Scholasticus procurator eorum repromisit, rata et firma habere cupientes, Praeposito saepedicto dictas villas de Crampsco cum iuribus earum superius enumeratis, iure perpetuo possidendas, spontanee tradiderunt,

et eundem in possessionem tam ciuilem quam naturalem earundem villarum, nomine Ecclesiae Sancti Sepulchri in perpetuum quiete possidendarum, publice et solenniter induxerunt, factum suum et memoratam transactionem instrumenti sui, sigillis eorum communitam, roborantes et ratificantes. Quorum tam laudabile factum nos Iudices approbantes, et authoritate, qua fungimur, confirmantes, cunctis saeculorum populis praesenti pagina declarauimus. Actum ab Incarnatione Domini Anno Millesimo ducentesimo vigesimo VII, Mense Octobri, XII Kal: Nouemb. Epacta prima, Indictione XV. Concurrente IV. Luna VIII. in festo XI Millium Virg. Feria quinta in Spirschow. Praesentibus talibus Ecclesiasticis et laicis personis: Abbate de Andreow, N. Cancellario, Magistro Ioanne Archidiacono, V. et B. Fratribus de Miechow, H. et L. Sacerdotibus, Magistro S. Subdiacono et alijs clericis, Valek et Falenta Militibus, et alijs laicis: Benedicto Monacho, Simone Canonico, Adam presbytero, Nicolao vicario in Zuerssow, Fratre Alardo, Vilhelmo Laico, Marco Laico, Bochardo[a] (!), Vislauo, Nicolao, Plauco, Radeij, Henrico filio nostri Henrici, Paulo, Martino Vilchek.

Oryginał aktu niniejszego jest nieznany. Tekst jego przechował się u Samuela Nakielskiego (Miechovia sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis, Cracoviae 1634, pag. 147—148), na którym wierny nasz przedruk opieramy. Franciszek Piekosiński w wydaniu swojem (Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, Kraków 1886, str. 34—36, nr. 391), oparłszy się na tym samym wzorze, przystosował pisownię omawianego aktu do wieku XIII, a nadto wprowadził doń dwie trafne poprawki, przytoczone tu w przypisach dolnych. Pierwsza z tych poprawek opiera się na słusznem przypuszczeniu, że w oryginale, z którego pośrednio czy bezpośrednio korzystał Nakielski, pierwszy wyraz tekstu brzmieć musiał: Th., przyczem wydawca ten, nie znając imienia ówczesnego opata jędrzejowskiego, Teodoryka (por. Zygmunt Antoni Helcel: O klasztorze Jędrzejowskim), błędnie domyślił się w nim nieistniejącego Tomasza; druga — na poprawnem brzmieniu imienia świadka Gotarda w akcie nr. 249 (ob.).

Ścisłość daty (epakty, indyktu, konkurrentu i roku) omawianego aktu, rodzaj jego redakcyi, a wreszcie nr. 245 niniejszego zbioru (ob.) stwierdzają ponad wszelką wątpliwość jego autentyczność, przez nikogo nie kwestyonowaną (por. objaśnienia nr. 249).

Potwierdzeń jego ani transsumptów nie znamy. Por. nr. 245.

Drukowali go z kolei: Samuel Nakielski z niewiadomego wzoru (j. w.); Franciszek Piekosiński (j. w.).

Literatury specyalnej nie znamy. Por. uwagi Fr. Piekosińskiego (j. w., str. 36), oraz Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1888, str. 29).

[a] Gothardo.

1227 **249.** «ZUERSZOW», *OCTOBRIS 21*

Gunterus, electus Plocensis, pactum a Joanne scholastico, procuratore suo, cum praeposito Miechoviensi de villis Góra, Suchodół et Krępa (?)[1] *initum, assensu suo comprobat.*

(Cf. nr. 248.)

Gunterus Dei gratia Plocensis Ecclesiae electus, totumque eiusdem Capitulum, omnibus praesens scriptum inspecturis, in Christo salutem. Nouerint vniuersi, quod cum Ioannem Scholasticum Ecclesiae nostrae, procuratorem in causa, quam contra nos Praepositus Miechouien. super villis de Gora et Suchodoł, coram Abbate de Andreow, Magistro Ioanne Archidiacono Sudumiriensi, et And. Praeposito S. Michaelis, a Sede Apostolica Iudicibus delegatis mouebat, constituissemus, Ipse de prudentum virorum consilio, propter bonum pacis, per transactionem seu compositionem finem causae imposuit memoratae. Nos autem dictam transactionem approbantes, eam praesentibus literis, sigillorum nostrorum appensione communitam, ratificamus. Forma vero dictae transactionis seu compositionis haec est, vt Praepositus memoratus et Ecclesia sua villas de Crampsco iure perpetuo possideat cum omnibus earum pertinentijs et iuribus, tam in fundis, quam in hominibus, piscarijs, castoribus, qui in lacubus reperiuntur, cum decimis et Iurepatronatu[a], cum venatione Capreolorum et alijs appenditijs, et ipse Praepositus a lite desistat, et XV marcas lati argenti nostro Capitulo refundat: Obligante se dicto Ioanne Scholastico memorato praeposito et Ecclesiae suae ad paenam L. Marc. puri argenti, si nos saepe dictam transactionem seu compositionem infra proximum festum S. Andreae Apostoli ratam non haberemus, et praefatum Praepositum infra eundem terminum in quietam possessionem dictarum villarum et iurium non induceremus, ita quod paena soluta, nihilominus maneat ipsi Praeposito et Ecclesiae suae libera potestas, coram praefatis iudicibus in causa priori super villis, videlicet de Gora et Suchodoł, ius suum prosequendi. Et super his omnibus de euictione prefata Praeposito et Ecclesiae suae saepedictus Ioannes Scholasticus sese obligauit in praedictis, Dominum N. Cancellarium ducis Lesconis[b], et Magistrum Ioannem Archidiaconum Sundumiriensem, fideiussores, interponens. Nos igitur, ut praediximus, quae-

[1] Wedle przypuszczenia Stosława Łaguny (notaty rękopiśmienne).

[a] iurepatronatus; [b] Lestconis.

cunque praefatus Ioannes Scholasticus, procurator noster repromisit, rata et firma habere volentes, Praeposito saepefato dictas villas de Crampsco cum omnibus iuribus enumeratis, iure perpetuo possidendas concedimus, et eundem in possessionem tam ciuilem quam naturalem earundem villarum inducimus. Actum Anno Domini M. CC. XX VII. Mense Octobri, in die XI. Millium virginum in Zuerszow, praesentibus praefatis: Abbate de Andreow, N. Cancellario, Magistro Ioanne Archidiacono. V. et G. Fratribus de Miechow, H. et C. Sacerdotibus, Magistro S. Subdiacono, et alijs clericis: Valek et Falenta militibus, et alijs laicis, Benedicto Monacho, Simone Canonico, Adam presbytero, Nicolao Vicario in Zuerssow, Fratre Marco(!)[a], Vilhelmo laico, Marco laico, Gotardo laico, Vislauo, Nicolao, Plauco, Radeij, Henrico filio nostri Henrici, Paulo, Martino Vilchek.

Oryginał aktu niniejszego jest nieznany. Tekst jego przechował się u Samuela Nakielskiego (Miechovia sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis, Cracoviae 1634, pag. 149), który zaczerpnął go „ex Archivo Monasterii Miechoviensis“ i na którym wierny nasz przedruk opieramy. Franciszek Piekosiński w wydaniu swojem (Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, Kraków 1886, str. 36—37, nr. 392), oparłszy się na tym samym wzorze, przystosował pisownię omawianego aktu do wieku XIII, a nadto wprowadził doń poprawki, przytoczone tu w przypisach dolnych, przyczem co do poprawki *a* (str. 267), należy zaznaczyć, że jest ona słusznie uzasadniona wykazem i koleją świadków aktu nr. 248 (ob.), przyczem trzeba zauważyć, że ów akt (nr. 248), jako bliższy od omawianego strony merytorycznej sprawy, datowany od niego uroczyściej (epaktą, indyktem, konkurrentem, luną i dniem tygodnia), a bardzo ściśle, i nie przedstawiający naogół pola do zarzutów, przewyższa akt niniejszy także i przez to, że jego wystawca, Teodoryk, opat jędrzejowski, wiąże się logicznie z miejscem akcyi, gdy natomiast wszystko przemawia za tem, że wystawca omawianego tu aktu, Gunter, elekt płocki, zbyteczny i niewspomniany w szeregu świadków aktu nr. 248, nie był — wbrew brzmieniu niniejszego aktu — d. 21 października 1227 r. obecny „in Zuerszow“ (nr. 249) = „Spirschow“ (nr. 248. Por. tu i tam miejsce wystawienia obu aktów z występującym w nich obu świadkiem: Nicolao, Vicario in Zuerssow. Stosław Łaguna, notaty rękopiśmienne).

Wobec pomienionych okoliczności, należy uznać akt omawiany za wystawiony na mocy pełnomocnictwa nieobecnego elekta Guntera, najpewniej z bezpośredniego polecenia opata jędrzejowskiego, Teodoryka. Mimo to, nic nie przemawia przeciw jego autentyczności, przez nikogo zresztą niekwestyonowanej, choć należy tu powtórzyć za Fr. Piekosińskim (j. w., str. 373), że co do obu pomienionych aktów (nr. 248 i niniejszego) zachodzą w ich tekstach sprzeczności, których z powodu braku oryginałów sprostować niepodobna: W dokumencie nr. 248 wyznaczona jest kara X grzywien, gdy w niniejszym kara ta wynosi L grzywien. W dokumencie nr. 248 są między świadkami

[a] Alardo *(zamiast:* Marco), *ob. objaśnienia.*

V. et B. fratres de Miechow, H. et L. sacerdotes, gdy w dokumencie niniejszym ciż sami (?) świadkowie nazwani są: V. et G. fratres de Miechow, H. et C. sacerdotes. Są to jednak różnice, niestety niemal nieuniknione w dawnych kopiach, pochodzących z drugiej, a może, jak w danym przypadku, i z trzeciej ręki; niewiadomo bowiem, czy Nakielski korzystał wprost z oryginału.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu nie znamy. Por. nr. 245, 248.

Drukowali go z kolei: Samuel Nakielski (j. w.) z niewiadomego wzoru, i Franciszek Piekosiński (j. w.).

Literatury specyalnej nie znamy. Por. u Piekosińskiego (j. w.) uwagi na str. 36, 373, oraz Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1888, str. 21, 29).

(1227) 250. GĄSAWA *(ANTE NOVEMBRIS 23)*

Guntherus, electus Plocensis, colloquio (ducum ac) episcoporum Poloniae interfuisse protestatur.

.. M(ichahel, episcopus Wladizlauiensis, homines Belejeuici [ad castellaniam Wolboriensem] pertinentes, [qui] sub protection[em] ducis Lestconis conuolarunt), in colloquio Gusaua celebrato ... coram archiepiscopo .. Vincentio et suffraganeis eius: Iuone Cracouiensi, Laurentio Wratislauiensi, Paulo Poznaniensi, Laurentio Lubucensi episcopis, Gunthero electo Plocensi [1], audacter repeciit et meruit optinere *(sic)* a . duce (Lestcone).

Przekaz ten zawiera akt Bolesława Konradowica, ks. sandomierskiego, w sprawie zwrotu Bielowic kościołowi kujawskiemu, wydany „in colloquio, facto in Meduna ante Sarnou“ (Miedzna, obok Straszowej Woli, pod Żarnowem), d. 5 V 1232 r.

Oryginał pergaminowy tego aktu, przechowywany w Archiwum Kapituły włocławskiej, bardzo zniszczony a datowany błędnie (z opuszczeniem jednej X) co do roku: M° CC . XX, *(sic)* secundo, III nonas Maij, został ogłoszony w Cod. Dipl. Pol. Rzyszczewskiego i Muczkowskiego (t. II, 1, pag. 30—32, nr. 31) pod r. 1242 (!). Powtórnie, z odpowiednią poprawką i jej uzasadnieniem, wydał go Franciszek Piekosiński: Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, Cracoviae 1886, pag. 48—50, nr. 403, skąd przekaz niniejszy czerpiemy.

Potwierdzeń, transsumptów, ani innych jego druków, nie znamy.

Literatura. Al. Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza, Kraków 1887, str. 220—224; por. tegoż: Zbrodnia Gąsawska.

[1] Udział Guntera, jako elekta płockiego, w zjeździe gąsawskim stwierdza i Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 225); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 220—224.

251.

(1227) (GĄSAWA—MARCINKÓW, *NOVEMBRIS 23)*[1]

Conradus, dux Masoviae, morti fratris sui, Lestconis, ducis Cracoviae et Sandomiriae, interfuisse dinoscitur.

I. Lesco (Albus) ..... cum duce Odone Gneznensi .... ac duce Henrico Barbato, fratreque proprio Conrado[2], duce Cuiavie ac Mazovie, in Nakel contra Pomeranos proficiscitur, et a Pomeranis in balneo occiditur ..

Kronika Polska (XIII—XIV w.): Ludwik Ćwikliński: Mon. Pol. Hist. III (Lwów 1878), str. 640. Waryanty, podane przez wydawcę, są tu bez znaczenia.

II. Lestico (Albus) cum duce Ottone, alias Odone, Gneznensi .... nec non duce Henrico barbato, proprio quoque fratre Conrado, duce Coyavie *(sic)* et Mazovie .. contra Nakel direxit in Pomeraniam gressus suos. Sed, proch dolor, in balneo[1] Lestico tunc per fraudem Ottonis alias Odonis ibidem occiditur ..

Kronika Książąt Polskich (1382—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist. III (Lwów 1878), str. 485.

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 264 i przypisy.

252.

(1227—1228)

Conradus, dux Masoviae, Boleslai Pudici (filii Lestconis Albi) tutor efficitur.

I. . post mortem Lestkonis .. Conradus, frater ejus, Mazoviae dux, nepotem suum, Boleslaum Pudicum[3] .... cum suis ducatibus: Cracoviensi et Sandomiriensi et aliis terris, in sui curam suscepit.[4]

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (r. 1245—1253; 1255—1265): Wacław Alexander Maciejowski: Mon. Pol. Hist. II (Lwów 1872), str. 555.

II. Lestkone ergo sic interempto, Conradus, frater eius, dux Cuiavie et Mazovie, monarchiam Cracoviensem occupare nitebatur ..[4]

---

[1] Wedle Oswalda Balzera: Geneal. Piastów, str. 264 i przypisy.—[2] Udział Konrada w zjeździe gąsawskim stwierdza i Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 224); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 220—224.—[3] Bolesław Wstydliwy, syn Leszka Białego i Grzymisławy, córki Ingwara, ks. łuckiego, ks. krakowski i sandomierski, ur. d. 21 czerwca 1226 r., † 7 grudnia 1279 r. (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).—[4] Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 226—229); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 224—228.

Kronika Polska (XIII—XIV w.): Ludwik Ćwikliński: Mon. Pol. Hist. III (Lwów 1878), str. 640.

III. Lestkone siquidem interempto, Conradus, dux Mazovie, monarchiam Cracovie occupare nitebatur ..[1]

Tamże, str. 648.

IV. Lesticone igitur sic perempto, frater eius, Conradus, dux Coyavie *(sic)* et Mazovie, qui evaserat (mortem), occupare nititur monarchiam.[1]

Kronika Książąt polskich (1382—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist. III (Lwów 1878), str. 485.

(1227—1229?) **253**[a]. LATERANI, *APRILIS 19*

Gregorius papa IX abbati de Witów Praemonstratensis Ordinis, ac praeposito de Kamieniec, primo Gnesnensis, secundo vero Vratislaviensis dioecesis, atque decano Masoviensi, causam de priori loco inter episcopos Cracoviensem et Vratislaviensem committit.

[a] Significavit Nobis Venerabilis[b] Frater Noster[c] Cracoviensis Episcopus, quod cum Venerabilis[b] frater[d] Noster[c] Gnesnensis Archi Episcopus[e], Metropolitanus suus, ipsum[f] ad locum desertum et valde remotum, ad quem propter guerrarum discrimina, et capitales inimicitias via[g] *(sic)* absque gravi periculo valebat accedere, pro celebrando concilio[h] Provinciali[i] citasset, idem Episcopus[j], dicto Archi Episcopo[k] humiliter obsequens, ad locum sibi praefixum accessit, et locum primum ad dexteram ipsius Archi Episcopi[l], sedentis in Concilio, sibi secundum antiquam et approbatam consuetudinem debitum, postulans assignari, ne conferretur alii *(sic)*, ad Sedem Apostolicam[m] apellauit[n]; at ille, apellatione ipsius contempta, locum ipsum Venerabili[o] Fratri nostro Episcopo[p] Vratislauiensi[q] concessit, in praedicti Cracoviensis et Ecclesiae suae praejudicium et gravamen, contra indulta eidem Ecclesiae a Sede Apostolica[r] privilegia, temere veniendo. Quia vero nobis non constitit de prae-

[1] Ob. przyp. 4 na str. 269.

[a] Gregorius IX Abbati Witoven. praemonstratensis Ordinis et Praeposito de Caminz Gnesnensis et Vratislaviensis Dioecesis et decano Mazoviensis; [b] Ven.; [c] noster; [d] Frater; [e] Archiepiscopus; [f] ipsum *(bis!)*; [g] vix; [h] Concilio; [i] provinciali; [j] Eppus; [k] Archiepiscopo; [l] Archiepiscopi; [m] Aplcam; [n] apellavit; [o] Ven; [p] Epo; [q] Vratislaviensi; [r] Aplca.

missis, dis(crete) u(obis) p(er) ap(ostolica) s(cripta) mandamus, quatenus, vocatis qui fuerint vocandi[a], et auditis hinc inde propositis, quod Canonicum[b] fuerit, appellatione postposita, statuatis, facientes, quod statueritis, auctoritate nostra firmiter observari. Quod si non omnes etc. Datum[c] Lateran. XIII. Kal. Maij.

Oryginału aktu niniejszego nie znamy. Tekst jego przechował się w Codex Manuscriptorum Bibliothecae Vaticanae pag. 93, nr. 7024, z którego — bo najprawdopodobniej nie z dwu źródeł różnych — doszły nas pośrednio dwa odpisy: dawniejszy, własnoręczny biskupa Jana Albertrandi'ego († 1808 r.) i późniejszy Leona Rzyszczewskiego (t. zw. jego Kopiaryusz, pag. 415, zużytkowany w Cod. Dipl. Pol. j. n.), sporządzony przed r. 1858. Ten ostatni, opatry na Cod. Mss. Bibl. Vat. (j. w.), został ogłoszony drukiem przez Juliana Bartoszewicza (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. III, Warszawa 1858, pag. 12, nr. 9), pierwszy zaś, jako «odmianki w własnoręcznym odpisie Albertrandi'ego z Archiwum Watykanu», przechował się w notatach rękopiśmiennych Stosława Łaguny. Odmianki te, w zestawieniu z tekstem L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego (Cod. Dipl. Pol. j. w.), na którym opieramy przedruk niniejszy, podajemy tu w przypisach dolnych.

Ich nikłość, sprowadzająca oba odpisy rzeczone do postaci niemal identycznej, zdaje się świadczyć o tem, że pochodzą one z jednego źródła (Cod. Manuscr. Bib. Vat. j. w.).

Co do daty omawianego, niedatowanego aktu, to wywód Juliana Bartoszewicza (j. w.) ustala ją w granicach 1227—1228—1229 roku na tej podstawie, że synod, w akcie niniejszym wspomniany, odbył się w r. 1226 za pontyfikatu Honoryusza III, zmarłego d. 18 marca 1227 r., którego następca, Grzegorz IX, objął tron nazajutrz po śmierci swego poprzednika. Że zaś biorącym udział w sporze z katedrą wrocławską biskupem krakowskim był Iwo Odrowąż, zmarły d. 20 lipca 1229 r., przeto wynika stąd *terminus a quo* (1227 r.) i *ad quem* (1229 r.) daty omawianego aktu. Colmar Grünhagen (Regesten zur Schlesischen Geschichte, I Th., Breslau 1868, pag. 140, nr. 319), przyjmując w zasadzie datę J. Bartoszewicza (j. w.), kładzie jednak nacisk szczególny na r. 1227, opierając się na odpowiednim przekazie Długosza z r. 1226 (Hist. Pol. lib. VI, pag. 222); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 220.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu nie znamy.

Drukowali go z kolei: Julian Bartoszewicz (j. w., pag. 12—13, nr. 9); Colmar Grünhagen (j. w.) w regeście, na podstawie Cod. Dipl. Pol. (j. w.); Potthast w regeście (Regesten nr. 7879) na podstawie tegoż wzoru; Colmar Grünhagen podobnież (Regesten etc., I Th., Breslau 1884, pag. 193, nr. 319).

Literatura. Julian Bartoszewicz j. w., oraz w rozprawie p. t.: Iwo z Końskich Odrowąż, biskup krakowski. Dziennik Warszawski 1854 r., nr. 173—187; ks. Józef Mętlewicz w rozprawie o Trzecim Synodzie Łęczyckim. Pamiętnik religijno-moralny t. XXII, str. 266. Ks. Stefan Damalewicz (Series Archiep. Gnesnen-

[a] evocandi; [b] canonicum; [c] Dat.

sium, Varsoviae 1649) kładzie błędnie datę sporu biskupów pod r. 1240. Por. nadto bibliografię u Al. Semkowicza (j. w.).

253b.

(1227?—1238)

Conradus (aux Masoviae) paganos contra nepotes suos educebat.

Conradus paganos contra nepotes[1] educebat.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (r. 1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist. II (Lwów 1872), str. 556—557.

Ob. nr. 344.

254.

1228 SCARISSOVIAE, *MENSE MARTIO.*

Conradus, dux Masovie et Cuiavie, cum filiis suis Boleslao et Casimiro, collationi juris venandi in silvis castellaniae Wolboriensis, per Grimislavam, ducissam Cracovie et Sandomirie, Michaeli, episcopo cujaviensi, modo restitutionis factae, in colloquio, in Skaryszew celebrato, interfuisse testificatur.

.. Ego Grimizlava Cracovie Ductrix *(sic)* et Sudomirie ... notum facere dignum duxi, quod ... Michaelem Cujaviensem Episcopum in sylvis Castellature Voyboriensis *(sequuntur verba 30)* plenarie restitui *(sequuntur verba 36)*. Actum est . istud in colloquio in Sgarozovia, anno .. M° CC° XX° VIII° mense Martio, presentibus Duce Conrado Mazovie et Cuiavie cum Bolezlavo et Casimiro suis filiis, Ivone Cracoviensi Episcopo, Christiano Pruscie Episcopo, Marco Cracoviensi Palatino, Pacozlavo Sudomirie Palatino, Arnoldo Cuiavie Palatino.

Akt niniejszy został na podstawie kopii, sporządzonej przez Kazimierza Stronczyńskiego, wydrukowany w całości w r. 1847 w Cod. Dipl. Pol. t. I, pag. 31—32 nr. 19, przez Leona Rzyszczewskiego i Antoniego Muczkowskiego, którzy, dotarłszy później bezpośrednio do oryginału, przechowywanego w Archiwum Kapituły Włocławskiej, uzupełnili tekst pomieniony odpowiedniemi poprawkami w r. 1848 (Cod. Dipl. Pol. t. II, pars prior, pag. 9, nr. 8). W r. 1876 regest niniejszego aktu ogłosił, na podstawie obu pomienionych tomów Cod. Dipl. Pol., Max Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg, pag. 22, nr. 70); w r. 1882, na tejże podstawie,

[1] Mowa o Bolesławie Wstydliwym (ur. 21 VI 1226 r., † 7 XII 1279 r.) i Salomei (ur. 1211 lub 1212 r., † po 11 IV 1241 r.), dzieciach Leszka Białego († 23 XI 1227 r.). (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).

Philippi i Woelky (Preussiches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg, pag. 46—47, nr. 63), a w r. 1886 ponownie Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, pag. 115, nr. 27). W regeście naszym oparliśmy się również na obu pomienionych tomach Cod. Dipl. Pol.

255.

1228 MOGIŁA *(MAI 3)*

Christiani, primi Prussiae Episcopi, donatio decimarum in Territorio Culmensi, Ordini Teutonico facta.

In nomine sancte et individue trinitatis. Ego Christianus, divina miseratione primus Prutenorum episcopus, notum facio universis, tam presentibus, quam futuris, quod contuli militibus de domo Teutonica pro defensione christianitatis, decimam in territorio Cholmensi, in his bonis, que dux Conradus Mazovie et Cuiavie predictis militibus, salvo iure nostro, licite conferre potuit. Acta sunt autem hec anno ab incarnatione domini Millesimo CC XX VIII. V. nonas Maii, in domo ordinis Cisterciensis, que vocatur clara tumba. Presentibus P.[1] abbate primo eiusdem loci, priore et conventu, et fratribus de domo Teutonica, Philippo de Halle, et Henrico Boemo, Conrado monacho legati[a] Pruscie.

Oryginał przechował się w Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie, gdzie, dla Archiwum Państwowego w Królewcu, sporządził jego kopię i opis Franciszek Piekosiński (Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 48, nr. 65, przyp.). Ponieważ nie dotarliśmy do oryginału, czerpiemy z powyższego źródła wiadomość, że z dwu pieczęci omawianego aktu pieczęć biskupa (Vossberg, tab. XIX A.) przechowała się dobrze; w otoku jej, w wyrazie: primi można jednak tylko odczytać: P...I. Całość napisu tego u Vossberga (który korzystał z pieczęci aktu z 1231 r.) brzmi: † S. XPIANI DI . GRA . P...I EPI . DE PRVSIA, gdyż i tam litery środkowe wyrazu „primi" nie zostały należycie na wosku odciśnięte. Z drugiej pieczęci pozostał tylko ułamek; wedle opisu, zawartego w datowanym z Riesenburga transsumpcie Kacpra (Caspar) biskupa pomezańskiego z 16 V 1453 r., przedstawiała się ona, jak następuje: „imago abbatis non infulati, in manu dextra baculum pastoralem et in sinistra librum tenentis. In circumferencia he littere: «Sigillum abbatis de..»; alie littere propter vetustatem sigilli legi non poterant". Nadto, odpis omawianego oryginału znajduje się w kopiaryuszu krzy-

[1] Piotr, opat mogilski w latach 1225—1230. W dokumencie z dnia 24 VI 1230 r. (E. Janota: Diplomata Monasterii Clarae Tumbae prope Cracoviam, Kraków 1865, str. 9, nr. 10) występuje on jako: primus abbas Clarae Tumbae.

[a] *Tak w oryginale i w transsumptach. W wielu przedrukach poprawiono bezpodstawnie na:* legatis.

żackim, przechowywanym w Archiwum Państwowem w Królewcu (por. Philippi i Woelky, j. w.).

Tekst nasz oparliśmy na najbliższem oryginału wydawnictwie Philippi'ego i Woelky'ego (j. w.).

Transsumptów jego ani potwierdzeń, poza przytoczonymi wyżej, nie znamy.

Badał go szczegółowo Philippi (j. w.), oraz Max Perlbach (Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 60—61, oraz pag. 115, nr. 29), a po naszej stronie Wojciech Kętrzyński i ks. Stanisław Kujot w pracach, przytoczonych pod nr. 264. Żaden z tych badaczów nie zakwestyonował autentyczności omawianego aktu, wobec czego należy stwierdzić, że wspomniane w nim nadanie Konrada dla Krzyżaków miało istotnie miejsce, wszelako w zaginionej dziś postaci, której odbiciem jest interpolowany akt nadawczy nr. 264. Co do omawianego tutaj oryginału, ks. St. Kujot (j. w., str. 421) zaznacza, że został on sporządzony ręką pisarza aktu, datowanego w Płocku d. 4 lipca 1228 r.; jest zaś niewątpliwie autentyczny, gdyż posiada pieczęć oryginalną biskupa Chrystyana, oraz resztki pieczęci opata mogilskiego. Wedle tegoż autora (j. w., str. 433), oryginał ten miał się znajdować do r. 1466 w archiwum Krzyżackiem.

Drukowali go z kolei: Acta Borussica Bd. I, Königsberg und Leipzig 1730, pag. 395—396; Dreger: Cod. Diplom. Pomer. t. I, Stettin 1748, pag. 128, nr. 70; Dogiel: Cod. Dipl. t. IV, Vilnae 1758, pag. 5, nr. 6; Preussische Chronik Lucasa Davida, Königsberg 1812, II, 37 (z rękopisu tegoż I, 310); Voigt: Cod. Dipl. Pruss. t. I, Königsberg 1836, Regesten IV; Baczko I, 136; Hennes: Cod. d. O. S. M. Theut., I Bd., Mainz 1845, pag. 81, nr. 74; J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 239, nr. 13, oraz pag. 193, 220; Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 23, nr. 72; Philippi u. Woelky: Preuss. Urkundenbuch j. w., pag. 48, nr. 65; Max Perlbach (w regeście): Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 115, nr. 29; Woelky (w regeście): Urkundenbuch des Bisthums Culm, Danzig 1887, pag. 1, nr. 1.

Literatura. Poza przypisami pomienionych wydawców, oraz wspomnianemi wyżej studyami, por. Stanisław Zakrzewski: Nadania na rzecz Chrystyana (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XVII).

256.

1228 SCARISSOVIAE, *MAI 12*

Grimislava, ducissa Sandomiriae, in colloquio, in Skaryszew cum filio Romani[1] *celebrato, praesentibus multis nobilibus suis, inter caeteros: Bogus de Masovia et Boguslav de Rawa (masoviensi), testatur, Sulislavam, relictam Martini, dimidiam partem villae Dzierzkówek militibus infrascriptis vendidisse.*

.. Sulislaua, relicta Martini, cum fratre suo Crisone, filio Goszlaui, pro comparanda dote suis filiabus uendidit medietatem uille sue Dirscouich Iacobo, Hen-

[1] Mowa o synu Romana, ks. halickiego, Stefanie, por. Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, pag. 46, nr. 401.

rico, Petro, filiis Theodrici, pro sex marcis lati argenti, hereditario iure possidendam ....., leuiris eius .... necnon genero suo . consencientibus, coram domina Grimislaua, ducissa Sandomirie, necnon coram eius nobilibus *(sequuntur verba 54)*: Bogus de Mazouia, Boguslau de Raua *(sequuntur verba 92)*. Acta sunt hec Dominice incarnacionis (anno) millesimo ducentesimo vicesimo VIII°, in die sanctorum Nerei et Achillei martyrum, in Scareseu, domina Grimislaua iam dicta colloquium faciente cum filio Romani..

Franciszek Piekosiński: Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, Cracoviae 1886, pag. 38—40, nr. 395, z oryginału, bez przytoczenia miejsca jego przechowania (prawdopodobnie: Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie; por. j. w., str. 37, przyp.).

O oryginale tym pisze wydawca (j. w., str. 39—40, przyp.): „Oryginał pergaminowy, opatrzony był pierwotnie czterema pieczęciami, zawieszonemi na sznurkach z różowego jedwabiu. Z tych pierwsza wraz ze sznurkiem oderwana; po czwartej pozostał tylko sznurek; druga znacznie uszkodzona, podłużna, wyobraża księżnę, na tronie siedzącą, z berłem w ręce prawej i z koroną na głowie. W otoku resztka napisu: LAVE †. Jest to pieczęć księżnej Grzymisławy. Trzecia wreszcie, okrągła, wyobraża herb Habdank, jednak przewrócony na kształt litery M. W otoku napis: † SIGILLV[M P]ACOSLAI. Obie te pieczęcie, ryte przez Kielesińskiego, zamieszczone są u Vossberga: Siegel des Mittelalters von Polen, Lithauen, Schlesien, Pommern und Preussen, Berlin 1854, Tab. II".

257.

1228 PERUSII, *AUGUSTI 19*

Gregorius papa IX pactum a praeposito monasterii Miechoviensis cum episcopo Plocensi de villis Góra, Suchodół et Krępa (?) initum, ratum esse iubet.

(Cf. nr. 248 etc.)

Gregorius episcopus seruus seruorum Dei. Dilecto filio preposito Miechouiensi salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod iustum est et honestum, tam uigor equitatis, quam ordo exigit racionis, ut id per sollicitudinem officij nostri ad debitum perducatur effectum. Eapropter dilecte in Domino fili, tuis iustis precibus inclinati, compositionem inter te ex parte una, et dilectos filios electum et capitulum Plocense ex altera, super uillis de Gora et Suchodol et de Crampsco, mediantibus dilectis filijs abbate de Andreow, Cisterciensis ordinis, magistro Iohanne archidiacono et Andrea, preposito sancti Michaelis, Cracouiensis diocesis, amicabiliter initam, sicut sine prauitate prouide facta est, et ab utraque parte sponte recepta et hactenus pacifice obseruata, ut in confectis exinde literis dicitur plenius contineri, auctori-

tate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmacionis infringere uel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Perusii XIV kalend. Septembris, pontificatus nostri anno secundo.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się tylko u Samuela Nakielskiego (Miechovia, Cracoviae 1634, pag. 149—150), skąd przedrukował go Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, Kraków 1886, pag. 40, nr. 396).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z tegoż źródła.

Transsumptów jego ani potwierdzeń nie znamy.

Druki j. w.

Literatura. Por. objaśnienia nr. 248.

258.

1228 PERUSII, *OCTOBRIS 28*

Gregorius papa IX ordinationem fratrum militiae Christi contra Prutenos in Masovia a (Christiano), Prutenorum episcopo, factam, ratam habens, confirmat.

Gregorius episcopus etc. dilectis filiis magistro et fratribus militie Christi contra Prutenos in Mazovia, Salutem etc. Solet annuere sedes apostolica piis votis et honestis petentium desideriis favorem benevolum impertiri. Ex parte siquidem vestra fuit a nobis humiliter postulatum, ut cum bone memorie ...[1] primus episcopus Prutenorum, considerans militiam ad expugnandum paganos in Pruscie partibus constitutos in illis partibus fore plurimum oportunam, de capituli sui assensu vestram militiam ad exemplar militie Christi de Livonia provide ordinarit *(sic)* ibidem, quod ab eodem episcopo factum est super hoc, apostolico dignaremur munimine roborare. Nos igitur vestris devotis postulationibus gratum impertientes assensum, quod ab episcopo memorato factum est in hac parte, sicut provide factum esse dinoscitur, et in ipsius literis[2] exinde confectis, plenius dicitur contineri, ratum habentes et firmum, illud auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat etc. Si quis autem etc. Datum Perusii quinto Cal. Novembris, pontificatus nostri anno secundo.

[1] Por. niżej objaśnienia. — [2] Akt nieznany.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w Regestach Grzegorza IX (Annus II, tomus I, epistola 58) w Archiwum Watykańskiem w Rzymie, skąd, wedle kopii Marini'ego, drukowały go: Acta Borussica I, 414, a nadto: Voigt (Cod. Dipl. Prussicus, t. I, Königsberg 1836, pag. 19, nr. 20); J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 239—240, nr. 14; por. tam również str. 194 regest i str. 218—220 objaśnienie; Potthast, nr. 8271; Max Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg 1876, str. 25, nr. 76), oraz Philippi i Woelky (Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 51, nr. 69). Wydawcy ci zaopatrują „kapitułę" biskupa Chrystyana (w nagłówku omawianego tu aktu) i słusznie, wykrzyknikiem, gdyż o kapitule tej żadne nie doszły ich wiadomości. Winienem przeto, przy sposobności, zaznaczyć, że, przeglądając w październiku 1912 r. oryginalne regesty Grzegorza IX w Archiwum Watykańskiem w Rzymie, znalazłem w nich (Bvllarum an. 1. 2. 3. tomus I, pag. 90) p. t. Eisdem (sc. Fratribus Militie Christi), ustęp, poczynający się od słów: (S)olet annuere Sedes Apostolica, a stwierdzający, że pierwszy biskup pruski ustanowił przeciw pogańskim Prusakom, za zgodą swej kapituły, „militiam in Livonia", na wzór występującej w akcie niniejszym.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z Philippi'ego (j. w.), uzupełniając skrócone tam klauzule kancelaryjne papieskie — na podstawie Voigt'a (j. w.).

Transsumptów jego ani potwierdzeń nie znamy.

Zarówno pomienieni wydawcy niemieccy, jak uczeni polscy, którzy akt niniejszy poddali studyom specyalnym, uważają go za autentyk. Tego zdania jest nawet ks. Stanisław Kujot (Najnowsze prace D-ra Wojciecha Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny I, Warszawa 1905, str. 469), stawiający hipotezę (j. w., str. 286), że biskup Chrystyan „umarł, być może, dnia 4 XII 1244 r." Ponieważ żył on niewątpliwie jeszcze w kilkanaście lat po dacie omawianego tu aktu (jeszcze bowiem w styczniu i lutym 1245 r. toczą się jego sprawy urzędowe przed Stolicą Apostolską. Por. Philippi i Woelky, j. w., nr. 159, 166), przeto wyrażenie: „bone memorie", poprzedzające (przed miejscem pustem ...) w omawianym tu akcie wyrazy: „primus episcopus Prutenorum" — nie może żadną miarą dotyczyć biskupa Chrystyana, nasuwając w konsekwencyi domysł, że pomienione miejsce puste pokrywa tu jakiś dłuższy, opuszczony ustęp tekstu. Wedle Wojciecha Kętrzyńskiego (por. ks. St. Kujot, j. w., str. 465) „bulla niniejsza opiera się na sprawozdaniu Dobrzyńców ze wstępnych układów między nimi a Chrystyanem".

Drukowali ją z kolei pomienieni wyżej wydawcy niemieccy.

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców, oraz prace uczonych polskich j. w.

1228 **259.** PERUSII, *OCTOBRIS 28*

Gregorius papa IX Fratres militiae Christi in Masovia una cum possessionibus, ipsis ab episcopo et ducibus Masoviensibus ac canonicis Vladislaviensibus donatis, sub protectionem sanctae sedis suscipit.

(Cf. nr. 265, 266, 287.)

(Gregorius episcopus etc. Dilectis filiis)[1] Magistro et fratribus Militie Christi contra Prutenos in Maçouia[2], (salutem etc.)[1] Sacrosancta Romana ecclesia etc. usque confovere. Eapropter etc. usque impertientes assensum, Personas vestras et locum, in quo divino estis obsequio mancipati, cum omnibus bonis, quo impresentiarum *(sic)* rationabiliter possidetis, aut in futurum iustis modis, prestante domino, etc. usque suscipimus. Specialiter autem Villam et Insulam ante Dobrin a Venerabili .. fratre nostro .. Episcopo Maçouie, tunc Electo, de Capituli sui assensu, Castrum et ecclesias de Dobrin cum terris, que[a] inter Rivulos, Camenicam videlicet et Celimenicam[b], usque in Prusciam, partem ville, que ... quercus ultra villam[c] *(sic)*, et villam ante viuen[3] *(sic)* Wlodizlau, que Sedlce[d] vulgariter .. appellantur. Libertates quoque ac immunitates secularium exactionum a nobilibus viris Conrado .. Duce Maçovie et .. Cuiauen(si) ac filiis suis, nec non et Jus quod habetis in villa de .. Wissin[e], cum pertinentiis suis a canonicis ecclesie Wladislaviensis pia vobis liberalitate concessa, nec non possessiones et alia bona vestra, sicut ea omnia iuste ac pacifice obtinetis, et in autenticis exinde confectis plenius dicitur contineri, vobis et per vos domui vestre auctoritate apostolica confir(mamus, et presentis scripti patrocinio)[4] communimus. Nulli ergo etc. Datum Perusii V Kal. Novembris. Pontificatus nostri Anno Secundo.

[1] Wyrazów, ujętych w nawias, brak w Regestach Grzegorza IX. — [2] Wyrazy od: „Magistro“ do „Maçouia“ włącznie wypisano (tamże) barwą czerwoną. — [3] Wyraz ten tak istotnie wypisano w regestach papieskich (j. w.); uderza w nim to, że pierwszą jego literą jest tam „v“, podczas gdy wszystkie inne „v“ regesty piszą: „u“. Być może przeto, że pisarz papieski pomylił tu inną literę wzoru, najpewniej wielką literę „I“ lub „J“, po której następowała litera „u“. I powstało stąd: „viuen“, zamiast: „Juuen (Wlodizlau)“, jakoż Philippi (ob. objaśnienia), pisze tu wprost: „Juvenem Wladizlaviam“. — [4] Wyrazów, ujętych w nawias, brak w regestach Grzegorza IX, natomiast, przed następującym po nich wyrazem: „communimus“, wypisano tam: „etc. usque“.

[a] *Philippi i Woelky dodają po tym wyrazie:* continentur; [b] *piszą:* Chelimenicam; [c] *piszą:* Vislam; [d] *zaznaczają, że Marini czytał tu:* Sedlie; [e] *z kreską poziomą nad* n, *u Theinera:* Wissino.

Oryginał pieczętowany aktu niniejszego jest nieznany. Tekst jego przechował się w oryginalnych regestach pergaminowych Grzegorza IX w Archiwum Watykańskiem (Archivum Secretum Apostolicum Vaticanum) w Rzymie. Jest to księga, ze 168 kart pergaminowych gatunku włoskiego złożona, oprawna (już w dobie nowożytnej) w skórę czerwoną, a nosząca na grzbiecie u góry tytuł złocony: Greg. IX bvllarum an. 1. 2. 3. tom. I, u dołu zaś liczbę: 15. Wysokość kart mierzy około 32,9; szerokość około 19,8 ctm.; pokryte są one pięknem, typowem pismem wieku XIII. Akt niniejszy mieści się tam na fol. 89^{v}, jako epistola 57. Zabytek ten badaliśmy osobiście w październiku 1912 r. i z niego bezpośrednio tekst nasz czerpiemy, uzupełniając go wedle Theinera j. n.

Transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy.

Drukowali go z kolei: Voigt (wedle kopii Marini'ego): Cod. Dipl. Pruss. t. I, Königsberg 1836, pag. 20, nr. 21; J. M. Watterich (w regeście): Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, str. 194; Augustinus Theiner (z regestów papieskich): Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I, Romae 1860, pag. 17, nr. 36; Strehlke (z berlińskiego Kopiaryusza Krzyżackiego): Tabulae Ord. Theut., pag. 194, nr. 201; Potthast nr. 8272; Philippi i Woelky (jakoby wprost z regestów papieskich, czemu jednak przeczą różne szczegóły ich lekcyi, które przytaczamy tu w przypisach dolnych): Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 50—51, nr. 68; Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, str. 25, nr. 75, oraz (z Philippi'ego j. w., również w regeście): Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 115, nr. 32.

Wspomniani wydawcy, oraz badacze polscy: ks. Stanisław Kujot i Wojciech Kętrzyński, którzy akt niniejszy poddali studyom specyalnym, uważają go słusznie za autentyczny (por. Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach, Przegląd Historyczny, t. I, Warszawa 1905, str. 465, 469). Wedle W. Kętrzyńskiego (j. w.) „ułożono go na podstawie nieistniejącego już oryginału darowizny, którego to oryginału przeróbkę posiadamy w rzekomym oryginale z 4 VII 1228 r.“ (ob. nr. 266).

Literatura. Przypisy i studya pomienionych wydawców i autorów.

260.

(1228—1229) (SKAŁA—SPYTKOWICE—PŁOCK) *S. D.*[1]

De Conradi, ducis Masoviae, proeliis cum Henrico Barbato, duce Silesiae, ac de captivatione Henrici per Conradum.

(Cf. nr. 270.)

Lestkone . interempto, Conradus dux Mazovie monarchiam Cracovie occupare nitebatur, sed relicta Lestkonis[2] tyrannide illius considerata ..... principem Henricum, ducem Slesie, dictum cum barba, advocans, se suosque duos parvulos

[1] Por. Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 226—228): Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 224—228. — [2] Ks. Grzymisława, córka Ingwara, ks. łuckiego, † 1258 r.

filios[1] tutele commisit et monarchiam Cracovie illi resignavit, quam tamen duobus preliis a Conrado, patruo illorum, evicit. Horum unum fuit in Scala ante castrum, quod dux Henricus construxit, ubi occisus fuit Premizel (!)[2] primogenitus Conradi, aliud in Mezbore [a], ubi se Conradus silve ac collium presidio [b] receperat. Tamen ... . cum .. Henricus, iam velud evicto adversario, securior consisteret ..... ultra Cracoviam ad ... Spitovicz [c] circa vadum Wizle ..... secessit. Et ..... cum ibi pius princeps missarum celebritati . astaret, ecce subito hostes irruunt, incautum rapiunt et vinculis iniectum in Ploczk, castrum Mazovie, deducunt. Quo filius eius[3] malo conperto .. in ulcionem patrisque liberacionem, convocatis exercitibus, se preparat. Beata vero Hedvigis[4], sanguini innoxio ... conpaciens ..... in propria persona tyrannum adiit et duas de filiabus filii ob perpetue pacis robur filiis Conradi, Boleslao videlicet et Casmiro in coniugium tradidit .... sicque dux Henricus, liberatus a vinculis, monarchiam . libere tenuit..

Kronika Polska (XIII—XIV w.): Ludwik Ćwikliński: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 648—649 (oraz 640—642); Kronika Książąt Polskich (1382—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 485—486.

Waryanty trzech rękopisów Kroniki Polskiej, jak również te, jakie zachodzą pomiędzy jej tekstem, a tekstem Kroniki Książąt Polskich, przeważnie tutaj pomijamy, gdyż nie mają one znaczenia dla niniejszego zbioru.

Literatura. Stanisław Smolka: Henryk Brodaty, ustęp z dziejów epoki piastowskiej, Lwów 1872; Kazimierz Szkaradek: Stosunki polskie po śmierci Leszka Białego (Rocznik Filarecki, str. 224); Aleksander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza, Kraków 1887, str. 224—228; Oswald Balzer: Genealogia Piastów, str. 287—289, 297—298.

261.

1228—1229

Conradus (dux Masoviae) cum Daniele et Vasilone, ducibus Russiae, proficiscitur contra Kalisz.

.. по см(е)[d]рти брата своего[5] . Кондратъ прия Данила[6] и Василка[7] . в великоую любовь . и проси ею . а[e] бъста шла емоу на помощь . и[f] поидо-

[1] Leszek Biały pozostawił jednego tylko syna: Bolesława Wstydliwego ur. 21 VI 1226 r. i ks. Salomeę, ur. w r. 1211—1212. — [2] Imię to — niebyłego syna Konrada (por. O. Balzer: Gen. Piastów, str. 328—329; Max Perlbach: Preussisch-Polnische Studien Heft I, str. 15) — podaje tylko rękopis królewiecki Kroniki Polskiej. — [3] Henryk Pobożny, ks. Śląski. — [4] Małżonka Henryka Brodatego. — [5] Leszka Białego, † 23 XI 1227 r. — [6] Daniela Romanowicza, ks. halickiego, † 1263. — [7] Wasila, jego brata, † 1271.

[a] *Rękopis Rhedigerański ma:* Mezebezc; [b] *tamże:* presideo; [c] *inny ustęp Kroniki Polskiej (Mon. Pol. Hist. III, 642) ma:* Spinteowicz *(!), a rękopisy: Królewiecki:* Spitcowicz, *Rhedigerański:* Spicconis; [d] *litery, ujęte w nawias, stanowią rozwiązanie skrótów, które tu, podobnież, jak litery starosłowiańskie:* ѣ, ѧ, *ze względów technicznych pomijamy;* [e] *t. zw. Kodeksy Chlebnikowa i Pogodina mają:* да; [f] *tamże brak wyrazów dalszych aż do:* помощь.

ста емоу на помощь [a]. на Володислава на стараго [1] сама же идоста . на воиноу; ωстависта же в [b] Берестии . Володимера [2] Пиньского . и Оугровьчанъı и Берестьянъı . стеречи землѣ . ω(т) [c] Ятьязь [d] . в то же время воеваша Литва Ляхъı мняще мирни соуще . и придоша ко Берестью. Володимѣръ [2] же ре(че) [c] . ωже [e] есте мирни, но мнѣ есте не мирни . и [k] изииде на нѣ . и Берьстьяне [f] вси [k] . избиша ѣ [g] всѣ, Данилъ [3] же и Василко [4] . придоста ко Кондратови . и сгадавшимъ имъ . идоша . къ Калешю . и придоша Ветроу вечеръ . наоутрѣе же свѣтающю прѣидоша рѣкоу Пресноу . и поидо [h] къ городоу *(sequuntur verba 61)* Кондратоу же любящю Роускъıи бои . и поноужающоу Ляхъı свое . ωнѣмъ же ωдинако не хотящимъ, пристоупившима же има . ωбѣима [i] ко воротомъ . Калѣшьскъımъ . а Мирослава [5] посласта в задъ града . и инъıи [j] полкъı бѣ [k] *(sequuntur verba 135)* Данилъ [3] же приѣха ко Конъдратови . и ре(че) [c] емоу: аще бъıхомъ исперва вѣдалѣ [l] мѣсто се то градъ приятъ бы былъ . Кондратови же молящоуся има . да наоутрѣе [m] пакъı пристоупита ко градоу; наоутрия [m] же Данилъ [3] и Василко [4] . посласта люди свои ..... просяхоуся да бъı к нимъ прислалъ . Кондратъ . Пакослава [6] и Мьстиоуя [7] . Пакославъ [6] же ре(че) [c] Данилови [3] . измѣнивъ ризъı свое: поеди с нами . Данилови [3] же не хотѣвшю . ре(че) [c] емоу братъ: [n 4] иди да слъıши [o] вѣче ихъ . не вѣряшеть [p] бо Мьстиоуеви [7] Кондратъ . Данилъ [3] же возма на ся шеломъ Пакославь [q 6] . и ста за нима . стоящимъ же моужемь на заборолѣхъ . и рекоущимъ имъ: тако молъвъта [r] великомоу . князю Кондратоу: сии градъ не твои ли есть . мъı же моужи изнемогоше [s] и [t] во градѣ семь . ци иного странници [u] есмы . но людье твои есмы а ваша братья есмы . чемоу ω насъ . не сожалитеси . аще насъ Роусь [v] плѣнять . то коую славоу . Кондратъ прииметь . аще Роуская хороуговь станеть на забролѣхъ [w], то комоу ч(ес) [c] ть оучиниши . не Романовичема [8] ли ? ..... не даи славы Роуси ни [x] погоуби града сего . и и [y] многа словеса гл(аголя)хоу . Пакаславоу [6] *(sic)* же рекшоу . Кондратови: [z] радъ м(о) [c] л(ви) [c] ть бы [aa] оучинилъ вамъ [bb] . Данилъ [3] лютъ зѣло, есть насъ не хощеть ωтоити прочь, не приемь града [cc], росмьявся рче: [dd] а се стоить самъ . молъвьте с нимъ; князь [9] же тъче его (ω) [ee] скѣпищемь . и соня собе [ff] шеломъ . ωни же кликноуша с града: имѣи слоужбоу нашоу молимся . створи миръ .... и створи Кондратъ с ними миръ . и поя оу нихъ талъ *(sic)* ..

---

[1] Władysław Laskonogi, † 3 XI 1231 r. — [2] Włodzimierz ks. piński. — [3] Ob. przyp. 6 na str. 280. — [4] Ob. przyp. 7 na str. 280. — [5] Mirosław, zapewne bojarzyn halicki. — [6] Pakosław, wojewoda sandom. (por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 226—227). — [7] Mszczuj, zapewne późniejszy sędzia Konrada I.

[a] *W t. zw. Kodeksach Chlebnikowa i Pogodina brak wyrazów od:* и поидоста; [b] *tamże brak; później w Kodeksie Chlebnikowa dopisano:* въ; [c] *ob. przyp.* [d] *na str. 280;* [d] *tamże (w obu kodeksach):* ятвяз; [e] *tamże:* аже; [f] *tamże:* берестіане; [g] *tamże:* я; [h] *tamże:* поидоста; [i] *tamże:* обѣма; [j] *tamże:* и я; [k] *tamże brak;* [l] *tamże:* вѣдали; [m] *tamże:* наутріа; [n] *Kod. Pogodina ma:* брате; [o] *oba kodeksy pomienione mają:* слышиш; [p] *tamże:* вѣряше; [q] *tamże:* пакославль; [r] *tamże:* молвита; [s] *tamże:* изнемогшеи; [t] *tamże: brak;* [u] *w oryginale:* странние; [v] *tamże można czytać i:* роусы *(?);* [w] *oba kodeksy pomienione:* заборолѣхъ; [x] *tamże: brak;* [y] *tamże:* ина; [z] *tamże:* Кондратъ бы; [aa] *tamże: brak;* [bb] *Kod. Chlebnikowa dodaje bezpośrednio potem:* но; [cc] *tamże dodano później:* и; [dd] *oba pomienione kodeksy:* росмѣявся реч; [ee] *nawias wydawcy Latopisu Hipackiego;* [ff] *oba kodeksy pomienione:* сня съ себе.

Latopis Hipacki (Ипатьевская Лѣтопись. XIII?—XV w.): Полн. Собр. Русс. Лѣт. т. II, изд. II (С.-Петербургъ 1908), str. 754—757.

Literatury specyalnej nie znamy. Por. literaturę rosyjską pod nr. 136.

262.

(1228—1235?)

Qualiter Hospitalarii sanctae Mariae de Domo Teutonica terram Culmensem intraverunt.

(Cf. nr. 240, 263, 264.)

Conradus . Mazoviae dux . qui multas infestationes a Pruthenis et a Pollexianis in terra Culmensi sustinebat, ad consilium Guntheri episcopi barbatis, nigra cruce signatis hospitalariis sanctae Mariae Hierosolymitanae de domo Theutonica, concessit terram Culmensem viginti annis, ut resisterent Pruthenis et Pollexianis cum ipsis proeliando, ejus juvamine mediante. Infra quos annos, cum Prutheni et aliae gentes paganicae terris Mazoviae ducis Conradi . nimium fuissent infesti . Conradus Henricum cum barba nepotem suum, ducem Slesiae . in sui adjutorium evocavit. Cujus fretus auxilio et cruce signatorum praedictorum, in Pruthenis et in aliis gentibus paganicis magnam stragem commisit, ipsos fortiter debellando. Post cujus victoriae famosum triumphum Henricus ... Conradum patruum suum petiit, ut cruce signatis . terram Culmensem perpetuo adscribere dignaretur.[1] Ad cujus preces . Conradus terram praedictam, infra Ossam, Wislam et Drwanczam fluvios, praefatis hospitalariis gratiose donando, perpetue adscripsit.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist. t. II (Lwów 1872), str. 559.

Literatura. Por. objaśnienia nr. 255, 264.

263.

(1228—1235?) («BEZE», BIECZ, *APRILIS 23)*

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, Hospitali s. Mariae Domus Teutonicorum terram Culmensem et villam Orłów donasse protestatur.[2]

(Cf. nr. 264.)

Magister . Hermanus (de Salza) . confisus de . clemencia (Frederici II imperatoris), qui nonnunquam potentes humiliat, ponit humiles in sublimum defensionem terre . (Culmensis) suscipit, et a Conrado duce litteras donacionis sub hoc tenore recipit: *(sequitur littera nr. 264).*

[1] Por. Mon. Pol. Hist. t. IV, pag. 165—166.—
[2] Długosz pod r. 1230 (Hist. Pol. lib. VI, pag. 233); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 229—230.

Annales Silesiaci compilati (XIII—XV w.; tutaj — za Wawrzeńcem Blumenau, piszącym ok. 1457 r.): Mieczysław Błażowski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 676 i tamże przyp. 3.

Por. nr. 238.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 264.

264.

Littera, declarata per nonnullos sicut interpolata.

1228—(1235?) BEZE (BIECZ), *APRILIS 23*

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, Hospitali s. Mariae Domus Teutonicorum terram Culmensem et villam Orłów perpetua confert proprietate possidendas.[1]

(Cf. nr. 263, 272, 295.)

Jn nomine domini Amen. Nos Conradus, dux Mazouie et Cuyauie. Notum facimus tam presentibus quam futuris, quod Hospitalj Sancte Marie domus teuthonico‖rum fratrum Jherusalem pro salute anime nostre et parentum nostrorum terram Chelmem[a] cum omnibus attinentiis suis, tam in aquis quam in agris et nemoribus, ‖ nichil utilitatis nobis reseruantes, uel in futurum sperantes . et uillam Orlou[b] nu(n)cupatam, in Cuyauia jacentem . contulimus jn perpetuam ‖ proprietatem integraliter possidendam, omnium heredum nostrorum accedente consensu. Sed ne uetustas, mater obliuionis, hanc donationem pos‖sit in posterum perturbare . hanc paginam sigillis nostro et fratrum nostrorum, omnium ducum polonie, necnon et episcoporum et testium, qui pre‖dicte donationj interfuerunt, subscriptione duximus roborare . quorum hec nomina sunt . dominus Michael[c], Episcopus Cuiau(iensis) . dominus Guntherus ‖ Electus Ploc(e)n(sis). Comes Arnoldus . palatinus Cuiau(iensis) . comes Zetheus judex curie . Stephanus frater eius . comes Thomas castellanus ‖ Bresczk, comes Goluh[d]. comes Andreas . comes Mauricius uenator, Albertus frater eius . comes potrek agazo, comes Thomas . ‖ comes Kriuozudus . Grmizlaus[e] *(sic)* frater eius, Johannes subkamerarius . Albertus subagazo, Ziros Subpincerna. Nicholaus . Cesim, Ztra‖lek . Boguzlaus, Bogumilus . Boguzlaus . dominus Gregorius subcancellarius . Jacobus presbyter, Nicholaus . Nicul . Anselmus . ‖ Datum in Beze Anno incarnationis dominice Millesimo . C.C°.X.X°. VIII°. Nono Kal. May.

[1] Długosz pod r. 1230 (Hist. Pol. lib. VI, pag. 233); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 229—230.

[a] *A.:* Cholman, *B.:* Chelmem, *C.:* Culmen, *z kreską poziomą ponad ostatnią sylabą;* [b] *A.:* Orlow, *B.:* Orlov, *C.:* Orlow; [c] *A.:* Michachel; [d] *A.:* Goluh, *B. pierwotnie miał:* Golub, *poprawione na:* Goluh, *C.:* Golube; [e] *A.:* Grimizlaus, *B. i C.:* Grinizlaus.

Oryginał pergaminowy przechowuje się w Archiwum Głównem Królestwa Polskiego w Warszawie, Sig. IV, 1, 4, 581; Hub. I, 4; 2 ss. Podobiznę jego podał Kazimierz Stronczyński (Wzory pism dawnych, część I, Warszawa 1839, str. 1, nr. 1). Oryginał ten posiadał jeszcze w wieku XVIII trzy pieczęcie (Donatio terre Culmensis et ville Orłow a Conrado D. M. Ordini cruciferorum facta, sub tribus sigillis — czytamy w marcu 1915 r. sub titulo: Prussia, w rękopisie, opisanym w zbiorze niniejszym w przyp. 1, na str. 171), które, pochodzący z r. 1335 transsumpt krzyżacki, przechowywany w Archiwum Państwowem w Królewcu (Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 47, przyp.), opisał w słowach następujących: tria sigilla de cera glauca, duo oblonga et unum sp(h)ericum, in filis rubeis sericeis appendebant. In I sigilli oblongi medio ymago viri armati in capite pileum acutum habentis et in manu sinistra clypeum et in dextra gladium evaginatum stantis apparebat, et in circumferencia hee littere habebantur: «S. Conradi ducis Mazouie et Cuyauie». In II vero sigilli medio ymago episcopalis in pontificalibus sedens et in manu dextra baculum pastoralem et in sinistra librum tenens, apparebat, et in circumferencia hee littere continebantur: «Sigill. Michahelis Vladizlawien. epi». Opis ten — zaznacza Philippi (j. w.) — zgadza się ściśle (poza dwiema różnicami ortograficznemi w napisach otoków) z opisem pieczęci, zawieszonych przy akcie z dnia 19 października 1235 r. (ob.). Co do trzeciej pieczęci, to przytoczony wyżej transsumpt (z r. 1335) takie daje o niej świadectwo: In III sigilli medio figuram (!) quasi annuli parvi, habentis tres circuli (!) se invicem in extremitatibus per virgam attingentes sc. isto modo (trójkąt, zwrócony wierzchołkiem do góry, a każdy jego kąt zakończony kółkiem) apparebat et in circumferencia hee littere continebantur: «S. Arnoldi ducis (!) Cuyavie». Opisy te tem są dla nas ważniejsze, że nie mogliśmy dotrzeć bezpośrednio do oryginału, który zresztą — nie mówiąc o uszkodzeniach, istniejących już w wieku XV (por. niżej transsumpt C.) — wedle świadectwa Kazimierza Stronczyńskiego (j. w.), już w r. 1839 był poważnie pod względem sfragistycznym uszkodzony: „Pieczęcie z wosku zwyczajnego na jedwabiu czerwonym; jedna z nich oderwana".

Oryginał omawiany poddali w czasach ostatnich precyzyjnemu badaniu, obok Philippi'ego (j. w.): ks. Stanisław Kujot (Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach, Przegląd Historyczny I, Warszawa 1905, str. 423, 466), Max Perlbach (Preussisch-Polnische Studien zur Geschichte des Mittelalters, Heft I, Halle 1886, str. 26, 27, 57) i Wojciech Kętrzyński (O powołaniu Krzyżaków przez ks. Konrada. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XX, r. 1903, str. 201, 202, 204; Der Deutsche Orden und Konrad von Masovien, Lemberg 1904, pag. 143, 144). Ks. Kujot (j. w., str. 423) czyni przytem, uwzględniając rezultaty badań pomienionych uczonych, uwagę następującą: „U dokumentu wiszą tylko trzy taśmy: na jednej z nich autentyczna pieczęć Konrada, na drugiej pieczątka wojewody kujawskiego, bardzo uszkodzona i zatarta, na trzecim, krótkim sznurze, niema żadnej pieczęci. Niema też pieczęci wymienionych w tekście braci Konradowych, gdyż w r. 1228 wszyscy już nie żyli" (tak i u O. Balzera: Genealogia Piastów). M. Perlbach (j. w., str. 26, 27) podkreśla okoliczność, że postać pisma omawianego oryginału jest ciężka, bez rutyny i wprawy, a Wojciech Kętrzyński uważa słusznie pismo to za późniejsze (niż jego data), pieczęć zaś Konrada za sfałszowaną, dodając (Der Deutsche Orden, pag. 144): „Dort, wo die Schnur in das Wachs hineingeht (ist) eine kleine verdächtige Oeffnung".

Poza rzeczonym oryginałem, akt niniejszy przechował się nadto w trzech transsumptach w dziale krzyżackim Archiwum Królewieckiego. Pierwszy z nich (A.) został sporządzony w r. 1335 na życzenie Wielkiego Mistrza (Teodoryka z Altenburga) pod pieczęciami biskupów: włocławskiego, płockiego, chełmińskiego, pomezańskiego i t. d., oraz ich kapituł, a nadto pod pieczęciami opatów, przeorów i gwardyanów wszystkich niemal klasztorów w państwie krzyżackiem. Z 44 pieczęci można podziśdzień rozpoznać jeszcze 34 (Philippi j. w.). W r. 1419 zarządził biskup pomezański Gerard „Vidimus" omawianego tu aktu (B.), oddając wiernie jego tekst, a wreszcie w r. 1421

powstał ostatni z pomienionych transsumptów (C.), z woli Jana, biskupa chełmińskiego. Wszystkie trzy spisano na podstawie oryginału. Z opisu, zawartego w ostatnim transsumpcie (C.) wynika, że z pośród trzech pieczęci oryginału — środkowa, już nieistniejąca, oraz ostatnia, nie były i w r. 1421 wyraźne.

Tekst nasz oparliśmy na wydawnictwie Kazimierza Stronczyńskiego (j. w.). Wykazuje on, w zestawieniu z trzema transsumptami królewieckimi, odmiany, zaznaczone tu w przypisach dolnych.

Autentyczność omawianego aktu, podejrzana już dla Rethwisch'a, ulega poważnemu zakwestyonowaniu. Philippi i Woelky (j. w.) oraz M. Perlbach (j. w.) uważają go wprawdzie za oryginał, jednak badacze późniejsi: ks. St. Kujot (j. w.) i W. Kętrzyński (j. w.), poświęciwszy mu gruntowne studya, doszli do przekonania, że jest to interpolacya Krzyżaków, powstała prawdopodobnie około r. 1235, z której — wedle W. Kętrzyńskiego (Der Deutsche Orden, pag. 143) — usunięto wszystkie zobowiązania Zakonu, poczynione na rzecz Konrada. Należy bowiem zauważyć, że w aktach procesu z r. 1339 czytamy zeznanie następujące arcybiskupa gnieźnieńskiego Janisława i Piotra z Sandomierza (Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum, wyd. II, t. I, pag. 367, 368): „Conradus, dux Masoviae, terram (culmensem tantummodo) pro expugnatione infidelium Pruthenorum (Cruciferis concessisse dinoscitur), quibus expugnatis (Cruciferi) debebant dictam (terram) restituere sibi, vel suis heredibus".

Potwierdzeń aktu niniejszego, poza pomienionymi transsumptami, nie znamy.

Akt niniejszy zamieścił w połowie wieku XV w swej Historia de ordine Theutonicorum Cruciferorum Wawrzyniec Blumenau, z której przejęły ją Annales Silesiaci Compilati (por. Mon. Pol. Hist. III, pag. 657—679 passim i 676, przyp. 3), drukowali go zaś z kolei wydawcy następujący: Acta Borussica, I Bd., Königsberg und Leipzig 1730, pag. 309, 394—395; Dreger: Cod. Dipl., Stettin 1748, pag. 129, nr. 71; Dogiel (dat. Bresze!): Cod. Dipl. t. IV, Vilnae 1758, pag. 4, nr. 5; Preussische Chronik Lucasa Davida (w urywkach), II Bd., Königsberg 1812, pag. 37; Baczko I, 135 (wyciąg); E. Rykaczewski pag. 62; Rethwisch pag. 59, który pierwszy wyraził powątpiewanie o autentyczności omawianego aktu; Voigt: Cod. Dipl. Pruss. t. I, Königsberg 1836, Regesten, pag. IV; Kazimierz Stronczyński: Wzory Pism dawnych, cz. I, Warszawa 1839, str. 1, nr. 1; Szulc (po polsku): O Tarnowie mazowieckim (Pam. relig.-moral. t. IV, Warszawa 1843, str. 449, 457, 464, 466); Hennes: Cod. d. O. S. M. Theut., I Bd., Mainz 1845, pag. 80—81, nr. 73; J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 193, 238, nr. 12 (z kopii Lucasa Davida); Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Bd. I, Königsberg 1882, pag. 47, nr. 64; Max Perlbach (w regeście z podobizną Tab. I, lit. b.): Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 115, nr. 28, a przedtem: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 22—23, nr. 71; regest omawianego aktu podał nadto Aleksander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa 1911, str. 29—30, nr. 3.

Literatura. Poza przypisami pomienionych wydawców, oraz przytoczonemi wyżej pracami, por. Wojciecha Kętrzyńskiego recenzyę z pracy M. Perlbacha: Die aeltesten preussischen Urkunden (Przew. nauk. i liter. z r. 1874, t. I, str. 239).

265.

Littera, declarata per nonnullos, sicut interpolata.

1228—(1235?) IN PORTU PLOCENSI, *JULII 21*

Gunterus, episcopus Plocensis, cum suo Capitulo militibus Christi, fratribus de Dobrzyń, contra paganos Prutenos pugnaturis, quibus Conradus, dux Masoviae, certas contulit donationes, multa larguntur jura ecclesiastica.

(Cf. nr. 259, 266, 287.)

In nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Noverint presentes et futuri, presentem paginam inspecturi, quod ego Gunterus dei miseratione episcopus et ego W., decanus Plocenses cum toto capitulo nostro ad honorem et commodum sancte ecclesie, graviter in Mazovia ab immundis paganis Prutenis oppresse et pene iam ad exterminium perducte, militibus Christi, fratribus de Dobrin, quibus illustris C., dux Mazovie, militaturis contra dictos desertores castrum Dobrin cum terra ab eodem territorio nuncupata, id est, quicquid inter fluvios Camenicam et Chelmenicam a Wyzla usque in Prusciam continetur, liberaliter et nihil sibi ibidem retinendo, perpetuo eis tradidit possidendum, damus omnia predia et possessiones in supradictis terminis, ad nostrum episcopatum pertinentes, et perpetuam potestatem edificandi ecclesias tam in Dobrin, quam in finibus eius, et plenum ius patronatus in eisdem, ita ut libitu suo eligant sibi capellanos ad eas et electos representent episcopo vel archidiacono, sed nec episcopus vel archidiaconus contradicant institucioni eorundem capellanorum, nisi probent eos indignos ex aliqua causa legitima. Absolvimus eciam eos omnesque Teuthonicos, aliosque quoscunque alienigenas, excolentes circa Dobrin predia, et totam terram, prefatis militibus Christi collatam, a solucione decimarum, retentis nobis tantum decimis Polonorum, si aliqui excoluerint predia eorum. Statuimus eciam, quodsi populus eis subiectus in observacione dierum sollempnium vel ieiuniorum vel aliarum observanciarum deliquerit, non puniatur pecuniaria pena, sed castigetur animadversione ecclesiastica speciali. Has ergo nostras donaciones et relaxaciones damus sepedictis fratribus perpetuo retinendas, et ne ab aliquo hominum imminui valeant aut infringi, presenti eas scripto et sigillis nostris, id est episcopi et ecclesie nostre, communimus. Datum in portu Plocensi iuxta ecclesiam beati Benedicti, anno gracie domini M CC XX VIII . sexto Nonas Julii.

---

[1] M. Perlbach (ob. objaśnienia) pisze: „Juli 10". Por. Długosz pod r. 1230 (Hist. Pol. lib. VI, pag. 233—234); Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 229—230.

Oryginał pergaminowy przechował się w Archiwum Państwowem w Królewcu. Ponieważ nie dotarliśmy do niego bezpośrednio, przytaczamy tu jego opis, dokonany przez ostatniego jego wydawcę (Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 49, nr. 66, przyp.): Dyplomat posiada dwie pieczęcie, zawieszone na plecionych sznurach (jedwabnych). Pierwsza przedstawia dziś fragment pieczęci biskupa Guntera. Jak widać z innych zachowanych okazów tej pieczęci (j. w., str. 50, przyp. do nr. 67) była to pieczęć owalna, przedstawiająca stojącą postać biskupią, w infule na głowie, dzierżącą w lewicy pastorał, z ręką prawą, wzniesioną ku górze. Napis w otoku: † S. GVNTERI EPI PLOCENSIS ECCLESIE. Druga pieczęć przedstawia Matkę Boską z Dziecięciem, siedzącą na tronie, z lilią w prawicy. Napis w otoku: brzmi: † S : CAPITVLI : SCE : MARIE : PLOCENSIS. Ks. Stanisław Kujot w studyum p. t.: Najnowsze prace D-ra Wojciecha Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach (Przegląd Historyczny t. I, Warszawa 1905, str. 419) zwraca uwagę, że omawiany dyplomat nosi *in dorso* napis: „Notetur bene. Contra Polonos!", a Wojciech Kętrzyński (O powołaniu Krzyżaków, str. 213—216; Der Deutsche Orden, pag. 158—163) twierdzi, że zaszła przy nim „machinacya" z pieczęciami.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z wydawnictwa Philippi'ego i Woelky'ego (j. w.). Potwierdzeń jego dosłownych (cf. nr. 259), ani transsumptów nie znamy.

Co do autentyczności omawianego aktu, to, jakkolwiek obaj pomienieni wydawcy niemieccy (j. w.) przyjmują ją bez zastrzeżeń, już Max Perlbach (Preussisch-Polnische Studien zur Geschichte des Mittelalters, Halle 1886, pag. 65—67, 115, nr. 31), podzielający w zasadzie to zdanie, uznał jednak za potrzebne sprostować datę dzienną aktu, przenosząc ją z 2-go (sexto Nonas Julii) na 10 lipca (sexto Idus Julii), aby wyrównać uderzającą sprzeczność, zachodzącą między występującym w tekście niniejszym tytułem biskupim Guntera, a tytułem jego jako elekta, pojawiającym się jeszcze 4 lipca 1228 r. (Philippi, j. w., str. 49, nr. 67; w naszym zbiorze nr. 266). Uważając, że omawiany akt został niesłusznie podany w wątpliwość już przez Rethwisch'a (str. 52), M. Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg 1876, str. 23—24, nr. 73) przychyla się do zdania jego obrońców: Didolff'a (str. 70) i Ewalda (str. 120). Badacze nasi: ks. Stanisław Kujot (j. w., str. 467) i Wojciech Kętrzyński (j. w.), którzy akt niniejszy poddali badaniom specyalnym, uznają go za interpolacyę Krzyżaków, powstałą około r. 1235. Drugi z nich, po dłuższym wywodzie, stwierdza (O powołaniu Krzyżaków, str. 212—216, 225), że akt niniejszy „uważać musimy za podrobiony i to przez Krzyżaków, gdy, po połączeniu się z rycerzami Chrystusowymi, otrzymali ich przywileje"; pierwszy zaś idzie we wnioskach swych jeszcze dalej, wyrażając (j. w., str. 452) zdanie, że wspomniane w tekście niniejszym napady pogan na Mazowsze „wymyślili Krzyżacy".

Akt niniejszy drukowali: Kotzebue: Aeltere Geschichte Preussens I, 332 (niedokładnie); Voigt: Cod. Dipl. Pruss. I, pag. 18, nr. 19; J. M. Watterich (w regeście): Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, str. 193; Philippi i Woelky (j. w.), oraz Max Perlbach w regeście (j. w., pag. 115, nr. 31).

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców, oraz wspomniane wyżej studya. Bolesław Ulanowski (O uposażeniu biskupstwa płockiego. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, odbitka, str. 21—22, przyp. 3), mając najpewniej na myśli omawiany tu dokument, powołuje się na nr. 286.

266.

Littera, declarata per nonnullos sicut interpolata.

1228—(1235?) IN RIPA VISLAE CONTRA PŁOCK, *JULII 4*[1]

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, castrum Dobrzyń cum suo territorio Magistro Militum Prussiae, contra Prutenos more Livoniensi militaturo, donat.[2]

(Cf. nr. 259, 265, 287.)

+ In nomine domini nostri ihesu Christi[3] Amen. Notum sit omnibus, presentem litteram inspectvris, quod ego Conradus dux Mazov(ie) et cuiav(ie), filiis meis bolezlao . Kazemiro . Semouito[4], bona ac spon- || tanea voluntate consentientibus . intuitu dei, et saluationis anime mee . et provincie Mazovie . contuli Magistro militum pruciae *(sic)*, et fratribus eius, militaturis contra prutenos More liuonensi, castrum || dobrin cum spacio terrarum, que continentur inter hos duos riuulos: chamenizam, et cholmenizam . usque in pruciam, hereditarie sub pleno Jvre libertatis ab eo et successoribus || eorum perpetuo possidendum cum parte ville que vocatur quercus, ultra Wiszlam . Contuli etiam eis villam ante Jvuene Wladizlae *(sic)*, que vocatur Sedlce . Absolui etiam eos ab omni || solucione theloniorum *(sic)* ubicumque pertranssierint *(sic)*, siue per terram siue per aquam. Statuimus etiam, quod nullus habeat ius iudicandi inhabitatores earumdem terrarum, nisi idem *(sic)* fratres || excepta tantum familia ducis. Ego quoque Gunterus, electvs ecclesie Mazov(iensis) cum consensu fratrum meorum cessi eisdem fratribus de villa ecclesie mee in dobrin, et cum insula || magna ei pertinenti. Cessi quoque eis de decimis supra dictarum terrarum . quas excoluerint uiri lingue tevtonice . exceptis dumtaxat *(sic)* cultoribus polonis . Nos quoque canonici || ecclesie Wladizlav(iensis) pro cambio, quod dux . C. nobis fecit, cessimus eisdem fratribus de omni iure quod habebamus in villa Wissin, et eius attinencys. Acta sunt hec publi || ce in ripa fluminis dicti Wizle, contra

[1] Zdaniem Maxa Perlbacha (Preussische Regesten, Königsberg 1876, str. 23), opierającego się na Dusburgu (II c. 4. SS. rr. Pruss. I, 35), przed 4 VII 1228 r., biskup Chrystyan wyświęcił mistrza Brunona i 14 braci rycerzy Chrystusowych na walkę z Prusami, a Konrad I zawarł z nimi układ co do równego — między nimi a sobą — podziału kraju, jaki zdobędą. Por. nr. 231. — [2] Długosz pisze o tem pod r. 1224 i 1230 (Hist. Pol. lib. VI, pag. 217 i 233); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 218, 229—230 (por. przyp. 1 na str. 244). [3] W oryginale: ihu xpi. — [4] Następuje odstęp 2,1 ctm. w oryginale (fotografii). Philippi i Woelky (Preus. Urkundenbuch, pag. 49, nr. 67, przyp. 1) wyrażają, na podstawie innego aktu Konrada (nr. 296) przypuszczenie, że miejsce to pozostawiono dla wpisania imienia: Semimisl. Ziemomysł Konradowic miał w r. 1228 trzeci rok życia (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).

ciuitatem Ploceke . Anno incarnacionis Mill. CC°. XXVIII°. Mense Jvlio . IIII° non . eiusdem mensis . || Festo odalrici eo die occurrente . Testes vero huius facti sunt: Michael episcopus cuiav.(iensis), Micul archid.(iaconus), Magister Johannes . Dobrozlaus . Magister petrus || canonici Plocen(sis) ecclesie . Gothehardus cancellarius . Gregorius subcancellarius . Johannes abbas beati Adalberti plocen(sis) . Wenzezlaus abbas . Gerardus prepositus . Petrus prior || chirwen(ensis) *(sic)* ecclesie . Bogussa palatin(us) . mazov(ie) . Comes arnoldus, Ceteus iudex . Abram pincerna . Martinus dapifer . Vitus castelanus de plonz, Matheus castelanus de || ratcenz, Seguta dapifer . Barta Subcamerarius . Adalbertus castelanus de antiquo Wladizlae . et alii nobiles quam plures. Ne vero aliquis in posterum contra has do||nationes, rite celebratas, aliquatenus uenire presumat, formam ipsarum conscribi, et Sigillorum nostrorum, de communi consensu, auctoritate fecimus corroborarj.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Głównem Królestwa Polskiego w Warszawie pod Sig. IV, 1, 4, 571; Hub. I, 5; 4 ss. Nie mogąc dotrzeć do niego bezpośrednio, skorzystaliśmy z fotografii archiwalnej, stanowiącej jego podobiznę wielkości (przypuszczalnie) naturalnej. Szerokość jej wynosi 38,2; wysokość bez zakładki (rozprostowanej) 14,9; zakładka 1,4 ctm. Brzegi oryginału nie są zupełnie równe. Z pięciu pieczęci, zawieszonych, wedle świadectwa Kazimierza Stronczyńskiego (Wzory pism dawnych, część I, Warszawa 1839, str. 2—3, nr. 2, przyp.), „na jedwabiu czerwonym i żółtym", jedna (czwarta z rzędu) nie istniała już w wieku XVIII. W rękopisie papierowym (Dogiela) z tej epoki p. t.: Codex Diplomaticus Regni Poloniae (folio, z biblioteki niegdyś Konstantego Tyszkiewicza, opisanym w przypisku 1 na str. 171), w dziale: Prussia, czytamy bowiem regest następujący: „Conradus D. M. Castrum Dobrzyn cum suo Territorio Magistro Militum Prussie, contra Prutenos more Livoniensi militaturo, donat. Sub Quatuor Sigillis". Z pozostałych czterech pieczęci owalnych (fotografia, j. w.) z czystego wosku (K. Stronczyński, j. w.), pierwsza, uszkodzona w swej części górnej, z lewej strony widza, mierzy (na fotografii) około 7,2 ctm. wysok. i i 4,5 ctm. szerok., a wyobraża siedzącą postać biskupią w infule na głowie, z pastorałem w ręce prawej, a z księgą w lewicy. Napis, ocalały w otoku (lekcya domniemana), brzmi: SIGILLVM MICCELIS (?) VLADIZLAVIE(NSIS ECCLE) EPI. Jest to zabytek, opisany wyżej pod nr. 264. Pieczęć druga, nieźle zachowana, mierzy (na fotografii, wraz z wystającą oponą) wysok. 6,7 ctm., a szerok. 3,7 ctm. Wyobraża stojącą postać biskupią w infule na głowie, z ręką prawą do błogosławieństwa wzniesioną, z pastorałem w lewicy. Napis w otoku brzmi: S. GVNTERI (EPI PLO)CENSIS ECCLESIE. Trzecia z kolei pieczęć, nieźle przechowana, mierzy (na fotografii) wysok. 6,3 ctm., szerok. 4,2 ctm.; wyobraża postać Matki Boskiej z Dziecięciem na ręku, z lilią w prawicy. Napis w otoku brzmi: S. CAPITVLI SCE MARIE (PLOCENSIS). Jest to zabytek, opisany wyżej pod nr. 265. Po czwartej pieczęci pozostał tylko sznur. Piąta i ostatnia mierzy (na fotografii) wysokości 5,4 ctm., szerokości 3,2 ctm.; przedstawia postać duchowną (dziekana Wilhelma) w sutannie i komży, z lilią w prawicy, a z księgą w ręce lewej. Napis w otoku brzmi: † S. DECANI PLOCENSIS. Co do pieczęci tych, ks. Stanisław Kujot (j. n., str. 419, 422, 465) i Wojciech Kętrzyński (j. n.) zaznaczają (poinformowani tu co do pewnych szczegółów sfragistycznych błędnie), że poprawną jest tylko pieczęć dziekana płockiego, co zaś do pieczęci obu biskupów, to „mają one w sobie coś uderzającego: obie są owalne, a jednak sznury nie wchodzą w nie, jakby należało — w ostrym końcu pieczęci, lecz po obu bokach tegoż końca. Nadto, koniec pieczęci biskupa Michała posiada wypukłość z nalepionego wosku, jakby tam ucięto sznur i ślad jego zalepiono

woskiem. Tak samo na odwrotnej stronie znajduje się wydłużony rowek, zalepiony innym woskiem: Pieczęć Guntera wisi na dwu splecionych sznurkach jedwabnych, na jednym białym, drugim czerwonym, ale białe sznury trzymają się wosku dziś tylko jedną nicią, a czerwone pewną ilością, choć większa ich część nie czepia się wcale wosku, jakgdyby odcięte końce wlepiono za płytko... Dziekan Wilhelm działał w porozumieniu z Krzyżakami". Fotografia archiwalna świadczy o tem, że pergamin dyplomatu (gąbczasty) jest gatunku niemieckiego. Pismo, bardzo wyrobione a ozdobne, obfitujące w prawidłowe skrócenia, wpada w typ drugiej połowy XIII w., zdradza przeto rękę, późniejszą od daty aktu. Używa przytem dla ozdoby (klasycznego, zwłaszcza dla kancelaryi papieskiej tych czasów) dzielenia wyrazów, zasługujących na podkreślenie: Magis — ter, Tes — tes i t. p. Ks. St. Kujot (j. n., str. 421—422) jest zdania, że akt niniejszy spisała taż sama ręka, co i akt mogilski (nr. 255), a więc — ze względu na wystawcę omawianego tu aktu — ręka fałszerza. Poza opisanym tu oryginałem, tekst jego znajduje się nadto w Większym Kopiaryuszu Krzyżackim, przechowanym w Archiwum Państwowem w Królewcu, skąd (najpewniej) kopię swoją zaczerpnął Lucas David (por. Philippi u. Woelky: Preuss. Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 49—50, nr. 67, przyp.).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionej fotografii archiwalnej warszawskiej. Transsumptów jego ani potwierdzeń nie znamy.

Z pośród uczonych, którzy akt niniejszy poddali badaniu specyalnemu, uczeni niemieccy: Philippi (j. w.) i Max Perlbach (Preussisch-Polnische Studien, Halle 1886, pag. 62—65) uważają go za oryginał, polscy zaś, a mianowicie: Wojciech Kętrzyński (O powołaniu Krzyżaków przez ks. Konrada. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XIX, Kraków 1903, str. 212—216; Ziemia Michałowska. Rozpr. Ak. Um., j. w.; Der Deutsche Orden und Konrad von Masovien, Lemberg 1904) i ks. Stanisław Kujot (Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny t. I, Warszawa 1905, str. 467) — za interpolacyę krzyżacką, powstałą około r. 1235. Zdaniem tego ostatniego badacza (j. w., str. 420) oraz W. Kętrzyńskiego (j. w., O powoł. Krzyż., str. 215) omawiany dokument, a raczej jego wzór zaginiony, dostał się, prawdopodobnie w brzmieniu oryginalnem, do Włoch, gdzie d. 28 października 1228 r. w Perudżyi papież Grzegorz IX potwierdził, na jego podstawie, darowizny Konrada (ob. nr. 259). Według tej bulli otrzymali Krzyżacy od księcia gród Dobrzyń i kościoły dobrzyńskie wraz z dobrami, do nich należącemi, między Kamienicą a Chełmienicą położone — aż do Prus; wedle zaś omawianego tutaj aktu: gród dobrzyński, wraz z całem terytoryum, położonem między owymi strumieniami, aż do Prus, a to ogromna różnica! W konkluzyi obaj pomienieni badacze uważają tekst aktu bulli Gregorza IX za bliższy istotnego, zaginionego już aktu Konrada, aniżeli akt niniejszy, rzekomo oryginalny.

Akt niniejszy drukowali z kolei: Acta Borussica (z kopii Lucasa Davida. Por. jego Rkps. I, 311, Preussische Chronik w wydaniu Henniga, Bd. II, Königsberg 1812, pag. 37—38, nota ***, oraz Philippi j. w.), t. I, Königsberg und Leipzig 1730, pag. 396—398; Dreger: Codex Diplomaticus, t. I, Stettin 1748, pag. 129, nr. 72 (miesza on błędnie w regeście swym Zakon Dobrzyńców, o który tu chodzi, z Krzyżakami); Dogiel: Cod. Dipl. Pol. t. IV, Vilnae 1758, pag. 5—6, nr. 7; Baczko I, 35; Voigt: Cod. Dipl. Pruss. t. I, Königsberg 1836, Regesten, p. IV; Kazimierz Stronczyński: Wzory pism dawnych, cz. I, Warszawa 1839, str. 2, nr. 2, z podobizną aktu; Dominik Szulc: O Tarnowie mazowieckim. Pam. relig.-moral., t. IV, Warszawa 1843, str. 449—485, a zwłaszcza 464 i 466; J. M. Watterich (w regeście, pod czerwcem 1228 r.): Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 193; E. Rykaczewski: Inventarium Arch. Crac., pag. 62; Philippi u. Woelky (j. w., Königsberg 1882, pag. 49—50, nr. 67); Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 24—25, nr. 74, oraz (w regeście z podobizną: Tab. II) Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 115, nr. 30. Wreszcie,

regest omawianego aktu (ze spisu Walentego Huberta) podał i Aleksander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa 1911, str. 30, nr. 4.

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców, oraz przytoczone wyżej studya; nadto por. Antoni Prochaska: Kwartalnik Historyczny t. XVIII, str. 577—581.

267.

(1228?—1232) *S. L., S. D.*[1]

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, decimas manipulares in episcopatu Masoviae (sc. Plocensi) restituit.

Ego Conradus[a] dei gracia dux Mazovie et cuiauie, omnibus Christifidelibus[2] salutem in uero salutari. Error, cui non resistitur, approbatur[b], et iusticia, cum minime defenditur, opprimitur. Inde est, quod ego[c], considerans in ducatu[d](?) meo episcopatu[e] *(sic)* Mazovie grandem pati iniuriam et iacturam in decimis, quibus Buza(ni et alii)[f] fraudabant[3g] eundem[h] episcopatum[i], soluentes V. speriolos[j] *(sic)* de aratro pro decima[4] (manipulata contra ius ecclesie et contra consuetudinem)[k] prouincie Mazouie . et uolens abolere[4] (hanc prauitatem contrariam Deo et nostris animabus, habito consilio)[k] (c)[k]um[5] meis baronibus, communj[6] (consensu in colloquio laudauimus et)[k] (st)atuimus[l], ut omnes amplius plebei in ducatu meo[6] (communi modo soluerent decimas)[k] manipulaturas[m] *(sic)*[n] et eciam honorati uiri, si alienas h°(7ereditates arent; et si quis uellet)[k] contradicere uel impedire[p], dominus episcopus innodaret eum[q](?)[7] (uin-

[1] Wedle Stosława Łaguny (ob. objaśnienia) akt niniejszy pochodzi z przed 24 stycznia 1232 r. — [2] W oryginale: Xpifidelib(us). — [3] W oryginale z wyrazu tego pozostała tylko górna, zaledwie czytelna połowa liter. — [4] Dalej brak na oko w oryginale 8—10 wyrazów. — [5] W oryginale można odczytać tylko: um. — [6] Dalej brak na oko w oryginale 8—10 wyrazów. — [7] Dalej brak na oko w oryginale 4—5 wyrazów.

[a] *R.:* Cunradus; [b] *Franciszek Piekosiński w kopii własnoręcznej z oryginału, będącej w mem posiadaniu, pisze:* apropriatur; [c] *R.: następuje wyraz:* Cunradus; [d] *wyraz w oryginale prawie nieczytelny; Fr. Piekosiński, j. w., czyta go:* dominio, *w Kopiaryuszu Pułtuskim i R.:* ducatu; [e] *Fr. Piekosiński, j. w., i R. czytają, jak być powinno:* episcopatum; [f] *R.:* Buszani et alii; [g] *Fr. Piekosiński, j. w., wyraz ten opuszcza, nie mogąc go odczytać w oryginale;* [h] *tenże, j. w., wyraz ten czyta:* quidem, *w Kopiaryszu Pułtuskim i R.:* eundem; [i] *Fr. Piekosiński, j. w., wyrazu tego nie odczytuje, dostrzegając w oryginale jedynie ostatnią jego literę:* m, *w Kop. Pułt. i R.:* episcopatum; [j] *Fr. Piekosiński, j. w., czyta, jak być powinno:* asperiolos, *w Kop. Pułt. i R.:* speriolos; [k] *Kop. Pułt. i R.: jak podano w nawiasie;* [l] *Fr. Piekosiński, j. w., dostrzega tu w oryginale:* tuimus, *w Kop. Pułt. i R.:* statuimus; [m] *Fr. Piekosiński, j. w., czyta, zamiast* manipulaturas: ..tiam prelatis (!), *w Kop. Pułt. i R.:* manipulatas; [n] *w R. następuje miejsce puste (w kopii 14 kropek);* [o] *Fr. Piekosiński, j. w., litery* h *w oryginale nie dostrzega;* [p] *R.: brak wyrazów:* uel impedire; [q] *dla Fr. Piekosińskiego j. w., lekcya:* eum *nie przedstawia tu żadnych wątpliwości; tak też w Kop. Pułt. i w R.*

culo excommunicationis et vilipendentem)[a] sentenciam ecclesie . dux sua potestate comprimeret . Et (hoc sigillo)[a] meo roborauj, ut in posterum[b] omnis dubitacio amputaretur[c].

Oryginał aktu niniejszego przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku (skarbiec katedralny, szafa II) pod sygnaturą (moją) „Sig. $\frac{P.\ I.}{4}$“. Jest to pergamin gatunku niemieckiego bardzo zniszczony, zbutwiały, niemal w połowie pożarty przez myszy. Wymiary jego pierwotne dadzą się ustalić, jak następuje: szerokość około 20,4 ctm., wysokość, łącznie z zakładką (około 1,5 ctm.) — po rozprostowaniu — około 12,5 ctm. Pieczęci było siedem. Po pierwszej pozostało tylko nacięcie w pergaminie. Po drugiej, zawieszonej na sznurku lnianym, ocalał fragment (3,7 ctm. długi, 2,2 ctm. szeroki) z czystego wosku ze śladem nieczytelnego napisu w otoku, oraz postaci (kadłuba) w tunice. Opona i powierzchnia obrazu odpowiadają sobie dzisiaj ściśle pod względem rozmiarów. Po trzeciej pieczęci pozostał tylko sznur jedwabny ponsowy z okruszyną czystego wosku. Czwarta, z takiegoż wosku, zawieszona na takimże sznurze, przedstawia bardzo uszkodzoną, w części środkowej czystym, przejrzystym woskiem sklejoną, pozostałość pieczęci biskupa płockiego. Mierzy ona dzisiaj na ukos wysokości 4,5 ctm., szerokości zaś 3,3 ctm. Szczątki obrazu wyobrażają siedzącą postać biskupią z pastorałem w ręce prawej. W otoku resztki napisu: S.....I . PLOCENSIS. Piąta z kolei pieczęć, zawieszona na jedwabnym sznurze ponsowym, utrwalonym dziś przy pomocy drutu, przedstawia fragment z czystego wosku konnej pieczęci książęcej, mierzący na ukos wysokości 4,5 ctm., przy szerokości 3,3 ctm. Fragmentu tego trudno zestawić ściśle, z powodu zniszczenia, z którąkolwiekbądź ze znanych pieczęci Konrada I. Najbardziej odpowiada on wzorowi Franciszka Piekosińskiego (Pieczęcie, nr. 54). Po szóstej i siódmej pieczęci pozostały jedynie sznury jedwabne ponsowe. Usiłowaniu odtworzenia historycznego niektórych osób, których pieczęcie, obecnie nieistniejące lub zniszczone, u omawianego tutaj aktu niegdyś się znajdowały, przychodzi w pomoc niedatowany dyplomat trzech biskupów polskich, a mianowicie: Wincentego, arcybiskupa gnieźnieńskiego, Pawła, biskupa poznańskiego, i Michała, biskupa kujawskiego, którzy treść niniejszego aktu Konrada I zalecili wiernym w słowach: Nos quoque hanc diuinam constitutionem, ab ipso (duce) innovatam, aprobantes, nostra Sigilla apposuimus eius litteris, in quibus refulget hoc *(sic)* eius innouatio hujus sacre constitutionis (por. nr. 268).

Oryginał omawianego aktu jest niewątpliwym autentykiem, zniszczonym w $^1/_3$ części z lewej strony widza, w $^1/_5$ w środku tekstu, a w $^1/_2$ z prawej strony. Jak świadczą ocalałe *in dorso* pergaminu fragmenty napisów, dotyczących jego treści, dyplomat musiał być jeszcze w dobrym stanie w wieku XVII. Z napisów tych godzi się tu przytoczyć jeden, ocalały w całości, a pochodzący z wieku XV: Busani solvant decimas. Ocalały również sygnatury dawne: „B.“, „Nr. 26“, „282“, etc. Z powodu dotkliwego uszkodzenia oryginału, tekst jego mógłby nam dzisiaj być znany tylko fragmentarycznie, gdyby nie całkowita jego kopia, przechowana w Kopiaryuszu Pułtuskim. Do zabytku tego nie udało się nam dotrzeć bezpośrednio. Dochodzi nas wieść, że posiada go teraz Akad. Um. w Krakowie. W r. 1888 korzystał z niego na miejscu, w Pułtusku, Woj-

[a] *ob. przyp.* [k] *na str. 291;* [b] *R.:* imposterum; [c] *R.:* amputetur.

ciech Kętrzyński (Triginta Documenta Ecclesiae Cathedralis Plocensis 1230—1317, Lwów 1888, odbitka, str. 4—5), jako z własności biblioteki niegdyś kapitulnej kościoła kolegiackiego w Pułtusku. Ma to być rękopis, opatrzony nr. 8, pochodzący z XVI—XVII wieku, a zawierający na kartach 1—62: Privilegia ecclesiae, villarum et proventuum capituli Poltoviensis et primo privilegia erectionum, na kartach zaś 63—417: Metrica capitularis capituli ecclesiae collegiatae Polthoviensis 1448—1535. Pomieniony uczony z zabytku tego przedrukował akt omawiany jako nr. 2 na str. 13 swej pracy (j. w.). Nadto, odnaleziono świeżo (1917 r.) w Bibliotece (Archiwum?) Kapituły Płockiej kopię omawianego aktu p. t. Copia privilegii Ducis Cunradi, pochodzącą z wieku XIV—XV, której odpis, dostarczony mi przez p. Stefana Rutskiego z Płocka (= *R.*), zgadza się niemal zupełnie z tekstem pułtuskim.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału, uzupełniając zniszczone w nim wyrazy i ustępy na podstawie Kopiaryusza Pułtuskiego. Uzupełnienia te zawarliśmy w nawiasach ( ). Nadto, podajemy tu dla ścisłości w przypisach dolnych odmiany kopii płockiej z XIV—XV w. (*R.*), oraz różniących się od naszej lekcyj oryginału.

Co do daty omawianego aktu, to ścisłe jej ustalenie jest zgoła niemożliwe, wobec braku wszelkich w tej mierze punktów oparcia. Jan Tadeusz ks. Lubomirski (Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 2, nr. 3) kładzie ją, bez bliższego uzasadnienia, w ramach okresu 1220—1233. Ponieważ jednak o akcie niniejszym wspomina bulla papieża Grzegorza IX z dnia 24 stycznia (VIIII Kal. Februarii) 1232 r. w słowach: ...statuit (dux Masoviae Conradus) ut in tota Mazouiensi (terra) tam circa bug quam alias soluantur manipulate decime, ubi hactenus consueuerunt soluere cunas uel asperiolos pro decimis (ob. w zbiorze niniejszym nr. 299), z czego wynika nadto, że wspomniani w omawianym tu akcie Buzani oznaczają Bużan (Nadbużan), przeto *terminus ad quem* poszukiwanej daty leży w okresie z przed r. 1232. Uwzględnił to już Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 118, nr. 57), kładąc ponad regestem niniejszego aktu datę 1220—1232 r., po nim zaś Wojciech Kętrzyński (Triginta Documenta Ecclesiae Cathedralis Plocensis 1230—1317, Lwów 1888, str. 13, nr. 2), poprzestając na dacie: „Przed r. 1232", gdyż istotnie rok 1220, jako *terminus a quo,* może tu polegać jedynie na zawodnej konstrukcyi hypotetycznej. Termin ten możnaby było upatrywać raczej w r. 1228, w którym conajwcześniej trzej biskupi polscy, a mianowicie: Wincenty, arcybiskup gnieźnieński, Paweł, biskup poznański i Michał, biskup kujawski, którzy wspólnie omawiany tutaj akt niedatowanym dyplomatem wiernym swoim zalecili (por. nr. 268), mogli występować łącznie, gdyż biskup kujawski Michał w r. 1228 poraz pierwszy w źródłach się pojawia (por. L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. I, nr. 19). Wszyscy oni mogli występować również i bezpośrednio przed r. 1232. Arcybiskup Wincenty zmarł, wedle Damalewicza (Series Archiepiscoporum, pag. 133) w r. 1232, jakoż w r. 1233 niewątpliwie już nie żyje (por. Cod. Dipl. Pol. Maj. I, nr. 156). Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) wyraża gołosłownie zdanie, że akt omawiany pochodzi z przed 24 stycznia 1232 r.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu, poza omówionemi wyżej kopiami, wspomnianym aktem trzech biskupów polskich, oraz bullą papieża Grzegorza IX, nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1863 J. T. ks. Lubomirski (j. w.) z uszkodzonego

oryginału; w r. 1886 w regeście Max Perlbach (j. w.) na podstawie tekstu ks. Lubomirskiego i nakoniec w r. 1888 Wojciech Kętrzyński (j. w.) z Kopiaryusza Pułtuskiego.

Akt niniejszy literatury specyalnej, poza szczupłemi objaśnieniami wydawców (j. w.), nie posiada. Por. nr. 299.

268.

(1228?—1232) *S. L., S. D.*

(Vincentius) archiepiscopus Gnesnensis ac Paulus Posnaniensis et Michael Cuiaviensis episcopi, ordinationem decimarum, a Conrado I in ducatu Masoviae factam, ratam esse jubent.

(Cf. nr. 299.)

Illustri uiro cunrado, dei gracia duci mazovie, vniuersoque populo[1], et plebi mazovie, W. eiusdem clementia archiepiscopus gnesnensis et paulus et Michael episcopi posnaniensis et cuiauiensis, paternam dilectionem . Damus gloriam deo[a], a quo inspiratus nobilis uir dux cunradus (consti)[2]tuit, ut in toto ducatu suo soluantur deo et ecclesie n(ostre?)[b].... decime . Nos quoque hanc diuinam constitutionem, ab ipso innouatam, aprobantes[c], nostra Sigilla apposuimus eius litteris . in quibus refulget hoc *(sic)* eius innouatio hujus sacre constitutionis . Ortamur autem omnes maiores et minores . ut nec facto, nec aliquo ingenio audeant (?)[d] impedire[d] talem solucionem decimarum, si nolunt merere[e] dei indignacionem, et ecclesie correctionem.

Oryginał aktu niniejszego przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku (skarbiec katedralny, szafa II) pod sygnaturą (moją): „Sig. $\frac{P.\,I.}{5}$“. Jest to pergamin gatunku niemieckiego, wyblakły, w dwu miejscach bardzo uszkodzony. Szerokość jego mierzy 20,1 ctm., wysokość, łącznie z zakładką (1,2 ctm.) — po rozprostowaniu — 8,9 ctm. Posiadał on pierwotnie trzy pieczęcie, na paskach pergaminowych zawieszone. Pozostała z nich tylko pierwsza, owalna, z czystego wosku, bardzo uszkodzona, odrestaurowana w czasach nowożytnych przez nałożenie resztek odbitki tłoku na świeży wosk. Szerokość jej w górnej, najszerszej części, mierzy 4,3 ctm., wysokość tyleż (4,3 ctm.). Obraz przedstawia postać biskupią, dziś już bez głowy i stóp, w szacie powłóczystej, siedzącą na tronie. Na piersiach olbrzymi krucyfiks, w prawicy pastorał, w lewicy

[1] W oryginale, ponad wyrazem „populo“ znajduje się napis wyblakły: baronibus, wypisany jeśli nie współczesną, to mało co późniejszą ręką, niż reszta tekstu. — [2] W orynale w tem miejscu dziura.

[a] Domino; [b] *Piekosiński nie podaje wcale tego wyrazu, nie dostrzega też i początkowej jego litery* (n); [c] approbando; [d] *Piekosiński opuszcza, kropkując w swej kopii, oba te wyrazy;* [e] incurrere.

księga. Tło kratkowane ukośnie, a w każdem pólku krzyżyk. Resztki napisu, ocalałe w otoku: V.....ENSI. Są to, jak twierdzi Franciszek Piekosiński (w kopii własnoręcznej oryginału, znajdującej się w mem posiadaniu), szczątki pieczęci Michała, biskupa kujawskiego. Po dwu innych pieczęciach pozostały tylko paski pergaminowe. *In dorso* pergaminu widnieją dawne sygnatury: „B"; „N-ro 2-do"; „XXXVII"; „Nr. 6", oraz napis z XVI wieku: Littera Vincencii Archiepiscopi Gneznensis, necnon Pauli Poznaniensis et Mathie Cujaviensis Episcoporum. In qua continetur Conradi ..... (pismo już nieczytelne) solucionis Decime.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału. Ponieważ, z powodu jego zniszczenia i uszkodzeń, lekcya jego może przedstawiać pewne wątpliwości, przytaczamy tu w przypisach dolnych różnice, jakie zachodzą między tekstem naszym a Fr. Piekosińskiego (j. w.).

Co do daty omawianego tu aktu, którą Jan Tadeusz ks. Lubomirski (j. n.) kładzie pod r. 1220—1233, a Max Perlbach (j. n.) pod r. 1220—1232, por. objaśnienia nr. 267.

Potwierdzeń jego ani transsumptów nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1863 J. T. ks. Lubomirski (Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 2, nr. 4); w r. 1886 w regeście Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 118, nr. 58) na podstawie tekstu ks. Lubomirskiego.

Akt niniejszy literatury specyalnej, poza szczupłemi objaśnieniami wydawców (j. w.), nie posiada. Por. nr. 299.

269.

(circa 1229!)[1]

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, ecclesiae Masoviensi (Plocensi) certas confert libertates, villamque episcopalem Opoki a praeangariis liberat specialiter.

Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 25, nr. 78.

Ob. nr. 278.

[1] Pod tąż datą kładzie Max Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg 1876, str. 26), związaną mylnie przez wydawcę Dusburga (II, nota 10, Script. rr. pruss. I, 46) z rokiem 1226 wiadomość, że Konrad I zbudował dla Konrada von Landsberg gród Vogelsang nad Wisłą (naprzeciw Torunia).

270.

1229 (SPYTKOWICE)[1]

Conradus, dux Masoviae, captivat Henricum Barbatum, ducem Silesiae.

(Cf. nr. 260.)

I. 1229. Henricus dux Zlesie captus est a duce Cunrado.

Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII? w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 803.

II. 1228(!) Eodem anno ..... dux Henricus Zlesie a duce Conrado captivatur Mazovie.

Rocznik Małopolski (XIII—XIV w. Kod. Szamotulski z r. 1471): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III (Lwów 1878), str. 165.

III. 1235 (!) Henricus dux Zlesie capitur a duce Conrado.

Rocznik Krakowski (z przed 1341 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 837.

IV. 1228(!) ..dux Henricus Zlesie a duce Conrado Mazovie captivatur.

Rocznik Traski (ok. 1341 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 837.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 260.

271.

(1229) (PŁOCK?)[2]

S. Hedvigis, ducissa Silesiae, Conradum, ducem (Masoviae et) Cuiaviae, personaliter adiisse, ac virum suum, ducem Henricum Barbatum, de captivitate liberasse dinoscitur.

(Cf. nr. 352.)

Audito . nuncio de captivitate et vulneribus, quibus graviter extitit sauciatus vir eius dux Henricus, dum caperetur a Conrado, duce Cuiaviensi ..... (s. Hedwigis) respondebat: spero, quod eum cito dominus liberabit ..... quod et factum est. Nam dum detentorem predictum ..... nullus inducere posset, ut ducem captivum dimitteret, inventum est consilium, quod suorum manus valida populorum armis eum bellicis liberare deberet. Exhorrescens autem ancilla Christi chri-

[1] Na początku 1229 r.; por. literatura. — [2] Wedle innej wersyi, podanej przez Długosza (Hist. Pol. lib. VI, pag. 227), Henryk był więziony w zamku czerskim; por. literaturę.

stianorum .... stragem ..... adiit . personaliter . detentoris viri sui presenciam. Qui, videns dei famulam ..... subito ... mentis ferocitatem .. omnino deposuit, concordiam iniit[1], ac ducem dimisit.

Vita s. Hedwigis, cap. III (XIII st.): Aleksander Semkowicz: Mon. Pol. Hist. IV (Lwów 1884), str. 524.

Literatura. Ob. nr. 260.

272.

1229(!) *Littera spuria.* *S. L. S. D.*

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, villam Orłów Hospitali sanctae Mariae Domus Teutonicorum confert.[2]

In nomine sancte et indiuidue trinitatis. Amen. Quoniam iuxta verbum uiri sapientis Generacio preterit, et generacio aduenit, nichilque stabile vel permanens est sub sole . sed uanitati atque mutabilitati subiacent vniuersa: ne ergo cum labentibus annis rerum magnifice seu vtiliter gestarum labatur pariter et aboleatur memoria, munificiencias ac liberalitates, presertim in pias causas, et ad loca religiosa collatas, scriptura convenit perpetuari, que non solum emergentem imposterum precidat et tollat ambiguitatem, verum etiam vniversis, ad quorum noticiam pervenerit, laudabilis vel imitatione digni exempli speciem representando commendet, et ad similia invitando accendat. Ea propter ego Conradus, divina miseratione dux masovie et Cuiavie, cvnctis presentem paginam inspecturis notum esse volo, quod pro remedio anime mee . predecessorum et successorum meorum, de bona et spontanea voluntate vxoris mee, et filiorum meorum, dedi et contuli hospitali sancte Marie domus Thevtonicorum . villam in Orlowe cum omnibus suis attinentiis in veram proprietatem et perpetuo possidendum, nichil ivris . vtilitatis, potestatis . mihi vel heredibus meis reservans . Ne ergo huiusmodi donationes unquam dolo . versutia . vel sinistra interpretatione . violari possint vel irritari, presens scriptum meo sigillo feci roborari. Actum publice coram Michaele Episcopo Cviaw . et Gunthero Episcopo Mazovie. Testes sunt alii quamplures. Anno gratie ab incarnatione domini M CC XXVIIII.

Oryginał przechował się w Archiwum Państwowem w Królewcu. Jest to, wedle opisu wydawcy (Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 52, nr. 71, przyp.), mały kawałek pergaminu złego gatunku o kolumnie pisma bardzo zacieśnionej, przyczem pismo to, pełne niezwykłych znaków i skróceń, lubuje się w (nieodpowiadających dacie aktu) typach liter *v* i *s*. O piśmie tym Wojciech Kętrzyński (ob. niżej Literatura) pisze, że pochodzi ono z „bardzo późnych czasów". Zakładki brak. Na przytwierdzonych prawidłowo paskach pergaminowych wiszą pieczęcie, przełamane, lecz zachowane dobrze. Pierwsza z nich to pieczęć biskupa kujawskiego, Michała, opisana już w obja-

[1] Przy tej sposobności pod r. 1228 rozpisuje się przedwcześnie Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 227—228) o małżeństwie synów Konrada z córkami Henryka Pobożnego (por. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, str. 287—289, 297—298). — [2] Długosz pod r. 1230 (Hist. Pol. lib. VI, pag. 233); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 229—230.

śnieniach nr. 264. Druga przedstawia postać nieznaną uzbrojonego jeźdźca, zwróconego w lewo. Średnica jej wynosi 5,5 ctm.; koń wyjątkowo pięknie modelowany. Napis w otoku głosi: † S. 9RADI DVCIS (C)RACOVIE LV(N)CHICIE MAZOVIE (E)T CVIAVIE. Zdaniem pomienionych wydawców, ta jedynie pieczęć odpowiada okresowi 1228—1229 r. (czemu zaprzecza M. Perlbach, ob. niżej), jakkolwiek pieczęć konna (Konrada I) z podobnym napisem występuje wedle Vossberga (Siegel des Mittelalters, pag. 3, tab. 2) przy dokumentach z r. 1238 i 1242. Na trzecią pieczęć nie starczyło już miejsca.

Obok pomienionego oryginału, tekst jego przechował się w Mniejszym Kopiaryuszu krzyżackim. Z wiernem zachowaniem pisowni niedostępnego nam oryginału, przedrukował go Voigt (Cod. Dipl. Pruss. t. I, Königsberg 1836, pag. 20, nr. 22), z którego wydawnictwa tekst nasz zaczerpnęliśmy; tekst ten zgadza się w zupełności, poza pisownią, z tekstem Philippi'ego i Woelky'ego (j. w.).

Transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy.

Jeszcze Rethwisch uważał omawiany tu akt za autentyczny; wszyscy jednak późniejsi jego badacze specyalni uznali go za falsyfikat. Nawet Philippi (j. w.) podniósł okoliczność, że w arendze jego lubowali się naogół fałszerze średniowieczni, że brak mu wszelkiego uwierzytelnienia, że wreszcie był on zasadniczo zbyteczny wobec dokonanej już uprzednio darowizny Orłowa (nr. 264). I gdyby nawet ostatnia ta okoliczność miała odpaść z naszego punktu widzenia (nr. 264 mógł bowiem powstać po r. 1229, bo w okresie 1228—1235? r.), to argumenty innych badaczów stwierdzają dostatecznie fałszywość omawianego aktu. Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, pag. 87—88) dowiódł bowiem ponad wszelką wątpliwość, że akt niniejszy jest wyciągiem prawie dosłownym z aktu nr. 295, a został spisany przy sposobności Traktatu Kaliskiego z r. 1343! Z dwu, zawieszonych przy nim pieczęci, pieczęć Konrada odpowiada, jego zdaniem, dopiero epoce od r. 1239, a pieczęć biskupa Michała została przemilczana w tekście; obie były — zdaniem tego badacza — odczepione od aktu ugody, zawartej w r. 1242 przeciw ks. Świętopełkowi Pomorskiemu z Konradem I (Philippi u. Woelky, nr. 139), wskutek czego akt ów jest ich pozbawiony. Opinię o fałszywości omawianego aktu podzielają w zupełności badacze nasi: Wojciech Kętrzyński i ks. Stanisław Kujot (por. tego ostatniego: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny t. I, Warszawa 1905, str. 467).

Akt niniejszy drukowali z kolei: Voigt (j. w.); J. M. Watterich (w regeście): Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, str. 194; Philippi u. Woelky (j. w.), oraz (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 25, nr. 77, i Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 116, nr. 34.

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców, a nadto: Wojciech Kętrzyński: O powołaniu Krzyżaków przez ks. Konrada. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XX, Kraków 1903, str. 201, 204, 205; tenże: Recenzya pracy M. Perlbacha, Die ältesten preussischen Urkunden, Königsberg 1873, Przew. nauk. i liter. z r. 1874, t. I, str. 239; Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1888, str. 15, 16; ks. Stanisław Kujot (j. w.).

1229 **273.** IN TRANSITU PILCAE *S. D.*

Grimislava, ducisssa Poloniae, coenobio Augustianorum in Czerwińsk forum in Kochów confert, aliasque donationes, eidem coenobio a Henrico, duce Sandomiriensi, factas, confirmat.

(Cf. nr. 87.)

Quoniam [1] (?) sacrosancta mater Ecclesia de Czyrwensko non solum hostili feritate, uerumeciam *(sic)* falsi christiani prauitate cottidie cernitur perturbari, Igitur ego Brinisla [2] *(sic)* relicta ducis Lesconis cum vnico filio meo Boleszlawo *(sic)* compaciens afflicciони prenominate Ecclesie, pro remedio anime viri mei L. innouo et confirmo tenendum perhenniter forum in Cochowo cum thabernis et transitu, Sdiwonem cum omni posteritate et sorte sua, duabusque alys sortibus cum omnibus appendencys earumdem, necnon libertatem in eisdem, sicut Henricus, Sandomiriensis dux, presente fratre suo, duce Boleslao, prenominate Ecclesie contulit in consecracione Lanciciensis Ecclesie, quod viuente duce Cazimiro [3], necnon duce L. iam dicto, cum tranquillitate prenominata obtinuit Ecclesia. Ne vero cuiquam malignorum liceat hanc confirmacionem ausu temerario infringere, presens Instrumentum sigilli mei mvnimine, meorumque nobilium firmiter corroboratum, tradidi Domino Wenczeslawo, abbati dicte Ecclesie, nominatim eis conscriptis, qui tunc interfuerunt . quorum nomina sunt hec: Pacoslawus palatinus, Mistiuy Castellanus Wizlicie, Iacobus Castellanus Sądomiriensis *(sic)*, Stresko Pincerna, Adalbertus Castellanus lvblinensis, fflorianus Castellanus Secechowiensis, Dirsicraus Castellanus Callisiensis [4] de Woynych, Vircisirus comes de Sarnov, Przeczslaus comes de Chechov, dobes comes de Zawychosth, Mirozlaus comes de Malogost, Ian filius abrahe, Iacobus filius Nevse [5], Iascocel prepositus Sandomiriensis, Gosslaus Cantor, Iohannes archidiaconus, Svlislaws Canonicus Ecclesie eiusdem, Sulco Cantor Gnezdnensis, Blasius archidiaconus de Lvblijn, Vyslaws decanus Cracouiensis, Pvczslaws custos eiusdem Ecclesie, Hermannus custos Ecclesie sancti Michaelis de Cracow, Matheus Subcancellarius. Acta sunt hec, domina Brimyslaua [6] *(sic)* col-

[1] W Kopiaryuszu Czerwińskim: Cam *(sic)* z kreską poziomą ponad a; poprawka Fr. Piekosińskiego (ob. objaśnienia): Quum. — [2] Poprawka tegoż: Grimisa. — [3] Mowa o Kazimierzu Sprawiedliwym, † 5 V 1194. — [4] Fr. Piekosiński: Sandecensis, poczem zamieszcza nawias, a w nim 8 kropek, po nich zaś wyraz: castellanus, jest bowiem zdania, że powinna tu być mowa o Dzierżykraju, kaszt. sądeckim.—[5] Tenże: Neose.—[6] Tenże: Grimyslaua.

loquium faciente cum leuiro suo, duce Cvnrado, in transitu Pylcze de Wyrzbycza. Anno dominice Incarnacionis Millesimo CC° XXIX°.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w Kopiaryuszu Czerwińskim, rękopisie, pochodzącym z XV—XVI w., a przechowywanym w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie (Cimelia nr. 70, pag. 3—4), skąd pierwszy skopiował go A. Z. Helcel, którego kopię ogłosił drukiem Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min. I, Cracoviae 1876, pag. 18, nr. 12), wprowadzając do niej kilka poprawek, podanych tutaj w przypisach dolnych.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy bezpośrednio z Kopiaryusza Czerwińskiego (j. w.).

Transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy.

Drukowali go z kolei: Franciszek Piekosiński (j. w.) i Max Perlbach (w regeście z tekstu Fr. Piekosińskiego): Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 115, nr. 33.

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców.

274.

1229(!) PLOCIAE, *S. D.*

Boleslaus, dux Masoviae, specificat villas, circa castrum Świecie sitas, ad episcopatum Plocensem pertinentes.

(Cf. nr. 337.)

Adam Naruszewicz: Hist. Nar. Pols. t. III, Kraków 1860, str. 132, przypis 2 (regest) i str. 275—276, przyp. 5 (tekst); ks. J. T. Lubomirski: Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 3, nr. 5; Max Perlbach: Preussische Regesten pag. 51, nr. 167, pod datą 1233—1239; Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 108, nr. 3, pod datą r. 1229 (!) a w regeście, tamże, pag. 116, nr. 35; nakoniec Bolesław Ulanowski (z Rękopisu Kap. Płoc. H. 31, fol. 2): Synod prowincyonalny w Kamieniu, Kraków 1915, str. 7, nr. 4.

Akt niniejszy pod datą 1229 r. wymienia nietylko znajdujący się obecnie w zbiorach Ak. Um. w Krakowie, Kopiaryusz Płocki 9 (pag. 389—391), ale i przechowywany w dwóch egzemplarzach i w kopii nieco późniejszej w Archiwum Kapitulnem w Płocku rękopis z XVIII w. p. t.: „Conscriptio Archivi Episcopalis distincti et segregati ab Archivo R-mi Capituli Cath. Ploc., praevia exacta Revisione Privilegiorum, Actorum capitularium aliarumque Transactionum, Plociae facta a. d. 1771".

Ob. akt: (1239?), Plociae s. d.

(1229—1230!) **275.** *S. L., S. D.*

Conradus, dux (Masoviae et) Cuiaviae, donationem villae Węgierce, primo a Boleslao, duce Cuiaviae, tum a patre ipsius, Mescone, duce Poloniae, monasterio de Strzelno collatae, confirmat.

Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, pag. 113, nr. 125.

Ob. nr. 189.

276.

(ante 1230) PRASNA (! = DZIERZĄŹNIA ?)[1], *S. D.*

(Conradus, dux Masoviae) cum omnibus ducibus (Poloniae) celebravit colloquium in (Dzierząźnia?).

(Ego Conradus, Dux Mazouie et Cuyauie) promitto non communicare excomunicatis . sed persequar eos, si non satisfecerint ecclesie, sicut omnes duces nos obligauimus in colloquio de Prasna *(sic)*.

Ustęp, wyjęty z aktu nr. 278.

Ob. nr. 278.

Literatura. Por. prace, przytoczone pod nr. 278.

(circa 1230) **277.** PLOCIAE, *S. D.*

(Conradus, dux Masoviae, Gunterus Plocensis, ac [?] Michael Cuiaviensis, episcopi) celebraverunt colloquium in Płock.

Item, sicut hactenus fuit, et nouiter renouatum est in colloquio de Plock: Si homo de Nosidlk . uel de alio castro fecerit malum homini de Poltovsck . non provocetur homo ille coram iudice de Poltousck . sed coram Judice illius Castri . cuius est homo ille .

Ustęp, wyjęty z aktu nr. 278.

Ob. nr. 278.

Literatura. Por. prace, przytoczone pod nr. 278.

[1] Por. Wojciech Kętrzyński: Triginta Documenta Ecclesiae Cathedralis Plocensis 1230—1317, Lwów 1888, odbitka, str. 11, przyp. *d.* O wsi parafialnej Dzyerzaszna (Kod. Rozrażewskiego: Dzierząźna) wspomina Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 230) pod r. 1229, jako o parafii, zawdzięczającej swe uposażenie biskupowi krakowskiemu Iwonowi Odrowążowi, zwalczającemu „tyrannidem . Cunradi" (j. w., pag. 231).

1230[1]

278.

S. L., S. D.

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, ecclesiae Masoviensi (Plocensi) certas confert libertates, villamque episcopalem Opoki a praeangariis liberat specialiter.

(Cf. nr. 299, 320.)

Ego Conradus Dux[a] Mazouie et Cuyauie promitto pro nomine domini et salute anime mee me conseruare hanc libertatem ecclesie Mazouie:[b] quod caniductores et Venatores cum retibus et falconarii non intrent Villas episcopi et Canonicorum et Abbatum . sed cum caniductore et indagatore perlustrent Siluas sui ambitus . et obseruent in Villa sua transnataciones[c] cerui, sed non uadientur de Vacca una nisi in iudicio conuicti de negligentia. Item brassacio[d] potus nostri non ponatur in eisdem Villis. Item homines inhabitantes easdem uillas[e] non uadientur sine conscientia Episcopi prius[f] condempnati iusto iudicio . et nullus iudicet abscriptos[g] *(sic)* nisi episcopus. Item jidem[h] homines non compellantur edificare Castra ducis . sed construant castra et osecones et alias firmitates in desolatis burgis[i] et predijs ecclesie afflicte . et episcopatus deuastati. Item non teneantur soluere siluestrem falconem si deperit(ur),[j 2] quia eiusdem est libertatis in aere, cuius piscis in mari . sed iam inuentum nidificantem adiuuent uicinos custodire[k] pullos eius. Item ducant poduodas[l] in ordine de uilla ad uillam proximam . sed non accipiantur equi eorum, mittendi in Prussiam . uel podiasdam *(sic)* . sed si emuntur equi de communi ad talia negotia . homines illi apponant partes suas. Item preuod[3] nobilium ducant in ordine cum curiis nobilium . sed preuod rusticorum non ducant. Item noua seruitus in Radeiev[m] seruandi hominem in trunco iudicatum a iudice Crusuicensi . et deducendi in Crusuic[n]. deleatur . quia hec non fuit in tempore domine[4] que contulit deo Radeiov. Item Capreolos . Vulpes . et Lepores et

[1] Ob. w przypisach (str. 303) waryant: *k.*— [2] W bulli Grzegorza IX brak skrótu na: „ur". [3] Franciszek Piekosiński we własnoręcznej kopii swej z oryginału transsumptu Grzegorza IX, czyta wyraz ten: „prouod". — [4] Mowa o Salomei hr. Bergu, wdowie po Bolesławie Krzywoustym, urodzonej przed r. 1101, zaślubionej Bolesławowi w r. 1113, a zmarłej d. 27 VII 1144 r. (Oswald Balzer: Genealogia Piastów). Por. nr. 66.

[a] *Kopiaryusz: następują wyrazy:* Cracoviensis, Mazoviensis, Cuiauiensis; [b] *tamże:* Mazoviensis, *ks. Lubomirski (ob. objaśnienia):* mazouiensis; [c] *Kop.:* transnatacionem; [d] *tamże:* braxacio; [e] *tamże:* in eisdem villis; [f] *tamże:* ipsius; [g] *tamże:* ascripticios; [h] *tamże:* idem *(sic)*; [i] *tamże:* burcis *(sic)*; [j] *tamże:* deperit, *ks. Lubomirski:* deperitur; [k] *W. Kętrzyński (ob. objaśnienia) dodaje:* (et); [l] *Kop.:* podvodos; [m] *tamże:* Radeiov; [n] *tamże:* Cruswicz.

asperiolos non impediantur clerici in predijs ecclesie uenari omnimode . sed homines eorum tantum cum pedicis . sed non cum retibus. Item, sicut hactenus fuit, et nouiter renouatum est in colloquio de Plock: Si homo de Nosidlk . uel de alio castro fecerit malum homini de Poltovsck[a]. non provocetur homo ille coram iudice de Poltousck[a]. sed coram Judice illius Castri . cuius est homo ille . et tribunus de Poltousck[b]. cum actore suo uadant ad iudicem illus Castri . et utrumque Castrum percipiat partem suam de re iudicata. Similiter si homo de Poltousck[a] fecerit malum homini de Nosidlk, uel alterius castri, non prouocetur homo de Poltousck[a] coram Judice de Nosidlk . nec coram[c] iudice alterius castri, sed prouocetur coram Judice de Poltousck[a]. et tribunus illius castri cum actore suo uadat ad iudicem[d] de poltousck[a]. et utrumque castrum percipiat partem suam[e] de re iudicata . ita ut idem ius[f] et par ius seruent[g] sibi inuicem ista Castra. Item, quia scio, quod qui communicat excomunicato *(sic)* excommunicatus est . promitto non communicare excomunicatis *(sic)* . sed persequar[h] eos, si non satisfecerint[i] ecclesie, sicut omnes duces nos obligauimus in colloquio de Prasna[j 1]. Item, considerans desolacionem episcopatus Mazouiensis, in remissionem peccatorum meorum et saluationem anime mee[k] uolo, ut sicut annona[2], que colligitur in Villis, que non sunt ecclesie, datur in conseruationem castri uisne[1]. Ita annona, que colligitur in Villis, que sunt ecclesie, accipiatur[3] in conseruationem[4] castri Poltousck. Item Opogiuillam *(sic)* episcopi Mazouiensis absoluo a p a u o s *(sic)* et a uacca p o d u o r o u a et ab irco[m 5] *(sic)* falconariorum. Ego Michael Cuyauiensis Episcopus, qui hoc negocium tractaui, subscribo. Ego quoque Gunterus, episcopus Mazouiensis, qui hoc priuilegium obtinui a duce Conrado, subscribo[6].

---

[1] Por. nr. 276. — [2] Por. odpowiedni przypis do aktu dwuszpaltowego z dnia 15 VI 1239 r.— F r a n c i s z e k P i e k o s i ń s k i (j. w.) czyta: accipitur. — [4] Tenże: conseruatione. — [5] Tenże: nido. — [6] W dalszym ciągu ob. nr. 299.

[a] *Kopiaryusz:* Poltovsk; [b] *tamże:* Poltovsk, *ks. L u b o m i r s k i j. w.:* Peltousck; [c] *tenże opuszcza:* coram; [d] *Kop.: następuje wyraz:* castri; [e] *tamże: brak:* suam; [f] *ks. L u b o m i r s k i:* uis *(sic);* [g] *tenże:* seruient; [h] *Kop.:* prosequar; [i] *tamże:* satisfaciant; [j] *j. w.* d'yrazna *(t. j.—dodaje W. K ę t r z y ń s k i j. w.:* de Yrazna, *co niewątpliwie jest pomylone z:* de Dyrazna, *gdyż miejscowości:* Prasna *ani* Yrazna *niema. W. K ę t r z y ń s k i przypuszcza, że chodzi tu o Dzierząźnię nad Płonną, niedaleko od Płońska. Por. w objaśnieniach nr. 175 hipotezę S t. Ł a g u n y);* [k] *W d. c. Kop.:* Opogi villam episcopi Mazoviensis absolvo a powos et a vacca podvorova et ab yrco falconariorum. Item sicut annona, que colligitur in villis, que non sunt ecclesie, datur in conservacionem castri Wisne, ita annona, que colligitur in villis, que sunt ecclesie, accipiantur *(W. K ę t r z y ń s k i, j. w., poprawia na:* accipiatur) in conservacionem castri Poltovsk. Datum anno Domini M⁰C⁰C⁰X⁰X⁰X⁰. Ego Michael, Cuiavie episcopus, qui negocium hoc tractavi, subscribo. Ego Gunterus, episcopus Mazovie, cuius indutu dux Conradus hoc votum Deo vovit, subscribo; [l] *ks. L u b o m i r s k i j. w.:* uisnensis; [m] *tenże nieodczytany wyraz:* irco *zastępuje 3-ma kropkami.*

Oryginał aktu niniejszego nie jest znany, a w postaci formalnej nie istniał zapewne nigdy. Tekst jego przechował się w dwu postaciach. Pierwsza z nich, dawniejsza, jest, jak świadczy całość jej redakcyi, wtórną (kopią z kopii); druga, późniejsza, jak widać również z jej redakcyi, pochodzi najpewniej wprost (jako kopia) z „oryginału". Pierwsza powstała prawdopodobnie w ten sposób, że, wkrótce po sporządzeniu „oryginału", którym była najpewniej prosta (bo, jak widać z tekstu — niepieczętowana), stwierdzona jedynie podpisami interesowanych biskupów, *noticia* — umowa z księciem, ci ostatni polecili skopiować ją, dodając w dalszym jej ciągu nieco późniejsze, może (jak i omawiane tu?) ustne tylko nadania książęce (nr. 299) i dla kopii tej uzyskali d. 24 stycznia 1232 r. potwierdzenie w transsumpcie papieża Grzegorza IX (nr. 320). Druga dostała się w tekście pierwotnym, bez pomienionych, późniejszych nadań książęcych, do pergaminowego Kopiaryusza Płockiego z XIV wieku (sygn. dawna „I. 31", obecna „H. 31", fol. 6; dyplomat, oznaczony u dołu karty 4-ej liczbą 6). Oryginał transsumptu Grzegorza IX przechował się pod sygnaturą: „Sig. $\frac{P.\ I.}{10}$" w Archiwum Kapitulnem w Płocku i został ogłoszony w całości przez ks. J. T. Lubomirskiego (Kodeks Dypl. Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 6—7, nr. 9; w zbiorze niniejszym nr. 320), pomieniony zaś kopiaryusz, zabrany już z Płocka i bezpośrednio dla nas niedostępny, został w r. 1885 opisany przez Wojciecha Kętrzyńskiego (Triginta Documenta Ecclesiae Cathedralis Plocensis, 1230—1317, Lwów 1888, odbitka, str. 3—4), który (j. w., str. 10—12, nr. I) przedrukował z niego akt omawiany.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy bezpośrednio z płockiego oryginału transsumptu Grzegorza IX. Wykazuje on, w zestawieniu lekcyi naszej z lekcyą ks. Lubomirskiego (j. w.), oraz z tekstem (z kopiaryusza, j. w.) Wojciecha Kętrzyńskiego j. w., odmiany, przytoczone tu w przypisach dolnych.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu, poza pomienionym transsumptem Grzegorza IX, oraz kopią płocką (j. w.), nie znamy.

Drukowali go z kolei: (w urywku, z Biblioteki Stanisława Augusta) Adam Naruszewicz († 1796 r.): Hist. Nar. Pols. (Lipsk) t. VII, str. 14, przyp. 2; (Kraków) t. III, str. 195—196, przypis 4; ks. J. T. Lubomirski (j. w.) pod datą transsumptu z r. 1232; Max Perlbach (w regeście, na podstawie tekstu ks. Lubomirskiego, w Preussische Regesten, Königsberg 1876, str. 25, nr. 78, pod datą ok. 23 I 1229 r., oraz w Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, str. 117, nr. 47) pod datą przybliżoną r. 1227—1231; Wojciech Kętrzyński (j. w.), który w Kopiaryuszu Płockim odkrył, jako właściwą datę omawianego aktu, rok 1230, i nakoniec (z tegoż źródła, w regeście) Bolesław Ulanowski: Synod prowincyonalny w Kamieniu, Kraków 1915, str. 9, nr. 17.

Literatura. Ob. przypisy do dwu wymienionych ostatnio wydawnictw, por. B. Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1888), odbitki str. 31.

1230 **279.** S. L., S. D.

Christianus, episcopus Prussiae, transfert in Fratres Ordinis Teutonici omnes donationes, a Conrado, duce Masoviae, et ab ecclesia Plocensi sibi factas.

(Cf. nr. 282.)[1]

In nomine sancte et individue trinitatis.[a] Ego Christianus, primus pruzcie[b] episcopus, notum esse uolo || uniuersis presens scriptum inspecturis, quod propter deum, et ob defensionem sacrosancte matris nostre || ecclesie, heu iam pene in partibus illis depopulate a paganis . uidelicet territorio Cholmensj[c], || fratribus de domo teutonica, quicquid habuj datj mihi a duce conrado, uel[d] ab ecclesia plocensi . uel[d] emptj, || libere contulj . ut ipsi mihi,[e] omnibusque[f] meis successoribus sint paratj contra paganos pungnaturj[g] *(sic)*. || Ipsi uero mihi in eodem territorio iam supradicto[h] contulerunt de omnj aratro unam mensuram triticj, et aliam || siliginis . et ducenta aratra . et quinque hologia, unumquodque de . V.[i] aratris[j], cum omnj utilitate. || Testes autem donationis[k] huius et promissi: Henricus abbas de Lucca[l] *(sic)*, frater H. sacerdos . frater H. conversus, || (fratre)s[m] milites christi: Andreas . Goz[n] . Conradus[o] . ceterjque quam plures . Alexander sacerdos . Cives: Albertus || (scultetus)[p], Menricus[q]. Hildebrandus[r]. et ceteri[s] quam plures . Et ut hec permaneant inconuulsa, sigillorum || (nostrorum pre)munivimus[t] apensione[u]. Acta anno incarnationis dominj[v]. M . CC . XXX. ||

Oryginał aktu niniejszego, przeznaczony dla Zakonu, przechował się w Archiwum Głównem Król. Pols. w Warszawie pod sygnaturą: „Sig. IV. 1. 1. 4; Hub. I. nr. 7". Nie mogąc dotrzeć do niego bezpośrednio, korzystamy tu z jego podobizny, podanej przez

[1] Por. Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 233—234); Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 229—230.

[a] *Dogiel: następuje:* Amen; [b] *Dogiel:* Prussiae; [c] *Dogiel:* Culmensi; [d] *Stronczyński: czyta:* et; [e] *Dogiel i Philippi: następuje:* et; [f] *obaj j. w.:* et omnibus; [g] *Dogiel:* pugnaturi, *podobnież czyta Stronczyński;* [h] *Dogiel:* supra dicto, *podobnież czyta Stronczyński;* [i] *Dogiel:* quoquo *(sic);* [j] *Dogiel:* aratro; [k] *Dogiel:* huius donationis; [l] *Dogiel:* Lugna; [m] *Dogiel:* Fratres; [n] *Dogiel:* Goetz; [o] *Dogiel: brak;* [p] *Dogiel:* Scultetus; [q] *Stronczyński czyta:* Henricus, *Dogiel:* Mauricius. *Tak również w Większym Kopiaryuszu Krzyżackim. Imię to jako:* Minricus, *występuje w Mniejszym Kopiaryuszu Krzyżackim, gdzie w rzędzie świadków brak wszystkich imion od* frater H. conversus *aż do:* cives. *(Por. Philippi i Woelky, j. n., pag. 53, waryant* a*);* [r] *Dogiel:* Hildebrand, *podobnież czyta Stronczyński;* [s] *Dogiel: brak:* ceteri; [t] *Dogiel:* nostrorum praemunivimus; [u] *Dogiel:* appensione, *podobnież czyta Stronczyński;* [v] *Dogiel:* Acta Incarn. Domini.

Kazimierza Stronczyńskiego (Wzory pism dawnych, cz. I, Warszawa 1839, str. 6, nr. 6) oraz ze świadectw pośrednich, wedle których (Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, pag. 69—73; Wojciech Kętrzyński: O powołaniu Krzyżaków, str. 217; tenże: Der Deutsche Orden und Konrad von Masovien, pag. 16) pergamin jest u dołu, od strony czytelnika po lewej stronie, urwany: pieczęci pewnie nigdy nie posiadał (wedle Stronczyńskiego, j. w., „bez pieczęci"), a spisany został tąż samą ręką, co i dokument Konrada na Nieszawę (nr. 297. Por. ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny t. I, Warszawa 1905, str. 430). Tekst jego przechował się nadto w obu Kopiaryuszach Krzyżackich, „Większym" i „Mniejszym", pochodzących z XV w., a znajdujacych się w Archiwum Państwowem w Królewcu. Luki w tekście, pochodzące z uszkodzenia oryginału, uzupełnili: Dogiel (j. n.) oraz Philippi i Woelky (Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 53—54, nr. 73) na podstawie Większego Kopiaryusza Krzyżackiego.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z podobizny K. Stronczyńskiego (j. w.) i tekstu Dogiela (j. n.) z uwzględnieniem Philippi'ego i Woelky'ego (j. w.); transsumptów jego ani potwierdzeń nie znamy.

Co do autentyczności omawianego aktu, to uznają ją wszyscy uczeni; krytyce podlega jedynie prawna jego strona. Badacze niemieccy Philippi i Woelky (j. w.) oraz Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Halle 1886, pag. 69; por. tamże podobiznę tab. III) wcale jej nie kwestyonują, a opinię ich podziela Johannes Plinski (Die Probleme Historischer Forschung in der Geschichte des ersten Preussenbischofs, Breslau 1903, pag. 60—63, nota 7; pag. 65, nota 1; pag. 80, nota 1; nadto, por. tamże pag. 15—16, 26—34); natomiast, z pośród uczonych polskich, Wojciech Kętrzyński (j. w.) uważa akt omawiany za projekt biskupa Chrystyana, nieprzyjęty przez Zakon Krzyżacki (dla którego był przeznaczony również wedle Watterich'a j. n.), a ks. St. Kujot (j. w., str. 467, 469) za projekt Krzyżaków, nieprzyjęty przez biskupa Chrystyana. Wspomniane w nim napady pogan pruskich uważa ks. St. Kujot (j. w., str. 453) za „wymysł Krzyżaków".

Drukowali go z kolei: w r. 1693 (prawdopodobnie z kopii niedokładnej Lucasa Davida: Rkps. I, 321, por. Preussische Chronik II, Königsberg 1812, pag. 41) Leibnitz: Cod. Jur. Gent. Dipl. Prodrom., Hannover, pag. 6—8, nr. 10; w r. 1718 (zapewne z tegoż źródła) Lengnich: Polnische Bibliothek, I Bd., Tannenberg, IV Stück, pag. 336—337 (C); por. u tegoż tamże pag. 297—326: Ankunfft der Creutz-Herren in Preussen; w r. 1730 (z tegoż źródła) Acta Borussica, Bd. I, Königsberg u. Leipzig, pag. 72—73 (nr. 3), por. Duellius pag. 13—14; w r. 1748 (z odpisu w „Codex Pruthenus") Dreger: Cod. Dipl. Pomeraniae t. I, Stettin, pag. 142, nr. 81; w r. 1758 (zapewne z wzoru, jak świadczy waryant *q*, pokrewnego Większemu Kopiaryuszowi Krzyżackiemu, a najpewniej, jak świadczą waryanty *n* i *q*, występujące również u Watterich'a j. n., z kopii Lucasa Davida j. w.) Dogiel: Cod. Dipl. Pol. t. IV, Vilnae, pag. 6, nr. 8; w r. 1836 (w regeście, z niewiadomego źródła) Voigt: Cod. Dipl. Pruss., t. I, Königsberg, Regesten, p. IV; w r. 1839 (z oryg. warsz. z podobizną) Kazimierz Stronczyński j. w.; w r. 1857 (z kopii Lucasa Davida j. w.): J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 194, 242, nr. 16 (Zweite Ausfertigung); Frölich: Geschichte des Graud. Kreises I, 4; E. Rykaczewski: Inventarium Arch.

Crac. 63; w r. 1862 (na podstawie Dregera): Hasselbach u. Kosegarten: Cod. Pomer. Dipl., Bd. I, Greifswald, pag. 418; w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 27, nr. 82; w r. 1882 (na podstawie K. Stronczyńskiego j. w., z uzupełnieniami, zaczerpniętemi z Większego Kopiaryusza Krzyżackiego) Philippi i Woelky, j. w.; w r. 1886 (w regeście z podobizną, Tab. III, lit. b) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 116, nr. 37; w r. 1887 (w regeście) Woelky: Urkundenbuch des Bisthums Culm., Danzig, pag. 1, nr. 2; wreszcie w r. 1911 (w regeście ze spisu Walentego Huberta) Alexander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa, str. 31, nr. 6.

Literatura. Prace i przypisy pomienionych autorów i wydawców; nadto: Hartknoch: Animadversiones in Duisburg, pag. 36, oraz: Stanisław Zakrzewski: Nadania na rzecz Chrystyana (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. serya II, tom XVII).

280.

1230 GĄBIN, *S. D.*

Boleslaus Conradi, dux Sandomiriae[1], *ecclesiae b. Virginis Mariae in villa Łagów existenti, necnon episcopo Cuiaviensi, Michaeli, patrono illius ecclesiae, quemdam Chyrnam (rusticum) cum fratribus eius, testificante patre suo, Conrado, duce Masoviae, restituit.*

Notum sit uniuersis, tam presentibus quam futuris, presentem paginam inspecturis, quod ego Bolezlaus, ‖ diuina clementia dux Sudomirie, testificante patre meo[a], duce Conrado Ma‖zouie . cum baronibus Dobesio . Dyrsicrao et Badricho . Chyrnam cum fratribus ‖ ecclesie beate Marie de Lagou et domino Michaheli *(sic)*, Cuyauiensi Episcopo . ipsiusque succes‖soribus, pristine mancipaui seruituti . ut nullus ad prefatum Chirnam cum fratribus respectvm ‖ habeat, nisi successio Cuyauiensium Episcoporum . Ne igitur propter humane fragilitatis condicionem . ‖ a[b] memoria hominum excidat . appensione sigilli patris mei et meo decreui robo‖ri *(sic)* . Hec autem acta sunt in Gubyn anno dominice incarnacionis M° CC° . XXX°. ‖

Oryginał przechował się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą: „B. O. Z. 14“. Jest to pergamin gatunku niemieckiego, zachowany nieźle, choć gdzieniegdzie już zatarty. Szerokość jego mierzy 15,2 ctm., wysokość (bez

[1] Bolesław I, ks. sandomierski, sieradzki i mazowiecki, syn Konrada I, ur. 1208, † po 25 lutego 1248 r. (O. Balzer: Geneal. Piastów).

[a] *Rzyszczewski i Muczkowski czytają:* nostro; [b] *w oryginale:* a memoria, *z wydatnym skrótem łukowatym (bez znaczenia) ponad pierwszem* a.

zakładki) 6,3 ctm., zakładka około 6 milimetrów. Pomiary te nie są zupełnie ścisłe z powodu nierównych brzegów dyplomatu. Charakter pisma piękny, a dla swej epoki typowy. Pieczęcie były dwie, prawidłowo zawieszone. Po pierwszej pozostał tylko karmazynowy sznur jedwabny; po drugiej — na takimże sznurze — (nowożytny) woreczek płócienny z okruszynami wosku wewnątrz. Rzyszczewski i Muczkowski (ob. niżej) mogli jeszcze stwierdzić mały jej kształt przed kilkudziesięciu laty. *In dorso* dyplomatu widnieją napisy: z XIII—XIV w. „de Cyrna priuile"; z XVI w. „Boleslai Ducis Sendomiria(e) littera super Czerma uilla *(sic)* in Lagow pro ecclesia Wladislaviensi 1230"; z XVIII w. wyraz nieczytelny i data 1760 r.; z tegoż czasu: „Clauis Pierkoviae (?) N-ro 13, 1228" *(sic)*. Wreszcie jakiś napis, położony na górnym rogu prawym (od strony widza) zupełnie zatarty, pochodzący prawdopodobnie z wieku XVI, a zawierający czyjś podpis (rewidenta urzędowego?). Nakoniec widnieje tam mała pieczątka klejnotowa Ord. Hr. Zamoyskich i (moja) sygnatura obecna.

Tekst aktu niniejszego, związanego tak blisko z Mazowszem, zaczerpnęliśmy z pomienionego oryginału. Potwierdzeń jego ani transsumptów nie znamy.

Drukowali go z tegoż źródła: w r. 1848 (jako z oryginału, należącego do Kazimierza Stronczyńskiego) L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II, pars prior, Varsaviae, pag. 9—10, nr. 9; w r. 1886 (w regeście z tegoż wydawnictwa) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 117, nr. 46; w tymże roku (z tegoż wydawnictwa) Franciszek Piekosiński: Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, Cracoviae, pag. 45, nr. 399.

Literatury, poza drobnymi przypisami pomienionych wydawców, nie znamy.

281.

(1230?)! *S. L., S. D.*

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, praesente Petro, episcopo Masoviensi, ecclesiae Vladislaviensi villam Chełmce restituit, villam autem Kicko eidem ecclesiae vendit.

L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II, pars 2, Varsaviae 1852, pag. 591, nr. 437; Max Perlbach, w regeście, pod datą: (1232—1239): Preussisch-polnische Studien zur Geschichte des Mittelalters, Heft I, Halle 1886, pag. 118, nr. 60; ks. Stanisław Chodyński, w regeście, pod datą: (1233 ?): Mon. Hist. Dioeceseos Wladislaviensis, t. XIV Wladislaviae 1897, pag. 23, nr. 177.

Ob. nr. 327.

1230 **282.** VLADISLAVIAE, *JANUARIO S. D.*

Procuratores Christiani, episcopi Prussiae, testantur donationem territorii Culmensis ab eo fratribus Ordinis Teutonici factam esse, conditionibus intro contentis.[1]

(Cf. nr. 279.)

In nomine domini amen. Ego frater Henricus, dictus abbas de Lugna, et ego frater Johannes, dictus abbas de Lenda[a], universis christifidelibus, presentibus ac futuris notum facimus, quod cum ven. pater Christianus, dei gratia Prusie episcopus, operam daret omnimodam, ut pagani, qui nimis invaluerant in partibus Prusie, extirparentur, zelo[b] fidei et ecclesie sancte ductus, terram, quam in Culmensi territorio, tum per tytulum empcionis, tum per collacionem Conradi, ducis Cuiauie, Lanchicie[c], et Mazouie, tum per consensum ven. patris episcopi, et capituli Plocensis, pleno iure tam in spiritualibus, quam in temporalibus[d] legittime et racionabiliter fuerat adeptus, viris rel. fratribus domus Theutonice, nobis mediantibus, et pro posse nostro cooperantibus, contulit; ita ut sibi, et suis successoribus[e], de terra predicta, singulis annis, unam mensuram tritici, et alteram siliginis de quolibet aratro Theutonicali, et de quolibet aratro Slavico unam mensuram tritici, qualis mensura communiter in Wratislauia fuerit usitata, in toto Culmensi territorio in perpetuum solvere tenebuntur[f]. Et hec promiserunt solvere ipsi fratres tam de terris tunc[g] arabilibus, quam de omnibus terris in Culmensi territorio, de novo in culturam redigendis. Insuper promiserunt de terra predicta CC. aratra Theutonicalia, cum omnibus rebus ad ipsa pertinentibus, ei[h] plenarie hominibus locare, vel episcopo dimittere locanda, si vellet, et ubicunque ei placeret. Item promiserunt sibi[i] et successoribus suis quinque curtes, quamlibet de quinque Theutonicalibus aratris, in Culmensi terra, ubicunque ei placeret: ita quod prefata CC. aratra, et dictas quinque curtes cum omnibus suis pertinentiis, pratis, pascuis, fluminibus, lacubus, piscacionibus, molendinis, silvis, venacionibus, salifodiis, aurifodiis, argentifodiis[j], vel cuiuscunque metallifodiis[k], et breviter

[1] Autentyczność aktu niniejszego kwestyonuje jedynie W o e l k y (ob. objaśnienia).

[a] *Dogiel:* Linda: [b] *Jerzy z Dylewa:* sed zelo; [c] *Dogiel:* Lenciciae; [d] *Dogiel:* tam in temporalibus quam in spiritualibus; [e] *Dogiel:* et successoribus suis; [f] *Dogiel:* persolvere deberent; [g] *Dogiel: brak* tunc; [h] *J. z Dylewa:* et, *Dogiel:* vel; [i] *J. z Dylewa i Dogiel:* ei; [j] *J. z Dylewa i Dogiel:* salis — auri — argenti = fodinis, *przyczem różnica między pierwszym z nich a drugim polega na tem jedynie, że pierwszy ma:* saliuodinis; [k] *J. z Dylewa i Dogiel:* metalli fodinis.

cum omni utilitate, seu proventibus, qui tunc fuerunt, vel poterant[a] *(sic)* provenire in posterum, de ipsis, tamquam dominus in suo dominio, habens in eis iurisdictionem temporalem, et spiritualem, et libera[b] pro sua voluntate, nullo habito respectu, ad fratres sepedictos dispensare deberet[c]. Promiserunt nichilominus, quod, quicquid episcopus in memorato territorio nomine feodi[d] concesserat, fassallos[e] suos quiete permitterent possidere, ita, ut ipsi episcopo et suis successoribus, tamquam fassalli[f] suo domino[g], deberent esse obligati[h], et quod nulli in eadem terra quicquam nomine feodi[d] darent, vel prestarent sine consensu predicti episcopi; et omnes eandem terram inhabitantes, tam feodales[i], quam alios[j] Prutenos expugnare in propriis expensis et episcopatui ipsius subicere deberent, et in expeditionibus vexillum predicti episcopi, tam in eundo, quam in[k] redeundo, ante vexillum sepedictorum fratrum incedere. Item promiserunt, homines eiusdem episcopatus, tam feodales[i], quam ceteros, cum omnibus ad eos pertinentibus, et omnia, que habuit, et habiturus fuit, et omnem iurisdictionem episcopi, et successorum suorum, contra omnem hominem bona fide, consilio et auxilio, sine dolo, tanquam propria bona[l] fovere pro toto posse suo, ac defensare; et nihilominus, ubicunque veniret episcopus ad bona ipsorum, debito honore, tanquam episcopum et dominum suum recipere, ac eidem necessaria subministrare. Item promiserunt, omnia instrumenta et auctoritates, quas in cruce signatis, et signandis ab apostolicis felicis memorie dominis, Innocentio et Honorio habuit, et insuper omnia instrumenta, negotium Prusie tangentia, propriis expensis[m] et laboribus sub bulla sanctiss(imi)[n] patris ac domini Gregorii noni, Romane sedis summi pontificis, procurare, innovari[o]; hoc adiecto expresse inter ipsos, quod, si iidem fratres memorato episcopo pensiones simul et taxaciones[p] premissas[q] suo tempore non solverent[r], extunc ipse episcopus[s] de possessionibus sepedictis, tamquam suis licite se intromittere haberet facultatem. Acta sunt hec in Wladisslavia, anno domini[t] M CC XXX. mense Januario, presentibus testibus subnotatis: Johanne priore, Hermanno monacho Lugunensi[u]; fratribus de Thimow[v]: Girhardo[w] et Conrado; militibus Chri-

---

[a] *Dogiel:* poterint; [b] *J. z Dylewa i Dogiel:* libere; [c] *Dogiel:* debeat; [d] *Dogiel:* feudi; [e] *J. z Dylewa:* fasallos, *Dogiel:* Vasallos; [f] *J. z Dylewa:* fasalli, *Dogiel:* Vasalli; [g] *Dogiel:* Domino suo; [h] *Dogiel:* subligati; [i] *Dogiel:* feudales; [j] *J. z Dylewa i Dogiel (prawidłowo):* alii; [k] *brak u Dogiela;* [l] *Dogiel:* bona propria; [m] *Dogiel:* impensis; [n] *Dogiel:* sanctissimi; [o] *Dogiel:* innovare; [p] *Dogiel:* exactiones; [q] *Dogiel:* promissas; [r] *Dogiel:* solverint; [s] *u Dogiela brak:* episcopus; [t] *J. z Dylewa i Dogiel:* gracie; [u] *J. z Dylewa i Dogiel:* Lugnens; [v] *J. z Dylewa i Dogiel:* Thimau; [w] *Dogiel:* Gerhardo.

sti de Prusia[a]: Andrea, Wernhero, Johanne, Albrando, Conrado . Feliciter . Amen.

Oryginał aktu niniejszego, przeznaczony dla biskupa pruskiego Chrystyana, dziś już nieistniejący, znajdował się niegdyś w Archiwum Dyecezyalnem Chełmińskiem, dokąd przeszedł być może z rąk biskupa Chrystyana (por. ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny t. I, Warszawa 1905, str. 292). W archiwum tem widział go i opisał d. 7 X 1514 r. w transsumpcie swoim oficyał warmiński Jerzy z Dylewa (von Delau. Por. Woelky: Urkundenbuch des Bisthums Culm t. II, Danzig 1887, pag. 1—2, nr. 3 i 5) w słowach następujących: Harum litterarum bina sigilla fuerunt, quorum utrorumque imago fuit viri stantis, veste sacerdotali induti, et baculum pastoralem dextera tenentis. 1. vero eorum talem habebat scripturam: „Sigillum abbatis", de reliqua parte litterarum vetustate attritis et effractis. 2. vero scripturam habebat talem: „Sigillum abbatis lendensis" (por. Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 55, przypis do nr. 74). Poza wspomnianym transsumptem, kopie omawianego aktu zachowały się nadto w Copiarium Elshengense, pochodzącem z 1382 r. a przechowywanem w Archiwum Dyecezyalnem Chełmińskiem w Pelplinie, gdzie zanotowano na marginesie: Littere abbatum testimoniales super promissione magistri et fratrum ordinis; w Copiarium Culmense (folio, z r. 1403 w temże archiwum), oraz w t. zw. transsumpcie Mauritius'a (z r. 1773, w temże archiwum); nadto, przechowała się kopia omawianego aktu w odpisie Lucasa Davida (j. n., z niewiadomego źródła. Por. Philippi i Woelky j. w.).

Tekst nasz, oparty na pomienionych wyżej kopiaryuszach, zaczerpnęliśmy z najdokładniejszego w danym przypadku wydawnictwa Philippi'ego i Woelky'ego (j. w., str. 54—55, nr. 74), zaopatrując go w podane przez tych ostatnich waryanty transsumptu Jerzego z Dylewa, a nadto w waryanty Dogiela (Cod. Dipl. Pol. t. IV, Vilnae 1758, pag. 6, nr. 9), który druk swój, oznaczony (j. w.) jako pochodzący „Ex Archivo Regni", zaczerpnął w istocie (co stwierdzają waryanty nasze: *i, j, k* [str. 309], *b, j, t, u, v* [str. 310]) z wzoru, opartego na transsumpcie Jerzego z Dylewa.

Autentyczność niniejszego aktu została uznana przez większość badaczów-specyalistów polskich i niemieckich. Stwierdzają ją: ks. St. Kujot (j. w., str. 467), Wojciech Kętrzyński (w pracach, wyszczególnionych w objaśnieniach nr. 265), Philippi i Woelky (j. w.), oraz Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 116, nr. 38). Wątpliwości podniósł jedynie sam Woelky (Urkundenbuch des Bisthums Culm, Danzig 1887, pag. 1—2, nr. 3), sądząc (na podstawie zestawienia aktu niniejszego z nr. 279), że mógł on być podrobiony około r. 1240, kiedy biskup Chrystyan chciał utrzymać nadal w mocy prawa swoje wobec Zakonu.

Potwierdzeń omawianego aktu ani transsumptów, poza pomienionymi, nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1730 (z kopii Lucasa Davida: Rkps. I, 332; por. Preussische Chronik II, Königsberg 1812, pag. 41—42): Acta Borussica t. I, Königsberg und Leipzig, pag. 406—409 (por. tamże pag. 72—73, nr. 3, oraz Lengnich: Polnische Bibliothek, c. 318, nota h, Geschichte Preussens t. IV, pag. 9); w r. 1758

[a] *I. z Dylewa:* Pruzia; *u tegoż miejsce wystawienia aktu brzmi:* Vlodizlauia

(prawdopodobnie z wzoru, zaczerpniętego z transsumptu Jerzego z Dylewa) Dogiel: Cod. Dipl. Pol. t. IV, Vilnae, pag. 6—7, nr. 9; w r. 1836 w regeście, opartym na obu pomienionych wydawnictwach, Voigt: Cod. Dipl. Pruss., t. I, Königsberg, Regesten, p. V; w r. 1857, z kopii Lucasa Davida, J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 194 i 240—242, nr. 15; w r. 1876, w regeście, Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 26—27, nr. 81; w r. 1882 (w regeście) tenże: Pommerellisches Urkundenbuch, Danzig, pag. 37, nr. 43; w r. 1882 Philippi i Woelky (j. w.) — z uwzględnieniem najważniejszych wzorów; nakoniec w r. 1886 (w regeście) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 116, nr. 38. W Archiwum w Gdańsku znajduje się błędny odpis niniejszego aktu, pochodzący z XVI w.

Literatura. Prace i przypisy pomienionych autorów i wydawców.

1230 **283.** PERUSII, *JANUARII 12—18*

Gregorius papa IX fratribus s. Mariae Teutonicorum donationem, factam a duce Poloniae (Masoviae), confirmat, et monet eos, ut fidem inter Prutenos sedulo dilatent.

Gregorius episcopus s(eruus) s(eruorum) d(ei). Dilectis filiis Fratribus Domus sancte Marie Theutonicorum in Theutonia et Prutenorum partibus constitutis, salutem e(t) a(postolicam) b(enedictionem). Circa fideles suos indicium bonitatis sue dominus exhibet in hoc, quod reservat eis hostes, quos posset conterere solo verbo: ut videlicet, qui offenderunt in multis, succurrendo pro amore suo proximis, et retribuendo aliquid sibi, qui pro eis tradidit semetipsum, satisfaciendi habeant materiam, et salventur. Sane dominus et redemptor noster, in cuius odium et contemptum populus barbarus Prutenorum graviter persequitur christianos, qui iuxta ipsos existunt, devotionem querit et auxilium suorum fidelium in hac parte, qui, quamvis bonorum nostrorum non egeat, ea tamen exposcit, ut pro eis nobis retribuat in celestibus beneficia potiora. Nuper siquidem dilectus filius Hermannus, Magister Domus sancte Marie Theutonicorum, in nostra proposuit presentia constitutus, quod Nobilis vir C(onradus), Dux Polonie, Castrum Colme cum pertinentiis suis, et quedam alia Castra in Prutenorum confinio domui vestre pia liberalitate concessit, adiciens, quicquid de terra illorum per vos et coadiutores vestros poteritis obtinere: quod utique gratum non modicum gerimus et acceptum, sperantes, quod fideles existentes iuxta fines terre predicte, cotidie periculo mortis expositi, per vos recipere debeant subsidium oportunum. Quia vero ibi sunt pietatis studia sollicitius exercenda, ubi

exinde potest maioribus impietatibus obviari, Caritatem vestram monemus et hortamur in domino, vobis et omnibus adiutoribus vestris in remissionem vobis[a] peccaminum iniungentes . quatinus ad eripiendum de Prutenorum manibus terram ipsam, a dextris et a sinistris dei armatura muniti, viriliter procedatis, ut, favente divina gratia et vestro ministerio, sacrosancta ecclesia, dilatato in partibus illis loco tentorii sui, et funibus tabernaculorum eius extensis, numero et merito fidelium augeatur, vosque centuplum in via et vitam eternam in patria percipere debeatis: proviso, ne contra terram illam, que Venerabilem fratrem nostrum ...[b] Mutinensem Episcopum dinoscitur recepisse[1], occasione huiusmodi procedatur. Datum Perusii II Idus Ianuarii[c]. Pontificatus nostri Anno Tertio.

Akt niniejszy przechował się w dwu wzorach zasadniczych. Pierwszy z nich stanowią dwie oryginalne pergaminowe bulle pieczętowane, drugi — tekst, zawarty w oryginalnych regestach pergaminowych papieskich. Teksty w obu tych wzorach są niemal jednakie (por. waryanty), różnica ważniejsza między nimi zachodzi jedynie co do daty dziennej; gdy bowiem pierwszy z nich posiada: Datum Perusii XV. Cal. Februarii, pontificatus nostri anno tercio, data drugiego brzmi: Datum Perusii II Idus Ianuarii, pontificatus nostri anno tercio, z czego zdaje się wynikać, że akt niniejszy spisano d. 12 I 1230 r. i pod tą datą wniesiono go do regestów papieskich, a bulle pieczętowane przygotowano w dwu egzemplarzach w sześć dni później i zaopatrzono je właściwą datą tej czynności, t. j. d. 18 I t. r. Oryginały pieczętowane przechowały się w dwu zbiorach: pierwszy w Archiwum Państwowem w Królewcu, skąd przedrukowali go Voigt (Cod. Dipl. Pruss. t. I, Königsberg 1836, pag. 21, nr. 23), oraz Philippi i Woelky (Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 52—53, nr. 72); drugi w Archiwum po-Krzyżackiem w Wiedniu (por. Dudik: Münzsammlung des Deutschen Ordens, pag. 19, nr. 1). Wzór drugi stanowi tekst omawianego aktu, przechowany w oryginalnych regestach pergaminowych papieża Grzegorza IX w Archiwum Watykańskiem w Rzymie (t. I, fol. 149, epistola 101). Opis tego zabytku ob. w objaśnieniach nr. 259.

Tekst nasz, uwzględniony na podstawie pomienionego ostatnio źródła przez Raynalda (Annales ecclesiastici, nr. 24), a wydany przez Augustyna Theinera (Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I, Romae 1860, pag. 18, nr. 38), porównaliśmy w ustępach ważniejszych z oryginałem regestów papieża Grzegorza IX w październiku 1912 r. w Rzymie, poczem uzupełniliśmy opuszczone tam klauzule wedle pierwszego z pomienionych wyżej wzorów w wydaniu Philippi'ego i Woelky'ego (j. w.).

[1] Por. Strehlke: Regesten des Bischofs Wilhelm von Modena (Scriptores Rerum Prussicarum t. II, 123), oraz akt Grzegorza IX z 12 IX 1230 r., Anagni; w zbiorze niniejszym nr. 288.

[a] *Wyrazu:* vobis *brak w oryginale Królewieckim;* [b] *tamże dwie kropki;* [c] *w oryginałach: Królewieckim i Wiedeńskim data brzmi:* XV Cal. Februarii.

Drukowali go z kolei: (w regeście, wedle reg. wat.) w r. 1646—1677 Raynaldus Odoricus, Annales Ecclesiastici post Baronium ab anno 1198—1565, Romae, nr. 24; w r. 1730 (z rękopisu Lucasa Davida, I, 339, pod datą: Anagni, Junii 11, 1227! r.) Acta Borussica, t. I, Königsberg—Leipzig, pag. 418—419; w r. 1836 (z tegoż źródła) Voigt: Cod. Dipl. Pruss. t. I, Königsberg, pag. 21, nr. 23; (w regeście, z oryginału wiedeńskiego) Dudik: Münzsammlung des Deutschen Ordens, pag. 19, nr. 1; w r. 1857 (z Voigt'a?) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 194, 212, 242—243, nr. 17; w r. 1860 (z regestów watykańskich) Aug. Theiner: Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae t. I, Romae, pag. 18, nr. 38; Potthast nr. 8480 i 8481; w r. 1876 (w regeście, pod datą 18 I 1230 r.) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 26, nr. 80; w r. 1882 (z oryginału Królewieckiego) Philippi i Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg, pag. 52—53, nr. 72); w r. 1886 (w regeście z tegoż źródła, z uwzględnieniem oryginału wiedeńskiego) Max Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 116, nr. 36.

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców.

284.

Littera falsa.

1230[1] *(!)* PLOCIAE, *MARTIS 17*

Guntheri, episcopi Plocensis, litterae, quibus bona, ad episcopatum suum pertinentia, sita in territorio Culmensi, cum decimis ac iure patronatus Ordini Teutonico donat.[2]

In nomine patris, et filii et spiritus sancti. Amen. Nos divina miseratione G. episcopus, W. decanus, Plocensis, cum nostro Capitulo universis christifidelibus tam presentbus, quam futuris imperpetuum *(sic)*. Quia religiosam vitam eligentibus congrua consideratione prospiciendum[a] est et providendum, ne umquam[b] a dei servicio et devotione per illicitas controversias abstrahantur, et maxime militibus Christi, qui personas suas pro Christi amore periculo supponere non formidant: ideo nos, zelum dei habentes, ad honorem et commodum sancte ecclesiae dei, milites Christi, scilicet fratres de domo Teuthonicorum[c] Jerosolimitana[d], qui inimicis Christi audacter resistunt, et eos etiam fortiter impugnant, in quantum possumus, in sua constantia fovere[e] volumus et manutenere. Cum igitur illustris dux C.(onradus)[f] Mazouie et Cuyauie[g] terram Culmensem cum omni utilitate ac proventu, qui nunc est ibidem, uel imposterum inveniri potest[h], cum omnibus castris ac prediis, et omni libertate et immunitate, nichil sibi in predicta

[1] Akt niniejszy powstał prawdopodobnie w okresie około 1235—1257 r. Ob. objaśnienia.

[2] Por. Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 233—234): Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 229—230.

[a] *Dogiel:* conspiciendum; [b] *Dogiel i Wol.:* unquam; [c] *Dogiel:* Teutonica, *Wol.:* Theutonicorum; [d] *Dogiel:* Hierosolymitana; [e] *Warsz.: następuje wyraz przekreślony:* stonem (?); [f] *Dogiel:* Conradus; [g] *Dogiel:* Cuiaviae, *Warsz.:* Cuiauie; [h] *Dogiel:* in posterum inveniri potest, *Wol.:* inposterum inveniri poterit.

Culmensi terra iuris aut patrimonii reservando, dictis fratribus perpetualiter contulerit possidendam [a], videlicet infra [b] terminos Drauanche [c], defluentis in Wislam et Wisle [d] inferius usque in Ossam et Osse superius usque in Prussiam [e]: nos quoque considerantes devastationem episcopatus nostri ibidem per paganos Pruscos [f], volentes etiam predictos fratres nostris donationibus ad pium propositum, quod habent, super commodo et [g] pace fidelium ardentius incitare, omnia predia et possessiones in predicta terra Culmensi [h] ad episcopatum nostrum pertinentes, tam in castris, quam in villis, agris, pascuis, siluis [i], aquis, ceterisque appendiciis et omnes decimas et ecclesias et earum patronatum cum omni iure ac libertate, quod ibidem habemus uel habere possemus [j] *(sic)*, dictis fratribus liberaliter conferimus in ueram proprietatem eisdem fratribus perpetualiter possidenda infra terminos supradictos; hoc dumtaxat [k] excepto, quod crisma et consecrationes abbatum, monialium, ecclesiarum, et alia sacramenta ecclesie a nobis exposcentur [l], per que pretaxate nostre donationi eisdem facte fratribus in nullo aut derogari queat, aut deperire. Ut autem hee [m] nostre donationes rate sint imposterum [n] et a nullo hominum possint violari, presentem paginam nostris sigillis, scilicet episcopali, et chorali communimus [o]. Actum in Plocsk [p] Anno dominice incarnationis M CC XXX [q]. XV. Kal. Aprilis. [r]

Formalny oryginał materyalny niniejszego falsyfikatu nie istniał zapewne nigdy — nawet zdaniem Philippi'ego (i Woelky'ego: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 57, przypis do nr. 77), a w autentyczność jego nie wierzono już, jak się zdaje, w r. 1257, gdy, z wyraźnem zastrzeżeniem, zawartem w słowach: mediante et ordinante .. domino W. Wladizlauiensi episcopo, duximus ipsum, sicut iacet, ratum haberi — transsumował go i potwierdzał Andrzej biskup płocki (por. akt tegoż z dnia 19 XI 1257 r.). Tekst niniejszy przechował się w dwu wzorach zasadniczych. Pierwszym z nich jest doręczone swego czasu Polsce przez Krzyżaków „Vidimus" (z czasu około 1250? r.), bez żadnego zgoła opisu, formuły potwierdzającej, ani daty, wystawione przez V., przeora Dominikanów chełmińskich, i B.(erthoga?), gwardyana Minorytów toruńskich, przechowywane w oryginale pergaminowym o trzech pieczęciach, z których jedna tylko (mała, z wosku białego, na paskach pergaminowych, z napisem w otoku: [SIGI]LLUM FRATR[UM M]INORU[M] DE THOR.) ocalała wraz z „Vidimus", pod sygnaturą: „Sig. IV. 1. 4. 582; Hub. I. 8; $\frac{}{3\ ss.}$", w Arch. Głów. Król. Pols. w Warszawie (pod datą katalogową omawianego tu aktu t. j. r. 1230). Podobiznę jego z datą: XVI Kal. Apr. *(sic)*, podaje Kazimierz Stronczyński: Wzory pism dawnych, cz. I, Warszawa 1839, str. 5, nr. 5 (oznaczamy ją w waryantach jako *Warsz.*). Drugim wzorem, powstałym prawdopodobnie na podstawie pomienionego, przedstawionego jako odpowiednie „instrumentum" przez biskupa kujawskiego, Wolimira, wśród sprawy Andrzeja biskupa płockiego z Landmistrzem Krzyżackim, Gerhardem Hirzbergiem, d. 19 XI 1257 r., jest opatrzony tą datą „in villa Parchan" transsumpt biskupa Andrzeja, przechowywany w oryginale w Archiwum Państwowem w Królewcu, a zaopatrzony *in dorso* w napis: Notetur, contra Polonos! (por. ks. Stanisław Kujot, j. n.). Transsumpt jego, wystawiony we Włocławku d. 2 II 1258 r. przez pomienionego biskupa Wolimira, przechował się w kopii, wniesionej do Większego Kopiaryusza Krzyżackiego, pochodzącego z XV w., a znajdującego się w Ar-

[a] *Warsz.:* possidendam contulerit; [b] *Dogiel:* intra; [c] *Dogiel:* Drewentzae, *Warsz.:* Draranze (?), *Wol.:* Druanche; [d] *Warsz.:* Wizlam et Wizle, *Wol.:* Wyslam et Wysle; [e] *Warsz.:* Prusciam, *Wol.:* Prusiam; [f] *Dogiel:* Prussiae; [g] *Warsz.:* ac; [h] *Warsz.:* Culmensi terra; [i] *Dogiel:* sylvis; [j] *Dogiel:* possumus; [k] *Dogiel:* duntaxat; [l] *Warsz.:* exposcemur; [m] *Dogiel:* hae; [n] *Dogiel:* in posterum; [o] *Dogiel i Wol.:* communivimus; [p] *Dogiel:* Plotzk, *Warsz.:* Plozc, *Wol.:* Plock; [q] *u Dogiela data roczna literami;* [r] *u Dogiela brak daty dziennej, Warsz. ma:* XVI. Kal. Aprilis, *Wol.:* quintodecimo Kal. Aprilis.

chiwum Państwowem w Królewcu (Philippi i Woelky, j. w., pag. 58, przypis do nr. 77). Oznaczamy go w waryantach, jako: *Wol.*

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z najpoprawniejszej możliwie postaci omawianego aktu, zachowanej w transsumpcie biskupa Andrzeja z d. 19 XI 1257 r., na którym oparli się Philippi i Woelky (j. w.). Zaopatrzyliśmy go przytem w waryanty tekstów *Warsz.* i *Wol.*, oraz Dogiela, który mógł wprawdzie, jak twierdzi Philippi (j. w.), korzystać z tekstu *Wol.*, wszelako, jak dowodzi stereotypowe jego źródło (Ex Archivo Regni), a nadewszystko waryanty: *a, h* (str. 314), *b, j, r* (str. 315), mógł również mieć pod ręką jakiś nieznany nam dzisiaj wzór jego wtórny. Być może, że była nim wspomniana w „Inventarium" E. Rykaczewskiego (pag. 62—63), lecz nieokreślona bliżej, postać transsumptu *Warsz.*

Fałszerstwo omawianego aktu stwierdzają jednomyślnie uczeni zarówno polscy, jak niemieccy. Por. W. Kętrzyński (O powołaniu Krzyżaków przez ks. Konrada. Rozpr. Ak. Um. Wydz. Hist.-Fil. t. XX, str. 191, 225; Der Deutsche Orden und Konrad von Masovien, Lemberg 1904, pag. 181), ks. Stanisław Kujot (Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny t. I, Warszawa 1905, str. 435. Tamże na str. 467 w odpowiedniej rubryce błąd: „autentyk", zamiast „falsyfikat"), Philippi i Woelky (j. w., w przypisach do nr. 77), Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Halle 1886, pag. 88—96). W. Kętrzyński (j. w.) przypuszcza, że za wzór omawianego aktu służył fałszerzowi prawdopodobnie podrobiony akt biskupa płockiego Guntera z dnia 2 VII 1228 r. (nr. 265), a ks. St. Kujot (j. w., str. 453) wyraża zdanie, że zawarte w tekście biadania na temat napadów pruskich, „wymyślili Krzyżacy". Ze szczegółowych ich wywodów wynika, że akt omawiany podrobili Krzyżacy około 1235 r.; wedle M. Perlbacha (j. w.) około r. 1257.

Drukowali go z kolei: w r. 1732 (z transsumptu z 1257 r., w kopii Lucasa Davida [Rkps. II, 1283; Preussische Chronik, t. V, Königsberg 1813, pag. 18—19, nota *]) Acta Borussica t. III, Königsberg-Leipzig, pag. 263—265 (1); w r. 1748 (w tekście *Wol.*) Dreger: Cod. Dipl. Pomeraniae t. I, Stettin, pag. 136, nr. 78; w r. 1758 (w tekście *Wol.* z odmianami, ob. wyżej, a jakoby: Ex Archivo Regni lib. 3, n. 4, f. 133) Dogiel: Cod. Dipl. Pol. t. IV, Vilnae, pag. 9, nr. 11; w r. 1836 (w tekście *Wol.*) Voigt: Cod. Dipl. Pruss. t. I, Königsberg, pag. 102, nr. 105; tenże j. w., Regesten, p. V; w r. 1839 (w tekście *Warsz.* z podobizną litografowaną) Kazimierz Stronczyński: Wzory pism dawnych, cz. I, Warszawa, str. 5, nr. 5; w r. 1857 (wedle Dregera j. w., pod datą 18 III 1230 r.) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates, Leipzig, pag. 195, 244—245, nr. 19; Frölich: Graud. Kreis. I, 5; w r. 1862 (wedle Dregera j. w.) Hasselbach u. Kosegarten: Cod. Pomer. Dipl. t. I, Greifswald, pag. 418; w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 29, nr. 86; w r. 1877 (w tekście *Warsz.*) Krzyżanowski: Katedra Płocka i jej biskupi, Płock, str. 173; w r. 1882 (w tekście Królewieckim) Philippi u. Woelky: Preuss. Urkundenbuch j. w., pag. 57—58, nr. 77; w r. 1886 (w regeście z podobizną, Tab. IV, lit. b) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 116, nr. 41; w r. 1887, w regeście (pod datą 18 marca), Woelky: Urkundenbuch des Bisthums Culm, Danzig, pag. 2, nr. 4; w r. 1911 (ze spisu dyplomatów Walentego Huberta, wedle *Warsz.*) Alexander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa, str. 31, nr. 7.

Literatura. Prace i przypisy pomienionych autorów i wydawców. Por. nadto: Altpreussische Monatsschrift X, 644 i nast. oraz Preussische Chronik Lucasa Davida II, Königsberg 1812, pag. 91, 93; Max Perlbach: Die ältesten preussischen Urkunden, Königsberg 1873 (rec. W. Kętrzyński: Przew. nauk. i liter., r. 1874, str. 240); A. L. Ewald: Die Eroberung Preussens durch die Deutschen (rec. W. Kętrzyński j. w., str. 155).

285.

1230(!) KUCHARY, *JUNII 30*

Boleslaus, dux Masoviae, villas Jakać et Górzno cum attinentiis earundem, a quodam Thomcone, filio Nicolai, emptas, vendit castellano Gothardo de Służewo.

Metryka Koronna, ks. 6, fol. 66, oblata w transsumpcie konfirmacyjnym „oryginału", wydanym w r. 1474 s. d. w Ciechanowie (?), prawdopodobnie przez Konrada III Rudego, ks. mazowieckiego, a znanym jedynie z wpisu, wprowadzonego do Metr. Kor. (j. w. fol. 64 v) w Łomży w końcu lutego 1475 r., post sabbatum proximum ante Oculi in Lomza, p. t. Confirmacio Jurium Jakancz, z adnotacyą na marginesie księgi: „Exivit (littera)".

Ob. nr. 398.

286.

1230 *S. L., JULII 24*

Guntherus, plocensis ecclesiae episcopus, cuidam Arnoldo de Opole (?) in confinio castri Święcie ecclesiam conventualem construendi concedit potestatem.

In nomine sancte et indiuidue trinitatis amen. Hominum deficiente memoria, in prediis et possessionibus collatis oriuntur quandoque contraria, si non fuerint in scripto firmiter perhennata. Vnde notum sit omnibus tam posteris, quam presentibus Christi fidelibus, quod ego Guntherus, miseratione diuina plocensis ecclesie episcopus, bona uoluntate . et communi fratrum meorum predicte ecclesie canonicorum consensu . contuli in perpetuum domino Arnoldo de Opulla in confinio castri zvintinensis, ubicunque uoluerit, in dyocesi mea auctoritatem ecclesiam conuentualem construendi, cuius ecclesie patronatum integraliter . ei et successoribus suis perpetualiter contuli, scilicet preposituram et omne ius spiritale *(sic)* cum integra decima theutonicorum, in sexcentis mansis hollandricis infra fluuios duos, scilicet cholmenizam . et Copriwinizam, sub eadem ecclesia manentium, excepta decima polonorum, quam tamen ad decem annos sibi indulsi . ecclesie uero ibidem ad honorem beatorum apostolorum Johannis et Jacobi construende, de communi fratrum meorum consensu superaddidi integraliter decimam de tribus milibus mansorum hollandricorum, in proximo adiacentium, ita, si forte domino adiuuante, ipsam terram adiacentem et desertam aliqui fideles saltim in posterum excoluerint, sine defectu tamen prioris decime

sexcentorum mansorum hollandricorum, quam uidelicet tam auctoritate ecclesie mee, quam etiam dobrinensium militum christi, predictus Arnoldus ecclesie sue perpetualiter infra prenominatos fluuios, sine contradictione aliqua, iuste ac rationabiliter optinuit *(sic)*. Vt autem hoc factum a successoribus meis uel a ceteris plocensis ecclesie menbris *(sic)* in posterum non possit reuocari in irritum, litteris, sigilli mei et ecclesie inpressione *(sic)* roboratis, iuste ac racionabiliter duxi muniendum. Actum ann *(sic)* anno gracie domini Millesimo Ducentesimo Tricesimo, Nono Kalendas Augusti.

Oryginał przechował się w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec katedralny, szafa II) pod sygnaturą: „Sig. $\frac{P.\ I.}{7}$“. Jest to pergamin gatunku niemieckiego, doskonale zachowany. Szerokość jego mierzy 37,65 ctm., wysokość (bez zakładki) 13,3 ctm., zakładka 1,3 ctm. Po dwu pieczęciach pozostały tylko dwa sznury ponsowe z niekręconego jedwabiu. *In dorso* napis z wieku XV: „Privilegium prepositi plocensis *(sic)*. Privilegium Guntheri, episcopi plocen. Arnoldo de Opulla concessum, supra edificacionem Ecclesie conventualis in confinis *(sic)* Castri quintum“ *(sic)*, a z XVI-go: „Privilegium Gunteri Episcopi, datum Arnoldo super edificacionem Claustri et templi sub titulo S. Joannis et Jacobi 1230. N-ro 409“. Dawne sygnatury brzmią: „610“, „L. K.“; nadto znajduje się tam parę innych, nieczytelnych.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego oryginału.

Transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy.

Drukował go (z tegoż źródła, z nieznacznemi różnicami lekcyi) w r. 1863 ks. J. T. Lubomirski: Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa, str. 3—4, nr. 6; w r. 1876 (w regeście z tego wydawnictwa) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 30, nr. 88.

Literatury specyalnej nie znamy. Bolesław Ulanowski (O uposażeniu biskupstwa płockiego. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXI, odbitka, str. 21—22, przyp. 1) kładzie omawiany tu dokument pod datą 2 VII 1228 r., co poczytujemy za omyłkę w druku (por. nr. 265, Literatura).

287.

1230 ANAGNI, *AUGUSTI 27*

Gregorii papae IX confirmatio donationum, ab episcopo Prussiae et Conrado, duce Masoviae, Ordini Militum Christi factarum.

(Cf. nr. 259, 265, 266.)

Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, magistro et fratribus militiae Christi in Pruscia, salutem et apostolicam benedictionem. Justis petentium desideriis dignum est Nos facilem prebere as-

sensum, et vota, que a rationis tramite non discordant, effectu prosequente complere. Eapropter dilecti in domino filii, vestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu, possessiones et alia bona, que venerabilis frater noster .. episcopus Pruxiensis *(sic)* et nobilis vir Conradus, dux Mazovie et Cuyavie, vobis pia liberalitate donarunt, sicut eas iuste et[a] pacifice possidetis, vobis et per vos ordini vestro auctoritate apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus . Nulli ergo omnino homini *(sic)* liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire . Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli, Apostolorum eius, se noverit incursurum. Datum Anagnie, Sexto Cal. Septembris, pontificatus nostri anno IIII.

Oryginał pergaminowy, opatrzony bullą ołowianą Grzegorza IX, przechował się w Archiwum Głównem Król. Pols. w Warszawie pod sygnaturą: „Sig. IV. 1. 7. 849; Hub. I. nr. 10; s—". Nadto, tekst jego występuje w instrumencie notaryalnym, zawierającym również teksty bull z d. 1 II 1245 r. i 17 III 1253 r., sporządzonym w r. 1335 na żądanie W. Mistrza Krzyżackiego, Dytrycha z Altenburga, zaopatrzonym w 35 pieczęci biskupów, opatów i t. d., zpośród których 26 istnieje jeszcze podziśdzień, a przechowywanym w Archiwum Państwowem w Królewcu, oraz — w t. zw. Większym Kopiaryuszu Krzyżackim, pochodzącym z w. XV, a znajdującym się dzisiaj w temże archiwum królewieckiem (por. Philippi i Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 61, przyp. do nr. 79).

Nie mogąc dotrzeć bezpośrednio do oryginału, tekst nasz zaczerpnęliśmy z Philippi'ego i Woelky'ego (j. w., str. 60—61, nr. 79), którzy oparli się na pomienionym Kopiaryuszu Krzyżackim; ponieważ zaś w tekście ich opuszczono formuły kancelaryjne papieskie (Justis petentium — — complere, oraz: Nulli ergo — — Si quis autem — — Datum), uzupełniliśmy je na podstawie tekstu Dogiela (Cod. Dipl. Pol., Vilnae 1758, t. IV, pag. 10, nr. 14), czerpiącego Ex Archivo Regni, lib. 3, n. 4, f. 132, t. j. najpewniej z bliskiego oryginałowi wzoru pozycyi, wciągniętej z błędnemi uzupełnieniami do Inventarium E. Rykaczewskiego (pag. 63, pozycya piąta).

Potwierdzeń jego ani transsumptów, poza pomienionym instrumentem notaryalnym, nie znamy. Mniemamy, że lakoniczna bulla niniejsza może dotyczyć skromniejszych niż te, jakie weszły do historyi, zatraconych nadań Konrada I, które zastąpiono interpolacyami nr. 264, 265, 266.

Drukowali ją z kolei: w r. 1730 (z kopii Lucasa Davida: Rkps. I, 335, Preussische Chronik II, Königsberg 1812, pag. 47) Acta Borussica, I. Bd., Königsberg und Leipzig, pag. 414—415; w r. 1748 (pod błędną datą 1231 r., przyczem nastąpiło błędne przed r. 1235 pomieszanie Braci Dobrzyńskich z Krzyżakami) Dreger: Cod. Pomeraniae Dipl. t. I, Stettin, pag. 144, nr. 84; w r. 1758 (Ex Archivo Regni, j. w.) Dogiel: Cod. Dipl. Pol. t. IV, Vilnae, pag. 10, nr. 14; w r. 1836 (w regeście z błędem:

[a] *Dogiel:* ac.

biskup płocki, zamiast pruski) Voigt: Cod. Dipl. Pruss. t. I, Königsberg, Regesten, p. V; w r. 1857 (w regeście) J. M. Watterich: Die Gründung des deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 195 i 220; w r. 1862 (z Dregera) Hasselbach u. Kosegarten: Cod. Pomeraniae Dipl., Bd. I, Greifswald, pag. 418; w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 30, nr. 89; w r. 1882 (z Większego Kopiaryusza Krzyżackiego j. w.) Philippi i Woelky j. w., nr. 79; w r. 1886 (w regeście z Philippi'ego i Woelky'ego j. w.) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 116, nr. 43; u Potthast'a nr. 8593; w r. 1911 (w regeście ze spisu Walentego Huberta, pod błędną datą XVII Kal. Sept.) Alexander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa, str. 32, nr. 9.

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców, oraz ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach (Przegląd Historyczny t. I, Warszawa 1905, str. 432).

288.

1230 ANAGNI, *SEPTEMBRIS 12*

Gregorius papa IX, Ordini Teutonicorum donationem castri Culmensis cum pertinentiis suis, per (Conradum), ducem Masoviae, eidem factam, confirmat.

(Cf. nr. 238, 295, 328.)

Gregorius episcopus, seruus seruorum dei. Dilectis filijs .. Magistro et fratribus Hospitalis Sancte Marie Teutonicorum || in Ierusalem[a], Salutem et apostolicam benedictionem. Vestre devotionis sinceritas et laudabilis intentio dilecti filij nobilis uiri .. Ducis Maçouie pro||merentur, ut pia et liberalis gratia, ab ipso uobis et ordini uestro facta, fauore apostolico fulciatur. Ex ipsius sane litteris intelleximus || . quod paganis prutenis deseuientibus[1] nimis crudeliter in Christianos, in eorum finibus existentes, cum ipse ac christiani predic||ti eis obsistere non ualerent . idem ad auxilium potentie diuine confugiens, ordinem uestrum in terram suam || ad christianorum auxilium introduxit . quasi plene confidens, per fratres ipsius ordinis, dextera domini in eis || faciente uirtutem, paganorum seuitiam comprimendam . et eidem ordini Castrum, quod Colmen[b] dicitur, cum pertinentijs || suis pia liberalitate concessit . consti-

[1] Pisze o tem obszernie (przed r. 1326) Dusburg, któremu i wiadomość o bulli niniejszej nie była obcą (Script. rer. Pruss. I, 34, 38).

[a] *W transsumpcie Królewieckim z r. ok. 1250 (Philippi i Woelky, nr. 80):* Jerosol; [b] *w oryginale (fotogr.):* Colm., *ze skrótem w kształcie 8 ponad: m. Ponieważ taki sam skrót użyty jest dalej (w wierszu 11 oryg. perg.) w wyrazie* tam. (= tamen), *upoważnia nas to do lekcyi:* Colmen.

tuens insuper, ut quicquid fratres uestri in terra paganorum pote‖rint obtinere, cedat ordini memorato. Nos ergo ipsius Ducis supplicationibus annuentes, et cupientes ordi‖nem uestrum in illis partibus propagarj, quod ab eodem Duce pie ac prouide factum esse dinoscitur in ‖ hac parte, sicut in suis litteris et priuilegijs plenius continetur, dum tamen talis sit paganorum terra, in quam[a] nondum ‖ cultus christiane religionis fuerit introductus[1], auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patroci‖nio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere, uel ei ausu temerario con‖traire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et ‖ pauli, apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum[2] Anagnie[2] ij[2] Idus[2] Septembris. Pontificatus nostri Anno Quarto.[3]

Oryginał pergaminowy, zaopatrzony w bullę ołowianą papieską, a połączony w *Inventarium* E. Rykaczewskiego (pag. 63, pozycya 4-ta) z nr. 287, przechował się w Arch. Głów. Król. Pols. w Warszawie, pod: „Sig. IV, 2. 1. 858; Hub. I. nr. 22; $\frac{s}{s}$". Nie mogąc dotrzeć do niego bezpośrednio, zbadaliśmy urzędową jego fotografię archiwalną, wielkości, jak się zdaje, naturalnej. Wynika z niej, że jest to pergamin gatunku włoskiego, mierzący szerokości 38,5 ctm., wysokości (bez zakładki) 27,8 ctm., z zakładką, ciętą nierówno, około 1 ctm. Dalej, że jest to akt nieco pognieciony, lecz zachowany bardzo dobrze i pięknie pisany. Na zewnętrznym, prawym (od strony widza) rogu zakładki widnieje wypisany pismem XIII—XIV st. wyraz: Cheolm (?). Inicyały wyrazów: *G*regorius.. *D*ilectis.. *M*agistro.. *H*ospitalis.. *E*x ipsius.. *N*os ergo ipsius *D*ucis.. *N*ulli ergo.. *S*i quis autem — ozdobne. Tekst jego przechował się także w oryginalnych regestach pergaminowych papieskich Grzegorza IX w Archiwum Watykańskiem w Rzymie (Greg. IX. bvllarum an. IV. V. [t. II], fol. 31, ep. 63). Zabytek ten, opisany wyżej (nr. 289), a zbadany przez nas w październiku 1912 r., zawiera tekst omawiany z opuszczeniem początku aktu aż do wyrazu „Magistro"; ten zaś wyraz, oraz następne aż do „Jerusalem" włącznie, ma wypisane farbą czerwoną (rubrum). Dalej — brak w nim formuły: Salutem et apostolicam benedictionem, poczem wyraz „Colmen" brzmi w nim: Colm (bez skrótu). Pozatem tekst jego jest z niniejszym identyczny. Nadto, tekst omamawiany przechował się w sześciu transsumptach, znajdujących się w Archiwum Państwowem w Królewcu, z których najstarszy pochodzi z czasów ok. 1250 r. (por. Philippi i Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 61, nr. 80, przyp.).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z rzeczonej fotografii archiwalnej.

Potwierdzeń jego ani transsumptów, poza pomienionymi, nie znamy.

---

[1] Por. nr. 283. — [2] Po każdym z tych wyrazów następuje w oryginale odstęp od 3—5 ctm. [3] Ostatniego tego zdania: od „Pontificatus", aż do „Quarto" włącznie, znajdującego się (najwidoczniej) pod zakładką, brak na fotografii.

[a] *W transsumpcie Królewieckim (j. w.):* qua.

Drukowali go z kolei: w r. 1730 (z datą błędną 1231[1] r., z kopii Lucasa Davida, Rkps. I, 335, Preussische Chronik II, Königsberg 1812, pag. 47) Acta Borussica, Bd. I, Königsberg u. Leipzig, pag. 415—416; w r. 1748 (z tegoż źródła z tymże błędem) Dreger: Cod. Dipl. Pomeraniae, t. I, Stettin, pag. 145, nr. 85; w r. 1758 (z datą błędną: 4 Idus Septembris. Ex Archivo Regni, lib. 3, n. 4, f. 132) Dogiel: Cod. Dipl. Pol. t. IV, Vilnae, pag. 11, nr. 15; w r. 1836 (w regeście, na podstawie pomienionych źródeł) Voigt: Cod. Dipl. Prussicus, t. I, Königsberg, Regesten, p. V; w r. 1857 (z Dregera, z poprawioną datą) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstates in Preussen, Leipzig, pag. 195, 248—249, nr. 21; w r. 1860 (z regestów watykańskich, j. w.) Aug. Theiner: Vet. Mon. Pol. et Lith. t. I, Romae, pag. 18—19, nr. 39; w r. 1862 (z Dregera, z poprawioną datą) Hasselbach u. Kosegarten: Cod. Pomer. Dipl., Bd. I, Greifswald, pag. 418; Lites et res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum I[b], pag. 18; Potthast, nr. 8602; w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 30, nr. 91; w r. 1882 (z transsumptu królewieckiego z czasu ok. 1250 r.) Philippi u. Woelky, j. w., nr. 80; w r. 1886 (w regeście z Philippi'ego i Woelky'ego) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 116, nr. 44; w r. 1911 (w regeście ze spisu Walentego Huberta, pod błędną datą: 11 IX) Alexander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa, str. 32, nr. 10.

Literatura. Ob. przypisy pomienionych wydawców.

289.

1230 ANAGNI, *SEPTEMBRIS 13*

Gregorius papa IX universos Christi fideles terrarum septentrionalium monet, ut Fratribus s. Mariae Teutonicorum in conversione Prutenorum, de quibus questus est (Conradus), dux Masoviae, opem ferant.

(Cf. nr. 290.)

Gregorius Episcopus servus servorum Dei. Universis Christi fidelibus per Magdeburgensem et Bremensem provincias, Poloniam[a], Moraviam, Suraviam[b], Holisantiam[c] et Gothlandiam constitutis, salutem etc.[d] Cum misericors et miserator dominus, dei filius Ihesus Christus, cuius

[1] Sądzimy, że i zawarta w rękopisie Tyszkiewiczowskim z XVIII w. (opisanym w przypisku 1 na str. 171) pozycya p. t.: „1231. 10 (!) IX, s. l. Littere Gregorii IX pape, quibus pacta Conradi D. M. cum Ordine Theutonicorum.... confirmat", dotyczy omawianego tu aktu, niepodobna bowiem objaśnić jej sobie inaczej.

[a] *W bulli, niemal identycznej, wystosowanej w cztery dni później (17 IX 1230 r., nr. 290, ob.) do Dominikanów, następuje:* Pomeraniam, *wyraz, znajdujący się również, odnośnie do aktu niniejszego i w regeście Friedricha (ob. objaśnienia);* [b] *w bulli dla Dominikanów (j. w.):* Surabiam; [c] *tamże:* Holsatiam; [d] *tamże od:* Cum misericors... *aż do:* adiuvari *włącznie, tekst identyczny, prócz waryantów:* a, b *(str. 323).*

miserationes super omnia opera sunt ipsius, attenderet hominem iuste dampnatum, iustitia exigente vindictam, et suggerente misericordia pietatem, de inextimabili habundantia caritatis pro ipso tradidit semetipsum, et crucis sustinendo tormentum, redemit preciosi sanguinis sui pretio, quem creavit, sciensque ipsum pronum nimium ad peccandum, ne irrecuperabiliter, quem ad imaginem et sui similitudinem condidit, perderetur, si unde resurgeret, non haberet, diversa constituit remedia, quibus posset veniam promereri. Nos ergo, qui licet immeriti vices eius in terris gerimus, affectantes super[a] omnia desiderabilia comodum *(sic)* animarum, libenter fideles populos ad caritatis opera, que idem dei unigenitus voluit causam esse salutis, inducimus, et ut fortius accendantur ad ipsa, suffragium impertimur. Ex litteris sane dilecti filii Nobilis viri... Ducis Mazovie intelleximus, quod Pagani Pruteni nomen Christi, quem ignorant, ad cuius cognitionem venire non volunt, exterminare tamquam prophanum in[b] suis finibus per exterminium christianorum ibidem existentium intendentes, ipsos vehementer impugnant, destruentes terras eorum, qui resistere pre paucitate non possunt, et personas etiam miserabiliter trucidantes; et licet idem Dux ordinem fratrum Hospitalis sancte Marie Theotonicorum *(sic)* in terram suam ad christianorum auxilium introduxerit, et cum ipsius ordinis fratribus ibi existentibus deus misericorditer operetur, conterendo per eos mirabiliter sui nominis inimicos, quia tamen ad tam arduum negotium sufficere per se nequeunt, et egent fidelium subsidiis adiuvari:[c] Universitatem vestram[d] monemus et hortamur, et per omnipotentem deum obsecramus, in remissionem vobis peccaminum iniungentes, quatinus[e] ad nimiam caritatem, qua Christus nos[f] *(sic)* dilexit et diligit, respectum habentes, et ei retribuentes aliquid pro omnibus, que retribuit ipse vobis, in quos tamquam viros christianos et catholicos cadere obpropria *(sic)* exprobrantium sibi debent, potenter et viriliter accingamini, tamquam zelum dei habentes, ad vindicandam iniuriam sui nominis, et ad liberandum proximos de manibus Paganorum, profecturi et acturi secundum fratrum consilia predictorum, ita quod et vobis premium debeatur eternum, et infideles non possint, quod impune Christi nomini[g] *(sic)* impugnaverint, gloriari. Cum autem multa neces-

---

[a] *W bulli dla Dominikanów:* supra; [b] *tamże:* de; [c] *tamże: odtąd różnica tekstu, ze względu na odmiennego adresata;* [d] *tamże: odtąd, poza odpowiedniemi (ze względu na odmiennego adresata) różnicami gramatycznemi, tekst, aż do końca aktu niniejszego, identyczny, poza waryantami:* e, f, g *(str. 323),* a, b *(str. 324);* [e] *tamże:* ut; [f] *tak u Theinera; atoli z zestawienia jego tekstu (niniejszego) z bullą dla Dominikanów* (eos), *wynika, że wyraz ten brzmieć powinien:* vos, *zamiast:* nos; [g] *w bulli dla Dominikanów:* nomen.

sitas exigat, ut illuc fidelium subsidium transmittatur[a], quatinus libentius securi de retributione procedant: Nos de omnipotentis dei misericordia et beatorum Petri et Pauli, apostolorum eius, auctoritate confisi, omnibus, qui laborem istum in propriis personis subierint et expensis, et eis, qui non in[b] expensis propriis illuc accesserint, ibidem per unius anni spatium servituri, seu illis, qui ad subventionem fidelium de propriis facultatibus ministrabunt, iuxta quantitatem subsidii et devotionis affectum peccatorum suorum veniam indulgemus, ita quod illi, qui in penitentia vera ibi decesserint, sicut transeuntes in terre sancte subsidium, plenam remissionem peccaminum consequantur.[c] Datum Anagnie Idibus Septembris . Pontificatus nostri Anno Quarto.

Oryginał pieczętowany bulli niniejszej nie jest znany. Tekst jej przechował się w oryginalnych regestach pergaminowych papieża Grzegorza IX w Archiwum Watykańskiem (Archivum Secretum Apostolicum Vaticanum) w Rzymie. Jest to zabytek, pod względem zewnętrznym identyczny z opisanym pod nr. 259, z tą tylko różnicą, że nosi na grzbiecie napis: „Greg. IX. bvllarum an. IV, V", a liczy kart pergaminowych 159. W tej to księdze, określonej przez Aug. Theiner'a (Vet. Mon. Pol. et Lith. t. I, Romae 1860, pag. 20, nr. 41) jako: Reg. orig. tom. II, mieści się na fol. 30^{v} tekst bulli niniejszej, jako ep(istola) z kolei 61 (R.).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z Theiner'a (j. w.), opierającego się na pomienionym wzorze.

Potwierdzeń jego ani transsumptów nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1646 (bez wstępu) Raynaldus: Annales Ecclesiastici, Romae, nr. 23; Dreger: Cod. Dipl. Pomer., pag. 418; w r. 1838 (w regeście) Palacky: Literarische Reise nach Italien im Jahre 1837 (Abh. der K. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, Prag 1838) pag. 24, nr. 107; Boczek: Cod. Dipl. Mor. t. II, pag. 225, nr. 206; w r. 1855 (w regeście) Erben: Regesta Bohemiae t. I, pag. 357, nr. 762; Rodenburg: Epistolae e regestis pontif. Rom. (Mon. Germ. Ep. saec. XIII) t. I, pag. 337, nr. 417; w r. 1857 (w regeście z Raynald'a) J. M. Watterich: Die Gründung des deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 195—196; w r. 1860 (z reg. wat.) Aug. Theiner (j. w.); Potthast: Reg. Pontif. nr. 8603; w r. 1861 (z Raynald'a) Hennes: Cod. Dipl. Ord. s. Mariae Theut., t. II, Mainz, pag. 43—44, nr. 39; w r. 1868 (w regeście) Colmar Grünhagen: Regesten zur Schl. Gesch., Breslau, pag. 156, nr. 361; Klempin: Pommersches Urkundenbuch, nr. 269; Böhmer: Regesta Gregorii IX, nr. 23 (por. nr. 290); w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 30—31, nr. 92; w r. 1912 (w regeście) Friedrich: Cod. Dipl. Reg. Bohemiae, t. II, Pragae, pag. 350, nr. 340.

[a] *W bulli dla Dominikanów dalej, prawdopodobnie przez Theinera opuszczone, na co gołosłownie zwraca uwagę Philippi:* et dignum sit, ut in tanto negotio laborantes debita pro labore stipendia consequantur; [b] *tamże: brak:* in; [c] *tamże: dalej ustęp dłuższy, do Dominikanów zwrócony, poczem:* Datum Anagnie XV. Cal. Octobris p. n. a. quarto.

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców, oraz: Philippi i Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 63, przyp. do nr. 81.

1230 **290.** ANAGNI, *SEPTEMBRIS 17*

Gregorius papa IX Fratres Ordinis Praedicatorum terrarum septentrionalium monet, ut Fratribus s. Mariae Teutonicorum in conversione Prutenorum, de quibus questus est (Conradus), dux Masoviae, praedicatione opem ferant.

(Cf. nr. 289.)

Gregorius episcopus etc.[a] Dilectis filiis ministris et fratribus ordinis predicatorum per Magdeburgensem et Bremensem provincias, Poloniam, Pomeraniam[b], Moraviam, Surabiam[c], Holsatiam[d] et Gotlandiam constitutis, salutem etc.[e] Cum misericors et miserator dominus dei filius, Jhesus Christus, cuius miserationes super omnia opera sunt ipsius, attenderet hominem iuste dampnatum, iusticia exigente vindictam et suggerente misericordia pietatem, de inextimabili habundantia caritatis pro ipso tradidit semetipsum et crucis sustinendo tormentum redemit preciosi sanguinis sui pretio, quem creavit, sciensque ipsum pronum nimium ad peccandum, ne irrecuperabiliter, quem ad imaginem et sui similitudinem condidit, perderetur, si unde resurgeret, non haberet, diversa constituit remedia, quibus posset veniam promereri. Nos ergo, qui licet immeriti vices eius in terris gerimus, affectantes supra[f] omnia desiderabilia commodum animarum, libenter fideles populos ad caritatis opera, que idem dei unigenitus voluit causam esse salutis, inducimus et, ut fortius accendantur ad ipsa, suffragium impertimur. Ex litteris sane dilecti filii, nobiliis viri .. ducis Mazouie intelleximus, quod pagani Pruteni nomen Christi, quem ignorant, ad cuius cognitionem venire non volunt, exterminare tamquam profanum de[g] suis finibus per exterminium christianorum ibidem existentium intendentes, ipsos vehementer impugnant, destruentes terras eorum, qui resistere pre paucitate non possunt, et per-

[a] *W tekście bulli, niemal identycznej, wystosowanej o cztery dni wcześniej (13 IX 1230 r., nr. 289, ob.) do wiernych Północy, występuje pełny tytuł papieski;* [b] *tamże: brak:* Pomeraniam; [c] *tamże:* Suraviam; [d] *tamże:* Holisantiam; [e] *tamże od:* Cum misericors... *aż do:* adiuvari *(str. 326, w. 6) włącznie, tekst identyczny, prócz waryantów:* f, g; [f] *tamże:* super; [g] *tamże:* in.

sonas etiam miserabiliter trucidantes; et licet idem dux ordinem fratrum hosp. s. Marie Teuton. in terram suam ad christianorum auxilium introduxerit et cum ipsius ordinis fratribus ibi existentibus deus misericorditer operetur, conterendo per eos mirabiliter sui nominis inimicos, quia tamen ad tam arduum negotium sufficere per se nequeunt et egent fidelium subsidiis adiuvari:[a] Universos Christi fideles per Magdeburgensem et Bremensem provincias, Poloniam, Pomeraniam, Moraviam, Surabiam, Holsatiam et Gotlandiam constitutos per litteras nostras[b] monemus et hortamur, et per omnipotentem deum obsecramus, in remissionem eis peccaminum iniungentes, ut[c] ad nimiam caritatem, qua Christus eos dilexit et diligit, respectum habentes, et ei retribuentes pro omnibus aliquid, que tribuit ipse eis, in quos tamquam viros christianos et catholicos cadere obpropria *(sic)* exprobrantium sibi debent, potenter et viriliter accingantur, tamquam habentes zelum dei, ad vindicandam iniuriam sui nominis et ad liberandum proximos de manibus paganorum profecturi, et acturi secundum fratrum consilia predictorum, ita quod eis premium debeatur eternum, et infideles non possint, quod impune Christi nomen[d] impugnaverint, gloriari. Cum autem multa necessitas exigat, ut illuc fidelium subsidium transmittatur[e], et dignum sit, ut in tanto negotio laborantes debita pro labore stipendia consequantur, quatinus libentius securi de retributione procedant: nos de omnipotentis dei misericordia et bb. Petri et Pauli, apostolorum eius, auctoritate confisi, omnibus, qui laborem istum in propriis personis subierint, et expensis, et eis, qui non[f] expensis propriis illuc accesserint, ibidem per unius anni spatium servituri, seu illis, qui ad subventionem fidelium de propriis facultatibus ministrabunt, iuxta quantitatem subsidii et devotionis affectum peccatorum suorum veniam indulgemus, ita quod illi, qui in penitentia vera ibi decesserint, sicut transeuntes in terre sancte subsidium, plenam remissionem peccaminum consequantur.[g] Quare nos ad instantiam predictorum fratrum, humiliter supplicantium, ut vobis super hoc predicationis officium iniungere dignaremur, discretionem vestram monemus et obsecramus in domino, in remissionem vobis peccaminum[h] iniungentes, quatinus assumpto predicationis officio propter deum, ad id fideles pre-

[a] *W tekście bulli do wiernych Północy: odtąd różnica tekstu, ze względu na odmiennego adresata;* [b] *tamże: odtąd, poza odpowiedniemi (ze względu na odmiennego adresata) różnicami gramatycznemi, tekst aż do:* Quare nos ad instantiam *(w. 29), identyczny, prócz waryantów:* c, d, e, f, g; [c] *tamże:* quatinus; [d] *tamże:* nomini; [e] *por. waryant* a, *nr. 289 (str. 324);* [f] *tamże następuje* in; [g] *tutaj kończy się tekst porównywany, poczem następuje w nim bezpośrednio data:* Datum Anagnie Idibus Septembris. Pontificatus nostri Anno Quarto; [h] *Theiner:* peccatorum.

dictos monitis, et exhortationibus vestris[a], secundum datam a deo vobis prudentiam, diligenter et sollicite inducatis. Datum Anagnie XV. Cal. Octobris[b] p(ontificatus) n(ostri) a(nno) quarto.

Uszkodzony oryginał pergaminowy, już bez bulli, znajduje się w Archiwum Państwowem w Królewcu. Tekst jego przechował się nadto tamże w transsumpcie z 1506 r., z którego Philippi i Woelky (Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 61—63, nr. 81), oparłszy się na pomienionym oryginale, uzupełnili uszkodzone miejsca tekstu. Tekst ten, z datą: Idibus Septembris p. n. a. quarto (jak nr. 289, ob.) znajduje się również w oryginalnych regestach pergaminowych papieskich w Archiwum Watykańskiem w Rzymie (opis, ob., j. w.), wszelako w skróceniu, polegającem na opuszczeniu we wstępie wykazu ziem północnych, zastąpionego wyrażeniem: per predictas provincias (por. nr. 289), a dalej ustępów od: Cum misericors et miserator dominus, aż do: consequantur. Quare nos. W takiem brzmieniu zaczerpnął go stamtąd (Ex Reg. orig. t. II, An. IV, ep. 62, fol. 30) Aug. Theiner (Vet. Mon. Pol. et Lith. t. I, Romae 1860, pag. 21, nr. 42). Wynika stąd, że dwie bulle Grzegorza IX (nr. 289 i 290) zredagowane zostały jednocześnie d. 13 IX 1230 r., przyczem pierwszą z nich (nr. 289) przyobleczono w formę oryginału pieczętowanego tegoż dnia, drugą (nr. 290) — w cztery dni później d. 17 IX 1230 r.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z wzoru, odtworzonego przez Philippi'ego i Woelky'ego j. w.

Potwierdzeń jego, ani transsumptów, poza pomienionym (z 1506 r.), nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1646 (z reg. wat., łącznie z bullą nr. 289) Raynaldus: Annales ecclesiastici, Romae, nr. 23; Dreger: Cod. Dipl. Pomer. nr. 182; Klempin: Pommersches Urkundenbuch, nr. 270; Böhmer: Regesta Gregorii IX, lib. II, ep. 62 (por. nr. 289); Ripoll: Bullar. Praedicatorum I, nr. 40; w r. 1836 (z uszkodzonego oryginału królewieckiego, wedle sygnatury: Szufl. II, nr. 15, transsumpt nr. 16) Voigt: Cod. Dipl. Prussicus, t. I, Königsberg, pag. 22, nr. 24; w r. 1857 (w regeście z Voigt'a) J. M. Watterich: Die Gründung des deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 196; w r. 1860 (z reg. wat.) Aug. Theiner, j. w.; w r. 1862 (z Voigt'a) Hasselbach u. Kosegarten: Cod. Pomeraniae Dipl. t. I, Greifswald, pag. 416, nr. 182; w r. 1868 Colmar Grünhagen: Reg. zur Schl. Gesch., nr. 363; Potthast nr. 8604 i 8607; w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 31, nr. 93; w r. 1882 (z oryg. król. i transsumptu z 1506 r.) Philippi i Woelky, j. w.

[a] *Theiner: brak:* vestris; [b] *w tekście bulli do wiernych Północy, zamiast:* XV Cal. Octobris — Idibus Septembris.

1230 **291.** SCARISSOVIAE, *NOVEMBRIS 18*

Nobilis quidam Iacobus coenobio Miechoviensi villam Dzierzkówek confert, tempore, quo Grimislava, ducissa (Sandomiriae) ac filius eius Boleslaus (minorennis) [1] *ad colloquium cum Conrado, duce (Masoviae), et militibus, per eum olim de Polonia pulsis, tunc autem per filium eius (Boleslaum)* [2] *de Russia revocatis, procedebant.*

In nomine patris et filij et spiritus sancti Amen. Que geruntur in tempore, ne labantur cum tempore, poni solent in lingua testium, uel uiuacis littere memoria conseruari, quatinus sic hominum calumpnia possit aliquatenus deuitari, que plerumque solet benefactis nouercari. Nouerint igitur tam uniuersi, quam singuli, quod nobilis vir Iacobus in nostra constitutus presencia, cupiens vna cum uxore Sepulchro dominico, ab omnibus uenerando, reuerenciam et honorem exibere, imo habitu et signo ordinis illius insigniri et muniri, villam dictam Dirscouich una cum hereditate uille integraliter pertinenti, ecclesie Mechouiensi, nomine sancti Sepulchri fundate supradicti, in elemosinam libere et absolute hereditario iure, non solum fratribus eiusdem, imo multis presentibus, nullo uero reclamante, contulit possidendam. Vt autem hec collacio laudabilis et deuota debitam et robustam optineat *(sic)* firmitatem, ego domina Grimislaua ducissa cum filio meo duce Boleslauo, et ego Adalbertus palatinus in argumentum fidei nostrorum impressione sigillorum dignum duximus per presentem paginam ueritati testimonium perhibere. Testes: Marcus castellanus, Precslauus Zaya, Adalbertus frater eius, Strezec, Wencezlauus Sala, Nicolaus filius eius, Getka subcamerarius, Bogufalus Zamborich, Boguslauus camerarius palatini, Falimirus tribunus episcopi, Iohannes filius Pretslaui, Cristinus filius Mlodote, Vlodimirus, Falec et Adalbertus frater eius, Sdislauus tribunus de Lublin, Bogdas camerarius, vxor Michaelis, vxor Martini, Cristinus Redslaui filius, Cherubin, Remoldus et Eustachius filij Seraphin, Stephanus Crisonis frater, Sifridus villicus Scharesouiensis cum omnibus burgensibus de Scharesouia, Dobes filius Uoyslaui cum genero suo Bernardo, Stephanus Romani filius, Crisan filius Pucislaui, Criz filius Gosslaui, Adalbertus filius

[1] Bolesław Wstydliwy, ks. krakowski i sandomierski, ur. 21 VI 1226 r., † 7 XII 1279 r. (O. Balzer: Geneal. Piastów). — [2] Bolesław Konradowic, ks. sandomierski, sieradzki i mazowiecki, ur. 1208 r., † po 25 II 1248 r. (O. Balzer: Gen. Piastów).

Vignani cum Vito, fratre suo, Bogufalus Radsulouic, Segneus, Bronis castellanus de Chehow. Acta sunt hec anno ab incarnacione Domini millesimo ducentesimo XXX°, in octaua beati Martini in Scaresouia, nobis et eisdem testibus ad colloquium procedentibus cum duce Cunrado et militibus, per eum pulsis olim de Polonia, tunc autem per filium eius[1] de Rusia reuocatis, secus pontem fluminis, cui nomen Radomera, pertractandum. Valeant omnes et nulli contradicant.

Oryginał pergaminowy aktu niniejszego, przechowywany w r. 1886 w zbiorach Hr. Rusieckich w Warszawie, obecnie zaś w Archiwum a. d. m. Krakowa, opisał jego wydawca, Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, Cracoviae 1886, pag. 47, przyp. do nr. 401) w słowach następujących: „..Opatrzony był on pierwotnie trzema pieczęciami, zawieszonemi na sznurkach z różowego jedwabiu. Z pierwszej pozostał ułomek, wyobrażający znak pieczętny: pierścień, na nim haczyk. Dwie drugie odpadły".

Nie mogąc dotrzeć do oryginału, tekst nasz oparliśmy na pomienionem wydawnictwie.

Potwierdzeń ani transsumptów jego nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1634 (zapewne wprost z oryginału, bo z małemi stosunkowo odmianami, pochodzącemi z błędnej lekcyi) Samuel Nakielski: Miechovia sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis, Cracoviae, pag. 152—153; w r. 1886 (w regeście, z Nakielskiego) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 117, nr. 45; w tymże roku (z oryginału) Franciszek Piekosiński: j. w., nr. 401.

Literatury dyplomatycznej nie znamy; historyczna uwzględnia akt niniejszy oddawna. Por. Richard Roepell: Geschichte Polens. Erster Theil, Hamburg 1840, pag. 449, nota 2.

292.

(1230—1233)

Conradus, dux Masoviae, captivat Boleslaum (Pudicum) nepotem suum, cum matre eius, Grimislava.

..postquam Boleslaus (Pudicus) annos pubertatis attingens, cum sua genitrice[2] dominia sua a patruo suo, Conrado, tutelam suam respuens, rehabere voluisset, Conradus ipsum cum matre captivavit, et in castro Szeczechow[3] arctae custodiae vinctum deputavit. Qui tandem, post aliquod tempus, sollicitudine ab-

[1] Ob. przyp. 2 na str. 328. — [2] Grzymisława, wdowa po Leszku Białym. — [3] Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 240—241; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 231—232), opisujący te zdarzenia pod r. 1233, wspomina, że najpierw więził Konrad Bolesława i jego matkę w Czersku, później w Sieciechowie.

batis Szeczechoviensis captivitatem evadens, Zawichost et Sandomiriae[1] castra, (illis) ultro se sibi, veluti domino suo naturali, tradentibus, obtinuit reverenter. Quibus habitis, Henricum cum barba, ducem Slesiae, Boleslai Alti[2] filium, fratrem suum patruelem, in subsidium contra patruum suum evocavit. Qui Henricus fratri suo, Boleslao, in subsidium festine veniens, cum Conrado, patruo suo, multa proelia, non sine desolatione terrarum Cracoviensis et Sandomiriensis commiserunt, priusquam ipsum de terris Cracoviensi et Sandomiriensi ejicere potuissent *(sequuntur verba 59)*. Hujus etiam Henrici tempore mos ille nefarius inolevit, quod ecclesiae incastellabantur[3] ..... tam per Henricum, quam per Conradum ..

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (1245—1253, 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 555—556.

Literatura. Stanisław Smolka: Henryk Brodaty, ustęp z dziejów epoki piastowskiej, Lwów 1872, str. 44, przyp. 54 i 68, str. 50, n. 66; Aleksander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza do r. 1384, Kraków 1887, str. 231—232.

(1230—1235?) 293.

Conradus, dux Masoviae, terram Culmensem Ordini s. Mariae Teutonicorum donasse protestatur.

(Cf. nr. 295.)

Mortuo Leszthkone[4], succedit ei frater eius, Conradus Mazovye et Cuyawie ac Culmensis et Michaloviensis dux, qui Conradus, multas habens infestaciones a Polexianis et Prutenis in terra Culmensi, ad consilium domini Gunteri[a], episcopi Wladislawiensis (!)[5] de anno domini MCC (!)[6], Barbatis, nigra cruce signatis, castrum Culmense cum aliquot villis sub certis condicionibus dedit, ut contra Prutenos pugnarent.

Rocznik Mazowiecki (z przed 1370 r.), Kodeks Sędziwoja z Czechla (XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 204.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 295.

[1] Prawdziwa wiadomość Długosza (Hist. Pol. lib. VI, pag. 241; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 232) o zajęciu ziemi sandomierskiej przez Bolesława, syna Konrada, jest pod względem chronologii (1233! r.) mylna, gdyż fakt ten nastąpił w r. 1230 (ob. Literatura: St. Smolka, str. 44, przyp. 54 i 68). W r. 1233 Bolesław prawdopodobnie ziemię sandomierską utracił.—[2] Bolesław Wysoki, syn Władysława II, ks. śląski.—[3] Por. w zbiorze naszym nr. 357.—[4] Leszek Biały † 23 XI 1227 r. —[5] Biskupem włocławskim w r. 1200 był jeszcze Stefan, występujący poraz ostatni w źródłach w r. 1198, lub już Oger, zjawiający się poraz pierwszy w r. 1206 (por. Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku, Kraków 1891, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXVI, str. 313). Gunter, o którym tu mowa, nie był nigdy biskupem włocławskim; występuje on poraz pierwszy w źródłach, jako elekt płocki, w r. 1227 (nr. 249). — [6] Co do wplecionego tu r. 1200, por. nr. 153, 237, 240.

[a] *W rękopisie:* Gunteli (!).

294.

1230—(1235?)

Conradus, dux Masoviae, Ordini s. Mariae Teutonicorum Dobrzyń, Chełmno et Toruń consignasse protestatur.

(Cf. nr. 266, 295, 329.)

Millesimo ducentesimo trigesimo Conradus, Mazovie dux, fratres cruciferos sancte Marie Theutonicos vocat, eisque Dobrin, Culmen, et Thorun [1] consignat, ut terram suam a Pruthenis infidelibus secum vna tueantur, et omnes terras ab infidelibus conquisitas, parciantur ex equo.

Katalogi biskupów krakowskich IV—V (XV—XVI w.): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 359.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 266, 295 i 329.

295.

Littera falsa.

1230—(1235?) CRUSVICIAE, *ANTE PONTES, JUNIO S. D.*

Conradi, ducis Masoviae et Cuiaviae, donatio terrae Culmensis, facta fratribus s. Mariae Teutonicorum. [2]

(Cf. nr. 217, 238, 288, 329.)

In nomine sancte et individue trinitatis amen. Quoniam iuxta verbum viri sapientis generatio preterit et generatio advenit, nichilque stabile vel permanens est sub sole, set *(sic)* vanitati atque mutabilitati subiacent universa: ne cum labentibus annis rerum magnifice seu utiliter gestarum labatur pariter et aboleatur memoria, munificentias ac liberalitates, presertim in pias causas et loca religiosa collocatas, scriptura convenit perpetuari, que non solum omnem emergentem inposterum [a] precidat et tollat ambiguitatem, verum etiam universis, ad quorum noticiam pervenerit, laudabilis et imitatione digni exempli specimen [b] representando commendet, et ad similia invitando accendat. [c] Cum enim omne datum optimum et omne donum perfectum de sursum sit a patre luminum descendens, qui omnibus dat [d] affluenter et [e] nemini improperat, hominibus concedens temporalia, non ut placeant [f] aut delectent [g], quia in sui natura vana, vaga sunt et corruptibilia, set [h] *(sic)* tanquam semen et materiam [i] ad exercenda misericordie opera benigne subministrans,

[1] O związanej w owym czasie z Toruniem budowie na przeciwległym brzegu Wisły przez Krzyżaków grodu, zwanego Vogelsang, pisze (przed r. 1326) pod r. 1226 Dusburg (Script. rer. pruss. I, 46). — [2] Ob. Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 233—234); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 229—230.

[a] *A. T. I:* in posterum; [b] *A. T. I:* speciem; [c] *Tr. I, Tr. II, Tr. III, A. T. II:* accedat; [d] *Tr. I, Tr. II, Tr. III, A. T. II:* qui dat omnibus; [e] *Mar. i A. T. I: brak, A. T. II:* affluentiam et; [f g] *Mar. i A. T. I:* placeat aut delectet; [h] *A. T. I: również:* set; [i] *Tr. I, Tr. II, Tr. III, A. T. II:* materia.

oportet diem extreme messionis, quando omnes simul in unum: dives et pauper, stabunt ante Tribunal districti iudicis, rationem de omnibus gestis strictissime reddituri, operibus caritatis preveniri in huius vite via seminando, quod tunc metatur in patria, quando in exultatione reportabuntur manipuli bonorum operum cum fructu centuplato. Eapropter ego Conradus, divina miseratione dux Mazovie et Cuiavie, cunctis [a] presentibus et futuris, presens scriptum inspecturis, notum esse volo, quod cum Pruteni et alii [b] christiani nominis inimici magnam partem terrarum mearum, ipsis adiacentium, depredationibus, incendiis tam ecclesiarum quam aliorum locorum, interfectionibus et captivationibus virorum, mulierum et parvulorum, peccatis hominum, qui altissimum in vanitatibus suis irritaverunt, exigentibus, miserabiliter divina permissione vastaverint, eorumque, qui Christum oderunt, semper ascendens [c] superbia invaluerit, adeo ut nec adhuc ipsum in membris eius persequi [d] cessent aut desistant, non solum res, immo magis ipsum sanguinem fidelium inter infinitas et horrendas auditu et dictu abusiones, quas in contumeliam exercent creatoris, sitientes: sperans per viros religiosos manum domini, que nos tetigit, et flagellum sue indignationis placari, eiusque favente gratia, qui suis adesse consuevit, per Christi milites, quorum spes, virtus et gloria deus est, brachium fortitudinis Sarracenorum conterendum, salutis anime mee ac meorum eterneque retributionis intuitu, ac ob defensionem fidelium in Polonia, uxore mea Agafia filiisque meis Bolezlao, Kazimiro, Semovito expresse de bona et spontanea voluntate consentientibus, accedente quoque consilio et consensu episcoporum, magnatum et maiorum terre mee, dedi et contuli hospitali sancte Marie domus Theutonicorum et fratribus eiusdem ordinis [e] domus totum et ex integro Cholmen territorium cum omnibus suis attinentiis ab eo loco, ubi Drawanza egreditur terminos Prucie [f], et per decessum eiusdem fluminis usque in Wizlam [g], et in decessu Wizle usque ad Osam, et per ascensum Ose usque ad terminos Prucie, in veram et perpetuam proprietatem possidendum pleno iure cum omni libertate, fructu et utilitate, totam terram cum aquis aquarumque decursibus, stagnis, paludibus, montibus, vallibus, saltibus, nemoribus, silvis, arbustis, pratis, pascuis, omnibus cultis et incultis, viis et inviis, cum omnium eorum libera et plena utilitate ac [h] fructu, que in predictis omnibus sunt vel fuerint inventa, apparentia vel occulta, et specialiter sive aurum sive argentum, vel alia quecunque [i] species eris vel metallorum, aut gemmarum [j] fontes vel vene salis, et quicquid omnino in terra vel supra, vel in aquis inventum fuerit, castores et omnes venationes quarumcunque [k] ferarum, piscationes quoque piscium omnium generum, cum ipsis aquis predictis et omni earum proventu et utilitate in piscationibus, navigiis, passagiis, pontibus, molendinis et insulis, cum villis, castris, opidis, grangiis *(sic)*, foris, monetis, pedagiis *(sic)*, theloneis terrarum et aquarum, et omnino cum omnibus contentis intra [l] limites predictos, et pleno iure ac integra libertate ipsorum etiam limitum sine qualibet diminutione cum omni honore et iurisdictione perfecto et vero dominio, proprietate et possessione omnium predictorum et aliorum omnium, que in privilegiis largitionum in favorabiles quaslibet personas vel loca in favorem, commodum et cautelam eorum, quibus confertur [m], conscribi solent aut possunt, ita ut beneficium mee collationis largissimam ad omne commodum, honorem et utilitatem domus et fratrum eorundem [n] recipiat interpretationem, nichil prorsus iuris, utilitatis, advocatie, patronatus vel cuiuslibet alterius iurisdictionis aut potestatis, quocumque nomine censeri possit vel appellari, michi, heredibus vel successoribus meis in omnibus supradictis vel quolibet eorum

[a] *Mar.: brak;* [b] *A. T. I:* allii; [c] *Dreger i Dogiel:* ascendens [et] superascendens; [d] *A. T. I:* presequi; [e] *A. T. I: brak;* [f] *Tr. I, A. T. II:* Pruscie, *Tr. II:* Prusie, *Tr. III:* Prussie; [g] *Mar.:* Wislam, *Tr. III:* Wysslam; [h] *A. T. I:* et; [i] *A. T. I:* quecumque; [j] *A. T. I:* gemarum; [k] *A. T. I:* quarumque; [l] *A. T. I:* inter; [m] *A. T. II:* conferuntur; [n] *A. T. I:* eorumdem.

retinens aut reservans, sed [a] omnia ea cum libertatibus et pleno et integro iure sine omni dolo, fraude, captione ac captiositate, sine diminutione ac coartatione [b], cum bona et exuberante fide et largissimo intellectu domui et fratribus memoratis contuli et collata recognosco, me, heredes et terram meam obligans et teneri volens de evictione.[c] Preterea quicquid de personis vel bonis omnium Sarracenorum, captivatione, depredatione, extorsione, occupatione vel subiugatione mobilium sive immobilium, terrarum vel aquarum, atque omnium in eis contentorum, quolibet modo fratres predicti adipisci potuerint, cum omni et integro iure ac libertate superius premisse donationis, nulla prorsus diminutione [d], coartatione [e] vel impedimento [f] ipsis a me, heredibus meis vel quolibet alio, quem [g] prohibere vel cohercere possimus [h], prestando vel procurando, eisdem concessi cum vera proprietate et perfecto dominio quiete possidendum: et in hoc consensi cum uxoris mee, filiorum meorum, episcoporum, baronum et magnatum terre mee consensu, contra omnem hominem ad observationem et defensionem omnium supradictorum secundum omne posse et totas vires meas eisdem consilium et auxilium bona fide firmiter promittens, omnes heredes et successores meos et terras meas obligans mecum et astringens ad ratihabitionem, observationem et conservationem donationum, concessionum, obligationum et promissionum omnium supradictorum. Fratres quoque predicti [i] bona fide repromiserunt michi heredibusque meis secundum dei honorem et timorem [j] contra Prutenos et alios Sarracenos, nobis conterminos, terram nostram impugnantes, quamdiu hostes fidei sunt et inimici cultus Christi, assistere et sine dolo ac fictione una nobiscum omni tempore militare. Ne igitur donationes et concessiones predicte celebri digne memoria tam utiles quam necessarie non solum securitati fidelium in Polonia, qui graves impugnationes et oppressiones ab hostibus Christi iamdudum [k] sustinuerunt, in presenti proficientes, verum etiam propagationi et ampliationi sacrosancte fidei catholice, ut etiam ipsos infideles,[l] quorum exinde speratur conversio, per dei gratiam profuture abeant [m] *(sic)* in oblivionem, aut cuiusquam calliditate, dolo, versutia, sinistra interpretatione debilitari, perverti, frangi, violari valeant vel irritari, vel saltem malivola machinatione attemptari, sed [n] potius pie mee devotionis facta firma permaneant et inconvulsa, ad perpetuam prefatorum gestorum memoriam presentem paginam testium inscriptione, mei, uxoris mee, episcoporum et magnatum terre mee sigillis roborari feci atque communiri. Acta sunt in Cruszw(icia) [o] ante pontes, anno incarnationis dominice M.CC.XXX. mense Iunio, indictione tercia [p]. Testes horum sunt: Guntherus episcopus Mazouie, Michael episcopus Cuyauie [q], Christianus episcopus Pruscie [r], Beruuldus [s] prepositus, Wilhelmus decanus, Pacozlaus senior, Pacozlaus iunior, Comes Dirsioy,[t] Nicolaus cancellarius, magister Iohannes cancellarius, Gregorius subcancellarius, et quamplures alii tam religiosi quam seculares.

Oryginał aktu niniejszego nie był nigdy w nauce znany. Jedynym a przeto i zasadniczym jego wzorem są oryginalne pergaminowe regesta watykańskie papieża Grze-

[a] *A. T. I:* set; [b] *A. T. I:* coarctatione; [c] *A. T. I, Tr. I, Tr. II, Tr. III, A. T. II:* evectione; [d] *Mar., A. T. I, Tr. II, Tr. III, A. T. II:* dominacione; [e] *A. T. I:* coarctatione; [f] *sens tego zdania wymagałby słusznie, wedle Philippi'ego, poprawki:* nullam prorsus diminutionem, coartationem vel impedimentum; [g] *A. T. I zamieszcza bezpośrednio potem wyraz:* nos; [h] *Tr. I, Tr. II, Tr. III, A. T. II:* quem nos prohibere vel coartare possimus; [i] *A. T. I:* predicta; [j] *Tr. III, Dreger i inni wydawcy:* amorem; [k] *A. T. I:* iam dudum; [l] *sens zdania wymaga tu słusznie wedle Philippi'ego:* ipsis infidelibus; [m] *Tr. III, A. T. II:* habeant; [n] *A. T. I:* set; [o] *Mar. i Tr. III:* Cruszw, *z kreską poziomą ponad:* w, *A. T. I:* Cruswia, *w dawnych drukach:* Cruswicz; [p] *A. T. I, A. T. II:* III; [q] *A. T. I:* Cuiaviae; [r] *A. T. I:* Pruzcie; [s] *Mar.:* Bervaldus, *A. T. I:* Bervuldus; [t] *tak mają: Tr. I, Tr. II; Tr. III:* Dirs.y, *z kreską poziomą ponad:* s.y, *Mar.:* Dirsey, *z takąż kreską, A. T. I:* Dirsicyn, *A. T. II:* Dirsyon; *miało być najpewniej:* Dirsicray.

gorza IX (t. IV, An. VIII, fol. 223, epistola 289, zamieszczona tam bezpośrednio przed bullą lateraneńską tegoż papieża z dnia 21 II 1234 r.), które akt ten kładą nie pod r. 1230, lecz luźno wśród aktów 1234 r. Zaczerpnięty z tego źródła, zjawia się on w berlińskiem, czyli t. zw. Mniejszym Kopiaryuszu Krzyżackim z wieku XV, przechowywanym obecnie w Archiwum Państwowem w Królewcu (Strehlke: Tabulae Ord. Theutonici, wyd. 1869 r., nr. 202 R.); pozostałe kopiaryusze nie uwzględniły go. Philippi (u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 60, przypis do nr. 78) uważa go za wytwór rzymski, czemu przeczą atoli (przynajmniej co do samej genezy aktu, bo włoski jego charakter uznaje i M. Perlbach, ob. niżej) opinie innych uczonych (ob. niżej). Tenże badacz (j. w.) uważa słusznie tekst pierwotny (watykański) omawianego aktu za błędny, czyniąc tęż samą uwagę co do odpisu Marini'ego (cytujemy go w waryantach, jako: *Mar.*) i tekstu Aug. Theinera (Vetera Mon. Pol. et Lith. t. I, Romae 1860, pag. 19, nr. 40, zaczerpniętego również z regestów watykańskich j. w., a cytowanego tu w waryantach jako *A. T. I*). Z tego powodu Philippi (j. w., pag. 59—60, nr. 78) zmuszony był oprzeć częściowo tekst swój na bulli konfirmacyjnej papieża Aleksandra IV, dat. Viterbii 26 VII 1257 r., uważanej jako podstawowy przywilej Zakonu Krzyżackiego, wydanej w tym charakterze Polsce, a przechowywanej podziśdzień w oryginale w Arch. Głów. Król. Pols. w Warszawie. Transsumpty tej bulli z lat: 1414 (w waryantach: *Tr. I*), 1419 (w waryantach: *Tr. II*) i 1421 (w waryantach: *Tr. III*), znajdujące się w Archiwum Państwowem w Królewcu, nie są także poprawne, podobnież jak inny jej tekst u Aug. Theinera (j. w., t. I, pag. 73—74, nr. 146), oparty na regestach watykańskich papieża Aleksandra IV (t. II, fol. 96, epistola 732), który cytujemy tu w waryantach jako *A. T. II.*

Tekst nasz, większość waryantów oraz objaśnień, zaczerpnęliśmy z Philippi'ego i Woelky'ego (j. w.).

Potwierdzeń jego ani transsumptów, poza przytoczonymi wyżej, nie znamy.

Autentyczności odmawiają mu zgodnie wszyscy badacze najpoważniejsi polscy i niemieccy, którzy specyalnie się nim zajmowali: Wojciech Kętrzyński (Der Deutsche Orden, Lemberg 1904, pag. 205—208), ks. Stanisław Kujot (Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny t. I, Warszawa 1905, str. 467), Philippi i Woelky (j. w., przypis do nr. 78) i Max Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 29—30, nr. 87, oraz Polnisch-preussische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 78—87 i 116). Odmiennego zdania jest tylko z grona specyalistów Johannes Plinski (Die Probleme historischer Forschung in der Geschichte des ersten Preussenbischofs, Breslau 1903, ustęp II i III pracy), który uważa go za autentyk. Z badań pomienionych wyżej autorów wynika, że został on sfałszowany około r. 1235 (?); ks. St. Kujot (j. w., str. 423) pisze: Oryginału niniejszej *Magna Charta* krzyżackiej nikt nigdy nie widział. Sam Zakon operował tu zawsze tylko transsumptem ze zwykłego zaciągu do regestów papieskich z r. 1234, a zaciąg ten był wzorem transsumptu, który dopiero w r. 1257 Krzyżacy wygotować kazali. Konrad wystawił inny, zatracony dokument, którego treść Grzegorz IX d. 12 IX 1230 r. (nr. 288) potwierdził, i z którego przejęto świadków do falsyfikatu, (por. Max Perlbach, j. w.). Wedle W. Kętrzyńskiego (j. w.) i ks. St. Kujota (j. w., str. 426) falsyfikat niniejszy stał się wzorem nadania Nieszawy (por. nr. 297). Wspomniane w tekście biadania na temat napadów pogan pruskich, poczytuje ks. St. Kujot (j. w., str. 453) za wymysł krzyżacki.

Akt niniejszy, znany już Długoszowi (Hist. Pol. lib. VI, pag. 233—234; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 39, 227—228), drukowali z kolei: w r. 1693 (z niewiadomego źródła, bez początku aktu; w Rkpsie Lucasa Davida brak go zupełnie, choć znajduje się w Preussische Chronik I, nota 82) Leibnitz: Cod. Jur. Gent. dipl. prodrom., t. I, Hannover, pag. 6—8, nota 9; w r. 1712—1722 (z Leibnitza?) Lünig: Teutsches Reichs-Archiv. VII, Leipzig, pag. 4; w r. 1718 (z Leibnitza?) Lengnich: Poln. Bibliotek. Bd. I, IV Stück, Tannenberg, pag. 330—336 (B.). Por. tamże (pag. 297—

326) tegoż: Ankunfft der Creutz-Herren in Preussen; w r. 1730 (z Leibnitza?): Acta Borussica, Bd. I, Königsberg u. Leipzig, pag. 66—72 (nr. II); Duellius: Hist. Ord. Teut. pag. 12; w r. 1748 (z Leibnitza?) Dreger: Cod. Dipl. Pomeraniae t. I, Stettin, pag. 138, nr. 80; w r. 1758 (ex Archivo Regni lib. 3, fol. 133, nr. 4, t. j. zapewne z kopii bulli papieża Aleksandra IV) Dogiel: Cod. Dipl. Pol. t. IV, Vilnae, pag. 7, nr. 10; (z Dogiela) Frölich: Graudenzer Kreis I, 3; w r. 1836 (w regeście, z niewiadomego źródła, cytując większość wydawców pomienionych) Voigt: Cod. Dipl. Pruss. t. I, Königsberg, Regesten, p. V; w r. 1845 (z Leibnitza) Hennes: Cod. dipl. Ord. s. Mariae Theut., Mainz, t. I, pag. 88—91, nr. 82; w r. 1857 (z Preuss. Chron. Lucasa Davida? t. I, nota 82) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 195, 245—248, nr. 20; w r. 1860 (z oryg. regestów watyk.) Aug. Theiner: Vet. Mon. Pol. et Lith., t. I, Romae, pag. 19, nr. 40; w tymże roku (z oryg. regestów watykańskich) tenże w regeście, j. w., pag. 73—74, nr. 146, z transsumptu papieża Aleksandra IV z r. 1257; w r. 1862 (w regeście) E. Rykaczewski: Invent. Arch. Crac., pag. 62; w r. 1862 (z Dregera) Hasselbach u. Kosegarten: Cod. Pomer. Dipl., Bd. I, Greifswald, pag. 418; w r. 1869 (z Mniejszego Kopiaryusza Krzyżackiego) Strehlke: Tabulae Ord. Theutonici, nr. 202 R.; w r. 1882 (z tekstów skombinowanych, ob. wyżej) Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, j. w., nr. 78; w r. 1886 (w regeście, na podstawie Philippi'ego j. w.) Max Perlbach: Polnisch-preussische Studien, Heft I, Halle, pag. 116, nr. 42, oraz (wcześniej, w r. 1876) Preussische Regesten, Königsberg, pag. 29—30, nr. 87; nakoniec w r. 1911 (z datowanego błędnie 1258(!) r. transsumptu papieża Aleksandra IV) Alexander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa, str. 36, nr. 20.

Literatura. Prace i przypisy pomienionych autorów i wydawców, oraz Max Perlbach: Die aeltesten preussischen Urkunden, kritisch untersucht von .., Königsberg 1873, pag. 28—36. (Rec. W. Kętrzyński: Przew. nauk. i liter., z r. 1874, str. 236, 239—240); A. L. Ewald: Die Eroberung Preussens durch die Deutschen, I Buch; W. Kętrzyński: O powołaniu Krzyżaków przez ks. Konrada. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XX, r. 1903, str. 201—203. Z dawniejszej literatury niemieckiej zaznaczamy: Altpreussische Monatsschrift X, 636 i nast.; Baczko: Handbuch d. Gesch. Preussens, t. I, pag. 237; Gustermann: Geschichte Preussens, pag. 143. Por. nadto zestawienie źródeł w Al. Semkowicza: Kryt. rozb. i t. d., str. 227—228.

296.

Littera, declarata per nonnullos sicut interpolata.

1230—(1235?) *S. L., S. D.*[1]

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, recognoscit donationem territorii Culmensis Ordini Teutonico a se factam.

In nomine sancte et individue trinitatis. Ego conradus diuina miseracione dux Mazov(ie) et Cuiavie, cunctis presentibus et futuris ‖ presens scriptum inspecturis notum esse uolo, quod intuitu diuine retributionis . Meeque salutis anime, et propter defensionem Fidelium . uxore

[1] J. M. Watterich (ob. objaśnienia) sądzi, że akt niniejszy wydany został w styczniu 1230 r. w Płocku.

mea . Oafia[1a] . || filiisque meis, Bolezlauo . Kazimiro . Semouito . Semimisl . consencientibus . dedi beate marie . et fratribus de domo teutonica . totum exintegro *(sic)* chel||mense territorium . cum omnibus suis apendiciis . Ab eo loco ubi droancha[b] egreditur terminos prusie, per ipsum fluuium usque ad Vizlam . et per Visl(am)[2] usque || ad Osam . et per ascensum Ose . vsque ad terminos prusie . inperpetuum *(sic)* possidendam *(sic)* . cum omni utilitate . et omnimoda libertate et iure eorum, que esse possunt . in || terra, ut est Aurum . Argentum . ceterorumque metallorum genera . castores, alieque uenaciones quarumcunque ferarum . siue in aquis . Aquarumve decursi(bus)[2], fo||ris . Moneta . teloneis[c] . et in ceteris, que scribi solent in priuilegiis . Promisi etiam . ut quicunque predictos fratres inpedierit In prefata possessione . || quod ego tota mea uirtute defendam eos . Ipsi quoque fratres cum omni fidelitate promiserunt mihi . cunctisque meis heredibus . secundum deum . et eorum || posse . contra inimicos Christi et nostros . uidelicet omnes paganos, sine fictione . et omni simulacione . etiam uno eorum superstite . una nobiscum . omni tempore fore || militaturos . Testes donationis huius et promissi sunt . Michael episcopus cuiav(ie) . Christianus episcopus prusie . pacozlauus Senior, Comes dirsicrag[d] . Nicolavs || cancellarius . Magister Johannes cancellarius . Gregorius subcancellarius . Ne igitur hec donatio . tam utilis et necessaria . aliquorum callidi- || tate et uersucia irritari valeat . sed pocius integra permaneat et inconwlsa . ipsam testium inscripcione . Meique sigilli, et eorum appensione[e] . || sollicite curauimus . premunire . Acta sunt hec Anno incarnacionis dominice . Millesimo . CC . XXX . Ego Gunterus episcopus Mazov(ie) subscribo. ||

Oryginał niniejszego aktu przechował się w Archiwum Głównem Król. Pols. w Warszawie pod sygnaturą: „Sig. IV, 1, 4, 588; Hub. I, 9; $\frac{-}{s}$". Nie mogąc dotrzeć do niego bezpośrednio, skorzystaliśmy z jego urzędowej fotografii archiwalnej, wielkości, jak się zdaje, naturalnej. Wnosimy z niej, że oryginał został spisany na pergaminie gatunku niemieckiego, zachowanym nieźle, poza dwiema plamami w tekście. Wszystkie jego brzegi są nierówne. Wysokość dyplomatu (na fotografii) wynosi (bez zakładki) 12,4 ctm., szerokość 26,8 ctm., a zakładka (w miejscu najwyższem) 1,4. Jeżeli umieszczony na linii ostatniego wiersza w końcu tekstu, bez odstępu, podpis biskupa Guntera jest własnoręczny, to cały akt wygląda na autograf tego dostojnika. Wszelako pismo całości wpada w typ drugiej połowy XIII wieku. Na sznurze (jak widać, jedwabnym) w miejscu prawidłowem wisi pieczęć owalna, prawdopodobnie z czystego

[1] Agafia, jedyna małżonka Konrada I, córka Świętosława Andrzeja ks. nowogrodzko-siewierskiego i przemyskiego, zaślubiona w r. 1207, przeżyła męża (Oswald Balzer: Genealogia Piastów, str. 268—274, 554). — [2] W tem miejscu plama (rdzy?) w oryginale.

[a] *Philippi (ob. objaśnienia) czyta:* Gaphia; *w Cod. Dipl. Pol. I, nr. 14 (w zbiorze niniejszym nr. 209), wydawcy podają błędnie imię to:* Shaphia; *O. Balzer (Gen. Piastów, str. 268, 554):* Cafia = Agafia; *Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 179), piszący o niej już pod r. 1206, mianuje ją:* Agasia; *u Dusburga (SS. rr. Pruss. I, 36—37):* Agafia *(por. przyp. g do nr. 209);* [b] *Philippi czyta:* Drvancha; [c] *tenże czyta:* toloneis (!); [d] *tenże czyta:* Dirsicray; [e] *tenże czyta:* apensione *(sic).*

wosku. Wysokość jej, wraz z oponą mierzy (na fotografii) około 7,6 ctm., szerokość 5,6 ctm. Pieczęć jest u góry w węzeł paskiem pergaminowym przewiązana, a z tyłu, w miejscu, gdzie sznur w nią wchodzi, wedle relacyi W. Kętrzyńskiego (O pow. Krzyż., str. 203, n. 4) mocno uszkodzona; u dołu widnieje tam również kawałek paska pergaminowego. Tłok jej przedstawia stojącą postać biskupią w infule odwróconej, z pastorałem w ręce prawej. W otoku napis: SIGL(?!) GVNTERI EPI(S)COPI MAZOVIENSIS. Jakkolwiek w tekście jest mowa o pieczęci książęcej i o pieczęciach świadków, fotografia wskazuje na to, że u pergaminu wisiała zawsze jedna tylko pieczęć (Guntera?). Naogół omawiany tu dyplomat wygląda, jak na akt uroczysty, uderzająco niepozornie. Philippi (u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 56, przypis do nr. 75), na podstawie kopii Inventarii Archivi Cracoviensis, przechowanej w Archiwum Biskupiem we Frauenburgu, a poprawniejszej w danym przypadku od publikacyi E. Rykaczewskiego (Inventarium ... confectum A. D. 1682, Lutetiae Parisiorum 1862, pag. 62) stwierdza, że omawiany akt jest jedynym, wydanym niegdyś Polsce (przez Krzyżaków) oryginałem, przyczem nie wątpi o jego autentyczności, uznając wszelako pieczęć biskupa Guntera, choć o niej jednej tylko wspominają transsumpty krzyżackie z lat 1419 i 1421, za niezgrabny falsyfikat, różniący się od znanej pieczęci biskupa (por. objaśnienia nr. 266). Poza omawianym oryginałem, tekst jego przechował się w obu Kopiaryuszach Krzyżackich: Większym i Mniejszym, pochodzących z XV w., a przechowywanych w Archiwum Państwowem w Królewcu (Philippi i Woelky, j. w.).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z fotografii urzędowej warszawskiej, zaopatrując go w waryanty, jakie zachodzą między lekcyą naszą a Philippi'ego (j. w.), który korzystał ze zmniejszonej podobizny litograficznej Kazimierza Stronczyńskiego (j. n.), zdjętej również z oryginału.

Co do autentyczności omawianego aktu, to badacze niemieccy: Philippi i Woelky (j. w.) oraz Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 73—77, 116, nr. 39) obstają przy niej jednomyślnie, a podziela z nimi tę opinię i Johannes Plinski (Die Probleme historischer Forschung in der Geschichte des ersten Preussenbischofs, Breslau 1903). Natomiast badacze polscy: Wojciech Kętrzyński (O powołaniu Krzyżaków przez ks. Konrada, str. 202—203; Der Deutsche Orden, pag. 139—141) i ks. Stanisław Kujot (Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny I, Warszawa 1905, str. 467) uznają go za interpolacyę Krzyżaków. Ten ostatni z całą słusznością pisze (j. w., str. 425): „Niniejsze wyszczególnienie praw jest niemal kopią dokumentu cesarskiego dla Krzyżaków na Ziemię Chełmińską (nr. 238), z czego wynika, że właściwy dokument oryginalny Konrada został przerobiony, albowiem niemożebną jest rzeczą, by Konrad lub pisarz jego widział ów dokument cesarski, a tem mniej, by książę chciał go wypełnić" (wykonać). Wspomniany w tekście ucisk ze strony pogan uważa badacz ten (j. w., str. 452) za wymysł Krzyżaków, a zarówno on, jak W. Kętrzyński (O pow. Krzyż., str. 203, nota 4), zastanawiając się bliżej nad stroną materyalną omawianego aktu, oraz nad niezgodnością odpowiednich ustępów tekstu z podejrzaną mocno pieczęcią, dochodzą do wniosku, że jest on przeróbką, powstałą około 1235 r.

Potwierdzeń jego ani transsumptów, poza pomienionymi wyżej, nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1730 (z kopiaryuszy krzyżackich. Rkps. Lucasa Davida I, 317) Acta Borussica, t. I, Königsberg und Leipzig, pag. 402—404; w r. 1748 (z tegoż źródła) Dreger: Cod. Pomer. Dipl. t. I, Stettin, pag. 137, nr. 79; w r. 1758 (najpewniej z Acta Borussica, j. w.) Dogiel: Cod. Dipl. t. IV, Vilnae, pag. 9—10, nr. 12; w r. 1812 (we fragmentach): Preussische Chronik (Lucasa Davida w wyd. Henniga), II Bd., Königsberg, pag. 41; w r. 1836 (prawdopodobnie z tegoż źródła) Voigt: Cod. Dipl. Pruss., t. I, Königsberg, Regesten p. V; w r. 1839 (z oryginału warszawskiego, z podobizną) Kazimierz Stronczyński: Wzory pism dawnych, cz. I, Warszawa, str. 3, nr. 3; w r. 1843 (na podstawie oryg. warsz.) Dominik Szulc: O Tarnowie maz., Pam. relig. i moral. t. IV, Warszawa, str. 449—485;

w r. 1857 (z kopii Lucasa Davida) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 195 i 243—244, nr. 18; w r. 1862 (z Dregera, j. w.) Hasselbach u. Kosegarten: Cod. Pomer. Dipl. t. I, Greifswald, pag. 418; w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 28, nr. 83; w r. 1882 (z podobizny K. Stronczyńskiego) Philippi u. Woelky (j. w., nr. 75); w r. 1886 (w regeście, z podobizną: Tab. IV, Lit. a.) Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 116, nr. 39); wreszcie, regest (ze spisu W. Huberta) podał i Alexander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa 1911, str. 31—32, nr. 8.

Literatura. Prace i przypisy pomienionych autorów i wydawców, nadto: Franciszek Zych: Powołanie Krzyżaków do Polski, Przemyśl 1887, str. 474 (rec. Antoni Prochaska: Przew. nauk. i liter. r. 1888).

297.

Littera, declarata per nonnullos sicut falsa.

1230—(1235?) *S. L., S. D.*

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, donat Ordini Teutonicorum Castrum Nieszawa cum quatuor villis.[1]

In nomine sancte et Indiuidue trinitatis.[a] Ego Conradus diuina miseratione dux Mazouje et Cuiauie uniuersis tam presentibus, ‖ quam futuris scriptum presens inspecturis notum fore[b] uolo, quod de consilio proborum uirorum . magnaque necessitate urgente, diui‖ne retributionis intuitu . meeque salutis anime, de consensu heredum meorum . nemine contradicente, omnique semoto inpedimento *(sic)*, libere et ‖ absolute dedi beate Marie, et fratribus de domo teutonica castrum, quod dicitur nissoue[c] . cum hijs quatuor uillis: ozchotino[d] . nissoue[e] . nis‖soueca[f] . occola[g] . cum omni utilitate, iure ac libertate . cum cunctis attinencijs eidem castro, et uillis . In campis[h] . agris . pratis . siluis . ne‖moribus . desertis . uenacionibus quorumcumque animalium, siue ferarum . In aquis, aquarumue[i] decursibus . piscationibus quorumcunque piscium . et eorum ‖ omnium *(sic)* que in priuilegys inscribi solent . Igitur, ne hec donatio tam utilis et pernecessaria aliquorum calliditate aut[j] uersutia ir-

[1] Długosz: Hist. Pol. lib. VI, pag. 233; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 229—230. J. M. Watterich (Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 195), opierając się najwidoczniej na powyższym przekazie Długosza, kładzie między marcem a czerwcem 1230 r. „die Ankunft des ersten Ordensheeres unter Hermann Balk in Masovien". Dusburg (przed r. 1326), o budowie grodu nieszawskiego przez Krzyżaków, pisze również pod r. 1230 (Script. rer. pruss. I, 47).

[a] *Dogiel: brak inwokacyi;* [b] *Dogiel:* fieri; [c] *Dogiel:* Nieszowa; [d] *Dogiel:* Oszchotyno; [e] *Lucas David (Preussische Chronik, t. II, Königsberg 1812, pag. 41), Acta Borussica i Dogiel:* Wysne (!); [f] *Dogiel:* Misnete (!); [g] *Dogiel:* Okrola (!); [h] *Dogiel:* campo; [i] *Dogiel: brak:* ue; [j] *Dogiel:* et.

ri‖tari ualeat . sed potius integra permaneat et inconuulsa, ipsam testium subscriptione . sigilli mei, eorumque appensione curauimus ‖ premunire *(sic)* . pro hac etiam donatione fratres supradicti[a] cum omni fidelitate contra paganos quoslibet una nobiscum spopon‖derunt omni tempore se militaturos . secundum deum et eorum posse . Horum hy[b] sunt testes . Michael Episcopus Cuiauie, Christianus Episcopus pruzie ‖ Magister Johannes Cancellarius de Cracow[c], Gregorius subcancellarius . Frater Henricus sacerdos . Acta sunt hec Anno Incarnationis ‖ Dominice Millesimo . CC^mo^ . XXX^mo^ .

Oryginał przechowuje się w Archiwum Głównem Król. Pols. w Warszawie pod sygnaturą: „Sig. IV, 1. 4. 578; Hub. I. 6. —“. Nie mogąc dotrzeć do niego bezpośrednio, zbadaliśmy w temże Archiwum urzędową jego fotografię, wielkości prawdopodobnie naturalnej. Ponieważ brzegi dyplomatu cięte są nierówno, możemy (na podstawie fotografii) podać wymiary jego tylko w przybliżeniu. Szerokość jego w miejscu najszerszem wynosi 26 ctm.; wysokość bez zakładki 19,1 ctm.; zakładka około 3,4 ctm. Pergamin, o ile wnosić można z fotografii, jest gatunku niemieckiego, pognieciony, lecz zachowany nieźle. Pismo odpowiada dacie; jest charakterystyczne dla pierwszej połowy XIII wieku i bardzo staranne. Wedle ks. Stanisława Kujota (Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny I, Warszawa 1905, str. 430) jest to pismo tej ręki, która spisała dokument biskupa Chrystyana (w zbiorze naszym nr. 279). Co do pieczęci, to na fotografii widnieją tylko górne części dwu (jedwabnych), prawidłowo przyczepionych sznurów. Skądinąd (Kazimierz Stronczyński: Wzory pism dawnych, cz. I, Warszawa 1839, str. 4, nr. 4) wiemy, że pieczęcie już nie istnieją. Transsumpt z r. 1421, przechowany w Archiwum Państwowem w Królewcu (Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch. Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 56—57, nr. 76, przypisy) tak je opisuje: Filis sericeis duo sigilla appendebant, quorum 1. erat de cera communi oblongum. In cuius medio ymago cuiusdam episcopi infulati sedentis et in dextra manu pastoralem baculum, in leva *(sic)* lilium tenentis videbatur; littere circumferentiales legi non poterant propter vetustatem. Sigillum 2. de cera communi rotundum erat. In cuius medio ymago cuiusdam armigeri in equo quasi sedentis, in dextra frenum et in sinistra manibus vexillum tenentis apparebat; littere vero circumferentiales sic legebantur: „S. Conradi ducis Mazovie et Cuiavie“. Poza oryginałem tekst omawianego aktu przechował się w transsumptach z 1414, 1419 i 1421 r., znajdujących się w Archiwum Państwowem w Królewcu, oraz w znajdującym się tamże t. zw. Mniejszym (berlińskim) Kopiaryuszu Krzyżackim, pochodzącym z XV wieku.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z urzędowej fotografii archiwalnej warszawskiej. Poza pomienionymi transsumptami potwierdził go i transsumował d. 10 V 1421 r. w Rosenburgu Gerhard, biskup pomezański. Pergaminowy jego oryginał znajduje się w Arch. Głów. Król. Pols. w Warszawie pod sygnaturą: „Sig. IV, 1. 7. 846. Hub. I, nr. 310. $\frac{s}{}$“.

Co do autentyczności omawianego aktu, to badacze niemieccy: Philippi u. Woelky (j. w.), oraz Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 73—77, 116, nr. 40) nie kwestyonują jej wcale; polscy natomiast: ks. Stanisław Kujot (j. w., str. 467), oraz Wojciech Kętrzyński (O powołaniu Krzyżaków przez ks. Konrada, str. 205) uważają go za falsyfikat krzyżacki, powstały około r. 1235. W. Kętrzyński (j. w.) uważa „oryginał“ omawianego aktu za pergamin, wycięty z jakiejś księgi i nie wierzy w istnienie przy nim kiedykolwiekbądź pomie-

[a] *Dogiel, Stronczyński i Philippi i Woelky:* sepedicti; [b] *Dogiel:* ii; [c] *Stronczyński oraz Philippi i Woelky:* Cracowia.

nionych pieczęci, zaznaczając (Der Deutsche Orden, pag. 205—208), że falsyfikat kruszwicki (nr. 295) stał się dla niego wzorem, a ks. St. Kujot (j. w., str. 425—426, 452) mniema, że występujące w tekście biadania na ucisk pogan, oparły się na wymyśle krzyżackim.

Akt niniejszy drukowali: w r. 1730 Acta Borussica, Bd. I, Königsberg u. Leipzig, pag. 404—405; w r. 1758 (Ex Archivo Regni, lib. 3, n. 4, fol. 132, a najpewniej, jak świadczy waryant *e* [str. 338], z kopii — być może Lucasa Davida [Rkps. I, 319] — stanowiącej wzór tekstu Acta Bor., j. w., a odnotowanej z nazwami: Nieszawa, Oskolino, Niszowe, Nisoka, Oksoła w Inventarium E. Rykaczewskiego, Lutetiae Parisiorum 1862, pag. 63) Dogiel: Cod. Dipl. Pol. t. IV, Vilnae, pag. 10, nr. 13, oraz (z transsumptu biskupa [G]erharda) tenże, j. w., pag. 109, nr. 89; w r. 1836 (w regeście z Acta Bor. i Dogiela) Voigt: Cod. Dipl. Pruss. t. I, Königsberg, Regesten p. V; w r. 1839 (z oryg. warsz., z podobizną) Kazimierz Stronczyński, j. w.; w r. 1857 (w regeście) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 194; w r. 1876, w regeście, Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 28, nr. 84; Lites ac res gestae inter Polonos ordinemque Cruciferorum I[b], pag. 26 (r. 1237!); w r. 1882 (ze Stronczyńskiego, j. w.) Philippi u. Woelky, j. w.; w r. 1886 (w regeście, z podobizną: Tab. III, lit. a) Max Perlbach, j. w.; wreszcie w r. 1911, w regeście (ze spisu dyplomatów Walentego Huberta) Alexander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa, str. 30, nr. 5).

Literatura. Prace i przypisy pomienionych autorów i wydawców. Por. nadto: Wojciech Kętrzyński: recenzya z pracy Maxa Perlbacha: Die ältesten Preussischen Urkunden (Przew. nauk. i liter. 1874 r., t. I, str. 239), oraz: Prusy a Polska przed przybyciem Krzyżaków (tamże, r. 1881, str. 367); Antoni Prochaska: recenzya z pracy Franciszka Zycha: Powołanie Krzyżaków do Polski (Przemyśl 1887), tamże, r. 1888, str. 474.

298.

(1230—1238)

Henricus Barbatus, dux Silesiae, contra voluntatem ducis (Masoviae) Conradi, Cracoviam intrat (ac retinet).

Post obitum ducis Leczkonis[1], Heinricus dictus cum barba, dux Slesie, contra voluntatem ducis Conradi, fratris Leczkonis, Cracouiam intrat ac obtinet et castrum in Pregina incepit edificare.[2]

Annales Silesiaci compilati (XIII—XV w.): Mieczysław Błażowski: Mon. Pol. Hist t. III (Lwów 1878), str. 677.

Literatura. Por. Colmar Grünhagen: Regesten zur Schlesischen Geschichte, Erster Theil. Cod. Dipl. Sil. VII, Breslau 1868, pag. 153, nr. 351, pag. 193, nr. 514; por. nadto wydanie drugie tegoż dzieła, Breslau 1884.

[1] Leszek Biały, † 23 XI 1227 r. — [2] Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 254) opisuje te wypadki pod r. 1237. Por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 236.

(circa 1231)

299.

S. L., S. D.

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, ecclesiae Masoviensi (Plocensi) certas confert libertates.

(Cf. nr. 267, 278, 320.)

Idem[1] eciam dux (Conradus) cum consilio Baronum suorum, sicut in alijs priuilegijs eius habetur[2], aboleuit urnam mellis, que exigebatur a pauperibus uiduis, nubere uolentibus. Volens etiam abusum corrigere . et ecclesiam dei iustis decimis non fraudari . statuit[3], ut in tota (terra) Mazouiensi, tam circa bug, quam alias, soluantur manipulate[a] decime, ubi hactenus consueuerunt[4] soluere cunas uel asperiolos pro decimis. Constituit etiam, ut cuilibet uidue, non habenti filium ex uiro defuncto, si dos, quam secum attulit, non supe(r)extat[b 5] . de bonis uiri defuncti . prius exsoluatur integre extimatio totius supellectilis, quam secum adduxit uel attulit, ut sudaricium et[c] aliarum rerum et utilitatis exinde prouenientis, et tunc demum reliquum reputetur p u s c i n a . saluo tamen eo, si uir moriens aliquid legauerit uxori relicte uel ecclesie.

Oryginał nadania niniejszego nie jest znany, a w postaci formalnej nie istniał zapewne nigdy. Tekst jego, przechowany w transsumpcie papieża Grzegorza IX z dnia 24 stycznia 1232 r., jest najpewniej n o t y c y ą umowy ustnej biskupa płockiego, Guntera, z ks. Konradem I, którą biskup ten, może wraz z biskupem kujawskim, Michałem, zamieścili bezpośrednio pod tekstem innych nadań Konrada (ob. nr. 278) w kopii, przesłanej do transsumptu i potwierdzenia Grzegorzowi IX. (Por. objaśnienia nr. 278).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy bezpośrednio z pomienionego oryginału transsumptu Grzegorza IX, przechowywanego pod sygnaturą: „Sig. $\frac{\text{P. I.}}{10}$“ w Archiwum Kapitulnem w Płocku, z którego przedrukował go, łącznie z tekstem nr. 278, ks. J. T. L u b o m i r s k i (Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 7, nr. 9).

Lekcya ks. L u b o m i r s k i e g o, w zestawieniu z naszą, wykazuje waryanty, przytoczone tu w przypisach dolnych.

Potwierdzeń, ani transsumptów omawianego aktu, poza pomienionym transsumptem Grzegorza IX, nie znamy.

Co do druków i literatury, ob. objaśnienia nr. 278.

---

[1] Bezpośrednio przed przytoczonym tu tekstem ob. nr. 278. — [2] Ob. nr. 267, 278; por. nr. 301. — [3] W związku z aktem nr. 267. — [4] F r a n c i s z e k P i e k o s i ń s k i we własnoręcznej kopii swej oryginału transsumptu Grzegorza IX, czyta: consueuerant. — [5] Litera „r“ wypłowiała doszczętnie na złożeniu pergaminu.

[a] *Ks. L u b o m i r s k i czyta:* manipulare; [b] superextat; [c] uel.

300.

1231 (?)

Conradus, dux Masoviae, aedificat Toruń et alias arces contra hostes suos, Pruthenos.

(Cf. nr. 302, 328.)

Cunradus, Masoviae Dux, cum Fratribus Cruciferis et nonnullis peregrinis in suum solatium[a] advenientibus, ut amplior et efficacior Pruthenis barbaris opponeretur resistencia, in arbore quercus castrum aedificat, et praesidio tam Fratrum Cruciferorum quam propriorum militum imposito, Pruthenos coepit a vastatione terrarum suarum cohibere. Locavit et tunc civitatem Thorun, quam postmodum in aptiorem transtulit locum. Prutheni vero barbari in eorum praesidiorum, quae Cunradus Dux aedificaverat[b], destructionem, duo castra erigunt, unum iuxta Wislam ultra Thorun, quod vocabant[c] Rogow, aliud iuxta Thorun in eo loco, ubi nunc antiqua Culmensis civitas[d] extitit[e]..

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. I, lib. VI, pag. 235—236 (ed. Alexander Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Aleksander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 230. Por. Scriptores rerum prussicarum t. I, pag. 56, 77, 83 i 677, oraz t. V, pag. 596; Max Perlbach: Preussische Regesten, nr. 101. Nadto por. prace, przytoczone pod nr. 295.

301.

Littera, declarata per nonnullos sicut falsa.

(123.?)[1] PLOCIAE, *S. D.*

Conradus, dux Masoviae, possessiones ecclesiae Masoviensis (Plocensis) ad preces Gunteri, eiusdem ecclesiae episcopi, confirmat.

(Cf. nr. 160, 396.)

Nos Cvnradus dei gracia dux Mazovie[f], Cvyauie[2], presenti pagina ad vniuersorum noticiam deducimus, Quod Reuerendvs in Christo pater Gvnterus Epi-

[1] Co do tej epoki, należy zauważyć, że zdaniem Wojciecha Kętrzyńskiego (O powołaniu Krzyżaków przez ks. Konrada. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. 20, Kraków 1903, str. 219—225) w okresie 1230—1235 r. miał powstać, jako falsyfikat krzyżacki, akt ks. Konrada I, zawierający nadanie biskupowi pruskiemu, Chrystyanowi, w Ziemi Chełmińskiej „quondam (=23) castra" (nr. 217). Tegoż okresu dotyczy w przybliżeniu omówienie nieznanego nam testamentu Konrada I, spisanego jakoby między r. 1230—1247, zawarte w Preussische Chronik Lucasa Davida (t. II, Königsberg 1812, pag. 51—57). — [2] Aż do tego wyrazu (Cvyauie) od początku (Nos) włącznie, pismo oryginału różni się nieco od reszty tekstu.

[a] *Kod. Rozrażewskiego:* auxilium; [b] *Wyd. Dobromilskie:* erexerat; [c] *Kod. Rozrażewskiego:* vocant, *wyd. Dobromilskie:* vocatur; [d] *brak w Coa. Autenticus;* [e] *Wyd. Dobromilskie:* extat; [f] *B. Ulanowski (j. n.) wprowadza tu, jako uzupełnienie tekstu:* et.

scopus Mazouiensis in nostra, nostrorum [a] *(sic)* baronvm presencia constitutus, exposuit, quod cum propter obliuionem, qui [b] *(sic)* mater eroris *(sic)* est, tempestates gwerarum *(sic)* ac discursvs et discursus [c] *(sic)* ac vastaciones frequentes Terarum *(sic)* Christianorum per inimicos Christifidelium: Jaczvangos et Prvtenos ac alias gentes infideles, Castra, predia, bona, ville, Terre et possessiones quecumque sue Ecclesie Mazoviensis et ad ipsam Ecclesiam et ad ipsum [d] racione Ecclesie pertinencia, transcurso tempore propter defectum testimoniorum possent alienari vel aliquomodo distrahi, Quare nobis svpplicauit [e], in hoc sibi et dicte sve Ecclesie providere, ipsaque bona, Castra, predia, villas, Terras et possessiones huiusmodi in perpetuam rei memoriam conscribere, et conscriptas [f] appensionem *(sic)* Sigilli nostri ad perpetvum testimonivm mvnire faceremvs. Nos vero Cunradvs dvx huismodi peticionem piam et racioni consonam attendentes, ad lavdem omnipotentis dei et gloriose virginis marie, dicte Ecclesie Mazoviensis patrone, et in conplacenciam dicti Reuerendi patris, et vt ipsa Ecclesia in suis bonis indempnis in evum permaneat, huiusmodi bona, de quibus informacione fidedignorum noticiam hambuimvs [1] *(sic)* hominum [g] et ipsa fore Ecclesie cognovimus, in presenti carta nomina(tim) [2] describere fecimvs, que secuntur et sunt ista: [h] Castrvm Poltowsko cvm omnib(vs) [2] beneficiis, atinenciis [i] eid(em) [2] Castellatvre, et cum hiis villis [j], Nemorib(us) [2], [3] Silvis, Borris, Pratis, venacionibvs, piscatvris, fluuijs et decursibvs a(quarum): [2] [k] Raczino (?) [1] ..... [2m], benica [n], Dziersimino [o], Virbiica [p], Vlenc, Pobelcouo, Lvbyda [q], Cozeglowy, Sdemyci, Myryno, Rokyssky [r], Bolkovo, Scor.. [2] ci [s], Syssky [t], Golentkovo, Scarsyce, Vynnijca [u], Vysnovo, Cossmiino, Ossek [v], Prevodovo, Pancovnyca [w], Gromiino, Slvchovo, Porssovo, Coslovo, Pancovo, Byssevo [x], Czarnostovo [y], Sveliice [z], Lyseniica [aa], Goscegow [bb], Glodow, Priimarow [cc], Pelcew [dd], Pellew [ee], Kossovo [ff], Gnoyno, Lypa, Lamonovo [gg], Clessew, Balovesa [hh], Carnevo [ii], Mossijno, Covale, Malessevo [jj], Sancevo, Obrythe, Grodek, Komarovo [kk], Malence, Chotovo [ll], Pnevo [mm], Carnevo, Drvaly [nn], Gladcijno [oo], Barthodzege, Pssary minvs, Gladcino, Mogiilno, et parva Lvbenica, vbi lubenijc sedit, Stepocino. Item iste ville pertinent ad Ecclesiam de Zambsky [pp]: Chmelevo [qq], Ceryno. Item [rr] ad Ecclesiam sancte marie magdalene pertinent [ss]: Plocanchovo [tt]. Item [uu]

---

[1] W oryginale: huibuimus, z kreską poziomą ponad: ui. — [2] Dziura w oryginale. — [3] Odtąd ustęp dalszy od: „Silvis", aż do: „benica" włącznie, S t o s ł a w Ł a g u n a (w notatach rękopiśmiennych) uważa za wtręt.

[a] *B o l e s ł a w U l a n o w s k i (j. n.) wprowadza tu słusznie uzupełnienie tekstu:* que; [b] *tenże: zamiast* qui: que; [c] *tenże:* et discursus *(bis) uważa za omyłkę pisarza;* [d] *tenże zaznacza słusznie, że W o j c i e c h K ę t r z y ń s k i (j. w., M. P. H. V, 420 etc.) czyta tu bezpodstawnie:* ipsam; [e] *tenże dodaje tu:* ut dignaremur; [f] *tenże dalej dodaje:* per; [g] *F r a n c i s z e k P i e k o s i ń s k i (w kopii własnoręcznej z oryginału, będącej w naszem posiadaniu) czyta:* huiusmodi *(sic);* [h] *odtąd zaczyna się tekst inwentarza posiadłości Biskupstwa Płockiego według Kopiaryusza Płockiego: (Kop., zużytkowanego przez W o j c i e c h a K ę t r z y ń s k i e g o, j. w.), od dodanego tu wyrazu:* Primum; [i] *Kop.:* atinentibus; [j] *wyrazów dalszych brak w Kop. aż do* a(quarum) *włącznie;* [k] *w Kop. dodano dalej:* Jezovo; [l] *P i e k.:* Racz.. *U l a n.:* Kacz(ici), *Kop.:* Cacici; [m] *Kop.:* Coyvszici; [n] *Kop.:* Lubenica; [o] *Kop.:* Dyrzinino; [p] *wyraz ten możnaby czytać i:* Virbnca; [q] *Kop.:* Lubida; [r] *Kop.:* Cocosky; [s] *B. U l a n o w s k i:* Scowyci, *możnaby czytać i:* Scorzel (?), *Kop.:* Scornici; [t] *Kop.:* Sysici; [u] *Kop.:* Vinica; [v] *Kop.:* Oseck; [w] *Kop.:* Pocownici; [x] *ks. L u b o m i r s k i:* Byssew; [y] *Kop.:* Czarnostovici; [z] *ks. L u b o m.:* Svcluce, *Kop.:* Swolici; [aa] *Kop.:* Jesewici; [bb] *Kop.:* Gosceyewo; [cc] *Kop.:* Primarouici; [dd] *brak w Kop., ks. L u b o m.:* Peltew, *U l a n o w s k i:* Peltevo; [ee] *Kop.:* Pelouo; [ff] *ks. L u b o m i r s k i:* Kossow; [gg] *tenże:* Tamonow, *Kop.:* Camonovo; [hh] *Kop.:* Baloueze; [ii] *ks. L u b o m i r s k i:* Carnew; [jj] *Kop.:* Malisewo; [kk] *ks. L u b o m i r s k i:* Komarow; [ll] *tenże:* Chotow; [mm] *tenże:* Pnew; [nn] *Kop.:* Driwale; [oo] *brak dalszych wyrazów w Kop. aż do* Item *włącznie;* [pp] *Kop.:* Zambsk; [qq] *Kop.:* Hymelewo; [rr] *brak w Kop.;* [ss] *Kop.:* pertinet; [tt] *ks. L u b o m i r s k i:* Plocauchovo; [uu] *brak w Kop.*

ad Ecclesiam magnam sancte marie Mazoviensis[a] pertinent: Popovijci, Vadkovo[b], Gora[c], Stovme[d]. Item ipsum Castrum Brensk cvm hiis villis: Tvchlyno[e], Mentne, Gora, Belyno, Tvrijno, Vysskowo; ibidem Capellanus habet vnam sortem et tabernam totam. ad Brenycam pertinet Ossuchovo[f], parwm dlvgosedlec iuxta magum *(sic)* dlvgosedlec, quod vocatur dlugosedlce; item in Pogost *(sic)* circa lvblyn Kocsko[g] cum Eclesia *(sic)* et foro et taberna et cum[h] villis et pertinenciis et cum omnibus (soluci)[1]onibus earundem villarum; item ipsum Castrvm Brok cum hys villis: Scradzenyci[i], Crzykosii[j], Chymelevo[k], Nevscvrzijme, Ochlopyca[l], Cy..[1]covici[m], Nagossevijci, Sdzijmiirze[n], Gamblovo[o], Neostraze[p], Budzevycy[q], Crvse, Blone et ascripcij[r] *(sic)* eius Tworimijrici Camerarii, Grodek, Vdrzyno[s]; ad Ecclesiam de Brok pertinet Malechino[t] et tota taberna; item ipsum Castrum Svantsko[u] cum omnibus beneficijs attinentibus eiusdem[v] Castellature et cum[w] hiis villis: Visvky[x], Brochove[y], Lvcowo[z], Grodky[z], Czucicz[aa], Lvbovyc, Vansa, Plonca, Lvnevo, Bogdanc[bb], Godnevycii[cc], Syrane, Benevo, Nurcyno, Vendrzovo[dd], Mocydla, Vysoke, Lessnevo, Coscina[ee], Sydovo, Syrednica[ff], Milkovo, Gvmniska, Golcovo, Crostcovo, Bracesenyci[gg], Svytenicza[hh], item alia Svytenicza[hh], Nevoselicza[ii], Neuadovo, Gostcovo, Lamgevo[jj], Cysevo[kk], Besdecce, Osek[ll], Wrone, Jassenicza, Wyssemyrze[mm], Samovo, Przymerze[nn], Barlossniica, item aliut *(sic)* Grodkovo[oo]. Item ad Ecclesiam de Swansk pertinet:[pp] Criirovo, Kebla[qq]; item ville iste pertinent ad Ecclesiam de Svssola[rr]: Bvcce[ss], Svchinicovo[tt], Cosane, Voynovo cum villis[uu] attinenciis adituum *(sic)* a Cristino Pomnanovycz:[2] Coscovo, Lvboci..[1][vv].losovo[ww], addite a bogusa degnovic. In omnibus villis horum quatuor Castrorum[xx] sedentes homines sive liberi sive ascripcii[yy] *(sic)* non tenentur Ca.....[1]o[zz] ducis soluere p o d i m n e, neque S t r o z a m, sed Episcopus de eis omnibus percipit[aaa] vtrumque ad vsum svum; sed si aliquis de familia ducis intrat, ip.....[1]e[bbb] soluit vtrumque monetario. Item iste ville citra et vltra Wcram: Levyce[ccc], Sobesyce[ddd], Bandzyslave[eee], Junecz, Svmlyno, Sovoclask, dimidium postruze, pars de Vosnicz[fff] lagenariis, falconariis Episcopi, Gostolino, Scesevo, Grablice[ggg], Mankolyno[hhh], Dambe, Chodkovo[iii], Gansovo, Mvrkovo, Wyssegrod[jjj], Radsice[kkk],

---

[1] Dziura w oryginale. — [2] S t o s ł a w Ł a g u n a (w notatach rękopiśmiennych) zaznacza (za W. K ę t r z y ń s k i m): „przed 1219 r.“ Por. nr. 202.

[a] *Kop.: brak; Piek.:* Mazoviensem; [b] *ks. Lubomirski:* Vadkow, *Kop.:* Varcouo; [c] *Kop. nadto:* ad medium cum episcopo; [d] *Kop.:* Stoyme; [e] *Ulanowski:* Tuchlyno, *Fr. Piekosiński:* Cvchlyno; [f] *Kop.:* Osuscouo et; [g] *Kop.:* Cvotsco; [h] *Kop.: brak:* cum, *dalej ma:* villis ei pertinentibus; [i] *Kop.:* Staruici; [j] *Kop.:* Cricosi; [k] *Kop.:* Hymelouo; [l] *Kop.:* Chlopica; [m] *Kop.:* Crucouici, *ks. Lubomirski czyta (z pominięciem dziury w pergaminie):* Cyrmcovici; [n] *Kop.:* Sdimire; [o] *Kop.:* Camblouo; [p] *Kop.:* Neotruse; [q] *Kop.:* Budiseuici; [r] *Kop.:* ascripticii; [s] *Kop.:* Wdrino; [t] *Kop.:* Malchinino; [u] *Kop.:* Svantsck; [v] *Kop.:* eidem; [w] *w Kop. brak:* cum; [x] *Kop.:* Visnky; [y] *Kop.:* Grochoue; [z] *Kop.:* Laloue, Grodk; [aa] *Kop.:* Cucici; [bb] *B. Ulanowski:* Bogdane, *Kop.:* Bogamici; [cc] *Kop.:* Bognevici; [dd] *Kop.:* Wendexouo; [ee] *Kop.:* Gostina; [ff] *brak w Kop.;* [gg] *Kop.:* Bracesenyci, *Fr. Piekosiński:* Braceseruyci; [hh] *Kop.:* Suycenica; [ii] *Kop.:* Nouosedlica; [jj] *Kop.:* Zamneuo; [kk] *brak w Kop.;* [ll] *Kop.:* Oseck; [mm] *Kop.:* Wysemire; [nn] *Kop.:* Primere; [oo] *Kop.:* Grochouo; [pp] *Kop.:* iste ville pertinent ecclesie de Suantsck; [qq] *Kop.:* Rebla; [rr] *Kop.:* Suzola; [ss] *Kop.:* Bugce; [tt] *Kop.:* Suchymcino, *B. Ulanowski:* Svchimcovo; [uu] *Kop.:* ei pertinentibus additum; [vv] *Kop.:* Lubotiny, *B. Ulanowski:* Lvbocini, [ww] *Ulanowski:* Closovo, *Kop.:* Glosowo; [xx] *Kop.:* castrorum IIII; [yy] *Kop.:* ascripticii; [zz] *B. Ulanowski:* Cam(erari)o, *ks. Lubomirski (z pominięciem dziury):* Camerario, *Kop.:* monetario; [aaa] *dalej wyrazów:* vtrumque ad vsum svum *brak w Kop.;* [bbb] *Kop.:* eas ille, *B. Ulanowski:* ip(sas ill)e, *ks. Lubomirski:* ipsas ille; [ccc] *Kop.:* Leuici; [ddd] *Kop.:* Sobesici; [eee] *Kop.:* Bandislaue; [fff] *Kop.:* Vsnic, *B. Ulanowski dodaje dalej:* cum, *a Kop. po* lagenariis *ma:* et; [ggg] *Kop.:* Gramblici, dimidium; [hhh] *Kop.:* Mucolin; [iii] *Kop.:* Cotcovo; [jjj] *Kop.:* Wyszegroth; [kkk] *Kop.:* Rasici.

Jemelnica, Podolsice, Borzyseuice [a], in Cerepovo [a] sors Conarij, in Scepanovo [b] sors [c] lagenariorum, In darnovo [d] apud piscatores [d] dvcis pars Camerarii Episcopi, Strzqua [e], dobrin [f], Scrobovice, Sastovice [g] cum lacu et cum castoribus, Carnov Castrum [h] cum ostrov pertinenti ad ipsum Castrum, Jasenesk [i], Conevo [j] totum, lukosino dimidium, balebresice [k], apud Cuchariοs iuxta Bandzyslav [l] quatuor sortes, Czarnomino, Babce, Smedzenovo, Golesino, Potrukosii [m] dimidium, Chabovo, Racevo [n] dimidium, Siromyce [o] dimidium, Carsco [l], Gavrony, Brvdovo [p] dimidium, Wssetrope, Goleyevice, lulyno dimidium, Caccino, de Minino [q] pars, lbovo cambitum, pogorzelino [r], dlusnovo dimidium, Sobkovo, de Vysechovo [s] pars, Ciuino dimidium, Mlodochovo [t] dimidium, Bogucino, Lychovo [u], Godkovo; in ipso Srensko .....[2] r [v] sortes, Osvyslovo [w], luboracz [w] cambitum pro sortibus de Babossewo [x] Nevrijdo, Socolniky Croste heredis [y], de Cadlvbovice [z] pars que vocatur .....[2] no [aa], Marsovo pars; Rustk [bb] et cum castoribus super drwancam .....[2] [cc] Rvstk [dd], Sre (?)....[2] [ee] .....[2] [ff] et cum appendentibus villis in ...[2] orariam [gg] (?); de dingilov [hh] pars, Crasovo, Bale cum lacu [ii], Opogii cum .....[2] [jj] ita (?) .....[2] (asc)ripcy, decimi Episcopales, tenentur monetario soluere podimne, Strosam non tenentur soluere Episcopo [kk]; illi autem, qui sunt ministeriales, sicut Coci [ll], Lagenarii, piistores *(sic)*, Auccupes *(sic)*, Conary, siue cuuscunque *(sic)* officij, neque monetario, neque Castellano, neque Episcopo tenentur soluere podimne sive strosszam, quia ab omnibus seruitutibus svnt liberi, eiusdem libertatis sicut [mm] homines liberi, colentes predia Episcopatus et Canonicorum. [nn] Item ista sunt theolonea *(sic)* Episcopi: in Grodeg [oo] super Nvr XII frustra [pp] *(sic)* Salis, in ipso Svantsk XII frustra, in Nevscvrini [qq] XII frustra et vna tvnna [rr] *(sic)*, in Brog XII frustra de Plavstro et de Navi L. frustra, in Brensko [ss] XXX frustra de Navi, XII de plavstro, de homine, qui cum bonis suis ascendiit contra Bvg, transferens mansionem suam superius, solvit [tt] VI Cvnas in Brensck et in Brok VI Cvnas, in Wiisscovo Capellano XII frvstra de navi et XII de plavstro; Item Nidus falconis in Brensk pertinet Episcopo; Item [uu] Nidvs in Plonca et Nidus in Khizev [vv] et Nidus in Poniik [ww] et Nidus in Jasenica et Nidvs in Lantow [xx], qui est totvs cum suis pertinencijs Epi-

---

[1] Por. B. Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego, str. (odbitki) 29, 30. — [2] Dziura w oryginale.

[a] *Kop.*: Boriseuici, in Crepou; [b] *Kop.*: Stephanow; [c] *brak w Kop.*; [d] *Kop.*: In Sarnow apud pistores; [e] *Kop.*: Striqua; [f] *Kop.*: Dobry; [g] *Kop.*: Sascouici; [h] *w Kop. następuje wyraz*: et; [i] *Kop.*: Iasensck; [j] *Kop.*: Conouo; [k] *Kop.*: Belebresici; [l] *Kop.*: Banzislaw; [m] *Kop.*: Potrucosino; [n] *Kop.*: Baceuo; [o] *Kop.*: Syromich; [p] *B. Ulanowski*: Brodovo; [q] *Fr. Piekosiński (j. w.) czyta*: Demuimo; [r] *Kop.*: pro Ocoselino, *B. Ulanowski:* pro Ogorzelino; [s] *Kop.*: Visecouo; [t] *Kop.*: Mlodcouo; [u] *Kop.*: Zthovo; [v] *Kop.*: IIII; [w] *Kop.*: Oscislouo, Luborade; [x] *w Kop. następuje przyimek*: a; [y] *Ulanowski protestuje przeciw emendacyi wyrazu tego przez Wojciecha Kętrzyńskiego (j. w.) jako zepsutej nazwy (nieznanej nam) wsi* Horediz; [z] *tenże*: Cadlobovice; [aa] *tenże: dodaje dalej wyraz*: de, *Kop.*: Podmarscino; [bb] *w Kop. następuje wyraz*: castrum; [cc] *w Kop.*: et supra ipsum; [dd] *Kop.*: Ruz; [ee] *Kop.*: Dzetino, *w oryginale jakby*: dtè, *B. Ulanowski*: dre(tino)· [ff] *Kop.*: et cum lacu; [gg] *Kop.*: Pomezania, *B. Ulanowski*: in p...orariam; [hh] *Kop.*: Zyngilow; [ii] *brak w Kop. wyrazów*: cum lacu; [jj] *Kop.*: decima, *dalej, aż do wyrazu*: (asc)ripcy *ma*: Inhabitatores harum villarum; [kk] *Kop.*: autem strozam tenentur soluere episcopo; [ll] *B. Ulanowski:* cocci; [mm] *w Kop.*: sunt; [nn] *następujące dalej wyrazy (oprócz*: Item) *aż do*: Episcopi *włącznie, stanowią w Kop. tytuł drugiej części zapiski, wyliczającej cła biskupie;* [oo] *brak w Kop.*: in Grodeg; [pp] *zamiast mylnego wyrazu*: frustra, *Kop. ma wszędzie poprawnie:* frusta; [qq] *Kop.*: Neuscurin; [rr] *Kop.*: cuna, *B. Ulanowski*: Tvnna; [ss] *Kop.*: Brensck; [tt] *w Kop. zamiast*: solvit, *wypisano*: Plau *(sic); tamże brak wyrazów dalszych, poczynając od*: VI cvnas, *aż do*: plavstro *włącznie;* [uu] *Kop.*: et; [vv] *Kop.*: Rhizew; [ww] *Kop.*: Ponic, *tamże brak wyrazów dalszych:* et nidus in; [xx] *na tem kończy się związek niniejszego tekstu z Kop., który natomiast podaje dalej p. t.:* Iste sunt ville capituli Plocen_

scopi.[a] In cuius rei evidens testimonium presentem litteram nostro Sigillo maiori muniri fecimus.[1] Datum in Plocsk Anno domini M°. C°C°. III° *(sic)*, presentibus hiis testibvs: Sveborio Castellano de Siracz, Judice Nicholao, Lassota pincerna.

Oryginał aktu niniejszego przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec katedralny, szafa II) pod sygnaturą (moją): „Sig. $\frac{P.\ I.}{1}$“. Jest to pergamin gatunku niemieckiego, mierzący w centymetrach szerokości 26,7, wysokości bez zakładki dolnej (1,4 ctm.) 38,9, t. j. po rozprostowaniu 40,3. W ośmiu miejscach (po rozłożeniu) przez myszy wytroczony, posiada ów oryginał wspomnianą w tekście pieczęć książęcą okrągłą (Por.: Vossberg: Siegel des Mittelalters, tab. XVI, nr. 1; Kazimierz Stronczyński: Przegląd pieczęci piastowskich, str. 39, 70; Franciszek Piekosiński: Pieczęcie polskie Wieków Średnich, nr. 54), z jednobarwnego wosku naturalnego, zawieszoną prawidłowo na pasku pergaminowym, zachowaną nieźle. Średnica jej tłoku mierzy 5,7 ctm., całej zaś pieczęci wraz z oponą, znacznie już wykruszoną, wszelako bez uszkodzenia obrazu — 6,9 ctm. Rysunek wyobraża księcia konno, w zbroi, pędzącego w prawo. W lewej ręce trzyma on proporzec o dwu strepach, zdobnych przy drzewcu na tkaninie znakiem w kształcie litery X; w prawej dzierży podniesiony w górę krzyżyk. W otoku napis: † S. CONRADI DVCIS MAZOVIE ET CVIAVIE. (Por. podobizny, j. w.). *In dorso* dokumentu widnieje napis z wieku XV: „Confirmacio Conrat *(sic)* super bonis *(sic)* ecclesie Ploc.“, a nadto trzy napisy bez znaczenia, pochodzące z okresu XVII—XIX st., a dotyczące jego treści. Któryś z uczonych zamieścił tam również, atramentem czarnym, domniemaną datę aktu, rok „1239“. Sygnatury dawniejsze brzmią: „1. N-ro I“; „N-ro 30-mo“. Nadto, w XIX w. ołówkiem czarnym zanotowano: „N-r 479“.

Już na pierwszy rzut oka budzi omawiany dokument podejrzenie, ze względu na różnicę typu pisma, zachodzącą pomiędzy intytulacyą i datą aktu, a resztą tekstu. Różnica ta, wyraźna już w intytulacyi, uderza zwłaszcza w dacie, położonej niedbale, inkaustem odmiennym, bez liczenia się z linią wierszy tekstu. Już też ks. Jan Tadeusz Lubomirski (Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 338, przyp.) podniósł pierwszy wątpliwość co do autentyczności omawianego aktu, motywując ją nietylko obaloną później przez Oswalda Balzera (Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 267) chronologią Długosza (Hist. Pol. lib. VI, pag. 180—181), dotyczącą objęcia rządów na Mazowszu przez Konrada I (por. nr. 146), ale — co ważniejsza — obserwacyą własną, że pismo aktu nosi cechy, właściwe „drugiej połowie wieku XIII“, oraz, że wyrażenie: „Sigillo maiori muniri fecimus“, również „w końcu dopiero XIII wieku na innych dyplomatach dostrzegać się daje“. Jakoż, omawiany akt stał się przedmiotem ożywionych rozstrząsań i studyów. W r. 1887 poddał go — wśród pracy nad nim Wojciecha Kętrzyńskiego (Mon. Pol. Hist. V, 420 i Przewodnik naukowy i literacki, Lwów 1886, str. 385—392, 481—488) — szczegółowej analizie Bolesław Ulanowski (O uposażeniu Biskupstwa Płockiego. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1887, str. [odbitki] 5—32 i nast.), dochodząc do

---

sis ecclesie kathedralis, *spis taki:* Villa sancti Martini, Cerzepawe, Lvdzicowo, Bochencewo, Dragane, Trzebon, Karwasec, Vnegyewo, Semiane, Popouino, Smilowo, Oltowo, Wrogocino, Gralewo, Sicorowo, Diuirzsno, Weszynino, Czirsnewo medium, Podmarczino, Wronska, Brodi, Nesluchowo, Czekanow, Gori binum, Bala cum lacu medio; [a] *Stosław Łaguna (j. w.) ustęp po:* Lantow *(str. 345, wiersz 29) od:* qui est, *aż do:* Episcopi *włącznie, uważa za wtręt.*

[1] Wyrażenie: „nostro Sigillo maiori muniri fecimus“ uważa ks. J. T. Lubomirski jako możliwe dopiero w końcu XIII w. W. Kętrzyński zaś odnosi je do XIV—XV st. To pewna, że z pierwszą połową XIII w. jest ono niezgodne. — Poczynając od wyrazu: „Datum“, aż do końca włącznie („pincerna“) — cały ten ustęp został dopisany w oryginale niewątpliwie później, ciemniejszym inkaustem, na linii nierównej w porównaniu z innymi wierszami tekstu.

wniosku (j. w., str. 17), że: 1. pergamin i pismo omawianego aktu Konrada (przytoczonego na końcu rozprawy w podobiźnie częściowej) pochodzą prawdopodobnie — wbrew opinii Wojciecha Kętrzyńskiego (Mon. Pol. Hist. V, 420 i nast.), odsyłającego je do XIV, lub początku XV wieku — z początku drugiej połowy XIII stulecia; że: 2. pieczęć jest autentyczna i zawieszona prawidłowo; że: 3. jednak — wbrew orzeczeniu tekstu — jest ona najmniejszą, nie zaś największą, z pieczęci konnych Konrada; wreszcie, że: 4. jakkolwiek pisownia aktu nie budzi podejrzeń, a jego stylizacya — poza opuszczeniami, płynącemi z nieuwagi notaryusza — jest bez zarzutu, aktykacya zaś zgadza się z końcem pierwszej połowy XIII wieku, data jego — wobec przytoczonych świadków świeckich — dałaby się oznaczyć na r. 1239, gdyby nie zgon wcześniejszy (prawdopodobnie 1232 r.) działającego z nimi współcześnie biskupa Guntera. W konkluzyi dochodzi Bolesław Ulanowski (j. w., str. 37) do wniosku, że: 5. Konrad potwierdził tu, najprawdopodobniej w r. 1239, sporządzony (przedtem) za inicyatywą biskupa Guntera wykaz posiadłości biskupstwa płockiego; 6. że autentyk tego potwierdzenia zaginął; 7. że akt, omawiany tutaj, jest jednostronnie przez któregoś z kanoników (płockich) w drugiej połowie XIII stulecia wygotowanym duplikatem pomienionego autentyku; 8. że duplikat ten o tyle tylko różni się od autentyku, o ile zwykła się różnić niedbale wykonana kopia od sporządzonego starannie oryginału; nakoniec 9. że zawieszenie u duplikatu niestosownej pieczęci wskazuje, iż właściwą pozostawiono przy autentyku, co wyklucza myśl wszelką o fałszowaniu jego treści za pomocą zmian i interpolacyj, bo w takim razie autentyk niewątpliwie by zniszczono, a przez to samo rozporządzanoby w danym przypadku „większą“ pieczęcią książęcą. Zgoła odmienną opinię o omawianym tu akcie wyraża Wojciech Kętrzyński (Dokument ks. Konrada Mazowieckiego z roku 1203. Z powodu rozprawy B. Ulanowskiego: O uposażeniu biskupstwa płockiego. Przewodnik naukowy i literacki, Lwów 1887, str. 289—298, 385—394), który uprzednio już (Mon. Pol. Hist. V, 420 i nast.) — a wbrew wynikom pracy B. Ulanowskiego (j. w.) — usiłował wykryć w tekście dokumentu niniejszego przekazy, dotyczące XI—XII stulecia (por. str. 24—25, przyp. 3, oraz str. 53, przyp. 1), uważając jednak sam omawiany tutaj akt za podrobiony. Pisze on: „Nie ulega ..... wątpliwości, że dokument Konrada mazowieckiego z r. 1203 jest falsyfikatem, w którym wszystko z sobą jest w niezgodzie; nie zgadza się bowiem ani data z świadkami i biskupem Gunterem, ani biskup z świadkami, ani pieczęć z tekstem, ani pisownia i pergamin z rokiem, z którego dokument ma pochodzić; jednem słowem jest to falsyfikat niezgrabny (XIV—XV st.), i tylko pismo dość zręcznie naśladuje charakter XIII wieku...“ (Przew. nauk. i liter., Lwów 1887, str. 393). Do opinii tej, w trzydzieści lat później, zdaje się przychylać i Maryan Łodyński (Falsyfikaty wśród dokumentów biskupstwa płockiego w XIII stuleciu. Komunikat Ak. Um. z dnia 3 stycznia 1916 r.), uważający—śladem B. Ulanowskiego, j. w. (punkt 6)— akt Konrada I „z r. 1239“ dla Płocka za przepadły.

Wobec sprzecznych wyników krytyki specyalnej, a naukowej doniosłości omawianego tu aktu, którego tekst opiera się niewątpliwie — bez względu na postać jego i chronologię formalną — na źródłach, najprzeważniej nieprzekraczajacych pod względem swej dawności pierwszej połowy XIII wieku; nadto zaś, wobec stwierdzonej również niewątpliwie przez krytykę naukową (j. w.) przynależności wspomnianych w tekście osób do czwartego dziesiątka lat pomienionego stulecia, uznaliśmy za słuszne położyć tutaj akt Konrada I z r. rzekomo 1203, pod datą, przybliżoną do początku czwartego dziesięciolecia XIII w. Należy on bowiem niewątpliwie do grupy aktów nr. 278, 309, 310, 396 (por. świadków i objaśnienie tego ostatniego aktu).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z lekcyi własnej oryginału. Ponieważ jest on nieco uszkodzony, a nadto zachodzą w nim tu i owdzie drobne wątpliwości paleograficzne, wielu zaś badaczów miało go w ręku, przytaczamy w przypisach dolnych ważniejsze odmiany, jakie występują pomiędzy lekcyami Lubomirskiego, Piekosińskiego i Ulanowskiego a naszą.

Poza omawianym tu oryginałem aktu z r. rzekomo 1203, tekst jego przechował

się częściowo, z pewnemi zmianami, w cennym Kopiaryuszu pergaminowym płockim, przechowywanym w czasie pomienionych studyów Bolesława Ulanowskiego (j. w.) i Wojciecha Kętrzyńskiego (j. w.) w Archiwum Kapituły Płockiej, a pochodzącym z XIV wieku. Znajduje się on obecnie w zbiorach Akad. Um. w Krakowie, a posiada sygnaturę „J. 31". Zużytkowali go w swych pracach obaj pomienieni badacze, przyczem Wojciech Kętrzyński oparł na nim swoje: Castellaniae, thelonea et villae Ecclesiae Plocensis (Mon. Pol. Hist. V, 420 i nast.). Studyum to poucza nas, że rzeczony rękopis „J. 31" (= *Kop.*), z którym, niestety, nie mogliśmy zetknąć się bezpośrednio, wykazuje w omawianym tekście cenne odmiany, podane tu w przypisach dolnych. Wreszcie, regest omawianego aktu przechował się w pochodzącym z XVII (?) w. seksternie o ośmiu kartach w kształcie dutki, fol. II (LXXXV), przechowującym się w Płocku (Skarbiec katedralny, szafa II, pudło IV).

Potwierdzeń ani transsumptów aktu Konrada I z r. rzekomo 1203, nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1863 Jan Tadeusz ks. Lubomirski (Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 337—338, Dodatek, nr. 1); w r. 1876 (w regeście, na podstawie pomienionego wydawnictwa, jako falsyfikat) Max Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg, pag. 4, nr. 11); w r. 1886, w regeście, tenże (Preussisch-polnische Studien, Halle 1886, Heft I, pag. 122, nr. 92, jako falsyfikat z r. 1239); w r. 1887 Wojciech Kętrzyński (na podstawie Kop. Płoc.; Mon. Pol. Hist. t. V, str. 420 i nast.); w r. 1887 Bolesław Ulanowski (O uposażeniu Biskupstwa Płockiego, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, str. 6—11 [odbitki], z załączeniem częściowej podobizny oryginału na końcu rozprawy).

Literatura. Por. wyżej wszystkich wydawców wspomnianych, a nadto: Wojciech Kętrzyński: Das Culmer Land und die Südgrenze von Pomesanien (Altpreussische Monatsschrift, 1886, Heft I, II, pag. 138—141 i (prawdopodobnie) Stosław Łaguna (jako anonim: Ateneum z r. 1886, str. 561), zdający się — podobnie, jak (poniekąd) M. Perlbach — uznawać trafność wywodów W. Kętrzyńskiego.

302.

1231

De statu Prussiae, ubi de Masovia ac Dobrzyń fit mentio.

Anno .. M CC XXXI Christi milites Wisstulam fluvium in terram Culmensem transfretarunt et prope oppidum Thorun quercum, pre ceteris, nemoris huius amplam ramorum ac radicum suarum firmitate preelectam arborem munierunt, quam statim fossa et sepe cum nonnullis propugnaculis circumdantes, et in ipsius cacumine super ramos quasi habitaculi domum de lignis, quorum non modica ibi aderat copia, facientes, primum ad expugnandos barbaros pedem fixerunt. A quo propugnaculo gentes barbarorum mira animi fortitudine cum parva colleccione Christi fidelium copiosam multitudinem gentilium invadere et expugnare inceperunt et de Prusia eicere. Prusia igitur ab oriente flumine Mimmel, quod longe per Russiam a superiore Sitia *(sic)* discurrens, mari accipitur Gothico. Samogittas, Lituanos et Curamannos ab ea dividit. A meridie Masauia *(sic)* atque Dobrin, Polonie terra[1], ab occidente Wisstula, que Pomeraniam disterminat et Prusiam, ac in

[1] Odpowiedni ustęp u Dusburg'a (ok. 1326 r.; Script. rer. pruss. I, pag. 50) brzmi: Terra Prussie pro terminis suis, infra quos constituta est, habet Wiselam, mare salsum, Memelam, terram Russie, ducatum Masovie et ducatum Dobrinensem (por. przyp. 2 do nr. 328).

montibus Vngarie *(sic)* nascens, mare penes Danczk interfluit et mari tandem ipso a septemtrione clauditur universa.

Annales silesiaci compilati (XIII—XV w.): Mieczysław Błażowski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 676.

Literatura. Por. prace, przytoczone pod nr. 312.

303.

1231 *S. L., S. D.*[1]

Conradus, dux Masoviae, absolvit homines villarum ecclesiae Posnaniensis, que in terris de Sochaczew, Czersk et Skrzynno sunt sitae, ab exactionibus et servitiis, sibi debitis.

In nomine Christi amen. Conradus Dei gratia dux Mazovie, Paulo Poznaniensi episcopo et successoribus eius, canonice substituendis, in perpetuum. Quoniam, ut ait apostolus: Qui se dicit in Christo manere, debet, sicut ipse ambulavit, et ipse ambulare: ipsius debemus imitari vestigia iuxta modum nostre possibilitatis. Ad memoriam igitur revocantes opus ipsius gratuite pietatis, quo nos a servitute dyaboli redimere est dignatus, villas Poznaniensis ecclesie per Sochacew et Cirsk et per Scrinno constitutas, libertati condonamus, homines earum ab exactionibus, solutionibus et serviciis, ad nos pertinentibus, absolventes. Acta sunt hec, presentibus et consentientibus filiis nostris: duce Boleslao et duce Kazimiro, sub testimonio Wladislai ducis Polonie, Michaelis episcopi Cuyavie, Boguse palatini Mazovie, Gregorii subcancellarii, Domavncii *(sic)* et Lassote et aliorum quam plurimorum, anno dominice Incarnationis M. ducentesimo tricesimo primo.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w Archiwum Kapitulnem w Poznaniu, w kopiaryuszu p. t.: Liber privilegiorum B. (nr. 162), spisanym w wieku XV, a zawierającym 119 kart pergaminowych. Z tego źródła przedrukował go w r. 1877 Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I, Poznaniae, pag. 118—119, nr. 132).

Tekst nasz, nie mając możności sprawdzenia go z wzorem, zaczerpnęliśmy z pomienionego wydawnictwa.

Potwierdzeń ani transsumptów jego nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1877 Ignacy Zakrzewski, j. w.; w r. 1886 (w regeście z tegoż wydawnictwa) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 118, nr. 54.

Literatury specyalnej nie znamy.

[1] Stosław Łaguna (gołosłownie, w notatach swoich) pisze: 23 marca?

1231 **304.** *S. L.*[1] *(ANTE MARTII 21)*[2]

Christiani, episcopi Prussiae, donationum Ordini Teutonico in territorio Culmensi a se factarum recognitio.

In nomine sancte et individue trinitatis amen. Xpistianus primus Pruzie episcopus omnibus in perpetuum. Evanescunt cum tempore, que geruntur in tempore, nisi recipiant a viva voce testium, aut a scripti memoria firmamentum. Proinde ad notitiam tam presentis etatis, quam future posteritatis presenti scripto cupimus pervenire, quod nos fratribus hosp. s. Marie Theuton. Jerosol., qui se, abiectis illecebris mundi, domino[a] sacrificium obtulerunt, se murum pro domo domini ponentes, atque ad humiliandos crucifixi hostes, et ad ampliandam nominis sui gloriam se viriliter accinxerunt, in territorio Chulmensi[b] contulimus totum, quod ab episcopatu Plozensi[c] in subsidium episcopatus Pruscie suscepimus et habuimus, videlicet de ecclesiis conferendis, et decimarum proventibus, nobis in reliquis episcopalem jurisdictionem reservantes. Dictis quoque fratribus omnem Chunradi[d], ducis Mazovie, donationem in eadem terra nobis collatam, cum omni iure et proprietate, sicut ab eo accepimus, bona voluntate donavimus, necnon predium in Rezin, quod ab heredibus Christiani comparavimus, cum omni utilitatis proventu, sepedictorum fratrum usibus cedere volumus in perpetuum. Ut autem huiusmodi[e] nostre largitionis traditio in perpetuum firma omnimodis[f] permaneat, nec ab aliquo valeat infirmari, presentem paginam sigilli nostri duximus impressione roborari. Huius rei testes sunt: Albertus abbas Velegradensis, Chvnradus[g] . Geroldus . Dietmarus[h] subprior de Sancta cruce, Heinricus[i] sacerdos . Gebolfus . fratres domus Theotonicorum Fridericus . Heinricus[i] . Ulricus . et alii quamplures. Acta sunt hec anno ab incarnatione domini MCCXXXI . anno[j] domini Gregorii pape noni, quarto, imperante domino Friderico gloriosissimo Romanorum imperatore feliciter . Amen.

[1] Wedle J. M. Watterycha (j. n.): apud Rubenichit na Kujawach (dziś: Raming. Por. Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch. Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 64, nr. 83 i przypis 1). — [2] Papież Grzegorz IX liczył lata swego pontyfikatu od daty wyświęcenia. Czwarty jego rok na stolicy Piotrowej upłynął przeto z dniem 21 III 1231 r. (Potthast: Regesta Pontificum. Por. Philippi u. Woelky, j. w.).

[a] *Dogiel:* deo; [b] Culmensi; [c] Plocensi; [d] *z małem* o *ponad* u; *Dogiel:* Conradi; [e] *Dogiel: brak;* [f] omnibus modis; [g] *z małem* o *ponad* v; *Dogiel:* Conradus; [h] *Dogiel:* Ditmarus; [i] Henricus; [j] *brak.*

Oryginał, na pięknym pergaminie pisany, przechował się w Archiwum Państwowem w Królewcu. Inwokacyę wypisano w nim majuskułą, a imię wystawcy ozdobnemi literami o charakterze inicyałów. Dobrze zachowana pieczęć podłużna z czystego wosku, zawieszona prawidłowo u zakładki na nitkach jedwabnych czerwonych i żółtych, wyobraża w tłoku stojącą postać biskupią (Vossberg: Siegel des Mittelalters, Tab. XIX A.) z napisem w otoku: † S. XPIANI DI . GRA . P...I EPI. DE PRVSIA. Trzy litery środkowe w wyrazie: PRIMI — nieodciśnięte. Tekst aktu został wciągnięty do obu kopiaryuszy krzyżackich — Większego i Mniejszego, pochodzących z XV w., a przechowywanych w temże archiwum (por. Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 63, nr. 82, przypis).

Tekst nasz, którego autentyczność nie ulega wątpliwości, zaczerpnęliśmy z pomienionego wydawnictwa.

Potwierdzeń jego ani transsumptów nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1730 (zapewne z kopiaryuszy krzyżackich, j. w., choć Woelky: Urk. d. Bisth. Culm., j. n., twierdzi, że z Lucasa Davida, Rkps. I, 325) Acta Borussica, Bd. I, Königsberg u. Leipzig, pag. 410—412 (por. tamże, pag. 72—73, nr. 3, oraz pag. 406—409); w r. 1748 (zapewne z tegoż źródła, z błędem: Bezin, zam. Rezin) Dreger: Cod. Dipl. Pomer. t. I, Stettin, pag. 144, nr. 83; w r. 1758 (Ex Archivo Regni, Lib. 3, n. 4, f. 132; por. waryanty) Dogiel: Cod. Dipl. Pol. t. IV, Vilnae, pag. 11, nr. 16; w r. 1812 (w urywku): Preussische Chronik Lucasa Davida, t. II, Königsberg, pag. 43; w r. 1836 (w regeście z pomienionych wydawnictw) Voigt: Cod. Dipl. Prussicus, t. I, Königsberg, Regesten, p. V; por. nadto tegoż: Gesch. Preussens I, 456, n. 1; w r. 1857 (na podstawie Acta Borussica z datą: [vor März 19], oraz z waryantem na początku aktu po wyrazie Christianus: divina favente clemencia) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 196, 249—250, nr. 22a; w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 31, nr. 95; w r. 1882 (z oryginału) Philippi u. Woelky, j. w., nr. 82; w r. 1886 (w regeście z pomienionego wydawnictwa) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 117, nr. 48; w r. 1887 (w regeście) Woelky: Urkundenbuch des Bisthums Culm, Danzig, pag. 2, nr. 5.

Literatura. Ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace D-ra Wojciecha Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach (Przegląd Historyczny, t. I, Warszawa 1905, str. 433, 467); Wojciech Kętrzyński: Prusy a Polska przed przybyciem Krzyżaków (Przew. nauk. i liter. z 1881 r., str. 367), oraz Stanisław Zakrzewski: Nadania na rzecz Chrystyana (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. 17). Por. nadto odpowiednią bibliografię u ks. St. Kujota, j. w.

1231 **305.** *S. L., S. D. (MARTII 23 ?)*[1]

Conradus, dux Masoviae, ecclesiae Posnaniensi villam Ślesin confert.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti amen. Quoniam frequenter ea que legitime acta sunt, longitudine temporum, que mater est oblivionis, interveniente, a multis multoties in dubium trahuntur[a], inde est quod ego Conradus, Dei gratia dux Mazovie, notum facio tam presentibus quam futuris, quod domino Paulo episcopo et ecclesie ipsius contuli villam, que Sleszyno nominatur, pro debito centum triginta marcarum argenti, quod tenebar[b], et concedente[c] episcopo, pro decimis, quas perceperat[d] episcopatus ipsius. Et insuper cupiens particeps effici oracionum eiusdem episcopi et ecclesie ipsius, collationem ville prenominate presenti scripto et sigilli nostri munimine roboravi. Acta sunt hec anno Domini M CC XXX primo, presentibus: Wladislao duce Polonie[2], Boleslao duce Sandomirie, Kazimiro duce Kuiavie, Michaele episcopo Cuiaviensi, Bogusa palatino Mazovie, et aliis.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w transsumpcie zbiorowym Stefana Batorego, wydanym w Toruniu. Jest to przechowywany w Archiwum Kapitulnem w Poznaniu, t. zw. Liber privilegiorum A., kodeks in folio, składający się z 95 kart pergaminowych. Przez pierwsze 88 u dołu przeciągnięty jest sznur jedwabny czerwony, a przy nim przymocowana pieczęć króla Stefana. Kopia aktu niniejszego mieści się tam pod nr. 41. (Por. Ignacy Zakrzewski: Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I, Poznaniae 1877, pag. XV, oraz 119—120, nr. 134).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego wydawnictwa.

Transsumptów jego, potwierdzeń ani kopii, poza wzorem pomienionym, nie znamy.

Drukowali go z pomienionego wzoru: w r. 1840 K. Raczyński (w błędnej lekcyi, uwzględnionej tu w przypisach dolnych): Cod. Dipl. Maj. Pol., Posnaniae, pag. 5, nr. 2; w r. 1877 Ignacy Zakrzewski: j. w., nr. 134; w r. 1886 (w regeście z ostatniego wydawnictwa) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 117, nr. 53.

Literatury specyalnej nie znamy.

[1] Takie przypuszczenie, co do daty, wyraża (gołosłownie w notatach swoich) Stosław Laguna.—[2] Władysław Odonic, zwany Plwacz.

[a] *Raczyński:* tenentur *(sic);* [b] *tenże:* tenebrare *(sic);* [c] *tenże:* cedente; [d] *tenże:* percipiat.

306.

1231[1] ZGIERZ, *MARTII 23*

Michael, episcopus Cuiaviensis, villam Barkowice, ad ecclesiam Vladislaviensem pertinentem, cum villa Lubotyń, coenobii Cisterciensium Sulejoviensis propria, praesentibus et assentientibus duce Conrado et filiis suis, commutat.

.. Sed, ne legentibus videatur hoc factum obviare voluntati principis, noverint omnes, quot *(sic)* sicut magna liberalitate usus est Dux Conradus cum filiis suis Bolezlao, Kasimyro, Semovito, Zemomisto *(sic)*, in absolutione peccatorum et pro remedio animarum ...., conferendo villam Lybotin dicto claustro, sic et benivolentie sue beneficium non abstulit in facta permutatione. Et hoc ipsum etiam placet suis filiis, quot *(sic)* liquido apparet per appensionem sigillorum tam Ducis C.(onradi) quam filiorum suorum. Sed ne videar ego Dux C.(onradus) velle statum dicti claustri deteriorare, sicut villam de Lybotin, pro salute anime mee datam, ab exactione publicarum functionum immunem feceram, sic etiam volo omnes scire villam de Barchoviz esse liberam ab omnibus perangariis, tam poralne *(sic)* quam aliis omnibus, quibus homines terre istius per ducales satellites gravari consveverunt . ..hoc factum . ducali presentia ... est roboratum .... Acta sunt hec anno gracie MCCXXXI° in solempnitate paschali, agente festum Duce Conrado cum Duce Logizlao[2] in villa, que dicitur Sguyr ..

Z autentycznego oryginału pergaminowego, niegdyś o czterech pieczęciach, będącego w r. 1847 w posiadaniu Kazimierza Stronczyńskiego. Druki: Themis Polska t. VI, Warszawa 1829, str. 419; L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. I, Varsaviae 1847, pag. 32—34, nr. 20, z którego wyciąg niniejszy czerpiemy, oraz Max Perlbach (w regeście): Preuss.-poln. Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 117, nr. 49. Por. akt z maja 1242 r.

307.

Littera suspecta?

1231 (CRACOVIAE?, *SEPTEMBRI? S. D.)*

Conradus, dux Masoviae, praesentibus filiis suis, Boleslao et Casimiro, nobili Gothardo villam Rakowiec(?) confert, eamque a praeangariis ducalibus liberat.

(Cf. nr. 398, 399.)

In nomine dominj Amen. Quomodo de predecessorum nostrorum[a] statutis in rebus mobilibus dubitacionis questio sepe solet a posteris

[1] Pod tą datą (1231) kładzie błędnie Dreger (Cod. Dipl. Pomeraniae, pag. 144, nr. 84) akt nr. 287. — [2] Władysław Odonic, zwany Plwacz, ks. kaliski i wielkopolski, ur. ok. 1190 r., † 5 VI 1239 r. (O. Balzer: Genealogia Piastów).

[a] *Metr. Kor. IX, fol. 16: brak.*

solet[a] *(sic)* exoriri, prudentum est prouisum consilio, vt acta temporalia, ad perpetui roboris confirmandam[b] firmitatem, litteras[c] *(sic)* literali codice cum sigilli munimine mancipantur. Notum sit igitur tam presenti etati quam future posteritati, Quod ego Cunradus[d], Dux Mazouie, presentibus filys meis, videlicet Boleslai *(sic)* et Kazimiri *(sic)* Ducum, Nobili meo, Gothardo, contuli villam, que nuncupatur Rakowo, sibi et eius posteritati Jure hereditario possidendam; ne[e] autem ab humane[f] fragilitatis[g] condicione hec donacio a memoria hominum laberetur, sigilli mei appensione et filiorum meorum[h] supra dictorum decreui roborare, Dans ei omnem in prefata villa libertatem, Itatamen[i] *(sic)*, quod ab omni grauamine sit exempta: nec ipse heres nec homines ipsius coram Castellano nostro[j] assistant[k], nec p o b o r[l] ducant, nec S t r o s a m[m] soluent, nec vaccam, que post p o d w o r o w e[n] accipitur, nec aliquam solucionem, que emergi potest, prefata villa soluet.[o] Quicunque autem meorum filiorum hanc donacionem[p] irritare voluerit, maledictus sit, nec ei bene contingat.[q] Huius donacionis hij sunt testes: Bogusz[r], pallatinus[s] Mazoviensis, Crzeslaus[t] Cuyawiensis pallatinus[u], Nicolaus sub Camerarius[v], Mirogneus[w], Sbigneus frater eius, Gregorius sub Cancellarius, Martinus frater eius, et aly quam plurimi fide digni. Hec autem acta sunt Anno dominice incarnacionis[x] M[0y] CC[0] XXXI[0z], Duce Cunrado[aa] cum filys memoratis Castrum Wijssograd[bb] in Cracouia supra scolam[cc] *(sic)* fabricantibus.

Oryginał aktu niniejszego jest nieznany, a dzieje jego są następujące: W połowie lutego, między 13 a 20 t. m. 1377 r., zjawić się mieli w Warszawie, przed ks. Januszem I, dwaj potomkowie obdarowanego Gotarda, Gotard i synowiec jego, Stanisław, obaj z Rakowca (Rakowa), prosząc go o transsumpt i potwierdzenie omawianego aktu, a książę miał uczynić zadość tej prośbie, nadmieniając: „... presentatum nobis priuilegium ... a nostro protonotario perlegere fecimus, ipsum de littera in diccionem, de diccione in oracionem, de oracione in clausulis diligencius examinantes". Transsumpt Janusza I, również w oryginale nieznany, został, za rządów Bolesława IV, ks. mazowieckiego, przedstawiony przez niewiadomych posiadaczy, około d. 5 XII 1447 r. kancelaryi książęcej w Zakroczymiu i, bez żadnego zgoła aktu ze strony księcia, wpisany p. t. Item Priuilegium super hereditatem Rakowo, do Metryki Kor. (lib. IV, fol. 61[v]. Co do pomienionych wyżej szczegółów, por. tamże fol. 46, 49, 61, 61[v], 62, oraz Metr. Kor. lib. IX, fol. 16[v], gdzie, zamiast feria VI *ante* Invocavit, występuje, jako data aktu Janusza I, feria VI *post* Invocavit 1377 r.). W ćwierć wieku później piętnastu dziedziców Rakowca (Rakowa) zwróciło się do Konrada III Rudego, ks. mazowieckiego, w Warszawie, z prośbą o potwierdzenie i transsumpt aktu Janusza I, a książę d. 15 X 1472 r. do prośby petentów się przychylił, zatwierdzając ów akt swoim „mayestatis priuilegio", oraz wpisem do Metryki p. t. Innouacio Rakowo (Metr. Kor. lib. IX, fol. 16;

[a] *Metr. Kor. IX, fol. 16: brak;* [b] conseruandam; [c] *brak;* [d] Conradus; [e] Ne; [f] humana; [g] frigilitatis *(sic);* [h] meorum filiorum; [i] ita; [j] *brak;* [k] asistent; [l] p o w o r *(sic);* [m] strozą; [n] p o d w o r o w o *(sic);* [o] soluat; [p] *kolej słów:* hanc donacionem filiorum meorum; [q] contingat bene; [r] Bogusch; [s] palatinus; [t] Creslaus; [u] palatinus; [v] Succamerarius; [w] Mnonegius *(sic);* [x] Incarnacionis; [y] Mellesimo *(sic);* [z] CC[0] XXX primo; [aa] Conrado; [bb] Wyschegrad; [cc] *Stosław Łaguna (w notatach swoich rękopiśmiennych) poprawia wyraz ten na:* scalam *(por. nr. 260).*

co do pomienionych wyżej szczegółów, por. tamże fol. 15, 16, 16v). Posiadamy tedy omawiany akt Konrada I w dwu niezależnych od siebie (por. waryanty) kopiach transsumptu Januszowego, pochodzących z XV w., gdyż odpowiednie karty obu przytoczonych wyżej ksiąg Metr. Kor., nie przedstawiają pod tym względem żadnej wątpliwości.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z kopii pierwszej, starszej i naogół poprawniejszej (Metr. Kor. lib. IV, fol. 61v), zaopatrując go w przypisach dolnych w odmiany kopii drugiej (Metr. Kor. lib. IX, fol. 16).

Potwierdzeń jego ani transsumptów, poza pomienionymi, nie znamy.

Jakkolwiek brzmienie tekstu jest, wskutek skomplikowanej jego filiacyi (zwłaszcza w arendze), niewątpliwie popsute, autentyczność osnowy omawianego aktu Konrada I nie przedstawia dla nas wątpliwości. Inwokacyę, jak powyższa, spotykamy w innych aktach Konrada I (nr. 212, 264). Arenga, jakkolwiek dany jej tekst nie jest znany, odpowiada typowi dłuższych areng Konradowych (nr. 212, 232). Formuła: Ego Conradus, zupełnie jest poprawna (nr. 232, 278, 296). Książę ten w asystencyi synów, posiadających już w r. 1231 własne tytuły, bo jeszcze, jak się zdaje, nie udziały dzielnicowe (por. nr. 361), występuje nieraz w dokumentach od r. 1228 (O. Balzer: Gen. Piastów, str. 291, oraz nr. 254). Wiadomo, że ks. Bolesław miał swoją pieczęć już w r. 1230 (nr. 280); co do ks. Kazimierza, to ten, jako dux Kuiavie (por. nr. 305), już ją w r. 1231 posiadał (por. nr. 306). Nowością zasadniczą byłoby tu chyba połączenie (nowszej postaci) konfirmacyi za pomocą pieczęci, z formułą klątwy (jako postacią konfirmacyi przedpieczętnej. Por. Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku, Kraków, Ak. Um. 1891, str. 227), wszelako szczupła ilość materyału dyplomatycznego, na którym teorya ta się opiera, nie upoważnia nas w danym przypadku do wniosków hyperkrytycznych, tembardziej, że chodzi tu nie o wiek XII, lecz o XIII, kiedy nowe formy dyplomatyczne mogły nie być jeszcze, zwłaszcza w swoistej kancelaryi Konrada I, dostatecznie wyrobione ani ustalone. Występujące w tekście określenie: jure hereditario, znane jest w tymże czasie i skądinąd (Cod. Dipl. Pol. Min. I, pag. 20), a klauzula: coram castellano .. assistant, odpowiada treścią swą nieco późniejszym zastrzeżeniom analogicznym: astabunt (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. nr. 58, z r. 1278). *Pobor* znany jest już w wieku XIII (j. w.); *strosa* występuje już w r. 1198 (Cod. Dipl. Pol. Min. II, pag. 13) vacca, w analogicznem połączeniu z *podworowe*, występuje w obu z r. 1231 dokumentach wareckich Konrada I (nr. 309—310); wreszcie dla określenia: villa solvet, można doszukać się analogii w występującem w wieku XIII: terre solucio (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol., j. w.). Co do świadków, to najgłówniejsi zpośród nich: Bogusz, wojew. mazow. (r. 1231, nr. 303), Krzesław, wojew. kujawski (r. 1231, nr. 308), Mikołaj, podkomorzy Konrada I (r. 1241, ob.) i Grzegorz, jego podkanclerzy (r. 1231, nr. 303), dadzą się na tle tego czasu wykazać źródłowo. Jedynie tylko o braciach: Mirogniewie i Zbigniewie, oraz o Marcinie, bracie podkanclerzego Grzegorza, milczą źródła, co jednak — wobec wszystkich danych powyższych — nie może być dowodem fałszywości omawianego aktu, tak ze względu na rodzaj swej redakcyi typowego dla kancelaryi Konrada I. Nakoniec, datę, jak niniejsza, spotykamy w akcie nr. 303, a kończąca ją zapiska kronikarska o budowie grodu „Wyssograd", przypomina żywo inną analogiczną, poświęconą w okolicznościach podobnych temuż zdarzeniu (por. nr. 260, ob. nr. 308). Stosław Łaguna, któremu niegdyś kopii aktu niniejszego użyczyłem, nie poczynił (w rękopiśmiennych notatach swoich) żadnych zastrzeżeń co do jego autentyczności. Mimo to, ze względu na pewien jego związek z nr. 398 i 399, uznać go można poniekąd za podejrzany. Posunięciu ewentualnemu jego daty do r. 1241, za czem mógłby może przemawiać zarówno związek pomieniony, jak znany z innych źródeł czas podkomorstwa świadka Mikołaja, a wreszcie niepewny przekaz Długosza (por. str. 356, przyp. 1), stoi na przeszkodzie zarówno nr. 308 (wiersz 7), jak — i nadewszystko — rządy w tym czasie nie Konrada I, lecz syna jego Bolesława na Mazowszu, z zastrzeżeniem atoli, wbrew wywodom M. Perlbacha (Poln.-preuss. Studien, Heft I, pag. 15—16) wniosków, płynących tu z nr. 396, 406.

Druków, ani literatury aktu niniejszego nie znamy.

308.

1231 S. L., SEPTEMBRIS 17

(Barones Poloniae Minoris) a magno Prandota descendentes, omni jure ad possessiones claustri Cisterciensium in Mogiła, olim in bonis avitis Prędocin fundati, tempore actionis Conradi, ducis Masoviae, in Polonia Minori, renuntiant.

.. dum aedificaretur a duce Cunrado castrum Wisegrod[1] in Smarsowiz . Hi praesentes interfuerunt: Dux Cunradus et filius eius, dux Bolezlaus, et alius filius eius, dux Kazymirus, Bogysa *(sic)* palatinus Mazoviae, Creslaws palatinus Cuiaviae, (etc. Sequuntur X nomina baronum, testium de Polonia Minori, Maiori ac Silesia) Iohannes Abramowizch, ... Dobezlaus Detrichwizch, Nicolaus Metzlawizch, Wenzla Nozhec, Petrus Dobesewizch, Stephanus Andreowizch, Iohannes Neproizch, Dhadvsa Saulowizc, Marcus et Dirsech de Ianina[2], et alii quam plurimi praedictorum ducum tam milites, quam ministeriales ..

Z mogilskiego oryginału pergaminowego, opatrzonego pierwotnie sześciu pieczęciami, z których druga z kolei była prawdopodobnie pieczęcią ks. Konrada I, należącą do typu, opisanego w objaśnieniach nr. 327, akt ten *in extenso* wydrukował E. Janota: Diplomata Monasterii Clarae Tumbae prope Cracoviam, Kraków 1865, pag. 10—11, nr. 12 (skąd tekst nasz czerpiemy), oraz w regestach z tegoż wydawnictwa: Colmar Grünhagen: Reg. zur schles. Gesch. I Th., Breslau 1884, pag. 185, nr. 372[b] i Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 117, nr. 50.

Akt ten był transsumowany i potwierdzony d. 22 XI 1462 r. w Piotrkowie przez prymasa Jana ze Sprowy, oraz trzynastu innych członków rodu Odrowążów, dyplomatem pergaminowym, zaopatrzonym pierwotnie w jedenaście pieczęci, z królewską (Kazimierza Jagiellończyka) na czele. (Ob. E. Janota, j. w., str. 128—129, nr. 140).

309—310.

1231 VARCAE, *NOVEMBRIS* 7[3]

Conradus, dux Masoviae etc., homines villarum ecclesiae Plocensis ab angariis ducalibus liberat.

I. Ego Conradus dei gracia dux Cracouie . Mazouie, Sandomirie et Lancicie promisi et promitto deo firmiter obseruare omnes libertates ab

II. Ego Conradus dei gracia dux Cracouie, Mazouie, Sudomirie et Lucicie promisi et promitto deo firmiter obseruare omnes libertates, ab

[1] Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 226) opisuje fakt podobny (por. str. 354, wiersze 20—22) pod r. 1228 (por. nr. 260), a niniejszy (?) pod r. 1241 (Hist. Pol. lib. VII, pag. 285); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 224, 259.— [2] Mazowszan określonych, prócz wojewody Bogusza, wśród świadków tych nie spotykamy. — [3] Data niewątpliwa tekstu II.

antecessoribus meis et a me hactenus concessas . vel forte me infuturo *(sic)* largiente concedendas . specialiter autem tam Venerabilis patris domini . G.[1] Plocensis Episcopi, quam Cleri tocius Mazouie hijs diebus quasi penitus hev deuastate . non minus flebili quam deuota motus ....[2] anibus dicti Episcopi me iureiurando plene et plane astrinxi . quod Ecclesie Plocensi datas libertates sev angarias vel poc ....[2] ducali munificencia . non solum inuiolabiliter obseruabo . verumeciam *(sic)*, vt conseruentur[a], pro viribus opem ....[2] factam admeos *(sic)* transfero legitim .....[2] deo propicio tamquam Ecclesie filij nunquam ....[2] sed vt speramus concessis amp[b] ....[2] que semel deo sunt oblata, pro ....[2] re. Et quia qui parce semin ....[2] eui, parce et m(e)[3]tet in eterna . Ga .....

antecessoribus meis et a me hactenus concessas, uel forte in futuro me largiente concedendas, specialiter autem tam uenerabilis patris domini G.[1] plocensis episcopi, quam cleri totius mazouie, his diebus quasi penitus heu deuastate . non minus flebili quam deuota motus instancia . in manibus dicti episcopi me iureiurando plene et plane astrinxi[a], quod ecclesie plocensi datas libertates seu angarias uel pocius ob(mi)[4]ssiones[b], relaxatas a ducali munificencia, non solum inuiolabiliter conseruabo . uerum eciam, ut consueuerit[c], pro uiribus opem et defensionem adhibebo. Quam obligacionem pie factam ad meos transfero legittimos successores . qui deo propicio tanquam ecclesie filii nunquam eas non solum uiolabunt . aut ne uiolentur, insudabunt . sed eciam, ut speramus, concessis ampliora cumulabunt . quia que semel deo sunt oblata, profanum est ad humanos usus nedum abusus reuocare . et quia qui parce seminat in hac uita breui . parce et metet in eterna. Gaudet siquidem et deo auctore

[1] Gunter, biskup płocki (1228?—1232? r.). — [2] Dziura w oryginale. Ilość kropek oznacza liczbę zniszczonych liter. — [3] Litera nieistniejąca już w oryginale. — [4] Litery, zatarte na złożeniu pergaminu.

Tekst I: [a] *Fr. Piekosiński, w kopii swej rękopiśmiennej oryginału, czyta ten wyraz:* seruentur; [b] *St. Łaguna, w notatach rękopiśmiennych, przypuszcza:* ampliosa.

Tekst II: [a] *Fr. Piekosiński, w rękopiśmiennej kopii swej z oryginału, czyta:* instruxi; [b] *tak wynika z sensu i tak też uzupełnia wyraz ten Fr. Piekosiński, j. w.; ks. J. T. Lubomirski (ob. objaśnienia) ma:* obsessiones; [c] *Lubomirski (j. w.) wyrazy te opuścił; Piekosiński (j. w.) czyta je:* vt conseruentur.

. . . . . [1] zouiensis Ecclesia tam in Capite, quam in membris suis omnibus . prelati et persone . predia et . . . . . [1] que de iure sibi videntur competere, specialibus quibusdam libertatibus tam ex antiqua consuetudine . quam ex du . . . . . [1]s sicut[a] pro maiori parte credo in eorum priuilegijs contineri . quorum quedam adhabundantem *(sic)* cautelam hoc ipsum sup . . . . . [1] tam humiliter quam prouide supplicante, prout subito valui in presenti meminisse . huic breui scripto prestrictim[b] feci commendari . Ecclesiarum ergo et personarum predictarum homines . ducalia non compellentur edificare Castra . sed suis municionibus reparandis et conseruandis . duntaxat intendent . Caniductores . venatores cum retibus et falconarii . non intrabunt villas eorundem . Braxacio potus non ponetur in eisdem villis. Wacca p o d u o r o u a vel Cune *(sic)* pro p o d u o r o u e . siue illud, quod dicitur N a r z a z, de predictis villis non accipientur . p r e u o d Rusticanum siue P o u o s prefati homines non ducent . falconem casu deperditum eciam non soluent . nec[c] *(sic)* a solo duce sepe-

perpetuo gaudebit mazouiensis ecclesia tam in capite, quam in membris suis omnibus . prelati et persone, predia et homines eorundem . ut de his taceatur, que de iure sibi uidentur competere . specialibus quibusdam libertatibus . tam ex antiqua consuetudine, quam ex ducali liberalitate obtentis . sicut pro maiori parte credo in eorum priuilegiis contineri, quorum quedam ad habundantem cautelam hoc ipsum supradicto episcopo, tam humiliter quam prouide supplicante, prout subito ualui[a] in presenti meminisse . huic breui[b] scripto perstrictim feci commendari . ecclesiarum ergo et personarum predictarum homines ducalia non compellentur edificare castra . sed suis municionibus reparandis et conseruandis duntaxat intendent . caniductores . uenatores cum retibus . et falconarii non intrabunt uillas eorundem . braxacio potus non ponetur in eisdem uillis . vacca p o d u o r o u a uel cune *(sic)* pro p o d u o r o u e, sive illud quod dicitur n a r a z, de predictis uillis non accipientur[c] . p r e u o d rusticanum sive p o u o z prefati homines non ducent . falconem casu deperditum etiam non soluent . nec[d] *(sic)* a solo duce sepe-

[1] Por. przyp. 2 na str. 357.

[a] *Fr. Piekosiński, j. w., czyta:* sicuti; [b] *tenże:* perstrictim; [c] *tak niewątpliwie w oryginale* (= nec), *bez skrótu ani razury, choć wydaje się to wręcz nieprawdopodo-*

[a] *Piekosiński (j. w.) czyta:* uolui; [b] *Piekosiński (j. w.):* huiusmodi (!); [c] *Lubomirski (j. w.) błędnie:* recipientur; [d] *tak niewątpliwie w oryginale* (= nec), *bez skrótu ani razury, choć wydaje się to wręcz nieprawdopodobne i choć, poprawiając wy-*

dicti[1] homines iudicabuntur . Ad expedicionem non trahentur, nisi generalem . Ascripticij preterea omnino aducali *(sic)* iuridicione sunt exempti . Alij multi libertatis articuli, cum super eis aliquid dubitacionis forsitan emerserit . ex eorum priuilegijs . loco et tempore

aptis . ostensis . plenius liquebunt . hanc demum huiusmodi mee recongnitionis *(sic)* vel eciam prouisionis infuturum *(sic)* Cartulam, Sigillo, quo inpresenciarum *(sic)* vtor . mandaui roborari . datum in Warca. Anno domini Millesimo . ducentesimo . tricesimo Primo . presentibus hys testibus . Gothardo Cancellario, Nycolao, hasardo, domawyczone Thezaurario . Lassotha . Criuosandone . Witkone.

dicti homines iudicabuntur . ad expedicionem non trahentur, nisi generalem. Ass(cri)p(ti)cii[2] preterea omnino a ducali iuridicione sunt exempti . Alii multi libertatis articuli, cum super eis aliquid dubitacionis forsitan emerserit . ex eorum priuilegiis, loco et tempore ad exhibendum aptis ostensis, plenius liquebunt, hanc demum huiusmodi mee recognicionis uel eciam prouisionis[a] in futurum cartulam, sigillo, quo in presenciarum utor, mandaui roborari. Datum in Varca anno domini M° CC° XXX° primo, VII° idus novembris.

Oryginał tekstu I przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec kat. szafa II) pod sygnaturą: „Sig. $\frac{P.\ I.}{9}$". Jest to pergamin gatunku niemieckiego, mierzący szerokości 28,6 ctm., wysokości (bez zakładki = 1,9 ctm.) 21,6 ctm., w trzech miejscach przez myszy wytroczony, wskutek czego $^1/_6$ całości uległa zupełnemu zniszczeniu, tak dalece, że, gdyby nie wskazówka, zawarta w tekście, a stwierdzająca, że dokument jednę tylko pieczęć posiadał, byłoby niepodobna dziś dociec, jaka była ich ilość. Po zawieszonej prawidłowo pieczęci pozostał nieskręcony sznur pąsowy jedwabny, a przy nim fragment (około $^1/_3$ całości) okrągłej pieczęci o tłoku i oponie z czystego wosku. W otoku ocalały ślady napisu: .....IE LVCI..... (por. Franciszek Piekosiński: Pieczęcie polskie Wieków Średnich, Kraków 1899, nr. 80), tak zniszczone, że w literach: IE możnaby dziś upatrywać: AN (?). Ks. J. T. Lubomirski (ob. niżej) dostrzegał tam jeszcze napis: VCIS CRECC (?) .... LVCICIE. *In dorso*

[1] Wyraz bardzo wyblakły, prawie już nieczytelny w oryginale. — [2] Litery, ujęte w nawiasy, zatarte w oryginale.

bne i choć, poprawiając wyraz ten na: et, *na podstawie fotografii, wykrywającej tu jakoby razurę i fałszerstwo, zaprzeczył temu, z punktu widzenia prawniczo-historycznego tak słusznie, Maryan Łodyński (ob. Literatura, oraz niżej w objaśnieniach tekstu II: transsumpt 1).*

raz ten na: et, *na podstawie fotografii, wykrywającej tu jakoby razurę i fałszerstwo, zaprzeczył temu, z punktu widzenia prawniczo-historycznego tak słusznie, Maryan Łodyński (ob. Literatura, oraz niżej transsumpt 1);* [a] *Fr. Piekosiński (j. w.):* permissionis.

dyplomatu widnieje napis z XIII—XIV wieku: Priuilegium Conradi super libertatibus *(sic)* Eccle. Plocen.; dawne sygnatury: „Num. I", „N-o 5", „N. 1", „N. 241", oraz z XVII—XVIII w. napis o treści aktu, bez znaczenia. Zdaje się, że o tym to akcie lub o nr. 310 wzmiankują pod r. 1231 rękopisy archiwum kapitulnego w Płocku p. t. Conscriptio Archivi Episcopalis Plociae facta a. d. 1771, oraz Summarium extractuum. (Por. tytuł pod nr. 171).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału.

Potwierdzeń, ani transsumptów, poza jego sobowtórem (tekst II) i transsumptami tegoż (por. tekst II, transsumpt 1), nie znamy. We wspomnianem archiwum w Płocku znajduje się rękopis p. t. Specificatio Documentorum R. Cap. Ploc., reperibilium mense Augusto 1850, gdzie (fol. 1) pod datą: Warka s. d. 1231, występuje dotycząca aktu niniejszego pozycya: „Conradus super villas Ecclesiae".

Co do daty miesięcznej i dziennej tegoż aktu, to już Stosław Łaguna (w rękopiśmiennych notatach swoich), opierając się na jego sobowtórze (tekst II), oświadczył się za listopadem 1231 r., a Maryan Łodyński (ob. Literatura), idąc dalej jeszcze w tym kierunku, wskazał tu (z zastrzeżeniem) siódmy dzień tegoż miesiąca (drukując, zapewne przez pomyłkę: września). Mniemamy (również z zastrzeżeniem), że przemawia za tem poniekąd identyczność obu pomienionych aktów.

Omawiany akt drukowali z kolei: w r. 1863 (z pomienionego oryginału) ks. J. T. Lubomirski: Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa, str. 4—5, nr. 7; w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 32, nr. 100; w r. 1886 (w regeście) tenże: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 117, nr. 52.

Literatura. Maryan Łodyński: O interpolacyach w dokumentach biskupstwa płockiego. Studya historyczne, wydane ku czci prof. W. Zakrzewskiego. Kraków 1908, str. 302—308. Dokument A. Tab. I, fig. 1, oraz tenże: Falsyfikaty wśród dokumentów biskupstwa płockiego w XIII stuleciu (Komunikat Ak. Um. z d. 3 stycznia 1916 r.).

Oryginał tekstu II przechował się w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec kat., szafa II) pod sygnaturą: „Sig. $\frac{\text{P. I.}}{8}$". Jest to mały dokument pergaminowy, gatunku raczej włoskiego niż niemieckiego, mierzący szerokości 16 ctm., wysokości (bez zakładki = 1,1 ctm.) 7,6 ctm., dobrze zachowany. Po pieczęci pozostał wytarty sznur jedwabny bladoróżowy, a na nim dwa kawałki czystego wosku z zatartym wyciskiem. *In dorso* napis z XV w.: „Privilegium Cunradi super libertates.. (wyraz nieczytelny) Ecclesie", sygnatury dawne: „3-tio", „Nr. 6", „1" (?) i nowożytne notatki bez znaczenia. Nadto tekst niniejszego aktu przechował się w Kopiaryuszu Płockim (Ak. Um. w Krakowie, Rkps. płocki 9, pag. 283—286), oraz w Kopiaryuszu Płockim „H. 31" (fol. 6), we wpisie, oznaczonym u dołu karty 4-ej liczbą 7, a zatytułowanym: „Conradi parvum; privilegium optimum ducis Conradi, datum super libertates ecclesie Plocensis, quod nec dux iudicet homines ecclesie liberos" (por. B. Ulanowski: Synod prow. w Kamieniu, Kraków 1915, str. 9).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału.

Potwierdzili go w transsumptach:

1. Ziemowit I Konradowic, ks. czerski i mazowiecki, „in Mistreuo .. 1257 .. Quinto Kalendas Julij"—przytaczając tekst jego niemal dosłownie, bez podania źródła, t. j. wystawcy, miejsca wydania, ani daty wzoru, wskutek czego wolno by było przypuścić, że mógł

być nim zarówno akt niniejszy (tekst II), jak jego sobowtór (tekst I), gdyby nie zawarte w omawianym transsumpcie wyrazy: ad exhibendum, występujące tylko w tekście II (por. na str. 359, wiersze 8—9). Co do wyrazu *nec* (por. przyp. *d*, str. 358), to występuje on, podobnież jak w tekstach I i II, dwa razy w akcie Ziemowita I, wszelako w skróceniu (*c* ponad *n*), którego autopsya (kształt litery *n*) budzi podejrzenie, że uprzednio było tam skrócone: eciam. Omawiany akt Ziemowita I przechował się w oryginale w Archiwum Kapitulnem w Płocku (por. ks. J. T. Lubomirski: Kod. Dypl. Ks. Maz., nr. 28).

2. Legat papieski Anzelm, biskup warmijski, arcybiskup gnieźnieński, oraz biskupi: wrocławski i włocławski „Wratislauie.. 1264" s. d. — z oryginału tekstu II (Varca, 1231, VII. Idus Novembris), oraz z przytoczonego wyżej transsumptu Ziemowita I (Mistreuo, 1257, V. Kal. Julii). Oryginał przechował się w Archiwum XX. Czartoryskich w Krakowie (sz. I), a tekst jego wciągnięto do Kopiaryusza Płockiego „9" (pag. 287—294). (Por. B. Ulanowski: Dok. Kuj. i Maz. str. [159] 51, nr. 13).

3. Legat papieski Filip, biskup firmański „in castro Budensi.. 1279.. XIV Kal. (Octobris", 18 IX) — z oryginału tekstu II (Varca, 1231, VII. Idus Novembris). Tekst tego transsumptu przechował się w Kodeksie pułtuskim, nr. 24. (Por. Wojciech Kętrzyński: Trig. Doc. Eccl. Cath. Ploc., pag. 22, nr. 8).

Omawianego tu aktu dotyczy jedna z dwu pozycyj, zawartych w przechowywanym w Arch. Kap. w Płocku (Skarbiec katedralny, szafa II) rękopisie p. t. „Specificatio Documentorum R. Cap. Ploc., reperibilium mense Augusto 1850" (fol. 1), a mianowicie: „Warka 1231. Conradus super villas Ecclesiae".

Maryan Łodyński (ob. Literatura) kładzie (zapewne przez pomyłkę, podobnież jak co do tekstu I) datę dzienną tekstu II pod d. 7 IX (*sic*) 1231 r.

Drukowali go z kolei: w r. 1860 (we fragmencie z oryginału) wydawca Historyi Narodu Polskiego Adama Naruszewicza, t. III, Kraków, str. 195, przyp. 4; w r. 1863 (z oryginału) ks. J. T. Lubomirski: Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa, str. 5—6, nr. 8; w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 32, nr. 100; w r. 1886 (w regeście) tenże: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 117, nr. 51; w r. 1907 (w podobiźnie) Stanisław Krzyżanowski: Album Palaeographicum, Cracoviae, Tab. VI; w r. 1915 (w regeście) Bolesław Ulanowski: Synod prowinc. w Kamieniu, Kraków, str. 9, nr. 19.

Literatura. Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1888, str. 35); Maryan Łodyński: O interpolacyach w dokumentach biskupstwa płockiego. Studya historyczne, wydane ku czci prof. W. Zakrzewskiego, Kraków 1908, str. 302—308. Dokument B., oraz tenże: Falsyfikaty wśród dokumentów biskupstwa płockiego w XIII stuleciu (Komunikat Ak. Um. z d. 3 stycznia 1916 r.).

1231 (!) **311.** ANAGNI, *SEPTEMBRIS 12*

Gregorius papa IX, Ordini Teutonicorum donationem castri Culmensis cum pertinentiis suis, per (Conradum), ducem Masoviae, eidem factam, confirmat.

Acta Borussica, t. I, Königsberg und Leipzig 1730, pag. 415—416; Dreger: Codex Diplomaticus Pomeraniae, t. I, Stettin 1748, pag. 145, nr. 85.

Ob. nr. 288.

1231 (?)[1] **312.**

De morte Gunteri, episcopi Plocensis, cui successit Petrus, canonicus Plocensis.

(Cf. nr. 318.)

Gunterus, episcopus Ploczensis, cum sedisset annis quinque, in Vienna Austriae, Romam pergens, moritur et illic sepelitur. Cui Petrus, dictus Romanus, successit, canonicus Ploczensis, per canonicam electionem, de domo Polukoza.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. I, lib. VI, pag. 236 (ed. Alexander Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Aleksander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 230. Por. Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 35—36, przyp. 4.

(1231—1244?)[2] **313.** *(DECEMBRIS 4?)*[3]

Christianus, primus (Prussiae) episcopus, terram Culmensem Ordini (s. Mariae Teutonicorum) cessisse dinoscitur.

(Cf. nr. 217.)

1-us Christianus ordinis Cisterciensis, primus episcopus. Hic districtus, territoria et villas, quibus inclytus Conradus, Masoviae dux, ecclesiam Culmensem

[1] Wiadomość o śmierci biskupa płockiego Guntera podaje Długosz poraz wtóry pod r. 1232 (Hist. Pol. lib. VI, pag. 238); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 230 i 231.—[2] Pod datą jesieni 1231 r. kładzie J. M. Watterich (Die Gründung des deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 197), opierając się na treści nr. 319, odszczepieństwo Pomezanii i wielką, pustoszącą wyprawę Prusaków na ziemię Chełmińską, Pomorze, Kujawy i Mazowsze. Por. nr. 213 i 319.—[3] Chrystyan umarł przypuszczalnie d. 4 XII

anno domini 1222 dotaverat[1], ordini cessit. Sepultus in Martpurck; dictus episcopus Prussiae.

Series episcoporum Culmensium (XV? st.): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist. IV, Lwów 1884, str. 50.

314.

(ante 1232) *S. L., S. D.*

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, decimas manipulares in episcopatu Masoviae restituit.

(Cf. nr. 315.)

Wojciech Kętrzyński: Triginta Documenta Ecclesiae Cathedralis Plocensis 1230—1317. Sprawozdanie z czynności Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Lwów 1888, str. 77 (odbitki str. 13), nr. 2.

Ob. nr. 267, por. nr. 320.

315.

(ante 1232) *S. L., S. D.*

De eodem facto.

(Cf. nr. 314.)

J. T. ks. Lubomirski: Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 2, nr. 3.

Ob. nr. 267, por. nr. 320.

316.

ante 1232

Villae Domus b. Joannis Baptistae de Zbląg et Niemojewo certis libertatibus tempore C.(onradi?) ducis (Masoviae et Cuiaviae), gaudere protestantur.

.. Ego . C.(asimirus?) dux Cuyavie notum facio ..... quod .... libertatem villis Domus beati Iohannis de Soblacz et Nyemoyewo, quam tempore patris nostri, ducis C.(onradi?) possederunt, nos eandem conferimus, ab omnibus iuribus nobis spectantibus, videlicet: powosz et podvorowo et iudiciis et omnibus aliis .... absolute liberamus. Acta sunt hec in Sene Wladislaw, anno ... milesimo *(sic)* ducentesimo tricesimo secundo ..

1244 r. Por. ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach (Przegląd Historyczny t. I, Warszawa 1905, str. 286).—[1] Por. nr. 217.

Z przywileju Kazimierza Konradowica (?), ks. kujawskiego, wydanego w r. 1232 s. d. we Włocławku. Oryginał nieznany.

Tekst jego przechował się w części II (fol. 1v) foliantu papierowego z XVIII w., znanego pod nazwą Liber Privilegiorum E., a przechowywanego w Archiwum Kapitulnem w Poznaniu. Ogłosił ów autentyk drukiem Ignacy Zakrzewski: Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, Poznaniae 1877, pag. 123—124, nr. 140, przypisując go w intytulacyi samemu Konradowi I i nie rozwiązując nomenklatury „Soblacz". Przekaz nasz zaczerpnęliśmy z tego wydawnictwa. Regest aktu podał Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 118, nr. 59. Innych postaci jego nie znamy. Co do osoby wystawcy, oznaczonego tu samym tylko inicyałem, tembardziej dwuznacznym, że przysługiwał on zarówno dziadowi (Kazimierzowi Sprawiedliwemu), ojcu (Konradowi I), jak wnukowi (Kazimierzowi Konradowicowi, ks. kujawskiemu), to i M. Perlbach (j. w.) — jakby podzielając po części zdanie I. Zakrzewskiego — nie określa jej stanowczo. Stosław Łaguna gołosłownie (w notatach swych rękopiśmiennych) oświadcza się tutaj za Kazimierzem Konradowicem, a jest to przypuszczenie istotnie najprawdopodobniejsze, gdyż w gronie pochodzących wyłącznie z Kujaw i Wielkopolski świadków omawianego przywileju, brak przedstawicieli pełnych dzierżaw Konrada I, a zwłaszcza Mazowsza; nadto zaś potwierdzenie przez Konrada I w r. 1232 swobód kościelnych na Kujawach z czasów Kazimierza Sprawiedliwego († 1194 r.) uderzałoby tembardziej jako nadmiernie opóźnione, że dzielnicą tą władał już wówczas ks. Kazimierz i że przeto bez jego potwierdzenia byłoby się tu nie obeszło, gdy — przeciwnie — potwierdzenie przez ojca aktu syna mogło było być, ze względu na przyszłość, o którą tu chodziło, uważane za sprawę mniej doniosłą. Niemazowieccy świadkowie aktu niniejszego, których tu pomijamy, zgadzają się z okresem 1230—1233 r., z wyjątkiem Grzegorza, dziekana poznańskiego, znanego ze źródeł dopiero w latach 1284—1298; mógł to jednak być dziekan tego imienia inny.

Literatura. Por. przypisy pomienionych wydawców. Maurer (Urzędnicy kancelaryjni królów i książąt polskich. Przew. nauk. i liter., r. 1884, str. 120) uważa błędnie (opuszczonego w naszym regeście) świadka Lasona *(sic)* za podkanclerzego Konrada I.

317.

1232 *S. L., S. D.*

Vladislaus (Odonis), dux Poloniae, praesente Bronislao, canonico Plocensi, villam Słopanowo (Człopa) ecclesiae in Veteri Monte (sc. monasterio Ord. Cisterciensium de Altenbergen) in eleemosinam confert.

.. Ego Wlodizlaus .. dux Polonie ..... testor, quod ego ..... contuli ecclesie in Veteri monte in elemosinam villam Slopanowo *(sequuntur verba 63).* Testes sunt: ..... Bronislaus canonicus Plocensis ..... Acta sunt hec anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo secundo.

Z zeszytu in folio, złożonego z 52 kart, pisanego w XVII i XVIII w., a p. t. Liber privilegiorum przechowywanego w Archiwum Kapitulnem Poznańskiem, pochodzącego zaś z klasztoru Cystersów w Obrze, tekst autentycznego aktu niniejszego, znajdujący się tam (fol. 28^{v}), ogłosił w całości Ignacy Zakrzewski: Cod. Dipl. Maj. Pol. t. IV, Poznaniae 1881, pag. 5, nr. 2054 (141a), skąd regest nasz czerpiemy.

318.

1232(?)[1]

De morte Gunteri, episcopi Plocensis, cui successit Petrus (canonicus Plocensis).

(Cf. nr. 312.)

I. 1232 ..... Guntherus episcopus Ploczensis moritur, Petrus succedit ..

Excerpta Joannis Długossi e fontibus incertis (?—XV st.): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist. t. IV (Lwów 1884), str. 13.

II. (1232) ..... Vincencius Gneznensis archiepiscopus obiit. Gunterus Ploczensis et Laurencius Wratislaviensis episcopi obierunt.

Notatka własnoręczna Długosza († 1480), zamieszczona w oryginale Rocznika Kapitulnego Krakowskiego, obok rubryki: 1232. Sanctus Anthonius frater ordinis Minorum kathalogo sanctorum ascribitur (ob. Mon. Pol. Hist. t. II, pag. 803, przyp. 3).

III. .. mortis conditione Gunterus Ploczensis episcopus, annis quinque in pontificatu exactis, absumptus est: qui Cruciferos in subsidium contra Pruthenos acciri et eisdem terram Chelmensem[a] donari consensit[2]; cui Petrus successit.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. II, lib. VI, pag. 238 (ed. Alexander Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Aleksander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 231 (por. tamże, str. 230), oraz Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 35—36, przyp. 4.

---

[1] Wiadomość o śmierci biskupa płockiego Guntera podaje Długosz poraz pierwszy pod r. 1231 (?) (Hist. Pol. lib. VI, pag. 236); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 230. Poraz ostatni występuje Gunter w źródłach bezpośrednich w r. 1230 (nr. 278). — [2] Por. nr. 265, 279, 284, 313.

[a] *Kod. Rozrażewskiego:* Culmensem.

1232 **319.** RIETI, *JANUARII 23*

Gregorius papa IX Fratres Ordinis Praedicatorum in regno Bohemiae monet, quatinus, assumpto praedicationis officio, vota peregrinationis fidelium in succursum habitatorum Masoviae, Cuiaviae et Pomeraniae, a paganis Prutenis oppressorum, commutent.

Gregorius episcopus etc. dil. fil. ministris et fratribus ordinis predicatorum in regno Boemie constitutis, salutem etc. Cum misericors et miserator dominus dei filius Jhesus Christus, cuius miserationes super omnia opera sunt ipsius, attenderet hominem iuste dampnatum, iusticia exigente vindictam et suggerente misericordia pietatem, de inextimabili habundantia caritatis pro ipso tradidit semetipsum et crucis sustinendo tormentum redemit preciosi sanguinis sui pretio, quem creavit, sciensque ipsum pronum nimium ad peccandum, ne irrecuperabiliter, quem ad imaginem et sui similitudinem condidit, perderetur, si, unde resurgeret, non haberet, diversa constituit remedia, quibus posset veniam promereri. Nos ergo, qui licet immeriti vices eius in terris gerimus, affectantes supra omnia desiderabilia commodum animarum, libenter fideles populos ad caritatis opera, que idem dei unigenitus voluit causam esse salutis, inducimus et, ut fortius accendantur ad ipsa, suffragium impertimur. Ex literis sane venerabilium fratrum nostrorum .. Mazoviensis .. Wladizlaviensis [1] et .. Wratislaviensis episcoporum et capitulorum suorum, necnon prudentium virorum relatu percepimus, quod pagani Pruteni, verum deum et dominum Jesum Christum agnoscere respuentes, ultra decem milia villarum, in Pruscie confinio positarum, claustra et ecclesias plurimas combusserunt. [2] Quare ad cultum divini nominis preterquam in silvis, in quibus multi de fidelibus latitant, locus hodie non habetur. Ipsi etiam plures quam viginti millia christianorum in occisione gladii posuerunt et ignominiosa morte dampnarunt, et adhuc de fidelibus ultra quinque millia detinentes in compede servitutis, reliquos habitatores Mazovie, Cuiavie et Pomeranie instanter perdere moliuntur; iuvenes, quos capiunt, continuis et horrendis laboribus consumendo, virgines pro ridiculo floribus coronatas in ignem demoniis immolant, senes occidunt,

[1] Brak u Raynalda, co skorygował już Colmar Grünhagen (ob. objaśnienia). — [2] Por. przyp. 1 do nr. 213 i przyp. 2 na str. 362. Należy tu dodać, że właśnie w r. 1232 mieli zbudować Krzyżacy warowny gród chełmiński (Dusburg III, 8; Script. rer. pruss. I, 56).

pueros necant, quosdam infigendo verubus, quosdam ad arbores allidendo. Quid ultra? Ipsi ferarum more humanum sanguinem sitientes, in contumeliam creatoris, quem multi eorum post receptam baptismi gratiam reliquerunt, luci tenebras preferendo, illa fidelibus infligunt iacula tormentorum, que stuporem afferunt cogitata et potius fletus materiam offerunt quam relatus. Et licet dil. fil. fratres hosp. s. Marie Teuton. Jerosol. pro reverentia Jesu Christi, cuius se obsequio devoverunt, assumpserint in Pruscie partibus negotium fidei ex animo prosequendum, cum quibus deus misericorditer operatur, reprimendo per eos impetum barbare feritatis, quia tamen ad tam arduum negotium sufficere per se nequeunt et egent fidelium subsidiis adiuvari: universitatem vestram monemus et obsecramus in domino, in remissionem vobis peccaminum iniungentes, quatinus, assumpto sancte predicacionis officio propter deum, pauperum et debilium crucesignatorum in regno Boemie, cum quibus duximus dispensandum, vota peregrinationis in succursum predictorum fidelium commutetis, et tam eos quam alios fideles in regno constitutos eodem ad nimiam caritatem, qua Christus nos dilexit et diligit, respectum habere et ei retribuere aliquid pro omnibus, que tribuit ipse illis, monitis et exhortationibus vestris secundum datam vobis a deo prudentiam informetis diligenter et sollicite, postulantes, ut ipsi redempti pretio glorioso, in quos tamquam viros christianos et catholicos cadere obprobria exprobrantium Christo debent, se viriliter et potenter accingant, tamquam zelum dei habentes ad vindicandum iniuriam crucifixi et ad liberandum proximos de manibus paganorum profecturi et acturi secundum fratrum consilia predictorum, ita quod et ipsis premium debeatur eternum, et infideles non possint, quod impune Christi nomen impugnaverint, gloriari. Cum autem multa necessitas exigat, ut illuc fidelium subsidium transmittatur, et dignum sit, ut in tanto negotio laborantes debita pro labore stipendia consequantur, quatinus libentius securi de retributione procedant: nos de omnipotentis dei misericordia et bb. Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi tam eis quam aliis eiusdem regni, qui laborem istum in propriis personis subierint et expensis, et eis, qui in alienis expensis illuc accesserint, ibidem per unius anni spatium servituri, seu illis, qui ad subventionem fidelium de propriis facultatibus ministrabunt, iuxta quantitatem subsidii et devotionis affectum peccatorum suorum veniam, sicut euntibus Jerosolimam, indulgemus. Datum Reate X. Cal. Februarii p. n. a. quinto.

Oryginał pieczętowany nieznany. Tekst jego przechował się w oryginalnych pergaminowych Regestach papieskich Grzegorza IX (An. V, tom. II, ep. 168) w Archiwum Watykańskiem w Rzymie, skąd kopię jego sporządził Marini. Znajduje się ona w Archiwum Państwowem w Królewcu. Zużytkowali ją, jako wzór, w wydawnictwie swojem Philippi u. Woelky (Preussisches Urkundenbuch Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 66—67, nr. 87).

Tekst omawianego aktu zaczerpnęliśmy z pomienionego wydawnictwa.

Potwierdzeń ani transsumptów jego nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1646 (w skróceniu z Reg. Grzeg. IX, bez wstępu i zakończenia) Raynaldi Odorici: Annales Ecclesiastici post Baronium, Romae, ad. a. 1232, nr. 6, 7; Balbin: Misc. Boh. VI, pars I, pag. 83; Hartkusch: Kirchengeschichte 34; Gruber: Origines Livoniae, Scriptores rerum Livonicarum I, n. 51; w r. 1855 (z Raynalda) Carolus Jaromirus Erben: Regesta Bohemiae et Moraviae, pars I, Pragae, pag. 366—367, nr. 778; Palacky: Italienische Reise, n. 110; w r. 1857 (w regeście z Raynalda) J. M. Watterich: Die Gründung des deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 100, n. 202 i pag. 197; w r. 1862 (w urywku z tegoż źródła) Hasselbach u. Kosegarten: Cod. Pomer. Dipl., Bd. I, Greifswald, pag. 437, poza nr. 191; w r. 1868 (w regeście z tegoż źródła, a z uwagą trafną co do braku u Raynalda wyrazu: Wladizlaviensis) Colmar Grünhagen: Reg. zur. Schl. Gesch. Cod. Dipl. Sil., Bd. VII, Breslau, pag. 160—161, nr. 376; w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 33, nr. 101; w r. 1882 (z pełnej kopii Marini'ego) Philippi u. Woelky, j. w., nr. 87; w r. 1884 (w regeście, j. w.) Colmar Grünhagen: Reg. zur Schl. Gesch., I Th., Cod. Dipl. Sil., Bd. VII, I Th., Breslau, pag. 186, nr. 376; Potthast: Reg. Pontif. nr. 8848.

Literatura. Por. przypisy pomienionych wydawców, oraz str. 340, wiersze 2—5.

320.

1232 RIETI[1], *JANUARII 24*

Gregorius papa IX litteras Conradi, ducis Masoviae et Cuiaviae, episcopo et capitulo Masoviae datas, confirmat.

(Cf. nr. 278, 299.)

Gregorius episcopus seruus seruorum dei. Venerabili fratri Episcopo et dilectis filijs Capitulo Mazouiensi. Salutem et apostolicam benedictionem. Solet annuere sedes apostolica pijs uotis, et honestis petentium precibus fauorem beniuolum impertiri. Eapropter dilecti in domino filij, uestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu . libertates et immunitates uobis, et ecclesie uestre a Nobili uiro Conrado, Duce Ma-

[1] Franciszek Piekosiński (we własnoręcznej kopii swej z oryginału) czyta tu błędnie (por. miejsce wystawienia i datę nr. 319): Rome, zamiast: Reate.

zouiensi et Cuyauiensi pia liberalitate concessas . sicut eas iuste ac pacifice obtinetis, et in litteris Ducis eiusdem exinde confectis, dicitur plenius continerj . quarum tenorem de uerbo ad uerbum presentibus iussimus annotari . uobis et per uos ipsi ecclesie auctoritate apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus. Tenor autem earundem literarum est talis: *(sequuntur litterae nr. 278, 299).* Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere, uel ei ausu temerario contraire. Siquis *(sic)* autem hoc attemptare presumpserit . indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Reate[1] VIIII Kalendas februarij, Pontificatus nostrj Anno Quinto.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec katedralny, szafa II), pod sygnaturą: „Sig. $\frac{P. I.}{10}$“. Jestto zachowany doskonale autentyk, spisany na pergaminie gatunku włoskiego. Mierzy szerokości 59,2 ctm., wysokości (wraz z zakładką = 3,6 ctm.) 47,5 ctm. Posiada zawieszoną prawidłowo na paśmie pąsowych i żółtych nitek jedwabnych, zwykłą bullę ołowianą papieża Grzegorza IX, znakomicie zachowaną. *In dorso* widnieją napisy: z XIII—XIV w.: „Confirmacio Gregorii pape Ducis Conradi“; z XV w.: „Confirmacio Gregorij IX super libertates, factas Ecclesie Plocensi per ducem Conradum“; z XVII—XVIII w.: „Data huius Priuilegij est Anno a Natiuitate Christi M.CC.XXXII°“, oraz napis zatarty, dotyczący treści aktu; nakoniec nowoczesny „Nr. 6“ i położona przezemnie sygnatura (j. w.).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego oryginału.

Transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy.

Drukował go w r. 1863 (z oryginału) ks. J. T. Lubomirski: Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa, str. 6—7, nr. 9.

Literatura. Adam Naruszewicz: Hist. Nar. Pols. VII, 14. Por. objaśnienia nr. 278, 299, oraz Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1888, str. 35).

321.

Littera falsa.

1232 PROPE ŁOWICZ, *APRILIS 12*

Conradus, dux Masoviae, donationem alvei salis in Bochnia, et villarum «Hudaczeuo» necnon «Radogoscice», a Vladislao dicto Loripede, duce Cracoviae et Poloniae, domino Wierzbiętae factam, ratam esse iubet.

In nomine patris et filij et spiritus sancti amen. Quoniam mundus caducus est et diuersis quotidie casibus uariatur, idcirco necesse est, actiones legitimas,

[1] Ob. przyp. 1 na str. 368.

que memoria indigent, per scripti continenciam in noticiam transmitti posterorum. Nouerint igitur uniuersi presentes et posteri, quod nos Conradus Dei gracia dux Mazouie, confirmamus coram domino patre[1] archiepiscopo Gneznensi, quod nos ad peticionem fratris nostri Vladislai, ducis Cracouie et Polonie, consensum adhibentes, una cum filijs nostris Boleslao, Sem(ou)ito, Kazimiro et Zemomislo donacionem eiusdem ducis W., quam fecit domino Virbete, conferendo ei ad Magnum Salem korito, quod dicitur sosthe, et villam Hudaczeuo cum heredibus et Radogoscice aput *(sic)* Latkonem, et cum heredibus iure hereditario in eternum possidendum, confirmamus. Et inspecto eiusdem V. fideli et necessario nobis seruicio, easdem utilitates ad Salem et villas memoratas et cum heredibus iam dicto V. ac eius posteris, quibuscumque ipse contulerit, iure hereditario in eternum pacifice possidendas benigne conferimus. Vt autem hoc factum perpetue firmitatis robur obtineat, presentem paginam nostri munimine sigilli roboramus. Et hoc actum est feria secunda post Resurreccionem Domini, v socolnic na dubroue prope Lowicz, anno gracie M°CC°XXX°II°. Presentibus quam plurimis, quorum nomina sunt hec: dominus archiepiscopus, Lasotha, Mironeg, cancellarius archiepiscopi Ianus, Falibogo *(sic)* camerarius, Ebrardus procurator, Henricus capellanus, Arnoldus capellanus, et frater eius.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w Kopiaryuszu Staniąteckim, fol. 102. Jest to rękopis, spisany na papierze, wykazującym w znaku wodnym (Ślepowron na tarczy z koroną) rok 1600, a zawierający, jako najpóźniejszy, dokument z r. 1594; pochodzi prawdopodobnie z przełomu wieku XVI na XVII. Por. Franciszek Piekosiński: Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, Cracoviae 1886, pag. X.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego wydawnictwa (j. w., pag. 47, nr. 402). Jakkolwiek niemazowiecki i fałszywy, choć najpewniej na niejakich przekazach autentycznych oparty[2], zamieszczamy go tutaj w całości ze względu na związane tak blisko z Mazowszem miejsce jego wystawienia (Łowicz), a trudność objaśnienia występujących w tekście wiosek: „Hudaczeuo“ i „Radogoscice“. Być może, że ta ostatnia jest równoznaczna z występującą w akcie z dnia 5 VIII 1243 r. (ob.) wsią: „Gostiradicze“ (por. Fr. Piekosiński, j. w., str. 70—71), ale i to przypuszczenie położenia jej nie wyjaśnia. Co do pierwszej, to B. Ulanowski (j. n., str. 16) domyśla się w niej Udziczowa (małopolskiego), własności w wieku XV biskupów krakowskich.

Pełnych transsumptów ani potwierdzeń aktu niniejszego nie znamy, wszelako rekapitulacyę nader obszerną wielu nadań ks. Konrada I dla Staniątek, wśród których występuje i wzmianka o Wierzbięcie, znajdujemy w akcie Bolesława Wstydliwego, wydanym w Sandomierzu d. 23 II 1254 r. (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. III, Varsaviae 1853, pag. 55—60, nr. 28).

Co do autentyczności omawianego aktu, to przyjmuje ją w zupełności wydawca, Franciszek Piekosiński (j. w., str. 47—48, przypis). Innego natomiast zdania jest Bolesław Ulanowski (O założeniu i uposażeniu klasztoru Benedyktynek w Staniątkach. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. XXVIII, Kraków 1891, str. 15—20), który uważa akt niniejszy za falsyfikat, mający za podstawę „jakiś dyplomat, ułożony niezawodnie przez Janusza.. kanclerza arcybiskupa Pełki“. Opinię tę akceptują: Oswald Balzer (Genealogia Piastów, str. 291, przyp. 6) i Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych). Przemawiają istotnie za nią dwa względy: Ustęp uroczysty w tekście o zmarłym świeżo Władysławie Laskonogim († 3 XI 1231 r. O. Balzer: Gen. Piastów) zakrawa na wzmiankę o osobie żyjącej, powtóre zaś d. 12 IV 1232 r. wspomniany w tekście arcybiskup przedstawia również wątpliwości poważne: Wincenty bowiem już najpewniej nie żył, a następca jego, Pełka, był jeszcze w maju t. r. elektem (por. nr. 322). Drukował akt niniejszy tylko Franciszek Piekosiński, j. w.

Literatura. Opracowania i przypisy pomienionych autorów i wydawcy.

[1] W Kopiaryuszu Staniąteckim mylnie: fratre.—[2] Por. Cod. Dipl. Pol. t. III, pag. 55—60, nr. 28.

322.

1232 LANCICIAE *(JUNII 29?)*[1]

C(onradus), dux (Masoviae, Cuiaviae et Lanciciae) cum filiis, in causa commutationis villarum Barkowice cum Lubotyń, inter Michaelem, episcopum Cuiaviensem ac capitulum suum et Guillermum abbatem totumque conventum de Sulejów factae, consensum suum dedisse protestatur.

(Cf. nr. 306.)

.. Ego Michael Episcopus Kuyaviensis simul cum Capitulo ecclesie sancte Marie Wladizlavie veteris ..... contractum commutacionis, que de Ducis C.(onradi) et filiorum ipsius consensu facta est inter nos et dominum Guillermum Abbatem totumque conventum de Syluiov, de villa nostra .. Barchoviz et villa dictorum fratrum . Luboctin *(sic)*, que in nostra sita est diocesi ..... protestamur *(sequuntur verba 125)*. Facta et roborata sunt hec anno . M°CC°XXX°II° in Lanchicia, in consecratione . Fulchonis Archiepiscopi, present(e) .... (Nicolao, dicto Gallico, abbate?[2]) de Secechovia ..

Z oryginału pergaminowego, niegdyś o jedenastu pieczęciach (z których zachowało się cztery), stanowiącego w r. 1847 własność Kazimierza Stronczyńskiego, ogłosili drukiem w całości tekst niniejszy L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. I, Varsaviae 1847, pag. 34—36, nr. 21. W regeście ogłosili go ciż sami wydawcy w r. 1848 (j. w., t. II, cz. I, pag. 10, nr. 11).

Przekaz nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego wydawnictwa. Transsumptów jego ani potwierdzeń nie znamy.

323.

1232 (VERSUS SANDOMIRIAM) *SEPTEMBRIS 9*[3]

Conradus, dux (Masoviae), ac filii eius: Boleslaus, et Casimirus, versus Sandomiriam procedentes, donationi villae Udorz a Pacoslao Lassotae[4]*, dicto Seniore, (comite)*[4] *Poloniae Minoris, monasterio Miechoviensi factae, interfuisse, eamque sigillis suis roborasse protestantur.*

(Cf. nr. 324.)

.. Ego . Pacoslaus dictus Senior ... vouens proficisci ..... terram Ierosolymitanam *(sequuntur verba 91)*, Praesente Duce Conrado et filiis eius Boleslao et Casimiro, dedi villam in subsidium Sanctae terrae, Vdorz nomine, et praepositum

[1] Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) wyraża przypuszczenie, że akt niniejszy pochodzi „najprędzej właśnie z 29 VI 1232 r." (por. Cod. Dipl. Maj. Pol. I, nr. 136). — [2] Wedle przypuszczenia wydawców Cod. Dipl. Pol. I, pag. 35, nota 4. — [3] Z przed tego czasu, bo z dnia 5 V 1232 r., datuje przekaz o biskupie płockim Gunterze, jako piastującym w listopadzie 1227 r. godność elekta płockiego (nr. 250). — [4] Ob. nr. 324.

de Miechow coram ijsdem Ducibus, nomine Ecclesiae Hierosolymitanae, haeredem institui *(sequuntur verba 38)*. Et hoc . sum protestatus coram eisdem Ducibus *(sequuntur verba 70)*. Acta sunt autem haec in die S. Gorgonis *(sic)*, Ducibus dictis procedentibus uersus Sudumiriam *(sic)* . Anno ... M.CC.XXXII, Duce Boleslao, filio Curnardi *(sic)*, in prouincia Sudumiriensi *(sic)* dominante. Et ut maiorem hoc instrumentum sortiatur effectum, appensione sigillorum praedictorum Ducum roboratur.

Oryginał nieznany. Tekst jego pełny przechował się *ex Archivo Conventuali in Miechow* w Samuela Nakielskiego: Miechovia sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis, Cracoviae 1634, pag. 155, nr. 1232. Przekaz nasz zaczerpnęliśmy wprost z tego źródła; transsumptów jego ani potwierdzeń nie znamy. Przedrukował akt ten w całości z tegoż źródła, archaizując pisownię wzoru, Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, Cracoviae 1886, pag. 50—51, nr. 404), a przedtem jeszcze streścili go w regestach: Colmar Grünhagen (Reg. zur Schl. Gesch. I Th., Breslau 1868 i 1884, nr. 394) i Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 118, nr. 56).

Literatury specyalnej niewątpliwego tego autentyku nie znamy.

324.

1232 PROPE SCARISSOVIAM, *OCTOBRIS 31*

Henricus, dux Silesiae et Cracoviae, testans comitem Pacoslaum, filium Lassotae, monasterio Miechoviensi villam Udorz contulisse, se, unacum filio suo Henrico, ad colloquium cum duce Masoviae, Conrado, iturum protestatur.

(Cf. nr. 323, 357.)

Henricus .. Dux Slesiae et Cracouiae, Notum facimus. Quod Comes Pacoslaus Senior, filius Lassotae, coram nobis et filio nostro Henrico ... villam suam Vdorz ..... contulit Domui Sepulchri in Miechouia ..... Datum in praesencia nostra, nobis euntibus ad Colloquium cum Duce Masouiae Conrado, in stacione circa Skarzyszow *(sequuntur verba 47)*. Actum Anno .. Millesimo Ducentesimo Trigesimo Secundo, pridie Kal. Nouemb(ris).

Oryginał nieznany. Tekst jego pełny przechował się, zapewne *ex Archivo Conventuali in Miechow* (por. nr. 323), w Samuela Nakielskiego: Miechovia sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis, Cracoviae 1634, pag. 156. Przekaz nasz zaczerpnęliśmy wprost z tego źródła; transsumptów omawianego tekstu ani potwierdzeń jego nie znamy. Przedrukował go w całości z tegoż źródła, archaizując pisownię wzoru, Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, Cracoviae 1886, pag. 51—52, nr. 406), a przedtem jeszcze streścił go w regestach: Colmar Grünhagen (Reg. zur Schl. Gesch. I Th., Breslau 1868 i 1884, nr. 396).

Literatury specyalnej niewątpliwego tego autentyku nie znamy.

325.

1232 SULEJÓW, *NOVEMBRIS 23*

Conradus, dux (Masoviae), unacum filiis suis, Boleslao et Semovito, consecrationi ecclesiae in Sulejów interfuisse, ac confirmationem privilegii infrascripti, a Fulcone, archiepiscopo Gnesnensi, factam, sigillo suo roborasse protestatur.

.. Fulco .. Gneznensis archiepiscopus *(sequuntur verba 36)*, viso privilegio *(Petri, quondam Gnesnensis archiepiscopi, A. D. 1176, 10 VIII dato)*[1] .... (illud) renovare studuimus et . confirmare ..... *(sequitur privilegium praenotatum ac verba 101)*. Ut autem presens scriptum nostre confirmationis, donationis et protestationis, perpetue firmitatis robur obtineat, sigillo ducis Conradi et nostro, cum Capitulorum nostrorum, Gneznensis videlicet et Lanciciensis sigillis roboramus. Datum in Suleiov in consecracione ecclesie, anno ... M.CC.XXXII, nono Kalendas Decembris, presentibus . duce Conrado prefato et filiis suis Bolezlao et Semovito ..

Oryginał nieznany. Tekst jego znajduje się w transsumpcie opatów: Drego de Andreo, Th. de Lubens, Egidius de Wangoz, Stephanus de Coprivnicia, Iohannes de Scips, Baldewinus de Chiricz, Bartholomeus de Ruda, Nicholaus de Iemilnicia, wydanym w Lubiążu d. 13 X 1289 r. Przechował się on w oryginale pergaminowym o ośmiu niegdyś pieczęciach wystawców, z których cztery tylko częściowo ocalały, w Bibliotece XX. Czartoryskich w Krakowie. Autentyk ten ogłosił drukiem Ignacy Zakrzewski w Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, Poznaniae 1877, pag. 553—554, nr. 593 (142a), skąd przekaz nasz czerpiemy.

Innych jego postaci ani literatury nie znamy.

326.

(1232?) *S. L., S. D.*

Gregorius papa IX, pacem inter Conradum, ducem Masoviae, et Henricum (Barbatum), ducem Silesiae, per archiepiscopum Gnesnensem inire volens, quendam Gerardum, provincialem Ord. Praedicatorum, Poloniam misisse dinoscitur.

Bzovius: Annales Ecclesiastici, nr. 12.

Ob. nr. 331.

[1] Cod. Dipl. Maj. Pol. I, nr. 587 (21a). Fałszywość tego przywileju, któremu służył za podstawę akt z r. 1178 (Cod. Dipl. Maj. Pol. I, nr. 23), wykazał Franciszek Piekosiński (Przegląd Krytyczny z r. 1877, str. 459—460).

327.

(1232?—1233?)[1] (PLOCIAE?) S. D.

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, praesente Petro, episcopo Masoviensi, ecclesiae Wladislaviensi villam Chełmce restituit, villam autem Kicko eaedem ecclesiae vendit.

(Cf. nr. 328, 382.)

In nomine domini nostri Jesu Christi. Cum cursus temporis sit instabilis, et facta, que in tempore fiunt, instabilia probantur[a], nisi scriptorum et sigillorum munimine sint roborata. Hinc est, quod ego dux cunradus, heres *(sic)* Mazouie et Cuyauie, considerans dominam uxorem meam, uillam que chelmci[b] uocatur, suasu malorum hominum ab ecclesia alienasse[2], ipsius anime periculo compassus, meo consilio ipsam uillam Mychaeli Episcopo et ecclesie sancte[c], cujus bonis fuerat conquisita, restituere maturaui; addidi[3] etiam omnem iuris plenitudinem, quam eadem domina in ipsa uilla se possedisse asserebat. Commutationem autem, quam cum iam prefato episcopo de baucov[d] *(sic)* et de Bantkov feci[4], inuiolatam conseruari statui[5], et uillam Vilcocize[e] (contuli) cum omni suo iure . exceptis duabus urnis Mellis, meo usui reseruatis . et quia alteram uillam, que Kydsco uocatur, iuxta Chelmce habui . ne alique molestie ex ea episcopalibus erumpant, et ipsam iam dicto episcopo et ecclesie pro quinquaginta Marcis argenti examinati uendidi iure hereditario et perpetuo possidendam . cum riuulis et lacubus eidem uille annexis. Hec acta sunt hiis[f] testibus presentibus: Duce Bolezlao et Duce Kazimyro . Petro episcopo Mazouiensi, Bogusa palatino . Johanne lupi filio . Alberto Wladizlauiensi castellano . Berewoldo preposito . Cancellario Wilhelmo . Custode Petro . et Joanne Scolastico . et coram pluribus ecclesiasticis et secularibus personis. Et ut hoc scriptum stabile et inuiolatum permaneat . horum sigillorum munimine roboraui.

---

[1] Wedle M. Perlbacha (ob. niżej objaśnienia) akt niniejszy pochodzi z okresu 1232—1239 r. W dawnych katalogach archiwum Kapituły Płockiej p. t.: Conscriptio archivi episcopalis A. D. 1771 (por. objaśnienie na str. 147, przyp. 1), oraz Summarium extractuum (por. tytuł pełny pod nr. 171) przechował się ślad nieznanego nam dyplomatu Konrada I z r. 1232.— [2] Por. Rzyszczewski i Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II. 1, nr. 14, 15, 87.— [3] W oryginale wypisano pierwotnie: „addi*mus*“, lecz współcześnie z tem przekreślono „mus“, dodając ponad niem „di“. — [4] W oryginale wypisano pierwotnie „fecimus“, lecz współcześnie z tem przekreślono literę „m“ i skrót „us“.— [5] Następującą pierwotnie bezpośrednio potem w oryginale literę „m“, jako zawiązek projektowanego, w łączności z poprzedniemi określeniami, (odsyłacze: 3, 4) wyrazu: „statuimus“, przekreślono w czasach pisania aktu.

[a] *Rzyszczewski i Muczkowski:* probentur; [b] *tamże:* Chelmcze; [c] *tamże:* suae; [d] *tamże:* Bancow; [e] *j. w.:* Wilcoczice; [f] *j. w.:* huiusmodi.

Oryginał przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą: „B. O. Z. 3“. Jest to akt pergaminowy w dobrym gatunku niemieckim, zachowany znakomicie, klasycznie pięknie pisany i zaledwie w paru miejscach przez rdzę zagrożony. Szerokość jego wynosi 33,6 ctm., wysokość (bez zakładki) 13,35 ctm., zakładka 1,1 ctm. Wymiary te nie są zupełnie ścisłe, gdyż brzegi pergaminu: górny, oraz prawy (od strony widza) zostały nierówno obcięte. W tekście ilość pieczęci nie została określona dokładnie: wyraz „sigillorum“ mógłby oznaczać większą ich liczbę, wyraz zaś „roboravi“ — jednę. Autopsya wykazuje, że pieczęć była tam zawsze tylko jedna; co zaś do genezy rozbieżności (najpewniej — przypadkowej) określenia: „sigillorum“ — „roboravi“, por. na str. 374, przyp. 3—5. Pieczęć zawieszono prawidłowo na malinowym sznurze jedwabnym. Jest ona okrągła, z czystego wosku, poprawnie w czasach nowożytnych odrestaurowana, bez zatarcia części starych. Tłok jej (bez opony, naokół wystającej) mierzy w średnicy 6,8 ctm. W jej środku kolistym (średnica: 5,1 ctm.) widnieje jeździec, zwrócony w lewą stronę widza, przybrany w hełm śpiczasty z wydatnym nanośnikiem i w kolczugę. W lewicy dzierży on tarczę a proporzec w ręce prawej. W otoku (szerokość: 0,6 ctm.) napis zachowany: (S. Conradi duc)IS CRACOVIE ET MAZOVIE †. Podobiznę tej (zapewne) pieczęci z innego wzoru (Cod. Dipl. Maj. Pol. I, pag. 225, nr. 267) podał Vossberg (Siegel des Mittelalters, tab. XVI, nr. 2). *In dorso* dyplomatu widnieją napisy następujące: z XV w.: „Copiata“, oraz: „Recepta“; z XVI w.: „Conradi Mazouiae et Cuijauiae Ducis restitutio villae Chelmcze Ecclesiae W., et confirmatio comutationis *(sic)* suae villarum Bankow et Bantkow ac Wiskowicze atque uendicionis Kiczko prope Chelmcze pro eadem ecclesia Wladislaviensi“; z tegoż (?) stulecia: „Recepta“, oraz: „Auscultata 1592“; z XVII—XVIII w.: „67“; z XVIII w.: „Visum 1760“, „Clauis Vladislaviensis 1728“, „Revisum 1799“. Wreszcie, znajduje się tam pieczątka klejnotowa hr. Zamoyskich i moja sygnatura zielona (j. w.).

Tekst nasz — niemazowiecki — zaczerpnęliśmy z pomienionego oryginału, a zamieszczamy go w całości w zbiorze niniejszym z powodu, że znany był dotąd jedynie z błędnej lekcyi, wydanej pod błędną datą, a pośrednio, ze względu na osobę biskupa płockiego, Piotra, dotyczy Mazowsza. Potwierdzeń ani transsumptów jego nie znamy.

Co do daty i miejsca wydania niniejszego, pozbawionego obu tych danych, aktu, to już Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) wyraził mniemanie, że skoro poprzednik występującego tu, jako świadek, Piotra, biskupa mazowieckiego, Gunter, biskup płocki (mazowiecki), żył jeszcze w listopadzie 1231 r. (por. nr. 310), a umrzeć miał d. 7 III 1232 r. (Długosz: Hist. Pol. lib. VI, pag. 238; Nakielski: Miechovia, pag. 154; por. nadto Mon. Pol. Hist. t. II, pag. 803, nota 3, oraz tamże t. IV, pag. 13, ad an. 1232), przeto akt niniejszy mógł być wydany conajwcześniej ok. r. 1233, prawdopodobnie w Płocku, za czem zdaje się przemawiać obecność wśród świadków: biskupa, proboszcza, kustosza i scholastyka — płockich. Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien zur Geschichte des Mittelalters, Heft I, Halle 1886, pag. 118, nr. 60) odnosi akt niniejszy gołosłownie do lat: (1232—1239), za czem (co do *terminus ad quem*) przemawiałby chyba tylko zgon biskupa płockiego, Piotra, związany z rokiem 1239—1240 (por. nr. 393). Bolesław Ulanowski (O uposażeniu biskupstwa płockiego, str. 22—23) oświadcza się za rokiem 1232—1233; przychylamy się (z zastrzeżeniem) do jego opinii i argumentów, wykazujących związek między nieco późniejszym, jak się zdaje, od niniejszego, aktem ks. Kazimierza kujawskiego, wydanym w Kruszwicy w r. 1233 (ob. nr. 328).

Akt niniejszy drukowali: w r. 1852 (z kopii Romualda Hubego, pod r. 1230 (?) L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol., t. II, pars 2, Varsaviae, pag. 591, nr. 437; w r. 1886 (w regeście, z tegoż źródła) Max Perlbach, j. w.; w r. 1897 (w regeście, pod datą: [1233] r., ze źródła wtórnego, w którem nomenklatury aktu brzmią: Chełmce, Bankow, Bątkow, Wilkowice, Kiczko) ks. Stanisław Chodyński: Mon. Hist. Dioeceseos Wladislaviensis t. XIV, Wladislaviae, pag. 23, nr. 177.

Literatura. Por. prace i przypisy pomienionych autorów i wydawców.

328.

1233 CRUSVICIAE, *S. D.*

Casimirus, dux Cuiaviae, villam Chełmce a filiis cuiusdam Sasini M(ichaeli), episcopo Cuiaviae, tempore, quo „castellum de Masovia, nomine Unezir, aedificaretur“ [1], *venditam, eidemque ablatam, restituit.*

(Cf. nr. 327, 382.)

In nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Ego Kazimerus[a] dux Cuiauie, omnibus Christi fidelibus, presentem paginam inspecturis, salutem. Proborum et sapientum uirorum adinuenit discrecio, ut ea, que fiunt huius labentis temporis spacio, ne simul transeant cum tempore, scripture commendantur *(sic)*, ut, dum processu temporis a memoria recesserint, inspectione littere ad eandem reuocentur. Eapropter dignum duximus hec, que coram nobis acta sunt, presenti pagine inserere, uidelicet cum castellum de Mazouia, nomine Unezir, hedificaretur [1] *(sic)*, uir illustris nomine Olto [2], uillam nomine Helmci pro C. marcis filijs Sasini [3] uendidit et uendicionis sue pactum ordine debito in nostra presencia et nostrorum baronum, et patris nostri, ducis Cunradi, eiusque militum, roborauit. His ita peractis, comes Pacuslaus et comes Misciuuy, uolentes consulere dampno sue cognate et uxoris Oltonis, contradixerunt pacto uendicionis. Quod uidens Olto, pro uilla, de qua lis erat, contulit propriam uillam, nomine Samagostiam [4], cum suis omnibus pertinencijs, et sic cessauit contentio super uilla prephata *(sic)*. Deinde post annum et dimidium et[b] amplius, filij Sasini uendiderunt eandem uillam, quam quiete possederant, M.[5] episcopo Cuiauie pro C. et X. marcis, exceptis[c] rebus alijs, et

[1] Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) wyraża domniemanie, że: „to zbudowanie zamku zaszło może po śmierci Krystyna wojewody, w czasie najazdów pruskich“ (por. nr. 190, 192—194). — [2] Por. nr. 211, 212. — [3] Por. nr. 382. — [4] Por. str. 135, 139. — [5] M(ichaeli).

[a] *L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (j. n.):* Kazmerus; [b] uel; [c] ecceptis *(sic)*.

eodemmodo *(sic)*, quo talis uenditio roborari consueuit, sicut iam dictum est, coram nobis et coram patre nostro, duce Conrado, nostrisque baronibus, nullo contradicente, prout debuit, confirmauit. Cuius uendicioni omnium nostrum consensus non defuit. Igitur iam dictus episcopus dominio uille usus, merito debuit dici possessor uille et dominus, et ecclesia debebat gaudere de eiusdem uille quieta possessione. Verum quia iustus sepius pro iusticia peccatis exigentibus persecutionem patitur, per dominam matrem nostram, uxorem ducis Curradi [1], uiolenter est eiectus de uilla memorata, nec [a] semel, sed aliquociens, et multas alias sustinuit iniurias.[2] Volentes itaque huic lesioni finem imponere, ab ipsa, prout potuimus, dominium uille nostris usibus adduximus, et pro remedio nostre salutis memoratam uillam iam dicto episcopo et ecclesie beate Uirginis et beati Petri, sine spe reuocacionis contulimus, et presentem paginam, cui talis donatio intitulata est, sigilli nostri appensione communimus. Si quis autem hoc nobile factum uiolare attemptauerit, anathema sit et uindictam Dei omnipotentis se incursurum non verit [b] *(sic)*. Amen. Actum Crusuicie anno M°. CC°. XXX°. III°. Testes autem hij sunt: comes Iohannes, Albertus, Miroslaus, Cesslaus, Albertus decanus Crusuicie, Paulus scolasticus, custos Albertus, Iohannes scolasticus Wladizlauiensis [c], Stephanus canonicus.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Kapituły Włocławskiej. Jest to dyplomat pergaminowy, opatrzony pierwotnie jedną pieczęcią, po której pozostał sznurek ze spłowiałego jedwabiu pąsowego. Nie dotarliśmy do niego bezpośrednio; powyższy jego opis czerpiemy ze świadectwa L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego (Cod. Dipl. Pol. t. II, pars 1, Varsaviae 1848, str. 11, przyp. 1 do nr. 14), które potwierdza, na podstawie autopsyi, Franciszek Piekosiński w kopii własnoręcznej oryginału, będącej w naszem posiadaniu.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z kopii powyższej. Wykazuje ona, w zestawieniu z lekcyą Cod. Dipl. Pol. (j. w., str. 11—12, nr. 14), odmiany, podane tu w przypisach dolnych.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1848 L. Rzyszczewski i A. Muczkowski, j. w.; w r. 1886 (w regeście, na podstawie Cod. Dipl. Pol., j. w.) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 119, nr. 66.

Literatura. Por. prace, przytoczone pod nr. 327.

[1] Mowa o Agafii, córce Świętosława Andrzeja, ks. nowogrodzko-siewierskiego i przemyskiego, † po śmierci męża, t. j. po 31 VIII 1247 r. (O. Balzer: Genealogia Piastów). — [2] Por. Cod. Dipl. Pol. t. II, 1, str. 12—13, nr. 15, oraz tamże str. 69—70, nr. 88.

[a] *L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (j. w.):* non; [b] noverit; [c] Wladizlauienses.

329.

1233[1] *S. L., S. D.*

Conradus, dux Masoviae, terram Thorunensem (Culmensem) Ordini s. Mariae Teutonicorum donasse protestatur.[2]

(Cf. nr. 231, 237—238, 288, 295.)

1233 Cunradus, dux Masovie, Thorunneam terram dedit.

Rocznik Górnoszląski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 715; Wilhelm Arndt: Mon. Germ. Hist. t. XIX, pag. 552.

Literatura. Prace, przytoczone pod nr. 295. Por. nadto: Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 77—81, objaśnienia tamże nr. 105.

330.

1233 ERFURDIAE, *FEBRUARII 24*

Eckebertus, praepositus in Dobrzyń, certas possessiones, sibi de donatione, a Conrado, duce Masoviae, Cruciferis facta, traditas, ecclesiae Moguntinae confert, easque ab eadem ecclesia in feudum accipit.

Eckebertus, prepositus in Dobrin ducatus Mazovie. Notum sit omnibus, hanc paginam inspecturis, quod cum dux Cunradus Mazoviensis totam terram, que infra duas aquas: Mene scilicet et Wezele continetur, longitudinis XXIIII . miliarium, latitudinis vero alicubi XII, alicubi vero XV miliarium, tradiderit militibus Christi de Prussia inhabitandam, et iure dominii libere perpetuo possidendam, dei intuitu precipue et plantande ibidem fidei christiane iidem milites plantulam huiusmodi mee sollicitudini commitentes, meditatione caritatis predicte, Dobrin, item

[1] Pod r. 1233 opisuje Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 240—241; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 231—232) pochwycenie Bolesława Wstydliwego wraz z matką jego, Grzymisławą, przez Konrada i więzienie ich w Czersku i Sieciechowie, nadto zaś — zajęcie ziemi sandomierskiej przez Bolesława I Konradowica. Ob. nr. 292 z objaśnieniem i literaturą. — [2] Już z dnia 28 grudnia 1233 r. pochodzi najdawniejszy przywilej krzyżacki dla Chełmna i Torunia, wystawiony w Chełmnie przez W. Mistrza, Hermana v. Salza, przechowany w kopiaryuszu Konrada Bitschin'a z r. 1431, a ogłoszony ostatnio drukiem przez Philippi'ego i Woelky'ego (Preussisches Urkundenbuch, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, str. 77—81, nr. 105). Długi ten przywilej rzuca nieco światła na stan wewnętrzny ziemi chełmińskiej z czasów przed-krzyżackich (por. nr. 302). Podobną wartość posiada i Cronica terre Prussie Petri de Dusburg (z przed 1326 r. Script. rer. pruss. I, pag. 50 i nast.).

castrum in Mokgowe cum quadringentis mansis, et tertiam partem proprietatis residue terre cum censibus et omnibus proventibus, que ex his haberi poterint, mihi similiter libere et absolute iure dominii contulerunt. Ego vero b. Martinum eligens porcionis mee dominum et patronum, universa predicta de consensu tam ducis quam Christi militum predictorum, s. Maguntine ecclesie confero iure dominii perpetuo possidenda. Eadem quoque bona ab ipsa ecclesia Maguntina pro annua pensione unius videlicet marce auri recepi, annuatim sibi in festo b. Martini cum una infula in recognitionem dominii persolvenda. Testes huius rei sunt: Henricus et Henricus de Swarzburg comites, Marcwardus de Solmesse, Theodericus vicedominus de Rusteberg, Lodewicus camerarius de Meldingen, Theodericus pincerna de Apolde. Datum Erfordie, an. dom. MCCXXXIII. VI. Cal. Marcii.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w Guden'a Codex Diplomaticus anecdotorum I, 517, nr. 204, skąd przedrukował go bez zmian Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Band I, Königsberg 1882, pag. 72, nr. 96, oraz (w regeście, dwukrotnie) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 35—36, nr. 111 i Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 118, nr. 62.

Ostatnio wydane źródła mogunckie zachowują o akcie tym głuche milczenie (por. W. Sauer: Codex Diplomaticus Nassoicus, 3 tomy, Wiesbaden 1885—1887).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z wydawnictwa Philippi'ego i Woelky'ego (j. w.).

Potwierdzeń jego, transsumptów, innych druków ani literatury nie znamy.

331.

(1233) *E fonte ignoto.* S. L. (FEBRUARII 27)[1]

Gregorius papa IX, pacem inter Conradum, ducem Masoviae, et Henricum (Barbatum), ducem Silesiae, per archiepiscopum Gnesnensem inire volens, quendam Gerardum, provincialem Ord. Praedicatorum, Poloniam misisse dinoscitur.

(Cf. nr. 326.)

Bzovius: Annales Ecclesiastici pod r. 1232, nr. 12.[2] Por. Bullarium Ord. praedicatorum, opera F. Thomae Ripoll, mag. gener., editum a P. F. Antonio Bremond, I, Romae 1729, pag. 44.

[1] Co do daty przekazu niniejszego, por. Literaturę. — [2] Długosz pod rokiem 1225 (Hist. Pol. lib. VI, pag. 217—219), opisując obszernie walki Leszka Białego i Konrada z Henrykiem Brodatym (por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 218), wzmiankuje (Lib. Benef. III, 450) o pobycie legata Gerarda dominikanina w Polsce aż do r. 1233. Por. akt z d. 12 V 1243 r.

Literatura. Richard Roepell: Geschichte Polens, Hamburg 1840, pag. 448—453 i 454, przyp. 20; Colmar Grünhagen: Regesten zur Schlesischen Geschichte, Cod. Dipl. Siles. VII, Breslau 1868, str. 128, nr. 288; por. tamże str. 160, nr. 375; Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 287—289, 297—298; Kazimierz Szkaradek: Stosunki polskie po śmierci Leszka Białego. (Rocznik Filarecki, str. 224); Stanisław Smolka: Henryk Brodaty, ustęp z dziejów epoki piastowskiej, Lwów 1872, str. 34, n. 27.

332.

Littera falsa.

1233 PIOTRKÓW, *MAII 3*

Conradus, dux Cracoviae et Masoviae, privilegium a Lestcone (dicto Albo) duce Poloniae, monasterio Cisterciensium Suleioviensi impertitum, ratum facit.

(Cf. nr. 374.)

In nomine Domini amen. Notum sit uniuersis, presentibus et futuris, quod nos Conradus Dei gracia dux Cracouie et Mazouie, ad peticionem abbatis et conuentus ecclesie de Syliov fundacionis nostre, verum priuilegium illustrissimi principis Lestconis, fratris nostri, quondam ducis Cracouie, vidimus et tenuimus non abrasum, non abolitum, nec in aliqua sui parte uiciatum, et coram nobis legi fecimus de uerbo ad uerbum in hec uerba: *(Sequitur littera Lestconis, ducis Poloniae, 22 IX 1224 data).*[1] Deinde predicti abbas et conuentus ad nos accedentes, deuotis precibus nos rogauerunt, quatinus dictum priuilegium confirmaremus et dictam hereditatem amplioribus libertatibus dotaremus. Nos autem attendentes, quod predicta hereditas Lanchino ad cellarium nostrorum progenitorum ab inicio pertinuit, nec umquam aliquis militum eam hereditarie possedit, sed ducalis semper fuit, eam ab omni exactione, angariis et perangariis et ab omni iugo tributarie seruitutis, quocunque vocabulo censeri possit, liberam et absolutam dicte abbatie nostre de Suleov perpetuo confirmamus et confirmatam nostri sigilli munimine roboramus. Testes autem, qui presentes extiterunt, karissimi filii nostri: Boleszlaus, Semouitus, Kazimirus et alii multi nobiles, quorum ista sunt nomina: Mironegus subcamerarius, Bolebor subiudex, Benicus subpincerna, Thomas pedagogus, Stephanus subagazo, capellani curie: Theodericus, Alexius et Iohannes. Acta sunt hec anno Domini M° C°C° X°X°X° III° in Petrecow, in die Inuencionis sancte Crucis, pontificatus domini Fulconis anno tercio.

O akcie tym pisze jedyny jego wydawca, Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min. II, pag. 53—54, przyp. do nr. 408): „Oryginał pergaminowy opatrzony był pierwotnie jedną pieczęcią, po której pozostał tylko szczątek sznurka z różowego jedwabiu. Bolesław Ulanowski, którego uprzejmości odpis powyższy zawdzięczamy, odnosi charakter pisma oryginału, jak niemniej i zewnętrzną formę dokumentu, o dość znacznych odstępach po bokach i u góry, do drugiej połowy XIII wieku. Styl dokumentu nie robi też bynajmniej wrażenia, jakoby pochodził z r. 1233. Z drugiej jednak strony świadkowie, chociaż ich, prócz podkomorzego Mironia, sprawdzić nie

[1] Akt ten Leszka Białego przechował się nadto w podejrzanym oryginale (por. Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, pag. 32—33, nr. 389).

można, dla braku aktów spółczesnych, nie zdają się być zmyślonymi; narracya też nosi pewną cechę autentyczności na sobie". Należy tu jednak zaznaczyć, że zawarty w akcie niniejszym opis transsumowanego aktu Leszka Białego trąci epoką o wiele późniejszą, bo XIV a bodaj nawet XV stuleciem. Zamieszczony dalej wywód Fr. Piekosińskiego (j. w.) o możliwości wiecu Konrada w r. 1233 z synem jego, Bolesławem, w Piotrkowie (por. L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. I, nr. 23) stwierdza wprawdzie, że nie byłoby błędnem przypuszczenie, iż akcya prawna, stanowiąca przedmiot omawianego aktu, mogła istotnie mieć miejsce w r. 1233 w Piotrkowie, a przypuszczenia tego może nie osłabiać wzgląd, iż na maj 1233 r. przypadał drugi nie zaś trzeci rok arcybiskupstwa Pełki, to jednak mniemamy, że uwierzytelnienie niniejsze tej akcyi odbyło się później. „Chociaż — pisze też dalej Fr. Piekosiński (j. w.) — niniejszy dokument jest zapewne podrobiony, to jednak, gdy podrobienie onegoż nastąpiło nie później (?) jak w drugiej połowie XIII wieku; gdy nadto zawiera wskazówki, dozwalające przypuszczać, iż jest na faktach autentycznych oparty, przeto może on służyć za materyał dyplomatyczny". Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych, gołosłownie) uważa akt niniejszy za falsyfikat; przychylamy się do tego zdania.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z wydania Fr. Piekosińskiego (j. w.).
Transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy.
Drukował go tylko Fr. Piekosiński (j. w.).

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy.

1233 333. SIRADIAE, *JULII 3*

Fulco, archiepiscopus Gnesnensis, praesentibus coepiscopis et praelatis Poloniae (sc. et Masoviae), ad Synodum congregatis, edit nova, innovat et auget vetera Statuta Synodalia, per ecclesiam Poloniae observanda.[1]

Z transsumptu, potwierdzonego przez arcybiskupa gnieźnieńskiego, Jarosława, d. 8—10 stycznia 1357 r. w Kaliszu, drukowali akt niniejszy w całości: Romuald Hube: Antiquissimae Constitutiones Synodales Provinciae Gneznensis, maxima ex parte nunc primum e codicibus manu scriptis typis mandatae, Petropoli 1856, pag. 1—8; Antoni Zygmunt Helcel: Starodawne Prawa Polskiego Pomniki, t. I, Warszawa—Kraków 1856, str. 343—346; Ignacy Zakrzewski: Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, Poznaniae 1877, pag. 131—133, nr. 150.

Literatura specyalna: Objaśnienia R. Hubego i A. Z. Helcla, j. w.

[1] Nadto, pod r. 1244 kładzie Maciej Miechowita w swej: Cronica Polonorum (Cracoviae 1521) inny synod polski niewiadomego miejsca i roku, jako odbyty w Łęczycy, w którym — jeśli się tam wtedy odbył istotnie — musiało brać najpewniej udział i duchowieństwo mazowieckie. Uchwały tego synodu, na podstawie rękopisu petersburskiego Biblioteki Załuskich, zawierającego materyały z XIV i XV wieku, ogłosił Romuald Hube: Antiquissimae Constitutiones Synodales, j. w. (por. pag. I—VI), pag. 8—10 (por. pag. 10—13), a przedrukował je z tego wydawnictwa Ignacy Zakrzewski: Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, Poznaniae 1877, str. 556—557, nr. 596 (243a).

334.

Littera suspecta.

1233 (CULMAE?) «HLEM», *OCTOBRIS 2*

Conradus, dux Masoviae, villam «Chanouo», ab omnibus beneficiariis et rectoribus ducatus sui immunem, Thomae, episcopo Wratislaviensi, restituit.

Nos Conradus [1], dei gracia dux Mazovie, notum facimus presentibus et futuris, quod ad voluntatem domini Fulconis [2], archiepiscopi Gnezdensis *(sic)* et ad peticionem domini Thome Wratislaviensis episcopi, villam Chanouo [3], sitam super Vizlam, restituimus episcopo memorato cum clausura et cum omnibus pertinenciis suis, nomine ecclesie Wratislaviensis in perpetuum possidendam. Volumus eciam, ut homines, qui in eadem villa per dictum episcopum, vel per successores suos locati fuerint, plenam habeant libertatem, inmunes *(sic)* ab omnibus beneficiariis et rectoribus ducatus nostri. Ut autem hec restitucio firma sit in futurum, ipsam sigillo nostro dignum duximus roborare, nos et Fulco, archiepiscopus Gnezdensis, sigillum nostrum apposuimus, quia huic facto interfuimus. Datum in colloquio, quod fuit inter ducem Henricum et ducem Conradum in Hlem, sexto nonas Octobris, anno incarnacionis dominice millesimo ducentesimo trecesimo tercio.

Oryginał przechowuje się w Archiwum katedralnem we Wrocławiu pod sygnaturą: „A. A. 73. L. N. 202, 400". Wydawca jego, Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, przeważnie z XIII wieku, Kraków 1887, Arch. Kom. Hist. Ak. Um. t. IV, str. 289, przyp. do nr. 3) pisze o nim: „Dokument oryginalny pergaminowy, opatrzony dwiema pieczęciami, zawieszonemi na wązkich pergaminowych skrawkach: 1. pieczęć książęca konna, mocno zniszczona (Vossberg: Siegel des Mittelalters, tab. XVI, nr. 2) z napisem: † S. Conradi duci(s Cracovie et) Mazovie; 2. pieczęć arcybiskupia podłużna, nieco uszkodzona, z napisem: † S. Fulconis dei gracia Gneznensis Archie(piscopi)". Stosławowi Łagunie (notaty rękopiśmienne, bez argumentów) akt ten „wydaje się wątpliwym". Jakoż, pomijając możliwą już formułę „nos" zamiast „ego", orzeczenie: „sigillum nostrum apposuimus, quia huic facto interfuimus", położone po wyraźnem stwierdzeniu w tekście pełnej roli czynnej księcia i biskupa, a nadewszystko styl całości aktu niniejszego — wydają się nieco podejrzane, upoważniając do przypuszczenia, że mamy tu do czynienia z elaboratem, powstałym (później) na tle (snutych lub interpretowanych *ad hoc*) wspomnień z 1233 r.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego wydawnictwa B. Ulanowskiego. Potwierdzeń, ani transsumptów jego nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1868 (w regeście z oryginału) Colmar Grünhagen: Regesten zur Schlesischen Geschichte, I Th., Breslau, pag. 171—172, nr. 424;

[1] Z regestów C. Grünhagena (j. n.) zdaje się wynikać, że wyraz ten wypisano w oryginale inicyałem: „C". — [2] Z tegoż źródła zdaje się wynikać, że wyraz ten wypisano tamże podobnież: „F". — [3] Colmar Grünhagen (ob. objaśnienia): „Thanowo".

w r. 1876 (w regeście, za Grünhagenem) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 37, nr. 117; w r. 1884 (w regeście) C. Grünhagen w drugiem wydaniu swego pomienionego wydawnictwa, pag. 198, nr. 424; w r. 1886 (w regeście, za Grünhagenem) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 118—119, nr. 63; w r. 1887 (z oryginału, w całości) Bolesław Ulanowski, j. w., nr. 3.

Literatura. Por. G. A. Stenzel: Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter, Breslau 1845, pag. 13, oraz Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego: Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., Kraków 1888, str. 15, 17.

(1233) **335.** *(OCTOBRI?)*

Conradus (dux Masoviae) vicit Prutenos.

(Cf. nr. 343.)

.. Infra quos viginti annos *(ob. nr. 216. I.)*, cum Pruteni et alie gentes paganice terris Masovie ducis Conradi . nimium fuissent infesti, . Cunradus *(sic)* Henricum Barbatum, ducem Slesie, nepotem suum, qui fuit maritus Sancte Hedwigis, in sui adiutorium evocavit . Cuius fretus auxilio et Cruciferorum . eosdem Prutenos et alias gentes fortiter vicit et magnam stragem in eis fecit.[1]

Henrici, Sbignei de Gora Tractatulus contra Cruciferos (1455—1466): Oswald Balzer: Mon. Pol. Hist. IV, Lwów 1884, str. 165—166.

Literatura. Por. Richard Roepell: Geschichte Polens, Hamburg 1840, pag. 454. Bibliografię źródeł por. tamże, przyp. 21.

[1] Zwycięstwo nad rz. Syrguną (Sorge), wedle R. Röpella (Gesch. Pol. 454, przyp. 21) przypada na październik 1233 r., za czem przemawiałyby i wywody Stanisława Smolki (Henryk Brodaty, przyp. 56, 67, 69). Colmar Grünhagen (Reg. zur Schles. Gesch., nr. 429) mniema, że miało ono miejsce w zimie, na przełomie 1233—1234 r. Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 242—244; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 232—233) opisuje je pod r. 1234, a datę tę przyjmuje J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 198. Max Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 37), interpretując kronikarzy pruskich (Dusburg'a III, cap. 10 [Script. rer. Pruss. I, 57, 58; por. nadto tamże 678], oraz Annales Thorun. i Chron. terrae Prussiae [Script. rer. Pruss. III, 58, 468]), dochodzi do wniosku, że Konrad ks. mazowiecki, Kazimierz ks. kujawski, Henryk ks. wrocławski, Władysław Odonic ks. gnieźnieński, oraz Świętopełk i Sambor ks. pomorscy, przybyli z wielką armią do Prus, umocnili tam gród Marienwerder i zbudowali miasto tejże nazwy po 18 lipca lecz przed wrześniem 1233 r., gdyż ks. Władysław Odonic znajdował się d. 18 VII 1233 r. jeszcze nad Notecią, jak to stwierdzają wywody R. Röpell'a (j. w.). Miał to być wstęp do rozprawy nad Syrguną.

1233 336. LATERANI, *DECEMBRIS* 23

Gregorius papa IX archiepiscopo Gnesnensi et episcopis Cracoviensi et Wratislaviensi mandat, ut C(onradum), ducem Masoviae, ad restituenda ablata (Grimislavae), ducissae Sandomiriae, compellant.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei . Venerabilibus fratribus ...[a] Archiepiscopo Gnesnensi[1] et ...[a] Cracoviensi[2] et ...[a] Wratislaviensi[3] Episcopis, salutem etc. Inter ceteras apostolice sedis curas, quibus iugiter occupamur, cordi nostro est humilium relevare gravamina et subvenire oppressionibus viduarum, ut defensionis nostre munite presidio a perversorum molestiis secure maneant et quiete. Sane dilecta in Christo filia nostra Nobilis mulier G.[4] vidua Ducissa Sandemerie *(sic)* transmissa nobis petitione monuit, quod cum Nobilis vir C.[5] Dux Mazovie, et filii eius, ac quidam alii eiusdem Ducisse Vassalli Cracoviensis diocesis, in presentia tua, frater Archiepiscope, ac Suffraganeorum tuorum corporaliter prestito iuramento firmarunt, ut ipsam et B.[6] filium eius, et eorum bona defensantes ab impugnationibus aliorum, eam nullatenus molestarent: ipsi postmodum, religione iuramenti contempta, sue salutis immemores, Ducissam eandem, ut sub simulate pacis et amicitie ficte vellere iniquitatem, quam conceperant, possent facilius exercere, ad iniquum invitarunt colloquium, ibique ipsam, rebus omnibus turpiter spoliatam, et inhumaniter graviter afflictam verberibus, arte custodie manciparunt, desolationi dantes et igni terram et alia bona sua, que manu potuerunt attingere vastatorum, pecuniam nichilominus, quam eadem Ducissa apud quorundam religiosorum loca deposuit, secum nequiter asportando. Tantum igitur eiusdem Ducisse nolentes, sicuti nec debemus, sustinere gravamen, cum ipsam et eundem filium suum sub protectione sedis apostolice recepimus speciali, mandamus, quatenus predictos ducem et alios tante iniquitatis actores, ut prefatis Ducisse ac filio eius oblata universa restituant, et de huiusmodi iniuriis et dampnis illatis satisfaciant, ut tenentur, monitione premissa, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, cogatis: proviso, ne in terram dicti Ducis etc. Testes autem etc. Quod si non omnes etc. Presentibus post quinquennium minime valituris. Datum Laterani x. Kalendas Ianuarii. Pontificatus nostri anno Septimo.[7]

[1] Fulkowi (Pełce). — [2] Wisławowi. — [3] Tomaszowi. — [4] Grzymisława, wdowa po Leszku Białym. — [5] Konrad I, ks. mazowiecki. — [6] Ks. Bolesław Konradowic; por. przyp. 1 na str. 307. [7] Adres: Nobili viro Henrico, Duci Zlesie.

[a] *Kropki te występują w oryg. reg. papieskich.*

Oryginał pieczętowany — nieznany. Tekst jego przechował się w oryginalnych regestach pergaminowych papieża Grzegorza IX w Archiwum Watykańskiem w Rzymie (t. IV, fol. 114, epistola 409), skąd przedrukował go Aug. Theiner (Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I, Romae 1860, pag. 24—25, nr. 52), a w regeście Potthast, nr. 9350.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z A. Theiner'a, j. w.

Potwierdzeń jego ani transsumptów nie znamy.

Drukowali go nadto: w r. 1868 (w regeście z A. Theinera, j. w.) Colmar Grünhagen: Regesten zur Schlesischen Geschichte, I Th., Breslau, pag. 172, nr. 428; w r. 1884 (w regeście, j. w.) tenże, w drugiem wydaniu pomienionego wydawnictwa, Breslau, pag. 199, nr. 428; w r. 1886 (w regeście z A. Theinera) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 119, nr. 64.

Literatura. Por. prace, przytoczone pod nr. 292.

337.

1233—1239 PLOCIAE, *S. D.*

Boleslaus, dux Masoviae, specificat villas, circa castrum Święcie sitas, ad episcopatum Plocensem pertinentes.

(Cf. nr. 274.)

Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 51, nr. 167.

Ob. nr. 384.

338.

Littera falsa.

1233—(1247?) (SEROCK) «STRELZ» (!) *JANUARII 6*

Casimirus, dux Cuiaviae et Lanciciae, donationem terrae Culmensis a patre suo Conrado, duce Masoviae, ordini Cruciferorum factam, ratam esse iubet.

(Cf. nr. 217, 231, 339.)

Vniuersis Christi fidelibus presentem paginam inspecturis, Nos Kazimirus dei gratia dux Cuiauie et lanchicie || Salutem insalutis *(sic)* auctore. Quam perspicuis causis donationes illustris Principis Cunradi *(sic)* ducis Mazouie || patris nostri, et communibus utilitatibus adiuuentur, nullus ambigit, qui causam uocacionis Magistri et fratrum hos||pitalis sancte Marie ierosolimitane domus theutonicorum diligenter considerat, et ab ipsis Mazouie et Cuiauie et ceteris terr||ris adiacentibus terre Prvscie inpensum adiutorium perspicaciter intuetur. Cum enim iam Culmensis terra finale ex||itium esset passa ab incursibus Prutenorum, et iam Mazouia et supra memorate terre ab eorundem Prutenorum ty||rannide inciperent

demoliri, ipsis iam pro parte maxima demolitis, seu deuastatis, cum succurentem *(sic)* alium habere ne‖quirent, dictus dux pater noster sanissimo usus consilio, supramemoratos Magistrum . et fratres de domo Theutonica ad dictarum ‖ terrarum subsidium, et ad oppressorum subleuamen, ad constrigendum *(sic)* Prvtenorum inpetum *(sic)* aduocauit, donans ipsis fratribus terram ‖ Culmensem cum omni iurisdicione, et iure, et utilitatibus et alijs honestis condicionibus et pactio(n)ibus [1], secundum quod in litteris ‖ super ea donatione confectis plenius noscitur continere. Quarum donationum tam rationabiliter factarum, ut uidelicet supra me‖moratus dux pater noster euaderet maius malum, et quarumlibet aliarum donacionum et contractuum siue pactorum cum Magistro . et supra ‖ memoratis fratribus initorum, constituimus nos presentibus litteris consensorem, ratum habendo quicquid per ipsum patrem nostrum cum dictis ‖ Magistro et fratribus extitit ordinatum. Ratihabitionis nostre sunt testes subscripti: Hermannus Balcho, Benedictvs (?) [2], Cvnradus, ‖ fratres domus theutonice . Bvbus [3] *(sic)* palatinus, Magister Johannes, Wenzlaus, Johannes de Cruswicia, Zedlaus iudex et quam plu‖res nobiles alii. Et ut hec nostra ratihabicio inconwlsa inperpetuum *(sic)* permaneat, eam sigilli nostri munimine in Srock [4] in Cami‖nata patris nostri in epifhania *(sic)* domini anno incarnationis eiusdem M°. CC tricesimo tercio duximus roborandam.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Głównem Król. Pols. w Warszawie pod sygnaturą: „Sig. IV, 1. 4. 586; Hub. I, 12, $\frac{}{s}$“. Mogliśmy skorzystać jedynie z jego podobizny, podanej przez Kazimierza Stronczyńskiego (Wzory Pism Dawnych w przerysach wystawione i objaśnione drukowaném ich wyczytaniem. Część pierwsza, Warszawa 1839, tab. 8), której kolumna pisma mierzy 18,8 ctm. szerokości i 12,4 (u M. Perlbacha, j. n., 12,6) ctm. wysokości, a zarys wysokości zakładki dolnej wynosi (tamże) 2,8 ctm. (2,6 w podobiźnie, podanej przez M. Perlbacha: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, tab. I). Jak widać z opisu K. Stronczyńskiego (j. w., str. 8) jest to dyplomat pergaminowy, posiadający „pieczęć z wosku białego na jedwabiu czerwonym“. Ma to być pieczęć okrągła, wyobrażająca postać książęcą w hełmie garnczkowym, z tarczą i mieczem, którym książę przebija gryfa, umieszczonego po prawej stronie (tłoku); na tle pieczęci, poza księciem, widnieje gród z wieżą, z której szczytu powiewa chorągiew z krzyżem; przy niej umieszczono wojownika, dmącego w róg; z obłoków wychyla się ręka. Napis w otoku brzmi: † S. KAZIMIRI DEI GRACIA DVCIS LA(N)CICIE ET CVIAVIE (por. Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 71, przyp. do nr. 94). Sądząc z tego opisu, jest to pieczęć, zaledwie zbliżona do wzoru, podanego na innem miejscu (Pobieżny przegląd pieczęci Piastów polskich, Warszawa 1881, str. 72) przez Kazimierza Stronczyńskiego. *In dorso* omawianego aktu widnieje napis krzyżacki: „Notetur bene, contra Polonos!“ (por. ks. Stanisław Kujot, j. n., str. 419—420).

W Archiwum Państwowem w Królewcu przechowały się cztery transsumpty omawianego aktu: z lat: 1335 (opisany w objaśnieniach aktu bieckiego Konrada I z 23 IV 1228—[1235?] r., nr. 264), 1419, (9 VIII Riesenburg) 1421, oraz w pochodzącym z XV w. Mniejszym Kopiaryuszu Krzyżackim. Wszystkie te kopie mają być z tekstem niniejszym zgodne (por. Philippi u. Woelky, j. w.). Nadto, przechował się w temże archiwum oryginał transsumptu niniejszego aktu, wydanego jakoby „in Strelz“, wystawiony Cal. Oct. (28 IX) 1253 r. we Włocławku przez legata Opizona, z uwagą, że pieczęć jego wzoru posiadała napis: „ducis Cuiavie“ (bez wzmianki o Łęczycy), oraz z dodatkiem

[1] W podobiźnie: pactioibus *(sic)*, bez skrótu. [2] Możnaby czytać i: Andreas (?). — [3] Możnaby przeczytać (w podobiźnie Stronczyńskiego) i: Bobus. — [4] Philippi i Woelky czytają: Serok (!); w transsumptach (ob. objaśnienia): Screk (!), Strek (!); w vidimus Opizona (ob. tamże): Strelz (!).

w tekście, po wyrazach: plenius noscitur continere: et villam, que dicitur Rogowe, que adiacet Wladislavie Iuniori, cum omnibus pertinenciis usque ad fossata dicte civitatis sive municionis, libere et integraliter cum omni iurisdictione et iure et proventibus in perpetuum possidendam. Polega on — nawet zdaniem Philippi'ego i Woelky'ego (j. w., oraz tamże, pag. 207—208, nr. 276, 1, przyp.) — na fałszywym wzorze. Poza transsumptem tym, w rękopisie z XVIII w. (opisanym w przyp. 1 na str. 171) znajdujemy *sub titulo* Prussia, pod r. 1234 *(sic)* s. d. pozycyę następującą: „Legatus Sedis Apostolicae ratificationem pactorum Conradi, Ducis Masoviae, Patris, per Casimirum, Ducem Cujaviae et filium, factam, confirmat".

Innych potwierdzeń ani transsumptów aktu niniejszego nie znamy.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z podobizny, podanej przez Kazimierza Stronczyńskiego (Wzory, j. w.), oraz (identycznej) M. Perlbacha (j. w.).

Już sam charakter pisma (podobizny) omawianego aktu budzi wątpliwość co do zgodności jego z pierwszą połową XIII w., jakoż dociekania specyalne uczonych naszych: Wojciecha Kętrzyńskiego (O powołaniu Krzyżaków przez ks. Konrada, str. 201, 209—211; Der Deutsche Orden, pag. 152—155) i ks. Stanisława Kujota (Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach, Przegląd Historyczny I, Warszawa 1905, str. 426—430, 468) wykazały ponad wszelką wątpliwość, że mamy tu do czynienia z falsyfikatem, powstałym — być może (i to najpewniej nie w postaci obecnej) — w latach 1235—1247. Już też Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 101—106, 118), broniący (j. w., pag. 129) wbrew pomienionym badaczom naszym, a nawet Philippi'emu i Woelky'emu (j. w.) autentyczności wzoru legata Opizona, uznał omawiany tu akt tylko za „powtórzenie oryginału", pochodzące z czasu około 1247 r. Za jego autentycznością przemawiają jedynie a gołosłownie Philippi i Woelky (j. w.). Wspomniane w tekście biadanie na temat najazdów pruskich wymyślili — zdaniem ks. St. Kujota (j. w., str. 453) — Krzyżacy.

Akt niniejszy drukowali z kolei: w r. 1730 (z vidimus Opizona, wedle rękopisu Lucasa Davida I, 351) Acta Borussica, I, Königsberg u. Leipzig, pag. 420—421; w r. 1748 (z tegoż źródła) Dreger: Cod. Diplom. Pomeraniae I, Stettin, pag. 157, nr. 93; w r. 1836 (w regeście z Acta Bor. i Dregera) Voigt: Cod. Dipl. Pruss. I, Königsberg, Regesten, pag. VI; w r. 1839 (z oryginału, z podobizną) Kazimierz Stronczyński: Wzory pism dawnych. Część I, Warszawa, str. 7—8, nr. 8; w r. 1848 (w regeście z pomienionych źródeł) L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. II, 1, str. 11, nr. 13; w r. 1876 (w regeście z transsumptu Opizona, a z błędną informacyą o dwu jakoby pieczęciach oryginału) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 35, nr. 109; w r. 1882 (z podobizny K. Stronczyńskiego) Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch I, Königsberg, pag. 70—71, nr. 94; w r. 1886 (w regeście i w podobiźnie oryginału) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 118, nr. 61 i tab. I, załączona na końcu dzieła. Nakoniec, podał akt niniejszy, wystawiony jakoby „w Sereku v. Streku (!!)", Alexander Kraushar (ze spisu dyplomatów Walentego Huberta): Miscellanea archiwalne II, Warszawa 1911, str. 32—33, nr. 11.

Literatura. Przytoczone wyżej studya i przypisy pomienionych autorów i wydawców.

1233—(1247?) **339.**

De eodem facto.

(Cf. nr. 338.)

Anno . MCCXXXIII Kazamirus *(sic)* dux Cuyauie .. ducis Conradi filius primogenitus (!)[1] . donacionem . fratribus et ordini, per eius preces factam, ex certa sciencia ratificavit et approbavit per litteras, suo sigillo roboratas.[2]

Annales Silesiaci compilati (XIII—XV w.), za Wawrzyńcem Blumenau (z przed r. 1457): Mieczysław Błażowski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 677. Przedtem, w r. 1858, Fiedler: Chronicon Poloniae, Slavische Bibliothek, oraz w r. 1866 Arndt: Annales Silesiaci, Mon. Germ. Hist., t. XIX.

post 1233(?)![3] **340.**

Conradus (dux Masoviae) terram Culmensem Ordini s. Mariae Teutonicorum donasse protestatur.

(Cf. nr. 214, 217.)

.. Cunradus terram Culmensem . que est inter Ossa, Visla et Drwancza fluvios, . Cruciferis, Hospitalariis Sancte Marie Ierosolimitane, perpetuo ascripsit et graciose donavit.

Henrici, Sbignei de Gora Tractatulus contra Cruciferos [1455—1456]: Oswald Balzer: Mon. Pol. Hist. IV (Lwów 1884), str. 166.

Literatura. Por. bibliografię, podaną w objaśnieniach nr. 217 i 238.

(circa 1234)? **341.**

S. L., S. D.

Conradus, dux (Masoviae, Cuiaviae et) Lanciciae, homines villae «Sarinziz», ecclesiae Vladislaviensis propriae, a servitute «nastawa» liberos fore pronunciat.

L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II, 1, Varsaviae 1848, str. 14, nr. 19.

Ob. nr. 383.

[1] Najstarszym synem Konrada I był Bolesław I, ur. w r. 1208, gdy wspomniany tu Kazimierz I, trzeci z kolei po (urodzonym w r. 1209, a zmarłym w r. 1224) Ziemowicie, syn Konrada, urodził się około r. 1211 (Oswald Balzer: Genealogia Piastów).—[2] Ob. nr. 338. [3] Data taka zdaje się tu wynikać (por. nr. 335) z kolei wydarzeń, opisywanych w Tractatulus contra Cruciferos, j. n.

1234

342.

Castrum Plocense per Henricum, marchionem Misnensem, capitur. Conradus, dux Masoviae, fundat monasterium fratrum Praedicatorum in Płock.

I. Castrum Ploczense per Henricum Marchionem Missnensem capitur, sed per Ducem Cunradum *(sic)* et filios eius, Boleslaum et Kazimirum, reacquiritur, et Almani alii miserabiliter trucidantur, alii cum ecclesia cathedrali comburuntur, alii per pedes suspenduntur.[1]

II. Anno quoque eodem[2] per Ducem Cunradum Masoviae ordo et monasterium fratrum Praedicatorum fundatur in Ploczsko.[2]

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. I, lib. VI, pag. 245 (ed. Alexander Przeździecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Aleksander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 43 i 233.

1234

343.

Conradus (dux Masoviae) unacum Cruciferis vastat terram Prussiae.

(Cf. nr. 335.)

1234. Theutonici cum duce Cunrado in Prussia sine contradictione tres ebdomadas steterunt, terram vastantes.[3]

---

[1] Wiadomość tę zaczerpnął Długosz, zdaniem Semkowicza (j. w.) z nieznanego Rocznika Płockiego. Por. nadto: Script. rerum Pruss. I, pag. 59 i 678. — [2] Fakt ten opisuje Długosz obszerniej pod r. 1244 (Hist. Pol. lib. VII, pag. 298; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 263), a odpowiadają mu występujący 30 listopada 1238 r. (nr. 379): J. abbas Ploczensis, Gregorius et Voyzlaus, fratres Predicatores (plocenses), oraz przekaz, podany z nieznanego źródła (por. nr. 169) pod r. 1234 przez W. H. Gawareckiego (Wiadomość o mieście Płocku. Pisma Historyczne, Warszawa 1824, str. 61) w słowach następujących: „Conradus, dux Masoviae, donat monasterio s. Dominici in oppido Płock vineam, inter arcem et monasterium sitam, cum hortis, molendinum in fluvio, Brzeźnica dicto (cf. nr. 169), et duos vicos in oppido Płock". Data tego przekazu jest wątpliwa; sam W. H. Gawarecki (j. w.) pisze: „Kościół i klasztor XX. Dominikanów. Konrad I w roku 1235 zakonników tych w Płocku ufundował, a to w mieyscu, w którem późniey kościołek Ś. Tróycy exystował". — [3] O fakcie tym, bez wzmianki o Konradzie, wspomina — niemal w tych samych słowach — i Rocznik Małopolski (XIII—XIV w.) w trzech kodeksach: szamotulskim z r. 1471, pod r. 1234, Kuropatnickiego z XV w., pod r. 1236 i królewieckim z roku ok. 1466, pod r. 1269 (Mon. Pol. Hist. III, str. 166—167), uzupełniając orzeczenie Rocznika kapitulnego krakowskiego: „sine contradictione", wyrazami: „sine contradictione alicuius" i „abs-

Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII? w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 803.

Literatura. Por. Richard Roepell: Geschichte Polens, Hamburg 1840, pag. 454 i przypisy.

(1234)[1] 344.

Conradus paganos contra nepotes[2] *educebat.*

(Cf. nr. 253b.)

Conradus . dominia nepotis ambiens et ejectionem sibi fore pudorosam aestimans, Jaczwanszytas, Scovitas, Pruthenos, Litwanos, Szamuitas pretio conventos, ad devastandum terras Sandomirienses nepotis sui frequenter educebat. Qui furtim aliquas terras invadentes, ipsas rapinis desolabant. Kelciam quoque, episcopi oppidum, et villas plurimas eidem oppido adjacentes, devastarunt. Cui Cracovitae et Sandomiritae fortissime resistebant, ipsius gentem paganicam et christianam pluries debellantes, prout in annualibus historiis continetur.[3] Hujus autem Conradi tempore gens paganica ad evocationem ejusdem, ut praemittitur, regnum Poloniae primitus coepit devastare. Congregaverat enim Conradus praedictus magnum thesaurum, ad suggestionem uxoris suae[4], quem paganis, sibi auxiliantibus, largissime effundebat. Sed impunitus non remansit, prout suo loco describetur.[5]

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (r. 1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist. II (Lwów 1872), str. 556—557.

Literatura. Por. Richard Roepell: Geschichte Polens, Erster Theil, Hamburg 1840, pag. 455 i przypiski.

---

que resistencia". Wiadomość ta dotyczy najpewniej wyprawy, wsławionej zwycięstwem nad Syrguną. Por. w zbiorze niniejszym nr. 335, oraz z listu Grzegorza IX (nr. 347) ustęp: „sicut uestro (sc. Cruciferorum) relatu didicimus, cum uos ad Pruscie partes Salvatoris uirtute pre(a)mbula procedentes (etc.)..." Por. nadto pod r. 1234 opisy odpowiednie (z przed r. 1326) u Dusburg'a (III, cap. 11, 12), gdzie wszelako brak, podobnież jak w Roczniku małopolskim, wzmianki o mazowszanach i Konradzie (Script. rer. pruss. I, 58—59). — [1] Por. literatura (R. Roepell). — [2] Mowa o Bolesławie Wstydliwym, ks. krakowskim i sandomierskim, ur. 21 czerwca 1226 r., † 7 grudnia 1279, oraz o siostrze jego, Salomei, ur. w r. 1211 lub 1212 a † 10 listopada 1268 r. (Oswald Balzer: Genealogia Piastów). — [3] Por. nr. 260, 261, 292. — [4] Mowa o Agafii, córce Świętosława Andrzeja, ks. nowogrodzko-siewierskiego i przemyskiego, zmarłej po śmierci Konrada. — [5] Ob. nr. 292.

345.

Ex littera suspecta.

1234 «LUCHANE», *S. D.*

Boleslaus (Pudicus), dux Sandomiriae, unacum matre sua, Grimislava, in colloquio, cum Conrado, duce (Masoviae), filioque eius Boleslao etc., habito, iura monasterii Tynecensis confirmat.

(Cf. nr. 346.)

.. Ego Bolezlaus ... dux Sudomirie cum matre mea domina Grimizlaua *(sequuntur verba 78)* interuentu . uenerandi . patris domini Lutfridi, abbatis Tincie nostri monasterii ..... precipimus, ut omnia iura ..... predicto monasterio ab auis nostris, eiusdem fundatoribus ueris . collata ..... inuiolata perhenniter permaneant *(sequuntur verba 115)*. Acta . sunt hec anno dominice incarnacionis millesimo CC°.XXX°.IIII°. in colloquio secus Vartam flumen in uilla archiepiscopi Luchane, habito cum ducibus Conrado et filio eius, fratre meo Bolezlao, et Heinrico, filioque eius Heinrico ..

Oryginał pergaminowy był w r. 1875 własnością Włodzimierza hr. Dzieduszyckiego z Poturzycy. Wojciech Kętrzyński i Stanisław Smolka (Cod. Dipl. Monasterii Tynecensis, cz. I, Lwów 1875, str. 40—41, przyp. do nr. 17) tak dyplomat ten opisują: „Pieczęci niema, jest tylko sznur, złożony z kilku grubych nici jedwabnych koloru czerwonego; na końcu jego szczątki woreczka płóciennego, w którym niegdyś jakaś pieczęć się znajdowała. *A tergo* napisała ręka XV wieku: „Priuilegium Boleslai super strosam", a ręka XVI wieku dodała: „et super omnia bona, que fuerunt donata a fundatoribus monasterii Tiniciensis". Sygnatura: „B. 1". Kopia znajduje się w Rescriptorium (Kopiarzu Tynieckim z r. 1634) pod „B. 1", skąd tekst swój zaczerpnął Wacław Aleksander Maciejowski (Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian, II, Petersburg i Lipsk 1839, str. 375—377). Nadto, kopię omawianego aktu, przygotowaną do druku, sporządził z oryginału Aleksander Konstanty Batowski † 1862 r. (por. W. Kętrzyński i St. Smolka, j. w., str. X—XV) i z niej to, prawdopodobnie, ogłoszono akt niniejszy w Dodatku Tygodniowym do Gazety Lwowskiej (z r. 1853, t. III, str. 4).

Autentyczność dyplomatu niniejszego jest podejrzana. Wydawcy jego (W. Kętrzyński i St. Smolka, j. w.) uważają go wręcz za podrobiony. Wskazuje na to, ich zdaniem, pismo, raczej do XIV niż do XIII wieku należące, niezwykła, blado-brunatna barwa inkaustu, świadkowie, pomyleni o lat kilkanaście w chronologii swych urzędów, a wreszcie klątwa, zamieszczona przed korroboracyą. Wynik ostateczny wszystkich ich argumentów nie przeczy atoli przypuszczeniu, że akt niniejszy, ewentualnie na przesłankach wiarogodnych oparty, mógł powstać, jak się to aż nazbyt często w wieku XIII, a zwłaszcza w pierwszej jego połowie zdarzało, w jakiś czas po wymienionej w nim dacie, co usterki jego spowodować mogło. To też Stosław Łaguna (w notatach swych rękopiśmiennych) sądzi go (gołosłownie) mniej surowo, podobnież, jak cytowany przezeń, bez wskazówek bibliograficznych, Franciszek Piekosiński, który akt omawiany „uznaje za autentyczny". Co do nas, to, ponieważ obchodzi nas tutaj zasadniczo tylko przekaz o zjeździe książąt „in uilla . Luchane", przeciw któremu argumentów dość poważnych ani w tekście aktu, ani w jego krytyce nie znajdujemy, poprzestajemy jedynie, podobnież jak uczynił to już Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 119, nr. 71), na stwierdzeniu, że jest to akt podejrzany. Zaznaczanie wątpliwości co do jego daty uważamy jednak, wobec świadectw innych, stwierdzających istotnie pod r. 1234 zjazd ks. Henryka Śląskiego z Konradem I (por. nr. 346), za hiperkrytyczne.

Regest nasz oparliśmy na wydawnictwie W. Kętrzyńskiego i St. Smolki, j. w. Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu nie znamy.

Drukowali go z kolei: W. A. Maciejowski, j. w.; Gazeta Lwowska, j. w.; W. Kętrzyński i St. Smolka, j. w., str. 39—40, nr. 17; (w regeście) Colmar Grünhagen (Regesten zur Schl. Gesch., I Th., Breslau 1884, pag. 202, nr. 432b), podzielający zdanie W. Kętrzyńskiego i St. Smolki, j. w., a wreszcie M. Perlbach, j. w.

Literatura. Por. przypisy pomienionych wydawców.

346.

1234 CZARNOWĄS, *S. D.*

Henricus, dux Silesiae et Cracoviae, se (nuper) colloquium cum Conrado, duce (Masoviae), celebrasse protestatur.

(Cf. nr. 345.)

.. Nos Henricus .. dux Zlesie et Cracouię .. notum facimus ... Quod cum tutelam et gubernationem filiorum . fratris nostri, ducis Casimiri, Mesconis scilicet et Wlodislaui gerentes, essemus, redeuntes de Cracouia et de colloquio patrui nostri, ducis Conradi, ... in Cirniuus constituti *(sequuntur verba 386)*, ad petitionem omnium fratrum et sororum, in Cirnouus commorancium *(sequuntur verba 54)*, omnia *(eorundem privilegia)* ..... presenti inserentes documento, sigilli nostri inpressione ..... corroboravimus . Actum in Cirnouus anno ab Incarnatione Domini M° CC° XXX IIII ..

Z autentycznego oryginału, przechowywanego w Archiwum Państwowem we Wrocławiu, pod sygnaturą: „Czarnowanz 3", a posiadającego dwie pieczęcie: ks. Henryka i Violi ks. opolskiej, ogłosił akt niniejszy w całości W. Wattenbach (Urkunden des Klosters Czarnowanz. Cod. Dipl. Silesiae I, Breslau 1857, pag. 4—6, nr. 5), w regeście zaś z tegoż wydawnictwa: Colmar Grünhagen (Regesten zur Schlesischen Geschichte, I Th., Breslau 1884, pag. 200, nr. 429b).

Regest nasz zaczerpnęliśmy z W. Wattenbach'a (j. w.).

Por. objaśnienia nr. 345.

347.

(1234) RIETI, *AUGUSTI 3*

Gregorius papa IX terram Culmensem in protectionem Sedis Apostolicae suscipit, ac donationem eiusdem a C(onrado), duce (Masoviae), ordini Cruciferorum factam, confirmat.

(Cf. nr. 295).

Gregorius episcopus seruus seruorum dei. Dilectis filys ..[a] Magistro et fratribus Hospitalis sancte Marie Teutonicorum Ierosolimitani . salu-

[a] *Kropki we wzorze.*

tem et apostolicam benedictionem. Pietati || proximum et rationi consonum arbitramur . ut uobis, qui, uoluptatibus seculi derelictis, tollentes crucem,[a] secuti estis dominum crucifixum, omnem, quam cum deo possumus, fauoris || gratiam liberaliter impendamus . presertim cum licet immeriti eiusdem uicem domini geramus in terris, qui sua uestigia sequentibus perhemnis *(sic)* uite premia largietur in celis. Hinc || est, quod sicut uestro relatu didicimus, cum uos ad Pruscie partes Saluatoris uirtute pre(a)mbula procedentes[1], in terra nomine Colmen, quam a Christianis longis retro temporibus || habitatam, predecessoribus dilecti fily nobilis uiri . C. Ducis Polonie dominantibus in eadem, idem nobilis uobis pro salute sua et fidelium, in confinio dictarum partium posito||rum, pia liberalitate donauit, prout in eiusdem priuilegio super hoc confecto plene perspeximus contineri[2], constructis per uos Castris et villis non absque multis labori||bus et expensis, et Prutenorum impetu, diuina propitiante gratia, refrenato, ac dictorum salute procurata fidelium, quos a multis temporibus afflixerat eorumdem insania prutenorum, || Pruscie partem christiano nomini reddideritis subiugatam . nos uolentes, ut pro eiusdem acquisitione terre eo plenius uester animus inualescat, quo uos et existentes ibidem fidei || catholice professores a nobis obtinebitis gratiam specialem . quod a uobis, suffragante exercitu christiano, iam de ipsa terra, auctore deo,[b] noscitur acquisitum, in ius et proprie||tatem beati Petri suscipimus . et eam sub speciali apostolice sedis protectione ac defensione perpetuis temporibus permanere sancimus, ipsamque uobis et domui uestre cum omni iure || et prouentibus suis concedimus in perpetuum libere possidendam, ita ut per uos aut[c] alios dicta terra nullius umquam subiciatur dominio potestatis. Que vero in futurum, || largiente domino, insistendo defensioni christianitatis, de terra paganorum in eadem prouincia uos contigerit adipisci, firma et illibata uobis uestrisque successoribus sub iure ac[d] proprietate || sedis apostolice eodem modo statuimus permanenda. Ceterum in eadem terra dispositioni sedis apostolice reservamus . ut per ipsam, cum uos propitiationis diuine munere oplata,[e] *(sic)* eiusdem terre || spatia contigerit obtinere, ac de statu ipsius per uos plenius fuerimus informati, ordinetur de constituendis[f] in ipsa ecclesys et instituendis ibidem clericis, Episcopis et Prelatis alys, necnon de providendo, quod || ydem de prefata terra congruam habeant

[1] Por. nr. 335, 343. — [2] Por. nr. 295.

[a] *U Theinera następują wyrazy:* secum secuti ... [b] *tamże:* domino; [c] *tamże:* vel; [d] *tamże:* et; [e] *tamże:* oblata; [f] *Philippi i Woelky czytają (w podobiźnie):* construendis.

porcionem, et quod promissiones et pactiones, quas presentibus habitatoribus eiusdem terre fecisse noscimini, aut futuris facietis in posterum, a uobis ualeant || obseruari, et quod in recognitionem[a] dominy et percepte a sede apostolica libertatis Ecclesie Romane census annuus persoluatur, sicut in domino ad honorem ecclesie ac utilitatem uestram uisum[1] || fuerit expedire. Nulli ergo etc. nostre protectionis, concessionis et constitutionis etc. Si quis autem etc. Datum Reate III. Nonas Augusti. Anno Octavo.

Oryginał pieczętowany przechowuje się w Archiwum Głównem Król. Pols. w Warszawie pod sygnaturą: „Sig. IV. 1. 7. 845; Hub. I. nr. 13; [s]". Nie mogąc dotrzeć do niego bezpośrednio, zbadaliśmy urzędową jego fotografię archiwalną, wielkości, jak się zdaje, naturalnej. Wynika z niej, że jest to pergamin gatunku włoskiego, pokryty pięknem pismem i bardzo dobrze zachowany. Na fotografii tej brak z prawej strony (widza) litery ostatniej w każdym wierszu; nadto, ucięto ją na wyrazie: „uisum", opuszczając ostatni, a najpewniej dwa lub trzy ostatnie wiersze tekstu, zawierające, jak widać z innych wzorów (por. nr. 288), wyrazy: „fuerit expedire", oraz formułę: „Nulli ergo (omnino hominum liceat hanc paginam) nostre protectionis, concessionis et constitutionis (infringere, uel ei ausu temerario contraire). Si quis autem (hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum). Datum Reate III. Nonas Augusti. (Pontificatus nostri) Anno Octavo". W stanie tym fotografia owa mierzy szerokości 30 ctm., a wysokości 26,9 ctm., przyczem brak na niej zakładki dolnej, sznura i bulli. Tekst omawiany przechował się nadto w oryginalnych regestach pergaminowych papieskich Grzegorza IX (An. VIII, t. IV, fol. 224, ep. 290) w Archiwum Watykańskiem w Rzymie, skąd przedrukował go Aug. Theiner (Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I, Romae 1860, pag. 25, nr. 57), nadto zaś w transsumpcie biskupa pomezańskiego, Gaspara, pochodzącym z r. 1448, a przechowywanym w Archiwum Państwowem w Królewcu (niegdyś: Szufl. II, nr. 32), oraz w znajdującym się tamże (nr. 48) Kopiaryuszu papieskim (por. Voigt: Cod. Dipl. Prussicus, t. I, Königsberg 1836, pag. 34, nr. 35). Wreszcie, regest omawianego tekstu znajdujemy w rękopisie z XVIII w. (opisanym w Zbiorze niniejszym, w przyp. 1 do nr. 178, na str. 171), gdzie *sub titulo* Prussia czytamy: „Gregorii IX pape confirmatio altera (pierwsza, ob. nr. 295) Pactorum Conradi Ducis Masovie".

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z urzędowej fotografii archiwalnej warszawskiej, uzupełniając go po wyrazie „uisum" (str. 394, wiersz 6) z tekstu A. Theinera. Odmiany, wynikające z zestawienia lekcyi naszej z lekcyą Philippi'ego (j. n.) oraz z tekstem Theinera, j. w., podajemy tu w przypisach dolnych.

Transsumptów bulli niniejszej, poza przytoczonymi wyżej, nie znamy; potwierdzenie jej treści zawiera bulla papieża Innocentego IV z dnia 1 X 1243 r., Anagni (ob.).

Drukowali ją z kolei: w r. 1646 (z regestów papieskich?, pod r. 1230 (!): Ray-

[1] Na wyrazie „uisum" kończy się odcięte u dołu zdjęcie fotograficzne oryginału; dalej korzystamy z Aug. Theinera (ob. objaśnienia).

[a] *Theiner:* recognitione.

naldus: Annales ecclesiastici, Romae, nr. 25; w r. 1836 (z błędnej kopii oryginału warszawskiego) Voigt, j. w.; w r. 1857 (z Voigt'a) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 198 i 253—254, nr. 25; E. Rykaczewski (pod datą 9! sierpnia w regeście): Invent. Arch. Crac., pag. 63; Potthast: Reg. Pont. nr. 9501; w r. 1860 (z regestów papieskich) Aug. Theiner, j. w.; w r. 1876 (z transsumptu z r. 1448) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 41—42, nr. 129; w r. 1882 (z podobizny oryginału warszawskiego) Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg, pag. 83—84, nr. 108; w r. 1886 (w regeście, na podstawie Philippi'ego i Woelky'ego) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 119, nr. 68; nakoniec, w r. 1911 ogłosił akt niniejszy w regeście (ze spisu dyplomatów Walentego Huberta) Alexander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa, str. 33, nr. 12.

Literatura. Por. prace, przytoczone pod nr. 295.

1234 **348.** SPOLETI, *SEPTEMBRIS 9*

Gregorius papa IX C(onrado) duci Poloniae (et Masoviae) gratulatur de favoribus, fratribus s. Mariae Teutonicorum in Prussia datis[1]*, et quidquid ipsi fratres in Prussia expugnatum eant, in proprietatem b. Petri suscipere annuntiat.*

Gregorius episcopus, seruus seruorum dei . Dilecto filio . Nobili Viro . C. Duci Polonie . Salutem et apostolicam benedictionem . Multorum in‖structi relatibus, quod sis in conspectu dei et hominum gratiosus, pietatis uacando cultui, ut possis eterna Christi munera promereri‖ gaudium exinde grande concipimus . et[a] ut semper ad meliora proficias, affectamus . Nobilitatem tuam gratiarum plenitudine prose‖quentes, quod ad sanctam Romanam ecclesiam, matrem tuam, filialem reuerentiam habere dignosceris[b], et acceptos sibi fructuosa dilectione, di‖ligere delectaris. Hinc est, quod cum Dilectos filios fratres Hospitalis Sancte Marie Theutonicorum Jerosolimitani, fidei negotium in Pruscie ‖ partibus pro redemptoris gloria magnanimiter promouentes, tuorum bonorum liberali

[1] Tę to okoliczność, obok wspomnień zwycięstwa nad Syrguną, mieć mógł na myśli Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 242—244; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 232—233), opisując obszernie pod r. 1234 podbój Prus przez Konrada, przy udziale książąt polskich i pomorskich. Por. nr. 335. Tamże, pod tąż datą, twierdzi Długosz, że Konrad grody krakowskie, sandomierskie i lubelskie powierzył mazowszanom, a syn jego, Bolesław, na czele sandomierzan i mazurów, złupił ziemię krakowską.

[a] *Brak u Theinera;* [b] *tamże:* dinosceris.

largitione refeceris, sicut ipsorum iocundo *(sic)* relatu didi‖cimus, et in tuo Priuilegio perspeximus contineri[1], Sinceritatem tuam rogamus et obsecramus in domino Jhesu Christo . in remissionem ‖ tibi peccaminum iniungentes, quatinus prudenter aduertens, quod quanto promptior ad superioris honorem quis redditur, tanto eius‖dem gratiam plenius promeretur, memoratos fratres ita, superni Regis intuitu, assiduo fauore confoueas, ipsos protectionis tue ‖ munimine roborando . ut tam in personis, quam bonis eorum, et[a] precipue in illa Parte Pruscie, quam per ipsos defensioni fidelium de‖sudantes, dei et christiani exercitus faciente subsidio, christiano nomini subiugatam, uel ab eisdem in posterum tuentibus familiam redemp‖toris, Actore Domino subiugandam, in ius et proprietatem beati Petri suscipimus . ipsisque cum omni iure et prouentibus suis concessimus ‖ in perpetuum libere possidendam . nullam ab aliquo patiantur iniuriam uel iacturam . sed potius pace gaudeant et quiete . sicque fiat, ‖ quod eisdem cum ceteris fidelibus Christiani exercitus in predictis Pruscie partibus constitutis, quos tibi, sicut in Deo possumus, fidu‖cialiter commendamus . existentibus ab omni aduersitate liberis, per ipsos amplietur gloria creatoris . sicque[b] tibi exinde felicitatis ‖ eterne perceptio . et fauor sedis Apostolice in tempore proueniat oportuno. Datum[2] Spoleti V Idus Septembris . Pontificatus nostrj Anno Octauo.

Oryginał pieczętowany przechowuje się w Archiwum Głównem Król. Pols. w Warszawie pod sygnaturą: „Sig. IV, 2. 1. 860; Hub. I, nr. 14; $\frac{s}{\ }$". Nie mogąc dotrzeć do niego bezpośrednio, zbadaliśmy urzędową jego fotografię archiwalną, wielkości, jak się zdaje, naturalnej. Wynika z niej, że jest to pergamin gatunku włoskiego, zachowany nieźle, lecz poplamiony, mierzący szerokości 32 ctm., a wysokości (bez zakładki = 2,5 ctm.) 27 ctm. Na sznurku (zapewne konopnym) wisi przy nim bulla ołowiana o średnicy tłoku 3,6 ctm., z napisem (po stronie widocznej): GRE | GORIVS . | PP VIIII. | Tekst omawiany przechował się nadto w oryginalnych regestach pergaminowych papieskich Grzegorza IX (An. VIII, t. IV, fol. 209, ep. 229) w Archiwum Watykańskiem w Rzymie, skąd przedrukował go Aug. Theiner (Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I, Romae 1860, pag. 26, nr. 59), nadto zaś w transsumpcie biskupa pomezańskiego, Gaspara, pochodzącym z d. 18 listopada 1448 r., a przechowywanym w Archiwum Państwowem w Królewcu (niegdyś szufl. II, nr. 33. Por. Voigt: Cod. Dipl. Prussicus t. I, Königsberg 1836, pag. 35, nr. 36).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z urzędowej fotografii archiwalnej warszawskiej. Od-

[1] Ob. nr. 295. — [2] Poczynając odtąd, po każdym wyrazie następują w oryginale (podobiźnie) odstępy od 3 i 5 aż do 10 ctm. długości.

[a] *Wyraz, opuszczony przez Philippi'ego i Woelky'ego;* [b] *u Theinera:* sitque.

miany, wynikające z zestawienia z tekstem A. Theinera (j. w.) i Philippi'ego (j. n.), podajemy tu w przypisach dolnych.

Potwierdzeń bulli niniejszej, ani jej transsumptów, poza przytoczonym wyżej, nie znamy.

Drukowali ją z kolei: w r. 1730 (bez daty, z niewiadomego źródła) Acta Borussica, I Bd., Königsberg u. Leipzig, pag. 416—418; w r. 1758 (błędnie, z niewiadomego źródła, pod błędną datą: V Kal. Septembris) Dogiel: Cod. Dipl. t. IV, pag. 11—12, nr. 17, por. Raynaldus: Annales ecclesiastici, Romae 1646, nr. 25, pod r. 1230; w r. 1812 (również bez daty), Lucasa Davida (rękopis I, 337): Preussische Chronik t. II, Königsberg, pag. 47; w r. 1836 (z podobizny oryginału warszawskiego) Voigt: Cod. Dipl. Prussicus, t. I, Königsberg, pag. 35, nr. 36; tenże (w regeście), tamże: Regesten, pag. VI; w r. 1857 (w regeście z Voigt'a, pod datą 10 IX) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 199; w r. 1860 (z regestów papieskich, j. w.) Aug. Theiner: Vet. Mon. Pol. et Lith. t. I, Romae, pag. 26, nr. 59; Potthast: Reg. Pont. 9697; E. Rykaczewski (pod błędną datą 24 VIII): Inv. Arch. Crac., pag. 64; w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 42—43, nr. 135; w r. 1882 (z podobizny oryginału warszawskiego) Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg, pag. 85, nr. 110; w r. 1886 (w regeście, na podstawie tego ostatniego wydawnictwa) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 119, nr. 69; nakoniec, podał w regeście akt niniejszy w r. 1911 (ze spisu dyplomatów Walentego Huberta, pod błędną datą VIII Septembris) Alexander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa, str. 33, nr. 13.

Literatury specyalnej nie znamy.

349.

1234 SPOLETI, *SEPTEMBRIS 9*

Gregorius papa IX Masoviensi et Cuiaviensi episcopis mandat, ne Cruciferos, super certis partibus Prussiae, quas illi contra paganos obtinebunt, molestari permittant.

Gregorius episcopus seruus seruorum dei. Venerabilibus fratribus ..[a] Mazouiensi et ..[a] Cuiauiensi episcopis, Salutem et apostolicam benedictionem. Que cernuntur ad sedis apostolice spectare dominium, expedit, ut plene firmitatis obtineant (fundam)entum; alias autem hominum concussa calumpniis, uariis obnoxia fierent detrimentis. Hinc est, quod cum nos Pruscie partem, quam Dilecti filii fratres Hospitalis Sancte Marie Theutonicorum Ierosolimitan .[a] christiani exercitus subsidio communiti, defensioni uacando fidelium, reddiderunt christiano nomini, diuina suffra-

[a] *Kropki w oryginale.*

gante potentia, subiugatam, uel in posterum contra paganos tuendo familiam redemptoris, actore domino, subiugabunt, (sub) speciali apostolice sedis protectione ac defensione perpetuis permanere temporibus sanctientes, eam ipsis (et eorum) Domui cum omni iure et prouentibus suis concesserimus in perpetuum libere possidendam, ipsamque (terra)m possideri pacifice cupiamus, ut eo liberius uacent redemptoris obsequiis, quo nullis impediti (esse)nt malignantium nocumentis: fraternitati uestre per apostolica scripta precipiendo mandamus, quatinus prefatos fratres uestre protectionis munimine confouentes, ipsos super dicta parte Pruscie, ac super alia, quam contra paganos, sicut superius exprimitur, obtinebunt, molestari ab aliquo minime permittatis. Molestatores huiusmodi per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Datum Spoleti V (Idus) Septembris, Pontificatus nostri Anno Octauo.

Oryginał pieczętowany, nieco na brzegu uszkodzony, przechował się wraz z bullą (ołowianą) w Archiwum Państwowem w Królewcu (niegdyś szufl. II, nr. 36).

Tekst niniejszy, przedrukowany wprost z tego źródła przez Voigta (Cod. Dipl. Prussicus, t. I, Königsberg 1836, pag. 38, nr. 39), który zachował pisownię oryginału, oraz przez Philippi'ego i Woelky'ego (Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 86—87, nr. 112), którzy ją zmodernizowali, a miejsca uszkodzone uzupełnili (poprawnie) w nawiasach, zaczerpnęliśmy z tego ostatniego wydawnictwa, przejmując nawiasy pomienione, lecz trzymając się pisowni Voigt'a, j. w. W regestach podali akt niniejszy: L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II, 1, Varsaviae 1848, pag. 13, nr. 16; J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 198—199; Potthast: Reg. Pont., nr. 9700, oraz Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 42, nr. 133.

Transsumptów, potwierdzeń, ani literatury specyalnej aktu niniejszego nie znamy.

350.

1234 (GRÓJEC) «GROZE», *DECEMBRIS 13*

Conradus, dux (Masoviae et) Lanciciae, indulget una cum filio suo Boleslao, duce Masoviae, hominibus ecclesiae Posnaniensis, in districtu de Skrzynno morantibus, omnes solutiones et servitia.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti amen. Quoniam[a] frequenter ea que legittime geruntur et devote, longinquitate[b] temporis,

Raczyński: [a] Quia; [b] *tenże:* longiquitate.

que mater est erroris, interveniente[a], in dubium revocantur[b] a multis, inde est, quod ego Conradus, Dei gracia dux Lancicie, una cum filio meo, Boleslao, duce Mazovie, presenti pagina notum facimus tam presentibus, quam futuris, quod domino Paulo, Dei gracia Poznaniensi episcopo, et ecclesie ipsius indulgemus omnes soluciones et servicia de villis episcopalibus et hominibus earum per districtum de Scrin[1], tam ad nos quam ad nostros beneficos[2] *(sic)* pertinentes; et hoc ob reverenciam beatorum apostolorum Petri et Pauli et in remissionem peccatorum meorum.[c] Acta sunt hec in Groze . anno gracie M . CC . XXXIIII, Idus Decembris.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w transsumpcie króla Stefana Batorego († 1586), przechowywanym w Archiwum Kapituły Poznańskiej w „Liber Privilegiorum B. (?), nr. 133" (por. Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, Poznaniae 1877, str. 149, przypis pod tytułem nr. 172. Z zestawienia objaśnień wydawcy [j. w., str. XV], z notatą K. Raczyńskiego, j. n., dotyczącą również transsumptu Batorego, zdaje się atoli wynikać, że jest to raczej przechowywany w temże archiwum: „Liber Privilegiorum A."). Ze źródła tego przedrukował go pierwszy K. Raczyński (Cod. Dipl. Maior. Pol., str. 12, nr. 7), po nim zaś Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol., t. I, Poznaniae 1877, str. 149, nr. 172), skąd zaczerpnęliśmy tekst nasz, zaopatrując go w przypisach dolnych w odmiany lekcyi Raczyńskiego. Trzeba tu jednak zaznaczyć, że, jeżeli Zakrzewski nie pomylił się, cytując jako swe źródło „Lib. Priv. B."— rękopis pergaminowy, pisany w XV wieku, to mamy tu do czynienia nie z lekcyą odmienną: Raczyńskiego i Zakrzewskiego, lecz z dwoma odmiennemi źródłami (za czem przemawiałby waryant *b*, na str. niniejszej), a mianowicie: z „Lib. Priv. A.", będącym datowanym błędnie datą 1626 r. sumarycznym, albumowym transsumptem przywilejów poznańskich, dokonanym przez Stefana Batorego (por. Ig. Zakrzewskiego: Cod. Dipl. Maj. Pol., j. w., str. XV), z którego korzystał Raczyński, oraz z „Lib. Priv. B.", rękopisem pergaminowym, pochodzącym z XV w., na którym oparł się Zakrzewski. Nie mogąc dotrzeć w chwili obecnej do Poznania, nie jesteśmy w możności zagadki tej wyjaśnić: tem ważniejsze są jednak odmiany, podane tu w przypisach dolnych.

Innych potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu nie znamy.

Drukowali go, poza Raczyńskim i Zakrzewskim, (w regestach): w r. 1848 L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. II, 1, Varsaviae, str. 14, nr. 18, na podstawie tekstu Raczyńskiego, oraz w r. 1886 Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 119, nr. 70 (por. tamże, pag. 15—16), na podstawie tekstu Ignacego Zakrzewskiego.

Literatury specyalnej nie znamy.

[1] K. Raczyński sądzi (błędnie), że jest to (nie Skrzynno w sandomierskiem, lecz) Szreńsk w wojew. płockiem. — [2] Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) poprawia na: „beneficiarios".

[a] *Raczyński:* interimente; [b] *u Racz. bezpośrednio potem następują wyrazy:* hinc est, quod ego; [c] *tenże:* nostrorum.

351.

1234(?)

Conradus (dux Masoviae) terram Culmensem Ordini s. Mariae Teutonicorum ad viginti annos[1] *cessisse dinoscitur.*

Henrici, Sbignei de Gora Tractatulus contra Cruciferos [1455—1456]: Oswald Balzer: Mon. Pol. Hist. IV (Lwów 1884), str. 165—166.

Ob. nr. 216 I. II. Por. nr. 217.

352.

(ante 1235)[2]

Gertrudis, ducissa Silesiae, nupsit Boleslao (Conradi), duci Masoviensi.

(Cf. nr. 271, 353.)

.. Tercia filia ducis Henrici secundi[3], filii sancte Hedwigis, Gertrudis, nupsit Bolezlao, duci Mazoviensi[a], sed liberis caruit ..

Genealogia s. Hedwigis (XIII w.): Aleksander Semkowicz: Mon. Pol. Hist. t. IV (Lwów 1884), str. 649—650.

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 287—289.

353.

(ante 1235—1239)[4]

Ducissae Silesiae nubent filiis Conradi, ducis Masoviae.

(Cf. nr. 271, 352.)

I. . princeps[3] reliquit[7] quinque filias, quarum due[5] filiis Conradi[6] tradite iam fuerunt, et due in Trebnicz degebant ..

Kronika Polska (XIII—XIV w.): Ludwik Ćwikliński: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 651.

II. . princeps eximius[3], pro suo grege mortuus[7], quatuor[8] *(sic)* reliquit filias, quarum due[5] filiis Conradi[6], ducis Masovie, tradite fuerant .., alie vero due degebant in Trebenicz ..

---

[1] Por. nr. 216 I. — [2] Ob. Literatura. — [3] Henryk II Pobożny, ks. wrocławski. — [4] Ob. Literatura. — [5] Gertruda i Konstancya. Ob. Literatura. — [6] Mowa o Bolesławie I, ks. mazowieckim, i Kazimierzu I, ks. kujawskim. — [7] W bitwie pod Lignicą 9 IV 1241 r. — [8] Było ich pięć.

[a] *Kodeks Trzebnicki ma:* Mazowie.

Kronika Książąt Polskich (1382—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 490.

III. . princeps eximius[1] quatuor *(sic)* reliquit filias, quarum duae[2] filiis Conradi[3], ducis Mazoviensis, traditae fuerant in uxores, aliae vero duae degebant cum matre[4] in Trebnicz.

Kronika Szląska skrócona (pocz. XVI w.): Aleksander Semkowicz: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 725.

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 287—289, 297—299.

1235(!) **354.** VITERBII, *JANUARII 11 (!)*

Gregorius papa IX compositionem inter ordinem Cruciferorum et Conradum, ducem Masoviae, ratione castri Dobrzyń initam, ratam esse iubet.

Rękopiśmienny katalog urzędowy dyplomatów pergaminowych, przechowywanych w Archiwum Głównem Król. Pols. w Warszawie; E. Rykaczewski: Inventarium, pag. 64 (pod datą 2. I, bez roku); Al. Kraushar (ze spisu dyplomatów Walentego Huberta): Sprawy krzyżackie w Polsce według dyplomatów archiwalnych. Miscellanea archiwalne II, Warszawa 1911, str. 34, nr. 14. Por. nadto: Wojciech Kętrzyński: O przywileju kardynała Idziego z r. 1105 (Przew. nauk. i liter. z r. 1889, str. 329).

Ob. nr. 359.

1235[5] **355.** PERUSII, *APRILIS 19*

Gregorius papa IX incorporationem ordinis ac terrae Dobrinensis, cum consensu (Petri), episcopi Plocensis, magistro et ordini Cruciferorum factam, approbat.

Gregorius episcopus seruus seruorum dej. Dilectis filiis .. Magistro et fratribus Hospitalis Sancte Marie Teu‖tonicorum Ierosolimitani . Salutem et apostolicam benedictionem. Iustis petentium desiderijs, dignum est nos facilem prebere con‖sensum . et uota, que a rationis tramite non

[1] Ob. przyp. 3 na str. 400. — [2] Ob. przyp. 5 na str. 400. — [3] Ob. przyp. 6 na str. 400. — [4] Mowa o Annie, ks. czeskiej, żonie Henryka II. — [5] Pod r. 1235 zamieszcza Rocznik Krakowski (M. P. H. II, 837) wiadomość o pochwyceniu Henryka Brodatego przez Konrada, w słowach: „Henricus dux Zlesie capitur a duce Conrado“ (por. nr. 270, 357), a Długosz (M. P. H. II, 803, przyp. 4) w rękopisie Rocznika Kapitulnego pod r. 1235 dodał: „Bellum intestinum inter Cunradum Mazovie et Boleslaum Pudicum“ (por. w zbiorze niniejszym nr. 270, 357).

discordant, effectu prosequente complere. Eapropter, di‖lectj in domino filij, uestris iustis precibus inclinati . incoporationem de Magistro et fratribus de Du‖brin *(sic)*, Venerabilis fratris nostrj ..[a] Plocensis Episcopi, diocesanj eorum, accedente consensu, ordini uestro factam ‖ prout in eiusdem Episcopi litteris[1] plene perspeximus continerj . sicut pie ac prouide facta est, auc‖toritate apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus. Nullj ergo omnino ho‖minum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere, uel ei ausu temerario contraire. ‖ Siquis *(sic)* autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum Petrj et ‖ Paulj apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum[2] Perusij[2] . XIII[2] . Kalendas[2] . Maij[2] . ‖ Pontificatus[3] nostrj[3] Anno[3] Nono[3].

Oryginał pieczętowany przechowuje się w Archiwum Głównem Król. Pols. w Warszawie pod sygnaturą: „Sig. IV, 1. 7. 848; Hub. I, nr. 16; $\frac{s}{\ }$“. Nie mogąc dotrzeć do niego bezpośrednio, zbadaliśmy urzędową jego fotografię archiwalną, wielkości, jak się zdaje, naturalnej. Wynika z niej, że jest to pergamin gatunku włoskiego, mierzący (przy obciętych na fotografii brzegach: górnym i bocznych, bez uszkodzenia kolumny tekstu) szerokości 26,9 ctm., a wysokości (bez zakładki = 2,6 ctm.) 23,5 ctm. Na sznurku (zapewne jedwabnym) wisi przy nim prawidłowa bulla ołowiana o średnicy otoczonego kropkami tłoku 3,3 ctm., z napisem (po stronie widocznej): GRE | GORIVS . | PP . VIIII. | Na zewnętrznej stronie zakładki, ku lewemu (od strony widza) rogowi, widnieje litera . P., współczesna aktowi. Pismo tekstu staranne, należy do okazów klasycznych kancelaryi Grzegorza IX. Tekst omawiany przechował się nadto w kopii S. Linde'go, skąd ogłoszono go w „Beiträge zur Kunde Preussens“ (t. V, pag. 495), u Voigt'a w „Geschichte der Eidechsen-Gesellschaft in Preussen“ (pag. 272), oraz w tegoż: Cod. Dipl. Prussicus (t. I, Königsberg 1836, pag. 42, nr. 43) i regestach (j. w., pag. VI). Krótki regest aktu niniejszego przytacza pod błędną datą 16 IV 1236 r., p. t. „Prussia“, rękopis z XVIII w., opisany w przypisku 1 do str. 171.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionej fotografii archiwalnej oryginału.

Potwierdzeń ani transsumptów jego nie znamy.

Drukowali go z kolei: Beiträge zur Kunde Preussens, j. w.; Voigt, j. w.; (w regeście, pod błędną datą: XVI calend. maii) E. Rykaczewski: Inventarium, pag. 64; (w regeście, ze wzmianką o biskupie Gunterze, zamiast o Piotrze) J. M. Watterich: Die Gründung des deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 199; (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 43, nr. 139; (w regeście, z podobizny oryginału) Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch. Politische Abtheilung. Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 90, nr. 118;

[1] Aktu tego nie znamy.—[2] Po każdym z tych wyrazów następuje w oryginale (fotogr.) odstęp 1,5 do 2,7 ctm.—[3] Po każdym z tych wyrazów następuje w oryginale (fotogr.) odstęp 2 do 8 ctm.

[a] *Kropki, podane na początku aktu niniejszego (str. 401) i tutaj, występują w oryginale.*

(w regeście, ze spisu dyplomatów Walentego Huberta) Alexander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa 1911, str. 34, nr. 15.

Literatura. Por. przypisy pomienionych wydawców.

356.

1235

Conradus (dux Masoviae) cum Ruthenis ac Lithuanis bella gerere protestatur.

Кондратови . ставшоу . кде нынѣ гра(д) Холмъ . стоить . пославшю емоу . ко Червьноу воевать . Василковичемъ[1] же срѣтившимъ[a] е . и бившимъся с ними . поимаша Лядьские бояре . приведоша е . пере[b] Данила[2] . во Городокъ. Михаилови[3] же стоѧщоу на Подъгораи . хотящю снятися с Кондратомъ . и ѡжидающю Половець со Изяславомъ[4] . Половци же придоша в землю Галичькоую . не восхотѣша ити на Данила[2] . вземшю всю землю Галичькоую возвратишася . то слъишавъ Михаилъ[3] . возвратися въ Галичь . а Кондратъ побѣже до Ляховъ чересъ нощь . и топился[c] бяшеть . ѡ(т) вои его во Вепрю множество . лѣтоу же наставшоу[d] . собравъшася . идоста на Галичь . на Михаила[3] и Ростислава[5] . затворила бо ся бѣяста во градѣ . и Оугоръ . множество . бяшеть оу него . и возвративъшися воеваста ѡколо Звенигоро(д); *(sequuntur verba 86)* по том же лѣтѣ Данилъ[2] же возведе на Кондрата . Литвоу Минъдога[6] . Изяслава[4] . Но(в)городьского . Данилъ[2] же в то время шелъ бяше со братомъ своимъ . (во) Оугры ко королеви.[7]

Latopis Hipacki[8] (Ипатьевская Лѣтопись. XIII?—XV w.): Полн. Собр. Русс. Лѣт. т. II, изд. II, С. Петербургъ 1908, str. 775—776.

Literatura. Por. М. Грушевскій: Очеркъ исторіи Кіевской земли (Кіевъ 1891), pag. 284—285.

[1] Prawdopodobnie synowie Wasilka, syna Jaropełka Iziasławowica, ks. kijowskiego. — [2] Daniel, w. ks. kijowski i halicki, syn Romana, zmarły 1263 r. — [3] Prawdopodobnie Michał, syn Jarosława, w. ks. kijowskiego, zmarły w r. 1248. [4] Iziasław, syn Mścisława, w. ks. kijowski. — [5] Prawdopodobnie brat (domniemany) tego ostatniego (4). — [6] Mendog, król litewski. — [7] Najpewniej jeszcze Andrzej II, król węgierski, zmarły w listopadzie 1235 r. — [8] Por. przyp. *d* na str. 280.

[a] *Kodeksy Chlebnikowa i Pogodina mają:* крѣпившимся; [b] *tamże:* перед; [c] *w oryginale poprawiono później na:* потопилися; [d] *w wyrazie tym litery:* наста *wypisano w oryginale na razurze, pod którą widnieje jakby:* настоу (?).

1235 357. PERUSII, *JUNII 8*

Gregorius papa IX concordiam inter Henricum (Barbatum) et Henricum (Probum), duces Silesiae ex una, ac Conradum, ducem Masoviae, et filios eius, parte ex altera initam, roborat.

(Cf. nr. 292.)

Gregorius episcopus, seruus seruorum dei, dilectis filiis nobilibus uiris Henrico, duci Slezie et Cracouie, ac Henrico juniorj, filio eius, salutem et apostolicam benediccionem. Ea que iudicio uel concordia terminantur, firma debent et illibata persistere, et ne in recidiue contentionis scrupulum relabantur, apostolico conuenit presidio communirj. Exhibita siquidem nobis uestra peticio continebat, quod cum dudum inter uos ex parte una et nobilem uirum Conradum, ducem Mazovie, ac filios eius ex alia, guerra grauis fuisset exorta[1], tandem inter partes amicabilis concordia interuenit, quam apostolico petiuistis munimine roborarj. Nos igitur, uestris iustis precibus inclinatj, quod super hoc prouide factum est, ratum habentes et firmum, illud, sicut in litteris confectis exinde noscitur plenius continerj[2], auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmacionis infringere, uel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignacionem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli, apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Perusij XIIII Kalendas Iulii, pontificatus nostri anno nono.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Państwowem we Wrocławiu pod sygnaturą: „Rep. 1. A. A. 4." Jest to dokument pergaminowy, mierzący 30 ctm. szerokości, a 25 wysokości; zakładka wynosi 2 ctm. Na sznurze jedwabnym, splecionym z nitek żółtych i czerwonych, wisi przy nim ołowiana bulla papieska. W prawym rogu zakładki,

[1] Z wątku Kroniki Boguchwała i Godysława Paska (Mon. Pol. Hist. t. II, pag. 556) Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 245—247) snuje pod r. 1235 na temat tych walk długą opowieść, karcąc (nie „winnego" w danym przypadku Henryka Brodatego, lecz) Konrada I za inkastellacyę kościołów w Małopolsce (por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 233, oraz w zbiorze niniejszym nr. 292). Wbrew chronologii niniejszego aktu (nr. 357), dopiero pod r. 1236 i 1237 wzmiankuje Długosz (j. w., pag. 248, 250, 251) o ostatecznem usunięciu Konrada I (z Małopolski i) z opieki nad Bolesławem Wstydliwym przez Henryka Brodatego (por. Al. Semkowicz, j. w., str. 234, 235), aby zaraz potem (Hist. Pol., j. w., pag. 253—254) uprzednie swe opowieści na ten temat, bez żadnej już podstawy, kontynuować (por. Stanisław Smolka: Henryk Brodaty. Ustęp z dziejów epoki piastowskiej, Lwów 1872). — [2] Aktu tego nie znamy. Por. A. Theiner: Vet. Mon. Pol. et Lith. I, 27.

po stronie tekstu, widnieją litery: plg (?), opatrzone u góry kreską poziomą, a *in dorso* dokumentu znak notaryalny, oraz napisy: 1. z XIII w. „Confirmacio (dalej miejsce puste, powstałe po wyskrobanym wyrazie: priuilegii?) pacis inter ducem Heinricum et ducem Conradum"; 2. z XVII w. „Ista bulla non est claustri"; 3. z XVIII w. „Non spectat ad claustrum nostrum". (Być może, że mowa tu o klasztorze w Czarnowąsie, por. nr. 346).

Tekst nasz, jak również wszystkie dane powyższe, zawdzięczamy uprzejmości kierownika spraw archiwalnych przy Ces. niemieckiem generał-gubernatorstwie warszawskiem, p. Warschauera, który kopię omawianego aktu, oraz jego opis wydobył dla nas w sierpniu 1917 r. z Archiwum Państwowego we Wrocławiu (nr. odezwy 2765).

Transsumptów jego, potwierdzeń, pełnych przedruków, ani literatury specyalnej nie znamy.

W regestach drukowali go: G. A. Stenzel: Scriptores rerum Silesiacarum I, pag. 20, n. 3; Colmar Grünhagen: Regesten zur Schlesischen Geschichte, Breslau 1868, pag. 182, nr. 473, oraz, pod tymże nr., w drugiem wydaniu tegoż zbioru (Breslau 1884); Potthast: Regesta Pontificum, nr. 9939.

358.

1235 *S. L., OCTOBRIS 19*[1]

Conradus, dux Masoviae, unacum filiis suis (sc. Boleslao, Casimiro ac Semovito), mediantibus: W(ilelmo), legato s. Sedis Apostolicae, Michaele, episcopo Cuiaviae, aliisque spiritualibus, cum magistro Cruciferorum, Hermanno (de Salza) super castra, villas ac territoria terrarum de Dobrzyń, Nieszawa, Chełmno, Orłów etc., pacta init.

(Cf. nr. 264, 266, 338, 359.)

Anno dominice incarnacionis MCCXXXV. XIIII Kalendas Novembris. Cum questio uerteretur inter dominum ducem Conradum et filios eius ex una parte, et Magistrum Hermannum de domo Theutonica et fratres suos ex altera, super pluribus capitulis et specialiter super castro de Dobrin, de quo etiam sub Iudice iam lis erat, placuit utrique parti per transactionem, fauente Ihesu Christi gratia, concordare, ita videlicet, quod predictus Magister et fratres libere restituant castrum de Dobrin cum pertinentiis suis predicto Duci, saluis eorum mobilibus et messe future estatis, ita etiam, quod habitatoribus illius ciuitatis plene seruentur a duce et heredibus eius in perpetuum omnia, que pacta sunt eis uel promissa a predictis fratribus et fratribus de Dobrino *(sic)* . Dominus autem dux et filii eius dimittant, cedant et confirment in perpetuum ma-

[1] U M. Perlbacha (Preussische Regesten, pag. 45, nr. 143): 17 X 1235 r.

gistro et fratribus suis, sicut iam tenent, et quanto plenius esse potest, territorium illud, quod dicitur Nessowe, cum attinenciis suis, et dimidium miliare in latitudine uersus Cuiauiam de pineto, computatione facta a palude, que est ante pinetum, et in longitudine ad duo miliaria, computatione facta a uilla ducisse, que dicitur Breze, inferius ad miliaria duo, et molendina, que sunt in aquis pineti, libera remaneant per omnia magistro et fratribus eius. Item territorium de Sedlce cum attinenciis suis; Item territorium de Orlow cum suis attinenciis. Item villam de Rogow, quam promisit dux infra mensem expedire libere ab eis, qui ibi aliquid habent uel possident, et magistro integraliter assignare. Item totum territorium, quod dicitur de Cholmen, sicut clauditur infra Drauancam et Ossam in latitudine, et in longitudine, sicut in predictorum magistri et fratrum, que a duce habent, priuilegiis est expressum; de quo territorio Cholmensi promisit dux infra mensem pacificare et expedire omnes, qui pretendunt aliquas ibi habere hereditates siue possessiones uel uillas, ita, quod Magistro et fratribus suis nullam de cetero possint questionem mouere, et hec omnia Cuiaviensis ecclesie saluo iure. Item Salinam circa Zlonzke teneant magister et fratres eius perpetuo ad[a] duas patellas, et teneantur duci soluere Quatuordecim modios salis et episcopo quatuor pro decimis, et domino Hebdoni pro silua duas; et si forte idem miles nollet, promisit dux eum pacificare et satisfacere ei, ita quod consenciat huic conuentioni; et si quando placuerit magistro et fratribus suis uti siluis, que sunt ultra aquam, aut in insulis, ad coquendum salem, liceat hoc eis, soluendo singulis annis duos modios salis; et si in pluribus patellis uoluerint coquere, liceat hoc eis, augmentato censu secundum supradictum modum. Item promisit dominus dux soluere magistro et fratribus eius in domo Nessowe centum quinquaginta marcas puri argenti. L. in natali domini et centum in proximis[b] Kalendis Maij, ita tamen, quod castrum de Dobrin possideat usque ad festum sancti Andree, et tunc, completis omnibus, que infra hunc terminum complenda sunt, restituat prefatus magister castrum duci, et si qui de Dobrino uoluerint recedere, quod libere possint cum omnibus mobilibus suis. Item conuenerunt ambe partes, quod si occasione preteritorum dictorum uel factorum aliqua posset moueri questio uel controuersia inter eos, quod omnia per istam concordiam sint pacifica(ta)[c] et sopita, et nullus possit alteri controuersiam commouere. Si autem occasione futuri uerbi uel facti inter predictas partes dubitatio

[a] *Tak u Philippi'ego; Voigt czyta:* ac; [b] *tak u Philippi'ego; Voigt czyta:* primis; [c] *w nawiasach uzupełnienie Philippi'ego.*

uel questio oriatur, non liceat alteri alii *(sic)* uim inferre, sed quod petit, in iudicio secundum iuris ordinem prosequatur. Et ambe partes excommunicationi Romane ecclesie et episcoporum Cuiauie et Mazouie se subiecerunt, quandocunque uenerint contra concordiam supradictam. Mediatores autem et testes huius concordie fuerunt: W. Legatus Apostolice sedis et Michael Cuiauiensis Episcopus, fratres Martinus et Benignus de ordine predicatorum, Magister Petrus blis[a] (?), Magister Petrus Custos Plocensis et alii quamplures. Et hec omnia predictus dux et filii eius, et magister H., tactis sacris, iuramento interposito firmauerunt.

Oryginał przechował się w Archiwum Państwowem w Królewcu (niegdyś: szufl. 57, nr. 11; por. Voigt, j. n.). Wiszą przy nim na paskach pergaminowych trzy pieczęcie: biskupa kujawskiego Michała (por. objaśnienia aktu nr. 264); pieczęć piesza Konrada I z napisem: † CONRADI DVCI(S MA)ZOVIE ET CVIAVIE (por. Vossberg, tab. XX, oraz objaśnienia aktu nr. 264); pieczęć biskupia z napisem: † S. W. DEI . GRA . EPI . QVONDA(M) . MVTINEN. W temże archiwum przechował się nadto znakomity transsumpt aktu niniejszego, wystawiony we Włocławku 28 IX 1253 r. przez legata Opizona. (Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch. Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg i. Pr. 1882, pag. 90—91, przyp. do nr. 119, oraz tamże pag. 208, nr. 276, 2).

Z oryginału, nie modernizując pisowni, ogłosił akt niniejszy Voigt (Cod. Dipl. Prussicus t. I, Königsberg 1836, pag. 43, nr. 45), a modernizując ją, Philippi u. Woelky (j. w., nr. 119). Tekst nasz oparliśmy na wydawnictwie Voigt'a (j. w.), przy uwzględnieniu odpowiedniem Philippi'ego i Woelky'ego (j. w), co zaznaczamy tu w przypisach dolnych.

Potwierdzeń jego ani transsumptów, poza przytoczonym wyżej, nie znamy.

Drukowali go z kolei: (z oryginału, niedokładnie) Kotzebue: Aeltere Geschichte Preussens I, 379; Voigt (j. w.); w regestach w r. 1857 J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 199 i 213; Philippi u. Woelky (j. w.); w r. 1886 (w regeście z Philippi'ego i Woelky'ego j. w.) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 119, nr. 73, a przedtem w Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 43—44, nr. 140.

Literatura. Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, str. 17; ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace dr. W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegl. Hist. t. I, Warszawa 1905, *passim,* oraz objaśnienia nr. 264, 266, 338, 359.

[a] *Philippi czyta:* Vlis, *wszelako przytoczona przezeń podobizna wygląda raczej na:* blis; *do lekcyi takiej upoważnia nas również podana przez Philippi'ego podobizna tego wyrazu z transsumptu legata Opizona.*

1236 359. VITERBII, *JANUARII 12*

Gregorius papa IX compositionem inter ordinem Crucigerorum et Conradum, ducem Masoviae, ratione castri Dobrzyń initam, ratam esse iubet.

(Cf. nr. 358.)

Gregorius Episcopus Servus Servorum Dei. Dilectis Filiis Preceptori et Fratribus Hospitalis S. Marie Teutonicorum in Pruscia, salutem et apostolicam benedictionem. Omnia, que iudicio uel concordia terminantur, firma debent et illibata persistere, et ne in recidive contentionis scrupulum relabantur, Apostolico convenit presidio communiri. Exhibita siquidem Nobis vestra petitio continebat, quod, cum inter vos ex parte una, et Nobilem Virum Conradum, Ducem Mazovie ac Cuiauie, ac Filios eius ex altera, super Castro de Dobrin questio fuisset exorta, tandem amicabilis inter partes compositio intervenit, prout in literis *(sic)*, confectis exinde, dicitur plenius contineri, quas Apostolico petivistis munimine roborari: Nos igitur, vestris iustis precibus inclinati, compositionem ipsam, sicut rite, sine pravitate, provide facta est, et ab utraque parte sponte recepta, et hactenus pacifice observata, auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli, Apostolorum eius, se noverit incursurum. Datum Viterbii II Idus Januarii, Pontificatus nostri Anno nono.

Oryginał pieczętowany przechowuje się w Archiwum Głównem Król. Pols. w Warszawie, pod sygnaturą: „Sig. IV, 1. 7. 850; Hub. I, nr. 15; $\frac{s}{-}$“, przyczem w katalogu archiwalnym rozwiązano błędnie jego datę, jako 11 I 1235 r.; błędną również, co do daty, wzmiankę podaje o nim E. Rykaczewski (Inventarium, pag. 64). Nie mogąc dotrzeć do niego bezpośrednio, oparliśmy tekst nasz na zaczerpniętym z oryginału tekście Dogiela (Cod. Dipl. IV, pag. 12, nr. 18), sprawdzonym z przedrukiem, dokonanym przez Philippi'ego i Woelky'ego (Preussisches Urkundenbuch. Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 92—93, nr. 122) na podstawie kopii oryginału, sporządzonej przez Bentkowskiego, a przechowywanej w Archiwum Państwowem w Królewcu. Zestawienie obu tych źródeł nie wykazuje żadnych odmian zasadniczych. U Philippi'ego występują jedynie skrócenia formuł kancelaryjnych papieskich (Nulli — — contraire. Si quis autem — — incursurum), pełnych u Dogiela. Ten ostatni używa dyftongów (ae), któreśmy pominęli, oraz pisze: „Do-

brzyń", nie: „Dobrin". Wyraz: „rire", zamiast: „rite" (w wierszu 18 na str. 408) jest u Dogiela prostą omyłką w druku.

Krótki regest niniejszego aktu, przytacza pod błędną datą: 2 I 1237 r. p. t. „Prussia", rękopis z XVIII w., opisany w przypisku 1 na str. 171.

Transsumptów ani potwierdzeń aktu niniejszego nie znamy.

Drukowali go z kolei: (z oryginału) w r. 1758 Dogiel, j. w.; w r. 1802 (w regeście) Baczko: Handbuch der Gesch. Preussens I, 255; w r. 1836 (w regeście z Dogiela) Voigt: Cod. Dipl. Prussicus, t. I, Königsberg, Regesten, pag. VII; w r. 1857 (w regeście z Dogiela) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 199; Potthast: Reg. Pont. nr. 10077; w r. 1862 (w regeście), pod datą stycznia, bez roku, E. Rykaczewski: Inventarium, pag. 64; w r. 1876 (w regeście) Max Perlbach: Preussische Regesten pag. 45, nr. 143; w r. 1882 Philippi u. Woelky, j. w.; w r. 1886 (w regeście z Philippi'ego i Woelky'ego) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 120, nr. 75; nadto, pod błędną datą 11 I 1235 r. akt ten drukował w regeście (ze spisu dyplomatów Walentego Huberta) Alexander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, Warszawa 1911, str. 34, nr. 14.

Literatury specyalnej nie znamy. Por. objaśnienia nr. 354.

360.

1236(!)[1] *Nota vitiosa.*

Conradus (dux Masoviae), Johannem (Czapla, scholasticum Plocensem), cancellarium suum, suspendi protestatur.

(Cf. nr. 371, 385, 404.)

1236. .. Eodem anno dux Conradus Johannem cancellarium suum in patibulo suspendit.

Rocznik Sędziwoja (XIII?—XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. II (Lwów 1872), str. 877.

Por. nr. 404.

[1] Pomijając wskazówki chronologiczne przekazów innych, data ta jest niemożliwa choćby wobec aktu z r. 1240 (Aug. Theiner: Vet. Mon. Pol. et Lith. I, pag. 35, nr. 74; ob. w zbiorze niniejszym nr. 404).

1236(?)—1238[1] 361. DANKÓW, *JULII* 2

Conradus, dux Masoviae et Cuiaviae, haereditatibus filiorum suorum, videlicet Boleslai, ducis Masoviae, et Casimiri, ducis Cuiaviae, limites constituit.

Innomine *(sic)* sancte et indiuidue trinitatis . Amen. Cum omne tempus motu continuo moueatur, et acta ipsius cum || suo tempore permutentur . iuris equitas utriusque statuit et honestas: ut humana gesta scripture testimonio per||hennentur. Notum ergo sit presentibus et futuris . presentem paginam inspecturis . quod nos . s.(cilicet)[a] C.(onradus) miseracione di||uina dux Mazouie et quyauie . illud epithalamic *(sic)* spirituum beatorum afectu *(sic)* auido complectentes . quo || exultantes gloriam inexcelsis *(sic)* deo . et interra *(sic)* pacem bone uoluntatis hominibus cecinerunt . paci non solum presentis || temporis sed et futuri pro nostro modulo prouidentes . inter filios nostros . B. ducem Mazouie . et . K. ducem quyauie . || interris *(sic)* ipsorum dominio collatis . eam fecimus diuisionem, et eandem per ipsos perpetuo uolumus obseruari. || Conferimus igitur domino K. ut decetero *(sic)* in ius terre ipsius, uidelicet quyauie pertineat, quicquid[b] est ultra aquam Wizlam || pertinens adcastrum *(sic)* Wlad.(izlauiense)[c] usque in chelmniciam . et castrum quod uocatur . Kychol . cum omni sibi[d] territorio pertinen||ti . usque ad locum qui dicitur Kamen . et ab inde usque ad lacum Ruzouscho . deinde inferius iuxta fluuium Ruz . || qui de lacu profluit supradicto . usque in Druancham[e], ita quod litus fluuij ruz . sit limes castrorum iam dictorum et || aliud sit limes castri dobrinensis . cum hac tamen adiectione . quod si alique

[1] Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 249) opisuje fakt niniejszy, jako podział Mazowsza, ziemi łęczyckiej(!) i Kujaw między obu najstarszych synów Konrada, pod r. 1236, i łączy fakt ten z małżeństwem obu książąt z córkami Henryka Pobożnego (por. nr. 353), przyczem nadmienia, że obie księżniczki śląskie zostały przywiezione przez Michała, biskupa włocławskiego, i Piotra, biskupa płockiego, do Dankowa i tam „in facie ecclesiae" zaręczone (por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 39, 234—235). Wiadomość tę wiąże nadto Długosz (j. w., pag. 250) chronologicznie z małżeństwem córki Konrada, Judyty, z Mieszkiem II, ks. opolskim i raciborskim (por. Al. Semkowicz, j. w., str. 235; O. Balzer: Gen. Piastów, str. 321—324), a wkrótce potem opisuje (j. w., pag. 252) ślub Bolesława Konradowica z Gertrudą Henrykówną pod r. 1237 (por. Al. Semkowicz, j. w., oraz Colmar Grünhagen: Reg. zur Schl. Gesch. I, Breslau 1868, nr. 495).

[a] *W podobiźnie występuje tylko litera* s., *którą wydawcy Cod. Dipl. Pol. rozwiązują jako:* s(enior), *B. Ulanowski zaś (O uposażeniu biskupstwa płockiego, str. odbitki 22, przyp. 3) słuszniej jako:* scilicet; [b] *wydawcy podobizny w Cod. Dipl. Pol. czytają:* quodcumque; [c] *w podobiźnie:* Wlad'; [d] *wydawcy (j. w.) czytają:* sui; [e] *wydawcy (j. w.) czytają (błędnie):* Orciancham.

uille castri . Dobrin . fuerint in Wla‖dizla[a](uiensi) aut in Kycholensi districtu . non obhoc *(sic)* castro subtrahantur memorato . similiter si predicta castra aliquas ‖ uillas habuerint interritorio *(sic)* Dobrinensi . non idcirco adiamdicta *(sic)* castra pertinere prohibeantur. Acta sunt autem hec. ‖ Anno gracie . M°. CC^mo XXXVI[b] . Indictione . V. *(sic)*, Littera dominicali . e. In die Martirum . processi et Marti‖nianj . In colloquio de Danchov . Et quoniam triplex funiculus difficile rumpitur . ad obseruationem huius ‖ statuti et ordinacionis nostre . per filios nostros . B. ducem Mazouie . et K. ducem quyauie . precepimus iuramenta ‖ nobis presentialiter exhiberi . Huius eciam rei sunt testes . P. mazouiensis . et M. quyauiensis . episcopi . J. cancellarius . et B. ‖ palatinus . Mazo.(uie)[c] . J. palatinus . quyauiensis, B. plocensis . et P. Wlad[d](islauiensis) . prepositi . V. castellanus spicimiriensis . S. pin‖cerna cum fratre . Stp. *(sic)* Comes Stiborius . Vrbanus . Mironegus subcamerarii . M. thesaurar(iu)s[e] quya(uie)[f] . L. thesau‖(rarius)[g] domine maioris . J. subcamerarius . quya(uie)[f] . HA . pincerna Mazo(uie)[e] . B. thezaurarius Mazo(uie)[c] . Miro . castellanus de Cirnsk . ‖ et Alij plures, qvos longvm est numerare.

Oryginał znajdował się w r. 1847—1848 w Archiwum Katedralnem we Włocławku. Wedle opisu wydawców jego tekstu i podobizny (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II, pars prior, Varsaviae 1848, str. 15, przyp. 1 do nr. 20) był to dyplomat pergaminowy o pięciu pieczęciach z wosku zwykłego, przywieszonych na sznurkach jedwabnych. Wedle podobizny, mierzącej 13 ctm. wysokości, przy 16 szerokości, a pozbawionej zakładki dolnej, zachowały się tu cztery pieczęcie, a mianocie: pierwsza, trzecia, czwarta i piąta. Po drugiej pozostały tylko nacięcia. Wszystkie pieczęcie istniejące posiadały sznury czerwone. Pierwsza, owalna, mierząca (w podobiźnie) wraz z oponą woskową, 4,9 ctm. wysokości, a 4,2 szerokości, wyobraża stojącą postać biskupią, mającą (wedle opisu, j. w.) dzierżyć pastorał w lewicy, z prawicą do błogosławieństwa wzniesioną. Z liter w otoku miały pozostać: ...TRI.... ECCLESIE... (Była to, jak widać, pieczęć Piotra, biskupa płockiego). Trzecia pieczęć okrągła, mierząca (w podobiźnie), wraz z oponą woskową, 5,2—5,4 ctm. średnicy, wyobraża zwróconą w lewo (od widza) konną postać książęcą w hełmie, dzierżącą w prawicy proporzec, a (wedle opisu) tarczę w lewicy. W otoku pono napis: BOLESLAI DVCIS MAZOVIE SANDOMIRIE (por. nr. 363). Fragment trzeciej pieczęci, mierzący 4,6 ctm. wysokości, a 4,1 szerokości, wyobraża (w podobiźnie) siedzącą postać biskupią — bez śladu liter w otoku. Piąta, okrągła, mierząca, wraz z oponą, w podobiźnie około 5,7 ctm. średnicy, przedstawia konną pieczęć książęcą z głową odkrytą, dzierżącą (wedle

[a] *W podobiźnie:* Wladizla'; [b] *między* V *i* I *tej liczby zachodzi w podobiźnie odstęp na dwie pałki, ważny ze względu na datę aktu (por. objaśnienia);* [c] *tamże:* Mazo, *bez skrótu;* [d] *ob. przyp.* [c] *na str. 410;* [e] *w podobiźnie:* thesaurars *(sic), bez skrótu;* [f] *tamże:* quya., *bez skrótu;* [g] *tamże:* thesau, *bez skrótu.*

opisu) w prawicy proporzec potrójny, a w lewicy tarczę z orłem. W otoku szczątki napisu: .... † SIG ..... CVIAVIE.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionej podobizny.

Potwierdzeń jego ani transsumptów nie znamy.

Co do daty omawianego aktu, oraz występujących w nim świadków, Stosław Łaguna (w notatach swych rękopiśmiennych) pisze, co następuje: „Data aktu pomylona — «dziwnie, jak pisze Lelewel, zmylona; na rok 1236 (przyjęty przez O. Balzera: Gen. Piastów, str. 325) nie piąta przypada indykcya, ale dziewiąta; litera *e* może być niedzielną, bo niedzielne były: *f. e.*» (por. Joachim Lelewel: Polska, dzieje i rzeczy jej, Poznań 1856, t. IV, 176, przyp. 28). (Akt pochodzi) prawdopodobnie z roku 1238, w którym 30. czerwca odbyły się wieca w Dankowie. Z osób tu wymienionych napotykamy dziesięć w akcie Kazimierza (por. Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, str. 178—179, nr. 211; Bolesław Ulanowski: Dok. kuj. i mazow., Kraków 1887, str. [123] 15—16, nr. 10, oraz tenże akt w zbiorze niniejszym nr. 378). Lubo i to wątpliwe, bo 29 czerwca 1238 r. w Piscowe Kazimierz zawiera układ z Krzyżakami (nr. 377)". Ponieważ wydawcy aktu (j. w.) lokalizują miejsce wiecu — „Danchow", jako Danków w rawskiem, gdzie jakoby (wedle Długosza: Hist. Pol. lib. VI, pag. 249) położono koniec walkom Konrada z Henrykiem Brodatym i Bolesławem Wstydliwym, wieńcząc spory dawne małżeństwem synów Konradowych z córkami Henryka II (por. nr. 353, oraz Oswald Balzer: Genealogia Piastów, str. 287 i nast., 297 i nast.). Łaguna (j. w.) pisze dalej: „Jest także wieś kościelna Danków nad Liczwartą w wieluńskiem, na wschód, tuż obok Krzepic. W tej wsi w r. 1262 d. 7 czerwca było też *colloquium* książąt: krakowskiego, wrocławskiego, opolskiego i wielkopolskiego (por. August Mosbach: Wiadomości do dziejów Polski, str. 25). Jako punkt nadgraniczny i środkowy między księstwami, był ten Danków dogodnym punktem zjazdu. Być więc może, iż *colloquium* powyższe 1236 r. (?) nad Liczwartą miało miejsce. Danków zaś rawski, nie będący wsią kościelną, położony w głębi Mazowsza, na północo-wschód od miasteczka Biała, nie przedstawiał takich jak tamten dogodności. Tuż przy Kurzelowie, na drodze do Włoszczowy, jest także wieś Danków: zjazd powyższy mógł się w niej odbyć z wielkiem prawdopodopodobieństwem". Do słusznych tych uwag nie mamy nic do dodania, a sądzimy, że ze względu na pomyloną indykcyę (V przypadała w latach 1232 i 1247) uważać można akt niniejszy za spisany w jakiś czas po akcyi prawnej, fakt zaś, że aż połowa tych samych świadków występuje również na wiecu dankowskim 30 VI 1238 r., upoważnia nas tembardziej do wyrażenia wątpliwości co do ścisłości daty 1236 r., oraz—do połączenia tu w nagłówku obu dat powyższych. Bolesław Ulanowski (O uposażeniu biskupstwa płockiego, odbitka z Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1887, str. 22, przyp. 3 i str. 25) oświadcza się tu wręcz za rokiem 1238, opierając się (niezależnie od Łaguny) na podobieństwie niniejszego aktu z dokumentem strzelneńskim ks. Kazimierza kujawskiego z 30 VI 1238 r., oraz na odstępie między V a I w dacie rocznej aktu niniejszego (por. w zbiorze niniejszym przyp. *b* do str. 411). Zresztą wzgląd, że Konrad I dopiero bezpośrednio po r. 1238 zaprzestaje używać na dłużej tytułu dux Masoviae, jest tu na tyle doniosły, że r. 1238, jako data niniejszego aktu, wydaje się najbardziej wskazany. (Por. Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien I, pag. 15—16).

Akt omawiany drukowali z kolei: w r. 1848 (z podobizną oryginału) L. Rzyszczewski i A. Muczkowski, j. w.; w r. 1886 (w regeście z pomienionego wydaw-

nictwa) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 119, nr. 76; w r. 1897 (w regeście) ks. Stanisław Chodyński: Monumenta historica Dioeceseos Wladislaviensis, t. XIV, Wladislaviae, str. 15, nr. 83.

Literatura. Ob. wyżej objaśnienia, oraz przypisy pomienionych wydawców.

362.

1237[1] S. L., S. D.

Petrus, episcopus Plocensis, a Conrado, duce Masoviae, ejusque praedecessoribus, immunitate gaudens infrascripta, civitati Plocensi novae locationis concedit privilegium.

In nomine domini amen. Quoniam ea, que aguntur sub tempore, simul cum tempore dilabuntur, nisi litterarum testimonio fuerint perhennata. Inde est quod nos Petrus, dei gracia episcopus totumque Capitulum plocensis ecclesie, Notum esse uolumus uniuersis, presentibus et futuris, quod cum illustris princeps Conradus, dei gracia dux Mazouie, in nostras personas et in omnem gradum ecclesiasticum, nostre cure comissum *(sic)*, adeo funiculum sue dileccionis extendat, ut non solum Ecclesia Mazouien(sis)[a], sue et nostre gubernacioni subiecta, hiis immunitatibus et libertatibus gaudeat, quibus a suorum predecessorum munificencia est misericorditer insignita, sed eciam bonitate sua largiflua uberioribus et amplioribus donis gracie illuminetur[b] et fulgeat. Nos inquam pro modulo nostro cupientes eidem uicem reddere pro sue debito bonitatis, dignum estimantes, ut illius beneplacitis ecclesia famuletur et pareat, a quo multa dona protectionis et gracie erga se sentit et senciet in posterum indubitanter exubereare *(sic)*, maxime[c] in hiis, que ad suum honorem et dei gloriam noscuntur pertinere, suam piam peticionem, quam nobis prolocacione *(sic)* noue Ciuitatis deuote porrigere non desinit et instanter. Vnanimi consensu celebrato, siue[d] debito, decreuimus petituram, peticioni dicti principis Ducis Conradi consencientes, qui eciam de communi consensu et vnamini uoluntate filiorum suorum, videlicet. B. ducis mazouie et aliorum iuniorum: Semouiti scilicet et Zemomisli, aream

[1] Pod r. 1237 opisuje Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 251—252) zgon najmłodszego syna Konrada, (małego) Mieszka z przydomkiem Chocisko (por. O. Balzer: Gen. Piastów, 324—328), oraz (Hist. Pol., j. w., pag. 253) rzekomą pomoc, udzieloną przez Konrada Krzyżakom w walce z Prusami (por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 235—236).

[a] *W oryginale:* Mazouien, *bez skrótu;* [b] *Lubomirski czyta:* illustretur, *Fr. Piekosiński (w kopii rękopiśmiennej oryginału):* illuminaretur; [c] *Piekosiński, j. w.:* manens; [d] *Lubomirski:* fine.

contulit inter Ecclesiam Wyslaui et Ecclesiam beati Dominici . tum ciuitatem[a] ueterj iure hereditario Plocensibus hospitibus et eorum posteris in perpetuum possidendam, sub hac forma libertatis et sub nostra protestacione: vniuersi hospites generaliter quinque annis habeant libertatem tabernas braxandi[b], quibus euolutis, Ducj soluant de ciuitate XV. marcas, uel de singulis tabernis Marcam argentj[c]. Exceptis tabernis duodecim[d] ecclesie, quas ecclesia pacifice possidebit. Ducalis autem solucio in tabernis imperpetuum nec[e] augeatur[f] nec[e] minuatur[g]. Quicunque ad forum nouum uenerit, siue miles . uel[h] clericus, Liber . uel ascripticius, res suas libere uendat . sed Ducj obediant et Sculteto illius ciuitatis . Conductus nullus sit inciuitate *(sic)* nisi[i] pannj in ipsa ciuitate ducj comparentur[j], uel aliqui Captiuj comprehendantur non longius de ciuitate, nisi[e] in Ostrog . liscouo et Gestcouo[k] per ciues deducantur . Vltra uero Vislam nullus conductus aciuitate *(sic)* deducatur. Terminj autem Ciuitatis sint asepulcris *(sic)*, que sunt secus uiam, que ducit in Zirwensc[l], usque ad puteum Wyslaue ecclesie et aliud puteum iudeorum et totum pomerium, que[m] ducit adcomunem *(sic)* uiam, que iacet iuxta domum predicatorum . Omnes habitatores Ciuitatis, siue Thewtonicos, siue Polonos, iudicet Scultetus . nisi sit causa tam ardua, que ad euidenciam Ducis deferatur[n] . Scilicet propugna *(sic)* in gladio, propercussione[o] *(sic)* in via, uel in Domo. Inter duos[p] hospites de causa simplicj nichil . Ducj . solucionis pertinet. De causa uero magna Ducj pertinent due partes, tercia Sculteto. Qualiscunque solucio super hospitem ceciderit, eodem iure puniatur hospes, quo et miles. Nulla alia solucio sit in Civitate, preterquam de tabernis . Vacca de p o t u o r o u e *(sic)* que[q] actenus *(sic)* de Ciuitate soluebatur, de cetero non soluatur, neque naues, que applicant, ad usus Ducis rapiantur, nec[r] sal de nauibus fuerit euacuatum. Nulla nauis p l e n i u s c a *(sic)* Ducj pertinet, sed naues, que uocantur C o r a b e, ille Ducj spectant, nec[e] eciam vi tollantur, nisi[e] sale de nauibus euacuato . Moneta ciuibus per vim non proic(i)atur.[s] [1] Nullus ciuium

[1] Ustęp ten (o monecie) cytuje T a d e u s z C z a c k i (O litewskich i polskich prawach t. I, wyd. K. J. Turowskiego, Kraków 1861, str. 130, przyp. 1) z nieznanego nam rękopisu kapituły płockiej, jako zawarty (rzekomo) w przywileju Konrada I dla miasta Płocka z r. (jakoby) 1238 (por. nr. 396).

[a] *P i e k o s i ń s k i, j. w.:* cum ciuitate; [b] *L u b o m i r s k i:* braxatoria; [c] *tenże:* argentis (!); [d] *tenże:* duodecem; [e] *tenże:* non; [f] *P i e k o s i ń s k i:* augeat; [g] *L u b o m i r s k i:* imminuatur; [h] *P i e k o s i ń s k i:* siue; [i] *L u b o m i r s k i:* nec; [j] *P i e k o s i ń s k i:* compararentur; [k] *L u b o m i r s k i:* sestcouo; [l] *tenże:* Zirwense; [m] *tenże:* quod; [n] *P i e k o s i ń s k i:* deferratur; [o] *L u b o m i r s k i:* percussione; [p] *tenże:* suos; [q] *tenże:* quod; [r] *w oryginale zostało tylko* n; *skrót zatarty; L u b o m i r s k i:* non; [s] *w oryginale:* proicatur *(sic); L u b o m i r s k i:* ...

plocensium, per terram transiens, teloneum soluat, sed per aquam . tam per terram ducis Conradi, quam eciam per terram Ducis Boleslay. Hospites eciam[a] eo iure fruantur, quo et milites Mazouienses. Ad eliminandum igitur omnem scrupulum questionis, que processu temporis ab aliquo nostrorum successorum sub hac utili fundacione et locacione ciuitatis De communj consilio et assensu facta liberaliter et discrete moueri posset[b], presentj pagine, hoc factum protestantj, nostri[c] et capituli nostri Sigillorum appensione robur perpetuum contulimus firmitatis. Datum Anno domini M°. CC . XXX . Vjj.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec katedralny, szafa II) pod sygnaturą: $\frac{P.\ I.}{11}$. Jest to niewątpliwy autentyk pergaminowy, gatunku niemieckiego, dobrze zachowany. Mierzy szerokości 24,2 ctm., a wysokości, po rozprostowaniu (zakładka = 1,5 ctm.) 21,4 ctm. Jak świadczą nacięcia, mógł on posiadać jedną tylko pieczęć (innego zdania jest Fr. Piekosiński, który w kopii swej rękopiśmiennej pisze: „opatrzony był pierwotnie dwiema pieczęciami, w miejsce których zawieszoną została później pieczęć Jakuba..."); jakoż wisi przy nim pieczęć na jasno-zielonym jedwabiu rozkręconym, ale nie jest to pieczęć pierwotna — jakby oczekiwać należało — Piotra, biskupa płockiego (1232?—1239?)[1], lecz jednego z dalekich jego następców, Jakóba Kurdwanowskiego h. Syrokomla (1396—1425). Jest to pieczęć owalna z masy czerwonej, w oponie z czystego wosku, w połowie już po brzegach ukruszonej. Wysokość jej, wraz z oponą, mierzy 9,5 ctm., a szerokość 5,7 ctm. Odbicie tłoku na masie czerwonej (wysokość jej 6,8, szerokość 5 ctm.) ozdobne, w stylu gotyckim, wyobraża w pośrodku postać Matki Boskiej, pod dachem świątyni, jakby w tryptyku, umieszczoną. Po jej prawicy kardynał, po lewicy — święta. U dołu, niby w podziemiu świątyni, oddzielonem linią poziomą od części górnej obrazu, stoi pośrodku postać biskupia; po obu jej stronach wyobrażone są tarcze, zaokrąglone u dołu, z herbem Syrokomla. Napis w otoku brzmi: Jacobi dei gra(cia) epi(scopi) plocen(sis); wyrazy, widniejące na drugim brzegu pieczęci, są już zatarte. Ks. J. T. Lubomirski (Kod. Dypl. Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 9, przyp. do nr. 11) mniema słusznie, że: „z powodu zapewne oderwania pierwotnej pieczęci, przywilej ten zapieczętowany jest pieczęcią Jakóba.." *In dorso* pergaminu znajdują się napisy bez znaczenia, pochodzące z XVI—XIX wieku, a dotyczące treści aktu, oraz sygnatury dawne: „Litera G"; „Sto"; „N-ro 11"; „N-ro XII"; „Nr. 179"; „12 Taberne"; „L. 217"; „N-ro 9-no". Tekst omawianego aktu znajduje się nadto w Kopiaryuszu Płockim 9, pag. 341—345. (Zbiory Ak. Um. w Krakowie).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego oryginału.

Wedle nieznanych nam wskazówek, zawartych jakoby w aktach kapituły płockiej, a przytoczonych bez bliższej cytaty przez W. H. Gawareckiego (Wiadomość o m. Płocku. Pisma historyczne. Warszawa 1824, IV, przypis do str. 73 i 188, uw. 99, oraz: Pamiątki historyczne Łowicza. Wspomnienie rynku m. Płocka, str. 202) potwierdził go w r. 1254 s. l. s. d. Ziemowit I, ks. mazowiecki i czerski (por. nr. 376). Nadto, jako

[1] Wedle Wojciecha Kętrzyńskiego (Mon. Pol. Hist. t. VI, str. 597): 1232—1238.

[a] *Lubomirski:* et; [b] *tenże:* possit; [c] *Piekosiński, j. w.:* nostrum.

ex actis R-mi Capituli Cathedralis Plocensis, alias ex Libro Primo Privilegiorum sub N-ro marginali 341 extractum et sigillo eiusdem R-mi Capituli communitum (jest to, być może, źródło Gawareckiego, j. w., atoli bez wzmianki o potwierdzeniu aktu niniejszego przez Ziemowita I), dokonano jego odpisu w drugiej połowie XVIII w., i kopię tę, p. t.: Privilegium antiquum Petri Episcopi Plocensis et Capituli, wklejono w Księgę Płocką Grodzką Wieczystą (lib. 54, przed fol. 1—2v. Arch. Gł. Król. Pols. w Warszawie) obok aktów, pochodzących z r. 1572. Prawdopodobnie o tymże, omawianym tu akcie, wspomina pod r. 1237 s. l. s. d. rękopiśmienna: Conscriptio archivi episcopalis .. a. d. 1771 (tytuł pełny na str. 300), oraz Specificatio documentorum R. Cap. Ploc., reperibilium mense augusto 1850 (Płock, Skarbiec katedralny, szafa II) w słowach: Petrus I Episcopus .. Capitulo (!) Plocensi.

Akt niniejszy drukowali: ks. J. T. Lubomirski (j. w., str. 8—9, nr. 11), oraz (na jego podstawie, w regeście) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 120, nr. 80. Ostatnio (1917 r.) ogłosił go w przekładzie polskim i w podobiźnie zmniejszonej oryginału, biskup płocki, Antoni Julian Nowowiejski: Płock, monografia historyczna, str. 75—76.

Literatury specyalnej nie znamy. Por. Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego, str. (odbitki) 22 i przyp. 3.

363.

1237 BŁOGIE, *S. D.*

Boleslai, ducis Masoviae, decretum, quo limites, inter praedia monasterii Sulejoviensis et haeredum villae Wójcin, constituuntur.

Ego . B.(oleslaus) dei gracia dux Mazouie scire uolo uniuersos, ad quorum presenciam presens littera peruenerit, quod querela, que uertebatur inter fratres de Suluyo ex una parte, et voucam et alios heredes de Vochiz[a] ex altera parte . de quodam angulo terre, qui iacet inter grangiam[1] *(sic)* dictorum fratrum et dictos heredes[b], coram nobis iudicio fuit terminata . et mete de utriusque partis consensu et nostro (per a)ntiquam[c] uiam, que descendit de Sarnoe in Suluyo, inter eos assignate. Et ne supradictum iudicium per quamlibet partem possit reuocari, uel de supradictis metis querela possit in posterum suscitari . presentem paginam sigilli nostri munimine fecimus roborari . Testes: Pachozlaus senex, de Sarnoe castellanus . qui supradictam causam coram me iudicauit.

[1] Oczywiście miało być: „graniciam".

[a] *Rzyszczewski i Muczkowski (A. Z. Helcel) czytają:* Vochrz; [b] *tamże (błędnie)* fratres; [c] *tamże rekonstrukcya uszkodzonego w oryginale miejsca brzmi (zbędnie a błędnie, bo litery:* ntiquam *są jeszcze widoczne):* (per ali)quam.

et Bogdanus camerarius, qui metas de utriusque partis consensu . et nostro . coram uicinia fecit et incidit . et multi alii, qui presentes fuerunt.[a] Acta sunt hec anno gracie M° CC° XXX° VII° in Bologue. Et[b] (?) sciendum uero, quod predicti heredes a supradictis fratribus de Suluyo pro laboribus eorum, extirpationibus . et arboribus . XV urnas[c] mellis susceperunt.

Oryginał przechowuje się Bibliotece Ord. Hr. Krasińskich w Warszawie pod sygnaturą: „Sig. 2". Jest to pergamin gatunku niemieckiego, pismem starannem pokryty i zupełnie jeszcze czytelny, choć nieco już przez mole wytroczony. Szerokość jego wynosi 19,8 ctm., a wysokość (bez zakładki = 1 ctm.) 7,5 ctm. Posiada inicyał (E), malowany farbą czerwoną, oraz zniszczoną pieczęć okrągłą z czystego wosku, zawieszoną na spłowiałym (dziś żółtawym) sznurze jedwabnym czerwonym. Średnica jej tłoku (opona jest już zupełnie po brzegach wykruszona) mierzy 4,5 ctm; obraz przedstawia konną postać książęcą, w hełmie śpiczastym, z proporcem, w górę wzniesionym w prawicy, a z tarczą w ręce lewej. W otoku widnieje napis: BOLEZLA, oraz ślady nieczytelne po siedmiu literach, w których wydawcy z Tow. Przyj. Nauk (j. n.) widzieli napis: B.OLESLA DVCIS MAZOVIE (Sando)MIR(ie)?, a i Kazimierz Stronczyński (por. L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. I, Varsaviae 1847, str. 41, przyp. 1 do nr. 27) miał jeszcze dostrzegać: „....olezla .....ucis Mazovie .....mir....." (= Sig. Boleslai Ducis Mazovie et Sandomirie?), ja zaś (pierwotnie, w r. 1904): „Boleslaus D. G. Dux Mazovie". Jeżeli pierwsze dwa wrażenia odpowiadały rzeczywistości, to pieczęć ta wiąże się z wzorem sfragistycznym, wspomnianym w objaśnieniach aktu nr. 361, nie zaś z tym, nader poprawnym jego typem, jaki spotykamy u samegoż Kazimierza Stronczyńskiego (Pobieżny przegląd pieczęci Piastów Polskich, Warszawa 1881, Uzupełnienia, str. 5), gdzie cały tytuł księcia brzmi tylko: † S. Bolezlai ducis Mazovie. Najbardziej prawdopodobne jest atoli, że zarówno wrażenia wydawców z Tow. Przyj. Nauk, jak przytoczona w Cod. Dipl. Pol. (j. w.) relacya Stronczyńskiego, były, co do tytułu księcia, chybione i że mamy do czynienia zarówno tutaj, jak przy dyplomacie dankowskim (nr. 361), gdzie opis sfragistyczny bardzo szwankuje, z jedynie dotąd znanym typem pieczęci ks. Bolesława I mazowieckiego, podanym w Pobieżnym przeglądzie pieczęci (j. w.). *In dorso* omawianego aktu znajdują się napisy: 1. z XVII (?) wieku: „Granicies inter Woycin et Wielka Wola"; 2. z XVIII wieku: „1237. De via, que ducit in Zarnow, illa limites facit inter Wola et Woycin"; 3. sygnatury „$\frac{K.}{45}$" i (czerwona) „2".

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału. Jakkolwiek nie dotyczy on bezpośrednio Mazowsza, lecz Małopolski (powiatu opoczyńskiego), zamieszczamy go w zbiorze niniejszym ze względu na charakterystyczny w danym przypadku tytuł wyłącznie mazowiecki ks. Bolesława I, który działa tu jako ks. sandomierski; dalej, ze względu na jego pieczęć, oraz dlatego, że akt niniejszy znany był dotąd głównie z błędnej kopii, sporządzonej przez K. Stronczyńskiego (por. Cod. Dipl. Pol., j. w.).

Transsumptów ani potwierdzeń omawianego aktu nie znamy.

[a] *Rzyszczewski i Muczkowski:* sunt (!); [b] *tamże brak:* Et (?); [c] *tamże:* mensuras (!).

Drukowali go z kolei: w r. 1825 (w nieścisłej podobiźnie) Roczniki Tow. Król. Warsz. Przyjaciół Nauk, t. XVIII; w r. 1847 (z kopii Kazimierza Stronczyńskiego) L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. I, str. 41—42, nr. 27; w r. 1886 (w regeście z tegoż wydawnictwa) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 120, nr. 81.

Literatura. Por. przypisy pomienionych wydawców.

364.

1237 (SCARISSOVIAE?), *S. L., S. D.*

Boleslaus, dux Masoviae, testatur Bogussam de Błotnica monasterio Miechoviensi haereditatem «Swiercowichi» vendidisse.

B. Dei prouidencia dux Masouiensis, omnibus Christifidelibus presentem paginam inspecturis et audituris, post huius uite curricula misericordiam consequi ueri Saluatoris. Quoniam per inopinatam humane condicionis fragilitatem cito exterminantur a noticia hominum, que secundum statuta iuris a discretis uiris et sapientibus uentilantur, nam tempore corrupcionis presura incurrente, consequens est singula temporalia eiusdem passionis notula intitulari: unde necessaria sunt instrumenta, quibus scrupulus ambiguitatis apud ignorantes de certitudine rerum retroactarum habeatur. Innotescat igitur uniuersitati uestre, quod nobilis vir Bogussa, miles de Blotnicza, uendidit coram me cum consensu fratrum suorum, uidelicet Mathei et Marci et omnium heredum suorum hereditatem, que nominatur Swiercowichi, pro LX marcis puri argenti domui Dominici Sepulchri de Miechouia in perpetuum possidendam. Et quia huiusmodi accio solet plerumque a posterioribus incassari, ipsam dignum duxi sigilli mei appensione cum subscripcione testium roborandam. Actum ab Incarnacione Domini anno M . CC . XXXVII. Testes uero sunt huius uendicionis, quorum nomina subsequuntur: Marcus castellanus de Radome, Abraam pincerna, Barta, Beruc, subcamerarij, Diuisius miles, Iohannes Mikulowic, Laurencius Kure, Iohannes Gubric, Albertus filius Arnoldi, Iasius, Rimerus sacerdos, Miroslaus clericus, Nicolaus frater suus, magister Albertus de Skarzessow, Iohannes filius Lambini, Alexander, Iohannes Petrkowic, Hermanus sacerdos, Valterus sacerdos, Iastcoldus.

Oryginał nieznany. Tekst jego, ex Archivo Conventuali in Miechovia, przechował się u Samuela Nakielskiego (Miechovia, sive promptuarium antiquitatum mona-

sterii Miechoviensis, Cracoviae 1634, pag. 160), skąd przedrukował go Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, Cracoviae 1886, pag. 59, nr. 414) archaizując jego pisownię.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z tego ostatniego wydawnictwa.

Transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy.

Co do miejsca wystawienia omawianego aktu, Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) wyraża domniemanie (gołosłowne), że wystawiono go „pewnie w Skaryszowie" — może na podstawie obecności wśród świadków mistrza Alberta «de Skarzessow». Akt niniejszy, najprawdopodobniej zgoła niemazowiecki, zamieszczamy tu ze względu na wieś «Swiercowichi», w której Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 120, nr. 79) dostrzega Sierzchowy, położone w powiecie rawskim na Mazowszu. Jakkolwiek też bliższym prawdy wydaje się tu być Stosław Łaguna (j. w.), utożsamiający «Swiercowichi» z wsią «Suircevice», występującą w r. 1256 w nadaniu Bolesława Wstydliwego dla klasztoru w Miechowie (Cod. Dipl. Pol. Min. j. w., str. 105 = Świerze przy ujściu Radomierzy do Wisły), a przypuszczenie takie zdaje się podzielać i Fr. Piekosiński (j. w., str. 59—60, przyp. 1 do nr. 414) — sprawa ta nie jest i nie może być rozstrzygnięta, podobnież, jak pytanie, czy w rzędzie świadków omawianego aktu, wystawionego przez Bolesława I Konradowica pod tytułem wyłącznym księcia mazowieckiego, nie występują i mazowszanie.

Akt niniejszy drukowali z kolei: w r. 1634 (ex Arch. Conv. in Miechovia) Samuel Nakielski, j. w.; w r. 1886 (z Nakielskiego) Franciszek Piekosiński, j. w.; w r. 1886 (w regeście z Nakielskiego) Max Perlbach, j. w.

Literatury specyalnej nie znamy.

365.

1237 PULTOVIAE, *S. D.*

Pacoslaus de Żuromin, custos Kielcensis, nepotes suos in filios adoptando, eis haereditatem suam in colloquio ducum (Masoviae etc.) Conradi scilicet, Boleslai ac Casimiri, iure haereditario confert possidendam.

Quod pia modernorum disponit pietas . irritare successorum non presumat austeritas . Harum igitur[a] serie litterarum tam presentibus, quam subsequentibus clareat manifeste . quod Pacozlaus, heres de Siromino et custos Kilciensis, nepotes suos, filios Bozeni, uidelicet Petrum et Bribizlaum *(sic)* in filios ad optando *(sic)*, omnis possessionis sue successores constituit . et eis hereditatem supradictam iure hereditario possidendam contulit . ita . ut ipsi sine[b] contradictione parentum predictj Pacozlaui[c] habeant, teneant et possideant iam dictam hereditatem. In-

[a] *Lubomirski (błędnie):* ergo; [b] *Fr. Piekosiński (w kopii rękopiśmiennej oryginału):* sub; [c] *Lubomirski:* Pacozlaici (!).

super eis liceat illam[a] uendere, siue donare, uel quicquid de ea decreuerint, facere . liberam habeant uoluntatem. Et licet filioli nominati Pacozlay: Stephanus scilicet et Cirpanta[b], hanc donationem patruj sui libenter infringere uoluissent . Pacozlaus iusto iudicio optinuit *(sic)* . dare cui uellet . Dedit autem, sicut dictum est, nepotibus suis suprascriptis . ubi fuerunt tres illustres duces, uidelicet dux Conradus cum filiis suis, scilicet duce Bolezlao et duce Kazimiro . coram quibus hec donatio fuit confirmata . cuius (rei)[c] h(ii)[c] sunt testes: ....[d]rius Palatinus Mazouie . Johannes cancellarius, Windinus dapifer Mazouie[e], Vlost fili(us ...)[f]anj . Comes Brezdonia[g] . Jacobus filius Boriuogij[h] . Jacus filius Jacobj . Pasek filius Boglonis . Bartos . Voyteh Lan..ij[i], Mucimjr[j] Volisevic . Sdrzlaus filius Bogdani . et frater ejus Bolesta . Wratizlaus capellanus ducis . et alter Jacobus de Gumnin[k] . Olricus de Siger . Janek capellanus de Poltouzk . Alexius, qui scripsit . Factum in Poltouzk, ab incarnacione dominj anno . M° CC . XXX septimo.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku pod sygnaturą: $\frac{\text{P. I.}}{12.}$ Jest to pergamin w gorszym gatunku włoskim, nieco już, z drobnem uszkodzeniem pisma, wytlały. Mierzy szerokości 20,4 ctm., a wysokości, po rozprostowaniu (zakładka = 1 ctm.), 13,8 ctm. Posiada zniszczoną pierwotną a jedyną pieczęć okrągłą z czystego wosku, zawieszoną na nieskręconym jedwabiu pąsowym. Tłok jej, zlany już całkowicie z wykruszoną po brzegach oponą, przedstawia konną postać księcia z napisem w otoku: † S. BOLEZLAI DVCIS MA..... SAN.O.IR.. Odpadły niegdyś jej kawałek (SAN.O) przyklejono woskiem czarnym. Wzór tej pieczęci podał w zbiorze swym (nr. 70) Franciszek Piekosiński. *In dorso* tego niewątpliwego oryginału widnieją napisy: z XIII—XIV w.: „De Ziromino", a z XVI: „Privilegium ducis Conradj cum filijs Boleslao et Cazimiro..." — o treści bez znaczenia, oraz sygnatury dawne: „N. 190", „N-r 8", „Lit. E", „N-ro 13-tio".

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału.

Potwierdzeń ani transsumptów jego nie znamy. Rękopiśmienna Specificatio documentorum R. Cap. Ploc., reperibilium mense augusto 1850 (Płock, Skarbiec, szafa II) zamieszcza pod r. 1237 s. d. następujący jego regest: Conradi donatio Zyromino.

Drukowali go z kolei: w r. 1863 (z oryginału) ks. J. T. Lubomirski (Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa, str. 7—8, nr. 10) i w r. 1886

---

[a] *Lubomirski (błędnie):* eam; [b] *tenże:* Kirpanta; *w oryginale niewątpliwie:* Cirpanta, *gdyż* K (Kilciensis, *wiersz 33, str. 419) pisane jest tam w sposób zgoła odmienny;* [c] *miejsce w oryginale uszkodzone;* [d] *tamże brak 3—4 liter;* [e] *Fr. Piekosiński, j. w., czyta:* Mazouienses; [f] *ogółem brak około 5 liter; Lubomirski uzupełnia je:* filius Simani; [g] *wyraz ten możnaby czytać i:* Brezdoma; [h] *Lubomirski (błędnie):* Boziuogij; [i] *brak 1—2 liter; Lubomirski uzupełnia je:* Lanscj; [j] *Lubomirski:* Mucrinjr, *Piekosiński:* Mucrmir; [k] *Lubomirski (błędnie):* Cumnin, *Piekosiński:* Gummy *(sic).*

(w regeście, na podstawie tego wydawnictwa) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 120, nr. 78.

Literatury specyalnej nie znamy.

366.

1237 GĄBIN, *MARTII 8*

C(onradus), dux Masoviae et Cuiaviae, consentientibus filiis suis: B(oleslao), C(asimiro), S(emovito) et Z(emomysl), magistro B(runoni) et fratribus suis, ordinis quondam[1] *Dobrinensis, castrum Drohiczyn cum territorio suo, ad defendendum populum christianum, confert.*

Cum secundum apostolum debeamus diem messionis extreme misericordie operibus preuenire . ut pro transitoriis heredes fieri mereamur patrie permanentis . innotescat presentibus et futuris, quod ego . C. miseracione diuina dux Mazouie et Cuiauie . cum communi consensu et unanimi uoluntate filiorum meorum . uidelicet B. ducis Mazovie . K. ducis quyauie . nec non aliorum duorum . S. et Z. iuniorum, pro nostrarum remedio animarum conferimus et donamus magistro B.[2] et fratribus suis, ordinis militum christi . domus quondam Dobrinensis, castrum Drochicin et totum territorium . quod ex eadem parte castri continetur a medietate fluminum Bug et Nur . usque ad methas ruthenorum, saluo iure ecclesie Mazouiensis et nobilium, si quid[a] in predictis fluminibus hactenus habuerunt . cum omni districtu et honore, castoribus . fluminibus . lacubus, saltubus *(sic)*, theloneo in ipso Drochicin de nauibus . siue de curribus, et cum omni iure, quod supradictum castrum noscitur hactenus habuisse . iure hereditario perpetuo possidendum, ut christo sub ordinis sui debito militantes . ab instantia paganorum defendant populum christianum. Idem uero B. uidelicet magister ordinis antedicti cum fratribus, nobis et nostris filiis promiserat[b] . precipue duci Mazouie, ius patronatus fideliter obseruare. Prefatam quoque terram scilicet Mazouiam . una nobiscum defendere suorum auxilio subditorum, contra quoslibet inuasores, exceptis hereticis et Pruthenis, seu cuius[c]libet *(sic)* christiane fidei inimicis, quos tenentur personaliter inpugnare. Nos eciam[d]

[1] Por. nr. 355. — [2] Bruno (Dusburg II, cap. 4. Script. rer. pruss. I, 35).

[a] *Hasselbach i Kosegarten czytają:* quod; [b] *Philippi i Woelky czytają:* promiserunt; [c] *Wojciech Kętrzyński (ob. Literatura) poprawia na:* quibus; [d] *u Hasselbacha i Kosegartena brak:* eciam.

uice uersa prenominatam terram scilicet Drochicin . contra inuasores promisimus fideliter defensare. Promiserunt insuper prelibati fratres . neminem potentium in nostrum preiudicium et grauamen in Drochicensi territorio collocare. Neque super eiusdem translatione uel uendicione, commutatione . uel donatione, seu cuiuslibet alienationis specie . tractare sine nostro consilio et consensu. Ad hec etiam promiserunt, homines nostros populares . seruilis seu libere conditionis . nec per se . nec per alios . aliquatenus auocare *(sic)* . etiam si ad ipsos sponte transierint, nullatenus retinere. Nos quoque promittimus fratribus antedictis . ut ipsorum ciues et omnes habitatores territorii sepefati . necnon ad ipsos, ut cum eis maneant, transeuntes per terras nostras et nostrorum filiorum, ab omni exactione thelonei et aliorum iurium sint immunes. Et nisi iusto impedimento prohibente magister ordinis, uel ipsius loco alius constitutus, per nos pro communi terre nostre uel ipsorum consilio euocatus, accedere personaliter non recuset. Quicumque igitur principum seu potentum *(sic)* aliorum huic donationi nostre facto uel consilio uoluerit contraire, indignationem dei[a] et beate virginis Marie . necnon omnium electorum eius . habiturus, cum Dathan et Abiron accipiat porcionem. Actum anno gratie m° cc° XXX° VII°. VIII idus Marcii . littera dominicali D. in Gambin.

Oryginał, przechowywany dawniej w tajnem Archiwum Państwowem w Berlinie, znajduje się od r. 1865 w Archiwum Państwowem w Królewcu. Wedle opisu ostatnich jego wydawców (Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 96, przyp. do nr. 126) posiadał on zawieszone na czerwonych sznurach jedwabnych trzy pieczęcie. Pierwszą obecnie już nie istnieje. Druga, okrągła, przedstawia konną postać książęcą, zwróconą w prawo. W otoku płaski napis: († S. CO)NRADI DVCIS CR...VIE MAZOVIE SVDO..... LVCICIE. Być może, że jest to taż sama pieczęć, której podobiznę (z r. 1238) podał Vossberg (Siegel des Mittelalters, tab. II). O pieczęci tej pisze Bolesław Ulanowski (ob. niżej: Literatura): „Pieczęć dobrze zachowana.. przedstawia postać książęcą na bardzo niezgrabnie modelowanym wierzchowcu z proporcem w prawej ręce, zwróconą ku stronie prawej. Napis daje się zrekonstruować w całości, kombinując pozostałe na każdym ze znanych egzemplarzy słowa; napis ten brzmi: † S. Conradi dvcis Cracovie, Mazovie, Sudomirie, La(n)cicie. Średnica pieczęci wynosi 7 ctm." (por. objaśnienie aktu z maja 1242 r.). Trzecia, mniejsza pieczęć okrągła, wyobraża konną postać książęcą, w lewo zwróconą; w otoku napis, również płaski, częściowo wykruszony: † S. BOL(ES)LA(I) DVCIS MAZOVIE ..... Również z oryginału drukowali akt niniejszy Hasselbach u. Kosegarten (Cod. Pomer. Dipl., Bd. I, Greifswald 1862, pag. 556—557).

[a] *Hasselbach i Kosegarten:* domini.

Tekst nasz, nie mogąc dotrzeć do oryginału, zaczerpnęliśmy z tego ostatniego wydawnictwa, które zachowało pisownię oryginału, zmodernizowaną przez Philippi'ego i Woelky'ego. Zestawienie obu tych druków wykazuje zaledwie drobne różnice, uwzględnione tu w przypisach dolnych. Ponieważ Philippi i Woelky czytają naogół poprawniej, odmianki ich przenieśliśmy (z wyjątkiem waryantu *b*) do tekstu, zaznaczając w przypisach lekcyę Hasselbach'a i Kosegarten'a.

Transsumptów ani potwierdzeń aktu niniejszego nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1857 (w regeście) Voigt: Cod. Dipl. Prussicus, t. V, Königsberg, Regesten pag. IV (por. tegoż: Geschichte Preussens II, 188—189, 277; Strehlke: Tabulae Ord. Theut., 196, nr. 204; Daniłowicz I, n. 79; w r. 1857 (w regeście, zamiast Gąbin: Ohambin!) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 200; w r. 1862 Hasselbach u. Kosegarten, j. w; w r. 1876 (w regeście pod 9 III 1237 r.) Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 47, nr. 151; w r. 1882 (z oryginału) Philippi u. Woelky (j. w., pag. 95—96, nr. 126); w r. 1886 (w regeście z ostatniego tego wydawnictwa) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 120, nr. 77.

Literatura. Por. przypisy pomienionych wydawców (u Hasselbach'a i Kosegarten'a, j. w., pag. 155—157), oraz Wojciech Kętrzyński: O powołaniu Krzyżaków przez ks. Konrada (Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., serya II, t. XX, Kraków 1903, str. 186—187); wreszcie por. Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1887, str. 14—15).

367.

1237 VITERBII, *OCTOBRIS 6 (?)—14 (?)*[1]

Gregorius papa IX episcopo ac decano Plocensibus[2] *(?) necnon abbati de Kolbacz litem, quae inter Henricum, ducem Silesiae, ac Vladislaum Odonis, ducem Poloniae Maioris, vertebatur, ad decisionem commisisse dinoscitur.*

(Cf. nr. 368.)

(Episcopo, decano Plocensi et abbati de Kelbus. Viterbo II Non. Aug. a[nno pontificatus] XI). Oryg. Reg. Wat. Grzegorza IX, t. XVIII, Ann. IX, X, XI, fol. 330, nr. 260.

[1] Richard Roepell (Geschichte Polens, Erster Theil, Hamburg 1840, pag. 453, nota 19 i pag. 457, 459) kładzie akt niniejszy pod datą 14 października 1237 r., co Stosław Łaguna gołosłownie (w notatach rękopiśmiennych) — najpewniej za Stanisławem Smolką (Henryk Brodaty, Lwów 1872, str. 50, przyp. 65 i str. 59, przyp. 90) — poprawia na 6 tegoż miesiąca i roku. — [2] C. Grünhagen (ob. objaśnienia) domyśla się tylko we wspomnianym w tekście omawianego aktu biskupie, biskupa płockiego, zapewne na tej podstawie, że wspomnianego tamże dziekana oznaczono pono jako dziekana płockiego. Dlatego Grünhagen ujął „Płock", przy wzmiance o biskupie, w nawias. Okoliczność ta tembardziej zasługuje na uwagę, że ani Roepell ani Smolka, omawiając akt niniejszy, wcale o Płocku, jako o tytule wyznaczonych przez papieża arbitrów, nie wspominają. Istnieje atoli wielkie prawdopo-

Regest taki podaje Władysław Abraham (Sprawozdanie z poszukiwań w Archiwach i Bibliotekach rzymskich. Arch. Kom. Hist. t. IX, Kraków, Ak. Um. 1902, str. 32—33), uzupełniając go objaśnieniem następującem: „W sprawie sporu Władysława Odonica z Henrykiem Śląskim. Akt bardzo ważny, dotąd nieznany. O jego domniemanej treści ob. Kod. Dypl. W. Pols. I, str. 583". Kopię tego, nieznanego nam w pełnym tekście aktu, przytoczonego nadto przez Potthast'a (nr. 10464), miał sporządzić z Archiwum Watykańskiego Edward Raczyński. Na jej podstawie, dzięki R. Roepellowi, ogłosił dłuższy jego regest Colmar Grünhagen (Regesten zur schlesischen Geschichte I. Th., Cod. Dipl. Sil. VII, I. Th., Breslau 1868, pag. 190—191, nr. 508. W drugiem wydaniu tej publikacyi — Breslau 1884 — regest ów występuje pod tymże nr. na str. 221). Z regestu tego dowiadujemy się, że ks. Henryk, usposobiony nieufnie względem arcybiskupa gnieźnieńskiego (Pełki) i biskupa poznańskiego (Pawła), jako jednaczy, wyznaczonych w r. 1234 w sprawie jego sporu z Władysławem Odonicem (por. C. Grünhagen, j. w., nr. 451, 452; Cod. Dipl. Maj. Pol. nr. 168), wymógł na papieżu, iżby, w razie zawodu ze strony pomienionych pośredników, zajęli się jego sprawą: biskup merseburski i paru innych prałatów. Ponieważ atoli ci ostatni, nie czekając na wyjaśnienie sporu przez wspomnianych wyżej pośredników, ujęli sprawę pod wpływem ks. Henryka w swe ręce i wezwali ks. Władysława Odonica do stawienia się w miejscowości dalekiej, nie zapewniającej mu bezpieczeństwa, a gdy tenże tam się nie stawił, skłonili legata Wilhelma z Modeny do zatwierdzenia układu z 22 września 1234 r. (por. C. Grünhagen, j. w., i Cod. Dipl. Maj. Pol., j. w.), — ks. Władysław przeciw temu zaprotestował. Papież wzywa tedy biskupa i dziekana płockich (?), aby dalej sprawę tę poprowadzili. (Por. Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, str. 583, nota do str. 174, oraz nr. 205).

Literatura. Richard Roepell: Geschichte Polens, Erster Theil, Hamburg 1840, pag. 453, 457, 459 (por. Klempin: Pommersches Urkundenbuch, pag. 459), oraz Stanisław Smolka: Henryk Brodaty, ustęp z dziejów epoki piastowskiej, Lwów 1872, str. 50, przyp. 65 i str. 59, przyp. 90, gdzie przytoczono (najpewniej z kopii E. Raczyńskiego) urywek tekstu łacińskiego omawianego aktu, wraz z częścią uwag R. Roepella.

---

dobieństwo, że Grünhagen się nie pomylił, gdyż podkład polityczny i dzieje sporu ks. Henryka Brodatego z Władysławem Odonicem zdają się wyłączać tu rolę arbitrów, pochodzących z innych ziem polskich. Mazowsze zdawało się gwarantować w danym przypadku maximum bezstronności. (Por. Stanisław Smolka, j. w., passim, a nadewszystko w zbiorze niniejszym nr. 368).

1237 **368.** LATERANI, *OCTOBRIS 23*

Gregorius papa IX episcopo Plocensi et suis collegis mandat, ut in causa episcopi Vratislaviensis contra Henricum, ducem Silesiae, decernant.

(Cf. nr. 367.)

Gregorius .... Episcopo Plocensi, et .. Plocensis et Crusuiciensis, Cuiaviensis dioecesis ecclesiarum Decanis, salutem ..... Wratislaviensis episcopi petitio continebat, quod cum .. Henrico Duci Zlesie direxerimus scripta nostra, ut ab iniuriis et molestiis Wratislaviensis ecclesie ... desisteret ..... scripserimus etiam Abbati de Lumbeus *(sic)* Cisterciensis ordinis, et collegis ipsius, ut ..... inducere procurarent, quicquid idem Dux inde faceret .....: memoratus Dux mandatis apostolicis et illorum monitis parere non curans, se nobis super hiis per specialem nuntium asseruit responsurum. Sed ..... tam idem Dux, quam .. H. filius eius, homines ipsos angariis ..... durius aggravant *(sequuntur verba 36)* et .. cum nequeat in partibus illis de pari contendere cum eisdem, ... ad Abbatem Stravoviensem Premonstratensis ordinis, eiusque collegas, constitutos in terra sororii filii dicti Ducis, in quos consensit ipsius Episcopi procurator, ... idem filius contra prefatum episcopum et eius Capitulum super hiis apostolicas in communi forma litteras impetravit. Unde nobis fuit humiliter supplicatum, ut ..... quod coram prefatis iudicibus tute non posset prosequi causam ... apponere curaremus. Nos igitur ..... mandamus quatenus ..... causam prosequi memoratam prefigatis *(sequuntur verba 79)*. Datum Laterani X. Kalendas Novembris. Anno Undecimo.

Bullę tę ogłosił w całości z oryginału regestów watykańskich Grzegorza IX (t. V, fol. 331, epist. 268) Augustinus Theiner (Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I., Romae 1860, pag. 31—32, nr. 68), skąd zaczerpnęliśmy nasz regest. Regesta jej drukowali: Palacky: Italienische Reise, pag. 27; Carolus Jaromirus Erben: Regesta.... Bohemiae et Moraviae, pars I., Pragae 1855, pag. 431, nr. 926; Potthast nr. 10467, oraz dwukrotnie Colmar Grünhagen: Regesten zur schlesischen Geschichte I Th., Breslau 1868, pag. 191, nr. 509, i pod tymże numerem, w powtórnem wydaniu tej publikacyi—Breslau 1884—pag. 221.

(ante 1238) **369.**

Theodoricus, comes (Wettinensis), Eudoxiam, filiam Conradi, Ducis Masoviae, duxit in uxorem.

.. Theodericus ultimo positus comes de Bren [1], duxit uxorem Eudoxiam [2], filiam ducis Conradi Cuiavie et Mazovie, de qua habuit quatuor filios: Ottonem,

[1] Dytryk I, Hrabia Breny i Wettynu † około 1270 r. (Oswald Balzer: Gen. Piastów).

[2] Ur. przed r. 1222 † po r. 1238. (Tamże).

Conradum, Theodericum, Henricum et duas filias: Iuditam, quam duxit Myscivoyus, dux Pomeranie, et Hedwigim, Gerbistedensem abbatissam.

Genealogia S. Hedwigis (XIII w.). Wyd. Aleksander Semkowicz: Mon. Pol. Hist. IV., (Lwów 1884), str. 645.

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 302—303 i przypisy.

1238[1] 370.

Duces Russiae proficiscuntur ad Conradum, (ducem Masoviae).

.. идоста . Михаилъ[2] и Ростиславъ[3] . ко оуеви своему[4] в Лахъı и ко Кондратови .

Latopis Hipacki (Ипатьевская Лѣтопись. XIII?—XV w.): Полн. Собр. Русс. Лѣт. т. II, изд. II, С.-Петербургъ 1908, str. 783.

1238 (!) 371.

Conradus, dux Masoviae, castrum Łowicz[5] *cum suo districtu archiepiscopo et ecclesiae Gnesnensi in satisfactionem necis Joannis Czapla, scholastici Plocensis, donasse dinoscitur.*

(Cf. nr. 360, 385, 386.)

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist. II, (Lwów 1872) str. 560.

Ob. nr. 395.

[1] Pod r. 1238 zamieszcza błędnie Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 256) wiadomość o śmierci Piotra, biskupa płockiego, i o następstwie Andrzeja h. Gryf. Ob. nr. 393, por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 236. — [2] Prawdopodobnie Michał, syn Jarosława W. ks. kijowskiego, zmarły w r. 1248. — [3] Prawdopodobnie syn (domniemany) Mścisława W. ks. kijowskiego i ks. nowogrodzko-smoleńskiego, zmarły przed r. 1264. (Por. Wilhelm Bahnson: Stamm- und Regententafeln, Bd. III, Berlin 1912 (Russland V, Rurik IV, tab. 78). — [4] Prawdopodobnie mowa o Bolesławie Wstydliwym, który, mimo młodocianego swego wieku (ur. 21. VI. 1226), mógł był może (jako wnuk Ingwara, ks. łuckiego) występować w stopniu wuja wobec książąt pomienionych (Michała i Rościsława). Por. W. Bahnson j. w., oraz O. Balzer: Gen. Piastów. — [5] Przekaz wątpliwy; por. objaśnienia nr. 394.

372.

Ex littera falsa.

1238(!) STANIĄTKI, *S. D.*

Vislaus, episcopus Cracoviensis, ecclesiae b. Mariae Virginis in Staniątki decimas multarum villarum confert, asserens Andream, episcopum Masoviae, suosque fratres in eadem donatione participes fore.

(Cf. nr. 393, 420, 421.)

..Nos Wisslaus .. Cracouiensis Episcopus . notum facimus ..... quod in dedicatione ecclesie de stanantek ..... ad instanciam et humilem supplicationem .. Dominj . andree fratris nostri Episcopi Mazouiensis, ac fratrum eius . Comitis Clementis castellani Cracouiensis et Comitis Jankonis castellani de thesin *(sequuntur verba 42)* contulimus .... sanctimonialibus monasterij supradicti . decimam in villa ipsarum Wiscouicj *(sequuntur verba 163)*. Post quem dominus Andreas frater noster, Episcopus mazouiensis . ductus zelo dei . suas proprias hereditates ipsi monasterio donauit: Bresniciam uidelicet in jure theutonico cum ecclesia et cum decimis de nemore quod postea excoletur aloco *(sic)* illo a quo decimas perciperent Canonici ecclesie nostre super noualibus, quarum noualium metas et terminos . Doman et bernardus, nostrj Canonici, missi de communj consilio . inter bresniciam supradictam et lopankam per uallem, que *priseki* nuncupatur, et iuxta uineam per uiam aput *(sic)* mogilice, que ducit in crecew . assignarunt . lopankam cum sale, visnice totaliter cum Chronow, in dolusice quod frater suus Suentoslaus habuit . Dobranouice, Gnatouice, Baulouice, bircow, . . Comes Janko, frater ipsorum ..... de bona uoluntate filij sui dominj Sulislay sepe fate domuj assignauit . Zacrew et alteram Zacrew . rokow, et post mortem filij sui cum eiusdem uoluntate Cosocice . monasterio . dicto donauit ..... Dominus . Andreas Episcopus Mazouiensis . sigillum suum (pagine presenti) appendere Curauit . Acta sunt . hec in stanantek. Anno dominj M°. CC°. XXX°. VIII°..

„Oryginał", z którym nie zetknęliśmy się bezpośrednio, przechowuje się w Archiwum Klasztoru P.P. Benedyktynek w Staniątkach. Przed r. 1858 Sławiński sporządził jego kopię i opis, zużytkowane przez Juliana Bartoszewicza (Cod. Dipl. Pol., t. III, Varsaviae 1858, str. 33, przyp. do nr. 18). Z opisu tego wynika, że miał on do czynienia z dyplomatem pergaminowym o trzech pieczęciach, zawieszonych na sznurach jedwabnych koloru różowego. Pierwsza z nich miała być mniejszą pieczęcią biskupią sine effigie; wzór drugiej podać miał w podobiźnie Aleksander Przeździecki (Wołyń i Podole, t. II, akt z r. 1235); z trzeciej pozostały pono tylko szczątki. „Oryginał", o którym mowa, zawierający podany tu przekaz o biskupie płockim Andrzeju (który urząd ten objął, jak zdaje się wskazywać na to nr. 396, po poprzedniku swym Piotrze, po 15. VI. 1239 r.) pod błędną datą 1238 (! r., choć przyjmuje ją W. Kętrzyński: Mon. Pol Hist. t. VI, 597), jest niewątpliwym falsyfikatem. Stwierdza to zarówno studyum specyalne Bolesława Ulanowskiego (O założeniu i uposażeniu Klasztoru Benedyktynek w Staniątkach. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXVIII,

Kraków 1891, str. 21 — 25), poświęcone analizie treści i świadków aktu, jak również dopełniona przezeń autopsya „oryginału", którego (częściowa) podobizna (j. w. tab. V, fig. 17) zdradza jaknajoczywiściej pismo o cały wiek późniejsze. W pochodzącym z XVI—XVII w. kopiaryuszu staniąteckim, fol. 22 (por. Fr. Piekosiński: Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, Cracoviae 1886, str. X, oraz tamże t. III, Cracoviae 1887, str. 13, przyp. do n-ru 641) przechował się tekst transsumptu omawianego aktu, wydany w Krakowie d. 15. X. 1334 r. przez Jana, biskupa krakowskiego. B. Ulanowski (j. w. str. 24, przyp.) mniema nie bez słuszności, że „oryginał" z r. 1238 (!) mógł powstać ad hoc właśnie w tym czasie. Mimo to zawarte w nim szczegóły, dotyczące stosunków rodzinnych biskupa płockiego Andrzeja — cały ich charakter i drobiazgowość, zgoła dla staniąteckich celów fałszerstwa zbędne — zdają się wskazywać na to, że zaczerpnięto je z przekazów autentycznych XIII wieku. To też, jeśli nawet pominiemy w danym przypadku sam zakres terytoryalny darowizny, na rzecz klasztoru staniąteckiego (rzekomo) dokonanej, nic nie stanie na przeszkodzie uznaniu faktu, że cały, zawarty w omawianym akcie zasób danych, dotyczących stosunków rodzinnych biskupa Andrzeja, oparto istotnie na autentycznym, nieznanym nam przywileju, quod (praepositus et magistra de Stanantek) dicebant (d. 17. V. 1281 r.) se in fuga Thartarorum (t. j. w r. 1241) perdidisse (Cod. Dipl. Pol. III, str. 125, nr. 57). Por. nr. 421.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z wydania Juliana Bartoszewicza j. w. Potwierdzeń jego ani transsumptów, poza pomienionym, nie znamy. Drukował go (w całości z „oryginału") Julian Bartoszewicz j. w.

Literatura. Bolesław Ulanowski j. w.

1238 373. LATERANI, *MARTII 25.*

Gregorius papa IX, Conrado, duci Masoviae et Lanciciae, aliisque ducibus Poloniae mandat, ne homines ecclesiae Gnesnensis molestent [1].

Gregorius episcopus etc.[2], Dilectis filiis Nobilibus viris C. Mazovie et Lanchicie et aliis Ducibus Polonie, salutem etc. [2] Sua nobis venerabilis frater noster ... [3] Archiepiscopus Gneznensis petitione monstrabat, quod cum olim ad nostram audientiam pervenisset, quod vos homines cathedralium et aliarum ecclesiarum Gneznensis provincie angariis,

[1] Bullę analogiczną pod klątwą, a ze wzmianką, quod nobiles viri Duces Polonie homines cathedralium et aliarum ecclesiarum Gneznensis provincie angariis (z wyszczególnieniem ich rodzajów) ... graviter affligendo, ipsos (etc.) contra iustitiam coartabant, wystosował Grzegorz IX do Henryka Pobożnego ks. Śląskiego d. 25. V. t r. (A. Theiner: Mon. Hist. Pol. I, nr. 71. Cod. Dipl. Maj. Pol. I, nr. 594).
[2] etc. są dodatkami Theinera, zastępującymi opuszczoną przez niego formułę aktu.
[3] Kropki przejmujemy również z Theinera j. w.

perangariis, et vectigalibus graviter affligendo, eos, ut vestros venatores in domibus suis reciperent, ac vobis procurationes indebitas exhiberent, in expeditionibus vestris propriis stipendiis militarent, et vestris munitionibus et domibus construendis insisterent, contra iustitiam cogeretis, et alias per vos tam enormiter gravarentur, quod nec suis poterant vacare negotiis, nec prefatis, ut tenentur, ecclesiis deservire, et nichilominus a vobis et vestris officialibus indifferenter, tanquam proprii servi vestri, compellerentur obsequiis et iudiciis subiacere: Venerabili fratri nostro ... Episcopo quondam Mutinensi, penitentiario nostro, apostolice sedis legato, scripsimus, ut aliqua consuetudine, que corruptela potius dicitur, non obstante, vos ab huiusmodi molestiis dictorum hominum coherceret. Preterea, cum tu, fili Dux Mazovie et Lanchicie, decimas ecclesiis debitas quibusdam personis pro tua distribueres voluntate, super hoc tibi nostras direximus litteras[1], continentes, ut eas, sicut tenebaris, eisdem ecclesiis exhiberes, prefato Episcopo per alias litteras[1] iniungentes, ut si mandatum nostrum adimplere negligeres, te ad id per censuram ecclesiasticam ratione predicta coactaret. Sed licet idem Episcopus vos, ut ab huiusmodi molestiis desisteretis ipsorum, auctoritate apostolica duxerit monendos, vos tamen, indurantes in hoc vestram faciem supra petram, predicti Legati in nullo curavistis parere mandatis, peiora postmodum peioribus committentes. Verum, cum id non possimus ulterius sub dissimulatione transire, nobilitatem vestram rogandam duximus attente et monemus, per apostolica vobis scripta mandantes, quatinus ob reverentiam apostolice sedis et nostram a predictorum ecclesiarum et hominum indebitis super premissis gravaminibus quiescentes, omnino eis de illatis dampnis et iniuriis debitam satisfactionem exhibere curetis: alioquin sententias, quas idem Archiepiscopus vel Suffraganei eius iuxta officii sui debitum in personas et terras vestras rite duxerint promulgandas, ratas habebimus, et faciemus, auctore domino, usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Datum Laterani VIII. Kalendas Aprilis. Anno Duodecimo.

Oryginał (pieczętowany) bulli niniejszej jest nieznany. Tekst jej przechował się w oryginalnych regestach (pergaminowych) Grzegorza IX (t. VI, fol. 1, epist. 4) w Archiwum Watykańskiem w Rzymie, skąd ogłosił go Augustinus Theiner (Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I, Romae 1860, pag. 32—33, nr. 70), a z wydawnictwa jego przedrukował go Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, Poznaniae 1877, str. 177—178, nr. 209). Również z Theiner'a podali jego regesta: Potthast: Reg. Pontif. nr. 10551; Colmar Grünhagen: Regesten zur schles. Gesch. I Th. Breslau 1868, pag. 193, (Breslau 1884, pag. 225), nr. 515, oraz Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 121, nr. 83.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z Theiner'a j. w.

Potwierdzeń jego, transsumptów ani literatury specyalnej nie znamy.

[1] Aktu tego nie znamy.

1238 374. S. L., APRILIS 23

Conradus, dux Cracoviae et Masoviae, donationem villae ducalis Łęczno, olim a fratre suo, Lestcone (Albo), monasterio de Sulejów factam, ratam esse iubet.

(Cf. nr. 332.)

In nomine domini amen. Nos Conradus, dei gracia dux Cracouie et Mazouie, notum esse uolumus vniuersis presentibus et futuris, quod nos donacionem illustris principis fratris nostri bone memorie Lestconis, quondam Cracouie ducis, factam monasterio nostro Suliov de villa nostrorum progenitorum, Lanchno wlgariter dicta, ratam, iustam, et firmam habentes, quia eadem villa ducalis ab inicio fuit, eamdem *(sic)* dicto monasterio perpetuo confirmamus et sigilli nostri munimine communimus. Decernentes predictam villam eisdem libertatibus perpetuo gaudere, quas forum de Suliov hactenus a nostris progenitoribus et a nobis noscitur habuisse. Ita, quod conductum nullum ducat, nec ab aliquo recipiat, nec alicui seruituti perpetuo subiaceat, quocunque vocabulo seruitus nunc, aut in futurum censeatur. Sed ab omni iugo tributarie seruitutis eam penitus absolutam esse volumus et inmunem *(sic)*, nec coram aliquo iudice citabuntur incole dicte ville, nisi solummodo coram nobis cum littera, nostro sigillo sigillata. Causas autem ciuiles, siue criminales, que in dicta villa contigerint et capita, abbas dicti monasterii, siue iudex eius, libere iudicabit, soluciones penales recepturus. Acta sunt hec anno domini M° CC° XXX° octauo, in die beati Adalberti Martiris, presentibus duobus filiis nostris: Kazimiro, Semouito, Volimiro cancellario, Dobeslao iudice, Vitto subiudice et aliis quam plurimis nobilibus, qui huic nostre confirmacioni interfuerunt.

Oryginał przechowuje się w Zbiorach Gabinetu Archeologicznego Uniw. Jag. w Krakowie pod nr. 3926. Zanim, około r. 1887, odszukał go tam Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, przeważnie z XIII wieku. Arch. Kom. Hist. t. IV, Kraków 1887, str. 374—375, nr. 1 przyp.), dyplomat ten, zapewne jeszcze jako własność bar. Edwarda Rastawieckiego, znany był tylko powierzchownie z wykonanej w miedziorycie przez Kieleśnickiego podobizny części swego dorso, (na której widnieje napis, ręką XVIII? wieku położony: „[Confir]matio Conradi....s Donationis Le[sconis] villae Łęczno", data: „1238", oraz: „Nro 28") i pięknej pieczęci Konrada I (por. objaśnienia nr. 366), z E. A. Vossberg'a (Siegel des Mittelalters von Polen, Lithauen, Schlesien, Pommern und Preussen, Berlin 1854, Tab. 2). Nie dotarłszy do niego bezpośrednio, przytaczamy tu jego opis za jedynym jego wydawcą, B. Ulanowskim j. w. Jest to „dokument oryginalny pergaminowy z pieczęcią książęcą, zawieszoną na sznurkach różowych jedwabnych. Pieczęć konna Konrada mocno zniszczona". Jest ona okrągła, a tłok jej mierzy (wedle podobizny j. w.) 6,7 ctm. średnicy, wyobrażając zwróconą w prawo (widza) postać konną księcia, w hełmie

śpiczastym, z tarczą w lewicy a z proporcem o trzech klinach, z krzyżem na płachcie, w ręce prawej. W otoku napis: † . CONRADI DVCIS.....V.....IRIE LA(N)CICIE.

Akt niniejszy, jakkolwiek nie mazowiecki, zamieszczamy tu w całości ze względu na trudność odpowiedniego streszczenia go, a na wagę jego w dziejach ogólnych Konrada I.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego wydawnictwa B. Ulanowskiego j. w., poprawiając jedynie datę roczną aktu, która (przez oczywisty błąd składacza) brzmi tam: M°CCC°XXX° octauo.

Potwierdzeń ani transsumptów jego nie znamy.

Jeszcze na podstawie Vossberg'a (j. w.) próbę jego regestu (bez daty miesiąca i dnia) podał Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 121, nr. 85a.

Literatura. Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku. Rozpr. Wydz. Hist. Fil. Ak. Um. Serya II, t. I, Kraków 1891, str. 302) wyraża domniemanie, że ustęp od: eisdem libertatibus aż do: et inmunem włącznie, dotyczy praw a progenitoribus nadanych; „co następuje (nec coram aliquo iudice etc.), będzie już «a nobis», jako zwyczaj XIII wieku". Por. nadto Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego (Rozpr. Wydz. Hist. Fil. Ak. Um., t. XXI, Kraków 1888, str. 14 odbitki), w której to pracy jest mowa o akcie niniejszym, jako jeszcze o zabytku, nieznanym w oryginale.

375.

1238(!) SIRADIAE, *JUNII 15*

Conradus, dux Masoviae, ecclesiae Plocensi multa confert privilegia.

(Cf. nr. 171.)

Rękopis nr. II. 68. Biblioteki Kórnickiej, w części swej, pochodzącej z drugiej połowy XV wieku, zawiera (pag. 370) wpis następujący: „Copia iuris et privilegii ecclesie cathedralis Plocensis ducis Conradi . D. in Syradz XVII Kal. iulii. 1238". (Antoni Prochaska: Codex epistolaris Vitoldi, Magni Ducis Lithuaniae. Wyd. Kom. Hist. Ak. Um. N. 23, Cracoviae 1882, str. CVI. Opis rękopisu por. tamże, str. XCVII).

Z niemniej pomylonego źródła, nazwanego rękopisem (Ms) kapituły płockiej, cytuje Tadeusz Czacki (O litewskich i polskich prawach, t. I, wyd. K. J. Turowskiego, Kraków 1861, str. 130, przyp. 1) ustęp: Moneta per vim civibus non proiiciatur, zawarty jakoby w przywileju, wydanym przez Konrada I dla miasta Płocka w r. 1238 (!) a występujący istotnie w akcie nr. 362; (por. str. 414, wiersz 30).

Ob. nr. 396.

1238(?) **376.** *S. L., JUNII 16. (?)*

Ex littera ignota.

Conradus, dux Masoviae, oppidum Pułtusk a teloneo transductorum ac aquatico liberasse dinoscitur.

(Cf. nr. 405.)

Wincenty Hipolit Gawarecki (Wiadom. hist. m. Pułtuska, Warszawa 1826, str. 73) podaje wiadomość następującą: „W roku 1238 d. 16 czerwca Konrad Xiąże Mazowiecki pod czas, gdy Piotr herbu Pułkozic na stolicy Biskupiey zostawał, zatwierdzając prawa i wolności we wsiach, miastach i grodach, (m. Pułtusk) od opłaty cła przewozowego i wodnego uwolnił". Wiadomość tę zaczerpnął Gawarecki z „Akt Konsystorza Pułtuskiego", dodając (błędnie), że przywilej powyższy został potwierdzony d. 4 sierpnia 1254 r. s. l. przez Ziemowita I ks. mazowieckiego. — Nie natrafiliśmy w źródłach naszych na żaden zgoła ślad — ani pod względem treści, ani daty — tego rodzaju przywileju Konrada. Znamy natomiast przytoczony przez tegoż autora akt Ziemowita I, wystawiony istotnie d. 4 sierpnia (in festo s. Dominici) 1254 r., nie s. l., lecz w Płocku (ob); nie zawiera on atoli przytoczonej przez Gawareckiego wzmianki o Pułtusku ani w związku z Konradem I, ani z Bolesławem I, jego synem, którego akt (V idus [9] septembris 1240. Plociae ob.), dotąd w oryginale istniejący, a (wedle Gawareckiego j. w.) jakoby także miejsca wystawienia pozbawiony, przytacza tenże autor (j. w.) w związku z Pułtuskiem, twierdząc, że był on również przez Ziemowita I d. 4 sierpnia 1254 r. s. l. potwierdzony. Ponieważ brak danych, aby przypuścić, iżby przytoczone wyżej przez nas, a znane nam w pełnym tekście akty Bolesława I i Ziemowita I, miały być innymi zgoła aktami niż te, o których pisze Gawarecki j. w., przeto wyłuszczone tu okoliczności upoważniają nas do mniemania, że w nieznanym nam woluminie aktów Konsystorza pułtuskiego, z którego korzystał Gawarecki (j. w.), odbiła się również jakaś mętna wiadomość o podanym tu w nagłówku, nieznanym nam, przywileju Konrada I z d. 16 czerwca 1238 r., którą z dotyczącymi grodztwa Pułtuskiego, lecz nie wspominającymi ani słowem o cle jego lądowem ani wodnem, aktami Bolesława I z r. 1240 i Ziemowita I z r. 1254, pomieszano. Jest przytem rzeczą godną uwagi, że tekst ostatniego tego aktu, związany poprzez przekaz Gawareckiego (j. w.), a właściwie „aktów konsystorza pułtuskiego", z domniemanym przywilejem Konrada I najbliżej, dotyczy właściwie grodztwa pułtuskiego tylko pośrednio, łącząc się natomiast, ze względu na zasadniczą treść swoją, poniekąd z aktem nr. 362 (gdzie, acz brak wzmianki o Pułtusku, znajduje się ustęp o wolnym targu w majętnościach kościoła płockiego), oraz z aktem nr. 301 (gdzie, acz brak wzmianki o cłach, jest mowa o rozległych immunitetach należącego do tego kościoła grodztwa pułtuskiego). Wzgląd ten, w połączeniu z rozważonemi tu okolicznościami, towarzyszącemi mętnemu przekazowi Gawareckiego o omawianym przywileju Konrada I, składa się na tło, użyczające mu niejakich podstaw prawdopodobieństwa.

1238 377. PYSZKOWO, *JUNII 29*

Casimirus Conradi, dux Cuiaviae, praesentibus palatino, pincerna ac subcamerario Masoviae, cum Cruciferis pacta init.

. Kazimirus .. dux Cuiauie . protestamur . quod talibus obligauimus nos promissis fratribus de domo teuthonica in Culmensi terra || et in uicinis eidem *(sic)* siue Polonia seu Prutia, quod eorum honorem in terra ipsorum et in hominibus et in ipsis debeamus fideliter contuere *(sequuntur verba 213)*. Harum obligacionum testes sunt hii: ... Comes || Bogussa[a] palatinus Mazouie. Abinham[b] *(sic)* pinc(er)na eiusdem prouincie ..... || Petrus subcamerarius Mazouie ..... Actum in territorio uille, que Piscowe dicitur . Anno gratie M||CC.XXXVIII. Indictione XI. Tercio Kal. Julij [1].

Oryginał, opatrzony zawieszonemi na paskach pergaminowych pieczęciami Michała, biskupa kujawskiego i Kazimierza, ks. kujawskiego, przechowuje się w Arch. Głów. Król. Pols. w Warszawie. Podobiznę jego, z której zaczerpnęliśmy nasz regest, podaje Kazimierz Stronczyński (Wzory pism dawnych, cz. I, Warszawa 1839, str. 8, tab. 9). Nadto, pełny tekst aktu przechował się w pochodzącym z czasu ok. 1270 r. transsumpcie s. l. biskupów: Alberta pomezańskiego i Henryka sambijskiego, znajdującym się w Archiwum państwowem w Królewcu. Akt niniejszy w całości drukował Dogiel (Cod. Dipl. Pol. t. IV, pag. 13, nr. 20), z niego (w krótkim regeście, bez świadków) L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol. t. II cz. 1, str. 17, nr. 22), nadto w regestach: Baczko I, 255, E. Rykaczewski, pag. 64, M. Perlbach: Preuss. Regesten pag. 51, nr. 165 i Alexander Kraushar: Miscellanea archiwalne II, str. 34, nr. 16; w całości (z podobizny K. Stronczyńskiego j. w.); Philippi u. Woelky (Preussisches Urkundenbuch. Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 98—99, nr. 130), z uwzględnieniem transsumptu królewieckiego, którego odmiany przytaczamy tu w przypisach dolnych.

[1] Aktu niniejszego, lub (o ile chodzi o Kazimierza I ks. kujawskiego) aktu nr. 339, może dotyczyć wprowadzony do rękopisu z XVIII w. (opisanego w zbiorze niniejszym na str. 171, przyp. 1) sub titulo: Prussia, wpis następujący: „1238 (s. l. s. d.) Michaelis, Episcopi Cujaviensis pactorum inter Boleslaum Masoviae et Casimirum Cuiaviae duces ac Ord. Theut., initorum, confirmatio". Aktu tego nie znamy; nie wiemy również o jakim akcie Bolesława I ks. mazowieckiego, o ile pominiemy nr. 366, mogłaby być w nim mowa. Co zaś do (ewentualnych) przesłanek, płynących z aktów z d. 11 lutego 1240 r. (nr. 402), a zwłaszcza z d. 20 września 1242 r. (ob.), to te nie mogły być prawidłowo w r. 1238 potwierdzone.

[a] *Tak i w transsumpcie królewieckim. Philippi w podobiźnie Stronczyńskiego czyta (błędnie):* Bogusla; [b] *W transsumpcie królewieckim:* Abraham.

1238(?) 378. DANKÓW, *JUNII 30*

Casimirus Conradi, dux Cuiaviae, adiudicationem quarundam villarum, per patrem suum monasterio de Strzelno iam pridem addictam, in colloquio, cum fratre suo, Boleslao, duce Masoviae, habito, roborat.

In nomine sancte et indiuidue Trinitatis amen. Evanescunt simul cum tempore, que geruntur in tempore, nisi aut voce testium, aut a scriptura percipiant memoriam literarum. Innotescat igitur presentibus et futuris presentem paginam inspecturis, quod nos Kasimirus diuina fauente clemencia dux Cuiauie, cum comes Simon, filius quondam Simonis de Ludisch, H. prepositum de Strelna pro quibusdam uillis circa Halm, videlicet Cupinino, Comorouo, Ostrosno[a] et Podabe coram nobis in iudicium euocasset, et in termino constituto, scilicet in colloquio de Dancov, dictus prepositus dominam Smizlauam, relictam quondam comitis Calconis, ex cuius collacione domus Strelnensis Halm cum predictis villis et aliis adiacentibus possidebat, coram nobis in iudicio statuisset, supradicto comite S. sepefatas villas repetente, soror ipsius prenominata S. contra ipsum tali fuit excepcione vsa, quia patre ipsius quodam tempore pro eisdem uillis contra ipsam et domvm Strelnensem agente coram domino Mescone duce Polonie[1] et patre nostro domino Cunrado, tunc duce Mazouie et Cuiauie, et comite Cristino, tunc palatino ipsius[2], pro fratre premortuo et domo Strelnensi respondente et pro ipsa domina S.[b] sentencia fuit data; vnde cum eadem domus annis quadraginta et VI easdem villas pacifice et inconcusse possedisset, sentencia[c] transierit in rem iudicatam, nos ergo tali excepcione permoti patri nostro et domino M. Episcopo Cuiauiensi, cui eadem causa circa patrem nostrum tunc temporis conuersanti fuerat bene nota, necnon et fratri nostro domino Bolezlao duci Mazouie et eorum baronibus idem negocium detulimus terminandum. Cum igitur in tantorum principum presencia partes constitute more solito decertarent, dominus pater noster per se et suos assessores memoriter recordans super eodem negocio iudicii habiti et sentencie date iterato pro domina S. moniali, relicta quondam comitis Calconis, et domo Strelnensi, que ex collacione ipsius villas possidet supradictas, sentenciam dedit et villas pretaxatas adiudicauit iure perpetuo possidendas, cui rei nos consentimus

[1] Mieszko Stary † 13. III. 1202 r. [2] Przed r. 1217, por. nr. 192—194 (włącznie).

[a] Ostrofno; [b] *brak:* S; [c] suam *(sic);*

et nostri sigilli munimine conmunimus. Acta autem sunt hec anno domini[d] M° CC° XXX° VIII, Indicione V *(sic)*, littera dominicali E *(sic)*, in die commemoracionis beati Pauli in colloquio de Dancov coram hiis testibus: Domino B. duce Mazouie, domino M. Episcopo Cuiauie, Scolastico Johanne Plocensi, Alberto iudice curie, B. palatino Mazouie, J. palatino Cuiauie, Cstiborio castellano Lanciciensi, Mathia canonico Crusuiczensi, Bartone thesaurario Mazouie, Lesota *(sic)* tesaurario ducis Curadi *(sic)*, Mirazlao thesaurario Cuiauie, Boguzlao subiudice ducis C., Naslao subiudice Cuiauie, Domauscone subtesaurario, Evstahio canonico Wlodizlauiensi et Blasio canonico ecclesie eiusdem, Gerardo subtesaurario ducis K., Sebastiano dapifero episcopi Cuiauie, et aliis quam pluribus, qui eidem iudicio affuerunt.

Oryginał znajdował się w r. 1885 w Archiwum państwowem w Poznaniu, jako depozyt kościoła parafialnego w Strzelnie (por. Bolesław Ulanowski: Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, przeważnie z XIII wieku. Arch. Kom. Hist. IV, Kraków 1887, str. 115). Wedle opisu wydawcy (j. w. str. 124, przyp.) jest to: „Dokument oryginalny pergaminowy, opatrzony pierwotnie 5 pieczęciami, z których pozostało 4, zawieszone na różowych jedwabnych sznurkach: 1) pieczęć podłużna biskupa Michała, napis: S. Michaelis Wladislaviensis Episcopi; 2) Bolesława mazowieckiego, napis: S. Bolezlai ducis Mazovie, Sandomirie; postać księcia na koniu z chorągwią w prawej ręce; 3) pieczęć konna Konrada, zniszczona w części, z napisu znać tylko: S. Conradi ..... domirie, Lancicie; 4) pieczęć Kazimierza, postać księcia na koniu z tarczą z orłem w lewej, a proporcem w prawej ręce, napis: Sigillum Kazimiri ducis Cuiauie; 5) pieczęć odpadła wraz ze sznurkiem jedwabnym, na którym była umocowana". Nadto, tekst aktu niniejszego przechował się w pochodzącym z końca XVI w. kopiaryuszu strzelneńskim: Liber privilegiorum s. Mariae (fol. 21), skąd go przedrukował (Ignacy Zakrzewski): Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, Poznaniae 1877, str. 178—179, nr. 211.

Tekst nasz, jakkolwiek bezpośrednio nie mazowiecki, lecz zawierający cenne szczegóły, z dziejami Mazowsza związane, zaczerpnęliśmy z wydawnictwa B. Ulanowskiego (j. w. str. 123—124, nr. 10), podając w przypisach dolnych odmiany, zachodzące między oryginałem (w lekcji B. Ulanowskiego j. w.) a pomienionym kopiaryuszem (w lekcji Ig. Zakrzewskiego j. w.).

Potwierdzeń ani transsumptów jego nie znamy.

Autentyczność aktu niniejszego, jak twierdzi słusznie B. Ulanowski (j. w. str. 30) nie może uledz zarzutom, jakkolwiek data jego jest pomylona o tyle, że na rok 1238 przypada nie V lecz XI indykcya, oraz Littera Dominicalis C, nie zaś E. Wzgląd ten kazałby podać poważnie w wątpliwość ścisłość samej daty rocznej omawianego aktu, który mógł był być spisany później i ewentualnie uledz przez to pomyleniu indykcyi oraz litery niedzielnej, gdyby nie fakt, że pismo aktu pochodzi z XIII w., a indykcya V z literą niedzielną E zbiegają się (po r. 1007) dopiero w r. 1337, wobec czego pomyłkę należy przypisać wyłącznie niedbalstwu pisarza, który mógł rów-

[d] gracie.

nież pomylić i datę roczną. Wobec tego zaopatrujemy ją w zastrzeżenie: (?). Por. objaśnienia nr. 361.

Akt niniejszy drukowali z kolei: w r. 1877 (z kopiaryusza strzelneńskiego) Cod. Dipl. Maj. Pol. j. w.; w r. 1886 w regeście z pomienionego wydawnictwa, Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 121, nr. 85; w r. 1887 z oryginału Bolesław Ulanowski j. w.

Literatura. Por. przypisy pomienionego wydawcy, a nadto: B. Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego. Rozpr. Wydz. Hist. Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1888, str. 14, 22, przyp. 3.

1238

379.

JUNIWLADISLAVIAE, *NOVEMBRIS 30*

Lites et discordiae inter (Michaelem) episcopum Cuiaviae et ducem Pomeraniae (Svantopelcum), dominum territorii Gedanensis exortae, per arbitros masovienses dirimuntur.

In nomine patris et filii et spiritus sancti. Nos arbitri P(etrus) episcopus Mazouiensis, J. abbas Plocensis, Gregorius et Voyzlaus fratres Predicatores, Nicolaus, Godefridus, Vincencius de ordine fratrum Minorum, Nicolaus canonicus Plocensis, communi consensu partium electi in causa, que uertitur inter dominum episcopum Cuiauiensem et dominum de Gdanzc, de dampnis et iniuriis illatis ecclesie Wladizlauiensi ab eodem, habito consilio sapientum et auditis rationibus utriusque partis, communi consensu talem contra dominum de Gdanzc proferimus sentenciam: Et in primis precipimus sub pena compromissa, ut satisfaciat domino episcopo pro eo, quia non permisit eum intrare dyocesim suam, scilicet ut eum amodo *(sic)* non prohibeat, ei, ut patri, omnem custodiam adhibendo. Item precipimus ut Predicatoribus de Gdanzc, secundum quod promisit, satisfaciat. Item precipimus, ut decimas prediales istius anni in tota terra sua integre faciat persolui. Item precipimus de decimis capelle de Grodesno, ut sicut in priuilegio eiusdem continetur[1], sibi non subtrahat ullos, uel ampliet redditus predialium decimarum. Precipimus insuper, ut decimam monete, nauium, iudiciorum, theloneorum, reddere teneatur episcopo suo, iuxta tenorem priui-

[1] Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) czyni tu uwagę: „Zapewne w tym celu biskup kujawski Michał, rozporządzający konfirmacyą swych posiadłości kościelnych, udzieloną niegdyś poprzednikowi jego, Wernerowi, przez papieża Eugieniusza III d. 4 kwietnia 1148 r., wyjednał sobie odpowiednią bullę potwierdzającą papieża Grzegorza IX z dnia 29 stycznia 1238 r." (Por. M. Perlbach: Pommerellisches Urkundenbuch, Danzig 1882, pag. 1—2, nr. 2, oraz pag. 52—53, nr. 61). —

legiorum, que in Wladizlauiensi ecclesia continentur[1]. Item uolumus, ut decima[2] *(sic)* thelonei, clausure, taberne in Vissegrot[3] plenarie sibi faciat persolvi. Uolumus etiam, ut officiales suos coherceat, ne eum inpediant vendendi et colligendi decimas. Item uolumus, ut libertatem det villis ecclesie, secundum quod ecclesia statuit. Nec instituat, nec destituat sacerdotes, nisi cum consensu eius. Item causas matrimoniales non iudicet et uxores pro delictis maritorum non puniat, et, que tenentur, uolumus, ut in continenti dimittantur. Preterea uolumus, ut de capella sancte Marie de Sueze iudicio disceptent. Item uolumus et precipimus, ut pro preda, quam fecit de centum septuaginta septem equis, centum reddat. De ducentis viginti nouem iumentis reddat ducenta. De sexaginta nouem poledris reddat quadraginta. De quingentis septuaginta quinque bobus, reddat trecentos. De mille centum septuaginta sex uaccis, reddat quingentas. Vitulos relaxamus. De tribus milibus centum septuaginta quatuor ouibus, reddat mille quingentas. De mille ducentis sexaginta porcis, reddat quingentos. Ducentos truncos apum relaxamus. De rebus ualentibus trecentas quinquaginta quatuor marcas, et de trecentis aceruis annone, igne consumptis, soluat quingentas marcas. Precipimus etiam, ut curiam episcopi de Parchan, secundum quod prius fuit, reedificet, et familiam omnem sine contradiccione, ubicumque fuerit, reddi faciat abductam de Cuiauia. De debitis uero fratrum predicti domini de Gdanzc, in quibus tenebantur domino episcopo, quia terram eorum possidet[4], episcopo satisfaciat. Precipimus eciam, ut de quadraginta octo equis, quos abduxit domino Mazouiensi episcopo, reddat triginta. De quinquaginta bobus, reddat triginta. De pecoribus *(sic)* centum, reddat quinquaginta. De quadringentis quadraginta quatuor ouibus, reddat ducentas[5]. Preposito Strelnensi reddat quatuor boues, duas uaccas, viginti oues, decem sues. Etiam volumus, ut in octauis beate Lucie soluat iumenta et boues et centum marcas in villa dobrogostouici, et tunc in loco, in quo condixerit, uel per episcopum, uel per personam interpositam absoluetur. Si uero supradicta citius exsoluerit, citius absolvetur. In secundo uero termino, scilicet in purificacione, in predicta villa reddat equos, poledros, vaccas, oues, porcos et centum marcas. In penthecosten vero reddat trecentas marcas

[1] Por. str. 436, przyp. 1. — [2] Tak w oryginale, jak widać z tekstu Cod. Dipl. Pol. M. Perlbach drukuje (bez zastrzeżeń): decimam. — [3] Wyszogród pomorski pod Świeciem. — [4] St. Łaguna (j. w.) notuje: braci wygnał z udziałów. — [5] Tenże (j. w.) notuje: rabunek Mazowsza (o blizkim w tych czasach związku ks. pomorskiego Racibora z Michałem, biskupem kujawskim, świadczy akt tego księcia z r. 1238, pieczętowany przez biskupa Michała. Por. M. Perlbach: Pommerellisches Urkundenbuch I, nr. 67).

et debitum fratrum, et usque ad festum assumpcionis curiam de Parchan reedificet. Etiam uolumus, quod in eisdem terminis domino Mazouiensi episcopo et preposito de Strelna uniuersa persoluat. Etiam uolumus, ut in predictis terminis, secundum quod taxamus, plenarie soluat. Alioquin nos, arbitri, predictum dominum de Gdanzc in eandem sentenciam excommunicacionis et penam, qua per episcopum Cuiauiensem ligatus erat, reducimus. Precipimus etiam sub eadem pena et vinculo excommunicacionis, ut tale, quid contra quamlibet ecclesiam, de cetero nullo modo presumat attemptare. Etiam notum facimus adhuc omnibus idem scriptum inspecturis, quod in dictum dominum de Gdanzc talem sentenciam promulgauimus, pertractata tam causa ipsius et articulis, quos episcopo opponebat, quam etiam grauamine episcopi, quo grauatus existit per eundem. Huic autem arbitrio assessores affuerunt: B.(aldevinus) Gneznensis decanus, P.(etrus) Poznaniensis archidiaconus, G. Plocensis archidiaconus, qui etiam presentem paginam sigillis propriis roborarunt. Acta sunt hec in juuene Wladizlau in domo fratrum Minorum, anno ab incarnacione domini M°. CC°. XXX°. VIII°. pridie Kalend(as) Decembris.

Nieznany nam bezpośrednio oryginał pergaminowy o pięciu nieistniejących już pieczęciach, zawieszonych na paskach pergaminowych, z których dwie (trzecia i czwarta z kolei) przechowały się jeszcze w okruchach, znajdował się w r. 1848 w Archiwum Kapitulnem we Włocławku. Ogłosili go stamtąd drukiem L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol. t. II. pars I, Varsoviae 1848, str. 18—20, nr. 23), z których opisu, uzupełnionego przez M. Perlbacha (j. n.), wiadomość tę czerpiemy. Tekst aktu przechował się nadto we włocławskim Liber Privilegiorum (fol. 66—67, nr. 2 i fol. 348, nr. 1. Por. M. Perlbach: Pommerellisches Urkundenbuch, Danzig 1882, pag. 56—57, nr. 66, przyp.). Nasz tekst wielorako, choć tylko pośrednio, mazowiecki, czerpiemy z Cod. Dipl. Pol. (j. w.), uwzględniając przytem tekst M. Perlbacha (j. w.), nie różniący się od niego poza pisownią i interpunkcyą.

Potwierdzeń ani transsumptów aktu niniejszego nie znamy.

Drukowali go z kolei: w r. 1848 L. Rzyszczewski i A. Muczkowski j. w.; w r. 1862 Hasselbach u. Kosegarten: Cod. Pomeraniae Dipl. Bd. 1, Greifswald, pag. 570—572, nr. 263; w r. 1882 M. Perlbach j. w.

Literatura. Por. przypisy pomienionych wydawców.

380.

(1238—1240)[1] S. L., S. D.

Conradus (Masoviae) dux Lanciciae, villis episcopatus Masoviensis (Plocensis) in dominio Lanciciensi jacentibus, praesertim autem villis Łąkie, Popłacin, et Suchodół, certas largitur libertates.

(Cf. nr. 204.)

Wojciech Kętrzyński: Triginta Documenta Ecclesiae Cathedralis Plocensis 1230—1317. (Sprawozd. z czynności Zakł. nar. im. Ossolińskich za r. 1888, Lwów str. 78—79, w odbitce str. 14—15, nr. 3).

Ob. nr. 381.

381.

(1238—1247) S. L., S. D.

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, villis episcopatus Masoviensis (Plocensis), in dominio Lanciciensi jacentibus, praesertim autem villis Łąkie, Popłacin et Suchodół, certas largitur libertates.

(Cf. nr. 202, 204, 380, 407.)

In nomine Domini. Amen. Nos Cunradus Dei gracia dux Lancicie in remissionem peccatorum nostrorum villis pertinentibus ecclesie episcopatus Mazoviensis, que iacent in dominio nostro, scilicet ex hac parte Wisle, tam episcopi quam abbatum seu canonicorum vel aliarum ecclesiasticarum personarum, hanc conferimus libertatem, videlicet, ut omnes liberi homines, villas ipsas incolentes, non citentur, non iudicentur a palatino nostro vel castellano aut ab alio aliquo iudice, nisi tantum a nobis, hoc sane adhibito moderamine, quod ad presenciam nostram non longius, quam in Gambin vel Troianou, ipsi trahentur iudicandi. Item si tres liberi homines infra predium ecclesie inhabitaverint, aut cum asscripticiis mixti, aut preter eos manentes, omni et plena gaudeant libertate, qua gaudent asscripticii. Quod si plures a tribus suprafuerint liberi, a nobis, sicut predictum est, iudicabuntur, tribus semper liberis manentibus, et illi omnes pariter p r e u o d militare ducent. Ville eciam prefate pro vacca p o d v o r o v a duas marcas cunarum tantummodo solvent, exceptis villis episcopalibus duntaxat, que sunt: Lanki, Poplacin

[1] Datę niniejszą przytoczono w zbiorze niniejszym pod nr. 204, jako: 1238—1240—1247.

et Suchodol, quas placuit nobis ab hac vacca et castorariis, ne in eas intrent, aut ab eis procurentur, penitus absolvere. Et quidquid pro culpa harum trium villarum coloni iudicio nostro solvere debuerint, per medium dividetur, et nobis pars dimidia et episcopo altera pertinebunt, preter trecentos et pomozne, que solus percipiet episcopus, et ad hec observanda pro nobis et nostris successoribus in perpetuum nos obligamus, et hoc sigilli nostri munimine scriptum roboramus.

Oryginał nieznany. Tekst jego p. t. Conradi super Lanchi, Poplacin et Suchodol, przechował się w kopiaryuszu pergaminowym kapituły Płockiej z XIV w., noszącym dawniej sygnaturę I. 31 (fol. 6v—7), zamienioną później na H. 31, a znajdującym się obecnie w zbiorach Akademii Umiejętności w Krakowie. Z tego, niedostępnego nam bezpośrednio źródła, ogłosił akt niniejszy Wojciech Kętrzyński (Triginta Documenta Ecclesiae Cathedralis Plocensis, 1230—1317. Sprawozd. z czynności Zakł. nar. im. Ossolińskich za r. 1888, Lwów, str. 78, 79, w odbitce str. 14—15, nr. 3). Nadto, w Metryce Koronnej (Ks. 137, fol. 122v—125) przechował się tekst aktu arcybiskupa gnieźnieńskiego, Jarosława, wydanego w Łęczycy d. 24. VI. 1348 r., w którym tenże potwierdza przywilej Konrada I, przytoczony tylko (j. w. fol. 123v) w słowach następujących: „Ego Conradus Dei Gracia Dux Masoviae etc." Jest to tedy intytulacya, z omawianym tu aktem niezgodna, wszelako z treści aktu arcybiskupa Jarosława wynika, że ów przywilej Konrada dotyczył wsi Łąkie i Suchodół. (Por. nr. 204, 380, 407). Gdyby nie to, należałoby ją odnieść wprost do aktu sieradzkiego Konrada I (tekst C.) z d. 15. VI. 1239 r. (nr. 396). Co do daty domniemanej niniejszego, niedatowanego aktu, to W. Kętrzyński (j. w.) wyraża ją: „Między r. 1238—1240 lub 1245—1247", oświadczając się raczej za „1238—1240", aniżeli za przyjętą przez M. Perlbach'a (Preussisch-polnische Studien I, 15—16) datą „1245—1247". Ponieważ żadne z tych określeń nie jest pewnem; ponieważ, jako terminus a quo może tu być uważany jedynie, ze względu na tytuł wyłącznie łęczycki Konrada I, akt podziału jego ziem między synów z r. 1236?—1238 (nr. 361), a jako terminus ad quem rok (1247) jego zgonu, przeto kładziemy tu datę, najbardziej, zdaniem naszem, odpowiednią. (Co do tytulatury Konrada, na której opieramy się tu w braku innych danych, por. jednak objaśnienia nr. 307, 396, 406, z których wynika, że tytulatura ta nie jest jak mniema M. Perlbach (j. w.), podstawą pewną bezwzględnie.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z wydania W. Kętrzyńskiego j. w.

Potwierdzeń jego ani transsumptów, poza pomienionym (pośrednim), nie znamy.

Drukował go w całości W. Kętrzyński (j. w.), a w regestach Max Perlbach j. w. oraz Bolesław Ulanowski: Synod prowincyonalny w Kamieniu (Kraków 1915), str. 9, nr. 21.

Literatura. Por. przypisy pomienionych wydawców, oraz B. Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego, odb. z t. XXI Rozpraw Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., Kraków 1887, str. 29.

(1238—1247) **382.** S. L., S. D.

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, varias vicissitudines villae Otłoczyn refert, et quomodo tandem ditionis episcoporum Cuiaviensium facta sit, narrat. Ibique de genealogia Gedconis, olim episcopi Masoviensis (Plocensis), fit mentio.

(Cf. nr. 33, 167, 183, 327, 328.)

Nouerint singuli et uniuersi sancte matris ecclesie filii, et maxime duces Cuiauie: quod nos Conradus, dei gracia dux Lancicie, coram deo, qui consciencias uidet omnium, et coram omnibus testificamur hominibus, quod villa Otlutsin Cuiauiensis dyocesis in ripa Visle situata, fuit olim hereditaria Sassini, patris Geteconis[a], tandem Episcopi Mazouiensis[1]: eiusdemque Sassini curia sita erat, sicut adhuc plurima declarant iudicia, secus montem, qui Rienza[b] vulgariter appellatur: qui mons diuidit iam dictam villam cum pertinenciis suis a villa Brosci[c] cum pertinenciis ipsius: eratque uerus heres utriusque vije equaliter cum fluuio in medio discurrente. Qui Sassinus cum diem clauderet extremum, filio suo Geteconi villam reliquit eandem. Postmodum Geteco cum nobili quodam[d], scilicet Clementa, commutacionem fecit talem: dans illi Otlutsin cum omnibus utilitatibus suis, et recipiens villam cum suis pertinenciis que Latouiz nuncupatur. Tandem Clementa, tradens filiam suam Strelnensi monasterio, Otlutsin[e] idem obtulit deo cum ipsa. Testamur insuper et iureiurando firmare possemus, quod ad multam collegii Strelnensis instanciam, quod absque molendino sustentari non poterat, dominus Stephanus[2] venerabilis Cuiauiensis episcopus contulit ipsi molendinum in Quetsev[f], quod adhuc idem possidet monasterium, et recepit villam Otlutsin cum suis pertinenciis supranominatis. Quam ipse ac succestores eius hactenus exigente iusticia quietissime possederunt.

Z oryginału, przechowywanego w Archiwum Kapitulnem we Włocławku, akt niniejszy ogłosili drukiem L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol. t. II, 1, Varsaviae 1848, str. 23, nr. 26). Wedle ich opisu (j. w. przyp. 1) jest to autentyk o jednej, całkowicie zniszczonej pieczęci, przywieszonej na sznurku jedwabnym,

[1] W latach 1206—1227 (por. nr. 167). — [2] Biskup włocławski w latach 1187, 1198 (Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku. Rozpr. Wydz. Hist. Fil. Ak. Um. t. XXVI, str. 313).

[a] *Brak następujących potem trzech wyrazów;* [b] Kienza; [c] Brose; [d] *Następuje wyraz:* Gepego; [e] Oduchin; [f] Quethen.

z nitek zielonych i żółtych splecionym. Pieczęć przedstawia jeźdźca, zwróconego ku lewej stronie. (Por. E. A. Vossberg: Siegel des Mittelalters tab. XVI). Nadto (wedle notat rękopiśmiennych Stosława Łaguny), w zbiorze Romualda Hubego przechował się Naruszewiczowski odpis niniejszego aktu, oparty na nieznanym wzorze. Tekst nasz, podany tu, z powodu blizkiego jego związku z biskupem płockim, Gedką, czerpiemy z Cod. Dipl. Pol. j. w., przytaczając w przypisach dolnych, na podstawie pomienionych notat, odmiany, zachodzące między nim a rzeczonym odpisem. Co do daty niniejszego, niedatowanego aktu, to wydawcy Cod. Dipl. Pol. j. w. kładą ją pod: circa 1240 s. l. s. d., a Max Perlbach, który uprzednio (Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 55, nr. 181) datę tę akceptował, zdanie swe później zmienił, kładąc ją w powtórnym swym regeście (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 125, nr. 125) pod: (1247). Oba te określenia są dowolne, gdyż podstawą jedyną zdaje się tu być tytuł wyłącznie łęczycki Konrada I, używany przezeń w latach 1238—1240; 1245—1247 (por. M. Perlbach Studien j. w., pag. 15—16 oraz w zbiorze niniejszym str. 440, wiersze 30—32). Ze względu na charakter kujawski aktu, utrzymanego w tonie, pouczającym nowego księcia Kujaw (Kazimierza I Konradowica, ur. ok. r. 1211) o dziejach minionych tej dzielnicy, bylibyśmy skłonni przypuścić, że data omawianego aktu bliższą jest początku rządów kujawskich Kazimierza I, rozpoczętych za życia ojca, około r. 1238 (por. nr. 361), aniżeli roku 1247, jako daty zgonu Konrada I, kiedy ks. Kazimierz Konradowic już od lat niemal dziesięciu władał swą dzielnicą. Sądzimy też, że data przybliżona (1238—1247) odpowie tu najbardziej rzeczywistości.

Potwierdzeń, transsumptów, druków, poza pomienionym, ani specyalnej literatury aktu niniejszego nie znamy.

(1238—1247) 383. *S. L., S. D.*

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, homines villae «Sarinziz», ecclesiae Vladislaviensis propriae, a servitute «nastawa» liberos fore pronunciat.

Notum sit omnibus, quod venerabilis pater Michael Cuiauiensis . Episcopus . homines Wladizlav(iensis) . || ecclesie in villa[a] ipsius ecclesie, que Sarinziz *(sic)* nuncupatur, residentes . a quadam seruitute, que || Nastaua vulgariter appellatur . in qua nobis[b], Conrado Duci lancicie, fuerant condemp||nati, redemit . obtinens eis plenam et perpetuam libertatem . Quod ne cuiquam ueniat in || dubium, presens scriptum sigilli nostri munimine iussimus roborarj. ||

Oryginał przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, pod sygnaturą B. O. Z. 15. Jest to akt niewątpliwie autentyczny, spisany na pergaminie

[a] *Wyrazy* in villa *wypisano w oryginale tąż samą ręką, co i resztę tekstu, lecz jakby na razurze;* [b] *Wyraz:* nobis — *podobnież.*

gatunku niemieckiego. Szerokość jego mierzy zaledwie 13,1 ctm., wysokość (bez zakładki = ok. 1 ctm.) 13.9 ctm., przyczem dodać należy, że pomiary te nie są zupełnie ścisłe, gdyż brzegi pergaminu zostały nierówno obcięte. Na poszarpanym sznurze jedwabnym, biało-karmazynowym, wisi przy nim, odrestaurowany w czasach nowszych, przy pomocy świeżego czystego wosku w otoku i z tyłu, fragment pieczęci książęcej ze starodawnego, łuszczącego się wosku, mierzący dziś 4,2×4,2 ctm. Widnieje na nim postać jeźdźca, zwróconego w prawo (widza) w hełmie spiczastym na głowie. (Por. Vossberg, Siegel des Mittelalters, Tab. II). Autopsya nie jest w stanie stwierdzić, czy ta właśnie pieczęć zawsze do omawianego aktu należała, gdyż końce sznura zatopione są dzisiaj w świeżym wosku. In dorso widnieje napis z XIV—XV w.: „Conradi"—uzupełniony w d. c. w wieku XVI wyrazami: „Ducis Lencitiae priuilegium libertatis a Nasthava villae Sarinz episcopalis", oraz napisy z XVIII wieku: „Ecclesiae Vladislaviensis Nro 77", „1728" i: „Visum 1760". Wreszcie, znajduje się tam mała pieczątka klejnotowa Hr. Zamoyskich, i (moja) sygnatura zielona (j. w.).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego oryginału.

Potwierdzeń jego ani transsumptów nie znamy.

Co do daty niniejszego, niedatowanego aktu, to jej terminus a quo stanowi właściwie rok 1227, w którym Michał, biskup kujawski, po raz pierwszy występuje w źródłach (Por. Max Perlbach: Pommerellisches Urkundenbuch nr. 34, oraz Bolesław Ulanowski: Dok. Kuj. i Maz., str. 174, nr. 2); terminus ad quem rozciąga się aż po połowę 1247 r., w którym zmarł ks. Konrad mazowiecki — conajmniej o kilka lat wcześniej od biskupa Michała (Por. L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. I, nr. 38). Ponieważ jednak tytułu księcia łęczyckiego używał Konrad, jak się zdaje, dopiero od r. 1231 (Por. nr. 310), a i pieczęcie jego z tym tytułem, służącym mu do zgonu (Cod. Dipl. Maj. Pol. I, nr. 267; Rzyszczewski i Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. II, 1, nr. 19, 26) występują dopiero w czwartem i piątem dziesięcioleciu XIII w., (Por. Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego, str. odbitki 14—15)—przeto pomieniony terminus a quo moglibyśmy tu cofnąć po rok 1231. Argument wydawców Cod. Dipl. Pol. j. w., że akt niniejszy pochodzi zapewne z czasu około 1234 r., ponieważ Konrad I w roku tym używa tytułu „dux Lanciciae", (por. nr. 350) nie może tu być wystarczający. Wystarczającymi nie są nawet argumenty M. Perlbacha (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 15—16), kładącego akt niniejszy pod r. 1247 (j. w., pag. 125, nr. 124). Najbezpieczniej będzie atoli, ze względu na tytuł wyłącznie łęczycki Konrada I, położyć go pod r.: (1238—1247). Por. objaśnienia nr. 381, 382.

Akt niniejszy, wątpliwie mazowiecki, zamieszczamy tu z powodu, że niepodobna stwierdzić, czy villa Sarinziz—Sarinz, nie leżała na Mazowszu.

Drukowali go (bez odmian) z oryginału, przechowywanego dawniej w Archiwum Kapitulnem we Włocławku, w r. 1848, pod datą: „circa 1234", L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II, 1, Varsaviae, str. 14, nr. 19.

Literatura. Por. przypisy pomienionych autorów i wydawców.

(1239?) 384. PLOCIAE, S. D

Boleslaus, dux Masoviae, specificat villas, circa castrum Swięcie sitas, ad episcopatum Plocensem pertinentes.

(Cf. nr. 274, 337.)

In nomine domini Amen. Nos Boleslauus Dei gracia dux Mazouie. Notum facimus uniuersis, quod uenerabilis pater dominus p.[1] plocensis episcopus, timens, ne propter uicinitatem prutenorum . villarum pertinencium castro ipsius Suece[2], noticia abhumana *(sic)* memoria, que labilis est, recederet . supplicauit, ut earundem nomina nostris litteris inseri faceremus, et nostro sigillo comuniri . cuius precibus nostrum pium auditum inclinantes . super hoc presens scriptum deuoti obtulimus, easdem uillas nominetenus inserentes . que sic uulgariter nuncupantur: Lanseuo, Mesentcovo . Gozno cum lacu . Sopino cum lacu trans brenintiam[a] *(sic)*, sed eidem castro contiguum, Golcowo, Gransewo[b] . Jastrimbe cum lacu . Yesewo[c], Clepteuo[d] . Koualeuo . Mycino . Brese . Czatouo . Mazouse cum lacu . Pogoroloue[e] . Caruowo[f] . Hosutowo[3] . Mokre . Brensco lacus cum districtu latissimo borre[g] et siluarum, inquibus *(sic)* omnibus uenacio pertinet domino episcopo memorato cum plena libertate. Actum in Ploc *(sic)* presentibus et de hiis omnibus testantibus: Bogusa Mecslauic, Kriuozendo[h] cum Dobrogoscio[i] fratre . bogusa Janusi . Vidgone . Roslao. Anno domini M°. C°C°. X°X°. I°X°. *(sic)*.

[1] W transsumptach (ob. objaśnienia): Petrus. Piotra (z uwagą: „ale ten zjawia się do r. 1237“. Por. nr. 362) dostrzegał tu już Stosław Łaguna (notaty rękopiśmienne) wbrew Naruszewiczowi, który w kopii swej literę P poprawił na G, czyniąc z Piotra poprzednika jego, Guntera. — [2] Budowę grodu Święcie przez Krzyżaków opisuje (przed r. 1326) Dusburg pod r. 1245 (Script. rer. pruss. I, 77). — [3] Por. B. Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego, str. 30 w odbitce.

Franciszek Piekosiński (w kopii własnoręcznej oryginału niniejszego aktu, będącej w mem pasiadaniu) podaje lekcyę następującą: [a] Brennitiam; [b] Stanisevo; [c] Yesowo; [d] Cleptouo; [e] Pogoroleuo; [f] Carnowo; [g] *Wyraz ten wypisano w ten sposób w oryginale, że należałoby go czytać, jak ks. J. T. Lubomirski (ob. objaśnienia):* bozre. *Tegoż zdania, na podstawie doskonałej jego fotografii, przechowywanej w Archiwum a. d. m. Krakowa, był w r. 1911 i Stanisław Krzyżanowski. Fr. Piekosiński (j. w.) przeczytał go:* borre; *ja—podobnież, nietylko ze względu na sens, ale i dlatego, że pisarz oryginału, używający wszędzie litery* r *w typie, zbliżonym do 2, położył w tym wyrazie pierwsze* r, *podobne do 3, drugie do litery r, zaś z w wyrazie* Kriuozendo *posiada typ inny. Możnaby stąd wysnuć wniosek, że litery* rr *w wyrazie* borre, *nie są ani* rr, *ani* zr, *lecz niemożliwym do odcyfrowania znakiem, zbliżonym do kształtu liczby 35—gdyby nie okoliczność, że pisarze wieku XIII przy podwajaniu liter używali niekiedy pomysłów nader dowolnych, jakby w dążeniu do stworzenia znaku specyalnego. Sens zdania usprawiedliwia przeto w danym przypadku lekcyę:* borre. [h] *Fr. Piekosiński (j. w.) czyta:* Kriuozando; [i] Dobrogostio.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku, (skarbiec, szafa II, Sig. $\frac{P. I}{6}$). Jest to dyplomat, na pergaminie gatunku niemieckiego spisany, a przechowany podziśdzień bardzo dobrze, choć jeszcze w r. 1567 (por. niżej wykaz transsumptów) kancelarya Zygmunta Augusta zaliczyła go do aktów: „(qui) progressu temporis magis ac magis corrumpantur". Szerokość jego mierzy 17.5 ctm.; wysokość bez zakładki 5,5; zakładka 1,2 ctm. Wspomniana w tekście pieczęć książęca z czystego wosku (średnica 4,6 ctm.) już zniszczona, wisi na białym sznurze jedwabnym, przewleczonym tylko przez zakładkę, choć dyplomat przecięto prawidłowo, t. j. podwójnie: pod kolumną tekstu i przez zakładkę; brzegi jej uległy już obtłuczeniu, tworząc dzisiaj, zarówno po stronie tłoku, jak opony, koła o średnicy identycznej. Wizerunek przedstawia zbrojnego jeźdźca z proporcem, zwróconego w prawo. Franciszek Piekosiński (w notatce rękopiśmiennej, zamieszczonej pod kopią własnoręczną omawianego aktu, będącą w mem posiadaniu) widzi wierną jego podobiznę w fig. 70 swego Zbioru pieczęci. Ks. Jan Tadeusz Lubomirski (Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 3, nr. 5, przyp.) dostrzegł (?) w otoku tej pieczęci napis następujący: S. BOLEZLAI DVCIS MAZOVIE SANDOMIRIE; dziś widzimy tam tylko: . VCIS MASOVI ... DOM. R. — In dorso pergaminu widnieje notata z w. XV: „Priuilegium super Castro Swece et super omnibus villis iteracionibus (?) (in) territorio Mychaloviensi". Dawne sygnatury brzmią: „Lra H"; „Nro 43"; „Nro 3". W epoce około w. XVIII, położono tam napis: „ad Clavem Gurznensem", co dowodzi, że zawarta w znajdującym się w Archiwum Kapitulnem Płockiem (skarbiec, szafa II) rękopisie p. t. Specificatio Documentorum R. Cap. Ploc. reperibilium mense Augusto 1850 (fol. 1) pozycya: „1229. Boleslaus Dux .. super villis in clave Gurznensi specificatis", dotyczy omawianego tu aktu, podobnież, jak pozycya: „1229. Boleslaus Dux Masoviae specificat villas circa Castrum Świecie", znajdująca się w przechowywanym tamże rękopisie p. t.: Conscriptio Archivi Episcopalis 1771. (Tytuł pełny ob. str. 300, w. 31—33).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego oryginału.

Doszły nas następujące transsumpty jego i potwierdzenia:

1. Leszka, Przemysła i Kazimierza (III), książąt kujawskich, datum in Vladislavia 1301 r. Oryginał tego aktu jest nieznany; tekst jego przechował się w Kopiaryuszu Pułtuskim (Rkps z XVI—XVII w. p. t. Privilegia ecclesiae, villarum et proventuum capituli Poltoviensis et primo privilegia erectionum. Tamże, odnośnie do kart 63—417, tytuł drugi: Metrica capitularis capituli ecclesiae collegiatae Polthoviensis 1448—1535. Ob. Wojciech Kętrzyński: Triginta Documenta Ecclesiae Cathedralis Plocensis, 1230—1317, Lwów 1888, str. 5 i 39) pod nr. XXV, oraz w transsumptach, wyszczególnionych niżej, jako 2, 3.

2. Zygmunta Augusta, transsumującego transsumpt pomienionych (wyżej, 1) książąt kujawskich, Petricoviae die 8 maii 1567. Oryginału nie znamy; tekst jego przechował się w transsumpcie Zygmunta III, wyszczególnionym niżej, jako 3.

3. Zygmunta III, z transsumptu (wtórnego) Zygmunta Augusta (wyżej, 2), Cracoviae die 1 junii 1592. Oryginał przechował się w Archiwum Kapitulnem w Płocku (skarbiec, szafa II, pudło XXI, sig. 46), a tekst jego znajduje się również w pochodzącej z r. 1592 Metryce Koronnej Ks. 137, fol. 121^{v}—122^{v}.

Jakkolwiek data omawianego aktu brzmi wyraźnie w niebudzącym żadnych wątpliwości oryginale: Anno domini MCCXXIX — jednakowoż, dla dwu powodów, żadną miarą z r. 1229 związać się nie da. Pierwszym z nich jest okoliczność, przez materyał

źródłowy tej epoki stwierdzona, że 21-letni Bolesław Konradowic nie używał jeszcze w owym czasie samodzielnie tytułu „dux Mazouie“ (Por. O. Balzer: Genealogia Piastów, str. 284, przyp. 25), drugim fakt, że występujący w akcie niniejszym Piotr, biskup płocki, nie mógł godności tej piastować za życia swego poprzednika, Guntera (Por. niżej świadków aktu Konrada z r. 1230 s. l. s. d., nr. 278). Piotr został biskupem płockim prawdopodobnie dopiero po 7 listopada 1231 r. (por. nr. 309, 310); występuje on w tej godności po raz pierwszy około r. 1233 (por. nr. 327), a po raz ostatni 15 czerwca 1239 r. (por. nr. 396, tekst B). Już też Max Perlbach (Preussisch-Polnische Studien, I, pag. 108) wykazał, że omawiany dokument spisany został później: między 15.VI 1239 a 17.IX 1240, z nadaniem mu daty wcześniejszej 1229 roku, skutkiem czego mógł się doń przedostać ów, jak na rok 1229 anachroniczny, tytuł mazowiecki Bolesława. Bolesław Ulanowski (O uposażeniu Biskupstwa płockiego, odb. z Rozpr. Wydz. fil.-hist. Ak. Um., Kraków 1887, str. 30) kładzie tę datę pod r. 1239. Godzimy się na nią nietylko dlatego, że na tle r. 1239 ustają wszelkie, podniesione wyżej co do niniejszego aktu zarzuty, ale i dlatego także, że, nie potrzebując uciekać się w danym przypadku do skomplikowanych w sprawie 1240 roku wywodów Perlbacha, możemy wytłumaczyć sobie datę 1229 zamiast 1239 r., prostem, a tak często zdarzającem się w Wiekach Średnich, opuszczeniem przez pisarza jednej X, zwłaszcza, że, jak wykazuje autopsya, strona zewnętrzna oryginału niniejszego aktu nie odznacza się starannością.

Drukowali go w całości z kolei (pod datą 1229 r.): Adam Naruszewicz (z manuskryptów królewskich, opartych na Arch. Kat. Płockiem): Historya Narodu Polskiego, wyd. lipskie t. VI, str. 89, oraz wyd. krakowskie z r. 1860 t. III, str. 132, przyp. 2 (regest) i str. 275—276, przyp. 5 (tekst); Ks. Jan Tadeusz Lubomirski: Kod. Dypl. Ks. Maz., str. 3, nr. 5; Max Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 108—109, nr. 3, a w regeście tenże tamże, pag. 116, nr. 35, pod zaopatrzoną w wykrzyknik datą błędną 1229 r., oraz w Preussische Regesten, pag. 51, nr. 167 (pod datą: 1233—1239) ze wzmianką, że akt niniejszy powstać mógł conajwcześniej w r. 1233.

Literatura. Przypisy pomienionych wydawców, wspomniane wyżej studya, oraz objaśnienia aktu nr. 274.

385.

1239

Dux Conradus (Masoviae) Johannem (Czapla, scholasticum Plocensem), cancellarium suum, suspendi protestatur.

(Cf. nr. 360, 371, 386, 394, 395.)

I. 1239. .. Johannem cancellarium dux Cunradus suspendit.

Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII? w.) i Rocznika Krótkiego Dopełnienie: (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. II (Lwów 1872), str. 803.

II. (1239). Item anno predicto dux Lancicie Conradus, magistrum Johannem, scolasticum Plocensem, comprehendit, et plagis affectum, suspensum, eculeo-

interemit, quem iterum sic mortuum, ad ecclesiam sancti Benedicti in ripa fluminis Wandali[1] contra faciem ecclesie Plocensis fecit suspendi.

Rocznik Wielkopolski (XIII—XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. III, (Lwów 1878) str. 8.

1239

386.

Conradus, dux Masoviae, Johannem Czapla Vladislaviensem et Plocensem scholasticum suspendi ante ecclesiam Sancti Dominici in civitate Plocensi procuravit, et propterea ab episcopo Plocensi dux ipse cum uxore sua publice excommunicatur.

(Cf. nr. 360, 371, 385, 394.)

Externis bellis Cunradus, Masoviae Dux, paululum quietatis in proprios et domesticos furere coepit, et diabolico vexatus instinctu, rem horribilem et detestabilem perpetrans, Iohannem Czaplya[a] appellatum, et in iure canonico peritum, cancellarium Ducatus sui, scholasticum Wladislaviensem et Ploczensem, in ordine constitutum presbyterali, et filiorum suorum Boleslai et Kazimiri pedagogum, temerarie per Semovitum filium captivat et squallido carcere diebus aliquot maceratum, tandem in eculeo tortum, velut furem in publicum patibulum egit, extinctum quoque et ex priori suspendio sublatum, et cum aliqui fratres Praedicatorum depositum in civitatem ferrent sepeliendum, Agasia *(sic)*[2] Ducissa plena furia eis ablatum, non secus quam altera Iezabel sanguinem sacerdotalem sitiens, super currum positum et duobus bobus vectum, in altero rursus patibulo, studiose ad id circa ecclesiam Sancti Benedicti[b] fabricato, supra Wislam e regione ecclesiae Ploczensis maioris, suspensum, ut esset tam tremendum quam ignominiosum spectaculum, alligavit. Quem frater Martinus, prior Ploczensis ordinis Praedicatorum, missis fratribus, de patibulo secundo depositum, in ecclesia maiori ordinavit sepeliri. Levissima causa ad patrandam tam horrendam tyrannidem, sibi et domui suae sempiternam ignominiam inusturam, permotus. Kazimirus siquidem, alter filiorum praefati Ducis[c] Cunradi, anno eodem virginem Constanciam, filiam Henrici Pii, Wratislaviensis Ducis, dudum sibi per beatam feminam Hedvigim, relictam Henrici cum barba desponsatam, acceperat uxorem[3]. Et nuptiis pro magnificentia tam soceri, quam generi, Wratislaviae celebratis, Kazimirus novae sponsae captus amore, in domo soceri Wratislaviae longum tempus morabatur. Et licet pater, Dux Cunradus, illum tam nuntiis quam literis redire Masoviem iuberet, obauditis tamen paternis imperiis, diutius, quam sat erat, redire tardavit. Credens Cunradus[d], Masoviae Dux, permissu et licentia praefati Iohannis scholastici, velut paedagogi et magistri se et suas iussiones a filio Kazimiro contemptum iri, et

[1] = Vistulae. — [2] Agafia, małżonka Konrada I, córka Świętosława Andrzeja ks. nowogrodzko-siewierskiego i przemyskiego † po 31.VIII. 1247 r. — [3] Por. nr. 387.

[a] *Wyd. Dobromilskie:* Czapla; [b] *Kod. Rozrażewskiego:* Dominici; [c] *Wyd. Dobromilskie:* Masoviae Ducis; [d] *Kod. Rozrażewskiego:* praedictus Conradus.

veritus, ne in vindictam captivitatis idem Henricus aliquam vexationem terrae suae inferre moliretur, praefatum[a] Iohannem cancellarium et scholasticum[b], promissa omni securitate, per se et uxorem suam blande revocat, quasi consilium ab eo de filii revocatione petiturus. Verum omnem culpam et bilem in magistrum Iohannem scholasticum et cancellarium retorquens, furori indulgens, non discussa, non examinata veritate, cruentum[c] et detestabile facinus in virum innocentem admisit, et palatini Ploczensis, Cristini de Goszdowo [1], viri optimi et bellatoris eximii, iniustae morti aliam iniustiorem addidit et truculentiam suam altiori[d] facinore ingeminavit: propter quod Andreas [2] *(sic)* episcopus Ploczensis eum et uxorem eius publice excommunicavit.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol., t. II, lib. VI, pag. 258—259 (ed. Alexander Przezdziecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Warmski: Die grosspolnische Chronik. Krakau 1879, pag. 106; Maurer: Urzędnicy kancelaryjni (Przew. nauk. i liter. z r. 1884, str. 130); Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza do r. 1384. Kraków 1887, str. 43, 237.

1239[3] 387.

Casimirus Conradi, dux Cuiaviae, Constanciam Henrici (Probi, ducis Silesiae), ducit in uxorem.

(Cf. nr. 386).

I. 1239. Dux Kazimirus, filius Conradi, accepit filiam [4] Henrici sibi in uxorem, quinto gradu consanguinitatis a se distantem.

Rocznik Wielkopolski (XIII—XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. III, (Lwów 1878), str. 9.

II. Quintam filiam eius, Constanciam [4], accepit coniugem Kazimirus, dux Cuiavie, filius Conradi, ducis Cuiavie et Mazovie, et habuit per eam duos filios: Lezconem [5] et Semomizlonem [6], qui diminutive Simasco vocabatur.

---

[1] Por. nr. 192, 193, 194. — [2] Andrzej, biskup płocki, następca Piotra, o którym tu właśnie mowa, objął katedrę płocką w r. 1239—1240 (por. nr. 393).— [3] Pod r. 1239 opisuje Długosz (Hist. Pol lib. VI, pag. 257—258) prawidłowo co do daty (O. Balzer Gen. Piastów, str. 281—284) małżeństwo Bolesława Wstydliwego z Kingą, córką Beli IV króla węgierskiego i faktowi temu przypisuje zgodę, jaka po walkach (por. nr. 344, 345, oraz Długosz j. w.) nastąpiła między Konradem I a Bolesławem. Por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 257. Pod tymże r. (1239) wzmiankuje Rocznik Wielkopolski (Mon. Pol. Hist. t. III. pag. 8) i Długosz (Hist. Pol. lib. VI pag. 259) o odbiciu przez Konrada grodu Bydgoskiego, który zajął był uprzednio Świętopełk ks. pomorski. Ten ostatni, mszcząc się za odbiór Bydgoszczy, najechać miał Kujawy i spalić Inowrocław. Por. Al. Semkowicz, Kryt. rozb. i t. d., str. 238. — [4] Mowa o Konstancyi, córce Henryka II Pobożnego ks. wrocławskiego, zaślubionej istotnie przez Kazimierza I Konradowica ks. kujawskiego i łęczyckiego (ur. ok. 1211) wr. 1239, a zmarłej d. 21 lutego 1257 r. — [5] Mowa o Leszku Czarnym ks. łęczyckim, sieradzkim, krakowskim i sandomierskim, ur. między 1240 a 1242 r. † 30. IX. 1288 r. — [6] Mowa o Ziemomyśle ks. kujawskim, ur. między 1241 a 1245 r. † na schyłku r. 1287.

[a] *Kod. Rozrażewskiego:* praedictum; [b] et scholasticum *brak w Cod. Autenticus;* [c] *Kod. Rozrażewskiego:* crudele; [d] *Wyd. Dobromilskie:* altero

Genealogia S. Hedwigis (XIII w.). Wyd. Alexander Semkowicz: Mon. Pol. Hist. t. IV (Lwów 1884), str. 650.

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 297—299.

388.

1239 PLOCIAE, *MAII 2.*

Boleslaus (I. Conradi) dux Masoviae, emptionem villae „Doiasdovo" a quibusdam Cur et Joseph factam, ratam habet.

B. dei gracia dux mazouie omnibus Christi fidelibus imperpetuum. Notum sit ‖ omnibus tam presentibus quam subsequentibus, quod cur *(sic)* et Jozeph eme‖runt hereditatem, que wlgo doiasdouo[1] dicitur, a mymrido fili‖o nynognevy . consanguineis eius non contradicentibus, pro . VII^{tem}. ‖ marcis argenti et medja . iure hereditario possidendam . Cuius ‖ rei sunt hij testes . Barto . Windinus dapifer . frater eius Johannes . Pa‖uel . Nicholaus starceuo . Petrus subcamerarius, Clymas subiu- ‖ dex . Bozei . Andreas sasini . Guernos . Pacozlauus capel‖lanus . Petrus subcancellarius . Factum in Plocsk in festo Sigis‖mundj regis, anno abincarnacione *(sic)* domini . M°. CC°. XXX°. nono.

Oryginał, z którego tekst nasz bezpośrednio czerpiemy, przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B. O. Z. 16." Jest to autentyk, na pergaminie gatunku niemieckiego spisany, zachowany nieźle. Szerokość jego mierzy 12,2 ctm, wysokość (bez zakładki = 2,1 ctm) 10,2 ctm. Posiadał i posiada jednę pieczęć, zawieszoną na wypłowiałym sznurze jedwabnym karmazynowym (wedle B. Ulanowskiego j. n. str. 182: brązowym). Została ona odrestaurowana tak, że z pieczęci dawnej pozostał w niej jedynie kawałek czystego łuszczącego się wosku o wymiarach 3,7×3,2 ctm., bez śladów tłoku, uzupełniony niedawno temu, jak świadczy autopsya, czystym woskiem w ten sposób, że „pieczęć" mierzy dzisiaj w całości 4,2×4 ctm. Sznur został prawdopodobnie przy restauracyi (por. objaśnienia nr. 200) wzięty zkądinąd, bo jest za długi, posiada węzeł nieprawidłowy u zakładki i nieprawidłowo styka się z woskiem. *In dorso* aktu widnieją napisy: 1) z XIII—XIV w.: „super doiasdowo"; 2) z XVI w.: „Boleslai Ducis Masouie approbatio emptionis villae militaribus *(sic)* inter se vertentibus (?) Doyasdovo 1239"; z XVII—XVIII w.: „ad scatulam Vasca (?) Personarum Nro 46". Nadto, znajdują się tam: pieczątka klejnotowa Hr. Zamoyskich, oraz moja sygnatura zielona.

Potwierdzeń ani transsumptów aktu niniejszego nie znamy.

[1] Bolesław Ulanowski (ob. objaśnienia) czyta (błędnie): Doia/douo.

Drukowali go: z oryginału: Bolesław Ulanowski: Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, przeważnie z XIII wieku. Arch. Kom. Hist. t. IV, Kraków 1887, str. 181 [289] — 182 [290], nr. 4; w regeście, z archiwum katedralnego we Włocławku, gdzie niegdyś prawdopodobnie oryginał się znajdował, Ks. Stanisław Chodyński: Monumenta Historica Dioeceseos Wladislaviensis, t. XIV, Wladislaviae 1897, str. 25, nr. 201.

Literatury specyalnej nie znamy. Por. F. Kozłowski: Dzieje Mazowsza za panowania książąt. Warszawa 1858, str. 75—76, przyp. 3.

389.

1239 TROSZYN, *MAII 14.*

Boleslaus, dux Masoviae, notum facit villam Rozdziały ad quendam Hartradum et filium suum, Johannem, iure haereditario pertinere.

. B. Dei gracia dvx Mazovie, omnibus Christi[1] fidelibus, tam presentibus, quam[2] subsequentibus, regnum percipere sempiternum. Quod pia modernorum disponit pietas, irritare successorum non presumat austeritas. Omnibus igitur notorium existat, quod Hartradus et filius eius iohannes requisiuerunt hereditatem, que Rozdalouo nominatur, iure hereditario possidendam, coram duce Cunrado, eciam[a] duce Bolezlauo et duce semouito . ita . ut siquis *(sic)* hujusmodi requisicioni ausu temerario presumpserit contraire, nostram extunc sciat incurrisse indignationem et iram. Ad hujusmodi denique priuilegii firmitatem, jubemus presentem paginam sigilli nostri munimine roborari; factum in trosin[3], Anno domini. M°. CC°. XXX°. IX°. quartadecima die Maij, quando uirgines deodicate redibant de promna in Plocsk . Vbi fuerunt presentes uiri nobiles infra scripti: Vicga *(sic)*[4] iudex curie . B. Domauuic . Vrbanus . Petrus subcamerarius ducis . B. Cljmas subiudex . Wrocik . Petrik . Woislau . Pauel castellanus de uisegrod . Pasek Bogleuic . Jascold caluus . Vitus frater raciborjj . Cunradus soltetus *(sic)* de dobrin . Rodgerus.

[1] W oryginale: *X* z literą *i* ponad niem. — [2] Aż dotąd włącznie, pierwsze 11 wyrazów wypisano w oryginale wielkiemi literami małego alfabetu. — [3] Wyraz ten możnaby również czytać w oryginale: crosin (!). — [4] Romuald Hube (w notatach rękopiśmiennych) przypuszcza, że jest to zapewne: Withgo, którego syn, Gosław, występuje w akcie Ziemowita I z r. 1254; w oryginale możnaby na upartego czytać i: Vitga, gdyż litery *c* i *t* trudne są w nim do odróżnienia. Franciszek Piekosiński (w kopii swej rękopiśmiennej) nie różni się ze mną, poza waryantem *a*, w lekcyi oryginału niniejszego ani słowem.

[a] *Lubomirski (j. n.) czyta:* et; *Fr. Piekosiński (j. w.):* brak.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec katedralny, szafa II) pod sygnaturą (moją) „Sig. $\frac{P.\ I.}{13}$“. Jest to pergamin gatunku niemieckiego, dobrze zachowany, mierzący 14,8 ctm. szerokości, a wysokości, po rozprostowaniu (zakładka = 1,6 ctm.), 10,5 ctm. Opatrzony był i jest dwiema pieczęciami (Lubomirski j. n. wspomina tylko o jednej!) okrągłemi z wosku zwyczajnego, zawieszonemi na sznurach jedwabnych, niegdyś czerwonych (Lubomirski j. n.: na sznurku jedwabnym czerwonym; wedle opisu, zawartego w kopii rękopiśmiennej Franciszka Piekosińskiego, będącej w mem posiadaniu: na sznurkach z jedwabiu blado-różowego), dziś barwy słomianej. Fragment pierwszej, wykruszony od dołu aż do podbrzusza konia, przedstawia jeźdźca zbrojnego (Lubomirski j. n.: hełmem oraz włócznią), zwróconego w prawą stronę (widza), a w otoku parę nieczytelnych już liter. Szerokość tego fragmentu mierzy 3,5 ctm., a największa jego wysokość (skośna) 4 ctm. Wykruszona opona nie wystaje w nim już poza odcisk tłoku. Druga pieczęć przedstawia również jeźdźca, zwróconego w lewą stronę. Jest bardzo zniszczona; napisy w otoku i głowa jeźdźca znikły; widać tylko, że trzyma on tarczę w lewej ręce, a w prawej— drzewce. Szerokość fragmentu mierzy 5,1 ctm., a największa jego wysokość (skośna) 5,3 ctm. Obok, z prawej strony, wisi na nitce sznura kawałek pieczęci, od głównego jej fragmentu oderwany. Wedle opinii Franciszka Piekosińskiego (j. w.) pierwszy fragment to pieczęć ks. Bolesława I mazowieckiego (por. tegoż: Pieczęcie polskie wieków średnich, Kraków 1899, nr. 90), podobnież jak i drugi, wyobrażający, jak się domyślać wolno, tegoż Bolesława, jako ks. sandomierskiego (por. Kazimierz Stronczyński: Pobieżny przegląd pieczęci Piastów Polskich, Warszawa 1881, str. 52). *In dorso* pergaminu widnieją napisy 1) z XVI w.: „Priuilegium ducis Boleslai super Rosdzalowo pro Hartrado et filio ipsius Joanne“; 2) z XVII w.: „Lit. XXVI“; 3) z XVIII: „Nr 16“ i „Nr 188“; z XIX: „Nr 9, 1239 anno“. Nadto, tekst omawianego aktu przechował się w Kopiaryuszu Płockim 9 (pag. 294—295), znajdującym się obecnie w posiadaniu Akademii Umiejętności w Krakowie.

Tekst nasz czerpiemy bezpośrednio z oryginału.

Potwierdzeń ani transsumptów jego nie znamy.

Drukowali go z kolei: w całości z oryginału, Ks. J. T. Lubomirski: Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 9, nr. 12; w regeście z powyższego wydawnictwa, Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 121, nr. 86.

Literatury specyalnej nie znamy.

1239 **390.** SIRADIAE, *JUNII 16*

Ex littera suspecta[1].

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, praesente filio suo, duce Masoviae Boleslao, incolis, castellaniam Wolboriensem, episcoporum Vladislaviensium propriam, inhabitantibus, varia privilegia confert.

(Cf. nr. 396.)

In nomine sancte trinitatis amen. Ego Conradus dei gracia Dux Lanchicie, predecessorum meorum uestigiis inherens, eorumque cupiens fieri ydoneus imitator, presertim in eis que pietatis officio ad diuinum cultum et ad ecclesiasticam utilitatem fecisse noscuntur, ob reuerenciam beatissime uirginis Marie et in remissionem peccatorum meorum, pro me et meis successoribus, venerabili patri[2] Michaeli dei gracia Wladizlauiensi Episcopo suisque successoribus resigno, dono et confirmo iura seu libertates .. in castellania de Voybor . *(sequuntur verba 404)* Ad instanciam eciam ... Fulconis .. Gneznensis archiepiscopi, restituo prenominato episcopo eiusque successoribus villam Bandcouo, que olim fuerat ecclesie Sancte Marie de Wladizlau, perpetuo possidendam . Datum in Siraz anno dominice incarnationis M°CC . XXX . nono . XVI. Kalendas Julij *(sequuntur verba 34)*. Testes autem, qui fuerunt presentes, hii sunt: Dominus Fulco Gneznensis archiepiscopus, duo filij mei, videlicet: dux Mazouie Bolezlaus, dux Semouitus et comes Mstihuy *(sic)* palatinus lanchiciensis, Nicholaus judex curie, Lasota pincerna . Nich.(olaus).

Z „oryginału" bez pieczęci, przechowywanego w Archiwum Kapitulnem we Włocławku, akt niniejszy ogłosili w całości L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol. t. II, 1, pag. 20—22, nr. 24, pod błędnie rozwiązaną datą dzienną 15. VI. 1239 r.), skąd regest nasz czerpiemy.

Obszerniejszy regest niniejszego, nie mazowieckiego aktu, podajemy tu nietylko z powodu obecnoścci w rzędzie jego świadków ks. Bolesława I Konradowica, lecz— i nadewszystko—ze względu na uderzającą zbieżność jego redakcyi z aktem nr. 396.

W regestach podali go: Max Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 52, nr. 171 i Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 121, nr. 89) oraz (bez daty miesięcznej ani dziennej) Ks. Stanisław Chodyński (Monumenta Historica Dioeceseos Wladislaviensis, t. XIV, Wladislaviae 1897, pag. 44, nr. 375).

Literatura. Por. objaśnienia nr. 396.

[1] Por. objaśnienia nr. 396. — [2] Aż dotąd wstęp ten jest ściśle identyczny z nr. 396. Nieznaczne stosunkowo różnice dalsze tekstu, w stosunku do pomienionego aktu, płyną przeważnie z odmienności osoby odbiorcy (biskupa kujawskiego) i posiadanych przez niego terytoryów.

1239 **391.** PRZEDBÓRZ, *JULII 9*

Boleslaus (Pudicus), dux Sandomiriae, in colloquio cum Conrado (Masoviae) et filio eius Semovito (duce Cuiaviae), villam Kępino, inter Rozprza et Milejów sitam, a Fulcone, archiepiscopo Gnesnensi, monasterio Sulejoviensi collatam esse declarat.

(Cf. nr. 418.)

.. ego Boleslavus .. dux Zandomirie, cum matre mea[1] .... notum esse volo, quod .. Fulco .. Gneznensis ecclesie archiepiscopus, villam Campino inter Rospram et Mileyov sitam, ... domui de Zuleyov .... contulit iure hereditario ... Actum in Predbor in colloquio inter me et matrem meam cum baronibus meis ex una parte et patruum meum ducem Conradum et filium eius Semovidum *(sic)* ex altera, VII. Idus Iulii celebrato anno gracie M°. CC°. XXX°. VIIII°. *(sequuntur verba 50*[2]*)*. Datum per manum Ianussii, domini archiepiscopi cancellarii. Ut autem tam sollempne factum perpetue firmitatis robur obtineat, presentem paginam meo nec non et aliorum sigillis feci roborari.

Z autentycznego oryginału pergaminowego, niegdyś o pięciu pieczęciach[3], przechowującego się w Bibliotece Hr. Przezdzieckich w Warszawie, akt niniejszy ogłosił w całości Adam Chmiel (Zbiór dokumentów, znajdujących się w Bibliotece Hr. Przezdzieckich w Warszawie, Kraków 1890, str. 1—2, nr. 1), z którego wydawnictwa regest nasz czerpiemy.

Przedtem akt ten został przedrukowany z wadliwej kopii, sporządzonej przez Ignacego Rychtera na podstawie Kopiaryusza sulejowskiego, u L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego: Cod. Dipl. Pol. I, Varsaviae 1847, str. 42—43, nr. 28, a z oryginału przez Ignacego Zakrzewskiego (Cod. Dipl. Maj. Pol. I, Poznaniae 1877, str. 186—187, nr. 221), oraz przez Franciszka Piekosińskiego (Cod. Dipl. Pol. Min. II, Cracoviae 1886, str. 62—63, nr. 417). Regest jego na podstawie Cod. Dipl. Maj. Pol. j. w., podał Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 121, nr. 90.

Literatury specyalnej nie znamy.

[1] Grzymisława, córka Ingwara, ks. łuckiego, wdowa po Leszku Białym, zmarła w r. 1258 (Oswald Balzer: Genealogia Piastów). — [2] Wykaz świadków niemazowieckich.—[3] Wśród ich szczątków pieczęcie mazowieckie, o ile były (?), wykazać się już nie dadzą. Najpewniej nie było ich wcale, gdyż Konrad w owym czasie nie występował (urzędowo) w roli pana tej dzielnicy, jakkolwiek nie przesądzało to jego ingerencyi w sprawach mazowieckich (por. nr. 378, 381), do których z czasem (r. 1243? —1244) znowu (formalnie) miał powrócić (por. str. 355, w. 51—52).

1239 **392.** WYSZOGRÓD, *OCTOBRIS 1.*

Boleslaus, dux Masoviae, fratribus Domus Miliciae Templi in subsidium Terrae sanctae villas Orzechowo, Dręszew (?) et Skuszew cum omnibus iuribus confert.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti amen. Bolezlaus, Dei gracia dux Mazouie, omnibus hanc paginam cernentibus in perpetuum. Quoniam ea, que in usu aut possessione sunt habita, possunt repressione alienari, nisi scripti memorie fuerint commendata, quedam nostri temporis facta scripto volumus commendare, ne oblivionis nube obducta possessoribus ea per successores nostros infringantur. Noscant igitur presentes et futuri temporis fideles, quod ego Bolezlaus, dei gracia dux Mazovie, pro meis meorumque predecessorum excessibus terre sancte Jerosolimitane fratribusque Domus Milicie Templi in subsidium eiusdem terre sancte, villas meas, que wlgari nomine Orechowe, Dninsowe *(sic)* [1], Scusevo [2] appellantur, cum omni iure, utilitate et libertate, que nunc est aut in posterum poterit provenire, tradidi et donavi, nulla penitus iuridicione michi aut successoribus meis reservata. Ne autem hec mea donatio terre sancte fratribusque domus militie Templi possit viciari, sed rata et inconvulsa permanere, ipsam presenti scripto et sigilli mei munimine duxi muniendam, subscriptis nichilominus *(sic)* testibus ydoneis, quorum nomina sunt hec: comes et pincerna Abraham, Crivosandus venator, Bzesopas miles, Albertus signifer, Johannes subiudex, Johannes subvenator, Woyzlaus filius Zumizlavi, Jacobus cappellanus, Vitalis notarius et alii plures. Datum in Wissegrode anno domini MCCXXXVIIII, Kalendis Octobris.

Oryginał, do którego nie dotarliśmy bezpośrednio, przechowuje się w Tajnem Archiwum Królewskiem (Königl. Geh. Staatsarchiv) w Berlinie, w dziale Templaryuszów (Templeorden), skąd ogłosił go drukiem L. v. Ledebur (Allg. Archiv, Bd. XVI, pag. 334), po nim (w regeście) Max Perlbach (Preussisch-polnische Studien I, Halle 1886, pag. 121, nr. 91), a ostatnio (w całości) Bolesław Ulanowski (Dokumenty kujawskie i mazowieckie, przeważnie z XIII wieku. Arch. Kom. Hist. IV, Kraków 1887,

[1] Stosław Łaguna (gołosłownie, w notatach rękopiśmiennych, zapewne za M. Perlbachem: Preuss.-poln. Stud. I, pag. 121, nr. 91) wyraża domniemanie, że jest to wypisany lub odczytany błędnie wyraz: Dransove (por. nr. 117, Dransowo), za czem przemawiałaby okoliczność, że Dręszew leży, podobnież jak Orzechowo i Skuszew, w jednej okolicy—pod Stanisławowem mazowieckim, gdy Daniszewo (tak rozwiązuje B. Ulanowski: Dok. Kuj. i maz. Indeks, nomenklaturę Dninsowe, co jest wątpliwe i pod względem językowym) znajduje się w obwodzie płockim. — [2] Zdaniem M. Perlbacha (j. w.): Skurzew nad Bugiem.

str. 290, odbitki 182, nr. 5), który tak go opisuje: „Dokument pergaminowy oryginalny, u którego na jedwabiu czerwonym przywieszona okrągła pieczęć przedstawia jeźdźca, kłusującego w prawo. Postać jeźdźca pochylona w tył, okryta długą tarczą, w prawicy lanca, prostopadle trzymana, z napisem: .... Bolezlai ducis Mazovie, Sandomirie". (Por. Kazimierz Stronczyński: Pobieżny przegląd pieczęci Piastów Polskich, Warszawa 1881, str. 52).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z wydania B. Ulanowskiego (j. w.).

Transsumptów ani potwierdzeń omawianego aktu nie znamy.

Drukowali go z kolei w całości: L. v. Ledebur i B. Ulanowski j. w.; w regeście M. Perlbach j. w.

Literatura. Por. przypisy pomienionych wydawców.

(1239—1240) 393.

De morte Petri, episcopi Plocensis, et de successore eiusdem, Andrea, episcopo Plocensi.

(Cf. nr. 420, 421.)

Petrus, Ploczensis episcopus, cum annis sex sedisset, ex vitio pulmonis moritur, et in ecclesia Ploczensi debito honore tumulatus, Andream habuit successorem, a Gnesnensi archiepiscopo Fulcone, Cunradi Masoviae et Cuyaviae Ducis accedente consensu, confirmatum. Hic Andreas, Cracoviensis ecclesiae scholasticus, nobilis genere de domo et familia, quae Griffonem defert, ex[a] terra et regione Cracoviensi et ex villa Brzesznicza ortus, filius Marci, palatini Cracoviensis.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. II, lib. VI, pag. 256 (ed. Alexander Przezdziecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711. Por. Wojciech Kętrzyński: Ioannis Dlugossii: Vitae episcoporum Plocenstum abbreviatae, (Mon Pol. Hist. t. VI, str. 604—605)

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887) str. 236.

[a] *Wyd. Dobromilskie:* familia Griphonum de...

(1239—1240) **394.** S. L., S. D.[1]

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, protestatur Thomam episcopum Wratislaviensem et Gregorium scholasticum Cracoviensem, absolutionem, sibi pro crimine suspendii Johannis (Czapla, Plocensis et Wratislaviensis) scholastici, a Fulcone, archiepiscopo Gnesnensi, impertitam, auctoritate sedis Apostolicae, satisfactione recepta, confirmasse.

(Cf. nr. 360, 371, 385, 386, 395, 404.)

Cum piarum sit mentum[a], ibi culpam agnoscere, ubi culpa minime reperitur, multomagis hijs[b] uigilare debet sollicite et studiose, quem culpa deprimit manifesta et euidentia patrati sceleris Domino[c] reddens alienum, ab ecclesie excludit unitate, qualiter ualeat et possit matris ecclesie in gremium reuocari, ac graciam deperditam consequi sui conditoris. Pensatis ergo[d] hiis et aliis exhortationibus patrum beatorum et in corde nocte dieque reuolutis, ego Conradus dux Lanchicie pensans me Dominum[e] ac ecclesiam[f] scilicet Wladizlauiensem[g] et Plocensem enormiter offendisse ex hoc[h], quod in calore indignationis intemperate, ductus consilio peruersorum, dominum J.[i] scolasticum earundem ecclesiarum suspendij morte absque deliberatione iussu[j] interire; ecclesiam Romanam de necessitate super hoc dum consuluissem, ab ipsa munus absolutionis postulando, uel[k] absolutionis per venerabilem patrem meum F.[l] Gneznensem archiepiscopum mihi super hoc impertire[m] petendo confirmationem: quam absolutionem sedes apostolica reddens irritam et inanem, venerabili uiro, domino T.[n] episcopo Wratislauiensi et discreto uiro domino G.[o] scolastico Cracouiensi delegauit, ut recepta a me condigna satisfactione, mihi impenderent munus absolutionis. Predicti uero

[1] Wedle M. Perlbacha (Preuss.-poln. Stud. I, pag. 122, nr. 93): między 15. VI. a 5. VIII. 1239—1240 r. (Por. nr. 404). Zdanie to zdaje się podzielać i Bolesław Ulanowski (Dok. kuj. i maz., str. [179] 69, przyp. 1, oraz: O założeniu i uposażeniu klasztoru Benedyktynek w Staniątkach, str. 21, przyp. 65), choć datę roczną aktu niniejszego określa (w Dok. kuj. i maz. j. w.): (1240).

[a] *Cod. Dipl. Maj. Pol., Ulanowski (Dok. kuj. i maz. str. [177] 69, nr. 8) i Długosz (Hist. Pol. VI, 262):* mentium; [b] *Długosz:* is; [c] *Cod. Dipl. Maj. Pol., Ulanowski i Długosz:* Deo; [d] *Tamże:* igitur; [e] *Tamże:* Deum; [f] *Cod. Dipl. Maj. Pol. i Ulanowski:* ecclesias; [g] *Cod. Dipl. Maj. Pol.:* Vladislaviensem; [h] *Kod. Rozrażewskiego (Długosza):* ex hoc quidem; [i] *Długosz:* Johannem. *Cod. Aut:* J.; [j] *Cod. Dipl. Maj. Pol., Ulanowski i Długosz:* iussi; [k] *Długosz:* et; [l] *Tamże:* Fulconem. *Cod. Aut:* Ff, *Wyd. Dobromilskie:* Petrum (!); [m] *Cod. Dipl. Maj. Pol. i Ulanowski:* inpertite; *Długosz:* impartitae, *Wyd. Dobrom.:* impartiri; [n] *Długosz.* Thomae. *Cod. Aut:* T; [o] *Tamże.* Gerardo. *Cod. Aut:* G.

patres mei in negocio sibi[a] commisso, racione preuia incedentes, rigorem iuris erga me misericorditer temperando, ad absolutionem meam processerunt, suscepta a me eadem satisfactione, quam in accessu absolutionis primo facere[b] *(sic)* ad instantiam domini archiepiscopi ecclesiis prenominatis, meo detestabili facto lesis et dehonestatis, contuleram humiliter et deuote. Verum quia[c] in satisfactione exhibita assensum meorum filiorum dominus episcopus Wratislauiensis et scolasticus Cracouiensis supradicti non inuenerant ad hoc accessisse, negocium absolutionis mee aliquantulum extitit propter hoc prorogatum et me extunc pia monicione ac paterna exhortatione sollicitauerunt, quatenus filii mei, scilicet B.[d] Mazouie[e] et K.[f] Cuiauie[g] duces in suis ducatibus ecclesiis nominatis satisfactionem inpensam et libertatem perpetuo indultam suo gratuito assensu solidarent[1]. Videntes autem filii mei nominati, hoc ecclesie sancte cedere ad honorem et anime mee esse ad salutem, satisfactionem iam datam et libertatem impertitam[h] ratam habentes, inclinati paterna peticione, domino T.[i] episcopo Wratislauiensi propriis sigillis instrumentum libertatis communitum, in quo libertas ecclesiarum predictarum plenius continetur specificata[j][2], transmiserunt. Vt autem hec donatio robur sorciatur perpetue firmitatis et a meis successoribus inuiolabiliter conseruetur sine omni concussione, patribus meis reuerendis, domino M.[k] Cuiauie[l] et domino P.[m] Mazouie[n] episcopis, presens instrumentum conferendo[o], duxi supplicandum[p], quatenus has meas collationes non solum in armario ecclesie Wratislauiensis[q] fideliter et diligenter faciant conseruari, immo[r] per sedem apostolicam meis temporibus procurent etiam confirmari, ut zelus ambicionis nullum meorum successorum, dum clausero diem extremum, flectat et inducat ad facti tam pii perturbationem.

Oryginał, którego nie znamy bezpośrednio, przechowuje się w Archiwum Kapitulnem we Włocławku. Jest to, wedle opisu jego wydawców, dokument oryginalny

[1] Ustęp niniejszy, poczynając od słów: Verum quia in satisfactione, uważa Maryan Łodyński (Sprawozd. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. posiedzenie z dnia 3 stycznia 1916 r.) za dowód, że Bolesław I nie mógł wystawić w r. 1239 przywileju dla kościoła mazowieckiego (nr. 396, tekst B).— [2] Aktów tych nie znamy.

[a] *Cod. Dipl. Maj. Pol.:* igitur (!); [b] *Tamże, Długosz i Ulanowski:* facte; [c] *Cod. Dipl. Maj. Pol.:* quod; [d] *Długosz:* Boleslaus: *Cod. Aut:* B; [e] *Cod. Dipl. Maj. Pol.:* Mazoviensis; [f] *Długosz:* Kazimirus: *Cod. Aut:* K; [g] *Cod. Dipl. Maj. Pol.:* Cuiaviensis; [h] *Długosz:* impartitam; [i] *Długosz:* Thomae. *Cod. Aut:* T; [j] *Długosz:* specificatum; [k] *Tamże:* Michaeli; *Cod. Aut:* M. *Cod. Ciesz:* Matheo (!); [l] *Cod. Dipl. Maj. Pol.:* Cuiaviensi; [m] *Długosz:* Petro. *Cod. Aut:* P.; [n] *Cod. Dipl. Maj. Pol.:* Mazoviensi; [o] *Długosz:* conferendum; [p] *Tamże:* supplicando; [q] *Długosz:* Wladislaviensis. *Wyd. Dobromilskie:* Wratislaviensi; [r] *w Wyd. Dobrom. Długosza:* sed.

pergaminowy, „u którego na sznurku jedwabnym czerwonym przywieszona okrągła pieczęć, przedstawia zbrojnego jeźdźca, pędzącego w lewo, z proporcem w prawej. Napis, jak cała pieczęć, zniszczony“ (Ignacy Zakrzewski: Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, Poznaniae 1877, str. 190, nr. 226, objaśnienie pod tytułem). Wedle Bolesława Ulanowskiego (Dokumenty kujawskie i mazowieckie, Arch. Kom, Hist. IV, Kraków 1887, str. [177] 69, nr. 8, przyp.) „pieczęć księcia, mocno zniszczona, wisi na sznurku jedwabnym różowym“, co jeszcze później Franciszek Piekosiński (w kopii rękopiśmiennej oryginału) uzupełnia w słowach: „Dokument ..... opatrzony był pierwotnie pieczęcią książęcą ze zwykłego wosku, na pąsowym jedwabnym sznurku uwieszoną, po której tylko fragment, wyobrażający księcia zbrojnego na koniu, w lewą zwróconego stronę, pozostał“.

Akt niniejszy—niewątpliwy autentyk—znany był już Długoszowi, który go z oryginału (.. in littera originali . Ducis Cunradi, quam Wladislaviensis ecclesia observat, a nobis frequentius visa et tractata ..) w „Historyi“ swej (Hist. Pol. lib. VI, pag. 262) uwiecznił. Należy on do grupy aktów—autentycznych i podfałszowanych—pochodzących przeważnie z czwartego dziesięciolecia XIII w., a związanych, pośrednio lub bezpośrednio, ze zrębem przywilejów zasadniczych kościoła płockiego (por. nr. 160, 301, 309—310, 396, nadto 278, 299, 410). Omawianego aktu dotyczy regest, podany z archiwum kapitulnego we Włocławku, pod datą „circa annum 1240“, przez Ks. Stanisława Chodyńskiego (Monumenta Historica Dioeceseos Wladislaviensis, t. XIV, Wladislaviae 1897, pag. 13, nr. 70) w słowach następujących: „Conradi, ducis olim Masoviae, Lanciciae Cuiaviaeque, poenitentis pro excessu suo necis olim Joannis Czapla, Wladislaviensis et Plocensis scholastici, innocenter suffocati, confessio cum sollicitudine satisfaciendi pro se et filiis suis pro venia ecclesiastica obtinenda a D-no Archiepiscopo Gnesnensi et Wladislaviensi Episcopo, cautio, quod actum est circa annum 1240“. Trudniej jest objaśnić wiadomości analogiczne, dotyczące niewątpliwie pomienionej grupy aktów, lecz nie dające się z żadnym ze znanych ich tekstów, a więc i z niniejszym połączyć ściśle, zawarte w rękopisie z XVIII wieku (opisanym w zbiorze niniejszym w przyp. 1 na str. 171), oraz w „Pamiątkach Historycznych Łowicza“ (str. 11, przyp. i str. 12—14) Wincentego Hipolita Gawareckiego. Pierwsza z nich (rkps j. w. sub titulo: Archiepiscopatus Gnesnensis pod r. 1240 s. l. s. d.) brzmi: „Litterae Conradi D. M., quibus in expiacionem ... paricidy Johannis Czapla Schol. Ploc., villam Lowicz Ecclesiae Gneznensi donat“; druga zaś (W. H. Gawarecki j. w.) opiewa podobnież pod r. 1240 s. l. s. d.: „Konrad I ks. mazowiecki, jako wynagrodzenie za zabicie Czapli, scholastyka kujawskiego i płockiego, nadaje kościołowi gnieźnieńskiemu wieś Łowicz z okolicznemi lasami, leżącą w ziemi Sochaczewskiej, a kościołom: płockiemu i kujawskiemu pomnaża pewne swobody, prawa i nadania“. Podstawą tych wiadomości mogła być zarówno późniejsza interpolacya przekazów, zawartych—co do Jana Czapli—w omawianym tu akcie, a co do Łowicza (miasta, które z wsią tego miana, folwarkiem pod miastem tem leżącym, [por. Tabella miast, wsi, osad Król. Pols. Warszawa 1827] pomieszano)—w przywileju sieradzkim Konrada I z d. 16 czerwca 1242 r. (nr. 427), jak nieznany nam, dawny akt specyalny, najpewniej fałszywy, lubo w pewnej mierze niepozbawiony tradycyi (por. przyp. 4 do str. 45 i przyp. 1 do str. 255, oraz nr. 371), która wyraz swój pod r. 1240 znalazła i u Długosza, mianującego mylnie w opisie swoim arcybiskupa Fulkę Piotrem,

Piotra zaś, biskupa płockiego, Andrzejem (Hist. Pol. Lib. VI, pag. 260—263); por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 238.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z opartej na oryginale kopii Franciszka Piekosińskiego (j. w.).

Potwierdzeń ani transsumptów jego nie znamy.

Drukowali go w całości: wydawcy Długosza (j. w.); Ignacy Zakrzewski (j. w.) i Bolesław Ulanowski (j. w.), a w regestach: L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. dipl. Pol. II. 1. Varsaviae 1848 str. 22, nr. 25; Colmar Grünhagen (dwukrotnie): pod 5.VIII 1240. Regesten zur Schlesischen Geschichte, Erster Theil, Breslau 1868, pag. 195 i 208—209, nr. 557 i (na podstawie nr. 404), tamże, Breslau 1884, pag. 241, nr. 558; (na podstawie zaś Ig. Zakrzewskiego j. w.) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I., Halle 1886, pag. 122, nr. 93, oraz ks. Stanisław Chodyński (j. w.). Co do W. H. Gawareckiego, por. objaśnienia.

Literatura. Por. Maryan Łodyński (wedle przyp. 1 do str. 457).

395.

(1239—1240)

Conradus, dux Masoviae, castrum Łowicz[1] *cum suo districtu archiepiscopo et ecclesiae Gnesnensi in satisfactionem necis Joannis Czapla, scholastici Plocensis, donasse dinoscitur.*

(Cf. nr. 360, 371, 385, 386, 394, 404.)

. anno supra dicto (1238!) Conradus, Mazoviae dux, vesania diabolica inductus, magistrum Johannem Czaplam, scholasticum Plocensem, comprehendere jussit, et plagis appositis nimium afflictum, ut furem suspendere praecepit. Quem iterum, jam mortuum, a patibulo sublatum, et ad ecclesiam sancti Benedicti in ripa Wislae, contra faciem ecclesiae Plocensis, deferri et suspendi jussit. Et hoc ideo, quia cum Casimirus, filius Conradi praedicti, filiam Henrici, ducis Slesiae, nepotem ducis Henrici cum barba et sanctae Hedvigis, quarto gradu consanguineitatis a se distantem, duxisset in uxorem, et praefatus scholasticus Casimiri magister et paedagogus existeret, idem Casimirus dux circa uxorem in domo soceri sui, praeter patris voluntatem plus debito tempore moram faciebat. Imposuit culpam dux Conradus magistro Johanni, quod ipsius consensu et consilio dux Casimirus, in contemptum patris, hoc facere praesumebat, et ob hoc in ejus necem prorupit. Loco cujus maleficii dux Conradus saepe dictus, castrum Lowicz[1] cum suo districtu archiepiscopo et ecclesiae Gneznensi in satisfactionem donavit.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (r. 1245—1253; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist. II, (Lwów 1872), str. 560.

Literatura, por. przypisy wydawcy, oraz objaśnienia aktów, przytoczonych pod tytułem niniejszego.

[1] Przekaz to wątpliwy. Por. objaśnienia nr. 394. Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 260—263) opisuje fakt ten pod r. 1240. Por. Al. Semkowicz, kryt. rozb. i t. d. str. 39, 238.

1239—(1242?)

396.

SIRADIAE, *JUNII 15*[1]

Litterae suspectae.

Conradus et Boleslaus, duces Masoviae, Petro, episcopo Plocensi, jura ac privilegia ecclesiae Masoviensis confirmant.

(Cf. nr. 171, 301, 375, 404, 427).

(C.) Innomine *(sic)* sancte trinitatis Amen. Ego[a] Cunradus deigracia *(sic)* dux Mazowie, predecessorum meorum vestigijs inherens[b], eorumque cupiens[c] fieri ydoneus imitator[2] . presertim in eis[d] que pietatis officia[e] ad diuinum cultum[f] et ad ecclesiasticam vtilitatem fecisse noscuntur, ob reuerenciam Beatistime Virginis Marie et in remissionem peccatorum . pro me et meis Successoribus Venerabili Petri[g] *(sic)* Petro deigracia *(sic)* Episcopo Mazowiensi suisque successoribus ac Ecclesie Plocensi . resigno, dono, confero, confirmo Jura seu libertates inferius annotatas in ducatu Mazowiensi; omnes igitur[h] homines tam liberi quam asscripticy omnium et singularum villarum, Oppidorum, Castrorum et quarumlibet posesionum plocensis Ecclessie cuiuscunque seruitutis uel condicionis siue Officy[i] aut status fuerint, ac ple-

(B.)[3] In nomine sancte trinitatis amen. Ego Boleslaus dei gracia dux Mazouie, predecessorum meorum vestigijs inherens, eorumque cupiens fieri ydoneus meritorum[a] (!) presertim in eis que pietatis officio ad diuinum cultum et ad ecclesiasticam utilitatem fecisse noscuntur, ob reverenciam beatissime virginis Marie et in remissionem . peccatorum meorum pro me et pro[b] meis successoribus Venerabili Patri Petro dei gracia Mazouiensi Episcopo suisque successoribus ac Ecclesie Plocensi[c] resigno, dono, confero[d] et confirmo Jura seu libertates inferius annotatas in ducatu Mazouiensi[e]. Omnes igitur homines tam liberi quam[f] asscripticij[g] omnium et singularum villarum, Oppidorum, Castrorum et quarumlibet possessionum Plocensis Ecclesie cuiuscunque seruitutis uel condicionis siue officij aut status[h] fuerint[i], ac ple-

[1] Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) dodaje (co do daty 15. VI): lub 16 maja. — [2] Lubomirski: Kod. Dypl. Ks. Maz. nr. 13, (por. objaśnienia) czyta: mutator (!).

[3] Por. przyp. 1 do str. 457.

[a] *Brak w intytulacyi aktu* C *z r. 1438*; [b] *Tamże:* inherentes; [c] *Tamże:* cupientes; [d] *Tamże:* hijs; [e] *Tamże:* officio; [f] *W transsumpcie tekstu* C. *z r. 1464 następuje wyraz:* ducum; [g] *W akcie z r. 1438:* patri; [h] *W transsumpcie z r. 1464 dalej aż do:* tam liberi, *dziura;* [i] *Tamże brak tego wyrazu (dziura).*

[a] *W akcie* B, *R: zamiast:* meritorum, *ma:* imitator; [b] *R: brak;* [c] *R: brak wyrazów:* ac Ecclesie Plocensi; [d] *R: brak wyrazu:* confero; [e] *R:* Mazouie; [f] *R: brak wyrazów:* tam liberi quam; [g] *R: brak następujących potem wyrazów aż do:* Plocensis Ecclesie; [h] *R: brak wyrazów:* aut status; [i] *W R: następują wyrazy:* omni et plena gaudeant...

na[a] gaudeant immunitate, liberi ab omni prediali siue personali seruitute, solucione, pedagio, Theloneo in Terra et in aqua et exaccione quarumcunque penarum, expensarum vel rerum[b], cuiuscunque generis vel speciei, quantitatis vel qualitatis, nominis vel vocabuli sint[1] vel fuerint[2], que vnquam in eis vel eorum predijs michi et ducibus terre predicte et protempore *(sic)* fuerint, compecijt vel competere[c] potuit, ita quod neque p r z e w o s z neque s t a n[3] ducale et exercitus, p o w o s z nec aliquod aliud seruicium solucionis vel vtilitatem, quocunque[d] censeantur vocabulo, ab eisdem hominibus dux Terre, qui protempore[e] *(sic)* fuerit, expetet . Sed idem *(sic)* homines liberi ac ascripticij cum omni utilitate et seruicio tantum dominorum suorum subiacebunt

na gaudeant immunitate, liberi ab omni prediali siue personali seruitute[a], solucione, pedagio, theoloneo in terra et in aqua et exaccione quarumcunque peccuniarum, expensarum uel rerum cuiuscunque generis uel speciei, quantitate uel qualitate, nominis uel uocabuli sunt uel fuerint, que nunquam[b] in eis[c] uel eorum predijs[d] mihi et ducibus terre predicte et qui pro tempore fuerint, compecijt uel competere poterint[e]. Ita quod neque P r z e w o z[f] neque s t a n ducale et exercitus, neque p o u o z[g] nec aliquid aliud[h] seruicium uel utilitatem, quocunque censeantur uocabulo, ab eisdem hominibus dux terre[i], qui pro tempore fuerit, expetet . Sed idem *(sic)* homines liberi[j] asscripticij cum omni utilitate et seruicio tantum dominorum suorum subiacebunt

[1] Tenże: sunt. — [2] Tenże: fuerunt. — [3] Tego to przywileju (s t a n) oraz występującej w akcie nr. 278 annona (=wszelki n a r z a z) dotyczy prawdopodobnie występująca w Metryce Koronnej (Ks. 137, fol. 123v z r. 1592) narracya, z której wynika, że Konrad I nieokreślonym bliżej co do daty ani brzmienia aktem, posiadającym intytulacyę: Ego Conradus Dei gracia Dux Masovie, udzielił dobrom (nieokreślonym nieokreślonego) biskupa płockiego przywileju, zwalniającego je „a collectis, exactionibus, bove, vacca, ove, perna (=narzaz=annona), stan, et generaliter ab omnibus angariis..“ Toż samo źródło (Metr. Kor. j. w. fol. 123v—125) poucza, że przywilej ten otrzymał potwierdzenie (bez przytoczenia miejsca ani daty, ze strony zmarłego po 15.VII. 1352 r.) Władysława ks. dobrzyńskiego i łęczyckiego, oraz, że był transsumowany w Łęczycy d. 24.VI, 1348 r. przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława i w transsumpcie tym potwierdzony w Krakowie d. 1. VI. 1592 r. przez Zygmunta III. Omawianego aktu dotyczy też najpewniej wzmianka, zamieszczona przez W. H. G a w a r e c k i e g o (Przywileje, nadania i swobody, str. 291) w słowach następujących: „Konrad, ks. Mazowsza i Kujaw, nadaje przywilej Piotrowi, biskupowi płockiemu i całemu duchowieństwu mazowieckiemu, w którym zrzeka się wszystkich danin, posług i opłat, oraz ustępuje swej jurysdykcyi“. Por. jednak objaśnienia n-ru 381.

[a] *Tamże dalej aż do* liberi ab, *dziura;* [b] *Tamże, aż do:* vocabuli, *brak dalszych wyrazów (dziura); ocalały jedynie częściowo wyrazy:* (ge)neris vel; [c] *Tamże aż do:* aliquod aliud seruicium, *brak dalszych wyrazów (dziura);* [d] *Tamże w wyrazie tym brak liter:* (quo)cunque *(dziura);* [e] *Tamże brak dalszych liter i wyrazów aż do:* dominorum suorum *(dziura).*

[a] *W R. brak następujących potem wyrazów:* solucione—sunt uel fuerint, *włącznie;* [b] *R:* unquam; [c] *R zamiast:* in eis, *ma:* meis; [d] *R ma dalej:* Duci terre predicte compecit...; [e] *R ma:* potuit *(zapewne:* potuerit); [f] *R. ma:* P r e u o s, *a brak w nim dalszych wyrazów:* neque s t a n ducale et exercitus; [g] *R. ma:* P o v o s z; [h] *R. brak;* [i] *R. brak następujących potem wyrazów:* qui pro tempore fuerit; [j] *R. brak:* liberi.

potestati . in[a] nullo casu a duce vel ab alio de eius mandato iudicandi. Sed eorum dominorum[b] audient iudicia, vel eorum, quibus eos domini ipsorum comiserint iudicandos. Prefati eciam Ecclesiarum homines ad nullum Exercitum trahantur[c] inuiti, nisi vbi exercitus congregetur ad Terre defensionem . et hoc[d] tunc iuxta posse et arbitrium ipsius Episcopi et dominorum suorum fiat et non aliter. Nullum Castrum nowm uel antiquum edificabunt. Item[1] dicti homines in villis, Oppidis et possessionibus predicte Ecclesie sedentes, a nullo[e] iudicabuntur nisi a dominis suis et a vllo alio[2]. Nullum conductum ducent, ad vllam expedicionem nec trahantur preterquam ad pruthenicam, videlicet quando dux publicam fecerit expedicionem, et ad terre defensionem[f]. Item ville Ecclesie predicte falconarios[g] et falcones non reci-

potestati, in nullo casu a duce uel ab alio de eius mandato iudicandi . sed tantummodo dominorum suorum audient[a] iudicia, uel eorum, quibus eos domini ipsorum commiserunt[b] iudicandos; prefati eciam Ecclesiarum homines ad nullum exercitum trahentur inuiti, nisi ubi[c] exercitus congregeretur[d] ad terre deffensionem[e], et hoc tunc iuxta posse et arbitrium ipsius Episcopi et dominorum suorum fiat, et non aliter . Nullum Castrum nouum[f] uel anticum edificabunt[g]. Item[1] dicti[h] homines in villis[i], Oppidis, Castris et possessionibus predicte Ecclesie sedentes, a nullo iudicabuntur nisi[j] a dominis suis et a nullo alio[1]; nullum conductum ducent[k], ad vllam[l] expedicionem trahentur[m] preterquam ad Prutenicam, videlicet quando dux publicam fecerit expedicionem, et ad terre defensionem. Item ville Ecclesie predicte[n] falconarios et falcones non reci-

[1] Ustęp niniejszy od słów: Item dicti homines aż do: vllo alio.. uważa słusznie Maryan Łodyński (ob. literatura) wręcz za sfałszowany, obok innych w całym tym akcie naddatków i wtrętów późniejszych. — [2] Romuald Hube (w notatach rękopiśmiennych) zwraca uwagę na „dwa razy jedno", łącząc ustęp niniejszy z zamieszczonym wyżej (str. 461, w. 19—20), a rozpoczynającym się od słów: Sed idem *(sic)* homines liberi ac ascripticij..

[a] *Tamże brak dalszych wyrazów aż do:* de eius mandato *(aziura);* [b] *Tamże brak dalszych liter i wyrazów aż do:* Ecclesiarum homines *(dziura);* [c] *Tamże brak dalszych wyrazów aż do:* vbi exercitus *(dziura);* [d] *Tamże brak dalszych liter i wyrazów aż do:* (Cas)trum nowm *(dziura);* [e] *Tamże brak dalszych wyrazów aż do:* ad vllam expedicionem *(dziura);* [f] *Tamże brak dalszych wyrazów i liter aż do:* (pre)dicte falconarios *(dziura);* [g] *Tamże brak dalszych wyrazów:* (et falcone)s *(dziura).*

[1] Ustęp niniejszy od słów: Item dicti homines aż do: nullo (ullo) alio.. uważa słusznie Maryan Łodyński (ob. literatura) wręcz za sfałszowany, obok innych w całym tym akcie naddatków i wtrętów późniejszych. Por. niżej waryanty *R.*

[a] *R:* audiant; [b] *R:* commiserint; [c] *R. brak:* ubi; [d] *R:* cogeretur; [e] *w R. brak dalszych wyrazów:* et hoc—non aliter, *włącznie;* [f] *w R. brak dalszych wyrazów:* uel anticum; [g] *w R. następują potem wyrazy:* sed antiqua propter terre defensionem secundum quod ab antiquo consueuerunt, reficient; hoc tamen adhibito moderamine, quod in huiusmodi reffeccione nullum beneficium, quod vulgariter zuppa dicitur, constituent, nec omnes ad talem reedificacionem venire cogentur, sed quicunque voluerint, dummodo opus competenter perficiatur; [h] *R:* liberi; [i] *w R. brak następujących potem wyrazów:* oppidis—predicte, *włącznie;* [j] *w R. następują wyrazy:* tantum a duce et a nullo alio.. [k] *w R. następują wyrazy:* nisi militarem; [l] *w R:* nullam; [m] *w R:* nisi preterquam; [n] *w R: brak:* predicte.

piant[a], neque pascent . Castorarios, capientes castores, non ducent, neque procurabunt . Preterea venatores ceruorum et aliarum bestiarum in vilis Ecclesie[b] nichil per vim accipiant, nisi eis de bona voluntate conferantur. Et hec omnia et alia que michi et meis Successoribus competere possint, nichil Juris, vtilitatis vel dominij temperalis *(sic)* nisi spiritualia reseruando . ob amorem dei et sancte Ecclesie . perpetuo donaui, contuli, dedi et assiguaui, ac libere pro salute mea et meorum Successorum . dono, do, confero et assigno temporibus perpetuis inuiolabiliter tenenda, possidenda .
Datum in Sijradz[c] decimoseptimo *(sic)* Kalendas Julij[d] . Anno gracie Millesimo ducentesimo[e]
nono. Presentibus dilectis filys meis: duce Boleslao, Semouitho, Zemomislao[f] *(sic)* ducibus et honorabili patre meo fulcone[g] Gneznensi archiepiscopo Palatino lanciciensi[1], Sweborio[h] Castellano de Syradz[i], Nicolao Judice[j] dapifero lassotha[2] domangro[k] *(sic)* Thezaurario.

pient, neque pascent . Castorarios, capientes castores, non ducent, neque procurabunt . Preterea Venatores Cerworum et aliarum bestiarum in villis Ecclesie nichil[a] per vim accipiant, nisi eis aliquid de bona voluntate conferatur. Et[b] hec omnia[c] et alia que mihi et meis successoribus competere possint, nihil Juris, utilitatis uel dominij temporalis, nisi spiritualia reseruando, ob amorem dei et sancte Ecclesie perpetuo donaui[d], contuli, dedi, assignaui, ac libere pro salute mea et meorum successorum dono, do, confero et assigno, temporibus perpetuis inuiolabiliter tenenda, possidenda . Actum et datum[e] in Syracz[f] XVjj[g] kalendas Julij Anno gracie Millesimo[h] CC[0] XXX nono. Presente Patre meo, duce Cunrado, et fratribus meis, ducibus[i] Semouito et Zemomislo, et Venerabili patre meo Fulcone Gneznensi Archiepiscopo[j], et[k] Pallatino Lanthciciensi[l], Sweborio Castellano de Siracz[m], Judice Nicolao, dapifero[1] Lassota Pincerna Domangro Thezaurario.

[1] Był nim comes Mstihuy *(sic)*, por. Cod. Dipl. Pol. II, 1, nr. 24. — [2] Lasota pincerna, por. j. w.

[a] *Tamże:* recipient; [b] *Tamże brak wyrazu:* Ecclesie *(dziura)*. [c] *W akcie z r. 1438:* Siracz; *Lubomirski (nr. 13) w akcie z r. 1464 czyta:* Siradz; [d] *Tamże:* Junij; [e] *Tamże i w transsumpcie z r. 1464 następują wyrazy:* tricesimo nono; [f] *W transsumpcie z r. 1464:* Sémomislao; [g] *Tamże:* ffulcone; [h] *Tamże:* Wscheborio. *Lubomirski j. w. czyta:* Wcheborio; *w akcie z r. 1438:* Vschebrio; [i] *w akcie z r. 1438:* Siracz *a tamże i w transsumpcie z r. 1464 następuje wyraz:* Judice; [j] *Tamże brak w tem miejscu (por. waryant:* i, *wyrazu:* Judice, *por. B. Ulanowski (j. n.);* [k] *W akcie z r. 1438:* Domagero.

[1] Bolesław Ulanowski (O uposażeniu biskupstwa płockiego. Rozpr. Wydz. Hist. Fil. Ak. Um., t. XXI, str. [odbitki] 24, przyp. 1) wprowadza tu uzupełnienie: Nicolao.

[a] *w R.:* nichilominus (?); [b] *w R. brak:* Et; [c] *w R. brak następujących potem wyrazów aż do:* ob amorem; [d] *w R. brak następujących potem wyrazów aż do:* possidenda; [e] *w R. brak:* et datum; [f] *R:* Szirasz; [g] *R:* XVI (?); [h] *R:* M[0]; [i] *R:* duce; [j] *w R. następują potem wyrazy:* Dicti eciam patris mei domini F (?) Gneznensis Archiepiscopi precibus inclinatus, adicio, quod liberi ascripticiique, eciam permixti in villis ecclesie, vsque (?) quod sunt, omni et plena gaudeant libertate, sicut in premissis solummodo de ascripticiis fuit expressum. Presentibus etiam his aliis testibus; [k] *w R. brak;* [l] *w R. brak;* [m] *R:* Szirasz.

Akt niniejszy, należący w obu swych tekstach, podanych wyżej, do grupy przywilejów Kościoła Płockiego, jakie tenże, w faktycznym swym charakterze metropolii mazowieckiej uzyskał, lub zamierzył sobie uzyskać od władców kraju w czwartem i na przełomie tegoż z piątem dziesięcioleciem XIII wieku (por. nr. 299, 301, 309—310, 410) nie przechował się w żadnym oryginale. Jest on jednak, jak świadczy styl jego redakcyi, oraz przechowane w źródłach potwierdzenia, autentykiem — jeśli nie materyalnym i prawnym, to niewątpliwie historycznym, wynikłym bądź to z akcyi wspólnej Konrada I i syna jego, Bolesława I, przeprowadzonej w latach 1239 — 1242 w stosunku do Kościoła mazowieckiego (por. n-ra j. w.) i kujawskiego (por. nr. 390, 427), jako dalszego ciągu uprzedniej akcyi analogicznej (por. w zbiorze niniejszym n-ra j. w.), bądź też—conajmniej—z nieprzyznanych faktycznie przez pomienionych książąt, lecz żywionych w owej epoce w stosunku do nich uroszczeń ze strony przedstawicieli obu kościołów: biskupa płockiego (dawniej, [nr. 301], Guntera, a obecnie:) Piotra i kujawskiego, Michała. Za ostatniem tem przypuszczeniem nie uwieńczonego pożądanym skutkiem prawno-materyalnym narzucenia książętom woli Kościoła, który ujrzał się przez to zmuszonym do podstępu, zdają się przemawiać w danym przypadku okoliczności następujące: 1) Poza brakiem uderzającym tak ważnych (dla obfitującego w inne pergaminy kościoła płockiego) oryginałów obu omawianych tu tekstów, podejrzany pod względem materyalnym charakter przechowanych w „oryginałach" aktów wybitnie im pokrewnych (nr. 390, 427), z których pierwszy (nr. 390), potwierdzony w r. 1267 przez legata Gwidona (B. Ulanowski: Dok. Kuj. i Maz. Arch. Kom. Hist. IV, str. 206—211, nr. 36), przechował się zgoła bez pieczęci, drugi zaś (nr. 427), datowany dziwacznie (VIX Kal. Julij)—jedynie w transsumpcie (kopii) biskupa kujawskiego Michała; 2) Podobieństwo a poniekąd nawet tożsamość redakcyi całej tej grupy aktów, uderzająca na tle zestawienia podanych tu tekstów C. B. między sobą, oraz tekstów tych z aktami pokrewnymi (n-ra 390, 427); 3) Nie mniej uderzająca wobec okoliczności pomienionych zbieżność miejsca wystawienia (Sieradz) i daty dziennej (XVI—XVII Kal. Julij) wszystkich tych aktów, mimo różnicy chronologicznej lat 1239 i 1242 (por. datę roczną tekstów C. B., oraz nr. 390 i nr. 427); 4) Tożsamość—jakby stereotypowa—świadków: Wszebora, Mikołaja i Lasoty, występujących w tekstach C. B., a Mikołaja i Lasoty z aktu nr. 390 i tych, którzy, jako świadkowie wyłączni, figurują w słynnym, należącym do grupy omawianych tu aktów, akcie podfałszowanym Konrada I z r. rzekomo 1203 dla Kościoła Płockiego (nr. 301); 5) Podejrzana na tle wszystkich tych danych ilość potwierdzeń i transsumptów (ob. niżej) tekstu C., pokrywającego się z tekstem B.,—potwierdzeń, w jakie oryginały niewątpliwe nie zwykły obfitować nadmiernie; 6) Nieznany skądinąd w r. 1239 tytuł Konrada I: dux Masoviae (por., obok materyału, zawartego w zbiorze niniejszym, M. Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 15—16), co, ze względu na większe prawdopodobieństwo takiego tytułu tego księcia w r. 1242-im, związanym z analogiczną jego akcyą na rzecz kościoła kujawskiego (nr. 427), kazało nam, zwłaszcza wobec występującej w wielu wzorach tekstu C. pomylonej (na r. 1209! por. w zbiorze niniejszym nr. 171), a budzącej—sama przez się—podejrzenia (nie mniejsze jak data „1203" n-ru 301), daty jego rocznej, rozszerzyć domniemane jej ramy chronologiczne poza występujący w tekście B. i w niektórych wzorach tekstu C., rok 1239, na okres lat: 1239—(1242?).

Co do omawianych tu tekstów, to pierwszy z nich (C) przechował się w postaciach następujących: 1) W krótkim regeście (narracyi), zawierającym tylko inwokacyę, intytulacyę, arengę, datę i świadków tekstu C., a zawartym w akcie oryginalnym, o osiemnastu niegdyś pieczęciach, wyroku, zapadłego w Płocku w sprawie między Władysławem I ks. mazowieckim (tytuł pełny ob. niżej, pod 2) a Stanisławem, biskupem płockim, d. 14. II. 1438 r. (Akt ten w całości ogłosił drukiem Ks. J. T. Lubomirski: Kod. Dypl. Księstwa Maz., Warszawa 1863, str. 189—[190]—196, nr. 179); 2) Pod datą 1209(!)r. (por. nr. 171) w transsumpcie, zawartym w dokumencie oryginalnym Władysława I, ks. płockiego, wiskiego, zawkrzeńskiego, płońskiego, rawskiego, sochaczewskiego, gostyńskiego i bełskiego, z 30. IV. (feria secunda in vigilia S. S.

Philippi et Jacobi, Plocie) 1453 r., przechowywanym w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec, szafa II, pudło XI, sygnatura prowizoryczna 90), na którym opieramy nasz tekst C. Pomieniony dokument ks. Władysława I z transskrypcyą błędną miejsca wystawienia aktu (Szyrno! zamiast: Sieradz) oblatowano współcześnie w Metr. Kor. (Ks. 337, fol. 109—109ᵛ) p. t. „Ratificatio"; 3) W transsumpcie, zawartym w dokumencie oryginalnym, wystawionym pod pieczęcią ks. płockiego i wiskiego, Władysława II (?), przez synów małoletnich Bolesława IV, ks. warszawskiego, książąt mazowieckich: Konrada III (Rudego), Kazimierza III, Boleslawa V i Janusza II na wiecu w Zakroczymiu d. 16. I. (feria proxima ante Prisce) 1464 r. Bardzo zniszczony ten dokument, przechowany w oryginale w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec, szafa II, pudło XI, sygnatura prowizoryczna 105), dostarczył nam waryantów, przytoczonych tu w przypisach dolnych; w r. 1863 akt ten (?) wydrukował (bez uszkodzeń, co, podobnież jak niektóre, acz drobne różnice jego lekcyi—por. przypisy—nasuwa przypuszczenie, że mógł on mieć inny jakiś „oryginał" pod ręką) Ks. J. T. Lubomirski (Kod. Dypl. Księstwa Maz., str. 10—11, nr. 13). O dokumencie tym wspomina W. H. Gawarecki (Przywileje, nadania i swobody, str. 291—292) bez bliższych szczegółów; 4) W transsumpcie Zygmunta I z r. 1537, który 5) przetranssumował i potwierdził w r. 1550 Zygmunt August (Por. W. H. Gawarecki j. w.) oraz 6) Zygmunt III aktem, wystawionym d. 13. III. 1618 r. w Warszawie, a przechowanym w oryginale w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec, szafa II, pudło XXI, sygnatura prowizoryczna 47). O ostatnim tym akcie wspomina i W. H. Gawarecki (j. w.).

Tekst drugi (B) przechował się w nieznanym nam bezpośrednio, gdyż nieistniejącym już w pomienionem archiwum płockiem, „wyroku kommissarskim na pergaminie, w sprawie pomiędzy księciem mazowieckim (Ziemowitem IV—V) a biskupem płockim (Jakóbem Kurdwanowskim h. Syrokomla) z r. 1404", skąd w r. 1863 ogłosił go drukiem Ks. J. T. Lubomirski w Kod. Dypl. Księstwa Mazowieckiego, str. 12, nr. 14, na którym, jako zbliżonym bezpośrednio do tekstu C, opieramy nasz tekst B, jakkolwiek, jeśli nie dawniejszym w obecnej swej postaci, to niewątpliwie poprawniejszym i do prototypu bardziej zbliżonym jego wzorem zdaje się być odkryta (już w chwili druku niniejszego zbioru) w Płocku kopia aktu, prawdopodobnie z wieku XIV—XV pochodząca, której odpis nadesłał nam p. Stefan Rutski (R). Płynące z niej obficie, nieznane dotąd waryanty tekstu B, przeobrażające tekst ten niemal do niepoznania, podajemy tu w przypisach dolnych, zaznaczając, że waryanty te (np. waryant *g* na str. 462 szpalta II) zbliżają kopię R. bezpośrednio do aktu Konrada I (nr. 427).

Co do potwierdzeń i transsumptów omawianego tu aktu, ob. objaśnienia (j. w.).

Drukowali go z kolei, z niewiadomego źródła archiwum Kat. Płoc. (w tekście C): Rostkowski: Clypeus Cleri Poloni, Varsoviae 1728, pag. 52; w opowieści W. H. Gawarecki j. w.; Ks. J. T. Lubomirski dwukrotnie (j. w. nr. 13 i 179); Antoni Prochaska: w regeście kórnickim pod r. 1238 (!), (ob. nr. 375); Max Perlbach, w regeście: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 52, nr. 169 i Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 121, nr. 87. — Tekst B. drukowali: Ks. J. T. Lubomirski, j. w. (nr. 14), oraz w regeście Max Perlbach: Preuss. Reg., pag. 52, nr. 170 i Preuss.-poln. Stud., pag. 121, nr. 88.

Literatura. Porównaj Bolesław Ulanowski: (O uposażeniu biskupstwa Płockiego, Rozpr. Wydz. Hist. Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1888, str. 23, 24, 40), który nie kwestyonuje autentyczności omawianych tu dokumentów, oraz: Maryan Łodyński (Falsyfikaty wśród dokumentów biskupstwa płockiego w XIII stuleciu. Sprawozdanie z posiedzenia Wydz. Hist. Fil. Ak. Um. z d. 3 stycznia 1916 r.), który, łącząc je ideowo z grupą aktów, dotyczących zabójstwa Jana Czapli (por. nr. 360, 371, 385, 386, 394, 395, 404), dowodzi, że zostały one, a zwłaszcza tekst B., sfałszowane w XV stuleciu, na podstawie odpowiedniego dokumentu zaginionego Konrada I z XIII wieku (1239 r.). Zdaniem M. Łodyńskiego, akt omawiany przeszedł potrójną metamorfozę: 1) poprawek, dokonanych około r. 1279; 2; interpolacyj; 3) fałszerskiego rozdwojenia nieznanego dziś aktu Konrada I z r. 1239 na dwa dokumenty równoległe (por.

teksty B. i C.). Z zakresu literatury dawniejszej, por. Z. Lisiewicz: O obsadzaniu stolic biskupich w Polsce. (Przew. nauk. i liter. z r. 1891, str. 898—905).

(circa 1240)[1] 397[a]. *S. L. S. D.*

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, varias vicissitudines villae Otłoczyn refert, et quomodo tandem ditionis episcoporum Cuiaviensium facta sit, narrat. Ibique de genealogia Gedconis, olim episcopi Masoviensis (Plocensis), fit mentio.

L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. II. 1. str. 23, nr. 26.

Ob. nr. 382.

(circa 1240!) 397[b]. *S. L. S. D.*

Littera falsa.

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, cum quibusdam nobilibus villam Warka pro villis Lechawice et Opozdew commutat.

In nomine sancte et indiuidue Trinitatis amen. Quoniam acta legitima et celleberima, memoria *(sic)* semper digna, nominumque *(sic)* iactura patiuntur, cum effrenata cupiditas sui prodiga pacis, emula mater litium et plerumque gestorum solennium humanis cordibus materiam generat iurgiorum, idem *(sic)* lex proditur et aperitur noxius sub iuris regula, limitetur *(sic)* atque ea, que disponuntur perpetua permansura, sempiterna nuninine *(sic)* perhennentur. Inde est, quod nos Conradus, Dei gracia Dux Lanchicii *(sic)*, talem commutacionem fecimus cum relicta Misliborum *(sic)* quondam nobilis viri, et filio suo Albrachto, et cum consensu omnium cognatorum suorum, qui aliquid iuris in priuilegio ipsorum habere videbantur[2], de villa que wlgariter Varca nuncupatur, villa Lichanicze *(sic)* et alia Opozdovo, pro dicta Varca, cum omnium libertate, et vtilitatibus, prefatis villis pertinentibus, contulimus in perpetuum possidendas, donantes eis talem graciam et libertatem, vt Incole, in villis prenotatis existentes, coram Castellano non respondeant, nisi coram Duce et palatino, monetam non soluant, neque n a r a m[3] *(sic)* quod dicitur p o d u o r o v e, et quando dux stabit in villa eius, dentur semel .....[4], nec ad edificacionem nec *(sic)* compellantur, sed etiam (?) vbi dux personaliter fuerit, poenam[5] *(sic)* non ducant, et quando dux in villa stabit .....[4] ducant, nisi imlicite *(sic)*; venacionem castrorum[6] *(sic)* et optimarum bestiarum habeant, exceptis buballis, scrophis, onagris, qui l o z o n e s *(sic)* vocantur, que omnino venare contradicimus. Item damus heredi-

[1] Epoki, zbliżonej do tego czasu, zdaje się dotyczyć zawarty w nr. 451 przekaz o Andrzeju (herbu Gryf), jako scholastyku krakowskim, który po zgonie biskupa Piotra I objął katedrę płocką. — [2] Przywileju tego nie znamy. — [3] Miało być pewnie: n a r z a z. — [4] Następuje w tekście Metr. Kor. miejsce puste, widocznie z „oryginału“ nieodczytane, na tyle liter, ile kropek postawiłem. — [5] Miało być pewnie: p o d u o d a s. — [6] Miało być: castorum.

bus supradictis et ipsorum posteritatj perpetuum ius in dictis villis, quod custodes non sint ..... [1] vel falconarios nec canes, vel conductores [2] *(sic)* nec pistores vel lacnarios [3] *(sic)* et generaliter omnes officiales, et recipiantur et procurentur neque ipsi, nec homines; easdem vero villas liceat eis vendere, donare, siue, quocunque modo voluerint, sine omnium contradiccione commutare.

„Oryginał" nieznany. Tekst jego przechował się jedynie w transsumpcie Konrada II, ks. czerskiego († 23. VI. 1294 r.), wydanym w Tarczynie (in die sancti Dominici) d. 5. VIII. 1284 r., — ten zaś, nieznany również w oryginale—tylko w transsumpcie konfirmacyjnym króla Zygmunta Augusta, wystawionym w Warszawie (feria IV festi Undecim Millia Virginum) d. 21. X. 1556 r., a znanym nam wyłącznie z wpisu, zawartego w Metryce Koronnej (ks. 89, fol. 11—12) p. t. Confirmatio litterarum Ill. Domini Conradi, Ducis Masoviae, super villam Promna nobilis Stiborii Visokinski hereditaria serviencium. Ze wzmianki, zawartej w transsumowanym przez Zygmunta Augusta j. w. tekście aktu Konrada II j. w. a brzmiącej: Nos Conradus (II) ..... visis donacionibus et libertatibus solennis *(sic)* in priuilegio Aui nostri Ducis Conradj (I) et parentis nostri Ducis memorati *(sic.* Bez uprzedniej wzmianki o nim, t, j. o Ziemowicie I Konradowicu!), heredibus de precipna *(sic!*=Promna) ..... eandem libertatem ad plenum confirmamus, quam auus et pater noster villis supradictis firmam donauerunt.., możnaby nadto mniemać, że omawiany akt Konrada I był transsumowany i potwierdzony przez ks. Ziemowita I i że w tej dopiero postaci (in priuilegio Aui ... et parentis) został przez Konrada II odnowiony. Mielibyśmy tedy tutaj do czynienia nie z trzecią z kolei lecz z czwartą, a względnie z piątą filiacyą (1. ew. oryginał Konrada I, 2. transsumpt Ziemowita I, 3. transsumpt Konrada II, 4. transsumpt oryginalny Zygmunta Augusta, 5. kopia jego w Metryce Koronnej) omawianego aktu Konrada I. Tylokrotne transskrypcye mogą nam wyjaśnić zarówno niezwykle popsutą postać tekstu tego aktu, jak zatracone wśród nich: inwokacyę i arengę aktu Konrada II (a względnie i Ziemowita I)—lub zlew ich (przypadkowy) w jednę, obfitującą w błędy całość wstępu omawianego aktu, która, w tej postaci, w jakiej się w Metr. Kor. (j. w.) dochowała, wygląda dzisiaj (błędnie) na inwokacyę i arengę aktu Konrada I, od których (bez niezbędnego dyplomatycznie wstępu aktu Konrada II a ewentualnie i Ziemowita I!) rozpoczyna się wprost i bezpośrednio w transsumpcie Zygmunta Augusta (j. w.) akt Konrada II. Pomnaża to niewątpliwie zasób tych podejrzeń, jakie przeciw autentyczności omawianego aktu Konrada I mogą być zwrócone. A może niesłusznie. Pomijając bowiem podejrzaną jego arengę (por. styl arengi nr. 295), redakcya samego tekstu, mimo (poprawnej, por. nr. 286, 296, 304) inwokacyi, czyni wprawdzie naogół wrażenie elaboratu znacznie późniejszego (XIV—XV w.), wszelako jakby opartego w szczegółach, dotyczących sądownictwa, danin, budowy (grodów) i stacyj książęcych, na przekazie dawniejszym. Wykaz zwierzyny odpowiada znowu epoce późniejszej (j. w.)—końcowy zaś: poborców i t. zw. naroczników—czasom wcześniejszym. Reasumując wszystkie te uwagi, dochodzimy wprawdzie do wniosku, że jest to akt, w tej postaci, jaka nas doszła, niewątpliwie fałszywy, wszelako treść jego zdaje się przypominać poniekąd rodzaj tych rekapitulacyj, jakie—nie fałszując ich bezwzględnie, lecz—opierając się na przekazach pamięciowych, czy notycyach nadań zaginionych (por. nr. 299), podsuwano w Wiekach Średnich książętom do zatwierdzenia. Tytuł wyłącznie łęczycki Konrada I, użyty w akcie niniejszym, dotyczącym Mazowsza, zdaje się wskazywać tu na czas około 1240 r., kiedy książę ten, mając jeszcze, ze względu na niedawny podział ziem swych między synów (nr. 361), bliższy związek bezpośredni z Mazowszem (por. nr. 406), używał tylko tytułu ks. łęczyckiego (Por. M. Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 15—16, z zastrzeżeniem nr. 396, 400).

[1] Ob. przyp. 4 na str. 466. — [2] Miało być: caniductores. — [3] Miało być: lagenarios.

(1240?) 398. KUCHARY, *JUNII 30*

Littera suspecta.

Boleslaus, dux Masoviae, villas Jakać et Górzno cum attinenciis earundem, a quodam Thomcone, filio Nicolai, emptas, vendit castellano Gothardo de Służewo[1].

(Cf. nr. 307, 399.)

In nomine dei patris . et fily et Spiritus sancti . Cum nihil durabile super Terram possit sua durabili(ta)te constare, Ideo sancciuit *(sic)* virtus, quem Juris professio retro acta omnium priuilegys roborarj *(sic)*[2]. Nemo ergo dubitet et vbique notorium existat, Quod dux Boleslaus Mazouie emit hereditatem, que nucupatur Jakacz, per medium, cum alys ibidem attinentibus villis tribus, et quinta Gvrzijno, integraliter, a filio Nicolaj pro duodecim mercis *(sic)* argenti et equo, veste, Tunicaque, per medium de Brijczel *(sic)* pelles *(sic)* asperioline sub veste, et Barwa castorina, Jure hereditario, cum omnibus attinencijs imperpetuum possidendos *(sic)*. Notum sit ergo sub eadem roboracione presentis pagine omnibus, tam presentibus quam futuris, quod predictus dux Boleslaus vendidit Gothardo Castellano, de Slvzewo, Illas idem heredi(ta)tes, quas emerat Ipse a predicto Thomcone[2] pro Quinquaginta mercis *(sic)* purj argenti in lapidem . Ita tamen, ut iam dictus Gothardus (possideat), ut possidebat (dux) predictas villas Jakacz per medium cum alijs tribus villis et quinta Gvrzino, Jure hereditario cum posteris suis imperpetuum *(sic)*, et *(sic)* Johanne promovente negocium hoc, vbi virj interfuerunt nobiles infrascriptj: Vittus Castellanus, Paulus Petri Baric *(sic)*, Thomas Chodupe, Vindinis *(sic)* dapifer, criuozoth *(sic)* venator, Petrus Bogvszycz, Ratiborius cum fratre Vitcone, Clemens Subiudex, Mislibor filius Petrj, Mancimir. Acta sunt in Cvcharj in comemoracione *(sic)* Beati Paulj. Anno Gracie millesimo ducentesimo Tricesimo *(sic)*.

Oryginał obu tych notycyj, przybranych w formę dyplomatu, jest nieznany. Tekst aktu niniejszego przechował się w Metryce Koronnej (Ks. 6, fol. 66) w transsumpcie konfirmacyjnym z „oryginału“, wydanym w r. 1474 s. d. w Ciechanowie (?), prawdopodobnie przez Konrada III Rudego, ks. mazowieckiego, a znanym nam jedynie z oblaty, wniesionej do Metr. Kor. (j. w. fol. 64^{v}) w Łomży w końcu lutego 1475 r., post sabbatum proximum ante Oculi in Lomza p. t. „Confirmacio Jurium Jakancz“, z adnotacyą na marginesie księgi: Exivit (littera). Akt niniejszy wiąże się bezpośrednio z innym analogicznym aktem ks. mazowieckiego Bolesława Konradowica z r. 1240 (?), datowanym również z Kuchar (nr. 399), a pośrednio z całą grupą słynnych aktów służewskich, otrzymanych jakoby przez rycerza Gotarda w latach 1241—1261 (właściwie: 1242?—1245, nr. 433), którymi zajmowały się żywo, poczynając od wieku XV, kancelarye polskie, w XVI zaś Bartosz Paprocki (pod h. Radwan). Dane archiwalne, dotyczące pomienionej grupy pośredniej, rozpoczynające się w r. 1378 od konfirmacyi ks. Janusza I, ożywiają się od 1445 r. (Ks. Ziemstwa i Grodu Warsz. II. fol. 896—897), najpewniej pod naciskiem rodzin mazowieckich Jakackich i Magnuszewskich h. Radwan (jednego pnia z Uchańskimi), których członek, Johannes Ganssya de Magnuschewo, pincerna Czechonoviensis (Metr. Kor. Ks. 6, fol. 66) przedstawił w r. 1475 w końcu lutego w Łomży (mając już w ręku transsumpt z r. 1474 ?) wraz z aktem Bolesława Konradowica z r. 1240 (?) (nr. 399), „oryginał“ omawianego tu aktu ks. Konradowi III (?) do

[1] Por. akt, wystawiony w Kucharach w r. 1240 s. d. (nr. 399). [2] Por. uzupełnienie tego ustępu w objaśnieniach na str. 469.

potwierdzenia i oblaty. Przy tej okazyi kancelarya książęca sporządziła następujący ich opis (Metr. Kor. j. w.): „.... privilegia ... Boleslai ducis Mazouie .... sigillo sue Serenitatis roborata *(sic!* Pytanie, czy mowa tu o transsumpcie z r. 1474, rozstrzyga przecząco dalszy ciąg opisu, wskazujący na „oryginał" omawianego tu aktu, który jednak, zarówno ze względu na swój charakter notycyi, jak i słuszny brak wzmianki w tekście o pieczęci, posiadać jej nie mógł !), non suspecta, non viciata, neque in aliqua sui parte corrupta, solum vetustate temporis consumpta .... innovarj et nostro Maiestatis sigillo confirmari .... (pars humiliter petivit)". — Wszystkie te okoliczności, zbliżone żywo do tych, jakie towarzyszyć zwykły dziejom głośnych falsyfikatów, zdają się stawiać akt niniejszy, zwłaszcza wobec niewątpliwie zepsutej postaci jego tekstu, jaką rozporządzamy, a braku oryginału, którego autopsya mogłaby być rozstrzygającą, w świetle wysoce podejrzanem. Wymaga to tem ściślejszej jego analizy. Zacznijmy od inwokacyi. Jest ona, w połączeniu z występującym w niej wyrazem „dei", formułą, nienapotykaną w tych czasach; poza tem odpowiada jednak inwokacyom XIII wieku. Arenga również jest popsuta. Nawet w postaci ew. poprawionej drugiej swej części (pierwsza bowiem jest jasną), np.: Ideo sanciit virtus (actionem), quam juris professio retroacta omnium (temporum consuevit aeternari) privilegiis roborari—pojawiła by się ona w naszym materyale dyplomatycznym po raz pierwszy. Czyliż jednak styl i redakcya areng, zwłaszcza mazowieckich XIII w., były tak ustalone, aby mogły usuwać możliwość takiej, jak powyższa? Dalej zaraz wyraz: vbique wymagałby może sprostowania na vbicunque, a określenie: a filio Nicolai—dodatku: Thomcone, który to Tomek, już jako „predictus" (filius Nicolai), występuje w drugiej, jakby odrębnej części aktu, posiadającego w całości, z powodu dwoistości swej i typowego lakonizmu (por. nr. 218, 219) charakter powiązanych notycyj—protokołu, pozbawionego w tekście, jak należy, wzmianki o pieczęci (zastąpionej prawidłowo dla aktów wczesnego naszego średniowiecza określeniem: Johanne promovente negocium hoc. Por. Wojciech Kętrzyński: Studya nad dokumentami XII wieku, Kraków 1891, str. 226—235), której zresztą ks. Bolesław Konradowic w r. 1230 samodzielnie jeszcze nie używał (Por. nr. 280), a którą później dopiero, zwykłym w podobnych przypadkach obyczajem (por. W. Kętrzyński j. w.), a najpewniej w wieku XV, który na Mazowszu dokumentów bez pieczęci nie uznawał (Por. J. K. Kochanowski: Próba ujęcia hermeneutycznego pojęć o „Ziemi" i „Obyczaju", „Księciu" i „Przywileju" w świetle praktyki sądowej na Mazowszu u schyłku wieków średnich. Sprawozd. Tow. Nauk Warsz 1915, odb. str. 28—29) podstępnie do omawianego aktu przywieszono. Co do niewystępującego jeszcze w r. 1230 (przed 13 grudnia 1234 r.) tytułu Bolesława Konradowica, jako księcia mazowieckiego (Oswald Balzer: Gen. Piastów, Kraków 1895, str. 284), gdyż był on wówczas tylko księciem sandomierskim, trzeba zauważyć, że jakkolwiek mazowiecki jego tytuł pojawia się w akcie niniejszym w osobliwym charakterze jakby dzielnicowo-genealogicznej identyfikacyi osoby księcia (porządek słów: dux Boleslaus Mazovie), nie zaś w celu (przedwczesnego) przypisania mu władztwa w tej dzielnicy, to jednak bezpieczniej będzie połączyć go z epoką po r. 1238 (por. nr. 361), a pośrednio z datą aktu analogicznego (nr. 399). — Co do określeń: tunica .. per medium de Bryczel pellis asperioline sub veste, et Barwa castorina, oznaczających zapewne (?) szubę sznurowaną, zdziałaną w połowie z futra zwykłego, w połowie zaś ze skór bobrowych—to określenia te (Bryczel = niem. Prickel, Preckel [sznurówki]; Barwa = staro-niem. Varve, farawa = czes. barva, pols. = maść, barwa), jakby trącące tu anachronizmem, mogą jednak sięgać w Polsce czasów odległych. — Wreszcie, należałoby w akcie niniejszym poprawić ustęp: imperpetuum et Johanne promovente, na: imperpetuum (possideat). Johanne promovente, w wykazie świadków po wyrazie Thomas dodać: (de), a brzmienie spaczone: Vindinis zamienić na: Vindinus. — Treść i redakcya zarówno aktu niniejszego, jak i związanego z nim przez analogię aktu nr. 399, sprawiają naogół wrażenie starożytności, wybiegającej daleko wstecz poza schyłek wieku XV, z którego pochodzą ich potwierdzenia, a na który zdaje się wskazywać błąd charakterystyczny: quadringentesimo, zamiast quadragesimo w dacie aktu nr. 399. W świetle obu tych zabytków ks. Bolesław Konradowic (ur. 1208 r.) występuje jako pozbawiony

jeszcze odpowiednich środków własnych kontrahent, wiążący się z rycerstwem swoim tranzakcyami o odpowiadającym zarówno epoce, jak jego położeniu, charakterze handlu zamiennego. Obok podniesionego już wyżej, prawidłowego w protokole XIII st., jak akt niniejszy, a zbyt zręcznego, jak na zupełny falsyfikat XV w., braku wzmianki w tekście o pieczęci, winniśmy tu zauważyć, że występujący w wierszu 17 tekstu wyraz „ergo“ wypisał pisarz Metr. Kor. (j. w.), jako „go“, co nasuwa domniemanie, że we wzorze, jaki miał przed sobą, figurował tu (typowy dla XIII st.) skrót „g̊“, niezrozumiały już w jego epoce, na schyłku XV w. Za starożytnością wzoru świadczy również kropka, położona przez pomienionego kopistę w inwokacyi, po wyrazie: patris, wielkie litery, rozsiane wśród tekstu, bez względu na jego interpunkcyę, a nadewszystko: typowa dla wieku XIII formuła daty: anno gracie, oraz nierozwiązane przez kopistę wyrazy: durabili(ta)te (wiersz 10 tekstu) i heredi(ta)tes (tamże wiersz 19). Co do świadków i wspomnianych w tekście osób, to siedem z nich daje się wykazać w autentycznym materyale dyplomatycznym z lat 1231—1250, jak oto: Gotardus castellanus (ob. akt z d. 6. VII. 1250 r.), Joannes (cancellarius w r. 1237, ob. nr. 365), Crivosand (w tekście niniejszym: criuozoth venator) w r. 1231, (nr. 308), Vindinus dapifer Masoviae i Mucimir (tutaj: Mancimir) w r. 1237, nr. 365; Vitus frater Raciborii w r. 1239 (nr. 389), Clemens (Climas, subiudex), tamże. Co do pozostałych pięciu, to dwie z nich dadzą się może wyczuć w źródłach pośrednio: Petrus Boguszyc, jako domniemany syn wojewody imieniem Bogusa (w r. 1241, nr. 416), a Mislibor Petri, może jako Mistivoi (występujący w akcie płockim ks. Bolesława Konradowica z r. 1247, nr. 472). Całkiem nieodgadnieni są tylko: Vittus castellanus, Paulus Petri Baric i Thomas Chodupe. Zbyt wątła to podstawa, by przypuszczać, że świadkowie aktu niniejszego, zgadzający się naogół z nim chronologicznie, zostali przez ew. fałszerza z innych aktów wypisani. Najpewniej mamy tu do czynienia z dokonaną w wieku XV transskrypcyą uzupełnionych w duchu tego stulecia notycyj, mogących pochodzić, w zasadniczym swym zrębie, istotnie z XIII wieku, którego wzorów w XV, bez żadnej podstawy, takby sfałszować nie umiano. Mimo to opatrzyliśmy akt niniejszy ostrzeżeniem „littera suspecta“, wyjmując tekst jego wprost z Metr. Kor. (j. w.).

Potwierdzeń jego ani transsumptów, poza wspomnianymi wyżej, nie znamy. Nie znamy również jego przedruków ani literatury.

399.

1240 (?) KUCHARY, *S. D.*

Littera suspecta.

Boleslaus, dux Masoviae, militi suo Gotardo (de Służewo) in villis Jakać, Górzno et aliis tribus jus concedit venationis ac immunitatem.

(Cf. nr. 307, 398.)

In nomine domini amen. Notum sit vniuersis, presentem paginam inspecturis, Quod Ego dux Boleslaus Mazouie militj meo Gothardo pro capucio, pancerio, nomine [1] *(sic)*, in Jakancz cum tribus villis, et quinta Grvzino *(sic)*, de omni fera plenam concedo venacionem, sibique Gothardo et kmethonibus in eisdem villis plenam concedo libertatem, quod ad castrum non cittentur, nec Strozeij, nec aliquam Exaccionem soluere compellantur. Hec vero donacio solenniter facta est coram patre meo, duce lancicie [2], Necnon et filys [3] *(sic)* meis: Kazimiro videlicet

[1] Por. objaśnienia na str. 471, w. 27.—[2] Mowa o Konradzie I, który używał istotnie w tym czasie najwyłączniej tytułu ks. łęczyckiego (por. objaśnienia nr. 307).—[3] Mowa o braciach wystawcy, synach Konrada I, Kazimierzu I, ks. kujawskim i łęczyckim (ur. około r. 1211 † 14. XII. 1267 r.), oraz o Ziemowicie I, ks. czerskim i mazowieckim (ur. w r. 1224 † 23. VI, 1262).

et Semouito, presentibus Mazouiensi et Cuyauiensi Episcopis . Huius autem rei hy sunt testes: Jacobus Manczimir, Bogvss, Johannes Petrj, Nicolaus. Vt autem hec vendicio ad perfectam eius posteritatem et perpetuam transeat vtilitatem, Ego dux Boleslaus Mazouie hoc priuilegium appensione Sigillj fecj roborare. Hec autem acta sunt in Cvcharj, Anno ab Incarnacione domini Millesimo ducentesimo quadringentesimo *(sic)*.

Oryginał tej notycyi, przybranej najpewniej dopiero w wieku XV *ad hoc* w formę dyplomatu, jest nieznany. Tekst aktu niniejszego przechował się w Metryce Koronnej (Ks. 6, fol. 66^{v}) w transsumpcie konfirmacyjnym „niepodejrzanego oryginału“ (ob. objaśnienia nr. 398), wydanym w r. 1474 s. d. w Ciechanowie (?), prawdopodobnie przez Konrada III, ks. mazowieckiego, a znanym nam jedynie z oblaty, wniesionej do Metr. Kor. (j. w. fol. 64^{v}—66^{v}) w Łomży, w końcu lutego 1475 r. post sabbatum proximum ante Oculi in Lomza, p. t. „Confirmacio Jurium Jakancz“, z adnotacyą na marginesie księgi: Exivit (littera). Akt niniejszy wiąże się bezpośrednio z innym analogicznym aktem ks. mazowieckiego Bolesława Konradowica (z r. jakoby 1230, datowanym również z Kuchar, 30. VI. t. r., ob. nr. 398), a pośrednio z całą grupą słynnych aktów służewskich, otrzymanych, wedle pewnych źródeł, przez rycerza Gotarda w latach 1241—1261 (właściwie: 1242?—1245. Ob. nr. 433). Wszystkie one winny być rozpatrywane łącznie; tutaj omówimy tylko akt niniejszy. Inwokacya podobna występuje wprawdzie na Mazowszu już w r. 1220 (nr. 205), a identyczna w r. 1241 (nr. 410), wszelako, w bezpośredniej łączności z: Notum sit—inspecturis, przypomina czasy o wiele późniejsze, jakkolwiek sam przez się zwrot tego rodzaju, jak ostatni, nie był już obcy kancelaryi mazowieckiej wieku XIII (por. nr. 228, 230). Formuła: Ego dux, nieużywana później, odpowiada ściśle dacie omawianego aktu. Zdanie od: pro capucio aż do: Grvzino, zostało przez kopistę najniewątpliwiej popsute. Gdybyśmy jednak przypuścili, że w jego wzorze wyraz: nomine wyrażony był skrótem, który czytać należało (wedle M. Baruchа) jako: homine (?), rzecz byłaby może w porządku. Ponieważ (ew. tutaj najdawniejsze) określenie ludności rolnej mianem kmieci, jest już w omawianej epoce na Mazowszu możliwe (por. nr. 463), co—z tytułu przekazów innych—zauważył był jeszcze Romuald Hube (Prawo polskie w wieku XIII, Warszawa 1874, str. 52), przeto i wyraz: kmethonibus nie stanowi tu sam przez się powodu do zarzutu, jakkolwiek, na tle całego splotu licznych okoliczności ubocznych, towarzyszących aktowi niniejszemu i domniemanej jego genezie (por. objaśnienie nr. 398), przypomina on żywo wiek XV. Niepodobna czynić tego rodzaju zastrzeżeń co do „strozey“, odpowiadającej jaknajzupełniej XIII st. (por. objaśnienia nr. 69 na str. 67), podobnież, jak przeciw zgodnemu niemniej ściśle z rokiem 1240 tytułowi wyłącznie łęczyckiemu ks. Konrada I (ob. objaśnienia str. 467, w. 44 i nn). Wyrażenie: filys, zamiast: fratribus, daje się objaśnić łatwo błędem kopisty, podobnież jak ostatni wyraz tekstu: quadringentesimo, zamiast: quadragesimo. Przechodząc do świadków, stwierdzamy, że pierwszy z nich: Manczimir (bez imienia Jacobus) występuje w akcie Pakosława z r. 1237 (ob. nr. 365); Boguss może poniekąd znaleźć potwierdzenie w wojewodzie imieniem Bogusa, pojawiającym się w akcie z XIV Kal. Febr. 1241 r. (ob. nr. 410); świadka imieniem Johannes Petri łączy pewna analogia co do imienia ojca ze świadkiem nieodgadnionym, występującym jako Paulus Petri Baric w pokrewnym blisko niniejszemu nr. 398; wreszcie świadek ostatni: Nicolaus—imię pospolite—nie daje się objaśnić dokładniej. Jak widzimy ze wszystkich tych uwag, akt niniejszy wytrzymuje krytykę szczegółową o wiele odporniej, niż pokrewny mu nr. 398. Mimo to, ze względu na łączące oba te akty okoliczności uboczne (por. objaśnienia nr. 398), trudno oszczędzić mu, podobnież jak ostatniemu, odpowiedniego w nagłówku ostrzeżenia.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy bezpośrednio z Metr. Kor. j. w.

Potwierdzeń jego ani transsumptów, poza wspomnianymi wyżej, nie znamy.

Nie znamy również jego przedruków ani literatury.

1240 **400.** IŁÓW, S. D.

Boleslaus, dux Masoviae, omnes possessiones monasterii in Czerwińsk ab solutionibus et exactionibus ducalibus liberas facit.

In nomine domini amen. Notum sit omnibus tam presentibus, quam futuris, Quod ego Boleslaus, diuina miseracione dux Mazouie, contuli talem libertatem Conuentui Czirwenensis[a] Ecclesie, Ipsum dictum Monasterium cum omnibus preposituris, villis, predys, possessis et in futurum possidendis, liberos faciendo ab omnibus nostris solucionibus, exaccionibus, Stacionibus nostris, Nobilium ac monetariorum nostrorum, et specialiter ab exaccione polonica, que wlgo poddymne nominatur. Et ego idem Boleslaus causa salutis anime mee alleuiaui et libertaui homines villarum monastery predicti de solucione, que podworowe[b] dicitur. Si quis autem[c] huiusmodi[d] pactum libertatis, per nos firmiter facte, temerarie[e] violauerit, iram dei, beate que virginis Marie incurrat et eterno cum diabolo suplicio deputetur. Insuper nostre et nostrorum Successorum gracie volo, quod sit expers perpetuis[f] *(sic)*. Et vt hec libertatis donacio apud nos et successores nostros firma et stabilis perseueret, presens scriptum nostrj Sigilli munimine dignum duximus roborandum. Testes, qui affuerunt, hy sunt: Conradus dux Mazouie, Andreas Episcopus Mazouie[g], Virbeta[h] frater suus[i], Thomas Gallus castellanus Visznensis[j], Cubel[k] succamararius[l] *(sic)*, Bogumilus[m], Mstiuug[n] Judex eiusdem ducis, Criuosud[o], Wlost cum fratre, Przetpelk[p] prepositus, huius scriptor priuilegy. Datum in Gyllow[q] in Comuni Colloquio, Anno gracie domini Millesimo[r] CC°XL°.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w czterech głównych wzorach. Pierwszym z nich jest oparty na oryginale z r. 1240 transsumpt, wystawiony Varschovie in Curia et domo ducali prope domos canonicorum et in cubiculo Illustris Principis domini ducis Janussy († 1429 r.), sub anno domini 1475 .... octaua mensis february .. (8 lutego) przez Kazimierza III, jako niekonsekrowanego jeszcze elekta

[a] *Metr. Kor.:* Czerwenensis; [b] *Tamże, oraz Kop. Czerw. pag. 15:* podworne, *pag. 90:* podwodne; [c] *Kop. Czerw. pag. 15:* vero; [d] *Tamże:* huius; [e] *Metr. Kor.:* temeraria *(sic)*; [f] *Kop. Czerw. pag. 15 i 90:* perpetuus; [g] *Metr. Kor.:* Masouie *(bis!)*; [h] *Tamże:* Wijrzbijantha; [i] *Kop. Czerw. pag. 15:* eius; [j] *Tamże:* Wysnensis, *Metr. Kor.:* Wiznensis; [k] *Kop. Czerw. pag. 15:* Lubel, *pag 90: Cvbel;* [l] *Kop. Czerw. pag. 15:* succamerarius; [m] *Metr. Kor.:* Bogomilus; [n] *Kop. Czerw. pag. 15:* Mstiwnvk; [o] *Kop. Czerw. pag. 15:* Crzywoszą̨nd, *Metr. Kor.:* Criuosao *(sic)*; [p] *Kop. Czerw. pag. 15:* Pretpelc, *pag. 90:* Przedpelc, *Metr. Kor.;* przedpelk, *B. Ulanowski (ob. objaśnienia):* Przetpelc; [q] *Kop. Czerw. pag. 15 i 90(?):* Gyllomi *(sic)*, *Metr. Kor.:* Gillow; [r] *Metr. Kor.:* M°.

i księcia płockiego († 1480 r.). Oryginał tego aktu, zawierający nadto transsumpt nadania dla zakonników czerwińskich, dokonanego w Czerwińsku feria III festi Sancti Barnabe (11 czerwca) 1448 r. przez Bolesława IV, ks. warszawskiego († 1454), przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B.O.Z. 280". Jest to zachowany dobrze pergamin gatunku niemieckiego, przy którym pozostał pasek pergaminowy po nieistniejącej już pieczęci.

Wzorem drugim omawianego aktu z r. 1240, jest wprowadzony do Metryki Koronnej (Ks. 43, pag. 624—625=*Metr. Kor.*) wpis opartego na jego oryginale transsumptu króla Zygmunta I, wydanego Piothrcoviae (jakby między piątkiem a poniedziałkiem 8—11 stycznia) post Trium Regum 1530 r. (j. w. pag. 621—627), prawdopodobnie ad relacionem Petri Tomicki, Episcopi Crac., Reg. Pol. Vicecancellarij (j. w. pag. 498) p. t. Libertatio perpetua abbatis et bonorum Monastery Czeruenensis ab exactione fumalium (j. w. pag. 621). Transsumpt ten wydany został pod pieczęcią królewską, a opisowi aktu z r. 1240 poświęcono w nim tylko słowa następujące: „Nos (sc. Sigismundus I Rex) viso priuilegio Illustris olim Boleslai Ducis .." (j. w. pag. 623). W pochodzącym z XVII w. Kopiaryuszu czerwińskim II, (Biblioteka Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, Cimelia nr. 96, pag. 38—39) obok kopii aktu z r. 1240, znajduje się wskazówka, że pomieniony transsumpt Zygmunta I wydany został w Piotrkowie (nie 8—11, lecz) d. 14 stycznia 1530 r.

Wzorem trzecim omawianego aktu z r. 1240 jest jego wpis, wprowadzony do pochodzącego z XV—XVI st. Kopiaryusza czerwińskiego I, (Biblioteka Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, Cimelia nr. 70, pag. 15—16.=*Kop. czerw. pag. 15*), Oparł się on prawdopodobnie bezpośrednio na oryginale, skoro tegoż wzór czwarty, zawarty w tymże kopiaryuszu, pag. 90—91 (=*Kop. czerw. pag, 90*), oparto, czyniąc o tem wzmiankę specyalną, na wzorze pierwszym z r. 1475. Kopiaryusz ten jest rękopisem papierowym, oprawnym w deski, pokryte skórą, tłoczoną w stylu renesansowym. Liczy 231 stronic pisma, pochodzącego jakby z jednej ręki; ostatnia karta datuje z XVII st. Wysokość kart wynosi 26 a szerokość 17 ctm.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy bezpośrednio z oryginału transsumptu ks. Kazimierza III (wzór pierwszy), zaopatrując go w przypisach dolnych w odmiany trzech pozostałych wzorów głównych.

Potwierdzeń jego ani transsumptów, poza pomienionymi wyżej, nie znamy.

Drukował go na podstawie wzoru pierwszego, nie uwzględniając innych, Bolesław Ulanowski: Dokumenty kujawskie i mazowieckie, Arch. Kom. Hist. t. IV, Kraków 1887, str. 291, nr. 6.

Literatury specyalnej, ani innych jego przedruków, nie znamy. Por. Maurer: Urzędnicy kancelaryjni, str. 121.

401.

1240[1]

Boleslaus Conradi, dux Masoviae, castrum Wyszogród, Danieli, duci Russiae, tradidisse dinoscitur.

.. Данилови[2] . рекшоу . ѩко не добро намъ . стоѩти сде . (на рѣцѣ . Полцѣ) близъ воюющи(х)[a] на(с)[a] иноплеменьникомъ . иде в землю . во ѡмазовьскоую[b] . ко Болеславу . Кондратовоу с(ы)[a]н(о)[a]ви . и вдасть емоу кн(я)зь Болеславъ . гра(д)[a] . Въшегородъ . бы(сть?)[a] тоу дондеже вѣсть приѩ . ѩко сошли соуть и землѣ Роуское . безбожнии (Татары) . и возвратиса в землю свою . и приде ко градоу . Дорогъичиноу ..

Latopis Hipacki (Ипатьевская Лѣтопись. XIII?—XV w.): Полн. Собр. Русс. Лѣт. т. II, изд. II (С. Петербургъ 1908), str. 787—788.

Literatury specyalnej nie znamy. Por. literaturę rosyjską pod nr. 136.

402.

1240 MICHAŁOWO, *FEBRUARII 11.*

Gvilelmus episcopus, apostolicae sedis legatus, Conradum I et filium eius, Boleslaum I (duces Masoviae), in causa, quae inter eos, ac Ordinem S. M. Teutonicorum super terram Lubaviae vertebatur, contumaces pronunciat.

W. diuina miseracione Episcopus quondam Mutinensis[3], penitentiarius domini Pape, Apostolice sedis Legatus, dilectis in Christo fratribus omnibus presentes litteras inspecturis. Salutem in nomine Ihesu Christi. Noueritis ad uocationem Ducis Conradi et filii eius B. ascendisse nos cum Commendatore domus Theutonice et fratribus eius de Pruscia usque iuxta Plozk . et ibi audiuimus querimoniam dictorum Ducum super terra, que dicitur Lubowe, quam de fratribus faciebant. Et posuerunt terminum alium in Dobrin, ad quem similiter ascendimus cum Commendatore et fratribus Domus, factaque fuit ibi contestatio litis. Conquerebantur enim predicti Duces de fratribus de domo Theutonica, quod homines eorum in terra, que dicitur Lubowe, quam

[1] Pod r. 1240 podaje Długosz (Hist. Pol. lib. VI, pag. 260—263) fakty, opisane pod nr. 394, 395. — [2] Daniel Romanowicz, ks. halicki † 1263. — [3] Por. pod r. 1242—1244 Długosz: Hist. Pol. lib. VII, pag. 288, 296, 303 (Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d. str. 261, 262, 264).

[a] *Litery, ujęte w nawias, stanowią rozwiązanie skrótów, które tu ze względów technicznych pomijamy;* [b] *Kodeksy Chlebnikowa i Pogodina:* мазовецкую.

dicunt ipsi Duces suam esse, spoliauerunt uenatores Ducum, et abstulerunt eis canes et carnes. Ad quod responderunt fratres, quod non credunt terram de Lubowe pertinere ad Ducem C. uel B., filium eius . sed ad Prutenos, qui possident eam usque ad presens . nec credunt quod homines eorum fecerint iniuriam de canibus uel carnibus Ducibus seu uenatoribus eorundem. Confitebantur autem ibidem Duces predicti, quod terra de Lubowe fuit et est de terminis Pruscie, sed pertinebat ad eos, quia parentes eorum et ipsi acquisissent eam de manibus Prutenorum cum gladio et clipeo suo. Ad quod respondebant fratres et Pruteni, qui erant ibi, hoc non esse ueri simile neque uerum . cum nec Mazouiam, que est Ducum hereditas, a Prutenis potuerint defensare. Ibidem fuit positus alius terminus in Mychalo, castro Ducis, in quo debuerunt probare Duces, quod dicta terra pertineret ad eos, secundum quod superius allegabant . fratres autem intendebant probare, quod ipsa terra ad ipsos et Prutenos totaliter pertineret. Ad quem terminum, cum nos et fratres cum expensis et magnis laboribus uenissemus, neuter Ducum uenit, neque nuncium neque procuratorem transmisit. Et sic, fratribus et Prutenis possidentibus, negocium indeterminatum permansit. Datum in Michalo. Anno dominice incarnacionis. M.CCXL. Tertio Idus Februarii.

Oryginał przechowuje się w Archiwum państwowem (Staatsarchiv) w Królewcu (Szuflada 57, nr. 10, por. Voigt j. n.). Posiada on pieczęć z czerwonego wosku, z napisem w otoku: S. W. DEI . GRA . EPI . QVONDA(M) . MVTINEN. (Por. Philippi und Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 99—100, nr. 132, przyp.). Pierwszy wydał akt niniejszy (z błędami) Kotzebue (Aelt. Gesch. Preuss. t. I, pag. 389), a po nim Voigt (Cod. Dipl. Pruss. t. I, Königsberg 1836, pag. 48, nr. 51), oraz Philippi i Woelky j. w., w brzmieniu identycznem, na podstawie oryginału; w regestach ogłosili go: I. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 201 i 214; M. Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 53, nr. 175 i Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 122, nr. 94; wreszcie Woelky: Urkundenbuch des Bisthums Culm, Danzig 1887, pag. 3, nr. 6. Nie dotarłszy do oryginału, tekst nasz, uwzględniając Philippi'ego i Woelkye'go (j. w.), opieramy na przedruku Voigt'a, jako, pod względem pisowni, niemodernizowanym.

Potwierdzeń, transsumptów, ani innych przedruków omawianego aktu nie znamy.

Literatura. Por. Ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach, (Przegląd Historyczny, t. I, Warszawa 1905, str. 458—464) i podaną tam bibliografię.

1240 **403.** LATERANI, *APRILIS 11.*

De donatione terrae Culmensis, (Christiano), episcopo Prussiae, per ducem Conradum (Masoviae), et (Gedconem) episcopum Plocensem, ac capitulum suum, facta.

(Cf. nr. 217, 238, 288. 295, 313.)

.. (Episcopus Pruscie) terram Culmensem, quam . partim elemosinis principum catholicorum ac aliorum fidelium pretio comparavit, partim ex donatione Nobilis viri, Ducis Conradi et Venerabilis fratris nostri ... Epi(scopi) et . filiorum Capituli Plocensis ad opus episcopatus sui obtinuit, iuribus episcopalibus, proventibus, servitiis et prediis quibusdam sibi retentis, certis pactionibus . fratribus (Hospitalis sancte Marie Teutonicorum Ierosolimitani in Pruscia) ad ampliandum episcopatum Pruscie, paganismum impugnandum, defensandam predicationem evangelii pacis, ac defensionem fidei catholice, concessisset *(sequuntur verba 381)*. Datum Laterani III . Idus Aprilis . Pontificatus nostri (Gregorii papae IX) Anno XIIII.

Z opartej na skargach na Krzyżaków[1] bulli Grzegorza IX, wystosowanej pod adresem, Episcopo et ..... Maioris ecclesie et ... Sancte Afre Prepositis Misnensibus, przechowanej w oryginalnych regestach pergaminowych papieskich (Ann. XIV, t. VII, fol. 3, epistola 17): w Archiwum Watykańskiem w Rzymie, a wydanej z tego źródła przez Aug. Theinera (Vet. Mon. Pol. et Lith. t. I, Romae 1860, pag. 34, nr. 73), skąd regest nasz czerpiemy.

Bullę tę drukowali nadto: I. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig 1857, pag. 255—257, nr. 27; E. G. Gersdorf: Cod. Dipl. Saxoniae Regiae, Leipzig 1864, Urkundenbuch des Hochstifts Meissen, Bd. I, pag. 108, nr. 120, oraz (z identycznego, w ramach naszego regestu, odpisu Marini'ego z Arch. Państw. w Królewcu) Philippi und Woelky (Preussisches Urkundenbuch Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 100—102, nr. 134), a z kopii Lucasa Davida (Rękop. I, nr. 455), z wielu opuszczeniami: Acta Borussica t. I, Königsberg 1730, pag. 430—433; Baczko: Handbuch der Gesch. Preussens, 1802, Bd. I, 255—257. W regestach: Raynald, nr. 35, I. M. Watterich (j. w.), pag. 201. Potthast nr. 10866, oraz: Max Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 54, nr. 177.

[1] Skargi podobne z r. 1238, por. Voigt: Cod. Dipl. Pruss. I, pag. 46, nr. 48; Livländisches Urkundenbuch t. I, pag. 202, nr. 157, a z r. 1239: Voigt: Geschichte Preussens t. III, pag. 590.

404.

1240 APUD CRIPTAMFERRATAM, AUGUSTI 5.

Gregorius papa IX episcopo Wratislaviensi mandat, ut Conradum (Masoviae) ducem Lanciciae, cautione idonea adhibita, ab excommunicatione pro crimine suspendii Joannis Czapla, Plocensis et Wratislaviensis scholastici, absolvat.

(Cf. nr. 360, 371, 385, 386, 394, 395.)

Gregorius episcopus etc. Venerabili fratri ...[1] Episcopo Wratislaviensi, salutem etc. Licet grande scelus et immane flagitium deo et hominibus exhorrendum, quod olim Nobilis vir Dux Lancitie, instigante diabolo, perpetravit, videlicet quondam I. Plocensis et Wratislaviensis ecclesiarum Scolasticum inhumaniter in mortis patibulo perimendo, propter quod Venerabilis frater noster Gneznensis Archiepiscopus eum excomunicatum *(sic)* publice nuntiavit, exigeret merito, ut sicut fuit in eo culpe immensitas, sic illum pene premeret magnitudo: quia tamen, sicut prefato Archiepiscopo intimante didicimus, idem Dux ad cor cum humilitate, domino faciente, reversus, de scelere penitens perpetrato, pro satisfactione ipsius sceleris Gneznensi, Cuiaviensi et Plocensi ecclesiis, et earum hominibus atque villis maximam contulit libertatem, prout in autenticis, super hoc confectis, plenius continetur[2], fuit nobis humiliter supplicatum, ut cum prefatus Dux propter guerram paganorum, habitantium in terra sua, et viarum discrimina non possit sine christianorum periculo terram ipsam deserere, ac apostolicam sedem adire absolutionis beneficium petiturus, non obstante, quod eum propter multam utilitatem ecclesiarum de facto idem Archiepiscopus dicitur absolvisse, absolutionem eius vobis *(sic)* committere. Ideoque mandamus, quatinus dicto Duce, predictis et aliis ecclesiis, villis et hominibus offensis ab eo, exhibente satisfactionem super illatis dampnis et iniuriis, sicut illius piacularis flagitii magnitudo deposcit, ac idoneam cautionem de servanda huiusmodi libertate prestante, ipsi iuxta formam ecclesie absolutionis beneficium impendentes, illud humiliter postulanti, et talem pro modo culpe penitentiam iniungentes eidem, quod tam ipse, quam alii metu pene a similibus arceantur, eum ad observandam libertatem eandem per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compellatis, eum, si con-

[1] Kropki te występują w naszym wzorze. — [2] Por. nr. 394.

travenire presumpserit, in excommunicationem pristinam reducentes. Datum apud Criptamferratam. Nonis Augusti. Pontificatus nostri Anno XIIII.

Oryginał pieczętowany bulli niniejszej nie jest znany. Tekst jej przechował się w oryginalnych regestach pergaminowych papieskich Grzegorza IX (t. VII, fol. 27, epistola 152) w Archiwum Watykańskiem w Rzymie. Z tego źródła ogłosił go Aug. Theiner (Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I, Romae 1860, pag. 35, nr. 74), z którego tekst nasz czerpiemy.

Potwierdzeń ani transsumptów aktu niniejszego nie znamy.

Drukowali go z kolei: Aug. Theiner j. w., a w regestach, na jego podstawie, Colmar Grünhagen (dwukrotnie): Regesten zur schlesischen Geschichte I Th., Breslau 1868, pag. 208—209, nr. 557 i: Breslau 1884, pag. 241, nr. 557, oraz Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 122, nr. 95.

Literatura. Por. objaśnienia nr. 386, 394, 395.

405.

1240 PLOCIAE, *SEPTEMBRIS 9.*

Boleslaus, dux Masoviae, inspectis afflictionibus, quas homines, castellaturam de Pułtusk inhabitantes, ab gentilibus sunt passi, ipsos homines ab omnibus solutionibus et exactionibus ducalibus absolutos pronunciat.

(Cf. nr. 376.)

In nomine dominj nostri Jhesu Christi[a] Amen. Nos Bolezlaus dej gracia Dux Mazouie, Cupientes gloriose virginis et matris dominj patrocinio apud ipsum, quem genuit, adiuuari . prioribus donationibus Ecclesie plocensis[b] vel etiam libertatibus, deuote a nobis vel ab antecessoribus nostris impensis . hanc specialem liberaliter addere voluimus, videlicet vt Castrum Poltousk in nulla solutione nobis de cetero teneatur. Indulgemus igitur Domino Andree patri nostro, prefate Ecclesie Episcopo et omnibus eius successoribus, ab hodie (et) deinceps . VJ . vaccas . VJ . vrnas mellis . VJ . arietes, que annuatim Duces Mazouie percipere in Castellatura de Poltousk consueuerunt[c] . quatinus dicti Castri homines, perpetuo ab hac Ducali exactione liberati, aliquantulum ab assiduis[d] afflictionibus, quas jugiter passi a gentilibus, pene defecerunt, valeant respirare . et nos post cursum huius uite, nostrorum debitorum, interueniente piissima virgine Maria, Indulgentiam queamus[e] adipiscj.

[a] *W oryginale:* Xpj; [b] *Fr. Piekosiński (w kopii rękopiśmiennej) czyta:* plocensi; [c] *Tenże j. w.:* consueuerant; [d] *Tenże j. w. opuszcza ten wyraz;* [e] *B. Ulanowski (Dok. Kuj. i Maz., ob. objaśnienia) czyta błędnie:* graciosam.

Et ut hec nostra donacio robur perpetuum firmitatis possit obtinere, ne forte nostri successores ausu temerario eam conentur infirmare . hoc scriptum appensione nostri sigilli duximus muniendum. Actum in Ploczk In domo fratrum predicatorum. Anno gracie. M°.CC°.XL° V°.[a] Jdus Septembris.

Oryginał aktu niniejszego przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku pod sygnaturą: $\frac{P.\ I.}{14}$. Jest to dobrze zachowany autentyk—pergamin gatunku włosko-niemieckiego, mierzący szerokości 20,7 ctm., a wysokości (zakładka 2,1 ctm.) po rozprostowaniu 19,5 ctm. Po jedynej pieczęci pozostał pasek pergaminowy. *In dorso* ręką XIII lub XIV wieku zanotowano: „de Poltousk", a ręką XVI st. napisano: „Priuilegium Boleslai Ducis Mazouie super Libertacione *(sic)* castri polthouien(sis) ab omnibus solucionibus ducalibus". Tamże sygnatury dawne brzmią: 1) (XVI st.): „L II—R^ta"; 2) (XVII st.): „Lra C. № 20"; 3) (z XVIII st.): „№ 177, 8vo". Nadto, tekst aktu niniejszego przechował się pod (błędną) datą 1245 r. w znajdującym się obecnie w zbiorach Akad. Um. w Krakowie Kopiaryuszu Płockim 9 (pag. 433—435), a regest jego spotykamy w przechowywanym w Archiwum Kapitulnem w Płocku rękopisie z XVIII w., opisanym pod nr. 274.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału.

Transsumptów jego ani potwierdzeń nie znamy. Por. nr. 376, oraz przekaz W. H. Gawareckiego j. n., o akcie Ziemowita I ks. mazowieckiego z d. 4 sierpnia 1254 r.

Pod błędną datą 13 września 1245 r. ogłosił akt niniejszy z oryginału Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie. Arch. Kom. Hist. t. IV. Kraków. Ak. Um. 1887, str. 153, nr. 5), a błąd jego—podobnież jak błąd kopistów dawniejszych (por. wyżej wiersz 14) powstał z niewłaściwego połączenia występującej przy końcu aktu piątki (V Jdus) z datą roczną, za czem poszło i błędne rozwiązanie daty dziennej (Idus, zamiast V Idus Septembris). Że akt niniejszy nie może pochodzić z r. 1245 (co zakwestyonował już w notatach rękopiśmiennych Stosław Łaguna), znajdujemy dowód u A. Theinera (Vet. Mon. Pol. et Lith. I, pag. 39, nr. 79) w fakcie, że już d. 26 stycznia 1245 r. papież Inocenty IV potwierdza, jako biskupa płockiego, Piotra, następcę występującego w akcie niniejszym biskupa Andrzeja (por. nr. 457). Wzgląd ten stanowi zarazem korekturę przekazu Długosza (Hist. Pol. Lib. VII, pag. 319), który (błędnie) dopiero pod r. 1249 opisuje pomienioną zmianę biskupów na stolicy płockiej (Por. Al. Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza, str. 269). Za Długoszem (j. w.) popełnił tenże sam błąd Wojciech Kętrzyński (Vitae episcoporum Plocensium abbreviatae, Mon. Pol. Hist. t. VI, Lwów 1893, str. 597) przez wprowadzenie roku 1249, jako daty końcowej rządów Andrzeja I i początkowej Piotra II na katedrze płockiej.

Akt niniejszy drukowali: (w regeście, z aktów katedry płockiej, opartych jakoby na transsumpcie Ziemowita I, ks. mazowieckiego, z dnia 4. VIII. 1254 r., s. l.) W. H. Gawarecki: Wiad. Hist. m. Pułtuska. Warszawa 1826, str. 73 i (w całości) Bolesław Ulanowski j. w., oraz tenże (w regeście, na podstawie Rkpsu H. 31, fol. 4): Synod prowincyonalny w Kamieniu, Kraków 1915, str. 8—9, nr. 12.

Literatury specyalnej nie znamy; por. objaśnienia nr. 376.

[a] *Tenże j. w. łączy (błędnie) V z datą roczną aktu (ob. objaśnienia).*

406.

1240 IŁÓW, *SEPTEMBRIS 17.*

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, annuentibus uxore et filiis suis, cum monachis s. Mariae de Czerwińsk quarundam villarum facit commutationem.

In nomine sancte et Indiuidue Trinitatis amen. Cum omnia gesta, que sub solis circuitu peraguntur, ab humana memoria cum temporis cursu elabuntur, nisi scripture vel proborum virorum testimonio roborentur, Cunctis igitur presentibus et futuris, hanc paginam inspecturis, innotescat, Quod ego Conradus, diuina miseracione dux Lancicie, annuente uxore mea et filiis meis, cum Monachis sancte Marie de Czyrwensk, quarundam villarum feci commutacionem: Borzanczyn quippe cum omnibus vtilitatibus, eiusque[a] villis attinentibus, eis tradens Jure hereditario possidendum pro duabus villis, quarum vna popen[b], altera Slvzow nuncupatur. Et ne aliquis filiorum meorum post multorum curricula temporum huius pactum Comutacionis moliatur irritare, hoc scriptum mei Sigilli mvnimine dignum duxi confirmandum . acta sunt hec et confirmata in Vilov[c] *(sic)* in Colloquio, quod primum venerabilis andreas Ploczensis Episcopus, postquam Macouiam[1] *(sic)* intrauit, cum duce Conrado et filys suis habuit, Anno gracie domini Millesimo CCXL, XV kal. octobris, XIII Indiccione, Epacta XXV, septimo concurrente. Hospites, qui affuerunt, sunt hy: Boleslaus dux Mazovie cum fratribus: Semouito scilicet et Zemouito *(sic)*, Andreas Episcopus Mazowie et Wyrbeta[d] frater suus, Johannes Abbas sancti Adalberti de Ploczsk, Nicolaus Scolasticus Ploczensis, Noblus *(sic)* canonicus Ploczensis, Przetpelk prepositus, huius scriptor priuilegy, Bomanuc[e] *(sic)* agazo ducis Conradi, Constignyew Judex eiusdem ducis, Crzywossąnd[f], Wlosth cum fratre suo petro, et aly quamplures, quos scribere non potuimus.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w „Kopiaryuszu Czerwińskim“ I. (XV—XVI st. Biblioteka Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, „Cimelia“ nr. 70) pag. 26—27, skąd pierwsi przedrukowali go: L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol. t. II, 1, Varsaviae 1848, pag. 24—25, nr. 27), a na przedruku

[1] We Włoszech pisywano: Maçouia (por. s. 278).

[a] *L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (ob. objaśnienia) czytają (błędnie):* eique; [b] *B. Ulanowski (ob. objaśnienia), z powodu długiej kreski, jaką litera* n *w wyrazie tym jest zakończona, czyta (błędnie):* popey; [c] *L. Rzyszczewski i A. Muczkowski j. w. czytają (błędnie):* Vitow; [d] *B. Ulanowski j. w. czyta:* Wyrbata; [e] *L. Rzyszczewski i A. Muczkowski j. w. czytają (błędnie):* Gomanue; [f] *B. Ulanowski j. w. czyta:* Crzywoszand.

tym regest swój, z błędem co do „Vitowa", oparł M. Perlbach (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 122, nr. 96). Powtórnie, z pomienionego kopiaryusza, akt niniejszy ogłosił poprawniej Bolesław Ulanowski (Dokumenty kujawskie i mazowieckie, Arch. Kom. Hist. t. IV, Kraków 1887, str. 291—292, nr. 7). Tekst nasz zaczerpnęliśmy bezpośrednio z „Kopiaryusza Czerwińskiego" j. w., zaopatrując go w przypisach dolnych w odmiany lekcyi pomienionych wydawców.

Jego autentyczność (por. nr. 400) nie ulega wątpliwości, podobnież jak błędy (Zemouito, zamiast: Zemomisl [por. M. Perlbach j. w.], Noblus [?] i Bomanuc [prawdopodobnie: B. Domauuic; por. nr. 389]) kopisty, który i samo miejsce wystawienia dokumentu (Vilov zamiast Gilov; por. nr. 400, oraz odpowiednie uwagi B. Ulanowskiego j. w.) pomylił, każąc przez to szukać dawniejszym wydawcom (Cod. Dipl. Pol. j. w. i M. Perlbach j. w.) w Witowie piotrkowskim (!) Iłowa gostyńskiego.

Akt niniejszy drukowali z kolei wydawcy j. w.

Literatury specyalnej, poza przypisami pomienionych wydawców, nie znamy.

1241 (?)

407.

(CZERSK), *S. D.*

Littera suspecta.

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, consentientibus filiis suis: Boleslao Masoviae, Semovito ac Casimiro, Cuiaviae ducibus, Gotardo comiti, ob victoriam ab eodem de Jadzwingis reportatam, villam Służewo donat.

(Cf. nr. 307, 398, 399, 433.)

In nomine[a] domini[b], amen[c]. Nos Conradus[d] prescriptus[1] *(sic)* notum[e] facimus vniuersis, Quod quadam vice Gotardus[f] Comes[g], filius luce[h], noster fidelis[i] seruitor[j], cum Prutenis[k] et Lithuanis[l] et Jaczwyagi[m] viriliter[n] contencionem fecit, suam vitam non curans[o]. Tandem

[1] Tak we wszystkich tekstach archiwalnych (u B. Paprockiego; por. waryant *d:* Conradus dux), z powodu, że ich wzorem była kopia dwu spisanych łącznie aktów Konrada dla Gotarda ze Służewa: aktu niniejszego, oraz datowanego w r. 1245 (nr. 433); ponieważ ten ostatni, zaopatrzony w- intytulacyę: Nos Conradus, dei gracia dux Lanciciensis cum omni consensu et voluntate nostrorum dilectorum filiorum B(oleslai) et Semoviti Mazowiensium (! w niektórych tekstach poprawniej: B. Mazowie) et Kazimiri Kuyaviensis, znalazł się w owej kopii na pierwszem miejscu, przeto objaśniany tu wyraz: prescriptus należy uważać za skrócone przez kopistę powtórzenie pomienionej intytulacyi ks. Konrada, z tem zastrzeżeniem, że w r. 1241 Konrad nie używał jeszcze wyłącznie, jak później (por. objaśnienia nr. 307, w. 50—52), tytułu ks. łęczyckiego.

[a] *AW3:* Innomine; [b] *MK9:* dominj; [c] *AW3 i MK9:* Amen; [d] *DC:* Cunradus, *B. Papr. Herby I wyd., str. 276:* Conradus dux; [e] *MK4, 189 i DC:* Notum; [f] *MK9 bis i MK189:* Gothardus; [g] *MK9:* comes; [h] *MK189:* Luce; [i] *MK189:* Noster fidelis; *AW3:* fidelis noster; [j] *AW3:* Seruitor; [k] *MK4:* prutenis; *MK9 i MK9 bis:* Pruthenis; *AW3:* pruthenis *(u Papr. brak następującego potem wyrazu:* et); [l] *Tak MK189; MK4:* lithphanis; *AW3 i DC:* lythwanis; *MK9:* llythphanis; *MK9 bis:* lithphanis; [m] *Tak MK9; MK4:* yaczwagy; *MK189:* Jaczwiagy; *DC i MK9 bis:* yaczwyagi; *AW3:* yaczvoge, *Papr.:* Iaczuingis; [n] *DC:* viriter *(sic);* [o] *MK9: następuje wyraz zbyteczny (bis):* suam.

ipse Gotardus[a], exstans[b] insuperabilis[c], deuicit[d], septemque[e] duces, qui dicuntur Jaczwyangowe[f], incaptiuauit[g], et in captiuitate[h] ipsos retinens[i], ad eundem[j] *(sic)*[1] deduxit. Quos quidem de captiuitate[k] redemerunt[l] et exemerunt: videlicet[m] pro quolibet duce[n] nobis[o] septingentas[p] marcas[q] puri[r] argenti et graues[s] tribuerunt. Pro qua tamen victoria dicti Gotardi[t], sibi villam Sluzewo[u] perpetuis temporibus cum omnibus libertatibus[v] contulimus, ipsam villam ab[w] omnibus exactionibus[x], solucionibus, collectis, vecturis et laboribus, angarijs[y], preangarijs et vexacionibus[z] vniuersis Juris polonicalis, quocunque nomine censeantur, liberando et penitus eximendo:[aa] dantesque[bb] sibi et suis successoribus, cum homicidium in dicta villa perpetraretur, caput[cc] percipere ex toto; et cum suus kmetho[dd] kmethonem alienum[ee] perimerit[ff], medietatem pene capitalis[gg] obtinebit. Huius rei[hh] testimonium[ii] sigillum[jj] nostrum est appensum. Actum et datum[kk] vt supra[2], Anno Incarnacionis[ll] Domini[mm] M°CCXL primo[nn].

Oryginał nieznany. Tekst jego—poza Bartoszem Paprockim (j. n.)—przechował się tylko w źródłach, podających go łącznie z aktem nr. 433, wskutek czego opracowanie obu tych aktów nie może być traktowane oddzielnie. Źródła, o których tu mowa, a ściśle biorąc: przechowane podziśdzień postacie ich archiwalne, są nader liczne; wszystkie one—poza B. Paprockim (j. n.), a może i narracyą z r. 1445 (j. n.)—opierają się wszelako na jednym, wspólnym im, wzorze, a mianowicie na nieznanym również w oryginale transsumpcie konfirmacyjnym Janusza I ks. mazowieckiego, wydanym w Jeżowie d. 7.IV (feria IV ante Ramispalmarum) 1378 r. Z transsumptu tego wynika, że rzeczone potwierdzenie omawianych aktów nastąpiło na prośbę potomków (praprawnuków swego: proatavi) Gotarda, syna Łuki, którzy —

[1] sc. Conradum prescriptum (por. str. 481, przyp. 1).—[2] T. j. in Czirsk (por. nr. 433). B. Paprocki j. n. podaje: Varscheuiae (!).

[a] *Tak AW3 i MK9; MK189:* Gothardus (*u Papr. brak wyrazów:* ipse Gotardus exstans); [b] *Tak AW3; MK189:* extans; *MK9:* existens; [c] *Tak MK189; MK9:* in exuperabilis *(sic); DC:* inexsuperabilis, *Papr.:* inexuperabilis; [d] *Tak MK9bis, MK189 i Papr. MK9:* et vincit *(sic); AW3:* et vicit; [e] *Tak MK9; MK4 i AW3:* septem que; *MK9bis i MK189, oraz Paprocki:* septem; [f] *Tak MK9; MK4:* yaczwaijgowe, *MK189:* Jadwiagowie, *MK9 bis:* yaczwyagowye, *DC:* yaczwyangowe, *AW3:* Iaczbogowije, *Papr.:* Iaczuingouie; [g] *DC:* incaptauit *(sic);* [h] *MK9 i MK189:* captiuitatem *(sic);* [i] *MK189:* eos reducens, *Papr.:* eos retinens; [j] *MK189:* eandem *(sic), Papr.:* ad nos; [k] *DC:* captiuite *(sic);* [l] *Tak MK189; MK9, DC, AW3 i Papr.:* redimerunt *(sic);* [m] *AW3:* widelicet; [n] *MK189:* Duce; [o] *MK189:* Nobis; [p] *MK9:* Septingentas, *AW3:* septingentos *(sic);* [q] *Tak DC; MK9:* mercas *(sic), MK189:* Mercas *(sic), AW3:* Marcas; [r] *MK9:* purri *(sic);* [s] *AW3:* Graves, *MK189:* grauis; [t] *Tak MK9, DC i AW3; MK189 i Papr.:* Gothardi, *MK9 bis:* Gothardy; [u] *Tak DC, MK9 bis i MK189, Papr.:* Sluzeuo, *AW3:* Sluzhevo, *MK9:* brak; [v] *MK189:* vtilitatibus; [w] *MK4:* ex *(sic);* [x] *MK9 i DC:* exaccionibus; [y] *DC ma dalej:* et; [z] *MK189:* oneribus; [aa] *Tak MK189, MK9, DC i AW3:* exemendo *(sic);* [bb] *AW3:* dantes que; [cc] *MK9 bis:* capud *(sic), AW3:* Caput; [dd] *MK9:* kmetho suus, *MK189:* suus Cmetho perimerit; [ee] *MK4:* alium, *AW3 ma przedtem wyraz przekreślony:* alium; [ff] *MK4:* interimeret. *Co do porządku słów MK189, ob. przyp.* dd; [gg] *AW3 i Papr.:* Capitalis; [hh] *DC:* rey, *Papr.:* In cuius rei; [ii] *MK4:* testimonij, *AW3:* Testimonium; [jj] *MK4, MK9bis i DC:* Sigillum, *AW3:* Sigilum *(sic), Papr.:* sygillum nostrum appensum; [kk] *MK189 i DC:* Datum; [ll] *MK189:* brak, *DC:* incarnacionis; [mm] *Tak MK189; MK4:* dominj; *MK9, DC i AW3:* domini; [nn] *Tak MK4 i Papr.; MK9 i DC:* Millesimo CCLX° *(sic)* primo, *AW3:* MCCLX *(sic)* primo, *MK9 bis:* ICC°LX *(sic)* primo, *MK189:* Millesimo CCC *(sic)* LX° *(sic)* primo.

.. heredes de Sluzewo privilegium inferius scriptum (nr. 433) petiverunt .. innovari—stawić się mieli przed ks. Januszem I .. cum privilegiis antiquis, a przywileje te .. nostrum per prothonotarium diligenter audita et lecta .. precipientes ipsa examinari, okazały się (jak zwykle tymi czasy) .. omni suspicione carencia .. (Por. Metr. Kor., ks. 9, fol. 15, 172 i inne źródła archiwalne, j. n.). — Nasuwa się tu zgóry uwaga, że choć różnorodność formy aktów Konrada I (którego kancelarya akceptowała zazwyczaj redakcyę odbiorców) była istotnie nader rozległą, niepodobna przypuścić, iżby licencyę w tej mierze posuwano aż tak daleko, aby dwa różne akty różnej daty spisywano—jak o omawianym tu wzorze sądzić wolno (por. str. 481, przyp. 1)—na jednym pergaminie, a w oryginale wcześniejszego z tych aktów, umieszczonego tam po późniejszym, ks. Konrad I miał sam siebie mianować: Nos Conradus prescriptus, miejsce zaś wystawienia aktu określać: vt supra! Ponieważ zdaje się to być stanowczo wyłączone, a forma tego rodzaju „uproszczeń“ dyplomatycznych nie odpowiada również zwyczajom kancelaryjnym ks. Janusza I, którego oświadczenie: cum privilegiis antiquis .. ; privilegia .. diligenter audita et lecta, wskazuje, że miał on z dwu aktami (materyalnymi, choć o pieczęciach nie wzmiankuje) do czynienia—płynie stąd wniosek, iż zachowana w oblatach archiwalnych (bo nie u B. Paprockiego j. n.) forma połączenia obu omawianych tu aktów, wraz z orzeczeniem: Nos Conradus prescriptus, świadcząca o wspólnym wszystkich tych oblat wzorze, nie pochodzi ani z czasów Konrada I, ani Janusza I, lecz z późniejszych, kiedy—najpewniej *ad hoc*, t. j. w celu uzyskania oblat urzędowych—przygotowano odpowiedni, na jednej karcie spisany cyrograf, w którym—w ramach potwierdzenia Januszowego—znalazły się (w kolei wagi swej, bo nie chronologii) teksty omawianych aktów Konrada I, z pomienionym wyżej „uproszczeniem“.—Oblaty, o których mowa, zawierające tu i owdzie (por. na str. 482 waryant *nn*, oraz waryanty aktu nr. 433) pomylone daty obu aktów, pochodzą najprzeważniej z wieku XV, a w porządku chronologicznym przedstawiają się, jak następuje: 1) Narracya z r. 1445, zawierająca samą tylko interpretacyę sądową, z pominięciem tekstu i wzorów obu pomienionych aktów (ob. niżej str. 484, wiersz 18 i nn.); 2) Oblata pełna potwierdzenia Januszowego z zawartymi w niem obu omawianymi tekstami, wprowadzona do Metr. Kor. ks. 4, fol. 61 (=*M. K. 4*) w Zakroczymiu (por. j. w. fol. 49) około 5. XII. (feria III vigilie s. Nicolai) 1447 r. za Bolesława IV ks. mazowieckiego (por. j. w. fol. 46) bez żadnego zgoła dodatku ze strony tego księcia p. t. Item privilegium super hereditatem Sluszewo; 3) Takaż oblata, wprowadzona do Aktów Ziemstwa i Grodu Warszawskiego, ks. 3, fol. 175 (=*A. W. 3*) na rokach książęcych w Warszawie, d. 14. XII. (in crastino s. Lucie) 1456 r., na prośbę pięciu szlachty mazowieckiej: Ziemaka, Piotra, Jakóba, Wierzbięty i ks. Mikołaja, notaryusza Konsystorza warszawskiego, którzy (najpewniej księżnie Barbarze, wdowie po Bolesławie IV, a opiekunce małoletnich synów), przedstawili transsumpt konfirmacyjny ks. Janusza I z r. 1378, nie otrzymując i tym razem żadnych nadań dodatkowych; 4) Takaż oblata, wprowadzona do Metr. Kor. ks. 9, fol. 15⁰ (=*MK. 9*) p. t. Sluzewo. Innovacio. Statio Varschoviensis, w Warszawie, d. 15.X (feria V, die s. Hedvigis) 1472 r., na podstawie transsumptu konfirmacyjnego ks. Janusza I z r. 1378, bez żadnych zgoła dodatków; 5) Takaż oblata, wprowadzona do Metr. Kor. ks. 9, fol. 171—172 (=*M.K. 9* bis), w Warszawie, d. 7.XI (feria II proxima post Omnium Sanctorum) 1485 r., na prośbę Aleksego z Nadarzyna, podkomorzego warszawskiego, marszałka nadwornego, zwróconą do Bolesława V, ks. warszawskiego, który, opierając się na wpisie metrycznym swego ojca z r. 1447 (por. punkt 2), wystawił petentowi w pomienionem miejscu i dacie odpowiedni, nieznany nam w oryginale a pomnożony dodatkami (por. punkt 7), transsumpt konfirmacyjny, zaopatrzony sigillo Maiestatis; 6) Takaż oblata, wprowadzona bez żadnych dodatków do aktów: C. Dutki Grodzkie i Ziemskie Czerskie, Wareckie, Grójeckie i Garwolińskie, ks. 25a, fol. 511ᵛ (=*D.C.*) około r. 1524 (por. tamże fol. 506) p. t. Copia priuilegy heredum de Sluzewo de consensu dominorum Judicy ingrossata prout infra (j. w. fol. 511), na podstawie transsumptu konfirmacyjnego ks. Janusza I z r. 1378. Są to — być może (?) — też same akta Arch. Głów. Król. Pols. w Warszawie, które A. Z. Helcel (Cod. Dipl. Pol. t. I, pag. 50, nota 1) określił w r. 1847, kiedy ich numeracya mogła być inna, jako

„Dudki" lib. XII, fol. 754 (por. Cod. Dipl. Pol. j. w. po str. LXXII, Addenda pag. 2); 7) Z Bartosza Paprockiego (j. n.=*Papr.*) dowiadujemy się, że król Zygmunt August, na prośbę ur. Uchańskich, Nadarzyńskich, Jakackich i Magnuszewskich (potomków Gotarda) transsumował i potwierdził (s. l. s. d.) przedstawione sobie przez nich .. literas .... Boleslai ducis Mazoviae, sigillo eiusdem munitas (por. str. 483, punkt 5), salvas et integras, omni suspicione carentes. Transsumpt ten, nieznany nam w oryginale, ani—co ważniejsza—nie wniesiony do Metr. Kor. (!) zawierał, wedle urywków, przytoczonych przez Paprockiego (j. n.) tylko (wystawiony jakoby: Varscheviae!) akt z r. 1241, oraz ustęp końcowy (transsumptu Janusza I z r. 1378), z pominięciem aktu nr. 433; 8) Oblata obu omawianych tu aktów, wprowadzona do Metr. Kor. ks. 189, fol. 733—733^{v} (=*M. K. 189*) w Warszawie d. 10. XII. (feria III post festum Conceptionis B. V. M.) 1647 r., p. t. Duces *(sic)* Masoviae Generosis Sluzewskim serviencia collata, ad membranam suscepta (j. w. fol. 732), na podstawie wpisu metrycznego z r. 1447 (por. str. 483, punkt 2), na prośbę (jak widać z pomienionego tytułu wpisu) ur. Służewskich (potomków Gotarda), a z rozkazu króla Władysława IV, który w pomienionem miejscu i dacie wystawił petentom odpowiedni transsumpt pergaminowy, nieznany nam w oryginale.

Najdawniejszym wszelako przekazem źródłowym, mogącym dotyczyć zarówno omawianego tu aktu z r. 1241, jak—i zwłaszcza—aktu nr. 433, jest narracya, zawarta w aktach Ziemstwa i Grodu Warszawskiego ks. 2, fol. 896—897, a wprowadzona tam d. 4. XII. 1445 r. p. t. Decisiones privilegiorum Sluzewo, w słowach następujących: Acta die Dominico infra octavas Visitationis Marie, anno Domini M. CCCC XLV°. Ex sentencia mature lata dominorum, videlicet Dobrogostij Warschouiensis, Derslai Vischegradiensis Castellanorum, Stephani Cancellarij, Zemak pincerne Czechonouiensis, Martino *(sic)* Broda Wischegradiensi et Nicolao Nagorka Czechonouiensi Judicibus, Nynogneo Vexillifero Zacrocimensi, Michaelis *(sic)* subcamerarii, Ninotha subjudicis et Derslai Venatoris Warschouiensis, Thome de Sciperno, Johannis Szagorsky et Jacobij Praczsky et aliorum quamplurimorum tunc presidencium, inventum est et decisum super priuilegijs, iuribus et libertatibus exempcionibusque vniuersis nobilium de Sluszewo heredum, adhuc cuidam Gothardo de Sluzewo et sue posteritati per antiquos duces collatis et donatis .... Ex tenore privilegii (primi)[1] per. dominos inventum est, quod Incole de Sluszewo ad nullas pensiones et soluciones tenentur soluendas. Ex eodem eciam priuilegio Inventum est, quia Jus theutunicum super kmethonibus de Sluszewo duci est reseruatum .. Ex tenore (secundi)[2] privilegii (inventum est, quod) bona hereditaria Sluzewo dicto Gothardo et sue posteritati sunt donata .. In eodem privilegio continetur donacio juris Incolis (przyczem dodano: ex eodem priuilegio Domini non aliud intellexerunt per hoc verbum: Incole, nisi kmethones) in eadem Sluzewo in eo, quia Incole de ibidem coram Duce et Judice Curie tantum debent citari et respondere et coram nullo alio .. Item ex tercio priuilegio[3] inventum est per eosdem dominos, quia Incole de Sluszewo libertatibus, in tercio priuilegio contentis, debent gaudere et circa clausulas ejusdem priuilegij tercii (manere) ... (Orzeczenie sumaryczne): Domini ita deciserunt, quod licet ex antiqua consuetudine fuerat tentum, quod Officiales . videlicet Caniductores, falconiste etc., villas communiter (?), que non fuerunt a ducibus absolute, intrabant, et necessaria tam personis quam canibus (et) falconibus dabantur per Incolas, quod ab hoc eciam Incole de Sluszewo sunt absoluti et exempti et hodie debent absolui. Item eciam per eosdem dominos Inventum est, quia heredes de Sluszewo per preconem, eciam absque littera ducali, citari poterint ad presenciam tam ducis, quam suorum Judicum, et citati, iuri parere tenebuntur, sicud *(sic)* et alij terrigene, quia de hoc non

[1] Sądzimy, na podstawie ustępu, dotyczącego zwolnienia Służewa od ciężarów prawa polskiego, że mowa tu o akcie z r. 1241. — [2] Mowa tu niewątpliwie o akcie nr 433. — [3] Mowa tu o transsumpcie i zawartych w nim nadaniach dodatkowych Janusza I dla Służewa z d. 7. IV. 1378 r. Interpretacya sędziów z r. 1445 dotyczy tu jednak zarówno owych nadań dodatkowych, jak treści aktów nr 407 i 433. Z tego powodu przytaczamy ją tutaj wiernie.

sunt per duces absoluti, et ad penarum omnium: tam magnarum quam paruarum, duci et omnibus dignitarijs solucionem tenebuntur et debent esse astricti, quia de hoc ipso in nullo ex hys tribus priuilegijs sunt exempti.

Jakkolwiek z przytoczonych tu przez nas źródeł i świadectw źródłowych nie pada na stronę materyalną ani dyplomatyczną obu omawianych aktów żaden jaśniejszy promień światła, to jednak dojść musimy do przekonania, że ich osnowa odpowiadała, conajmniej od schyłku XIV st. (1378 r.) przez długie wieki, zarówno żywym tradycyom odpowiednich rodów, jak opiniom prawnym władz sądowych i państwowych mazowieckich, a później—ogólnie polskich. Co do samej treści pomienionych aktów należy jednak zauważyć, że wynikające z nich dwukrotne (!) nadanie Służewa Gotardowi przez Konrada I, stawia akt z r. 1241 (zwłaszcza wobec poprawniejszej dyplomatycznie formy aktu nr. 433), raczej w świetle opartej na tradycyi, aniżeli na akcie urzędowym, zapiski (noticia), jaką *ad hoc* w r. 1378 ks. Januszowi I, dla podniesienia wagi przywileju nr. 433—w jakiś (może łącznie z jego kopią?) sposób podsunięto do transsumptu i potwierdzenia. Mogłyby o tem świadczyć zarówno zawarte w akcie z r. 1241 „uproszczenia“ redakcyi, jak brak świadków, a wreszcie uderzający w epoce 1241 r. na Mazowszu, bo trącący już wiekiem XV, ustęp o zwolnieniu ryczałtowem Służewa od ciężarów prawa polskiego, co całkiem słusznie nasunęło później sędziom z r. 1445 opinję, że mowa tu o (przedwczesnem w r. 1241 na Mazowszu) prawie niemieckiem. Co do samych zasług Gotarda w walkach z Prusakami, Litwą i Jadźwingami—nic tradycyi takiej nie stoi na przeszkodzie (por. nr. 253[b], 289, 293, 294, 344, 438 przyp. 2, oraz 452). Nakoniec trzeba tu podnieść związek ideowy omawianych aktów z innymi, analogicznymi, a tak charakterystycznymi dla Mazowsza Wieków Średnich (por. nr. 307, 398, 399). Wszystko razem nakazuje nam zaopatrzyć datę aktu z r. 1241 w znak zapytania i uznać go, conajmniej w znaczeniu formalnem, za podejrzany.

Tekst nasz, uwzględniający w przypisach dolnych wszelkie znane nam kategorye waryantów, oparliśmy na postaci możliwie najpoprawniejszej omawianego aktu, powstałej ze skombinowania przytoczonych tu tekstów archiwalnych. Nie różni się on od żadnego z nich zasadniczo, (poza waryantami: 2 i *nn*, na str. 482).

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu, prócz przytoczonych wyżej, nie znamy.

Drukowali go z kolei: (z nieznanego nam transsumptu Zygmunta Augusta) w r. 1584 Bartosz Paprocki: Herby Rycerztwa Polskiego Nà pięcioro Xiąg rozdzieloné... w Krakowie, str. 276; wydanie drugie K. J. Turowskiego, Kraków 1858, str. 356. Ludwik Finkel (Marcin Kromer, historyk polski XVI w. Rozpr. Wydz. Hist,-Fil. Ak. Um. t. XVI, Kraków 1883, str. 456) wymienia akt niniejszy jako znajdujący się w Inventarium Marcina Kromera pod r. 1240—1243 (brak u E. Rykaczewskiego); w r. 1848 (z oblaty Metr. Kor. ks. IV, fol. 61). L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II, pars prior, pag. 25—27, nr. 28; w r. 1876 (w regeście, na podstawie tego wydawnictwa) M. Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 56, nr. 185, por. Script. rer. Pruss. I, 757 n. 4, oraz Daniłowicz: Skarbiec nr. 86; w r. 1882 (w regeście, na podstawie Cod. Dipl. Pol. j. w.), Philippi i Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I. Erste Hälfte, Königsberg, pag. 102, nr. 137; w r. 1886 (w regeście, na podstawie Cod. Dipl. Pol. j. w.) Max Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 123, nr. 101.

Literatura. Por. objaśnienia i przypisy pomienionych wydawców.

408.

1241[1] *S. L., S. D.*

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae et Lanciciae, inhabitatoribus villarum, scholasteriae Plocensis propriarum: Czerniewice et Mistrzewice, certas confert libertates.

Noverint universi presentes et futuri, quod nos Cunradus, Dei gracia dux Cracovie et Lancicie, in remedium peccatorum nostrorum, villis scolasterie Plocensi pertinentibus, super fluvium Brura *(sic)*[2] sitis, Cirnevici scilicet et Mistrevo, talem contulimus libertatem, quod omnes eciam liberi, villas ipsas incolentes, eadem perpetuo gaudeant libertate, qua gaudent ascripticii. Et ut hoc manere queat inconcussum, hoc scriptum nostri sigilli munimine duximus roborandum. Datum anno gracie M°. C°C°. XLI.

Oryginał niniejszego autentyku jest nieznany. Tekst jego przechował się w Kopiaryuszu pergaminowym płockim z XIV wieku (fol. 6^{v}, karta 4, liczba aktu: 8), będącym dziś w posiadaniu Akademii Umiejętności w Krakowie. Dawna jego sygnatura brzmiała: „I. 31", obecna: „H. 31". Ze źródła tego ogłosił go w całości Wojciech Kętrzyński: Triginta Documenta Ecclesiae Cathedralis Plocensis (1230—1317). Sprawozdanie z czynności Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Lwów 1888, str. 80 (odbitki 16), nr. 4, skąd wierny nasz przedruk czerpiemy; regest omawianego aktu podał Bolesław Ulanowski: Synod prowincyonalny w Kamieniu, Kraków 1915, str. 9, nr. 20.

Potwierdzeń, transsumptów, innych druków ani literatury specyalnej aktu niniejszego nie znamy.

409.

1241

De Boleslai, ducis Masoviae, rebus gestis in Russia.

.. Коурилъ печатникъ кнѧзѧ Данила[3] ..... плѣнивъ землю Болоховьскоую . и пожегъ . ѡставили бо ихъ Татарове . да имъ ѡрють пшеницю и проса . Данилъ же на нѣ[a] болшоую вражьдоу[b] . ꙗко о(т)[4] Тотаръ[c] болшоую надежоу имѣахоу . кнѧзѣ[d] же ихъ изѧ о(т) роукоу. Болеславлъу[e] кнѧзѧ

[1] Pod tym rokiem pisze Długosz (Hist. Pol. lib. VII, pag. 267, por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 239 i nast.) w związku z wielkim najazdem tatarskim na Polskę, że wódz tatarski Kaydan (Kaydanus) najechał ziemię łęczycką i Kujawy. Mazowsze pozostało nietknięte (por. na str. 88 objaśnienie nr. 88).

[2] Tak w Kopiaryuszu Płockim—mylnie, zamiast: Bzura. — [3] Daniel Romanowicz. — [4] Por. przyp. *d* na str. 280.

[a] *Kod. Chlebnikowa i Pogodina:* ня; [b] *Kod. Chlebnikowa:* вражду *z dodatkiem:* держа; [c] *Kod. Chlebnikowa:* татаръ; [d] *Kod. Chlebnikowa:* кн(я)зя; [e] *Kod. Chlebnikowa:* богославлю *(sic).*

Мазовьского[a] . рекшоу[b] Болеславоу . почто соуть вошли во землю мою . ꙗко не вда(х) имъ рекы[c] . и не соуть вои твои . но соуть . ѡсобнии кнꙗзи . и хотꙗше разъграбити е[d] . ѡни[e] же ѡбѣщашасꙗ работѣ[f] бъıти . ѡнемь[g] же молꙗщимсꙗ[h] . Данилъ[i] же и Василко[1] . занѣ хоти[j] с ними[k] брань створити[l].

Latopis Hipacki (Ипатьевская Лѣтопись. XIII?—XV w.): Полн. Собр. Русс. Лѣт. т. II, изд. II (С.-Петербургъ 1908), str. 792.

Literatura. Por. literaturę rosyjską pod nr. 136.

1241[2] 410.

PIĄTEK, *JANUARII 19.*

Littera particulatim interpolata.

Boleslaus, dux Masoviae, episcopatui Masoviensi (Plocensi) certas confert libertates.

(Cf. nr. 381.)

In nomine domini Amen. Nos Bolezlaus, dei gracia Dux Mazouie, inremissionem *(sic)* peccatorum nostrorum. Ecclesie Beate Matris Domini, immo Episcopatuj Mazoviensi, in villis omnibus tam Episcopi et Canonicorum . quam Abbatum et aliarum Ecclesiasticarum personarum . hanc conferimus libertatem . Videlicet vt omnes liberi homines, villas ipsas inColentes, non Citentur . non judicentur a palatino uel Castellano nostro, uel[m] Ab Alio Aliquo judice, nec[n] A nobis . Item Si Tres Homines et infra liberi predium Ecclesie inhabitauerint . aut Cum Asscripticijs mixti, Aut preter eos manentes, omni et plena gaudeant libertate . qua gaudent asscripticij. Quod si Plures a tribus suprafuerint[o] liberi . A nobis, sicut predictum est, non[p] iudicabuntur . Tribus

[1] Wasil Jaropełkowic. — [2] Okresu lat 1240—1241 dotyczy dokonana przez papieża Grzegorza IX († 21. VIII. 1241) Convocatio concilii (Regesta Watykańskie, tom XX, lata pontyfikatu Grzegorza IX, 14 i 15, fol. 48—50). Między adresami tej ekspedycyi znajduje się na pierwszem miejscu adres: Duci Masoviae. Por. Władysław Abraham: Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich. (Arch. Kom. Hist. Akad. Um. t. IX, Kraków 1902, str. 33).—Okresu lat 1240—1243, wedle inwentarza Marcina Kromera († 1589) mają dotyczeć nadania, dokonane przez Konrada I na rzecz Gotarda ze Służewa za waleczność w bitwach z Litwą i Jaćwieżą (Por. L. Finkel: Marcin Kromer historyk polski XVI w. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XVI, Kraków 1883, str. 456). Por. str. 485, w. 35—38.

[a] *Kod. Chlebnikowa:* мозявского, [b] *Kod. Chlebnikowa:* рекша; [c] *Kod. Chlebnikowa:* реки; [d] *Kod. Chlebnikowa:* разбранити их; [e] *Tamże:* оны; [f] *Tamże:* обѣщася работны; [g] *Tamże:* оным; [h] *Tamże:* молящим; [i] *Tamże:* дани; [j] *Tamże:* зане хотѣ; [k] *Tamże:* съ ным; [l] *Tamże:* сотворити; [m] *Lubomirski czyta:* et (!); [n] *Bezpośrednio po wyrazie* nec *pozostawiono w oryginale miejsce puste na jeden wyraz;* [o] *Lubomirski czyta:* superfuerint; [p] *Wyraz ten wypisano w oryginale w postaci skrótu, jako literę* n, *zaopatrzoną u góry w wężyk w kształcie pochylonej litery s. Cały ten skrót wypisano później, niż resztę tekstu, o czem świadczy inna barwa inkaustu i ręka jakby inna, choć współczesna. Stało się to najpewniej w związku z pustem miejscem* (n); *por. objaśnienia.*

semper liberis in qualibet villa permanentibus . Et jlli omnes pariter prevod[a] Militare Ducent . Datum in Villa Piantek, in Colloquio, Presente domino Duce Conrado, patre nostro, et Matre nostra . Quorum instancia et voluntate ista contulimus . Presente eciam[b] Semovito et Zememisslo[c] fratribus, et viris nobilibus: Mistuone et BoGussa Palatinis et Cesslao pincerna . Et pribisslao venatore et Domauuycione[d] Thezaurario, Nicholao judice, Johanne Cancellario, et Mrochecone, subcamerario Domini Patris nostri . Item Petro Cancellario fratris nostri Kazimiri, et[e] Petro, preposito Scarbimiriensi. Predpelcone preposito de Grodech . et Mistiwio Clerico . et aliis quamplurimis. Anno domini M°CC°X°LI. XIIII° Kalendas februarjj.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku (Skarbiec katedralny, szafa II) pod sygnaturą (moją) „Sig. $\frac{P.\ I.}{15}$“. Jest to pergamin gatunku niemieckiego, mierzący w centymetrach szerokości 27, wysokości bez zakładki dolnej (1.9 ctm.) 11, t. j. po rozprostowaniu 12.9. Dobrze zachowany, posiada dotąd dwie pieczęcie, które jednak doszły nas już tylko we fragmentach ze zwykłego wosku, wiszących na jedwabnych pasmach pąsowych. Ułamki te tak są zniszczone, że wykruszone brzegi ich opon zlewają się ściśle z brzegami zachowanych częściowo powierzchni odcisku tłoków. Wysokość pierwszej, niegdyś okrągłej pieczęci, mierzy dzisiaj 3.7 ctm., a największa jej szerokość 3.1 ctm. Widnieje na niej ślad postaci konnej, zwróconej w lewą stronę widza. Wedle opinii Franciszka Piekosińskiego, wyrażonej w jego własnoręcznej kopii oryginału, była to pieczęć Bolesława Konradowica (por. tegoż: Pieczęcie, nr. 70, oraz M. Perlbach j. n., który zalicza tę pieczęć do swego wzoru II, bez tytułu ks. sandomierskiego). Wysokość fragmentu drugiej pieczęci, owalnej, mierzy dziś 3.3 ctm., a szerokość największa 2.5 ctm. Występuje na nim ślad stojącej postaci biskupiej—prawdopodobnie Andrzeja, biskupa płockiego—(już bez głowy), przybranej w szaty pontyfikalne, z pastorałem w lewicy, z ręką prawą do błogosławieństwa wzniesioną. W otoku resztki napisu: D(E)I·GR·A· EPI· PL· *In dorso* dyplomatu przechowały się notaty następujące: 1. z XIV w.: „De tribus liberis in uilla Ecclesie“ (dalej wyraz zatarty); 2. z XVI w. (napis wypłowiały); 3. z XVII w. „XXXIIII“; 4. z XVIII w.: „№ 3^{tio}“ i „220“; 5. z XIX w.: „№ 10“ i „41“. Nadto znajdują się tam napisy nowożytne bez znaczenia, dotyczące treści aktu. Tekst jego przechował się nadto w nieznanym nam bezpośrednio a będącym obecnie w posiadaniu Ak. Um. w Krakowie Kopiaryuszu Płockim 9, str. 400—401, (Rkps I. 31, obecnie H. 31, fol. 4). Bolesław Ulanowski (j. n.) pisze tu, co następuje: „U dołu tej samej karty wypisała ta sama ręka w dwóch kolumnach: II. Idem (sc. dux Boleslaus I) super libertates clericorum [w oryginale, ob. str. 487, wiersz 17: canonicorum] abbatum, et tribus liberis; III Idem super areis *(sic)* canonicorum et suburbio (por. nr. 471); IV. Semovitus anteriorum principum libertates .....; V. Boleslaus iunior, filius eius, super Goram .....

[a] *Lubomirski czyta:* povod (!); [b] *Lubomirski i Fr. Piekosiński (w kopii rękopiśmiennej oryginału) czytają:* et; [c] *Lubomirski czyta:* Zemomisslo; [d] *Lubomirski czyta:* Domanuycione; [e] *Wyraz ten możnaby czytać również:* item.

VI. Conradus anticus, dux Cracoviae; VII. Idem dux Cracoviae, Masovie, Sandomirie et L .....; VIII. Idem super libertate *(sic)* villarum scolastrie .... (co do pozycyj VI i VIII, por. nr. 416, 427). Spisem tym objęte dokumenty, począwszy od przywileju Bolesława (nr. 410), który opatrzony jest liczbą porządkową II, wciągnięte zostały do kodeksu przez tego samego pisarza".

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału.

Transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy. (Por. analogiczny nr. 381).

Drukowali go z kolei: (z arch. Kat. Płockiej) Rostkowski: Clypeus Cleri Poloni, Varsaviae 1728, pag. 55; W. H. Gawarecki (w regeście, s. l. s. d. pod. r. 1241): Przywileje, nadania i swobody, str. 293; (J. T. ks. Lubomirski z oryginału): Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 13, nr. 15; Max Perlbach (w regeście, na podstawie Lubomirskiego): Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 122, nr. 97; Stanisław Krzyżanowski (w podobiźnie oryginału): Album Palaeographicum, Cracoviae 1907, tab. X; Maryan Łodyński (bez aktyfikacyi, z częściową podobizną): O interpolacyach w dokumentach biskupstwa płockiego. (Studya historyczne, wydane ku czci prof. Wincentego Zakrzewskiego. Kraków 1908, str. 311—314, oraz tab. II, fig. 4); w regeście podał akt omawiany Bolesław Ulanowski (Synod prowincyonalny w Kamieniu, Kraków 1915, str. 8, nr. 10). M. Łodyński (j. w.), wykazując interpolacye, jakim uległ akt niniejszy, dowodzi, że ustęp jego: Ab Alio Aliquo judice, nec A nobis, brzmieć musiał pierwotnie: .. ab alio aliquo iudice, nisi tantum a nobis, a postacią pierwotną ustępu: A nobis, sicut predictum est, non iudicabuntur, było: a nobis, sicut predictum est, iudicabuntur. Za słusznością takiego przypuszczenia przemawiają wymownie odsyłacze *n* i *p*, podane tu (str. 487) w przypisach dolnych.

Literatura. Maryan Łodyński, j. w., oraz tenże: Falsyfikaty wśród dokumentów biskupstwa płockiego w XIII stuleciu (Komunikat Ak. Um. z d. 3 stycznia 1916 r.), gdzie autor dowodzi, że akt niniejszy został podfałszowany około r. 1279 przez biskupa płockiego Tomasza (por. objaśnienia nr. 309—310).

411.

1241 *(POST APRILIS 9)*[1]

Conradus (Masoviae) Cracoviam occupasse protestatur.

(Cf. nr. 412.)

1241. Dux Conradus Cracoviam tenet[2].

Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII w.) i Rocznika Krótkiego Dopełnienie (XIII w.) August Bielowski: Mon. Pol. Hist. II (Lwów 1872), str. 804.

Literatura. Richard Röpell: Geschichte Polens, Hamburg 1840, pag. 471 i nast.

[1] Data zgonu Henryka Pobożnego na polu bitwy pod Lignicą. Po niej dopiero używa Konrad I tytułu ks. krakowskiego (por. nr. 412). — [2] Obszerniej pod tymże rokiem o zajęciu przez Konrada I ziemi krakowskiej i sandomierskiej, pisze Długosz (Hist. Pol. lib. VII, pag. 284—285; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 44, 259).

412.

1241 (POST APRILIS 9)[1]

De eodem facto.

(Cf. nr. 411.)

Post obitum vero ducis Heinrici, a paganis occisi[1], milites Cracouienses se et terram Cracouiensem Boleslao, filio ducis Heinrici *(sic)*[2], licet iuueni, commendaverunt. Sed Conradus, dux Mazouie, non paciens eum regnare, congregato magno exercitu, Cracouiam aggreditur. Cum autem idem Boleslaus ei resistere non poterat, de Cracouia consulte recessit, dimittens ibi capitaneum et gentes suas. Et dum dux Conradus eos vellet expugnare, ipsi, ei reconciliati, sibi castrum Scale[3] et civitatem Cracouiensem tradiderunt, et se eius dominio subdiderunt.

Annales Silesiaci compilati (XIII—XV w.): Mieczysław Błażowski. Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 679.

Literatura. Por. nr. 411.

413.

1241 (POST APRILIS 9).

Boleslaus Calvus, Henrici (Probi) filius minorennis, Poloniae dux a militibus eligitur: quae res Conradum (Masoviae) plurimum offendit.

(Cf. nr. 416.)

Post obitum Henrici Cracoviensis et Wratislaviensis ac Maioris Poloniae Ducis, a Thartaris in praelio Legniczensi occisi, barones et milites Cracovienses, Sandomirienses et Lublinenses .... terras praefatas Boleslao Calvo, filio Henrici, commendaverunt *(sequuntur verba 33)*. Aegre id ferens Cunradus, Masoviae Dux, et spretum se a Cracoviensibus baronibus[a] dolens, ulcisci iniuriam suam quamprimum statuit, conventumque ob id (assumptis tribus filiis: Boleslao, Kazimiro, Semovito, assumpto et Andrea Ploczensi episcopo, caeterisque consiliariis et primatibus suorum Principatuum)[4] personalem cum Swantopelcone, Pomeraniae Duce, agit, implorans illius contra Boleslaum Calvum, Wratislavienses et Cracovienses milites, solatia[b]. Is, etsi se de personali auxilio ferendo variis allegatis causis excusasset, gentium tamen suarum agmen se missurum spopondit, et in tempore constituto misit.

---

[1] Henryk Pobożny † w bitwie z Tatarami pod Lignicą d. 9. IV. 1241 r. — [2] Kronikarz, mając tu prawdopodobnie na myśli Bolesława Wstydliwego, pisze o Bolesławie Łysym, ks. śląskim. — [3] Por. nr. 414, 423. — [4] Nawias wydawcy Długosza.

[a] *Wyd. lipskie:* militibus; [b] *Kod. Rozrażewskiego:* auxilia.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. II, lib. VII, pag. 283 (ed. Alexander Przezdziecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura, Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 259.

414.

1241

Conradus (Masoviae) Poloniam Minorem ingreditur, ac eam sibi subiicit, Boleslao Calvo segniter defendente; castrum tamen Skała per palatinum Cracoviensem pro Boleslao defensum est.

Altera Cracoviensis urbis per Thartaros facta vastatione, Cunradus, Masoviae Dux, cognita, sciens nepotem suum Boleslaum Pudicum Cracoviensem Ducem in Hungariam, deinde Moraviam a facie Thartarorum transfugisse, et praestantiores Cracovienses, Sandomirienses, Wratislavienses et Opolienses milites, ipsum quoque Henricum Wratislaviensem, Ducis Boleslai Pudici auxiliatorem, in bellis cum Thartaris gestis occubuisse, et Cracoviensem[a] ac Sandomiriensem[a] provincias pene vacuas esse, occasione temporis irritatus, maximo quoque afflictus dolore, Boleslaum Calvum, filium Henrici Ducis[b] Wratislaviensis, in dictos Principatus successisse, inducit in animum, ut illas iuris sui faciat. Exercitu itaque ex Masoviae et Cuyaviae militibus, item ex militibus Pomeraniae, sibi per Swantopelkonem Ducem Pomeraniae missis, item ex auxiliariis Pruthenis et Lithuanis, quanto fortiori poterat congesto, advenit et utramque provinciam, Cracoviensem videlicet et Sandomiriensem, omnesque arces et munitiones illarum, omnibus se ultro illius potestati et regimini (cum Ducem suum Boleslaum Pudicum amplius crederent non reversurum)[1] dedentibus occupavit. Zegotha siquidem de Bipennibus cum sua societate et genealogia[c] illi adhaesit; Clemens vero de Ruszcza palatinus Cracoviensis . et alii castrum, quod Skała[2] dicitur, intraverunt, volentes illud defendere nomine Boleslai Ducis Wratislaviensis. Cunradus vero, omissa castri Skala[2] expugnatione, castrum in Cracovia aedificat[2], incipiens ab ecclesia beati Wenceslai, a sanctuario altaris beati Thomae tendens ad ecclesiam Sancti Gereonis, et inde usque ad ecclesiam beatae Mariae rotundam. Rebusque taliter dispositis, in Masoviam est reversus. Interim Boleslaus Calvus, iniuriam rescissurus, congregatis suis et nonnullis Teutonicis, Cracoviam accedit. Dumque castri munitionem non posset expugnare, Cunradus cum exercitu validiori supervenit: cum quo non ausus pugnare, recessit, Clemente palatino in castro Skala[2] relicto.

Joannnes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. II, lib. VII; pag. 284—285 (ed. Alexander Przezdziecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 259.

[1] Nawiasy wydawcy Długosza. — [2] Por. nr. 412, 423.

[a] *Wyd. lipskie:* Cracovienses ac Sandomirienses; [b] *W Cod. Autent. brak wyrazu:* Ducis; [c] *Tamże:* genologia.

415.

1241

Conradus (Masoviae) per milites in Skalmierz captivari dinoscitur.

(Cf. nr. 422).

1241. Dux Conradus per milites in Scarbimirz capitur[1].

Rocznik Krakowski (z przed 1341 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. II (Lwów 1872), str. 838.

Literatury specyalnej nie znamy; por. nr. 413.

416.

1241 «POMUZOW»[2], *SEPTEMBRIS 18.*

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae, in colloquio cum Świętopełk, duce Pomeraniae, habito, praesente Boleslao, duce Masoviae, et baronibus suis, ac Andrea, episcopo Plocensi, villam Ostrowsko ecclesiae Gnesnensi confert.

(Cf. nr. 413.)

In nomine Domini nostri Ihesu Christi amen. Ne geste rei noticia processu temporis ab humana evanescat memoria, cautum est a viris prudentibus, acta legitime per scripti continenciam in noticiam transmitti posterorum. Nos igitur Conradus Dei gracia dux Cracovie universis presentibus et posteris notum esse volumus, quod Budislaus, filius Streskonis, hereditatem propriam sive villam, Ostrowsko nomine, prope de Uneiew sitam, in manus nostras contulit libenter ac liberaliter cum omni eo iure, quod sibi competebat in eadem, dans eciam nobis plenam potestatem, sicut vero heredi, ipsam pro velle nostro cuicunque conferendi. Quam videlicet villam nos, pro remedio anime nostre ac nostrorum posterorum, beato Adalberto et venerabili patri domino Fulconi Gneznensi archiepiscopo eiusque successoribus contulimus iure hereditario, pacifice ac quiete in eternum possidendam. Datum

[1] Wiadomość tę, w sensie wręcz odwrotnym, notują Roczniki: Kapitulny Krakowski i Traski, pod r. 1242 (ob. nr. 422). — [2] Max Perlbach (Preuss-poln. Studien I, pag. 122, nr. 99) widzi w miejscowości tej (insulam contra?) Pomichów (Pomichowo) pod Płockiem, a Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) pisze na ten temat, co następuje: „Chyba Alt-Pansau, wieś w Chełmińskiem, nad Wisłą, na północozachód od Gniewkowa. Pod tą wsią jest istotnie duża kępa. Jeżeli Ostrowo (Ostrowsko) należało do Kasztelanii Wyszogrodzkiej a Wyszogród do Świętopełka, to tutaj, na wschód od miasta Solca, był punkt pograniczny między Konradem a Świętopełkiem".

contra insulam[1] de Pomuzow XIIII Kalendas Octobris anno gracie M. CC. XL primo, in colloquio in loco prefato inter nos et ducem Swantopelkum[a] habito[2], presentibus nostris filiis Boleslao duce Mazovie, Kazimiro duce Cuiavie et Semovito, nec non et venerabili patre A.[3] Plocensi episcopo, eiusque fratre Virbetha, ac aliis nostris et filiorum nostrorum baronibus, videlicet Bogusa palatino Lanchiciensi, Stephanus *(sic)* agazo Cracoviensis, Mstigneo iudice de Chirask, Budislao camerario ducisse, Domavycio thezaurario ducis, Wolimiro cancellario, Petro qui dicitur sine cauda, Nicholao subcamerario, Warsone subcamerario, Fulcone preposito ducis Conradi, Witgone castellano de Plocsk, Bogusa castellano de Iuvene Wladislav, Martino castellano Crusviciensi, Boseyo castellano de Lenda, Symone castellano de Slonsk, Boguslao pincerna, Sdeslao dapifero, Nicholao thezaurario ducis Kazimiri et aliis quampluribus. Ne autem tam sollempne factum processu temporis unquam in dubium vertatur, presentem paginam nostro et prefati ducis S.[4] ac filiorum nostrorum Boleslai et Kazimiri, nec non venerabilis patris Andree Plocensis episcopi sigillis roboravimus.

Oryginał pergaminowy przechował się w Archiwum Kapitulnem w Gnieźnie pod nr. (uprzednio II. 17, ostatnio) 16. Z pięciu pieczęci, jakie przy nim zamieszczono, dwie pierwsze, podłużne, zawieszone na wybladłych sznurkach jedwabnych czerwono-żółtych, przedstawiają z kolei: resztki pieczęci biskupiej (Andrzeja biskupa płockiego) i szczątki, niemożliwe już do rozpoznania. Trzecia i piąta znikły. Czwarta, również podłużna, zupełnie zatarta, a (dziś) w płótno zaszyta, wisi na białych nitkach jedwabnych. (Por. Ignacy Zakrzewski: Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, Poznaniae 1877, str. 192—193, nr. 229, objaśnienie pod tytułem, oraz: M. Perlbach: Pommerellisches Urkundenbuch, Danzig 1882, pag. 64, objaśnienie pod tytułem nr. 77). Tekst aktu niniejszego znajduje się nadto w Archiwum Kapituły Gnieźnieńskiej w Liber privilegiorum saeculi XV, fol. 76.

Nie mając sposobności widzieć oryginału, tekst nasz, jakkolwiek nie mazowiecki, lecz pośrednio blisko z Mazowszem związany, zaczerpnęliśmy z pełnego jego przedruku w Cod. Dipl. Maj. Pol. (j. w.), którego lekcya (poza nieodczytanym wyrazem: insulam, por. przyp. 1, oraz waryantem: *a*) nie różni się w niczem od opartego również na oryginale, regestu M. Perlbacha (j. w.).

Transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy.

Drukowali go z kolei: (w całości, z oryginału) w. 1877 Ignacy Zakrzewski j. w.; w r. 1882 (w regeście, z oryginału) M. Perlbach: Pommerellisches Urkunden-

[1] Wyraz ten, nieodczytany przez Ig. Zakrzewskiego (Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, nr. 229), przejmujemy z opartej również na oryginale lekcyi M. Perlbacha (Pommerellisches Urkundenbuch, pag. 64, nr. 77). — [2] O zjeździe tym, również pod r. 1241, wzmiankuje i Długosz (Hist. Pol. lib. VII, pag. 283; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d. str. 44, 259). — [3] Mowa o Andrzeju, biskupie Płockim. — [4] Świętopełka, ks. pomorskiego.

[a] *M. Perlbach (Pom. Urk.):* Suatopelkum.

buch j. w.; w r. 1886 (w regeście skróconym) tenże: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 122, nr. 99.

Literatury specyalnej nie znamy.

417.

1241 PRZEDBÓRZ, *NOVEMBRE, S. D.*

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae et Lanciciae, monasterio sanctimonialium ordinis b. Benedicti de Staniątki, partem villae Bogumiłów et mensuram salis in Bochnia, confert.

.. Conradus .. dux Cracouie et Lancicie, ... domui . de Staniatky, congregacionis sacre sanctimonialium ordinis b. Benedicti, Cracouiensis dyocesis, extra libertates alias, quas eidem specialiter dedimus[1], partem uille de Bogumilow ....., et mensuram salis in Bochnia ..... contulimus perpetuo possidenda *(sequuntur verba 29)*. Actum anno Domini M° CC° XLI, mense Nouembre, Predborij.

Z papierowego kopiaryusza Staniąteckiego (fol. 90), pochodzącego ze schyłku XVI w., autentyczny akt niniejszy przedrukował w całości Franciszek Piekosiński: Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, str. 63, nr. 418, skąd regest nasz czerpiemy. Transsumptów jego, potwierdzeń ani innych przedruków nie znamy.

Literatura. Bolesław Ulanowski: O założeniu i uposażeniu klasztoru Benedyktynek w Staniątkach. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. 28, Kraków 1891, str. 26—28.

418.

1241 PIOTRKÓW, *NOVEMBRIS 10.*

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae et Lanciciae, cum filio suo Semovito, villam Kępino, coenobii Sulejoviensis propriam, ab angariis liberat.

(Cf. nr. 391.)

.. Conradus .. Dux Cracovie et Lanchicie, una cum filio nostro, duce Semovito, ville Campino nomine, quam ... Fulco Gneznensis ecclesie Archiepiscopus domui de Suliow jure hereditario in eternum possidendam coram nobis contulit[2], ad petitionem ejusdem domini Archiepiscopi ..... contulimus libertatem *(sequuntur verba 36)*. Datum in Potrkow IIII[a] Idus Novembris, anno gracie M° CC° XL° primo, presente ipso domino Archiepiscopo, et aliis ...., videlicet:

[1] Por. Literatura. — [2] Por. L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. I, str. 42—43, nr. 28.

Mstivyo Palatino Cracoviensi, Bogusa Palatino Lanchiciensi, Wseborio Castellano de Siraz, domino Wolimiro Cancellario nostro, Nicholao Dapifero, Domavycio Thezaurario, Symone Agazone, Floriano Subpincerna .....

Akt niniejszy został na podstawie zaopatrzonego niegdyś w cztery pieczęcie oryginału pergaminowego, stanowiącego w r. 1847 własność Kazimierza Stronczyńskiego, wydrukowany w całości przez L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego: Cod. Dipl. Pol. t. I, Varsaviae, str. 44, nr. 29, skąd regest nasz czerpiemy. Nadto, na podstawie tegoż wydawnictwa, w regeście ogłosił go M. Perlbach: Preussisch-polnische Studien. Heft I, Halle 1886, pag. 122, nr. 100.

Potwierdzeń, transsumptów, innych jego druków ani literatury specyalnej nie znamy.

419.

(1242?—1243) *S. L. S. D.*

Conradus, dux Masoviae et Cracoviae, quosdam agros in Warzyn coenobio Cisterciensium in Jędrzejów confert.

Ego Conradus, dux Masouie et Cracouie, notum facio futuris et presentibus, quod ego contuli fratribus de Andrzeiow duas sortes in Waslin *(sic)* iure hereditario possidendas, de quibus centurio[1] meus Golecz conquerebatur. Et ut hoc fixum ratumque permaneat, ego sigilli mei munimine roboraui. Huius rei testes sunt: duo filij mei Casymerus scilicet et Symouitus[2], Cancellarius Volemerus, Vrbanus de Chuauia *(sic)*, Boguslaus subiudex, Thomas capellanus, Pelka, Lexi[3] *(sic)* capellanus, Domawes[4], Mistiuge[5] filius Goslai, Stephanus de Moschawa, Cristinus de Prelank, Fabias filius eius, Bolestica filius Boleste, Suenptois *(sic)* voisini[6], Petrech woisini[6], et alij quam plures.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w t. zw. Kopiaryuszu Jędrzejowskim, rękopisie papierowym, pochodzącym z początku XVII wieku (fol. 180), na którego podstawie ogłosił go Franciszek Piekosiński: Cod. Dipl. Pol. Min. t. I, Cracoviae 1876, str. 31, nr. 25, skąd przedruk nasz czerpiemy. Jakkolwiek nie mazowiecki, przytaczamy tu akt niniejszy w całości, ze względu na wznowiony w nim przez Konrada I—po dłuższej przerwie (por. objaśnienia nr. 307)—tytuł: dux Masouie, wobec czego i inne szczegóły, związane z omawianym aktem, nie mogą być dla dziejów Mazowsza obojętne. Datę niniejszego, niedatowanego aktu, którego świadkowie nie pozwalają ustalić ściśle jego

[1] Por. Franciszek Piekosiński: Kod. Dypl. Kat. Krak. ś. Wacława, t. I, Kraków 1874, str. 81—83, przyp. 22. — [2] W Kopiaryuszu Jędrzejowskim błędnie: Symonicus *(sic)*. — [3] Alexius, w r. 1242 podkanclerzy Konrada I. — [4] Pisany w innych aktach (najpoprawniej): Domavycius. — [5] W Kopiaryuszu Jędrzejowskim błędnie: Mistinge. — [6] Miało być: Świętosz Woźny, Pietrek Woźny.

chronologii, oznaczył Fr. Piekosiński (j. w.), jako związaną z okresem: (1241—1243), gdyż—jak nadmienia słusznie—: „Konrad ks. mazowiecki tytułu księcia krakowskiego (nb. po ugodzie, zawartej z Henrykiem Brodatym 1235 r. [nr. 357]) począł używać dopiero po śmierci Henryka II (Pobożnego † w bitwie pod Lignicą 9. IV. 1241), t. j. w latach 1241, 1242, 1243". Trzeba jednak zaznaczyć, że, ze względu na występujący tu obok krakowskiego, zaniechany przez Konrada I w r. 1238 (por. nr. 361) a wznowiony przezeń notorycznie dopiero w r. 1244 tytuł: dux Masouie, zdawałoby się, że data końcowa: r. 1243, posiada tu więcej prawdopodobieństwa, niż r. 1241. Wywody na ten temat M. Perlbacha (Preussisch-Poln. Studien Heft I, Halle 1886, pag. 15—16), przyjmującego bez zastrzeżeń (j. w. pag. 124, nr. 114) datę Fr. Piekosińskiego j. w., nie są tu, w stosunku do materyału, jakim dziś rozporządzamy (por. obj. nr. 307), dość ścisłe; wobec tego i Karol Potkański (Zagrodowa szlachta i włodycze rycerstwo w województwie krakowskiem w XV i XVI w. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXIII, Kraków 1888, str. 234) datę Fr. Piekosińskiego przyjął był bez zastrzeżeń.

Transsumptów ani potwierdzeń omawianego aktu nie znamy.

Drukowali go (z pomienionego źródła) w r. 1876: Fr. Piekosiński j. w.; w r. 1886 (w regeście) M. Perlbach j. w., pag. 124, nr. 114.

Literatura. Por. przypisy pomienionych wydawców, oraz: P. Burzyński: O decymach i narocznikach. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um., t. VIII, Kraków 1878, str. 201, 202.

420.

(circa 1242) *S. L. S. D.*

Ex litera suspecta ac litteris falsis.

Andreas, episcopus Plocensis, Poloniae Minoris terrigena[1]*, certas donationes unacum fratribus suis monasterio sanctimonialium de Staniątki, ordinis s. Benedicti, fecisse protestatur.*

(Cf. nr. 321, 372, 421, 441, 451, 468.)

I. .. Nos Conradus .. Dux Cracouie et Lancicie, Cuyauie et Mazouie . Nos tum facimus ..... Quod dominus Andreas Plocensis . Episcopus . et fratresui . Comes Janko Castellanus de Ruda, et Wirbyantha Prepositus de Stanyathekg . in presencia nostri ac Baronum nostrorum Commutauerant villas, quas Comes Clemens Castellanus Cracouiensis domui de Stanyathekg contulit, quando ipsam fundauit: quarum nomina hec sunt: Lypowa, Zagore, Babici . Roscochow . Lussouycy . Dlugoschin . Cescouycy . Jauorno . mediam, Cum omnibus vtilitatibus, cum Molendinis et cum plumbo . exceptis hominibus, ipsas villas inhabitantibus, quos omnes Comes Clemens ante permuttacionem *(sic)* manumisit . Hanc . permuttacionem . Andreas Episcopus . et fratres sui supradicti . cum domino Prandotha Episcopo Cracouiensi . fecerunt . recipientes ab eo et a fratribus ipsius Canonicis Ecclesie beati Wenceslai, pro villis antedictis, decimas super Moscauam et villam Liziny totaliter cum Ecclesia beati Clementis et cum decimis omnibus

[1] Co do związków jego rodzinnych, por. B. Ulanowski: O założeniu i uposażeniu klasztoru Benedyktynek w Staniątkach. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXVIII, str. 54—63.

ad ipsam Ecclesiam pertinentibus *(sequuntur verba 197)* Nos uero ..... domui beate virginis Marie de Stanyathegk ..... conferimus plenam libertatem *(sequuntur verba 53)* Confirmamus eciam quod dominus Andreas Episcopus . suas proprias hereditates de consensu et bona uoluntate fratrum suorum . domui sepefate contulit, Bresniciam videlicet in Jure Theutunico cum Ecclesia beati Petri et cum decimis omnibus, ad ipsam Ecclesiam pertinentibus . cum foro libero et Thabernis . ita quod nullus Judex uel Monetarius ibi dominari possit, et cum Cassoribus[1] *(sic)*. Contulit insuper et Lopankam cum Sale et hereditatem Vincencij que Bochnya dicitur . Bircow et induloszicze[2], quod frater suus Swanthoslaus habuit, Visnice . totaliter, et quicquid commutauerunt pro Stanyathegk . iterum reddidit domui Dobranovicze et Czedanthovicze ac duas porciones Salis, que a wlgo Peczini et Corcze uocantur, ad magnum Salem . *(sequuntur verba 222)*. Vt autem hec nostra deuota donacio et confirmacio inconcussa maneat, Sigillo nostro hanc Cartulam iussimus Sigillari . Rogantes dominos ..... Prandotham Cracouiensem Episcopum et Andream Mazouiensem Episcopum et Duces Polonie . ut cum nostrum Sigillum viderint appensum, ad maioris Roboris firmitatem sua eciam apponere non recusent . *(sequuntur verba 39)*. Acta sunt hec in Cracouia Anno Incarnacionis domini Millesimo Ducentesimo quadragesimo secundo[3].

Z podejrzanego aktu Konrada I (por. Bolesław Ulanowski: O założeniu i uposażeniu klasztoru Benedyktynek w Staniątkach. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXVIII, Kraków 1891, str. 28 — 32, 67), którego tekst przechował się w transsumpcie Kazimierza Jagiellończyka, wydanym w Krakowie d. 5. VI. 1464 r., a zawierającym o nieznanym oryginale aktu Konrada I, wzmiankę następującą: littera seu priuilegio viso et mature auscultato, non cancellato, non viciato, nec in aliqua sui parte suspecto (Julian Bartoszewicz: Cod. Dipl. Pol. t. III, Varsoviae 1858 str. 437). Akt Konrada I drukowali (błędnie, z opuszczeniem świadków): Długosz (Lib. Benef. III, 298) a z kopii Sławińskiego, opartej na transsumpcie rzeczonym: Julian Bartoszewicz (j. w. str. 433—437, nr. 219), oraz Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, Kraków 1886, str. 63—65, nr. 419). Regest nasz czerpiemy z J. Bartoszewicza (j. w.), stojącego najbliżej pomienionego transsumptu, którego bezpośrednio nie znamy.

II. .. Nos Conradus .. Dux Cracouie et Lancicie *(sequuntur verba 106)* Confirmamus .. Monasterio (ordinis beati Benedicti . de Stanutek Cracouiensis Dyocesis; *sequuntur verba 127)* Plonsk[4] ... Dominus Andreas Plocensis Episcopus . Contulit (ei) Bresniciam cum Jure theutonico, Lopeankam . bochnam, quam emit a vincencio et gnatouice . auzoria salis et pecini ad magnum salem . *(sequuntur verba 103)*. Acta sunt hec in colloquio super myravam *(sequuntur verba 76)*. Et ut hec inconcussa maneant, sigillum nostrum huic pagine duximus appendendum . Datum Anno uerbi in Carnati *(sic)* . M°. CC°. XLIII°. mense augusto . in die sanctorum oswaldi et Dominici confessoris.

Z falsyfikatu (por. Bolesław Ulanowski j. w., str. 37), wydanego przez Juliana Bartoszewicza (j. w. str. 38—40, nr. 20) z kopii Sławińskiego, opartej na „oryginale“ pergaminowym bez pieczęci, przechowywanym w Archiwum klasztoru staniąteckiego. Regest nasz zaczerpnęliśmy z J. Bartoszewicza (j. w.). Por. Colmar Grünhagen: Reg. zur Schl. Gesch. nr. 602, M. Perlbach: Preuss.-Poln. Stud. nr. 111.

III. .. Nos . Conradus ... Dux Cracouie et Lancicie *(sequuntur verba 464)* (confirmamus Domuj . de Stanantek .. Sanctimonialium ordinis beati Bene-

[1] Miało być zapewne: castoribus; tak też czyta Fr. Piekosiński (j. w.). — [2] Piekosiński (j. w.) drukuje: in Duloszicze. — [3] Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) dodaje: Data po 15 marca 1242 r., bo w tym dniu umarł Wisław biskup krakowski, a w akcie występuje następca jego, Prandota. — [4] Wątpliwe bardzo, czy mowa tu o Płońsku mazowieckim.

dictj Cracouiensis Dyocesis). Stanantek integraliter . sicut illud *(sic)* possedit Dominus Andreas Episcopus nunc Plocensis . cum uillis . Slomirog . Zacrew . et altera Zacrew . que fuit Comitis iohannis . *(sequuntur verba 33)*. Hiis autem uillis ..... specialem libertatem contulimus, que plenius in priuilegio, super hoc prius anobis *(sic)* donato, continetur . videlicet vt gaudeant ascripticiorum ecclesie libertate[1]. Et hec acta sunt in Colloquio super mirauam *(sequuntur verba 85)* . Et ut hec in concussa permaneant, sigillum nostrum huic scripto Duximus appendendum. Datum Anno uerbi inCarnati . M°. CC°. XL°. III°. mense augusto . in die sanctorum Ozwaldi et Dominicj.

Z falsyfikatu (por. B. Ulanowski j. w.), wydanego przez Juliana Bartoszewicza (j. w. str. 42—45, nr. 22) z kopii Sławińskiego, opartej na „oryginale" pergaminowym o pieczęci całkowicie zniszczonej, przechowywanym w Archiwum klasztoru staniąteckiego. Regest nasz zaczerpnęliśmy z J. Bartoszewicza (j. w.). Por. M. Perlbach j. w. nr. 112.

Literatura. Bolesław Ulanowski j. w. oraz Fryderyk Papée: Najstarszy dokument polski. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXIII, Kraków 1888, str. 274.

421.

(circa 1242) *S. L. S. D.*

De eodem facto, ac de Pomiano(?) abbate Plocensi.

(Cf. nr. 372, 420.)

.. nos bolezlaus .. dux cracouie et sandomirje, filjus lestchonis ducis clare memorie, presentj scripto ... duximus declarandum . quod dominus conradus . dux cracouie, sanctimonialibus de stanetek ordinis sanctj benedictj dyocesis cracouiensis donauit .. alueum salis cum stilla de caldario in ignem distillante, wlgariter pecina dicta, apud magnum salem *(sequuntur verba 442)* Insuper confirmamus *(sequuntur verba 32)* commutationem ab . matre nostra[2] celebratam de predio viscouice, pre (?) foribus ejusdem claustrj sito . quod spectabat cracouie castellano, pro uilla ipsjus claustrj sborov . empta a fratribus pomnanj abbatis plocensis ..... Item donationem uel traditionem tocjus porcionis salis de bochna, obtentj a pomnano preposito claustri de stanetek .[3] abbate plocensj . quam fecit idem . P(omnanus) monialibus ante dictis . ponens prepositum earum in corporalj possessione salis ipsius ..... Retinuit tamen ipse abbas usumfructum duarum parcium, tercie partis usum ejsdem tribuens in presentj . *(sequuntur verba 219)* Ad hec confirmamus omnia predia, collata ejsdem monialibus per clementem .[4] castellanum cracouie, fundatorem monasterij ejusdem . et per fratres ejus: dominum andream episcopum plocensem ..[5] ac Janconem .[6] castellanum de Ruda . et zulislaum filium suum *(sequuntur verba 28)* Quorum nomina sunt hec . stanetek . quod prenominatus monasterij fundator contractu permutationis a fratre suo . A(ndrea) . episcopo jam dicto acquisiuit . in quo idem

[1] Por. nr. 420. I. — [2] Grzymisława, wdowa po Leszku Białym, † między 14. VI. a 24. XII. 1258 r. (O. Balzer, Gen. Piastów). — [3] nunc, t. j. w r. 1254. — [4] quondam w r. 1254. — [5] bone memorie w r. 1254. — [6] tunc (t. j. podczas pomienionej działalności nieżyjącego już w r. 1254 biskupa płockiego, Andrzeja).

monasterium est constructum . et uille ipsj stenetek[1] *(sic)* pertinentes, in ejsdem terminis constitute ..... Podluse . luschouicj[2] . bresnjcha[3] . cum castoribus a domino . a(ndrea) . episcopo prescripto inmissis *(sequuntur verba III)*, Ludinj cum castoribus et uenatione ac mellificio ..... Quod predium ..... permutauit supradictus episcopus . monialibus ipsis pro lipoua ac babicj ..... Confirmamus . uillis . dictj monasterij ..... libertatem ad peticjonem . Kazimirj patruelis fratris nostrj, ducis Lanchicie et Kuiavie . a patre ipsius et patruo nostro . C(onrado) . duce . datam *(sequuntur verba 76)* Confirmamus etiam libertatem ab eodem patruo nostro innouatam in forensi uilla, bresnicha nomine, secundum ius teutonicorum, quod habetur in sroda ..[4]

Z oryginału pergaminowego, wystawionego przez Bolesława Wstydliwego VII Kal. Marcij (23 lutego) 1254 r. w Sandomierzu, zaopatrzonego w pieczęć tego księcia a przechowywanego w Archiwum klasztoru Benedyktynek w Staniątkach, sporządził kopię około r. 1858 Sławiński z następującym opisem (łacińskim): „Na nitkach jedwabnych barwy czerwonej przywieszona pieczęć woskowa średnich rozmiarów wyobraża postać stojącą, przybraną w szaty uroczyste, sięgające do kolan, dzierżącą długą kopię w prawicy, w lewicy zaś tarczę gotycką z orłem jednogłowym; w otoku resztki napisu: ....slai dei gra ducis cracovie .....omirie . " (Julian Bartoszewicz: Cod. Dipl. Pol. t. III, Varsaviae 1858, pag. 55, przyp. do n-ru 28. Por. Kazimierz Stronczyński: Pobieżny przegląd pieczęci Piastów Polskich, Warszawa 1881, str. 33). Bolesław Ulanowski (O założeniu i uposażeniu klasztoru Benedyktynek w Staniątkach. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXVIII, Kraków 1891, str. 39) tak dyplomat ten opisuje: „Oryginał .... przedstawia się bardzo pięknie. Pismo staranne, pergamin gruby, odstępy bardzo małe. Pieczęć zwykła Bolesława Wstydliwego wisiała na nitkach jedwabnych blado różowych, dzisiaj, wskutek zużycia się nici, oderwana od dokumentu, przymocowaną do niego została sztucznie, po złożeniu w woreczku, chroniącym ją od zniszczenia .. Autentyczność jego żadnym nie podlega zarzutom". Stwierdza to i wzór pisma, odtworzony na podobiźnie (j. w. tab. III, fig. 10). Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) autentyczność tego dyplomatu również bez zastrzeżeń uznaje, choć w zakresie zawartych w nim danych, związanych pośrednio

[1] Stanantek .. sicut illud *(sic)* possedit . Andreas Episcopus . plocensis, występuje w akcie fałszywym Konrada I (nr. 420, III). — [2] Podlanze i Lanskouice występują jako uczyniona Staniątkom darowizna komesa Klemensa, brata biskupa płockiego Andrzeja, w fałszywym akcie Konrada I (nr. 420, II); wzmiankę o tem, że Klemens dostał je drogą zamiany od biskupa krakowskiego, por. w innym akcie fałszywym tegoż księcia (nr. 420, III). — [3] Bresnicia cum Jure theutonico, jako darowizna Andrzeja, biskupa płockiego (por. przyp. 4). — [4] Ten to ustęp, przejęty najpewniej z fałszywego aktu (nr. 420, II), a mogący—w razie gdyby ten był autentycznym — świadczyć o tem, że należąca do klasztoru w Staniątkach wieś Brzeźnica otrzymała prawo niemieckie od Konrada I (przyczem trzeba zaznaczyć, że epoka tego księcia nie wykazuje niezbicie nadań takich na Mazowszu, por. no. 407), lub też raczej o tem tylko, że posiadała je już w chwili wystawienia niniejszego aktu, t. j. w r. 1254, stał się osnową błędnej relacyi, zawartej w Metr. Kor. (Ks. 98, fol. 85), opartej na podstawie wpisu, dokonanego in Conventu Regni, Varsoviae 12 Januarii 1564 r., a opiewającej: „Conradus dux villae forensi Brzeznica ius Theuthonicum, quod habetur in Sroda, donavit". Nadanie to miał potwierdzić, wedle tegoż źródła (Metr. Kor. j. w.), Bolesław Wstydliwy w Sandomierzu VII Calendis Marcijs anno 1244 (!), t. j. najpewniej właśnie omawianym tu aktem z r. 1254.

z Mazowszem, akt niniejszy opiera się częściowo na dwu fałszywych (por. B. Ulanowski j. w. str. 32—38) aktach Konrada I (nr. 420, II, III), zawierających szczegóły obfite o nadaniach, jakie Andrzej biskup płocki i bracia jego uczynić mieli klasztorowi staniąteckiemu.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego tu aktu nie znamy.

Co do druków, por. obok przytoczonych wyżej wydawców, Fr. Piekosińskiego: Cod. Dipl. Pol. Min. II, nr. 423.

Literatura. Bolesław Ulanowski j. w.

422.

1242

Conradus (Masoviae) milites, sibi adversarios, in Skalmierz captivat.

(Cf. nr. 411.)

I. 1242. .. Dux Conradus, Cracoviam tenens, milites, quos sibi adversarios credebat, captivat et incarcerat.

Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII? w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist., t. II (Lwów 1872), str. 804.

II. 1242. .. Eodem anno Cunradus *(sic)* milites in Scarbimir captivavit.

Rocznik Traski (ok. r. 1341): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. II (Lwów 1872), str. 838.

Literatury specyalnej nie znamy; por. nr. 411.

423.

1242

Conradus (Masoviae), nacto Cracoviensi imperio, durissimus in Polonos esse coepit . Oppressi Poloni Boleslaum Pudicum, ducem suum, dimissis legatis inquirunt: interim Conradus castrum Skała etiam expugnat, ac rebus dispositis, in Masoviam revertitur.

Possesionem plenam Cracoviensis, Sandomiriensis et Lublinensis Ducatuum Cunradus *(sic)* Masoviae et Cuyaviae Dux nactus, graves illico universis imponit exactiones, easque et per se et per officiales ac praefectos suos, omni miseratione neglecta, exigit et extorquet, et non solum cives et oppidanos, agrestesque colonos, sed et clerum, militesque insolitis taliis et tributis affligit. Ad aedificationem quoque novorum castrorum et instaurationem veterum omnes passim impellit, ratus occupationem praefatorum Ducatuum[a], nonnisi per subditorum (ne ad

[a] *Kodeks Rozrażewskiego:* castrorum et Ducatuum.

calcitrandum prorumperent)[1] afflictionem et tyrannidem[2] sibi posse fieri diuturnam. Quapropter vociferatio et clamor tribulatorum per singula loca audiebatur, querentium se post miserabilem vastationem et caedem, post clades et strages frequentes per Thartaros factas, miserabilius et calamitosius a propriis opprimi et gravari; missique extemplo in Hungariam et Moraviam crebri perquisitores et nuntii, qui Boleslaum Pudicum, Ducem Cracoviensem et Sandomiriensem reperirent et repertum reducerent, afflictae et oppressae multipliciter patriae subventurum. Interim vero Cunradus, ipse Dux, castrum Skala[3], quod Clemens palatinus cum suis defendebat, obsidere et expugnare coepit. Sed Clemens palatinus, videns sibi et suis periculum imminere, et nullum auxilium Boleslai Calvi[4] superesse, reconciliationem et gratiam eius petivit et obtinuit et castro[a] Skala[3] ei tradito, eius se dominio subiecit. Quo tradito et succenso, et omnium militum Cracoviensium societate ad sui ditionem, fide interveniente adunata[b], castrum in Cracovia, quod idem Cunradus erexerat, funditus est disiectum. Talibusque rebus gestis et huiusmodi ordine compositis, et magistratibus atque beneficiis in milites distributis, in terram suam reversus, per annum in pace quievit.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. II, lib. VII, pag. 285—286 (ed. Alexander Przeździecki, Cracoviae 1873), wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 260.

424.

1242 *S. L., S. D.*

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae et Lanciciae, attestatur ecclesiam Wladislaviensem villam «Coso.mino» (?), quae fuit olim Cristini, quondam palatini (Masoviensis), possedisse.

In Nomine Domini, amen. Nihil firmum vel stabile a modernis tenetur, nisi scripture testimonio roboretur. Notum sit ergo universis, presentibus et posteris: quod Ecclesia Vladislaviensis ab origine mundi, tempore Patris[5] et temporibus nostris, Zlotorya *(sic)*, totum fluvium Visle, quamdiu ejus durant termini, pacifice tenuit et possedit. Coso.mino (?)

[1] Wyrazy, ujęte w nawias przez wydawcę dzieł Długosza. — [2] Por. C. Grünhagen: Regesten zur Schl. Gesch. Breslau 1868, pag. 117 nr. 260, oraz w zbiorze niniejszym nr. 422, I. — [3] Por. nr. 260, 307 (waryant *cc*), 412, 414. — [4] Bolesław Łysy, syn Henryka II Pobożnego, ks. śląski. — [5] Mowa o Kazimierzu Sprawiedliwym † 5. V. 1194 r.

[a] *Wyrazu:* castro, *brak w Cod. Autenticus;*
[b] *W wyd. lipskiem:* adiuvata.

autem, que villa[1] fuit Cristini, quondam Palatini[2], in Wisla clausuram non habuit, sed totum fluvium Ecclesia Vladislaviensis jure hereditario inviolabiliter meruit pacifice possidere. Ut autem hec perpetua possessio Vladislaviensis Ecclesie robur perpetue obtineat firmitatis, Nos Conradus, Dux Cracovie et Lancicie, hoc instrumentum sigilli nostri munimine duximus roborare. Datum anno Gracie millesimo ducentesimo quadragesimo secundo.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się, jak świadczą notaty rękopiśmienne Stosława Łaguny, w (niewniesionym do Metryki Koronnej!) transsumpcie Zygmunta I, wystawionym pod pieczęcią królewską na prośbę Macieja z Drzewicy, biskupa kujawskiego, w Malborgu d. 11. I. (ipso die s. Gregorii) 1526 r., a przechowanym w zbiorach Germanisches Museum w Norymberdze pod nr. 6696. Kopię tego transsumptu sporządził tam pono w r. 1881 Adolf Pawiński. Z kopii, będącej niegdyś w posiadaniu Romualda Hubego, a opartej na nieznanym wzorze, akt niniejszy z r. 1242 ogłosili w r. 1852 L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II, pars II, Varsaviae, str. 594, nr. 440, skąd czerpiemy nasz przedruk, zmieniony jedynie co do pisowni (dyftongów), na podstawie wskazówek, zawartych w pomienionych notatach St. Łaguny, a opartych na nieznanej nam kopii norymberskiej A. Pawińskiego, zupełnie zresztą z tekstem Cod. Dipl. Pol. zgodnej.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu, poza pomienionym, nie znamy.

Tekst nasz, jakkolwiek nie mazowiecki, lecz pośrednio, ze względu na wojew. płockiego Krystyna z dziejami Mazowsza związany, podajemy tu w całości, zarówno z powodu krótkich jego rozmiarów, jak—z obawy opuszczenia w regeście jakiegokolwiekbądź szczegółu, mogącego rzucić światło na tajemniczą posiadłość wojewody—wieś „Coso.mino".

Akt niniejszy drukowali w całości (na podstawie kopii R. Hubego, opartej—być może—na oryginale) L. Rzyszczewski i A. Muczkowski j. w., którym najpewniej transsumpt Zygmunta I. nie był znany, oraz w r. 1892 (cytując „Registrant nr. 7, pag. 197") Zygmunt Celichowski: Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum, wyd. II, t. II, Posnaniae, str. 291, Doc. 32, gdzie nazwa wsi tej (zdaniem wydawcy—znikłej) brzmi: Cosorinino; w innem miejscu (j. w. str. 238) tenże uczony drukuje: Cossariniino i objaśnia: osada znikła; leżała naprzeciw Złotoryi. W (niedostatecznym) regeście, na podstawie Cod. Dipl. Pol. j. w., ogłosił akt niniejszy M. Perlbach: w r. 1876 w Preussische Regesten, Königsberg, pag. 60, nr. 196, a w r. 1886 w Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 124, nr. 109.

Literatury specyalnej nie znamy.

---

[1] Wydawcy (ob. objaśnienia) uzupełniają bezpodstawnie nazwę tej wsi, jako: Coso(r)mino, tworząc przez to nomenklaturę, nieistniejącą w żadnych źródłach. Sądzimy, że w oryginale być mogło: Cosouuino, przyczem pierwsze *s* pierwszego *u* wzięto za (popsute) *r*. Gdyby emendacya ta była prawidłowa, mielibyśmy tu (ewentualnie) do czynienia z wsią: Kossewo, położoną w województwie płockiem, w dawnym obwodzie i powiecie mławskim, par. Chamsk, t. j. w okolicy Gozdowa, dziedzictwa wojewody Krystyna (por. nr. 194). Przypuszczeniu takiemu stoi atoli poniekąd na przeszkodzie odległość Kossewa od Wisły. — [2] Por. o nim nr. 192, 193, 194.

1242(!) **425.** PLOCIAE, *APRILIS 16.*

Littera spuria.

Conradus, dux Masoviae, plebano de Czersk villam Linin aliaque beneficia largitur.

In nomine Domini Amen Conradus Dei gratia Dux Mazoviae, Significamus literis nostris vniuersis et singulis, quorum interest aut intererit, Quod ecclesia parochialis huc usque pene indotata, sed solis eleemosinis sustentata est, unde evenit charitate in hominibus frigescente in tanta rerum inopia, ut cultus divinus negligatur; ut autem deinceps magnificentius et pro rei dignitate a sacerdotibus et aliis ecclesiae ministris cultus absolvatur, statuimus in animo nostro praefatam ecclesiam dotare; in Dei igitur nomine Villam nostram Linin cum omnibus attinentiis, nullis exceptis, aut pro nobis successoribusque nostris reservando, plebano moderno Cernensi, et pro tempore existentibus, damus, donamus, iure perpetuo permittimus. Insuper: oppidanis nostris Cernensibus et aliis incolis villarum nostrarum ad molendinum plebanale in praefata villa aliquando instituendum, cum omni grani genere ire molitum. Item pascua nostra in Czersko, quae ab occidente crepidine montis, ab aliis vero partibus lacu circumfluuntur, cum ipso lacu circumfluente damus et donamus attribuimusque ad sanctuarium, quod incipit a platea transversa terminaturque ad dextram viam, quae currit[1] directe ad lacum. Item damus, donamus telloneum et pontalia varacensia eidem plebano per institutionem mansionariorum. Item decimas, quas benignitate Reverendissimi domini episcopi Posnaniensis moderni concessas habuimus, annuente eodem domino loci ordinarii et literis suis approbante, eidem ecclesiae seu plebano refundimus atque damus. Inprimis decimam manipularem de oppidanis nostris Cernensibus etiam ex agris aduocatialibus. Item in villis nostris ducalibus decimas manipulares de agris extirpatis et extirpandis: Cianiowo, de praediis tantum Korzomie, de agris cmethonum et de praedio, si quando institutum fuerit, tam per nos quam per successores nostros, Brzumino, Siedzowo, Piwonino. Item in praefectura Latovicensi Gniewany et Jaliny tam de praediis quam agris cmethonum extirpatis et extirpandis, manipulares. Item de bonis nobilium: Przyłom, Falencin, Potycz, Pęcław, Sobienie. Item alia Sobienie, Ząbrzykow, Piotrowice, Ostrowiec, Mlądz, Siwianka, Dobrzyniec, Rzachta, Czarnowka, Grembiszewo: omnes manipulares tam ex praediis, quam ex agris cmethonum extirpatis, et futuris extirpandis. Item damus et donamus eidem plebano melificia *(sic)* nostra, hoc est decimas melis nobis dependi solitas, videlicet de villis Obręby, Kamionka, Wrzosow, Wilkow (?), Głoskow, Dębe, Budziska. Quod si vero cursu temporis, ut fit, mella defecerint per extirpationem arborum, tunc loco melis decimas frugum omnis generis ex omnibus agris praedictarum villarum extirpatis et extirpandis, pendi debebunt. Si qui vero (quod absit)[2] ita protracti, vel nostri vel officiales vel nobiles fuerint, et decimas decimare plebano non permiserint, extunc nostris capitaneis praesentibus et futuris mandamus in perpetuum, maxime Cernensi, ut in bona temerarii, sine ullo strepitu juris, se se nostro nomine intromittere, eaque tam diu in sua possessione teneat, quoadusque satisfactum pro decimis plebano fuerit, sub paena centum marcarum pro prima vice, pro secunda Ducentarum, pro tertia trecentarum; cujus paenae dimidio *(sic)* fisco nostro et dimidium plebano cedet; pro quarta vice pro officii privatione tenebitur capitaneus requisitus executionem facere. In cuius rei fidem, manu nostra subscripsimus, sigillumque nostrum praesentibus appendi iussimus. Datum in Plocko feria quarta magna maioris hebdomadae, anno Domini Millesimo Ducentesimo quadragesimo quarto.

[1] Wyraz ten możnaby czytać we wzorze: canit(!). — [2] Nawias we wzorze.

Niezręczny ten falsyfikat, znany nam jedynie z wpisu, wprowadzonego p. t. Oblata Erectionis Ecclesiae Cernensis, d. 24 listopada (feria quarta post festum Praesentationis Beatissimae Mariae Virginis proxima) 1666 roku do Wieczystych Akt Grodzkich Czerskich (Ks. 13, fol. 105v—106), nosi na sobie tak widocznie cechy doby nowożytnej, jako czasu swego powstania, że zwalnia nas to od jego analizy szczegółowej, zwłaszcza, że niepodobna wykryć w nim, jak w falsyfikatach innych (np. nr. 23, 29), śladu przekazów dawniejszych, jakimi nieraz w elaboratach swoich posługiwali się fałszerze. To też akt niniejszy zaliczamy do rzędu utworów tak lichych, jak nr. 234. Dzieje jego są następujące: Dnia 24 listopada 1666 r. ks. Hiacynt Chełkowski, kanonik poznański, proboszcz czerski, stanąwszy osobiście w Grodzie Czerskim, reproduxit librum Metrices Anni 1650 (jak widać z dalszego ciągu, księgę pomienioną w dacie tej założono) ecclesiae Cernensis, cui Libro Erectio eiusdem Ecclesiae Cernensis sub tempus visitationis Ecclesiarum in oppido Czersko Sacrae Regiae Maiestatis, per Perillustrissimum et Reverendissimum Dominum Albertum Tholibowski, episcopum Posnaniensem expeditae, ex mandatoque eiusdem olim Illustrissimi et Reverendissimi Domini Episcopi Posnaniensis est connotata et manu eiusdem ... Episcopi Posnaniensis propria subscripta, petens eandem erectionem in acta praesencia Castrensia Capitaneatus Cernensis a se suscipi et in acta sua ingrossari mandari ... Co spełniono, kopiując wiernie cały protokoł wizytacyi pomienionego biskupa w Czersku z dnia 12 września 1661 r. W protokole tym, jako transsumpt, znalazł się i niniejszy falsyfikat Konrada I. O akcie tym w pomienionym protokole (j. w. Ks. 13, fol. 105v) czytamy: Reverendus Paulus Lisowski, Parochus Cernensis, porrexit circa acta Visitationis eiusdem Ecclesiae Erectionem Serenissimi Ducis Conradi, Dei gracia Ducis Masoviae, in *(sic)* Anno millesimo ducentesimo quadragesimo quarto in Płocko feria quarta magna maioris hebdomadae, cuius tenor de verbo ad verbum est talis ... Po kopii—klauzula: Visis itaque litteris supra insertis Erectionis Serenissimi Ducis Mazouiae, serio monemus R. Parochum .. ut omnes decimas etc. .. Zarówno ostatni ten dodatek, jak nacisk, położony w falsyfikacie Konrada I na dziesięciny kościelne, a wreszcie styl nowożytny redakcyi aktu, zdają się dowodzić, że sfabrykowano go odręcznie w typowej dla spraw o dziesięciny epoce kontrreformacyi, w celu pomnożenia czy zabezpieczenia dochodów kościoła w Czersku.

Stosław Łaguna, któremu niegdyś tekst aktu niniejszego przedstawiłem, uznał go, oczywiście, za falsyfikat, nie uzasadniając zresztą (w notatach swych rękopiśmiennych) ani słowem słusznego a stanowczego swego orzeczenia.

Transsumptów (poza pomienionym), potwierdzeń, przedruków ani literatury omawianego aktu nie znamy.

1242 **426a.** *MENSE MAIO S. D.*[1]

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae et Lanciciae, metas inter villas Lubotyń et Barkowice, coenobii de Sulejów proprias, consentientibus filiis suis: Boleslao Masoviae et Casimiro Cuiaviae, ducibus, instituit.

(Cf. nr. 306, 322, 432.)

.. nos Conradus .. Cracouie[2] ‖ et lancicie dux ... , fratribus ecclesie beate marie de Syleou[a] cisterciensis ordinis, villam de lybocin[a] contulissemus ‖ .[b] in perpetuum possidendam .[b] ipsi fratres ... cum .. [b] . M.[3] Cuiauiensi Episcopo eandem uillam pro ‖ uilla de barkouice conmutauerunt .[b] Tandem Inter abbatem et conuentum dicte ecclesie de Syleo ex una parte .[b] (at)[c]que abbatem et ‖ conuentum de Vittou ex altera .[b] super limitibus *(sic)* eiusdem uille de Barcouice mota questione .[b] Douoriscium camera ‖ rium nostrum eis transmisimus .[b] qui mandato nostro, conuocata uicinia, Inter ipsos terminos ac (me)[d]tas faceret assignarj *(sequuntur verba 27)*. Nos igitur conmutacionem ac limitacionem predictas ratas .. ‖ habentes .[b] sepedictis fratribus de Syleo eandem uillam de Barcouice cum omnibus pertinenciis suis . [b] ..... In perpetuum confirmamus . [b] et presentis scripti patrocinio . [b] sub sigilli nostrj ‖ corroboracione communibus . [b] Ad robur perpetue firmitatis . [b] filiorum nostrorum . [b] B .[b] ducis Mazouie . [b] K . [b] ducis cuiauie . [b] ac Episcopi memoratj . ‖ [b] sigillorum munimen apponentes . [b] Actum Anno domini . [b] M . [b] CC . [b] Quadragesimo secundo . [b] Mense . [b] Maio.

Z oryginału pergaminowego, przechowywanego obecnie w bibliotece Ord. hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B.O.Z.18", akt niniejszy ogłosiła w r. 1829 Themis Polska t. VI, str. 421, później zaś (w r. 1886), z Themis Polskiej j. w., modernizując pisownię, Franciszek Piekosiński: Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, Cracoviae, str. 67, nr. 420. Regest nasz czerpiemy wprost z oryginału.

[1] Pod dniem 5. V. 1242 r. L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol. t. II, pars prior, Varsaviae 1848, str. 30—32, nr. 31) zamieszczają błędnie akt Bolesława Konradowica z d. 5 V. 1232 r., w którym znajduje się przekaz (z r. 1227) o Gunterze, jako o elekcie płockim (por. objaśnienia nr. 250, oraz St. Smolka, Henryk Brodaty, str. 44 — 45, uw. 54). — [2] W tymże roku, 1242 s. l. s. d. (prawdopodobnie w czasie, zbliżonym do daty majowej aktu niniejszego) Konrad I, jako dux Lancicye *(sic)* i—rzekomo—Cuiauie (w istocie: Cracouie. Por. B. Ulanowski: O założeniu i uposażeniu Klasztoru Benedyktynek w Staniątkach, Kraków, Ak. Um. 1891, str. 28, przyp. 89), wzmiankując o będącej przedmiotem aktu niniejszego zamianie wsi Lubotyń na Barkowice, wymienia obok Lubotynia i Zakrzewo, oraz wsie te, leżące na Kujawach, przenosi z prawa polskiego na niemieckie. Stać się to miało już bez udziału obu jego synów, wskutek czego akt ten (znany z transsumptu Kazimierza ks. kujawskiego z r. 1262, a ogłoszony w Cod. Dipl. Pol. t. II, 1, str. 35—36, nr. 33), jako nie mający zgoła żadnego związku z Mazowszem, w zbiorze niniejszym pomijamy. — [3] Michał, biskup kujawski.

[a] *W oryginale małe* o *ponad:* y; [b] *Kropka w oryginale;* [c] *W oryginale:* que *(sic);* [d] *Dziura w oryginale.*

Jest to akt, spisany na pergaminie gatunku niemieckiego, u góry, ku prawej stronie, na marginesie, oraz w tekście, w drugiej połowie szóstego wiersza od góry, nieco przeżarty. Pisany niedbale, nosi, ponad początkiem pierwszego wiersza, sygnaturę dawną: „L10792 Dziej.“, wypisaną w XIX st. atramentem czarnym. Szerokość jego mierzy 20,4 ctm., wysokość (bez zakładki = 1,2 ctm.) 9,5 ctm.; wymiary te nie są ścisłe, gdyż pergamin z boków, a zwłaszcza zakładka, nierówno są obcięte. Zawieszona prawidłowo na wypłowiałym sznurze jedwabnym karmazynowym (Fr. Piekosiński j. w.: różowym) pieczęć z czystego wosku, została w czasach nowożytnych zrekonstruowana. Przedstawia ona fragment (stary) łuszczącego się wosku, z wizerunkiem jeźdźca, pędzącego w prawą stronę (widza), a przybranego w hełm śpiczasty. W ręku dzierży on proporzec z krzyżem, o strepach, rozwianych ku tyłowi konia. Z napisu pozostały dziś jedynie litery †CO, zatopione dalej świeżym woskiem. Wedle Fr. Piekosińskiego (j. w. za Themis Polską j. w.) napis ten miał brzmieć: CONRADVS DEI GRACIA DVX CRACOVIE ET LANCICIE: byłaby to więc nieznana z innych źródeł pieczęć Konrada I (por. Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1887, str. [odbitki] 15); sądzimy atoli, na podstawie wizerunku księcia, że lekcya Themis Polskiej była błędną i że mamy tu poprostu do czynienia z wzorem pieczęci, znanym z Vossberga (Siegel des Mittelalters, Berlin 1854, tab. II. Por. Bolesław Ulanowski j. w. str. 14—15. ustęp 3). Strona odwrotna pieczęci przy omawianym akcie zachowała się jeszcze w postaci pierwotnej—ze starego, łuszczącego się dziś wosku. Z zachowanego fragmentu, mierzącego 6,4×6,1 ctm., można wnosić, że średnica tłoku omawianej pieczęci wynosiła mniej więcej tyleż, jakoż u Vossberga (j. w.), mierzy ona 6,6 ctm. (wedle B. Ulanowskiego j. w. 7 ctm., por. objaśnienie nr. 366). Autopsya sznura i wosku, choć sznur nie zdaje się być dzisiaj zupełnie prawidłowo przytwierdzony do pergaminu, przechyla się na stronę autentyczności omawianej pieczęci przy omawianym, również autentycznym akcie. Zapowiedziane w tekście pieczęcie ks. Bolesława i ks. Kazimierza, oraz biskupa kujawskiego, nie były zawieszone wcale. *In dorso* aktu widnieją napisy: 1. z XIV—XV w.: „1242“; 2. z XVI w.: „Granicies Fluuy Korithnycza inter Vsłążyn (?!) et Borkowicze“—napis zamazany i uzupełniony później; 3. z XVIII w.: „1mo“, „Num. 1mo. Prima cum P.P. Vitoviensium controversiarum (?) sopitu anno 1242 in majo“: 4. z XIX w.: „№ ½“, „nr. 2“; nakoniec położona przezemnie sygnatura zielona: „B.O.Z.18“.

426b.

1242(!) *Nota vitiosa.* *(MAII 25).*

Conradus (Masoviae) devincitur apud Suchodół.

1242. .. Eodem anno dux Conradus devincitur, et Boleslaus dux Cracoviensis efficitur, et bellum in Suchdol committitur.

Rocznik Krakowski (z przed r. 1341): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. II, (Lwów 1872) str. 838.

Ob. nr. 438, 439.

1242 **427.** SIRADIAE, *JUNII 16(?)*

Littera suspecta.

Conradus (Masoviae), Dux Cracoviae et Lanciciae, ascripticiis archiepiscopi Gnesnensis, nec non episcoporum Masoviensis, Cujaviensis, aliarumque ecclesiarum, varia privilegia largitur.

(Cf. nr. 396.)[1]

In nomine domini, amen. Ego Conradus, dux Cracouie et Lanchicie, predecessorum meorum uestigiis adherens, eorumque cupiens fieri ijdoneus imitator, presertim in eis, que pietatis officio ad diuinum cultum et ecclesiasticam utilitatem fecisse noscuntur [2], finemque cupiens inponere *(sic)* laboribus venerabilis patris mei Fulconis, diuina disposicione Gneznensis Archiepiscopi, et *(sic)* ipsius successoribus, et similiter Mazouiensi et Cuiauiensi Episcopis et successoribus eorum, iura seu libertates inferius adnotatas, pro me et meis successoribus, in terris, quas nunc possideo, uel in futurum, deo auctore, possidebo, resigno, dono et confirmo. Omnes igitur ascripticij homines beati Adalberti, et Cuiauiensis Episcopatus, ac aliarum ecclesiarum, cuiuscujusque *(sic)* condicionis uel seruitutis siue officij fuerint, per totum ducatum lanchiciensem, et eciam in ducatu Mazouiensi: prout a dilecto nostro filio Bolezlao duce Mazouiensi deuota et humili optinuimus *(sic)* peticione: omnes ascripticii Mazouiensis Episcopatus, omni et plena gaudeant immunitate, liberi ab omni prediali siue personali seruitute, que umquam in eis uel eorum prediis Ducibus Polonie compeciit: ita quod neque preuori *(sic)*, neque preuod, neque pouoz, neque naraz, nec aliquod aliud seruicium uel utilitatem, quocumque uocabulo censeantur, ab eisdem hominibus duces Mazouie et Lanchicie expetent: sed idem *(sic)* homines ascripticij, cum omni utilitate uel seruicio, tantum dominorum suorum subiacebunt potestati: in nullo casu a duce uel ab alio de eius mandato judicandi, sed tantum dominorum suorum audient iudicia, uel eorum, quibus eos domini ipsorum commiserint iudicandos. Prefati eciam homines ecclesiarum ad nullum exercitum trahentur inviti, nisi exercitus cogeretur ad terre defensionem. Nullum castrum nouum edificabunt, sed antiqua propter terre deffensionem, secundum quod ab antiquo consueuerunt, refficient *(sic)*: hoc tamen adhibito moderamine, quod in huiusmodi reedificatione nullum beneficium, quod uulgariter Supa dicitur, constituent. Nec omnes ad talem reedificacionem venire cogantur, sed quotcumque *(sic)* uoluerint, dum modo opus competenter perficiatur. Item dux, qui fuerit pro tempore, non transibit castellaniam de louich, et aliam de vogbor, nisi semel in anno: et tunc procurabitur et deducetur cum tot curribus, quod *(sic)* erunt in predictis castellaturis, qui *(sic)* ibi homines suos non habet *(sic)*. Aliis autem uicibus quocienscumque transierit, perticarium deducent, et unum procurabunt venatorem, nec currus ultra metas trahent utriusque castellanie. In siluis autem de louich et vogbor, nec dux, nec alius pro eo venabitur: nisi cum ipsum modo transire contigerit, et moram ibi non faciet propter venacionem, nec alias manens, illuc mittet ad uenandum. Quatuor autem uille, in quibus Archiepiscopus mansionem consuevit habere, videlicet: Louich, Slup, Uneyou et Suaraua, et uilla de Vogbor, que circa ambitum ecclesie est collocata, eo gaudeant priuilegio libertatis, quod in ipsis, quo ad iura ducalia, eiusdem sint libertatis et condicionis liberi cum ascripticiis. Et a nemine iudicabuntur preter Archiepiscopum, uel eius tribunum. Et similiter dicte ville de vogbor homines preter episcopum uel eius tribunum a nullo debent judicari. In duobus autem

[1] Por. tam, zwłaszcza w przypisach dolnych i objaśnieniach, tekst *R.* — [2] Dotąd występuje zupełna zgodność arengi z nr. 396.

tantum casibus, videlicet: cum solutio se extendat ad septuaginta marcarum solutionem, et cum perticarij ducis in eius transitu de eisdem uillis depelluntur: dux cum archiepiscopo, uel eius tribuno, dictarum uillarum homines judicabit, et tunc non citabuntur ad ducem per camerarium, sed eorum suppanum, littera ducis ad eum transmissa; et in hiis casibus dux cum archiepiscopo per medium diuidet iudicatum. Cum uero inter homines sepe dicte ville de vogbor et ducales in iudicio fuerit litigatum, si contra Episcopales iure fuerit sentenciatum: Dux cum episcopo Cuiauie per medium diuidet iudicatum. Item liberi homines in villis archiepiscopi et canonicorum seu capellanorum ipsius sedentes, a nemine iudicabuntur, nisi tantum a duce; et simili *(sic)* in ducatu Mazouie homines liberi tam in villis Episcopalibus, quam eciam in villis degentes canonicorum, seu aliarum ecclesiarum, gaudeant priuilegio libertatis. Nullum conductum ducent nisi militarem. Ad nullam expedicionem trahentur, preterquam ad prutenicam, tunc cum dux publicam fecerit expedicionem, et ad defensionem terre contra quemlibet invasorem. Item liberi homines in villis Archiepiscopalibus, et in Voybor, et similiter in Mazouiensi episcopatu, ascripticiis permixti, usque ad tres familias, eadem qua et ascripticii libertate fruantur. Item ville ecclesiarum falconarios et falcones non recipient, neque pascent. Castorarios capientes castores ducent et procurabunt. Preterea uenatores ceruorum et aliarum bestiarum, in villis ecclesiarum nichil per uim extorquebunt, nisi eis aliquid per bonam voluntatem exhibeatur. Et hec omnia contemplatione salutis eterne, et ob amorem et reuerentiam venerabilis patris mei, Fulconis Gneznensis Archiepiscopi, Beato Adalberto, et ecclesie ipsius, et Mazouie et Cuiauie Episcopatibus, cum consensu filiorum meorum, Bolezlaui Ducis Mazouie et Kazimiri Ducis Cuiauie, donaui perpetuo possidenda. Ut autem hec mea donatio robur sorciatur perpetue firmitatis, et a meis posteris in perpetuum inviolabiliter observetur, presentem paginam mei sigilli, ac sigillorum supradictorum meorum filiorum munimine duxi roborandam. Datum in Syiraz, anno gracie M.CC.XL. secundo, vix *(sic)* Kalendas Julij, Venerabilis patris mei fulconis pontificatus anno decimo.

Oryginał—jak mniemam—nieznany. Jakkolwiek bowiem wydawcy Cod. Dipl. Pol. (t. II, 1, str. 32, przyp. 1, dotyczący tytułu nr. 32), stanowiącego dzisiaj źródło zasadnicze aktu niniejszego, piszą, że wzorem był tutaj dla nich o r y g i n a ł pergaminowy, przechowywany (w r. 1848) w Archiwum Kapituły Włocławskiej, pozbawiony pieczęci, a posiadający jeden tylko pasek pergaminowy, choć w tekście mowa o trzech pieczęciach, to jednak informacya ta zdaje się polegać na nieporozumieniu. Wszak pomienieni wydawcy, przedrukowywując tekst swój rzekomo z oryginału, rozpoczynają go od ustępu, świadczącego aż nazbyt wyraźnie, że mieli do czynienia z transsumptem. Brzmienie ustępu tego jest następujące: Notum sit uniuersis, quod ego, episcopus Wratizlauie *(sic)*, a duce Lancicie, Conrado, priuilegium libertatis uillarum ecclesie in eodem ducatu positarum, et in ducatibus filiorum predicti ducis, Bolezlaui et Kazimirj, cum consensu eorundem obtinui, quod priuilegium omnes predicti duces sigillis suis muniuerunt. Cuius tenor talis est: (dalej dopiero następuje tekst omawianego aktu). Gdyby też nawet pismo przytoczonego ustępu różniło się we wzorze pomienionych wydawców od reszty tekstu w sposób, świadczący (jakoby) o tem, że ustęp powyższy skreślono na „oryginale“ (np. na marginesie górnym) aktu Konrada I, to i tak autentyczność tego „oryginału“ byłaby poważnie zakwestyonowana nietylko dlatego, że, choć mowa w nim o trzech pieczęciach, to jednak przechował on ślad (pasek po) jednej tylko pieczęci; ani dlatego, że przytoczony ustęp byłby (dobrowolnem a nieprawdopodobnem w Wiekach Średnich!) popsuciem postaci materyalnej oryginału—postaci, do której wielką w owych czasach przywiązywano wagę (por. J. K. K o c h a n o w s k i: Próba ujęcia hermeneutycznego pojęć o ..... przywileju, tytuł pełny na str. 258), ale poprostu dlatego, że ustęp ten byłby w takim razie jaknajzupełniej zbyteczny. Z tego powodu ustęp powyższy musimy uznać za wstęp (początek) transsumptu, obejmującego c a ł o ś ć omawianego wzoru, a pozbawionego końcowej klauzuli konfirmacyjnej (jak np. w nr. 278),

która, ze względu na to, że transsumpt ten nie mógł być w danych okolicznościach niczem więcej, jak tylko prostą kopią, byłaby tu, podobnież jak jego data (której brak również)—zupełnie zbędna. Nadto, trzeba zauważyć, że zamieszczony w przytoczonym ustępie wyraz: Wratizlauie, któryśmy zaopatrzyli w znak ostrzeżenia: *(sic)*, musi być prostą pomyłką, zamiast: Wladizlauie, nie mógł bowiem biskup wrocławski (!) „otrzymywać" (ego episcopus.. obtinui) od ks. łęczyckiego przywileju dla wiosek, w księstwie jego położonych, gdyż te należały do dyecezyi kujawskiej (włocławskiej). Gdyby zaś—ze względu na możliwość nader pośrednią ingerencyi w danym przypadku biskupa wrocławskiego (por. nr. 394), było inaczej, to ten inaczej z pewnością określiłby i wyjaśnił w transsumpcie rolę udziału swego w tej sprawie. Wszystko przemawia za tem, że mamy tu do czynienia z kopią, sporządzoną przez Michała, biskupa kujawskiego († 1256 r.), której najpewniej dotyczy w wydawnictwie ks. Stanisława Chodyńskiego (Mon. Hist. Dioeceseos Wladislaviensis, t. XIV, Wladislaviae 1897, str. 47, nr. 407) pozycya następująca: Rescriptum privilegiorum Conradi Ducis Cracoviae, per episcopum Wl.(adislaviensem) confectum, continentium libertates archiepiscopatus Gnesnensis Cuiaviaeque ac Masoviae episcopatuum, anno 1242.— Okoliczność ta, osłabiająca poważnie a bezpośrednio wiarogodność formalną omawianego aktu Konrada I, znajduje szereg czynników, tembardziej ją obciążających, w związku pośrednim tegoż aktu z nr. 396, oraz z całą grupą pokrewnych mu aktów innych, odpowiednio tam objaśnionych (ob. nr. 396). Wzgląd ten skłonił nas do zaopatrzenia aktu niniejszego w odpowiednie ostrzeżenie.

Tekst nasz — nie mogąc dotrzeć do „oryginału" — zaczerpnęliśmy z Cod. Dipl. Pol. j. w.

Potwierdzeń jego formalnych, ani transsumptów—poza pomienionym—nie znamy. Winniśmy jednak zaznaczyć, że o nim to niewątpliwie, lub o jego osnowie, a może i o innych aktach analogicznych, kościoła kujawskiego dotyczących (por. nr. 254, 280, 281 [306], 382, 383, 390), wspomina później, w r. 1273, Leszek Czarny (Cod. Dipl. Pol. t. II, 1, str. 84, nr. 99) w słowach następujących: „.. omnes et singulas libertates Ecclesie Wladislauiensis, tam in capite, quam in membris donatas per .. C.(onradum), auum nostrum, quondam Ducem Cracouie, Lanchicie et Mazouie ..... confirmamus".

Omawiany akt drukowali z kolei: w r. 1848 (z rzekomego oryginału) L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II, 1, str. 32—35, nr. 32; w r. 1876 (w regeście, z tegoż wydawnictwa) M. Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 57, nr. 191; w r. 1877 (w całości, z tegoż wydawnictwa) Ignacy Zakrzewski: Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, Poznaniae, str. 196—197, nr. 234; w r. 1886 (w regeście, na podstawie wydawnictw pomienionych) M. Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle, pag. 123, nr. 102—wszyscy bez żadnych objaśnień ani ostrzeżeń; w r. 1897 (w regeście, ze źródeł rękopiśmiennych archiwum Kapitulnego we Włocławku) ks. Stanisław Chodyński j. w.

Literatury specyalnej dyplomatycznej nie znamy. Por. bibliografię, podaną pod nr. 396.

1242 **428.** TYNIEC, *JULII 15.*

Ex littera suspecta.

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae et Lanciciae, consentientibus filiis suis: Boleslao Masoviae, Casimiro Cuiaviae, ac Semovito ducibus, necnon Boleslao, duce Sandomiriae, coenobio Ord. s. Benedicti in Tyniec, praesentibus baronibus Masoviae (?), certa largitur beneficia.

.. nos Conradus, dux Cracoviae et Lancitiae[a] ..... in remissionem peccatorum nostrorum ac ob remedium et redemptionem animae . filii nostri Zemomilli *(sic)*[1b] et nostrorum parentum[2] ..... ecclesiae Tynciensi[c] contulimus alveum salis ad magnum Sal *(sequuntur verba 249);* praesentem paginam ..... filiorum nostrorum: Boleslai Masoviae, Kazimiri Cuiaviae ducum, Semoviti nostri filii iunioris, nec non et filioli[d] nostri Boleslai ducis Sandomiriae[e] ..... munimine nostrorum sigillorum decrevimus roborari ..... Ad maiorem . rei evidentiam testes fecimus subnotari, quorum nomina sunt haec: ..... Bogussa palatinus Lancitiensis[f], Sudo palatinus de Cyrnsko[g3] *(Sequuntur VIII nomina baronum de Polonia Minori)* Mrochek subdapifer, Millibor *(sic)* subpincerna[h], Vomauger *(sic)* thesaurarius, Alexius subcancellarius, Fulco praepositus de Grodziec[i]. Datum in Tynec[j] in die divisionis sanctorum apostolorum, idus Iulii, per manum cancellarii Volimiri, anno gracie M.CCXLII.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w Kopiaryuszu Tynieckim j. n.

Wyciąg nasz oparliśmy na tekście Cod. Dipl. Mon. Tynecensis (t. I, Lwów 1875, str. 41—42, nr. 18). Wedle wydawców: Wojciecha Kętrzyńskiego i Stanisława Smolki, którzy tekst ten w całości, z przytoczonymi poniżej waryantami, na podstawie Kopiaryusza Tynieckiego (Rescriptorum etc., t. I, 15), pochodzącego z przed r. 1634, ogłosili, mamy tu do czynienia z „dyplomatem podrobionym". Atoli Fryderyk Papée (Najstarszy dokument polski. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXIII, Kraków 1888, str. 275 [odbitki str. 8—9, przyp. 1]) w studyum swem specyalnem broni jego autentyczności, a zdanie to podziela (gołosłownie w notatach swych rękopiśmiennych) Stosław Łaguna. Jakkolwiek akt omawiany, niemazowiecki, przytaczamy tu tylko w regeście, to jednak, ze względu na świadków, sprawa jego autentyczności nie może być dla nas obojętną. Chodzi o dwu zwłaszcza świadków (z Mazowsza?): Sudona (wedle W. Kętrzyńskiego j. w. = Sędziwoja) i Fulkona, gdyż inni są dostatecznie, zarówno przez źródła, jak przez krytykę (j. w.) objaśnieni. Podzielając w zasadzie wywody Fr. Papée'go, nie możemy atoli oprzeć się wrażeniu, że tekst omawianego aktu jest w tych postaciach, jakie się przechowały, popsuty. Nic dziwnego, gdyż przechował się tylko w późnym Kopiaryuszu Tynieckim (j. w. = *Kop.*), oraz w niemniej późnych: Stanisława Szczygielskiego: Tinecia seu Hist. Mon. Tinec., Cracoviae 1668, pag. 151—152 (= *Sz.*) i (we wzorze pokrewnym. Ob. Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, str. 68, nr. 421; w naszym zbiorze por. nr. 429, przyp. 1) Samuela Nakielskiego: Miechovia sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis, Craco-

[1] Ziemomysł, syn Konrada I, ur. 1225 r. † między 19. I. a 17. IX. 1241 r. (O. Balzer: Gen. Piastów). — [2] Kazimierza Sprawiedliwego († 1194 r.) i Heleny ks. kijowskiej († między 1202—1206 r.). — [3] Por. nr. 429: Sando filius Dobeslaui.

[a] *Sz.:* Lanciciae; [b] *Kop.:* Zemomillu (!); [c] *Sz.:* Tinecensi; [d] *Sz.:* filii *(sic);* [e] *Sz.:* Sendomiriae; [f] *Nak. (w nr. 429):* Bogussa castellanus Cracocoviensis, Czciborius palatinus Lanciciensis; [g] *Sz.:* Spicimiriensis; [h] *Sz.: brak:* Millibor subpincerna; [i] *Tak Sz., który ma:* Grodziec etc. *Kop., mylnie:* Brodezc (!); [j] *Sz.:* Tiniec.

viae 1634, pag. 164 (=*Nak.*). Okoliczność ta zmusza nas do wielkiej oględności w jego ocenie, czego domagają się zresztą waryanty: *d*, *g*, nie mówiąc już o *f*, znaczącym tu tak wiele, choć dotyczącym tylko aktu pokrewnego (Cod. Dipl. Pol. Min. j. w., u nas nr. 429). Ze względu na to, że akt omawiany wyszedł z rąk kanclerza Konradowego Wolimira, lubującego się istotnie w arengach uroczystych a napuszonych (por. nr. 418, 429), trudno wprawdzie przypuścić, iżby go, bez żadnego zgoła powodu, na podstawie umowy ustnej z Konradem I, lub—notycyi, zredagowano, czy sfałszowano w całości za sprawą opatów benedyktyńskich w Tyńcu, wszelako—daty zbliżone dwu, a względnie trzech pomienionych źródeł tych postaci omawianego aktu, jakiemi rozporządzamy dziś wyłącznie: lata 1634—1668, winny nas ostrzedz przed uznaniem za ścisłe tych przekazów, jakie—zwłaszcza w zakresie świadków, dobieranych nieraz w kopiach XVII w. nawet w Metryce Koronnej dowolnie — akt omawiany zawiera. Licencyą mógł się odznaczać zarówno Kopiaryusz Tyniecki (j. w.), jak (co wiadomo zresztą notorycznie: por. Cod. Dipl. Mon. Tyn. j. w. str. XIII, przyp. 1)—Szczygielski. Wyłuszczone tu okoliczności skłaniają nas do zaznaczenia wątpliwości co do dwu pomienionych a najważniejszych dla niniejszego zbioru, świadków, występujących w omawianym przekazie: co do Sudona, „wojewody czerskiego“ i Fulkona „de Grodziec“, który mógłby być ewentualnie Grójcem mazowieckim.

Akt niniejszy został pono potwierdzony w r. 1288 s. d. w Krakowie przez Leszka Czarnego; potwierdzenia tego, jak również omawianego tu przywileju Konrada I, ma dotyczyć (w słowach następujących: donationem ipsam fecit Conradus, dux Crac. et Lanc. Luffrido [*sic*=Luthfrido] Abbati 1242) akt notaryalny s. l. s. d., znany z kopii Aleksandra Batowskiego († 1865 r.), a oparty na Extractum authenticum e libro beneficiorum Monasteriorum dioecesis Cracoviensis sub titulo monasterii Tynecensis etc.

Regest omawianego aktu, na podstawie Cod. Dipl. Mon. Tyn. j. w., podał M. Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 123, nr. 103, bez wyjaśnień krytycznych.

Literatura. Por. prace i przypisy pomienionych autorów i wydawców.

429.

1242 KALINA, *JULII 30.*

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae et Lanciciae, limitationem villae Mszczęcin, monasterii Miechoviensis propriae, assensu suo comprobat.

..[1] Conradus .. dux Cracouiae et Lanciciae .... duximus notificandum, quod . filij nostri ducis Semouiti . precibus inclinati, domui sancti Sepulchri in Mechow limitacionem ville, que Mschecinno nuncupatur ..... confirmamus *(sequuntur verba 28)*. Gratum eciam habentes et acceptum, quod fratres domus supradicte nos et filios nostros[2], nec non et . coniugem nostram, matrem eorum[3], in collegium sue fraternitatis . susceperunt ..... Predictam limitacionem presentis pagine attestacione et sigilli nostri munimine fecimus roborari *(sequuntur verba 28)*. Datum in Kalina Iohannis filij Gawlossowic, anno Dominice incarnacionis

[1] Arenga jak w akcie nr. 428. — [2] T. j. Bolesława I ks. mazowieckiego, Kazimierza I ks. kujawskiego, Ziemowita I, późniejszego ks. mazowieckiego i Mieszka z przydomkiem Chościsko (O. Balzer: Gen. Piastów). — [3] Mowa o ks. Agafii, zmarłej po zgonie męża.

millesimo ducentesimo quadragesimo secundo, tercio kal. Augusti, per manum . Volimiri cancellarij, coram multis testibus, inter quos fuerunt[1] ..... Bogussa castellanus Cracouiensis, Czciborius palatinus Lanciciensis[2] *(sequuntur verba 33)*, Sando filius Dobeslaui[3].

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w całości u Samuela Nakielskiego (Miechovia sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis, Cracoviae 1634, pag. 164), skąd czerpiemy nasz regest, trzymając się pisowni Franciszka Piekosińskiego (Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, Cracoviae 1889, str. 68, nr. 421).

Regesty aktu niniejszego, którego autentyczność nie była przez krytykę naukowo kwestyonowana, podali na podstawie Nakielskiego (j. w.) w r. 1868: Colmar Grünhagen: Reg. zur Schl. Gesch. Erster Theil, pag. 228, nr. 589 (w drugiem wydaniu: Breslau 1884, pag. 263, nr. 589), oraz M. Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 123, nr. 104.

Literatury specyalnej nie znamy. Por. objaśnienia nr. 428.

430.

1242 — *S. L., SEPTEMBRIS 20.*

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae et Lanciciae, cum Henrico dicto de Wida, magistro domus Teutonicae in Prussia, certa foedera init[4].

(Cf. nr. 442.)

Nos Cunradus, dei gracia dux Cracovie et Lanchicie, cum filiis nostris: Bolezlao duce Mazouie, Kazimiro duce Cuiauie, et duce Samouito *(sic)* notum facimus universis, quod frater Henricus, dictus de Wida, preceptor domus Teutonice in Pruscia, accedente fratrum suorum consilio et consensu, inspecta quoque[5] ordinatione[6], olim celebrata inter dominum episcopum Pruscie, Christianum, et fratres de domo Teutonica a[a] domino legato super diuisione terre Lubeuo[b], in hunc modum, quod tercia pars ei cedat et due ipsis fratribus, de hoc toto, quod ipsos[c] contingit, cessit per medium filio nostro duci Bolezlao predicto,

[1] Przytaczamy tu tylko świadków, mających związek z aktem nr. 428.—[2] Por. nr. 428 objaśnienia, w łączności z waryantem *f* na str. 510.—[3] Por. nr. 428: Sudo palatinus de Cyrnsko. — [4] O bliskich związkach Konrada I z Krzyżakami i z ks. Świętopełkiem pomorskim pisze pod tymże r. 1242 Długosz (Hist. Pol. lib. VII, pag. 287—288. Por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 261). — [5] Perlbach: inspectaque. — [6] Akt ten (podziału) nie zachował się. Pewnych jego szczegółów dotyczą, zdaniem Philippi'ego (por. objaśnienia) dokumenty, podane w jego zbiorze pod numerami 140 (dotyczy Żmudzi), 143 i 144 (dotyczą granic dyecezyi Chełmińskiej; por. tamże n-ra 238, 250, oraz Ewald: Die Eroberung Preussens II, 147). Żaden z tych dokumentów nie posiada już związku bezpośredniego ani z Mazowszem, ani z ks. Konradem I.

[a] *Wydawcy Cod. Dipl. Pol. czytają:* et; [b] *Tamże:* Lubeno *(sic)*; [c] *Tamże i Perlbach:* ipsis.

ut hac parte ipse et heredes sui sint contenti, et eam possideant cum suis utilitatibus in perpetuum pleno iure, hoc pacto, ut nos, dux C(unradus) et alii filii nostri ultra istam portionem de terra iam dicta nichil nobis debeamus de[a] cetero vendicare. Et quoniam Swantopolcus, dominus Pomeranie, multam sepe violentiam ipsis fratribus et eorum hominibus intulit, et amplius inferre conatur, hac necessitate coacti promiserunt nos et filios nostros contra eum bona fide adiuvare, quoad uixerit idem Swantopolcus, vel quousque satisfecerit ad iustitiam, vel ad amicabilem compositionem, quam eis consuluerimus acceptare . nos eciam nullam ab eodem satisfaccionem pro grauaminibus nobis inflictis recipiemus, nisi eam, quam dicti fratres nobis secundum deum viderint expedire, nec treugas aliquas cum ipso faciemus, nisi eciam pro communi comodo terrarum utriusque partis fuerint procurate. Post mortem autem eiusdem Swantopolci, nullius hominis racione neutra pars sibi inuicem debet hostiliter aduersari. Set[b] *(sic)* si quid inter nos exortum fuerit, quod possit discordiam seminare, vel per sedem apostolicam, vel compositores amicabiles sopiatur, et sic federa pacis inuiolabiliter conseruentur: nisi mandatum apostolicum obuiauerit speciale. Quando[c] autem prefati fratres nobiscum ad expedicionem conuenerint faciendam, nos personaliter cum filiis, vel saltim filii nostri ibunt, ipsos pro nostris viribus adiuvantes. Et si castra cum eorum consilio edificare voluerimus, nobis, quod poterunt, adiutorium ministrabunt. Et si obsessum fuerit castrum, quod budegosta vulgariter nuncupatur, seu quodlibet aliud, quod eorum fuerit obtentum auxilio, tenebuntur pro suis viribus liberare, si vero defectum eadem castra habuerint expensarum, eis securos[d] aditus, prout poterunt, procurabunt. Promiserunt eciam, quod, si serui nostri vel ecclesiarum seu quorumlibet aliorum, qui sub nobis sunt, ad terras eorum fugerint, reddantur nobis secundum ius sue terre, et nos eis faciemus idem similiter uersa uice. Et si liberi homines de terra nostra transire uoluerunt *(sic)* vel transierunt ad ipsos, ratum habemus. Promisimus autem, quod in hoc bello non capiantur pueri, habentes minus quam XII annos, virgines et mulieres, et eciam ecclesiastice persone, nec spolientur, nec eciam captiuentur. Ecclesie, cymiteria[e] et bona ecclesiarum nec in se, nec in hiis, que continent pro tempore, nullam sustineant lesionem, et hec promissio ab

[a] *Tak tamże, Philippi czyta:* et; [b] *Tak Philippi; Cod. Dipl. Pol. i Perlbach:* sed; [c] *Cod. Dipl. Pol.:* Quoniam; [d] *Tamże:* secretos (!); [e] *Tak tamże; Perlbach i Philippi:* cimiteria.

utraque parte est obseruanda. Promiserunt insuper nobis fratres, et nos ipsis, ut munitiones eorum nobis, et eis nostre, hac gwerra pateant perdurante, ita tamen, quod nulla partium per hoc aggrauetur. Promisimus vero fratribus memoratis, quod homines eorum tam per aquas, quam per terras in ducatu Pomeranie ab omni exactione thelolei *(sic)*[a] perpetuo penitus sint immunes. In ducatibus vero allis, in quibus principamur, antiqua thelonea obseruabimus, illud, quod forsan de nouo adiectum est, adimentes, et formam solutionis antique, in scriptis expressam, eis debebimus presentare, ut dubietas solutionis et indebite exactionis ulterius excludatur. Noua omnia telonea, que, postquam dicti fratres ad Prusciam venerint[b], sunt statuta, omnino cessabunt. Peregrini et alii homines liberi, Prusciam intrantes, sine solutione thelonei pertransibunt. Ut autem discordiis ianua precludatur, in hoc utraque parcium concordauit, quod Wizla terrarum metas diuidat usque ad Primezlauam[c][1] et Primezlaua[1] ulterius influens salsum mare, ita, ut ipse aque per medium diuidantur. Verum quia fidem seruanti fides debet veraciter observari, Samborium et Raciborium[d], dominos partis Pomeranie, qui fidem fratribus tenuerant, in possessione nunc habita, et illa, quam a fratre uiolento *(sic)* negatam, iure divisionis percipere debuissent, contemplatione eiusdem fidei nullatenus inpetemus, sed illesos uolumus conseruare, nisi suis, que fecerunt fratribus, presumpserint pollicitis obuiare. Ut igitur supradicte composiciones, promissiones et pactiones robur firmitatis perpetue sorciantur, adiunximus, quod, si aliqua partium composicionibus et promissionibus supradictis uoluerit contraire, ipso facto vinculo excommunicationis sedis apostolice sit ligata; et si infra IIII^{or} ebdomadas ammonita, contumax extiterit, in penam sue transgressionis careat alterius partis promissis et obligacione: a propria tamen obligatione nequeat resilire, et nichilominus excommunicationis laqueum non euadat, quousque emendam prestiterit conpetentem. Is autem, qui non maliciose quicquit[e] neglexerit de promissis, si infra IIII^{or} ebdomadas non emendauerit, ulterius penis subiaceat prenotatis. Actum anno gracie M^{o}. CC^{o}. XL° II°. XII°.[f] Kal. Octobris, Indiccione XV., hiis testibus annotatis: domino Mychaele Cuiauiensi episcopo, Helewico[g] abbate sancti Godhardi, Volimiro cancellario ducis C(unradi), Andrea

[1] Wedle Philippi'ego (j. w.) jest to nazwa zamulonego oddawna ramienia Wisły, stanowiącego jeszcze w r. 1285 linię graniczną. Por. Voigt: Cod. Dipl. Pruss. I, str. 190, nr. 174, oraz Philippi i Woelky: Preuss. Urkundenbuch I, str. 153—155, nr. 215.

[a] *Tak Philippi i Perlbach; Cod. Dipl. Pol.:* thelonei; [b] *Tak Perlbach; Cod. Dipl. Pol. i Philippi:* venerunt; [c] *Cod. Dipl. Pol.:* Premezlauam; [d] *Tak Perlbach; Cod. Dipl. Pol. i Philippi:* Ratiborium; [e] *Tak Perlbach; Cod. Dipl. Pol. i Philippi:* quicquam; [f] *Cod. Dipl. Pol. brak:* XII; [g] *Tamże:* Helwico.

Cancellario ducis B(olezlai), Petro cancellario ducis K(azimiri), Bogusa castellano Cracoviensi, Ztiborio palatino Lanchiciensi, Witegone castellano Plocensi, Criuosudone uenatore, et aliis multis, qui tunc aderant. Ad maiorem vero rei euidentiam, presentem paginam nostris et episcopi Cuiauie et preceptoris Pruscie sigillis fecimus communiri.

Oryginał znajdował się jeszcze w r. 1852 w Bibliotece Hr. Tarnowskich w Dzikowie, skąd, na podstawie kopii Sławińskiego, tekst jego ogłosili w całości drukiem L. Rzyszczewski i A. Muczkowski (Cod. Dipl. Pol. t. II, 2, Varsaviae 1852, str. 594—597, nr. 441), podając niezbyt ścisły opis pergaminu, który potem znalazł się w innym zbiorze; już bowiem przed r. 1882 widzimy go w Bibliotece X.X. Czartoryskich w Krakowie (Sz. I, nr. 18). Stamtąd to, na podstawie kopii Franciszka Piekosińskiego, przekazanej Archiwum państwowemu w Królewcu, wydali tekst niniejszy w całości, wraz z odpowiednim opisem oryginału, Philippi u. Woelky (Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 103—104. nr. 139), a jednocześnie, prawdopodobnie wprost z oryginału i z jego opisem, ogłosił ją—również w całości—drukiem M. Perlbach (Pommerellisches Urkundenbuch, Danzig 1882, pag. 64—66, nr. 78).—Wedle opisu pomienionych wydawców, jest to oryginał pergaminowy, niegdyś o pięciu (dziś o czterech) pieczęciach, zawieszonych na paskach pergaminowych. Pierwsza z nich, okrągła, wyobraża jeźdźca, z sokołem w lewicy i posiada w otoku napis: †SIGILL'.KAS(IMIRI. DVCI)S.CVIAVIE. Po drugiej nie pozostał już nawet pasek. Trzecia, większa niż pierwsza, okrągła, przedstawia zwróconego w lewo jeźdźca w zbroi, w hełmie śpiczastym na głowie, osłaniającego pierś tarczą, z proporcem (w prawicy). Napis brzmi: †S'BOLEZLAI DVCIS MAZOVIE (por. Kazimierz Stronczyński: Pobieżny przegląd pieczęci Piastów Polskich, Warszawa 1881, str. 82; być może jednak, że mamy tu do czynienia z innym wzorem pieczęci ks. Bolesława). Czwarta, mniejsza niż druga, owalna a zniszczona, wyobraża postać siedzącą błogosławiącego opata, z księgą w prawicy (?); napis brzmi: . S' ABB...SPITAL'S (G)O(D)E(HARDI). Piąta, pomniejsza, okrągła, przedstawia Matkę Boską z Dziecięciem, siedzącem na mule, prowadzonym przez św. Józefa. W otoku napis: S. PRIORIS DOM.S. MARIE TEVT.IN PRVSCA (por. Cod. Dipl. Pol. j. w., str. 595, przyp.). Wzoru tej pieczęci, zestawionego przez Philippi'ego i Perlbacha z typem, mającym znajdować się u Vossberg'a: „I. 6", w dziele jego: Siegel des Mittelalters von Polen, Lithauen, Schlesien, Pommern und Preussen, Berlin 1854, nie znajdujemy tam.—Co do pieczęci (Konrada I), drugiej z kolei, która wraz z paskiem przepadła, to M. Perlbach (Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Hale 1886, pag. 88) wyraża domniemanie, że około r. 1343 odczepiono ją w celach fałszerskich i zawieszono przy akcie nr. 272 (por. objaśnienia na str. 298). Ponieważ w szeregu omówionych tu pieczęci brak śladu wspomnianej w tekście pieczęci biskupa kujawskiego (Michała), tenże badacz (j. w.) mniema, iż odczepiono ją również w dobie traktatu kaliskiego Polski z Krzyżakami i użyto przy akcie nr. 272; że zaś akt niniejszy (nr. 430) śladów szóstej pieczęci nie posiada, płynąłby stąd wniosek, że jedną z omówionych tu pięciu (a względnie — czterech) pieczęci, zastąpiono przy akcie niniejszym bezprawnie odczepioną odeń pieczęć biskupa Michała.

Nie dotarłszy bezpośrednio do oryginału, tekst nasz oparliśmy przedewszystkiem na wydawnictwie M. Perlbacha (Pomm. Urkundenbuch j. w.), zaopatrując go w przypisach dolnych w odmiany innych lekcyj, w zasadzie niemal identycznych.

Transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy.

Drukowali go z kolei w r. 1852 (z oryginału, pod datą 1. X. 1242 r.): L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II, 2, pag. 594—597, nr. 441; w r. 1882 (z oryginału ?) Max Perlbach: Pommerellisches Urkundenbuch, Danzig 1882, pag. 64—66, nr. 78; w r. 1882 (z kopii Fr. Piekosińskiego) Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Königsberg, pag. 103—104, nr. 139; Höhlbaum: Hanseatisches Urkundenbuch I, nr. 326; w r. 1887 (w regeście, bez części świadków) Woelky: Urkundenbuch des Bisthums Culm, Danzig, pag. 3, nr. 7. Nadto w wyciągu akt niniejszy podaje Fabricius: Studien zur Geschichte der wendischen Ostseeländer II, pag. 225—127, przytacza go Klempin: Pommersches Urkundenbuch I, pag. 324, nr. 409, a w regeście streszcza dwukrotnie M. Perlbach (pod datą 1. X.): Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 57—58, nr. 193, oraz (pod datą 20. IX.) Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 123, nr. 105.

Literatury specyalnej dyplomatycznej nie znamy. Por. przypisy i uwagi pomienionych wydawców i autorów.

1242 431. RADOGOSCZ (?), *OCTOBRIS 23.*

Ex littera suspecta.

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae et Lanciciae, privilegia monasterii Cisterciensium Sulejoviensis, praesente ac consenciente filio suo, Boleslao, duce Masoviae, refert ac renovat.

.. Conradus .. Cracovie et Lancicie Dux, una cum filiis nostris Bolezlao Mazovie, Kazimiro Cujavie Ducibus, et Duce Semovitho, ad memoriam reducentes, quam speciali prerogativa dileccionis ... Dux Kazimirus pater noster[1] ecclesiam ..... de Suleijov fratresque Cisterciensis ordinis ibidem commorantes .... dilexerit, pium affectum ejus benigno favore prosequentes, privilegia dudum confecta, tam super donacionibus *(sic)* ac libertatibus patris nostri . quam nostris, seu aliorum quorumcunque donacionibus ..... studuimus renovare *(sequuntur verba 352)* Huius rei testes et consencientes sunt: filii nostri Boleslaus, Kazimirus, Semovitus, item Vosinicus (?)[2] Cancellarius et frater eius Strezco, Nicolaus Cancellarius (?) de Respir[3], et plures alii. Acta sunt hec anno domini M°CC°II° *(sic)*[4] decimo Kalendas Novembris in Radagoste.

Oryginał nieznany. Z kopii, pochodzącej z przełomu XV—XVI st., akt niniejszy ogłosili w całości L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. I, Varsaviae 1847, pag. 46—49, nr. 31, skąd wyciąg nasz czerpiemy.

[1] Kazimierz Sprawiedliwy † 5. V. 1194 r. — [2] Najoczywiściej: Volimirus, występujący jako kanclerz Konrada I w aktach tego czasu. — [3] Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) pisze tu: „może Repczol?“ — [4] Ze względu na tytuł krakowsko-łęczycki Konrada I i występujących tu świadków, widać, że kopista opuścił w dacie XL przed II.

Wojciech Kętrzyński (Studya nad dokumentami XII wieku, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXVI, Kraków 1891, str. 304, odbitki str. 104) twierdzi, że akt niniejszy został podrobiony na krótko przed r. 1278, a powstały wtedy falsyfikat zatwierdził 28. V. 1279 r. w Sieradzu Leszek Czarny (Cod. Dipl. Pol. t. I, pag. 109—110, nr. 61). Dla zbioru naszego okoliczność ta posiada znaczenie tembardziej drugorzędne, że ewentualny falsyfikat, z którego wyciąg nasz pochodzi, może być oparty na przekazie autentycznym w punkcie, dotyczącym pobytu ks. Bolesława mazowieckiego i jego braci u boku ojca w Radogoszczu (?) d. 23. X. 1242 r.—Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) nie podejrzewa autentyczności omawianego aktu; regest jego ogłosił M. Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 123, nr. 106, określając mylnie Radogoszcz łęczycki (pod Łodzią), o który tu najpewniej chodzi, jako leżący na Mazowszu.

Innych przedruków aktu niniejszego, ani literatury jego specyalnej, poza przytoczoną, nie znamy.

432.

1242 RADOGOSZCZ, *DECEMBRE S. D.*

Conventus Sulejoviensis et Vitoviensis antiquam litem[1] *de haereditate villae Borkowice coram Conrado (Masoviae), duce Cracoviae et Lanciciae, praesente filio eius, duce Semovito, dirimunt et de aliis suis rebus ac finibus terrarum constituunt.*

(Cf. nr. 306, 322, 426.)

Z kopii, pochodzącej z klasztoru w Witowie pod Piotrkowem, autentyczny akt niniejszy, nie mający—poza osobą Konrada I i jego nieokreśloną bliżej pieczęcią (.. pagina . Sigill[o] . Ducis C. ..... muni[ta])—żadnego związku z Mazowszem, przedrukował w całości Julian Bartoszewicz: Cod. Dipl. Pol. t. III, Varsaviae 1858, 41—42, nr. 21, a w regeście z tego wydawnictwa podał M. Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 123, nr. 107.

433.

1242(?)—1245(?) CZERSK, *APRILIS 28.*

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, consentientibus filiis suis: Boleslao Masoviae, Semovito, ac Casimiro Cuiaviae ducibus, villam Służewo Gotardo comiti donat.

(Cf. nr. 307, 398, 399, 407.)

In nomine domini amen. Annorum, temporum[a] *(sic)* velocia considerantes curricula, et quia aput[b] *(sic)* tepidos[c] succesores non[d] me-

[1] Spór ten toczył się jeszcze w r. 1250, 1282 a nawet 1421 (Wedle St. Łaguny [notaty rękopiśmienne]: 1420, por. Cod. Dipl. Pol. t. III, str. 54, 131, 381).

[a] *MK9 bis i MK189 następuje wyraz:* que; [b] *MK9, MK9 bis, AW3 i MK189:* apud; [c] *DC:* cepidos *(sic);* [d] *Tak wszystkie teksty, tylko MK4 ma skrót:* neo (?) *z łukiem ponad* eo, *co czytać możnaby od biedy:* nemo (!).

morialis habetur recordacio, nisi scripti fulciantur[a] munimine, Sciant igitur moderni, noscant[b] et posteriori[c] *(sic)*, Quod[d] nos Curradus[e] *(sic)* dux lanciciensis[f] cum omni[g] consensu et voluntate nostrorum dilectorum[h] filiorum . B.[i] Mazowie[j] et Semouiti[k], Kazimiri[l] Cuijauiensis[m], Comiti Gotardo[n], et sue posteritati[o] villam, que wlgariter[p] Sluszow[q] nuncupatur[r], vbi Ecclesia vbi[s] *(sic)* sua et[t] *(sic)*, contulimus pro fideli et bene[u] competenti eius seruicio cum Iuris[v] patronatus et vtilitatibus hereditarijs[w], omnibus agris, pratis, mellificys, venacionibus, Capriolinis[x] *(sic)* et ceteris vtilitatibus, que ad vsus sibi competere[y] ibidem videbit[z]. Incole eiusdem ville nec coram pallatino[aa] *(sic)*, nec Castellano uel[bb] eorum[cc] Judicibus Citati[dd], astant *(sic)*[ee], nisi ad ducem provocentur[ff], Dux eos Iudicet[gg], uel Curie[hh] Judex tantum. Vt autem instrumentum[ii] hoc robur[jj] perpetue stabilitatis[kk] obtinet[ll] *(sic)* a posteris, inpressionis[mm] nostre[nn] munimine duximus dignum[oo] roborare . hec dicta[pp] *(sic)* sub testimonio[qq] domini[rr] S.[ss] Episcopi Posznaniensis[tt]. Datum in Czirsky[uu], presentibus hys[ww], quorum nomina subscribuntur . Mijstrawio[xx] *(sic)* et Nicolao palatinis[yy], W.(olimiro) Cancelario, Damianijo[zz] Thezaurario[aaa], lassotha[bbb] pincerna, Alberto Sub Judice[ccc] et alys quam-

---

[a] *MK9:* fulciatur; [b] *MK9 bis:* notescant; [c] *Tak MK4, wszystkie inne teksty mają:* posterj; [d] *MK189:* Quia; [e] *Tak MK4, DC:* Cunradus, *wszystkie inne teksty mają:* Conradus, *poczem w MK9 bis, AW3, MK189 i DC następują wyrazy:* dei gracia; [f] *MK9, AW3, DC:* lanczicziensis, *poczem w MK9 następują wyrazy:* dei gracia; [g] *MK189:* Nostro; [h] *MK9 bis:* dictorum *(sic)*; [i] *MK9 bis i MK189:* Boleslaj; [j] *MK9 bis, AW3 i MK189: brak*; [k] *MK9 bis:* Semouithi, *DC:* Semowiti, *poczem w MK9 bis i MK189 następują wyrazy:* Mazowiensium et; [l] *MK189:* Cazimiri; [m] *DC:* Cujawiensis; [n] *MK9 bis, MK9, MK189:* Gothardo; [o] *MK4 i MK9 bis mają tu:* posteritatis *(sic)*; [p] *MK189:* vulgariter; [q] *MK9, MK9 bis, DC:* Sluzewo, *AW3:* Sluzhevo, *MK189:* noncupatur *(sic)* Sluzewo; [r] *MK9 i MK9 bis:* nucupatur; [s] *W MK4 wyraz ten nadkreślono, jakoż w MK9, MK9 bis, AW3 i DC brak go zupełnie;* [t] *MK9, MK9 bis, MK189 i DC:* sita est; *w AW3 wyraz* et *przekreślono, zastępując go wyrazem:* est. *DC zamiast:* et, *ma:* est; [u] *MK9:* bono *(sic)*, *w MK9 bis i MK189:* brak; [v] *Tak MK4, wszystkie teksty inne mają:* Jure; [w] *W MK9 bis i MK189 następuje wyraz:* cum; [x] *MK9, AW3, MK189 i DC:* Capreolinis; [y] *MK9 bis i MK189:* competi; [z] *MK189:* videbitur; [aa] *Tak MK4 i MK9 bis, wszystkie teksty inne mają:* palatino; [bb] *DC:* vel; [cc] *MK4 ma jakby:* coram, *podobnież: MK9 bis i MK189;* [dd] *MK9:* Cittati, *poczem w MK9 bis i MK189 następują wyrazy:* n e astent; [ee] *Tak MK4, wszystkie teksty inne piszą wyraz ten prawidłowo:* astent; [ff] *W MK9, MK9 bis, MK189 i DC następuje wyraz:* et, *w AW3 znak* ·|· *;* [gg] *DC:* iudicet; [hh] *Tamże:* curie; [ii] *MK9 i DC:* Instrumentum; [jj] *AW3:* Robur; [kk] *MK9 bis i MK189:* firmitatis; [ll] *MK189:* obtineat, *MK9, MK9 bis i AW3:* optineat *(sic)*; [mm] *MK189:* Inscriptionis *(sic)*, *MK9:* impressionibus *(sic)*; [nn] *MK9:* nostro *(sic)*; [oo] *MK4:* dignim (!); *wszystkie teksty inne mają:* dignum duximus; [pp] *Tak ma tylko MK4, wszystkie inne teksty:* acta, *poczem MK9 bis i MK189 dodają wyraz* sunt; [qq] *AW3:* Testimonio; [rr] *DC:* domini, *poczem w MK9 następuje kropka przed literą* S; [ss] *MK9 bis i MK189:* Stanislaj *(bez kropki nad* j*)*; [tt] *Tak MK4, MK189:* posnaniensis, *wszystkie inne teksty:* poznaniensis; [uu] *Tak MK4; MK9 bis i MK189:* Czyrsk, *MK9 i DC:* Czirsk, *AW3:* Cirsk; [ww] *MK189:* his; [xx] *Tak ma tylko MK4; MK9bis:* Msczywoijo, *MK9:* Msczhwoyo, *AW3:* Mszczijvogio, *MK189:* Msciwoio, *DC:* Mijsciwoyo; [yy] *MK189:* pallatinis, *poczem MK9 i AW3 przed, a MK9 bis, MK189, oraz AW3 kładą kropki po następującej potem literze:* W; [zz] *MK9 bis, MK9 i DC:* damijano, *AW3:* damiano, *MK189:* Damiano; [aaa] *MK189:* Thesaurario; [bbb] *MK189:* Iasotha; [ccc] *Tak MK4 i MK9 bis; MK189:* Subiudice, *wszystkie teksty inne mają:* Subjudice.

plurimis[a] nostris fidelibus[b] et[c] fide dignis[d], Sub[e] Anno dominj[f] Millesimo[g] CC XL II[0h] *(sic)*, tercia[i] die post festum[j] beati[k] Marci.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się tylko w źródłach archiwalnych, podających go łącznie z aktem nr. 407, wskutek czego opracowanie obu tych aktów winno być traktowane razem. (Ob. objaśnienie nr. 407 [z pominięciem punktu 7], gdzie podano również właściwe wyjaśnienia skróceń tytułów źródeł, przytoczonych tu w przypisach dolnych).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z Metr. Kor. ks. 4, fol. 61 *(=M.K.4)*, jako z postaci jego, tych jakie nas doszły, najdawniejszej, zaopatrując go we wszystkie, znane nam odmiany, zachodzące w tekstach innych źródeł, w których rzędzie nie napotkaliśmy atoli, jak mniemamy, wzoru, na którym oparł się A. Z. Helzel (Cod. Dipl. Pol. t. I, Varsaviae 1847, pag. 50—51, nr. 32), cytujący go pierwotnie a błędnie (j. w. przyp. 1), jako Metr. Kor. ks. XII, pag. 754, gdy stronica taka w księdze tej nie istnieje, a prostujący (j. w., po str. LXXII, Addenda, pag. 2), jako: Acta Judicii Terrestris et Castrensis Varsaviensis, nr. 27, których, pod takim tytułem i sygnaturą, również nie znamy. Że był to najpewniej wzór, zgoła nam nieznany, świadczyłaby o tem lekcya L. Rzyszczewskiego i A. Muczkowskiego, czy A. Z. Helzla j. w.: (str. 517, wiersz 34): considerando; (str. 518, wiersz 5) porządek słów: que Sluzewo wlgariter nuncupatur; (str. 518, wiersz 13) brak wyrazu: robur; (wiersz 16): Krysk; (tamże): Mzczyvugio.

Potwierdzeń aktu niniejszego ani jego transsumptów, poza przytoczonymi pod nr. 407, nie znamy.

Co do daty rocznej omawianego aktu, to ponieważ jedne źródła kładą ją pod r. 1242, inne zaś pod r. 1245, a na podstawie tekstu, ani przytoczonych w nim świadków, niema możności należytego jej ustalenia, uznaliśmy z konieczności za odpowiednie zamieścić go w granicach okresu 1242—1245 r., zaopatrzonego w znak zapytania.

Rozbieżność różnych źródeł co do daty mogła powstać łatwo z błędnej lekcyi dwójki lub piątki rzymskiej na jej końcu, zwłaszcza, o ile w transsumpcie z r. 1378 (por. objaśnienia nr. 407), który stanowił bezpośrednio lub pośrednio wzór wszystkich tekstów znanych omawianego tu aktu, liczbę tę wypisano w sposób skomplikowany nierównej wielkości pałeczkami, co się nader często w piśmie ówczesnem zdarzało. Redakcya aktu, jakkolwiek niewątpliwie w postaciach, jakie nas doszły, popsuta, odpowiada mimo to, podobnież jak świadkowie, swej dacie, acz arenga zbliża się do wzoru arengi podejrzanego aktu nr. 461.

Akt niniejszy drukowali pod r. 1245: wydawcy Cod. Dipl. Pol. j. w., a w regeście, na podstawie tego wydawnictwa, M. Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 124, nr. 118.

Literatura. Por. nr. 407.

---

[a] *MK9 bis:* quampluribus; [b] *MK189:* fidelibus nostris; [c] *MK9 bis i MK189: brak;* [d] *MK9 i DC:* fidedignis; [e] *MK189: brak;* [f] *MK189:* domini; [g] *MK189:* Milesimo; [h] *Tak MK4; MK189 i DC, MK9, MK9 bis i AW3 mają:* quinto; [i] *MK189:* Tercia; [j] *MK189:* Festum; [k] *MK189: brak; MK9 bis i AW3:* sancti.

434.

1243 S. L. S. D.

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae et Lanciciae, libertates et immunitates, monasterio Miechoviensi a ducibus Mescone et Boleslao concessas, renovat et auget.

. Conradus .. dux Cracouie et Lancicie ..... libertatem, quam antecessores mei, uidelicet Mesco[1] et Boleslaus[2], duces Cracouie, domui s. Sepulchri de Miechouia ..... contulerant, sicut in priuilegio ipsorum continetur[3], ... confirmaui *(sequuntur verba 62)*. Ne uero a posteris meis super pretaxata libertate aliqua ambiguitas oriatur, sigilli mei apposicione roboraui sub testimonio filij mei Semouiti, et cancellarij mei Wolimiri. Actum ... anno M.CC.XLIII.

Oryginał nieznany. Tekst aktu przechował się tylko u Samuela Nakielskiego: Miechovia sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis, Cracoviae 1634, pag. 166, skąd w całości, przystosowując pisownię do XIII w., przedrukował go Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min., t. II, Cracoviae 1886, pag. 69, nr. 422), a w regeście M. Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 124, nr. 115. Regest nasz zaczerpnęliśmy z tegoż źródła. Transsumptów, potwierdzeń, innych druków, ani literatury specyalnej aktu niniejszego nie znamy.

435.

1243[4]

Prutheni terram Plocensem populantur.

(Cf. nr. 452.)

Ploczensis civitas altera vice[5] per Pruthenos, civibus in castrum Ploczense evadentibus, una cum monasterio et domo fratrum Praedicatorum, sed et terra Masoviae in circuitu civitatis Ploczensis, in magna parte per eosdem Pruthenos depopulatur et vastatur.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. II, lib. VII, pag. 296 (ed. Alexander Przezdziecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz. Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887), str. 43, 44, 263.

[1] Z nr. 142 i 143 wynika, że mowa tu o Mieszku Starym † 13. III. 1202 r. — [2] Z tegoż źródła wynika, że mowa tu o Bolesławie Kędzierzawym † 3. IV. 1173 r. — [3] Akt ten bezpośrednio nie jest znany. Por. nr. 142 i 143: ustępy o odpowiednich nadaniach Mieszka Starego i Bolesława Kędzierzawego. — [4] Około tego czasu — w latach 1243-1245 — powstał wedle M. Perlbacha (Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 65, nr. 209) transsumpt („Vidimus") opatów cysterskich, potwierdzający doniosły w dziejach Konrada I akt nr. 221 (i 247). — [5] Por. nr. 213.

1243(!) **436.** PLOCIAE, *APRILIS 22.*

Boleslaus, dux Masoviae, coenobio in Czerwińsk confert villam Powielin.

Kopiaryusz Czerwiński I (Bibl. Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, Cimelia nr. 70) pag. 43—44; Mathaei Kraszewski[1]: Nova et vetera de thesauro antiquissimae ecclesiae B. V. Mariae in Czerwińsk, sub cura canonicorum regularium Lateranensium consistentis, deprompta et in vnum volumen recondita, opera et studio .. Anno 1740; Wincenty Hipolit Gawarecki: Pamiętnik Historyczny Płocki, Warszawa, N. Glücksberg 1828, str. 4; Bolesław Ulanowski: Dokumenty kujawskie i mazowieckie, przeważnie z XIII wieku. Arch. Kom. Hist. Ak. Um. t. IV, Kraków 1887, str. 292—293 (odbitki str. 184—185), nr. 8: wszyscy pod błędną datą 22 września 1243 r.

Ob. nr. 446.

1243 **437.** RADOMSK, *MAII 12.*

Conradus (Masoviae), Dux Cracoviae et Lanciciae, villam Siedlce, per episcopum Cujaviensem a fratribus Ord. Praedicatorum de Płock emptam, ab omni praestatione et exactione immunem esse vult.

In nomine sancte et indiuidue trinitatis, amen. Quia longinquitate temporis sepe fit, ut non pateat condicio originis, quod nos Conradus, dei gracia Dux Cracouie et Lanchicie, diligencius precauentes, notum facimus presentibus et futuris venerabilem patrem nostrum Dominum M.(ichaelem), Cuyauiensem Episcopum, villam quandam, sitam in districtu Lanchiciensi, que Sedlce uulgariter appellatur, quam quidam miles, Henricus nomine, ob remedium anime sue fratribus ordinis predicatorum de Ploczk[2] noscitur contulisse, ab eisdem predicatoribus pro XXX^ta^ marcis argenti, sub nostro testimonio et baronum nostrorum, comparasse. Cum autem villa predicta speciali priuilegio libertatis ab antecessoribus nostris olim fuerit decorata, ut videlicet homines, in ea commorantes, pouoz et preuod non ducant, nisi sit militale, et naraz non soluant, item ad expediciones et castrorum edificaciones ire non teneantur, nec citati ad audienciam cuiuslibet judicis, siue palatini, siue castellani, astare compellantur, et si astiterint, minime tamen respondeant: Nos easdem libertates ratas habentes et confirmantes, concedimus

[1] Był on później opatem czerwińskim, który: „Bibliotekę Zgromadzenia swego wielu dziełami nabytemi pomnożył". (W. H. Gawarecki: Pam. hist. Płocki, str. 4). — [2] Por. nr. 331.

et volumus, ut jam dicta villa ab omni prestacione et exactione penitus sit immunis. Et ad peticionem prenominati patris nostri, tam super hijs libertatibus, quam super empcione ville sepius nominate, priuilegium nostrum eidem Episcopo concessimus, facientes ipsum, sigilli nostri munimine et adnotacione subscriptorum testium, perhenniter roborari. Huius autem rej hij sunt testes: Dominus Volimirus cancellarius curie nostre. Msciuuy Palatinus Cracouiensis. Chcibor palatinus Lanchiciensis. Dobeslauus curie nostre judex. Domicianus tesaurarius. Lasota pincerna. Mrochek subcamerarius. Urbanus agazo. Thomas dapifer. Datum in Radomska, anno gracie M°CC°XL°III. Per manum Cancellarij nostri domini Johannis hungari, in die sanctorum martyrum Nerey et Achilley.

Oryginał autentyku tego jest nieznany. Tekst jego przechował się w transsumpcie Kazimierza I Konradowica ks. kujawskiego i łęczyckiego, wydanym w Kłobi na Kujawach d. 6(?) VII (secunda . feria, in crastino octaue Petri et Pauli apostolorum) 1253 r., którego oryginał pergaminowy, z pieczęcią oderwaną, po której pozostał jedynie sznur jedwabny żółty, znajdował się w r. 1848 w Archiwum Kapitulnem we Włocławku. Z tego wzoru przedrukowali akt niniejszy L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II, 1, Varsaviae 1848, pag. 37—38, nr. 34, skąd tekst nasz czerpiemy. W transsumpcie pomienionym (j. w. pag. 36—38), do którego nie dotarliśmy bezpośrednio, znajduje się następujący opis oryginału omawianego aktu Konrada I: .. exhibente nobis .. Volimiro, .. Ecclesie Wlodislauiensis Episcopo, priuilegium sigillo patris nostri C.(onradi) pie recordacionis quondam Ducis Lanchicie roboratum, quod ..... vidimus sub hac forma ..

Omawiany akt Konrada I transsumowali nadto i potwierdzili (w pomienionym transsumpcie ks. Kazimierza I):

1. Dnia 10. II. (February die decima) 1267 r. we Wrocławiu, legat papieski Gwidon (Guido). Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w transsumpcie Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego (ob. niżej: 2), w którym poświęcono oryginałowi temu tylko słowa następujące: .. sentencias et arbitria latas et lata per ... Guidonem ..... apostolice sedis legatum *(sequuntur verba 35)* recepimus in presencia capituli Lanciciensis et receptas ad maiorem conseruacionem originalis et faciliorem exhibicionem, tenorem earundem fecimus exemplari..

2. Dnia 15. IV. (XVII Kal. Maij) 1267 r. (s. l.), Jan (Janusius) arcybiskup gnieźnieński. Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w pochodzącym z drugiej połowy XVI w. Kopiaryuszu I Archiwum Kapitulnego we Włocławku, fol. 29—46, skąd, z opuszczeniem tekstu omawianego aktu Konrada I, oraz transsumptu Kazimierza I z r. 1253, przedrukował go Bolesław Ulanowski: Dokumenty kujawskie i mazowieckie, przeważnie z XIII wieku. Arch. Kom. Hist. t. IV, Kraków 1887, str. 206—211 (odbitki str. 98—103), nr. 36.

Innych potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu Konrada I nie znamy.

Drukowali go w całości tylko L. Rzyszczewski i A. Muczkowski j. w., a w regestach: (z pomienionego wydawnictwa) M. Perlbach: Preussisch-Polnische

Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 124, nr. 110, oraz (bez daty miesięcznej ani dziennej, z wtórnych źródeł archiwalnych włocławskich) ks. Stanisław Chodyński: Monumenta Historica Dioeceseos Wladislaviensis t. XIV, Wladislaviae 1897, str. 15, nr. 97 [1].

Literatury specyalnej nie znamy.

438.

1243 *MAII 25.*

Conradus (Masoviae) devincitur apud Suchodół [2].

(Cf. nr. 426b, 439, 449.)

I. 1243. Boleslaus dux, filius Lezstkonis, cum duce Cunrado, suo patruo, et aliis ducibus, qui venerant eidem duci C. in auxilium, prelium in Suchdol committit VIII Kalendas Junii et Dei potencia dictum B(oleslaum) et suum exercitum protegente, ipse dux C(unradus) dedit terga cum suis exercitibus, superatus. Tunc patuit manifeste, quantum oraciones populi et clamor in altum sublatus prefato principi B(oleslao) ad victoriam profuerunt; quantumve duci Cunrado crudelis exactio in plebem et iniuriosa comminatio in ecclesiam Dei prestiterint nocumenti. *(Cf. X).*

Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. II, (Lwów 1872), str. 804.

II. Anno quoque supra dicto (M CC XLIII) Conradus, Mazoviae dux .. cum suis Mazoviensibus videlicet, iterum terram Sandomiriensem potenter intravit. Cum quo Boleslaus, nepos ejusdem .. in Suchodol congressus, proelium commisit, et multos Mazovitarum prosternens, Conradum, patruum suum, de terra fugavit.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska [3] (1245—1255; 1255—1265): Wacław Aleksander Maciejowski: Mon. Pol. Hist. t. II (Lwów 1872), str. 563.

III. Anno quoque domini 1243 Conradus Cazimirides cum Mazoviensibus terram Cracovie potenter subintravit, cui Boleslaus in Suchodol occurrens, preliari cepit et multos prosternens, ipsum Conradum, patruum suum, de terra fugavit.

---

[1] W słowach następujących: „Ducis Conradi Masoviae privilegium super villam Siedlec, immunitati ecclesiasticae concessa anno Domini 1243". — [2] Długosz (Hist. Pol. lib. VII, pag. 292—294; Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 43, 44, 262—263. — [3] Ze źródłem tem wiąże fantazyjnie Bartosz Paprocki (Herby Rycerztwa Polskiego, w Krakowie 1584, str. 313; wyd. K. J. Turowskiego, Kraków 1858, str. 405) ustęp następujący: „W Roku 1224 (!) Wáwrzętę de Slepowrony, zá pánowánia . Konradá opowieda Hystorik Bászko, Kustos Poznański, Hetmánem in illa clade, kiedy był porážon od Klemensá Woiewody Krakowskiego v Suchodołá, tymi słowy: Ibi Wavvrzęta Slepovvronius cum nonnullis Masouitis & cum ipso Duce Cunrado in siluis se abscondit, postea in Masouiam non multi reuersi sunt. Tegoż málo niżey wspominaiąc, ná drugi rok wyprawe do Máłey Polski contra Boleslaum Pudicum tymi słowy opowieda: Cladem suam apud Suchodol acceptam, Conradus Masouiae Dux vlturus, Lithuanos, Pruthenos, Iaczuingos contra nepotem suum, Boleslaum Pudicum Cracouien(sem) Ducem, prece & praecio subornat, quibus Wavvrzętam Slepovvronium praefecit". (Por. nr. 234 i 407).

Rocznik Franciszkański Krakowski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. III, (Lwów 1878), str. 49.

IV. 1243 bellum in Suchdol conmittitur.

Rocznik Górnoszląski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t III (Lwów 1878) str. 715.

V. 1279 (!). Dux Boleslaus bellavit cum Conrado, patruo suo, in Suchodol, et in fugam e bello convertit [1].

Rocznik małopolski (XIII—XIV w. Kodeks Królewiecki ok. r. 1466): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 167.

VI. 1243. Prelium inter ducem Conradum et Boleslaum in Suchodol commititur, et victus est Conradus a Cracoviensibus.

Rocznik małopolski (XIII—XIV w. Kodeks Szamotulski r. 1471): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 167.

VII. 1243. Dux Boleslaus cum Conrado preliavit in Suchdol, in quo prelio fugavit Conradum patruum suum.

Rocznik małopolski (XIII—XIV w. Kodeks Kuropatnickiego z XV w.): August Bielowski j. w., str. 166.

VIII. 1243. Dux Boleslaus cum Cunrado *(sic)* preliantur in Suchdol et aliis ducibus, qui venerant in auxilium eidem duci Cunrado, et dei potencia dominum Boleslaum et exercitum eius protegente, devicit.

Rocznik Sędziwoja (XIII?—XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. II, (Lwów 1878) str. 877.

IX. 1243. prelium inter ducem Conradum et Bolezlaum in Suchdol committitur et devincitur Conradus a Cracoviensibus.

Rocznik Traski (ok. 1341 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. II (Lwów 1872), str. 838.

X. Huius temporibus [2] Boleslaus dux, filius Lestkonis, cum duce Conrado, suo patruo, et aliis ducibus, qui venerant eidem duci Conrado in subsidium, prelium in Szuchdol committit octavo kalendas Iunii, in quo ipse dux Conradus dedit terga cum suis exercitibus superatus. Tunc patuit manifeste, quantum oraciones populi et clamor in altum ad deum prefato principi Boleslao ad victoriam profuerunt, quantum etiam duci Conrado crudelis exactio in plebem et in ecclesiam dei prestiterunt nocumenti. *(Cf. I).*

Katalogi Biskupów Krakowskich (XV w. Katalog V z XVI w.): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist, t. III (Lwów 1878), str. 360.

Literatura. Por. Richard Roepell: Geschichte Polens, Hamburg 1840 pag. 489.

[1] Ponadto przekazy o bitwie pod Suchodołem zawierają pod błędnemi datami 1242 i 1244 r. Roczniki: Krakowski i Miechowski. Por. nr. 426b i 449. — [2] Po opisie wypadków 1241 i 1242 r.

1243

439.

Conradus (Masoviae) barones Minoris Poloniae captivat, solus autem mox apud Suchodół superatur.

(Cf. nr. 438.)

.. Cunradus, Masoviae Dux *(sequuntur verba 49)* in mense Iunio[a] Cracoviam advenit: ubi honeste et obedienter susceptus, primos et praecipuos Cracoviensium et Sandomiriensium[b] barones, et signanter Clementem, palatinum Cracoviensem de domo et familia Griffonum, captivare instituit[c]. Conventum apud Scarbimiriense oppidum, quasi rebus publicis provisurus, commenta doli in pectore versans, quomodo, militibus Cracoviensibus exterminatis, Cracoviam possit iure perpetuo sine scrupulo retractationis possidere, Tercio Calendas Iulii indicit[d]. Ubi cum omnes convenissent, secundum occultam malitiae diffinitionem, dat suis signum milites Cracovienses captivandi. Nec mora, Przibislaus Wawrzinczowicz, Witek Byenyowicz, Andreas Sulkonis de Myedzwyedz[e], Nicolaus Iassztko, Sandek de Chodcza, et alii simplices cum eis captivantur, et vinculis constricti, Masoviam[f] deducuntur et in arctam custodiam retruduntur; Clemens vero palatinus Cracoviensis cum fratribus: Sulkone, Theodoro et aliis de medio captivantium in Hungariam aufugerent, a Rege protegendi. Captivi autem et diris inclusi ergastulis in Masovia, cum mensibus duobus captivitatem praefatam perpessi fuissent, compedibus ferreis confractis, sub noctis intempestae caligine illam singuli evadunt. Et Clemens palatinus Cracoviensis ex Hungaria revertitur, captivorum solutione audita. Divina enim miseratio non deserens praesumentes de se praedictos viros captivos, prima die Augusti a vinculis absolutos, illaesos fecit abire: qui omnes cum Clemente palatino ad Cracoviam venientes, tam arcem, quam civitatem, expulsis et eiectis inde Cunradi praesidibus, in suam redigunt potestatem. Advenienti quoque Boleslao Pudico Duci suo cum consorte sua Kinga ex Hungaria et Moravia, cum magno plausu et iucunditate occurunt, et consentiente atque rogante Prandotha Cracoviensi episcopo, ipsum in Ducem et dominum, iureiurando illi praestito, assumunt. Quorum exemplum caeteri nobiles et armigeri Cracovienses, quibus castra et munitiones Cunradus, Dux Masoviae, commiserat, secuti, sibi castra et munitiones, pacti vitam et veniam, reddunt. Quo rumore Cunradus, Masoviae Dux, excitus, versus Cracoviam, stipatus gentibus multis, Masovitis, Lithuanis, Iaczwingis[g] et caeteris barbaris, processit. Et dum pugnandi copiam Boleslaus Pudicus non faceret, moenia defendere contentus, Cunradus, Dux Masoviae, ecclesiam Sancti Andreae[h], extra muros Cracovienses sitam, et Sancti Georgii in castra incastellat, et fossatis vallisque dispositis, valido imposito praesidio castello Sancti Andreae, Boguthae militi Cracoviensi (hic armiger erat) commendato, in Masoviam, cum potentiori mox exercitu rediturus, discedit. Post cuius discessum castellum Sancti

[a] *Kodeks Rozrażewskiego:* Iulio; [b] *Wyd. lipskie:* Cracovienses et Sandomirienses; [c] *Wyrazów:* captivare instituit, *brak w Cod. Autenticus;* [d] *Kod. Rozr.:* indixit; [e] *Wyd. lipskie:* Sułkowicz de Niedzwiedz *(por. str. 91, w. 18);* [f] *Wyd. lipskie:* in Masoviam; [g] *Cod. Aut.:* Iattwingis; [h] *Wyd. lipskie:* B. Andreae Apostoli ecclesiam.

Andreae per Bogutham eius praesidem Boleslao Pudico redditum est, et omnis hostilitas, quae Cracoviensi urbi superimpendebat[a], amota. Vocato itaque Duce Myeczslao[b] Opoliensi, qui Henricum Wratislaviensem Ducem in praelio Thartarico deseruerat, vocato Przemislao Posnaniensi Duce, vocatis Lithuanis et Iaczwingis in sui solatium[c], Cunradus praefatus, Masoviae Dux, et filius suus Kazimirus, terram Sandomiriensem hostiliter ingrediuntur. Quibus Dux Boleslaus Pudicus Cracoviensis cum militibus suis Cracoviensibus et Sandomiriensibus, et signanter Clemente, palatino Cracoviensi, iam ex Hungaria reverso, et Floriano palatino Sandomiriensi, et nonnullis Hungarorum militibus, in Suchdol[d] occurrit et Octavo Calendas Iunii praelium committit. In quo etsi Cunradus, Masoviae Dux, tam numero quam robore militum multo superior esset, Boleslaus tamen Pudicus, qui iustius arma induerat, et pro quo, sine intermissione, sacrificia et supplicationes fiebant ad Deum, Cunradum Ducem et suum exercitum Divinitate propitia confregit et debellavit, et pluribus occisis, pluribusque vulneratis, ipsum etiam Ducem Cunradum ecclesiae Cracoviensi et suo antistiti, Prandothae, quod eius consilio et industria Ducatum Cracoviensem sibi querebatur ademptum, severa et crudelia minitantem[e], et filium suum Kazimirum, item Myeczslaum[f], Ducem Opoliensem, Przemislaum Posnaniensem Ducem, in turpem fugam egit. Boleslaus Pudicus[g] obtenta victoria modeste usus, plures captivos solvit, caeteris munificum se gessit[h]. Exercitus suus magna praeda variarum nationum ditatus, victor reversus, residuas munitiones, quae pro Cunrado Duce Masoviae in Cracoviensi et Sandomiriensi Ducatibus tenebantur, aut deditione accepit, aut vi expugnavit. Videsne, qualis fuerit fides in pectore Cunradi Masoviae Principis, qui priori crudelitate, tyrannideque olim in Cristino palatino Ploczensi coecato et iugulato, item in Arnoldo milite occiso, item in Iohanne cancellario suo et scholastico Ploczensi et Wladislaviensi crudeliter suspenso, parum contentus, nullas exhorrebat carnificationes, dummodo pupillum et nepotem[i] germanum ex sua sorte et haereditate deiiceret. Turpis haec et pestifera lues et pernities exempli: ut unde mansuetudo disciplinae debuerat prodire, et fidei puritas elucescere, ibi fides et aequitas naufragium patiebantur. Discant itaque posteri abstinere a Principe, cuius fides sorduit tot signis, totque indiciis evidentibus prodita suppliciorum, sibi et posteris suis inurens ignominiam et labem sempiternam.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. II, lib. VII, pag. 292—294 (ed. Alexander Przezdziecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz (Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza. Kraków 1887, str. 44, 262), wedle którego opis Długosza polega tutaj na źródle nieznanem.

[a] *Kod. Rozr.:* imminebat; [b] *Cod. Aut.:* Myeczszlavo; [c] *Kod. Rozr.:* auxilium; [d] *Kod. Rozr.:* Suchodol; [e] *Kod. Aut.:* minitanti; [f] *Tamże:* Myeczszlaum; [g] *Kod. Rozr.:* Boleslaus Pudicus Dux; [h] *Kod. Rozr.:* praestitit; [i] *Tamże:* nepotem suum.

1243

440.

Conradus (Masoviae) ecclesias dioeceseos Cracoviensis spoliat. Tandem excommunicatur [1].

I. Eodem quoque anno (MCCXLIII) Conradus, dux Mazoviae, dioecesim Cracoviensem intrans, ecclesiae villas spoliavit, et curias episcopi exussit, et multis damnis ecclesiae praedictae illatis, ad propria rediit illaesus. Et ob hoc Prandota, episcopus Cracoviensis ..... ipsum ducem excommunicavit. Cujus sententiam dominus Fulco, archiepiscopus Gnesnensis, confirmavit.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (1245—1253; 1255—1265): Wacław Alexander Maciejowski: Mon. Pol. Hist. t. II (Lwów 1872), str. 562.

II. . eodem anno (1243) dux Conradus diocesem Cracoviensem intrans, ecclesie villas spoliavit, et curiam episcopi combussit, et in multis aliis ecclesiam aggravavit ipsius. Unde Prandotha episcopus prefatum dominum Conradum ducem excommunicavit, cuius sentenciam dominus Ffulco, archiepiscopus Polonie, confirmavit.

Rocznik Wielkopolski (XIII? w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 10.

Literatura. Por. nr. 439; Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 263.

1243

441.

SUPER MIERZAWAM, *AUGUSTI 4—5.*

Littera falsa.

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae et Lanciciae, privilegia a variis monasterio in Staniątki data, in colloquio confirmat.

(Cf. nr. 442.)

Cod. Dipl. Pol. t. III, Varsaviae 1858, str. 38—40, nr. 20.

Por. nr. 421.

[1] Obszernie opisuje te wydarzenia pod r. 1244 Długosz (Hist. Pol. t. II, lib. VII, pag. 297, 298, 299), łącząc je z wątpliwym napadem sprowadzonych jakoby przez Konrada Prusaków, na Łuków, Lublin i Sieciechów, pomnażając szczegółami o zniszczeniu przez tegoż Konrada posiadłości biskupich krakowskich (Tarzek [Bodzentyn] i Kunów), dodając (bardzo wątpliwej wiarogodności) wiadomość o poddaniu się szlachty sandomierskiej Konradowi, a wreszcie—ponawiając opis o napadzie tegoż na ziemię krakowską. Por. Al. Semkowicz, Kryt. rozb. i t. d., str. 44, 263, 264, oraz w zbiorze naszym nr. 445.

442a.

1243 SUPER MIERZAWAM, *AUGUSTI 4—5.*

Ex littera falsa.

Conradus (Masoviae), dux Cracoviae et Lanciciae, in colloquio possessiones et libertates monasterii sanctimonialium de Staniątki, sub sigillo suo et filii sui Boleslai (ducis Masoviae) refert.

(Cf. nr. 441.)

.. Conradus .. dux Cracouiae et Lancicie ..... domui . de Staniantki ..... contulimus villam Tropissow . in castellatura Cracouiensi sitam *(sequuntur verba 110);* item in Bresnicza, que erat ipsius domus hereditas, forum liberum cum thabernis *(sequuntur verba 27).* Item alueum salis ad Magnum salem; item glebas, que pertinebant agazoni nostro, et mensuram salis in Bochnia, octauo die semper recipiendam et perpetuo possidendam, que hactenus spectabat Cracouiensi castellano *(sequuntur verba 243);* item Lopankam, que est ipsius domus hereditas: in eadem salem contulimus in perpetuum *(sequuntur verba 52).* Hec autem acta sunt in colloquio super Mirauam, anno Verbi incarnati M°CC°XLIII°, mense Augusto, in die sanctorum Osualdi et Dominici confessoris *(sequuntur verba 76).* Et ut hec inconcussa maneant, sigillum nostrum et sigillum filij nostri Boleslai huic facto duximus appendendum.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w Kopiaryuszu staniąteckim, pochodzącym z przełomu XVI—XVII w. (fol. 10v), skąd przedrukował go w całości Franciszek Piekosiński: Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, Cracoviae 1886, pag. 69—71, nr. 423. Regest nasz, związany pośrednio z Andrzejem, biskupem Płockim (por. nr. 420), czerpiemy z tego wydawnictwa. Fr. Piekosiński nie kwestyonuje autentyczności niniejszego aktu, natomiast Bolesław Ulanowski w swem studyum specyalnem (O założeniu i uposażeniu klasztoru Benedyktynek w Staniątkach. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXVIII, Kraków 1891, str. 37) wykazuje jego fałszywość, w sposób nie przesądzający prawdziwości pewnych przesłanek rzeczowych, na których oparł się fałszerz, a które, jak się zdaje, zarówno poprzez akt niniejszy, jak inne, pokrewne mu (Por. nr. 421 i t. d.), przeniknęły do autentyku Bolesława Wstydliwego z d. 23. II. 1254 r. (Cod. Dipl. Pol. t. III, pag. 55—60, nr. 28. Por. w naszym zbiorze nr. 421).

Przedruków innych ani literatury specyalnej omawianego aktu nie znamy.

442b.

1243 JUNIVLADISLAVIAE, *AUGUSTI 28.*

Henricus de Wida, praeceptor Domus Teutonicae in Prussia, cum Casimiro, duce Cuiaviae et aliis contra Swantopelcum, ducem Pomeraniae, rationem causarum ducis Conradi (Masoviae), aliorumque ducum Poloniae habens, foedera init.[1]

(Cf. nr. 430.)

Nos frater Henricus de Wida, preceptor domus Teuthonice in Pruscia, notum esse cupimus universis, quod de fratrum nostrorum consilio et consensu, necessitate adversitatis compulsi, quam nobis et sancte matri ecclesie dominus Swantopolcus, dux Pomeranie, iniuste ingerit et ingessit, nec cessat ingerere, fedus inivimus contra eum et contra suos adiutores cum domino Kazimiro, duce Cuiavie, et cum fratribus eiusdem S(wantopolci), dominis videlicet Samborio et Ratiborio, quibus etiam iniuriatus est supra modum. Compromisimus enim sub iuramento astare fideliter ipsi nobis, et nos eis, iuvareque ad invicem, quamdiu ille hostis noster vixerit, vel quousque compulsus fuerit exulare, sive usque dum inimicicie iste per compositionem fuerint soporate. Que compositio nunquam fiet sine consensu partium ipsorum et nostre, et nisi iusticia fiat ab eo dominis ducibus Polonie: Cunrado et aliis, quibus ad huiusmodi sumus specialiter obligati. Nulla ergo[a] pars aliquas cum eo treugas faciet, nisi alie partes voluerint consentire[2] *(sequuntur verba 194)* Acta sunt autem hec in iuveni Wladizlauia in domo fratrum Minorum, anno gratie M°. CC°. X° L III°, quinto Kalendas Septembris, indictione prima.

Oryginał znajduje się w Archiwum Państwowem w Królewcu (szufl. 48, nr. 10). Jest to maleńki autentyk pergaminowy, pokryty zacieśnionem, obfitującem w skróty pismem, zaopatrzony w małą, owalną pieczęć Michała, biskupa kujawskiego, zawieszoną na pasku pergaminowym, a wyobrażającą postać stojącą biskupa z napisem w otoku: S. MICHAELI' VLADIZLAVIENSIS EPI. *In dorso* pergaminu widnieje napis: Conjuratio domini ..... Racib. contra S..... Na podstawie oryginału wydrukował ostatnio tekst jego w całości M. Perlbach: Pommerellisches Urkundenbuch, Danzig 1882, pag. 66—67, nr. 79, skąd regest nasz i część objaśnień czerpiemy, a jednocześnie (z jedynym waryantem j. n.): Philippi u. Woelky: (Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 110—111, nr. 145), których wydawnictwo dostarczyło nam reszty szczegółów co do oryginału, z którym nie zetknęliśmy się bezpośrednio. Uprzednio akt niniejszy drukowali: Wydawcy Preussische Chronik Lucasa Davida, Königsberg 1813, Bd. III, Anhang nr. III, pag. 7—9, nr. 3, pod datą IV Kal. Sept. (29 sierpnia) 1243 r., oraz Hasselbach u. Kosegarten: Codex

[1] Co do dalszego ciągu tej sprawy w r. 1245, por. M. Perlbach: Pommerellisches Urkundenbuch, Danzig 1882, pag. 78, nr. 89, 90, oraz Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 126—127, nr. 174. — [2] Następują świadkowie wyłącznie kujawscy.

[a] *Philippi:* quoque.

Pomeraniae Dipl., Bd. I, Greifswald 1862, pag. 700—702, nr. 328, a w regestach: L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. II, 1, Varsaviae 1848, str. 38, nr. 35. i M. Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 63, nr. 201. Przytoczył go (pod tąż datą) i Klempin: Pommersches Urkundenbuch Bd. I, pag. 335—336, nr. 428.

Potwierdzeń, transsumptów, innych przedruków, ani specyalnej literatury aktu niniejszego nie znamy.

443.

1243 ANAGNI, *OCTOBRIS 1.*

Innocentius papa IV Ordini Teutonicorum omnia privilegia ac possessiones a Conrado, duce Poloniae (Masoviae) in Prussia concessa, confirmat, nuntiatque se eandem terram in ius et proprietatem b. Petri suscepisse.

(Cf. nr. 347.)

Innocentius episcopus[a] Servus servorum Dei. Dilectis filiis Magistro[1] et Fratribus Hospitalis sancte Marie Theutonicorum Ierosolimitani[b], salutem[c] et Apostolicam Benedictionem. Pietati proximum et rationi consonum arbitramur, ut[d] vobis, qui voluptatibus seculi derelictis, tollentes crucem, secuti estis dominum crucifixum, omnem, quam[e] deo possumus, favoris gratiam[f] liberaliter impendamus, presertim[g], licet immeriti, eiusdem vicem[h] domini geramus in terris, qui sua vestigia sequentibus perempnis[i] vite premia largietur[j] in celis. Sane vestro[k] relatu didicimus, quod vos ad Pruscie partes, Salvatoris virtute preambula, procedentes, in terra nomine Colmen[l], quam a christianis longis retro temporibus habitatam, predecessoribus dilecti filii Nobilis viri C.(onradi)[m] Ducis Polonie dominantibus[n] in eadem, idem Nobilis vobis pro salute sua et fidelium in confinio dictarum partium positorum pia liberalitate donavit, prout in eiusdem privilegio super hoc confecto plene[o] dinoscitur contineri[2], constructis per vos castris et villis non absque multis laboribus et expensis[p], et Prutenorum impetu divina propitiante gratia refrenato, ac[q] dictorum salute procurata fidelium, quos a multis temporibus

[1] Gerhardowi von Malberg. — [2] Ob. nr. 347.

[a] *Theiner:* episcopus etc., *bez formuły:* Servus servorum Dei, *która znajduje się tylko u Dogiela;* [b] *Dogiel:* Ierusalemitanae; [c] *Theiner:* salutem etc.; *dalej brak wyrazów aż do:* Pietati; [d] *Dogiel:* quod; [e] *Dogiel dalej:* cum Deo; [f] *Dogiel:* gratiam favoris; [g] *Dogiel:* praesertim cum, licet; [h] *Dogiel:* Domini vicem; [i] *Dogiel:* perennia; [j] *Dogiel:* largitur; [k] *Dogiel:* vero; [l] *Dogiel:* Culmen; [m] *Dogiel:* Conradi; [n] *Dogiel:* donantibus; [o] *Dogiel:* plenius; [p] *Dogiel:* impensis; [q] *Dogiel:* et.

afflixerat eorumdem insania Prutenorum, Pruscie partem reddidistis[a] christiano nomini subiugatam. Nos itaque ad instar pie recordationis Gregorii pape predecessoris nostri digne[b] volentes, ut pro acquisitione terre Pruscie eo plenius vester animus invalescat, quo vos et existentes ibidem fidei catholice professores a nobis obtinebitis gratiam specialem, quod a vobis, suffragante exercitu christiano, iam de ipsa terra, auctore domino, noscitur[c] acquisitum, in ius et proprietatem beati[d] Petri suscipimus, et eam sub speciali apostolice[e] sedis protectione ac[f] defensione perpetuis temporibus permanere sancimus, ipsamque vobis et domui vestre cum omni iure et proventibus suis concedimus in perpetuum libere possidendam: te, dilecte in domino fili, Gerarde[g], Magister domus eiusdem, Anulo nostro de terra investientes[h] eadem, ita, quod ipsa, pro qua fidelitatem sedi apostolice promisisti, per vos, aut alios nullius unquam subiciatur dominio potestatis. Que vero in futurum, largiente domino, insistendo defensioni christianitatis, de[i] paganorum in eadem provincia vos contigerit adipisci, firma et illibata vobis, vestrisque successoribus, sub iure et proprietate sedis apostolice eodem modo[j] statuimus permanenda. Ceterum in eadem terra dispositioni sedis apostolice[k] reservamus, ut per ipsam, cum vos propitiationis divine munere[l], optata eiusdem terre spatia contigerit obtinere, ac de statu ipsius per vos plenius fuerimus informati, ordinetur de constituendis in ipsa ecclesiis et instituendis ibidem clericis, episcopis, et prelatis aliis, necnon de providendo, quod iidem de prefata terra congruam habeant[m] portionem, et quod promissiones, ac pactiones, quas presentibus habitatoribus eiusdem terre fecisse noscimini, aut futuris facietis in posterum, a vobis valeant observari, et quod in recognicionem domini et percepte a sede apostolica libertatis, ecclesie Romane Census annuus persolvatur, sicut in domino ad honorem ecclesiae, ac utilitatem vestram visum fuerit expedire. Nulli ergo[n] omnino hominum liceat hanc paginam nostre protectionis, concessionis et constitutionis[o] infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis[p] autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum petri et

---

[a] *Philippi:* reddideritis subiugatum; [b] *Brak u Philippi'ego;* [c] *Dogiel:* dinoscitur; [d] *Dogiel:* D(ivi); [e] *Dogiel:* Sedis Apostolicae; [f] *Dogiel:* et; [g] *Dogiel:* Conrade (!); [h] *Dogiel:* investimus; [i] *U Dogiela następują wyrazy:* Terra Paganorum; [j] *Dogiel:* comodo; [k] *Dogiel:* Apostolicae Sedis; [l] *Dogiel:* munimine; [m] *Dogiel:* habeant de praefata terra congruam portionem, [n] *Wyrazy dalsze formuły aż do* nostre *włącznie, występują tylko u Dogiela;* [o] *Wyrazy dalsze formuły aż do:* contraire *włącznie, występują tylko u Dogiela;* [p] *Wyrazy dalsze formuły, aż do:* incursurum *włącznie, występują tylko u Dogiela.*

pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Anagnie Kalendis Octobris. Pontificatus nostri[a] Anno Primo.

Wedle świadectwa wydawców (Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch, Politische Abtheilung, Bd. I, Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 113, nr. 147, przyp.), przed r. 1865 dwa oryginały aktu niniejszego—z bullą i bez bulli (ołowianej)—miały znajdować się w Archiwum Państwowem Polskiem (w Warszawie?), a ślad jednego z nich przechował się w Inventarium E. Rykaczewskiego (Lutetiae Parisiorum 1862, str. 64—65), poczem dostały się one Archiwum Państwowemu w Królewcu. Na ich podstawie regest swój ogłosił Philippi j. w. Tekst omawianego aktu, będący powtórzeniem aktu nr. 347, przechował się również w oryginalnych regestach pergaminowych papieskich Inocentego IV w Archiwum Watykańskiem (Archivio Segreto Vaticano) w Rzymie. Zabytek ten oglądaliśmy w październiku 1912 r. Jest to księga gruba, oprawna w wieku XVIII w skórę czerwoną, a nosząca dziś „№ 21", oraz tytuł na grzbiecie: Innoc. IV Bvllar. An. I. Ad. V. T. I. Liczy ona 558 kart pergaminowych, mierzących 34,2 ctm. wysokości, a 24,1 ctm. szerokości. Z niej to (Ex reg. orig. Tom I, fol. 29, epistola 168) ogłosił tekst swój Aug. Theiner: (Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae, t. I, Romae 1860, pag. 38—39, nr. 78), na którym przedruk nasz, sprawdzony z oryginałem regestów papieskich (j. w.), czerpiemy. Nadto, wedle świadectwa Philippi'ego j. w., akt niniejszy przechował się w transsumptach z lat: (1250), 1445 i 1506 w Archiwum Państwowem w Królewcu.

Drukowali go z kolei: (z niewiadomego źródła, a z niewystępującymi w innych wzorach tekstu wyrazami: fili Conrade), w r. 1730 Acta Borussica t. I, Königsberg u. Leipzig, pag. 423—426; w r. 1748 (z tegoż wydawnictwa ?) Dreger: Cod. Dipl. Pomeraniae t. I, Stettin, pag. 246, nr. 160; w r. 1758 (ex originali, t. j. prawdopodobnie na podstawie jednego z oryginałów przytoczonych, przechowywanych pono przed r. 1865 w Polsce) Dogiel: Cod. Dipl. t. IV pag. 14, nr. 21; w r. 1812 (w regeście, podług Acta Bor. j. w.) Preussische Chronik Lucasa Davida (Rkps. jego przechował tekst bulli w całości) Bd. II, Königsberg, pag. 55—56; w r. 1857 (w regeście z pomienionych wydawnictw) J. M. Watterich: Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen, Leipzig, pag. 203; w r. 1860 (w całości, z regestów watykańskich j. w.) A. Theiner j. w.; w r. 1876 w regeście: M. Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg, pag. 65, nr. 206; w r. 1882 w regeście (z dwu oryginałów jednobrzmiących królewieckich) Philippi u. Woelky j. w.—Por. Baczko: Gerhard v. Malberg, 17; Potthast, nr. 11142.

Innych druków, transsumptów, ani literatury specyalnej aktu niniejszego nie znamy.

[a] *Wyrazy:* Pontificatus nostri *występują tylko u Dogiela.*

1244(!)

444.

Nota vitiosa.

Conradus (Masoviae) monasterium ordinis Praedicatorum extra muros Plocenses fundasse dinoscitur.

Ordinem Praedicatorum Cunradus, Masoviae Dux, in dominiis et terris Masoviae plantaturus, fratribus ordinis eiusdem ex conventu et domo Cracoviensi Sanctae[a] Trinitatis petitis et acceptis, ecclesiam et monasterium sub titulo Sanctae Trinitatis, in suburbanis civitatis Ploczensis Fundat, illicque fratres Praedicatores locat.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. II, lib. VII, pag. 298 (ed. Alexander Przezdziecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza, Kraków 1887, str. 44, 263; por. nadto przyp. 2 do nr. 342.

Por. nr. 342, II.

1244

445.

Milites Conradi (Masoviae) devastant Kielce.

1244. ..[1] Kylcia per milites ducis Cunradi devastatur.

Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. II (Lwów 1872), str. 804.

Por. przyp. 1 do nr. 440.

[1] Bezpośrednio przedtem, pod tymże rokiem znajduje się tam wiadomość o spustoszeniu ziemi lubelskiej (przez Rusinów wedle wydawcy, A. Bielowskiego, a Prusaków wedle rękopisu Rocz. Kap. Krak.; por. nr. 400), która najpewniej posłużyła Długoszowi (Hist. Pol. t. II, lib. VII, pag. 297—298, 299; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb i t. d., str. 263—264) za osnowę wątpliwych na ten temat wywodów szczegółowych (Por. przyp. 1 do nr. 440).

[a] *Wyd. lipskie:* Sanctissimae.

1244[1] 446. PLOCIAE, *APRILIS 22.*

Boleslaus, dux Masoviae, coenobio in Czerwińsk confert villam Powielin.

(Cf. nr. 436, 447.)

Jn nomine dei patris et filii et spiritus sancti amen. Notum sit omnibus, tam presentibus, quam futuris, quod nos Boleslauus, dux mazouie, videntes et considerantes, quod homo, deriuatus ab‖humo, uniuerse subiacet uanitatj, dies dominj sicut fur uenit . et repente concludit subripiendo gloriam et uana desideria mundanorum . quibus de causis finem‖uite labilis preuenjmus, et pro redempcione anime nostre . nec non uxoris nostre Guertrudis[2] *(sic)* facimus *(sic)*, quod conferimus cenobio de Cyruuensk in nomine sancte marie‖uirginis, postulantes, ut pro nobis dirigatur oracio eius ad conspectum domini, uillam que wlgo pouelino nuncupatur . emancipantes eos jn eadem uil‖la a nostra penitus juridicione degentes et subiugantes eos, ut decet, scripticios *(sic)* ceruice humiliata eiusdem cenobij potestatj . uolentes, ut ip‖si domini sine im(pu)[3]lsacione[a] eadem, qua hucusque freti[b] fuimus, perhenj[c] *(sic)* libertate pociantur. Si quis uero huic donacioni nostre presumpserit‖ausu temerario contraire, sciat se nostram offensam et indie *(sic)* districti iudicij, nobis proinde[d] allegantibus, dampnatoriam irrecuperabiliter sentenciam incursurum. Actum‖inplocsk *(sic)* Anno gracie. M°.CC°.XXXX. quarto[e] . decimo kalendas Maij, Indiccione . IIII[ta] . vbi interfuerunt uiri nobiles et honesti . infrascripti: Inclitus et dilectus frater‖noster Kazimirus, Wicgo[f] castellanus plocensis . Petrus Thezaura-

[1] Pod dniem 5 lutego 1244 r. (zamiast 1264), występuje błędnie w Preussische Chronik Lucasa Davida (II. Bd. Königsberg 1812, pag. 28—29) „Vidimus" Anzelma, biskupa warmijskiego, dotyczące aktu nr. 217.—Dalej, pod r. 1244 występuje błędnie w Metr. Kor. (Ks. 98, fol. 85) akt Bolesława Wstydliwego dla Staniątek z d. 23 lutego 1254 r., zawierający przekazy, dotyczące dostojników płockich: Andrzeja biskupa i Pomiana, opata. (Por. nr. 421).—Pod tymże rokiem (1244) kładzie Maciej Miechowita († 1523), jako odbyty w Łęczycy, synod polski niewiadomego miejsca i roku, w którym—jeśli się tam wtedy odbył istotnie—mogło brać udział i duchowieństwo mazowieckie. Por. str. 381, przyp. 1.—[2] Gertruda, żona Bolesława I Konradowica, ks. mazowieckiego, córka Henryka II Pobożnego, ks. wrocławskiego, ur. po r. 1220, † (wedle O. Balzera: Gen. Piastów, str. 289) w kwietniu, między r. 1244 a 1247. Wobec sprostowania tutaj daty rocznej i miesięcznej aktu niniejszego (O. Balzer j. w. oparł się bowiem na nim, jako na pochodzącym z dnia 22 września 1243 r. [por. nr. 436]), wynika atoli, że ks. Gertruda zmarła w kwietniu między r. 1245 a 1247. —[3] W oryginale dziura.

[a] *Kop. Czerw.:* inpulsacione; [b] *Tamże:* fieri (!); [c] *Tamże:* perhenni; [d] *Tamże:* prouide; [e] *Tamże:* M° CC° XLIII (!); [f] *Tamże:* Wiczesco.

rius . Johannes procurator, Jacobus subpincerna. Johannes subiudex curie . Stanimjrus tribunus plocen‖sis . Prepositus Andreas . prepositus sancti michaelis Petrus . Henrichus[a] canonicus . Sbylutus[b], Blazeus[c] . canonici . Wrotslaus[d] capellanus curie . et alii quampl(ures)[1e]. ‖Adcuius *(sic)* priuilegij firmitatem precepimus presentem paginam nostri[f] . nostrique fratris . K . sigillorum munimine roborarj.

Oryginał — niewątpliwy autentyk — przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B.O.Z.20". Jest to pergamin gatunku niemieckiego, przez zaciek i myszy uszkodzony, ale zupełnie jeszcze czytelny. Pisany pięknie, mierzy szerokości 26,1 ctm., a wysokości, bez zakładki (=1,6 ctm.) 12,2 ctm. Pomiary te nie są zupełnie ścisłe, gdyż brzegi pergaminu zostały obcięte nierówno. Pieczęci, zawieszonych na sznurach jedwabnych karmazynowych, dziś bardzo już wypłowiałych, było trzy. Pierwsza i trzecia zachowały się, drugą odcięto. Uległy one rekonstrukcyi nowożytnej, która może rodzić dziś podejrzenie, że pieczęcie zostały przyczepione podczas naprawy. Pierwsza, okrągła, w oponie z nowego, czystego wosku, posiada wpośrodku odcisk stary, z takiegoż, łuszczącego się już materyału; średnica jego wynosi 6,6 ctm., a otok mierzy 0,7 ctm. szerokości. W kręgu wewnętrznym pieczęci wyobrażony jest jeździec, ku prawej stronie widza zwrócony, w hełmie śpiczastym (z nanośnikiem) na głowie. W lewej ręce dzierży on tarczę gotycką, a proporzec, falujący w kierunku łba końskiego, w prawej. Napis w otoku brzmi: S. BOLEZLAI DVCIS MA...IE †. Jeśli pominiemy inne nieco wymiary (średnica: 5,1; otok: 1 ctm.), to wizerunek ten odpowie znanemu wzorowi Kazimierza Stronczyńskiego (Pobieżny przegląd pieczęci Piastów polskich, Warszawa 1881, str. 82, oraz: Uzupełnienia, str. 5). Druga (a właściwie trzecia z kolei) pieczęć owalna z czystego wosku, zrekonstruowana za pomocą takiegoż, nowego materyału, jest dzisiaj w starych swych częściach już tylko ułamkiem (ok. 5,5×3,7 ctm.) odcisku, na którym zachowała się część dolna szat powłóczystych postaci siedzącej i jakby (nogi krzesła lub) laski pastorału, wyobrażonego z prawej jej strony. W części dolnej otoku, mierzącego około 0,5 ctm. szerokości, ku lewej ręce widza, ocalał z napisu wyraz: MARIE; w górnej—ku stronie prawej: CAP....V. Co by to była za pieczęć—nie wiemy; bez względu na ostatnie: V, zdaje się ona przypominać pieczęć kapituły płockiej (por. objaśnienia na str. 287 i 289, oraz K. Stronczyńskiego: Wzory pism dawnych cz. I, Warszawa 1839, tab. 2). Ponieważ w tekście mowa tylko o dwu pieczęciach: wystawcy, ks. Bolesława i brata jego, Kazimierza ks. kujawskiego, do którego ów fragment nie należy, przeto można przypuścić, że szczątki tej pieczęci odrestaurowanej przyczepiono do omawianego aktu już w czasach nowożytnych, co zarówno ze względu na autopsyę (ob. wyżej wiersz 14), jak okoliczności inne (por. str. 194, wiersze 41—48, oraz objaśnienie nr. 447) jest nader prawdopodobne.

In dorso dyplomatu widnieją napisy następujące: z XIII—XIV w.: „Super pouelino"; z XV: „Super povyelino"; z XVI: „Donatio villae Powielino per Conradum Du-

[1] Litery te wytlały w oryginale.

[a] *Tamże:* Henricus; [b] *Tamże:* Sbylut; [c] *Tamże:* Blasius; [d] *Tamże:* Wrothslaus; [e] *Tamże:* quamplures; [f] *Tamże:* nostro.

cem Mazoviae, Anno 1244"; z XVIII: „240, 10 Calend. May"; z XIX: „2⁰, str. 43", wreszcie położona przezemnie sygnatura zielona j. w. — Tekst omawianego aktu przechował się nadto pod błędną datą roczną (Decimo Kalendas May 1243 r.) w pochodzącym z XV—XVI st. Kopiaryuszu Czerwińskim I (Bibl. Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, Cimelia nr. 70), pag. 43—44, skąd, pod tąż datą, z błędnem rozwiązaniem daty miesięcznej (22 września 1243 r.), przedrukował go, z odmianami, podanemi tu w przypisach dolnych, Bolesław Ulanowski: Dokumenty kujawskie i mazowieckie, przeważnie z XIII wieku. Arch. Kom. Hist. Ak. Um. t. IV, Kraków 1887, str. 292—293 (odbitki str. 184—185), nr. 8. Przed nim korzystali w druku z tegoż źródła: Mateusz Kraszewski i Wincenty Hipolit Gawarecki (por nr. 436).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z nieznanego dotąd oryginału.

Potwierdzeń ani transsumptów jego nie znamy (por. nr. 447).

Co do bliższego określenia daty rocznej omawianego aktu, to podana w nim indykcya (IV) nie zgadza się z rokiem 1244, była bowiem wtedy indykcya II, czwarta zaś przypadała w okresie najbliższym na r. 1246. Błąd ten, drobny na tle typu kancelaryi mazowieckich XIII wieku, nie może, naszem zdaniem, wpłynąć ujemnie na ocenę autentyczności samego aktu; stwierdza ją bowiem zarówno autopsya oryginału, jak zestawienie treści jego z drugim przywilejem autentycznym Bolesława I na Powielin, pochodzącym z tegoż roku (nr. 447).

Literatura. Por. przypisy pomienionych wydawców.

447.

1244 PLOCIAE, *S. D.*

Boleslaus, dux Masoviae, nomina incolarum, villam Powielin a se coenobio in Czerwińsk donatam, inhabitantium, in privilegio ponit.

(Cf. nr. 436, 446.)

† Notum sit uniuersis presentibus et posteris . hanc paginam inspecturis, quod nos . B.(oleslaus), diuina prouidencia dux Mazouie, pro salute anime nostre contulimus villam, que uulgo Pouelino || dicitur, cum incolis eius, qui nobis asscripticia pertinebant seruitute . chenobio *(sic)* Ciruenensi iure perpetuo possidendam . et quia inprimo *(sic)* priuilegio collacionis[1] eius || familias incolarum, quot uel que essent, scribe(re i-)[2] gnorauimus . cum eciam eis liberi aliqui cohabitassent . eas in hac confirmacionis membrana nominatim || poni voluimus, quarum[a] *(sic)* numerus et nomina sunt hec: Malostrig cum filio nomine Stoan . Redalo[b]. (?) Valis . Postk *(sic)*[c] et frater eius Wnor . Scrupis[d] . Domast[e] . Sedlis ||

[1] Por. nr. 436, 446. — [2] Litery, ujęte w nawias, wyprysły w oryginale; uzupełniamy je wedle *Kop.*

[a] *Kop.:* quorum, *poczem brak tamże wyrazów:* numerus et; [b] *Tak prawdopodobniej w oryginale; Kop. ma:* Nedalo; [c] *Kop.:* Passek; [d] *Kop.:* Scrvpisz; [e] *Kop.:* Vomast.

cum duobus filiis, Gock[a] et Bezug[b], Sulc[c] cum duobus filiis, Janis et Volis . Nedabil[d] . Nered[e] cum duobus, Nedabil[f] et Pouirsa . Kido[g], filiolus Nered[h] . Sdan cum || duobus fratribus, Nedabil[i] et Domas . Pusa cum filio Mals . Krostauc[j] *(sic)* . Marcin[k] . Hec autem confirmacio et predictarum familiarum asignacio *(sic)* facta est inplocsk *(sic)* anno gracie || Mill. C°C.XL°.IIII°, vbi interfuerunt nobiles uiri et honesti . Andreas prepositus plocensis . Jacobus, Wratizlauus, Petrus, Vitalis capellani curie . Petrus thesaurarius || Damianus filius Benic . Petrus filius Christini, Johannes subiudex . Jacobus filius Borim[l]. Et ut hec *(sic)* datum[l] firma uigeret stabilitate, presens scriptum nostri sigilli munimine dignum duximus roborandum.

Oryginał przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą: „B.O.Z.19". Jest to autentyk, na pergaminie gatunku niemieckiego pięknie spisany, a zachowany nieźle. Szerokość jego mierzy 24.6 ctm., wysokość (bez zakładki=w przybliżeniu 1.2 ctm.) 5.2 ctm. Autopsya wskazuje, że dokument ten posiadał niegdyś jednę pieczęć, na jedwabnym, zachowanym dotąd, sznurze kremowym, prawidłowo zawieszoną, którą odcięto. Obok sznura, w miejscu, gdzie mogłaby być zawieszona prawidłowo pieczęć druga, o której zresztą nie znajdujemy żadnej wzmianki w tekście aktu, przecięto w czasach nowożytnych pergamin poprzez zakładkę nożem wszerz, niby poprawnie, a jednak cięciem zbyt szerokiem i techniką, w stosunku do sznura kremowego odmienną, przyczem przez przecięcie to przewleczono sznur jedwabny karmazynowy wypłowiały, w sposób niedość prawidłowy. Na sznurze tym wisi pieczęć okrągła z czystego wosku, uszkodzona, a zrekonstruowana tak, że uwydatniono w niej części stare. Można z nich dociec, że średnica jej wynosiła niegdyś w całości 6.5 ctm. Niezupełnie odpowiednio do tych wymiarów zrekonstruowano części brakujące. Otok pieczęci mierzy bowiem obecnie 0.8 ctm. szerokości, a średnica odcisku w kole wewnętrznem 5 ctm. Odcisk ten przedstawia jeźdźca, zwróconego w prawą stronę (widza), a dzierżącego rozwiany w kierunku łba końskiego proporzec z krzyżem w ręku prawem i tarczę gotycką w lewicy. Na głowie hełm śpiczasty z nanośnikiem. Koń unosi w górę nogę przednią lewą. Z napisu w otoku pozostały litery: BOLE.. AI..... IE†. Jest to pieczęć ks. Bolesława I Konradowica, odpowiadająca znanemu wzorowi Kazimierza Stronczyńskiego (Pobieżny przegląd pieczęci Piastów polskich, Warszawa 1881, str. 82). Jeżeli nawet pieczęć ta nie jest doskonałym odlewem nowożytnym z pieczęci starej, z zachowaniem barwy wosku, czemu zdaje się poniekąd przeczyć łuszcząca się ze starości głębia wosku w górnej części otoku po lewej stronie (widza), to w każdymbądź razie została ona niewątpliwie przyczepiona z innego dokumentu do omawianego aktu. Obok wszystkich okoliczności pomienionych, świadczy o tem bujający swobodnie jeden koniec niezatopionego w wosku sznura karmazynowego, oraz sposób przyczepienia drugiego końca tegoż sznura do pergaminu.

[a] *Kop.:* Gotk; [b] *Kop.:* Bezak; [c] *Kop.:* Szvlk; [d] *Kop.:* Yedabil; [e] *Kop.:* yered; [f] *Kop.:* Jedabil; [g] *Tak prawdopodobniej w oryginale; Kop. ma:* Rado; [h] *Kop.:* Nyered; [i] *Kop.:* Krostanc; [j] *Kop.:* Matrin *(sic)*; [k] *Kop.:* Borun; [l] *Kop.:* donacio.

Tył pieczęci, lepiony płasko w zabarwionym archaicznie wosku nowym, nosi na sobie ślady palców artysty (por. str. 194, wiersze 41—48, oraz str. 535 objaśn.). *In dorso* omawianego aktu widnieją napisy: 1. z XIV w.: „Super Powelino“ i „Super Pouelino; 2. z XV w.: „Priuilegium ducis Boleslay“; 3. z XVI: „Villa Povielino“; 4. z XVIII: „Powielino“, „Donatio“, „Bona“? oraz: „R“ (=Revisum); 5. z XIX: „Strona 44“, „B“, pieczątka większa Ord. Zamoyskich, wreszcie moja sygnatura zielona j. w.—Poza opisanym tu oryginałem, tekst aktu niniejszego przechował się w błędnej transskrypcyi w pochodzącym z XV—XVI st. Kopiaryuszu Czerwińskim I (Biblioteka Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, Cimelia nr. 70) pag. 44, skąd przedrukował go z odmianami, podanemi tu w przypisach dolnych, Bolesław Ulanowski: Dokumenty kujawskie i mazowieckie, przeważnie z XIII wieku. Arch. Kom. Hist. Ak. Um. t. IV, Kraków 1887, str. 293—294, nr. 9.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z nieznanego dotąd oryginału (j. w.).

Potwierdzeń jego, transsumptów, ani literatury specyalnej nie znamy.

Por. objaśnienia nr. 446.

448.

1244 PLOCIAE, *MAII 2.*

Boleslaus, dux Masoviae, servitores suos, Ratiborium et Albertum, de terra Poloniae in Masoviam suscipit, eisque confert haereditatem «Kelbowo».

In nomine Sancte et indiuidue Trinitatis amen. Dignum est, ut in se benemeritj et in suis posteris principum beneficijs consolentur. Ego igitur boleslaus dei gracia dux Mazouie, tam presentibus quam futuris, presencium noticiam potituris volo esse notum, Quod de maturo Consilio baronum suscepi meam in terram Mazouiam gratuite istos viros: Ratiborium et Albertum, bonos meos[a] seruitores de terra Polonie, et[b] de genelogia *(sic)* ista dicta Gelitho, cum scitu meo bono et vocitacione Godlo Nagody et stabiliui eos in dicta terra mea Mazouia; dedi, donauique eis et eorum legittimis successoribus imperpetuum *(sic)* meam hereditatem wlgariter nucupatam *(sic)* Kelbowo, in territorio Plocensi sitam, cum integritate omnium vtilitatum, cum campis, agris, pratis, aquis, mericis, siluis, et cum omni Jure militalj, sic quod predictos seruitores Ratiborium et albertum, cum eorum posteris facio liberos et solutos a citacione Judicijsque palatinorum et omnium castellanorum meorum. Do eciam eisdem seruitoribus meis cum eorum posteris, racione serui-

[a] *We wzorze:* m'; [b] *Wyrazy następne od:* de genelogia *do:* Gelitho, *oraz od:* et vocitacione do Nagody et, *włącznie, W. Semkowicz (ob. objaśnienia) uważa za interpolacyę późniejszą.*

ciorum ipsorum, que michi vbilibet tam soliciter quam fideliter exhibere studuerunt, tollere facultatem penam pro furto et homicidio triginta marcas; et a se daturi erunt. Huius rej hij testes sunt, qui tunc assessores mei fuerunt: Primus Petrus thezaurarius, Albertus Subcamerarius, Johannes subiudex, Pribislaus Subagazo, Petrus Subpincerna, Climas, Damianus, Woytek Nagorka, Rombel, Nicolaus filius Zbroslai, Boguslaus Swyanthoslay, Czechoslaus, Jacobus capellanus Curie mee, Petrus lopatka, Vitalis clericus. Hoc actum est et datum in Ploczk in die beati Sigismundj Regis et martiris, anno Incarnacionis domini Millesimo ducentesimo quadragesimo quarto.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się jedynie w transsumpcie konfirmacyjnym Janusza II ks. Mazowieckiego, wydanym: feria secunda Rogationum, 21. V. 1487 r. w Ciechanowie, a znanym tylko z oblaty, wniesionej do Metryki Koronnej (ks. 6, fol. 202^{v}—203), p. t. Confirmatio Kyelbowo. Wedle tego źródła, w dniu pomienionym, stanęli osobiście przed księciem i dostojnikami jego w Ciechanowie ur. Stanisław i syn jego Jan; Maciej, Marcin, Jakób, Piotr i Stefan, synowie Ścibora; Paweł, Antoni, Andrzej i Mikołaj, synowie Jana, oraz Łukasz, Mikołaj i Jakób, synowie Piotra—dziedzice Kiełbowa, w towarzystwie Piotra ze Strożęcina, którzy, przedstawiwszy: privilegium infrascriptum, titulo et sigillo preclari principis olim domini ducis Boleslai, ducis Masovie, proanathawi et predecessoris domini ducis etc. communitum, super bona Kyelbowo serviens, non viciatum, non corruptum etc., petiuerunt eis confirmari, innouari, et ad sigillum maius redigi. I książę prośbę tę spełnił, jak świadczy zamieszczona w Metr. Kor. (j. w.) klauzula: Quorum peticionibus iustis etc., Priuilegium insertum dominus dux in omnibus suis punctis confirmauit etc. robore perpetue firmitatis etc., nadto zaś uwaga: Pro isto privilegio Kyelbowo iam solverunt sexagenam cum sex grossis. Scribatur. Jakoż znajdujemy tamże (fol. 202^{v}) notatkę odpowiednią: exivit (littera).

Tekst nasz, podzielając lekcyę W. Semkowicza (j. n.), zaczerpnęliśmy z Metryki Koronnej j. w., a innych transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy.

Autentyczność aktu niniejszego nie ulega wątpliwości. Uznał ją również (w notatach swych rękopiśmiennych) Stosław Łaguna, któremu niegdyś odpis nieznanego jeszcze wówczas aktu tego przedstawiłem, a po nim Władysław Semkowicz, który go z Tek A. Pawińskiego, za zgodą naszą, ogłosił drukiem (Przyczynki dyplomatyczne z Wieków Średnich. Dwa przywileje ks. Bolesława I Konradowica z r. 1244. Księga pamiątkowa ku uczczeniu 250-tej rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego t. II, Lwów 1912, str. 25—26 i nast.).

Innych przedruków aktu niniejszego nie znamy.

Literatura. W. Semkowicz j. w., który akt niniejszy poddaje analizie szczegółowej. Por. tegoż: Mazowieckie przywileje rodowe z XIV i XV w. (Arch. Kom. Hist. t. XI, str. 361 i nast. Kraków 1909—1913), oraz: Marceli Handelsman: Kara w najdawniejszem prawie polskiem, Warszawa 1908, str. 166 i nast.; nadto tegoż: Przywileje rodowe mazowieckie, Lwów 1914.

449.

1244(!) *Nota vitiosa.* (MAII 25).

Conradus (Masoviae) devincitur apud Suchodół.

1244. dux Conradus victus est in Suchdol.

Rocznik Miechowski (XIV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. II, (Lwów 1872), str. 882.

Ob. nr. 438.

450.

1244 S. L. *JUNII-JULII 29—13*[1].

Boleslaus, dux Masoviae, quibusdam: Henrico, Martino et Woynoni de «Raygrod», quos ad terram Masoviae suscepit, confert haereditatem Grochowalsk.

In nomine patris et filij et spiritus sancti amen. Cognoscat plena[a] *(sic)* etas, et sciat postera, Quod ego Boleslaus dux Mazouie, maturo consilio habito baronum nostrorum ad noticiam[b] *(sic)* ad meam terram Mazouie et *(sic)* suscepi eos[c] gratuite, hoc est bonos viros: Henricum, Martinum[d], Woynonem de Raygrod, et dedi, donaui[e] eis et eorum legitimis natis hereditatem vnam[f] *(sic)* ut puta Grochovarsko nucupatam *(sic)* cum integritate omnium vtilitatum, ad eandem hereditatem spectancium, et cum fluuio dicto Squa, cum ambobus litoribus. Et omne Jus militale habeant predicti, prout omnes milites[g] ..... penam seu capud *(sic)* post suum villanum. Et ffacio[h] insuper supradictos milites nostros:[i] Henricum, Martinum et Woynonem cum eorum posteris solutos et liberos a citacione et iudicio omnium palatinorum et Castellanorum meorum. Duxi etiam donandum iam dictis seruitoribus meis in predicta hereditate ipsorum liberam venacionem omnium ferarum et castorum in eodem fluuio eorum. Ceterum hijdem *(sic)* seruitores mej cum suis posteris non habebunt in iudicio soluere istam penam quinquagintarum zupparijs[j], nisi vnam penam michi et meis posteris, liberandum

[1] Wedle W. Semkowicza (ob. objaśnienia): 29. VI.—17. VII.

[a] *W. Semkowicz (ob. objaśnienia) przypuszcza, że w oryginale był tu wyraz:* presens; [b] *Tenże poprawia na:* advocitavi; [c] *Tenże mniema, że w oryginale nie było tego wyrazu;* [d] *Tenże dodaje wyraz:* et; [e] *Tenże dodaje:* que; [f] *Tenże poprawia na:* meam; [g] *We wzorze brak dalej conajmniej dwu wierszy, t. j. 10—12 wyrazów, całkowicie wykruszonych, prócz liter końcowych pierwszego wiersza:* .. nt in ..; [h] *W. Semkowicz czyta:* effacio; [i] *Tenże poprawia na:* meos; [j] *Tenże uważa wyraz ten za wtręt późniejszy.*

etiam eosdem milites duxi ab ista pena dicta sex marcarum zuppariorum meorum[a]. Ut igitur ista donacio mea[b] hereditatis prefatis seruitorijs[c] *(sic)* meis et eorum posteris perpetuis temporibus fixa maneat et perseueret, hanc literam seu priuilegium eis rescriptum dedi, et mej sigilli anunculo[d] roboraui. Actum[e] *(sic)* est in die Beate Margarethe virginis. Hij sunt testes ad hoc, qui tunc mej assessores fuerunt in curia mea: primus Petrus Thezaurarius, Albertus Succamerarius, Johannes Judex, Przibislaus Subagazo, Petrus Subpincerna, Damianus, Vythko[f] *(sic)* Nagorka, Nicolaus filius Zbroslaj. Hoc actum est tercio Kalandas *(sic)* Julij, anno Incarnacionis Domini Millesimo Ducentesimo quadragesimo quarto.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się jedynie w transsumpcie konfirmacyjnym Ziemowita III (IV) ks. mazowieckiego, wydanym s. l. die Dominico in crastino Circumcisionis Domini, 1. I. 1380 r. (wedle W. Semkowicza j. n. 31. XII. 1379 r.), na prośbę dziedziców Grochowalska, rycerzy: Gotarda, Jakóba, Dziersława, Jakóba, Wisława, Jakusza Chamca, Alberta, Grzymisława i Henryka, wraz z wszystkimi ich braćmi z Grochowalska, a znanym wyłącznie z oblaty, wniesionej p. t. Jus Grochowarsko, w Płońsku d. 2. V. 1486 r., do Relacyj Płockich Ziemskich Wieczystych (ks. 1—2, fol. 40v—41) zawierających wpisy oryginalne z lat 1483—1571.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z Relacyj Płockich j. w., a innych transsumptów ani potwierdzeń jego nie znamy.

Autentyczność aktu niniejszego nie ulega wątpliwości. Uznał ja również (w notatach swych rękopiśmiennych) Stosław Łaguna, któremu niegdyś odpis nieznanego jeszcze wówczas aktu tego przedstawiłem, a po nim Władysław Semkowicz, który go z Tek A. Pawińskiego, za zgodą naszą, ogłosił drukiem (Przyczynki dyplomatyczne z Wieków Średnich. Dwa przywileje ks. Bolesława I Konradowica z r. 1244. Księga pamiątkowa ku uczczeniu 250-tej rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego, t. II, Lwów 1912, str. 26—27 i nast.).

Innych przedruków aktu niniejszego nie znamy.

Literatura. W. Semkowicz j. w., który akt niniejszy poddaje analizie szczegółowej. Por. tegoż: Mazowieckie przywileje rodowe z XIV i XV w. (Arch. Kom. Hist. t. XI, str. 361 i nast., Kraków 1909—1913), oraz: Marceli Handelsman, Kara w najdawniejszem prawie polskiem, Warszawa 1908, str. 166 i nast.; nadto tegoż: Przywileje rodowe mazowieckie, Lwów 1914.

---

[a] *Tenże czyta:* mea, *poprawiając wyraz ten na:* nostrorum, *przyczem wyrazy:* zuppariorum nostrorum *uważa za wtręt późniejszy;* [b] *Tenże poprawia wyraz ten na:* mee; [c] *Tenże czyta:* seruitoribus; [d] *Tenże czyta:* annulo; [e] *Tenże poprawia na:* Datum, *ze względu na drugie (wiersz 9) wcześniejsze chronologicznie:* actum; [f] *Tenże poprawia (słusznie) na:* Voythko; *por. str. 544—545, w. 31—1.*

1244 451. CHROBERZ, *JUNII 30.*

Sulislaus, filius Joannis, canonicus Cracoviensis, venditionem villae Szczyrzyce, a patre suo, Joanne, necnon patruo, Andrea, episcopo Masoviensi, comiti Teodoro, palatino Cracoviensi factam, confirmat.

(Cf. nr. 321, 372, 421, 442.)

IN Nomine Sanctissime et Indiuidue trinitatis AMen. Ut omnis humane opinionis penitus error jn rebus presentis submoueatur uarietatis, Ego Sulizlauus Iohannis filius, Canonicus ecclesie cracouiensis, Notum facio presentibus et futuris fidelibus, quod patris mei et patrui mei, domini Andree, tunc Scolastici cracoviensis, postea episcopi Mazouiensis[1], uendicionem, quam cum Comite Theodoro, tunc palatino cracouiensi, de villa que Cyrich nominatur, cum omnibus eius Apendicijs integraliter fecerunt, gratam et Ratam habens, presenti scripto confirmo. Que uilla, quia pro Centum Marcis Argenti est vendita, quibus mee necessitati per patruum meum Iam nominatum, cum essem padue In studio, est subuentum, et maiorj hac Racione et pietatis opere, quoniam jn proprietatem monasterij In honore beate virginis Marie transiuit[a], quod nominatus comes Th. fundauit, et[b] jta non solum uendicionis, uerum eciam donacionis titulo libera et quieta, jure hereditario in perpetuum permaneat, vt nullus cognatorum meorum aliquem respectum ad ipsam habeat . Hanc formam vendicionis et mee totalem uoluntatem consensionis, presencia ducis Bolezlaui filij Lestconis, Sudomiriensis *(sic)* et Cracouiensis principis, corroboraui, uiua uoce protestatus, et testibus presentibus, sigillis quoque[c] autenticis communiens. Ista[d] igitur nomina sunt, qui presentes affuerunt: Dux Bolezlaus filius Lezstconis, cum matre sua, domina Grimislaua[e], fulco archiepiscopus Gneznensis, Prudota *(sic)* cracouiensis episcopus, Clemens palatinus cracouiensis, florianus palatinus Sudomiriensis, Michael castellanus cracouiensis, Sudo castellanus Wisliciensis, Stephanus filius Andree de Cehou, castellanus, Pribizlaus filius laurencij, Sulco frater[f] Clementis, Clemens cum fratre eius, filii Marconis, Sbigneu filius Egidij, Sdizlaus[g] de Grog[2] (?), et

[1] Por. objaśnienia nr. 372, oraz przyp. do nr. 397. — [2] Wyraz ten wypisano w oryginale tak, iż nad końcowem „g“ zamieszczono skrót na literę „m“. W przywileju z r. 1243 (Cod. Dipl. Pol. Min. t. I, pag. 32 nr. 26,) Zdzisław, stolnik krakowski, pisze się: de grocina lub też: rgocina (=Rzegocina w Bocheńskiem ?).

[a] *J. Bartoszewicz:* transunt *(sic)*; [b] *Tamże:* brak; [c] *Tamże:* sigilloque; [d] *Tamże:* Scripta (!); [e] *Tamże:* Grimelli (!); [f] *Tamże:* filius; [g] *Tamże:* Selizlaus.

Magister Theodricus, ducis Bolezlai cancellarius Cracoviensis. Acta sunt hec Anno domini M°CC°XL°. Quarto, in Colloquio, habito jn hrober II. kalendas[a] Iulij, Indictione II.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Cystersów w Szczyrzycach. Wedle świadectwa wydawcy, Franciszka Piekosińskiego (Cod. Dipl. Pol. Min. t. I, Cracoviae 1876, pag, 32, przyp. 1 i 33, przyp. 1) jest to: „Dokument pergaminowy ....., opatrzony pierwotnie sześciu pieczęciami, z których 1, 2, 4 i 6 na pąsowym, zaś 3 i 5 na białym jedwabnym sznurku wisiały. Tylko drugiej i szóstej pieczęci dochowały się ułomki. Ułomek drugiej wyobraża niby podkowę, ocelami na dół, której środkiem krzyż, wystający ramionami nad jej grzbietem. W otoku resztka napisu: ..... EMENTIS ..... Czwarta, w ukośną kostkę, wyobraża niby kapitalną literę (kształtu majuskuły gotyckiej) M, której środkowa laseczka, nieco dłuższa od bocznych, u dołu jest rozdarta, a u góry dźwiga krzyż na sobie. W otoku napis nieczytelny". Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) dodaje tu: „zapewne kasztelana (krakowskiego) Michała". Przed Franciszkiem Piekosińskim, z kopii Józefa Łepkowskiego, akt niniejszy ogłosił drukiem w r. 1858 Juljan Bartoszewicz: Cod. Dipl. Pol. t. III, Varsaviae, pag. 47—48, nr. 24 (a), z (błędnemi) odmianami, przytoczonemi tu w przypisach dolnych.

Tekst nasz—niemazowiecki, lecz związany tak blisko z biskupem płockim, Andrzejem—zaczerpnęliśmy w całości z wydawnictwa Fr. Piekosińskiego (j. w. str. 32—33, nr. 27).

Transsumptów, potwierdzeń, ani innych jego druków nie znamy.

Literatura. Por. objaśnienia i przypisy do aktów, przytoczonych pod tytułem niniejszego.

452.

1244(?) *JULII 30 (?)*

Prutheni terras Masoviae invadunt, sed a Masoviensibus opprimuntur.

(Cf. nr. 435.)

Ad indignationem et apertam hostilitatem Prutheni barbari contra Cunradum, Masoviae Ducem versi, quasi illis pro eorum assistentia et labore, quibus illum in devastatione terrae Lublinensis[1] contra nepotem suum, Boleslaum Pudicum, Cracoviensem et Sandomiriensem Ducem adiuverant, parum iusta retributione respondisset, equestri exercitu comparato, terras suas Masoviae (Swantopelkone[2] praefecto[b] Pomeraniae ad id illos perliciente[c 3]), scientes Cunradum Ducem cum praestantioribus militibus in terrae Cracoviensis conquisitione occupatum esse[4], invadunt, et caedibus spoliisque agrestes affectos, etiam oppida et rura incendunt, et usque ad Czechonow[d] grassantur. Cumque iam multiplicem praedam

[1] Por. przyp. 1 do n-ru 440. — [2] Por. nr. 442. — [3] Nawias wydawcy Długosza. — [4] Por. nr. 440.

[a] *Tamże:* Nonas; [b] *Kod. Rozrażewskiego:* Duce; [c] *Wyd. lipskie:* pellicente; [d] *Tamże:* Ciechanow.

hominum pecorumque secum vehentes, regredi disponerent, a militibus Masoviensibus et Lanciciensibus circa Czechonow Tertio Idus Iulii invasi, et praelio conserto, licet acriter restitissent, conflicti et oppressi sunt, et noningentis cadentibus, ducentis captis, caeteri effugerunt. Praeda omnis hosti excussa, agrestibus, qui et ipsi ad vincendum suas operas navaverant[a], reddita est.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. II, lib. VII, pag. 300 (ed. Alexander Przezdziecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz (Krytyczny rozbiór Dziejów polskich Jana Długosza, Kraków 1887, str. 44, 264), któremu wiarogodność przekazu niniejszego wydaje się podejrzaną[1].

453.

1244 PLOCIAE, *AUGUSTI 15.*

Boleslaus, dux Masoviae, Andreae, cancellario curiae suae, ac fratri eius Hippolito, quandam sortem famulorum, ad castrum Culmense pertinencium, in villa ipsorum Setropie situatam, jure haereditario confert.

Jn nomine domini nostri Jesu Christi amen. Qve aguntur in tempore . simul cum labente labuntur tempore . nisi, ut legum sanxit auctoritas . in scriptis redigantur . et sigilli impressione roborentur. Igitur nouerint omnes, tam presentes . quam futuri . quod ego Boleslauus . dux mazouie . Domino Andree . Cancellario curie mee . preposito plocensis e(cclesie) . et fratri eius Ypolito . propeticione *(sic)* eorum et seruicio michi ualde grato . contuli eis quandam sortem famulorum meorum . trium horum . nesebudonis, samconis[b], crisani . officio adcastrum *(sic)* culmense pertinencium . in eadem uilla propria domini andree et fratris eius Ypolitj . que nuncupatur Wsetropi[c] . ipsis et posteris eorum[d] . Jure hereditario possidendam. Huius rej hij testes sunt barones mej . qui tunc temporis . mei assessores fuerunt . me in Plosc[e] festum assumptionis beate dei genitricis Marie celebrante: primus petrus tezaurarius . Albertus subcamerarius[f]. Johannes subjudex . Pribizlauus sub agazo . Petrus sub pincerna . Climas . Damianus . Voyteh

[1] Tegoż zdania jest i Girgensohn (Kritische Untersuchung über das VII Buch d. Historia Polonica des Długosz, Göttingen 1872), wszelako, z zestawienia przytoczonych wyżej przesłanek (str. 543, przyp. 2, 4) oraz szczegółowości pewnych danych (Ciechanów, Tertio Idus Iulii) zdaje się wynikać, że należałoby raczej może połączyć przekaz niniejszy z nr. 435.

[a] *Kod. Rozr.:* navarunt; [b] *Kop.:* Saniconis; [c] *Kop.:* Wletropi; [d] *Kop.:* ipsorum; [e] *Kop.:* Ploczk; [f] *Kop.:* subagazo; *nadto, brak w nim dalszych wyrazów aż do:* sub agazo *włącznie.*

nagorka. Rambel . Nicholaus filius[a] zbrozlauj . Boguslauus filius Swantozlauj . Cuba . Cechozlauus, Jacobus capellanus curie . Petrus lopata . vitalis clericus . hoc autem actum est . anno Incarnationis domini. M.CC°.X°L.IIII°.

Oryginał przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Krasińskich w Warszawie pod: „Sig. 3". Jest to autentyk, na pergaminie gatunku niemieckiego starannie spisany i zachowany nieźle, bo choć zalano go odczynnikiem żółtym, pismo jest podziśdzień zupełnie czytelne. Szerokość jego mierzy 29.7 ctm., wysokość, bez zakładki (=ok. 0.9 ctm.) 8.3 ctm. Pieczęć posiadał zawsze tylko jednę, okrągłą, z czystego wosku, zawieszoną na ciemno-karmazynowym sznurze jedwabnym, dziś obłamaną i uszkodzoną. Średnica jej tłoku mierzy w przybliżeniu (pomiar ścisły nie jest już możliwy) 5.9 ctm.; odcisk przedstawia jeźdźca, zwróconego w prawą stronę widza, ze szczątkami górnej części tarczy. Z napisu w otoku pozostały jedynie ślady, prawie już nieczytelne, liter: .. IS .... Gdyby nie (wątpliwe tu zresztą) pomiary, pieczęć ta—Bolesława I Konradowica—zdawałaby się odpowiadać wzorowi Kazimierza Stronczyńskiego (Pobieżny przegląd pieczęci Piastów polskich, Warszawa 1881, str. 82). *In dorso* aktu widnieją napisy następujące. 1. z XV w. zatarty; 2. z XVII—XVIII brzmi: „ad Culmense Castrum pertinen. 2 mansos Prep. Plocensis Princeps donat"; 3. w XIX st. atramentem czarnym wypisano: „№ 34", a karminem: „L^ra N. 34to" i (sygnaturę obecną) „3". Poza opisanym tu oryginałem, tekst aktu niniejszego przechował się w błędnej transskrypcyi w nieznanym nam bezpośrednio, znajdującym się dziś w zbiorach Akad. Um., Kopiaryuszu płockim 9 (pag. 897—898=*Kop.*; por. w zbiorze niniejszym str. 360, wiersze: 34—35), z którego ogłosił go drukiem Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, przeważnie z XIII wieku. Arch. Kom. Hist. t. IV, Kraków 1887, str. 152—153, nr. 4). Ważne odmiany, zachodzące między oryginałem a pomienioną jego kopią, przytaczamy tu w przypisach dolnych.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z nieznanego dotąd oryginału.

Potwierdzeń, transsumptów, ani innych druków aktu niniejszego nie znamy.

Literatura. Por. Stanisław Zakrzewski: Nadania na rzecz Chrystyana, biskupa pruskiego, Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. serya II, t. XVII), oraz (co do wsi Setropie) Ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace d-ra W. Kętrzyńskiego o biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. Przegląd Historyczny t. I, str. 456. Por. nadto: Bolesław Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego. Rozpr. Wydz. Hist.-Fil. Ak. Um. t. XXI. Kraków 1888, str. 30.

[a] *Kop. ma dalej:* et Broslaus.

(1244) 454. (DECEMBRIS 4?)[1].

De morte Christiani, primi Prussiae episcopi, qui a sede Apostolica Masoviae fuit apostolus designatus.

Pia memoria beati Christiani, primi episcopi Culmensis, qui ex monasterio nostro Olivensi ad hanc dignitatem a summo pontifice evectus, nec non Masoviae, Culmigeriae, Lubaviae vicinarumque regionum apostolus fuit designatus.

Fragmentum menologii Olivensis (z przed XVI st.): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist. t. IV, (Lwów 1884), str. 139.

1244(!)—1246(!) 455.

Littera falsa.

PLOCIAE, *SEMPTEMBRIS 30—OCTOBRIS 5.*

Conradus, dux Masoviae, militi Pribislao de Rostków, palatino ducatus sui (!), oppidum (!) Przasnysz in tenutam ad annos triginta confert.

IN Nomine Domini Amen. Nos Conradus Dei gratia Dux Mazouiae &c, &c. Considerantes fidelitatem ac probitatem nostri fidelis Militis Pribyslai de Kostkovv[a] *(sic)*, Palatini nostri Ducatus, qui sua industria terras nostras in absentia nostra ab impetu hostium, qui vocantur Iaczuingi, liberauit, coadunatis sibi & additis ad se amicis suis & militibus nostris, sicut fidelis Miles & Bellator strenuus, ipsos in campo circa Opidum Przasnis inuasit & cum Dei adiutorio multos prostrauit, alios in fugam conuertit. Cuius nos fidelitatem de more repensantes, damus in tenutam Opidum nostrum Przasnis cum omnibus adiacenciis & posteris eius ad annos triginta, in quibus omnes census & contributiones, quae ad mensam nostram pertinebant, ipse & posteri eius recipient, ex quibus omnibus nullam rationem nobis facere debet, nec successores eius debebunt, a presenti data vsque ad annum 1274[2]. In cuius testimonium euidens praesentes manu nostra subscripsimus & sygillum maius praesentibus est appensum. Datum in Plocko, anno vt supra[3], Feria sexta post festum Sancti Michaelis Archangeli.

---

[1] Chrystyan umarł przypuszczalnie d. 4. XII. 1244 r. Por. Ks. Stanisław Kujot: Najnowsze prace D-ra W. Kętrzyńskiego o Biskupie Chrystyanie i o Krzyżakach. (Przegląd Historyczny t. I, Warszawa 1905, str. 286).—Pod datą V. Idus Januarii 1245 r. podaje Długosz (Hist. Pol. lib. VII. pag. 306), bezpośrednio po wzmiance o śmierci Chrystyana, wiadomość o mianowaniu przez papieża Inocentego IV, na prośbę Konrada I, jego następcy w osobie Dominikanina Henryka (= Heydenryka. Voigt: Cod. Dipl. Pruss. I, n. 65). Por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d, str: 265. —[2] Wynikałaby stąd data 1244 r., przyjęta przez B. Ulanowskiego j. n.—[3] Odsyłacz ten zdaje się dotyczyć odpowiedniego objaśnienia, podanego przez B. Paprockiego (por. objaśnienia, str. 547, wiersz 8), a wskazującego tu na datę 1246 r.

[a] *W wydaniu K. J. Turowskiego:* Rostkow, *co zresztą wynika z (przytoczonej w objaśnieniu, str. 547, wiersz 5, 8) uwagi B. Paprockiego.*

„Oryginał" nieznany. Tekst jego przechował się jedynie u Bartosza Paprockiego (Herby Rycerztwa Polskiego. Ná pięcioro Xiąg rozdzieloné ... W Krákowie, W Drukárni Máćieiá Gárwólczyká. Roku Pánskiego 1584, str. 320—321, błędnie: 328), poprzedzony w rozdziale: O kleynocie Dąbrową stárodawnym, objaśnieniem następującem: Nayznáczniey od czásow dawnych wspominái rozne scripta Dom Rostkowskich Możny w Mázoweckim Księstwie, z ktorego wiele Mężow zásłużonych R. P. bywáło, y Senatorow możnych, iako Przywileie opowiedáią Książąt Mázoweckich Pribyslaum de Rostkow, w roku 1246. Ktorego masz sens w te słowa ...

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z B. Paprockiego j. w.

O falsyfisacie tym, pokrewnym poniekąd innym analogicznym aktom Konrada I (por. nr. 234, 307, 407) i Bolesława I Konradowica (nr. 398, 399), pisze—w pewnej mierze poza dwu pierwszymi punktami i piątym—z całą słusznością Bolesław Ulanowski (Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie. Arch. Kom. Hist. t. IV, Kraków 1887, str. 294—295, przyp. do n-ru 10): „Dokument ten, pominięty przez M. Perlbacha (w jego Preuss.-Poln. Stud.) jest niewątpliwie falsyfikatem. Wynika to z następujących względów: 1. Data roku oznaczona w nim jest bardzo niezwykle; podobnego oznaczenia przykładu próżnoby szukać na znanych dotychczas przywilejach (por. jednak nr. 407); 2. w r. 1244 nie tytułowałby się Konrad «Dux Mazouie», lecz «Dux Cracouie et Lancicie», lub tylko «Dux Lancicie» (por. jednak objaśnienia nr. 307na str. 355, oraz Cod. Dipl. Pol. Min. II, str. 76—77, przyp.; zresztą, jeśli data aktu brzmi: 1246, to Konrad używał już wtedy ponownie tytułu ks. mazowieckiego, por. obj. j. w.); 3. Przasnysz nie był jeszcze w r. 1244 na prawie niemieckiem osadzony, nie mógł go więc książę nazywać «opidum». Pierwsze przywileje, wydane dla Przasnysza, «jako miasta», pochodzą dopiero z XV stulecia (W. H. Gawarecki: Przywileje, nadania i swobody ... str. 188—197); 4. Wyrażenie: ... damus in tenutam opidum nostrum ..... ad annos triginta, in quibus omnes census et contribuciones, que ad mensam nostram pertinebant ... recipient .., nie odpowiada stosunkom wieku XIII, ale byłoby właściwe w wieku XV; 5. Osoba Przybysława z Rostkowa nie jest nam wogóle w XIII wieku znaną (por. jednak nieznanego pierwej podkoniuszego Przybysława w akcie nr. 453); tem mniej wiemy o wojewodzie Konradowym tego imienia; 6. Wyrażenie: «in cuius testimonium evidens, presentes manu nostra subscripsimus» niemożliwem bezwarunkowo by było na autentycznym dokumencie z XIII wieku; 7. Wzmianka o przywieszeniu do dokumentu «sygillum maius» księcia wzbudza również pewne wątpliwości. Ostatecznym więc wynikiem naszego rozbioru musi być uznanie dokumentu z r. 1244 za późny, bo najwcześniej z połowy XV stulecia pochodzący falsyfikat". Zarówno milczenie M. Perlbacha (j. w.), jak Stosława Łaguny (w notatach rękopiśmiennych) zdaje się potwierdzać w zupełności te wywody, które i my również w zarysach ogólnych podzielamy. Wszelako, podane wyżej w nawiasach uwagi nasze upoważniają nas do wniosku, że, aczkolwiek akt niniejszy, w pełni tej postaci, w jakiej się przechował, najniewątpliwiej nie odpowiada swej dacie, to jednak nie jest wyłączone, że postać ta mogła powstać w wieku XV, nawet w drugiej jego połowie lub nieco później, na podstawie pewnych przekazów autentycznych. Z tego powodu stopień fałszywości aktu niniejszego, podobnie jak nr. 398, 399, 407, uważamy za mniejszy, niż np. nr. 234.

Potwierdzeń ani transsumptów aktu niniejszego nie znamy.

Drukowali go z kolei: B. Paprocki j. w.; Kazimierz Józef Turowski w drugiem wydaniu „Herbów" B. Paprockiego, Kraków 1858, str. 414—415; B. Ulanowski j. w. (nr. 10) z ostatniego tego źródła, pod datą wyłączną 1244 r.

Literatury specyalnej, poza B. Ulanowskim j. w., nie znamy.

456.

1245

Johannes, ducis Conradi (Masoviae) quondam cancellarius, in beneficium decaniae Plocensis a Petro (II, episcopo Plocensi) vocatur.

(Cf. nr. 93, 193.)

Anno Domini M CC XLV dominus Petrus, dictus brevis[1], pontificatus sui anno primo, quendam virum reverendum nomine Iohannem, quondam Conradi, ducis Mazovie, cancellarium, ad ecclesiam Plocensem in beneficium decanie vocavit. Qui omnibus diebus mansit in ecclesia, sepulcro reverendissimi patris domini Verneri, Plocensis episcopi, tantam reverenciam exhibuit, quod nunquam ...[a] egressus fuerit de ecclesia, nisi prius orasset ad sepulcrum eius, asserens cunctis, quia indubitanter idem venerabilis pater meriti eximii apud Deum omnipotentem existit...

Mors et miracula b. Verneri, episcopi Plocensis (1237—1263, z rękopisu 1454 r.): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist., t. IV (Lwów 1884), str. 750.

Literatura. Przypisy pomienionego wydawcy.

457.

1245[2] LUGDUNI, *JANUARII 26.*

Innocentius papa IV archiepiscopum Gnesnensem monet, ut electo Plocensi, non obstantibus quibusdam defectibus, munus consecrationis impendat.

Innocentius episcopus etc. Venerabili fratri ...[b] Archiepiscopo Gneznensi, salutem etc. Dilectorum filiorum A. prepositi et Capituli Plocensis ecclesie littere nobis exhibite continebant, quod ecclesia ipsa, pastoris solatio destituta, iidem convenientes in unum de futuri substitutione pontificis tractaturi, commiserunt in tres de collegio fidedignos, videlicet dictum prepositum, P. custodem et H. concanonicum ipsorum, eligendi unanimiter potestatem, qui vice omnium proviserent viduate

[1] Biskup płocki, Piotr II, następca Andrzeja I, a poprzednik Andrzeja II, został istotnie w styczniu 1245 r. (nr. 457) przez papieża Inocentego IV na katedrze płockiej potwierdzony (nr. 457). Por. Wojciech Kętrzyński: (Vitae episcoporum plocensium abbreviatae, Mon. Pol. Hist. t. VI, Lwów 1893, str. 597), który pogmatwał za Długoszem (por. objaśnienia nr. 405) i Łubieńskim datę końcową biskupstwa Andrzeja I i początkową Piotra II, wprowadzając przy nich niepotrzebnie datę r. 1249. — [2] W roku tym miał jeszcze miejsce ciąg dalszy sprawy, poruszonej w nr. 442; por. str. 529, przyp. 1.

[a] *Kropki we wzorze;* [b] *Kropki w oryginale reg. papieskich.*

ecclesie de ipsius tamen gremio de pastore. Iidem autem habentes pre oculis solum deum, necessitate ac utilitate diligenter pensatis ecclesie supradicte, ascito ad hoc de voluntate Capituli Venerabili fratre nostro ... Episcopo Cuiaviensi, eundem custodem, virum providum et discretum, ac in spiritualibus et temporalibus circumspectum, in pastorem suum et Episcopum concorditer postularunt, in quem universi et singuli pari voto et voluntate unanimi consenserunt, nobis humiliter supplicantes, ut cum sperent, quod dicta ecclesia, que utpote in medio nationis prave et perverse posita, videlicet Prutenorum, ab eis quasi ad nichilum est redacta, possit per diligentie sue studium grata in spiritualibus et temporalibus suscipere incrementa, postulationem huiusmodi admittere de benignitate sedis apostolice curaremus, non obstante, quod, sicut idem custos asserit, pater suus, post contractum legitime matrimonium cum matre ipsius, ad sacros ordines est promotus, ante quam prohibitionis edictum de non contrahendis a clericis matrimoniis in Polonie partibus emanasset, aut quod preposituram, in ecclesia W(l)adislaviensi adeptam, una cum custodia ipsius ecclesie Plocensis detinet absque dispensatione sedis apostolice speciali. Licet igitur ad eandem ecclesiam Plocensem habentes debitum compassionis affectum, dictoque custodi propter sue probitatis merita, super quibus ei perhibetur laudabile testimonium, facere gratiam intendentes, postulationem ipsam, quam examinari fecimus, prout convenit, diligenter, rite alias inveneri-mus esse factam, volentes tamen in hac parte tibi deferre, qui loci metropolitanus existis, monemus, quatinus, non obstante, quod idem custodiam et prepositurum easdem tempore postulationis huiusmodi detinebat, super quo cum eo de gratia duximus dispensandum, super eo, quod de natalibus eius asseritur, ipsum sue conscientie relinquendo, prefatam postulationem admittens, eique a subditis suis faciens obedientiam et reverentiam debitam exhiberi, sibi munus consecrationis impendas. Contradictores etc. Datum Lugduni VII Kal. Februarii. Pontificatus nostri Anno Secundo.

Oryginał pieczętowany nieznany. Tekst jego przechował się w t. I oryginalnych regestów pergaminowych papieskich Inocentego IV w Archiwum Watykańskiem (Archivio Segreto Vaticano) w Rzymie (opis tego zabytku por. w objaśnieniach nr. 443), skąd (fol. 139, epistola 177) ogłosił go w całości w r. 1860 Aug. Theiner (Vet. Mon. Pol. et Lith. t. I Romae, pag. 39, nr. 79), a w regestach Potthast: Reg. Pont. nr. 11519 i M. Perlbach: Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 68, nr. 219.

Tekst nasz, sprawdzony w październiku 1912 r. w ustępach najważniejszych z oryginałem regestów papieskich (j. w.), zaczerpnęliśmy z A. Theinera j. w.

Potwierdzeń, transsumptów, innych przedruków ani literatury specyalnej aktu niniejszego nie znamy.

458.

1245 LUGDUNI, *FEBRUARII* 1.

Innocentius papa IV duces Poloniae (sc. et Masoviae) rogat, quatinus fratribus Ord. Teutonicorum contra infideles Prutenos opem ferant[1].

(Cf. nr. 300.)

Innocentius episcopus s(ervus) s(ervorum) d(ei) dil(ectis) fil(iis) nob(ilibus) viris ducibus Polonie s(alutem) e(t) a(postolicam) b(enedictionem). Multam a longis retro temporibus sollicitudinem subivit ecclesia, quod fideles in terra Culmensi, et Pruscie partibus constituti, ab infidelium possent liberari discrimine, et ibidem fidei catholice gloria votiva susciperet incrementa. Sane per subsidium divine gratie iam grande ipsarum terrarum spacium est christiano nomini subiugatum, quod sollicitudine vigili sub multis dil(ectorum) fil(iorum) fratrum hosp(italis) s. Marie Theuton(icorum) oportet expensis et laboribus conservari. Maxime cum horrenda crudelitas partis opposite vires semper acuat, ut dei familiam, quod absit, deiciat et extinguat. Rogamus itaque nobilitatem vestram et hortamur attente, in remissionem vobis peccaminum iniungentes, quatinus tam pium negotium habentes pro divina et nostra reverentia commendatum, dictis fratribus et fidelibus, in predictis partibus constitutis, vos reddatis verbo benivolos ac opere gratiosos et eisdem alias per vos ac vestros, sicut aliquando, de quo vobis grates speciales referimus, prestitistis, oportunum subsidium impendatis, ita

[1] Por. M. Perlbach: Pommerellisches Urkundenbuch, Danzig 1882, pag. 68—71, nr. 81—84 i pag. 78—79, nr. 90,—akta, w których papież Inocenty IV w tymże dniu (1. II. 1245 r.) z Lyonu, wzywa ks. Świętopełka, aby zaprzestał kroków nieprzyjacielskich przeciw Krzyżakom; poleca legatowi swemu, Henrykowi, aby wrogów krzyżackich, o ile okażą skruchę, zwolnił z klątwy; nakazuje Krzyżakom, aby chrześcian odstępców, którzy pogan wspierają, na równi z nimi zwalczali; wzywa arcybiskupa gnieźnieńskiego, aby ks. Świętopełka pod grozą klątwy od działań nieprzyjacielskich przeciw Krzyżakom powstrzymał. Wreszcie, d. 14. X. t. r., z Lyonu, poleca papież legatowi swemu, Opizonowi z Mezanum, aby zapośredniczył pokój pomiędzy ks. Świętopełkiem, nowonawróconymi Prusakami, biskupem kujawskim, oraz „nobiles viros Polonie et Caminensem (!) duces". Mężami tymi—między innymi—byli prawdopodobnie: Kazimierz ks. kujawski i ojciec jego, Konrad I, jako ks. łęczycki. Długosz (Hist. Pol. t. II, lib. VII, pag. 308; por. Al. Semkowicz: Kryt. rozb. i t. d., str. 265—266), opisując te wydarzenia, nie wspomina o ks. Konradzie I ani słowem.

quod ipsi, divina suffragante potentia, cum triumpho subsistere valeant impetum Pruthenorum, sicque fiat, quod ex hoc vobis teneamur ad gratias, et retributio perempnis glorie vobis a divina proveniat pietate. Datum Lugduni Kal. Februarii, p(ontificatus) n(ostri) a(nno) secundo.

Oryginał, zaopatrzony w bullę (ołowianą papieską), przechowuje się w Archiwum Państwowem w Królewcu. Ostatnio ogłosili go drukiem Philippi u. Woelky: Preussisches Urkundenbuch. Politische Abtheilung. Bd. I. Erste Hälfte, Königsberg 1882, pag. 123, nr. 163, skąd tekst nasz czerpiemy. Uprzednio podali go: Lucas (De bellis Swantopolci, pag. 53), oraz Hasselbach u. Kosegarten (Cod. Pomer. Dipl. t. I, Greifswald 1862, pag. 725, nr. 343).

Transsumptów, potwierdzeń, innych przedruków, ani literatury specyalnej aktu niniejszego nie znamy.

459.

1245 CZERSK, *APRILIS 28.*

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, consentientibus filiis suis Boleslao Masoviae, Semovito ac Casimiro Cuiaviae, ducibus, villam Służewo Gotardo comiti donat.

L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. I, Varsaviae 1847, pag. 50—51, nr 32; regesta: tamże t. II, cz. I, Varsaviae 1848, pag. 39, nr. 38 i M. Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 124, nr. 118.

Ob. nr. 433.

460.

1245 (!) PLOCIAE, *SEPTEMBRIS 15(!).*

Boleslaus, dux Masoviae, inspectis afflictionibus, quas homines, castellaturam de Pułtusk inhabitantes, ab gentilibus sunt passi, ipsos homines ab omnibus solutionibus et exactionibus ducalibus absolutos pronunciat.

Kopiaryusz Płocki 9 (pag. 433—435), znajdujący się obecnie w zbiorach Akad. Um. w Krakowie; Bolesław Ulanowski: Dokumenty Kujawskie i Mazowieckie, przeważnie z XIII wieku. Arch. Kom. Hist Ak. Um. t. IV, Kraków 1887, str. 153, nr. 5; tenże (w regeście, na podstawie Rkpsu H. 31, fol. 4°): Synod prowincyonalny w Kamieniu, Kraków 1915, str. 8—9, nr. 12. Nadto, podał akt ten w regeście, na podstawie aktów katedry płockiej, opartych jakoby na transsumpcie Ziemowita I, ks. mazowieckiego, z dnia 4 sierpnia 1254 r. s. l., Wincenty Hipolit Gawarecki: Wiadomości Historyczne miasta Pułtuska, Warszawa 1826, str. 73.

Ob. nr. 405.

1245(?)

461.

(MSZCZONÓW?[1]) «MUSSONOW», *NOVEMBRIS 29.*

Littera suspecta.

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, donationem villae «Chotla», a quodam milite Budislao coenobio Miechoviensi factam, praesentibus filiis suis, ducibus Semovito et Casimiro, ratam esse iubet.

(Cf. nr. 236.)

In nomine sancte et indiuidue Trinitatis amen. Annorum et temporum uelocia curricula considerantes, et quia apud tepidos successores nil firmum uel stabile esse potest, nisi scripti munimine et sigillorum fulcimento roboretur: nouerint igitur presentes, sciant et posteri, quod coram nobis Conrado, duce Lanchiciensi, et presentibus pueris nostris Semouito duce et Casimiro, quidam strenuus miles, nomine Budizlaus, canonicis simulque domui de Mechouia dominici Sepulchri, uillam quandam nomine Chotla[2] pro anima patris sui, olim decessi, suaque, in fraternitatem eorum copula et sua posteritate, pro spe mercedis[a] et corona vite eterne, contulit iure hereditario in perpetuum possidendam, cum omnibus utilitatibus, ad predictam possessionem pertinentibus, cum lacubus et duabus clausulis super Vislam. Diligentissime igitur auscultans sermonis Domini monita, et felici cursu cupiens exequi hoc decretum: Facite vobis amicos de mamona iniquitatis, et alibi: Commutate momentanea pro eternis, qui talibus imbutus non querens ea, que ex ritu sciens mundanarum pullulare, sed in clangore optans transire tube celestis, ne hec scrupulus calumnie uel uiolencia rebellium aliquorum in perpetuum ualeat uiolare, ex peticione utriusque partis impressione sigilli dignum duximus roborare, quod donacio taliter facta ualeat in eternum permanere. Acta in Mussonow in uigilia s. Andree, anno incarnacionis Domini M. CC. XXV *(sic)*, sub testimonio horum: Prezlai[b] venatoris, Lasote[c], Borissij, Floriani, Glaue[d], *(sic)* Gregorij, Marci militum et aliorum quam plurimorum: Sulislai, Woislai, Henrici et aliorum quam plurimorum capellanorum[e].

[1] Tak mniema M. Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, str. 124, nr. 119. Fr. Piekosiński (Cod. Dipl. Min. t. II, Cracoviae 1886, str. 78, przyp. do nr. 427, widzi w miejscowości «Mussonow» wieś Murzynowo, w województwie płockiem, pow. lipnoskim, par. Siecień tuż nad Wisłą, po prawym brzegu położoną — [2] M. Perlbach j. w. wyraża przypuszczenie, że jest to Kozłów w Miechowskiem.

[a] *S. Nakielski:* pro spe, mercede; [b] *Tamże:* Prczlai; [c] *Tamże:* Lasice; [d] *Stosław Łaguna (w notatach rękopiśmiennych) poprawia wyraz ten (gołosłownie) na:* Slaue, *dodając, wbrew tekstowi S. Nakielskiego i Fr. Piekosińskiego (ob. objaśnienia):* Floriani Glaue: *„Floryan i Sława, to dwie osoby"*; [e] *W d. c. S. Nakielski dodaje:* Quae quidem villa, ut pleraeque aliae, nescitur qua iniqua sorte a Conuentu Miechouiensi alienata est.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w Samuela Nakielskiego: Miechovia sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis, Cracoviae 1634, pag. 145 — 146, skąd, archaizując jego pisownię i wprowadzając trafne poprawki, ujawnione tu w przypisach dolnych, przedrukował go Franciszek Piekosiński: Cod. Dipl. Pol. Min. t. II, Cracoviae 1886, str. 75—78, nr. 427.

Tekst nasz, sprawdzony z S. Nakielskim, zaczerpnęliśmy z Cod. Dipl. Pol. Min. j. w., a, jakkolwiek wątpliwie mazowiecki, zamieszczamy go tu w pełni z powodu zbieżności jego arengi z arengą tak charakterystycznego dla czasów Konrada I nr. 433; nadto zaś z powodu prawdopodobieństwa, że akt niniejszy został wydany na Mazowszu (Mszczonów lub Murzynów, por. str. 552, przyp. 1), oraz że występująca w nim wieś „Chotla“ nie da się stwierdzić stanowczo, jako niemazowiecka.

Potwierdzeń ani transsumptów aktu niniejszego nie znamy.

Co do jego daty, niewątpliwie u S. Nakielskiego (1225 r.) błędnej, to Fr, Piekosiński (j. w.) w długim wywodzie uzasadnia dostatecznie jej sprostowanie. a argumenty jego znajdują pośrednio w badaniach Oswalda Balzera (Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 291) poważne potwierdzenie Fr. Piekosiński (j. w.) nie podejrzewa autentyczności omawianego aktu; O. Balzer (j. w.) natomiast, acz tylko warunkowo, uważa go za podrobiony. Stosław Łaguna (gołosłownie, w notatach swych rękopiśmiennych) wypowiada się wręcz za jego fałszywością. Pomijając argumenty (pośrednie) O. Balzera, które sprowadzają się w zasadzie do wykazania fałszywości daty S. Nakielskiego, mniemamy, że, ze względu na rodzaj redakcyi omawianego aktu, należy on, (choćby ze względu na określenie synów książęcych [pueris nostris], których „obecność“ [coram nobis ... et presentibus pueris nostris] przy akcie w niemożliwej z wielu względów [por. Fr. Piekosiński i O. Balzer j. w.] dacie r. 1225 byłaby przedwczesną, a którzy w r. 1245 dziećmi już nie byli[1]) do rzędu dokumentów, sporządzonych — w najlepszym razie — znacznie później od akcyi prawnej, i że przeto przedstawia się, łącznie z datą r. 1245, jako podejrzany.

Drukowali go: S. Nakielski j. w., Fr. Piekosiński j. w., a w regeście, z ostatniego tego wydawnictwa, M. Perlbach: Preuss.-Poln. Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 124, nr, 119.

Literatura. Por. przypisy Fr. Piekosińskiego j. w. i wywody O. Balzera j. w.

462.

(1245—247) *S. L. S. D.*

Conradus, dux (Masoviae et) Lanciciae villis episcopatus Masoviensis (Plocensis) in dominio Lanciciensi jacentibus, praesertim autem villis: Łąkie, Popłacin et Suchodół, certas largitur libertates.

Por. Max Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 15—16.

Ob. nr. 381.

[1] Ziemowit urodził się w r. 1224, a Kazimierz ok. 1211 r. (O. Balzer: Gen. Piastów).

463.

1246[1] CZERWIŃSK, *S. D.*

Boleslaus, dux Masoviae, villam Osmolinko coenobii Czervinscensis, a contributionibus, vulgo narzaz et podworowe dictis, liberat.

Bolezlaus . dei gracia dux Mazouie . Notum esse volumus vniuersis . quod nos ob diuine‖gracie compensacionem . fratribus de Cyruensk . iure perpetuo contulimus in villa eorum, que dicitur Osmolino . ‖ omne narzas . et podworoue[a] . in dulgentes *(sic)* eis . waccam . porcum . pernam[b], kyzam[2] . ‖ et arietem . conferimus eciam eisdem fratribus in eodem osmolino Cmethones iudicare . et Casto‖res in terminis ei attinentibus circumquaque possidendos . pro nostra nostro[r]umque successorum‖legitimorum salute . Qui vero hanc donacionem nostram . racionabilem . ritamque violauerit . ‖ in dignacionem *(sic)* omnipotentis dej . et beate virginis Marie . prorsus se . sciat in cursurum *(sic)* . ‖ Testes huius nostre donacionis sunt . Criuosud pincerna . Jascoldus[c] . Dobrogost . Msci‖uug sub iudex . Thesim[d] (?) . Stephannus[c] *(sic)* . Jascoldus filius Viti . Petrus sub dapifer . ‖ Damianus . Nicolaus . filius dobrogostonis . Syroslaus . Jacobus sacerdos . Jaccobus *(sic)* . Coritowo . Item[e] Jaccobus *(sic)* Coritko. Miroslaus Cappellanus . Nicolaus Capellanus . ‖ Jaccobus minutor . et alij quam plurimi fide digni . Actum . et datum . in curia . Hospitalis . ecclesie Cyruenensis . Anno gracie . M°. C°C°. XL°. V°I.

Oryginał tego autentyku przechowuje się w Bibliotece Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie pod sygnaturą „B.O.Z.21". Jest to dokument, na pergaminie gatunku niemieckiego dość niedbale lecz wyraźnie spisany, zachowany nieźle, acz nieco przez rdzę zagrożony. Szerokość jego wynosi 25,1 ctm., a wysokość bez zakładki (=2,4 ctm.) 12,7 ctm. Pomiary te nie są ścisłe, gdyż brzegi pergaminu obcięto nierówno. Po jedynej pieczęci pozostały—jedno nad drugiem—dwa przecięcia podwójne, jakby świadczące o tem, że niegdyś była tam przytwierdzona pieczęć na pasku pergaminowym. Przewleczono przez nie jedwabny sznurek zielony, prawdopodobnie późniejszego pochodzenia. *In dorso* aktu widnieją napisy następujące: 1. z XIV—XV w.: „De ... Ossmolino super wacca"; 2. z XV: „De osmolino super ...." (dalsze litery wytlały);

[1] Pod r. 1246 podaje Bartosz Paprocki (Herby) akt nr. 455. [2] Co do znaczenia tego wyrazu, Stosław Łaguna notuje: por. w akcie Przemysława II z r. 1284 (Cod. Dipl. Pol. t. I, pag. 113, nr. 64) orzeczenie: a ciso mellis.

[a] *Kop. ma:* podworne; [b] *Tamże: brak;* [c] *Tamże brak wyrazów od:* Jascoldus *do:* Stephannus *włącznie;* [d] *Ostatnią literę tego wyrazu (m?) możnaby również uważać w oryginale za:* nv; [e] *Tamże:* iterum.

3. z XVI: „Oszmolyno Donacio", poczem dopisano nieco później: „In .... (Oszmolino Donacio) Censuum Ducalium"; 4. z XVI—XVIII (?) w.: „Anno Domini 1246"; 5. z XIX w.: „№ 3". Nakoniec, położyłem tam moją sygnaturę zieloną j. w. Tekst aktu niniejszego przechował się nadto w tejże Bibliotece (Cimelia nr. 70) w Kopiaryuszu Czerwińskim I *(=Kop.)*, pochodzącym z XV—XVI w., (pag. 75—76).

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału j. w., zaopatrując go w przypisach dolnych w odmiany, występujące w Kopiaryuszu j. w.

Transsumptów ani potwierdzeń aktu niniejszego nie znamy.

Drukował go (z tegoż oryginału) bez różnic zasadniczych lekcyi, A. Z. Helcel (L. Rzyszczewski i A. Muczkowski: Cod. Dipl. Pol. t. I, Varsaviae 1847, pag. 51—52, nr. 33), a w regeście, z tegoż wydawnictwa, M. Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 125, nr. 122.

Literatura. Por. przypisy A. Z. Helcla j. w.

464.

1246 *S. L. S. D.*

Henricus abbas et Bernardus praepositus, ambo de Czerwińsk, antiquum quoddam privilegium deperditum, a duce (ignoto) super thelonea in Pomichowo coenobio de Czerwińsk concessum, praesente Boleslao, duce (Masoviae), restaurant, sigilloque eius roborant.

(Cf. nr. 88.)

In nomine dei eterni amen[a]. Anno domini Millesimo ducentesimo quadragesimo sexto, Henricus Abbas, Bernardus[b] prepositus, priuilegium thelonei[c] de Pomnijchowo, per discursum paganorum perditum et sublatum, in presencia ducis Boleslai restauaramus[d] *(sic)*. Cuius tenor et continencia est requisita per totam Viciniam[e], rescribendo, que sic fuit: *(sequitur littera nr. 88)*. Et vt hoc apud posteros ratum et firmissimum teneatur, appensione Sigilli ducis Boleslai presentem paginam roboramus.

Oryginał nieznany. Tekst jego przechował się w transsumpcie konfirmacyjnym Bolesława V ks. mazowieckiego, wydanym w Czerwińsku (dominica ante S. Georgii) d. 20. IV. 1483 r. (ob.), na prośbę opata miejscowego, Rafaela, który w dniu tym przedstawić miał akt niniejszy księciu i towarzyszącym mu dostojnikom, jako: litteram ... non viciatam, non corruptam, non cancellatam .... sed prorsus omni vicio ... carentem (Metr. Kor. ks. IX, fol. 156[v]). Oryginału pomienionego transsumptu nie znamy; tekst jego przechował się w Metr. Kor. j. w., p. t. Confirmacio iuris conventus Czyrwyenensis, oraz — w skróceniu — w pochodzącym z XV-XVI w. Kopiaryuszu

Kop. ma: [a] *brak;* [b] Bernhardus; [c] telonei; [d] restauramus; [e] Vicinam.

Czerwińskim I (Bibl. Ord. Hr. Zamoyskich w Warszawie, „Cimelia 70"), pag. 165—166.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z Metr. Kor. j. w., zaopatrując go w przypisach dolnych w odmiany Kopiaryusza Czerwińskiego (=*Kop.*) j. w. Pomimo niezwykłości formy jego redakcyi, autentyczności jego nie podejrzewamy, podobnież jak Stosław Łaguna (w notatach swych rękopiśmiennych).

Potwierdzeń aktu niniejszego ani transsumptów jego, poza pomienionym, nie znamy.

Nie znamy również druków jego ani literatury; por. objaśnienia nr. 88.

465.

1246

De proelio, inter Conradum (Masoviae) ac Boleslaum (Pudicum) apud «Zarzyszow» (alias «Iaroschin» [1]*) commisso.*

(Cf. nr. 467.)

I. Conradus . dux Mazoviae . moleste gerens, quod per nepotem alias in Suchodol fuisset debellatus[2], et non sinens tanti pudoris opprobrium inultum transire, magis maculata conscientia deum offendere, quam obmittere vindictam maluit. Et congregata Lithwanorum multitudine, terram nepotis sui invasit depraedando. Cui Boleslaus in Zarzyszow occurrens, proelium invicem grande commiserunt. Sed Boleslao, proh dolor! fugato, Lithwani et Mazovitae Sandomiritas et Cracovitas quam plurimos occiderunt, multos ex eisdem captivantes.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (1245—1253; 1255—1265): Wacław Alexander Maciejowski: Mon. Pol. Hist. t. II (Lwów 1872), str. 564.

II. .. (Conradus) non ferens opprobrium, post annos tres[3] infinitam multitudinem Lithuanorum super terram nepotis adduxit, qui in Zarzyszow prelium commiserunt, et Boleslao fugato, multos terrigenas prostraverunt.

Rocznik Franciszkański Krakowski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. III, (Lwów 1878), str. 49.

Literatura. Por. Richard Roepell: Geschichte Polens, Hamburg 1840, pag. 489.

466.

1246

Conradus (Masoviae) aliique duces aedificant castra in Polonia Minori.

(Cf. nr. 467.)

1246. Dux Cunradus, Kazimirus filius eius et Mesko dux de Opol edificant castrum in Cracovia, ubi Rudava intrat Vizlam; aliud prope Tinciam super rupem;

[1] Por. nr. 467. — [2] Por. nr. 438, 439. — [3] Po bitwie pod Suchodołem, por. j. w.

tercium in Lelow. Sed postea statim in Cracovia duci Bolezlao redditur; in Tincia acquiritur. Deinde, mortuo Meskone[1], Lelow restituitur.

Rocznik Kapitulny Krakowski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. II (Lwów 1872), str. 804, oraz, ściśle w tych samych wyrazach, poprzedzonych datą, wyrażoną słowami: Katalogi biskupów krakowskich (XV w.) V. (XVI w.): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 361.

467.

1246

Conradus (Masoviae) dux, Cracoviensem terram invadit; cum quo congressus Boleslaus (Pudicus) dux vincitur; Conradus victor castra quaedam exstruit ac firmat, quae tandem, ipso in Masoviam discedente, Boleslaus dux expugnat et capit.

(Cf. nr. 465, 466.)

Gravem et iratum animum Cunradus *(sic)* Masoviae Dux contra nepotem suum, Boleslaum Pudicum, Cracoviensem Ducem gerens, tum quod ab eo in Suchdol[a2] conflictus et fugatus fuerit, tum quod illum a Cracoviensis Ducatus possessione detraxerit, magnis aestibus in[b] vindictam et vicissitudinem rependendam[c] aspirabat. Exulceratum quoque suapte animum consors sua Ducissa Agasia muliebribus provocabat exacerbationibus, suadens et instigans, ut opprobrium cladis in Suchdol acceptae, propter quam authoritas sua elanguerat, excuteret et non sineret esse inultam[d]. Lithuanis itaque barbaris sibi solatia praebentibus, terras et Principatus nepotis sui Boleslai Pudici, Cracoviensis Ducis, a suarum terrarum et Lithuanicarum stipatus auxilio, invadit. Cui Boleslaus Pudicus .. resistenciam facturus, cum Cracoviensibus et Sandomiriensibus militibus in Zarziszow alias Iaroschin occurrit. Et licet copias suas inferiores quam hostiles adverteret, pugnam[e] conserit; et forti ac diro inter utrosque durante praelio, Cunradus Boleslaum superat et confligit: multisque de Cracoviensibus et Sandomiriensibus militibus adverso pectore cadentibus, multi a Cunrado capti sunt. Boleslaus .. cum paucis, ne vivus in potestatem ... Cunradi, a quo se extrema passurum non ignorabat, incideret, fuga elapsus est. Et Cunradus, vastata vicina regione, opprobrium acceptum resarcire contentus, in Masoviam cum praeda rediit. Pauco[f] quoque tempore transacto, cum gentibus tantummodo suis, sciens vires Ducis Boleslai a se fractas esse, in Cracoviensem terram, habens in comitatu suo filium suum Kazimirum Cuyaviae et Lanciciae Ducem, item generum suum, Myeczslaum, Opoliensem Ducem, advenit et tantum loca (nolens expugnationi[g3]) castrorum et civitatum vacare[h], civibus Cracoviensibus, sibi deditionem facere aspernantibus, incastellat. Et primum quidem castrum in loco contra Cracoviensem arcem et civitatem, ubi Rudawa Wislam ingreditur, aliud prope monasterium

[1] Przeżył Konrada I mazowieckiego.—[2] Por. nr. 438, 439. —[3] Nawiasy wydawcy Długosza.

[a] *Kod. Rozrażewskiego:* Suchodoł; [b] *Tamże:* et; [c] *Tamże:* rependere; [d] *Wyd. lipskie:* inultum; [e] *Kod. Rozr.:* pugnam tamen; [f] *Tamże:* Parvo; [g] *Wyd. lipskie:* expugnationem; [h] *Tamże:* vocare.

Thinczienſe ſupra ripam[a], et haec duo ſuis militibus praesidio commendat; tertium in Lelow aedificat, et illud Duci Myeczslao[b] Opoliensi genero suo dat in tenutam. Sed Cunrado ex Cracoviensibus oris in Masovienses[c] divertente, Boleslaus Pudicus .. cum militibus castrum in Thinczienſi[d] rupe expugnat et conquirit. Aliud vero, quod in faucibus Rudawae et Wislae erectum erat, per deditionem accepit, militibus, qui in praesidio eius erant verentibus, ne iuxta ac illi de Thinczienſi[d] rupe vivi in potestatem Boleslai Ducis venirent. Contigit non longe post Myeczslaum, Opoliensem Ducem, generum Cunradi, liberis non relictis, mori. Cuius morte vulgata, castrum Leloviense, quod Myeczslai[e] nomine tenebatur, Boleslao Pudico .. illico redditum et omnes Cunradi Masoviae Ducis labores et machinamenta reciderunt in irritum. In sortem autem Myeczslai, Ducis Opoliensis, Wladislaus germanus suus successit, Ducatumque Opoliensem ex integro possidere coepit. Pruthenis barbaris, Masoviam ingredientibus[1] et hostiliter suo more terram circa Czechonow[f] vastantibus, occurrunt Masovienses et Lancicienses milites, et congressu inito, confligunt Pruthenos; et noningentis occisis, caeteri aut evasere per fugam, aut venere in captivitatem. Ad suggestionem insuper[g] et petitionem Cunradi, Ducis Masoviae, Lithuani terram Sandomiriensem silenti agmine ingressi, oppidum Opathow et vicinia eius praedantur.

Joannes Długossius († 1480): Hist. Pol. t. II, lib. VII, pag. 307—308 (ed. Alexander Przezdziecki, Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza, Kraków 1887, str. 44, 265.

468.

1246 KONIEMŁOTY, *MARTII 30.*

Sulislaus, cantor Plocensis, testatur, praesente et assentiente Boleslao duce Cracoviae et Sandomiriae, patrem suum Ioannem coenobio Cisterciensium Andreoviensi villam Nawarzyce contulisse.

(Cf. nr. 321, 372, 420, 421, 441, 442.)

In nomine sancte et indiuidue trinitatis Amen. Cum alique donaciones idonee aliquibus Christi ministris in elemosynam deuote conferuntur, ac deinde aliquorum nobilium principium *(sic)* auctoritate racionabiliter

[1] Por. nr. 435, 452, oraz objaśnienia nr. 88 (str. 88, wiersze 11—14). O najeździe tym, nie wspominając o Mazowszu ani słowem, piszą Annales Silesiaci Compilati (XIII—XIV w. Mon. Pol. Hist. t. III, str. 679) co następuje: Anno domini M CC XLVI Prutheni magna multitudine populi Poloniam intrant, terram devastant, et milites bellicosos interficiunt.

[a] *Tamże:* Thinecense supra ripam Vistulae; [b] *Cod. Autenticus:* Myeczlavo; [c] *Kod. Rozr.:* Masoviam; [d] *Wyd. lipskie:* Thinecensi; [e] *Cod. Aut.:* Myeczszlavi; [f] *Cod. Lis.:* Czyechanow; [g] *Kod. Rozr.:* autem.

confirmantur, merito sunt in posterum a cunctis uiris catholicis irreuocabiliter conseruande. Igitur ea de causa nos Boleslaus, filius Leschonis, diuina disponente prouidencia dux Cracouiensis et Sandomiriensis, Significamus uniuersis, presens scriptum inspecturis, quod dominus Sulislaus, filius Iohannis comitis, dictus cantor Plocencis, atque canonicus Cracouiensis, protestatus est coram nobis et coram dilecta matre nostra nomine[1] *(sic)* Grzymyslawa[a], quod pater suus, dictus Iohannes, quondam contulerit in elemosynam uillam suam nomine[b] Nawarzycze, domui Andreouiensi hereditario iure perpetualiter possidendam. Similiter tunc eciam protestatus est, quod patruus suus bone memorie dominus Andreas, quondam episcopus Masouie, confirmauerit ante mortem suam istam donacionem fratris sui, scilicet eiusdem Iohannis, excommunicando publice uerbo suo et priuilegio uidelicet, quod quicunque dictam donacionem iniuriando domui dicte quoquomodo reuocauerit, perpetue damnacionis penam patiatur. Porro, ut tam idonea donacio ista firmiter a nostris posteris in perpetuum conseruetur, roboramus eam tam nostro sigillo, quam ipsius Sulislai, et sui patrui domini Werbente, quam eciam quorumdam nobilium nostrorum, qui tunc in testimonium huius donacionis suam[c] exhibuerunt presenciam. Quorum hec sunt nomina: Clemens palatinus Cracouiensis, Michael castellanus Cracouiensis, Sando palatinus Sandomiriensis, Stephanus castellanus Sandomiriensis, Sulech frater predicti Clementis, Pribislaus filius Laurentij, Adam pincerna, Dirsicellaus *(sic)* castellanus de Pollanch, Bromessius castellanus de Briesech, Ianech castellanus de Chesco, Petrus iudex Sandomiriensis, Nicolaus iudex Cracouiensis, Idirszelaus *(sic)* filius Wlostonis, Zmil[d] filius Segothe, Woyscelaus[e] de Pichano, Petrus filius Dobessi, Precelaus de Genoena *(sic)*. Actum anno domini M. cc. x L. sexto, tercio kalendas Aprilis, cum ageretur in Comemeloth *(sic)* colloquium.

Oryginał nieznany. Wedle opisu, zawartego w transsumpcie Zygmunta I (j. n.) miał to być dokument, opatrzony czterema pieczęciami, zawieszonemi na sznurkach jedwabnych, z których jedna była Bolesława Wstydliwego. Franciszek Piekosiński (Cod. Dipl. Pol. Min. t. I, Cracoviae 1876, str. 33 — 34, przyp. do nr. 28) stwierdza, że tekst aktu niniejszego przechował się w dwu postaciach: w Kopiaryuszu Jędrzejowskim, rękopisie papierowym, pochodzącym z początku XVII wieku (fol. 101), oraz w transsumpcie konfirmacyjnym króla Zygmunta I (=*Zyg.*), wydanym w Krakowie d. 7 czerwca (w sobotę przed św. Trójcą) 1533 r. Pomieniony wydawca korzystał

[1] Wyraz ten brzmiał pewnie w oryginale: domina.

Zyg. ma: [a] Grymislaua nomine; [b] *Brak wyrazów:* suam nomine; [c] *Brak:* suam; [d] : Symil; [e] : Wiscelaus.

z obu tych źródeł, z któremi nie zetknęliśmy się bezpośrednio. Tekst swój, na którym nasz opieramy, zaczerpnął on z kopiaryusza (j. w.), zaopatrując go w odmiany transsumptu (j. w.), tutaj w przypisach dolnych, z Cod. Dipl. Pol. Min. (j. w.) przejęte.

Innych potwierdzeń ani transsumptów aktu niniejszego nie znamy, a jakkolwiek niemazowiecki, zamieszczamy go tutaj w całości, ze względu na ścisły jego związek z dziejami biskupa płockiego Andrzeja i jego rodu.

Drukował go tylko Fr. Piekosiński j. w.

Literatury specyalnej nie znamy.

469.

1246. JASIENIEC, *OCTOBRIS 2.*

Conradus (Masoviae), dux Lancicie, unacum filiis: Boleslao, duce Masoviae et Semovito, ratam habet traditionem praedii Kiełczewo, a Nicolao, filio palatini (Lanciciensis), ecclesiae Gneznensi pro 30 marcis debiti factam.

..Nos Conradus.. dux Lanchicie notum facimus.... quod comes Mistivuy, palatinus noster, coram nobis et filiis nostris: Bolezlao duce Mazovie et Semovito duce, publice recognovit, quod Nicolaus filius suus de consensu et voluntate ipsius et aliorum filiorum eius, predium.. Kelchovo, quod ad eos iure pertinebat hereditario, cum omnibus utilitatibus et pertinentiis... domino F.[1] Gneznensi archiepiscopo et ecclesie Gneznensi pro XXX marcis argenti, quas prefatus N. pro decimis, violenter obtentis, et dampnis Gneznensi ecclesie irrogatis tenebatur, in presencia filii nostri.. Kazimiri ducis Cuyavie, tradidit iure perpetuo possidendum *(sequuntur verba 8o)*. Volentes autem, ut, quid tam sollempniter actum est coram nobis, omnibus innotescat, presens scriptum appensione sigilli nostri et annotatione testium duximus roborandum, quorum nomina sunt hec: Abraham palatinus Mazovie, Albertus palatinus Chir[2].... Domavug thesaurarius, Lessota *(sic)* pincerna, Urbanus agazo, Budizlaus iudex, Stresek tribunus, Odolanus[3], Ian Scuyanca venator, Tomas filius Petri, et alii quam plures. Actum in Yascene anno Domini M. CC. XL. VI, sexto Nonas Octobris.

Oryginał autentyku niniejszego przechowywał się w r. 1877 w Archiwum Kapitulnem Metropolitalnem Gnieźnieńskiem pod nr. 17. Wedle opisu wydawcy (Ignacy Zakrzewski: Cod. Dipl. Maj. Pol. t. I, Poznaniae 1877, pag. 557, nr. 597 [254a]) był to „pergamin oryginalny, u którego na plecionce z nici jedwabnych czerwonych przywieszony ułamek pieczęci bez wycisku. Pismo w wielu miejscach zniszczone". Regest nasz zaczerpnęliśmy z pomienionego wydawnictwa (j. w.), podającego akt niniejszy w całości. W krótkim regeście uwzględnił go M. Perlbach: Preussisch-Polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 125. nr. 121. Transsumptów jego, potwierdzeń, innych przedruków ani literatury specyalnej nie znamy.

[1] Fulconi (Pełce); [2] Brak dalej trzech liter we wzorze. Ignacy Zakrzewski (ob. objaśnienia) przypuszcza, że mogło tu być: Chirasc czyli Sieradz, lub też Chirnesk czyli Czersk. [3] Brak dalej pięciu liter we wzorze.

470.

(1246—1247)[1] *(HIEME)*

Conradi (Masoviae) res gestae in Russia ac contra Jaczvingos.

I. (1249!) .. слъишавъ же Данило и Василко . ратное пришествие его. (Ростислава с Лахы[2]) . помолистасѧ Бо(г)у, начаста сбирати вое и посласта Кондратови рекоуще . ꙗко тебе дѣлѧ изиидоша на наю Лѧхове . ꙗко помощника ти есвѣ . послависшоу же емоу помощь . Данило же и Вясилко посласта в Литвоу помощи просѧща..

Latopis Hipacki (Ипатьевская Лѣтопись. XIII?—XV w.): Полн. Собр. Русс. Лѣт. т. II. изд. II (С.-Петербургъ 1908), str. 801.

II. (1250!).. Данилъ же горо(д) за(ж)же . еже Ростиславъ создалъ . иде же в Холмъ . с колодники многими . иже бѣ создалъ самъ . Литвѣ же приѣхавшимъ . и Лѧхомъ . Кондратовымъ . к немоу приспѣвшимъ . ко брани . и[a] воротишасѧ во своѧси . а Ростиславъ бѣжа в Лѧхы[2]..

Tamże j. w., str. 805.

III. 1250(!). Тое же зимы Кондратъ . присла посолъ . по Василка[3] . река поидемь на Ꙗтвѧзѣ . падшоу снегоу и сереноу . не могоша ити и[b] воротишасѧ . на Ноурѣ . бы(с)[4] же вѣдомо странамъ прихо(д)[5] его . всимъ ис[c] Татаръ . ꙗко Б(о)г сп(а)слъ есть[d] его.

Tamże j. w. str. 808—809.

Literatura. Por. Sjögien: Ueber die Wohnsitze und Verhältnisse der Jatwägen pag. 10 (170); por. nadto co do wszystkich tych przekazów literaturę rosyjską pod nr. 136.

[1] Latopis Hipacki kładzie błędnie te wiadomości pod r. 1249—1250, kiedy Konrad I już nie żył; słuszną poprawkę ostatniej (III) daty (zima 1246 — 1247) wprowadza M. Perlbach (Preussische Regesten, Königsberg 1876, pag. 82); zdaje się, że można ją zastosować i do dwu innych, podanych tu przekazów (I, II). [2] Bolesława Wstydliwego. [3] Zapewne Wasil Romanowicz, brat Daniela, zmarły w r. 1271. [4] Por. przyp. *d.* na str. 280. [5] Wydawca zaznacza: tutaj widać (w oryginale) wyskrobaną literę: м.

[a] *Kod. Chlebnikowa i Pogodina: brak;* [b] *Brak w Kod. Chlebnikowa;* [c] *Tamże: c;* [d] *Tamże: brak.*

(ante?) 1247 **471.** PIĄTEK, *JUNII 24.*

Boleslaus, dux Masoviae, consentientibus Petro episcopo ac canonicis suis, civibus Plocensibus, certis sub conditionibus, aedificandi domos in areis ecclesiae concedit potestatem.

Ad hoc privilegia sunt inventa, sicut docet iuris auctoritas utriusque, ut causas gestorum pariter et effectus, que pro temporis brevitate simul cum tempore permutantur, fida demonstracione doceant instrumenta. Innotescat ergo presentibus et futuris, quod nos B(oleslaus), miseracione divina dux Mazovie, post excidium civitatis, que, nostrorum exigente numero peccatorum, cum castro et ecclesia fuit incendio devastata, cum pro defensione castri et presidio temporis opportuni cives nostros in areis canonicorum vellemus infra suburbium collocare, P(etro) episcopo contradicente, et modis quibuslibet cum prelatis [a] et canonicis prohibente, ne fieret perpetua alienacio arearum, tandem principe glorioso, C(onrado) duce Lancicie, patre nostro, et S(emovito) [1] fratre nostro iuvene domicello, necnon B(ogussa?) Lancicie palatino mediantibus, cum prefato P(etro) episcopo, patre nostro, et canonicis ipsius, consensimus in hanc formam, videlicet, quod hostilitatis tempore et iusti timoris simul cum canonicis, si et ipsi canonici velint in suburbio habitare, et ad operas debitas et custodiam obligari, ipsi cives in areis ecclesie et ipsorum canonicorum edificent libere domos suas, ecclesie iure salvo. Et quum, sicut sapiens quidam dicit, causa cessante, cesset, quod constitit [b], cessantibus terre malis, videlicet instancia Prutenorum, ita quod predicti cives nostri possint extra municionem et suburbium habitare, hidem *(sic)* cives nostri ad loca propria revertentes, areas ecclesie et canonicorum obligatas, et ab omni honere *(sic)* vacuas derelinquent, alioquin per episcopum excommunicacionis vinculo innodati, auctoritate nostra predicta facere compellentur. Sed ne scriptum idem callumpniam aliquam in posterum paciatur, aut huius concessio necessitudinis causa facta perpetua reputetur, ipsum sigilli nostri mu-

[1] Wydawca, W. Kętrzyński, uzupełnia błędnie imię to jako: S(emomislio), gdy Ziemomysł Konradowic zmarł już w r. 1241 — cztery lata przed wstąpieniem biskupa Piotra (II) na stolicę płocką (nr. 457). Mowa tu najpewniej o Ziemowicie I, Konradowicu, późniejszym ks. czerskim i mazowieckim, ur. w roku 1224, a zmarłym w r. 1262, choć ten liczył już w r. 1247 dwadzieścia trzy lata. (Por. Oswald Balzer: Gen. Piastów, str. 310).

[a] *Kop.:* personis; [b] *Tamże następuje jeden wyraz nieczytelny.*

nimine duximus roborandum. Acta sunt hec anno gracie M°C°C°XL VII *(sic)* indiccione IV[a] *(sic)*, VIII Kal. Iulii, in die beati Iohannis baptiste, in colloquio in Pantk, in stacione C(onradi) ducis Lancicie.

Oryginał nieznany. Tekst niniejszy przechował się w Kopiaryuszu pergaminowym płockim z XIV wieku (fol. 4, = *Kop.*), będącym dziś w posiadaniu Akademii Umiejętności w Krakowie. Dawna jego sygnatura brzmiała: „I. 31", obecna: „H. 31". Ze źródła tego (fol. 4° liczba III) ogłosił go w całości Wojciech Kętrzyński: Triginta Documenta Ecclesiae Cathedralis Plocensis (1230—1317). Sprawozdanie z czynności Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Lwów 1888, str. 81—82 (odbitki 17—18) nr. 5, skąd przedruk nasz czerpiemy, a w regeście z tegoż źródła Bolesław Ulanowski: Synod prowicyonalny w Kamieniu, Kraków 1915, str. 8, nr. 11.

Potwierdzeń, transsumptów, ani innych druków aktu niniejszego nie znamy.

Wydawca, Wojciech Kętrzyński j. w., pisze o nim, co następuje: „Tekst nie jest wolny od trudności, które usunąć się nie dadzą. Indykcya bowiem IV przypada na r. 1246 a V na r. 1247. Wojewoda Łęczycki B(ogusz), który w r. 1258 już nie żył, występuje w dokumentach tylko r. 1241 i r. 1257; roku zaś 1242 i 1243 jest wojewodą łęczyckim Ścibor, a od roku 1251 — 1265 Sieciech." Uwagi te są słuszne to też, gdy dodamy do nich uderzające jak na 23 letniego księcia określenie Ziemowita I (por. str. 562, przyp. 1), zarysuje się wyraźnie rozbieżność między treścią a datą omawianego aktu, którego autentyczność nie budzi zresztą wątpliwości. To też mniemamy, w braku przesłanek innych, iż z konieczności nasuwa się przypuszczenie, że albo akcya prawna, co zdarzało się nieraz, poprzedziła czas wystawienia dokumentu (por. nr. 345, 361), sięgając np. w czasy biskupa płockiego Piotra I, zmarłego około r. 1240 (nr. 393), kiedy ks. Ziemomysł liczył istotnie lat 14—15, albo li też kopista popełnił błąd w dacie. Z tego powodu zaopatrujemy ją tu w odpowiednie zastrzeżenie: (ante?).

Literatura. Por. W. Kętrzyński j. w., oraz Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 310.

472.

1247[1]

PLOCIAE, *S. D.*

Boleslaus, dux Masoviae, donationem praedii Szelków, a Nicolao Widonis, canonico Plocensi, episcopatui Plocensi factam, confirmat.

IN nomine domini nostri iesu Christi Amen. Quoniam[a] presentia principis sollempnitatis assolet secundum scita legalia supplere defectum, Nos Boleslaus dej gracia Dux Mazouie notum facimus uniuersis, presens scriptum inspecturis, quod Nicholaus, filius quondam Widonis, uiri

[1] Zdaniem M. Perlbacha (Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 105) w czasie tym, nie zaś w r. 1233, powstał akt nr. 338.

[a] *ks. J. T. Lubomirski czyta:* Quum.

preclari, canonicus plocensis, constitutus in nostra presentia cum matre sua, relicta patris sui, munificentiam sue liberalitatis coram nobis uerbotenus expressit, conferens ecclessie plocensi predium, quod selcovo wlgariter appellatur . ad mensam episcopatus[a] redigendum . cum omni onere, districtu et honore . cum uillis adiacentibus, cum saltubus, lacubus, pratis, pascuis et omnibus pertinentijs. Ne igitur tam pia dispositio qualibet arte mendacitatis subuersionem patiatur, nos ipsius donationi nostram auctoritatem impertimus[b] *(sic)* . et cum omni sinceritate spontaneum et racionabile factum approbamus. Actum in Plocsk. Anno domini M° CC°. xlvjj. Indictione jj[a] *(sic)*. Testes, qui presentes affuerunt . Hii sunt: Petrus thesaurarius, Albertus subcamerarius. Petrus subpincerna, Pribislaus subagazo, Mistiwoj subiudex. Damianus. Petrus subdapifer. Jacobus presbyter, Wita(l)is[1] clericus. Albertus . eciam[c] alii.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku pod sygnaturą: $\frac{\text{P. I.}}{16}$. Jest to nieźle zachowany autentyk — pergamin gatunku włosko-niemieckiego, mierzący szerokości 17,1 ctm., a wysokości (zakładka = 2,3 ctm.) po wyprostowaniu 13,4 ctm. Po jedynej pieczęci pozostał przy nim dzisiaj tylko sznur jedwabny żółty. Pieczęć, jak widać, dopiero w ostatnich czasach odcięto, skoro oglądał ją jeszcze ks. J. T. Lubomirski (Kodeks Dyplomatyczny Księstwa mazowieckiego, Warszawa 1863, str. 14, przyp. do nr. 16), który takie o niej daje świadectwo: „Pieczęć z wosku zwyczajnego, zawieszona na żółtym jedwabiu, z wyobrażeniem jeźdźca w hełmie i z chorągwią, a w otoku dochowały się głoski: † S. B. O... LAI... OVIE." Trudno stwierdzić ściśle na tej podstawie, z jakim typem pieczęci ks. Bolesława I Konradowica mielibyśmy w danym przypadku do czynienia; najprawdopodobniej był to jej okaz, opisany pod nr. 446 (por. nr. 407). Przypuszczenie, a nawet twierdzenie podobne wyraża i M. Perlbach (j. n.). In dorso pergaminu widnieją napisy następujące: 1. z XV w.: „Donacionis littera Ville Selcouo"; 2. z XV—XVI w.: „Privilegium Ducis Boleslai super predium Selcovo . Donatum per Nicolaum Vidonis, Canonicum Ploc..." (dalej napis zatarty); 3. z XVII w.: „XXXIIII"; 4. z XVII—XVIII w.: „№ 405. Privilegium Boleslai super villam Sulkowo Episcopatus Plocen"; 5. z XVIII w.: „N-ro 38", „lit. H N-ro 40-mo", „N-ro 15-to Lit a". Nakoniec sygnatura (moja) j. w. Tekst aktu niniejszego przechował się nadto w Zbiorach Akad. Um. w Krakowie w Kopiaryuszu Płockim 9, str. 409—410.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału, zaopatrując go w odmiany lekcyj ks. J. T. Lubomirskiego (j. w.), oraz Franciszka Piekosińskiego (z jego kopii własnoręcznej oryginału, będącej w naszem posiadaniu).

Potwierdzeń jego ani transsumptów nie znamy.

---

[1] W miejscu, ujętem w nawias, znajduje się dziurka w oryginale.

[a] *Tenże czyta:* episcopalem; [b] *Franciszek Piekosiński czyta:* impertimur; [c] *Lubomirski i Piekosiński czytają:* et.

Co do daty, trzeba zaznaczyć, że na rok 1247 przypadała indykcya V, nie II; ta ostatnia łączy się z r. 1244. Gdy jednak żadne inne względy nie przemawiają przeciw autentyczności aktu niniejszego, winniśmy okoliczność tę przypisać prostej, nie rzadkiej wówczas (por. nr. 446, 471 474), pomyłce pisarza.

Akt omawiany drukowali: (z oryginału) Ks. J. T. Lubomirski (j. w. str. 13—14, nr. 16), a (w regeście, na podstawie jego wydawnictwa) M. Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 125, nr. 126.

Literatury specyalnej nie znamy.

473.

1247 PLOCIAE, *S. D.*

Boleslaus, dux Masoviae, L(asotae)[1] *militi, pincernae curiae matris suae, potestatem conferendi Petro, episcopo Plocensi, villam Zukowo, liberaliter concedit.*

Quoniam ea, que geruntur intempore *(sic)*, promutabilitate *(sic)* temporis uariantur . nisi fuerint scripture testimonio . uel uoce testium confirmata . Nos igitur . B. miseratione diuina dux Mazouie, notum facimus presentibus et futuris, quod accedens adpresenciam *(sic)* nostram . L[1]. miles, pincerna curie Matris nostre[2], humiliter postulauit . ut Villam Zuch(o)uo[3] et cum ecclesia ibidem sita, quam ex donatione . patris nostri et nostra fuerat assequtus . ex nostro quoque beneplacito et assensu domino . P. episcopo plocensi conferre posset pro suorum remedio peccatorum. Et quoniam opera misericordie, que fiunt intuitu salutis eterne . non solum aprobare[a], sed quantum in nobis est, modis debemus[b] omnibus adiuuare[c] . donationem prefati[d] . L. uiri nobilis et honesti . admisimus et admittimus inpresenti *(sic)* . possessionem[e] eiusdem signo cyrothece una cum ipso in dominum episcopum tunc presentem et omnes successores eius liberaliter transferentes. Ne igitur huic facto processu temporis possit aliqua calumpnia suboriri[f] . scripto

[1] Że imię ofiarodawcy Zukowa brzmiało: Lasota, dowodzi tego napis z XIV w., zamieszczony *in dorso* oryginału (ob. objaśnienie). [2] Agafii, żony Konrada I; być może, że była ona w tej chwili już wdową. Ponieważ nie da się to stwierdzić napewno, przeto akt niniejszy zamieszczamy jeszcze w niniejszym tomie, obejmującym materyał tylko do śmierci Konrada I. † 31. VIII. 1247 r. [3] Litera, ujęta w nawias, wyprysła już w oryginale; Fr. Piekosiński szczątki jej czytał jeszcze jako: *e*, B. Ulanowski zaś (nieco wcześniej) jako *o*. Ponieważ chodzi tu o wieś dzisiejszą: Zukowo, kładziemy w nawiasie literę *o*, zwłaszcza, że jak świadczy napis, zamieszczony *in dorso* oryginału (ob. objaśnienia), wieś tę pisano: Zochouo.

[a] *B. Ulanowski czyta (nieściśle):* approbari; [b] *Tenże (podobnież):* debentur; [c] *Tenże (podobnież):* adiuuari; [d] *Fr. Piekosiński czyta:* prefatam; [e] *Tenże:* possessorem; [f] *B. Ulanowski:* soboriri.

nostro et aposicione sigilli perpetuo idem communimus. Actum in Plotsk Anno gracie M°. CC-mo. XL . VII . Indictione V.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku pod sygnaturą $\frac{P. I.}{17}$. Jest to dobrze zachowany autentyk—pergamin gatunku niemieckiego, mierzący szerokości 16 ctm., a wysokości 7,6 ctm.; zakładki nie posiada wcale. Po jedynej pieczęci pozostał przy nim dzisiaj sznur jedwabny ciemno-malinowy, który B. Ulanowski (j. n.) określa jako różowy, a Fr. Piekosiński (j. n.) jako pąsowy. *In dorso* pergaminu widnieją napisy następujące: 1. z XIV w.: „De Zochouo, quod dedit Lasota"; 2. z XV w.: „Donacio ville Zircouo" *(sic)*; 3. z XVI w.: napis o treści aktu—zatarty; 4. z XVII—XVIII w.: „Przywiley na Zukowo", „N-ro 52", „N-ro 225", „Lit. E, N-ro 15"; 5. z XIX w.: „N-ro 13" i nakoniec położona przezemnie sygnatura j. w. Tekst aktu niniejszego przechował się nadto w Zbiorach Akad. Um. w Krakowie w Kopiaryuszu Płockim 9, str. 879—880.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału, zaopatrując go w przypisach dolnych w odmiany lekcyi naszej a lekcyj Bolesława Ulanowskiego (j. n.) i Franciszka Piekosińskiego, który sporządził niegdyś kopię własnoręczną oryginału, będącą dziś w naszem posiadaniu.

Potwierdzeń ani transsumptów omawianego aktu nie znamy.

Drukował go (z oryginału) tylko Bolesław Ulanowski: Dokumenty kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII wieku. Arch. Kom. Hist. t. IV, Kraków 1887, str. 154 (odbitki str. 46), nr. 6.

Literatury specyalnej nie znamy.

474.

1247

IN CASTRO PLOCENSI, *S. D.*

Boleslaus, dux Masoviae, P(etri) [1], *canonici Plocensis et praepositi s. Michaelis testamentum, quo ipse P(etrus) ecclesiae Plocensi villas Żeromin et Szelków legasset, ratum esse pronunciat.*

Nos . B. miseratione diuina dux Mazouie, notum facimus vniuers(is) [2], quod . P. [1] canonicus plocensis et prepositus sancti Michaelis. In nostra presencia constitutus, ob reuerenciam d(iui)[2a]ne pietatis et suorum necnon parentum ipsius indulgenciam peccatorum, patrimonij

[1] Wedle słusznej uwagi Stosława Łaguny (notaty rękopiśmienne) jest to Piotr, syn Bozena, brat Przybysława, a siostrzeniec Pakosława z Żeromina (Żyromina), kustosza kieleckiego. (Por. nr. 365). [2] Litery, ujęte w nawias, nie istnieją już w oryginale, z powodu dziur.

[2a] *Fr. Piekosiński:* .... ne, *B. Ulanowski:* diuine.

suj . tale constituit testamentum. Cum enim disposicionis diuine nutu[a] secundum legem humane conditionis parentum esset solacio[b] *(sic)* destitutus, villam, que dicitur Zyromino, quam ex donatione auunculj suj, bone memorie Pakozlauj, iure hereditario possidebat . et aliam nomine Celkouo,[c] que sibi iure patrio conpetebat *(sic)*, ad manus episcopi plocensis conferens et ad mensam . beatam Mariam fecit dominam et heredem, nostro ad hoc accedente beneplacito et consensu. Nos igitur in hoc facto ipsius uoluntati libenti animo concurrentes, donationem ipsius piam et honestam, in presencia (nostra)[1] factam, auctoritate nobis debite dignitatis et sigilli nostri munimine confirmamus. Actum in castro plocensi, anno gracie. M°. CC°. XXXX°. VII°, Jndiccione II-da *(sic)*.

Oryginał przechowuje się w Archiwum Kapitulnem w Płocku. W swoim czasie zbadaliśmy go bezpośrednio, ustalając wedle niego tekst niniejszy, wszelako opis aktu, do którego, w chwili druku zbioru niniejszego, dostępu nie mamy, przepadł nam bezpowrotnie. Zmusza nas to do podania tu jedynie tych danych, jakich może nam dostarczyć fotografia oryginału, przechowana w zbiorach niegdyś Mathiasa Bersona a obecnie Alexandra Kraushara w Warszawie. Oznaczona nr. 7, a mierząca (w nieznanej nam skali) 14,1 ctm. szerokości, a 8,7 ctm. wysokości, prócz zakładki (=1,4 ctm.), świadczy ona, że oryginał pergaminowy mocno jest wygryziony i zniszczony. Wedle świadectwa Fr. Piekosińskiego j. n. i B. Ulanowskiego j. n., które stwierdza i fotografia, oryginał ten opatrzony jest jedną pieczęcią okrągłą z wosku zwykłego, wiszącą na sznurku z blado-żółtego jedwabiu. Opona jej jest już wykruszona; odcisk, dobrze zachowany, przedstawia zbrojnego jeźdźca, z tarczą gotycką w lewicy, a proporcem, wrażonym w otok, w prawej ręce, w hełmie śpiczastym na głowie, znacznie w tył pochylonego, a zmierzającego w prawą stronę (widza). W otoku napis: † S. (BO)LEZLAI DVCIS (MAZO)VIE. Jest to znana pieczęć ks. Bolesława I Konradowica (por. Kazimierz Stronczyński: Pobieżny przegląd pieczęci Piastów polskich, Warszawa 1881, str. 82; Franciszek Piekosiński: Pieczęcie, nr. 118). Tekst aktu niniejszego przechował się nadto w Zbiorach Akad. Um. w Krakowie w Kopiaryuszu Płockim 9, str. 418—419.

Tekst nasz zaczerpnęliśmy z oryginału, zaopatrując go w przypisach dolnych w odmiany lekcyi naszej a lekcyj Bolesława Ulanowskiego (j. n.) i Franciszka Piekosińskiego, który sporządził niegdyś kopię własnoręczną oryginału, będącą dziś w naszem posiadaniu.

Potwierdzeń ani transsumptów jego nie znamy. Por. nr. 472.

Co do daty, trzeba zaznaczyć, że na rok 1247 przypadała indykcya V, nie II; ta ostatnia łączy się z r. 1244. Gdy jednak żadne inne względy nie przemawiają przeciw autentyczności aktu niniejszego, winniśmy okoliczność tę przypisać prostej, a częstej wówczas (por. nr. 446, 472) pomyłce pisarza.

[1] Litery, ujęte w nawias, nie istnieją już w oryginale, z powodu dziur.

[a] *Fr. Piekosiński:* intuitu; [b] *B. Ulanowski (bezpodstawnie):* solacione; [c] *Fr. Piekosiński:* Ceskouo.

Akt omawiany drukował (z oryginału) tylko Bolesław Ulanowski: Dokumenty kujawskie i mazowieckie, przeważnie z XIII wieku. Arch. Kom. Hist. t. IV, Kraków 1887, str. 154—155 (odbitki str. 46—47) nr. 7.

Literatury specyalnej nie znamy.

1247 **475.** *S. L. S. D.*

Conradus (Masoviae) dux Lanciciae, roborat donationem cuiusdam praedii, quod Andreas, clericus, ecclesiae Gnesnensi donaverat.

.. Conradus .. dux Lanchicie notum facimus .... quod cum olim cum .... F... Gnezdnensis ecclesie archiepiscopo ac quibusdam baronibus nostris convenissemus in villa . Sulcovici . colloquium habituri, Andreas clericus, filiolus Evrardi, quondam cantoris Lanchiciensis, predium quoddam ..... ecclesie Gneznensi ..... coram nobis ac . filio nostro duce Semovito ..... in elemosynam contulit iure perpetuo possidendum ..... presens scriptum appensione sigilli nostri ... duximus roborandum, nomina . testium tali ordine designantes: Volymirus[1], Mistyug palatinus Lanchiciensis, Bogusa castellanus de Spitimir, Florianus castellanus de Rospiria, Domavycius thezaurarius, Putslaus subdapifer, Mrocek subpincerna, Borisius subagazo, Vitek subiudex, Albertus filius Floriani, Vilk filius Johannis[2].... Actum anno gracie M . CC . XL . VII.

Z oryginału pergaminowego, zaopatrzonego w wiszącą na sznurku półjedwabnym czerwono-białym pieczęć Konrada I, a przechowanego (bez sygnatury) w Archiwum Kapitulnem Gnieźnieńskiem, akt niniejszy ogłosił w całości Ignacy Zakrzewski (Cod. Dipl. Maj. Pol t. I, Poznaniae 1877, str. 225, nr. 267), skąd regest nasz czerpiemy. Krótki regest aktu niniejszego — którego potwierdzeń ani transsumptów nie znamy — podał na podstawie tegoż wydawnictwa M. Perlbach: Preussisch-polnische Studien. Heft I, Halle 1886, pag. 125, nr. 123.

Wspomniana wyżej pieczęć aktu, niegdyś pono z napisem w otoku: S. Conradi ducis Cracovie et Mazovie, ma swoją literaturę (por. B. Ulanowski: O uposażeniu biskupstwa płockiego. Rozpr. Wydz. Hist. Fil. Ak. Um. t. XXI, Kraków 1887, str. odbitki 15 i przyp. 2); sądząc atoli z opisu tej pieczęci, podanego przez Ig. Zakrzewskiego j. w., jest ona jakby pomieszaniem typu, przedstawiającego konia o lewej nodze, nienaturalnie wysoko podniesionej (E. A. Vossberg: Siegel des Mittelalters, Berlin 1854, tab. II, pieczęć z r. 1238), z typem, wyobrażającym jeźdźca, którego „prawica trzyma prostopadle włócznię“ (Vossberg j. w. tab. XVI, pieczęć z r. 1247). Jeżeli przeto opis powyższy jest ścisły, to nie mielibyśmy tu do czynienia z pieczęcią aktu nr. 334, jak to twierdzą: B. Ulanowski, (j. w., oraz: Dok. kuj. i maz., str. [289] 181, przyp. do nr. 3) i M. Perlbach (j. w., oraz tamże, pag. 119, nr. 63), lecz z nieznanym nam typem odmiennym pieczęci Konrada I. Nie mogąc dotrzeć obecnie do oryginału, zagadnienie to musimy pozostawić nierozstrzygniętem, mniemamy atoli, iż słuszność nie leży tu po stronie żadnego z pomienionych

[1] Dalej brak ośmiu liter w oryginale.

[2] W rzędzie tych świadków nie spotykamy wprawdzie mazowszan stwierdzonych, ale przytaczamy ich tu wszystkich, jako ludzi, otaczających poraz ostatni w źródłach Konrada I.

uczonych, lecz, że omawiana pieczęć Konrada I, ze względu na szczegół o nodze końskiej, który uderzył Ig. Zakrzewskiego, odpowiada typowi z r. 1238 (Vossberg j. w. tab. II).

476.

(1247) *S. L. S. D.*

Conradus (Masoviae), dux Lanciciae, varias vicissitudines villae Otłoczyn refert, et quomodo tandem ditionis episcoporum Cujaviensium facta sit, narrat. Ibique de genealogia Gedconis, olim episcopi Masoviensis (Plocensis), fit mentio.

M. Perlbach: Preussisch-polnische Studien, Heft I, Halle 1886, pag. 125, nr. 125.

Ob. nr. 382.

477.

1247 [1] *AUGUSTI 31.* [2]

Conradus I, dux (Masoviae, Cuiaviae, Cracoviae et Lanciciae) obiit.

I. 1247. .. Eodem anno dux Cunradus, pater Kazimiri et Semoviti obiit, Semovito filio suo ducatum suum relinquens; frater tamen ipsius, sepulto patre,

[1] Poza wyczerpującemi, jak mniemamy, wszelki materyał źródłowy, pozycyami, zamieszczonemi w tomie niniejszym, a dotyczącemi Konrada I, istnieją następujące jeszcze przekazy (niepewne) z osobą jego związane: 1. Casimiri, Ducis Cuiaviae, approbatio commutationis Conradi patris sui, cum nobilibus quibusdam, videlicet villae Vilczino pro villa Huroczko, anno 1247 (Ks. Stanisław Chodyński: Monumenta Historica Dioeceseos Wladislaviensis, t. XIV, Wladislaviae 1897, pag. 25, nr. 197). 2. Donatio haereditatum: Dąbroua, Rogaczeuo, Makosicze, Tarlino, comiti Spitigneo (!) Palatino Lenciciae a Duce Conrado (facta). Przekaz, zachowany w (podejrzanem) potwierdzeniu Kazimierza I Konradowica, ks. kujawskiego i łęczyckiego, wystawionem in Mirano (St. Łaguna w notatach rękopiśmiennych przytacza tu: Mirów lub Mierzanów—w okolicach Częstochowy) 1248 r. (Bartosz Paprocki: Herby Rycerztwa Polskiego, w Krákowie 1584, str. 363-364; wyd. K. J. Turowskiego, Kraków 1858, str. 464-465). 3. Akt, s. d. super Parisinijs, rozpoczynający się jakoby od słów: In nomine domini nostri Jesu Christi Amen. Quoniam literalibus titulis annotata, Ideo nos Conradus Dei gracia Dux Mazoviae, seduciam (!) divinae misericordiae pre oculis habentes .. (Sekstern w kształcie dutki o ośmiu kartach, wiek XVII [?], fol. 1v [X]. Płock, Skarbiec, Szafa z Dyplomatami, pudło IV). Przekaz ten wynika najpewniej z błędnego pomieszania z Konradem I aktu Bolesława I Konradowica na wieś Parime (Parzeń), wydanego w Płocku d. 25 lutego 1248 r. (Ob. B. Ulanowski: Dok. kuj. i maz., str. 155, nr. 8; por. tamże str. 156, nr. 10). 4. Nieznany nam akt, z roku 1247 s. l. s. d., w którym Fridericus II Romanorum Imperator: Conradum Ducem Masoviae in epistola ad Ludovicum IX Regem Galliae, fidelem suum appellat (Rękopis z XVIII w., opisany w przyp. 1 do str. 171, ustęp: Masovia). Wreszcie godzi się tu wspomnieć o: 5. Quoddam instrumentum (super) collacionem seu presentationem prepositure ecclesie Wladislaviensis, quod in bonis ducis Conradi cum appensione sigilli Episcopalis et eciam capituli Wladislaviensis repertum fuisse dicebatur. Przekaz, wyjęty z aktu Kazimierza I Konradowica ks. kujawskiego i łęczyckiego, wystawionego w Raciążku w styczniu 1250 r. (Cod. Dipl. Pol. t. II, pars I, pag. 42—43, nr. 45). Nakoniec, przypominamy tu znane napisy na słynnej czarze złotej Konrada I w skarbcu płockim. (Por. Biskup A. J. Nowowiejski: Płock, str. 357 - 359). [2] Ob. na str. 570 pozycye III i V, a na str. 571 Literaturę.

Kazimirus scilicet, Lanciciam, Spicimierz, Siradz et Rospram ex improviso occupavit[1], dum frater eius Semovitus et mater eorum in exequiis paternis morabantur.

Rocznik Wielkopolski (XIII? w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. III, (Lwów 1878) str. 13.

II. .. Conradus dux Mazovie, pater Semoviti et Casimiri, de hoc saeculo migravit, Semovito filio suo ducatum Mazoviae relinquens. Frater autem ipsius Casimirus, patre sepulto, Lanciciam, Spiczimirz et Rosprzam ex improviso occupavit[1], dum frater ejus Semovitus cum matre ipsorum in paternis exsequiis *(sic)* morarentur.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska (1245—1253; 1255—1265): August Bielowski Mon. Pol. Hist. t. II, (Lwów 1872) str. 565.

III. .. II.[2] (Kl.) Septembris obitus Kunradi ducis pie memorie.

Liber Fraternitatis Lubinensis (XIII w.): Fryderyk Papée: Mon. Pol. Hist. t. V (Lwów 1888) str. 577.

IV. (MCC XL VII. Conradus dux Maso)uiensis obiit et Bol(ezlaus filius eius obiit)[3].

Annales Lubinenses (XIII w.): Wojciech Kętrzyński: Mon. Pol. Hist. t. V (Lwów 1888) str. 870.

V. E II. Kal. (Sept.) Paulini episcopi et confessoris *(Augusti 31)*. Dux Conradus obiit.

Kalendarz krakowski (XIII—XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. II (Lwów 1872), str. 929.

VI. Въ лѣ(то[4]) 6759 [a] (= 1251!) Оумре кнѧзь великии Лѧдьскыи Кондратъ . иже бѣ славенъ и предобръ . сожалиси по немь . Данило[5] и Василько[6].

Latopis Hipacki (Ипатьевская Лѣтопись XIII?—XV w.): Полн. Собр. Русс. Лѣт. т. II изд. II (С. Петербургъ 1908), str. 809—810[7].

---

[1] U Bartosza Paprockiego, pod herbem Dąbrowa (Herby Rycerztwa Polskiego, w Krákowie, 1584, str. 328 [istotnie 321]; wyd. K. J. Turowskiego, Kraków 1858, str. 415) ustęp ten brzmi, jak następuje: „W Roku 1247. Wspomina Anonimos Bogute de Rostkow (por. nr. 455) tymi słowy: Eodem anno Dux Conradus Pater Kazimiri & Semouiti obijt, Semouito Duci filio suo ducatum relinquens &c. Casimirus autem videns in extremis laborantem Patrem suum, Lanciciam, Spicimirz, Siradiam & Rosprzam ex improuiso occupauit, Duce Boguta de Rostkovv, &c". [2] W oryginale następuje razura. [3] Por. niżej przyp. 1 na str. 571. [4] Por. przyp. *d* na str. 280. [5] Daniel Romanowicz, ks. halicki † 1263. [6] Wasil, jego brat, † 1271. [7] Nadto, błędnie, pod d. 2. IX podaje wiadomość o śmierci Konrada I Nekrolog Toruński, wydany przez M. Perlbacha: Forschungen zur Deutschen Geschichte. Bd. XVII, pag. 358.

[a] *Kodeks Chlebnikowa opuszcza datę roczną, podając wzamian:* Въ та ж лѣта.

VII. 1247. dux Conradus Mazoviensis obiit.

Rocznik Krakowski [1] (z przed 1341 r.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. II: (Lwów 1872), str. 838.

VIII. (1247) Matura aetate et continua frequentatione bellorum Cunradus Masoviae, Cuyaviensis, Lanciciensis et Siradiensis Dux confectus (qui in omni vita sua ad consequendam Poloniae Monarchiam aspiraverat et ob id nepoti suo Boleslao Pudico, Duci Cracoviensi, iniusta bella moverat [2]) moritur et in Ploczensi maiori ecclesia sepelitur, duos *(sic)* filios: Kazimirum et Semovitum relinquens: inter quos subita concertatio super relictis paternis Principatibus exoritur. Vix enim patris corpore sepulturae mandato, dum adhuc funeri suo relicta sua Agasia *(sic)* et filius natu iunior Semovitus iusta persolverent, Kazimirus natu maior Siradiense castrum, item Spiczmerz[a] et Roszprzam ex improviso occupavit et occupata detinuit, moleste ferens, quod Cunradus pater propensiori charitate Semovito affectus, Ploczensem illum sedem et Masoviae Ducatum obtinere vivens iusserat [3].

Joannes Długossius († 1480). Hist. Pol. t. II, lib. VII, pag. 312—313 (ed. Alexander Przeździecki. Cracoviae 1873). Wydania poprzednie: Dobromili 1615, Lipsiae 1711.

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 268. Alexander Semkowicz: Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (Kraków 1887) str. 267.

[1] Tenże Rocznik bezpośrednio potem podaje błędną pod r. 1247 wiadomość o śmierci Bolesława I Konradowica ks. mazowieckiego, który zmarł po d. 25 lutego 1248 r. (O. Balzer: Genealogia Piastów). W Liber mortuorum monasterii Lubinensis Ordinis sancti Benedicti, pod miesiącem Sierpniem (Augustus) czytamy: B. Conradi ducis, qui ecclesiae nostrae imaginem in tabula depictam donavit (Mon. Pol. Hist. t. V, pag. 635). Wzmianka ta nie dotyczy jednak Konrada I mazowieckiego, lecz najprawdopodobniej, wedle przypuszczenia wydawcy, Wojciecha Kętrzyńskiego, Konrada III ks. oleśnickiego † 12. VIII 1397 r. (?). O Konradzie I Mazowieckim źródło to wspomina na innem miejscu (j. w. str. 646) w słowach: B. 1217. Conradi ducis Masoviae et Cuiaviae, qui conventui Iezeviensi certas immunitates privilegio concessit et eidem villae Gora donationem decreto suo ratam esse iussit (por. nr. 184, 202 i t. d.); wedle wydawcy (j. w.) wieś tę otrzymał klasztor w r. 1206. Konrada I dotyczy nadto zawarta w Liber Mortuorum Monasterii Strzelnensis pod miesiącem Sierpniem (Augustus) wzmianka: Illustrissimus dux Conradus (M. P. H. j. w. str. 750). [2] Nawias wydawcy Długosza. [3] Ob. nr. 361.

[a] *Kod. Rozrażewskiego:* Spiczimierz.

478.

De Conradi (Masoviae) successoribus.

(Cf. nr. 477.)

I. Hic denique dux Conradus tres *(sic)* [1] genuit filios, videlicet: Semouitum, Boleslaum, Kazimirum, qui primum sic dividere principatum, patre adhuc vivente, decreverunt, ut Semouitus cum Boleslao totam Mazoviam usurparent, Kazimiro autem sola Cuiavia cederet. Cui patruus suus Lestko, dux Cracovie, misertus addidit terram Lancicie et Siradie.

Rocznik Franciszkański Krakowski (XIII w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878) str. 47.

II. Mesicone [2] sine herede defuncto, dux Henricus tercius Wratizlaviensis relictam illius, filiam ducis Cuiavie et Mazowie Conradi, duxit in uxorem [3] et genuit ex ea filiam, et filium Henricum quartum Wratislaviensem ducem.

Kronika Polska (XIII—XIV w.): Ludwik Ćwikliński: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 645.

III. 1274 (!) Conradus, filius Kazimiri, genuit tres [4] *(sic)* filios: Kazimirum, Boleslaum, Semovitum.

Rocznik małopolski (XIII—XIV w.), Kod. Kuropatnickiego (XV w.): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 174.

IV. 1270 (!) Iste Conradus genuit tres [4] *(sic)* filios: Cazimirum, Boleslaum, Szemovitum *(sic)*.

Tamże, Kodeks Szamotulski (z 1471 r.): wyd. August Bielowski j. w., str. 173.

V. .. dux Conradus habuit duos [4] *(sic)* filios: Kazamirum *(sic)* et Boleslaum, et idem Boleslaus plura bella in Sandomiro *(sic)* et aliis terris certa commisit.

Annales Silesiaci compilati (XIII—XV w.): Mieczysław Błażowski: Mon. Pol. Hist. t. III (Lwów 1878), str. 678.

---

[1] Wedle badań specyalnych Oswalda Balzera (Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 284—328) potomstwo bezpośrednie Konrada I (z jedynej jego żony, Agafii, córki Świętosława Andrzeja, ks. nowogrodzko - siewierskiego i przemyskiego, zmarłej po śmierci męża, data nieznana) stanowili: 1. Bolesław I, ks. sandomierski, sieradzki i mazowiecki ur. w r. 1208 † po 25 lutego 1248 roku; 2. Ziemowit, ur. 1209 r. † 1224; 3. Kazimierz I, ks. kujawski i łęczycki, ur. ok. 1211 r. † 14 grudnia 1267 r.; 4. Eudoksya, małżonka Dytryka I, hr. Breny i Wettynu, urodzona przed r. 1222 † po r. 1238; 5. Ludmiłła, ur. przed r. 1223, żona Trojnata ks. żmudzkiego † 1263; 6. Salomea, ur. przed r. 1224, mniszka u Klarysek w Skale † po 30 sierpnia 1268 r.; 7. Ziemowit I, ks. czerski i mazowiecki, ur. w r. 1224 † 23 czerwca 1262 r.; 8. Ziemomysł, ur. 1225 r. † między 19 stycznia a 17 września 1241 r.; 9. Judyta (Jutta) ur. w r. 1226, zamężna 1*v.* za Mieszkiem II Otyłym ks. Opolskim i Raciborskim, 2*v.* za Henrykiem III Białym, ks. Wrocławskim. Zmarła 4 grudnia po 1257 r.; 10. Mieszko Chościsko ur. po roku 1229 † 1238. [2] Mieszko II ks. Opolski i Raciborski. [3] Ob. przyp. 1 pozycya 9. [4] Ob. wyżej przyp. 1.

VI. .. De Conrado predicto nati sunt: Semovitus dux Mazovie et Boleslaus, qui non reliquit heredem, nec non Kazimirus dux Coyaviensis.

Kronika xiążąt polskich (1382—1398): Zygmunt Węclewski: Mon. Pol. Hist. t. III, (Lwów 1878), str. 541.

VII. (Conradus) .... genuit tres *(sic)* filios: Boleslaum, qui decessit sine prole, Kazimirum ducem Cuyawye, Semovitum ducem Mazovie.

Rodowód xiążąt polskich (ok. r. 1462): August Bielowski: Mon. Pol. Hist. t. III, (Lwów 1878), str. 283 [1].

Literatura. Oswald Balzer: Genealogia Piastów, Kraków 1895, str. 284—328.

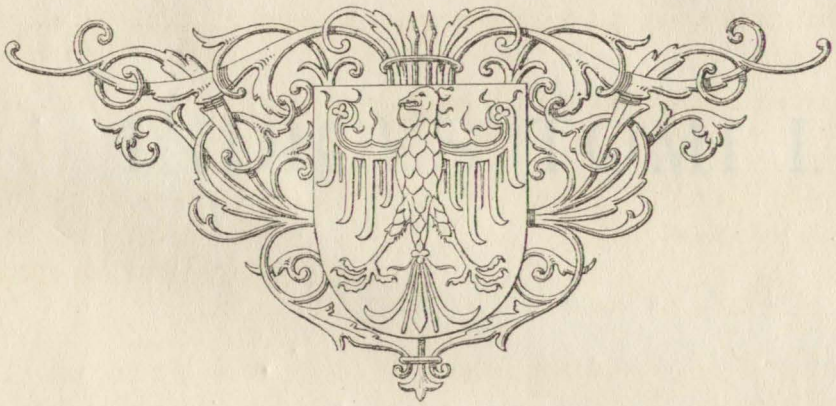

[1] Przekazy późniejsze, wyliczające potomków Konrada I, a nie rzucające nowego światła ani na Mazowsze ani na osobę tego księcia— w zbiorze niniejszym pomijamy, zwłaszcza, że zostały one zebrane i wyzyskane ściśle przez Oswalda Balzera (ob. literatura).

INDICES TOMI I.

INDICES TOMI I.

DO NABYCIA WE WSZYSTKICH KSIĘGARNIACH

NASTĘPUJĄCE DZIEŁA, WYDANE Z ZAPOMOGI KASY
POMOCY DLA OSÓB PRACUJĄCYCH NA POLU NAUKOWEM
imienia D-ra Med. JÓZEFA MIANOWSKIEGO,
LUB OFIAROWANE NA RZECZ KASY.

Baranowski Ignacy Tadeusz. Księgi referendarskie. Tom I (1582—1602) 1910 r., 173 str.

Bieliński Józef dr. Królewski Uniwersytet Warszawski (1816—1831). Tomów I, II i III.

Cederbaum Henryk. Powstanie styczniowe. Wyroki audytoryatu polowego z lat 1863, 1864, 1865 i 1866. 1917 r. 439 str.

Gąsiorowska Natalia. Wolność druku w Królestwie Kongresowym. (Monografie w zakresie dziejów nowożytnych, t. XXIII). 1916. XI+438+VI.

Giedroyć Fr. Rada Lekarska Księstwa Warszawskiego i Król. Pol. (1809—1867). 1913, str. X. 766+V.

Górski K. Historya artyleryi polskiej. 1902 r., 324 str.

Halecki Oskar. Zgoda Sandomierska 1570 r., jej geneza i znaczenie w dziejach reformacyi polskiej za Zygmunta Augusta. 1915 r. 422 str.

Konopczyński Władysław. Polska w dobie wojny siedmioletniej (1755—1758). 1909 r., 548 str.

— Polska w dobie wojny siedmioletniej (1759—1763) W. i K. 1911 r. 566 str.

— Liberum Veto. Studyum porównawczo-historyczne. Kraków. 1910. XVI+432 str.

Korzon Tadeusz. Listy otwarte. Mowy. Rozprawy. Rozbiory. Tom I, II, III i IV.

Kucharzewski Jan. Epoka paskiewiczowska. Losy oświaty. 1914. 635 str.

Rembowski Aleksander. Pisma:

— I. Izby wyższe i arystokracya nowożytna. Nasze poglądy polityczne w 1818 r. O samorządzie wiejskim w Król. Pol. Powieść i satyra w naukach polit. Przyczynki do historyi liter. polit. i ekonom. w Polsce. Biografie naukowe. 1901. 552 str.

— II. Sprawy polityczne. Krytyki naukowe. 1902. 744 str.

— III. Studya historyczne, krytyki naukowe. 1902. 830 str.

Sokolnicki Michał. Generał Michał Sokolnicki (1760—1815). 1912. XIV+448 str.

Smoleński Władysław. Komisya Boni Ordinis Warszawska (1765—1789). 1914. VII+54.

— Mieszczaństwo Warszawskie w końcu wieku XVIII. 1917. 500 str.

Szczepański ks. Władysław prof. Inst. Bibl. w Rzymie. Cztery Ewangielie, wstęp, nowy przekład i komentarz. Wyd. ks. Z. Chełmicki. Cz. I. 1916. 160+2 nlb.

Wierzbowski Teodor. Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contexuit indicesque adiecit. Pars. I, II, III i IV.

Venum datur 100 fl. pol.